

קונטרס

סיכומי סוגיות

במסכת עירובין

אליבא דהילכתא

מאת: יהונתן בן הרב ר' מיכאל שליט"א ארליך

להארות והערות
ניתן לפנות בטל': 050-4128769
או בדוא"ל:
com.gmail@7Hefzie

עימוד:
אמרי שפר 0527673319

תוכן הענינים

הקדמה.....	5
פרק ראשון - מבוי.....	7
פרק שני - עושין פסין.....	110
פרק שלישי - בכל מערבין.....	169
פרק רביעי - מי שהוציא זהו.....	277
פרק חמישי - כיצד מעברין.....	347
פרק שישי - הדר עם הנכדי.....	408
פרק שביעי - חלון.....	504
פרק שמיני - כיצד משתתפין.....	559
פרק תשיעי - כל גגות.....	610
פרק עשירי - המוצא תפילין.....	650

הקדמה

אודה את השי"ת שעזרני להכין קובץ זה של שאלות ותשובות לסיכום הסוגיות במסכת עירובין אליבא דהלכתא.

מטרת ספר זה לסכם בצורה של שאלות ותשובות את סוגיות הגמ' כשהדגש הוא על הבהרת הדינים היוצאים מהסוגיא וטעמיהם ועל כן רובם ככולם של השאלות הן בנוסח של "מה הדין במקרה פלוני ומדוע" להשלמת הדברים הבאתי את פסק ההלכה של השו"ע ונושאי כליו.

בגוף התשובה כתבתי את הדין והטעם ע"פ רש"י [מלבד בשאלות שצויין עליהם שהם מתוספות] וכן את פסק השו"ע. את דעות שאר המפרשים והפוסקים הבאתי בדרך כלל בהערות שבשולי העמוד מלבד במקום שהבאת הדעות החלוקות על רש"י חשובות להבנת פסק השו"ע שאז הבאתי אותם בהערות שכתבתי בגוף התשובה לפני שהבאתי את פסק ההלכה של השו"ע.

לתועלת הלימוד הדגשתי בחלק מהמקרים דעות שונות בהדגשים שונים כדי לציין שאלו דעות שונות לכן במקום שיש כמה דעות – דעה ראשונה כתבתי ללא הדגשה מתחתיה דעה שנייה כתבתי עם הדגשה של שני פסים מתחתיה ודעה שלישית – עם הדגשה של פס עולה ויורד מתחתיה.

במאה שנה האחרונות – מאז תחילת העליות ההמוניות של יהודים לארץ ישראל – נמצא העם היהודי בארצנו במלחמת מצווה מול פראי האדם ועוזריהם העומדים עלינו לכלותינו¹. עלינו לשים אל מול עינינו את דברי התורה [ויקרא כו ג ו-ו] "אם בחקותי תלכו ... ונתתי שלום בארץ וישבתם לבטח בארצכם" ודרז"ל [תו"כ מובא ברש"י שם] בחוקתי תלכו – שתהיו עמלים בתורה. והיינו לא לימוד בשטחיות אלא בעמל להבין טעמי הדברים וללבן את ההלכה היוצאת מסוגיות הגמרא².

¹ עיי' רמב"ם מלכים ה א ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם עכ"ל וגם בזה"ז מלחמה להציל יהודים היא מלחמת מצווה עיי' ב"ח או"ח רמט א שכתב מדוע הזכיר הטור דין מלחמת מצווה בשבת אף שהטור מזכיר רק דברים הנוהגים בזה"ז וז"ל דאף על גב דאין ישראל הולכים האידנא להלחם על העיירות היינו ישראל לבדם אבל שכיח דישראלים מתי מספר נמצאים בין אנשי המלחמה שהולכים על העיירות וגם אלו הם בכלל זה דאין צריך וכו' וכן למלחמת מצוה כגון שנשבו גוים וישראלים מותר לילך עליהם עם הגוים אפילו בשבת דמלחמת מצוה היא להציל אחיהם עכ"ל ועיי' גם חזו"א עירובין ליקוטים סימן קיד שבני העיר היוצאים להציל מהגייס – מלחמתן מלחמת מצווה עכ"ל עיי"ש וא"כ כ"ש בנד"ד שבה המלחמה היא להציל מיליוני יהודים שנחשבת מלחמת מצווה ועיי' גם שו"ת ציץ אליעזר חלק ז סימן מח - קוני' אורחות המשפטים פרק יב שכתב וז"ל יש לומר, שלפי המצב העכשווי שהמדינה נמצאת בו, שזה עתה יצאה כמעט מחיתוליה והיא מוקפת מסביב אויבים מושבעים הרוצים לבלעותה חלילה, מוטלת חובה מיוחדת של החלצו חושים, למהר לעלות ארצה ולבוא לעזרת ישראל מיד צר הבא עליהם, שנובע מחיוב של מלחמת מצוה, כנפסק ברמב"ם ה' מלכים פרק ה' ה"א, וכל כוח עולה מאורגן וגם בלתי מאורגן מסייע לכך מבחינת מה במישרין או בעקיפין, כמובן. עכ"ל.

² וזהו הנקרא בלשון חז"ל לימוד גמרא – עיי' רש"י מסכת ברכות דף ה עמוד א "גמרא - סברת טעמי

זכינו ב"ה בארצנו הקדושה לפריחה עצומה של עולם הישיבות והכוללים בהם בחורים ואברכים עמלים בתורה. חיזוק עולם התורה – ולא החלשתו ח"ו – הוא הערובה להצלחתנו במלחמת מצווה זו כמו שהוא הערובה לשאר הברכות המוזכרות שם בפרשת בחוקת³.

גם במלחמה מול הס"מ ושותפיו הזוממים להשמיד אותנו ברוחניות – עיקר הנשק נגדם הוא עמל התורה וכמו שאחז"ל [קידושין ל:]: "בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה - אין אתם נמסרים בידו, שנאמר: הלא אם תטיב שאת, ואם אין אתם עוסקין בתורה - אתם נמסרים בידו" וכבר כתב הגאון בעל חזון איש שעיקר סגולות התורה נאמרו על עמלה.

זכיתי ב"ה להיות חלק מעולם התורה בארצנו הקדושה. אביע כאן את תודתי לישיבות שבהם למדתי - ישיבת מעוז חיל [מעלות חיים] וישיבת חברון כנסת ישראל בירושלים וכן לכולל האברכים היכל שמעון - וואלוז'ין בבני ברק שבו אני לומד כעת, אודה גם להורי היקרים הרב ר' מיכאל ומרת שרה ארליך שיחיו לאוי"ט לחמי וחמותי - הרב ר' אהרון ז"ל ותבדל"א מרת רחל קליין תליט"א ולרעייתי מרת חפציבה הי"ו שדואגת שאהיה פנוי מטרדות פרנסה כדי שאוכל לעסוק בתורה ביישוב הדעת יה"ר שנוכה יחד לרוב נחת מבנינו ובנותינו אכ"י"ר.

ספר זה יוצא לע"נ חיילינו היקרים שנהרגו במלחמה בשנות תשפ"ד - תשפ"ה על הגנת העם היהודי בארצנו הקדושה הי"ד ותנצב"ה מלחמה זו עדיין נמשכת ואני תפילה שתסתיים בתבוסה מוחצת לשונאי ישראל ימ"ש ויהי רצון שנוכה בקרוב לתקומת כלל ישראל בארצנו בביאת המשיח בב"א.

סיוון תשפ"ה יונתן ארליך

המשניות שממנו יוצאה הוראה, אבל המורים הוראה מן המשנה נקראו מבלי העולם במסכת סוטה (דף כ"ב א) וכן ברש"י ברכות יא: אף לגמרא צריך לברך - שהוא עיקר התורה שממנו הוראה יוצאה, גמרא היינו סברת טעמי משנה, ותירוצי משניות הסותרות זו את זו, וחסורי מחסרה.

³ ולכן ח"ו לבטל את לומדי התורה מתלמודם לצורך מלחמה זו אלא להיפך – דברי חז"ל מלאים בנחיצות של לומדי תורה לניצחון במלחמה [ומלבד הדרשה מתו"כ שהבאתי, ע"י מכות י. מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה? שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה וכן בסנהדרין מט. אלמלא דוד (שהיה עוסק בתורה – רש"י) לא עשה יואב מלחמה ועוד] ובאופן כללי אין לבטל תורה לצורך מצווה שיכולה להיעשות ע"י אחרים ע"י שו"ע יו"ד רמו יח וע"י פרישה יו"ד רנא יג וז"ל אף על פי שהוא מצוה גדולה מי שמקדים להציל נפשות - מ"מ תלמוד תורה קודם הואיל שיש אחרים שיכולין להציל הנפשות עכ"ל וע"י שו"ת **אגרות משה** יורה דעה חלק ד סימן לג וז"ל.

הנה אף שעניין צבא ההגנה הוא ענין גדול, אבל עניין לימוד התורה ללומדי תורה עוד יותר גדול גם להגין על המדינה כמפורש פ"א דבבא בתרא ח' ע"א. וכנראה שהממשלה הכירה ג"כ את זה, ומי שלומד בישיבה גדולה ועוסק בתורה פטור מענייני חיובי הצבא. ולכן ודאי מי שיש לו תשוקה ללימוד התורה ולהעשות גדול בתורה ובהוראה וביראת שמים, יש לו לילך לישיבות הגדולות, ויהיה ברכה לכלל ישראל והגנה גדולה לכל ישראל. עכ"ל וכן הורו ומורים כל גדולי ישראל ללא יוצא מן הכלל.

מסכת עירובין

פרק ראשון - מבוי

ממשנה דף ב. עד משנה דף יא:

ש. מהו "מבוי" המוזכר במתני' והאם מותר לטלטל בו יותר מד"א – מדאו' ומדרבנן?

ת. פרש"י [ב. ד"ה מבוי] שמבוי המוזכר במתני' הוא רחוב שיש בו ג' מחיצות המחובר לרה"ר והחצרות – פתוחות לו.⁴ ומדאו' שרי לטלטל בו אפי' יותר מד"א⁵ אבל מדר' – צריך שישים תיקון בפתח המבוי, בפתח המבוי דהיינו לחי - דהיינו עמוד בצד הפתח או קורה - דהיינו משקוף שמונח על הפתח ומחובר לב' הקירות כדי שיהא היכר שהמבוי הוא רה"י ולא יחשבו שהוא רה"ר ויבואו לחשוב ששרי לטלטל ברה"ר כמו ששרי לטלטל במבוי⁶ עכ"ד רש"י ויש מקרים שלא סגי בלחי או קורה ובעי' צורת הפתח דהיינו ב' לחיים מב' צידי המבוי וקנה על גביהן ובהמשך הפרק יתבארו פרטי הדינים.

⁴ ונקרא מבוי ע"ש שהוא מבוא מרה"ר לחצר [רבינו יהונתן ומאירי] ונקרא מבוי רק אם פתוחים לו לכה"פ ב' חצרות. אבל אם פתוחה לו רק חצר אחת – חשיב חצר ולא מבוי [ובחצר מחמירים יותר שבעי' ב' פסין עי' לקמן דף יב.].

⁵ עי' רש"י סוכה ב. שמבוי שיש לו ג' מחיצות ופתוח לרה"ר – הרי הוא רה"י לבני חצירות. ולפי שאין לו מחיצה רביעית קרוב להיות דומה לרה"ר הצריכו היכר וכו' **עכת"ד רש"י** ולפי זה הזורק מרה"ר לתוכו חייב גם אם אין בו לחי או קורה [ועי' רשב"א ט. ד"ה מקום שכתב שלרש"י בפרוץ לרה"ר הווי כרמלית וצ"ע דזה לא כפרש"י בסוכה הנ"ל] **אבל הרמב"ם** [שבת יז ט] ס"ל שהזורק לתוך מבוי שאין לו לחי – פטור ואפי' אם יש לו קורה – דס"ל שמדאו' הוא כרמלית ולא רה"י ורק אם יש לו לחי – שהיא משום מחיצה – חשיב המבוי רה"י דאו'. **ודעת הראב"ד** [על הרמב"ם שם] כרש"י

⁶ **על מש"כ רש"י שלחי וקורה תרווייהו משום היכר** – מקשה הגליון הש"ס הרי קי"ל דלחי משום מחיצה? דהא פסקינן כאביי בלחי העומד מאליו דהווי לחי ואע"ג דלא הוי היכר ועל כן מקום שיש בו ג' מחיצות [–] ואפי' ב' מחיצות זו מול זו במקום שלא בקיעי רבים – עי' רש"י יב: ד"ה לחי מכאן] והעמיד לחי בפתח – חשיב מחיצה מהתורה ולמה רש"י פי' משום היכר? **ובתפארת ירושלים** מיישב דכבר כתבו תוס' [ה: ד"ה ארבע] דהיכר קצת בעינן וראיתי מי שמיישב שכוונת רש"י דאכן לחי מהתורה הווי מחיצה אבל את המחיצה הזו – רבנן הצריכו לשים בפתח משום היכר.

ולגבי אי אמרי' בקורה "פי תקרה יורד וסותם" כדי שתחשב מחיצה – עי' לקמן דף ח: שנחלקו בזה ר' כהנא ורבא ופסק מרן [שסג ל] כרבא שלא הוי מחיצה וטעם שלא אמרי' לרבא פי תקרה יורד וסותם בקורה – עי' **ביאור הלכה** שסא ב ד"ה וי"א – דלרוב הראשנים לא אמרי' פי תקרה היכא דהתקרה לא רחבה ד"ט לפחות, ולכן קורה מועילה רק משום הכירא ולא משום מחיצה. וגם להרמב"ם שאמרי' בקורה פי תקרה וכו' – זה רק מדרבנן עיי"ש אמנם רש"י כתב [לקמן פו.] שאמרי' פי תקרה בקורה ועי' תוס' [שם ד"ה קורה] שמקשים עליו דהא קי"ל כרבא שקורה משום היכר עיי"ש

ש. עד איזה גובה אפשר לשים את הקורה ומדוע?

ת. במשנה כתוב שלת"ק אם גבוהה הקורה⁷ למעלה מכ' אמה – צריך למעטה [היינו להשפילה] ולרבי יהודה – אינו צריך. ונחלקו אמוראים בדעת רבי יהודה האם שרי עד ארבעים אמה – זו דעת רב יהודה אמר רב או ששרי אפי' טובא – זו דעת ר' חסדא ור' נחמן בר יצחק. ובברייתא כתוב בדעת ר' יהודה שמתיר "עד ארבעים וחמישים אמה" והיינו שסוברת כר' חסדא ורנב"י⁸.

ובטעמים של ת"ק ורבי יהודה – נחלקו אמוראים. דעת רב⁹ – שנחלקו הבריתות בטעמיהם של ת"ק ור' יהודה דמצינו ברייתא אחת שאומרת "מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה, יותר מפתחו של היכל ימעט" ומבין רב שכוונת הברייתא היא שת"ק למד שצריך שיהא לכניסה למבוי דין פתח ואת מידות הפתח - ילפי' מפתחו של היכל של בית המקדש שהיה גבוה כ' אמה כדאמר' במשנה במס' מידות [ד א] ומינה למדו רבנן שכל מקום שצריך פתח - לרבנן זה עד כ' אמה¹⁰ ורבי יהודה למד את מידות הפתח מפתח האולם ששינו במס' מידות [ג ז] שגובהו היה ארבעים אמה ולדעת ר' יהודה גם הוא נקרא פתח בלשון המקרא ולא רק פתחו של היכל [וטעם שת"ק יליף מפתחו של היכל ור' יהודה מפתחו של אולם - עי' תשובה הבאה].

ומצינו ברייתא שניה שאומרת שבמקום שיש אמלתרא – גם ת"ק מודה שלמעלה מכ' כשר ומבין רב דהיינו שברייתא השנייה סוברת שלא גזרו חז"ל שיהא לכניסה למבוי דין של פתח אלא העיקר שיהא היכר שיראו אנשים שיש כניסה למבוי וידעו שהוא שונה מרה"ר. ומחלוקת ת"ק ורבי יהודה היא אי כשהקורה למעלה מכ' האם יש היכר דלת"ק אין היכר ולרבי יהודה יש היכר. ובמקום שיש אמלתרא – לכו"ע יש היכר אף אם הקורה למעלה מכ' דהאמלתרא מושכת את עיני האנשים.

⁷ מש"כ במשנה "מבוי הגבוה" היינו הקורה [רש"י. ועי' מאירי שכתב דלפעמים הוא קורא חלקי המבוי ותיקונו בלשון מבוי כמו שקצת פרטים נקראים לפעמים בשם הכלל ועל דרך זה הוא קורא במשנה זו קורת המבוי בשם מבוי עכ"ד]

⁸ ועי' תוד"ה עד ארבעים שכתבו "מ' ונ' כדאמרי אנשי כדמשמע בפרק מפנין" ושם כתוב בגמ' שה"ה אפי' טובא וא"כ ה"ה כאן אפי' טובא. עכ"ד תוס'. וכ"כ תוס' בסוכה ב: ד"ה עד ועי' פנ"י בסוכה שם שחולק עליהם וכתב דאין שום סברא לומר דר"י מכשיר אפילו גבוה טובא ושס"ל דלעולם שלטא עינא דהא ודאי דבר הנראה לעין הוא דליתא, וגם א"א לומר דס"ל לר' יהודה דקורה לאו משום הכירא אלא משום מחיצה, דבעירובין דף ג. משמע שגם בסוכה וגם במבוי ס"ל לר' יהודה דאיכא היכר בלמעלה מכ' ולכן מקשה הגמ' אפלוגי בתרתי למה ליי' עיי'ש עכ"ד הפנ"י וצ"ע מה יתרצו תוס' על קושייתו.

⁹ כתבתי את דעת רב כפי הסבר ר' חסדא בדף ב: בדעתו [דנראה דאף אחד לא חולק על ר' חסדא בהסבר דברי רב] וכן עפ"י הסבר הגמ' בדף ג. בדעת רב שהבריתות פליגי אהדדי.

¹⁰ ויל"ע דאם מבין רב שגזרו חז"ל שיהא פתח למבוי - אמאי מהני לחי בלא קורה וקורה בלא לחי הלוא לפתח בעי' תרווייהו שהרי לפתח יש גם לחיים וגם קורה?

ומבין רב שברייטא א' חולקת על ברייתא ב' ולדעת ברייתא א' - ת"ק פוסל קורה מעל כ' אמה אפי' שיש אמלתרא¹¹ עליה דכשהקורה מעל כ' אמה לא מיקרי פתח ולדעת ברייתא ב' ת"ק מכשיר קורה מעל כ' כשיש אמלתרא **וכתב רש"י** [ג. ד"ה לדידין] שדעת רב כברייתא א'¹².

עד כאן הסבר דעת רב במחלוקת ת"ק ורבי יהודה.

ודעת ר"נ בר יצחק – שלא נחלקו הברייתות בטעמיהם של ת"ק ורבי יהודה אלא גם ברייתא א' שאמרה "מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה, יותר מפתחו של היכל ימעט" מסכימה שטעמא דקורה הוא משום היכר וא"צ שיהא לכניסה למהוי דין פתח אלא הברייתא אומרת סימן בעלמא שאם ירצו לזכור מה הגובה של קורת מבוי – יזכרו שזה דומה לפתח ההיכל. ולדעתו ב' הבריות מסכימות שטעם ת"ק שאוסר בלמעלה מכ' הוא בגלל שצריך שהקורה תהא היכר ולמעלה מכ' אמה אין היכר ודעת רבי יהודה היא שלמעלה מכ' נמי יש היכר¹³. וכשיש אמלתרא – לכו"ע יש היכר וכשר.

ור' חסדא מסכים עם רב בהסבר דעת ת"ק שנחלקו הבריות בדעת ת"ק וכנ"ל, אבל חולק על רב בהסבר דעת רבי יהודה וסובר שגם לברייתא א' שת"ק יליף מפתחו של היכל - ר' יהודה למד את דינו מפתחי מלכים שגביהי אפילו יותר מארבעים אמה וכמובא בברייתא שרבי יהודה מכשיר עד מ' ונ' אמה.

להלכה – פסק מרן [שסג כו.] כת"ק דרבי יהודה שלמעלה מכ' ימעט וכדעת הברייתא שלמעלה מכ' מהני אמלתרא והיינו כדעת רנב"י שטעמיה דת"ק הוא משום היכר.

ש. מהו המקור בתורה שפתחו של מקדש לת"ק ופתחו של אולם לרבי יהודה - נקראים "פתח"?
ת. מקור הדין שפתח האולם של ביהמ"ק נרא "פתח" בלשון התורה - אמר רב שנא' "ושחטו פתח אוהל מועד" ואומרת הגמ' שה"ה שפתח המקדש נקרא פתח דמקדש ג"כ נקרא משכן¹⁴ ומקור הדין לר' יהודה שפתח האולם גם כן נקרא פתח – יש ב' הסברים

¹¹ עיי' בתשובות הבאות מהי אמלתרא

¹² שהרי רב אמר בסתמא כמותה שהרי אמר בדף ב. "חכמים לא למדוה אלא מפתחו של היכל, ורבי יהודה לא למדה אלא מפתחו של אולם" ולא הזכיר בהדיא שיש בזה מחלוקת ברייתות [ורק הגמ' בדף ג. אמרה א"י בדעתו] ומדסתם רב כברייתא א' משמע דכמותה סבירא ליה.

¹³ מה שכתבתי שטעמו של ר' יהודה הוא שיש היכר למעלה מכ' אמה [ולא שר' יהודה לא מצריך היכר בקורה] – כך משמע מדברי הגמ' ג. שאומרת גבי סוכה שלר' יהודה שלטא עינא גם בגבוהה מכ' אמה ומשמע בגמ' שה"ה במבוי שלטא עינא לר' יהודה ביותר מכ' אמה ולכן הגמ' עושה צריכותא "אפלוגי בתרתי למה ליי".

¹⁴ וממילא כל הדינים שנאמרו במשכן נאמרו גם במקדש ואחד מהם הוא שצריך פתח בכניסה למשכן.

בגמ': הסבר א' - שסבר רבי יהודה שקדושתו של אולם שווה לקדושתו של היכל וממילא מש"כ פתח אוהל מועד אזיל נמי אולם ובהסבר ב' אומרת הגמ' שמצינו שפתחו של אולם נקרא פתח דכתיב "אל פתח אולם הבית".

ש. מדוע לא נלמד דין פתח מפתח החצר שהיה רחב ל' אמה?

ת. טעם שלא לומדים מפתח של חצר המשכן שהיה רחב כ' אמה [שהרי כתוב בתורה קלעי החצר מכל צד היו ט"ו אמה ונשאר פתח של 20 אמה ביניהם] – אומרת הגמ': תירוץ א': דההוא "פתח שער" מיקרי ולא "פתח" ועי' הערה¹⁵ תירוץ ב' - דלא בטוח שרוחב פתח החצר היה כ' אמה דמש"כ שקלעי החצר מכל צד היו טו אמה – יתכן והיינו טו אמה בגובה ולא ברוחב.

ש. מהי "אמלתרא"?

ת. בגמ' כתוב שר' חמא בריה דרבה בר אבנה אמר שזה "קיני" ופרש"י שכמין קיני עופות שהיו בולטים מתחת האולם למעלה מן הפתח¹⁶ ור' דימי אמר שבמערבא אמרי שזה פסקי דארזא ופרש"י שהן כלונסאות של ארז ארוכין התחובין בכותל¹⁷ ואידי דנפיש משכא¹⁸ דידהו חזו להו אינשי ואיכא היכרא" ואומרת הגמ' שמאן דאית ליה פסקי דארזא – כ"ש שקיני מהני [ופרש"י דאידי דחשיבי, ומילתא דתמיהא היא - מסתכלי בהו אינשי, וחזו לקורה]. אבל מ"ד קיני – לית ליה פסקי דארזא.

ומשמע מרש"י שסוגיין מדברת על גם אמלתרא שהייתה בביהמ"ק דהא פרש"י "מתחת האולם" ועי' הערה¹⁹.

ולהלכה - במחלוקת ר' דימי ור' חמא עי' רמב"ם [יז טו] ושו"ע [שסג כו] שכתבו "שיעשה בה

¹⁵ וצ"ע למה פתח המבוי לא יכול להיות דומה ל "פתח שער" וצריך להיות דווקא דומה ל "פתח" הרי גם ב"פתח שער" יש היכר שזה רה"י?

¹⁶ נראה שכוונת רש"י מתחת לתקרת האולם ובאו"ז חלק ב - הלכות עירובין סימן קי כתב שפרש"י כמו קיני עופות מחומת האולם למעלה מן הפתח עכ"ל

¹⁷ כנראה הכוונה ליד הפתח

¹⁸ היינו רוחב. וכמ"ש הר"ח [ג: ד"ה והאיכא משכא עיי"ש] וברש"י שלפנינו כתיב "דנפיש משכיה אורך דידהו" והשמטתי את המילה "אורך" עפ"י רש"י המובא בב"י שלא כתובה שם מילה זו וכן נראה דהרוחב הוא המושך את העין וצ"ע בזה.

¹⁹ **ודעת הראב"ד** [מובא ברשב"א ובריטב"א בסוגיין] שדברי הגמ' שאמלתרא הם קיני או פסקי דארזא – אזיל רק על אמלתרא של קורת מבוי דאי אמתני' דמדות – קשה היכי אמרי' פסקי דארזא והא קתני בהדיא דשל מילת היו עכ"ד הראב"ד.

ציור וכיור²⁰ וכתב **המ"מ** "ופסק רבינו כמ"ד קיני. פירוש צורת קיני יונים וכיוצא בהן" **עכ"ל** ועי' הערה²¹ והערה²².

ש. מהו ההיכל ומהו האולם והאם קדושתן שווה ומדוע?

ת. היכל זה החדר שבו היו מזבח הזהב, המנורה והשולחן ובתורה מקום זה נקרא "אוהל מועד" וכן נקרא "משכן" ובביהמ"ק שבנה שלמה נקרא מקום זה היכל [עי' מלכים א' פרק ו']²³.

והאולם זהו חדר שהיה בבית המקדש [ולא היה במשכן] בצמוד לפתח ההיכל והוא שימש כחדר מבוא להיכל.

ולגבי אי באולם יש קדושה כמו בהיכל – אומר רב יהודה אמר רב בסוגיין - שלת"ק דמתני' – ברור שקדושת האולם פחותה מקדושת ההיכל ולכן פתח האולם אינו נקרא "פתח אוהל מועד" ולרבי יהודה - להסבר א' – קדושת האולם שווה לקדושת ההיכל וגם פתחו נקרא "פתח אוהל מועד" ולהסבר שני – גם הוא מודה לת"ק שקדושת ההיכל פחותה ואין פתחו נקרא פתח אוהל מועד.

להלכה – כתב הרמב"ם [בית הבחירה א ה] וז"ל ואלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית, עושין בו קדש וקדש הקדשים ויהיה לפני הקדש מקום אחד והוא הנקרא אולם, ושלושתן נקראין היכל, **עכ"ל וכתב ע"ז בספר קריית ספר** [= להמבי"ט] וז"ל אלא שאין קדושתם שווה דקדושת היכל ואולם לאו קדושה חדא היא אלא אולם ובין האולם ולמזבח חדא

²⁰ כיור היינו חקיקה – [פירוש המשנה לרמב"ם מסכת עבודה זרה פרק ג]

²¹ עי' **קרנן נתנאל** שכתב על פסק הרמב"ם כמ"ד קיני "ולא ידעתי למה" ועי' **בבאור הגר"א** [שסג טו] שכתב וז"ל ופסק כמ"ד קיני כשיטתו בכ"מ שאמרו למ"ד כו' ולמ"ד כו' כאידך **עכ"ל ואע"ג דקי"ל כהמיקל בעירוב** – י"ל דכבר כתבו הפוסקים [עי' **רשב"א וריטב"א** עירובין פ: ד"ה אבל קורה] דזה לא נאמר לגבי דיני המחיצות אלא לגבי דיני השיתוף בפת וכ"כ **הריב"ש** סו"ס תה וז"ל ודווקא בערוב דלית ליה עקר בדאורייתא הלכה כדברי המיקל. אבל במחיצות אפילו דרבנן כיון דאית להו עקר בדאורייתא לא אמרינן בהו הלכה כדברי המיקל. **אמנם עי' רא"ש** עירובין ב ד במסקנתו שם שפסק כהמיקל בעירובין גם במחיצות מלבד במקום דאיכא כללא כהא דשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן עיי' ולפי"ז צ"ל שגם כאן איכא כללא וכמ"ש בביאור הגר"א דכל מקום שאמרו וכו'

²² וגם מהרא"ש משמע שפוסק כר' דימי שכן כתב בסימן יג שטעם שאמלתרא מהני - משום דדבר חידוש הוא ומסתכל כלפי מעלה לראותה ו אגב זה רואה הקורה" ומשמע שזה קיני שעליהם פרש"י שזה מילי דתמיהה] והיינו דבר חידוש. **והרי"ף השמיט לגמרי דין אמלתרא** וכתב **הב"י** [שסג כו] ולא ידעתי למה **עכ"ל** [ולכא למימר שהרי"ף פסק כרב שבעי פתח כמו במקדש ולכן גם כשיש אמלתרא אינו נקרא פתח אם גבוה מכ' אמה - דא"כ היה הרי"ף צריך לפסוק דלא מהני צוה"פ לרחב יותר מ"י אמות כדעת רב - והרי"ף כתב המשנה כצורתה דמהני צוה"פ גם לרחב יותר מ"י אמות].

²³ ובית קדש הקדשים שבו היה הארון – נקרא בתורה ג"כ אוהל מועד אך בנביא נקרא "דביר" [עי' מלכים א ו ה]

קדושה היא דהא במשכן לא היה אולם עכ"ל אמנם עי' מאירי יומא מד: שכתב בפשיטות "וכל שמפתח אולם ולפנים נקרא היכל והכל בקדושת היכל" עי"ש.

ש. כמה היה רוחב פתח שער החצר של המשכן וכמה היה גובה קלעי המשכן?

ת. בתורה כתוב [שמות כז יג – טו] וְרָחַב הַחֹצֵר לַפֶּאֱתָה קֶדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשָּׁים אַמָּה: וְחֲלֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה קְלָעִים לַפֶּתַח עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה: וְלַפֶּתַח הַשְּׂנִית חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה קְלָעִים עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַדְנִיָּהֶם שְׁלֹשָׁה: וְכֵן כְּתוּב [שמות כז יח] " אֲרֹךְ הַחֹצֵר מֵאָה בְּאַמָּה וְרָחַב חֲמִשָּׁים בְּחֲמִשָּׁים וְקֶמַח חֲמִשׁ אַמּוֹת".

ומפשטות הפסוקים משמע שהפתח שהיה במזרח החצר היה רחב כ' אמה שהרי רוחב החצר היה חמישים אמה ובב' צידי החצר היו קלעים שתפסו בכל צד 15 אמה וס"ה תפסו 30 אמה ונשאר 20 אמה למקום הפתח וכמו כן מוכח מהמילים "וקומה חמש אמות" שגובה הקלעים היה חמש אמות וכן סוברת הגמ' [ב:]: בהסבר הראשון.

ובהסבר השני סוברת הגמ' שאין הוכחה מהפסוקים הנ"ל לגבי רוחב הפתח משום שמש"כ שהקלעים בכל צד היו 15 אמה הכוונה שגובהם היה 15 אמה וכן היה גובהם של כל קלעי החצר ומש"כ "וקומה חמש אמות" היינו חמש אמות מעל גובה המזבח שהיה גבוה י' אמות והתורה לא דיברה כלל על רוחב הקלעים בצד המזרחי וממילא לא נדע גם מהו רוחב הפתח ²⁴

הערה: מה שכתבתי בהסבר השני של הגמ' שכל הקלעים היו גבוהים 15 אמה- זה לפי גירסת רש"י ד"ה משפת ב"לשנא אחרינא " שלו שהגמ' אומרת שמש"כ "וקומה חמש אמות" היינו "משפת מזבח ולמעלה" ועל גרסה זו כתב רש"י שהיא עיקר.

אולם בלשנא קמא שלו גרס רש"י בגמ' שמש"כ "וקומה חמש אמות" היינו "משפת קלעים ולמטה" וכוונת הגמ' שקלעי צד מזרח היו עודפים בגובהם חמש עשרה אמה על גובה שאר הקלעים שהיו גבוהים רק חמש אמה ויוצא שקלעי צד מזרח היו גבוהים כ' אמה.

ש. מבוי הרחב מי' אמות – האם שרי לטלטל בו ע"י קורה? ומדוע?

ת. במשנה כתוב "והרחב מעשר אמות ימעט" ופרש"י משום ד"י אמות זהו שיעור רוחב

²⁴ ואע"פ שכתוב בהדיא "ולשער החצר מסד עשירים אמה" – י"ל דאין זה אומר שהמסד היה באורכו של הפתח דיתכן שהיה בולט ממנו או שנאמר שגם היעשרים אמה" הינם לגובה וצ"ע.

סתם פתחים, וטפי מהכי לא מיקרו פתח אלא פרצה, ואנן בעינן פתח **עכ"ל**²⁵ וצורת המיעוט כתב **רש"י** שם וז"ל צריך לנעוץ קנים למעט רוחב כניסתה, ולהעמידה על עשר או על פחות. **עכ"ל** והיינו שא"צ למעט את כל רוחב המבוי אלא רק את הכניסה שלו כדי שתחשב לפתח.

ואמר'י בברייתא המובאת בגמ' [דף ב:]: שרבי יהודה חולק גם על זה ואומר "אינו צריך".

ולגבי שיעור רוחב המבוי לרבי יהודה: ע"י הערה ²⁶

להלכה - פסק מרן [שסג כו] שהלכה כת"ק שהרחב מ"י אמות ימעט.

ש. מהי צורת הפתח והאם היא מכשירה כשהמבוי רחב למעלה מ"י ומדוע?

ת. צורת הפתח פרש"י במשנה שהיא לחי [-עמוד] מכאן ולחי מכאן וקורה [או קנה] על גביהן. **והגרסה במשנה שלפנינו** שאפי' אם הפתח רחב מ"י אמות – אם יש צוה"פ א"צ למעט דחשיב מחיצה אפי' כשיש פרצה יותר מ'**אך רב הורה**²⁷ לרב יהודה שישנה לחייה בר

²⁵ **ומשמע מרש"י** במשנה שלגבי שיעור רוחב – לא נחלקו הבריתות והאמוראים בדעת ת"ק ואף לרנב"י שאומר שת"ק לא יליף מפתחו של היכל – מ"מ מודה שבעי שיהא לזה שם "פתח" ולא פרצה ולמעלה מ"י אמה חשיב פרצה [ולגבי דעת ר' יהודה – ע"י בסוף התשובה ובהערתי שם] ולכן רק לגבי טעם קורה שמעל כ' אמה פסולה לת"ק – כתב רש"י שטעמא מפרש בגמ' – והיינו מחלוקת הבריתות והאמוראים – אבל לגבי מבוי רחב למעלה מ"י כתב רש"י הטעם כי אינו פתח דבזה לא נחלקו הבריתות והאמוראים וכו"ע ס"ל דטעמו של ת"ק משום דחשיב פרצה. **ויש להעיר** דהא דמבוי הרחב למעלה מ"י אין נכשר בלחי וקורה לת"ק מחמת שהוא פרצה – הוא בין למ"ד [לקמן יב:] לחי וקורה משום מחיצה ובין למ"ד [שם] משום הכירא **ועי' ב"ח** [שסג ח] שכתב דגם מ"ד לחי וקורה משום הכירא וגם מ"ד משום מחיצה מודו זה לזה שבעי שתהא מחיצה [והיינו שיהא שם פתח ולא פרצה] ושבעי היכר ופולוגתייהו אינה אלא דמר אמר עיקר התקנה דלחי וקורה במבוי סתום משום מחיצה ומר אמר עיקרה משום היכר עיי' **ויל"ע** דמשמע מפרש"י דחז"ל התירו טלטול במבוי רק אם יש לו תורת פתח וקשה דא"כ אמאי סגי בקורה הא המבוי פרוץ במלואו לרה"ר וקי"ל דכל פרוץ במלואו לא הווי פתח אף אם יש לו קורה? וצ"ל שלא חייבו חז"ל שיהיו לכניסה למבוי כל דיני פתח אלא סגי בחלק מדיני פתח – העיקר שיהא היכר.

²⁶ **ע"י תוד"ה** אמר שכתבו שלר' יהודה הרחב הוא עד כ' אמה דגמר מפתחו של אולם **עכ"ד** ולכאוי זה רק לשיטת רב אבל לר' חסדא שאמר שגמר מפתחו של מלכים ולכן לרנב"י שאמר שפתחו של היכל סימנא בעלמא – א"כ ה"ה פתחו של אולם לר"י זה סימנא בעלמא ועדיין צ"ע מה שיעור הרוחב. **ועי' עוד בתוס'** שם שמקשים הא ר' אחי אמר שהשיעור הוא יג ושליש **ועי' גליון הש"ס** שמק' הא זו רק "סבר לה" של ר' אחי ור' יוסף דחה א"ז ויתכן גם שר' אחי חזר בו **ועי' ברשב"א ובריטב"א** [ד"ה והרחב] שכתבו שלר' יהודה אינו צריך למעט עד שלש עשרה אמה ושליש או עד כ' כדאיתא בגמרא למר כדאית ליה ומר כדאית ליה, **עכ"ד** וצ"ע איפה איתא כן בגמ' דמצינו בגמ' בשיטת רבי יהודה רק לשיטת רב שזה כ' אך לא לשיטת ר' חסדא ורנב"י ושיעור של י"ג ושליש – ע"י לקמן י. שהייתה סברא לר' אחי ללמוד מפסי ביראות ורב יוסף דחה א"ז וצ"ע.

²⁷ **דצורת פתח הרי היא מחיצה** ואפילו היה ברוחב אותה פרצה יותר על עשר אמות [רמב"ם בפיהמ"ש משנה ח]. **ובברייתא** [המובאת בגמ' לקמן יא.] כתוב דזה נאמר **גם לגבי מבוי הגבוה מעל כ' אמה** שאם יש צוה"פ – א"צ למעט. **ובטעם הדבר** שכשר אף למעלה מכ' אמה – כתב **הרא"ש** [סי יג] דלא בעיא היכר בצ"ה וטעמו כנראה כמ"ש **באבני נזר** ס"י שצא וז"ל ש [צורת] הפתח הוא כמחיצה [והואיל] ויש כאן ד'

רב שצ"ל במשנה "צריך למעט" דהא ילפי' מפתח ההיכל שהיה רחב י' אמות אע"ג שהייתה לו צוה"פ וא"כ גם ביש צוה"פ - אין פתח רחב מ"י אמות²⁸.

ודברי רב שהורה לרב יהודה שצריכים לגרוס "צריך למעט" גבי צוה"פ במבוי הרחב י' אמות – **הם רק בדעת ת"ק** ולא בדעת רבי יהודה דלדעתו ילפי' מפתח האולם שהוא כ' אמה וא"כ רק בלמעלה מכ' רוחב – צריך למעט וכן לר' חסדא בדעת ר' יהודה דילפי' מפתחי מלכים - מסתמא יש מהן רחבים למעלה מ"י אמה ועל כן א"צ למעט ביותר מ"י אמה.

וכמו כן **כל דברי רב לרב יהודה** הם לפי דעת הברייתא שלמבוי צריך דין פתח דילפי' מפתח ההיכל /האולם - **שכמותה סובר רב** [כדפרש"י ג. ד"ה לדידן] אבל לפי הברייתא השנייה שמתירה קורה גבוהה מכ' כשיש אמלתרא ולא ילפי' מפתח האולם /ההיכל – א"כ אין דין פתח במבוי אלא רק דין היכר וא"כ יתכן שבצורת הפתח יש היכר אף ביותר מ"י אמה וכהגירסא במשנה שלפנינו

ודעת ר' נחמן בר יצחק שבריתות לא פליגי אהדדי וכו"ע לא ילפי' מפתח ההיכל והאולם – א"כ לדעת כל הבריתות בצוה"פ מהני דבכה"ג יש היכר וכנוסחת המשנה שלפנינו. **וכן היא דעת הברייתא לקמן יא.** דכשיש צוה"פ א"צ למעט לא בגבוה מעל כ' ולא ברחב מעל י' עיי"ש **להלכה** - פסק מרן [שסג כו] כגירסא במשנה שלפנינו וכהברייתא לקמן יא. וכתב"י בסוגיין - שכשיש צוה"פ שרי לטלטל במבוי **אפי' רחב מ"י אמה** וכתב **בביאור"ל** שם [ד"ה אבל] שה"ה שרי **אפי' צוה"פ גבוה מ"י אמה עכ"ד**.

הערה א: עי' רא"ש [סימן יג] שכתב דאף בגובה מהני צוה"פ [פי' אפי' למעלה מכ' אמה] דלא בעיא היכר בצוה"פ עכ"ל והיינו דכיוון שיש לזה שם מחיצה - לא בעי' שיהא היכר.

הערה ב: המשנה דברה על קורה וצוה"פ אך לא דברה על לחי מה דינו כשהמבוי גבוה מכ' אמה או רחב מ"י אמה. והנה **לגבי רחב מ"י אמה** – יש לדייק מהמשנה שדווקא צוה"פ מועיל אבל לא לחי דהא בכל צוה"פ יש גם לחי ואמאי הצריכה המשנה דווקא צוה"פ? אלא עכ"ח לחי לא מהני וכן פסק מרן [שסג כו] אולם **לגבי גבוה מעל כ' אמה** – פסק מרן [שם] שלחי מכשיר את המבוי גם בגבוה מעל כ' אמה והיינו שקירות המבוי גבוהים מאוד – דמ"מ הרי יש פה לחי והוא עושה היכר ועי' **בביאור"ל** שם ד"ה בלחי שמביא את דעת **הבית מאיר** שחולק על מרן ופוסל בלחי בגבוה מכ' אמה²⁹.

מחיצות. למה לי להיכר?! עכ"ל **והמאירי** [על המשנה ב.] כתב הטעם - שהרי יש כאן היכר עכ"ל ודברי הרא"ש והאבני"ז צ"ב דהא מדאורי' א"צ כלל למחיצה רביעית וכל הענין של לחי וקורה זה בשביל היכר שלא יבואו לידי הוצאה מרל"ר וא"כ מה מהני מחיצה רביעית כשאין בה היכר?

²⁸ **ועי' תוס'** [ו. ד"ה רב אמר וכן כב. ד"ה והא] דכתבו דהיינו מדרבנן דהא לגבי כלאים – הווי מחיצה כדאמר' לקמן יא. **עכ"ד תוס'.**

²⁹ וז"ל הבית מאיר "י"ל שהחכמים השוו מדותיהם משום גזירות לא פלוג ואמרו שכל מבוי שאין התירה בקורה פשוט בלא אמלתרא דהיינו גבוה יותר מכ' אף בלחי לא תותר אף דלא שייך הטעם בלחי מפני

ש. קורה שמקצתה תוך כ' ומקצתה למעלה מכ' האם כשירה ומדוע?

ת. נחלקו בזה אמוראים. ללשנ"ק בדעת רבה וכן לרבא – כשר. דסוף סוף חלל המבוי הינו פחות מכ' וחלל פתחו של היכל היה בדיוק כ' ומשמע מהברייתא שאם זה כפתחו של היכל – כשר.

ולדעת ר' אדא בר מתנא בדעת רבה וכן לדעת רבה בר עולא – פסול. דגזרינן שמא תירקב תחתיתה של קורה ויהא החלל למעלה מ"י ואנשים לא ישימו לב.

להלכה - פסק מרן [שסג כו] כרבא [וכלשנ"ק דרבה] שהקורה כשרה.³⁰

ש. סוכה שמקצת הסכך בתוך כ' ומקצתו למעלה מכ' האם כשירה ומדוע?

ת. גם בזה נחלקו אמוראים: ללשנ"ק דרבה ולרבה בר עולא – פסול. דגזרינן שמא משתקיל מקצת עובי הסכך ויהא הכל למעלה מכ' ואע"ג שרבה ללשנ"ק לא גזר במבוי שמא תירקב תחתית הקורה – אומרת הגמ' ב' חילוקים א. שסוכה זה ליחיד ויש יותר חשש שישתקיל ולא ישים לב ב. סוכה זה דאוי ויש להחמיר יותר ולר' אדא בר מתנא בדעת רבה וכן לרבא – כשר ואע"ג שר' אדא בר מתנא פסל בקורת מבוי – בסוכה הוא מכשיר ואומרת הגמ' ב' חילוקים א. שמבוי הוא "קדירי דבי שותפיי" וכל אחד יטיל התיקון על חברו וכך לא יתוקן המבוי ב. מבוי הוא דר' ובדר' גזרו יותר כי בעי חיזוק³¹

להלכה – פסק מרן [תרלג א] כרבא [ור' אדא בר מתנא בדעת רבה] שהסוכה כשרה.

הערה: נחלקו הראשונים אי לדעות שהסוכה כשירה - איירי רק כשהחלק שתוך עשרים הוא צילתו מרובה כשאין רוח ומש"כ בגמ' שחמתו מרובה אי קלשת - היינו מחמת הרוח – זו דעה א' בתוס' או שאפילו אם החלק התחתון חמתו מרובה מצילתו גם כשאין רוח – מכשיר רבא כי העליון מצטרף להכשיר דאינו סכך פסול בעצם – זו דעה ב' בתוס'³²

רגילות שאצל העולם שלחי וקורה שוים בהיתר המבואות גזרו על הלחי מפני הקורה. "עכ"ל ויל"ע בזה דהא לחי במבוי שרחבו פחות מ"י הוא מחיצה דאוי ומה בינו לצוה"פ שבזה כן הכשירו חכמים אף בגבוה למעלה מכ'?

³⁰ דרבא הוא בתראה.

³¹ וא"ת והא לא גזרינן גזירה לגזירה? י"ל דאיכא חילוק בין גזירות חכמים לתקנות חכמים, דתקנות חכמים שפיר י"ל דכעין דאורייתא תקון וצריכים חיזוק כשל תורה א"נ יותר משל תורה, אבל מה דאסרו משום גזירה בהא אמרינן דלא גזרו גזלג"ז, משום דמשמרת לבני ישראל ולא משמרת למשמרת [פני שלמה]

³² ויל"ע בדעה השניה של תוס' דהא הגמ' אומרת בלשנ"ב שמכשירה את הסוכה – "דאמרי' קלוש" ואיך אפשר להכשיר כשאם נקלוש הווי חממ"צ מחמת עצמו? ומש"כ תוס' שסכך למעלה מכ' אינו חשיב כ"כ פסול הואיל והיה כשר אם היה מתחת לכ' – **צ"ב איך זה נכנס במה שהגמ' אומרת "דאמרי' קלוש"** דלכאוי תוס' אומרים טעם אחר לגמרי - שלא אמרי' קלוש אלא שמצטרף הסכך שלמעלה מכ' עם הסכך שלמטה מכ' ולכאוי הסברא נותנת כדעה ראשונה בתוס' שאיירי שאם נקלוש הוא צממ"ח אלא שיעוף

ולהלכה – כתב הביאור הלכה [תרלג ב ד"ה ואם] דאפילו אין בסכך התחתונה לחודה שיעור כדי שתהיה צלתה מרובה מחמתה כשר ומשום דמצרפינן כל דרי דסכך המונחים זה על זה ובין כולם צלתה מרובה מחמתה עכ"ל ויל"ע דגבי ב' סוכות זו ע"ג זו ותחתונה אינה מסוככת כהלכתה, ומתכשרת ע"י סכך העליונה כתב מרן [תרכח א] שצריך שלא יהיה סכך העליונה גבוה מן הארץ למעלה מעשרים אמה. ואולי י"ל שהיכא שהסככים צמודים עדיף טפי וצ"ע.

ש. מה הדין אם הקורה נמוכה מי"ט ומדוע?

ת. אומרת הגמ' בדף ג: שהקורה פסולה. ובטעם הדבר כתב רש"י "דבפחות מי' לא הוי מבוי"³³.

לגבי קורה שחלק מעוביה הוא למעלה מי' וחלק מעוביה הוא בתוך י' – עיי' הערה ³⁴.

ש. כמה טפחים יש באמה?

ת. אמה שבמזבח לכו"ע היא ו' טפחים מלבד באמת היסוד והסובב [היינו אמת הגובה של יסוד ואמת הרוחב של הסובב³⁵] ואמה של הקרנות ואמה של גב [-גג] מזבח הזהב³⁶ – הם

ברוח וע"ז אומרים "קלוש" ומה שיעוף ברוח - נעשית כצילתו מרובה מחמתו וכמו לגבי קורה שאירי בכה"ג שאם נקלוש תעוף ברוח וע"ז אומרים שנעשית כשיפודים של ברזל וצ"ע ³³ ויל"ע דבשלמא אי קורה משום מחיצה – אין מחיצה בפחות מי' אבל אם היא משום היכר אמאי לא הווי היכר בפחות מי' וצ"ל דגם אי קורה משום הכירא חז"ל גזרו שהקורה תהא על המבוי והיינו שמחיצה שתחתיה תהא מחיצה של מבוי וכשאינה גבוהה י' – לא הוויא מחיצה של מבוי.

³⁴ בשו"ע שסג כד כתב וז"ל אם הניח קורה רחבה ונמשכת קצת למטה מי', כשרה עכ"ל וכתב בב"י שמקורו הוא הרא"ש שכתב לקמן בסי' יח לגבי מה שכתוב בגמ' יד. "אמר רב ששת: הניח קורה על גבי מבוי, ופרס עליה מחצלת, והגביה מן הקרקע שלשה - קורה אין כאן, מחיצה אין כאן. קורה אין כאן - דהא מיכסיא, מחיצה אין כאן - דהוויא לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה". וכתב על זה הרא"ש וז"ל דהכא דוקא אמר קורה אין כאן משום דמכסיא ואינה נראית וסבורים דבמחצלת המבוי נותר. אבל כשהקורה נראית - בשביל גודלה לא נפקא מתורת קורה. עכ"ל ועיי' בספר אבן העזר על השו"ע שמבאר דמה שכתבו הרא"ש ומרן להכשיר בקורה יותר מאשר במחצלת היינו כשהקורה נמצאת כולה למעלה מי' אלא שהיא רחבה י' ובזה חדשו הרא"ש ומרן להקל דלא יצאה מתורת קורה אבל אם אכן הקורה נמצאת בחלקה למטה מי' – פסולה וכדמוכח בסוגיין שחלל י' תנן. ומש"כ מרן "נמשכת למטה מי" הכוונה שמשפתה העליונה עד שפתה התחתונה יש יותר מי' עכ"ל אבן העזר והביאו במשנ"ב ס"ק פב עיי"ש.

³⁵ כתבתי לפי פרש"י בסוגיין [ד. ד"ה וזה גב] שמש"כ בגמ' מנחות צז: [על מש"כ בפסוק שחיק האמה ואמה רוחה ביו באמה של ה' טפחים] "חיק האמה - בגובהה, אמה רוחב - כניסה" היינו שרק הגובה של החיק [=היסוד] היה באמה של ה' טפחים וכן רוחב כניסת הסובב אבל רוחב כניסת היסוד – היה באמה של ו' טפחים. אבל הרמב"ם [בית הבחירה ב ז] חולק וס"ל שגם רוחב אמה של כניסת היסוד היה באמה של ה' טפחים והוא בכלל מש"כ בפסוק "אמת רוחב".

³⁶ שהיה אמה ארכו ואמה רחבו [עיי' שמות ל ב "אָמָה אָרְכּוֹ וְאָמָה רָחְבּוֹ רְבִיעַ יְהִיָּה וְאַמְתֵּי קִמְתּוֹ"] וזה היה באמה של ה' טפחים ועיי' מלבי"ם [שם] דה"ה שאמתיים קומתו היו באמה של ה' טפחים, וזה

באמה של ה' טפחים כמפורש בפסוק [יחזקאל מג יג] וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּאַמּוֹת אָמָה וְטֶפַח וְחִיק הָאָמָה וְאַמָּה רֹחַב וְגִבּוֹלָה אֶל־שִׁפְתָּהּ סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גֵב הַמִּזְבֵּחַ: וחיק היינו היסוד³⁷ ואמה רוחב היינו הסובב וגבולה אל שפתה סביב זה הקרנות שהם זרת לכל צד מהאמצע וזרת היינו חצי אמה³⁸ וא"כ הקרנות הם אמה לכל צד וגב המזבח זה גבו של מזבח הזהב שהיה רחב אמה – וכל אלו – באמה של ה' טפחים אבל שאר מידות המזבח – באמה של ו' טפחים וכדמוכח מלשון הפסוק – ששאר המזבח היה "אמה וטופח" דהיינו אמה קטנה של ה' ועוד טפח ויוצא דהיינו אמה של ו' טפחים. ולגבי שאר אמות שבמקדש – ע"י הערה³⁹

אולם באמות שדברו בהם חז"ל בשיעורי המצוות - נחלקו בזה אמוראים בהסבר דעת תנאים. דדעת ת"ק בברייתא המובאת בגמ' "כל אמות שאמרו חכמים – באמה בת ששה ובלבד שלא יהיו מכוונות"⁴⁰ והיינו שלפעמים טפח שבאמה הוא "עצב" דהיינו שהוא ד' אצבעות צמודות זו לזו ולפעמים הטפח הוא "שוחק" דהיינו ד' אצבעות שיש קצת רווח ביניהם ופרש"י דאזלי' בזה לחומרא⁴¹ דבשל כלאיים זה שוחק והיינו שבשיעור האמות שצריך להרחיק מהכרם שכזרע בו זרעים כדי שלא יהא כלאים - ככל שהאמה יותר גדולה – הרי זה חומרא ובשל סוכה ומבוי - זה עצב דשם איירי בשיעור האמה שבה יש להכשיר דופן עקומה וסוכה גבוהה וכן מבוי גבוה ופתח במבוי ובה אזלי' לחומרא להקטין את

מבואר ממ"ש ר' יוסי בזבחים (דף נ"ט ע"ב) שהיה גבהו פי שנים כארכו, והגובה היה עם הקרנות כמו במזבח הנחושת:

³⁷ דהיינו גובה היסוד. ונקרא חיק מלשון קביעות [רש"י ביחזקאל].

³⁸ **מידת הזרת** – ע"י **בערוך** ערך אצבע שהכוונה למרחק בין הזרת לאגודל וע"י **רד"ק** בספר השורשים שורש טפח שהמדידה היא כשהאצבעות פתוחות וכ"כ **בשבולי הלקט** בסדר עשיית הציצית וז"ל ושיעור הזרת [שהוא מדת אורך חוטי הציצית] כפשיטת יד באלכסון מאצבע קטן ועד הגודל. וע"י **שו"ת הרשב"א** ה' קמז שכתב שזרת היא חצי אמה של ה' טפחים וכדמוכח מסוגיין **אולם ע"י שבולי הלקט** שכתב לגבי שיעור ציצית שיעמוד על זרת שהוא ג"ט עכ"ל **וכן ע"י באר הגולה** על השו"ע יו"ד קצח לו שכתב על מש"כ השו"ע שמי מקווה צריכים להיות זרת מעל לטבורה – שזרת היא חצי אמה של ו' טפחים עכ"ל **וזה צ"ע** מסוגיין שמשמע כהרשב"א שהרי כתוב בפסוק [יחזקאל מג יג] לשון "זרת" על חצי אמה מתוך האמה של קרן המזבח שלכו"ע היא ה' טפחים ועוד צ"ע דהא מקור השו"ע שם הוא הרשב"א והרשב"א הרי אמר שזרת היא חצי אמה של ה"ט ושו"ר שאת הקושיא השניה כבר העיר בזה הדברי מלכאל ב נח ע"ש

³⁹ ע"י משנה כלים [יז י ומוזכרת בסוגיין בהמשך] **שאמת הבנין** לכו"ע הייתה של ו' טפחים [והיא הנקראת במשנה "אמה בינונית" שכן ישנה אמה גדולה ממנה באצבע שבה השתמשו בחדר בביהמ"ק שנקרא שושן הבירה ע"י כלים יז ט ורע"ב שם] **ובאמת הכלים** [מלבד המזבח] – נחלקו ר' יהודה ור' מאיר אם הייתה של ו' או של ה'

⁴⁰ וכן דעת סתם משנה בכלים יז ט "האמה שאמרו באמה הבינונית"

⁴¹ ע"י **חולין נה**. דא"ר אבהו א"ר יוחנן: כל שיעורי חכמים להחמיר, חוץ מכגריס של כתמים להקל; ופרש"י: כל שיעורים של חכמים להחמיר - אי מצומצם חומרא הוא שערניהו במצומצם ואי מצומצם קולא שערניהו בשוחק.

האמה ורשב"ג אומר שם בברייתא "כל אמות שאמרו חכמים בכלאיים באמה בת ששה ובלבד שלא יהיו מצומצמות" ונחלקו אביי ורבא בשם ר' נחמן בדעת רשב"ג. לאביי - כוונת רשב"ג לחלוק על ת"ק ולומר שלא תמיד אמה זה ו' טפחים אלא רק במקום שו' טפחים לאמה זה חומרא - וכמו בכלאיים לגבי היתר זריעה בקרחת הכרם⁴² שיש בה ט"ז אמה ומחול הכרם⁴³ שיש בו י"ב אמה - אמרי' שאמה היא ו' טפחים. אבל במקום שאמה גדולה זה קולא - וכגון בדין כ' אמה למבוי ולסוכה וכן לדין י' אמות לפרצה במבוי ובדין ד"א לדופן עקומה בסוכה - בזה שיעור האמה הוא חמישה טפחים. וכך סובר אביי בשם ר' נחמן להלכה שבמקום שאמה בת חמשה טפחים הוא חומרא - אמרי' שאמה היא בת חמישה טפחים ולרבא - כוונת רשב"ג להסביר את דברי ת"ק - שמה שאמר ת"ק שלא יהיו מצומצמות היינו שבכלאיים בעי' טפח שוחק [ופרש"י דהיינו גדול יותר מטפח עצב⁴⁴] וכוונתו שבסוכה ומבוי בעי' טפח עצב דשם זה חומרא. ומה שאמר רשב"ג "בכלאיים באמה בת ששה" - הכוונה למיעוטי אמת יסוד ואמת סובב שבמזבח שבהם מודדים באמה של ה' טפחים אבל בשיעורי המצוות מודה רשב"ג לחכמים שתמיד מודדים באמה של ו' טפחים. בין לקולא ובין לחומרא ורק לגבי אי מודדים באמה שוחקת או עצבה - בזה אזלינן רק לחומרא.

להלכה - פסק הרמב"ם [כלים יז לו] כרבא וכ"פ בב"י שסג כו וכן משמע מדברי השו"ע יו"ד רא א שכתב שבמקווה בעי' אמה של ו' טפחים וחצי אצבע - שזה כהסבר רבא בדברי רשב"ג שבמקום שאמה שוחקת היא חומרא - יש להחמיר ולמדוד באמה שוחקת שזה כחצי אצבע יותר מאמה עציבה.

הערה: מוכח בגמ' שגם בידינו מבוי שהם מדרבנן אזלי לחומרא בשוחקות ועצבות⁴⁵ ועי' בהגהות רעק"א לשו"ע שסג טו שמסתפק אי זה שאזלי לחומרא זה מספק או מעיקה"ד ועי' בביאורו"ל שסג כו ד"ה מרווחים שכתב וז"ל ואף דהוא מלתא דרבנן והיה לנו למיזל בספיקו לקולא מ"מ לא מקרי ספק דהוי מחמת חסרון ידיעה עכ"ל והיינו שרבנן

⁴² היינו שטח ריק באמצע הכרם שבשביל לזרוע בו שלא יהא כלאיים בעי' שיהא בשטח הריק ט"ז אמות - ד' אמות לכל צד כדי עבודת הכרם [ס"ה 8 אמות] ועוד ד"א לכל צד כדי שיהא מקום חשוב [ס"ה ט"ז אמה].

⁴³ היינו שטח ריק הסובב את הכרם בין הכרם לגדר - ובשביל לזרוע בו צריך שיהא רוחב השטח הריק י"ב אמה - ד' אמות הרחקה מהגדר שלא יזיקנו ועוד ד' אמות כדי שיהא מקום חשוב ועוד ד"א כדי עבודת הכרם.

⁴⁴ ועי' ר"ח ששוחקות פי' מרווחות כדרך השוחק שפוסק שפתיו והעצב [וספיקס] [מדביקן] עכ"ל הר"ח. ועי' שו"ע יו"ד רא א שאמה שוחקת יתירה על אמה עצבה בחצי אצבע וכ"כ הרשב"א [עבודת הקדש בית נתיבות שער א סימן ג סעיף טו]

⁴⁵ ומשי"כ התשב"ץ בשו"ת שלו [א יז מובא בב"י יו"ד רא א] וז"ל "דבפרק קמא דערובין (ג') מוכח שכל שיעורי התורה להחמיר בעיא שיהיו שוחקות ולא עצבות" עכ"ל - אין הכונה דווקא שיעורי מצוות דאוי אלא הכוונה לכל המצוות כולל מצוות דרבנן שכל זה בכלל "שיעורי התורה".

המאחרים הסתפקו בשיעורי התורה ובשיעורי חז"ל הקדמונים וכיוון שזה חסרון ידיעה הו"ל להחמיר אלא שיל"ע בזה דכל ספיקות שיש לנו הם משום שאין אנו יודעים את דעת הקדמונים ובפשטות רק חסרון ידיעה במה שנמצא לפנינו הווי חסרון ידיעה וכההיא דשו"ע יו"ד צח ג גבי תערובת עי"ש וצ"ע בזה עוד תירוץ ראיתי בספר "בית יצחק" [להג"ר יצחק שמעלקיש] יו"ד ב ט שמסביר שמחמירין מטעם ספק אע"ג שזה דין דרבנן וכמ"ש תוס' בשבת [קמא ד"ה הני] שכתבו דלא שייך למימר בשל סופרים הלך אחר המיקל היכא דאם הוא קולא בדבר אחד חומרא הוא בדבר אחר עכ"ל וכ"כ תוס' ביצה [יד. ד"ה איכא ביניהו] וז"ל אף על גב דבשל סופרים הלך אחר המיקל הואיל ולכל אחד ואחד יש קולא וחומרא מכל צד עבדין לחומרא. עכ"ל והיינו שיש מחלוקות שלכל דעה יש קולא וחומרא ולא מסתבר להקל כתרווייהו דזה סתרי אהדדי ולכן לא מקילין כלל והכא נמי אם נקיל בשיעורי האמה לפעמים נאמר שהיא שוחקת וכגון לענין גובה קורת המבוי ולפעמים – עציבה וכגון לענין ד"א בשיעור מבוי והווי סתרי אהדדי ובכה"ג לא אמרי' ספק דדבריהם להקל זהו תורף דברי הבית יצחק.

אך דברי תוס' צ"ב דהא גבי עירוב תחומין אמרי' [שבת לד.] שהיכא ששם עירוב לאדם א' ונאכל בביה"ש ואח"כ - לפני שנסתיים ביה"ש - שם עירוב לאדם אחר - חל העירוב לתרווייהו מספק שמא היה לילה כשנאכל לראשון ושמא היה יום כששם לשני אע"ג שזה סתרי אהדדי דלא יתכן שיהא לילה כשנאכל לראשון ויום כששם לשני וא"כ לכאוי יש הוכחה שאמרי' ספד"ר לקולא אף אם בפעם א' נקל כצד זה ובפעם שניה נקל כצד אחר והעיקר שזה אינו ביחד דאינו לאותו אדם וא"כ ה"נ בספק בתבלין אי מפיג טעמו ניקל ובלבד שלא יהא בבת אחת לאותו אדם וכן בספק אי האמה שוחקת או עציבה ולכאוי זה דלא כתוס' הנ"ל וצ"ע.

ש. אלו הלכות נרמזות במילים "ארץ חיטה ושעורה"?

ת. ארץ חיטה – שבית המנוגע – שיעור שנטמא השוהה בו הוא בכדי אכילת פרס [חצי כיכר] של חיטים [ועי' תשובה הבאה בהרחבה] ⁴⁶ ושעורה – לגבי שיעור של עצם של מת שמטמאת במגע ומשא בשיעור של שעורה [ועי' בהרחבה בתשובה שאחרי התשובה הבאה].

⁴⁶ ויל"ע לגבי דין אכילת פרס שנאמר באכילת איסור - שמתחייבים מלקות רק אם אכל כזית בכדי אכילת פרס או אכילת מצווה - שיוצאים יד"ח רק אם אוכלין כזית בכדי אכילת פרס - האם גם שם משערים לפי זמן אכילת פרס של פת חיטין או שהכל תלוי לפי מה שאוכל? ומסוגיין משמע שרק לגבי בית המנוגע אמרי' שיעור פת חיטין מדנקט דין "פת חיטין" לגבי בית המנוגע ולא לגבי דיני אכילה שמצויין יותר וכן ראיתי במג"א [פא ב ומובא במשנ"ב שם ס"ק ג] שכתב לגבי מאכל שנקרא פפ"א [דייסה - עי' לעזי רש"י פסחים לט:] שאכילת פרס נקבע לפי המאכל ההוא [וכיוון שזה מאכל תינוקות - חידש המ"א שאזלי לפי זמן שגדול אוכל אותו] אך לפי זה יל"ע דמה שמקובל בפוסקים ששיעור אכילת פרס הוא 4 דקות - דלפי זה בכל מאכל יש את השיעור שלו וצ"ע בזה.

ש. הנכנס לבית המנוגע מתי נטמא הוא, מתי משאו ומתי בגדיו ומנ"ל?

ת. בברייתא המובאת בגמ' אמרי' שהוא ומשאו נטמאים מיד שנא' (ויקרא יד מו) וְהָפֵא אֶל־הַפִּית כָּל־יָמֵי הַסִּגִּיר אֹתוֹ יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב: אבל בגדיו נטמאים רק אם שהה בכדי אכילת פרס שנא' (פסוק מז) וְהִשְׁכֵּב בַּפִּית יִכְבֹּס אֶת־בְּגָדָיו וְהָאֵכֶל בַּפִּית יִכְבֹּס אֶת־בְּגָדָיו: ומקישים לגבי כיבוס בגדים שוכב לאוכל שבעי' שהיה כדי אכילה ואמרו חז"ל שאכילה הכוונה לזמן של אכילת פרס [=חצי ככר⁴⁷] של פת חיטין בזמן שאוכלו עם לפתן בהסיבה. ופרש"י שזה חומרא דפת חיטין אין שוהה בה כבשעורין וכן הלפתן וההסבה ממהרין אכילתו⁴⁸.

ש. הנוגע בעצם כשעורה של מת – האם נטמא? ומה הדין בנושאה ובמאהיל עליה? ומנ"ל?

ת. הנוגע והנושא – נטמא ואילו המאהיל – טהור [דל"ה שיעור טומאה לגבי אהל] ודין זה הוא הלמ"מ.

ש. אלו הלכות מרומזות במילים "גפן תאנה רימון ארץ זית שמן ודבש"?

ת. גפן – רביעית יין לנזיר⁴⁹ תאנה – כגרוגרת⁵⁰ להוצאת שבת⁵¹ רימון – דכשיש חור בכלי עץ של בעה"ב מודדים אי מוציא רימון – נטהר ואינו מקב"ט ארץ זית שמן – ארץ שרוב שיעורי איסורין ומצוות בכזית⁵² דבש – שזה תמר – ככותבת הגסה לאכילה ביוהכ"פ⁵³.

⁴⁷ פרס הוא מלשון "פרוסה" דהיינו חלק מככר וקי"ל שהכוונה לחצי ככר. וככר כתב רש"י כאן בפשיטות שזה ד' ביצים. ועי' משנה וגמ' לקמן פב: - פג. וברש"י שם [דף פב: ד"ה ר' שמעון ודף פג. ד"ה ר' יוחנן בן ברוקא] דזו מחלוקת תנאים לר' שמעון ככר היא שליש קב דהיינו 8 ביצים ופרס הוא ד' ביצים ולריב"ב ככר הוא 6 ביצים ופרס – ג' ביצים. וא"כ סתם רש"י כאן כר' שמעון. אך הרמב"ם [מאכ"א יד ח ועי' כס"מ שם] פסק כר"י בן ברוקא ובשו"ע בסימן שסח ג שפסק לגבי שיעור עירוב בסתמא כרמב"ם ובי"א כרש"י ובסימן תריב ד לגבי שיעור אכילה ביוהכ"פ הביא את רש"י בי"א קמא ואת הרמב"ם בי"א בתרא [ולפי כללי פסקי השו"ע – בב' המקומות פסק כהרמב"ם] וכן בסי' תט ז לגבי שיעור עירוב פסק בסתמא כהרמב"ם אבל בסי' תריח ז לגבי הפסקה בין שיעורים לחולה ביוהכ"פ – פסק בסתמא שכדי אכילת פרס הוא ד' ביצים וכרש"י. ופסק המשנ"ב [תריב ס"ק ח] דלענין הלכה כל שהוא בשל תורה הלך אחרי המחמיר וכל שהוא בשל דבריהם הלך אחרי המיקל אמנם בסי' שס"ח ס"ק יב כתב גבי עירוב שהוא דר' שלכתחילה יש להחמיר.

⁴⁸ וכמו כן הסיבה – ממהרת אכילתו דמי שהוא מיסב אינו טרוד בדברים אחרים [רש"י סוכה ו].
⁴⁹ ופרש"י כאן דהכוונה לחייב נזיר אם שתה רביעית יין ועי' תוס' שמקשים שלא דמיא לשער שיעורים שמשערים לפי מה שמוזכר בפסוק ולא את מה שזכר בפסוק וא"כ צ"ל שמשערין לפי יין ולא את היין – ולכן צ"ל שאיירי באוכל ענבים וחרצנים שמשערין שיעור רביעית לפי יין היינו אם כשמכניסין לכוס מלא יין יוצא רביעית יין עי"ש

⁵⁰ גרוגרת היא גדולה מכזית כדמוכח בגמ' שבת צא. מדמקשה לגבי זרק כזית "כגרוגרת בעינן" ופחות מכביצה – כמ"ש בגמ' שבת פ: כגרוגרת מביצה קלה [תוס' יומא עט: ד"ה לומר]

⁵¹ והיינו שיעור הוצאת אוכלין בשבת כגרוגרת. וכדאמרי' במשנה [שבת דף עב:]: אך יל"ע דשיעור גרוגרת באוכלין אינו רק להוצאה אלא גם לבורר טוחן לש ואופה? כדאמרי' בגמ' שבת צה. החולב וכו' כגרוגרת.

⁵² וילע"ק הא שיעורים אלו לא קשורים לארץ ישראל דווקא וצ"ל שבפועל מקום מגורי עם ישראל הוא באר"י ושם מקיימים את המצוות

ש. מהי חציצה ומה דינה לגבי טבילה ומדוע?

ת. חציצה היינו הפרדה. ולגבי טבילה היינו דבר שנמצא על הגוף ומפריד בין הגוף למים שבגללו המים לא מגיעים לגוף. והדין בחציצה הוא שפוסלת את הטבילה דילפי מהפסוק [ויקרא טו טז] וְאִישׁ כִּי־תִצָּא מִמֶּנּוּ שְׂכַבְתָּ־זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׁרוֹ - שלא יהא חוצץ בין המים לבשרו.

והלמ"מ שאין הדבר הנמצא על הגוף חוצץ אלא בשני תנאים: א. שלפעמים האדם מקפיד שלא יהא הדבר החוצץ על גופו – דא"כ זה בטל לגבי הגוף ב. שהחציצה היא על רוב גופו של הטובל⁵⁴ ⁵⁵ [ולגבי אי שער הראש חשיב חלק מהגוף – עיי' שאלה הבאה].

ורבנן גזרו שגם אם יש רק אחד מהתנאים – רוב או מקפיד – שחוצץ אבל אם זה מיעוט שאינו מקפיד – גם מדרי' לא חוצץ.

ש. האם חציצה בשיער פוסלת את הטבילה והאם קשר נחשב חציצה בשיער ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' דרשי' מ"כל בשרו" – את הטפל לבשרו והיינו שיער שגם בו יש את הדין שחציצה פוסלת ברובו ומקפיד. ולגבי אי שיער חשיב כמו אבר מאברי הגוף או שחשיב כאבר הנפרד מהגוף – עיי' הערה⁵⁶

⁵³ ועיי' יומא עט עמוד א ועמוד ב שנחלקו רבה ור' זביד האם ככותבת היא יותר מכביצה [רבה] או פחות [ר' זביד] ולהלכה פסק מרן [תריב א] כר' זביד.

⁵⁴ יל"ע מדוע זה נחשב הלמ"מ הלא זה כלל בכל התורה שרובו ככולו וכמ"ש במס' הוריות ג: " דבכל התורה כולה קי"ל רובו ככולו". וילפי' א"י מקרא דאחרי רבים להטות וא"כ זה פסוק מפורש ולא הלמ"מ ודוחק לומר שרק דין "מקפיד" הוא מהלמ"מ ואולי י"ל דכיוון דדרשי' בספרא [אמור ד ז ומובא בב"י יו"ד קצח א] שכל גופו צריך להיות במים - מדכתיב (ויקרא כב ו - ז) כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר מה ביאת שמשו כולו כאחד אף ביאתו במים כולו כאחד עכ"ל הספרא ואם מיעוט הגוף מחוץ למים - לא הווי טבילה מדאורי' ולא סגי שרוב הגוף במים - א"כ י"ל דלזה צריך הלמ"מ שחציצה מועטת אינה פוסלת כדי לחלק בין דין חציצה שבה מיעוט לא מעכב לדין מחוץ למים ששם מיעוט מעכב.

⁵⁵ רש"י פירש מש"כ בגמ' "רובו" - רוב שער עכ"ל ועיי' תוס' ד"ה דבר - שהבינו ברש"י שרק בשיער בעיי' רוב אבל בגופו - אפי' מיעוט חוצץ ומקשים תוס' על רש"י דמכמה מקומות מוכח שגם בגופו בעיי' רוב ועיי' ריטב"א שמסביר שגם רש"י מודה שגם בגופו בעיי' רוב ומש"כ רוב שער - בא ללמד שכשיש חציצה ברוב השיער ולא בגוף - אזלי' בתר רוב השיער וחוצץ ודלא כהרמב"ם [מקוואות ב טו] שאומר שהשיער הוא חלק מהגוף ובעינן רוב גוף.

⁵⁶ נחלק בזה הרמב"ם [מקוואות ב טו] עם הגאונים והראב"ד [מובאים ברמב"ם שם] ורש"י [ד"ה רוב]. הרמב"ם סובר שהשיער הוא כאחד מאברי הגוף. ועל כן כמו שבכל אבר שיש בו חציצה אינו פוסל את הטבילה עד שתהא החציצה ברוב הגוף - ה"נ בשיער אין חציצה בשיער פוסלת אא"כ יש גם חציצה על הגוף כך שיחד עם החציצה בשיער תהא חציצה ברוב הגוף. ודעת הגאונים והראב"ד - ששיער הוא כאיבר נפרד מהגוף [שהרי יש לו לימוד נפרד] ועיי' אם יש חציצה ברוב השיער - פוסל את הטבילה אע"פ שאינו ברוב הגוף. וכן דעת רש"י שפי' מש"כ בגמ' שרוב ומקפיד חוצץ - היינו רוב שיערו. להלכה - פוסק מרן [יו"ד קצח ה ועיי' בבאור הגר"א] כהגאונים והראב"ד ורש"י.

וקשר שבשיער – אומר רבה ב"ר הונא שאם הקשר בשערה אחת [והיינו שברוב השיער יש קשר בכל נימא בפני עצמה⁵⁷] – הווי חציצה שכן קשר כזה הוא מהודק. ואם קשורות שלש שערות יחד – אין זה חציצה דלא מהדקי שפיר ונכנסים בהם מים ואם ב' שערות קשורות – נשאר רבה ב"ר הונא בספק. ולקמן בדף סז. מביאה הגמ' את דברי ר' יוחנן " אין לנו אלא אחת" והיינו שבב' שערות כשר. וכן פסק מרן [קצח ד'⁵⁸].

ש. דיני מחיצה – איזה מהם ילפי' מפסוק ואיזה – הלמ"מ?

ת. גוד ולבוד ודופן עקומה – לכו"ע הם הלמ"מ⁵⁹. ודין מחיצה י' טפחים – זה תלוי במחלוקת ר' יהודה ור"מ אי אמת כלים היא ו' או ה' דלר' מאיר שהיא ו' – ילפי' דין י' טפחים מארון וכפורת שהרי הארון היה גבוה אמה וחצי שלר' מאיר הם ט' טפחים והכפורת הייתה גבוהה טפח – ס"ה י' טפחים וכתוב שה' נגלה על הכפורת וכתוב "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" וא"כ למעלה מי"ט חשיב "שמים" והיינו רשות אחרת ומכאן ילפי' ש' טפחים הוויא מחיצה ולר' יהודה שאמת כלים היא ה' – א"כ הארון היה גבוה ז' וחצי טפחים ויחד עם הכפורת עוד טפח ס"ה שמונה וחצי וא"כ אין לימוד משם ש' טפחים הוויא מחיצה ודין מחיצה י"ט הוא הלמ"מ⁶⁰.

ש. האם אפשר להכשיר מבוי שקורתו גבוהה מכ' אמה ע"י שיעשה הגבהה כנגד הקורה מלמטה? ומה צריך להיות אורך ורוחב ההגבהה?

ת. הגמ' אומרת שאפשר למעט החלל ע"י שיעשה הגבהה מלמטה. ופרש"י שההגבהה היא "בנין אצטבא או עפר"י⁶¹

⁵⁷ ונחלקו אחרונים מה נחשב "רוב" בשיער האם צריך שרוב השערה תהא קשורה – והיינו שיהיו בה קשרים הרבה – **זו דעת האבני נזר** [יו"ד רסג ס"ק ד] או שסגי קשירה אחת אך שתהא בשורש השערה דאין חיוב טבילה בשערות מצד עצמן רק מחמת שהמים א"י לבוא בראש במקום חיבור השערות- **זו דעת השפת אמת** [סוכה ו: ד"ה ברש"י] או שכל השער אפי' ארוך הרבה כאלו כולו בלוע כאותו מקום שבגוף הצומח משם, ולכן אם יש חציצה בשער כאלו החציצה בשורשו מקום צומחו [וא"כ אפי' באמצע השיער חשיב כאילו על כל השערה יש חציצה] – **זו דעת המנחת יצחק** [להגרי"י וייס ז עד].

⁵⁸ ודווקא שיער שהוא קשה ולא נקשר מהודק אבל חוטי צמר ופשתן הקשורים בשערה – חוצצין – ע"י משנה וגמ' שבת דף נז. דחוטי צמר ופשתן שקשורין בשערה הווי חציצה.

⁵⁹ ומה שאמרה הגמ' שזה לר"מ – לאו דוקא לר"מ איתמר דגם לר"י כן הוא אלא דלר"י צריך הל"מ לשיעור מחיצה יו"ד גם כן אבל ודאי שכל דיני מחיצות הל"מ הם וכ"ע סבירא ליה שכן נאמרה הלכה [שו"ת בית אפרים או"ח כו].

⁶⁰ ור' יהודה צ"ל שסובר שהשכינה ירדה לפעמים מתחת ל' טפחים דהא ה' התגלה מעל הכפורת ודלא כר' יוסי בברייתא בסוכה ה. שאומר שמעולם לא ירדה שכינה למטה מ'. ועי' **רמב"ם** [בית הבחירה ג יב] שפסק כר' מאיר שאמה היא ו' טפחים ועי"ש **בכס"מ** שנתקשה אמאי פסק כר"מ נגד ר' יהודה [וכוונתו דזה נגד מש"כ בגמ' עירובין מו: שהלכה כר' יהודה נגד ר"מ] ותירץ שגם אבי"ש סובר כר"מ **עכ"ז הכס"מ** ולפי מש"כ שר' יוסי כר"מ – אתי שפיר טפי דקי"ל בעירובין מו: דהלכה כר' יוסי נגד רבי יהודה ושו"ר שכ"כ **הערוך לנר** על סוכה ה.

⁶¹ ועי' **ברי"ף** [א]. שכתב ממעטו בקורה רחבה טפח עכ"ל וכתב **רבינו יהונתן** [על הרי"ף שם] וז"ל "לפי

ובשיעור רוחב ההגבהה נחלקו אמוראים. ר' יוסף אומר שהוא טפח אחד ואב"י אומר שהוא ד' טפחים. וטעמי המחלוקת – ר' יוסף סבר שכשם שרוחב הקורה הוא טפח כך גם מה שצריכה ההגבהה להיות רחבה היא טפח ואע"ג שאין היכר קורה למי שהולך בתוך המבוי – דסגי שיהא היכר למי שעומד על ההגבהה. ובטעמו של אב"י – נחלקו הלשונות: לישנא א' סוברת שס"ל שאסור להשתמש תחת הקורה ופרש"י משום דחודה הפנימי יורד וסותם, ורוחב הקורה הוי חוץ לסתימה וממילא לא סגי שע"ג ההגבהה בלבד יהא ההיכר דצריך שיהא ההיכר במקום שמשתמשים בו⁶² ומ"מ צריך גם שתהא הגבהה מתחת הקורה וע"כ צריך שלא יפחות רוחב ההגבהה מב' טפחים [טפח א' תחת הקורה וטפח שני לידו בתוך המבוי] וכיון שהוציאתו מתחת הקורה – בעי' מקום חשוב והיינו ד"ט עכת"ד רש"י⁶³.

לישנא ב' אומרת שס"ל קורה משום מחיצה והיינו שנתנו לה חז"ל דין של מחיצה ולכן צריך שתהא חוצצת לפחות על ד"ט וכיון שחשיבה קורה רק על החלק המוגבה – צריך שיהא בו ד"ט רוחב⁶⁴

לישנא ג' אומרת שס"ל לאב"י שקורה משום היכר אבל "לא אמרי' היכר של מטה כהיכר של מעלה" ולכן בעי' שההיכר יהא ד"ט⁶⁵

ולישנא ד' אומר שאב"י גוזר שמא תפחת רוחב הגבהה שתחת הקורה ע"י דריסת הרגליים וע"כ אפקוה מטפח וכיון שאפקוה מטפח אוקמוה בד"ט⁶⁶

ההלכה [היינו לפי לשון הגמ'] משמע דלא צריך למעט בקורה... אלא די לו בעפר שיגביה בקרקע מה שתחת הקורה... ולא חיישינן גזירה שמא יפחת אותו עפר ע"י דריסת הרגלים ולא יהיב דעתיה לתקוני... אלא הרב אלפסי שכתב שממעט בקורה להחמיר נקט קורה או אבן והדומה להם שאין דרכן ליפחת" אבל בב"י כתב שמש"כ הר"י קורה" הוא לאו דווקא.

⁶² והיינו הינו שמדר' מקום שתחת הקורה [שמדא' הוא רה"י] הוא כרמלית לחומרא ואסור לטלטל ממנו למבוי וכן אסור לטלטל ד' אמות ברוחב המבוי שמתחת לקורה. וצ"ע למה הגמ' נוקטת לשון "השתמשות תחת הקורה" ולא לשון "לטלטל ד"א" או "הכנסה למבוי". ועוד יל"ע דהא טעם של "חוד יורד וסותם" נאמר בגמ' לקמן ח: גבי מ"ד שקורה משום מחיצה ורש"י פה מדבר על דין היכר שלכא' לא שייך למ"ד קורה משום מחיצה – וי"ל שגם מ"ד משום מחיצה צריך קצת היכר כדכתב הריטב"א לקמן יד. וכ"מ בתוס' ד: - ה. ד"ה מותר – שכתבו שלפרש"י בתירוץ זה קורה משום מחיצה ועכ"כ צ"ל כמו שכתבתי שגם למ"ד זה צריך היכר ועדיין צ"ע

⁶³ וצ"ב למה ההוצאה מתחת הקורה מצריכה שיהא רוחב ד"ט? ועי' מאירי שכתב וז"ל שמאחר שאתה מוציאו מטפח אתה מניחו בדין ארבעה עכ"ל וכנראה זו כוונת רש"י והיינו שיש לחז"ל גדרים קבועים למקום חשוב ובמקום שלא סגי בטפח – בעי' ד"ט.

⁶⁴ ומ"מ צ"ל שבעי' נמי קצת היכר דהא זה הטעם שצריך למעט שלא יהא המבוי למעלה מכ' אמה כדאמר רנב"י לעיל ג. וכ"כ הריטב"א לקמן יד. ד"ה קורה [לגבי קורה שכרכה במחצלת] וז"ל ואנן בעינן היכירא קצת ואפילו למ"ד מחיצה עכ"ל וא"כ ה"ה בנד"ד

⁶⁵ עי' גאוו"י שכתב וז"ל להנך דקיימי לבר מטפח, למעלה מעשרים אמה הוא ולא מינכר, הלכך בעינן ד' דאיכא הכירא לעומדין על ד"ט עכ"ל והיינו שכיוון שההיכר בקורה הוא רק למי שעומד על התל שתחת הקורה [דלאחרים הקורה גבוהה למעלה מכ'] – בעי' שהוא יהא מקום חשוב.

⁶⁶ וטעם שיל"ע דלכא' זה גזירה לגזירה דהא כל דין מבוי הינו גזירה אטו טלטול ברה"ר וי"ל דאב"י

להלכה - פסק מרן [שסג כו] כר' יוסף וכתב בב"י בשם הרז"ה [דף א. מובא גם ברא"ש סי' ד] שטעם שהלכה כרב יוסף – משום שהוא רביה דאביי ועיי' הערה⁶⁷.

ויש להעיר דאמרי' בגמ' שדעת ר' יוסף מבוססת ע"ז ששרי להשתמש תחת הקורה⁶⁸ וכ"פ בשו"ע [שסה ד] שמותר להשתמש תחת הקורה אבל סייג את ההיתר שזה רק כשהמבוי פתוח לרשות הרבים, אבל בפתוח לכרמלית, אסור בין תחת הקורה ובין כנגד הלחי, מפני שמצטרף לכרמלית שאצלו שמצא מין את מינו וניעור עכ"ל וא"כ לכאוי' בכה"ג שפתוח לכרמלית יהא צריך הגבהה ברוחב ד' וצ"ע **ולהלכה** – במשנ"ב שם ס"ק כז מיקל גם בפתוחה לכרמלית להשתמש תחת הקורה ודלא כהשו"ע אלא כדעת הא"ר ועוד ראשונים ואחרונים עיי"ש.

ש. מה פירוש דברי הגמ' "היה פחות מעשרה טפחים וחקק בו להשלימו לעשרה" - האם הכוונה שהקורה הייתה פחות מעשרה או שדופני המבוי? ומה הדין בזה ומדוע?

ת. רש"י כתב "דהשתא הוא דמשוי ליה דופן" ונחלקו המפרשים האם איירי שלפני החקיקה כלל לא היו במבוי דפנות י' ועיי' החקיקה משוי להם י"ט ונהיים "דופן"⁶⁹ או שרק מתחת לקורה לא הייתה הדופן י' אבל בשאר המבוי – הייתה הדופן י'⁷⁰

ולגבי אם לדעות המפרשים שכל דפני המבוי לא היו י' טפחים קודם החקיקה האם נחשב

לשיטתו דאמר [שבת יא:] דגזרי' גזירה לגזירה.

⁶⁷ **עיי' יד מלאכי** כללי התלמוד יז דכתב שהרי"ף בכמה מקומות ס"ל שמאביי ורבא ואילך הלכה כתלמיד אף נגד רבו עיי"ש וצ"ע דכאן פסק הרי"ף כר' יוסף וגם בסוגיא דחקק שפוסק הרי"ף כאביי נגד ר' יוסף - מוסיף הרי"ף וכותב " ואף על גב דפליג עליה רב יוסף דהוא רביה ואמר חוקק בו ארבעה על ארבעה כיון דסוגיין כאביי דאמר משך מבוי בארבע אמות הלכתא כוותיה" עכ"ל ומשמע שלולא הייתה סוגיין כאביי – היה פוסק כר' יוסף שו"ר **באנציקלופדיה תלמודית** ערך אין הלכה כתלמיד – דלגבי אביי ורבא עצמם אי הלכה כמותם נגד רבותיהם נחלקו ראשונים עיי"ש וא"כ י"ל שדעת הרי"ף לפסוק כרבותיהם. ולפי ההסבר האחרון של הגמ' דאביי גוזר שמא יפחת – י"ל דזה דלא כרבא לעיל יא: שלא גוזר גזירה לגזירה גם בהלכות שבת ואין זה גזירה לגזירה דגם אם יפחת שרי מדאוי' לטלטל שם וא"כ לכאורה י"ל דלכן אין הלכה כאביי – משום שרבא חולק עליו וצ"ע למה לא כתבו הראשונים טעם זה.

⁶⁸ וכ"כ במשנ"ב שסג צח שזו הסיבה ששרי בהגבהה טפח.

⁶⁹ כ"כ **בפסקי הרי"ד** וז"ל פ"י אם היו כותלי פתחו של מבוי נמוכין ולא היו גבוהין עשרה והקורה עומדת על גביהן, וכגון שהיו בתים מיכן ומיכן חוץ למבוי שהיו עושין אותו רשות היחיד, דאי לאו הכי היה אסור לטלטל בתוך המבוי מפני שאין לו מחיצות, **וכן פירש במשנ"ב** על הא דכתב מרן [שסג כו] את דין הגמ' דמבוי ניתר בלחי או קורה דוקא כשאינו נמוך פחות מ"ט- כתב המ"ב " ר"ל שאם הקרקע שבמבוי אינו נמוך מבפנים נגד הכתלים שיעור עשרה טפחים נחשב כאלו אין למבוי מחיצות דאין מחיצה פחותה מעשרה".

⁷⁰ כ"כ **החזו"א** [סה נז] וז"ל כיון דהלחי והקורה נעשו במקום הנמוך צריך שיהי' כנגדן במשך מבוי גובה י', **עכ"ל**. ולדעת המ"ב שאיירי שכל הדפנות לא היו גבוהות י' – יל"ע מה הדין כשרק תחת הקורה לא היה גובה י' – האם סגי לחקוק רק מתחת הקורה?

אז המבוי רה"י או כרמלית – ע"י הערה⁷¹

והדין בזה הוא שצריך לחקוק תחת הקורה להשלים החלל ל"י טפחים וצריך שהחקיקה תהיה לא רק תחת הקורה אלא גם במשכו של המבוי שהרי לדעות שכל קירות המבוי נמוכים מ"ט - אין לקירות דין מבוי וצריך לעשותם למבוי. ולדעה שהם גבוהים מ"ט - מ"מ בשביל שדופן שתחת הקורה תחשב לדופן צריך שחלק הדופן שליד הדופן שתחת הקורה – ימשיך לתוך המבוי כשיעור מבוי.

ונחלקו אב"י ור' יוסף כמה צריכה להימשך החקיקה לארכו של המבוי כדי שיחשב למבוי? - רב יוסף אמר: בארבעה טפחים, אב"י אמר: בארבע אמות.

להלכה – פסק מרן [שסג כו] כאב"י⁷².

ולגבי כמה צריכה להיות החקיקה ברוחב המבוי – ע"י הערה⁷³.

ש. מבוי שבתחילה הייתה הקורה שבו גבוהה למעלה מ"ט ואח"כ הנמיכו את הקורה עד שנהייתה גבוהה פחות מ"ט - כמה צריך לחקוק במבוי כדי להכשירו?

ת. במקרה כזה גם אב"י מודה שסגי לחקוק ד"ט. דהגמ' אומרת שמודה אב"י בסוף מבוי

⁷¹ **בפסקי הרי"ד** כתב וז"ל "וכגון שהיו בתים מיכן ומיכן חוץ למבוי שהיו עושין אותו רשות היחיד, דאי לאו הכי היה אסור לטלטל בתוך המבוי מפני שאין לו מחיצות" עכ"ל, והיינו שסביב למבוי שמחיצותיו פחות מ"י – היו בתים וחצירות [וודאי שהיו גם חצרות דהא כל מבוי צריך שיהיו בתים וחצירות פתוחות לתוכן] בצורת האות ח' שמקיפים את המבוי מג' צדדים ועושים אותו רה"י. אלא שצ"ב מה יש בדופן הרביעית של הרה"י שנעשית מחמת אותם בתים וחצירות? דאם נאמר שיש גם דופן רביעית לרה"י שנעשית ע"י הבתים שסביב המבוי – א"כ אין פתח המבוי צריך קורה כלל דיש לו מחיצות מכאן ומכאן דהווי כלחיים [וגם בחצר מהני לחיים מב' צדדים וכש"כ במבוי] וצריך לומר שכל מחיצה רביעית הינה גבוהה רק ט' טפחים וע"כ אסור לטלטל בחצרות הואיל ופרוצים במלואם לרה"י שהרי מחיצה ט' לא נחשבת למחיצה – ורק המבוי נהיה רה"י נפרדת ע"י החקיקה דיש לו ג' קירות שגבוהות י'. אלא שצ"ע אי שרי לטלטל במבוי שחצרות הפתוחות לו אסורות בטלטול וע"י **בספר אבן העזר** [מובא במשנ"ב שסג פח ובשעה"צ שם ס"ק נט] שאיירי שהמבוי הוא רה"י מחמת שמבחוץ מחיצותיו גבוהות י' ועל כן כל עוד לא חקק את קרקעית המבוי כדי שגם מבפנים יהא גבוה י' – לא יהני ליה מה שמסביבו הוא רה"י דמ"מ המבוי מבפנים אין לו מחיצות י' ופתוח לרה"י ועדיין צ"ע בזה.

והטעם שלא רצו המפרשים הנ"ל לומר שאכן המבוי היה כרמלית מלפני החקיקה – י"ל דס"ל דבכה"ג חקיקה לא תהפוך את המבוי לרה"י כי הדופן האמצעית רחוקה מהחקק וצ"ע בזה.

⁷² ומקורו מהרי"ף הרמב"ם והרא"ש שפסקו כך. **וכתב הרי"ף** דאע"ג דר' יוסף רביה דאב"י – כיוון דסוגיין כאב"י דאמר ד"א – הלכתא כוותיה **עכ"ל** ולא פי' למה כוונתו "סוגיין כאב"י" וע"י **בר"י מלוניל** על הרי"ף שכתב כיון דאשכחן הרבה מן האמוראים כגון רב הונא ורב אשי דס"ל דמשך מבוי בד' אמות עכ"ל ואולי לזה כוונת הרי"ף.

⁷³ **ברי"ף שלפנינו** כתב "חוקק בו ארבע אמות על ארבע אמות כדי להשלימו לעשרה טפחים כאב"י" ומשמע שא"צ לחוקק לכל רוחבו של מבוי אמנם ברא"ש כתב שזה לרוחב כל המבוי ומשמע מדבריו שכך גרס ברי"ף עיי"ש וכן בהגהות הב"ח על הרי"ף מחק את המילים "על ד' אמות". וכן דעת המאירי כהרא"ש שבע"י חקק לרוחב כל המבוי ובטעם הדבר כתב וז"ל "ואף על פי שהכשר רחבו בארבעה טפחים מ"מ בזו צריך שיהא כל רחבו בחקק זה עד שיהיו שני שפתי הקורה על דופן" **וברמב"ם** כתב ד"א על ד"א "וכהגירסא ברי"ף שלפנינו. ובטור וש"ע [שסג כו] **פסקו כהרא"ש והמאירי**. ויל"ע במבוי הרחב מד' אמות וחקק ד' אמות באורכו של המבוי על כל רוחב המבוי – א"כ רחבה של החקיקה יתר על אורכה והאם אין זה נחשב "רחבו יתר על ארכו"? וצ"ע.

דסגי בד"ט ופרש"י "שכבר היה מבוי וארע בו פסול"⁷⁴.

ש. מבוי שנפרצה בצידו פרצה שיש בה ג"ט אך היא פחותה מ' אמה - האם עדיין ניתן המבוי בלחי וקורה ומדוע?

ת. בשאלה זו הגמ' דנה גם בדף ה. [דברי ר' אמי ור' אסי] וגם בדף ו. [מחלוקת רב ושמואל ומחלוקת ר' חנין בר רבא ור' הונא בדעת רב] ונסכם כאן בע"ה את העולה מב' הסוגיות:

א. **אם הפרצה היא בתוך ד"ט לפתח המבוי - אין המבוי ניתן בלחי וקורה.** - כך אמרו ר' אמי ור' אסי בדף ה. ואין בזה חולק. וטעם הדבר - פרש"י דכיון דממעטין בני מבוי בהילוכן ומקצרין את דרכן דרך אותה פירצה - חיישינן דילמא שבקי פתחא רבה ועיילי ונפקי בההיא פירצה, ובטיל ליה פתחא קמא, ובטלה קורה ידיה, ואין קורה למבוי זה עכ"ל ואומרת הגמ' בדף ו. שאפילו אם יש גדודי בפרצה [ופרש"י גדודי היינו שנשתייר מן הכותל ביסוד שלשה או ארבעה טפחים גובה על כל פני הפירצה, שאינה נוחה לעבור בה]. - בכל זאת היא מבטלת מפתח המבוי שם פתח ולא סגי בלחי וקורה להתיר את המבוי⁷⁵ [ואף שהגמ' אומרת א"ז בשיטת ר' חנן בר רבא - פשוט שה"ה לר' הונא שהרי ר' הונא מחמיר יותר מר' חנין בר רבא].

ב. **אם הפרצה היא אחר ד"ט לפתח המבוי אם הפרצה אינה רחבה ד"ט - לכו"ע המבוי ניתן בלחי וקורה ואם הפרצה רחבה מד"ט ועד י' אמות - נחלקו רב ושמואל וכן נחלקו ר' הונא ור' חנין בדעת רב: לדעת שמואל - המבוי ניתן בלחי וקורה ואין הפירצה שהיא פחות מ' אמות פוסלת את הכשר המבוי ואפי' אם בקעי בה רבים - שעוברים דרך הפרצה לרה"ר ועי"ז נהיה המבוי "מבוי עקום" דהיינו שפתוח לרה"ר מב' צדדים אבל לא פתח כנגד פתח אלא פתח אחד בראשו ופתח שני בצידו כזה:**

לדעת רב: אם בקעי רבים בפרצה זו - אין המבוי ניתן בלחי וקורה. דמבוי הפתוח לרה"ר מב' צדדין צריך צוה"פ [ועי' לקמן בתשובה על מבוי עקום - היכן שמים לרב את צוה"פ]

ואם לא בקעי רבים אבל אין גדודי בפרצה - נחלקו בזה ר' הונא ור' חנין בר רבא בדעת רב לר' הונא - גם בכה"ג אין המבוי ניתן בלחי וקורה דגם בכה"ג חשיב מבוי עקום ולרב חנין בר רבא - בכה"ג לא חשיב מבוי עקום ומודה רב שסגי בלחי וקורה.

ואם לא בקעי רבים וגם יש גדודי בפרצה - לכו"ע מודה רב שאינו חשיב מבוי עקום וסגי בלחי וקורה.

⁷⁴ הגמ' מיירי במבוי שנפרץ ועי' גאוו"ה שה"ה במבוי שהיה גבוה י' ונתמעט מ' עי"

⁷⁵ ועי' ריטב"א [ו. ד"ה ופרכינן] דאיכא תרתי לגריעותא, שלא נשאר שם היכר קורה ע"ג מבוי ודשבקי פתחא רבה ועיילי באידך פתחא, ... דהשתא לא נשתייר בו שום היכר לא בגופו [כי המבוי הסמוך לפתח קטן מד"ט] ולא בהיכר כניסת הנכנסים והיוצאים. ועל כן אפי' שיש גדודי בפרצה - בטל מפתח המבוי שם פתח מבוי לגבי זה שלא ניתן בלחי וקורה.

הערה: הא דאמרי' שפרצה פחות מי' אמות אינה פוסלת את היתר המבוי ע"י לחי או קורה [בתנאים שהובאו לעיל] היינו כשיש במבוי עומד מרובה על הפרוץ⁷⁶. אבל אם הפרוץ מרובה על העומד - אפי' פרצה פחות מי' אמות - חשיב פרוץ כדאמרי' במשנה לקמן טו :

להלכה – פסק מרן [שסה א ב] שאם הפרצה קרובה לפתח תוך ד"ט - פוסלת את הלחי והקורה וכדברי ר' אמי ור' אסי בדף ה. ואם היא מופלגת מהפתח ד"ט ומעלה - פסק מרן כדעת ר' חנין בר רבא בשם רב כל עוד לא בקעי בה רבים - נותר המבוי בלחי וקורה ואפי' אם אין בפרצה גדודי.

ש. ומה הדין אם הפרצה רחבה פחות מג"ט?

ת. בכה"ג אינה חשובה פרצה כלל דהווי לבד ואפי' תוך ד"ט לפתח המבוי - נותר המבוי בלחי וקורה.

ש. ומה הדין אם הפרצה רחבה מי' אמה?

ת. בכה"ג אף לשמואל אין המבוי נותר בלחי וקורה וצריך לעשות צוה"פ למקום הפרצה.

⁷⁶ ולגבי אי בעי' שבכל רוח [מלבד רוח רביעית שניתרת בלחי] יהא עומד מרובה או שסגי שבכלל הרוחות יהא עומד מרובה - נחלקו בזה **המשנ"ב** [שסב מה] **והערה"ש** [שסב כג וכן שסג יז]: **לדעת המ"ב** - בעי' שבכל צד יהא עומד מרובה [מלבד ברוח רביעית שכל שאינו רחב הפתח י' אמה נותר בלחי וקורה אף שהפרוץ מרובה שזו היא תקנת חז"ל שברוח רביעית סגי בלחי או קורה עד י' אמה כדאיתא במשנה ב.]. **ולדעת הערה"ש** סגי בזה שבכל הרוחות יחד יהא עומד מרובה [ונראה מלשונו של הערה"ש שהרוח הרביעית מצטרפת לעשות פרוץ מרובה אולם נראה שהיינו כשאין בה לחי או קורה וצ"ע] ונראה שגם הערה"ש מודה שאם ברוח אחד איכא אוירא מהאי גיסא ומהאי גיסא שעייז יש פרוץ מרובה ברוח זו - שמבטל את העומד אף שיחד עם שאר רוחות יש עומד מרובה כדמשמע בגמ' י: שבכה"ג אמרי' אתי אווירא מהאי גיסא ומבטל גיסא ומשמע שזה גם כשיחד עם שאר המחיצות יש עומד"ר ומה שאמר הערה"ש שמצטרפים שאר רוחות היינו כשיש אוויר מרובה רק מצד אחד של העומד כנלענ"ד וצ"ע.

ובעיקר מחלוקת המשנ"ב וערה"ש - עי' **תוס'** [צד. ד"ה מאי] שכתבו בהדיא **כדעת המשנ"ב** דכתבו שחצר - ברוח אחת מהני פרוץ מרובה דהא ניתרת בב' לחיין או פס ד' [כדאיתא בגמ' יב.]. ואילו בב' רוחות לא מהני בפרוץ מרובה - וא"כ אף דבשאר ב' רוחות יש עומד"ר באופן שגם בס"ה היקף הסוכה יש עומד"ר - מ"מ כיוון שבב' מחיצות יש פרוץ מרובה - פסול. אמנם **בערה"ש** [שסג יז] מביא ראיה לשיטתו **מהגמ' בדף יב:** גבי מבוי שאינו ראוי לשיתוף - דפרש"י שאיירי במפולש - ואמרי' בגמ' שם שהכשירו בלחי הווי מדאו' רה"י וא"כ למרות שבדופן אמצעית יש פמ"ר - הווי מחיצה ועכ"ח צ"ל שסגי בזה שבכלל המחיצות יש עומד"ר וא"כ לכאו' מוכח מרש"י שס"ל כערה"ש **ויל"ע** כיצד יסבירו תוס' - שדעתם כדעת המשנ"ב וכדכתבתי - את הגמ' בדף יב: גבי מבוי שאינו ראוי לשיתוף ואין לומר שיסבירו כהרמב"ם שאיירי במבוי שאינו מפולש - דהא דעת תוס' שמבוי שאינו מפולש הווי רה"י גם ללא לחי [כדכתבו המ"מ שבת יז ט וביאורה"ל שסג א וכ"מ מתוד"ה חייב לקמן צג: שכתב שהא דתוך החצר כרמלית הינו בנפלו המחיצות].

ש. לר' יוסף, מבוי שארכו ד"ט - כמה יהא המקסימום של רחבו של מבוי זה ואיך יכולים להפתח לו שתי חצרות שכל פתח רחב ד"ט שזה תנאי במבוי כדי להתיירו בקורה?

ת. המקסימום של רוחב מבוי זה הוא קצת פחות מד' טפחים שכן בשביל דין מבוי – שיהא ניתר בלחי וקורה - בעי' שיהא אורכו [היינו השטח שבין הפתח לקיר שממולו] יתר על רוחבו⁷⁷. ומשכחת לה שיהיו פתוחות לו ב' חצירות בפתח שיש בו ד' טפחים - כשהפתחים הם בקרן זווית והם תופסים ג' טפחים מכל צד ועוד טפח ברוחב⁷⁸.

ש. מהו "לחי הבולט מדופנו של מבוי" ומה דינו ומדוע?

ת. איירי בקיר שבולט מפתח המבוי לכיוון רוחב פתח המבוי ולא נעשה לשם לחי אלא לשם חיזוק. **ודינו הוא – שאם אינו רחב ד' אמות – אומרת הגמ' דף ה: דהווי לחי ואע"פ שלא נעשה לשם לחי. ופרש"י דקיימא לן כאביי דלחי העומד מאליו כשר.**

ואם הוא רחב ד"א – לר' הונא – אינו מתיר את המבוי דאין לו דין לחי כי לא חשיב היכר בכה"ג שלא נעשה לשם לחי. ועל כן צריך להוסיף לחי למבוי זה וישימו את הלחי הנוסף בצד השני של הפתח או שישומו בצד של הכותל הבולט אך שישנו אותו מהכותל ע"י שיעשוהו דק יותר או רחב יותר או גבוה יותר או נמוך יותר⁷⁹ לר' הונא בריה דרב יהושע – תלוי אם רוחב פתח המבוי [כולל החלק הבולט] הוא פחות מח' אמות – כן מתיר את המבוי אמנם לא מטעם לחי אלא מטעם עומד מרובה על הפרוץ דילפי' ק"ו מחצר הפרוצה לרה"ר שניתרת בעומד מרובה על הפרוץ.

ור' הונא לית ליה האי ק"ו דס"ל שחצר עדיפה ממבוי דהא אינה נאסרת בפתח ד"ט משא"כ

⁷⁷ וטעם הדבר - כתב **הלבוש** [שסג כו ומובא במשנ"ב ס"ק קה] שכן הוא דרך מבוי להיות ⁷⁸ והאלכסון של הפתח הוא אלכסון של ג' טפחים על טפח – **כך פרש"י. ועי' תוס' שמקשים שהרי אלכסון זה אינו ד' טפחים [ומסביר בהגהות הב"ח דהא דאמר'י שאלכסון הוא ארוך בשתי חמשיות מצלע – היינו במרובע אבל במלבן האלכסון ארוך בפחות משתי חמשיות מהצלע דככל שזווית האלכסון יותר חדה – קטן ההבדל שבין אורך האלכסון לאורך הצלע עכת"ד הב"ח] ואכן לפי משפט פיתגורס [המובא בר"ש כלאים ה' ה' ד"ה ד' על ד' ובפירוש הרא"ש שם ד"ה וכן - בשם חכמי המדות] שסכום של צלע של מלבן בריבוע [= כפול עצמה] יחד עם סכום של הצלע הניצבת לו בריבוע – שווה לסכום של אלכסון בריבוע. וממילא השורש של סכום האלכסון בריבוע הוא אורך האלכסון יוצא שאלכסון של מלבן שצלעותיו הם ג"ט על טפח א' הוא 3.16 טפחים וא"כ קשה הא אין פה פתח של ד"ט? **ועי' רשב"א** שכוונת הגמ' שצריך הוא לפתוח בכותל המשך שלשה טפחים ומחצה ובדופן האמצעית קרוב לשני טפחים עכ"ל ואכן לפי משפט פיתגורס אורך אלכסון של מלבן שמידות הצלעות שלו הם 3.5 טפחים על 1.95 טפחים הוא ד"ט ומשהו [אמנם לפי זה דופן האמצעית היא 0.1 של טפח שזה פחות מאצבע וזה דוחק ומה עוד שמבוי שארכו ד"ט – צ"ל רוחבו פחות מד"ט כדי שיהא ארכו יתר על רחבו וא"כ דופן האמצעית היא פחות מעשירית הטפח וצ"ע ולולא דברי הרשב"א היה יותר נראה להסביר שמידות הפתח הם 3.7 על 1.6 שגם אז האלכסון הוא ד' טפחים ומשהו ואילו דופן האמצעית היא 0.8 של טפח וכנראה זו גם כוונת הרשב"א ולא כתב מידות מדויקות].**

⁷⁹ ובפשטות – ה"ה נמי אם עושה אותו מחומר אחר כגון מעץ וכדו' וצ"ע.

מבוי שנאסר לדעתו בפתח ד"ט [דהווי כמבוי עקום - עיי' בשאלות הבאות] ור"ה בריה דר' יהושוע ס"ל שגם מבוי לא נאסר בפתח ד"ט והוא עדיף מחצר דהא נותר בלחי וקורה.

לר' אשי אפי' אם פתח המבוי [כולל החלק הבולט] רחב ח' יש להתיר. דממה נפשך אם החלק הבולט הוא ד' אמות שוחקות – א"כ הוא מרובה על הפרוץ ומתיר כדר' הונא בר יהושוע ואם אינו מרובה על הפרוץ וכגון שחסר קצת מד"א – א"כ חשיב לחי. ואף אם יש ספק שמא הוא רחב בדיוק כחצי המבוי – שאז גם אינו לחי וגם אינו מרובה על הפרוץ – מ"מ ספיקא דר' לקולא⁸⁰.

אולם אם המבוי רחב יותר מח' – גם ר' אשי מודה שא"א להתירו אא"כ יוסיף לחי אחר דאין הכותל הבולט חשיב לחי כי הוא ד' אמות וגם אין כאן עומד מרובה על הפרוץ⁸¹ ופסק מרן [שסג יב] כר' אשי⁸².

ש. מה הכוונה מבוי שנפרץ בראשו שלא בקרן זוית? ומה הדין בזה?

ת. **מבוי שנפרץ בראשו שלא בקרן זוית** היינו שנפרצה פרצה בקיר באותו צד שיש בו את פתח המבוי [ועיי' זה נהיו ב' פתחים למבוי זה לצד זה] והדין בזה אומרת הגמ' שעד י' אמות דינו כפתח [והיינו שאינו פוסל את הכשר המבוי שנעשה עיי' לחי או קורה]^{83 84}.

להלכה לא דיבר מזה בשו"ע אבל **במשנ"ב** [שסה ס"ק ז] פסק ששרי עד י' ועיי"ש שנחלקו

⁸⁰ ועיי' תוס' דדברי ר' אשי הם אליבא דדעת ר"ה בריה דר' יהושוע שסבר שפרוץ כעומד לא חשיב כרובו עומד אבל **להלכה** – כתבו תוס' שקי"ל שפרוץ כעומד מותר דהיינו שחשיב כרובו עומד וממילא הווי כעומד מרובה על הפרוץ. ויל"ע האם מודה ר"ה בר יהושוע לר' אשי שאף בלחי של שמונה שרי? ואם לא – מדוע?

⁸¹ מה שכתבתי שר' אשי שרי רק במבוי רחב ח' אמות ולא יותר - כך **פרש"י** ועיי' בב"י שכך פיי גם **הרשב"א והטור**. **אבל הרמב"ם** [יז כב] כתב שאף בלחי העומד מאליו כל שהקיר רחב פחות מחצי מרוחב המבוי חשוב לדעת ר' אשי לחי ומכשיר את המבוי. ולדעתו מ"ש ר' אשי "מבוי ח' " זה לאו דווקא אלא אגב שר"ה בריה דר' יהושוע החמיר במבוי ח' אמר ר' אשי שיש להכשירו אבל ה"ה ברחב יותר מח' **ובשו"ע** פסק כרש"י והרשב"א שרק בח' מתיר ר' אשי ולא ביותר מח'.

⁸² ועיי' בשו"ת **בית אפרים** או"ח כה **וז"ל** צ"ע דהא אגן קי"ל כרב דאמר [שמבוי עקום] תורתו כמפולש ואפ"ה ס"ל [היינו סבירא לן – לשו"ע שסג יב] להתיר במבוי עומד מרובה על הפרוץ והיינו משום הך ק"ו מחצר ולפי מ"ש הוי ק"ו פריכא דהא חצר קיל ממבוי לענין מבוי עקום ולענין פרצה מצידה היכא דבקעי רבים דבמבוי כה"ג צריך תיקון דה"ל כמבוי עקום ובחצר לא צריך וכמ"ש: **עכ"ל** ועיי"ש תירוצו.

⁸³ הגמ' אומרת א"ז בדעת רבי חנן בר רבא אולם עיי' תוס' [ו. ד"ה אחד] שגם ר' הונא מודה לזה ומביא ראיה מדינו של רב יהודה שאמר לקמן [י:]: "מבוי שהוא רחב ט"ו אמות מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות" ואומרים תוס' דהשתא הוי פרצה ב' אמות וחשיב פתח. ויש להוסיף שבעינן שמלבד הפתח הראשי של המבוי - לא יהא הפרוץ מרובה על העומד וכדאמר' בגמ' שמרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמה

⁸⁴ ופה גם לרב - שמצריך צוה"פ במבוי עקום - א"צ צוה"פ אפי' אם בקעי בה רבים דל"ה כמבוי עקום שהרי שני הפתחים הם באותו צד ואין נכנסים אנשים מכאן ויוצאים מכאן כמו במבוי עקום שכל פתח הוא בצד אחר.

אחרונים אי בעי שהקורה תהא גם על הפרצה החדשה וכתב שברשב"א ובריטב"א כתוב להדיא שא"צ שהקורה תהא על הפרצה החדשה עיי"ש⁸⁵.

ש. ומה הכוונה מבוי שנפרץ בראשו בקרן זוית ומה הדין בזה - האם ומתי המבוי כשר בלחי וקורה ומדוע?

ת. מבוי שנפרץ בקרן זוית היינו שנפרץ בפינה וכגון בקרו מזרחית דרומית - כשחלק מהפרצה הוא במזרח וחלק - בדרום. והדין בזה שלכו"ע אם הפרצה רחבה ד"ט ומעלה - אין המבוי נותר בלחי וקורה דאינו חשוב פתח דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי

הערה א מה שכתבתי שנפרץ בקרן זוית היינו שחלק מהפרצה בדרום וחלק במזרח - כ"כ **הרשב"א והריטב"א**. אמנם הרשב"א המשיך וכתב וז"ל ונראה שהרב אלפסי ז"ל פי' לקמן בשם רב האי גאון ז"ל בקרן זוית שאינו אוכל שתי הקרנות אלא שהוא בסוף זוית הכותל וכתב ע"ז הרשב"א שזה אינו מחוור עכ"ל [והיינו שסובר הרשב"א שזה נחשב כפרצה בראשו שלא בקרן זוית].

הערה ב: כתבו **תוס'** מיהו אם עשאו כעין פתח במזוזות ומשקוף הוי שפיר פתח כדאמר לעיל (ד' ה.) דפתח ליה בקרן זוית. **עכ"ל** וכ"כ **הרשב"א בשם הראב"ד**.

להלכה - בשו"ע לא דיבר על מבוי שנפרץ בקרן זוית אולם כתב [בסימן שסא סעיף ב] לגבי חצר שנפרצה בקרן זוית שאוסרת את החצר **עכ"ד** ומסתבר דה"ה במבוי ועי' **במשנ"ב** [ס"ק ח] שמסביר קרן זוית כמו שכתבתי בתשובה - שזו דעת הרשב"א והריטב"א ודלא כפי' הרשב"א בשם הרי"ף ועין עוד במשנ"ב [שם ס"ק ט] שאם עשה צוה"פ - שפיר דמי⁸⁶.

ש. מהו מבוי עקום ומה דינו ומדוע?

ת. מבוי עקום היינו מבוי הפרוץ מצד א' לרה"ר ומצד שני פרוץ מצידו למבוי אחר הפרוץ לרה"ר [ונראה כעין האות ר'].
ודינו הוא : **אם בעקמימותו הוא רחב יותר מי' אמה** – לכו"ע דינו כמבוי מפולש לרה"ר⁸⁷.

ואם בעקמימותו הוא פחות מד"ט – לכו"ע נחשב כסתום.

⁸⁵ ויל"ע מה צריך כאן קורה הרי יש כאן לחי דזה שרוח רביעית אינה פרוצה לגמרי - הווי לחי לפי מה דקי"ל לחי העומד מאליו הווי לחי ואולי י"ל דמירי שהסתום ברוח רביעית הוא רחב מד' אמות שאז לא הווי לחי כדאמר' לעיל ה. - ה : גבי לחי הבולט מדפנו של מבוי ודוחק וצ"ע.

⁸⁶ וציין לרשב"א בשם הראב"ד ויל"ע אמאי לא הזכיר שכ"כ בתוס' שהבאתי בהערה שבסוף התשובה.

⁸⁷ וזוהי שאלת הגמ' בדף ו. במאי עסקינו אילימא ביותר מי' – בהא אמר שמואל תורתו כסתום!! ופירש הריטב"א וז"ל כיון שהפרצה יותר מעשר אין לך פלוש גדול מזה ואין זה חשוב כמבוי עקום אלא כאילו הוא מבוי מפולש ישר שנתעקם מעט באמצעו והא ודאי הדין עם רב שדן אותו כמפולש עכ"ל.

ואם בעקמומיתו הוא רחב בין ד"ט לי' אמות – נחלקו רב ושמואל אי דינו כמפולש לרה"ר דכמו שבמפולש צריך לחי או קורה בצד אי' וצוה"פ בצד השני וגם כאן צריך לחי או קורה בפתח המבוי וצורת הפתח במקום העקמומית [ששם מפולש למבוי השני וכאילו מפולש לרה"ר] או להיפך – צוה"פ בפתחי המבוי ולחי או קורה בעקמומית – **זו דעת רב. ודעת שמואל היא** שכל עוד אין הפתח רחב למעלה מי' אמה – חשיב פתח ולא פרצה והמבוי חשוב כסתום וסגי לו בלחי או קורה בפתחו הפונים לרה"ר ובעקמומית אי"צ לשים כלום.

הערה: כתבתי התשובה לפי פירוש ראשון ברש"י. **ובפירוש שני כותב רש"י** בשם רבו ר"י בר יקר – שלשמואל צריך לשים לחי בעקמומיתו. **ודעת ר"י** – מובאת בריטב"א שלרב ישים את צוה"פ באחת מב' הכניסות של המבוי. ולדעתו אי"צ לשים כלום בעקמומית⁸⁸

להלכה - פסק מרן [שסד ג] כרב וכרש"י שבע"י שישים צוה"פ בעקמומית ולחיים בפתחים או צוה"פ בב' הפתחים ולחי בעקמומית וכתב בביאורו"ל [ד"ה ודינו] דבשעת הדחק שאין יכול לעשות תיקון בעקמומית יכול לסמוך על שיטת הר"י.

ש. מה הפירוש "לערב דרך רה"ר" וכיצד עושים את זה?

ת. "דרך רה"ר" היינו דרך שרבים הולכים בה שחוצה את העיר מצד לצד ויש פתח בחומה של העיר מכל צד של הדרך. ו"לערב דרך רה"ר" היינו להפכה לרה"י כך שיהא ניתן לעשות בה עירוב. ובדרך איך לעשות את זה – נחלקו תנאים. **לר' יהודה** סגי בזה שיהיו בתים בכל ב' צידי הדרך⁸⁹ ושישים בב' ראשי הדרך [או בב' ראשי הקטע מהדרך שרצונו לעשותה לרה"י] לחי או קורה [ועי' בגמ' לקמן יב: שסבר ר' יהודה שב' מחיצות מב' צידי רה"ר הופכות את המקום מדאו' לרה"י ומ"מ מדרבנן בעי' שישים לחי בב' ראשי הדרך משום היכר]. **וחכמים** בברייתא אמרו לו שאין זה מועיל דלדעתם זו רה"ר גמורה ואין מערבין רה"ר בכך ולא

⁸⁸ ויסוד המחלוקת בין רש"י לר"י היא האם לרב מתייחסים למבוי העקום כאל מבוי אחד מפולש – וא"כ אי"צ צוה"פ באמצעיתו – זו דעת ר"י אן שכל מבוי הוא מבוי לעצמו שמפולש לרה"ר ע"י שפתוח למבוי אחר – וא"כ צריך צוה"פ בכניסה ממבוי אי' למבוי ב' שהיא מקום הפילוש – זו דעת רש"י. ויל"ע באם הפרצה בין המבואות רחבה למעלה מי' אמה – האם עדיין לרש"י חשיב ב' מבואות או שחשיב מבוי אחד מחובר.

⁸⁹ היינו שמהכניסה לעיר עד היציאה מהעיר יהיו בתים ברצף שאין ביניהם י' אמות ושיש בהם עומד מרובה על הפרוץ. **ויש להעיר שלדעת תוס'** – מדרבנן גם ר' יהודה לא מתיר לערב בכה"ג א"כ אין ברוחב של אותו חלק מרה"ר שאותו רוצים לערב – יג אמה ושליש ולרבנן גם אם אין בחלק הזה של הרחוב רוחב י"ג ושליש – חשיב רה"ר משום שבחלק הרה"ר שלפני החלק הזה וכן בחלק הרה"ר שאחרי החלק הזה – יש רוחב ט"ז אמה **ובשו"ע** [שמה ט] כתב מרן את דברי תוס' הנ"ל שחשיב אותו חלק רה"ר [והיינו לרבנן דרבי יהודה שכמותם ההלכה] בשם י"ש אומרים **"וכתב בביאורו"ל** דלדעת רש"י והרמב"ם אפשר דאף בכה"ג לא הוי ר"ה וכן בחידושי הרמב"ן בליקוטיו על עירובין משמע ג"כ דמפרש הברייתא דיתר על כן אר"י ברי"ה שרחב ט"ז אמה עכ"ל.

אמרו מה כן מועיל. ופירשו ר' יוחנן ועולא בדעתם שבעי דלתות ננעלות ועי' הערה ⁹⁰

להלכה – פסק מרן [שסד ב] כחכמים וכפירוש ר' יוחנן ועולא. ובסתמא כתב שבעי שינעלו ובי"א כתב שסגי שיהיו ראויות להינעל ועי' הערה ⁹¹.

ש. מהם מבואות המפולשין לרה"ר ומה דינם ואיך מערבין אותם ומדוע?

ת. מבואות המפולשין לרה"ר היינו מבואות הפתוחים מב' צידיהן לרה"ר [והיינו שפתוחין לרוחב רה"ר⁹²] שאין להם את תנאי רה"ר וכגון שאינם רחבים ט"ז אמה.

ודינם הוא שאינם חשובים כרה"ר אך אינם כדין מבוי סתום שסגי לו בלחי וקורה. ונחלקו תנאים איך מערבין אותן: **לרבי יהודה** המובא בתשובה הקודמת – פשוט שמהני ב' לחיין [דלא גרע ממי שהיו לו ב' בתים בב' צידי רה"ר שסגי בלחיין וכמ"ש בתשובה הקודמת] ⁹³. **ובדעת רבנן דר' יהודה** שסוברים בב' בתים בב' צידי רה"ר לא סגי בב' לחיין אלא צריך דלת מכאן ודלת מכאן – נחלקו תנאים בדין מבוי הפתוח לרה"ר. **לת"ק** – צוה"פ מצד אחד ולחי או קורה מצד שני. **ולחנניה** – לב"ש ב' דלתות וצריך לנעול אותן כשיוצא ונכנס⁹⁴

⁹⁰ **כתבו תוס'** שמרש"י משמע שבעי ב' דלתות ולא סגי באחת דאע"ג שרה"י סגי לה בג' מחיצות והרי כשסוגר צד א' של רה"ר נמצאת היא מוקפת מג' רוחות – מ"מ כיוון שצד א' של הדרך סגור רק ע"י דלת – בעי' שגם הצד השני יסגר. **ובריטב"א** כתוב שאכן סגי בצד א' שישגר וא"צ ב' דלתות. **ולהלכה** – בשו"ע [שסד ב] כתב שיהיו "דלתות" וכתב המשנ"ב [ס"ק ו' ובשעה"צ ס"ק ח'] דמשמע שסובר כרש"י והביא המ"ב גם את דעת הריטב"א בשם י"א עיי"ש.

⁹¹ הי"א הזה הוא **הרמב"ם** [יז י' והא דנקט הרמב"ם בפ"ד הלכה א' לשון "ננעלות" ולא כתב "ראויות להנעל" – כתב הרדב"ז ה' קלה דנקט הכא ננעלות לאשמעינן דאפילו שהם ננעלות ממש אפ"ה אין יכולין לטלטל בה מדברי סופרים עד שיערבין] **וכתב המ"מ** שמקורו – מדברי ר' נחמן לקמן גבי שערי דנהרדעא שהיו סתומים עפר ואמר להם רב נחמן פנו העפר כדי שיהיו ראויין לינעל והסבירה הגמ' בדעתו שסגי בראויות להינעל. וסובר הרמב"ם דשערי דנהרדעא – שערי רה"ר גמורה היו. אבל הרי"ף והרא"ש סוברים דשערי דנהרדעא מבואות המפולשות היו ולא ילפי' מיניהו לרה"ר גמורה.

⁹² **אבל אם הם המשך של רה"ר** – והיינו שרה"ר מתקצרת באמצעה ואינה רחבה טז ואח"כ מתרחבת שוב – אזי לדעת כמה ראשונים המקום הקצר הוא רה"ר גמורה – כ"כ **תוס'** ד"ה וכו' תימא **והרא"ש** [א ח'] וכ"פ **שו"ע** שמה ח-ט בשם י"א. ועיי"ש **בביאור הל' סעיף ט' ד"ה י"א** דלדעת **רש"י** **והרמב"ם** אפשר דאף בכה"ג לא הוי ר"ה **ועי' בביאור הל' שמה ט' ד"ה י"ג** – שכתב **דאם אין במבוי רוחב של יג אמה ושליש** – מודה הרא"ש שאפי' כשאורכו הוא לאורך רה"ר ג"כ אינו כרה"ר אמנם הרשב"א אומר שגם בכה"ג הווי רה"ר עכ"ד עיי"ש.

⁹³ ומצד שני ברור גם שלא סגי לתת לחי רק בצד אחד ולהשאיר את הצד השני פרוץ ללא לחי – שהרי אפי' מבוי הסתום מג' רוחות צריך לחי ברוח הפרוצה וא"כ בפרוץ מב' רוחות וודאי שאין להתיר שתהא רוח פרוצה ללא לחי.

⁹⁴ ומשמע דלא סגי בננעלות בלילה כדי להוציאן מדין רה"ר וכ"ש ברה"ר ממש שצריך לב"ש שינעול כשיוצא וכשנכנס. ולפי זה מ"ש ר' יוחנן ועולא שירושלים אינה רה"ר כי דלתותיה ננעלות בלילה – זה לא לפי ב"ש שלדעתם גם בננעלו בלילה עדיין היא רה"ר. ויל"ע לב"ש מה הדין אם לא נעל מיד כשיצא –

ולב"ה – דלת מצד א' וצוה"פ מצד שני ואומרת הגמ' שלב"ה א"צ לנעול את אותה הדלת כשיוצא ונכנס. **ופסק רב** כת"ק. **ונחלקו ר' הונא ור' אדא בר אהבה** בדף ז. אי אמר רב שזו הלכה ואין מורין כן⁹⁵ – זו דעת ר' הונא או שאמר רב שזו הלכה ומורין כן – זו דעת ר' אדא בר אהבה **ושמואל פסק** – כחנניה לשיטת ב"ה

אולם נחלקו אמוראים בדעת חנניה לשיטת ב"ה האם צריך שיהיו הדלתות ראויות להינעל: **לשמואל** – מוכח שסבר דאם הן "מגופות" [היינו סגורות ופתוחות במקצת – רש"י] א"צ ראויות להינעל שהרי כך היה בנהרדעא ושמואל עצמו סמך על העירוב שם. ובלא מגופות – לא אתפריש מה דעת שמואל **ולר' נחמן** – בעי ראויות להנעל ולא סגי במגופות

להלכה - פסק מרן [שסד א] **כרב** שהלכה כחכמים דרבי יהודה וכת"ק דחנניה וסגי בצוה"פ מצד א' ולחי או קורה מצד שני. ומזה שסתם השו"ע להתיר משמע מהשו"ע שמורין כן וכדעת ר' אדא בר אהבה⁹⁶.

ש. כשיש מחלוקת בהלכה – מתי אפשר לעשות כחומרי תרומה ומתי לא?

ת. **במחלוקת ב"ש וב"ה** – בברייתא המובאת בגמ' יש סתירה דבתחילה כתיב שהלכה כב"ה ואח"כ כתיב שהרוצה לעשות כב"ש עושה והרוצה לעשות כב"ה עושה. ותירצה הגמ' ג' תירוצים: א. רישא לאחר שיצתה בת קול שהלכה כב"ה וסיפא קודם שיצתה בת קול שהלכה כב"ה – שאז דינה ככל מחלוקת אחרת.

ב. רישא סוברת כחכמים שהלכה כב"ה דמשגיחין בבת קול⁹⁷ וסיפא סוברת שהלכה כר' יהושע שאין משגיחין בבת קול⁹⁸

ג. **הסיפא שאומרת "הרוצה לעשות כב"ש עושה וכב"ה עושה" לא מדברת במחלוקת ב"ש וב"ה אלא במחלוקת תנאים ואמוראים אחרים שנחלקו ביניהם כעין מחלוקת ב"ש וב"ה אבל במחלוקת ב"ש וב"ה הלכה כב"ה ואין לעשות כב"ש.**

האם כל המבוי נאסר בטלטול? ומה שיעור הזמן שחייבים לנעול בו?

⁹⁵ שהבא לשאול הלכה לעשות מעשה מורין לו אסור, ואי חזינן איניש דעביד - לא מחינן בידיה, דהלכה דמותר ואין מורין כן. [רש"י ביצה כט. ד"ה השתא] ועוד פרש"י [ביצה כח: ד"ה הלכה] דמותר כל איש לעשות, אין מורין לרבים כן, שלא יזלזלו עכ"ל]

⁹⁶ ובמקום שהדין הוא שהלכה ואין מורין כן - כתב כך השו"ע בהדיא עיי' או"ח ל ב לגבי תפילין בלילה למי שהניח ביום. וטעם שפסק כר' אדא בר אהבה נראה כי זה מחלוקת באיסור דרבנן.

⁹⁷ והיינו הבת קול שאמרה [לקמן יג:] שהלכה כב"ה. **ועיי' תוס' [ו: ד"ה כאן]** דבמקום שי"ל שיצתה בת קול לכבודו אין פוסקין כבת קול [והיינו בכה"ג שאמר ר"א בב"מ נט: בת קול תוכיח] וכמו כן נגד רבים אין שומעין לבת קול אף שהמועטים חריפים יותר [וכמעשה דר"א הנ"ל]

⁹⁸ וכתבו תוס' [ו: ד"ה כאן] שכוונתו דאין משגיחין בבת קול כלל ולא רק בבת קול דר"א שגם חכמים מודים שאין משגיחין בבת קול.

במחלוקת שאינה של ב"ש וב"ה: במקום שהחומרות סתרי אהדדי והיינו שהחומרא של חכם אחד – היא גורמת קולא במקום אחר וכגון לגבי חסרון חוליא בשדרה דאם נאמר שיש להחמיר בזה בדיני טריפות זה גורם שיש להקל בזה בדיני טומאת אהל⁹⁹ [וזו דעת ב"ה] ואם נאמר להקל בטרופות – זה מטמא באוהל [וזו דעת ב"ש] אין לעשות כחומרות של שניהם והמחמיר כתרוויהו עליו הכתוב אומר שהכסיל בחושך הולך וסתרי אהדדי ויש לנו לפסוק כחכם אחד בתרוויהו

ובמקום שהחומרות לא סתרי אהדדי נחלקו בדבר ר' נחמן בר יצחק ור' שזבי. לרנב"י – אין להחמיר בתרוויהו. והא דהחמירו בנהרדעא במבוי עקום שדינו כמפולש וגם שבעי דלתות – הוא כדעת רב בלבד דסבר וכדעת ר' הונא שמה שהיקל רב שא"צ דלתות היא הלכה ואין מורין כן ולר' שזבי שרי להחמיר כתרוויהו וכגון במבוי עקום מפולש – דשרי להחמיר בעקום כרב שהווי כמפולש ובמפולש כשמואל שבעי דלת דכאן החומרא במבוי עקום שהוא כמפולש – אינה גורמת להקל במפולש שא"צ דלת.

והיכא שיש ספק מי החכם שמיקל ומי המחמיר – אומרת הגמ' דשרי להחמיר כתרוויהו אף במקום שחומרא בא' גורמת קולא בב' – דהא אף שפסקנו כחכם אחד בתרוויהו – איננו יודעים מה הוא אמר ולכן ר"ע החמיר גם לגבי א' שבט וגם לגבי טו בשבט שהם ר"ה לאילן דלא ידע מה ב"ה אמרו.

להלכה – לגבי מחלוקת ב"ש וב"ה פסק מרן [סג ב] לגבי עמידה בק"ש של שחרית – שאסור להחמיר כב"ש והמחמיר נקרא עבריין ופי' בב"י שעבר על דברי חכמים ופי' בבאור הגר"א שילפי' א"ז ממה שאמרו חכמים לר' טרפון [ברכות י:] כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב"ה והיינו דאין הלכה כר' יהושע שאמר שאין משגיחין בבת קול אלא הלכה שמשגיחין בה במה שאמרה שהלכה כב"ה.

במחלוקות שאינן של ב"ש וב"ה – מרן לא הביא דין זה דלא יחמיר כתרוויהו ואף לא בחומרות דסתרי אהדדי ובמשנה ברורה [תצג ס"ק יז] כתב – לגבי מנהגי האבלות בספירת העומר שיש בזה ב' דעות אי מאחר הפסח עד לג בעומר או מר"ח אייר עד ג' סיוון וז"ל אבל יכול לתפוס חומרי המנהגים דהיינו שינהג איסור מפסח עד ערב שבועות או עד יום א' של הגבלה חוץ מל"ג בעומר ואף שנוהג ב' חומרות הסותרות זו לזו אינו ככסיל ההולך בחושך כיון שעושה כן רק מחמת ספק שאינו יודע איזה מנהג הוא העיקר עכ"ל וכן מצינו לגבי זמן צה"כ לשיטת ר"ת שכתב המשנ"ב¹⁰⁰ שראוי להחמיר כשיטת ר"ת במוצ"ש ומצד שני כתב [רסא ס"ק כג] שצריך להחמיר את שיטת הגאונים בע"ש וא"כ כן ראוי לתפוס החומרות

⁹⁹ דשדרה וגולגולת מטמאין באוהל רק אם הם שלימות אבל אם יש בהן חיסרון כזה שגורם להטריף את האדם או את הבהמה – אין השדרה או הגולגולת מטמאין באוהל.

¹⁰⁰ בביאור הלכה רסא ב ד"ה שהוא

כשסתרי אהדדי וצ"ע בזה ועיי' הערה¹⁰¹

בגוף הדין דמבוי עקום – פסק מרן כרב שהוי כמפולש ובמפולש פסק כר' הונא אמר רב שהלכה ומורין כן.

ש. מהו "ראש השנה לאילן" ומתי הוא חל ומדוע?

ת. ר"ה לאילן הוא הזמן בשנה שמאותו זמן ואילך א"א להפריש על פירות שחנטו אחריו על פירות שחנטו לפניו וכן להיפך. וכמו כן דין דשלישית ושישית שהם שנות מעשר עני – נוהג מר"ה לאילן של שנה שלישית ושישית עד ר"ה לאילן של שנה רביעית ושביעית בהתאמה.

ונחלקו ב"ש וב"ה מתי חל ר"ה לאילן – לב"ש – בא' בשבט ולב"ה בט"ו שבט והלכה כב"ה. ואומרת הברייתא המובאת בגמ' – שר"ע לא ידע מה אמרו ב"ה – האם א' שבט או טו שבט וע"כ הפריש לחומרא בפירות שחנטו בין א' לטו שבט של שנה שלישית ורביעית וכן של שישית ושביעית- גם מע"ש וגם מעשר עני.

להלכה - פסק מרן [שלא נז] שטו בשבט הוא ר"ה לאילן.

ש. מה הדין במבוי הפתוח לרה"ר מצד א' ולבקעה מצד שני וכן כשתרווייהו פתוחין לבקעה ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' יהודה אמר רב שבתרווייהו הדין הוא שגם לחנניה סגי בצוה"פ מצד אחד ולחי מצד שני [ולא משנה מאיזה צד].

ש. מה פירוש דברי רב יהודה "מבוי הכלה לרחבה אינו צריך כלום" ומה הטעם בדין זה והאם דין זה מוסכם לכו"ע או שנוי במחלוקת?

ת. פירוש דברי רב יהודה הם שהא דאמרי' שמבוי המפולש לרה"ר בעי' צוה"פ בצד אחד [ולשמואל אף בעינן דלת בצד אחד] ולא סגי בלחי או קורה בלבד - היינו כשהמבוי פתוח לרה"ר אבל אם המבוי פתוח לרחבה והיינו מקום המשמש רק את בני חצר אחת ואינו שייך

¹⁰¹ ואולי י"ל שזה נאמר רק לגבי חכמי הדור כחכמי נהרדעא לגבי מבוי עקום וכדו' – דהם צריכים להכריע במחלוקות ואם לא מכרעים הם ככסיל וכי' אבל מי שאינו חכם כיצד יכריע? וודאי עכ"פ בדאוי ראוי לו להחמיר גם כשהחומרות סותרות כדי לצאת מידי ספק אולם עיי' רשב"א חולין מד. שכתב על הגמ' בע"ז ז. היו שנים, אחד מטמא ואחד מטהר, אחד אוסר ואחד מתיר, ... בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים הלך אחר המיקל (עכ"ל הגמ' בע"ז) – וכתב הרשב"א שאיירי שם שאין בכל תנא גם חומרא וגם קולא אבל היכא שיש בכל תנא חומרא וקולא כההיא דשדרה וגולגולת או מבוי עקום – פה אין לעשות כחומרי דתרווייהו עכ"ד הרשב"א והרי בגמ' בע"ז בפשטות מייירי במי שלא יודע להכריע [וכמו שכתב הרמב"ם ממרים א ה שמייירי "אם אינך יודע להיכן הדין נוטה, "]. ובכל זאת כתב הרשב"א שבמילתא דסתרי אהדדי לא יחמיר כתרווייהו אף בדאוי וצ"ע.

לבני המבוי והרחבה פתוחה לרה"ר - בכה"ג בשביל להתיר לטלטל במבוי וברחבה א"צ צוה"פ בפתח של הרחבה לרה"ר אלא סגי בתיקון חצר דהיינו ב' לחיים [ומיירי שאין הפתח מהרחבה לרה"ר רחב יותר מ'י אמה דא"כ - וודאי שצריך צוה"פ] וסגי בזה ששם לחי או קורה בפתח המבוי וכמו כן א"צ שיתוף מבואות בין בני רחבה לבני מבוי כי רחבה לא מיקרי חצר דאינה פתוחה לבתי החצר ועל כן שרי לטלטל ממבוי לרחבה ללא שיתוף מבואות עם בני הרחבה.

ובגמ' בדף ח. אומרים ר' יוסף ורבה ור' משרשיא כמה הגבלות בדין זה :

א. ר' יוסף אמר שהא דניתר המבוי בתיקון חצר שישנו ברחבה וא"צ צוה"פ ברחבה זה רק כשהמבוי כלה לאמצע רחבה ולא לצידה. אבל אם כלה לצידה - אין המבוי ניתר ע"י תיקון חצר של הרחבה¹⁰² ב. רבה מוסיף שגם כשכלה באמצע הרחבה - בעי' שהפתח שבין הרחבה לרה"ר לא יהא כנגד הפתח שבין מבוי לרחבה ג. רב משרשיא מוסיף שבעינן נמי שהרחבה תהא של רבים ולא של יחיד דבשל יחיד חיישי שיבנה בצד הרחבה וימעט את שטח הרחבה כך שהפתח יהא בצד הרחבה ולא באמצעיתה

ואומרת הגמ' שתנאי ג' הוא תלוי במחלוקת רבי וחכמים באשפה דיחיד האם הוויא מחיצה לגבי שבת גם לקולא או שחיישי שמא תינטל [דמשווה הגמ' אשפה דיחיד לגבי חשש נטילתה - לרחבה דיחיד לגבי חשש בניה בה] - דרבי לא רצה לומר בזה לא היתר ולא איסור ורבנן - ללשנ"ק אמרו איסור וללשנ"ב אמרו היתר. ולפי זה ר' משרשיא שהחמיר ברחבה דיחיד - פסק כחכמים לפי לישנא קמא שמחמירים באשפה דיחיד. ועי' בתשובות הבאות באריכות לגבי מחלוקת רבי וחכמים הנ"ל.

וכל שלושת התנאים נאמרו לגבי להתיר לטלטל במבוי ללא צוה"פ. אבל בחצר או ברחבה מותר לטלטל בכל גווני ללא צוה"פ גם אם הפתח לרה"ר מכון נגד פתח החצר ועי' הערה¹⁰³.

¹⁰² דלא ניכר שהמבוי פתוח לרחבה ונראה כאילו הוא פרוץ לרה"ר. ויל"ע לפי הס"ד של הגמ' שרב יהודה אזיל רק בשיטת שמואל [עי' תשובה הבאה] - הא לשמואל מבוי עקום ניתר בתיקון מבוי וא"כ לכאורה גם מבוי שנכנס לתוך הרחבה ומתעקם שם ואחר העיקום יש פתח י' - יש לו להיות מתוקן ע"י תיקון חצר והיינו ב' לחיים ואמאי אמר ר' יוסף שאינו ניתר בתיקון החצר ועי' בשו"ת בית שלמה [או"ח מח ד"ה אבל באמת] שכתב דמשום הכי פרש"י שהרחבה היא יותר מ'י דבכה"ג מודה שמואל במבוי עקום עי"ש ועדיין צ"ב דמה בכך שהרחבה היא יותר מ'י הא הפרצה שברחבה היא לא יותר מ'י וזה מה שקובע וצ"ע.

¹⁰³ כתבתי הדברים עפ"י רש"י ז' : ד"ה כאן שכתב גבי חצר ששיא אף כשרבים ניכנסים בפתח זה ויוצאין בפתח זה וכ"כ מהרש"ל בדעת רש"י לקמן ח' : ד"ה ולרבה אבל מהרש"א שם כתב שגם בחצר יש להחמיר כמו במבוי שאסור כשיש פתח לרה"ר זה כנגד זה [אא"כ עשה צוה"פ] ולכאוי מוכח כדברי מהרש"א מהגמ' לעיל ה' : שאומרת שחצר חמורה ממבוי שאינה ניתרת בלחי וא"כ אי במבוי מחמירין בפתוח מב' צדדים - כ"ש שיש להחמיר בחצר וצ"ע ולדינא פסק מרן כמהרש"ל עי' מה שכתבתי להלכה וצ"ע מה יענה על הגמ' לעיל ה' : שלכאוי משמע ממנה כמהרש"א.

ולגבי אי דין זה מוסכם לכו"ע - אביי אמר שרב חולק על דין זה ור' ששת אמר שדין זה הוא לכו"ע וכך היא מסקנת הגמ' ועיי' תשובה הבאה בבאור מחלוקת אביי ור' ששת.

הערה א: יל"ע מה הדין במקרה שהמבוי לא פרוץ במלואו לחצר אלא יש גדודי מהצד שחשובים כלחי – והפרצה לחצר היא מול פרצת החצר לרה"ר – האם בכה"ג חשיב מבוי מפולש לרה"ר וצריך צוה"פ בפתח המבוי [דבעי צוה"פ מצד א' ולחי מצד אחר] או שכיוון שלא פרוץ ממש לרה"ר אלא רק פרוץ לחצר שפרוצה לרה"ר – לא מצרכינן צוה"פ בפתח המבוי וצ"ע.

הערה ב: נראה פשוט שמה שאסרנו את המבוי כשלא נתמלאו ג' תנאים הנ"ל – איירי כשאין צוה"פ בפתח המבוי אלא יש שם רק לחי וכמו כן אין צוה"פ בין המבוי לחצר וכן אין צוה"פ בפרצה של החצר לרה"ר. אבל אם יש צוה"פ באחד מהם – וודאי ששרי לטלטל במבוי דלא גרע ממבוי מפולש לגמרי ששרי בצוה"פ בצד א' ולחי בצד שני והכא הרי יש לחי בצד השני וכשיש צוה"פ בפתח המבוי – א"צ כלל לחי דבגידודי החצר סגי כנלענ"ד וצ"ע

להלכה - פסק מרן [שסה ג'¹⁰⁴] כדברי רב יהודה הנ"ל [וכדעת ר' ששת שרב לא חולק על רב יהודה¹⁰⁵] וכדברי שלושת ההגבלות של ר' יוסף רבה ור' משרשיא וכתב בהדיא שהגבלות אלו הם רק במבוי אבל חצר מותרת אף אם הפתח של החצר לרה"ר הוא כנגד הפתח של המבוי לרה"ר.

ש. האם מודה רב לרב יהודה שמבוי שכלה לרחבה נותר בתיקון הרחבה וא"צ צוה"פ?

ת. נחלקו בזה אביי ור' ששת ויסוד מחלוקתם הוא דמצינו שרב אמר " מבוי שנפרץ במלואו לחצר, ונפרצה חצר כנגדו [לרשות הרבים¹⁰⁶] - חצר מותרת ומבוי אסור" והיינו שבחצר שרי לטלטל בתוכה ובמבוי אסור לטלטל בתוכו ואביי מבין בדברי רב שמה שאמר רב דחצר מותרת ומבוי אסור מיירי בין אם השתתפה החצר עם המבוי בשיתוף מבואות ובין אם לא דאף אם השתתפה החצר עם המבוי - מ"מ המבוי אסור דחשיב מפולש לרה"ר

¹⁰⁴ מרן מדבר שם על מבוי שפתוח לחצר כשעירבה החצר עם המבוי ובסוף הסעיף אומר מרן שה"ה כשהמבוי פתוח לרחבה שאין בה בית סאתיים עיי"ש [וברחבה א"צ לערב עם המבוי ושרי לטלטל ממבוי אליה ולהיפך ללא עירוב כדאמר' בגמ' לקמן כה. ומובאת ברש"י ז. ד"ה א"צ כלום].

¹⁰⁵ ונראה שלאביי שרב חולק על רב יהודה - מסתבר דהלכה כרב שהרי רב היה רבו של רב יהודה ואין הלכה כתלמיד במקום רבו.

¹⁰⁶ עיי' מהדורת עוז והדר דיש גורסים מילים אלו בגמ' ומ"מ אף אם לא גורסים - זה הפירוש של דברי רב.

מב' צדדים ואינו נותר בלחי וקורה אלא בעי' צוה"פ בצד אחד¹⁰⁷. והחצר מותרת אף אם לא נשתתפה עם המבוי דבחצר א"צ צוה"פ אף במפולשת לרה"ר מב' צדדים כדאיתא בברייתא לקמן ח.¹⁰⁸ והחצר לא נאסרת מחמת המבוי שהרי אינה פרוצה לו במלואה וא"כ לפי אביי רב חולק על רב יהודה שהתיר במבוי שנפרץ לרחבה והרחבה נפרצה לרה"ר ויסוד מחלוקת רב ור' יהודה לדעת אביי - אומרת הגמ' [בדף ח.]. שפליגי בדרי' יוסף ופרש"י שר' יוסף אמר שהיתרו של ר' יהודה איירי כשהמבוי נפרץ לרחבה באמצע הרחבה דבכה"ג ניכר שאינו פרוץ לרה"ר [עי' בתשובה הקודמת] ורב סובר שאפי' אם נפרץ לאמצע הרחבה [או לאמצע החצר] חשיב כנפרץ לרה"ר כי העומד במבוי רואה לב' ראשין רה"ר¹⁰⁹ 110.

אמנם ר' ששת מבין בדברי רב שמודה רב לרב יהודה שהמבוי ג"כ נותר בתיקון החצר וא"צ צוה"פ דאין המבוי נחשב מפולש מב' רוחותיו לרה"ר ומה שאמר רב שהמבוי נאסר - איירי כשלא השתתפו המבוי והחצר ובכה"ג סובר רב שהמבוי נאסר כי פרוץ במלואו לחצר¹¹¹ ואילו החצר מותרת כי אינה פרוצה למבוי במלואה [והמבוי נאסר אפי' אם החצר לא נפרצה לרה"ר ומה שאמר רב שאיירי כשהחצר נפרצה לרה"ר פרש"י (ז : ד"ה כאן) - שזה כדי לחדש דאף על גב דרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו אפילו הכי חצר שריא,¹¹² אבל בשעירבו החצר והמבוי - וה"ה ברחבה שאינה צריכה עירוב - מודה רב שהמבוי מותר אע"פ שהוא פתוח לחצר שפתוחה לרה"ר.

להלכה - פוסק מרן [שסה ג.] כדברי ר' ששת [דמוכח מלשון הגמ' דהלכה כמותו שכן אומרת "והשתא דאמר ליה ר' ששת... ולמאי דקסלקא דעתין דבין עירבו בין לא עירבו איירי עכ"ל הגמ' ומוכח דאביי הוא רק "סלקא דעתין" ואילו ר' ששת הוא "השתא" וא"כ מסקנא

¹⁰⁷ וכל עוד אין לו צוה"פ - נחשב ככרמלית ואסור לטלטל בו יותר מד"א וכן אסור לטלטל מהחצר אליו וממנו לחצר.

¹⁰⁸ וז"ל הברייתא "חצר שהרבים נכנסין לה בזו ויוצאין לה בזו - רשות הרבים לטומאה, ורשות היחיד לשבת" הגירסא "ראשין רה"ר" היא עפ"י רש"י במהדורת עוז והדר וכוונת רש"י שרואה את רה"ר מב' ראשי המבוי שפתוחין לרה"ר [ראש אחד פתוח מהמבוי לרה"ר וראש שני פתוח לחצר שפתוחה לרה"ר]. ובמהדורות הרגילות הגירסא "ראשי רה"ר"

¹¹⁰ ויל"ע הא רבה [בדף ח.]. מעמיד שההיתר של ר' יהודה הוא באינו זה כנגד זה וא"כ גם רב יהודה מתיר רק כשלא רואה העומד במבוי את רה"ר מב' ראשין ומדוע רב חולק עליו ואולי י"ל שאכן אביי פליג ארבה וסובר שרב יהודה מתיר אף עשה פתחים הם זה כנגד זה וצ"ע.

¹¹¹ וקיי"ל [משנה לקמן צב.]. חצר גדולה שנפרצה לקטנה [ומיירי שלא עירבו ביניהם] - גדולה מותרת וקטנה אסורה, מפני שהיא כפתחה של גדולה. **עכ"ל המשנה** וה"ה שחצר גדולה הפרוצה למבוי קטן [היינו שהמבוי צר מהחצר ולחצר יש גידודין בפתח שלה למבוי ואילו למבוי אין גידודין אלא פרוץ במלואו לחצר] - המבוי נאסר והחצר מותרת.

¹¹² ויל"ע מדוע חצר שונה ממבוי בעניין זה שאף שפתוחה מב' צדדיה לרה"ר - א"צ צוה"פ ואולי י"ל שחצר אינה דומה לרה"ר כח אין הולכים בה הרבה אנשים כמו במבוי וע"כ לא החמירו בה כל כך כנלענ"ד וצ"ע.

כוותיה וכ"כ מרן בב"י שמסקנת הגמ' כוותיה] ועל כן מבוי הפתוח במלואו לחצר והחצר אינה פתוחה במלואה למבוי - ולא עירבו ביניהם - המבוי אסור והחצר מותרת. **אמנם מוסיף השו"ע** שהא דהמבוי נאסר כשלא עירב עם החצר זה רק במקרה שא"א להתיר את המבוי מחמת דפנות החצר מדין "נראה מבחוץ ושווה מבפנים" והיינו כגון שמחיצות המבוי בולטות לתוך החצר דבכה"ג אין מתירין בנראה מבחוץ ושווה מבפנים ומסביר המשנ"ב דבכה"ג ניכר שמחיצות החצר הם רק לחצר ולא למבוי ועי' בביאור"ל שכתב דמיירי שמופלגין כותלי המבוי מכותלי החצר ג"ט אבל בפחות מג' טפחים אמרינן לבוד והרי הוא כאלו לא נכנסו מבפנים [פרישה ותו"ש ופמ"ג] ועיין בפמ"ג דשיעור כניסת המבוי לתוך החצר לכל היותר די בג' טפחים : עכ"ל הביאור"ל.

ש. מה דעת שמואל במבוי צר שנפרץ לחצר שעודפת על המבוי מצדדיה - ולא עירבו ביניהם האם המבוי נאסר או לא?

ת. בגמ' ז. אמר **רב יהודה** את דינו במבוי הפתוח לרחבה שמבוי א"צ כלום [דהיינו ששרי בלחי או קורה ששם בפתח המבוי וכן סגי בתיקון החצר שיש גיפופין מב' צידי הפתח והפתח אינו רחב מ"י אמות וא"צ לשים צוה"פ] **והבין אביי** שלדעת רב יהודה אם המבוי פתוח לחצר ולא עירבו - המבוי נאסר כי פתוח במלואו למקום שלא מעורב לו והחצר מותרת כי יש לו גידודין ולכן דיבר רב יהודה רק במבוי הפתוח לרחבה ששם א"צ לערב ולכן המבוי מותר ומבין אביי שרב חולק על זה ומתיר את המבוי מחמת גידודין של החצר דהווי "נראה מבחוץ ושווה מבפנים" [דרב אסר רק מחמת שנפרצה החצר לרה"ר אבל בלי זה - מבוי שרי] **אולם לר' ששת** - שזו מסקנת הגמ' - גם רב אוסר את המבוי כשלא עירבו ומשמע שלר' ששת לכו"ע המבוי אסור ולא מתחשבים בגדודי החצר כדי להתיר את המבוי מטעם נראה מבחוץ ושווה מבפנים ועי' הערה¹¹³.

ש. מחיצה שעשויה מאשפה ומדופן של ים – האם כשירה ומדוע?

ת. מדאורי – וודאי חשיבה מחיצה בין עשויה מאשפה ובין מדופן של ים.

ומדרבנן – **באשפה של רבים** – הוי מחיצה גם לקולא [היינו להתיר טלטול] ולא חיישי שמא יפנו אותה אבל **באשפה של יחיד וכן מחיצה מדופן של ים** – נחלקו תנאים אי הווי מחיצה גם לקולא. **רבי** לא הורה בה לא קולא ולא חומרא דיש לחוש שתפונה האשפה

¹¹³ ועי' גמ' לקמן ט : י. שנחלקו בזה ר' חייא ור"ש ברבי והלכה כרבי חייא שנראה מבחוץ ושווה מבפנים הווי לחי וא"כ זה דלא כרב ודלא כרב יהודה וכ"פ מרן [שסג ה] שנידון משום לחי.

ושיעלה הים שרטון [של חול ואבנים אצל שפתו, כי כן דרכו, ומתקצר רוחב הים ונעשה קרקע כרוחב פרסה או יותר -רש"י¹¹⁴]. וחכמים – לשנ"ק אוסרים וללשנ"ב מתירין. וללשנ"ק שחכמים אוסרים – אומרת הגמ' שפסק ר' נחמן כחכמים. וללשנ"ב שחכמים מתירין אומרת הגמ' שלא פסק ר' נחמן כחכמים¹¹⁵ ועל כן הוויא מחיצה רק לחומרא דאשפה של יחיד חיישי שיפנה אותה ומחיצה של ים חיישי שמא יעלה שרטון ותתבטל המחיצה ואנשים לא ישימו לב וימשיכו לטלטל. וכן פסק מרימר בסורא דחיישי שיעלה הים שרטון ולכן עשה מחיצה לצד הים ע"י רשתות¹¹⁶ ולא סמך על המחיצה הטבעית של הים.

הערה א: מש"כ שמרימר חייש לשרטון – כן היא ג"י רש"י וכ"פ הרא"ש והרשב"א. אבל ר"ח גריס שלא חייש שיעלה הים שרטון וכ"פ הרמב"ם. [יז ה] ולגרסתם דעת מרימר שלא חיישי לשרטון¹¹⁷ אמנם לגבי אשפה של יחיד פוסק הרמב"ם [שם] שכן חיישי שיפנה וצ"ע דהא רבי השווה את חשש פנוי אשפה של יחיד לחשש עליית שירטון ואם אמימר לא חושש לשרטון - מסתמא גם לא חושש לפנוי אשפה של יחיד וא"כ מדוע הרמב"ם מחלק ביניהם וצ"ע.

הערה ב: בשטח של יותר מב"ס - בכל היתר מחיצות אשפה וים וכדו' צריך שעכ"פ י' אמות מההיקף יהא ע"י אדם ולשם דירה ובכה"ג שיושב ולבסוף הוקף וע"י ביאור הלכה שסג כט שכתב כן לגבי נהר המקיף את העיר וה"ה בנד"ד.

להלכה – פסק מרן [שסג כט] שבאשפה דרבים לא חיישי לפנוי ובאשפה דיחיד - חיישי לפינוי וכלשנ"ק דחכמים וכפסק ר' מרשיא וכן כפסק ר' נחמן ללשנ"ק דגמ' [שחכמים אוסרים ופסק ר"נ כוותיהו] ולגבי שרטון פוסק שלא חיישי שיעלה וכגירסת ר"ח ורמב"ם [ולדעת מרן בב"י זו גם דעת הר"יף שהשמיט להא דמרימר] אמנם הרמ"א פוסק כג"י רש"י, הרא"ש והרשב"א שחיישי לשרטון.

¹¹⁴ והיינו שע"י השפל של הים - הדופן של הים מתכסה בחול ואבנים [שכנראה הים פולט אותם בשעת השפל וצ"ע]. וע"י משנ"ב [שסג קיח] שכתב וז"ל שגם הים נחשב למחיצה שעמוק יו"ד טפחים בשפתו והמים אינם מבטלין המחיצה וכתב שם בשעה"צ שאיירי כשבשפת הין מתלקט י' טפחים מתוך ד"א דאם אין מתלקט י' מתוך ד' אצל שפתו, אף שאחר כך בתוך המים המדרון גדול מאד ומתלקט שם י' מתוך ד' אמות, אפילו הכי אין נחשב למחיצה שיהא על ידי זה מותר לטלטל במבוי ע"י"ש.

¹¹⁵ בפשטות נראה שללשנ"ב שרבי לא פסק לא היתר ולא איסור וחכמים פסקו להיתר – א"כ מסתבר שר' נחמן שפסק דאין הלכה כחכמים – פסק כרבי שלא הורה בה לא היתר ולא איסור ולא דמי ללשנ"ק שלפיה פסק ר' נחמן לאסור. וברא"ש סי' ט' וכן המ"מ על הרמב"ם [יז ה] הביאו רק את לשנ"ק שחכמים אוסרים ושכן פסק ר' נחמן **ולהלכה** – הר"יף השמיט הא דאשפה [וצ"ע מדוע] והרא"ש והרמב"ם פסקו כלשנ"ק וכו' נחמן וכן פסק מרן [שסג כט]

¹¹⁶ בגמ' כתוב שפסיק לה באוזלי ופרשי רשתות ומכמורות ובערוך [ערך אזל] ציין לתרגום אונקלוס [שמות לה כה] שתרגם "מטווה" "אזלן" [ולפנינו בתרגום "עזיל"]

¹¹⁷ והא דעשה מרימר מחיצות – כתב **המגיד משנה** שלצד אחר היה צריך מחיצה והיה עושה אותה ברשתות.

ש. אשפה ברה"ר הגבוהה י' ורחבה ד' - האם מותר לזרוק לה חפץ מהבית הנמצא סמוך לרה"ר? ומדוע?

ת. כתוב במשנה לקמן צט: המובאת בסוגיין – ששרי לזרוק לה דבשך רבים לכו"ע לא חיישי שיפנוה ולא אדעתיה. וכתבו תוס' דאיירי שזורק לה דרך למעלה מי' דהוא מקום פטור¹¹⁸.

ש. מהי בודיא והאם מועילה בתור לחי והאם במבוי עקום מהני שישימו בודיא בעקמומיותו ומדוע?

ת. בודיא היינו מחצלת והיא מועילה בתור לחי רק כשאינה נדה ברוח כגון שתוקעין אותה חזק ביתדות. ולגבי אי מהני שישימו אותה בעקמימות של מבוי עקום – לדעת רב וודאי לא מהני דהא בעי' בעקמימות צורת הפתח¹¹⁹ ולשמואל – מהני¹²⁰.

ש. מהו מבוי העשוי כנדל ומה דינו ומדוע?

ת. רש"י מפרש שאיירי במבוי שאינו מפולש שפתוחים לו הרבה מבואות והיינו שיש פה הרבה מבואות עקומים¹²¹ ודינו הוא – לאבי עושה צוה"פ לצד א' של כל המבואות הפתוחים למבוי הגדול ולחי בראש המבוי הגדול, ובעקמומית א"צ לעשות כלום וטען לו רבא דזה דלא כרב – שהצריך צוה"פ בעקמומית ודלא כשמואל שא"צ כלל צוה"פ למבוי כזה דדינו כסתום אלא אמר רבא שעושה כרב - צורת הפתח לכולהו להאי גיסא, ואידך

¹¹⁸ אבל בזורק תוך י' – אמרי' בגמ' שבת צז. דנחלקו ר"ע וחכמים אי חייב או פטור ולד"ה – אסור. והא דאמרי' בגמ' שם שלמעלה מי' לד"ה פטור אבל אסור – י"ל דאיירי כשזורק לרה"י של אדם אחר דבעי' ערובי חצירות אבל כאן – כתב המג"א [שנד ד' ומובא במשנ"ב ס"ק יג] דאשפה א"צ עירוב שאין בה דיורין.

ועי' רשב"א [לקמן צט: סוד"ה ואשפה- ומובא ברמ"א שנד ב] שכתב שגם מה שאסרינן במס' שבת שם בבי' רשויות כשתרוויהו שלו וא' תתאי וא' מדלי שמא יפול לרה"ר ובוא להרימו – לא שייך כאן דדבר שזורקים לאשפה לא יבוא להרימו עי"ש

¹¹⁹ כך פרש"י לעיל ו. ד"ה תורתו כמפולש. מיהו אם שם צוה"פ בבי' פתחי המבוי – שרי לרב לשים לחי באמצעיתו

¹²⁰ כ"כ בגמ' לגרסת רש"י. ועי' ר"ן שמקשה שמדלא שמו לחי בפתח מבוי השני – משמע שרק מבוי א' רוצים להכשיר וא"כ מה מקשה הגמ' דכיוון דנשיב ביה זיקא לאו כלום היא – הרי לשמואל כלל לא צריך לשים לחי בעקמומית? דלשמואל כיון דאמר דתורתו כסתום הרי מקום העקמימות כאלו נסתם לגמרי? ועי' גרס כר"ח שאיירי שאותיב את המחצלת בשיפתיה - היינו באחד הפתחים וכ"כ ברשב"א בשם ר"ח

[וכן הוא בר"ח שלפנינו] ובכה"ג אכן לשמואל בעי' לחי ולכן בעי' שהמחצלת תהיה מחוברת בסיכתא ¹²¹ ונחלקו המפרשים בהסבר דעת רש"י האם כוונתו שרק מצד אחד של המבוי הגדול יוצאים מבואות לרה"ר – כך פי' הריטב"א והר"ן בדעת רש"י או שאיירי שמבי' צידי המבוי הגדול יוצאים מבואים קטנים שכל אחד מהם פתוח לרה"ר אך אינם זה כנגד זה דא"כ הו' מפולשים לגמרי אלא הם זה שלא כנגד זה ולכן כל אחד הווי מבוי עקום וכמ"ש תוס' בשם ר"ת – כך פי' הב"י [שסד ה] בדעת רש"י ועכ"פ לדינא לא פליגי דלתרוויהו לרש"י צריך לשים צוה"פ במקום שבו הקטן מתעקם למבוי הגדול.

גיסא מישתרו בלחי וקורה. ופרש"י דהיינו צוה"פ בעקמומית של כל מבוי עקום ובראשי המבוי עושה לחי או קורה.

הערה: כתבתי התשובה לפי פרש"י אבל לדעת ר"י המובא ברא"ש [סי' ו] ובריטב"א – במבוי עקום גם לדעת רב א"צ לשים צוה"פ בעקמומיות אלא שם בפתח א' לחי או קורה ובפתח שני – צוה"פ

ובהסבר דעת רבא לשיטת ר"י י"ל בב' צורות: צורה א' - שמבוי העשוי כנדל היינו שהמבואות הקטנים יוצאים מצד אחד של המבוי הגדול וכפרש"י ודעת רבא היא שצריך לשים צוה"פ בכל א' משערי המבואות הקטנים ואז סגי בלחי בפתח המבוי הגדול אבל לא סגי בצוה"פ בגדול ולחי בשערי המבואות הקטנים – כיוון דהקטנים פרוצים זה לזה בצורת ח' וכל מבוי קטן מפולש לשאר המבואות הקטנים – **זו דעת הרא"ש** [סימן ו] **בהסבר דעת הר"י** אך כתב דלפי זה לשון הגמ' קצת קשה דקוראת לפתח מבואות הקטנים "האי גיסא" ולפתח מבוי הגדול "אידך גיסא" למרות שאינם אותו מבוי.

צורה ב' – דהר"י ס"ל כהסבר ר"ת [ח: תוד"ה מבוי] **והרשב"א** [ו. ד"ה והוא] שמבוי העשוי כנדל היינו שיש מבואות קטנים מב' צידי המבוי הגדול זה שלא כנגד זה ואז לרבא לא סגי בלחי בלבד לכל המבואות הקטנים דהא הוו מבוי עקום דמפולשים זה לזה בצורת ל' אלא צריך לשים צוה"פ בפתח המבוי הגדול וכן בפתח הפונה לרה"ר שבמבואות הקטנים שבצד א' ולחי בפתח הפונה לרה"ר במבואות הקטנים שבצד ב' ולפי זה א"ש לשון הגמ' "האי גיסא" ו"אידך גיסא" דהא איירי בב' צדדים.

ויש נפק"מ בין ב' הפירושים בדעת ר"י – דלפירוש ב' המבואות הקטנים שבצד ב' שהם מפולשים זה לזה בצורת ח' - לא חשיבי מפולשים לרה"ר שכן תרוויהו מפולשים לאותו צד של רה"ר ולכן בכל המבואות שבצד ב' סגי בלחי ורק בצד א' ובפתח המבוי הגדול בעי' צוה"פ.

להלכה - כתב מרן [שסד ה] שמבוי העשוי כנדל היינו שפתוחים מבואות קטנים למבוי הגדול מב' צדדים וכהסבר ר"ת ובב"י כתב שכך פרש"י. ופסק מרן **כרבא וכפרש"י** שבעי' צוה"פ בעקמומית של פתח המבואות הקטנים שמב' הצדדים – למבוי הגדול. ובפתח של המבוי הגדול וכן בפתחים של המבואות הקטנים לרה"ר – סגי בלחי או קורה.

ויש להעיר שבביאורו"ל [על סעיף ג'] כתב [בד"ה דינו] **שבשעת הדחק יש לסמוך על ר"י** שא"צ צוה"פ בעקמומיות של מבוי עקום אלא סגי בצוה"פ בפתח אחד ולחי בפתח שני ובפרט לענין מבוי שלנו שיש לו דין חצר מפני שאין בתים וחצרות פתוחות לתוכו כמבואר לעיל בסימן שס"ג סכ"ו בהג"ה בוודאי יש לסמוך להקל דסגי בתיקון חצר בב' הפתחים לרה"ר וא"צ תיקון בעקמומית **וכמו כן כתב** [בד"ה ואם] **שבשעת הדחק או בהצטרף עוד סניף להקל - יש לסמוך על הרשב"א** שבעשויין בצורת ח' אין נחשבין למפולשין כיוון ששני הפתחים הם לאותה רה"ר.

ש. מהו "מבוי שצידו אחד ארוך וצידו השני קצר" ואיך מניחים את הקורה שלו ומדוע?

ת. מבוי שצידו האחד ארוך ומשנהו קצר היינו שאחד מקירות המבוי בולט לתוך רה"ר. והגמ' דנה איך מניחים את הקורה שלו האם אפשר לשים אותה באלכסון – היינו שצד א' של הקורה בקצה הקיר הארוך וצד שני – בקצה הקיר הקצר ועי"ז השטח שצמוד לקיר הבולט יהא בתוך המבוי ויהא אפשר לטלטל בו או שצריך לשים אותה ע"פ רוחב המבוי בקצה הקיר הקצר בצורה שהחלק הבולט יהא מחוץ לקורה ויהא אסור לטלטל בו ואומרת הגמ' שהדין הוא שאם בליטת הקיר הארוך היא ד' אמות ומעלה – א"א לשים את הקורה באלכסון¹²²

וכמו כן אם כשישימו קורה באלכסון היא תהיה ארוכה מ' אמות [וכגון שרוחב המבוי הוא ט' אמות וחצי והבליטה היא באורך של ג' אמות וחצי כך שאלכסון של הקורה יהא 10.12 אמות] – ג"כ אין לשים קורה באלכסון דאז יחשב פתח המבוי יותר מ' אמות¹²³ [וכמובן שלדעת רבי יהודה במתני' – יש להתיר פתח של למעלה מ' אמה וסוגיין היא אליבא דרבנן במתניתין]

אבל אם הבליטה פחות מד"א ואורך הקורה באלכסון יהא פחות מ' אמות – נחלקו אמוראים. דעת ר' כהנא רבה [תלמידו - חברו של רב¹²⁴] ששרי לטלטל שם ע"י שישים שם קורה באלכסון ודעת רבא – שאסור. ואומר רבא שסברות מחלוקתם היא – האם קורה היא משום מחיצה ובאלכסון נמי שוויה מחיצה¹²⁵ – זו סברת ר' כהנא או שקורה משום היכר ובאלכסון ליכא היכר דהחלק העודף על המבוי אינו נראה כמבוי - זו סברת רבא¹²⁶.

¹²² והטעם – כתבו הר"ח [בסוגיין] והרי"ף [ב.] דהוה ליה [החלק הבולט] כמבוי בפני עצמו עכ"ל ומסביר באור זרוע סי' קיד וז"ל "משום דאיפסלו הנך ד"א ולא מצטרפי אכותל מבוי משום דהוה מקום חשוב לעצמו דהא הכשר מבוי בד' אמות כדאמר' גבי לחי הבולט מדופנו של מבוי ונמצא ראש הקורה האחד בלא כותל מבוי" עכ"ל.

¹²³ ויל"ע אי סגי לשים קנים תחת הקורה למעט רוחב הפתח או שצריך גם שהקורה תהא מונחת על קנים אלו.

¹²⁴ עי' תוס' יבמות נז: ד"ה אמר שמואל ומש"כ בגמ' בסוגיין "רב כהנא רביה דרב" - עי' בי"ח שזה ט"ס וצ"ל כהנא רבה"

¹²⁵ פי' ואע"ג דאין כאן היכר דהא אין אותו העודף דומה שהוא מהמבוי – מ"מ לא בעיא היכר. ועי' ריטב"א לקמן יד. ד"ה קורה שכתב דאין בעינן היכירא קצת ואפילו למ"ד מחיצה עכ"ל עיי"ש ועל כן בוודאי שבעי' שלא יהא גבוה מכ' אמה אבל מ"מ סגי אפי' במקום שלא כ"כ ניכר שהוא מהמבוי. ועי' תוס' [ד"ה מניח] בתירוץ הראשון שכתבו למ"ד קורה משום מחיצה – החלק שכנגד הכותל הארוך הווי רה"י מדאורי' עיי' קורה זו עכ"ל תוס' ומשמע שלמ"ד קורה משום הכירא – החלק שכנגד הכותל הארוך חשיב רה"ר מדאורי' ויל"ע הא למאי דקי"ל לקמן יב: שלחי משום מחיצה – אמאי לא נימא שדופן הקצר הוא לחי וממילא עושה את כל שטח הארוך רה"י? ועי' בחזו"א [עב (ח) י ד"ה ובספר מ"ב] שהוכיח מכאן דמ"ש שלחי משום מחיצה זה רק בב' דפנות זו כנגד זו ולא בכמין גאם עיי"ש אבל מהמ"ב [מובא בחזו"א שם] משמע לא כך וצ"ע בזה עוד יל"ע בדעת תוס' בתירוץ הראשון הנ"ל אי מה שכתבו שלמ"ד קורה משום מחיצה הווי מחיצה דאורי' - דבפשטות מיירי רק בקורה שרחבה לפחות ד"ט דקי"ל שבפחות מד"ט לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם וצ"ע דבתוס' סתמו הדברים ולא פירשו דאיירי בקורה רחבה ד' וצ"ע.

¹²⁶ ועי' בספר תורת חיים שמקשה לפי מש"כ תוס' [מובאים בהערה קודמת] שלמ"ד קורה משום היכר החלק הארוך הוא רה"ר - לרבא דאית ליה קורה משום היכרא מאי איצטריך למימר דבאלכסון לא הוי

להלכה – פסק מנן [שסג ל] כרבא וכתב בב"י שזה משום דבתראה הוא ¹²⁷ ולגבי מה נקרא אלכסון – עיי' **ביאור** ל [שסג ל ד"ה שצדו] שכתב וז"ל "באלכסון היוצא מעודף של פחות מג' אמות אפשר דלא חשיבא אלכסון כלל והוי הכירא אמנם מסתימת הרמב"ם שסתם וכתב מבוי שצדו אחד ארוך וצדו אחד קצר משמע דבכל גווני אינו מניח אלא כנגד הקצר ¹²⁸ ומ"מ נ"ל ברור דעכ"פ אין להחמיר אלא בנראה לעין כל שצד אחד ארוך מחבירו" עכ"ל.

ש. מה הפירוש "להשתמש תחת הקורה" והאם שרי להשתמש תחת הקורה? ובין הלחיים? ומדוע?

ת. **להשתמש תחת הקורה** הינו לטלטל לתוכה מתוך המבוי או לטלטל ד"א לאורך הקורה ¹²⁹

והדין בזה הוא: לגבי שימוש תחת הקורה - נחלקו בזה ראשוני האמוראים: רב ורבי

היכר אפילו היה היכר נמי אינו מניחו אלא כנגד הקצר דאם היה מניחו באלכסון ע"כ היה אסור להשתמש בצד הארוך כיון דליכא אלא שתי מחיצות לדידה דאית ליה קורה משום היכרא וכיון דהוה אסור להשתמש בצד הארוך לכך אינו מניחו באלכסון דבעינן קורה לכל הפחות דבוקה במבוי [ולרבא עצמו בעי מעל למבוי – עיי' בגמ' בהמשך] **ובחזו"א** [עב(ח)ח] כתב דלתירוץ קמא של תוס' צ"ל דהא דאמר רבא ובאלכסון לא הוי היכר, אין פירושו דלא ניכר, אלא דבאלכסון אין משתמש [נדצ"ל "אין משמש" דהיינו "אין כאן"] דין היכר כיון דאין כאן מחיצות **עכ"ל ועיי' בספר יד דוד** [הג"ר דוד זיצהיים] שמתרץ דטענת רבא היא לשיטתו של ר' כהנא שקורה משום מחיצה – דאפ"ה בעי נמי היכר כדכתבו תוס' לעיל ה: ד"ה ארבע וכאן אין היכר. **ובתירוץ שני כתבו תוס'** שהחלק שכנגד הארוך לא הוויא רה"ר מדא"ו כי לא בקעי בה רבים עכ"ד תוס'. והביאם הריטב"א והסביר דהכא כיון שאין הרבים בוקעין בו להדיא הו"ל כקרן זווית הסמוכה לרשות הרבים שדינה ככרמלית עכ"ד הריטב"א **וגם לתירוץ זה קשה** קו' התורת חיים הנ"ל דכיוון דהוי כרמלית אמאי אמר רבא בגמ' שטעם שלא מהני קורה כי באלכסון לא הוי היכר – תיפוק ליה דכיון שקורה אינה משום מחיצה – לא הוויא רה"י אלא כרמלית ולכן אסור לטלטל שם. **עוד יל"ע** לתירוץ השני אמאי לא הוויא רה"ר ומאי שנא מרה"ר שמתקצרת באמצעה ונהיית רחבה פחות מט"ז אמה – שכתבו תוס' לעיל ו: [ד"ה וכי תימא] שהווי רה"ר עיי"ש והלא במקום שמתקצרת הוי קרן זווית [ועיי' חזו"א קז ט שמוכיח מתוס' הנ"ל בדף ו: שקרן זווית בכה"ג לא הוויא כרמלית. אמנם בריטב"א כאן בהסבר דברי תוס' כתב להדיא שהוויא כרמלית וצ"ע מה יענה לראיית החזו"א ואולי יאמר שרה"ר שמתקצרת שעליה דיברו תוס' לעיל ו: שהוויא רה"ר - אין הכוונה שמתקצרת בזווית ישרה של 90 מעלות אלא באלכסון וצ"ע הגדר בזה] וצ"ע בזה.

ולהלכה – עיי' **שו"ע** שמה יד שכתב וז"ל איזה הוא כרמלית, מקום שאין הלך לרבים כגון... וקרן זווית הסמוכה לרשות הרבים (וכגון מבואות שיש להן שלש מחיצות ואין להם לחי או קורה ברביעית) **עכ"ל** ומהדברים הכתובים בסוגריים משמע שקרן זווית דסוגיין שאין לה ג' מחיצות – הוויא רה"ר ודלא כתירוץ שני שבתוס' וצ"ע בזה. כמו כן צ"ע אם דברי הסוגריים הם מבעל השו"ע.

¹²⁷ ומקורו מהרא"ש. ויל"ע מנא ליה להרא"ש דרבא בתראה מר' כהנא הרי תרי רב כהנא היו [מלבד רב כהנא רבה תלמידו חברו של רב] האחד – שהיה תלמיד של רב ואח"כ של ר' יוחנן – עיי' ב"ק קיז. והוא קדם לרבא והשני – שהיה תלמיד של רבא [עיי' ב"ק מא:] ורבו של ר' אשי [עיי' ברכות לט.]. והוא היה בתראה מרבא.

¹²⁸ ולפי מש"כ **התורת חיים** [מובא בהערה שלפני הקודמת] שלמ"ד קורה משום הכירא [שכמותו ההלכה] פסול אלכסון אינו רק מחמת שאין היכר באלכסון אלא משום שהקורה אינה צמודה למבוי – אתי שפיר דאף בפחות מג' אמות מ"מ אינה צמודה למבוי.

¹²⁹ כנלענ"ד דלטלטל פחות מד"א מתחת הקורה שרי אף אם חודו הפנימי יורד וסותם דלא חמור מרה"ר ששרי לטלטל בו פחות מד"א ולא דמי לבין הלחיים ששם כתבו תוס' ד"ה הכל שגזרי' שמא יטלטל מרה"י לרה"ר דשאני לחיים שהם דקים כמ"ש תוס' שם וצ"ע בכל זה.

¹³⁰ חייא ר' יוחנן – מתירין. ושמואל ור"ש בר רבי ור"ל – אוסרין. ובטעם מחלוקתם מביאה הגמ' ג' אפשרויות: א. שנחלקו אי קורה משום הכירא וכשמשמש תחת הקורה - יש היכר¹³¹ או משום מחיצה וחודו הפנימי יורד וסותם וממילא המקום שבין הלחיים אינו בכלל סתימת הלחי ב. שלכו"ע משום היכר ונחלקו אי בעי היכר לבני המבוי שיזכרו שלא להוציא לרה"ר – ואז תחת הקורה אין היכר דבכה"ג אין דרך להסתכל על הקורה או שההיכר הוא לבני רה"ר שלא יטעו לחשוב שרה"ר הוא מהמבוי אבל בני המבוי לא צריכים היכר¹³² ג. לכו"ע קורה משום מחיצה ונחלקו אי מחיצה נחשבת שיורדת מחודה הפנימי של קורה- וממילא תחת הקורה חשיב מחוץ לסתימת הלחי¹³³ או מחודה החיצוני – ותחת הקורה חשיב מבפנים¹³⁴.

לגבי שימוש בין הלחיים – דעת ר' הונא¹³⁵ ר' חסדא¹³⁶ ואבבי בדעת ר' יוחנן¹³⁷ שלכו"ע [היינו גם לאלו שמתירין תחת הקורה] אסור וטעם הדבר פרש"י [ט. ד"ה מסתברא] בדעת אבבי דקורה – חודה החיצוני יורד וסותם עכ"ל ומשמע שבלחי – פי הפנימי יורד וסותם ועי' הערה¹³⁸ ודעת רבא בדעת ר' יוחנן¹³⁹: כשאין בלחיים רוחב ד"ט – יש לחלק בין אם

¹³⁰ הגמ' מביאה את רב לפני ר' חייא [וכן הגמ' בברכות מג. ומו:] ויל"ע הא ר' חייא רביה דרב הווה עי' מו"ק טז: ששנה לרב בשוק וגם היה דודו של רב וצ"ע

¹³¹ היינו היכר לבני רה"ר כדאיתא בהמשך. **כתבתי עפ"י רש"י** שלתירוץ זה מ"ד מחיצתא הוא המחמיר **ועי' רש"י שמק' דמהגמ' משמע להיפך** – דבתירוצים הבאים המ"ד הראשון הוא המחמיר ומסתמא ה"ה כאן והרי מ"ד הכירא כתוב ברישא וא"כ י"ל דהוא המחמיר וס"ל הכירא לבני מבוי בעינן ומ"ד מחיצתא מיקל וס"ל חודו החיצון יורד וסותם ותירץ שכיון שמ"ד מחיצה אית ליה נמי הכירא ע"כ א"א לומר שהוא מיקל **עכ"ל** ותירוצו צ"ע דמצינו לעיל לגבי קורה באלכסון שמ"ד קורה משום מחיצה מיקל וע"כ שמצריך רק קצת היכר וכמ"ש הריטב"א לקמן יד. ד"ה קורה אבל לא מצריך היכר כמו מ"ד משום הכירא וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מנ"ל שמ"ד משום מחיצתא לא מיקל כאן כמו שמיקל בקורה באלכסון וצ"ע.

¹³² יל"ע באם ההיכר הוא לבני רה"ר אמאי בקורה שהיא גבוהה למעלה מכי' [לעיל ד: - ה.] – עושים הגבהה תחת הקורה ולא ברה"ר [וכמ"ש רש"י ד: ד"ה בא למעטו] הא צריך היכר לבני רה"ר?

¹³³ ועי' חזו"א [סו(ב)ב] שכתב דלרבא לקמן ט. שמתיר בין הלחיים כי זה מקום פטור ורק כשפתוח המבוי לכרמלית אסור דמצא מין את מינו – צ"ל שמש"כ כאן שאי קורה משום מחיצה וצידו הפנימי יורד אסור - היינו נמי בפתוח לכרמלית, א"נ במשך הקורה לפניו עד שנשאר מחודו הפנימי עד סוף המבוי ד"ט דהיינו נמי פתוח לכרמלית, והלכך אין להתיר מטעם מקום פטור עכ"ל ולכאוי אפש"ל גם דהאוסרים תחת הקורה - ס"ל שאין מקום פטור כשלא גבוה מרה"ר ג' כדאמר אבבי בדף ט. ופליגי על רבא ¹³⁴ ויל"ע לתירוץ זה הרי לקמן ט. אמר רב חנין בר רבא אמר רב: "תוך הפתח, אף על פי שאין בו ארבעה על ארבעה - צריך לחי אחר להתירו." והיינו שפי הפנימי סותם ומדוע בקורה פי החיצון סותם ובלחי פי הפנימי סותם?

¹³⁵ מובא בגמ' י.

¹³⁶ מובא בגמ' ח.

¹³⁷ מובא בגמ' ט.

¹³⁸ **ויל"ע** מה החילוק בין קורה ללחי **ועי' תוס'** [ח: ד"ה הכל] שכתבו טעם אחר לחלק בן בין לחיים לבין תחת הקורה - שלחיים שונים מקורה דשיעורן כל שהוא וחיישי' שאתי לאפוקי. **עכ"ל תוס'.** **והרשב"א וכן הריטב"א ח: ד"ה אמר ר' חסדא – בשם "יש מי שפירשו"** הקשו על תוס' שמדבריהם משמע שכל מחלוקת אבבי ורבא לקמן אי שרי בבין הלחיים היא האם גזרין דלמא אתי לאפוקי – וא"כ מדוע רבא

המבוי פתוח לרה"ר או פתוח לכרמלית שכשהמבוי פתוח לרה"ר - בין הלחיים מותר דאפי' אם נאמר שלחי הוא משום מחיצה ושחודו הפנימי סותם ובין הלחיים אינו נותר בלחי - מ"מ בין הלחיים הוא מקום פטור ושרי לטלטל בו [היינו לטלטל ד"א לרוחב המבוי] וכן להוציא ממנו למבוי וממנו לרה"ר¹⁴⁰ וכשהמבוי פתוח לכרמלית - בין הלחיים אסור דקיי"ל שמקום פטור הנמצא סמוך לכרמלית - דינו ככרמלית דמצא מין את מינו ונייעור^{141 142}

ואם הלחיים רחבים ד' - לכאורה יש משמעויות סותרות בגמ' שמצד אחד אמרה "אמר אביי: מנא אמינא לה דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב: תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו. וכי תימא דאית ביה ד' על ד' " - משמע דביש ד' על ד' גם אם פתוח לרה"ר רבא מודה דהוי כרמלית ואסור לטלטל בה ד"א מדרבנן וכן אסור להוציא ממנה לרה"י מדר' אך מצד שני

שמתיר בין הלחיים - אוסר כשהלחי רחבה ד"ט הרי אדרבא ככל שהיא רחבה יש פחות לגזור? וע"כ כתבו דטעם אביי אינו משום גזירה שמא יוציא לרה"ר אלא הוא דלחי משום מחיצה והפנימי סותם וממילא החלק שבין הלחיים הוא מקום בפני עצמו שאינו נותר בלחי ואילו מקום שהוא תחת קורה שרי דהיא משום היכר ובכה"ג יש היכר [והיינו הכירא מלבר- ריטב"א שם] עכ"ד הרשב"א והריטב"א ודעת רבא לפי זה - שאפי' אם נאמר שלחי היא משום מחיצה וחודה הפנימי סותם - מ"מ כל עוד החלק שבין הלחיים אין בו ד' על ד' - הוא בטל למבוי.

¹³⁹ מובא בגמ' ט. ועי' ריטב"א [ט. ד"ה וטעמא וד"ה אבל] שרבא עצמו ס"ל לקמן יב: וטו. שלחי משום הכירא וא"כ לדעתו בין לחיים הווי ממש כתחת הקורה שאמר' בה לדעת רבא שהכירא - מלבר אולם רבא אומר בסוגיין שגם למ"ד שלחי היא משום מחיצה - יש מקרים ששרי לטלטל בין הלחיים - כשאין בהם ד' וכשפתוחים לרה"ר.

¹⁴⁰ היינו שמותר גם לטלטל בו ד"א [לרוחב המבוי] וגם להוציא ממנו למבוי ומהמבוי אליו. ומה שכתבתי **שבין הלחיים הוא מקום פטור** - כך פרש"י וז"ל "דאפילו חשבת ליה מקום בפני עצמו [והיינו אפי' אם נאמר שלחי משום מחיצה וגם נאמר שפי הפנימי של הלחי סותם והחלק שבין הלחיים הוא מחוץ למבוי] - בטל להכא ולהכא ושרי" עכ"ל ועי' ברשב"א שמשביר בדעת רש"י שסובר שמבוי הפתוח לרה"ר ללא לחי הוא כרמלית וממילא בין הלחיים שאין שם לחי הוא כרמלית וכשאין בו ד"ט הוא מקום פטור **אולם הרשב"א עצמו וכן הריטב"א** סברי שאין כוונת רבא לומר שבין הלחיים הוא מקו"פ אלא הוא רה"י מחמת שיש לו ג' מחיצות ודברי רבא הם שכמו שמקו"פ אינו רשות חשובה כיון דשיעורו בכל שהוא לא חשיב למיהוי מקום באנפי נפשיה ודינו שיתבטל לגבי המבוי כיון שהוא בתוכו, כך בין הלחיים אע"פ שאין לו לחי - כל עוד אין בו ד"ט הוא בטל למבוי ושרי לטלטולי ביה עכ"ד הרשב"א והריטב"א. ובדעת הרשב"א והריטב"א י"ל שהטעם שבלחי רחבה ד' וכן במבוי הפתוח לכרמלית אין המקום שבין הלחיים מתבטל למבוי - משום שבלחי רחבה ד"ט - מקום שבין הלחיים הוא מקום חשוב ולא מתבטל ובמבוי הפתוח לכרמלית - המקום מתבטל לכרמלית שהיא דומה לו דמבוי שאין בו לחי מדר' הוא ככרמלית.¹⁴¹ ואף שמבוי הפתוח לכרמלית הינו רה"י גם לפי רש"י - מ"מ החלק שבין הלחיים הוא מחוץ להיתר הלחי ומדר' דינו הוא ככרמלית.

¹⁴² ולפי זה צ"ע מש"כ רש"י במס' שבת ז. [ד"ה דעד עשרה] גבי עמוד שבכרמלית שאין בו רוחב ד' על ד' שהוא מקום פטור עכ"ל רש"י וכדעתו כתב גם הרשב"א שבת ק. ד"ה ואח"כ ודלא כהרמב"ם [שבת יד ו] שכתב ששם כרמלית עליו ועל רש"י והרשב"א צ"ע מסוגיין דהא בסוגיין אמרי' שמקו"פ הסמוך לכרמלית מצא מין את מינו וגם הוא נהיה כרמלית? ועי' חזון איש [עג (ט) ס"ק ד] שמיישב דשאני סוגיין שאין מחיצות בין המקום פטור לכרמלית וגם ברוחב המקו"פ יש ד' טפחים ורק באורכו אין והרוחב הוא זה שצמוד לכרמלית ולכן אמרי' מצא מין את מינו ונייעור.

ולהלכה - לגבי עמוד הנמצא בכרמלית עי' רמ"א שמה יח דסתם כהרמב"ם ובסעיף יט הביא ב' הדעות וכתב בביאור' וז"ל עיין במ"ב שכתבנו דהאחרונים כתבו דהלכה כדעה הראשונה ונראה דהוא מטעם דהרמ"א בסי"ח בהג"ה סתם כן ועיין בסימן שני"ה בהג"ה משמע דלא פסיקא ליה להרמ"א דבר זה ולבד זה מצאתי עוד ראשונים דקיימי בשיטת רש"י והרשב"א והוא במאירי פ"ק דשבת [בדף ז'] וברבינו ירוחם בהדיא דאף בכרמלית יש מקום פטור וע"כ במקום הדחק אפשר דיש להקל עכ"ל.

מקושיית הגמ' על רבא מדברי ר' יוחנן " מבוי שרצפו בלחיין פחות מארבעה - באנו למחלוקת רבן שמעון בן גמליאל ורבנן. לרבן שמעון בן גמליאל דאמר אמרינן לבד - משתמש עד חודו הפנימי של לחי הפנימי, לרבנן דאמרי לא אמרינן לבד - משתמש עד חודו הפנימי של חיצון. אבל בין לחיין - דכולי עלמא אסור!" - משמע שגם בלחיין רחבות ד' מתיר רבא דאל"כ מה קשה עליו מר' יוחנן הא איירי שם שע"י הלבד הלחי רחב ד' ואז גם רבא מודה שאסור ועי' הערה¹⁴³.

להלכה – פוסק מרן [שסה ד] **שבמבוי הפתוח לרה"ר** שרי לטלטל תחת הקורה וכן בין הלחיים וכדעת רבא בסוגיין בדעת ר' יוחנן (והא דכתב מרן בסימן שסג סעיף יג שמשתמש רק עם חודו הפנימי של הלחי - כבר יישבו המג"א שמיירי שהלחי כולו בולט מהמבוי דבכה"ג לכו"ע אסור להשתמש נגד הלחי שהרי בשטח שנגד הלחי אין ג' מחיצות)

ובמבוי הפתוח לכרמלית פסק מרן [שם] שאסור לטלטל תחת הקורה וכן בין הלחיים דאמרי" מצא מין את מינו וניעור¹⁴⁴. וכתב **המשנ"ב** [ס"ק כז] שבספר א"ר (ס"ק ו) מצדד שדין תחת הקורה אינו כדין בין הלחיין ושיש להקל להשתמש תחת הקורה אפילו פתוח לכרמלית וכן פסק בספר **אבן העזר** ובפרט אם הקורה רחבה ד' טפחים ובריאה לקבל מעזיבה בודאי מותר אפילו פתוח לכרמלית דפי תקרה יורד וסותם וחשיבא מחיצה עכ"ל המשנ"ב.

ולגבי לחי הרחב ד"ט דבגמ' יש משמעויות סותרות כדכתבתי בתשובה למעלה - עי' **במשנ"ב** [שסה כה ובשעה"צ שם יט – כא] שכתב **שנחלקו בזה ראשונים: תוס'** [ח: סוד"ה הכל] כתבו דאכן מודה רבא בלחיים הרחבים ארבעה שאסור להשתמש ביניהם¹⁴⁵ **ואילו הרי"ף** [ב:] **כתב** בסתמא להתיר בין הלחיים כשהמבוי פתוח לרה"ר ולא חילק בין אם יש בהם ד"ט או אין בהם ד"ט.

ש. מה דינה של קורה שהניחוח ליד האוויר שעל פתח המבוי כלפי חוץ ע"ג יתדות? ומדוע?
ת. נחלקו בזה ר' חסדא ורבא. ר' חסדא אומר "לדברי המתיר [תחת הקורה] אסור לדברי

¹⁴³ **ועי' רמב"ן** [מלחמת ה' ב: ג-]. שמקשה א"ז ומיישב שאכן רבא מתיר גם בלחיין רחבות ד' ומשום שסובר שלחי משום הכירא [והכירא דמלבר] או שחוד החיצון סותם ובין הלחיים ג"כ ניתן ע"י הלחי ומה שאמרה הגמ' "וכי תימא דאית ביה ד' על ד' " - אב"י הוא דקאמר לנפשיה לומר דרב סבר לה כוותיה דבין הכי ובין הכי אסור עכ"ל הרמב"ן **ובחידושי ה"ר"ן מקשה על הרמב"ן** דא"כ יוצא שגם בפתוח המבוי לכרמלית מתיר רבא דהא ס"ל שבין הלחיים הוא רה"י גמורה וא"כ למה פסק הרי"ף להחמיר בין הלחיים? ועי' בסוף התשובה שהבאתי דברי הראשונים **להלכה**.

¹⁴⁴ וצ"ב למה יאסר **תחת הקורה** בפתוח לכרמלית הרי קי"ל דקורה היא משום היכר ולא משום מחיצה [עי' משנ"ב שסג קכד] וא"כ אי הכירא מלבר – צריך להתיר אף בפתוח לכרמלית שהרי אין כאן מקום פטור תחת הקורה דנימא מצא מין את מינו ואי הכירא מלגו – צ"ל אסור אף בפתוח לרה"ר וצ"ע.

¹⁴⁵ ויל"ע דהא רבא פסק שלחי משום היכר כדכתבו תוס' וא"כ מה זה משנה רוחב הלחי דאם הכירא מלגו – גם בלא רחב פחות מד"ט יש לאסור שכן אין שם היכר ואי הכירא מלבר – גם ברחב ד"ט יש להקל.

האוסר מותר" ופרש"י שזה תלוי במחלוקת אי חודו הפנימי יורד וסותם או חודו החיצוני – שאם חודו הפנימי יורד א"כ המחיצה צמודה למבוי [דאיירי שצידה הפנימי צמוד למבוי] ואם חודו החיצוני יורד וסותם – א"כ אין המחיצה צמודה למבוי¹⁴⁶ [ואע"ג דאחר שהחוד יורד סמוך לפתח המבוי הוא לבד לפתח המבוי – ל"א לבד במחיצה שאינה ממשיכה – רש"י¹⁴⁷] ור"ב אומר שלכו"ע אסור דקורה ע"ג מבוי בעינן.

להלכה – פסק מרן [שסג יד] כר"ב [וכתב ב"י דכ"פ הרי"ף הרמב"ם והרא"ש עכ"ד ועי' כס"מ מלכים י א שטעם שהלכה כר"ב נגד ר' חסדא - דר"ב בתראה הוא עכ"ל].

ש. מהי "קורה משוכה" ומהי "קורה תלויה" ומה הדין בהם ומדוע?

ת. להסבר א' בגמ' [היינו לפי קושיית רב אדא בר מתנה בסוף דף ח:]: פרש"י ד"קורה משוכה" היינו שרחוקה מפתח המבוי [כלפי חוץ] וקורה תלויה היינו שקצותיה אינן מגיעים לכתלים והיא תלויה על קנה שמחזיק אותה¹⁴⁸.

להסבר ב' בגמ' [היינו לפי ר"ב בדף ט.]: – תרווייהו איירי שאינה רחוקה כלפי חוץ אלא נמצאת בין כתלי המבוי¹⁴⁹ אלא שהקצה של הקורה לא מגיע לכתלים ופרש"י ד"משוכה" היינו שרק קצה אחד לא מגיע לכותל [והיא נשענת על קיר אחד בלבד] ותלויה היינו שמב' הצדדים אינה מגיעה לכותל והיא תלויה על קנה שמחזיק אותה

להסבר ג' בגמ' – של ר' אשי – גם כן ס"ל כר"ב שהקורה אינה משוכה כלפי חוץ אלא שלדעתו איירי במקרה אחד של קורה שהיא גם תלויה – היינו שקצותיה לא מגיעים לכותל והיא גם משוכה דהיינו שהיא תלויה מעל קירות הכותל ע"י זוית [היינו יתד עקומה] שהיא אינה חלק מהקורה וכגון שאינה רחבה טפח.

והדין בזה – אמרי' בברייתא שאם יש פחות מג"ט – ולרשב"ג גם פחות מד"ט - א"צ להביא

¹⁴⁶ ומשמע מרש"י שר' חסדא סובר דקורה משום מחיצה מיהו ע"י ריטב"א שמסביר את דברי ר' חסדא גם אי ר' חסדא סובר קורה משום היכר - דההיכר צריך להיות סמוך לפתח המבוי וממילא לדברי המתיר בשימוש תחת הקורה א"כ סובר שהכירא מלבר וא"כ אין ההיכר סמוך לפתח המבוי ולדברי האוסר שימוש תחת הקורה א"כ הכירא מלגו ויש היכר סמוך לפתח המבוי. עכ"ד הריטב"א ויל"ע אי רש"י בדוקא הסביר רק הטעם של מחיצה או שמודה לריטב"א שאפשר להסביר טעמו משום היכר.

¹⁴⁷ ועי' ריטב"א **שמקשה בשם תוס'** [ואין התוס' לפנינו] דנאמר לבד על הקורה שהיא ממשיכה [וכמו שאמרי' לבד לקורה שלא מגיעה לקיר – עי' בהמשך] ותירצו של"א לבד כשיש דבר המפסיק עי"ש [פ"י והחלק הפנימי של הקורה הוא דבר המפסיק] **עוד תירץ הריטב"א** דאם נאמר לבד כדי לקרב את החוד החיצון לפתח המבוי – א"כ לא יהא כאן עובי קורה והא בעי' עובי קורה טפח.

¹⁴⁸ ועי' בספר **תורת חיים** שהק' למה פרש"י שתלויה היינו על קנה ולא כדפי' הגמ' בהמשך שהיינו שתלויה ע"ג יתדות התקועות על קיר המבוי ועוד הק' דאם יש להם קנה – שישתמשו בו בתור לחי ואמאי משתמשים בקורה ושמים אותו באמצע ולכן פ"י שגם שתלויה היינו כפירוש הגמ' בהמשך דהיינו ע"ג יתדות.

¹⁴⁹ אבל ברחוקה כלפי חוץ – אפי' רחוקה פחות מג"ט - אינה מכשרת את המבוי והטעם – כתבו תוס' [ט. ד"ה שאין] משום שאין כאן היכר.

קורה אחרת. ולהסבר א' ולהסבר ב' – כוונת הברייתא במילים "פחות מג"ט" היא שהקורה רחוקה פחות מג"ט לכותל [להסבר א' הקורה בחוץ ולהסבר ב' – בפנים אך היא אינה מגיעה לכתלי המבוי] ואמרי' לבוד ולהסבר ג' – הקורה רחוקה פחות מג"ט לאוויר שמעל לכותל וגם גבוהה פחות מג"ט מהכותל.

וטעם הדבר שבפחות מג"ט כשירה – להסבר א' – **במשוכה לכיון חוץ** אמרי' לבוד והקורה חשובה כדבוקה לפתח **ובתלויה** אמרי' לבוד וקצותיה כאילו מונחות על קירות המבוי להסבר ב' – בין במשוכה ובין בתלויה אמרי' לבוד שקצות הקורה כמונחות על דפנות המבוי. להסבר ג' – של ר' אשי – אמרי' גם "לבוד" וגם "חבוט". ה"לבוד" מחשיבן כאילו התארכו קצוות הקורה עד שיהיו מעל לכתלים וה"חבוט" – מחשיבן כאילו ירדו על הכתלים^{150 151}

להלכה – פסק מרן [שסג כא וכה] את הסברים ב' וג' דאמרי' לבוד וחבוט רמי ביחד. אמנם אם משוכה מן הכותל – פסק מרן [שסג יד] שלא אמרי' לבוד וכדעת רבא¹⁵².

ש. מהו מבוי שרצפו בלחיין ומה דינו ומדוע?

ת. מבוי שרצפו בלחיין היינו ששם במבוי כמה לחיין זה לצד זה לאורך המבוי.

¹⁵⁰ והקשה הרשב"א אי בפחות משלשה למה לי חבוט רמי תיפוק לי משום לבוד לחוד? ותירץ דאיירי דאיכא בין אלכסון הקורה לכותל שלשה טפחים עכ"ד [דהאלכסון של הזווית העקומה שמחזיקה את הקורה – ארוך יותר מכל אחת מהצלעות].

¹⁵¹ ולגבי אי מכשירין מחיצה ע"י שמחברים תרי הלכתא – נחלקו בזה הר"ן והטור לגבי סוכה אי מכשירים אותה ע"י חיבור של גוד אסיק ולבוד **דהר"ן** [על הרי"ף סוכה ב. ד"ה פחות] כתב דאם אין דפנות מגיעות לסכך ליכא למימר דופן עקומה עכ"ל והיינו שלא מחברין גוד אסיק ולבוד **ואילו הטור** [ריש סי' תרל"ב] כתב דאמרי' דופן עקומה אפי' אין הדופן אלא י"ט והגג גבוה ממנו הרבה שאנו רואין הדופן כאילו עולה עד למעלה ואז נאמר דופן עקומה עכ"ל הטור **ועי' משנ"ב** תרלב ד נחלקו בזה אחרונים כמי לפסוק- **המ"א והב"ח** פוסקים כהר"ן **והט"ז והא"ר** פוסקים כהטור.

ולשיטת הר"ן לכאן יקשה מסוגיין דמחברין חבוט ולבוד **ועי' רעק"א** בשו"ת תשובה יב שמה שפסל הר"ן הוא כשא"א לומר הלכתא חדא בלא חבירתה אבל בסוגיין אפשר לומר לבוד גם ללא החבוט **עכת"ד רעק"א** והיינו **שמבין הרעק"א שהר"ן מבין בסוגיין שאין ג"ט באלכסון** שבין הקורה למחיצה [ודלא כהרשב"א שפי' שיש ג"ט באלכסון] ולכן בסוגיין יש כאן לבוד גם ללא החבוט משא"כ בסוכה שאין דופ"ע ללא גוד אסיק שגורם שהקורה תגיע לסכך. וטעם שבסוגיין כדי להכשיר את הקורה צריך חבוט ולא סגי בלבד לבד – י"ל כמ"ש **הגר"ח מבריסק** [על הרמב"ם סוכה ה כא] כי אם נאמר לבוד ללא חבוט אמנם הקורה תהיה מחוברת למבוי אך לא מונחת עליו עיי"ש **ועי' חזון איש** [עז (יג) ז] שכתב דלא כרעק"א אלא שאדרבא מסוגיין מוכח דמצרפיין לבוד לחבוט ועכ"ל שאין מדמין הלכות זו לזו [והיינו שהר"ן מחלק בין גוד אסיק ודופ"ע שלא מצרפין, לבין חבוט ולבוד שמצרפין. ולא פי' החזו"א מנ"ל לר"ן לחלק ביניהם] עיי"ש **והחזו"א** **הבין שהר"ן ס"ל כהרשב"א שאיירי שיש ג"ט באלכסון** ולכן אין כלל לבוד ללא החבוט אבל להגר"ח הנ"ל אי"ש דהא דמצרפין לבוד לחבוט בסוגיין הוא משום שאפשר לומר לבוד ללא שנאמר חבוט אלא שאי אפשר כך להכשיר את המבוי דהקורה לא מונחת מעליו. ויל"ע איך פוסקים **להלכה** כשיש ג"ט באלכסון.

¹⁵² עי' כס"מ מלכים י א שהלכתא כרבא לגבי ר' חסדא דרבא בתראה הוא עכ"ד [ואע"ג דר' חסדא היה רבו ויש אומרים שהלכה כרב נחמן נגד רבא בגלל שר"נ היה רבו - י"ל ששאני ר"נ שהיה רבו מובהק].

ודינו – בגמ' א"ר יוחנן שבאנו בו למחלוקת רבנן ורשב"ג אם לבוד הוא ג"ט או ד"ט. והיינו שאיירי פה שהלחיים רחוקות זו מזו בין ג' לד' טפחים **ונחלקו רבנן ורשב"ג** האם הם לבודים ואז נחשבות כל הלחיין כלחי אחת שהיא מתרת את המבוי או שאינן לבודין ואז יש פה כמה לחיין שרק החיצונה מתירה את המבוי.

ומביאה הגמ' ב' הסברים מה הנפק"מ אי יש פה לחי אחת או הרבה לחיין.

הסבר א' – של ר"ה בריה דרב יהושע דמיירי כשהלחיין לא תופסות ד"א מהמבוי והנפק"מ אי כולן לבודות או לא היא האם שרי לטלטל כנגד הלחיין הפנימיות. דיש איסור לטלטל בין הלחיין שמתירות את המבוי – **לאביי** בין אם הוא פתוח לרה"ר ובין אם הוא פתוח לכרמלית ולרבא רק אם הוא פתוח לכרמלית¹⁵³.

הסבר ב' – של ר' אשי – דמיירי שהלחיין נכנסין במבוי לאורך של ד' אמות ומעלה – כך שלרשב"ג שכולן לבודין – אין פה לחי דלחי שיש בו ד"א חשיב מבוי ולא לחי¹⁵⁴ – וע"כ צריך לשים לחי אחר בפתח המבוי ולולא זה – חשיב שאין למבוי לחי [וכתב רש"י שאפי' החלק הפנימי של המבוי - שאינו בין הלחיין - אינו ניתר¹⁵⁵] ולרבנן שאינן לבודים - א"כ הלחי החיצוני הוא לחי שמתיר את המבוי וא"צ לשים עוד לחי. ואומרת הגמ' שאם הלחי נראה מבחוץ ופרש"י שבולט קצת החוצה מהמבוי¹⁵⁶ – אזי יש לדון בזה מצד "נראה מבחוץ ושווה מבפנים" דאם הוא נידון משום לחי [ע"י בזה בתשובה הבאה] אזי יש להכשיר את המבוי אפי' אם הלחיין רצופין במשך ד"א.

להלכה – בשו"ע לא נזכר דין "רצפו בלחיין"¹⁵⁷ אך הוא נזכר **בב"י** [שסג יב] **ובמג"א** [שסג ס"ק יב] וז"ל המג"א "מבוי שרצפו בלחיין פחות פחות מג' והוי משך רצפו ד"א באורך

¹⁵³ אבל אי המבוי פתוח לרה"ר – דעת רבא ששרי לטלטל בין הלחיין וא"כ אין נפק"מ אי כל הלחיין לבודות או לא. ונחלקו ראשונים בדעת רבא אי גם כשהלחי רחבה ד"ט דעת רבא ששרי לטלטל בין הלחיין כשהמבוי פתוח לרה"ר – זו דעת הר"י עפ"י הרמב"ן במלחמת שם או שבכה"ג מודה רבא שאסור לטלטל בין הלחיין דמקום שבין הלחיים הוא כרמלית – זו דעת תוס' וחידושי הר"ן.

¹⁵⁴ וכתב **המאירי** וז"ל ואף על פי שכתבנו בשמועת לחי הבולט שלא נאמר כן אלא בעומד מאליו שאין המחשבה מוציאתו מתורת כותל להכניסו בתורת לחי אבל כל שעשאו לשם לחי כל שכן שהכשיר, ובזו הרי לשם לחי עשאו שהרי אמר רצפו בלחיים - מ"מ בזו הואיל ומונחים לארץ המבוי אפי' קבעם לשם כך אינו נראה לחי כלל אבל לחי הבולט הואיל וברחב המבוי הוא כל שקבעו לכך מכשיר: עכ"ל.

¹⁵⁵ ועי"ש ברש"י שיש מתירין את החלק הפנימי אבל רש"י עצמו סובר לאסור עי"ש.

¹⁵⁶ **ובתוס'** [ט: ד"ה ולרשב"ג] כתבו "ויותר נראה לפרש שמשכו קצת כלפי פנים דהא משמע בכולי שמעתא דבעי למישרי לרבא עד חודו החיצון של לחי והיכי הוה שרי אי מושכו כלפי חוץ דהיינו לרשות הרבים דאיך יתיר את רה"ר דסתם מבוי אורך כתליו שוין." **עכ"ל** ויל"ע לתוס' מה הדין אם משכו מבחוץ האם חשיב "נראה מבחוץ" וכן יל"ע מה דעת רש"י במשכו כלפי פנים.

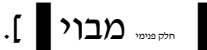
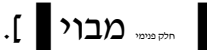
¹⁵⁷ והא דכתב השו"ע שסג יג "לחי המושך עם דפנו של מבוי" וכו' כתב המג"א שם [ס"ק יג] ומובא במשנ"ב ס"ק מו] דלא איירי בלחי שנמצא בתוך המבוי אלא שנמצא מחוץ למבוי ולא דמי לדברי הגמ' בדף י. "לחי המושך עם דפנו של מבוי" דהתם מיירי שנמצא הלחי בתוך המבוי וכמ"ש הגמ' שם "ש"מ בין לחיים" וכו'.

המבוי צריך לחי אחר להתיי המבוי כולו ומ"מ אם נרא' מבחוץ ושוה מבפנים או איפכא נידון משום לחי ע' בגמ' וברש"י **עכ"ל ובמשנ"ב** [ס"ק מז] כתב את דברי המג"א אך במה שכתב המג"א "ומ"מ אם נראה" וכו' שינה המשנ"ב וכתב "ומ"מ אם הלחי הראשון שעומד בקצה המבוי אינו עומד בשוה עם קצה המבוי אלא נמשך קצת מן המבוי ולפנים נידון משום לחי כיון שנראה מבחוץ" **עכ"ל** והיינו שהמשנ"ב הסביר כתוס' שנראה מבחוץ היינו ע"י שנמשך פנימה ולא כהמג"א שמשמע שהבין כרש"י [דכתב ע"י בגמ' וברש"י] וצ"ע אי רש"י ותוס' חולקים לדינא או רק בהסבר הגמ'.

הערה: מוכח בסוגיין שאמרינן לבוד לחומרא דמחשיבין את האוויר שבין הלחיים כאילו שהוא גם לחי מחמת דין לבוד כדי להחשיב את הלחיים כלחי שרחבה ד"א שאינה מכשירה מבוי וע"י **בתוס' סוכה יז**. ד"ה אילו שכתבו לגבי סכך פסול דהיכא דליכא בפסולים ד' ואויר פחות מג' מפסיק ביניהם אין האויר משלימו לארבעה במה שחושבו כסתום מחמת לבוד דלא אמרינן לבוד להחמיר. **עכ"ד** וצ"ע מסוגיין ושו"ר שכן הקשה המג"א תקב ט מסוגיין על הרמ"א בדרכי משה [תקב ב] שכתב דלא אמרינן לבוד להחמיר וצ"ע בזה.

ש. מהו "לחי שנראה מבפנים ושוה מבחוץ" ומהו "שנראה מבחוץ ושוה מבפנים" ומה הדין בהם ומדוע?

ת. נראה מבפנים ושוה מבחוץ היינו שהלחי בולט מקיר המבוי כלפי פנים אך אינו בולט כלל כלפי חוץ וע"כ מבפנים נראית הבליטה אך מבחוץ [היינו למי שנמצא בחוץ מול פתח המבוי] אינו נראה שיש בליטה אלא נראה כהמשך עובי הקיר.

ונראה מבחוץ ושוה מבפנים היינו: **אפשרות א'**¹⁵⁸ שהלחי נמצא על פתח המבוי מבחוץ ליד החלק הפנימי של עובי קיר המבוי ולא בולט כלל פנימה אלא בולט רק החוצה כך שמי שמגיע למבוי מבחוץ – רואה שהלחי בולט החוצה ומי שנמצא בפנים – לא רואה כל בליטה [כזה: מבוי].

| לחי

אפשרות ב'¹⁵⁹ שהמבוי רחב בתחילת המבוי ואח"כ - לכיוון פנים - נהיה צר כך שבין החלק

¹⁵⁸ **כך פרש"י** בד"ה ולרבן שמעון וכן בד"ה נראה מבחוץ - והוא הפירוש השני שהביא תוד"ה כותל בשם רש"י [יולעיל פירש"י] **ותוס' הקשו** על רש"י דלפירושו גם בנכנסים כתלי מבוי קטן לגדול הו' לחי ע"ש וכן הקשה **הרא"ש** [סי' יא] ומסיק הרא"ש וז"ל אלא ודאי כה"ג לא הו' אפילו נראה מבחוץ כיון שאין נראה לצד חלל המבוי אלא לעומדים אחרי המבוי **עכ"ל** והיינו דכיון שהלחי צמוד לפנים המבוי – א"כ למי שעומד מול המבוי ממש – אינו רואה שיש כאן לחי כי אינו רואה את עובי הכותל שמאחורי הלחי ורק מי שעומד בצד המבוי [לזה קורא הרא"ש "אחרי המבוי"] רואה את הכותל שאחר הלחי ורואה שהלחי בולט ממנו ולכן לדעת הרא"ש - לא הו' אפילו נראה מבחוץ.

¹⁵⁹ כך פרש"י בד"ה בין שנראה מבחוץ - והוא הפירוש הראשון שמביא תוד"ה כותל בשם רש"י.

הרחב לצר יש בליטה בקיר שמבחוץ היא נראית ומבפנים לא וה"ה אם המבוי אינו נהיה צר אבל בפתח המבוי שם את הלחי מבחוץ ליד החלק החיצוני של קיר המבוי [כזה: חלק היסוד מבוי |].
| לחי.

והדין בהם – בנראה מבפנים ושווה מבחוץ לכו"ע הוויא לחי דעיקר החשיבות בלחי הוא שיראה מבפנים.

ובנראה מבחוץ ושווה מבפנים – נחלקו ראשוני האמוראים. **דעת ר' חייא ורבה בר ר' הונא ורמי בר אבא א"ר הונא ורב יוסף**¹⁶⁰ – שהווי לחי ודעת **ר"ש ברבי ור' יוחנן** – שאינו חשוב לחי **וכן משמע מהברייתא** לגבי חצר קטנה שפרוצה לחצר גדולה [ע"י תשובה הבאה] שאומרת שאירי שהפרש בין רוחב הגדולה והקטנה הוא אמה – דמשמע שבפתח הגדולה יש לחי הנראית מבחוץ [היינו מהחצר הגדולה] ולא נראית מבפנים [מהחצר הקטנה] ולפי הברייתא בכה"ג אומרת המשנה שקטנה אסורה וא"כ ס"ל לברייתא שנראה מבחוץ ושווה מבפנים אינו לחי לפנימית [וטעם שאמרה הברייתא שבע"י שהגדולה תהיה רחבה באמה מהקטנה - אומרת הגמ' משום דס"ל כר' יוסי שלחי צ"ל לכה"פ ג"ט וכן ס"ל שחצר בעיא ב' לחיים וע"כ בעי' ב' לחיים שכל אחד מהם ג"ט וס"ה זה אמה].

להלכה – פוסקת **הגמ'** [י]. כר' חייא ורבה בר ר' הונא ור' יוסף שנראה מבחוץ ושווה מבפנים **חשיב לחי** וכ"פ **מרן** [שסג ט] ופסק **הרמ"א** [לפי מה שמסבירו במשנ"ב שם ס"ק לב] שרק במה שהבאתי למעלה בתור "**אפשרות ב'**" יש להכשיר ולא באפשרות א'.

ש. מה הפירוש חצר קטנה שנפרצה לחצר גדולה ומה הדין בזה ומדוע?

ת. חצר קטנה שנפרצה לחצר גדולה היינו חצר שהיא צרה שנפרצה במלואה לחצר שהיא רחבה כך שלחצר הקטנה אין כלל דופן רביעית אבל מב' צידי הפרצה יש גידודין שנראין מחצר הגדולה אך לא נראין מחצר הקטנה כזה: **II**.

והדין הוא: כתוב במשנה [צב. המובאת בסוגיין דף ט:]: שבמקרה שלא עירבו יחד - **הגדולה מותרת** [שכן לא נפרצה במלואה לקטנה] **והקטנה אסורה** [שכן פרוצה במלואה לגדולה]. ואירי שאין יותר מ"י אמות בפרצה שכן אם יש יותר מ"י אמות נאסרת הגדולה אף שלא נפרצה במלואה

ואומרת הגמ' שלמ"ד שלחי הנראה מבחוץ ושווה מבפנים חשיב לחי - צ"ל שמיירי הקיר של הקטנה ממשיך לתוך הגדולה ומופלג ג' טפחים מקיר הגדולה – דאז אין כאן נראה מבחוץ ושווה מבפנים שהרי גם מבחוץ אין לחצר הקטנה לחי ¹⁶¹.

¹⁶⁰ ר' חייא ורבה ב"ר הונא - מובאים בגמ' דף ט: ואילו רמי בר אבא א"ר הונא ור' יוסף מובאים בדף י.
¹⁶¹ וכתבו תוס' שלשיטת רש"י שלחי הנמצא מחוץ למבוי וצמוד לצד הפנימי של עובי קיר המבוי נחשב

עוד אומרת הגמ' שמהברייתא שאומרת שחצר גדולה רחבה מהקטנה אמה - מוכח שסוברת שנראה מבחוץ ושווה מבפנים אינו נדון משום לחי [ועי' בזה בתשובה הקודמת].

להלכה - פסק מרן [שעד ג] שלחי הנראה מבחוץ ושווה מבפנים חשיב לחי ולכן גם חצר קטנה מותרת אא"כ נכנסים דפנותיה לתוך הגדולה ומופלגין מדופניה ג"ט שאז קטנה אסורה.

ש. מהו "לחי המושך עם דופנו של מבוי" ומה דעת ר' הונא בזה ומדוע?

ת. לחי המושך עם דופנו של מבוי היינו שהעמידו אותו מחוץ למבוי צמוד לחלק הפנימי של קיר המבוי כך שנראה מבפנים ושווה מבחוץ¹⁶².

וא"ר הונא שדינו שאם אין בו ד"א – דינו כלחי ומשתמש במבוי עד חודו הפנימי של הלחי - דסבר ר' הונא שנראה מבחוץ ושווה מבפנים הווי לחי וכן סבר ר' הונא שאסור להשתמש כנגד הלחי ולכן משתמש במבוי רק עד קצהו הפנימי של הלחי¹⁶³ ואם יש בו ד"א – אינו לחי ואין המבוי נותר בו כלל¹⁶⁴.

ש. לשיטת רבי יהודה – עד כמה יוכל להיות רוחב המבוי שיה נותר בקורה?

ת. **נחלקו בזה אמוראים**: **שיטת רב** בדף ב שהמקסימום הוא כ' אמה כפתחו של אולם **ושיטת ר' חסדא** בדף ב: אמר שגמר מפתחן של מלכים ומשמע אף יותר מכ' אמה. ובגמ' דף י. **סבר ר' אחי קמיה דר' יוסף ששרי עד יג אמה ושליש כפסי ביראות ודחתה הגמ'** ששאני פסי ביראות שהתירו בה פרוץ מרובה על העומד ולכן מחמירין בה שלא יהא

ג"כ נראה מבחוץ מחמת שבולט מהצד החיצוני של עובי קיר המבוי – א"כ גם כשנכנס קיר הקטנה לתוך הגדולה מ"מ הגידודים חשובים כצד החיצוני של עובי קיר החצר הקטנה והקיר הבולט לתוך הגדולה הינו לחי כשר וכתב הריצב"א שלפי רש"י רק אם יש היכר שהגידודים לא שייכים לקיר של חצר הקטנה וכגון שהחוד שנוהגים לעשות בראש הכתלים עשוי בגידודים לצד אחר ממה שעשוי בכותל של הקטנה הבולט לתוך חצר הגדולה – כך שזה נראה שזה לא אותו כותל – רק אז אכן אין הכותל הבולט נחשב לחי גם לדעת רש"י.

¹⁶² **כך פרש"י** [י. ד"ה לחי המושך]. ואילו **תוס'** [ט: ד"ה כותל] **ורא"ש** [סי' יא] חולקים וסוברים שבכה"ג לא חשיב נראה מבחוץ ולכו"ע לא הווי לחי ורק כשהלחי אינו צמוד לחלק הפנימי של עובי הדופן הווי לחי דאז נראה הלחי למי שעומד מול המבוי וכמותם פסק **הרמ"א** [שסג ט - עפ"י הסבר המשנ"ב ס"ק לב] ולדעתם מש"כ "לחי המושך עם דפנו של מבוי" הכוונה שהלחי צמוד לחלק החיצוני של קיר המבוי.

¹⁶³ **וכתב הריטב"א** דחייבים לומר שאיירי שדופן המבוי שלידו שם את הלחי – הוא קצר מדופן המבוי שכנגדו והדופן שכנגדו מגיעה עד סוף הלחי ולכן יש חידוש בזה שאסור להשתמש כנגד הלחי דאם נאמר שהלחי בולט מהמבוי – א"כ פשוט שאסור להשתמש כנגד הלחי שהרי זה כלל לא חלק מהמבוי וכן מוכח מלשון "לחי המושך עם דפנו של מבוי" כלומר שמושך בכותל זה שהושם - ככל משך הכותל האחר של מבוי שכנגדו שהיה ארוך **עכ"ד**.

¹⁶⁴ והא דאמר"י לעיל דף ט: [בדיון על דברי ר' אשין שלחין רצופין שיש בהם ד"א הווי לחי למ"ד שנראה מבחוץ ושווה מבפנים נידון משום לחי – י"ל דהתם רק חלק קטן בולט החוצה ואכן נראה מבחוץ כלחי אבל כאן – הלחי בולט ד"א החוצה ובכה"ג אינו לחי כלל.

הפרוץ למעלה מייג אמה ושליש משא"כ מבוי – כל קירותיו וודאי מרובים על הקיר הפרוץ ממילא אפשר להקל בו שיהא הפרוץ יותר מייג אמה ושליש וכמו כן אפשר לומר לאידך גיסא – שבמבוי צריך להחמיר יותר מבפסי ביראות כי הרי החמרנו בו שבעי שסך דפנותיו יהיו עומד מרובה¹⁶⁵

וא"כ לדעות שלא ילפי דיני פתח מאולם והיכל של ביהמ"ק ומהיכלי המלכים - אין לנו פשיטות מה דעת רבי יהודה כמה יכול להיות רוחב הפתח מעל יי אמה.

ש. לרבנן דר' יהודה – כיצד מכשירין בקורה מבוי שיש בו רוחב כ' אמה? ושיש בו רוחב ט"ו אמה? ומדוע?

ת. **מבוי שרחבו כ' אמה ומטה** – הביא לוי ברייתא שסגי בזה שינעץ קנה באמצע כדי שיהיו כאן ב' פתחים שבכל אחד אין למעלה מי' [והקנה יהיה הלחי של שניהם]¹⁶⁶ **ולוי** עצמו אמר [וללשני"ב – שמואל אמר בשם לוי] שאין הלכה כאותה משנה¹⁶⁷ ופרש"י משום דאתי אוורא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה לקנה¹⁶⁸. אלא עושה פס גבוה י"ט באורך של ד' אמות¹⁶⁹ ומעמיד אותה באמצע בצורה שאורך ד"א של הפס יהא לאורך המבוי וכך יחלק המבוי לב' מבואות¹⁷⁰

¹⁶⁵ ועי"כ ליכא למילף מיניה כלל – ריטב"א. ונראה ההסבר כי רק בשביל הולכי רגלים הקילו כ"כ בפסי ביראות ואין ללמוד מהן למבוי.

¹⁶⁶ והיינו שיהיו פה ב' פתחים ובכ"א ישים לחי או קורה.

¹⁶⁷ היינו אותה ברייתא ודרך הגמ' לכוונת לפעמים את הברייתא בשם "משנה" [עי' מחזור ויטרי סי' תכט]
¹⁶⁸ והיינו דאע"ג דפתח של יי אמה של המבוי אינו נחשב ל"פרוץ מרובה" לבטל לחי הנמצא בצד פתח המבוי שזו הייתה גזרת חז"ל שצריך רק לעשות לחי במבוי ולהשאיר פתח של כמעט יי אמה – מ"מ מבטל הקנה שנמצא באמצע הפתח מחמת "אתי אוורא דמהאי גיסא ודמהאי גיסא ומבטל ליה" וצ"ע בזה.
¹⁶⁹ ועי' תוס' לעיל ה. סוד"ה אמר דשמא גם לר' יוסף שסבר ששיעור מבוי הוא רק ד"ט – מודה שלחלק מבוי בעי' ד"א עכ"ד.

¹⁷⁰ **וכתב השו"ע** [שסג לג ובמשנ"ב שם ס"ק קלו] שיתן קורה על ב' הפתחים וצריך לזהר שתהא הקורה מונחת על הפס או תוך ג"ט לפס עכ"ד והיינו כדעת רבא שהקורה צריכה להיות מונחת על ב' כותלי המבוי והרי הפס הוא כותל של המבוי. **וכתב המשנ"ב** [שם] שה"ה אם עושה לחי צריך לעשות לחי לב' הפתחים. **עוד כתב השו"ע** שצריך שיהא בכל מבוי משנים אלו שהפס מפסיק ביניהם בתים וחצרות פתוחים לתוכן וכל תנאי (מבוי). עכ"ל וכתב המשנ"ב [ס"ק קלט] דאל"ה דינו כחצר ואין קורה מועיל בו אלא שני לחיים של משהו בשני צדיו עכ"ל ויל"ע אי צריכים להיות החצרות בתוך הד"א שבהם יש את הפס או שיכולים להיות גם בהמשך המבוי שבו אין את המחיצה.

ועי' ב"י שנחלקו הראשונים אי כשיש יותר מי' אמות מקצה המחיצה עד דופן אמצעית של המבוי - צריך לשים צוה"פ ממסוף המחיצה עד דופן האמצעית מחמת שהמבוי שבצד א' מתעקם כפרסה ויש יציאה החוצה מהמבוי שלידו והוי כמבוי עקום - זו דעת הרא"ש או שבכה"ג שמתעקם כפרסה לאותו צד לא חשיב מבוי עקום דאין דרך לסבב לבוא סביב הפס לפתח אחר - זו דעת **ריצב"א**. **ובדעת תוס'** שכתבו שלשמואל בעי' צוה"פ אם יש יותר מי' אמה - מדייק הב"י שלדעת רב שאמר שמבוי עקום דינו כמפולש אפי' בפחות מי' אמה - ה"ה בב' מבואות זה לצד זה בעי' שישים ביניהם צוה"פ אפי' אם יש ביניהם פתח של פחות מי' אמה **וכתב מרן שיש להחמיר כדעת תוס'** שאפי' בפחות מי' אמה יש לשים צוה"פ בין המבואות [ועל הרא"ש מקשה מרן הא קי"ל כרב שמבוי עקום בעי' צוה"פ בעקמימות]. **אמנם הרמ"א** הביא דין יי אמות והסביר בדרכי משה שבפחות מי' אמות - סמכין אריצב"א שבעקום כפרסה א"צ

ואומרת הגמ' עוד אפשרות – שיצמצם את רוחבו של פתח המבוי ל"י אמה ע"י שמב' צידי פתח המבוי יעשה מחיצה של חמש אמות ובאמצע – בין ב' המחיצות יהא פתח המבוי שיהא רחב י" אמות. ואומרת הגמ' שא"צ לעשות את כל המחיצה חמש אמות אלא יכול לעשות מחיצה ג' אמות ולשים אותה במרחק ב' אמות מהקיר דבכה"ג יש בה' אמות עומד מרובה על הפרוץ¹⁷¹. ובכה"ג לא אמרי' אתי אווירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל למחיצה משום שא"ז אמרי' רק כשכל אחד מב' הרווחים גדול מהמחיצה שנמצאת בין הרווחים אבל כאן הרי המחיצה היא ג' אמות והרווח שבין המחיצה לקיר הוא רק ב' אמות ולכן אין המחיצה מתבטלת.

ומבוי שרחבו ט"ו אמה – ג"כ יכול לחלקו ע"י פס ארוך ד' אמה וכדלעיל וכן יכול למעטו ע"י מחיצה ה' אמה לרוחב פתח המבוי וכאן סגי בזה שיעשה מחיצה ה' בצד א' של המבוי וממנה עד הצד השני יהא פתח של י" אמה.

הערה: יל"ע בכה"ג שמכשיר את המבוי ע"י פס ארבע אמות לאורכו – אי ג"כ סגי בזה שיעשה פס אמה וחצי ורווח אמה ועוד פס אמה וחצי ויתכשר בעומד מרובה וצ"ע.

ש. האם את המחיצה הרחבה ה' אמות שבין קיר המבוי לפתח י" אמות של המבוי המוזכרת בסוף התשובה הקודמת – יכול לעשות ע"י: א. פס אמה סמוך לקיר המבוי אח"כ אמה רווח אח"כ עוד פס אח"כ עוד אמה רווח ואח"כ עוד פס ב. שתי פסים של אמה וחצי שא' מהם ישים סמוך לקיר ואת השני ישים סמוך לפתח המבוי וביניהם רווח של ב' אמות ג. שתי פסים של אמה וחצי שאת האחד יעמיד אמה סמוך לקיר ובמרחק אמה ממנו – סמוך לפתח המבוי - ישים עוד פס של אמה וחצי? ומדוע?

ת. צורות א' וב' אינם טובות משום שהפס הסמוך לפתח המבוי - קטן מהאוויר של פתח המבוי וגם אינו גדול מהאוויר שלידו ובכה"ג שהעומד קטן מאוויר צד א' ואינו גדול מאויר צד שני - אמרי' דאתי אווירא מהאי גיסא ומהאי גיסא ומבטל לה¹⁷² ורק צורה ג' שבה הפס שליד פתח המבוי - רחב אמה וחצי והוא גדול מהרווח של אמה שלידו – בכה"ג האוויר שלידו לא מבטל אותו [דלמרות שמצד אחד של הפס יש פתח גדול של י" אמות מ"מ מהצד השני של הפס יש אוויר הרחב רק אמה]¹⁷³ ואומר רש"י שהכי שפיר טפי וכ"מ

צוה"פ. להלכה – כתב המשנ"ב שרוב האחרונים פסקו כשו"ע אך **בביאור הלכה** כתב דאין להחמיר יותר מהרמ"א ואפשר שלגמרי יש לסמוך על הריצב"א ע"י ש.

¹⁷¹ ואע"ג שיחד עם הפתח שרחב י" אמות יש כאן פרוץ מרובה - אין פה בעיה של פרוץ מרובה על העומד כי חז"ל גזרו ברוח רביעית שצריך למעט רק את הרוחב העודף על י" אמה אבל הי' אמה אינו נחשב פרוץ שהרי סגי למעטו אפי' בלחי כל שהוא.

¹⁷² **ויל"ע** לגבי צורה א' - אמאי האויר של אמה רווח מצטרף לאויר של פתח המבוי לבטל את הפס של האמה והרי קי"ל שפרוץ כעומד מותר וא"כ צ"ל דינו כמו בציור ג' שאוויר אמה לא מצטרף לאויר של פתח המבוי לבטל פס של אמה וחצי **ועי' רש"י** שתירץ שגבי פרוץ כעומד ל"א דכעומד דמי אלא אמרינן דמותר אבל מ"מ שם פרוץ עליו.

¹⁷³ וכמו כן אם ישים פס אמה במרחק אמה מהקיר ואחריו ישים רווח אמה ואחריו ישים פס של ב' אמות

מלשון הגמ' שאומרת "אין הכי נמי [שמועיל] וכולי האי לא אטרחוהו רבנן" ומשמע שזה עדיף אך לא אטרחוהו¹⁷⁴.

ש. מהו "עור העסלא" ומהו "אוור העסלא" והאם מצטרפין לענין אהל הטומאה ומדוע?
ת. עסלא היא מושב של בית הכסא שיש חור באמצעו. ועור העסלא היינו המושב שבצדי החור שעשוי מעור של בהמה ואוור העסלא היינו החור. והדין שכתוב בברייתא לגבי טומאת אוהל הוא שהאוור מצטרף לשיעור טפח של אוהל. ודנו רבין ור' דימי באם כל רוחב העסלא [היינו האוור והעור] הם טפח כמה המקסימום של אוור שיוכל להצטרף לעור וכל אחד מהם אמר שיעור אחר. **רבין אמר** – שמקסימום שיעור האוור הוא אצבע ושבעור שמב' צדדי החור יש רוחב אצבע ומחצה לכל צד **ודעת ר' דימי** – שמקסימום שיעור האוור הוא ב' אצבעות ושיעור רוחב העור הוא ב' אצבעות לכל אחד

ונחלקו ר' דימי ואבבי האם יש מחלוקת בין ר' דימי לרבין ומה המחלוקת¹⁷⁵. **ר' דימי טוען** שאין מחלוקת דרבין דיבר באצבע גדולה שיש ממנה ארבעה בטפח ולכן באוור יש אצבע ובעור – אצבע ומחצה כל צד ור' דימי איירי באצבע קטנה – שיש ממנה ששה בטפח – ולכן אמר שבין באוור ובין בכל צד יש ב' אצבעות.

ואבבי טען שעדיין יש מחלוקת בין ר' דימי לרבין דלרבין שיעור החור קטן משיעור כל אחד מצדדי עור העסלא ואילו לר' דימי – החור הוא בגודל של כל א' מצידי העסלא והסביר אבבי את מחלוקתם שבשביל שהחור יחשב כסתום בעי' עומד מרובה ונחלקו האם בעי' מצד אחד – זו דעת רבין או סגי מב' צדדין – זו דעת ר' דימי **ור' דימי טוען** שלא נחלקו כלל¹⁷⁶ ואם כן נחלקו – ההיתר של ר' דימי הוא לא מצד עומד מב' צדדים – דבזה לכו"ע לא מהני - אלא מצד פרוץ כעומד ובזה נחלקו¹⁷⁷.

להלכה – דין עסלא לא הובאה ברמב"ם [וצ"ב מדוע] אולם בכל מקום קי"ל שפרוץ כעומד - הרי הוא כעומד כדפסקה הגמ' לקמן טז : וכ"פ מרן [שסב ט].

הווי מחיצה **להלכה** שפסקי' פרוץ כעומד שרי.

¹⁷⁴ **ועי' תוס'** [ד"ה ואמאי] שמסבירים שכל שיש יותר גיפופי נראה יותר פתח ומחמת זה הקשו על פרש"י בתחילת הסוגיא שמשמע ממנו שפס ג' אמות ורווח ב' אמות עדיף מגיפופי עי"ש. **ולהלכה** – מרן [שסג לד] הביא את כל האפשרויות ולא העדיף את זו שמרבה בגיפופין.

¹⁷⁵ פי' דרב דימי ורבין אמרו מה ששמעו מר' יוחנן רבם [עי' ריטב"א שמובא בהערה שאחרי ההערה הבאה] ונחלקו ר' דימי ואבבי אי יש הבדל **להלכה** בין הנוסח שאמר ר' דימי לנוסח שאמר רבין.

¹⁷⁶ ומה ששמעתי אני מרבי יוחנן ומה ששמע הוא הכל ענין אחד ולא דקדק רבי יוחנן בין זה לזה. [ריטב"א] והיינו שלר' דימי תירווייהו מודו שפרוץ כעומד חשיב כעומד ועומ"ר מב' רוחות לא הוי עומד.

¹⁷⁷ ובהסבר מה שאמר ר' דימי "אי איכא למימר דפלגין - בפרוץ כעומד פלגין" פי' **הריטב"א** דכוונתו לומר דלפום דעתי לא פלגין כלל וחד מן לא דק בלישנא דוקא, ומה ששמעתי אני מרבי יוחנן ומה ששמע הוא הכל ענין אחד ולא דקדק רבי יוחנן בין זה לזה. **עכ"ל** והיינו שגם רבין מסכים שפרוץ כעומד הווי כעומד ומה שאמר שאיירי בעומד מרובה זה לא בדווקא. [ולא מסתבר למימר להיפך – שר' דימי מסכים שפרוץ כעומד לאו כעומד ובכל זאת לא דק ואמר שפרוץ כעומד הווי כעומד].

ולגבי עומד מב' צדדים – בשו"ע לא הוזכר דין זה. **במשנ"ב** בסי' שסב [ס"ק מה] כתב שיש אומרים שעומד מרובה מב' צדדים חשיב עומ"ר

וכתב על זה בשעה"צ [ס"ק ל] שנחלקו הראשונים בדין זה **האו"ז** [עירובין קכו] כתב להקל¹⁷⁸ וכ"מ **מתוס'** [ט"ז ע"ב דיבור המתחיל אין] **וריטב"א**, ואילו **הרשב"א** [עבודת הקודש בית נתיבות ב ב לה] **וריא"ז** כתבו להחמיר – ולכן במשנ"ב כתב דין זה בשם יש אומרים

עוד כתב השעה"צ שכהעומ"ר מב' רוחות הוא מחמת **לבוד** – וודאי אין להקל משום שגם האו"ז שפסק שעומ"ר מב' רוחות הווי עומד – כתב שבעומ"ר מב' רוחות ע"י לבוד אין להקל¹⁷⁹. והוסיף השעה"צ שאע"ג שמתוס' וריטב"א משמע שיש להקל גם ע"י לבוד מכל מקום **להלכה** אין להקל בזה מאחר דלדעת הרשב"א וריא"ז בלאו הכי בעומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות לא חשיב עומד מרבה, וכנ"ל: עכ"ל השעה"צ.

עוד כתב במשנ"ב שם בדעת היש אומרים שעומ"ר מב' צדדים הוי עומד **דאפילו אם העומד גופא שבשני הצדדים אינו במילואו** אלא יש בכל אחד ג"כ פרצה אלא שהעומד רבה עליו נחשב ע"י כאלו כולו עומד ומתבטל הפרוץ שבאמצע כגון שהיה שטח הרוח רוחב חמשה עשר אמה ונשאר בקצה הכותל אמה ונפרץ אמה ונשאר עומד שני אמות ואצלו פרצה גדולה של שבעה אמות ואצלו עומד שני אמות ועוד פרצה אמה ועוד פס אמה בקצה השני של הכותל נחשב זה כאלו עומד מרובה על הפרוץ: **עכ"ל המשנ"ב** ועי' הערה¹⁸⁰ **ודעת החזון איש** [סח (ד) ג] שלא הוי עומד¹⁸¹.

ש. מהי צורת הפתח והאם מועילה למבוי הרחב מי' אמה והגבוה מכ' אמה ומדוע?

ת. צורת הפתח היינו ששם בכניסה למבוי קנה בצד זה וקנה בצד השני וקנה על גביהם.

ודינו: לגבי רחב מי' אמה – **במשנה** כתוב שמהני **ורב** אמר לרב יהודה לגרוס במשנתנו שלא מהני¹⁸².

¹⁷⁸ מקור האו"ז הם מדברי הגמ' י: לגבי מבוי הרחב ט"ו אמה "ואמאי? יעשה פס אמה ומחצה, וירחיק שתי אמות, ויעשה פס אמה ומחצה. שמע מינה: עומד מרובה על הפרוץ משתי רוחות - לא הוי עומד! - לעולם אימא לך הוי עומד ושאני הכא - דאתי אורא דהאי גיסא ואורא דהאי גיסא ומבטל ליה" וא"כ משמע שמסקינן דהוי עומד. **אמנם יל"ע** דבמחלוקת גבי עסלא אמר ר' דימי לאביי שהוא ורבין לא נחלקו בעומ"ר מב' רוחות ולכו"ע **לא הווי עומד** ואם נחלקו – זה בפרוץ כעומד ע"י – וא"כ משמע שמסקינן שלא הווי עומד וצ"ע.

¹⁷⁹ וכדמצינו בגמ' טז: לגבי עומ"ר בב' רוחות בחבלים שמשמע שסוברת הגמ' שלא הוי עומד [או"ז שם].
¹⁸⁰ ויל"ע דהא אפי' עומ"ר מב' רוחות ע"י לבוד כתב בשעה"צ בשם האו"ז להחמיר דלא הווי עומד – א"כ כ"ש עומד מרובה ע"י עומד מרובה [היינו שרק ע"י עומד מרובה נהיה פה עומד מרובה] דלא הווי עומד וצ"ע. עוד יל"ע דבסוגיית מבוי הרחב ט"ו אמה אמרה הגמ' שמהני שירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה, וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה הרי מספיק פס של אמה וצחי שישים אותו.

¹⁸¹ ועי"ש שהקשה על המשנ"ב **וז"ל** ובגמ' עירובין י"א, א' פריך [בהא דתניא דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות מותר ובלבד שיהא עומ"ר עה"פ], שרובן ס"ד כו', ואם איתא דא"צ שיהא רוב. הדופן עומד, הלא כן הוא האמת דאע"ג שרובן פתחים מותר עכ"ל עי"ש.

¹⁸² ויל"ע מה הייתה נוסחת המשנה שלפני רב דבמשנה שלפנינו כתוב והרחב מי' אמה ימעט ואם יש לו

וטעמא דמתני' [לפי הגירסא שצוה"פ מהני ביותר מי' אמה] עיי' הערה¹⁸³. וטעמא דרב שגורס שלא מהני צוה"פ ביותר מי' הוא דשיעור פתח ילפיי מפתחו של היכל שהיה רחב יי¹⁸⁴ ושם היה זה פתח ממש וכ"ש שגם צורת הפתח אין לה שם פתח ביותר מרוחב יי'.

לגבי גבוה מכ' – בברייתא שבגמ' [דף יא.] כתוב דמהני [וכמו לגבי רחב מי'] ורב פליג ואמר שלא מהני¹⁸⁵ וכדלעיל שיליף מפתחו של היכל שהיה גבוה רק כ' אמה.

הלכה – פוסק מרן [שסג כו] כסתמא דמתני' דריש פירקין וכברייתא דדף יא. שצוה"פ מהניא גם כשגבוהה מעל כ' וגם במבוי הרחב מעל יי'.

ש. האם מועילה אמלתרא למבוי הרחב מכ'?

ת. הגמ' מסתפקת בזה [צדדי הספק – עיי' הערה¹⁸⁶] ולא איפשטא.

להלכה – פסק בטור [סימן שסג] בהדיא שלא מהני וכתב עליו בב"י [סעיף כו] וז"ל ואף על גב דמידי דרבנן הוא, נקיט לה לחומרא משום דמסתבר טעמא לאיסורא וכן כתב הרא"ש (סי' יג) ואמלתרא מהניא בגובה ולא ברחבה דאמלתרא מהניא בגובה משום דדבר חידוש הוא ומסתכל כלפי מעלה לראותה ואגב זה רואה הקורה והאי טעמא לא שייך ברחבה וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם שלא הזכיר בפ"ז אמלתרא לענין רחבה עכ"ל וכ"מ ממה שפסק בשו"ע [שם] שאם רחב מי' אין לו תקנה אלא בצוה"פ משמע שלא מועילה אמלתרא.

ש. מה הדין לדעת רב כשעשה צוה"פ במחיצת חצר שהפרוץ מרובה על העומד – האם מהני ומדוע?

ת. כשהפרוץ מרובה בארבע דפנותיה - אמר ר' יוסף בדעת רב שלא מהני דכמו שלגבי רחב למעלה מי' לא מהני להחשיבו כמחיצה כך גם לגבי פרוץ מרובה. והגמ' הקשתה עליו מהא

צוה"פ אע"פ שהוא רחב א"צ למעט" ודוחק לומר שרב גורס "צריך למעט" במקום וא"צ למעט – דא"כ לשון המשנה לא מובנת דכותבת "והרחב מי' ימעט ואם יש לו צוה"פ צריך למעט" ואולי הכוונה במשנה "ואפילו יש לו צוה"פ צריך למעט".

¹⁸³ כתב הרא"ש [סי' יג] "דלא בעיא היכר בצ"ה" וכנראה כוונתו שלא הצריכו חז"ל היכר אלא בלחי וקורה שהם מחיצות רק מדרי' אבל בצוה"פ שהיא מחיצה מדאו' – שרי. וכ"מ בחידושי הרשב"א [י. ד"ה ואם] שכתב בטעם שמהני צוה"פ בגובה יותר מכ' וז"ל "משום דפתח כמחיצה דמי וכאלו נסתם הכל " אמנם **במאירי** [ב. ד"ה ואם] כתב "שאין לך היכר גדול כזה" והיינו שצוה"פ מושכת את העין יותר מקורה ולכן הווי היכר אף למבוי שרחב יי' אמות.

¹⁸⁴ והיינו דמדלא עשאו כפתחו של אולם שהיה יותר מי' – ש"מ שיותר מי' אין זה פתח וכמו שכתבו תוס' לעיל ב: סוד"ה אלא לגבי הלימוד של גובה כ' מפתחו של היכל שהיה גבוה מכ'.

¹⁸⁵ אולי גם בברייתא גורס שכתוב "צריך למעט" או שחולק על הברייתא.

¹⁸⁶ עיי' **בשפת אמת** לעיל ג. ד"ה בגמ' שכתב וז"ל משום שעיקר הנוי הי' אז במקום הפתח ולכך חשוב פתח ע"י האמלתרא כעין צוה"פ או י"ל דע"י האמלתרא הוי כמו פתח דמלכין שכל פתח מצוירת וחשובה היא גבוה ורחבה ביותר עכ"ל.

דפסי ביראות שמצינו בהם שר"מ סבר שבפרצה י' לא מתירין ובפרוץ מרבה - מתירין¹⁸⁷

וכשבד' דפנותיה עומד מרובה – גם לר' יוסף בדעת רב הצוה"פ כשרה אף אם בדופן שבה יש את צוה"פ - יש פרוץ מרובה¹⁸⁸.

להלכה – פסק מרן [שסב י] דאם עשה צורת פתח, אפי' לפרצה יתירה מעשר, מותר. ואפי' לא נעץ אלא ארבע קונדיסין בארבע רוחות ועשה צורת פתח על גביהן, [והיינו שהפרוץ מרובה על העומד] מותר¹⁸⁹.

והוסיף מרן דהני מילי בחצר ומבוי שיש בהם דיורין, אבל בבקעה לא מהני כשכל הרוחות על ידי צורת פתח¹⁹⁰ ולגבי האם בעינן שיהיו דווקא דיורין קבועין – עיי' הערה¹⁹¹

¹⁸⁷ יליע מה הראיה הרי התם בפסי ביראות מה שר"מ מחמיר בפרוץ י' הוא מפני שהוא גם פרוץ מרובה וגם פרוץ י' ומנ"ל שפרוץ י' בעומד מרובה חמור מפרוץ מרובה בלמטה מי? ואולי י"ל שברור לגמ' שבפסי ביראות גם בעומד מרובה לא מתירין בפרוץ למעלה מי' וצ"ע בזה **עוד יל"ע** לדעת הפוסקים שפרצה למעלה מי' פוסלת את המחיצה רק מדר' - מדוע לא מקבלת הגמ' את דין ר' יוסף הרי אם בפרצה י' שהיא פסול דרבנן - לא מהני צוה"פ - כ"ש שבפרוץ מרובה שהוא פסול דאורייתא לא מהני צוה"פ.

¹⁸⁸ מה שכתבתי שר' יוסף איירי כשהפרוץ מרובה בארבע דפנותיה – כך **פרש"י** [ד"ה שרובה] **ותוס'** [ד"ה חצר] והוסיפו תוס' וז"ל דמשני צדדין מודה רב דמהני צורת הפתח דאמרינן לעיל הלכה כתי"ק **עכ"ל** וכוונתן לדין מבוי המפולש לרה"ר לעיל ו: שרב מתיר בצוה"פ אף שמב' צדדים המבוי מפולש לגמרי. והטעם שמפולש מד' צדדים לא מהני צוה"פ לר' יוסף – כתבו תוס' דפתחא בד' רוחות לא עבדי אינשי עכ"ל וצ"ל שכוונתם לפתח שהפרוץ מרובה על העומד. **ויל"ע** האם איירי דווקא שבכל צד הפרוץ מרובה על העומד או שסגי בזה שבס"ה המחיצה המקיפה יש פרוץ מרובה על העומד כדי לפסול צוה"פ לר' יוסף – **ונראה** שפשטות לשון רש"י היא כצד ב' - שבכל ד' רוחות יחד יש פרוץ מרובה.

¹⁸⁹ והיינו שאפי' איכא תרואה לריעותא – שפרוץ מרובה וצוה"פ למעלה מי' – שרי וכדעת תוס' והרשב"א (עבה"ק ש"א סי' יד) המובאים בב"י שסוברים שכל שיש שם צורת הפתח עשוי כתיקונו אפילו פרוץ מרובה על העומד בד' מחיצות ובכולן צורת פתח הרי הן כעומדין.

¹⁹⁰ **ומקורו מהרא"ש** [א יג] שהקשה אמאי הוצרכו לעשות פסין בביראות [לקמן ריש פרש שני דף יז:]: וחבלים בשיירא [לקמן טז:]: הא יותר קל לעשות צוה"פ ותיירץ הרא"ש ב' תירוצים: א. דצוה"פ נקל ליפול ע"י הגמלים או ע"י רוח מצויה ובפרט שצריכים לעשותו גבוה מפני הגמלים ב. דבבקעה דלית בה דיורין לא מהני צוה"פ **ופסקו הטור ומרן** כהתירוץ השני **ובטעם הדבר שבבקעה ל"מ צוה"פ** מד' רוחות ביותר מי' אמה – כתב **ערוה"ש** [שסב ל] דמן התורה גם בבקעה מועיל אלא מפני שאין שם דיורין ומחיצות ונראה כרשות הרבים או ככרמלית לכן אסרו חכמים.

¹⁹¹ מהרא"ש הנ"ל מוכח שחניה לשבת אחת וודאי לא הוי קבע שהרי כתב שאין דין צוה"פ מד' רוחות בשיירא ושם איירי כשחנתה לשבת וראיתי בקובץ **"תחומין"** שנה ד עמוד 202 מאמר **מהג"ר אברהם שרמן** ששמע **מהגרי"ש אלישיב** שדיורין הינן **לכה"פ ל' יום** וכמו לגבי ערובי תחומין שפסק הפמ"ג [שצח א"א טו] שנקרא מקום קבוע בל' יום [לגבי שהמקום כולו יחשב כד"א ולא יהא כיושבי צריפין שמוודדין להם אלפיים אמה מביתם] ועיי"ש שהורה הגריש"א במחנה צבאי הנמצא בבקעה למשך פחות מל' יום - לעשות עירוב ע"י צוה"פ גם בבקעה מחמת התירוץ הראשון של הרא"ש שמהני צוה"פ אף בבקעה אף שהוא לא נפסק בשו"ע (וזה כנראה כדי להציל את מי שבכו"כ מטלטל בשבת) אלא שפסק שמהמדקדקים והזהירים לא יטלטלו וצ"ע בשעת הדחק **עכ"ל הרב שרמן** ומ"מ אם יכולים לעשות צוה"פ בפחות מי' אמה אתי שפיר לדעת הביאור"ל שהבאתי בהערה הקודמת ומיהו החזו"א מחמיר אא"כ היו ב' דפנות עמ"ר. ועיי' בספר **אורחות רבינו** [הנהגות הקה"י והחזו"א מאת הגר"א הורביץ] חלק א עמ' קעב שמביא שהחזו"א הורה לו להקל במחנה אוהלים צבאי עד י' מטר [וכותב הרב הורביץ שנתעורר אצלו ספק דאורייתא החזו"א אמר י' אמות ומוסיף הרב הורביץ ואומר ואפשר שהיו עוד כמה פרטים שאיני זוכר ואין לסמוך ע"ז לא **להלכה** ולא למעשה].

(ועי' **ביאור** ל' [ד"ה אבל] לגבי בקעה שדווקא ביותר מי' אמה יש להחמיר שלא מהני צוה"פ מד' רוחות אבל בפחות מי' אמה – יש להקל¹⁹² ועי' **חזו"א** [עו(ו)יא] שמחמיר גם ב"י אמה ומיהו כשיש עומד מרובה בב' רוחות זה כנגד זה - מיקל החזו"א לעשות צוה"פ בשאר הרוחות עי"ש).

והוסיף מרן דלהרמב"ם [שבת טז טז] אין צורת הפתח מועיל לפרצה יותר מעשר, אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ (ואז מהני אפי' בבקעה בכל הרוחות) **עכ"ד מרן**¹⁹³.

וכתב המשנ"ב (ס"ק נט) דנכון לחוש לדברי הרמב"ם שגם דעת הסמ"ג והסמ"ק הוא כן: ובשעה"צ [מד] כתב דלפי הנראה שגם דעת רבנו חננאל הוא כהרמב"ם, עיין בפירושו דף י"א:

ובערוך השולחן [סעיף ל] כתב וז"ל ולדינא בוודאי קי"ל כדעת רוב הפוסקים וכן מבואר מדברי רבינו הב"י בסעיף י' שהביא דעת הרמב"ם כדעה יחידאי ע"ש **עכ"ל** ומשמע שאף לכתחילה אין לחוש לדעת הרמב"ם¹⁹⁴ וכ"מ מדברי הגרעק"א בסוגיין שכתב **להלכה** דסתימת הפוסקים דלא כהרמב"ם.

ש. מה פירוש דברי הברייתא "דפנות הללו שרובן פתחים וחלונות - מותר, ובלבד שיהא עומד מרובה על הפרוץ" ומדוע לא היתרים הדפנות בצוה"פ?

ת. **פירוש הברייתא** הוא שדפנות של חצר שרבים מהם [ולא רובן] יש בהם פתחים וחלונות שלא יכולים להצטרף למחיצה – חשיבי רה"י רק אם בכל זאת יש בדפנות עומד מרובה על הפרוץ. ומש"כ בברייתא שרובן פתחים וחלונות – מתקנת הגמ' שהכוונה רבים מהן דהא אם רובן פתחים וחלונות – לא יתכן שיהא עומד מרובה¹⁹⁵

וטעם שלא אמרי' שיצטרפו הפתחים והחלונות מחמת צוה"פ – ר' יוסף מבין בברייתא שס"ל כהבנתו בדעת רב שצוה"פ לא מהני ביותר מי' ומעמיד את הברייתא שהפתחים הם

¹⁹² **ומקורו מהירושלמי** וכתב עוד **שכ"מ מהגמ' יא.** גבי מעשה בבקעת בית חורתן באדם שמתח ד' צוה"פ על ד' קונדסין ופסל ר' יוחנן את הצוה"פ לעניין שבת ואמרי' בגמ' שאיירי ביותר מעשר או מן הצד ומשמע שבפחות מעשר כשהחוט על גבי הקונדסין – מהני גם בבקעה.

¹⁹³ וכתב **המגיד משנה** על הרמב"ם שם שגם להרמב"ם בדופן שלישית שרי צוה"פ ביותר מי' אף שבדופן זהו פרוץ מרובה על העומד עכ"ל ומציין לדין מבווי המפולש שהתיר הרמב"ם בצוה"פ אף שאיירי שם שצד הפילוש רחב מי' אמה מיהו **במאירי** [יא. סוד"ה ואח"כ] כתב בדעת הרמב"ם וז"ל ומפולש שהכשרו בצורת פתח מכאן ולחי מכאן **דוקא בשאינו יתר מעשר ובמג"א** [שסב יז] **ובמשנ"ב** [שם נח] הביאו את דברי המ"מ.

¹⁹⁴ אולם צ"ע דהא בב"י כתב בהדיא שסמ"ג וסמ"ק כהרמב"ם ונראה דכוונת הערוה"ש לשו"ע שהביא הרמב"ם ביחידאה [ולא לב"י] – שכן דרכו של הערוה"ש לקרוא לשו"ע "בית יוסף" ולכן כתב "בסעיף י" – אע"ג דבב"י בזמנו לא היו סעיפים].

¹⁹⁵ ועי' **חזו"א** [סח א] שמקשה מכאן על דברי המשנ"ב [שסב ס"ק מה] שכתב שאם בחלק מהדופן יש עומ"ר – נחשב החלק הזה ככולו עומד ומצטרף עם העומד שבחלק השני [שבו יש פרוץ מרובה] להחשב שיש ברוב הדופן עומד אע"פ שבפועל אין ברוב הדופן עומד – ומקשה החזו"א דאי איתא דא"צ שיהא רוב הדופן עומד, מה מקשה הגמ' "רובן ס"ד"? ולמה צריך לתקן את לשון הברייתא? הלא כן הוא האמת דאע"ג שרובן פתחים מותר, מחמת שבחלק מהדופן יש עומ"ר עכ"ל החזו"א עי"ש.

יותר מי' אמה. אך רב כהנא דוחה דיתכן דהברייתא איירי בפתחי שימאי" היינו שאין להם מזוזות [- שנחלצו אבניהם מכאן ומכאן, אבן יוצאת ואבן נכנסת, ואין זו צורת פתח. - רש"י] או שאין להם תקרה [היינו שאין כלום בנין למעלה מן הפתח, אלא כל הכותל חלוק כפתחה עד ראשו- רש"י] ועי' הערה 196.

ש. - מה דעת ר' יוחנן ור"ל בצוה"פ שרחבה יותר מי' אמה לגבי כלאיים ולגבי שבת?

לגבי כלאיים - פשוט שתרוויהו מודו דצוה"פ למעלה מי' כשר וכדאיתא בברייתא המובאת בדף יא: "היו שם קנין הדוקרנין, ועשה להן פאה מלמעלה, אפילו ביותר מעשר - מותר!"

לגבי שבת - הגמ' הביאה מימרא שבה נחלקו ר' יוחנן ור"ל בצוה"פ לענין שבת. **ובהו"א** הבינה הגמ' שר' יוחנן ור"ל נחלקו לגבי צוה"פ יותר מעשר - שלר' יוחנן פסול ולר"ל כשר **ולמסקנת הגמ'** - אפשר לומר שלגבי שבת תרוויהו ס"ל שצוה"פ כשירה אף ביותר מי' אמה ודלא כרב ושמחלוקת ר' יוחנן ור"ל לגבי שבת היא בצוה"פ מן הצד.

להלכה - **לגבי שבת** - פסק מרן [שסב י] להקל בצוה"פ גם בפרצה שהיא למעלה מי' וכמסקנת הגמ' ועיי"ש [ובמשנ"ב ס"ק נח] שהרמב"ם מחמיר כשבכל מחיצות יש פרוץ מרובה וגם בצוה"פ יש יותר מי' אמה וכתב במשנ"ב [ס"ק נט] דנכון לחוש לדעת הרמב"ם ועי' בזה בתשובה שלפני התשובה הקודמת.

לגבי כלאים - **הרמב"ם** [כלאים ז טז] **והשו"ע** [רצו מה] כתבו דיני פרצה בכלאים ולא הזכיר דין צוה"פ כלל¹⁹⁷. וכתב **הגרעק"א** [בסוגיין] שהרמב"ם מתיר אפי' למעלה מי' ולא היה צריך לכתבו דזה דומיא דשבת ואע"ג דבשבת מחמיר הרמב"ם בד' רוחות כשפרוץ מרובה וגם צוה"פ יותר מי' - מ"מ זה לא שייך בכלאיים שבהם כל צד סגי במחיצה אחת והוי כמחיצה שלישית של רה"י שכתב הרב המגיד [טז טז] שגם להרמב"ם שרי צוה"פ למעלה מי' בפרוץ מרובה והוי וכן משמע **בחזו"א** [כלאים יא ח] שהרמב"ם השמיט דין כלאים דס"ל סבר שדין כלאיים כדין שבת עיי"ש **אולם להלכה** פוסק החזו"א [בסוף הספר בדיני כלאים] שבכלאי הכרם ראוי להחמיר כשעושה צה"פ להרחיק ו' טפחים [משום

¹⁹⁶ ודעת **הריטב"א** שלית ליה שקפי היינו שאין תיקון מזוזות מן הצד וכתב דזה דלא כפרש"י והיינו שלהריטב"א אפי' אם דופן הפתח ישרה אלא לא שמו שם מזוזות המיוחדים לפתח - הווי כאין לו מזוזות וכן לית ליה תקרה הכוונה שאין שם משקוף שדרך לשימו בתקרת הפתח עיי"ש וכ"פ **המג"א** שסג כח [ומובא **במשנ"ב** ס"ק קיג] וז"ל "כותלי המבוי אין נחשבין במקום הקנים דאלת"ה למה הצריכו קורה רחבה טפח הלא בכל שהוא איכא צ"ה" עכ"ל ויל"ע מה יענה רש"י על ראיית המג"א.

¹⁹⁷ **ותמהו האחרונים שהרמב"ם לא הזכיר דין זה** - עי' ערוה"ש יו"ד רצו סט וישועות מלכו [הגר"י מקוטנא] על הרמב"ם כאן ומראה הפנים על הירושלמי דב ועיי"ש במראה הפנים שנראה לו לומר דס"ל להרמב"ם שר"י בן נורי שהתיר צוה"פ בכלאים יחידאה הוא ושכ"כ בירושלמי עכת"ד ועי' בספר דרך אמונה [ז צה"ל קפא] שזה נגד כל הפוסקים [והיינו שכולהו ס"ל שמודה הרמב"ם שיש צוה"פ בכלאים וכדמוכח בסוגיין].

שסובר שיתכן ש' טפחים מהני מדא' גם ללא מחיצה – עי"ש] **עכ"ד ועי' הערה** 198.

ש. מהי צוה"פ מן הצד ומה דינה ומדוע?

ת. צוה"פ מן הצד פרש"י דהיינו קנה עומד וקנה עומד וקנה ביניהם ולא על גביהן¹⁹⁹

והדין בזה: לגבי שבת – אם זה פתח הרחב למעלה מ"י – לכו"ע פסול דאית בזה תררויהו לריעותא גם מן הצד וגם פתח רחב מ"י.

ואם זה פתח רחב י' ומטה – נחלקו בזה ר' יוחנן ור"ל. לר' יוחנן – פסול וכן דעת ר' חסדא שפסול ולר"ל – שרי.

ולגבי כלאיים – אם זה פתח רחב מ"י – נחלקו בזה ר' יוחנן ור"ל ר' יוחנן פוסל ור"ל מכשיר דבמחיצה בכלאיים יותר מקילין ממחיצה בשבת ושרי אף שיש תרתי לריעותא

ואם זה פתח רחב י' ומטה – לתררויהו יש להקל ואף שלגבי שבת ר' יוחנן מחמיר בכה"ג מ"מ כלאיים קל משבת.

הערה: בריי"ף [ב:] בשם ר' האי גאון **וברמב"ם** [טז כ] כתבו שצוה"פ מן הצד הכוונה שעשאה בצידו של כותל וטעם שאינו מועיל – דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי כדאמר' בגמ' לעיל ו. וכתב בב"י שברשב"א כתב שאין דבריהם מחוורים עי"ש וכתב עוד הב"י

¹⁹⁸ **ועי' מנחת שלמה** [להגרש"ז אויערבאך א לו ד"ה אך ראית] שמש"כ החזו"א שראוי להחמיר איירי בפרוץ מרובה ובפתח שהוא יותר מ"י אמות שאז חושש שלדעת הרמב"ם לא מהני צוה"פ בפרוץ מרובה גם בכלאיים [ודלא כהגרעק"א] אבל ב"י אמות ומטה או כשעומד מרובה – גם לחזו"א אין ענין להחמיר ולהרחיק ו' טפחים **ועי"ש שהגרש"ז עצמו** כתב שיתכן שגם הרמב"ם יודה להקל בכלאים בצוה"פ למעלה מ"י גם בפרוץ מרובה אחר שגם בשבת החומרא של למעלה מ"י בפרוץ מרובה יתכן שהיא רק מדר' וכמו כן כתב את סברת הגרעק"א דגם בשבת החמיר הרמב"ם בלמעלה מ"י רק כשכל הד' מחיצות זה פרוץ מרובה משא"כ בכלאיים שכל מחיצה היא בפני עצמה וקיל טפי עי"ש.

¹⁹⁹ כתבתי **ע"פ פשטות לשון רש"י** שכתב וז"ל שמתח הזמורה מזה לזה באמצעיתו ולא על ראשיהן ומשמע מדברין שאפי' אם מתח החבל בין העמודין – כל עוד זה לא על ראשן – פסול. וכ"כ **האור זרוע** [חלק ב סימן קי ס"ק ו ומובא בהגהות אשרי סימן יד הגהה ב] וז"ל ואין צריך קנה העליון ליגע בשני קנים התחתונים אבל צריך שיהיה על ראשי הקנים ואפי' הוא תלוי למעלה באוויר ואם נתן הקנה השלישי מן הצד בין שני קנים מזה לזה שלא על ראשיהם לא עשה ולא כלום **עכ"ל אולם עי' בר"ן על הרי"ף בסוכה** [ב: ד"ה גרסי] שכתב וז"ל כדברי רש"י ז"ל דמן הצד היינו שקשר הקנה שעל גביהן בצד הקנים שמכאן ומכאן ובכי האי גוונא לא עשה ולא כלום משום דלא מיקרי פתח אלא כשהמשקוף על שתי המזוזות וכל היכא שאין שם פתיחה תחת המשקוף לא עכ"ל ומשמע שגם אם קשר באמצע הקנים – אם זה בין המזוזות – כשר דיש שם פתיחה למטה מן המשקוף שהרי זה בין המזוזות ואע"פ שהקנה לא על גבי המזוזות אלא באמצעיתן **ועי' פמ"ג** [מש"ז שסג יט] שמסתפק בזה ואח"כ מביא את דברי ההג"א [בשם או"ז הנ"ל] שמשמע להחמיר **ובמשנ"ב** [שסב סד] כתב שהפמ"ג מסתפק בזה ומצדד להחמיר **עכ"ל ובשעה"צ** כותב שמדברי **המקור חיים** [הג"ר יעקב מליסא בעל התיבות] בסוף ספרו בסוף תקון עירובין דמשמע שם לכאורה דמיקל בזה, ואולי גם כן כוונתו באותו שלא יצא למעלה מהקנים כלום, רק שאין קפידא במה שהלחיים עבין יותר מהחבל: **עכ"ל** אולם מלשון המקור חיים משמע להדיא שאף אם הלחיים גבוהין יותר מהחבל כשר וז"ל ואילו היינו חותכין הקנה שעד החבל היה כשר – ה"נ דכשר דאף שאינו חתוך – כמאן דפסיק דמיא כנלענ"ד עכ"ל.

שלענין דינא משמע דאף לדידהו אם חיבר הקנה העליון לשני הקנים מצדיהן לא מהני דלישנא דקנה על גביהן משמע ודאי על גביהן ולא מצדיהן עכ"ל הבי"י.

להלכה: בביאור המילים "מן הצד" פסק מרן [שסב יא] כרש"י שמן הצד היינו בין הקנים ולא על גביהן ולא הביא כלל את שיטת הרי"ף והרמב"ם ועי' הערה²⁰⁰ ובמשנ"ב [סימן שסא ס"ק ט] פסק בהדיא כרש"י והרשב"א

ולגבי אי מהני צוה"פ מן הצד - לגבי שבת פסק מרן [שסב יא] כר' יוחנן שצוה"פ מן הצד - אף ב"י ומטה פסול.

לגבי כלאיים – הרמב"ם [כלאים ז טז] כתב דיני פרצה בכלאים ולא הזכיר דין צוה"פ כלל. **וכתב הגרעק"א** דסבר הרמב"ם כהו"א של הגמ' בדף יא. – שמה שהתיר ר' יוחנן בכלאים ואסר בשבת היינו צוה"פ מלמעלה של למעלה מי' אמה אבל מן הצד – אוסר ר' יוחנן לגמרי²⁰¹ **והחזו"א** [כלאים יא ח] כתב שהרמב"ם סמך עמש"כ בירושלמי ריש סוכה שלא מורין היתר בצוה"פ וכתב החזו"א שהיינו בצוה"פ מהצד ושהבין הרמב"ם שדין זה נאמר אף לגבי כלאים ולא רק גבי סוכה ושבת²⁰².

אמנם לענין הלכה – כתב החזו"א שם די' להקל מן הצד בכלאים ב"י אמות ומטה וכמסקנת הגמ' בסוגיין ודלא כהרמב"ם. ודברי הירושלמי שלא מורין כן נאמרו על מן הצד בשבת ובסוכה אבל לא בכלאים עכת"ד החזו"א. ומיהו בדיני כלאים שבסוף הלכות כלאים כתב שראוי להחמיר להרחיק ו' טפחים ועי' מש"כ בזה בתשובה הקודמת וכן מדברי **הגרעק"א** שהרמב"ם לשיטתו שצוה"פ בשבת אסורה למעלה מי' אמה בפרוץ מרובה וע"כ פוסק כהו"א של הגמ' שמה שאסר ר' יוחנן בשבת והתיר בכלאים אזיל על למעלה מי' ולא על צוה"פ מהצד – וכתב הגרעק"א א"כ להלכה שדעת הפוסקים דלא כהרמב"ם בהכי אלא סמכין אצוה"פ בלמעלה מי' גם בפרוץ מרובה – א"כ עכ"ח מה שהחמיר ר' יוחנן בשבת והיקל בכלאים היינו במן הצד ב"י אמות ומטה כמסקנת הגמ' וא"כ יש להקל בכלאים במן הצד ב"י אמות ולמטה וכ"פ **בדרך אמונה** [להגר"ח קניבסקי] פרק ז ס"ק פג עי"ש. **אמנם עי'**

²⁰⁰ וצ"ע בזה הרי דרכו של מרן לפסוק כב' מתוך ג' עמודי ההוראה שהם הרי"ף הרמב"ם והרא"ש כמבואר בהקדמת הבי"י וא"כ היה צריך לפסוק את שיטת הרי"ף והרמב"ם וכאן לא רק שלא פוסק כמותם אלא אפי' לא מביאם וצ"ע.

²⁰¹ וצ"ע דהא הגמ' בדף יא: הביאה שר' יוחנן אמר לר"ל שממעשה דר' יוחנן בן החורני לגבי כלאיים מוכח שיש לחלק בין צוה"פ י' לצוה"פ למעלה מי' – והגמ' הוכיחה שאיירי מן הצד – א"כ מוכח שבצוה"פ י' ומטה גם ר' יוחנן מתיר מן הצד בכלאים וצ"ע.

²⁰² וכנראה שאין זה מחלוקת בבלי וירושלמי אלא שהבבלי דיבר מעיקר הדין והירושלמי אמר **שלהלכה** לא מורין כן וצ"ב בזה דבפשוטו נראה שהבבלי מסיק להקל במן הצד עד י' אמה בכלאים ואיך פוסק הרמב"ם כהירושלמי שהוא נגד מסקנת הבבלי וצ"ע בזה.

במשנ"ב שסב ס"ק נט לגבי שבת בצה"פ למעלה מי' בפרוץ מרובה שנכון לחוש לדברי הרמב"ם עיי"ש וצ"ע למעשה אי זה גם בכלאיים במן הצד.

ש. מה החוזק שצריך להיות לצוה"פ?

ת. בגמ' א"ר חסדא שצריך שתהא בריאה לקבל דלת ואפי' דלת של קשים ועי' הערה²⁰³ ועי' בהערה שבסוף התשובה הבאה.

ש. מהו "היכר ציר" והאם צוה"פ צריכה אותו ומדוע?

ת. היכר ציר אומרת הגמ' שהיינו "אבקאתא" ופרש"י דהיינו חור שציר הדלת סובב בו²⁰⁴, ואף על פי שאינה צריכה דלת, מיהו חזיא לדלת בעינן עכ"ל. והיינו שישים במפתן הפתח ובמשקוף של צוה"פ חור שנכנס בו הציר של הדלת.

ולגבי אי צריך היכר ציר בצוה"פ – בגמ' אמר ר"ל משום ר' ינאי שצריך²⁰⁵.

הערה: כתבתי את שתי התשובות האחרונות לפי פשטות דברי הגמ' שלית מאן דפליג על דברי ר' חסדא שבעי' שתהא בריאה שתוכל לקבל דלת ועל דברי ר' ינאי שבעי' שיהא בצוה"פ היכר ציר **אולם הרי"ף** [ב: **והרמב"ם**] [טז יט] כתבו רק את דין ר' חסדא והשמיטו את דין ר' ינאי וכתב **הר"מ מרוטנבורג** - **מובא ברא"ש** א יד - שבדוחק יש ליישב דעת הרי"ף שסבר שמה שאמרו בשם ר' אשי שלא אמר ולא כלום היינו שא"צ היכר ציר ושע"ז הביא ר' אוויה ברייתא לסייע שאומרת שסגי בקנה מכאן ומכאן ומשמע שא"צ היכר ציר מדלא מצריך בברייתא היכר ציר²⁰⁶ וכ"כ **המגיז משנה** בהסבר הרמב"ם והרי"ף. **אולם הר"מ מרוטנבורג עצמו** חולק על הרי"ף והרמב"ם וסובר דפשטות דברי תלמידי ר' אשי היא שר' אשי לא אמר בזה דעה כלל ואין ראיה מר' אשי שפסק דלא כר' ינאי. **עכת"ד**

²⁰³ וכתב בשו"ת **ריב"ש** [תה סוד"ה תשובה] דהקנה שלמעלה סגי בכל שהוא כמו שאמרו בירושלמי (עירובין פ"א ה"א) אפילו קנה מכאן וקנה מכאן וגמי על גביהן **עכ"ל** והובא בב"י שסב יא וכ"פ **מ"ן** שם **אולם עי' משנ"ב** דצריך שלא ינטל ע"י הרוח ועי' **עוד במשנ"ב** שבמתנדנד ברוח – **כשר** בקנה על גביהן ויש שמחמירין.

²⁰⁴ **ועי' בערוך** ערך אבאקתא שכתב וז"ל שכל דבר שהוא נקוב להכניס בו דבר אחר קורין אותו אבאקתא עכ"ל ומצאנו כעין זה במשנה מקוואות ו' י "האביק שבמרחץ" והתם היינו חור שהמים שבמרחץ נכנסין לתוכו וכתב **הר"ש** שם שאביק הוא לשון חקק עכ"ל ו**נלענ"ד** דיתכן שאביק הוא מלשון אפיק [דב' רפויה ופ' רפויה מתחלפות כמ"ש רש"י בויקרא יט טז שכל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד מתחלפות זו בזו, בי"ת בפ"א ובו"יו, עיי"ש] והיינו בארמית "מוציא" שהחור הזה מוציא את המים מהמרחץ ומכאן למדו לכל חור שדבר אחר נכנס בו לקראו אביק כנלענ"ד וצ"ע.

²⁰⁵ והיינו דבלי זה אין לזה שם פתח. ויל"ע אי דין היכר ציר לר' ינאי הוא מדאוי או מדרי'.

²⁰⁶ **וא"ת** להסבר המהר"ם מרוטנבורג ברי"ף מדוע אין מדברי ר' אשי ראיה גם נגד דין ר' חסדא? ולמה פסק הרי"ף את דין ר' חסדא? וי"ל שמסתבר שדברי ר' אשי אזלי רק על מימרא האחרונה שבגמ' שהרי לא מסתבר שר' אשי לא אמר שום דין בצוה"פ ולדוגמא וודאי מצריך שיעמוד ברוח מצויה ושיהא קנה על גביהן ולא מהצד וכו'.

הר"מ מרוטנבורג המובא ברא"ש. ומסיים בה הרא"ש וז"ל ראיתי בירושלמי (פ"א) דפליגי רבי יוחנן ור"ל ר' יוחנן לא מצריך היכר ציר ור"ל מצריך היכר ציר ושמא על דא סמך רב אלפס ז"ל ולא הביא הא דהיכר ציר ומיהו ר"ל משמיה דר' ינאי אמר שהיה רבו של ר' יוחנן והלכה כר' ינאי: ²⁰⁷ עכ"ל הרא"ש.

להלכה – פסק מרן [שסב יא] את דברי ר' חסדא [והוסיף שרק המזוזות של צוה"פ צריכות להיות חזקות כדי לקבל דלת של קש אבל המשקוף לא] ולא הביא את דברי ר' ינאי שבעי היכר ציר וכהסבר המהר"ם מרוטנבורג והמ"מ בדעת הרי"ף והרמב"ם שהשמיטו דין זה.

ש. האם המזוזות של צוה"פ צריכין ליגע במשקוף לגבי מזוזה ולגבי עירובין?

ת. נחלקו בזה רב ששת ורב נחמן. **לר' ששת** – צריכין ליגע **ולר' נחמן** – א"צ. ומביאה הגמ' ברייתא שמשמע ממנה כר' נחמן שאין המשקוף צריך לגעת במזוזות אלא אף משקוף שיש הפסק בינו לבין המזוזות הווי צוה"פ [עי' תשובה הבאה והתשובה שאחריה].

להלכה – פסק מרן [שסב יא] שא"צ שיהיו המזוזות נוגעות במשקוף אך צריכין להיות הקנים שבצדדין מכוונים נגד קנה העליון [עי' תשובה הבאה].

ש. מה הדין בב' מזוזות שצוה"פ שעליהן היא כמין כיפה ועל הצוה"פ כמין כיפה יש גג ישר – האם כשירה לצוה"פ?

ת. במקרה שבמזוזות הישרות יש גובה י' והחלל שבין המזוזות הוא ד' טפחים ועל הכיפה יש גג ישר שרחבו מגיע עד מעל המזוזות – כשירה לצוה"פ לכו"ע. דלמרות שאין הכיפה נחשבת ל"קנה שעל גביהן" דהקנה צריך להיות ישר ולא עגול – מ"מ התקרה שעל הכיפה נחשבת לקנה שעל גביהן אף שהכיפה מפסיקה בינה לבין המזוזות ועי' הערה ²⁰⁸

ואם המזוזות הישרות – שביניהם יש חלל ד"ט – אינם גבוהות י' יש בזה מחלוקת ר"מ וחכמים האם אמרינן "חוקקין להשלים" או לא. **דלר"מ** אמרי' חוקקין להשלים והיינו שאף שאין פה חלל ד"ט בגובה י' טפחים – חשבי' כאילו מזוזות הפתח נחקקו וכאילו יש חלל של גובה י"ט על רוחב ד"ט. אך בעי' לזה **ג' תנאים**: **א.** שבג"ט התחתונות של חלל הפתח יהא חלל רוחב ד"ט דאז יש לזה שם פתח וה"חוקקין" מרחיב את החלל כלפי מעלה

²⁰⁷ ויל"ע הא הרא"ש ס"ל דאמרי' הלכה כהמיקל בעירוב גם באמוראים כדמסיק הרא"ש בשם הר"מ בפרק ב' סימן ד' וכן מצינו שפסק הרא"ש בסוף פרק כיצד מעברין [הלכה יג] כאמורא רבי אלעזר כנגד שמואל ואע"כ ששמואל רביה דר"א משום שהלכה כהמיקל בעירוב וא"כ גם כאן היה צריך לפסוק כר' יוחנן נגד ר' ינאי כי הוא המיקל בעירוב ואע"פ דר' ינאי הוא רבו וצ"ע

²⁰⁸ מה שכתבתי שבעי' שתהא תקרה ישרה על הכיפה כי ה"קנה על גביהן" צריך להיות ישר ולא עגול – כן מוכח מרש"י ד"ה חייבת. אולם דעת הרמב"ם והשו"ע לפי מה שפירשם הט"ז שסג ס"ק ג – משמע שאם המזוזות ישרות – יכול הקנה שעל גביהן יהא עגול ועי' בזה בהערה שבסוף התשובה הבאה ובהערות שוליים שם.

ב. שיהא בפתח חלל בגובה י' ברוחב כל שהוא דאז החוקקין מרחיב את חלל י' לרוחב ד"ט
ג. שדפנות הפתח וגג הפתח יהיו מספיק רחבים שגם אם נחקוק ד' על י' ישארו מחיצות י"ט
וגג ד"ט. אבל אם חסר אחד מג' התנאים דהיינו שאין י' בגובה הפתח אפי' ברוחב כל שהוא
אן שאין בין בג"ט התחתונות חלל ברוחב ד"ט אן שאין עובי בכיפה ובדפנות עד שיהא
אפשר לחקוק בה חלל גבוה י' ורחב ד' - בכה"ג לכו"ע לא חוקקין. דגם לר"מ לא חוקקין
לעשות חלל אלא להשלים חלל והיינו כשיש בחלל הפתח גובה ג"ט שיש בו רוחב ד"ט וכן יש
בו גובה י"ט ברוחב כל שהוא.

ולרבנן – לא אמרי' חוקקין להשלים וכל עוד אין חלל בגובה י' ורוחב ד' – לא הוי פתח.

להלכה – פסק מרן [יו"ד רפז ב] כרבנן שלא אמרינן חוקקין להשלים.

ש. מה הדין בשלושת המקרים הבאים: **א.** בכיפה שגם המזוזות הם בעיגול אבל יש מעל לכיפה גג שטוח? **ב.** אם המזוזות ישרות ואין מעל לכיפה גג שטוח? **ג.** אם גם המזוזות עגולות וגם אין מעל לכיפה גג שטוח - האם נחשב צוה"פ ומדוע?

ת. במקרה א' שהמזוזות עגולות והגג שמעל לכיפה שטוח - מרש"י משמע שאין המזוזות צריכין להיות ישרות²⁰⁹. ועל כן אם התמלאו התנאים שיש בתשובה הקודמת [גבי כיפה שיש לה מזוזות ישרות] – והיינו שיש בפתח חלל גובה י' על רוחב ד' ושמעל לכיפה יש תקרה ישרה שמגיעה עד מעל למזוזות – הווי צוה"פ גם כשהמזוזות עגולות.

וכמו כן מחלוקת רבנן ור"מ באם חוקקין להשלים [כשיש בין המזוזות חלל של גובה ג' על רוחב ד' ויש תחת הכיפה חלל י' ברוחב כל שהוא] היא גם במזוזות עגולות.

במקרה ב' שהמזוזות ישרות ואין מעל לכיפה גג שטוח - מרש"י משמע שאין זה נחשב פתח דכתב [בד"ה חייבת] שהעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למזוזות, - משמע שהעיגול עצמו אינו תקרה

וכ"ש במקרה ג' שאינו נחשב פתח כי העיגול אינו תקרה.

²⁰⁹ **כ"מ מרש"י ד"ה וחכמים פוטרם** "מפני שלמעלה בעיגול הוא מיצר ואינו רחב ד' " ומשמע שאילו חלל שבין המזוזות למעלה היה רחב ד' – הוויא פתח גם לרבנן אע"פ שהוא בעיגול. וכ"כ רש"י ביומא יא: ד"ה ביש ברגליה ג' שמסביר שמחלוקת ר"מ ורבנן היא כשקודם שהגביה י' – נתמעט רחבה מד' – ולא כתב שלרבנן בעי' דופן י' בקו ישר. ואף שברש"י בסוגיין ד"ה ושווין שאם יש ברגליה י' [שחייבת במזוזה] כתב רש"י "קודם שיתחיל להתעגל" ומשמע שאם התחיל להתעגל קודם גובה י' אינה מחיצה צ"ל שזה לא משום שהמזוזות עגולות אלא משום שאיירי שבין המזוזות הישרות יש ד' טפחים בצמצום וכשמתחילות הדפנות להתעגל – אין ביניהם ד"ט. **ועי' ב"י** יו"ד רפז ב' **וב"ח** שם [והביאם **הש"ך** ס"ק ב] שכתבו כך **בהסבר רש"י** [וז"ל הבי"י "לפרש"י אפילו אין שם שתי מזוזות כלל אלא שמתחלה מתחיל להתעגל אם יש בו גובה עשרה ברוחב ארבעה חייבת "] **וכ"מ** לשון **הטור** שם [וז"ל " אם יש בגובה המזוזה י' טפחים קודם שנתקצרה עד שאין בה ד' חייב"] **אמנם בחידושי הר"ן כתב בדעת רש"י** שמש"כ "מפני שלמעלה בעיגול הוא מיצר ואינו רחב ד' " – חדא מתרתי נקט שיש ב' סיבות שאינו פתח – מצד שהוא עגול ומצד שאינו רחב ד' עיי"ש וא"כ גם לרש"י עגול לאו מחיצה היא.

הערה א: מה שכתבתי [במקרה א'] שכדי להחשב צוה"פ צריך שבין המזוזות יהא חלל י' ברוחב ד"ט - זו דעת רש"י [יא: ד"ה חייבת] וכ"כ הרשב"א בעבודת הקודש בית נתיבות שער ב סימן ב' ס"ק כט אבל דעת הרמב"ם [שבת טז כ כפי הבנת המ"מ בדבריו] דלא בעינן רחב ד' לענין צורת פתח ולענין מזוזה. וכתב המ"מ בדעתו דעד כאן לא הזכירו שם רחב ד' [בברייתא שבת יא:] אלא משום ר"מ דאית ליה חוקקין להשלים ואינו סובר כן במה שאינו רחב ד' שאין לו שיעור אבל בשיש ברגליה עשרה ודאי אינה צריכה רחב ד' כך [עכ"ל המ"מ] ולגבי איזה שיעור כן צריך להרמב"ם - עי' בערוה"ש [יו"ד רפז ט] דבעי ג"ט דאל"כ הר"ז לבד ואינו פתח.

הערה ב:— מה שכתבתי [במקרה א'] שכדי להחשב צוה"פ המזוזות יכולות להיות עגולות אבל הגג צריך להיות ישר - זו דעת רש"י אולם דעת הרמב"ם [תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו הלכה ד לפי הסבר הט"ז יו"ד רפז ב-ג בדעתו] להיפך - שהמזוזות צריכות להיות ישרות והגג יכול להיות עגול.

ומשמע מהט"ז [יו"ד רפז ב-ג] שישוד מחלוקת הרמב"ם ורש"י היא שלרש"י אין הכיפה משמשת כמשקוף אלא התקרה שמעל לכיפה היא המשקוף ולפיכך גם אם המזוזות עגולות – יש היכר מהן המזוזות ומהו המשקוף אבל להרמב"ם הכיפה היא המשקוף וכלל א"צ שיהא תקרה ישרה על הכיפה ולפיכך אם גם המזוזות עגולות כמו הכיפה – אין ניכר מה מזוזה ומה המשקוף דתרוויהו עגולין ולכן בעי' מזוזות ישרות. ועי' חזו"א [עא (ז) סעיף ה' וכן סעיף יא] שאם המזוזות עקומות אבל ניכר מה מזוזה ומה משקוף וכגון שהמשקוף ישר [ואיננו עשוי ככיפה] – נראה מהט"ז שגם הרמב"ם יודה שמחיצות עקומות הווין מחיצות דסגי בזה שניכר מה משקוף ומה מזוזות ומיהו בעינן שהמשקוף יגע במזוזות עכ"ד החזו"א ונראה פשוט שהיתרו של החזו"א הוא רק כשמתחת לגג השטוח אין גג העשוי ככיפה אבל אם יש גג העשוי ככיפה שהוא מחובר לדפנות העגולות [כמו במקרה א' שכתבתי בשאלה] א"כ שוב לא ניכר מה דופן ומה משקוף ולא יעזור מה שמעל לגג העשוי ככיפה יש גג ישר דעדיין לא ניכר מה דופן ומה משקוף ועי' בהגהות חכמת שלמה [להגר"ש קלוגר] על שו"ע או"ח שסב י שכתב שאם המזוזות עקומות וקנה העליון ע"ג החלק העקום - אינו נחשב שהוא ע"ג העמוד והוי צוה"פ מהצד עי"ש ועי' בספר מנחת שלמה להגרש"א [תניינא ב-ג ס] שמביא את ב' הדעות וכותב שהמחלוקת היא כשהמזוזה עקומה יותר מג"ט אבל בפחות מזה לכו"ע כשר ונראה שבמחלוקת הגר"ש קלוגר והחזו"א נוטה הגרש"ז להקל כהחזו"א [דאחרי שמביא דעת הגרש"ק כותב "אולם החזו"א וכו' ומשמע שנוטה לדבריו].

וא"כ להרמב"ם [עפ"י הסבר הט"ז] במקרה א: פסול דהמזוזות עקומות ולא ניכר מה מזוזה ומה גג [ודלא כרש"י שמחשיב את הגג השטוח העליון לגג] ובמקרה ב' - כשר דהכיפה נחשבת משקוף [ודלא כרש"י] ובמקרה ג' פסול דכל העיקום כחדא חשבינן ליה ואין אתה יכול לעשות מזוזות ממנו וגם משקוף.

ויל"ע לדעת הרמב"ם עפ"י הט"ז שהכיפה היא המשקוף – מהי ראית הגמ' מדין כיפה שלא בעי' שהמשקוף יגע במזוזות הא בכיפה המשקוף נוגע במזוזות **ועי' אבני נזר** או"ח רסד ס"ק ו' דלדעת הרמב"ם הגמ' מבינה שכמו שאמצע המשקוף יכול להיות גבוה מהמזוזות – כך גם צידי המשקוף יכולים להיות גבוהים מהמזוזות²¹⁰.

להלכה – פסק **מרן** [או"ח שסב יב וכן יו"ד רפז ב עפ"י הסבר הט"ז] **כהרמב"ם** המובא למעלה שבעי' מזוזות י"ט לפני שמתחיל להתעגל ומצד שני אם המזוזות ישרות הווי צוה"פ גם אם הגג עגול **ובט"ז** [ס"ק ב] מביא את דעת רש"י דהווי פתח גם אם המזוזות מתחלות להתעגל קודם י"ט אולם לא מביא את הא שמשמע מרש"י שבעי' שמעל לכיפה תהא תקרה ישרה וצ"ע ועי' **משנה ברורה** שסב ס' שמתיר כשהקנה שעל גביהן נמצא בשיפוע ולכאוי זה דלא כרש"י שמצריך תקרה ישרה ואולי י"ל שגם שיפוע נחשב ישר והעיקר שלא יהא בעיגול וצ"ע.

ולגבי אי בעי' רוחב ד"ט - עי' באה"ג ובאור הגר"א שמרן פסק **כהרמב"ם** שא"צ רוחב ד' כדי שיחשב צוה"פ ועי' ש"ך שמביא את דעת רש"י ומרדכי וטור שבעי' רוחב ד"ט כדי שיחשב פתח.

ממשנה יא: עד משנה יג:

ש. איך מכשירים את הפתח של מבוי סתום שיהא מותר לטלטל בו?

ת. נחלקו בזה ב"ש ב"ה ור"א לב"ש – ע"י לחי וקורה דהיינו שישים עמוד בחלל הפתח צמוד לאחת המזוזות וגם ישים קורה מעל ב' המזוזות.

ודעת ב"ה - שסגי בלחי או קורה **ודעת ר"א** – שבעי' שתי לחיין – צמוד לכל אחת מהמזוזות ונסתפקה הגמ' אי ר"א מצריך גם קורה ועי' הערה²¹¹

ונחלקו תנאים במשנה ובברייתא האם מה שמצריכים ב"ש לחי וקורה ור"א ב' לחיין – היינו רק במבוי שפתחו רחב מד' אמות או גם ברחב פחות מד"א. **דעת תלמיד אחד** משום

²¹⁰ וכן משמע מדברי הרשב"א בעבודת הקודש – דטעם שכיפה מהני בתור "קנה על גביהן" הוא מחמת שא"צ שהקנה יגע במזוזות ע"ש והיינו שאם היה צריך הקנה שעל גביהן ליגע במזוזות – היה צריך גם להיות באותו גובה ולא ככיפה.

²¹¹ וצ"ב לצד שר"א מצריך גם קורה – למה לא אמר א"ז להדיא? **ועי' ריטב"א** [יב. ד"ה היינו] שמסביר שהגמ' מבינה שר"א וודאי סובר כב"ש דהוא מתלמידי ב"ש וע"כ הסתפקה הגמ' האם מה שאמר ר"א "ב' לחיין" היינו שבא להוסיף על מה שאמר ת"ק בשם ב"ש שצריך לחי וקורה – ובא ר"א להוסיף עוד לחי [ולכן לא אמר להדיא שצריך קורה כי בא להוסיף על דברי ת"ק בשם ב"ש שאמר שצריך קורה] או שבא לחלוק על דברי ת"ק בדעת ב"ש ולומר שא"צ לחי וקורה אלא ב' לחיין בלבד. **ובחיזושי הר"ן** כתב דספיקא דגמ' הוא – האם ר"א ס"ל כב"ש שצריך לחי וקורה ובא להוסיף עוד לחי [ולכן לא אמר שבעי' קורה כי בא להוסיף על דברי ת"ק בדעת ב"ש] או שס"ל כב"ה שא"צ לחי וקורה ומיהו סובר שצריך לחיים ולא סגי בלחי אחד.

ר' ישמעאל במשנה וכן דעת רשב"ג בברייתא – שב"ש ור"א חולקין על ב"ה רק מד' אמות ומעלה²¹² ודעת ר"ע במשנה שנחלקו גם על פחות מד"א.

להלכה – פסק מרן [שסג ג, יד] כת"ק וכדעת ב"ה שסגי בלחי או קורה.

ש. הזורק מרה"ר למבוי שיש לו ג' מחיצות ולמבוי שיש לו ב' מחיצות – האם חייב לב"ש ולב"ה?

ת. מבוי שיש לו ג' מחיצות – לב"ה חייב ולב"ש נסתפקה הגמ' ומסיקה שגם הם מודים שחייב ומבוי שיש לו ב' מחיצות – לב"ש פטור ולב"ה נסתפקה הגמ' ומסיקה שחייב ועי' הערה²¹³.

ש. מבוי שרחבו פחות מד' טפחים – האם צריך תיקון ומדוע?

ת. בגמ' בדף יב. אמר ר' אחלי שא"צ תיקון. ובסוף העמוד שם אומרת הגמ' לחד לישנא ששמואל פליג על ר' אחלי וסובר שמרוחב ג"ט בעי' תיקון והגמ' בדף יג. אומרת שבזה נחלקו ר"ע ות"ק במשנה דהיינו האם רק מד' ואילך צריך תיקון או שכבר מג' ואילך צריך תיקון.

הערה: הרמב"ם [שבת יז ט] פוסק כשמואל ובכל זאת בפחות מג"ט פוסק שא"צ לחי. ומשמע שסובר שכל המחלוקת של שמואל עם ר' אחלי [לחד תירוצא בגמ'] היא כשפתח המבוי רחב בין ג"ט לד"ט אבל אם רחב פחות מג' – לכו"ע א"צ לחי דהא הוא לבוד וחשיב כסתום.

להלכה – פסק מרן [שסג כח] שבפתח רחב פחות מג"ט – א"צ לחי [וכדברי הרמב"ם המובא בהערה שבסוף התשובה]. וברחב בין ג"ט לד"ט – פסק מרן בסתמא שמבוי אפי' לית בו ד' טפחים בעי' תיקון להתיירו ודלא כר' אחלי ובי"א הביא את דעת ר' אחלי. **וכתב במשנ"ב** [ס"ק קיז] שהדרכי משה פסק כ"א [ודלא כמרן שפסק כדעה ראשונה] והוסיף המשנ"ב דאף אם נחמיר כדעה ראשונה דהיכא שרחב ג' צריך תיקון היינו דוקא היכא

²¹² עי' **ריטב"א** לקמן יג. ד"ה הלכה שמקשה דבגמ' שבת קלה. הגמ' שואלת על ר"א הקפר שהסביר במה חולקים ב"ש וב"ה – "טעמא דב"ש אתי לאשמועינן" ומחמת זה אמרה שצ"ל שר"א הקפר חידש לנו דבר בדעת ב"ה ולא בא רק להסביר במה נחלקו ב"ש על ב"ה עיי"ש. וא"כ בסוגיין מה חידשו ה"תלמיד אחד" משום ר' ישמעאל ורשב"ג איזה דין בדעת ב"ה? ולמה הגמ' לא שואלת גם כאן טעמא דב"ש אתי לאשמועינן? **ותירץ** שהתלמיד אחד חידש להסביר את דברי רשב"ג שאמר שפחות מד"א א"צ כלום – אין הכוונה שא"צ אפי' לחי אלא שצריך לחי או קורה וזה – הוא חידוש גם בדעת ב"ה שגם בפחות מד"א צריך לחי או קורה עכ"ד הריטב"א אלא שלכאוי זה דחוק שה"תלמיד אחד" [דהיינו ר"מ כשהיה תלמיד של ר"ע כדאמרי' בגמ' יג.] בא להסביר את שיטת רשב"ג שהיה בן דורו [ובייחוד שגם רשב"ג היה אז רק תלמיד] ואולי י"ל שרשב"ג שמע שיטה זו מרבותיו ועליהם דיבר ר"מ וצ"ע.

²¹³ עי' **רשב"א** שאומר שמה שאמרה הגמ' שבב' מחיצות חייב לב"ה – דחויא בעלמא הוא – והיינו דכוונת הגמ' היא שממתני' אין ראייה שלב"ה פטור בב' מחצות. אבל באמת הדין הוא שלב"ה בעי' ג' מחיצות כדי לחייב את הזורק מרה"ר למבוי דליכא מ"ד שתי מחיצות דאורייתא אלא ר' יהודה בלבד

שמבפנים היה עכ"פ רחב ד' אלא שמתקצר בפתחו בלבד אבל היכי שבכולו אינו רחב ד' בודאי יש להקל עכ"ד וכתב בשעה"צ דכשאינו רחב ד"ט הוא מקום פטור וא"צ תיקון והוסיף שכ"כ הראב"ד והרשב"א והריטב"א עיי"ש.

ש. מהי "חצר" ובמה היא שונה ממבוי ואיזה תיקון צריך לעשות לה ברוח רביעית הפתוחה לרה"ר?

ת. חצר היא החלק שלפני הבתים - שנמצאים במקום מגודר שיש בו ב' בתים לפחות - שבה האדם עושה את שימושו. והיא שונה ממבוי דמבוי הוא רחוב שבתים וחצרות פתוחים לתוכו²¹⁴. וחצר אינה פתוחה לשום חצר אחרת וכמו כן מבוי ארכו יתר על רחבו וחצר – ארכה כרחבה או שרחבה יתר על ארכה [אורך הכוונה לשטח שמפתח החצר עד הקיר שמולו].

ולגבי חצר שארכה יתר על רחבה אך אין בתים וחצירות פתוחות לתוכה - עיי' הערה²¹⁵.

ולגבי התיקון שצריך לעשות לה – נחלקו תנאים בברייתא: לת"ק - חצר ניתרת בפס אחד ולרבי בחצר מודו ב"ה לרבי אליעזר שניתרת בב' פסין והיינו שישים בב' צידי הפתח פס בכל צד.

²¹⁴ בסוגיין פרש"י דהיינו שתי חצירות פתוחות לתוכו, ובית פתוח לכל חצר עכ"ל וכ"כ הראב"ד [מובא ברשב"א בסוגיין ד"ה איזהו] ולקמן בדף עד. ד"ה בתים פרש"י שני בתים לכל חצר ושתי חצירות למבוי וכ"כ בתוס' בסוגיין ד"ה ובתים והרשב"א [ד"ה איזהו]. והוכיחו תוס' והרשב"א דבריהם מהגמ' בשבת קלא. לגבי חצר שלא עירבו ערובי חצירות ובטלו כל דיירי החצר את ביתם לבית אחד שאומרת הגמ' שם שאין המבוי של אותה חצר יכול התכשר בלחי אלא בעי פס ד' משום שליכא חצירות ובתים דיש רק בית אחד בחצר [בית - איכא, בתים - ליכא] עכ"ד הגמ' – משמע שבעי ב' בתים פתוחין לחצר. והוסיף הרשב"א שכ"כ בירושלמי בפירקין [הלכה א] להדיא "מבוי אין פחות משני חצירות חצר אינה פחותה משני בתים". להלכה – פסק מרן [שסג כו] כרש"י לקמן עד.

²¹⁵ בגמ' בסוגיין דף יב: א"ר נחמן איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה - כל שארכו יתר על רחבו, ובתים וחצרות פתוחין לתוכו. ואיזו היא חצר שאינה ניתרת בלחי וקורה אלא בפס ארבעה - כל שמרובעת. מרובעת - אין, עגולה - לא? - הכי קאמר: אי ארכה יתר על רחבה - הוה ליה מבוי, ומבוי בלחי וקורה סגיא. ואי לא - הוה לה חצר. עכ"ל הגמ' ולכאוי יש סתירה מהרישא לסיפא דברישא כתוב שבשביל דין מבוי – דהיינו שסגי בלחי וא"צ פס ד' - בעי ב' תנאים: שארכו יתר על רחבו ושבתים וחצירות פתוחין לתוכו ולא סגי בתנאי שארכו יתר על רחבו ואילו בהמשך גבי חצר אמרי' שסגי בתנאי שארכה יתר על רחבה בשביל להתייר בלחי? וכתב ע"ז רבינו יהונתן על הרי"ף [ג: ד"ה ואיזהו חצר] וז"ל צריך שנפרש דכי סגי ליה בלחי וקורה הני מילי שפתוחין לאותו חצר בתים וחצרות כענין שפירשנו למעלה עכ"ל וכן דעת הראב"ד מובא ברשב"א ובריטב"א שרק אם נתמלאו ב' התנאים סגי בלחי ומש"כ בגמ' שחצר שארכה יתר על רחבה סגי בלחי – מיישב הראב"ד שלא איירי בחצר כפשוטה אלא במבוי שפתוחות לו ב' חצירות וה"ק "איזו היא צורת מבוי שהוא כחצר ואינה ניתרת אלא בפס ד' כל שהיא מרובעת" וא"כ גם רבינו יהונתן וגם הראב"ד מסכימים שבשביל שיהא סגי בלחי או קורה בעי שני תנאים: א. ארכו יותר מרחבו ב. בתים וחצרות פתוחין לתוכו אלא שנחלקו בפירוש הגמ'. אולם בתוד"ה בתים כתבו שחצר שריא אפי' שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכה משום שמבוי קרוב יותר לרה"ר בעי בתים וחצירות עכ"ד והיינו שאיירי שהחצר לא פרוצה לרה"ר אלא רק פתוחה למבוי [שלא עירב עמה שיתופי מבואות] והמבוי פתוח לרה"ר ובכה"ג סגי בלחי בפתח החצר.

להלכה – פסקו מרן והרמ"א [שסג כז] כתוס'.

ואמרו ר' יוחנן²¹⁶ ושמואל²¹⁷ בגמ' – שמה שאמר ת"ק²¹⁸ שסגי בפס אחד - היינו כששם פס הרחב ד"ט. אבל כששם פס כל שהוא – מודה ת"ק דבעי ב' פסים דהיינו בב' צדדים.

[ויוצא שבין לת"ק ובין לרבי מחמירים בחצר יותר מבמבוי דהא במבוי סגיא בלחי כל שהוא בצד אחד ואילו בחצר – לרבי בעי פס בכל צד ולת"ק או פס בכל צד או פס ארבעה בצד אחד. וטעם שחצר חמורה ממבוי עיי' הערה²¹⁹].

עוד אמר שמואל [עפ"י הסבר הגמ' בדעתו] שבמקרה שהדופן סותמת את רוב הדופן הרביעית – ניתרת לכו"ע אע"פ שאינה מב' צדדים ואינה רחבה ד"ט וכגון בפתח הרחב ז"ט שסגי בפס של פחות מד"ט שסותם את רוב הפתח וא"צ פס ד' [והיינו אליבא דת"ק דלרבי וודאי שבעי ב' פסין²²⁰].

להלכה - פסק מרן [שסג ב] כת"ק²²¹ וכהסבר ר' יוחנן ושמואל שחצר שנפרץ במילואו עד עשר אמות, ניתר בפס רחב ד' טפחים שיעמידנו מצד א' במקום הפרוץ, ואם ירצה לתקנו בשני צדי הפרצה, די בשני פסין של שני משהויין.

ש. חצר הפתוחה במלואה לרה"ר ורוחב הפתח הוא שבעה טפחים – כמה צריך להיות רוחב הפס שישים בפתח החצר? ומדוע?

ת. אמרי' בגמ' ששמואל אמר לרב שילא שיש להתיר בפתח שבחצר או בב' לחיים או בפס שסותם את רוב הפתח. והעמידה הגמ' את דבריו שאיירי בפתח הרחב ז' טפחים דאילו ברחב ח' טפחים ומעלה [עד י' אמה] – א"צ לסתום רוב הפתח אלא סגי בפס ד' אבל בפתח הרחב ז' טפחים – רוב הפתח הינו קצת יותר משלושה וחצי טפחים ובכה"ג דיבר שמואל ואמר שא"צ לשים פס ד"ט אלא סגי בפס שסותם את רוב הפתח.

²¹⁶ עפ"י הסבר ר' זירא בדעתו.

²¹⁷ עפ"י הסבר ר' פפא ור"ה בריה דרב יהושוע בדעתו.

²¹⁸ כתבתי התשובה עפ"י דעת רש"י [יב. ד"ה רבי היא] שר' יוחנן ושמואל שאמרו שברוח אחת בעי' ד' טפחים ובב' רוחות בעי' ב' משהויין – דיברו בשיטת ת"ק וכמותו הם פוסקים. אבל תוס' [סוד"ה ור' נחמן] והריטב"א כתבו דר' יוחנן ושמואל דברו אליבא דרבי שאמר שבעי ב' פסין – שלדעתו סגי גם בפס ד' ברוח אחת אבל לרבנן סגי בחצר פס משהו ברוח אחת.

²¹⁹ הטעם – כתב בשו"ת הרשב"א חלק ה סימן רג וז"ל מבוי שהוא בוש לאכול בתוכו אין תשמישן בהם כל כך לפי רבוי הדירין מתמעט תשמיש המובאין ובמחיצה כל דהוא סגי וכ"כ המשנ"ב [שסג יג] שכל שהוא עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע צריך מחיצות יותר גמורות עכ"ל וכנראה הכוונה דיותר דרך לטלטל בחצר מבמבוי וע"כ יותר יש לגזור ובלבוש [שסג ד] כתב טעם אחר וז"ל בכותל המבוי אין המשהו ניכר כל כך כמו בכותל שבתוך החצר, לפיכך צריך תיקון הניכר יותר מן החצר עכ"ל.

²²⁰ הינו לפי רש"י ד"ה רבי היא אבל לתוס' [ד"ה ור"נ] – גם לרבי סגי בפס ד' או רוב דופן – עיי' הערה שלפני ההערה הקודמת.

²²¹ עיי' הערה קודמת.

ונחלקו תרוצי הגמ' האם לדעת ר' אחלי שאמר שפתח מבוי הרחב פחות מד' א"צ שום תיקון – ה"ה בפתח חצר ולפי זה לדעתו בפתח הרחב ז' טפחים סגי בפס של שלושה טפחים ומשהו כדי שהפתח לא יהא רחב ד' וא"צ פס ברוחב רוב הפתח או שבחצר מודה ר' אחלי שבעי' פס ד' או שהפס יחסום את רוב הפתח – דהיינו שבפתח של ז' טפחים צריך פס של למעלה מג' וחצי טפחים.

וכמו כן אומרת הגמ' שדינו של ר' אחלי לגבי מבוי שנוי במחלוקת תנאים [לקמן דף יג.].
להלכה – פסק מרן [שסג ב] דאפילו אין בפרצה ד' טפחים, כיון שהוא במילואו צריך תיקון עד שיהא בה פחות מג'. וכתב בב"י [שסג כח] שגבי חצר – גם הרא"ש שסובר שבמבוי בפחות מד' א"צ תיקון – מודה דבחצר אף בפחות מד' בעי תיקון עכ"ד וממילא בפתח ז' צריך פס ברוב הפתח.

ש. מהי "לשון ים" ומה דינה אם נכנסת לתוך חצר שיש לה שלוש דפנות שלמות ולשון הים נכנסה לחצר ע"י שדופן הרביעית נשברה או שהיא מכוסה במים – האם שרי לדלות מים ממנה לחצר והאם שרי לטלטל בחצר ומדוע?

ת. לשון ים היינו חלק מים [או נהר] שהוא כרמלית שנכנס לתוך החצר.
 ויש בזה ג' **חילוקים**: א. כשאין הפרצה רחבה י' אמות וגם המחיצה הרביעית לא נפרצה במלואה²²² – הווי החצר רה"י גמורה ומותר לדלות מים לחצר וכן מותר לטלטל בחצר.
 ב. במקרה שהפרצה היא יותר מי' אמות או שהמחיצה הרביעית נפרצה במלואה – מדרבנן אסור לטלטל בה וכן אסור לדלות מים לחצר דהחצר היא כרמלית
 ולגבי אי החצר כרמלית גם לקולא ושרי להוציא או להכניס מכרמלית לחצר הפרוצה לכרמלית – עיי' הערה²²³

²²² מה שכתבתי שאירי שהדופן הרביעית לא נפרצה במלואה – כ"כ רש"י וטעמו הוא דאי נפרצה במלואה למקום האסור לה – אפי' בפחות מי' אמות אסור לטלטל דהא בעי' לחי בדופן רביעית. ועיי' ברש"י ד"ה אבל עשרה א"צ כלום – שכתב "שהרי יש שירור מכאן ומכאן" וצ"ע מהגמ' בדף יב. שאמרה שאע"ג שבדרך כלל חצר בעיא ב' לחיין או פס ד' – במים הקילו שסגי בלחי אחת עיי"ש.

²²³ עיי' **ביאור** ל שמו ג ד"ה ומותר שכתב דמקום שיש בו ג' מחיצות [הפתוח לרה"י או לכרמלית] מותר להוציא ממנו לכרמלית אע"ג דמדאורי הוא רה"י וכמו שהתירו להוציא מכרמלית לקרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה [עיי' עירובין סז: וכ"פ בשו"ע שמו ג] וטעם ההיתר להוציא מכרמלית לקרפף [ולחצר שאין לה דופן רביעית] – כתב **המשנ"ב** [ס"ק יז] וז"ל שאם נאסור זה יסברו שהוא רה"י גמור ואין שם כרמלית עליו כלל ויבואו לטלטל בכולו כשאר רה"י ומתוך זה יבואו שאר אנשים לטלטל גם ברה"ה כי דומה זה קצת לרה"ה כיון שהוא גדול ולא הוקף לדירה וע"כ נתנו עליו חכמים דין שאר כרמלית לענין זה שמותר להוציא ממנו לכרמלית אחר כגון בקעה וכיוצא בזה **עכ"ל** ויש להוסיף דאע"ג דלאידך גיסא יש לחשוש שאם נתיר לטלטל מכרמלית לקרפף יטעו לחשוב שהקרפף הוא כרמלית גם מדאורי והלוא הוא רה"י מדאורי – מ"מ אין זה יביא לתקלה כי גם מכרמלית אסור מדרי' להוציא לרה"י ואמנם עדיין יל"ח שיתירו בכגון של שבות דשבות במקום מצווה וכדו' אך י"ל דזה לא שכיח.

ג. במקרה שאין פרצה כלל במחיצה הרביעית אך היא מכוסה במים – הדין הוא שמדרבנן אסור למלאת מים מהים שבתוך החצר לחצר אך מותר לטלטל בחצר ועיי בהערה שבסוף התשובה.

הערה: כתבתי את מקרה ג' לפי פרש"י. ועיי תוס' ד"ה הכא ורא"ש סי' טז שמסבירים בדעת רש"י שגם למלאת בשביל שימוש בחצר שרי משום שהמחיצה ניכרת לבני החצר ורק למלאת בשביל להכניס הביתה – וה"ה כל הכנסה מהחצר לבית – אסור. והטעם הוא משום דהמחיצות המכוסות במים לא נראות לבני הבית משום שהוא רחוק מהמחיצה המכוסה במים ואין ניכר לבני הבית שיש כאן מחיצה.

אבל דעת רשב"ם ור"ת בתוס' דסוגיין מייירי כשהמחיצה היא בין החצר למים – דהיינו שבתוך המים אין מחיצה כלל אך המים עשו מחיצה חדשה בתוך החצר עיי שסחפו חול מהחצר לים ונהיה בור בעומק י' לאורך החצר שהוא מחיצה – ואז הדין הוא שאסור למלאת מים מלשון הים שהרי הוא מחוץ למחיצה ובמים אין מחיצה כלל ובכה"ג מדברת הברייתא לדעתו. וטעם שבתוך החצר מותר לטלטל הוא דבחצר יש מחיצה עיי הבור שעשו המים. ומוסיף רשב"ם שהיתר זה הינו רק בכה"ג שעכשיו המים רחוקים מהמחיצה שאין לחוש שיעלה הים שירטון דהיינו שיביא חול וכדו' וימלא את הבור וממילא לא תהיה מחיצה ע"כ דעת רשב"ם.

ועיי ביאורו"ל שנו ב ד"ה מותר שכתב דשיטת רש"י אינה מוסכמת על רוח"פ וכן כתב שהריטב"א כתב שהיא דוחק גדול עכ"ד והיינו שרשב"ם ור"ת יחמירו במקרה שהמים מכסים את המחיצה אע"פ שלפעמים המחיצה ניכרת.

להלכה - פסק מרן [שנו ב] כרש"י לפי הסבר תוס' ורא"ש הנ"ל [ועיי ביאורו"ל שכתב דאע"ג דרוה"פ פליגי על רש"י ומחמירים שלא למלאת גם לחצר בכה"ג שהמים מכסים את המחיצה - מ"מ כיון שאיירי בדרבנן פסק מרן להקל כרש"י] **והוסיף מרן** שבמקרה ב' – אפשר להכשיר טלטול בחצר עיי שיעשו מחיצה תלויה על המים שגבוהה י"ט [דע"ג מים שרינן מחיצה תלויה אפי' אם היא גבוהה מן המים ג"ט²²⁴] **והמג"א** [ס"ק ו מובא במשנ"ב ס"ק טז] **הביא להלכה גם את הסבר הרשב"ם ור"ת בגמ'** [דמסתבר שגם רש"י מודה לו לדינא].

ש. מהו "מבוי שאינו ראוי לשיתוף" ומה הדין כשעשה לו לחי – האם הוא רה"י מדאו' ומה הדין אם עשה לו קורה ומדוע?

ת. מבוי שאינו ראוי לשיתוף פרש"י דהיינו מבוי המפולש²²⁵

²²⁴ **ויל"ע** אי בעיי שתהא המחיצה טפח בתוך המים כמו לגבי אמת המים [סי' שנו סעיף א] וכן בור שבין ב' חצירות [סי' שעו סעיף א] שפסק מרן שבעי טפח בתוך המים.

²²⁵ היינו מפולש לרה"ר כדמוכח מהסוגיא שדנה אם הוא רה"ר. והמבוי עצמו אינו רה"ר אלא כרמלית

ודינו הוא **לשיטת רבי יהודה** – כל מקום שיש בו ב' מחיצות הוויא רה"י מהתורה אפי' ללא לחי כלל ואפי' הוא רה"ר

ולשיטת רבנן דר' יהודה – אומרת הגמ' בדף יב: שאם יש בו ב' מחיצות ללא לחי – אפילו אם יש קורה – הווי כרמלית דקורה לכו"ע לא הוויא מחיצה ואם יש לחי – נחלקו אמוראים בדעתם לרב יהודה ורבה – הווי רה"י מדאו' והזורק מרה"ר לתוכו חייב דס"ל שלחי בדופן שלישית²²⁶ היא מחיצה מדאורייתא²²⁷ ולרבא – הווי כרמלית דלחי הוא היכר ולא מחיצה.

הערה: כתבתי התשובה **לפי רש"י** שפי' שמחלוקת ר' יהודה ורבה עם רבא איירי במבוי מפולש. ולדעתו במבוי שאינו מפולש – לכו"ע הווי רה"י אפי' ללא לחי וקורה והזורק לתוכו חייב²²⁸ **אבל הרמב"ם** [יז ט] פסק שמבוי שגם מבוי שאינו מפולש – כל עוד אין לו לחי הווי כרמלית וכתב המ"מ שמקורו מסוגיין שהוא מעמיד את סוגיין במבוי שאינו מפולש²²⁹. והיינו שלרב יהודה ורבה בעי' ג' מחיצות ולחי כדי שיחשב המבוי לרה"י אבל בקורה לא סגיא [ולדעתו מבוי שאינו מפולש שיש לו קורה מדאו' חשיב כרמלית (דהיינו מקום פטור דמדאו' כל כרמלית היא מקום פטור) ורק מדר' חשיב רה"י] ולרבא דאמר דלחי נמי משום היכר, היינו דא"כ ע"כ דבג' מחיצות בלא לחי וקורה הווי רה"י מה"ת²³⁰,

להלכה – **במחלוקת רבנן ורבי יהודה** גבי רה"ר שיש לה ב' מחיצות פסק מרן [שסד ב] כרבנן שלא סגי בלחיין אלא בעינן ב' דלתות.

במחלוקת רב יהודה ורבה עם רבא אי לחי משום מחיצה- פסק מרן [שסג יא] לגבי לחי העומד מאליו – דלחי הוא משום מחיצה²³¹.

וכגון שאין בן ט"ז אמה רוחב או שהוא מקורה או שאין ס' ריבוא עוברין בו לדעות שצריכים ס' ריבוא.²²⁶ **כ"כ תוס' ישנים** דהא דבעי' עומד מרובה הוא רק בב' רוחות אבל ברוח ג' וד' א"צ עומ"ר ועי' **חזו"א** [עב (ח) י וכן עד(לי טו)] שזה רק בדופן מול דופן אבל בב' דפנות כמין גאם לא סגי בדופן שלישית בלחי כדי להחשיב את כל הדופן השלישית שכנגד דופן הראשונה כסתומה **וכתב שכ"מ מתוס'** לעיל ח: ד"ה מניח גבי לחי שדפנו אחד ארוך ומשנהו קצר שכתבו שכנגד הארוך יש רק ב' מחיצות – משמע שהקצר לא מהני בתור לחי לחלק שכנגד הארוך אולם כתב בחזו"א [עב (ח) י] **שבמשנ"ב** [בביאורו"ל שסג א ד"ה אסרו] משמע שגם בכמין גאם סגי בלחי מדאו' **עכ"ד החזו"א** וצ"ב מה יענה המ"ב לראיה מתוס' וצ"ל שסובר המשנ"ב שמתוס' ישנים הנ"ל משמע שגם בכמין גאם סגי בדופן שלישית בלחי כדי לעשות את המקום רה"י ודלא כתוס' הנ"ל.

²²⁷ אולם אסור מדר' לטלטל בו עד שיעשה לחי מכאן וצוה"פ מכאן – לדעת ת"ק לעיל דף ו. ולדעת חנניה שם – עד שיעשה דלת מכאן ולחי מכאן עי"ש.

²²⁸ ועי' רשב"א לעיל ט. שכתב שלרש"י דאפילו יש לו שלש מחיצות כיון שהוא פתוח לרה"ר כרמלית היא עכ"ל וצ"ל ל[י זה דבסוגיין שפרש"י שג' מחיצות רה"י איירי בפתוח לכרמלית שאז הוא רה"י.

²²⁹ וכ"כ בשו"ת **ברכת אברהם** לרבי אברהם בן הרמב"ם שלשון הגמ' בסוגיין הוא **"מבוי הראוי לשיתוף"** ולא כגרסת הגמ' לפנינו ורש"י שהיא "מבוי שאינו ראוי לשיתוף" ויש להוסיף שכן היא גירסת ר"ח.

²³⁰ מה שכתבתי שלרבא לשיטת הרמב"ם א"צ לחי או קורה כדי שהמבוי יהא רה"י – כ"פ החזו"א [עד יב] בדעתו.

²³¹ עי' גמ' לקמן טו. שדין לחי העומד מאליו אי הוי לחי או לא – תלוי בדין אי לחי משום היכר או משום

במחלוקת רש"י והרמב"ם אי סגי בגי' מחיצות ללא לחי וקורה להיות רה"י או שבעי' לחי - עי' שו"ע [שמה יד] בסוגריים שפסק כהרמב"ם אך במשנ"ב [ס"ק נה] שם כתב דלשאר פוסקים - עי"י גי' מחיצות נעשה רה"י גמור מן התורה והזורק מר"ה לתוכה חייב אלא לענין טלטול אסור מדרבנן ככרמלית²³² עכ"ל ולפי זה אפי' במבוי שיש לו ב' מחיצות זו מול זו ושם לחי בצד א - הווי רה"י מדאורי' והזורק לשם מרה"ר - חייב.

ש. מה הדין ברה"ר שעשה לה ב' מחיצות מב' צדדין וב' לחיין מב' הצדדים האחרים - האם היא נהפכת לרה"י או לא ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים. **לדעת רבי יהודה** - היא נהפכת לרה"י. **ונחלקו אמוראים בטעמו**: לדעת **רבי יעקב בר אבא** [שמקשה על רבא ומשמע שס"ל כרב יהודה ורבה שלחי משום מחיצה] - סובר רבי יהודה שבשביל רה"י בעי' לפחות גי' מחיצות ועי' אחד מהלחיין היא נהפכת לרה"י דלחי משום מחיצה²³³ ומה שמצריך רבי יהודה ב' לחיין - הוא מדרבנן ככל מבוי שיש לו גי' מחיצות שמדר' צריך לחי בדופן רביעית. **ולדעת רבא** - סבר רבי יהודה שבשביל רה"י בעי' רק ב' מחיצות מב' צדדין ומה שמצריך רבי יהודה ב' לחיין - זה מדרבנן משום היכר וס"ל לחי משום היכר.

לדעת חכמים - זה רה"ר. דס"ל שאין מערבין רה"ר עי"י לחי. וגם בדעתם נחלקו רב יהודה ורבה עם רבא. **דרב יהודה ורבה** סברי שאכן הלחיין חשיבי מחיצות אלא שאין זה מספיק בשביל להפוך את רה"ר לרה"י²³⁴ **ולרבא** - לחיים אינם כלל מחיצה ומועילות רק להיכר וכל הטעם שלר' יהודה נהפכת הרה"ר לרה"י הו בגלל ב' המחיצות מב' צדדין ורבנן ס"ל שב' מחיצות אינן מספיקות כדי להפוך רה"י לרה"ר²³⁵.

מחיצה. והתם פסקו הרי"ף [ד.] הרמב"ם [יז כב] והרא"ש [א כ] כאביי דאמר שלחי הוא משום מחיצה. דסברי שלחי העומד מאליו הוא חלק מיע"ל קג"ם שהלכה כאביי. אבל ר"ת [לעיל ה: בתוד"ה פחות וכן בקידושין נב. בתוד"ה ביע"ל] ובני נבורנא [בתוס' בקידושין שם] ס"ל שאין זה מכלל יעל קג"ם והלכה כרבא שלחי משום היכר. ופסק מרן כהרי"ף הרמב"ם והרא"ש.

²³² ולא הביא המשנ"ב את הסבר הרשב"א [דף ט.] ברש"י שרק אם המקום המוקף גי' מחיצות פתוח לכרמלית - אזי נחשב רה"י אבל אם פתוח לרה"ר - חשיב כרמלית עי"ש.

²³³ היינו נחשבת מחיצה בתור דופן שלישית אבל וודאי שתי מחיצות מעלייתא צריך שיהיו עומד מרובה על הפרוץ [תוס' ישנים].

²³⁴ וטעם שלרבנן אין הלחיים [יחד עם ב' המחיצות] הופכים את רה"ר לרה"י כתב **תוס' הר"פ דאתו רבים ומבטלי מחיצתא**. אבל במבוי מפולש לא פליגי עליה כמו בר"ה, וסברי דסגי בלחי וקורה **וכ"מ מפרש"י ועי' תוס' ד"ה** איתביה דכתבו דלדעת המקשן ר' יעקב בר אבא - דס"ל כרב יהודה ורבה שלחי משום מחיצה - הא דלרבנן לא מערבין רה"ר עי"י לחי מכאן ולחי מכאן הוא מדד' אבל מדאורי' הוי רה"י וכ"כ תוס' לקמן כב. ד"ה דרבנן. ועי' **גליון הש"ס** בסוגיין שמקשה דהא בגמ' שבת ו: אמרי' שגם לקולא פליגי רבנן ארבי יהודה וס"ל שהזורק לשם מרה"ר פטור עי"ש.

²³⁵ ולקמן כב. מחלקת הגמ' בין פסי ביראות שהוו מחיצות לרבנן אפי' אם רה"ר עוברת ביניהם לבין לחיים שלא הוו מחיצות ולשון הגמ' שם "הכא [בדיומדין] איכא שם ד' מחיצות התם [בלחיין] ליכא שם

להלכה - במחלוקת רבנן ורבי יהודה פסק מרן [שסד ב] כרבנן שלא סגי בלחיין אלא בעינן ב' דלתות.

במחלוקת רב יהודה ורבה עם רבא - פסק מרן [שסג יא] לגבי לחי העומד מאליו – דלחי הוא משום מחיצה²³⁶.

ש. מהו "אורך המבוי" ומהו "רחבו" ומתי סגי למבוי בקורה או בלחי כל שהוא ומתי בעי' פס ד'?

ת. אורך המבוי היינו השטח שבין פתח המבוי לקיר שכנגד פתח המבוי ורוחב המבוי הוא השטח שבין הקירות שמב' צידי פתח המבוי.

ולגבי מתי סגי למבוי בקורה או לחי כל שהוא ומתי בעי' פס ד' - בגמ' **אמר רב נחמן²³⁷ :** שבעי' גם שארכו יהא יותר על רחבו וכן בעי' שיהיו לפחות ב' חצירות פתוחות לתוכו – ואומרת הגמ' שסגי שיהא ארוך במשהו מרחבו אבל כשארכו כרחבו וכ"ש כשרחבו יותר מאורכו וכן כשרק חצר אחת פתוחה לו - דינו כחצר ובעי' פס ד' או לחיין מב' צדדים. וטעם הדין – עי' הערה²³⁸.

להלכה – פוסק מרן [שסג כו] את דברי ר"נ הנ"ל.

ש. מנין ידע ר"ע - כששמע מאותו תלמיד את דברי ר' ישמעאל שלא נחלקו ב"ש וב"ה על מבוי פחות מד"א - שלא אמר רבי ישמעאל דבר זה, אלא אותו תלמיד אמר דבר זה? ומה פירוש דברי ר"ע "והלכה כאותו תלמיד".

ת. מה שאמר ר"ע לא ר' ישמעאל אמר דבר זה – פרש"י שכוונת ר"ע שהוא מוחזק בר' ישמעאל שהוא חכם ומעולם לא אמר דבר זה ומה שאמר "והלכה כדברי אותו תלמיד" –

ד' מחיצות" ולדעת רבא בסוגיין צ"ל שכוונת הגמ' שם שלחיין כלל לא הוו מחיצות ולדעת רבה ורב יהודה צ"ל שכוונת הגמ' שם שלחיין אמנם הוו מחיצות אבל לא מחיצות מעליא כמו דיומדין.

²³⁶ עי' גמ' לקמן טו. שדין לחי העומד מאליו אי הוי לחי או לא – תלוי בדין אי לחי משום היכר או משום מחיצה. והתם פסקו הרי"ף [ד.] הרמב"ם [יז כב] והרא"ש [א כ] כאביי דאמר שלחי הוא משום מחיצה. דסברי שלחי העומד מאליו הוא חלק מיע"ל קג"ם שהלכה כאביי. אבל ר"ת [לעיל ה:] בתוד"ה פחות וכן בקידושין נב. בתוד"ה ביע"ל] ובני נבורנא [בתוס' בקידושין שם] ס"ל שאין זה מכלל יעל קג"ם והלכה כרבא שלחי משום היכר. ופסק מרן כהרי"ף הרמב"ם והרא"ש.

²³⁷ דין זה מובא גם לעיל ה. ושם זה מובא בתור ברייתא וכן מובא לקמן עג: ובמסכת שבת קל: - קלא. ושם זה מובא בשם רב ועי' במסורת הש"ס לעיל ה. שמציין למקומות הנ"ל וכתב "וצ"ע" והיינו מחמת הסתירות הנ"ל.

²³⁸ **בטעם שבחצר לא מספיק לחי או קורה כתב הרשב"א** בתשובה [ה ר"ג מובא בכס"מ יז ז] שבחצר משתמש אדם יותר מבמבוי עכ"ד והיינו שלכן חיישי' יותר שיבוא להוציא לרה"ר ובעי' היכר טפי. **וטעם שמבוי בעי' דווקא שיהא אורכו יותר מרחבו – עי' בלבוש** [שסג כו] שכתב "שכן הוא דרך מבוי להיות" והיינו שכשארכו אינו יתר על רחבו הוא דומה לחצר.

נחלקו אמוראים בהסבר דבריו: רב יהודה אמר שמואל פיי שכוונתו לחדד את התלמידים ופרש"י "שישימו ליבם לתורה ויאמרו פלפול מדעתם לפיכך שיבחו בפניהם" ורנב"י אמר שכוונתו שנראין דברי אותו תלמיד ועי' הערה ²³⁹.

ש. מהו "קנקנתום" ומדוע שם אותו ר"מ בדיו והאם שרי לעשות א"ז בס"ת ובמגילת סוטה ומדוע?

ת. קנקנתום פרש"י שזה ארדימנ"ט בלע"ז ²⁴⁰ ור"מ שם אותו בדיו של ס"ת כדי שלא ימחקו האותיות [דקנקנתום רישומו ניכר מאוד – רש"י] וכתב שעשה א"ז לפני ר"ע – וי"א ר' ישמעאל – ולא אמר לו דבר. ודעת ר' ישמעאל – וי"א ר' עקיבא – דאסור לשימו.

וטעמו של ר' ישמעאל [וי"א ר"ע] שאוסר לשימו **בכל הס"ת** – בברייתא כתוב שאמר לר"מ "והלא אמרה תורה וכתב ומחה – כתב שיכול להמחות" **ועי' הערה** ²⁴¹.

ובפרשת סוטה – גם ר"מ מודה שאסור לשימו דהא צריך שתימחק במים **ונחלקו תנאים בדעת ר"מ האם גם בפרשת סוטה שבס"ת** אסור לשים קנקנתום כדי שיוכלו למחקה – זו

²³⁹ ויל"ע: א' – אם ר"ע חושב שחכם לא יאמר דבר זה – א"כ אין זה דבר חכמה ומדוע לשבחו? ב' – מה שייד לומר "הלכה כדברי אותו תלמיד" כשאזיל אדברי ב"ש שכלל אין הלכה כמותם. [ועי' רשב"א שפ"י שהלכה כדברי אותו תלמיד אתיא לגבי זה שאמר שב"ה מצריכים לחי או קורה גם ברחב פחות מד"א ודלא כמשתמע מדברי רשב"ג שאמר שא"צ כלום עכ"ל הרשב"א וגם דבריו צ"ב דא"כ הגמ' הייתה צריכה לתרץ דברי ר"ע שהלכה כאותו תלמיד אתיא במה שאמר שלדברי ב"ה צריך לחי או קורה גם בפחות מד"א ולמה לא תירצה הגמ' כך ואולי י"ל שלרשב"א זהו תירוץ הגמ' "לחדד התלמידים" לראות אם יבינו שלא בא להצדיק את כל דברי התלמיד אלא רק במה שאמר בדעת ב"ה שזה נפק"מ **להלכה** ובזה הלכה כמותו ולא כפרש"י].

ג' – מה תירוץ רנב"י נראין איתמר הרי קודם אר"ע שלא נראה שחכם יגיד דבר זה? ואולי י"ל שמה שאמר הלכה כדברי אותו תלמיד היינו לא שדבריו נכונים אלא הלכה כמותו במה שלא חשש לומר פלפול מליבו אע"פ שבנושא הזה דווקא דבריו אינם נכונים [וגם בזה צ"ע דהא ר' אליעזר השתבח שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו].

²⁴⁰ ועי' שבת קד. ובפרש"י שם ד"ה שיחור דהוא נקרא גם "שיחור" והוא בצבע שחור. **ועי' תוס' מגילה יח.** שמקשים על רש"י שהרי בכל יום אנו מטילין ארמינ"ט לתוך הדיו שלנו ואפ"ה מחקינן ליה שפיר וע"כ פירשו כרשב"ם שהוא ויטריול"ו וכתבו דנהי דאמרין התם שהיא ירוקה מ"מ י"ל שמשחרת כששוחקים אותה הדק הדק עכ"ל תוס' שם **וכ"כ בתוס' בסוגיין** שהוא וידור"ל.

²⁴¹ **מה שכתבתי שר' ישמעאל היה אוסר בכל התורה לשים קנקנתום בדיו** – **כן כתבו תוס' [ד"ה חוץ]** וכתבו שהטעם – דשמא היה דורש גזרה שוה מסוטה או כתיבה כתיבה או ג"ש אחרת אי נמי מדרבנן **עכ"ל תוס'** ומש"כ מדרבנן היינו שרבנן גזרו שמא אם יכתוב את שאר התורה בקנקנתום – יבוא לכתוב גם פרשת סוטה וזה אסור מדאורי' כך נלענ"ד דברי תוס'. **אולם רש"י בסוטה** [כ. ד"ה כתב שיכול להמחות] שכתב **וז"ל ורבי ישמעאל סבר מוחקין לה מן התורה** ולא בעי כתיבה לשמה ואפרשת סוטה לחודה קא קפיד. עכ"ל – וא"כ ס"ל לרש"י שדעת ר' ישמעאל [וי"א ר"ע] היא כדעת ר' יהודה בשם ר"מ **שוק פרשת סוטה שבתורה אסור לכתוב בקנקנתום וגם זה היינו מדרבנן** שמא יבוא להשתמש בזה לסוטה. ולהשתמש בזה לסוטה זה אסור מהתורה שנא' וכתב ומחה כתב שיכול להמחות אבל כתיבת ס"ת שרי מדאורי' גם באינו יכול להמחות. ולרש"י הנ"ל יוצא שלשיטת רבי יהודה בדעת ר"מ – ר"מ לא פליג על ר' ישמעאל אלא קיבל את דבריו.

דעת רבי יהודה בדעת ר"מ²⁴² או שרק במגילת סוטה שנכתבת לשם סוטה אסור לשימו – זו דעת ר' יעקב בדעת ר"מ ועי' בזה בתשובה הבאה.

להלכה – פוסק מרן [יו"ד רעא ו] כרבי יעקב אליבא דר"מ שקנקנתום כשר לס"ת²⁴³. ומדסתם השו"ע להכשיר בס"ת – משמע שגם לפרשת סוטה שבס"ת זה כשר.

ש. האם שרי לקחת פרשת סוטה מס"ת ולמחקה במים בשביל אישה סוטה? ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' ירמיה שבזה נחלקו התנאים שפליגי בברייתא בדעת ר"מ אי שרי לשים קנקנתום בפרשת סוטה שבס"ת. שהאוסרים לשים קנקנתום מתירין להשתמש בפרשת סוטה שבס"ת לשם סוטה ולכן אוסרים לשים בה קנקנתום²⁴⁴ והמתירין לשים קנקנתום – אוסרים להשתמש בזה לשם סוטה מטעם שלא נכתבה לשם סוטה ולכן אין בעיה לשים בה קנקנתום.

להלכה – כיוון שפסק מרן [יו"ד רעו ו] שקנקנתום כשר לס"ת וסתם הדברים דמשמע שגם לפרשת סוטה שבתורה הוא כשר – א"כ אין לקחת פרשת סוטה מס"ת.

ש. הכותב מגילת סוטה לשם אישה אחת – ולבסוף לא השתמשו בה – האם שרי להשתמש בה לאשה אחרת ומדוע? והאם דין זה תלוי במחלוקת אי שרי להשתמש בפרשת סוטה הכתובה בס"ת?

ת. לגבי אי שרי בנכתב לשם אישה אחרת – בברייתא נחלקו בזה תנאים. דעת ת"ק שאסור ודעת ר' אחי בר יאשיה שמותר. ואומרת הגמ' שמחלוקתם היא האם מש"כ בתורה "ועשה

²⁴² ר' יהודה נפטר לאחר ר' מאיר עי' נזיר מט: וכנראה שמחלוקת זו בין ר' יהודה לר' יעקב בדעת ר"מ הייתה לאחר שר"מ נפטר ולא יכלו לשאול אותו מה אמר.

²⁴³ ויל"ע למה פסקו הרמב"ם [ס"ת א ד] ומרן כר"מ אחר שבגמ' [יג:]: אמר ר' אחא בר חנינא "ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו" וזה נכתב אחר הסוגיא של מחלוקת ר"מ ור' עקיבא [או ר' ישמעאל] בקנקנתום? ואולי י"ל דכיון שנחלקו תנאים [רבי יהודה ורבי יעקב] בדעתו בברייתא [אי שרי לכתוב פרשת סוטה שבס"ת בקנקנתום] – ש"מ דהלכתא כוותיה ומה שאמר ר' אחא בר חנינא היינו למה לא קבעו הלכה כמותו בכל מקום ולא אזיל אסוגיא של קנקנתום עוד י"ל עפ"י משי"כ רש"י [יג: ד"ה על סוף], שהיה נותן דעת מיושב והגון על אין הלכה כהלכה. עכ"ד עיי"ש ולכן לא ידעו אי מתכוון להלכה ומשמע שבנד"ד שר"מ עצמו שם קנקנתום בדיו – א"כ וודאי שמתכוון להלכה וא"כ בזה הלכה כמותו ועדיין צ"ב וכמו כן יל"ע מדוע פסקו הרמב"ם ומרן כר' יעקב בדעת ר"מ ששרי לכתוב פרשת סוטה שבס"ת בקנקנתום ולא פסקו כרבי יהודה [ובשלמא מרן י"ל דס"ל כהריטב"א שבהערה הבאה שבזה"ז גם ר' יהודה מודה עיי"ש אבל הרמב"ם הרי לא איירי רק בזה"ז] וצ"ע בזה ועי' תוס' סוטה כ. ד"ה אמר שכתבו שאין לתת קנקנתום בס"ת בפרשת סוטה.

²⁴⁴ ויל"ע אי זה מדאו' או מדרבנן ונראה שנחלקו בזה ראשונים דדעת תוס' בסוטה כ. שאסור גם בזה"ז שאין לנו דין סוטה – לכתוב פרשת סוטה שבס"ת בדיו שיש בו קנקנתום משום דסבירא לן דמוחקין לה מן התורה ש"מ דקסבר דאאותה פרשה אפילו כתובה בתורה קפיד קרא דבעינן שיכול למחוק. עכ"ל והיינו שזה מדאו' אולם הריטב"א בסוגיין כותב [בשם הרמב"ן] דשרי לתת בזה"ז קנקנתום לדיו של ס"ת הואיל ואין זה אלא בזמן שבית המקדש קיים שנוהגת השקאת סוטה. עכ"ד ומשמע שזה מדרי'.

לה הכהן את כל התורה הזאת" בא ללמד שהכתיבה של מגילת סוטה צ"ל לשמה דכתיבה בכלל עשיה ו"לה" היינו לשמה – או שאין כתיבה בכלל עשיה

ולגבי אי זה תלוי במחלוקת אי שרי להשתמש בס"ת – אומרת הגמ' שאין זה קשור דיתכן שס"ת עדיף ממגילה שנכתבה לשם אישה אחרת – דשאני התם דכיוון דאכתבה לשם רחל מינתקה לשום לאה²⁴⁵ ומצד שני יש לס"ת גריעותא דאינו נכתב כלל לשם סוטה²⁴⁶.

להלכה – פסק הרמב"ם [סוטה ד ד] כת"ק שאסור וכן פסקה סתמא דמתני' בסוטה כ. כת"ק.

ש. האם פוסקים הלכה כר"מ ומדוע?

ת. **בגמ' יג:** א"ר אחא בר חנינא "גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו²⁴⁷ - שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו. שהוא אומר על טמא טהור ומראה לו פנים, על טהור טמא ומראה לו פנים". **ופרש"י** שלא יכלו להבין באיזה דבריו נכונים ובאיזה אין דבריו נכונים, שהיה נותן דעת מיושב והגון על אין הלכה כהלכה. **ועי' הערה** ²⁴⁸.

ממשנה יג: עד משנה יד:

ש. כמה רוחב וחוזק צ"ל לקורת המבוי ומדוע?

ת. **רוחבה של הקורה** - צ"ל טפח. ואומרת המשנה שכך היא תוכל לקבל אריח שהוא חצי לבינה של ג"ט [והיינו שהאריח רחב טפח וחצי וארוך ג' טפחים] ומסבירה הגמ' שאידך חצי טפח [היינו רבע טפח מכל צד] מלבין ליה בטינא [פרש"י ממרח הקורה בטיט ומשווה את הלבנה לקורה²⁴⁹] ולגבי אי צריך בפועל למרוח את הקורה בטיט – עי' הערה²⁵⁰

²⁴⁵ ועי' תוס' שפי' דס"ת כותב בסתמא לדעת כן שאם יצטרכו ימחקו ממנה פרשת סוטה.

²⁴⁶ וכתבו תוס' [יג: ד"ה עשיה] שגם לר' אחי בר יאשיה שסבר ש"ועשה לה" לא אזיל אכתיבה – מ"מ בעי' שיכתב לשם אלה שנא' וכתב את האלות.

²⁴⁷ משמע שגם חכמים ידעו שהוא הגדול ולא רק הקב"ה.

²⁴⁸ וכבר כתבתי שבקנקנתום כן הלכה כר"מ עי' בתשובות הקודמות ובהערות שם.

²⁴⁹ נלענ"ד שמריחת הטיט על הקורה נקראת הלבנה כי הטיט הוא לבן ומלבין את הקורה - עי' דעת זקנים מבעלי התוספות שמות פרק יב פסוק ח "שמלבנין החרוסת זכר לטיט שעושין מסיד שהוא לבן". וה"ה בנד"ד.

²⁵⁰ **כתב המאירי** [על המשנה] ואף על פי שהאריח עודף אצבע לכאן ואצבע לכאן כך הוא ראוי לו כדי שימרח בטיט על רחבה של קורה ויניח האריח על הטיט ויעדיף מכאן ומכאן להגין על הקורה מפני הגשמים וזהו שאמרו בגמ' מלבן לה בטינא ואף על פי שאין אנו צריכי' לנתינת טיט ואריח מ"מ לראונו לכך אנו צריכים: **אולם הריטב"א** [על המשנה] כתב פירשו בגמרא כי על ידי שצריך ללבן קורה זו בטיט מן הצדדין כמי שמכין אותה לקבל אריח הרי מרחיבה הטיט חצי טפח. ומשמע שאכן צריך בפועל ללבנה **ובפוסקים** [רמב"ם וש"ע] לא הזכירו כלום מזה שצריך למרוח טיט ורק כתבו [רמב"ם

וטעם שבעי' רוחב כדי לקבל אריח – פרש"י "שתהא דומה לקביעות לבנות עליה בנין" ועי' הערה²⁵¹

ובשיעור החוזק של הקורה – **אם אין בה ד"ט רוחב** - נחלקו תנאים במשנה. דעת ת"ק – בעי' שתהא חזקה כדי לקבל אריח וטעמו של ת"ק – עי' הערה²⁵² ודעת **רבי יהודה** שא"צ לזה²⁵³. **ואם יש בה ד"ט רוחב** – אמר ר' אלעא בשם רב [בדף יד.] דא"צ שתהא חזקה כדי לקבל אריח²⁵⁴ ואמר'י בגמ' דהיינו אף אליבא דת"ק דמתני' דהא רב אמר לרב יהודה "אתניה במשנה רחבה ובריאה"²⁵⁵.

להלכה – פסק מרן [שסג יז] כת"ק שצריך שתהא חזקה כדי לקבל אריח אך אם רחבה ד"ט – א"צ שתהא חזקה כדי לקבל אריח²⁵⁶ וכתב **במג"א** [ס"ק טז ומובא **במשנ"ב** ס"ק נט] דאם המבוי רחב י' אמות צריך לקבל **י"ח אריחים** דהוא ט' אמות דבט' אמות ובי' משהויין באורך הקור' סגי ומב' קצותיו אמר'י לבוד **עכ"ד** עי"ש והיינו שלא מספיק חוזק של לקבל אריח אחד ועי' הערה²⁵⁷.

שבת יז יג ושו"ע שסג יז] שצריך שתהא רחבה טפח ומשמע שס"ל כהמאירי וצ"ע בזה.
²⁵¹ והיינו שכשבוניס כותל שמים אריח כשרוחבו הוא על עובי הכותל וכן מצינו במשנה ב"ב ב. כפיסין [דהינו אריחין כמ"ש בגמ' שם ג.] זה נותן בי' טפחים וזה נותן בי' טפחים ואמר'י בגמ' שם ג. טפח יתירא לביני אורבי וא"כ כל אריח תופס טפח וחצי.

²⁵² עי' גמ' לעיל ג. שאומרת "אי קלשת ליה [=לקורה] - הו"ל קורה הניטלת ברוח" ופרש"י שם " שהרי שיעורה חכמים בריאה כדי לקבל אריח, ואי לאו הכי - שדי ליה זיקא, הלכך לא חשיב" אולם מרש"י יד. ד"ה מעמידי קורה כתב שהטעם הוא משום שתהא דומה לקביעות בנין. ועי' ביאור"ל שסג יז ד"ה חזקה שציין לבי' פירושי רש"י אלו [אולם שם מציין לרש"י במשנה יג: וצ"ע דשם איירי ברוחב הקורה ולא בחוזקה ולכן לכאוי יש לציין לרש"י יד. ד"ה מעמידי קורה].

²⁵³ ויל"ע האם ר' יהודה מכשיר גם מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה? ומאי שנא דין קורה מדין מחיצה? ובטעמו – כתב האו"ז [סי' קכ] " דהא איכא הכירא טובא".

²⁵⁵ **וכתבו תוס'** ד"ה אתנייה בשם רשב"ם "ואין מחלוקת בדבר" והיינו שלדעת רב רבי יהודה לא נחלק עם חכמים בזה שצריך רחבה ובריאה. **מיהו עי' ריטב"א** המובא בהערה הבאה שמסביר בדעת רי"ף ורמב"ם שר' אלעא אמר את דבריו בשיטת רבי יהודה ולא בשיטת ת"ק והיינו שרבי יהודה חולק עם ת"ק וסובר שברחב ד' א"צ בריאה לקבל אריח אבל ת"ק סובר שגם ברחבה ד' בעי' בריאה לקבל אריח.

²⁵⁶ **ובב"י** כתב מרן בשם המ"מ **שמהרי"ף והרמב"ם** משמע שאף ברחבה ד' צריך שתהא בריאה לקבל אריח [דתרווייהו לא כתבו להא דר' אלעא] ומ"מ הרא"ש והמרדכי כתבו בשם מהר"ם מרוטנבורג שכן הלכה וכ"פ הרשב"א. **וצ"ע על מרן הב"י** שפסק בשו"ע בסתמא דד"ט מהני אף בלא חזקה לקבל אריח ואף לא הזכיר את דעת הרי"ף והרמב"ם וזה דלא כדרכו לפסוק כמוהם כשחולקים על הרא"ש והרשב"א כמובא בהקדמת הב"י וצ"ע. **וטעמייהו דהרי"ף והרמב"ם** דפסקו דלא כר' אלעא – **כתב הריטב"א** דס"ל דמה שאמרה הגמ' "רחבה ד' שאני" ה"ק דברחבה ד' הוא דפליג רבי יהודה על רבנן ופלוגתא דמתניתין וסתמא שהייתה של קש ברחבה ד' טפחים מיירי עכ"ד והיינו שר' אלעא אמר רב – אזיל אשיטת רבי יהודה שברחבה ד' חולק על ת"ק ולא מצריך בריאה כדי לקבל אריח אבל ת"ק סבר שאף ברחבה ד' צריך בריאה כדי לקבל אריח וכך ההלכה לדעת הרי"ף והרמב"ם.

²⁵⁷ עי' בריטב"א כאן שמביא שכ"כ **בירושלמי** ושכ"פ **הראב"ד** אבל **הריטב"א** עצמו כותב שמגמ' דידן משמע שמספיק שהיא חזקה לקבל אריח אחד עי"ש. ולכאוי מחלוקת זו תלויה בב' ההסברים של רש"י דלסיבה שכתב בדף ג' שלא תינטל ברוח – סגי בחוזק לקבל אריח אחד אבל לפי מש"כ רש"י בסוגיין דבעי' דומה לקביעות שיבנה עליה בנין – בעי' שיהא חוזק לקבל שורה של אריחים.

ש. מה הדין אם שם קורה שעשויה מקש? ומה הדין בקורה עקומה ובקורה עגולה ומדוע?
 ת. בסיפא דמתניתין כתוב "הייתה של קש רואין אותה כאילו היא של מתכת, עקומה - רואין אותה כאילו היא פשוטה, עגולה - רואין אותה כאילו היא מרובעת [נפסלת או חלוקה - רש"י²⁵⁸] כל שיש בהקיפו ג"ט יש בו רוחב טפח" ופרש"י במשנה "הייתה של קש כו' - ר' יהודה קאמר לה" ומשמע דאזיל על כל סיפא דמתני' - גם אעקומה ועגולה - שדינים אלו הם רק לרבי יהודה שאומר "רואים" ולא מצריך שבאמת תוכל הקורה לקבל אריח אבל לרבנן - קורה של קש או עקומה או עגולה פסולה שכן אינה יכולה לקבל אריח וכן נמי משמע מקושיית הגמ' על דין עקומה "פשיטא" ואילו הוא היה לרבנן זה לא פשיטא וכ"מ מפרש"י בגמ' יד. שפירש בד"ה פשיטא "דהכא נמי אמרי' רואין דמאי שנא הא מדרישא"

הערה: כתבתי התשובה לפי מה דמוכח מפרש"י אבל הרמב"ם [יז כו] מביא להלכה שעקומה ועגולה כשרה אע"פ שפוסק [בפ"ז ה"ג] כרבנן שבעי' חזקה לקבל אריח. וכ"פ הרא"ש [א יח] וכ"פ הרשב"א בסוגיין [יד. ד"ה מתני'] דמודו רבנן דאמרי' "רואין" שהוא בגופו של דבר ואינו מחוסר אלא מעשה רואין אותו כאלו נעשה בו אותו מעשה, והיינו עקומה רואין אותה כאלו תקנוה וניטל ממנה עקמימותה וכן עגולה שכן דרכן של בני אדם לרבע ולתקן ולישר את העגול ואת העקום, אבל בקש ה"רואין" הוא להחליף לגמרי את החומר שממנו עשויה הקורה - וא"ז לרבנן לא אומרים²⁵⁹.

להלכה - פסק מרן [שסג יט - כ] כהרמב"ם הרא"ש והרשב"א שבעקומה ובעגולה אמרי' רואין כאילו הם מרובעות וישרות.

ש. מהם "מעמידי קורה" והאם צריכים להיות רחבים וחזקים ומדוע?

ת. מעמידי קורה הם יתדות שתקועות בקיר המבוי שעליהם שמים את הקורה.

ורוחבן לא איתפריש בגמ' וכנראה שסגי בכל שהוא²⁶⁰.

ובחזקן - בגמ' נחלקו אמוראים אי מעמידי הקורה דינם כקורה שצריכה להיות חזקה

²⁵⁸ מש"כ רש"י "נפסלת" צ"ב דהרי כשמפסל ריבוע מתוך עיגול - הוא מקטין את הקוטר וכאן איירי שיש בה קוטר טפח וכמ"ש בהמשך המשנה וכל שיש בהקיפו ג"ט יש בו רוחב טפח ולכאוי' היה רש"י צ"ל רק "חלוקה" דהיינו שלא פוסל את העיגול אלא מחלקו לשניים ואז יש רוחב טפח אך האמת דרש"י ה"צ לכתוב "נפסלת" דבמשנה כתוב "כאילו היא מרובעת" ועכ"ח צ"ל דהיינו נפסלת וצ"ע ושו"ר שעמד בעניין זה ברש"ש ע"ש.

²⁵⁹ ויל"ע איך יסבירו הרמב"ם הרא"ש והרשב"א את קושיית הגמ' "פשיטא" והא וודאי דלרבנן יש חידוש שבעקומה ובעגולה אמרי' רואין כאילו היא ישרה ומרובעת.

²⁶⁰ כתב בשו"ע [שסג יח] שאיירי שרחבן פחות מטפח וכתב במ"ב [ס"ק ס] דאל"ה היו המעמידין בעצמן תורת קורה עליהם.

שתחזיק אריח²⁶¹ - זו דעת רב חסדא או שאין המעמידים צריכים להיות חזקים ובקורה הוא דבעינן קביעות, כי היכי דתיהוי היכר מעליא, אבל מעמידה - לא תלי היכירא בדידהו²⁶² - זו דעת רבה ב"ר הונא.

להלכה - פסק השו"ע [שסג יח] ב"א קמא כ"ר חסדא²⁶³ ובי"א בתרא - כרבבר"ה²⁶⁴ וכתב המשנ"ב [ס"ק ס"ב ובשעה"צ ס"ק מד] שנכון להחמיר כדעה ראשונה דכן דעת רוב הפוסקים עיי"ש.

ש. מה דינה של קורה שפרס עליה מחצלת ומה הדין אם פרס את המחצלת על פני פתח המבוי ומדוע?

ת. קורה שפרס עליה מחצלת - אמרינן בגמ' שהקורה פסולה משום שהיא מכוסה²⁶⁵ וגם אם פרס את המחצלת על פני פתח המבוי אין זו חשובה מחיצה כי היא מחיצה תלויה אא"כ אינה גבוהה ג"ט מהקרקע²⁶⁶

הערה: כתב הרשב"א [בתירושו הראשון] שא"א להכשיר את המחצלת מדין "קורה" מפני שקורה נמי צריכה שלא תהא משוכה למטה עשרה טפחים²⁶⁷ כשיעור מחיצה דא"כ נפקא לה

²⁶¹ והיינו לדעת ת"ק דמתני' ולדעת רב - לפירוש רשב"ם בתוס' - גם ר' יהודה מודה לת"ק.

²⁶² ולכאוי נראה שהדין תלוי בב' פירושי רש"י אמאי בעי חזקה לקבל אריח - דלפירוש שפרש"י לעיל ג. שזה שלא תעוף ברוח - א"כ א"צ שהיתדות יהיו חזקים כדי לקבל קורה ואריח דגם ללא זה הקורה לא תעוף ברוח ולפירוש שפרש"י בדף יד. שבעי קביעות כשל בנין - א"כ צריך שיהא אפשר לשים על הקורה אריחים. אלא שרש"י פי' שגם אם דין חזקה לקבל אריח זה משום קביעות - מ"מ יש צד שסגי שהקורה לבדה תהא ראויה לקבל אריח.

²⁶³ דכ"פ הרמב"ם [ניז יג] וכתב הגר"א שפסק כמותו כי הוא גדול מרב"ה כדמצינו בשבת פב. [שא"ל ר"ה לבנו רב"ה לילך ללמוד מר' חסדא] עכ"ד הגר"א ואע"ג שהלכה כהמיקל בעירוב י"ל שס"ל לרמב"ם שבמחיצות לא אמרי' כלל זה דיש להם יקר בתורה ועי' הערה הבאה אלא שזה דוחק דהא קורה היא משום היכר ולית לה עיקר בתורה וצ"ע.

²⁶⁴ דכ"פ הרא"ש בשם ר"מ מרוטנבורג וטעמם - דבדר' הילך אחר המיקל [ולכאוי היה גם יכול לומר דבעירובין קימ"ל כהמיקל כדאמר ריב"ל בעירובין מו. ואע"ג דכתב ריב"ש סוף סי' תה וז"ל ודווקא בערוב דלית ליה עקר בדאורייתא הלכה כדברי המיקל. אבל במחיצות אפילו דרבנן כיון דאית להו עקר בדאורייתא לא אמרינן בהו הלכה כדברי המיקל. וכן כתוב לרשב"א ז"ל בספר עבודת הקדש עכ"ל מ"מ עי' רא"ש עירובין ב ד במסקנתו שם שפסק כהמיקל בעירובין גם במחיצות מלבד במקום דאיכא כללא כהא דשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן].

²⁶⁵ ואינה ניכרת [רמב"ם] ועי' רשב"א שכתב דפסול קורה מכוסה במחצלת מיירי שהמחצלת אינה ראויה לקבל אריח ושדברי ר' ששת שקורה מכוסה פסולה הם אליבא דת"ק שבעי קורה הבריאה לקבל אריח.

²⁶⁶ וכתב המשנ"ב [שסג עח] דהיינו כשקשרה לכותל שלא תנידנה הרוח כדי שיהיה עליה שם מחיצה ג"כ:

²⁶⁷ והיינו שיהא עובי המחיצה י"ט.

מתורת קורה והויא לה מחיצה תלויה ומחיצה תלויה אינה מתרת **עכ"ד**²⁶⁸ **ועי' רא"ש** [סי' יח] שכתב על דברי הרשב"א האלו וז"ל וליתא דהכא דווקא אמר "קורה אין כאן" משום דמכסיא ואינה נראית וסבורים דבמחצלת המבוי נותר. אבל כשהקורה נראית בשביל גודלה לא נפקא מתורת קורה **עכ"ל** והיינו שגם כשהקורה משוכה י' – עדיין לא נפק ממנה שם קורה. ובטעם שאין המחצלת נחשבת קורה - י"ל דסבירא להרא"ש כהתירוץ השני של הרשב"א שאיירי כאן במחצלת שאינה מחזיקה אריח **וכתב הב"י** שמה שמכשיר הרא"ש במשוכה עשרה - היינו כשהיא נמצאת מעל י"ט מהקרקע אבל אם מגיעה תוך י"א לקרקע - פסולה משום קורה כדכתב רבינו יהונתן [ד. בדפי הרי"ף ד"ה גבהן שכתב וז"ל וכן נמי קורה שהניחה למטה מי' טפחים שצריך להגביה] אמנם **הט"ז** [ס"ק יג] כתב דאף אם המשכת הקורה לתוך י"ט מהקרקע - דוודאי פשיטא דכשרה דכאן א"צ ליטול שום דבר כמו בעקמומית [שעליה אמרה הגמ' בדף יד. שאם כשתינטל העקמומית יהא ג"ט רווח בקורה - פסולה] אלא רואין מה שיש תחתיו כאלו אינו עכ"ל [דהא גם אם ינטל מה שבתוך י"ט לקרקע - עדיין יש כאן קורה והווי כמו בעקמומית שאם כשתינטל העקמומית אין רווח של ג"ט - שהקורה כשירה וגם כאן אם ינטל מה שבתוך י"ט לקרקע - תהא הקורה שלימה] וכ"כ **בשו"ת מהרי"ל** [ליקוטים סעיף טו] כדעת הט"ז לגבי קורה שמקצתה למעלה מעשרה ומקצתה מחמת - דכתב מהרי"ל שהרא"ש מתיר דכ"ש הווי סתימה טפי [ועי"ש שה"ה בצוה"פ שיש מחיצה תלויה תחתיה - יש להתיר ואין זה פוסל את צוה"פ]

להלכה - פסק מרן [שסג כד]. שאם כיסה את הקורה במחצלת - פסולה.

ולגבי קורה שנמשכת כלפי מטה עד שמשך הקורה הוא י"ט [שנחלקו בזה הרשב"א והרא"ש עי' בהערה שבסוף התשובה] פסק מרן [עפ"י הסבר המג"א והמשנ"ב בדעתו] שכשירה וכדעת הרא"ש.

ובמחלוקת הב"י והט"ז בדעת הרא"ש כשהקורה הגבוהה י"ט נכנסת לתוך י"ט מהקרקע האם כשירה [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] - פסק **המשנ"ב** [ס"ק פב] כהב"י שאם נכנסת הקורה תוך י"ט לארץ - פסולה. - [וכתב בספר **אבן העזר** דהא דכתב בשו"ע "ונמשכת קצת למטה מעשרה כשרה" על כרחך ר"ל משפתה שלמעלה עד שפתה שלמטה איכא יתר מעשרה אבל כולה נמצאת למעלה מי"ט לארץ]²⁶⁹.

²⁶⁸ **והרשב"א פוסק להלכה את תירוצו זה** אך אומר שמהגמ' משמע שאפי' אין במחצלת גובה עשרה - אינה כשירה משום קורה וע"כ מתרץ תירוץ אחר אמאי לא הוויא המחצלת קורה - משום שאינה יכולה להחזיק אריח עיי' **ויל"ע מה הדין אם המחצלת רחבה ד"ט** דבכה"ג אמרי' בגמ' שאפי' אם לא יכולה הקורה להחזיק אריח כשירה.

²⁶⁹ וכתב בשעה"צ שמקורו מהאבן העזר והגר"א והגר"ז שפסקו כך [וכן פסק החזו"א [ענו] יט] וכתב עפ"י זה שמחיצה המפסקת בין צוה"פ לקרקע והיא נמצאת תוך י"ט לקרקע וגם אין בינה לקנה העליון של צוה"פ י"ט - פוסלת את צוה"פ עיי' [ש] **וצע"ק שהמשנ"ב וכן כל האחרונים הנ"ל לא הביאו את דברי**

ש. מה הדין בקורה שמגיעה רק עד סמוך לקיר המבוי? ומדוע?

ת. אם מגיעה פחות מג"ט – כשירה לכו"ע דאמרי' לבוד. ואם בין ג"ט לד"ט – מחלוקת בין ת"ק לרשב"ג אי אמרי' לבוד דלת"ק אמרינן ולרשב"ג – לא. ואי רחוקה ד"ט ומעלה – לכו"ע לא אמרי' לבוד.

להלכה פוסק מרן [שסג כא] כרבנן.

ש. מהן "שתי קורות המתאימות לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. **"שתי קורות המתאימות"** - פרש"י [בסוגיין ובסוכה דף כב:] שב' קורות המתאימות היינו שהשכיבן זו אצל זו כמו תאומים. ומש"כ **"לא בזו כדי לקבל אריח ולא בזו כדי לקבל אריח"** היינו שבכל אחת מהן אין טפח.

והדין בזה אומרת הגמ' שנחלקו בזה ת"ק ורשב"ג. **לת"ק** - אם מקבלות אריח לרחבו טפח – א"צ להביא קורה אחרת ואם לאו – צריך להביא קורה אחרת **ולרשב"ג** - אם מקבלות אריח **לארכו ג"ט** א"צ להביא קורה אחרת. ופרש"י דמה שאמר ת"ק "מקבלות אריח לרחבו טפח" – היינו שכשהן סמוכות זו לזו יש בהן רוחב טפח - ומקבלות אריח [וכמ"ש בגמ' לעיל "דיה לקורה רחבה טפח כדי שתקבל אריח לרחבו"] אז אין צריך להביא קורה אחרת, ואם לאו, שאין שתיהן רחבות טפח - צריך להביא קורה אחרת. **ודעת רשב"ג שאפילו אין בהן טפח**, ואם מושיב על שתיהן אריח לרחבו אינו עומד - מרחיקן זו מזו ומושיב עליהן לאורכו [דהיינו שארכו לרוחב הקורות] ובלבד שיהיו בריאות לקבל כובדו ואורכו של אריח שלשה.²⁷⁰

מהרי"ל שהבאתי בהערה שבסוף התשובה שכתב ממש כדעת הט"ז דמהני אף אם הקורה נמשכת תוך י"ט **ועי' שיירי כנה"ג** [הגהות ב"י יו"ד רצו] **ושו"ת בית שלמה** או"ח מ"ד ושו"ת **אבני נזר** [או"ח רצה ועי"ש שכתב שאם לא מיירי בהפסק שהוא עצמו גבוה י' - גם הרשב"א מודה להתיר ורק כשיש תרתי לגריעותא - שההפסק גבוה י' וגם נכנס לתוך י"ט לקרקע - מחמיר הרשב"א וגם בזה הרא"ש ומהרי"ל מתירים עכת"ד האבני"ז] ושו"ת **הר צבי** [או"ח ב סימן יח ס"ק ד וכן סימן כ] **שמביאים את המהרי"ל הנ"ל ופוסקים כמותו** [אלא שבהר צבי מוסיף שההיתר הוא בתנאי שעשאו תחלה צורת הפתח ואח"כ הדביק קנה התחתון] וכנראה המשני"ב [ושאר פוסקים האוסרים קורה הנכנסת תוך י"ט לארץ] לא ראה את המהרי"ל הנ"ל דאם היה רואה אותו בוודאי היה מביאו ואולי אף היה מתחשב בו **להלכה** נגד הבנת הבי"י ואמנם יש לציין שהליקוטים שבספר מהרי"ל הנ"ל אינם מממהרי"ל עצמו אלא מאדם אחר שכתב מה שממהרי"ל פסק ואולי אין לזה כ"כ תוקף כמו לדברי מהרי"ל עצמו וצ"ע **ועי' בספר אורחות רבינו** - הנהגות הגר"י קניבסקי מהרה"ג א. הורביץ חלק א עמוד קעב שהביא מהגר"י ק להקל כמהרי"ל ובסוגריים מביא הרב הורביץ את דברי החזו"א הנ"ל שמחמיר ונשאר בצ"ע.

²⁷⁰ וה"ה שיכול לקרב את ב' הקורות זו לזו כך שיקבלו אריח לרחבו טפח [ריטב"א] פי' וארכו של האריח יהא לאורך הקורות ואז יכולות להיות פחות חזקות שהרי בכה"ג שהאריח אורכו לאורך הקורות יש יותר שטח בקורות שמחזיק את האריח.

הערה א: כתבתי התשובה עפ"י פרש"י [בסוגיין ובסוכה דף כב:] ש"מתאימות" היינו שנמצאות זו לצד זו ואין רווח ביניהם ו"מקבלות אריח לרחבו טפח" היינו שרחבות יחד טפח וכן היא דעת מהר"ם מרוטנבורג (פסקי עירובין סי' כח) המובא בהג"מ (יז ו) ובב"י (שסג כב) שכתב שאיירי שנוגעות זו בזו.

אבל הרמב"ם [יז כה] – לפי מה שמסבירם אותו המ"מ וההג"מ – חולק על מה שפרש"י ש"מתאימות" היינו ששםם זו לצד זו. ודעתו שגם לרבנן שצריך שיהיו ביחד רוחב טפח – א"צ לשימם זו לצד זו אלא סגי בזה שלא יהיו ביניהם ג"ט. ולפי דעה זו מחלוקת ת"ק ורשב"ג היא רק האם בע"י שיהא עובי ב' הקורות יחד טפח – זו שיטת ת"ק או שא"צ לזה וסגי שיהיו חזקות לקבל כובדו של אריח – זו שיטת רשב"ג ופסק הרמב"ם כת"ק.

ולרבינו יהונתן [על הרי"ף ג: ד"ה שתי] יש דעה אמצעית – שלת"ק שבע"י שיהא בתרווייהו רוחב טפח – א"צ לשימם זו בצד זו אבל כתב שצריך שלא יהא ביניהם יותר מטפח דאל"כ "לא לקביעות השמו שם"²⁷¹.

ולפי ג' הראשונים הללו בעו רבנן שיהא בב' הקורות רוחב טפח ונחלקו הראשונים רק אם צריכות הקורות להיות צמודות²⁷².

ודעת הרשב"א והריטב"א חולקת על שלושתן וס"ל שלרבנן א"צ כלל שיהא בב' הקורות יחד טפח וסגי בזה שיש עד טפח ביניהם ומה שכתוב בברייתא "לרחבו טפח" היינו כולל האוויר שביניהם או שהכוונה שאוויר שביניהם יהא עד טפח כדי שהאריח [שרחב טפח ומחצה] יהא אצבע על זה ואצבע על זה ורשב"ג מיקל יותר שסגי עד שניים וחצי טפחים ביניהם ושיהא האריח מונח אצבע על קורה אחת ואצבע על השניה²⁷³.

הערה ב: יל"ע מה הדין כשאחת הקורות היא דקה עד כדי שניטלת ברוח [אלא שיחד עם חבירתה היא מקבלת כובד של אריח] – האם כשרה להצטרף לחבירתה לשיעור טפח?

הערה ג: כתב החזון איש [עו (יב) א] בהסבר דעת מהר"ם מרוטנבורג דהא דלת"ק בע"י שהקורות יהיו צמודות – זה רק לשיטת רבנן דרבי יהודה במשנה דבעינן בריאה לקבל אריח

²⁷¹ מש"כ רבינו יהונתן "קביעות" כוונתו למש"כ בהסבר המשנה וז"ל: "רחבה כדי לקבל אריח". - שתהא דומה לקביעות לבנות עליה בנין רחב כשיעור האריח כדי שלא יתלע מפני הגשמים" עכ"ל.

²⁷² כתבתי את ביאור שיטת רבינו יהונתן לפי מה שמבינו הביאווה"ל ד"ה שצריך – שכתב שגם לרבינו יהונתן לת"ק בעינן שבי' הקורות יחד יהיו רחבים טפח. ועי' בא"ר המובא בביאווה"ל שיש לו שיטה אחרת בענין והביאווה"ל חולק עליו עיי"ש

²⁷³ מה שכתבתי בדעת הריטב"א שגם לת"ק לא בע"י שיהיו הקורות יחד טפח וסגי בזה שהאוויר שביניהם מצרפן – ע"י בביאווה"ל שכתב שבתירוץ השני של הריטב"א שכתב ש"לרחבו טפח" הכונה שאוויר שביניהם יהא רחב עד טפח – סובר הריטב"א שהקורות יחד כן צריכות להיות רחבות טפח עכ"ד הביאווה"ל וצ"ע בזה שהרי הריטב"א מביא אחרי התירוץ השני שעל זה הדרך פירשוה בירושלמי שהאוויר מצטרף עם העומדים לרחב האריח – א"כ גם לתירוץ השני האוויר מצטרף לשיעור טפח וצ"ע

אבל לרבי יהודה דא"צ בריאה - כשר אף במרוחקין כל שאין ביניהן ג"ט וכ"מ מהא דריב"י באחת למעלה ואחת למטה, דברישא אף במרוחק פחות מג' כשר לר"י²⁷⁴. והוסיף החזו"א ומיהו נראה דצריך שיהא בשתי הקורות שטח טפח זולת האויר שביניהן אפי' לר"י, דלא חשיב שיעור. קביעות בלא"ה [והיינו לת"ק דרשב"ג. אבל לרשב"ג א"צ שיהא בהן רוחב טפח].

להלכה – פוסק השו"ע [שסג כב] **כת"ק** דרשב"ג דבעי שהקורות יהיו רחבות טפח **ובסתמא** פוסק כדעת הרמב"ם ע"פ הסבר המ"מ דסגי בזה שיהיו במרחק פחות מג"ט זו מזו וא"צ שיהיו צמודות **ובי"א** כתב שצריך שיהיו קרובות זו לזו בתוך טפח²⁷⁵ וקי"ל שבכה"ג פוסק מרן כסתמא דסגי שלא יהיו ביניהם ג"ט אבל צריך שבשתייהן יחד יהא רוחב טפח²⁷⁶.

ש. מה הפירוש "היו אחת למעלה ואחת למטה" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. הפירוש הוא שהקורות - שכ"א מהן פחות מטפח וביחד עוביין טפח – לא נמצאות זו לצד זו אלא אחת מעל לשניה.

והדין בזה – אומר ר' יוסי ב"ר יהודה בברייתא שרואין את העליונה כאילו היא למטה, ואת התחתונה כאילו היא למעלה, והיינו שנחשבות כאילו הם צמודות זו לזו ובלבד שלא תהא עליונה למעלה מעשרים אמה ותחתונה למטה מעשרה. **ואמר אביי** שר"י בר יהודה אזיל בשיטת אביו ר' יהודה שהתיר בקורה של קש הרחבה טפח ואמר רואין כאילו היא של מתכת. ומשמע שלחכמים – צריך שהקורה תהא טפח ממש ולא אמרי' רואין.

הערה א: בגמ' סוכה כב: מעמיד רבא את דברי ר' יוסי בר יהודה בשיש פחות מג"ט בין הקורות דאין אומרים "חבוט רמי" בקורה הרחבה פחות מטפח.

²⁷⁴ פי' דהא אמרי' בגמ' שר"י בר יהודה סבר כר' יהודה דאמרי' רואין וא"כ לר' יהודה א"צ שיהיו הקרשים צמודין דלבוד וודאי עדיף מרואין.

²⁷⁵ עי' באר הגולה שכתב שהי"א הם ההג"מ ורבינו יהונתן עכ"ל וצ"ע דבפשטות מדברי הבי"י והשו"ע מוכח שהי"א היינו רבינו יהונתן ולא ההג"מ דלהג"מ בעי שהקורות יהיו צמודות ולא רק בתוך טפח וצ"ע ועי' ביאור הגר"א שכתב שהי"א הוא הריטב"א ונראה שכוונת הגר"א שהשו"ע מביא את דעת הריטב"א במה שהא מצריך שהרוחב שביניהם לא יהא גדול מטפח אבל אין כוונת הגר"א שהשו"ע הביא את דעת הריטב"א במה שסובר הריטב"א שא"צ שב' הקורות יחד יהיו רחבים טפח דהא מרן לא הביא דעה זו כלל בב"י ולמה שיביאנה בשו"ע וגם בשו"ע לא משמע שלדעה זו בב' הקורות יחד יהא פחות מטפח וכמ"ש הביאווה"ל בתחילת ד"ה צריך [אלא שבביאווה"ל הבין שהריטב"א בתירוץ השני מסכים שבעי' רוחב טפח בב' הקורות וכתב שלכן הביא הגר"א שיטה זו עיי"ש].

²⁷⁶ אולם עי' **משנ"ב** ס"ק עג [ומקורו מהבגדי ישע] שכתב שה"ש פוסלין שכתב השו"ע גבי אחת למעלה ואחת למטה - פוסלין אפי' כשעומדים בשווה ממש אם יש ביניהם יותר מטפח והיינו כדעת רבינו יהונתן וכתב המשנ"ב שכתב הא"ר לפסוק כדעה זו **עכ"ד** וצ"ע דהא"ר פסק להדיא [בס"ק כג] שכשני הקורות נמצאות בשווה - שרי שיהא ביניהם עד ג"ט ומש"כ הא"ר לפסוק כהיש פוסלין היינו דווקא כשאין שוות זו לצד זו אלא אחת גבוהה ואחת נמוכה וצ"ע **אולם בשו"ע הרב** [סעיף כד] אכן כתב להחמיר כרבינו יהונתן שלא יהיו רחוקות זו מזו יותר מטפח.

הערה ב: מה שכתבתי שדברי ר' יוסי בר יהודה הם רק כשיטת אביו רבי יהודה במשנה ולא כשיטת רבנן במשנה - כן הוא פשוט לשון הגמ' "סבר כאבוא" וכן צ"ל **לפרש"י** שפי' שלרבנן כלל לא אמרי' "רואין" גם לא לגבי קורה עקומה וה"ה לגבי קורות זו מעל זו. וכמו כן לפרש"י שפירש בדעת ת"ק דרשב"ג שלא אמרי' דין לבד בב' קורות הרחוקות זו מזו – פשוט שגם רואין לא אמרי' לדעתם **אבל הרמב"ם** [יז כה] פסק את הא דריב"י **להלכה** וכשיטת רבא בסוכה כב: שמעמיד את דברי ר' יוסי בר יהודה בשיש פחות מג"ט בין הקורות וזה למרות שפסק [בפי"ז הי"ג] **כרבנן דרבי יהודה** במשנה - שבקורה של קש לא אמרי' רואין ועכ"ח ס"ל דבדבר שאין לנו חיסרון חוצה לו אמרי' רואין גם לרבנן [וכדכתב הריטב"א בסוגיין] וכן הרמב"ם לשיטתו שגם לת"ק דרשב"ג [שפסק הרמב"ם כמותו] אמרי' לבד בקורות המתאימות אם יש בהן ביחד טפח אבל לדעת רש"י ומהר"ם מרוטנבורג שלת"ק דרשב"ג בעי' שהקורות יהיו צמודות – כ"ש שלא אמרי' רואין.

להלכה: פסק מרן [שסג כג] **בסתמא כהרמב"ם שפסק כר"י בר יהודה וכרבא** בסוכה כב: דצריך שלא יהי' ביניהם ג' טפחים לא בגובה ולא במשך כשרואין אותה שירדה זו ועלתה זו בכוונה עד שיעשו זו בצד זו. **ומוסיף מרן שיש פוסלים** ועי' הערה²⁷⁷. וכתב המשנ"ב [ס"ק עז] שיש להחמיר כהפוסלים.

ש. מה הפירוש "היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי, היא בתוך עשרים ועקמומיתה למעלה מעשרים, היא למעלה מעשרה ועקמומיתה למטה מעשרה". ומה הדין בזה ומדוע?
 ת. איירי בקורה שבאמצעיתה היא מתעקמת והעקמומית נכנסת למקום שבו הקורה היא פסולה - כגון שנכנסת אל מחוץ למבוי או למעלה מכ' אמה או למטה מ"י טפחים.

והדין בזה הוא שחלק העקמומית שנכנס למקום פסול – נחשב כאוויר²⁷⁸. ואם אחר שמורידים אותו יש לבד בין ב' חלקי הקורה הכשרים - הקורה כשרה ואם לאו – היא פסולה.

ש. מנא לן שכל שיש בהקיפו ג"ט יש בו רוחב טפח?

ת. בגמ' א"ר יוחנן שילפי' א"ז מים של שלמה [עי' תשובה הבאה מה הוא היה] שכתוב בנביא שהיה הקיפו שם אמה ורחבו משפה אל שפה הוא י' אמה. א"כ רואים שרוחב

²⁷⁷ וכתב המג"א ס"ק יט דס"ל להי"א שבסעיף כג כדעת הי"א שבסעיף כב שלא מצרפין קורות הרחוקות זו מזו טפח ומעלה. וכ"כ במשנ"ב ס"ק עז.

²⁷⁸ ויל"ע בנכנסת הקורה לתוך י' – א"כ אין חלל י' ולעיל [ג:]: אמרינן דבעינן חלל י' וכן פסק המשנ"ב [שסג פב עי"ש] ובשלמא לרש"י שפירש דכל דין זה הוא לר' יהודה – אולי י"ל דר' יהודה סבר כר"מ שחוקקין להשלים אבל לרמב"ם [יז כו] ולשו"ע [שסג כ] שפסקו את דין עקמומית למטה מ"י שכשירה ומצד שני פסקו [רמב"ם תפילין ו ד ושו"ע שסב יב] שלא אמרי' חוקקין להשלים צ"ע.

[=קוטר] העיגול הוא שליש מההיקף. **ומקשה הגמ'** שיתכן לומר ששלושים אמה זה ההיקף כולל שפת הברכה – כך שבשלושים אמה יש יותר מ' אמה רוחב שהרי י' אמה לא כוללים את השפה **ומתרצת הגמ'** שאין ילפי' בשלושים אמה הוא ההיקף הפנימי שלא כולל את השפה וא"כ בשלושים אמה יש רוחב רק י' אמה²⁷⁹

הערה: כתב **המגיד משנה** [זו כו] וז"ל ודע שמה שאמרו אם היה הקיפה ג' טפחים יש בה רחב טפח אינו מדוקדק בחשבון אלא פחות מטפח הוא כחלק מכ"ב על דרך הקרוב ולא דקדקו בשל דבריהם והקילו בו עכ"ל וכוונתו שחז"ל למדו מהפסוק במלכים שא"צ לדקדק בשיעור טפח ובכל שיש בהקיפו ג' יש להחשיב כאילו יש בו טפח **וכ"כ התשב"ץ** [א קסה] בשם תוס' [אינו בתוס' שלפנינו] וז"ל ואף על גב דהוה טפי פורתא קרא לא דייק בהכי מהתם ילפי רבנן דלא למידק.

ומשמע מהמגיד משנה שרק בדרבנן מקילים שביש בעיגול שיש בו היקף ג"ט חשיב כיש בו רוחב טפח. **אמנם עי' ערוה"ש** שסג כב שכתב וז"ל "ואף על גב דאין החשבון מדוקדק לפי חכמי המדות [תוס' עירובין י"ד. ד"ה והאיכא] מ"מ כן גזרה התורה למדוד וילפינן לה מים של שלמה [שם] דכתיב עשר משפתו עד שפתו וקו שלשים באמה יסוב אותו סביב" עכ"ל ומשמע שגם בדאו' יש להקל [ואע"ג דד"ת מד"ק לא ילפי' י"ל שפה זה גילוי מילתא] וצ"ע לדינא.

ש. מהו ים של שלמה מה היו מידותיו וכמה סאה מים היה מכיל וכמה שיעורי מקווה יש בו?

ת. ים של שלמה היה בריכה של מי גשמים שעשה שלמה לטבילת כהנים במקדש. והבריכה הייתה בעיגול שהקיפו 30 אמה ורוחבו [=קוטר] 10 אמה וקומתו ה' אמה. ואמרי' בברייתא שהיה מחזיק 150 שיעורי מקווה כדילפי' מדכתיב בקרא שהיה מחזיק 2000 בת וכל בת זה 3 סאין וא"כ היה מחזיק 6000 סאה שהוא 150 מקוואות שכל אחת מ' סאה.

ומברייטא זו מוכיחה הגמ' שים של שלמה בקרקעיתו – בג' האמות התחתונות - הוא היה מרובע בשטח של 10 על 10 אמה ורק ב' אמות העליונות היו בעיגול שקוטרו 10 אמה דאילו היה כולו בעיגול – הוא היה מחזיק רק 125 שיעורי מקווה משום דשיעור מקווה הוא 3 אמות מעוקבות שבהם יש מ' סאה ובריכה עגולה בקוטר של 10 אמה ובעומק של 5 אמה - הנפח שלה הוא 375 אמות מעוקבות²⁸⁰ דהיינו 125 מקוואות אבל כשג' האמות

²⁷⁹ לשון הגמ' הוא "מגואי קא חשיב" ויל"ע אי אמרי' א"ז בצורה וודאית או שכיוון שיתכן שמגואי קא חשיב – אין ללמוד להקל שגם בפחות מההיקף ג' יש רוחב טפח.

²⁸⁰ דהא שטח של עיגול הוא 0.75 משטח מרובע וכיוון שמרובע שהוא 10 כפול 10 בגובה 5 הוא 500 אמה מעוקבת – א"כ שלושה רבעים מזה הוא 375 אמה מעוקבת.

התחתונות היו מרובעות 10 על 10 אמה – א"כ בג' האמות הראשונות הייתה הברכה מחזיקה 300 אמות מעוקבות ובב' אמות העליונות שהיו עגולות הייתה מחזיקה 150 אמות מעוכבות ס"ה 450 אמות מעוכבות וכיוון שכל ג' אמות מעוכבות הם שיעור מקווה א"כ יש כאן 150 מקוואות.

הערה: כל החישובים בגמ' הם לפי הכלל שהיקף עיגול הוא פי 3 מקוטרו ושטח עיגול הוא שלושת רבעים משטח מרובע שמרבע את העיגול מבחוץ. אבל כבר כתבו תוס' [יד. סוד"ה והאיכא] שזה לא מדויק עכ"ד תוס' וכוונתם שהרי היקף עיגול הוא פי 3.14 מהקוטר [עי' מגיד משנה המובא בהערה קודמת] ושטח עיגול הוא 0.785 משטח מרובע²⁸¹ וא"כ אם קוטרו של ים של שלמה היה 10 אמה וג' תחתונות היו מרובעות וב' עליונות היו עגולות- א"כ בג' תחתונות היו 300 אמה מעוקבות ובב' עליונות – 157 אמות מעוקבות²⁸² ס"ה 457 אמות מעוקבות שהם למעלה מ-152 מקוואות ועכ"ח שהחשבון אינו מדויק דהיינו שאם היה הקוטר של הים של שלמה י' אמה – היה ההיקף שלושים ואחד אמה ועוד שביעית האמה וכמו כן היו בו 152 מקוואות ואם נאמר שהיו בו רק 150 מקוואות – צ"ל שהקוטר היה פחות מ' אמה וכמו כן אם נאמר ששיעור שלושים אמה היקף הוא בדווקא – גם כן צ"ל הקוטר היה פחות מ' אמה.

ש. מנין יודעים ששיעור מקווה הוא מ' סאה?

ת. שנא' [ויקרא טו טז] "ורחץ במים את כל בשרו" ודרז"ל – מים שכל בשרו עולה בהם. ושיערו חז"ל שזה אמה על אמה ברום ג' אמות ועי' הערה²⁸³

²⁸¹ המקובל הוא ששטח עיגול הוא רדיוס כפול רדיוס כפול 3.14 ועל כן עיגול שקוטרו הוא אמה – שטחו הוא חצי אמה כפול חצי אמה [שזה רבע אמה] כפול 3.14 שזה 0.785 אמה מרובעת ושטח של ריבוע אמה על אמה הוא אמה מרובעת.

²⁸² שהרי במרובע 10 על 10 בגובה 2 יש 200 אמות מעוקבות ובעיגול - ששטחו הוא 0.785 ממרובע - יש 200 כפול 0.785 שזה 157 אמות מעוקבות.

²⁸³ עי' **תוס'** שבת צב. ד"ה אשתכח וז"ל דמכתף אדם עד לארץ שלש אמות כדאמר בתרגום מגלת אסתר פרשנדתא אצטליב על תלת אמין וכן כלהו וראשיהם היו קטועים ומקווה דאמר (יומא לא.) דהוי כל גופו עולה בהן אפילו ראש באמה על אמה ברום ג' אמות דכשיכנס במים יעלו המים למעלה מראשו עכ"ל **אולם הרשב"ם** [ב"ב קב: ד"ה והכוכין כתב וז"ל "שהמת ארכו שלש אמות ובשביל ארון שהוא מונח בו צריך אמה רביעית" משמע שזה כולל הראש וכן הרמב"ן שם ד"ה והכוכין וז"ל כן נראין הדברים דמים שכל גופו וראשו עולה בהן בעינן.

[נ"א: בעודן] למקוה והיינו שלש אמות ומגביה עצמו ויוצא מיד עכ"ל עיי"ש. ועי' **בשו"ת אור לציון** [הגרבי"צ אבא שאול] בהקדמת ספרו שכתב על ענין השיעורים ושם בענף ג' [ס"ק יב -יד] כתב שמחלוקת הראשונים הנ"ל היא מחלוקת האחרונים [החזו"א והגר"ח נאה] בשיעור האמה שהרי ג' אמות לר"ח נאה הם 1.44 ס"מ [48 כפול 3] ולחזו"א – 1.74 ס"מ [58 כפול 3] וממילא מסתבר שלחזו"א ג' אמות הינם כל גופו ולר"ח הינם עד הכתף.

ממשנה יד: עד משנה טז.

ש. כמה שיעור הלחי?

ת. גובהו – י' טפחים ²⁸⁴ עוביו – כל שהוא רוחבו – מחלוקת. לת"ק כל שהוא ולר' יוסי – ג"ט. ורבי ס"ל כר' יוסי.

ואמר' בגמ' ששיעור כל שהוא הוא אפי' כחוט הסרבל ²⁸⁵

וכתוב בגמ' שר' יוסף בשם ר' יהודה אמר שמואל פסק כרבנן ואמר ר' הונא בר חיננא ששמואל פסק כרבנן בנושא אחר [עשיית הילמי בשבת] אבל בלחיין יש לפסוק כרבי יוסי בגלל שרבי ס"ל כוותיה.

עוד אומרת הגמ' שר' רחומי אמר בשם ר' יהודה ב"ר שמואל בר שילת משמיה דרב שהלכה כחכמים ואח"כ חזר בו ²⁸⁶ ואמר שהלכה כר' יוסי ואמר רבא שטעם שחזר בו משום שס"ל דר' יוסי נימוקו עימו.

עוד אומרת הגמ' ששאלו את אביי כמי הלכה וענה להם "פוק חזי מה עמא דבר" ופרש"י שהעם נהגו כרבנן.

להלכה – פסק מרן [שסג ג] כרבנן ²⁸⁷.

²⁸⁴ למ"ד לחי משום מחיצה – כל מחיצה היא י"ט ולמ"ד לחי משום היכר צ"ב.

²⁸⁵ ופרש"י דסרבל זה קו"ט בלעז ובלעזי רש"י כתב דהיינו חוט של מעיל ועי' בערוך [ערך סרבל] שכתב שחוט סרבל הינו חוט כפול ועב עכ"ל ועי' שו"ת תשב"ץ [ב לד] שכתב דנראה מדקדוק זה הלשון שחוט הסרבל הוא השיעור היותר פחות שאפשר להיות בולט ויש לו היכר שכיון שיש לו היכר קצת סגי עכ"ל ועי' תוס' לעיל [ה: ד"ה ארבע] שאפי' למ"ד לחי משום מחיצה – היכר קצת בעינן. ועי' ב"י שסג ז דכתב שחוט הסרבל הוא ברוחב אצבע אך כתב שלרוה"פ אפי' אצבע אינו צריך ומש"כ הגמ' חוט הסרבל הוא לאו דווקא וכתב שעכ"פ צריך שיהא ניכר וכמש"כ הרא"ש בתשובה [כלל ג סוסי ז] עי"ש.

ועי' בתוס' לקמן פ: ובהג"א סי' ט שכתבו שצריך שלא יהא ניטל ברוח וכ"פ בשו"ע שסג ה ולפי זה אם הוא כחוט הסרבל צריך לקשור אותו לקיר. ויל"ע מדוע שונה דין לחי מדין קורה שבעי' בה שיעור קביעות – שתהא רחבה טפח ובריאה כדי לקבל אריח? וכמו כן מדוע שונה לחי מצוה"פ שצריכה עכ"פ להיות בריאה כדי לקבל דלת של קש [כדאמר' לעיל יא: וכדפסק מרן שסב יא]? וחוט סרבל הרי אינו בריא כדי לקבל דלת של קש?

²⁸⁶ כתב הריטב"א שר' רחומי חזר בו ויל"ע האם שמע ר' רחומי שגם רב חזר בו ולכן ר' רחומי חזר בו או שחולק על רב?

²⁸⁷ וכתב בב"י שהלכה כרבנן משום שאביי אמר פוק חזי וכו' ופרש"י שנהגו העם כרבנן. ונראה שרבא שאמר שר' רחומי חזר בו – אינו חולק על אביי דא"כ הייתה הלכה כרבא אלא רק אמר שר' רחומי חזר בו כי נימוקו עמו אך רבא עצמו לא ס"ל כוותיה. ויל"ע אי יש ראייה מכאן שאין הלכה כר' יוסי מחבריו אלא רק מחברו – [דנחלקו בזה הפוסקים עי' יד מלאכי כללי התלמוד סי' ר"ל] או ששאני הכא שכבר נהגו העם כרבנן ולכא' יש להוכיח מהלמי שלא פסקו כרבי יוסי בגלל שרבנן חולקים עליו וא"כ אין הלכה כר' יוסי

ש. מה הדין אם עשה לחי באמצע המבוי ומה החידוש בזה?

ת. אומרת הגמ' שהדין הוא שמחציו ולפנים שרי לטלטל ומחציו ולחוץ – אסור. והחידוש בזה דלא גזרי' חציו ולפנים אטו חציו ולחוץ

הערה: כתב הרשב"א [עבודת הקודש בית נתיבות א י ומובא במ"מ שבת יז כ] דהא דמהני לחי לחלק הפנימי של המבוי - היינו רק כשבחלק הפנימי לבד יש את תנאי מבוי והיינו שארכו לפחות ד"א וארכו יתר על רחבו ושבי' חצרות פתוחים לתוכו אבל אי לאו הכי - נקרא החלק הפנימי חצר וצריך תיקון חצר **להלכה** - פסק מרן [שסג לב] את דברי הגמ' הנ"ל ואת דברי הרשב"א שהבאתי בהערה.

ש. מה הדין בהרחיק את הלחי ג"ט מכותל המבוי? וכן בהגביה הלחי ג"ט מקרקעית המבוי ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שבתרוויחו הלחי פסול ואפי' לרשב"ג שאמר גבי קורה שעד ד"ט חשיב לבוד – הכא מודה משום דהוה מחיצה שהגדיים בוקעים בה ^{288 289}

ולגבי אם טעם "שהגדיים בוקעים בה" אזיל רק אלחי שגבוה ג"ט או שאזיל גם אלחי שרחוק ג"ט מהכותל – עיי' הערה ²⁹⁰.

מחבריו אלא רק מחבירו דדוחק לומר שמ"ש "פוק חזי מה עמא דבר" אזיל גם אהלמי. ²⁸⁸ **וצ"ע** הא גדי שגבוה ג"ט – רוחבו הוא הרבה פחות מג"ט וא"כ למה בהרחיק את הלחי מהקיר פחות מג"ט לא חשיב גדיים בוקעים בו? **עוד יל"ע** אמאי רבא בסוגיין פוסל לחי תלויה הא לרבא לחי הוא משום היכר ומה רע בהיכר תלוי? ועי' בספר **תורת חיים** שבאמת גורס בסוגיין "רבה" במקום "רבא".

²⁸⁹ כתב **החזו"א** [סי' עזינג] ס"ק א] וז"ל והא דאמר [דף ט' א'] במבוי שרצפו בלחיים בפחות מד' דחשיב לבוד אף שהוא למטה - נראה משום דהתם ליכא בקיעה מפני הכותל הסותם כנגד אוירן וכדאמר שבת ק"א א', כה"ג ביש בעיקרו ג' **עכ"ל** והיינו ששם אמרי' שאין דרך גדי ללכת בטפח הסמוך לכותל.

²⁹⁰ **בב"י** [שסג ו] כתב שטעם שפסול בהרחיק הלחי ג"ט - כתב **רבינו יהונתן** בפרק קמא דעירובין (ג). ... שאם היה מרוחק מן הכותל שלשה אתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה שבכל פחות משלשה אמרינן לבוד עכ"ל ועי' בספר **בית מאיר** על השו"ע [שסג ו ומובא במשנ"ב ס"ק כב] שהסביר את דברי הב"י שפסול לחי המרוחק ג"ט אינו מחמת בקיעת גדיים וז"ל "ומה בכך אם הוא מרוחק הא בכל מקום שעומד אינו אלא רמז מחיצה. ואדרבה יותר נראה לרמז מחיצה מרוחק מן הכותל ממה כשהיא סמוך לכותל. ומה לי אם הגדיים בוקעין בינה לכותל [הרי] כה"ג המה בוקעין אף כי היא מחוברת להכותל ברוחב הפתח כולו? ולכן מוכרח טעם לפיסול הריחוק משום דאתא אוירא וכו' **עכ"ל הבית מאיר** ומחמת זה פוסק הב"מ שאם היה הלחי רחב יותר מג"ט – כשר אפי' אם הרחיקו מהקיר ג"ט דבכה"ג ל"א אתי אוירא מהאי גיסא וכו' [כדאמרי' לעיל י: **וכ"פ בריא"ז** הובא בש"ג על הרי"ף דף ד. ס"ק א עיי"ש. **אמנם במג"א** [שסג ה ומובא גם הוא במשנ"ב ס"ק כב] אחר שהביא דעת הריא"ז הנ"ל כתב "אבל דעת התוס' דאפ"ה **אסור**" **עכ"ל המג"א** וכוונתו לתוס' לעיל י: ד"ה עושה שכתבו שבכה"ג שיש רווח בין הפס לכותל – צריך לחי עכ"ד וא"כ אע"ג דהתם איירי שהפס רחב יותר מהמרחק בינו לכותל ולא אמרי' אתי אוירא וכו' – מ"מ צריך לשים לחי ליד הקיר. ומשמע מהמ"א שפוסק כתוס' וכ"מ מדברי המג"א בס"ק לו שמביא רק את שיטת תוס' הנ"ל א"כ פוסק כתוס'. **וכתב בשער הציון**

ש. מהו לחי העומד מאליו והאם דינו כלחי ומדוע?

ת. לחי העומד מאליו הוא עמוד או מחיצה הנמצאת בין פתח המבוי לדופן המבוי אך לא נבנתה לשם לחי.

והדין בו הוא שאם לא שמשה כלל כלחי לפני שבת וכגון שעשו שם לחי אחר ונפל – לכו"ע לא הוי לחי²⁹¹

אך אם החליטו לפני שבת להשתמש בה לשם לחי – נחלקו אב"י ורבא אי כשירה ללחי או לא ויסוד המחלוקת – האם לחי משום מחיצה והוויא מחיצה – זו דעת אב"י או לחי משום היכר ולא הוויא היכר – זו דעת רבא ואמרי בגמ' שמדברי רב משמע כאב"י שכן הוא אמר גבי מבוי שנפל הלחי שלו והיה לו דקל בפתח המבוי סמוך לקיר המבוי שאינו כשר ללחי כי לא סמכו עליו מע"ש – ומשמע שאי סמכו עליו מע"ש שרי.

להלכה – בב"מ כא: ובקידושין נב. אמרה הגמ' שקי"ל כאב"י ביע"ל קג"ס ופרש"י שהאות ל' היא ר"ת של לחי העומד מאליו. ודעת ר"ת בתוס' בקידושין שם שהאות ל' אזיל אימי לידה שאינה רואה בהן שאין עולים לספירת זיבתה ובני נרבונא בתוס' שם מפרשים דהלמ"ד היינו פלוגתא דפ' כל שעה (פסחים דף כה:): לא אפשר ולא קמכוין. ומיהו יתכן שגם הם מסכימים דכאן הלכה כאב"י דהא רב גם סובר כמותו ע"י רי"ף גיטין כד: וז"ל ואיכא למימר כיון דאב"י ורב נחמן קיימי בחדא שיטתא הוה ליה יחיד לגבייהו ולית הלכתא כוותיה עכ"ל וא"כ יש לרי"ף צד לומר שנגד תרי אין הלכה כרבא וע"י בספר יד מלאכי סי' קנח שנחלקו ראשונים בדבר זה ע"ש.

[שסג יג] דטעמם של תוס' שצריך לחי ליד הכותל אע"ג שאין שם "אתי אווירא דמהאי גיסא" וכו' - משום דהוי לה מחיצה שהגדיים בוקעין בה ועל כן פסול בכל גווני וכפשטיה דהש"ס... ואף דבעלמא גבי עומד מרובה על הפרוץ לא משגחינן במה שהגדיים בוקעין בה, על כרחו דהכא גבי תקון לחי שאני עכ"ל השעה"צ. ולהלכה פסק במשנ"ב [שסג כב] להחמיר בהמג"א שבהרחיק הלחי יותר מג"ט לקיר המבוי – פסול אפי' אם הלחי רחב ג"ט.

²⁹¹ ובטעם הדבר כתב האו"ז [סי' קכא ומובא במשנ"ב שסג ס"ק לח] דהיינו כאילו אומר ע"ז אני סומך ולא ע"ז והו"ל האי כאילו אידחי מתורת לחי. ויל"ע אי גם מדא"ו לא הווי לחי או רק מדרי? וע"י במאירי שכתב "בשלא סמכו עליו מאתמול... נראה שמתוך שאינה מחיצה הניכרת החמירו בה" עכ"ל ומשמע שזה מדרי דגם לאב"י בע"י קצת היכר] וכמ"ש תוס' לעיל ה: ד"ה ארבע] וכ"מ מדברי הגרעק"א על השו"ע שסג יא דכתב וז"ל וע"כ הא דבלחי לא מהני [-כשלא סמכו עליו מבעו"י] דבע"י היכר שמחשבים אותו למחיצה ע"י שסמכו עליו מבע"י עכ"ל. מיהו נראה פשוט דבהו"א של הגמ' דס"ד שנחלקו גם במחיצה גמורה - לרבא לא הוויא מחיצה מדא"ו דאי נאמר שרק מדרי ל"ה מחיצה ומשום דל"ה היכר - מה הראיה מסוכה הרי שם א"צ היכר אע"כ רק למסקנא דבמחיצה גמורה לא פליגי אלא פליגי רק בלחי אי הוויא משום מחיצה או משום היכר והיכא דלא סמכינן עלה מאתמול גם לאב"י לא הוויא מחיצה - בזה אמרי' שמדא"ו וודאי שלאב"י אפי' לא הועמדה מאתמול הוויא מחיצה ורק רבנן גזרו שלא לסמוך עליה ללחי משום דבע"י קצת היכר גם לאב"י.

ופסק בשו"ע [שסג יא] **כאביי** [וכדעת רש"י] שלחי העומד מאליו הווי לחי אם סמך עליו מע"ש.

ולגבי קורה הנעשית מאליה – פסק מרן [שם טו] שפסולה כי קי"ל דקורה משום היכר וכאן ליכא היכר.

ש. מה הדין במחיצה גמורה שנעשתה מאליה ומדוע?

ת. מוכיחה הגמ' שלכו"ע הווי מחיצה מדתניא: שבת בתל שהוא גבוה עשרה, והוא מארבע אמות ועד בית סאתים, וכן בנקע שהוא עמוק עשרה והוא מארבע אמות ועד בית סאתים, ... מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה. - וא"כ הוויא מחיצה²⁹².

ש. כמה קצורה ושיבולות מקיפות אותה - האם השיבולים הוו מחיצה ומדוע?

ת. בברייתא הנ"ל כתוב שאם גבוהות י' הוו מחיצה כמו בתל ועי' הערה²⁹³.

ש. מהי "דירה שתשמישה לאוויר" ומה דינה ומדוע?

ת. **דירה שתשמישה לאוויר** היינו שבנאה בשביל השטח שמסביבה כגון שתשמש סוכה לשומר של השטח שמסביבה וכדו' **ודינה הוא** שהיא אינה נחשבת כמקום שהוקף לדירה ולכן אם גודלה יותר מבית סאתיים – אין מטלטלין בה אלא בד' אמות ובית סאתיים היינו 5000 אמות רבועות.

ממשנה טז. עד משנה טז:

ש. האם עושים לחי מדבר שיש בו רוח חיים ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים ת"ק מתיר ור"מ אוסר וטעמו של ר"מ לא אתפריש בסוגיין ועי' הערה²⁹⁴.

²⁹² **ועי' ביאור** ל' שסג יא שכתב דגבי מחיצה העומדת מאליה מבואר בפוסקים [רא"ש סי' כ' וטור] דמהני אפילו לא סמכו עליו מע"ש. וכ"כ במאירי שהובא בהערה הקודמת והוסיף שרק בלחי שאינה מחיצה הניכרת החמירו שבעי' שיסמוך עליו מע"ש ולגבי צוה"פ העומדת מאליה שלא סמך עליה מע"ש כתב הביאור ל' "ועיין בפמ"ג שמסתפק איך הדין לענין צוה"פ" **עכ"ל הביאור** ל' ועי' **חזון איש** [עז(ג) א] שכתב שוודאי שא"צ לסמוך עליה מבעו"י דצוה"פ **לא גרע מלחיים במבוי** שהוכיח הגרעק"א בשו"ת סי' לה שמהני אף אם לא סמך עליהו בעי"ש עכ"ל החזו"א עי"ש.

²⁹³ ועי' בגמ' סוכה כה שאומרת דאיירי שעביד ליה בהוצא ודפנא. והיינו שקשר השיבולים שלא יהיו ניטלות ברוח וכ"פ במשנ"ב שצו ס"ק טז ובשו"ע הרב שצו ד.

²⁹⁴ הגמ' בסוכה כד. אומרת שתי לישנות בשם ר' אחא בר יעקב מדוע בעלי חיים לא הוו מחיצה לר"מ - **לשנ"ק** אמר רב אחא בר יעקב: קסבר רבי מאיר כל מחיצה שעומדת ברוח אינה מחיצה. **איכא דאמרי**, אמר רב אחא בר יעקב: קסבר רבי מאיר כל מחיצה שאינה עשויה בידי אדם - אינה מחיצה. **ועי' תוס'**

הלכה – פוסק מרן [שסג ג] כת"ק אך מצריך שתהא קשורה בעניין שאינה יכולה לרבוץ, כדי שלא יתמעט גובהה מיי טפחים ולגבי סוכה גם כן כתב מרן [תרל יא] שבעיי שהבהמה תהא קשורה וכתב שם **המג"א** [ס"ק יח ומובא **במשנ"ב** ס"ק נג] וצריך שתהא מתוחה למעלה או שתהא גבוה כ"כ שאף שתמות ותפול תהיה גבוה י' עכ"ל וכנראה שגם גבי לחי צריך כך וצ"ע. וטעם שמצריך מרן שתהא קשורה אע"ג שהגמ' בסוכה כג. אמרה א"ז רק בדעת ר"מ והרמב"ם פוסק כר' יהודה – עיי' הערה²⁹⁵.

ש. מהו גולל ומה דינו ומה דין בהמה שעשאה גולל ומדוע?

ת. **גולל** זה כיסוי הקבר ומטמא באוהל [היינו אף כנגד מחיצות הקבר. דכנגד הקבר א"צ לגולל בשביל לטמא – תוס' סוכה כג.].

ובהמה שעשאה גולל – נחלקו ר"מ ור' יהודה אי מטמא [-ר' יהודה] או לא [ר"מ] וטעמיהם – עיי' בתשובה הקודמת ובהערה שם.

להלכה – פסק הרמב"ם [טומאת מת ו ד] כר' יהודה.

ש. גט שכתבו על דבר שיש בו רוח חיים האם כשר?

ת. נחלקו בזה תנאים במשנה לדעת ת"ק כשר ולדעת ר"י הגלילי פסול.

וטעמו של ריה"ג – שנא' וכתב לה ספר כריתות – דספר משמע ספר דווקא ו"ונתן לה" מרבה גם שאר דברים אבל שיהיו כעין ספר בזה שאין בהם רוח חיים²⁹⁶ ות"ק סבר שספר – לספירת דברים בעלמא.

להלכה – פסק מרן [אהע"ז קכד ב] כת"ק שכותבין גט על דבר שיש בו רוח חיים.

בעירובין טו. [ד"ה תל] – שבתל של אדמה גם ר' מאיר אליבא דלשנ"ב דר' אחא בר יעקב יודה שהוא מחיצה למרות שלא נעשה בידי אדם - דלא אתיא למעוטי אלא דבר שאינו ראוי להעשות בידי אדם כגון בעלי חיים. **עכ"ד תוס'.**

²⁹⁵ מקורו של מרן הוא **מהרמב"ם** שפסק [טז כא] ששרי לעשות מחיצה בבהמה אך שתהא כפותה. ועיי' מ"מ שם שהוציא א"ז מהסוגיא בסוכה כג. אף שאינו מוכרח עכ"ל **ועיי' בצל"ח** סוכה כג. [ד"ה אך נ"ל] שכתב שכונת המ"מ במש"כ שאינו מוכרח היא דהא הגמ' אמרה א"ז בדעת ר"מ והרמב"ם הרי פוסק כר' יהודה [דלר"מ למסקנא בדף כד. אף בכפותה אינה מחיצה] אמנם הצ"ח עצמו אומר דברור שלמסקנא בסוכה דף כד. דר"מ אומר שאף בכפות אינו מחיצה – א"כ ר' יהודה חולק על ר"מ רק בכפות אבל באינו כפות גם ר' יהודה חושש לשמא תמות דכך אמר רבא בגיטין כו. בדעת ר' יהודה דחייש לשמא תמות וכש"כ דחייש לשמא תברח [דזה חשש יותר מצוי וכמ"ש הגמ' בסוכה כג. דמ"ד שמא תמות כ"ש שמא תברח]. **וכ"כ בביאור הגר"א** שסבה ומציין לשם בדבריו בסי' שסג ג עיי"ש.

²⁹⁶ בגמ' בגיטין כא. ממעט ריה"ג גם אוכלין דלא דמו לספר. ועיי' תוס' שמקשים הא בכלל ופרט קי"ל שאין בכלל אלא מה שבפרט? ותירצו דהכא "ונתן בידה" חזר וכלל ובכה"ג אמרין שהכלל כעין הפרט.

ממשנה טז: עד משנה טז:

ש. מהי "שיירא" ומה "בקעה" ומהם "כלי בהמה" והאם ואיך אפשר לעשות בהם מחיצה כדי להפוך שטח של שיירא שחונה בבקעה לרה"י?

ת. "שיירא" היינו קבוצה של ג' אנשים לפחות. "בקעה" היינו שטח שלא מצויין בו רבים אך אינו מוקף מחיצות [כגון שדות או מדבר] והיא כרמלית ואסור לטלטל בה יותר מד"א.

"כלי בהמה" הם כלים שדרך לשימם כשרוכבים על הבהמה²⁹⁷. ואם הם גבוהים יי טפחים²⁹⁸ יכולים לעשות מהם מחיצה.

וכדי להפוך שטח שחונה בו שיירא²⁹⁹ לרה"י א"צ שכל שטח רה"י יהא מוקף מחיצה אלא אפשר שיהיו רווחים בין כלי לכלי ובתנאי שלא יהא פרוץ מרובה על העומד [ולגבי אי צריך שבכל דופן יהא עומד מרובה וכן לגבי אי בעי עומד מרובה גם נגד דופן רביעית – עי' הערה³⁰⁰] וכן שלא יהא רווח של יותר מי' אמה בין כלי לכלי³⁰¹.

ודין זה שלא יהא פרוץ מרובה על העומד הוא הלמ"מ

ונחלקו אמוראים בגמ' מה הדין אם הפרוץ בדיוק כעומד – האם הלמ"מ שכעומד דמי – זו דעת ר' פפא או שכפרוץ דמי – זו דעת ר"ה בר יהושוע

ולגבי האם אדם יכול לצמצם ולמדוד שהפרוץ כעומד – עי' הערה³⁰²

²⁹⁷ כגון מרדעות ואוכפים [מאירי ור"י מלוניל] ועי' תפא"י שכתב שהא דנקט כלי בהמה קמ"ל דאף דכלים לא מבטל להו, אפילו הכי הוה מחיצה עכ"ל ומש"כ שאינו מבטל היינו ביטול לעולם אבל לשבת בוודאי מבטלים. ויל"ע דגם בעלי חיים לא מבטל להו וכבר כתבתם המשנה לעיל! והיותר נראה דדרך נוסעי השיירות שמקיפים בכלי בהמה.

²⁹⁸ נראה דהיינו ע"י שמגלגלים אותם כשטיח.

²⁹⁹ עי' בספר גאון יעקב דף טז: ד"ה מתני' בשיירא – שכתב וז"ל בהקיפה כלי בהמה, דכ"ע שיירה שחנתה בבקעה לא דברו אלא בהוה, דאפי' יחיד בישוב נמך, דהא פרוץ כעומד למר ועומד מרובה למר מחיצה מעלייתא היא, ..., ושיירה שחנתה בבקעה שאמרו משום חבלים וקנים אמרו [דהתם שיירא בדווקא] עכ"ל וכ"מ בשו"ע שסב ט שהביא דין זה בסתמא ולא בשיירא.

³⁰⁰ עי' משנ"ב שסב מה שבג' הדפנות צריך שבכל רוח לא יהא הפרוץ מרובה על העומד שברוח זו [אבל רוח ד' יכולה להיות פרוץ מרובה עד י' אמה] ולא סגי רק שכולל בד' הצדדים אין הפרוץ מרובה. ועי' ביאור"ל תרל ה ד"ה העשויות דיש לו צד שלגבי שבת הפרצות שברוח רביעי מצטרפות לפרצות שבג' הדפנות [והיינו שיש להחמיר גבי שבת גם שבסך הכל בד' הרוחות יהא עומד מרובה מהפרצות] ויש להעיר שכן משמע מרש"י בסוגיין טו: ד"ה פרוץ כעומד שכתב שכל ההיקף עשוי כן – והיינו שצריך שבס"ה בכל ד' הרוחות יהא עומד מרובה [או שיהא פרוץ כעומד לר' פפא שהוא כעומד"ר] וכ"מ מרש"י סוכה ז. ד"ה משא"כ בסוכה – שכתב שבסוכה א"צ עומד"ר מד' דפנות – ומשמע בשבת צריך עומד"ר מד' דפנות.

³⁰¹ ורווח של פחות מג"ט נחשב כסתום ומצטרף סתום זה לשאר העומדים להיות מרובה על הפרוץ [ריטב"א בדף טז: ד"ה ואם. וכן מוכח מרש"י שם ד"ה ליעבד].

³⁰² נחלקו ראשונים האם יכול אדם לצמצם ולבנות מחיצה שהיא בדיוק פרוץ כעומד – זו דעת רש"י בסוגיין [טו: דד"ה והא אפשר לצמצם] היא שאפשר לצמצם. וכן דעת תוס' לעיל ו. דיבור ראשון בתירוץ

ודין זה שלא תהא פרצה י' אמות נחלקו הפוסקים אם הוא הלמ"מ או שהוא מדרבנן ועי' הערה³⁰³.

להלכה – אומרת הגמ' בדף טז: שהלכה כר' פפא שפרוץ כעומד חשיב כעומד וכ"פ השו"ע ששב ט ובלבד שלא יהא פרוץ י' אמה.

ש. מהן "שיפודים" ומהם "ארוכות המטה" ומה דין סוכה המסוככת בהן כולה או חלקה ומדוע?
ת. שיפודים הם מוטות ברזל וארוכות המיטה הם הקרשים שהן דופני המטה מכאן ומכאן.

ודין הסוכה שמשוככת בהן – אם כולה או רובה מסוככת בהן – פסולה. דשיפודים אינם גידולי קרקע ומקבלים טומאה וארוכות המטה אף שהם גידו"ק – מ"מ מיטה היא מקבלת טומאה דראויה למשכב הזב³⁰⁴.

ואם חלק מהסוכה מסוכך בהם וחלק בסכך כשר – אומרת המשנה במס' סוכה המובאת בסוגיין, שאם יש רווח ביניהם כמותן – כשירה ואם לאו – פסולה. והיינו שאם ליד כל שיפוד/ארוכת המיטה³⁰⁵ יש סכך כשר ברוחב של השפוד/הארוכה – הסוכה כשירה ואם רוחבן הוא פחות מרוחב הסכך הפסול – פסולה מטעם שאזלי בתר הרוב.

הראשון. ואילו **דעת ר"ח** [מובא בתוס' טז. דיבור ראשון] וכן **רבינו שמעיה** [מובא בתוס' לעיל ו. דיבור ראשון] בסוגיין היא **שאי אפשר לצמצם**. [ונחלקו מהי גירסת הגמ' – עי' בהערה שבסוף התשובה הבאה] ולדעת ר"ח ורבינו שמעיה כל הנידון על פרוץ כעומד הוא כשנראה לאדם שזה פרוץ כעומד אך אין זה וודאי דהא א"א לצמצם. וטעמו של מ"ד דפרוץ כעומד מותר הוא משום דהוי כעין ספק ספיקא שמא עומד מרובה ואפי' כי לא נפיש ושוו כי הדדי מותר [ולמ"ד פרוץ כעומד אסור – הווי כעין ס"ס לאסור דאם פרוץ מרובה אסור וגם אי פרוץ כעומד אסור]. ועי"ש שלמ"ד פרוץ כעומד מותר – גם בדאוי יש להקל מחמת הכעין ס"ס **ועי' תוס' רא"ש** שכתב שאמנם אין זה ספק ספיקא ממש דאין זה אלא ספקא אחת שמא הוי פרוץ מרובה שמא לא הוי אלא מצוי הוא יותר ההיתר מן האיסור **עכ"ד תורא"ש. להלכה** – פסק מרן [תרל"ח ח] גבי סככה בשיפודים – שא"א לצמצם ולגבי חזזית במחצה על מחצה כתבו הטור ומרן [תרמ"ח יא] ב' דעות אי אפשר לצמצם או לא וב"ש בתרא" [שכמותה פוסק מרן כדכתב בספר יד מלאכי כללי השו"ע סעיף יג] הביא מרן את הדעה שא"א לצמצם ופסול. ויל"ע אמאי לא נתיר בחזזית מטעם שזה כעין ס"ס וכמ"ש רבינו שמעיה בתוס' דף ו שאע"פ שא"א לצמצם יש להתיר אפי' בדאוי מטעם ס"ס.³⁰³ עי' **ר"ח לקמן קא**: [הולך על משי"כ בגמ' בעמוד א'] שלאחר שנפרצו בה [=בירושלים] **פרצות יתר מעשר שהיא רה"ר עכ"ל** ובגמ' איירי ברה"ר דאורייתא [ולולא ר"ח היה אפשר לפרש דאיירי בפרצות המרובות על העומד] וכתב בספר **גאון יעקב** [יא. ד"ה והא] **שכ"מ מרש"י** לקמן צד. במשנה הראשונה בעמוד דכתוב במשנה "חצר שנפרצה לרשות הרבים, המכניס מתוכה לרשות היחיד או מרשות היחיד לתוכה – חייב, דברי רבי אליעזר" **ופרש"י** חצר שנפרצה לרשות הרבים – במלואה, או יותר מעשר. **עכ"ל** ומשמע שבין במלואה בין ביותר מ"מ מחייב ר"א במכניס מרה"י לתוכה וא"כ יותר מ"י זה דאורייתא.

אבל תוס' הרא"ש לקמן יז: חולק וכותב [בסוף ד"ה עושין] "והא דפרצה יותר מעשר אוסרת כל ההיקף ואפי' הוא גדול הרבה, מדרבנן הוי" וכן דעת **המב"ט** בספרו קרית ספר על הרמב"ם שבת טז וז"ל "כל מחיצה דרה"י שיש בה פרוץ כעומד הוי מחיצה אפילו ביותר מעשר אמות"

³⁰⁴ ובגמ' בסוכה טו: - טז. דנים האם אירי בארוכת מיטה שמחוברים לה ב' רגלים שמקבלת טומאה או איירי ללא שמחוברים לה ב' רגליים שלא מקב"ט ומ"מ כיוון שהיא "בלאי כלים" פסולה לסיכוך

³⁰⁵ או קבוצת שיפודים/ארוכות המטה שאין בהם רוחב ד"ט [אבל ביש רוחב ד"ט זה מחלק את הסוכה לשניים ואין דופן של צד א' מצטרפת להכשיר את הצד השני וכמו כן השטח שתחת החלק הפסול אינו סוכה].

ואומרת הגמ' שלמ"ד פרוץ כעומד כפרוץ דמי ובעי' שיהא עומד מרובה על הפרוץ – ה"ה בסכך בעי' שיהא הסכך הכשר מרובה על הפסול ומה שכתוב ריווח ביניהם כמותן – היינו בנכנס ויוצא ובמעדיף פי' שיש ריווח קצת יותר מהן שיהא שפוד או ארוכה יכולין ליכנס וליצא בריווח שבינתים, דהשתא הוי ריווח טפי משיעור שפוד או ארוכה, ואינו מצומצם. ואת הרווח הזה ימלא בסכך כשר כך שיהא מרובה על הפסול אן שאיירי שהרווח הוא בדיוק כמותן אך איירי שאם הסכך הפסול מונח בצורת שתי – מניח את הסכך הכשר עליו בצורת ערב ואם היה הפסול ערב – נותן הכשר עליו בצורת שתי. ובצורה כזו – הסכך הכשר רבה על הסכך הפסול שכן מלבד שהוא נמצא על הרווח שבין הפסולים – הוא גם נמצא מעל לפסולים³⁰⁶.

הערה: כתבתי את התשובה לפי פרש"י שגורס בקושיית הגמ' "והא אפשר לצמצם" ומפרש שתרוצי הגמ' "במעדיף ו"בשתי וערב" – איירו למ"ד פרוץ כעומד כפרוץ דמי. ולדעתו למ"ד שפרוץ כעומד – כעומד דמי א"צ לתרוצי הגמ' האלו אלא גם אם היה ביניהם כמותן בצמצום – הסוכה כשרה

אבל תוס' גורסים כגרסת ר"ח ור"ת "והא אי אפשר לצמצם" והיינו שקושיית הגמ' היא שכשעושה רווח ביניהם כמותן – אפי' בנכנס ויצא מ"מ יש קצת אוויר לפי שאין דרך אדם לצמצם בכך למלא את כל החלל ונשאר מעט אוויר³⁰⁷ והוא מצטרף לסכך הפסול ויוצא שיש רוב פסול ולדעתם קושיית הגמ' ותרוצי הגמ' הם גם למ"ד שפרוץ כעומד – הווי כעומד דמ"מ בגלל האוויר שביניהם יוצא שהפרוץ מרובה וע"ז תירצה הגמ' שמעדיף היינו ששם סכך כשר על האוויר שבין השיפוד לסכך הכשר עד שבא מן הכשר על השפודים שמכאן ומכאן דאז וודאי שנתכסה כל האוויר ועוד תירוץ – כשעושה שתי וערב – דאז ג"כ נסתם כל האוויר³⁰⁸

להלכה – פסק מרן [תרלא ח] כדעת ר"ח ור"ת ועל כן למרות שפוסק שפרוץ כעומד – כעומד דמי מ"מ פוסק שבעי' שיהא מעדיף או שתי וערב.

³⁰⁶ ועי' תוס' שמקשים הא כיוון שהכשר והפסול אינן מעורבין – אין הפסול מתבטל וכמ"ש רש"י בסוכה ט: גבי סכך תלוש הרבה על המחובר שאמרה הגמ' שאיירי בשחבטן ופרש"י כשעירבן ואין ניכר איזהו פסול ואיזהו כשר" וא"כ ה"נ בעי' כך. ועי' בהערה שבסיום התשובה את הסבר תוס' בסוגיין.

³⁰⁷ כ"כ הב"י [תרלא ח] בהסבר דברי תוס' שא"א לצמצם. **וכתב בתויו"ט** [סוכה א ח] דטעם שצריך שיהא קצת אוויר בסכך הכשר – כדי שלא יהא מעובה כמין בית דהא דתנן במשנה ב' פרק ב' דמעובה כמין בית כשרה. היינו בדיעבד כדאיתא בטור סימן תרל"א. עכ"ד התויו"ט

³⁰⁸ **ועי' משנ"ב** [תרלא כ] וביאורה"ל שם [ד"ה ונתן] שלפסק השו"ע שפרוץ כעומד מותר אלא שבסכך א"א לצמצם בגלל האוויר – איירי שדחק סכך כשר בין השיפודים כך שלא יהא אוויר ביניהם ע"ש.

ש. מחיצה הנעשית בין כרם לשדה חיטה כדי למנוע כלאיים – מה הדין אם יש בה פרצות פחות מג', פרצות בין ג"ט לי' אמה ופרצות מעל י' אמה? ומה הדין כשעשה צורת הפתח בפרצות אלה ומדוע?

ת. הכלל במקרה כזה הוא שאם יש לבוד שמחבר את הפרצות או שהעומד מרובה³⁰⁹ – אזי אף כנגד הפרוץ חשיב מחיצה ובתנאי שאין הפרוץ יותר מי' אמות שאז כנגד הפרוץ לא הווי מחיצה. ואם אין לבוד וגם הפרוץ מרובה – אזי כנגד הפרוץ וודאי לא הווי מחיצה וכנגד העומד – זה תלוי אי יש בעומד ד"ט או לא.

וע"פ כלל זה כתוב בברייתא המובאת בגמ' שאם העומד הוא עד ג"ט – אם הרווח בין העומדים הוא פחות מג"ט הווי הכל מחיצה מטעם לבוד ואם הרווח הוא יותר מג"ט – לא הווי מחיצה כלל דאין לבוד וגם הפרוץ מרובה שהרי הרווח הוא יותר מהעומד ואף כנגד העומד לא הווי מחיצה.

ואם העומד הוא בין ג"ט לד"ט – אזי בשביל שיחשב כמחיצה א"צ לבוד אבל בעי' עומד מרובה אבל אי אין עומד מרובה – אין כאן מחיצה כלל ואפי' כנגד העומד לא חשיב מחיצה.

ואם העומד הוא ד"ט עד י' אמות – אזי כדי שיחשב גם הפרוץ מחיצה בעי' עומד מרובה אבל גם אי הפרוץ מרובה – החלק שכנגד העומד הוא חשוב ונקרא מחיצה.

עוד אומרת הברייתא שכל ההיתר בעומד מרובה על הפרוץ זה כשהפרצה היא עד י' אמות אבל אם הפרצה היא יותר מי' אמות – אסור אף אם העומד מרובה על הפרוץ³¹⁰

עוד אומרת הברייתא שאם עשה צוה"פ בפרצה – שרי אף אם הפרצה יותר מי'³¹¹.

ונחלקו אביי ורבא אי ברייתא זו היא כדעת ת"ק דרשב"ג שס"ל שמג"ט ועד ד"ט לא הווי לבוד ולכן אמרה הברייתא שאם העומד הוא מעל ג"ט – שרי רק בעומד מרובה אבל לרשב"ג כשהעומד הוא בין ג' לד' – א"צ עומד מרובה וסגי בעומד ג' ופרוץ עד ד' – דהווי לבוד - זו דעת אביי או שהברייתא היא כדעת רשב"ג ומודה רשב"ג שבמחיצה – למעלה מג"ט לא אמרי' לבוד דרק בקורה שגבוהה מהארץ דעת רשב"ג שאמרי' לבוד עד ד"ט אבל במחיצה מודה שבעינן שלא יהיו בקיעת גדיים³¹² ולכן אם העומד הוא ג"ט והפרוץ הוא בין

³⁰⁹ בתשובה לא התייחסתי לנידון של פרוץ כעומד אלא רק לעומד מרובה או פרוץ מרובה. ובכל מקום לר' פפא פרוץ כעומד מותר ולר"ה בריה דר' יהושע – אסור.

³¹⁰ ופרש"י "מיתסר כולו" ומשמע אפי' כנגד העומד. וכ"כ בהדיא בפסקי הרי"ד שבפרוץ יותר מי' אמה כל ההיקף אסור. ועי' תוס' ישנים שמקשה דבהדיא תנן במשנה בכלאיים [ד ד] "גדר שנפרץ עד עשרה אמות הרי היא כפתח יתר מיכן כנגד הפרצה אסור" ועי' חולק על רש"י וכותב שרק כנגד הי' אמה אסור ועי' תוס' רא"ש שמחמת קו' זו מסביר שגם רש"י התכוון רק לכנגד הפרוץ.

³¹¹ וכן אם אין בכלל מחיצה ויש רק צוה"פ - ג"כ מהני. וכמ"ש בהמשך הברייתא היו שם קנים הדוקרנים... אפי' ביותר מי' מותר.

³¹² כתב החזו"א [עז [יג] א] וז"ל והא דאמר ט' א' במבוי שרצפו בלחיים בפחות מד' דחשיב לבוד אף שהוא

ג' לד' לא הווי מחיצה – זו דעת רבא ולדעתו הברייתא היא לא כת"ק דרשב"ג דלת"ק כשהעומד הוא בין ג' לד' ויש פרוץ מרובה – אמרי' שכנגד העומד הווי מחיצה דג"ט הוא מקום חשוב ולא כהברייתא שאומרת שבכה"ג אף כנגד העומד ל"ה מחיצה.

הערה: מה שכתבתי בדעת רבא שלת"ק דרשב"ג מחיצה של ג"ט חשובה מחיצה לגבי מקום העומד אף אם פרוץ מרובה – כן משמע מגירסת הגמ' שלפנינו שאמר רבא "מדסיפא רשב"ג רישא נמי רשב"ג"³¹³ וכ"כ הריטב"א [טז. ד"ה לפום] **בשם הר"י והראב"ד** וכ"כ **בעל המאור** [ד: בדפי הרי"ף] וכתב בעה"מ דכיוון שקי"ל כרבא נגד אביי ורבנן נגד רשב"ג א"כ להלכה סגי במחיצה ג"ט כדי שתהא מקום חשוב³¹⁴.

אבל ברמב"ם כתוב [כלאים ג טו] גבי סלע שמפסיק בין מינים – שבעי רוחב ד' וכתב **החזו"א** [כלאים ו ו] שפוסק דגם רבנן מודו לרשב"ג שבעי מחיצה ד' וכתב דאפשר דל"ג בגמ' המילים "מדסיפא רשב"ג" אלא רק "רבא אמר רישא נמי רשב"ג" **וכ"כ בחידושי הר"ן בשם תוס'** דמודה רבא שגם לרבנן דרשב"ג כשיש פרוץ מרובה - עד ד' לא חשיב מחיצה אפי' כנגד העומד.

להלכה – השו"ע [יו"ד רצו מה] בהל' כלאים העתיק את דברי הרמב"ם.

ממשנה טז: עד משנה יז.

ש. שטח שהוא רה"ר - האם אפשר להופכו לרה"י ע"י שפורסים ג' חבלים זה ע"ג זה וביניהם פחות מג"ט והחבל העליון הוא בגובה י"ט ומדוע?

ת. אם בשטח המוקף יש פחות מב"ס על כל אחד מהנמצאים בו - לכו"ע שרי ואע"ג שאין במחיצה זו שתי וערב וזו מחיצה גרועה - מ"מ התירו

ואם בשטח המוקף יש יותר מב"ס על כל אחד מהנמצאים בו - נחלקו תנאים:

דעת ר"י בר יהודה - שלא חשיב מחיצה עד שיהא בו שתי וערב.

דעת רבי יהודה - שחשיב מחיצה אולם התירו רק לשיירא בבקעה ולא ליחיד בבקעה ולא לשיירא במקום יישוב.

למטה נראה משום דהתם ליכא בקיעה מפני הכותל הסותם כנגד אוירן וכדאמר שבת ק"א א', כה"ג ביש בעיקרו ג' עכ"ל **החזו"א** ומש"כ ראייה משבת קא. היינו שאמרי' שם לגבי עמוד שבג"ט התחתונים רחבו ג' ולמעלה מזה רחבו ד' – שאין דרך גדי להתחכך בכותל.

³¹³ – דמשמע שסיפא – היינו הדין שמחיצה מג"ט עד ד"ט כשפרוץ מרובה גם כנגד העומד אסור – היא רק לרשב"ג שסובר שעד ד"ט הווי לבד ולא הווי מקום חשוב. **אבל לרבנן** שסוברים שמג"ט ומעלה לא הווי לבד – א"כ מחיצה בשיעור ג"ט ומעלה הוי מקום חשוב ולא נאסר כנגד העומד.

³¹⁴ ועי' **ריטב"א** ט. שמקשה מאי שנא מדין בין הלחיין שאמר רבא לעיל ט. שאם אין ד"ט הרי זה מקום פטור? ותירץ דיש לחלק בין דיני רשויות לדיני פרוץ בכלאים עיי"ש.

דעת חכמים דרישא דמתני' - ששרי גם ליחיד בבקעה אולם לא ביישוב³¹⁵.

דעת חכמים דסיפא דמתני' - ששרי גם ליחיד דיישוב.

מיהו אמרי ברייתא שהא דחכמים התירו³¹⁶ - היינו כשאין ב"ס פנוי [דהיינו שאין ב"ס שאין בו שימוש³¹⁷].

הערה: נחלקו הפוסקים בחבלים של ערב ויש בהם קנה אחד של שתי וכן בקנים של שתי ויש בהם חבל אחד של ערב - האם חשיב שתי וערב - כך מצדד הפמ"ג משי"ז שסג א [אולם נשאר בצ"ע] והובא **בשעה"צ** סימן שס ס"ק ב³¹⁸ או שלא נחשב שתי וערב עד שיש גם בשתי וגם בערב מחיצה של לבד - זו דעת החזון איש [עז(יג) ד] ועיי"ש שמקשה החזו"א על הפמ"ג דהא בכל חבלים של ערב יש קנים המחזיקים אותם ולפי הפמ"ג שקנים אלו חשובים שתי - א"כ אין מציאות של ערב בלא שתי בחבלים.

להלכה - בגמ' פסק ר"נ **אמר שמואל** כרבי יהודה שיחיד ששבת בבקעה - נותנים לו ב"ס ולשניים - נותנים שני בתי סאה אבל שיירא [דהיינו ג' ומעלה] בבקעה - נותנים להן כל צרכן ומשמע שדווקא בבקעה נותנין להן כל צרכן אבל בעיר דינן כיחיד ששרי רק בב"ס לכל אחד **ועי' רש"י שכתב שהרי"ף והרא"ש** [סימן כג] **לכאוי' סותרים את עצמם** דבתחילה פסקו כר"נ אמר שמואל ששרי ליחיד עד ב"ס ואח"כ פסקו כרבנן בתראי שדין יחיד כדין שיירא ונשאר בצ"ע ועי' **בחדושי הר"ן** שתמה על הרי"ף שפסק כרבנן בתראי שזה נגד פסק הגמ' **עכ"ד הר"ן** ולכאוי' עוד יותר תמוה שהרי"ף לכאוי' סותר את עצמו וצ"ע³¹⁹ **עוד יל"ע בדעת הב"י בהסבר דעת הטור שלכאוי' ג"כ סותר את עצמו שהטור פסק בסימן שס א וכן בסימן**

³¹⁵ ומסתבר שגם לשיירא ביישוב אסור וצ"ע

³¹⁶ וחכמים דברייתא איירי בבקעה כך שזה יכול להיות גם חכמים דרישא דמתני' וגם חכמים דסיפא דמתני' דתרוויהו מתירין ליחיד בבקעה.

³¹⁷ ועי' **תוס' יח.** ד"ה אפילו שכתבו שאע"ג שגבי פסי ביראות אמרי' במשנה לקמן ששרי אפי' י' כורין ובלבד שירבה בפסין ולא אמרו שלא יהא ב"ס פנוי - הכא גבי שיירא הואיל ונעשה לצורך שעה לא הוי חשיב מוקף לדירה כמו פסין אי נמי גבי עולי רגלים הקילו והחשיבו פסין כמו מחיצה גמורה כמו שהקילו לענין פרוץ מרובה על העומד עכ"ל והיינו דבמוקף מחיצות גמורות - אע"ג דאיכא ב"ס פנוי - לא חשיב הב"ס כזרוע שאינו עומד לדירה דמ"מ אפשר להשתמש שם תשמיש של דירה כנלענ"ד

³¹⁸ בשעה"צ שם הזכיר רק את דין מחיצת שתי שעשה קנה א' של ערב ולא את הדין של מחיצת ערב שעשה קנה א' של שתי וזה אע"פ שהפמ"ג הזכיר את שניהם ויל"ע אי יתכן שבמחיצת ערב שיש קנים של שתי - מודה השעה"צ לחזו"א שלא חשיב שתי וערב דהא בכל חבלים של ערב יש קנים של שתי המחזיקים אותם.

³¹⁹ ועי' **בהגהות הב"ח** על הרי"ף שיישב דהא דפוסק הרי"ף כרבנן בתראי ששרי מחיצת שתי או ערב אפי' ליחיד ביישוב - היינו בפחות מב"ס ואמר הב"ח שת"ק דמתני' [היינו חכמים דרישא דמתני'] מחמיר אף בפחות מב"ס ביחיד **עכ"ד וכ"כ באבני נזר** או"ח רעא ס"ק כב עיי"ש וצ"ע דהא רבי יהודה דמתני' מיירי ביותר מב"ס כמ"ש בגמ' [וז"ל הגמ' כדאמר רב נחמן ואיתימא רב ביבי בר אבבי; לא נצרכא אלא ליתן להן כל צרכן, הכא נמי: ליתן להן כל צרכן]. וא"כ גם חכמים דרישא דמתני' שחלקו עליו ואמרו "לא דברו בשיירא אלא בהווה" - מיירו ביותר מב"ס וצ"ע.

שסב ה כר"נ אמר שמואל שביחיד שרי רק עד ב"ס והבית יוסף בסי' שס סעיף א הביא את דברי ר"נ אמר שמואל שפסק הטור כמותו ואילו בסימן שסב סעיף ה כתב הב"י שהטור פסק כחכמים וזה למרות שהטור בהדיא פסק שליחיד שרי עד ב"ס וצ"ע.

ובשו"ע [שס א וכן שסב ה] פסק **כר"נ אמר שמואל** שליחיד בבקעה שרי עד ב"ס לכל אחד ולשיירא שרי כדי צרכן אפי' יותר מב"ס לכל אחד ובלבד שלא יהא ב"ס פנוי ולא פי' מה דין שיירא ביישוב.

והוסיף מרן [ומקורו **מהמרדכי** סי' תפג בשם ר"י] דאם לא הקיפו השיירא יותר על שש סאין, [היינו לגי' אנשים] אף על פי שיש סאתים פנוי, כיון שהם שלשה אנשים – מותר

והסביר בביאור הגר"א שהטעם שהמרדכי מתיר בו' סאין אף שיש בית סאתיים פנוי - דחכמים להקל על ר"י ברי' יהודה באו ולא להחמיר עליו ור"י ב"י לא אמר "ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי" וא"כ מיקל אף בכה"ג כל שיש בית סאתיים לכל אדם מהשיירא וא"כ גם רבנן מקלים בכה"ג. **עוד כתב הגר"א** דכן משמע מהגמ' יז. לגירסה שלפנינו שכתבה "לא הוצרכו אלא לחמש והקיפו בשבע – אפי' בחמש אסורין" ומשמע שאם הוצרכו לארבע והקיפו בשש – מותרין ועכ"ח זה מפני שעד בית ו' סאין שרי אפי' אם יש ב"ס פנוי אמנם מציין הגר"א שרש"י לא סובר כן וכוונתו דהא על מה שאמרה הגמ' "לא, פנוי מכלים" פרש"י דשלשה אנשים, אם אין צריכין אלא לבית סאתים והקיפו ארבע סאין - נמי בטלי מחיצות עכ"ד רש"י וא"כ סובר שגם בפחות מו' סאין בעי' שלא יהיה בית סאתיים פנוי. ועי' **בהגהות הגר"א** בדף יז. שגורס – עפ"י שיטת רש"י "לא הוצרכו אלא לשלוש להקיפו החמש – אסורין" והיינו שגם בכה"ג שהם ג' בני אדם – אם אינן צריכים אלא בית שלוש סאים אסור להם להקיף בית ה' סאין.

וכתב במשנ"ב [ס"ק ח] דכתבו **בט"ז וא"ר** וכ"כ בספר גאון יעקב שכל הראשונים חולקין על פסק השו"ע ודעתם דאף בפחות משש כל שיש סאתים פנוי אסור: וכתב **בשעה"צ** ס"ק ו' שהראשונים שחולקים הם **הרמב"ם והרשב"א והריטב"א**, וכן מצאתי בפירוש **רבנו חננאל** להדיא שדעתו גם כן הכי עכ"ל³²⁰ ולפלא שלא הזכיר השעה"צ שגם רש"י ס"ל דלא כהמרדכי וכמ"ש בט"ז ובבאור הגר"א שרש"י לא ס"ל כהמרדכי.

ש. מה הדין בשיירא שהוצרכה לבית ה' סאין והקיפה ז'? ומה הדין כשהוצרכה לבית ו' סאין והקיפה ז'?

ומה הדין בהוצרכו לבית סאתיים והקיפו בית ד'? ומדוע?

ת. בגמ' בדף יז. א"ר גידל אמר רב "שלושה בחמש - אסורין בשבע מותרין "

³²⁰ וזאת אע"ג שגירסת רש"י ור"ח בגמ' היא כג' המרדכי ולא כג' הגר"א – מ"מ לדינא ס"ל שכשיש ב"ס מיותר – נאסר הטלטול אף אם הקיפו רק בית ו' סאין ודלא כהמרדכי.

ומסביר ר' **אשי** שכששלושה אנשים הוצרכו לבית ה' סאין והקיפו ז' – דברי הכל אסורים לטלטל אף בה' דהווי ב"ס פנוי ואומרת הגמ' שאע"פ שאין פה בית סאתיים פנוי מאדם דהיינו שאם ניתן לכל אחד מהשלושה ב"ס – אין כאן בית סאתיים פנוי אלא רק בית סאה אחת פנוי – מ"מ סגי בזה שיש ב"ס פנוי מכלים שאין בו כלים – שיאסור את הטלטול בקרפף ³²¹ אבל כשהוצרכו לו' והקיפו ז' – מותר לטלטל בכל הז' [דאין הלכה כר"י בר יהודה שאוסר] שהרי אין פה ב"ס פנוי מכלים

וכתב רש"י עוד שכשהוצרכו לב' והקיפו ד' – אסורים לטלטל אף בד' ועי' הערה ³²²

הערה: כתבתי התשובה לפי הסבר וגרסת רש"י בסוגיין "לא הוצרכו אלא לה' והקיפו בשבע – אסורין" וצ"ע איך זה נכנס בדברי רב "שלושה בחמש אסורין" וכנראה הכוונה שהחלק שמשתמשים בו הוא חמש אבל הקיפו בשבע ומש"כ בשבע מותרין היינו שמשתמשים בשבע [ומה שאמרה הגמ' שמשתמשים בשש היינו לרבותא] ודוחק צ"ע ועי' הגהות הגר"א שמגיה כאן "לא הוצרכו אלא לשלוש והקיפו בה' אסורין" והיינו שיש ב"ס פנוי מכלים אף שאין ב"ס פנוי יחס בית סאתיים לכל אדם.

ש. במקרים בהם אמרי' לבד בג' חבלים זה ע"ג זה – האם כשהפרש בין הקרקע לחבל הראשון או בין החבל הראשון לשני או בין השני לשלישי הם יותר מג"ט האם מהני מטעם עומד מרובה ומדוע?

ת. במקרה שהחבל הראשון גבוה מהארץ ג"ט – לא הוויא מחיצה כי גדיים בוקעים

ובמקרה שיש בין החבל הראשון לשני רווח יותר מג"ט – ובין הקרקע לחבל הראשון וכן בין השני לשלישי יש פחות מג"ט והם לבודים וכאילו יש פה מחיצה ג"ט הפסק יותר מג"ט ושוב מחיצה ג"ט – זה תלוי באם אמרי' דעומד מרובה מב' צדדים הווי עומד דהרי רק

³²¹ וכתב המאירי [ד"ה כל] וז"ל הרי יש כאן מקום חשוב שלא לדירה ונמצא חסר מחיצה רביעית ונמצא הכל כנפרץ למקום האסור עכ"ל ועי' תוס' יח. ד"ה אפילו שכתבו דגבי פסי ביראות לא הצריכו חז"ל שלא יהא ב"ס פנוי דגבי שיירא הואיל ונעשה לצורך שעה לא הוי חשיב מוקף לדירה כמו פסין אי נמי גבי עולי רגלים הקילו והחשיבו פסין כמו מחיצה גמורה.

³²² אמנם המרדכי [סי' תפג] בשם ר"י מתיר לשיירא בית שש אפילו אם יש בית סאתים פנוי מכלים עיי"ש וכ"פ בשו"ע שם א [והיינו שכל ההגבלה שלא יהא פרוץ לב"ס ריק – הני מילי כשצריך להגיע להיתר של שיירא אבל בהיתר של ב"ס לכל אחד – אין את ההגבלה הזו. ואע"ג דאמרי' בגמ' טז: דבתר כלים אזלי' ולא בתר אדם י"ל שמה שאמרה הגמ' שאזלי' בתר כלים ולא בתר אדם היינו במקרה שיש שטח יותר מו' סאין לג' אנשים ומיהו אין ב"ס מיותר [היינו שאין כאן ח' סאין] דבכה"ג אמרי' שלמרות שאין ב"ס מיותר לפי מספר האנשים – מ"מ כיון שיש ב"ס שאין בו כלים נאסר המקום אבל אם אין כלל שטח יותר מו' סאין – בכה"ג אין אוסרין אפי' יש ב"ס פנוי מכלים כנלענ"ד צ"ע] ועיי"ש במשנ"ב ס"ק ח' שכל הראשנים חולקין.

בצירוף העומד שלמטה ולמעלה יש פה עומד מרובה ומשמע בגמ' שלא אמרי' שעומ'ר מב' צדדים הווי עומד ועי' הערה³²³

ובמקרה שבין החבל השני לשלישי יש רווח גדול מג"ט – אז וודאי לא הווי מחיצה כי אמרי' שהאוויר מב' הצדדים היינו שמעל לחבל ושמחתחת לחבל מבטל את החבל ועי' הערה³²⁴.

ש. באיזה עומד מרובה בערב הסתפק ר' המנונא ומה הדין בזה ומדוע?

ת. **ללשנ"ק של הגמ' טז:** - ר' המנונא הסתפק באם יש מחיצה של י"ט שבנויה מפס שנמצא על חלל בגובה פחות מג"ט³²⁵ ומעליו חלל ג"ט ומעליו מחיצה של ד"ט האם חשיב עומ'ר³²⁶.

אמנם ר' אשי אומר שלא בזה הסתפק ר' המנונא אלא ספקו הוא האם מחיצה תלויה – דהיינו שיש ג"ט בינה לבין הקרקע – שמיה מחיצה או לא וכמו שמצינו שגם ר' טבלא הסתפק בזה ופשט לו רב שאינה מחיצה מלבד לגבי מילוי מים מכרמלית שהקילו רבנן שחשובה מחיצה ועי' הערה³²⁷.

³²³ מה שכתבתי שמשמע בגמ' שעומ'ר מב"צ לא הווי עומד – **כ"כ הרשב"א** בסוגיין ועפ"י זה פוסק **להלכה** שעומ'ר מב"צ ל"ה עומד. **אבל תוס'** [ד"ה אי] כתבו דטעם דבסוגיין עומ'ר מב"צ ל"ה עומד – הוא משום שהלבוד שבין החבל השני לשלישי לא נחשב מחיצה דאתי אווירא דאתי דמהאי גיסא של הלבד – [היינו אווירא שבין החבל הראשון לשני שהוא יותר מג"ט] ואווירא דמהאי גיסא [היינו האוויר שמעל לחבל השלישי שממשיך עד לרקיע] ומבטיל ליה [היינו מבטיל ללבד שבין החבל השני לשלישי] ומשמע מהם שכשאין אווירא מהאי גיסא ומהאי גיסא דמבטל ליה [וכגון כשיש תקרה מעל החבל השלישי] – אמרי' **להלכה** שעומ'ר מב"צ הוי עומד. **ולהלכה** – עי' **משנ"ב** שסב מה ושעה"צ שם ס"ק ל שיש להקל בעומ'ר מב"צ אך דווקא בכה"ג שהוא עומד גמור אבל בעומ'ר ע"י לבד – אין להקל מב"צ אפי' היכא דליתא אווירא מהאי גיסא ומהאי גיסא שמבטל ליה. ועי"ש שהחילוק בין עומ'ר מחמת מחיצה גמורה לעומ'ר מחמת לבד – מקורו **מהאור זרוע** סוף סי' קכו עי"ש.

³²⁴ עי' **ריצב"א** המובא בתוס' לעיל י: [ד"ה ואצבעיים] שכתב דאוורא דעלמא לא אמר דאתי ומבטל ליה אלא באויר שאני חושבו כסתום [פי' באויר שהאדם רוצה להחשיבו כמחיצה]... **ובמקיפין בחבלים אווירא דלמעלה מעשר חשוב כסתום עכ"ל** והיינו דאויר שלמעלה מ"ט לא חשיב אווירא דעלמא אלא אוויר שצריך להחשב כמחיצה ולכן אמרי' דאתי אווירא מהאי גיסא ומהאי גיסא ומבטלי ליה. **ויל"ע** מה הדין כשיש גג למעלה מי' – דלכאוי' בכה"ג לא אמרי' שהאוויר שמעל הגג אמור להחשב כסתום וא"כ גם לא מצטרף לבטל את החבל אלא שצ"ע א"כ אמאי לא העמידה הגמ' את ספיקא דר' המנונא במקום שיש גג וצ"ע.

³²⁵ והיינו ע"י לבד. וה"ה שיש לו ספק גם כשמחיצה התחתונה היא ג' ללא לבד דהספק הוא על הג"ט הפסק שיש בין מחיצה התחתונה לעליונה. **ויל"ע** למה בשליש התחתון נקט צורה של לבד ואילו בשליש העליון – נקט מחיצה של ד"ט? הרי היה יכול לומר בשליש העליון ג"כ לבד [דהיינו ב' טפחים מחיצה וב' טפחים חלל ופס משהו דהא בלבד לא אמרי' אתי אווירא דמהאי גיסא וכו']?

³²⁶ **והצד שלא יהא חשוב עומד** – כתב בספר **שפת אמת** וז"ל **דאין דרך פתח להיות בערב** וגם בשתי במקום דלא עבדי אינשי פתחא אוסר פרצה בד' כגון בקרן זווית לעיל (ו') **עכ"ל השפ"א**. **והצד שכן הווי מחיצה** כתב **השפ"א** וז"ל " **דמ"מ חלונות פותחין גם בערב** והווי פרצה זו כמו חלון, והוסיף השפ"א "ואי נימא דמהני בערב צ"ע קצת אי גם שיעור אורך החלון ב" כפתח".

³²⁷ בדין מחיצה תלויה נחלקו תנאים – עי' סוכה טז. במשנה מחלוקת ר' יוסי וחכמים לענין סוכה ומובאת

להלכה – כתב הרא"ש סימן כב וז"ל "י"א כיון דלא איפשטא עבדי לחומרא"³²⁸ ועומד מרובה על הפרוץ בערב לא הוי עומד. והראב"ד ז"ל כתב כיון דרב אשי אוקי בעיא דרב המנונא בעניין אחר אלמא פשיטא דערב כשתי לענין עומד מרובה על הפרוץ ולא איצטריך ליה למיבעי וכן מסתבר: עכ"ל הרא"ש וכ"פ השו"ע [שסב ט] וכתב בב"י שלמאי דקיי"ל דגם פרוץ כעומד שרי – ה"ה בערב פרוץ כעומד שרי וכ"פ בשו"ע שם^{329 330}.

ש. מה הדין בשניים שהקיפו ע"י שתי לבד או ערב לבד שטח של יותר מבית סאתיים ואח"כ באמצע השבת נצטרף אליהם עוד אחד? וכן מה הדין בשלושה שהקיפו יותר מב"ס ובשבת מת אחד ומדוע?

ת. נחלקו בזה ר' הונא ורב יהודה עם ר' יצחק. לר' הונא ורב יהודה – בתר תחילת שבת אזלינן והדין שהיה בתחילת שבת נשאר עד לסוף השבת ולר' יצחק – הדיורין של השבת גורמין וכשהתווספו או נתחסרו דיורין – משתנה הדין.

להלכה – פסק מרן [שס ב] כר"ה ור' יהודה³³¹.

משנה זו גם לקמן פו: ועי' לקמן פו. מחלוקת חכמים ורבי יהודה לגבי מחיצה בין שתי חצירות וכנראה שספקו של ר' המנונא היה כמי ההלכה.

³²⁸ משמע מהרא"ש שהוא מודה ל"א דגם בדרבנן אזלי לחומרא היכא דלא איפשטא [דחולק עליהם רק מטעם שהלכתא כר' אשי] **אמנם עי' בספר בינת אדם** [על יו"ד לבעל החיי אדם] שער הקבוע סי' נו שכתב וז"ל "איבעיא דלא איפשטא בגמרא יש שכתבו בדרבנן אזלינן לקולא וכן כתבו הרי"ף [שבת ל.] והרא"ש [שבת ו יא] בהדיא על מתניתין פורפת על האבן דקיימא לן כל תיקו בדרבנן לקולא אבל הבית יוסף באורח חיים סימן תל"ז כתב בשם הגהת מיימונית דתיקו דאיסורא אפילו בדרבנן אזלינן לחומרא" וא"כ לכאוי הרא"ש סותר דברי עצמו **ואולי י"ל** דשאני מחיצות דעיקרן מהתורה ולכן לא פלוג חז"ל והחמירו בספק גם בדרבנן [ואע"ג דגבי מחלוקת במחיצות בעירובין מסקנת הרא"ש (ב ד בסוף הסימן בשם רבינו מאיר) להקל - שמא ספק במחיצות חמור ממחלוקת במחיצות] וצ"ע בזה.

³²⁹ בב"י כתב דין זה של פרוץ כעומד מסברא דהא קי"ל שפרוץ כעומד הווי כעומד מרובה אך עי' ריטב"א [סוד"ה גמ'] שכתב וז"ל ומיהו אפשר דכשתמצא לומר דתפשוט ליה דעומד מרובה בערב הוי עומד כמו שהוא כעומד בשתי, דה"ה פרוץ כעומד לרב פפא אף על פי שאין זה מחזור לי לגמרי.

³³⁰ **ועי' בביאור"ל שם שהקשה** עליו הא בפרוץ כעומד ממה נפשך אם הפרוץ למטה - יש בקיעת גדיים כמ"ש הגמ' ואם הפרוץ למעלה - א"כ הוא פרוץ עד לרקיע וכמו שאמר' בסוגיין שאפי' אם יש חבל בסוף י' - אתי אווירא דמהאי גיסא וכו' וא"כ הפרוץ מרובה עכת"ד הביאור"ל **ואולי י"ל** שדברי השו"ע איירי כשיש במקום שיש גג בסוף גובה י' - דאז לא מחשיבים את האוויר שמעל לגג שיצטרף עם הפרוץ דהוא "אווירא דעלמא" **וכמו שכתב הריצב"א** [י: תוד"ה אצבעיים] דאווירא דעלמא לא אמר דאתי ומבטל ליה אלא באויר שאני חושבו כסתום... ובמקיפין בחבלים אווירא דלמעלה מעשר חשוב כסתום **עכ"ל** ונראה פשוט שמש"כ ריצב"א על מקיפין בחבלים - היינו כשאין גג על החבלים אבל כשיש גג - האוויר שמעל לגג חשיב אווירא דעלמא.

³³¹ דכן פסקו הרמב"ם [טז יג] והרא"ש [כג] ועי' מ"מ שטעם הרמב"ם - כי רב יהודה סובר כר"ה והיינו שהם רבים כנגד ר' יצחק ועי' ברא"ש שגם אב"י סבר כר"ה ור' יהודה.

ש. מה הדין בב' חצירות שעירבו יחד מחמת הפתח שביניהם ונסתם הפתח בשבת ומדוע?
 ת. מצינו בגמ' שר' הונא ור' יהודה התיירו בזה ואומרת הגמ' שגם זה תלוי במחלוקת ר"ה ור' יצחק בנשתנו הדיורין בשבת דסתימת פתח הוא כנשתנו דיורין³³²

להלכה פסק מרן [שעד א] גם כאן כר' הונא ור' יהודה שבנשתנו דיורין אזלי בתר תחילת שבת אמנם מביא שהרמב"ם [עירובין ג כה] פסק שרק בתוך החצירות שרי לטלטל אבל לא מחצר לחצר. ופסק המשנ"ב [ס"ק ו] כדעה ראשונה ודלא כהרמב"ם.

ש. מה הדין במבוי שנפלה קורתו או נפל לחיו בשבת והאם זה תלוי בדין של ב' חצירות שעירבו ונסתם הפתח ובדין של נתווספו או נחסרו דיורין בשיירא ומדוע?
 ת. נחלקו בזה תנאים. רבי יהודה אומר שמותרין לאותה שבת דאזלי בתר תחילת השבת ור' יוסי אומר שנאסרין באמצע השבת.

ואומרת הגמ' שאין דין זה תלוי בדין דיורין שהתווספו לשיירא וכן אין זה תלוי בדין ב' חצירות שעירבו ונסתם או נפתח פתח שביניהם – דבשיירא לא השתנו המחיצות אלא הדיורין וכן בב' חצירות שנסתם הפתח – לא השתנו המחיצות שגורמות לחצר להחשב רה"י אלא נשתנו המחיצות המחלקות את החצירות לבין הדיירים ועל כן יתכן שר' יוסי שאוסר בלחי שנפל בשבת – יתיר בדיורין שנתווספו בשבת וכן להיפך – יתכן שר' יהודה שמתיר בלחי שנפל יאסור בדיורין שנתווספו בשבת.

להלכה – פוסק מרן [שסה ז] כר' יוסי³³³ ומוסיף מרן דהני מילי בעיר שאינה מוקפת חומה, אבל בעיר מוקפת חומה, מותר³³⁴

ממשנה טז: עד סוף הפרק.

ש. מהו "מחנה" ואלו דברים התיירו בו?

ת. "מחנה" היינו קבוצה של אנשי המלך היוצאים למלחמה ועי' הערה שבסוף התשובה

והדין בו – שהתיירו להם ליקח עצים העומדים להסקה משדות של אחרים ואפי' אם ידוע שהבעלים תלשום לשם הסקה³³⁵

³³² ובטעם הדבר שהיו כנשתנו דיורין כתב הרא"ש [סי' כג] וז"ל "דכיון דמעיקרא רה"י גמורה והשתא רשות היחיד גמורה והוקפה לדירה לא דמיא אלא לדיורין הבאין בשבת." וכ"כ בב"י שעד ב.

³³³ - ומקורו הוא פסק הרי"ף והרא"ש [סי' כג] דפסקו כר' יוסי כיוון דרב ס"ל כוותיה ודלא כשמואל שפסק כרבי יהודה משום דהלכתא כרב באיסורי נגד שמואל.

³³⁴ דהוי כשתי חצירות שלא עירבו יחד ונפל כותל המפסיק ביניהן דאמרינן שבת הואיל והותרה הותרה משום דמחיצות החיצונות קיימות וה"נ בכהאי גוונא. [משנה ברורה סימן שסה ס"ק לג]

³³⁵ דהפקר ביי"ד הפקר. ויל"ע האם רק עצים התיירו או גם שאר דברים ומה הכלל בזה.

והתירו להם לאכול ללא נטילת ידים של מים ראשונים³³⁶ אבל מים אחרונים חייבו אותם שכן יש בזה מניעת סכנה.

והתירו להם לאכול דמאי דהיינו פירות הלקוחים מע"ה שחז"ל חייבו לעשרם מספק שמא הע"ה לא עישרם ובמחנה פטרו

והתירו להם לטלטל מחצר לחצר בתוך המחנה ללא עירוב חצירות והיינו כשיש בתוך המחנה חצירות שכל אחת מהם מוקפת בפני עצמה וביניהם יש מחיצה שיש בה פתח וע"י הערה³³⁸ והערה³³⁹.

עוד התירו להם לחנות בכל מקום

עוד אמרו שבמקום שנהרגין – שם נקברין ואפי"אם יש להם קוברים – שאינם מתי מצווה- מ"מ עשאוהו כמתי מצווה³⁴⁰.

³³⁶ במשנה כתוב רחיצת ידיים [שכן דרך המשנה לקרוא לנטילת ידיים רחיצת ידיים – ע"י גם משנה חלה א ט וביכורים ב א לגבי תרומה]. ויל"ע אי גם תרומה התירו להם לאכול ללא נט"י או רק חולין שדין נט"י בהם הוא רק משום סרך תרומה. ותרומה חמיר טובא מחולין שהרי גזרו לשורפה כשנגע בה ללא נט"י ועל כן לא בטוח שגם זה התירו במחנה.

³³⁷ וכתב הרמב"ם בפיהמ"ש "ואינם חייבים לחזר אחרי מים" ומשמע שאם יש להם מים ללא טרחא – חייבים ליטול ידיים.

³³⁸ מה שכתבתי שהיינו שהקיפו כל קבוצה בפני"ע – כך פרש"י ומשמע לכאן שלרש"י איירי בכה"ג שכל קבוצה עירבה בפני עצמה וצ"ע א"כ למה פטרו אותם מלערב כולם יחד הרי אין זו טרחא? וצ"ע עוד צ"ע דמשמע שלפרש"י חייבים לערב ערו"ח כל חצר לעצמה וק' דבגמ' משמע שרק עירובי תחומין חייבו אותם ולא עירובי חצירות וע"י בפירוש רבינו יהונתן [ד: ד"ה ומלערב] שכתב שאירי שהקיפו בקעה אחת במחיצה ובתוך הבקעה תקעו אהליהם כל אחד ואחד נמצא שהבקעה היא להם כחצר שיש בה בעלי בתים הרבה ושרו לטלטולי בכל הבקעה בלא עירוב עכ"ד וכ"מ לשון הרמב"ם [מלכים ו יג] שכתב וז"ל "מטלטלין מאהל לאהל ומסוכה לסוכה והוא שיקיפו כל המחנה מחיצה גבוהה עשרה טפחים כדי שתהיה רשות יחיד" ויל"ע אי נחלקו להלכה או רק בפירוש המשנה וע"י שבולי הלקט [צז] שמביא לדינא את ב' הפירושים [את הפי' השני מביא בשם ר' שלמה בן היתום]. ונראה שכשהם נמצאים בשטח ששייך לממשלה – פשוט שא"צ עירוב שהרי השטח לא שלהם אלא איירי שחונים בשטח של הפקר שכל אי זוכה במקומו וצ"ע בזה.

³³⁹ ומסתבר דהיינו כשקשה להם לטרוח ולחזר אחר פת כדי לערב. אבל אם קל להם לחזר אחר פת – חייבין לערב וכמו לגבי נט"י שכתב הרמב"ם בפיהמ"ש שאינם חייבים לחזר משמע שאם יכולים ליטול ידיים ללא טרחא חייבים. אלא שיל"ע לפי רש"י המובא בהערה הקודמת שאירי שכל חצר עירבה בפני"ע – א"כ יש להם פת ומה אכפת להם לערב יחד.

³⁴⁰ וע"י שו"ע יו"ד שסג ג שאסור לפנות מת מצווה לבית הקברות אלא חייבים לקבורו במקומו וטעם הדבר – כתב בחזו"א אהלות כב כב שחששו חכמים שהמוצאים יחפשו מי שיסכים לקברו בבית קברות ובינתיים יהא מונח המת בדרך ועל כן חייבו את המוצא לקברו במקומו. ורק אם יש לו יורשים לא גזרו חכמים לקברו במקומו דהם וודאי לא יפשעו בדבר ולא יניחוהו בדרך בשביל לחפש אחרים שיקברוהו ועי"ש עוד שכתב שדין זה שחייבים לקברו במקום שמצאוהו – שנוי במחלוקת בתוס' כתובות יז. ד"ה מבטלין בין ב' תרוצי התוס' שם ומהשו"ע משמע שפוסק שחייבים לקברו במקומו עכ"ד החזו"א ויל"ע בחללי המלחמות שבאר"י בזמננו אי חייבים לקברם במקומם והמנהג להביאם לבית קברות אך יכול להיות שזה בגלל שאין השלטון מתחשב בנו ובאמת מצד הדין היה צריך לקברם במקומם. ולגבי אי שרי לפנות מת מצווה אחר קבורתו למקום קבורת אבותיו – ע"י בשו"ת מנחת יצחק [חלק ו סימן קלז ס"ק ד]

וטעם ההיתרים הנ"ל – עיי' הערה³⁴¹

הערה: מה שכתבתי שמחנה היינו ביוצאין למלחמה - כתבתי עפ"י רש"י שכתב "היוצאת למלחמה" וכן פירש רבינו יהונתן על הר"ף [ד: ד"ה ארבעה] וכתב שם שלשירא אין דין מחנה וכ"כ בטור [או"ח קנח] שפטור נט"י הוא "במחנה ההולכין למלחמה" אולם ברשב"א [בסוגיין ובעבוה"ק בית נתיבות שער רביעי] כתב רק שבעינן י' ושפחות מזה - הווי שיירא עכ"ד הרשב"א ולא כתב שיוצאים למלחמה ומשמע שא"צ יצאו למלחמה וכ"מ מדברי ביאור הגר"א [קנח ח ד"ה מי] שמבין מהרשב"א שלא מצריך דווקא שיצאו למלחמה.

ולהלכה - בשו"ע [או"ח קנח ח] כתב מי שהיה במדבר או במקום סכנה ואין לו מים, פטור מנטילת ידיים. וכתב המג"א [ס"ק יד] דבמדבר הוי סכנה לחפש מים עכ"ל והביאו במשנ"ב ס"ק לד והוסיף המשנ"ב דנקט מדבר בפני עצמו לאשמועינן דסתם מדבר לעולם מקום סכנה הוא עכ"ל המשנ"ב ומשמע שרק במקום סכנה א"צ לחפש מים אבל אין להולכין במדבר דין מחנה שבו אף בלא סכנה א"צ לחפש מים וכדעת רש"י ורבינו יהונתן והטור אולם בבאור הגר"א הבין בשו"ע שבמדבר א"צ ליטול ידיו אפי' שלא במקום סכנה - והיינו שמבין הגר"א שהשו"ע סבר כהרשב"א ומיהו הגר"א עצמו חולק ואומר שבעי' דווקא מלחמה וכדעת רש"י ורבינו יהונתן ולא כהרשב"א [ולכאוי' משמע משו"ע שסו ב כדברי המג"א בדעת השו"ע דשם פטר מרן שיירא מערובי חצירות רק בגלל שהיא ארעית ולא בגלל דין מחנה ודברי הגר"א בדעת מרן צ"ב].

ש. האם ומתי מותר גם לשאר בני אדם [שאינן מחנה] לקחת עצים משדות אחרים ומדוע?
ת. מתקנת יהושוע שרי לכל אחד ליקח עצים משדות אחרים אולם לא כל עצים אלא רק היזמי והיגי [היינו שיחים שאינם חשובים³⁴² ובדרך כלל בעל השדה אינו צריך אותם] כשהם לחים [דאז בעל השדה בדרך כלל אינו חושב עליהם לעצים] ומחברים [אבל אם בעל השדה קצצן והניחם שיתייבשו – א"כ צריך אותם ואסור לקחת לו]³⁴³.

שכתב בשם גדול אחד [ולא פי' את שמו] וז"ל דפשוט הוא דמה דמת מצוה קנה מקומו הוא דהוי כקבור שם אבל לא עדיף משאר מת הקבור דשרי לפנותו למקום אבותיו הגם דלא קברוהו על תנאי דלפנותו עכ"ל המנחת יצחק וצ"ע בזה.

³⁴¹ **במאירי** [טו: ד"ה המשנה החמישית] כתב "ואנו מקילים עליהם לפי שהם מתעסקים בכבוש ארצות האויבים" והיינו כפרש"י המובא בהערה לעיל. **ויל"ע** אי ה"ה בכל שלוחי המלך וקצת משמע כן דבירושלמי ילפי' דין מחנה מעשרה נערי דוד ושם לא איירי במלחמה. ולגבי קניית מקומו של מת במחנה – כתב הרדב"ז על הרמב"ם [מלכים ו ג] וז"ל דכיון שהם טרודין במלחמה עשאוהו כמת מצוה עכ"ל.

³⁴² לשון הרמב"ם [נזק"מ ה ג] היא "והוא שיהיו עצים פחותים וקרובים להיות קוצים כגון היזמי והיגי"

³⁴³ **כתבתי ע"פ תוס'** ד"ה התם שהביא מהגמ' ב"ק פא. שבעי' לשלושת התנאים יחד והגמ' שם מוסיפה עוד תנאי - "ובלבד שלא ישרש" היינו שלא יעקור אותם מהשורשים. ומשמע בגמ' בסוגיין שזה אסור גם

ונראה פשוט שהיינו בסתם היזמי והיגי שמסתמא גדלו לבד אבל אם יודע שבעל השדה נטעם בכוונה - וודאי נטעם שלא ע"מ שיקחו מהם ואסור.

ש. מהו מת מצווה והיכן קוברים אותו?

ת. **מת מצווה** – אומרת הברייתא המובאת בגמ' שזה מת שאין לו קוברים. ומוסיפה הברייתא ש"קורא ואחרים עונין אותו – אין זה מת מצווה" ועי' הערה³⁴⁴

והדין בקבורתו הוא שהמוצאו חייב לקברו במקום שמצאו א"כ מצאו בדרך כבושה לרבים שאז מפנהו לשדה הסמוכה מכיוון שאם יקברו בדרך – יטמאו בו עושי טהרות. ויש עדיפות לפנותו לשדה בור על פני לפנותו לשדה חרושה ולשדה חרושה ע"פ שדה זרועה.

ש. האם פטרו חז"ל את יושבי המחנה גם מערובי תחומין או רק מערובי חצירות ומדוע?

ת. בגמ' בסוגיין אמרי דבי ר' ינאי שערובי תחומין – חייבים. בטעם הדבר – הביאו ברייתא דתני ר' חייא שלוקין על [אי עשיית] עירובי תחומין דבר תורה ומסביר ר' אשי שילפי מדכתיב [שמות טז כט] אל יצא איש ממקומו ביום השבת

הערה: משמע בסוגיא דתחומין דאלפיים אמה [שלגביו יש את דין ערובי תחומין] – הוא מדאורייתא. **ועי' רשב"א וריטב"א** שכתבו דהאי סוגיא כולה **אליבא דר' עקיבא** דאמר [במשנה סוטה דף כז:] תחומין דאורייתא **אבל לרבנן** [שם] דאמרי תחומין דרבנן לא, עכ"ד וטעם שהעמיד כר"ע ולא כחכמים – כתב הריטב"א דסתם מתניי כר"ע [כדאיתא בסנהדרין פו].

להלכה – **לגבי תחומין** - פסק **מנחם** [או"ח תד א וכן חו"מ לה ו גבי עדות] שתחומין – דרבנן. אמנם לגבי תחומין דיי"ב מיל – כתב המשנ"ב שם [ס"ק ז] דמשמע מהשו"ע שמצדד **להלכה** להחמיר ביבשה בחוץ ליי"ב מיל אפילו בלמעלה מעשרה שהוא ספק דאורייתא עכ"ל ומשמע שתוך עשרה – זה וודאי דאורייתא. וזה מפני שדעת הרמב"ם [שבת כז א] וכן הרי"ף [בסוגיין] ס"ל שגם רבנן דר"ע מודו דיי"ב מיל שהם רוחב מחנה ישראל – הם דאורייתא דגם הם מודים שדרשי הפסוק אל יצא וכו' אלא שהם דורשים א"ז ליי"ב מיל שהוא מחנה ישראל.

לאנשי מחנה מדלא הביאה הגמ' חילוק בין מחנה לסתם אנשי לגבי לשרש וצ"ע בזה.
³⁴⁴ עי' **בפירוש הרא"ש** בנזיר מג: ב' פירושם למילים קורא ואחרים עונין אותו – פירוש א' - שאם המת היה יכול לקרות היו לו קרובים עונים אותו. פירוש ב' - קורא הכהן [איירי שם שכהן מצאו] ואחרים עונים אותו לבא לקברו. **ומפרש"י הכא** שפ"י שאית ליה קוברין הינו שיש לו יורשין – משמע כפי' א' שברא"ש.
ולהלכה פסק מנחם [יו"ד שעד ג] כפי' השני וז"ל איזהו מת מצווה... ממקום שמצאו אינו יכול לקרות ישראל שיענהו ויבא ליטפל בו ולקוברו, ... אבל אם היו ישראל קרובים למקום המת, שהמוצא את המת קורא אותם והם עונים לו ובאים לקברו, אין זה מת מצווה שיטמא עליו הכהן, עכ"ל.

ולגבי מחנה – כתב הרמב"ם [מלכים ו יג] שפטורין מלערב עירובי חצירות עכ"ל ומשמע שעירובי תחומין – חייבים ועיי' הערה ³⁴⁵.

³⁴⁵ לכאוי הרמב"ם סותר עצמו דהא עירובי תחומין איירי בתחומין דאלפיים אמה שפסק הרמב"ם [שבת כז א] שהם דרי **ועיי' חזו"א** [סי' קיד – ליקוטים] שכתב שכיוון דאיכא דאוי בייב מיל – עייכ גם באלפיים אמה החמירו. וכתב החזו"א שלרמב"ן רשב"א ריטב"א ורא"ש שס"ל די"ב מיל דרי – יש להקל במחנה גם בעירובי תחומין **עכת"ד החזו"א**.

ועיי' גמ' שבת לד. שע"ת אסור לעשות ביה"ש וע"ח מותר **ופרש"י שם** ד"ה בעירובי תחומין – שכתב סיבה אחרת בטעם שהחמירו בע"ת יותר מע"ח – כי אסמכוהו רבנן אקראי עיי"ש ולפי זה יתכן דגם אי תחומין די"ב מיל דרי- יש להחמיר בערובי תחומין במחנה כי אסמכוהו אקרא. אולם עיקר דין הרמב"ם להחמיר במחנה בע"ת עדיין צ"ע דבסוגין משמע שרק אי תחומין דאוי יש להחמיר וצ"ע בזה.

פרק שני - עושין פסין

ממשנה יז: עד משנה כב.

ש. מהם "פסי ביראות" ומה דינם מדאו' ומדר' ומדוע?

ת. פסי ביראות הם עמודים הגבוהים י' טפחים ורחבים אמה ששמים אותם מסביב לשטח ברה"ר שבו יש באר מים ובכך הופכים את השטח הנ"ל לרה"י ואפשר למלאת מים מהבאר לשטח שבין פסי הביראות

ומקום שימת הפסים – הוא בארבעת הקרנות של השטח ובכל קרן שמים ב' פסין הצמודין זה לזה ועומדים בזווית ישרה של 90 מעלות כשהפסים הם כלפי השטח³⁴⁶

ושטח זה מדאו'³⁴⁷ הוא רה"י גמורה אף שהפרוץ - דהיינו הרווח שבין הדיומדין - מרובה על העומד³⁴⁸ והזורק מרה"ר לתוכו חייב.

וכמו כן מדאו' הווי רה"י אף כשאין ההיקף מקיף בור או באר.

³⁴⁶ והיינו שהפסין שבקרן מזרחית צפונית – פס אחד יהא רוחבו מצפון לדרום ופס שני – רוחבו ממזרח למערב והפסין שבקרן מערבית דרומית – פס אחד יהא רוחבו ממערב למזרח ופס שני – מדרום לצפון וכן הלאה.

³⁴⁷ היינו מהלמ"מ. ועי' באבני נזר או"ח רסה כב ובאג"מ [או"ח ב פט ד"ה והנה] שנוקטים בפשטות שמדאו' בד' טפחים סגי דהוא מקום חשוב ובאבני"ז כתב דכ"מ מלשון תוס' בסוכה ד: שכתבו בד"ה דיומדי סוכה טפח - והא דבעינן אמה גבי פסי ביראות פרק עושין פסין (עירובין דף יז:) גבי מחיצות שבת החמירו. עכ"ל וכתב האבני"ז דלשון החמירו משמע מדרי' [אולם מודה דפס"ב צריכים לכה"פ ד"ט ולא טפח דהרי אין שם מחיצות שלימות] ולכאוי' כ"מ מרש"י יט: [ד"ה מאי לאו] "דאין עוביו ד' [טפחים]" אך עי' הגהות הב"ח שם שמשנה את הגירסא לגי' [טפחים] ועי' רש"י שמגיה בב"ח לוי [טפחים] ולשיטתם אין ראייה ועי' ריטב"א יז: ד"ה עושין פסין דכתב וז"ל כי מחיצין הלכה למשה מסיני ואין כולם שוות שהרי אתה רואה בפי תקרה יורד וסותם דאמרינן גוד אחית ואין בקיעת גמלים מבטלה ובמחיצות דעלמא אפילו הן גדולות כמה מבטלתן בקיעת גדיים, הכא נמי כך הוא דין תורה דכל שיש מחיצות שלימות בזווית שיעור אמה לכל צד כעין פסי ביראות [שתהא] חשובה מחיצה גמורה ולא תפסל בשום פרצה בעולם, עכ"ל ומשמע שאמה זה דאו' וצ"ע אולם עי' באג"מ שם שכתב על דברי תוס' ישנים בדף יז: שכתבו שבפשוטין רחבים אמה ל"א מדאו' אתי אווירא דמהי גיסא ודמה"ג ומבטל ליה – כתב האג"מ ואולי משום דהפסין היו רחבין אמה נקטו אמה אבל השיעור הוא ד' טפחים שהוא שיעור עומד חשוב וכדאשכחן בכלאים. עכ"ל האג"מ ואולי אפשר לומר כן גם על הריטב"א שאמה לאו דווקא אך זה דוחק וצ"ע.

³⁴⁸ עי' בתוס' ד"ה עושין שכתבו דע"י הדיומדין איכא שם [הש' בצירה] ד' מחיצות כי הכא דהואיל ואיכא בכל צד אמה מכאן ואמה מכאן חשיב פתח. עכ"ד וכן צ"ל שאע"ג שיש ביניהם פרצה למעלה מיי אמות ויש אומרים שפרצה כזו מבטלת שם מחיצה מדאו' – מ"מ בדיומדין הווי מחיצה דיש בזה שם של מחיצה ויל"ע הרי בתים שבצידי רה"ר שיש בהם זווית של אמה על אמה לא יחשבו כדיומדין לרבנן דרבי יהודה [במשנה לקמן כב.] שסברי שבקיעת רבים לא מבטלי מחיצתא? ואולי י"ל שבעי' שייראה שהדיומדין הם מחיצות דע"י זה יש שם של מחיצה ופתח ובתים שבצידי רה"ר אינם נחשבים כמחיצות ודוחק וצ"ע.

אולם חכמים התירו להשתמש בזה רק בבארות נוי"א גם בבורות – עי' תשובה שאחרי התשובה הבאה] לצורך השקיית בהמתן של עולי רגלים כדאמרי' בגמ' דף כ: ³⁴⁹

וכמו כן הגבילו את הרווח שבין פסי הביראות ל"אמה לפי ר"מ ול"ג אמה ושליש לפי ר' יהודה. [ועי' בהערה שבסוף התשובה] ויסוד מחלוקתם היא דחז"ל רצו שיהא רווח של ב' קבוצות של פרות הקשורות יחד ³⁵⁰ שתוכל קבוצה אחת לצאת וקבוצה אחת להיכנס ולר"מ "קבוצה" היא של ג' פרות וממילא ב' קבוצות – שש פרות ולר' יהודה – "קבוצה" היא של ד' פרות. וב' קבוצות הם ח' פרות. וכיוון שכל פרה רחבה אמה ושתי שלישי האמה יוצר שש פרות הם י' אמה וח' פרות הם י"ג אמה ושליש האמה.

ואם יש רווח למעלה מזה – צריך להוסיף פס אמה ³⁵¹ ברווח שבין הפסים שבקרנות כך שבין הקרנות לפס הזה יהא פחות מרווח של י' אמה לר"מ וי"ג ושליש לר' יהודה ³⁵²

וכמו כן מדרבנן – כדי שיהא שרי למלאת מהבאר להשקות בהמתן של עולי רגלים צריך שהשטח שבין פסי הביראות יהא מספיק גדול כדי שתוכל פרה להיכנס ראשה ורובה ולשתות מהבאר ופרש"י דאם לא נכנסת ראשה ורובה -חיישי' שימשך אחר פרתו ויוציא הדלי אל מחוץ לביראות. עכ"ד רש"י ושיעור ראשה ורובה של פרה - אמרי' בגמ' יט. שהוא ב' אמות ^{353 354}

³⁴⁹ ובזמננו שאין עולי רגלים - עי' הג"א על הרא"ש סי' א' שגם לדבר מצווה מותר והביאו בביאור הגר"א סי' תרל ז וכתב "וכמ"ש בעירובין כ"א א' " וכוונתו למש"כ שם שטעם שאין פסי ביראות בחו"ל הוא משום דלא שכיחי מתיבתא ומשמע הא אי יהא שכיח – עושין וכ"מ מרש"י בדף כא. ד"ה דלא שכיחי שכתב "ופסי ביראות לא הותרו אלא לעולי רגלים ולכיוצא בהן, שהולכין לדבר מצוה". וכ"פ במשנ"ב תרל ס"ק לה וז"ל והאידנא דליכא עולי רגלים היכא דלא שכיחי מיא דמותר לדבר מצוה וגם דוקא בר"ה ולא בחצר עכ"ל ובפשטות נראה דה"ה בכרמלית.

³⁵⁰ המשנה קוראת לפרות הקשורות "רבקות" ועי' רש"י ב"מ ל. שפי' "רבקה - קופל"ה בלעז +זוג, צמד בהמות+, שמדבקים שלש בהמות או ארבעה בצואריהן, זו אצל זו, ודשים הדיש"י עכ"ל. ויל"ע א"כ אמאי מותר בשבת להכניסם מרה"ר לפסי הביראות עם הצמד הא אין זה תכשיט אלא משאוי לשם דישה וצ"ע.

³⁵¹ מה שכתבתי שהפס הוא אמה – כ"כ רש"י ד"ה פשוטין וכ"כ רבינו יהונתן והמאירי וכן משמע פשוט לשון המשנה "ארבעה דיומדין וארבעה פשוטין...ורחבן ששה [טפחים]" אולם עי' ריטב"א שמביא ירושלמי שכתב שהפסין הפשוטין אין להם שיעור עכ"ד הירושלמי [ועי' מראה"פ ב א שכתב שאין ירושלמי זה לפנינו] והוסיף הריטב"א שנחלקו המפרשים האם כוונת הירושלמי שהשיעור הוא כל שהוא או שבעי' לכה"פ ד' טפחים עי"ש.

להלכה- הרמב"ם [זו כט] כתב שיוסיף פסין ולא כתב שיעורן וכתב המ"מ דס"ל כהירושלמי הנ"ל שאין לו שיעור עכ"ד המ"מ. אך יל"ע דהא בהל' כז גבי דיומדין כתב הרמב"ם ששיעור הפס הוא ו"ט וא"כ אפשר לומר שבהלכה כט כשדיבר על פשוטין – סמך עמש"כ בהל' כז כשדיבר על דיומדין דהא לא כתוב בגמ' שיש לחלק ביניהם ברוחב הפס וצ"ע.

³⁵² ועי' תשובות הבאות לגבי אם אפשר להאריך את הדיומדין שכל אחד מהם יהא יותר מאמה ובכך להקטין את הרווח שביניהם.

³⁵³ ואם בא להשקות בהמה גדולה כגון גמל – נחלקו בזה ראשונים אי סגי בב' אמות. הרמב"ם – מיקל אע"פ שאין רו"ר [ומקורו מהירושלמי הלכה ב – מ"מ] ועי' רשב"א שמקשה עליו מברייתא מפורשת המובאת בגמ' לקמן כ: " גמל שראשו ורובו מבפנים - אובסין אותו מבפנים" א"כ בעי' רו"ר ונשאר בצ"ע

ונחלקו תנאים במשנה האם רבנן גם הגבילו את השטח הזה שבין פסי הביראות שלא יהא יותר מבית סאתיים [5000 אמה רבועה³⁵⁵] דהווי כמקום שלא הוקף לדירה – זו דעת ר' יהודה, או שלא הגבילו את גודלו ובלבד שיוסיף פסין אם הרווח שביניהם גדול מדי – זו דעת חכמים ולקמן דף יט: הגמ' מביאה ברייתא שבה אמר רבי יהודה [עפ"י הסבר הגמ' ורש"י שם] שאם היה מוקף מחיצה גמורה - מודה ששרי אפי' יותר מב"ס אך כאן שאיירי ב"תורת פסין [שיש בהם קולא ששרי פרצה עד יג ושליש] - מחמיר

הערה: מה שכתבתי שרבנן הם שהגבילו את הרווח שבין פסי הביראות ל"א אמה לר"מ וי"ג ושליש לר' יהודה אבל מדאורי אין הגבלה לרווח שביניהם - כ"כ החזו"א [ליקוטים קיב (ד) אות ה' ד"ה והר"י] שכ"מ מרבינו יהונתן עי"ש וכן משמע מהריטב"א [יז: סוד"ה עושין פסין] שכתב " דין תורה דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל צד כעין פסי ביראות שתהא חשובה מחיצה גמורה ולא תפסל בשום פרצה בעולם"³⁵⁶ אבל בגאון יעקב כתב שהגבלה זו היא הלמ"מ וכ"כ החזו"א שם מסברא שזה הלמ"מ עי"ש ולכאור' כן משמע מתוס' כב. שמקשה מה ההוכחה מר' יוחנן שסובר כר' יהודה שבקיעת רבים שמה בקיעה הא ר' יוחנן איירי ברחב טז אמה ור' יהודה וחכמים איירו בפתח של יג ושליש וא"כ אולי ברחב ט"ז גם חכמים יודו שבקעי רבים ומבטלי עכ"ז עי"ש ומשמע דהא דר' יהודה וחכמים איירי ביג ושליש - היינו מדאורי דאי היינו מדרבנן - א"כ מסתבר שמדאורי אין הגבלה ואף טז אמה לרבנן אין בקיעת רבים מבטלת מחיצות.

להלכה – במחלוקת ר"מ ור' יהודה לגבי הרווח שבין הדיומדין – פסק הרמב"ם [שבת יז כז] ³⁵⁷ כר' יהודה **ובמחלוקת ר' יהודה וחכמים** אי שרי פסי ביראות ביותר מבית סאתיים – פסק הרמב"ם [שם שם כט] כחכמים.

ועי' ריטב"א שכתב דלהרמב"ם הא דתניא "ראשו ורובו" לאו דווקא אלא שיעורא דעלמא נקיט עי"ש.

³⁵⁴ **ועי' רבינו יהונתן על הרי"ף** [ה: ד"ה ובבור] שכתב שא"צ ב' אמות מכל צד וסגי בב' אמות מצד אחד [ומש"כ לקמן בגמ' יט: שכשהבור רחב יב אמה צריך להוסיף פסין לר' יהודה – איירי כשמרחיק ב' אמה מכל צד אבל אם מרחיק ב' אמה רק מצד אחד – דבס"ה יש י"ד אמה באורך השטח של פסי הביראות – א"צ לפי ר' יהודה להוסיף פסין דהא פסי הביראות יש בכל אחת מהן אורך אמה וביניהם יש רווח יב אמה ולר' יהודה עד רווח של יג ושליש א"צ להוסיף פסין].

³⁵⁵ דבית סאתיים הוא 100 על 50 אמה.

³⁵⁶ וצע"ק וכי דיומדין שיש ביניהם קילומטר נחשב שהטח שבתוכם מוקף ולרבנן אפי' אם יהא בקיעת רבים יהא מוקף?!

³⁵⁷ השו"ע כלל לא הזכיר דין דיומדין מלבד בהל' סוכה [תרל ז] לגבי סוכה מדיומדין וזה בגלל שלא מצוי בזמננו.

ש. מהו דיר, סהר, מוקצה וחצר והאם מותר לטלטל תוכן כששטחן יותר מבית סאתיים ומדוע?

ת. **דיר** – היינו מקום דירת בהמות ופרש"י, שעושין בשדות, היום כאן והיום כאן כדי לזבלה בגללי הבהמות ו**סהר** פרש"י לבהמות של עיר³⁵⁸ עכ"ל **מוקצה** פרש"י שזה רחבה שאחורי הבתים³⁵⁹ ו**חצר** פרש"י שזוהי רחבה שלפני הבתים.

והדין בהם - בכולהו אומרים חכמים לר' יהודה במשנה ששרי לטלטל בהם יותר מב"ס דחשיבי מוקפים לדירה. ובטעם שחשיבי מוקפים **לדירה עי' הערה**³⁶⁰

ובגמ' **לקמן** [יט: וכן כב.] כתוב בברייתא שמודה ר' יהודה לרבנן שאם הם מוקפין במחיצה – שהיו מוקפין לדירה ונחלק עליהם רק בפסי ביראות.

ש. האם יש לחלק בהיתר פסי ביראות בין בור מי גשמים לבאר מים חיים? וכן בין בור ובאר של רבים לבור ובאר של יחיד ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים. **דעת ר' יהודה בן בבא** – שאין להתיר אלא בבאר של רבים ופרש"י [לקמן כב:] דליכא למיגזר דלמא פסקי מיא ויטלטלו שם שלא כדין משום דאיכא תרתי למעליותא א. דלא [שכיחי ד] פסקי מיא ב. גם אי פסקי מיא - רבים מדכרי אהדדי. אבל בבור אין להתיר כלל וכן בבאר של יחיד אין להתיר דחיישי שפסקו מיא ואתי לטלטולי³⁶¹ ³⁶²

³⁵⁸ פי' שהסהר הוא בעיר [מאירי].

³⁵⁹ עי' **תוס' רבינו פרץ** לקמן כד. ד"ה רחבה שכתב שאירי במתני' שפתח ולבסוף הוקף דאל"כ הרי אמרי' [לקמן כד.] שרחבה אינה מוקפת לדירה **עכ"ל** עי"ש ונראה שהפתח הראשי נמצא לפני החצר שכן שם עיקר התשמיש של הבית.

³⁶⁰ עי' **רש"י יט:** שכתב וז"ל "דיר - מוקף לדירה, שהרועה דר שם בלילה" **עכ"ל** ומשמע שאי לא דר שם בלילה ל"ה מוקף לדירה **אבל עי' רש"י כב.** על דברי הגמ' " כל אויר שתשמישו לדירה, כגון דיר וסהר מוקצה וחצר, " פרש"י וז"ל כל אויר - אף על פי שאינו מקורה, אם תשמישו לדירת אדם לכניסה וליציאה תמיד. **עכ"ל** ומשמע שבדיר וסהר אף אם אין הרועה ישן שם הווי מוקף לדירה – אם דרך אדם ליכנס שם תמיד כדי לטפל בבהמות או לחלוב או לגזוז אותן הווי מוקף לדירה וצ"ל שסגי או בשישן שם או בשיכנס שם לטפל בבהמה כנלענ"ד [ועי' בביאור"ל שנה א ד"ה לצורך שכתב שמשמע שיש מחלוקת בין רש"י לר' יהונתן אי בעי שהרועה ישן שם ודבריו צ"ב דהא רש"י כתב להדיא בדף יט: שהרועה ישן שם ועכ"ל צ"ל שסגי או בישן שם או בשיטפל בבהמות שם וצ"ע] **ועי' שו"ת נו"ב** [תנינא סי' מז מובא בביאור"ל שם] בשם בעל **אור חדש** שא"צ כלל שהרועה יכנס לשם ועצם דירת הבהמה הווי מוקף לדירה **וכתב בביאור"ל שכ"מ מהרמב"ם** שכתב בסתמא שדירת בהמה חשיב מוקף לדירה **ושכ"מ מהרשב"א בדעת רש"י** עי"ש ונשאר הביאור"ל בצ"ע למעשה אי יש לסמוך על האור חדש בזה.

³⁶¹ וכמותו ההלכה [עי' בסוף התשובה] **ויל"ע** בבאר של יחיד אמאי גזרי' הא זה גזירה לגזירה דאף אם יטלטלו שם כשיפסקו המים – מדאורי' הווי רה"י ורק מדר' אסור ובשלמא בבור י"ל דשכיחא דפסקי מיא ובמילתא דשכיחא כתב החכ"צ [סי' עה] שגזרי' גזירה לגזירה אבל בבאר דיחיד – קשה וצ"ע ואולי י"ל דכיוון דכל היתר פסי ביראות הוא דחוק – דהא יש פה פרוץ מרובה [ולר' יהודה גם יש פרוץ למעלה מי' אמה] ולכן הקילו רק בבאר הרבים שזה הרגילות שמשתמשים עולי רגלים.

³⁶² **ועי' ר"ן יח.** ד"ה אימר] שכתב דלדידן דלא מכשרי' פסין בבור כלל לא הוי טעמ' אלא משום דבעינן

דעת חנניא שלבאר מועיל אף בשל יחיד דלא שכיחא דפסקו מיא אבל אין מועיל פסין לבור אף בשל רבים³⁶³. וטעמו – פרש"י דזמנין דפסקי מיא ובטלי מחיצות ולכן אסר אף כשלא פסקי מיא.

ודעת ר"ע שלבאר מועיל אף ליחיד וכחנניא וגם בבור דרבים יש להתיר דסמכין ע"ז שמדכרי אהדדי³⁶⁴.

ודעת ת"ק – דברייתא – שיש להתיר אף בבור של יחיד

להלכה – פסקה הגמ' [כג.] כר"י בן בבא וכ"פ הרמב"ם [שבת יז ל].

ש. כשיש רווח גדול מדי בין הדיומדין – האם יכול להאריך בדיומדין או שצריך דווקא להוסיף פשוטין? ומדוע?

ת. בגמ' מסתפק אביי בין לר"מ שהזכיר הוספת פשוטין במשנתנו ובין לר' יהודה שלא הזכיר זאת.

ובדעת ר"מ הספק הוא – מה הדין אם האריך בדיומדין במקום לשים פשוטין האם מהני דסוף סוף הפרצה אינה גדולה מי' אמה או דלמא שלא מהני דבעי דווקא הוספת פשוטין דאיכא היכר טפי³⁶⁵.

מים הראויים לאדם כדאמרי' לקמן [כא.] בהדיא עכ"ל וכ"כ תוס' יח. ד"ה בור [בתרא] בדעת ר"י בן בבא ומשמע שלדעת תוס' ור"ן – לריב"ב [דקיי"ל כוותיה לקמן כג.] א"צ לטעם שבאר לא פסקי מיא אלא טעם שצריך באר הוא משום דבעי מים זכים וראויין לשתות אולם רש"י פי' במשנה לקמן כב: בדעת ר"י בן בבא שבעי תרתי לטיבותא עיי"ש ומשמע שטעם דצריך באר לריב"ב הוא משום שלא פסקי מיא ועי' ריטב"א לקמן כא. ד"ה מים חיים שכתב וז"ל "מים חיים למאי. פירוש דאי למעוטי בור שמימיו מכונסין הא קתני באר, אלא ודאי מים חיים דקאמר היינו מים זכים ראויים לשתות." עכ"ל ומשמע מדבריו דמה שאמרה הגמ' שבעי מים זכים הוא תנאי נוסף דמלבד הטעם שבעי באר הרבים משום תרתי לטיבותא – בעי גם שיהי מים זכים. ולפי זה אתי שפיר דברי רש"י שריב"ב מצריך תרתי לטיבותא.

³⁶³ מה שכתבתי שחנניה מחמיר בבור של רבים – כ"מ מפשטות דברי הגמ' שאומרת שחנניה מחלק בין בור לבאר ומשמע שבבור מחמיר אף בשל רבים. אמנם מתוס' ד"ה בור [השני] משמע שחנניה מודה לר"ע שבבור של רבים שרי וכ"כ מהרש"א בדעתם עיי"ש. ויל"ע בזה דא"כ חנניה כר"ע ולמה הגמ' דנה בחנניה לחוד ובר"ע לחוד דמשמע שהם חולקים? וצ"ע.

³⁶⁴ יל"ע הא לעיל ג. גבי סוכה ומבוי שחלקו בתוך כ' אמה וחלקו מעל לכ' אמה לת"ק – נחלקו הלשנות בגמ' האם של רבים עדיפי משל יחיד דמדכרי אהדדי או להיפך – דרבים הוא קדרא דבי שותפי עיי"ש ואילו בברייתא אין שום מ"ד שיסבור שבור הרבים גרע מבור דיחיד דהוא קדרא דבי שותפי וצ"ע בזה

³⁶⁵ כך פרש"י. ובמאירי מוסיף "בתוספת הפשוטים מתמעט האויר שבמקום אחד ובהארכת הדיומדין הרי האויר נשאר באמצע כלו ביחד" והיינו שוודאי שעדיף לשים פשוטין וכמו שאמר ר' מאיר במשנה "שמונה נראין כשנים עשר ארבעה דיומדין וארבעה פשוטין" אך השאלה היא אי גם הארכת דיומדין מהני. ויש להעיר שמשמע מרש"י שכל הנידון בהארכת הדיומדין אי מהני – אייירי כשאין עומ"ר ע"י הארכת הדיומדין דאי ע"י הארכת הדיומדין יש עומ"ר – פשוט שמהני שהרי זו מחיצה גמורה דיש עומ"ר ואין פרצה למעלה מי' אבל אי אין עומ"ר וכל ההיתר הוא בגלל הדיומדין – יתכן שבפשוטין יש היכר מעליא

ובדעת ר' יהודה – שלא הזכיר פשוטין – מסתפק מה עדיף האם לשים פשוטין דהוי היכר טפי שממעט את הפרצה או להאריך דיומדין דבכה"ג אין אווירא דמהאי גיסא ודמהאי גיסא דמבטל ליה³⁶⁶.

ועל הספק בדעת ר"מ ענה רבה – ללשנ"ק – שמדאמר ר"מ ובלבד שירבה בפסין ולא אמר שירבה פסין – משמע שאפשר נמי להאריך בדיומדין ודחה אביי את ראייתו ואמר "תני ובלבד שירבה פסין"³⁶⁷.

וללשנ"ב ענה רבה שירבה בפסין משמע שיוסיף פשוטין וענה לו אביי שאפשר לומר שהכוונה שמאריך הדיומדין ושככה מסתבר מלשון המשנה "שירבה בפסים"

ועל הספק בדעת רבי יהודה הביא **רבה** ראייה מדברי ר' יהודה בברייתא שבהם מסביר את ההבדל בין חצר ששרי בהיקף יותר מבית סאתים לפסי ביראות שבהם אוסר למעלה מב"ס ואמר ר' יהודה "זו מחיצה ואלו פסין" ומשמע שבבית סאתיים שבו צריך למעט הרווח שבין הדיומדין [שהרי בית סאתים הוא כ-70 אמה על 70 אמה] - מרבה בפסין. דאלי"כ אלא שמאריך בדיומדין – קשה מה שאמר "ואלו פסין" דהא גם פסי ביראות אלו מחיצות שכן בכל צד של בית סאתיים יש מחיצה של למעלה מ-55 אמה דהפתח הוא רק פחות מ-13 ושליש³⁶⁸ **וענה לו אביי** שהכוונה שהללו [- חצר וכדו'] תורת מחיצה עליהן ונפסלים בפרצה י' אמה ואילו פסי ביראות תורת פסין ואין נפסלין בי' אמה אלא ביי"ג ושליש אבל אין הכוונה שעדיף להרבות בפסין.

הערה: מה שכתבתי שספק אביי בדעת רבי יהודה הוא מה עדיף פשוטין או הארכת דיומדין – כך פרש"י ד"ה לר' יהודה. ומשמע מדבריו שוודאי ששרי לר' יהודה בין בהוספת פסין ובין בהארכת דיומדין וכל השאלה היא מה עדיף. [וויל"ע דבהמשך דבריו שם כתב שלצד שבעי' הוספת פשוטין "לא סגי בהארכת דיומדין" משמע שלא איירי פה בעדיפות של הוספת פשוטין אלא שרק הוספת פשוטין מהני וצ"ע] **ודעת הרשב"א והר"ן** בחידושיהם –

יותר וכמ"ש המאירי הנ"ל **וכ"כ תוס'** [ד"ה ואם] בהדיא שספק הגמ' בהארכת הדיומדין לר"מ איירי בפרוץ מרובה. **אבל הרשב"א** כתב שהספק הוא גם כשעיי הארכת הדיומדין יהא עומד מרובה – ולדעתו אין צד לגמ' שלא מהני הארכת דיומדין אלא שאין זה עדיף. **והצד לומר שאין זה עדיף – כי בדרך כלל אין עיי הארכת הדיומדין עומ"ר** ולכן יש צד שגם אם יהיה עומ"ר – עדיף לשים פשוטין שהם בדרך כלל יותר ממעטין את הפרצה עיי"ש.

³⁶⁶ לשון הספק בגמ' הוא "בעא מיניה אביי מרבה: יותר משלש עשרה אמה ושליש לרבי יהודה מהו? פשוטין עביד או בדיומדין מאריך?".

³⁶⁷ והיינו ש "בפסין" הכוונה במספר הפסין [גאון יעקב].

³⁶⁸ **ולרש"י** הוכחת רבה היא שעדיף להרבות בפסין דלכן דיבר ר' יהודה רק על הוספת פסין. **ולר"ן** **והרשב"א** – הוכחת רבה היא ששרי גם להוסיף פסין ולכן החמיר ר' יהודה שגם הארכת דיומדין היא רק עד ב"ס דלא רצו חז"ל לחלק בתקנתם **ולרמב"ם** ע"פ הסבר הר"ן בדעתו – הוכחת רבה היא ששרי רק הוספת פסין מדלא אמר ר' יהודה שבהוספת דיומדין שרי יותר מב"ס – משמע שאין שרי כלל הוספת דיומדין. ומדברי **תוס' ד"ה ואם** – שכתבו שלרבה עדיפה הארכת דיומדין מהוספת פסין כשעיי הארכת הדיומדין יהא עומד מרובה - משמע שס"ל כהרשב"א והר"ן שרבה בא להתיר גם פסין [ולא כהרמב"ם שהתיר רק פסין וגם לא כפרש"י שלרבה עדיף פסין].

שספק אביי הוא האם לרבי יהודה מהני רק הארכת דיומדין שזוהי סתמא דמתני' או שמהני גם הוספת פשוטין. וכן דעת תוס' וכתבו תוס' שכאן איירי שע"י הארכת הדיומדין יש עומ"ר ולכן פשוט לגמ' שזה עדיף מהוספת פשוטין [אך צ"ע דהו"ל לגמ' לציין שאיירי רק בעומ"ר] ובדעת הרמב"ם כתב הר"ן שספיקו של אביי היה להיפך – האם שרי רק הוספת פשוטין או גם להאריך דיומדין.

ויש להעיר דלרש"י והרמב"ם שספק הגמ' האם יש להעדיף הוספת פשוטין על הארכת דיומדין – איירי אפי' שבהארכת הדיומדין יהא עומ"ר וכדמוכח מראיית הגמ' גבי יותר מב"ס שעדיף פסין – ושם הרי מיירי שאם יאריך הדיומדין יהא עומ"ר אעכ"ח כיוון דבכו"כ יש כאן פרצה של למעלה מי' – יש צד לגמ' שעדיף היכר על עומ"ר.

להלכה – הרמב"ם [שבת יז כט] כתב וז"ל "ומותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסים פשוטים" ולא הזכיר גם האפשרות של הארכת דיומדין וכתב **המ"מ** שפסק הרמב"ם כהפשיטות של רבה שמוסיף פשוטין³⁶⁹ **עכ"ד** ועי' **בחי' הר"ן** שמבין ברמב"ם שרק הוספת פסין שרי ולא הארכת דיומדין **ומשמע מהר"ן שלדעת הרמב"ם** גם אם ע"י הארכת הדיומדין יהא עומד מרובה על הפרוץ – מ"מ מהני רק להוסיף פשוטין ועי' הערה³⁷⁰.

ש. האם אפשר לעשות דיומדין עם אבן מרובעת ועם אבן עגולה ומדוע?

ת. **גבי אבן מרובעת** – כתוב בברייתא שרואין כל שאילו תיחלק³⁷¹ ויש בה אמה לכאן ואמה לכאן – נידון משום דיומדין עכ"ד הברייתא והיינו כשהאבן גבוהה י' טפחים

גבי אבן עגולה – והיינו שיש בה ריבוע של אמה על אמה³⁷² נחלקו תנאים אי אמרי' תרי רואין דהיינו שרואין את האבן כאילו נחקקה להיות מרובעת וכן רואין כאילו נחלקה שיש בה אמה לכאן ואמה לכאן – זו דעת ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא או שלא אמרי' תרי רואין – זו דעת ר"ש בן אלעזר³⁷³.

³⁶⁹ ואף שדחה אביי את ראיית רבה ובטעם שפסק כרבה נגד אביי – עי' **רשב"א** שכתב דדחיתו של אביי דחייה בעלמא היא עכ"ד ומשמע שלא פליג עליה. ובעיקר הדין אי הלכה כאביי נגד רבה [שהיה רבן] נחלקו ראשונים אי אמרי' בזה הלכה כבתראי – עי' רא"ש ב ד וקרוב נתנאל שם ס"ק ט.

³⁷⁰ והיינו כדכתב הרשב"א [הבאתיו לעיל בהערה לגבי דעת ר' מאיר עי"ש] בדעת ר' מאיר שלמרות שלפעמים הארכת הדיומדין תגרום לעומד מרובה – מ"מ שכיה טפי שלא תגרום לעומ"ר ומש"ה הוספת פשוטין עדיף עי"ש אך עדיין יל"ע משי"כ הר"ן שלהרמב"ם הארכת דיומדין לא מהני – וכי אם יהא עומד מרובה זה לא מהני הא יש פה מחיצה גמורה! ואולי י"ל שדברי הר"ן איירי שיש רווח של י"ג ושליש ובכה"ג אין פה מחיצה גמורה דיש פה פרצה של למעלה מי' אמה אך עדיין צ"ב דהא בפסי ביראות הקילו בפרצה של עד יג ושליש ואמאי נחמיר ונאסור כשהרחיב הדיומדין והשאיר פרצה של עד יג ושליש וצ"ע.

³⁷¹ היינו שינטל עובי הפנימי שלה כך שישאר רק ב' דפנות של דיומדין

³⁷² והיינו שהקוטר שלה הוא אמה וב' חמישיות דאז נכנס בו ריבוע אמה על אמה שאלכסונו הוא אמה וב' חמישיות.

³⁷³ ועי' **שפת אמת** שמקשה אמאי צריך לחקוק את האבן הרי אם תהיה הדיומדין כראוי ובצד החיצון

להלכה – פסק הרמב"ם [שבת יז כח] היה במקום אחד מן הזויות או בכל זוית מארבעתן אבן גדולה או אילן או תל המתלקט עשרה מתוך ארבע אמות או חבילה של קנים, רואין כל שאילו יחלק יש בו אמה לכאן ואמה לכאן בגובה עשרה נדון משום זוית שיש בה שני פסין **עכ"ל** ולא ברור אם כוונת הרמב"ם במה שכתב "אבן גדולה" היינו גם עגולה או רק מרובעת **והמגיד משנה** מביא בתור מקור לדין אבן – את אבן מרובעת ולא את אבן עגולה ומשמע שהבין בדעתו שרק אבן מרובעת מהני **וממה דפסק הרמב"ם להקל בתל המתלקט** ג"כ אין ראיה להקל באבן עגולה דדבר זה שנוי במחלוקת ראשונים³⁷⁴ אי תל המתלקט דומה לאבן עגולה או לאבן מרובעת **אך ממה שפסק הרמב"ם** באילן שכשר לדיומד – לכאוי דמי ממש לאבן עגולה וכ"כ **באור זרוע** [סי' קכט ס"ק ה] שממה שפסק הרמב"ם באילן שכשר לדיומדין – משמע שפסק כר' ישמעאל בריב"ב **עכ"ל** האו"ז ועיי' הערה³⁷⁵ והערה³⁷⁶.

ש. מהו "תל המתלקט עשרה תוך ד' אמות" ומה הדין בו לגבי דיומדין ומדוע?

ת. **תל המתלקט** פרש"י דהיינו תל³⁷⁷ משופע אבל מדרונו זקוף, וקודם שימשך ארבע אמות עלה ונתלקט גובהו לעשרה טפחים, וקיימא לן בהזורק במסכת שבת (ק, א) דלענין שבת הוי רשות היחיד, עכ"ל והיינו שהתל נקרא מחיצה. אבל אם המדרון אינו תלול ועד שהתל מגיע לגובה של י' טפחים יש מדרון של יותר מארבע אמות – אין זו מחיצה אלא דרך.

ונסתפק אביי אי אפשר להשתמש בתל שדינו כמחיצה גם לדיומד והיינו בכה"ג שאם יחקק

תהיה עגולה מה חשש יש בזה כיון דיש בה רוחב אמה ממש רק מבחוץ היא עגולה ונשאר בצ"ע **ועיי' חזו"א** [קי (מד) י] שכתב דכיוון שבדיומדין מתירין אף שפרוץ מרובה - לכך בעינן היכר שלם, ומרובע היכרו יותר ניכר מעגול שאין בעיגול פני מחיצה עכ"ל עיי"ש.

³⁷⁴ **רש"י** כותב שתל דינו כאבן עגולה **והראב"ד** [מובא ברשב"א ובריטב"א] כתב שדינו כאבן מרובעת וכתב עליו **הריטב"א** וז"ל ואינו נכון שאי אפשר לשום תל בלא מורשי דקרנתא] היינו בליטות בקרנות-עיי' רש"י עירובין ג. ד"ה למורשא - והיינו שמחמת הבליטות אין התל נראה כמרובע] בכל צדדיו או במקצתם ואיכא תרי רואין, והנכון כפירוש רש"י ז"ל.

³⁷⁵ **אלא שצ"ע** לפי זה למה המ"מ כתב שמקור הרמב"ם הוא דין אבן מרובעת הא מדברי הרמב"ם גבי אילן מוכח שגם בעגולה הוויא דיומדין **וראיתי בספר יד דוד** להג"ר דוד זיצה"ס שכתב שהמ"מ תחילת הברייתא נקט והיינו שדין אילן כתוב בהמשך הברייתא [כל הברייתא נמצאת בתוספתא פרק א] עכ"ל היד דוד וא"כ ס"ל שמודה המ"מ לאו"ז שהרמב"ם מיקל באבן עגולה שאמרי' תרי רואין וכ"כ בפירוש **שיירי הקרבן** על הירושלמי [ב א] דכיון דדבר דרבנן הוא פסק הרמב"ם כר' ישמעאל [בן ריב"ב] לקולא ועוד שסמך אסוגין [בירושלמי] דאף רשב"א לא פליג אלא מר אמר חדא וכו' ולא פליג **עכ"ל** שיירי הקרבן ואמנם בשו"ת **ציץ אליעזר** [להגרא"י וולדנברג יט יח] שכתב שהמ"מ פליג על האו"ז בדעת הרמב"ם וס"ל שרק במרובעת אמרי' חוקקין והביא הצי"א את דברי הרדב"ז שכותב דכל מקום שהוא רואה מחלוקת בדברי הרמב"ם ז"ל הוא סומך על דברי המגיד משנה בכל מקום שהיה אדם גדול ובקי ורוב שיטתו היא כשיטת הרשב"א, ועוד מכיון שהוא בא לפרש דבריו דקדק בהם ככל הצורך **עכ"ל** הצי"א ולדבריו - דברי המ"מ צ"ע מדברי הרמב"ם באילן

³⁷⁶ ויל"ע אי גם להחמיר אמרי' תרי רואין וכגון בזורק מרה"ר לשטח שנהיה רה"י עיי' תרי רואין האם חייב וצ"ע בזה.

³⁷⁷ תל = הר קטן [וה"ה הר גדול אלא שדיברו חכמים בהווה].

ויחלק יהא בו אמה לכאן ולכאן וענה לו רבה שזה תלוי במחלוקת ת"ק ור' ישמעאל ב"ר יוחנן בן ברוקא אי אמרינן תרי רואין באבן עגולה [דגם בתל צריך גם לרבעו וגם לחלקו כדי שיהא דיומד].

להלכה – פסק הרמב"ם [שבת יז כח] שתל המתלקט כשר לדיומד.

ש. מהן: "חיצת הקנים" ו "גודרייתא" שדיבר עליהם אביי ומה הדין בהם לגבי דיומדין ומדוע?

ת. **חיצת הקנים** היינו מחיצה³⁷⁸ שעשויה מקנים שנמצאים זה לצד זה וביניהם פחות מג"ט וגודרייתא פרש"י דהיינו קנים מחוברין הרבה בעץ אחד סמוך לארץ, ומלמעלה הן מתפרשין. ובלשנ"ק דגמ' אביי הסתפק בחיצת הקנים אי הוויא דיומד דאין הקנים מחוברים זל"ז ממש אלא רק לבודים³⁷⁹ ובגודרייתא לא הסתפק משום שבגזען הם מחוברים. ופשט לו רבה מברייטא שאומרת שחיצת הקנים הווי דיומד ודחה אביי דלמא התכוונה הברייטא לגודרייתא.

ובלשנ"ב אביי הסתפק בגודרייתא אי הווי דיומד משום דאין עוביו ד' טפחים בגובה י' טפחים³⁸⁰ ופשט לו רבה מברייטא דחיצת הקנים ודחה אביי דלמא ברייתא איירי בקנים עומדים זה בצד זה ולא בגודרייתא

הערה: הרמב"ם [שבת יז כח ע"פ פירוש האור זרוע (סי' קכט) והגאוו"י בדבריו] פי' שגודרייתא דקני היינו חבילה של קנים **וכתב הגאוו"י שהצד ללשנ"ק** שעדיפי ממחיצת

³⁷⁸ במשנה שבגמ' ב"ב סח: כתוב "חיצת הקנים" ואילו במשנה שבמשניות [ד ח] כתוב מחיצת הקנים וכתב התויו"ט שלענין הפירוש שתי הגרסאות שוות עכ"ל וכנראה ש"חיצת" זה לישנא קלילא וכמו שהמשנה בב"ק ב. אומרת חב במקום חייב ואמר'י בגמ' שם שזה לשנא קלילא.

³⁷⁹ דאע"ג דכי האי גוונא עומד גמור הוא כדמוכחא מתני' ושמעטא דחבלים דשיירא, דילמא הכא גבי פסין דפרוץ מרובה על העומד בעינן שיהא העומד מרובה או מחיצת שתי וערב דאילו מחיצת שתי לבדו מחיצה גרועה. [ריטב"א] **ויל"ע** אי הספק הוא אי מדאוי הוי דיומד או שמדאוי וודאי הווי דיומד והספק הוא רק מדרי' וצ"ע **עוד יל"ע** האם כדי להחשיב לבד כפסי ביראות זה נחשב שאמר'י תרי הלכתא [שזה תלוי במחלוקת ראשונים דהר"ן (סוכה ט. בדפי הרי"ף) כתב שלא אומרים ואילו מדברי הטור (תר"ל) מוכח שאומרים ועי' בזה בהערות הגריש"א שבת ט. ד"ה רב אשי].

³⁸⁰ כ"כ רש"י עפ"י גירסת מהרש"ל וכך הוא ברש"י שלפנינו. ובב"ח [ע"פ הגהת רש"י בהגהת הב"ח] גורס שאין בו עובי ו' בגובה י'. **ויל"ע** דאם אין בגודרייתא דקני רוחב ו' ולמהרש"ל אף לא רוחב ד' – א"כ מה הצד להכשיר? דהא כל הצד שאמר'י רואין זה רק ברחב אמה אלא שצריך חקיקה וחלוקה? **ועי' בקרן אורה** שכתב וז"ל לפירוש רש"י ז"ל נראה דמיבעי ליה כיון דלמעלה הם מפורשים אי אמרינן רואין, כיון דלמטה אחד הם, ומה שכתב אף על גב דאין עוביו ד' בגובה עשרה אינו מובן **עכ"ל ואולי יש ליישב** את פי' הקרן אורה ברש"י **ע"פ גירסת המהר"ם** [נמצא בדף כ.] **והחכמת מנוח** ברש"י שגורסים ברש"י "אע"פ דאין עוביו אחד בגובה עשרה" וספק הגמ' הוא בגודרייתא שיש ברחבם ו' ובגובהן י' אבל הם נוטים לכאן ולכאן ואינם זקופים ולכן אינן נראין כדיומד ובה הסתפקה אביי ללשנ"ב אי חשיב דיומד דאף דאין ביניהם ג"ט מ"מ אינן נראים כדיומד. **אך לגי' ברש"י שלפנינו** [שהיא גי' מהרש"ל] וכן לגרסת הב"ח – אכן צ"ב מה הצד שיחשבו דיומדין.

קנים הרחוקים פמג"ט זה מזה דהואיל וסמיכי הוו כאילן והצד ללשנ"ב לאביי שלא הווי דיומדין וגרע מאילן - כתב הגאון"י הואיל ומ"מ קנים בעלמא נינהו, לא אמרי' בהו רואין כל שאלו יחלק, דכי נמי חלקת להו לא הוו מחיצה מעליא וכתרתי לגריעותא דמי.

ולהלכה - פסק הרמב"ם [שבת יז כח] דגם חבילה של קנים וגם קנים שביניהם פחות מג"ט - נידונים משום דיומד³⁸¹. ועיי' גמ' סוכה כד: שמעמידה א"ז כשקשרן כך שאינן מיטלטלין ברוח מצויה ויל"ע למה הרמב"ם לא הזכיר זאת וצ"ל שסמך על מה שכתב [שבת טז טו] שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה.

ש. מה הפירוש "חצר שראשה נכנס לבין הפסין"? ומה הדין בזה ומדוע?

ת. חצר שראשה נכנס לבין הפסין היינו שיש פתח לחצר הנמצא בתוך השטח שבין פסי הביראות והדין בזה הוא ששרי לטלטל מהחצר לפסי הביראות לצורך השקיית בהמת עולי הרגלים דאין לפסי הביראות דין של חצר אחרת דהא אין בהם דיורין³⁸².

ש. ומה הדין כשב' חצרות פתוחות לפסי הביראות ומדוע?

ת. **לטלטל בתוך כל אחת מהחצרות** – שרי אם עשו עירובי חצרות.

לטלטל מהחצרות לפסי הביראות:

אם החצרות אינן פתוחות אחת לשניה כלל – אסור מעיקר הדין לכו"ע³⁸³ ואפי' אם ישימו "שיתוף" בשטח פסי הביראות. והטעם – פרש"י דהא השטח שבין פסי הביראות הוא דומה למבוי מפולש שלא מהני בו שיתופי מבואות שהרי הוא פרוץ לד' רוחות.

ואם החצרות פתוחות זו לזו – מעיקר הדין אם ערבו זו עם זו הרי הם כחצר אחת שראשה נכנס לבין הפסין ושרי להוציא ממנה לבין הפסין לצורך בהמת עולי רגלים כדאמרי' בתשובה הקודמת וכמובן שמותר לטלטל מחצר א' לחצר ב' דרך הפתח שביניהם שהרי עירבו יחד.

³⁸¹ עיי' רא"ש [ב ד] שדעת הרמב"ם לפסוק באופן כללי כרבה נגד אביי ונגד רבא עכ"ד עיי"ש ואף להראב"ד והרז"ה שאמר הרא"ש שם שפוסקים באופן כללי אביי נגד רבה - י"ל שכאן הלכה כרבה דאביי לא חילק בתורת וודאי אלא בתורת "דילמא".

³⁸² ועיי' **בריטב"א** שכתב וז"ל וקא מספקא ליה לאביי משום דפסי ביראות אין דיוריהן [פ"י של עולי הרגלים] דיור גמור אלא לפי שעה עכ"ל והיינו שלכן שונה דין פסי ביראות מדין קרפף ששייך לציבור שהוקף לדירה שאליו אסור להוציא מהבית שבחצר.

³⁸³ וכתב **הריטב"א** שזה מפני שאפילו שדיור עולי רגלים לא חשיב דיור לאיסור דהוא דיור עראי [וכמ"ש בהערה הקודמת] מ"מ דיור של בני החצירות שמשתמשין בין הפסין כאדם המשתמש בחצר שלפני ביתו חשיב דיור ושניהם אוסרין זה על זה עכ"ד וצ"ב הרי הדיומדין הם ארעיים דכשאין דיומדין לא משתמשין בני החצירות במקום זה כלל שהרי הוא רה"ר וא"כ תשמישן הווי עראי וצ"ע.

אך נחלקו אמוראים אי יש לגזור שלא לטלטל מתוכם לבין פסי הביראות במקרה שלא גלוי לכל שיש פתח בין שתי החצירות. דעת ר' הונא – שיש לגזור דחיישי שמא יחשבו אנשים שאין פתח בין החצירות ומה שמכניסים כלים לתוך שטח פסי הביראות הוא משום שעשו שיתופי מבואות [והיינו שיחשבו אנשים שיש להתייחס לשטח שבין פסי הביראות כאל מבוי ועל כן שמים באחד החצירות שיתוף ועל ידו מטלטלין מהחצרות לשטח שבין פסי הביראות וכן מהשטח הזה לחצירות וזה לא כדין כי אין לשטח שבין פסי הביראות שם של מבוי כי הוא מפולש לד' רוחות וגם אין אורכו יותר על רחבו] ודעת רבא – שלא חיישינן להא ולא גזרינן.

ואם גלוי לכל שיש פתח ביניהם וכגון "שנפרצה ביניהן פרצה גדולה בסופה"³⁸⁴, שגלוי לכל שרשות אחת היא" [לשון רש"י] – לכו"ע שרי. ולזה קוראת הגמ' "הדרן וערבן" ועי' הערה³⁸⁵.
להלכה – פסק הרמב"ם [זו לד] כרבא וז"ל "היו שתי חצירות - אסורין עד שיערבו"³⁸⁶.

ש. מה הדין אם יבשו המים בשבת? ומה הדין אם אח"כ חזרו ומדוע?

ת. רבין הסתפק בזה ורבה אומר בגמ' שאם יבשו בשבת – בטל היתר פסי ביראות³⁸⁷ דהא כל ההיתר להחשיב הדיומדין כמחיצות הוא בשביל בהמת עולי רגלים ואם אין מים אין נחשבין הדיומדין כמחיצות³⁸⁸. ואם חזרו המים בשבת – ההיתר חוזר דלא גרע ממחיצות

³⁸⁴ באותו צד שנכנס כותל שביניהן לבין הפסין נעשית שם פרצה בראש אותו כותל [ריטב"א בהסבר דברי רש"י ועי' מהרש"ל שצ"י שהפרצה השניה היא בצד המרוחק מפסי הביראות וצ"ל שמהרש"ל איירי שבצד המרוחק גם יש רה"ר וסגי בזה שברה"ר השניה יראו שמעורבות ביניהם וצ"ע בזה. ויל"ע מה כוונת רש"י במש"כ "פרצה גדולה" וכמה צריך שתהא גדולה ויש להעיר שברש"י המובא בריטב"א לא כתב "גדולה".

³⁸⁵ עי' ריטב"א שכתב בהסבר פרש"י בסוגיא שלשון "הדרן וערבן" משמע שהוסיף פתח מלבד הפתח הקיים ואותו עשה סמוך לפסי הביראות וכתב הריטב"א דלר' הונא תרתי בעינן שיש פתח בין שתי החצרות להתערב ולהשתתף בו ושיש פרצה בסוף הכותל עכ"ד הריטב"א ויל"ע מדוע שיצטרכו ב' פתחים? ולמה לא סגי בפתח אחד בסוף הכותל?

³⁸⁶ כלומר אם יש פתח ביניהן - כ"כ ערוה"ש שסה כג בדעת הרמב"ם אמנם עי' ברקע"א על הרמב"ם [נדפס במהדורת פרנקל] שכתב דמסתימת לשון הרמב"ם לא משמע שצריך פתח ביניהם [אלא משמע דסגי שיערבו ע"י שטח של פסי הביראות שמצרף אותם] ונשאר בצ"ע דהא בגמ' משמע שבעי' פתח ביניהם עכת"ד הגרעק"א ויל"ע מש"כ הגרעק"א שסתימת לשון הרמב"ם היא שא"צ פתח ביניהם – דהא גם בגמ' אמר רבא בסתמא עירבו מותרין וכתב הגרעק"א שמשמע שבעי' פתח – וא"כ גם ברמב"ם נימא הכי.

³⁸⁷ לכאורה נראה דמשמע בגמ' שהיתר פסי ביראות מהני גם לדברים אחרים אגב שמהני להשקיית בהמה דאלי"כ מה החידוש שכשאין מים לא יטלטל הא אין בשביל מה לטלטל דא"א להשקות בהמה? וזה דלא כהרמב"ם שפסק שדווקא לצורך בהמת עולי רגלים התירו [ועי' ריטב"א דף כא. ד"ה ופרקיני - בשם רבותיו שאגב בהמה התירו גם לצרכי אדם אך מהרמב"ם משמע שלא סובר כן] ואולי י"ל שסד"א שמותר לטלטל כלי כדי שישתמש בו לצורך השקיית הבהמה כשיחזרו המים ודוחק וצ"ע.

³⁸⁸ וכתב הרשב"א – וכן משמע מתוספות [כ. ד"ה מחיצה] - שדין זה תלוי במחלוקת ר' יהודה ור' יוסי במשנה לקמן צד. [המובאת גם לעיל יז.] גבי מחיצות שנפלו אי שרי באותה שבת וא"כ רבה פוסק כר' יוסי

שנעשו בשבת בשוגג שמותרות [ע"י תשובה הבאה].

ולגבי הדין אם פסקו המים בע"ש וחזרו בשבת – ע"י הערה³⁸⁹.

ש. מה הדין במחיצות שנעשו בשבת באיסור כדי להתיר טלטול – האם אכן מתירות טלטול או לא ומדוע?

ת. **בברייתא** המובאת בגמ' כתוב שהווי מחיצה בין נעשו במזיד ובין נעשו בשוגג ואמר על זה ר' נחמן [ע"פ הסבר הגמ' בדעתו] שבמזיד חשיב מחיצה רק לחייב בזרק מרה"ר לשם אבל לא להתיר טלטול שם ביותר מד' אמות דקנסו רבנן את המזידין. ואומרת הגמ' שבשוגג – לא קנסו³⁹⁰.

ש. מהי "בקיעת רבים" ומה הדין בפסי ביראות שבוקעים בהם רבים?

ת. בקיעת רבים היינו שעוברים רבים בין פסי הביראות³⁹¹ והדין בזה – נחלקו ת"ק ורבי יהודה במשנה לקמן כב. המובאת בסוגיין. **לר' יהודה** – בקיעת הרבים מבטלת את שם רה"י משטח פסי הביראות ולת"ק – לא מבטלות שם רה"י משטח פסי הביראות ובגמ' [כ.]. פסק האמורא רבי אלעזר כת"ק וע"י תוס' [ד"ה קמ"ל] שדעת ר' יוחנן לקמן כב. לפסוק כרבי יהודה שאתי רבים ומבטלי מחיצות.

שבטלו המחיצות. ויל"ע אמאי חסרון המים נחשב כחסרון במחיצות ולא כחסרון בדיורים הרי המים אינם מחיצות אלא רק גורם להתיר את הדיומדין ולהחשיבם כמחיצות והווי כמו דיורין שהם גורמים להתיר את החבלים ולהחשיבן כמחיצות?

³⁸⁹ **ע"י ר"ן** שמדייק ממש"כ רש"י שספיקו של רבין על "באו מים בשבת" איירי כשיבשו מים בשבת וחזרו ובאו גשמים בו ביום - שמירי דווקא כשיבשו בשבת אבל אם יבשו בע"ש ובאו בשבת אסור לטלטל דהא לגבי מחיצה שנפלה בשבת אמרינן שמחיצה חמורה מדיורין וא"כ כ"ש שלא נקיל בהם יותר מבדיורין שבהם מחמירים כשלא היו דיורין בע"ש ובאו בשבת עכ"ד הר"ן. אולם ברמב"ם [יו לד] כתב בסתמא "באו מים בשבת מותר לטלטל ביניהם" וכתב המ"מ דמשמע אפי' פסקו בע"ש עכ"ד המ"מ וצ"ל ששונה דין מחיצה מדיורין גם לקולא שדיורין נקבעים לפי תחילת שבת ומחיצות לפי הקיים בשבת עצמה בשעה שמטלטל.

³⁹⁰ **וכתב הר"ן** [המובא בהערה הקודמת] שאיירי שהמחיצות נפלו בשבת ואח"כ הוקמו שוב אבל אם לא היו המחיצות בכניסת השבת – לא גרע מדיורין שלא מהני כשנתווספו בשבת וע"י הערה הקודמת שהמ"מ בדעת הרמב"ם חולק ומתיר גם כשלא היו המחיצות בכניסת השבת וכן פסק השו"ע [שסב ג] להדיא שמחיצה הנעשית בשבת בשוגג מתירה טלטול.

ויש להעיר שדין זה שבשוגג מותרות – הוא רק במחיצות עראי שאסורות רק מדרי' ואמרינן בגיטין נג: דבדרבנן לא קניס ר' יהודה שוגג אטו מזיד וכ"פ הגר"א והחיי אדם [מובאים בביאור"ל שיח א ד"ה המבשל] דבדרבנן לא קנסו שוגג אטו מזיד. עכ"ד הגר"א והח"א. אבל במחיצות קבע שהם איסור דאורייתא - נראה דכן גזרו שוגג אטו מזיד. וצ"ע דהשו"ע לא מזכיר חילוק זה בין מחיצות עראי לקבע וסותם שבשוגג מותר וזה אע"ג שהשו"ע שיח א פוסק כר' יהודה שבדאו' קנסו שוגג אטו מזיד וצ"ע [ושו"ר שהק' כן בספר בנין עולם להגר"א חבר או"ח יז ס"ק כה על הרמב"ם שפוסק כר' יהודה ובכל זאת מתיר בשוגג למי שלא נתכוונו בשבילו ונשאר בצ"ע].

³⁹¹ וכאילו הם מבקעים [=מחתכים] את המחיצות ונכנסים.

להלכה – פסק **הרמב"ם** [יז לג] כת"ק וכפסק ר"א בגמ' אך **הרי"ף והרא"ש** פסקו כר' יוחנן³⁹² **וכן פסק בשו"ע** [שמה ז] וז"ל "רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה... יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלתותיו נעולות בלילה) (טור) הוי רשות הרבים." וכתב בבאור הגר"א דהיינו כר' יוחנן עכ"ד הגר"א.

ש. האם מותר לאדם לעמוד ברה"ר ולשתות מים מע"ג בור שהוא רה"י ומדוע?

ת. במשנה לקמן צט: המובאת בסוגיין כתוב שאסור אלא אם כן הכניס ראשו ורובו מע"ג הבור. ופרש"י דהטעם הוא דחיישינן שמא ימשך גופו למקום רגליו, ויוציא הכלי עמו^{393 394 395}.

ש. האם מותר לשתות יין בגת בלי לעשר – ומה הדין כשראשו בגת ורגליו חוץ לגת?

ת. מותר לשתות יין בגת בלי לעשר דהוי שתית עראי וכל עוד לא נגמרה מלאכת היין [שזה נקרא במשנה "משיקפה" והיינו משירד לבור וירתח ויסיר רתיחתו והחרצנים והזגין מעל הבור – משנה מעשרות א ז פי' הריבמ"ץ שם] – א"צ לעשר שתיית עראי.

ואם רגליו מחוץ לגת וראשו בגת – יש לחלק בין אם גם רובו בפנים – דאז הווי שתית עראי ושרי לבין אם רובו בחוץ – שאז הווי שתית קבע ואסור דאזלינן בתר רוב הגוף³⁹⁶.

³⁹² כ"כ **המ"מ** [שבת יז י] בדעתם וכ"כ **הביאור** [שסד ב ד"ה והוא] בדעתם אמנם **עי' חזו"א** ושו"ת **בית אפרים** שכתבו שהרי"ף והרא"ש פוסקים כר"א שבקיעת רבים לא מבטלת מחיצות.

³⁹³ אמנם מצד זה שהמים נחים בבטנו – א"צ להכניס את בטנו לרה"י משום דבפיו הן נחין מיד. – כ"כ **רש"י** לקמן צט. וכ"כ **תוס'** [שבת יא.] ד"ה לא וז"ל "דבליעתו היינו הנחתו ואין לחוש במה ששוב נכנסים לתוך מעיו". **ויל"ע** דהא אמרי' בגמ' שבת ה: דמים הזורמים במקום משופע לא חשיבי דנייחי וא"כ גם פיו הוא מקום משופע? **עוד יל"ע** אי דין זה שאזלי בתר הפה אפי' אם רוב גופו בחוץ – הוא אפי' לרבי דאמר **במס' שבת דף ד:** גבי אילן שעיקרו ברה"י ונופו ברה"ר ששדי נופו בתר עיקרו **ופי' תוס' שם** בד"ה באילן – שלרבי אם נח חפץ ע"ג נופו שברה"ר חשיב כנח ברה"י עכ"ד **תוס'** וא"כ אולי גם בבן אדם נימא הכי כשראשו ברה"י וגופו ברה"ר שחשיב כנמצא ברה"ר וצ"ע **וכל זה רק לפי' תוס' בשבת שם** אבל לרש"י שם שפי' דגם לרבי לא חשיב כנח ברה"י ומה שאמר רבי שדינן נופו בתר עיקרו הוא רק לגבי זה שחשוב נופו כמקום שיש בו ד' על ד' – פשוט שגם כשגופו ברה"ר ופיו ברה"י אין חשיב לרבי כשמניח בפיו כאילו מונח ברה"ר [אמנם מש"כ **תוס'** בסוגיין ד"ה לא שלרש"י חשיב פיו כמקום פטור – לכאוי' לא אזיל כרבי דאמר שדינן נופו בתר עיקרו והווי כיש בו ד' על ד' ולכאוי' ה"ה גבי פיו שנחשב כיש בו ד' על ד' וצ"ע]

³⁹⁴ **ויל"ע** כשלא שותה ע"י כלי אלא לוקח המים בידיו ומכניס לפיו – האם ג"כ גזרי' שמא יוציאם לרה"ר די"ל דבידיו לא יבוא להוציאם כי הם נשפכים בדרך וצ"ע.

³⁹⁵ ונראה פשוט שאם בשפת הבור יש חוליא שהיא רה"י – סגי בזה שרו"ר יהא מעל לחוליא.

³⁹⁶ **ועי' ריטב"א** שכתב "ואשמועינן תנא שכל שגופו חוץ לגת וראשו בגת שתיה חוץ לגת חשיבא" ומשמע שבמעשר אין זה מטעם גזירה שמא יוציא אלא שמעיקר הדין האדם נידון בתר רובו. וכ"כ **בשפת אמת** [שבת צט:]: להדיא וז"ל דלאו מטעם גזירה אסור אלא דכל שאין ראשו ורובו בגת לא מיקרי על הגת עכ"ל. ולא הווי דומיא דשבת ששם אם ראשו בפנים – גם אם רובו בחוץ אין זה נחשב כמניח בחוץ ורק בגלל גזירה שמא יוציא אסור לשתות כשראשו בפנים וגופו בחוץ – דגבי שבת אזלי

ש. האם שרי לתת מים לבהמה לשחלק מהבהמה ברה"ר וחלקה – ברה"י כשהאיש מחזיק בדלי ולא בבהמה? ומה הדין כשהאיש מחזיק בדלי וגם בבהמה ומדוע? ת. יש לחלק בין בהמה שיש לה צוואר ארוך כגון גמל לבין בהמה שאין לה צוואר ארוך.

ביש לה צוואר ארוך – נחלקו תנאים. לדעת ת"ק שרי בתרתי לטיבותא – שראשה ורובה בפנים וגם שיחזיק האדם את הבהמה ולגבי חדא לטיבותא – עיי' בדברי הרמב"ם שבסוף התשובה ובהערתי שם ולדעת ר"א – גם בתרתי לטיבותא אסור דחיישי שיפנה הגמל את ראשו והאדם ילך עמו לרה"ר אלא בעינן שכל הגמל יהא ברה"י.

ובאין לה צוואר ארוך – בין לת"ק ובין לר"א: אם יש תרתי לטיבותא – שמחזיק בבהמה ורוב גופה בפנים – לכו"ע שרי ולא חיישי שתצא לרה"ר וייצא אחריה עם הדלי ואם יש תרתי לגריעותא – שלא מחזיק בה אלא רק בדלי וגם אין רוב גופה בפנים – פשוט שאסור שמא תוציא ראשה לרה"ר ויוציא³⁹⁷ את הכד עמה.

ואם יש חדא לטיבותא וחדא לגריעותא – אם מחזיק בה ואין רוב גופה בפנים – ללשנ"ק דגמ' – זהו ספקא דאביי ולא אפשטא בהדיא וללשנ"ב – פשוט שאסור³⁹⁸ ואם לא מחזיק בה ורוב גופה בפנים – ללשנ"ק פשוט שמותר וללשנ"ב – זה ספיקא דאביי דגמ' ולא איפשטא בהדיא.

להלכה – באין לה צוואר ארוך – פסק הרמב"ם [שבת יז כט] להקל בלא מחזיק בה ונמצאת ראשה ורובה בפנים. וכתב האור שמח שם שה"ה בספק הראשון – אם מחזיק בה ואין רו"ר בפנים – שיש להקל וכדכתב הרמב"ם בפט"ו הלכה א' "בהמה שהיתה רובה בחוץ וראשה בפנים אובסין אותה"

וטעם הרמב"ם שפסק לקולא אע"ג שבגמ' ספיקא לא איפשטא בהדיא – כתב האור שמח [טו א] שזה כר' ששת ודו"ק עכ"ל והיינו דלשון ר' ששת "שאני גמל דצווארו ארוך" משמע שאין זו רק דחיית הראיה מגמל [-שאין ראיה ממנו לפרה] אלא שכך פוסק להלכה לחלק בין גמל שבעי רו"ר גם כשמחזיק בו לבין פרה שסגיא בחדא לטיבותא.

וביש לה צוואר ארוך – בתרתי לטיבותא פסק הרמב"ם [טו א] להקל כת"ק. ובחדא לטיבותא – לגבי מתי שאין מחזיק בה אך רו"ר בפנים – פסק [בפ"ז הלכה כט] להקל ולגבי מתי שמחזיק בה אך אין רו"ר – פסק [בפט"ו הלכה א] להחמיר ועיי' הערה³⁹⁹.

בתר מקום ההנחה ולא בתר מקום האדם אבל הרע"ב [מעשרות ד ד] כתב שהוא משום גזירה וכן הבין הגרעק"א לקמן צט: והק' הגרעק"א למה גוזרים בגת הרי זה גזירה לגזירה דאף אם יוציא את היין החוצה אין זה טבל דאוי עד שתיגמר מלאכתו?

³⁹⁷ ברש"י שלפנינו כתוב "ותוליד" אך בדפוס ראשון [מובא בהוצאת עוז והדר] כתוב "ויוציא" וכ"כ הריטב"א המאירי האו"ז והריא"ז.

³⁹⁸ דהלשנ"ב אומרת שכשנקיט מנא ונקיט לה סגי לה בראשה ורובה בפנים – משמע שכשאין רו"ר בפנים לא סגי.

³⁹⁹ ומשמע מהרמב"ם שיש לחלק בחדא לטיבותא בגמל בין מצב שאין רו"ר בפנים ומחזיק בה – שבזה

ש. מה הדין באבוס של בהמה שהוא עצמו רה"י [דגבוה י' ורחב ד'] אך נמצא ברה"ר וראשו מגיע לבין פסי הבירות – האם מותר למלאת מים בבור שבין פסי הבירות ולהרים את הדלי מעל לאבוס וללכת ברה"ר כשהדלי מעל לאבוס? ומדוע?

ת. אסור. ואע"ג דבסתמא מותר לילך ברה"ר ולהחזיק כלי מעל רה"י ולא חיישי שיביא בכלי אצלו – הכא אסור דחיישי שיראה איזה קלקול באבוס [שמוותר לתקנו בשבת] וכשיתקן – יניח הדלי ברה"ר. ואמנם עצם ההנחה אינה איסור דאוי כי לא עקר את הדלי ע"מ להניחו אבל חיישי שאחר שיתקן את האבוס – יכניס את הכלי לרה"י ואז יעבור איסור דאוי של הכנסה מרה"ר לרה"י.

להלכה – הרמב"ם [יז לב] אוסר להרים את הדלי ולהכניסו לאבוס אף אם אינו עומד ברה"ר שמא יתקלקל האבוס ויוציא הדלי לאבוס ומן האבוס לקרקע רה"ר עכ"ל ועיי' הערה⁴⁰⁰.

ש. האם שרי להוציא מים מהבור לשטח שבין פסי הבירות בשביל אדם ומדוע?

ת. אם האדם יכול לירד לתוך הבור ולשתות שם וכגון שהבור צר ויכול לשים רגל בצד זה של הבור ורגל בצד השני ולטפס – יעשה כך ולא ידלה מים מהבור. ואם לא יכול לירד וכגון שהבור רחב – שרי להעלות מים מן הבור⁴⁰¹.

וכתבו תוס' [ד"ה מידי] בתירוצ' א' שאם דלה לצורך בהמה ונשתיירו – שרי גם לאדם ובתירוצ' שני כתב שאם עשה הפסין לצורך בהמה – שרי אף לכתחילה לדלות גם לאדם ולא כתירוצ' הראשון ששרי רק בנשתיירו.

להלכה – הרמב"ם [יז ל] כתב בסתמא שאדם ירד לבאר וכו' ולא כתב את דין התוס' אולם בדפוס שהיה לפני המרכה"מ היה כתוב שרק בשאר ארצות אדם יורד ועולה לבור וכתב המרכה"מ ששמע שבאר"י שרי גם לאדם כמ"ש תוס' עכ"ל.

אין להקל וכמ"ש בברייתא דף כ: - לבין לא מחזיק בה ויש רו"ר בפנים – שבזה יש להקל וצ"ל שסבר הרמב"ם שאף שהברייתא דברה בגמל בתרתי לטיבותא – כשמאביס וכשיש רו"ר בפנים - לאו למימרא דכשלא אוחוז בה לא מהני רו"ר אלא באה לחדש שגם במאביס שאוחז בה – צריך רו"ר אבל אה"נ סוברת הברייתא שגם בלא מאביס מהני רו"ר וצ"ע בזה ועיי' בשפת אמת כא. ד"ה שם בגמ' - שאכן מתקשה מנ"ל לרמב"ם להקל בגמל באינו מחזיק בו ורו"ר בפנים.

⁴⁰⁰ זהו הטעם שאמרה הגמ' בהו"א ודחתה אותו דאף אם יניחנו ברה"ר יהא פטור דלא עקרו משמעה ראשונה ע"מ להניחו ברה"ר ומסקנת הגמ' היא שטעם האיסור הוא "זמנין דמתקן ליה והדר מעייל ליה, וקא מעייל ליה מרשות הרבים לרשות היחיד" **וכתב המ"מ** דהרמב"ם כתב את הסברא הראשונה של הגמ' ולא חש להאריך.

⁴⁰¹ ויל"ע באם יכול לשתות ע"י שמתכופף ראשו ורובו – האם עדיף [ויל"ע אי אין בזה סכנה שיפול לבור].

ש. האם המים שבפסי הביראות צריכין להיות ראויין גם לאדם או סגי שראויים לבהמה? ומדוע?
 ת. בגמ' כא. אמר שמואל שבעי דווקא באר מים חיים משום דבעי שיהיו ראויין לאדם⁴⁰²
 ופרש"י דכיון דמים משוי להו מחיצה - בעינן מים חשובין⁴⁰³ עכ"ל.

ש. מהן "בורגנין" והאם יש דין בורגנין בבב ובשאר חו"ל ומדוע?

ת. בורגנין – פרש"י דהן סוכות של שומרי העיר והדין בהם – שאם הם קרובות לעיר עד 70 אמה ושיריים – הם נחשבות כמחוברות לעיר לענין תחומין שמשם והלאה מונים 2000 אמה של תחום שבת. ובבבב לכוי"ע אין דין בורגנין משום ששכיחי שם שטפונות והם גורפות את הבורגנין [וכיוון דלגמרי לא קביעי – לא חשיבין]. ובשאר חו"ל – ללשנ"ק דגמ' – יש דין בורגנין וללשנ"ב – אין דין בורגנין דשכיחי גנבי שגונבים אותם ולכן אינן קביעי וכל זה דווקא בבורגנין אבל דירה שאין בה חששות הנ"ל – וודאי מצטרפת בכל מקום לעיבור העיר להלכה – הרי"ף [ה: - ו.] הרא"ש [סוף סי' א] והרשב"א [עבוה"ק בית נתיבות ה ו כו] הביאו את דברי הלישנא בתרא דגמ' שאין בורגנין בחו"ל. אמנם הרמב"ם [בפרק כח הלכה ג] הביא דין בורגנין שמצטרפין עם העיר וכתב המ"מ [בהלכה א] שס"ל להרמב"ם שרק בבבב אין בורגנין עכ"ד המ"מ והיינו שהרמב"ם פוסק כלשנ"ק דגמ' ויל"ע למה לגבי פסי ביראות הרמב"ם [שבת יז ל ועי' בתשובה הבאה] פוסק כלשנ"ב דגמ' ולגבי בורגנין – פוסק כלשנ"ק דגמ'. עוד יל"ע מדוע הרי"ף [שבת סד.] והרא"ש [שבת כג ו] הביאו את דין רב יהודה אמר שמואל בשבת קנ: "מותר לאדם לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר, שאם יש בורגנין – הולך" והובא דין זה גם בטור ושו"ע סי' שז סעיף ח ולא כתבו שזה נוהג

⁴⁰² דבור מים המכונסים העומדים באמצע הדרך ללא שמירה לא חזו לאדם [חי' הר"ן].

⁴⁰³ ועי' רש"י לעיל יח. שכתב בהסבר דעת חנניה שמעלה דבאר על בור היא שלא פסקי מיא וכ"כ לקמן כב: ד"ה באר היחיד בהסבר דעת ר' עקיבא. ומשמע שם [בד"ה באר הרבים] שזה גם בהסבר דעת ר"י בן בבא דכתב שר"י בן בבא שמצריך דווקא באר הרבים – הוא דבעי תרתי למעליותא עכ"ל ומשמע שהיינו המעליותות שהזכיר רש"י קודם- דהיינו שלא פסקי מיא וגם אם יפסקו – הרבים יזכירו אחד שני שלא לטלטל בין הדיומדין. ועי' תוס' רא"ש יח. ד"ה באר וכן בחי' הר"ן יח. ד"ה אימר שהקשו על רש"י מסוגיין שאמר שמואל שהמעלה בבאר היא שחזיין לאדם ושמואל הרי פוסק כר"י בן בבא ודיבר לפי שיטתו כדאמר ר' בגמ' לקמן כג. וא"כ לר"י בן בבא אין המעליותא דבאר משום שלא פסקי מיא אלא משום דחזיין לאדם. ועי' תוס' יח. ד"ה בור [בתרא] שכתבו שמש"כ רש"י מעלה דלא פסקי מיא – זה למ"ד שמכשיר [מלבד בבאר] גם בבור הרבים ולא לר"י בן בבא עיי"ש אך זה צ"ב דרש"י בדף כב: כתב שטעמא דר"י בן בבא הוא דבעי תרתי למעליותא ומשמע שאין הטעם מצד דבעי ראויין לאדם ועי' בהערות בש"ס שוטנשטיין דף כא. הערה 5 שכתב בדעת רש"י שלדעת שמואל בסוגיין בעי' ג' מעלות: א. באר דלא פסקי מיא ב. של רבים [דהרי פסק כריב"ב] ג. דהמים זכים וראויים לאדם. ולפי זה אין סתירה בין מש"כ בסוגיין דבעי ראוי לאדם לבין מש"כ רש"י במשנה לקמן כב: דבעי לא פסקי ושל רבים דכולהו בעינן. וכתב בהערה הנ"ל דכ"מ בריטב"א שאלו ג' מעלות שונות דכתב בסוגין על קושיית הגמ' "מה לי חיים מה לי מכונסים" וז"ל מים חיים למאי. פירוש דאי למעוטי בור שמימיו מכונסין הא קתני באר, אלא ודאי מים חיים דקאמר היינו מים זכים ראויים לשתות. עכ"ל.

רק באר"י? ⁴⁰⁴ ואולי י"ל שכיוון שיכול לבנות כל שבעים אמה ושיריים בית קבע ולא דווקא בורגנין – יש לסמוך על זה לגבי אמירה בשבת.

ש. האם שרי לעשות פסי ביראות בחו"ל? והאם יש הבדל בין בבל לשאר חו"ל ומדוע?

ת. **בשאר חו"ל** - לכו"ע אין לעשות פסי ביראות משום שפסי ביראות לא הותרו אלא לעולי רגלים ולכיוצא בהן, שהולכין לדבר מצוה. ⁴⁰⁵ ובשאר ארצות [בזמן הגמ'] לא היו מתיבתות.

בבבל שאיכא מתיבתות – נחלקו הלשונות. **ללשנ"ק** – שרי משום דשכיחי מתיבתא **וללשנ"ב** – אסור כי שכיחי שם מים וא"צ לביראות ופרש"י דלא הותרו פסי ביראות אלא למקום שצריכין מי גשמים לכנסן ולשתות מהן, דאיכא דוחק. עכ"ל ועי' הערה ⁴⁰⁶

להלכה – פוסק **הרמב"ם** [שבת יז ל] שרק באר"י שרי ולבהמת עולי רגלים וכתב **המרכבת המשנה** שפוסק כלשנ"ב ⁴⁰⁷.

ש. האם עיירות חרבות מהני כבורגנין ומדוע?

ת. **בגמ'** כתוב שגם בבבל אפשר לסמוך על "הנהו מתוותא" ופרש"י עיירות חריבות, ונשארו שם מחיצות מן הבתים, ואמרינן התם בפרק כיצד מעברין (עירובין נה, ב): נפש שלא נפרצה, דהיינו מצבת קבר - מתעברת עם העיר, ואף על פי שאינה בית ממש **עכ"ל**. ועי' הערה ⁴⁰⁸.

⁴⁰⁴ קושיא זו הק' בספר **פנים מאירות** [א לב] אולם הוא מקשה רק על הטור ולא על רי"ף ורא"ש וצ"ע מדוע.

⁴⁰⁵ כ"כ רש"י. ויל"ע אי רק מצווה של לימוד תורה או גם שאר מצוות. ונראה דהיוצאים לסחורה לפרנס את בני ביתם אף שזה מצווה מ"מ לא חשיבי עד כדי כך מצווה דא"כ גם בשאר ארצות יהא מותר פסי ביראות דדוחק לומר שלא מצוי בחו"ל הולכים לסחורה **ועי' ב"י** [רמח ד] שמביא את דברי המרדכי בשם ר"ת שהולך לסחורה חשיב כהולך לדבר מצווה לגבי נסיעה בספינה פחות מג"י קודם שבת וכתב הב"י שמדברי הרי"ף והרא"ש שכתבו דהיינו טעמא דלדבר מצוה שרי פחות מג"י קודם שבת משום דפטורי ממצות עונג דאמר מר (סוכה כה). העוסק במצווה פטור מן המצוה – משמע דלא כר"ת דאי הולכים בסחורה חשיבי עוסקין במצווה אם כן פטרת את כל העולם ממצות אלא ודאי לית להו הא דרבנו תם. **עכ"ד הב"י** ויש להוסיף דכן משמע מפרש"י בסוכה שכתב לגבי הדרשה של "בלכתך בדרך פרט לחתן... כדרך, מה דרך רשות - אף כל רשות" ופרש"י "כי דרך - הולך בדרך סחורה". וא"כ לית בזה משום עוסק במצווה **ועי' ברמ"א** [שם] שפסק דהסומכין על ר"ת אין למחות בידם **ועי' במשנ"ב** דהכל לפי המנהג **עכ"ד** מ"מ לגבי פסי ביראות משמע מהגמ' שלא חשיב סחורה מצווה וצ"ע לדינא.

⁴⁰⁶ ובבבל שיש הרבה נחלי מים – הבהמות לא צריכות לבורות אלא הולכות לנחל לשתות. ומש"כ רש"י שפסי ביראת הם לבורות של מי גשמים – זה דלא כשמואל לעיל שאמר שרק בבאר מים חיים התירו וכבר עמד בזה הרש"ש ד"ה בעינן עיי"ש.

⁴⁰⁷ וכתב בספר **מעשה רוקח** וז"ל ובגמרא משמע דאף לתלמידי חכמים ההולכים ממקום למקום ללמוד תורה שרי דהוי דבר מצוה ומידי דהוי עולי רגלים וכמ"ש רש"י. ואפשר דמשום דמלתא דפשיטא היא או משום דלא שכיחא כל כך השמיטה רבינו אף דלשון בלבד שכתב הוא מגומגם. וצ"ע. **עכ"ל** והיינו שלא שכיחא גם באר"י ת"ח ההולכים בדרך כמה ימים ללמוד עד שיצטרכו לפסי ביראות בשבת. וצ"ע לדינא.

⁴⁰⁸ אולם **בתוס'** כתבו ד"מתוותי" הם כפרים קטנים שלא היו ידועים [ולכן בתחילה חשבו שבי כנישתא

ש. מדוע ר"ע לא הסכים לאכול בלי נט"י למרות שע"ז לא נשארו לו מים לשתייה?

ת. בברייתא המובאת בגמ' [דף כא:] מובא שר"ע אמר "מה אעשה שחייבים עליהם מיתה מוטב אמות מיתת עצמי⁴⁰⁹ ולא אעבור על דברי חברי⁴¹⁰" ולגבי אי שרי לאדם לסכן עצמו כדי לקיים מצווה דרבנן – עיי' הערה ⁴¹¹.

ש. מה הדין בבור שרחב כבית סאתיים – האם שרי לעשות לו פסי ביראות? ומדוע?

ת. לדעת ת"ק דמתני' – אין שום הגבלה בגודל בית סאתיים ובלבד שיוסיף פסין שלא יהא ביניהם רווח של י' אמה לר"מ וי"ג ושליש לר' יהודה.

ולפי ר' יהודה – שרי עד בית סאתיים ומסתפקת הגמ' באם הבור הוא בית סאתיים והדיומדין שסביבו מקיפים יותר מב"ס – האם ר' יהודה אוסר לטלטל בין פסי הביראות דסוף סוף השטח שביניהם הוא יותר מב"ס וחייש ר' יהודה שיבואו להתיר גם קרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה⁴¹² או שכיוון שסוף סוף הבור אינו יותר מב"ס – שרי לטלטל בין

דדניאל הוא מחוץ לתחום] וכ"פ ר"ח שכתב "כגון כפרים שסמוכין זה לזה בתוך ע' אמות ושיריים" ולדעתם אין ראיה לכפרים שנחרבו וגם ברמב"ם לא מוזכר דין עירות חריבות וצ"ע להלכה ⁴⁰⁹ היינו שיחלש גופו מחמת שלא שותה ועי"ז ימות

⁴¹⁰ בגמ' בהמשך מובא ששלמה תיקן נט"י וא"כ צ"ע אמאי קרא ר"ע למתקני דין נט"י "חבריי" וי"ל עפ"י מאי דאיתא במס' שבת טו. ששלמה תיקן נט"י רק לקדשים וב"ש תקנו לתרומה ועי' חולין קח. דרבנן גזרו גם לחולין [בפת] משום סרך תרומה וא"כ צ"ל שרק רבנן שאחרי ב"ש וב"ה תקנו נט"י לחולין והם היו חבריו של ר"ע ומי"ש ר"ע "דברי חבריי" הכוונה לנט"י לחולין.

⁴¹¹ עיי' תוס' שכתבו שמעיקה"ד היה פטור משום סכנה ורק היה מחמיר על עצמו עכ"ל ונראה שתוס' לשיטתם בע"ז כז: שכתבו שם [בסוד"ה יכול] שבשאר מצוות אם רצה להחמיר ע"ע ולהרג – רשאי וכ"פ מרן [יו"ד קנז א] ועיי"ש בשו"ע שהיינו כשמתכוון הגוי להעבירו על דת אלא שזה בצנעא [דבפרהסיא חייב – ולא רק רשאי – להיהרג ולא לעבור] וצ"ל שכאן מה ששפך שומר בית האסורים את המים היה זה בשביל למנוע ממנו מצוות נט"י ולא בגלל שבאמת חשש שרוצה לחפור מנהרה ולברוח דאל"כ אין כאן העברה על דת. ודעת הרמב"ם [יסוה"ת ה א] שמהפסוק וחי בהם ולא שימות בהם, ילפי' שכשהגוי כופהו לעבור בצנעא – אם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו עכ"ל [ולדעת תוס' וחי בהם הווי היתר ולא חיוב – עיי' שו"ת שרידי אש להגר"י וינברג א קסב ס"ק טז] ולשיטתו קשה ממעשה דר"ע בסוגיין ועיי' בנמו"י [על הרי"ף סנהדרין יח. ד"ה היכי] שכתב ג"כ כדעת הרמב"ם הנ"ל אך הוסיף וז"ל אבל אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם וילמדו ליראה את השם לאהבו בכל לבם עכ"ל וא"כ אפשר לומר גם על ר"ע שזו הייתה הסיבה שלו [אלא שצ"ע באם וחי בהם זה חיוב – מה ההיתר לת"ח לעבור על חיוב כדי שיראו העם וכו'] ואולי זה בגדר של הוראת שעה ששרי לעשות שלא כדין לצורך קיום הדת עיי' יבמות ז: ורמב"ם ממרים ב ד] ועיי' בספר תורת חיים בסוגיין שמתרץ תירוץ אחר על הרמב"ם דדברי הרמב"ם שאסור לו למסור עצמו הם היכא דברי לו שיהרג אינו רשאי למסור עצמו ושאני הכא דספקא הוה שהרי לסוף הביא לו מים עכ"ל עיי"ש.

⁴¹² כתב הקרן אורה וז"ל נראה מכאן דטעמא דר' יהודה לא משום דלא חשיב לה מוקף לדירה, דאם כן למה קאמר הש"ס דגזרינן אטו קרפף תיפוק ליה דאסור מחמת עצמו, אלא טעמא דר' יהודה הוא משום גזירה אטו קרפף, אבל בלאו הכי היו מתירין אפילו יותר מבית סאתיים, ואם כן הא דאמרי ליה רבנן מדיר וסהר גם כן סובב והולך על זו הסברה, והכי קאמרי רבנן כי היכא דלא גזרינן בדיר וסהר הכי נמי

הפסין דבתר הבור אזלינן וכיוון שהוא אינו יותר מב"ס – לא חיישי שיבוא אדם לטלטל בקרפף יותר מב"ס. ועיי' הערה⁴¹³

ודעת ר"ש בן אלעזר היא ששרי שהבור יהא בית סאתיים על בית סאתיים דהינו בית סאתיים מרובע של שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים ובכה"ג הדיומדין צריכין להיות רחוקין ממנו לא יותר מב' אמות⁴¹⁴ ולצד שגם ר' יהודה מתיר כשהבור הוא ב"ס אומרת הגמ' שהנפק"מ בין ר' יהודה לר"ש בן אלעזר היא בארנך וקטין ופרש"י דלר' יהודה א"צ שהבור יהא מרובע דווקא אלא יכול להיות מאה אמה על חמישים ואילו לר"ש בן אלעזר בעי' מרובע דווקא⁴¹⁵ ולגבי אי לר"ש בן אלעזר בעי' שיהא הבור מרובע גם כשמדת הבור היא פחות מבית סאתיים – עיי' הערה⁴¹⁶

להלכה – פוסק הרמב"ם [שבת יז כט] כת"ק שמותר להרחיק כל שהוא ובלבד שירבה בפסים ויל"ע למה הגמ' דנה בשיטת רבי יהודה שאינה **להלכה**⁴¹⁷.

לא גזרינן בפסין, ואמר להו ר"י זו מחיצה וזו פסין, והכא שייך למיגזר יותר, דכיון שיראו שהתירו אפילו במחיצה גרועה יותר מבית סאתיים, וודאי אתי לאיחלופי להתיר בקרפף דאיכא מחיצה מעלייתא, עכ"ל.

⁴¹³ כתבו התוס' והריטב"א דלכשתמצא לומר דבור בלא פסין קאמר לא יתיר מ"מ בין הפסין אלא שתי אמות, עכ"ד והיינו שזה ברור לגמ' שגם אם בתר הבור אזלי' והשטח שבין הפסין שרי שיהא יותר מב"ס – ההיתר הזה הוא רק לב' אמות בלבד והיינו שיהא שרי להרחיק הפסין מהבור ב' אמות ולא יותר דלא אמרי' בתר בור אזלינן אלא כשהפסין צמודות לו לא יותר מב' אמות וראייתם היא שהרי דעת ר"ש בן אלעזר היא כך והגמ' שאלה מאי איכא בין ת"ק לר"ש בן אלעזר ותירצה אריך וקטין וכו' – ומשמע שמלבד דין אריך וקטין אין הבדל ביניהם וא"כ גם ת"ק מתיר בבור הרחב ב"ס – להרחיק הפסין רק ב' אמות לכל צד.

⁴¹⁴ יל"ע דהא גם להרחיק הדיומדין מהבור פחות מב' אמות אסור דבעי' רו"ר של פרה וא"כ איך יצמצם? ונראה לומר דאכן לא יעשה את הבור בית סאתיים אלא פחות מזה ובכה"ג יהא שרי להרחיק אפי' יותר מב' אמות כנלענ"ד וצ"ע.

⁴¹⁵ ועיי' ערוה"ש שנה ד שכתב לגבי אורכו פי שניים מרחבו [במשנה לקמן כג. לגבי חצר שלא הוקפה לדירה] שאם האורך הוא יותר מפי שניים מהרוחב אבל ה"יותר מפי שניים" הוא פחות מאמה [וכגון שהאורך הוא מאה וחצי והרוחב הוא חמישים] – זה נחשב שאורכו רק פי שניים מרחבו דפחות מאמה אינו כלום עכ"ד וא"כ גם בנד"ד שבעי' ארכו כרחבו לר"ש בן אלעזר י"ל שרק אי ארכו יותר על רחבו באמה אינו נותר בפסי ביראות. ויש לדון מה הדין כשהבור הוא פחות מבית סאתים – האם גם אז לר"ש בן אלעזר בעי' שיהא מרובע? היינו שלא תהא אמה הפרש.

⁴¹⁶ עיי' תוס' לקמן כג: ד"ה קרפף בתירוץ השני שכתבו לגבי הא דבית סאתיים צריך דווקא אורכו לא יותר מפי שניים מרחבו – דהיינו דווקא בב"ס מצומצם אבל בפחות מב"ס שרי גם ביותר מפי שניים מרחבו עכ"ד ולפי זה מסתבר דה"ה בבור שבעי' לר"ש בן אלעזר ארכו כרחבו – הינו דווקא בב"ס מצומצם אך עיי' חזו"א [פס"כ] (כ"ה) יא [ב] שכתב דבתירוצא קמא של תוס' שם לא ס"ל הכי אלא גם בפחות מב"ס בעי' ארכו לא יותר מפי שניים מרחבו ויל"ע אי לדעתו גם בפסי ביראות לר"ש בן אלעזר בעי' מרובע אף בפחות מב"ס דמהגמ' משמע שרק בב"ס בעי' לר"ש בן אלעזר שיהא מרובע וצ"ע.

⁴¹⁷ עיי' רי"ף כתובות כח: וז"ל: כתב רבינו האי גאון ז"ל כך העלו בישיבה אף על גב דיחיד ורבים הלכה כרבים בזו הלכה כר' יהודה בן בתירא מדקא מקשו רבנן ומפרקי אליבא דרבי יהודה בן בתירא שמע מינה דהלכתא כוותיה " ועיי' בספר יד מלאכי סי' תי שה"ה כששקיל וטרי אליבא דדעה מסוימת הלכה כמותה אפי' היא יחיד נגד רבים ועיי' שמביא שגם הרמב"ם ס"ל הכי וצ"ע

ש. מהו אוויר שתשמישו לדירה ומהי דירה שתשמישה לאוויר ומה הדין בהם ומדוע?

ת. אוויר שתשמישו לדירה היינו מקום שהוקף לדירה⁴¹⁸ אך אין לו גג – שלמרות שאין לו גג חשיב כבית ומותר לטלטל בו אפי' הוא גדול יותר מב"ס

דירה שתשמישה לאוויר – היא להפך – איירי במקום מקורה אך אין תשמישו לדירה קבועה אלא עשויה לשמור על מקום שמחוצה לה⁴¹⁹

והדין בהם – אוויר שתשמישו לדירה דינו כדירה ומותר לטלטל בו יותר מד"א אפי' אם גדול מב"ס.

דירה שתשמישה לאויר – אין דינה כדירה ואסור לטלטל בה יותר מד"א אי גדולה מב"ס

הערה: מה שכתבתי שדירה שתשמישה לאוויר אינה דירה אפי' אם יש לה גג – כ"כ רש"י [כב. ד"ה וכל] אבל ברמב"ם [שבת טז א] כתב שמקום שלא הוקף לדירה היינו "כגון גנות ופרדסים וכגון המקיף מקום מן הארץ לשמרו וכיוצא בהן" ודייק הביאור^ל [שסב א ד"ה או] שמשמע דאינו מפרש כפירש"י ולדידה שפיר י"ל דבמקורה אין עליו שם קרפף בכל גווני. עכ"ל הביאור^ל.

ועי"ש בביאור^ל שרוצה לומר דלהרמב"ם מחסן מקורה ג"כ חשיב מוקף לדירה והוסיף דיתכן דבנין חשוב כמו מאגאזי"ן [מחסן] – חשיב מוקף לדירה אפילו לפירש"י דאין שייך בו שם קרפף כלל. וסיים הביאור^ל וז"ל "אח"כ מצאתי בפמ"ג ריש סימן שני"ח שמסתפק לענין מקורה ועי"ש בא"א ובמשב"ז. ועכ"פ נראה פשוט דאם בבנין הנ"ל משתמש שם גם יתר צרכי ביתו הוא בכלל דירת אדם בכל גווני" ויש להוסיף שכן כתב הב"י שסא ב בדעת הטור שקרפף מקורה חשיב מוקף לדירה אפי' ביותר מב"ס עי"ש.

ועי' בחזו"א [פט(כה) ס"ק ה וס"ק יז] דמוכח כשיטת רש"י שגג לא מהני באינו עומד לדירה מסוגיא לקמן כג. קירה בו וכו' דר' זירא מתיר מטעם פי תקרה ולא מטעם מקורה [ויש להעיר שבב"י שסא ב כתב בדעת הטור שר' זירא מתיר מטעם מקורה עי"ש] וכתב החזו"א שכ"כ הריטב"א והוסיף שתוס' לקמן צ. כתב שכן חשיב מוקף לדירה ולדינא פוסק החזו"א שלא חשיב מוקף לדירה אא"כ ישן שם בלילה עכת"ד החזו"א עי"ש וצ"ע בכל זה.

⁴¹⁸ וזה כולל חצר שליד הבית שמשתמשים בו באופן קבוע לצרכי הבית.

⁴¹⁹ ואיירי שאין השומר גר שם גם בלילה. אבל אם השומר גר שם גם בלילה – עי' תוס' כג. ד"ה שהוא דכתבו לגבי העזרות דכיוון שהיו בהם שומרים גם בלילה חישובי מוקף לדירה עי"ש וכן פסק במג"א שנח ד בבניאור^ל שסב א ד"ה כדי בבניאור^ל.

ממשנה כב. עד משנה כב:

ש. מה הדין אם רבים בוקעים בשטח שבין הדיומדין – האם השטח הינו רה"ר או לא ומדוע? וכן מה סוברים רבי יהודה וחכמים בדין רה"ר שיש לה ב' מחיצות זו מול זו והרבים עוברים באמצע? ובמה שונה דין זה מדין דיומדין ומדוע?

ת. בדין דיומדין שרבים עוברים ביניהם - במשנה נחלקו בזה רבי יהודה וחכמים. לר' יהודה – אתו רבים ומבטלי מחיצתא והמקום נהיה רה"ר ולחכמים – לא מבטלי מחיצתא והמקום ממשיך להיות רה"י.

ובגמ' אמרו רבי אלעזר ורבי יוחנן "כאן הודיעך כוחן של מחיצות" והיינו שרבנן הודיעונו כוחן של מחיצות שלא בטלי מחמת רבים.

ואומרת הגמ' שר' יוחנן עצמו - סובר כר' יהודה בדין דיומדין שרבים מבטלי מחיצות דהרי ר' יוחנן אמר שאילו לירושלים לא היו דלתות שננעלות בלילה – היא הייתה רה"ר ופרש"י [לעיל ו:] מחמת שיש בה רה"ר מפולש משער לשער ורחב ט"ז אמה עכ"ל

אמנם בדעת ר' אלעזר אמרה הגמ' לעיל כ. שמדאורי' בין הפסים הוו רה"י אפי' אי בקעי רבים והיינו שפוסק כרבנן בדין דיומדין שלא אתו רבים ומבטלי מחיצות ועי' תוס' שם ד"ה קמ"ל שאכן ר' אלעזר חולק על ר' יוחנן

בדין רה"ר שיש לה ב' מחיצות והרבים עוברים ביניהם – דעת ר' יהודה שהמחיצות הופכות את המקום לרה"י ודעת חכמים – שהמקום נשאר רה"ר. וזה שונה מדין דיומדין ששם הדעות הפוכות – לרבנן רבים לא מבטלי מחיצות והווי רה"י ולרבי יהודה – רבים מבטלי והווי רה"ר

וטעם החילוק אומרת הגמ' שמצד אחד בדיומדין יש מעלה על ב' מחיצות – שכן יש לה "שם"⁴²⁰ של ד' מחיצות ולכן לחכמים דיומדין עדיפים מב' מחיצות זו מול זו ורבים לא מבטלים מהן שם מחיצה ומצד שני בב' מחיצות שברה"ר יש מעלה על דיומדין שכן בב' מחיצות - המחיצות הם שלמות משא"כ בדיומדין ולכן לר' יהודה הם עדיפות על דיומדין.

הערה: נחלקו ראשונים האם ר' יוחנן שפוסק כר' יהודה בדיומדין – פוסק כמותו גם גבי רה"ר שיש לה ב' מחיצות ורבים עוברים באמצע שהווי רשות היחיד – **זו דעת תוס'** [ד"ה חייבין] וכתבו לפי זה שצ"ל שירושלים [שעליה אמר ר' יוחנן שאי לאו דלתותיה נעולות הייתה רה"ר] היתה מפולשת מארבע צדדין [שתי וערב] דהא אי מפולשת רק מב' צדדים ויש לה ב' מחיצות שלימות – הא בזה אמר ר' יהודה שהווי רה"י. וכמו כן צ"ל שהא שמחייב ר' יוחנן בירושלים משום רה"ר היינו לעומד באמצע הפילוש [היינו באמצע

⁴²⁰ כלומר התחלה ועיקר.

השתי וערב] שמד' צדדיו יש פתחים אבל העומד במקום שיש ב' מחיצות שלימות מב' צדדיו – הווי רה"י לר' יוחנן עכ"ד תוס'⁴²¹ או שר' יוחנן סובר כר' יהודה רק בדיומדין אבל חולק עליו לגבי רה"ר העוברת בין ב' מחיצות ושם סבר כרבנן שלא סגי בב' מחיצות כדי לעשות השטח שביניהם רה"י – זו דעת הרשב"א⁴²² וכן היא דעת הרמב"ן [מלחמת ה' דף ו.]. והריטב"א בסוגיין.

להלכה - השו"ע לא כתב כלום לגבי פסי ביראות – כי לא נוהגים בזה"ז דליכא עולי רגלים אך לגבי עיר המוקפת חומה ויש בה פתחים – פסק וז"ל [שמה ז'] "רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה... יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער (ואין דלתותיו נעולות בלילה) (טור) הוי רשות הרבים." וכתב בבאור הגר"א דהיינו **כר' יוחנן עכ"ד הגר"א**. ומשמע שס"ל לשו"ע שאף אם העיר מפולשת מב' צדדים בלבד כך שיש ב' מחיצות שלמות בב' הצדדים האחרים של הרחוב – כל עוד אין בו דלתות ננעלות הרחוב הוא רה"ר **וכדעת הרמב"ן והרשב"א בשיטת ר' יוחנן.**

ובביאור הלכה [שסד ב ד"ה ואחר] כתב וז"ל קשה על מנהג העולם שמסתפקין בצוה"פ בר"ה שהוא רחב י"ו אמה ומפולש משער לשער... דסומכין על שיטת הרמב"ם [שבת יז לג] דפסק כר"א דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא⁴²³ ומ"מ לאו דרך כבושה היא דרוב הפוסקים העתיקו כר' יוחנן דבלא דלתות נעולות יש חיוב חטאת וגם קולא זו דאין ר"ה בלא ששים ריבוא הרבה ראשונים פליגי עלה וע"כ אף דאין למחות ביד העולם שנהגו להקל אבל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גררא⁴²⁴ דחיוב חטאת⁴²⁵ וכ"כ בספר בית מאיר עי"ש:

⁴²¹ **והקשה הרשב"א על תוס'** דאי נימא שר' יוחנן איירי במחולקת שתי וערב – מה מקשה הגמ' לעיל ו: על ר' יוחנן מהברייתא שמערבין רה"ר ע"י דלת ולחי או צוה"פ ולחי? דלמא ברייתא ההיא לא מיירי בשתי וערב ואז גם ר' יוחנן מודה שמערבין בדלת א' ולחי או בצוה"פ ולחי? **עכ"ד הרשב"א**.
⁴²² אלא **שיל"ע** וכי ר' יוחנן תנא הוא שיפלוג אתרווייהו? וליכא למימר דס"ל להרשב"א שר' יוחנן תנא ופליג [וכדמצינו שכך סובר הרמב"ן שבת קיד: וכן עוד מפרשים] דהא הרשב"א עצמו כתב ביבמות ז': דר' יוחנן אמורא הוא ולא פליג אברייתא עי"ש וי"ל כדכתב בספר **יד מלאכי** [כללי התלמוד מ'] בשם **הפ"ח דאמורא**, יש לו כח לעשות פשרה בין התנאים ולא הוי דאתי דלא כמר ודלא כמר והכי אשכחן בכמה דוכתי ומהם בפרק ראוהו ב"ד וריש פרק חרש, **עכ"ל הפ"ח** וכ"כ בספר **תוספת יוהכ"פ** למהר"ם חביב יומא פב: לגבי תוספת יוהכ"פ שלגבי מלאכה פסקי' כתנא שאומר שאין תוספת ולגבי עינוי פסקי' כתנא שאומר שיש תוספת עי"ש **וגם כאן** היינו פשרה – דפסק כר"י בדיומדין וכחכמים ברה"ר שבין ב' מחיצות שלמות.

⁴²³ **ובדעת הרמב"ם יל"ע** דהא בפ"ד הלכה א כתב בתור דוגמא לרה"י "מדינה המוקפת חומה שדלתותיה ננעלות בלילה" [ובפ"ז הלכה ה' כתב דעכ"פ בעי' דלתות הראויות להינעל וכתב במרכה"מ בפ"ד הלכה א שמש"כ נעולות הוא לא בדווקא עכ"ד המרכה"מ אבל משמע שעכ"פ בעי' דלתות צוה"פ לא מהני כלל] ולכאוי' להרמב"ם צריך להיות סגי בצוה"פ דלא גרע מדיומדין שהווי מחיצות להרמב"ם אף אם רבים בוקעים? ומה עוד שוודאי עיר המוקפת מחיצות יש בה גם דיומדין כדאיתא בסוגיין? **ואולי י"ל** שהא דבעי' דלתות היינו רק מדרי' **ועי' בביאור"ל** רסד ב שכתב דאיסור דרבנן דיש גם לר"א בלא דלתות וכדמוכח מהרמב"ם **עכ"ל** וכנראה כוונתו לרמב"ם הזה ועדיין צ"ב דהיה לרמב"ם לפרש שדלתות היינו מדרי'.

⁴²⁴ [נדצ"ל דררא וכלשון תוס' שבת ג.].

ובספר חזון איש [קז (מג) ס"ק ד] חולק על השו"ע ופוסק כר' אלעזר לעיל כ: שלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא כתב וראיתו היא דסתמא דתלמודא שבת ו' ב' מוקים לה לברייתא דהתם [י"זו היא רה"ר"] כותי דחכמים [ואומרת הגמ' שזה לאפוקי מר' יהודה שאמר שבפסי ביראות אתו רבים ומבטלו מחיצתא] וברייתא דהתם משמע דהלכתא היא. **וכתב שכן פסק הרמב"ם** פ"ז הלכה ל"ג **ושגם הרי"ף והרא"ש** העתיקו המשנה [היינו המשנה בעירובין כב. שבה נחלקו ר' יהודה וחכמים לגבי בקיעת רבים בפסי ביראות] והשמיטו סוגית הגמ' [בעירובין כב: דבעי רחבא מה הדין לשיטת ר' יהודה בתל המתלקט שרבים בוקעים בו] וסתמא קיי"ל כחכמים, [ולכן השמיטו סוגיית הגמ' הנ"ל דהיא אינה להלכה] עכ"ד החזו"א ועיי' הערה⁴²⁶.

עוד כותב החזו"א [ס"ק ה] ונראה דכל שיש ג' מחיצות של עומ"ר לא אמרינן תו דאתו רבים ומבטלי מחיצתא דג' מחיצות של עומ"ר עדיף משם ד' מחיצות ולא מצינו חילוק בין ג' מחיצות לד' לענין דאורייתא ולפ"ז בצורה הזאת [כאן יש ציור של רחוב שיש לו ג' קירות {מחמת הבנינים שבנויים בו} ורה"ר אחר חוצה את רוחבו - וכמו המקובל ברחובות ערים שבזמנינו] לא תמצא רה"ר אף בחוצות רחבות ט"ז אמר. וס' רבוא בוקעים ... ובמ"ב סי' שמ"ה האריך שקשה להקל מחמת שאין ס' רבוא בוקעין, כל שהיא דרך לרבים לעוברים ולסוחרים ולהאמור ההיתר מחוור ומרוח לכרכים שלנו. עכ"ל החזו"א

ויש להעיר בדין בקיעת רבים ב' הערות:

א. נחלקו הפוסקים מה נחשב "רבים" לגבי בקיעת רבים לבטל מחיצות – עיי' מג"א [שסג מ] שכתב וז"ל "ואפשר דלא מקרי רבים פחותים מס' רבוא וכמ"ש סי' שמ"ה

⁴²⁵ ויתכן דללכת עם עגלה שתינוק יושב בה – יש להקל אף לבעל נפש דהא חי נושא את עצמו [עכ"פ בתינוק שיכול ללכת] והנושא את החי במיטה פטור אף על המיטה דהיא טפילה לו וכהמשנה בשבת צג: ואף התיק עם הבקבוק וכדו' שהם צרכי התינוק הינם טפלים לו ואף אם התינוק חגור י"ל דאינו חשוב ככפות דהא יכול לנענע את גופו ויכול אפי' לצאת מהעגלה כשמתאמץ הרבה. וממילא ליכא הכא גררא דחיוב חטאת כנלענ"ד וצ"ע לדינא.

⁴²⁶ ומש"כ החזו"א שדעת הרי"ף והרא"ש לפסוק כחכמים מדהשמיטו האבעיא של רחבא לגבי תל המתלקט – כ"כ גם **בשו"ת בית אפרים** [להג"ר אפרים זלמן מרגליות או"ח כו ד"ה וחזרנו] ועיי"ש בבית אפרים שכתב דאע"ג שהרי"ף [עירובין ב.] והרא"ש [עירובין א ח] הביאו את דברי ר' יוחנן שירושלים אלולא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר – ודברי ר' יוחנן האלו הם כדעת רבי יהודה שרבים מבטלי מחיצתא וכדאמרה הגמ' בעירובין כב. – י"ל כמ"ש תוס' בדף ו: [ד"ה והאמר] על מה שהביאה הגמ' שם את דברי ר' יוחנן הנ"ל שכוונת הגמ' להוכיח שמדברי יהודה מצריך במקום שרבים בוקעים ויש שם ד' מחיצות נעילת דלתות – ה"ה רבנן מצריכים במקום שרבים בוקעים ויש ב' מחיצות שלמות נעילת דלתות עכ"ד תוס' שם וכתב הבית אפרים שגם הרי"ף והרא"ש הביאו הא דר' יוחנן רק כדי להוכיח משם את שיטת רבנן בב' מחיצות שלמות אבל אין כוונתם לפסוק כר' יוחנן לגבי ירושלים שיש לה שם ד' מחיצות עכ"ד הבית אפרים אמנם עיי' במ"מ [יז י] שכתב שההלכות [דהיינו הרי"ף] פסקו כר' יהודה וכ"כ בבבאורה"ל שסד ב [ד"ה והוא] שהרי"ף והרא"ש פליגי על הרמב"ם וס"ל שרבים מבטלי מחיצות.

ס"ז⁴²⁷ וכ"מ דעת הפוסקים שסתמו בזה⁴²⁸ עכ"ל. ועי' ביאור הלכה שם שכתב על דברי המ"א שלא נחא להו להאחרונים בזה עיין תוספת שבת⁴²⁹ עכ"ל הביאור"ל והיינו שא"צ שיעברו ס' ריבוא בשביל להקרא "בקיעת רבים".

ב. כל דין בקיעת רבים הוא רק כשהרבים בוקעים בדרך הילוכן ברה"ר אבל אם הרבים צריכים לפנות מרה"ר לרחוב אחר – אין זה חשיב בקיעת רבים ולכן אמרי' לעיל ו': שאף לר' יוחנן מבוי המפולש לרה"ר נותר בצוה"פ ולחי ולא אמרי' שאתו רבים שפונים מרה"ר למבוי ומבטלי מחיצתא.

ש. מה הם "מעלות ומורדות שבארץ ישראל" ומה הדין בהם ומדוע?

ת. מעלות ומורדות הם מקומות תלולים באר"י שלא נחא תשמישיהו ואינם כדגלי מדבר שהיו נחא תשמישיהו דהענן היה מיישר להם את הארץ והדין בהם – אומר ר' יוחנן בגמ' שלא הוו רה"ר ועי' הערה⁴³⁰ ולגבי מעלות ומורדות שבחול"ל – עי' הערה⁴³¹.

ש. האם כל ארץ ישראל וכל בבל – הם רשות היחיד ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שלמרות שאר"י מוקפת מחיצות – דמצד אחד [-צפון] יש הרים הנקראים

⁴²⁷ היינו שלדעת הפוסקים שם שרה"ר צריך ס"ר – ה"ה בקיעת רבים צריך ס"ר.
⁴²⁸ היינו לגבי תל המתלקט שפסקו הפוסקים [ומכללם השו"ע] שאם גבוה י"ט בתוך ד"א הווי מחיצה ולא כתבו שאם רבים בוקעין הווי מחיצה – משום שרבים בוקעים לא שכיחי.

⁴²⁹ ויש להוסיף שגם בבית מאיר [שסג לו] חלק על המ"א וסבר שגם ללא ס' ריבוא מבטלים רבים את תל המתלקט דבשלמא לענין למהו רה"ר י"ל דילפינן ממדבר אבל בקיעת הרבים דליבטל המחיצה מהיכי תיתי ועיי"ש שלדעתו בקיעת רבים היינו כל דרך המיוחד לכל מי שירצה משא"כ דרך שאינו אלא לבני מבוי או בני חצר זה ודאי לא מקרי בקיעת הרבים ליבטל המחיצות עכ"ד עיי"ש ולכא' כן משמע מתוס' כב: ד"ה דלמא שכתבו דסולמא דצור בקעי רבים ומבטלי מחיצתא אפי' לרבנן כי לא נעשו בידי אדם עכ"ד תוס' – והרי שם לא בוקעים שישים ריבוא [וזה אע"פ שתוס' הם בדעה שלרה"ר בעי' ס"ר – עי' תוס' לעיל ו. ד"ה כיצד].

⁴³⁰ עי' תוס' ד"ה דלמא שדברי ר' יוחנן אלו הם אפי' לרבי יהודה שסובר שתל המתלקט שרבים בוקעים בו הווי רה"ר – מ"מ במקום דלא נחא תשמישתיה כלל והוא באר"י שבה יהושוע מסר מקומות כאלו ליחידים ולא לרבים – גם לרבי יהודה לא אמרי' שבקיעת רבים מבטלי מחיצתא.

⁴³¹ תוס' אומרים שמעלות ומורדות שבחול"ל – תליא במחלוקת רבי יהודה וחכמים אי אתו רבים ומבטלי מחיצות והיינו שלרבנן אם הם מתלקטות י"ט בתוך ד"א – הווי רה"י אפי' בקעי בהו רבים ולרבי יהודה – הווי רה"ר והא דא"ר יוחנן דדווקא באר"י הווי רה"י ומשמע שבחול"ל הווי רה"ר – זה אליבא דרבי יהודה. ובסוף דבריהם כותבים תוס' שבמחיצות שאינן עשויות בידי אדם מודים רבנן שאתו רבים ומבטלי מחיצתא והווי רה"ר ולכא' הם סותרים מה שכתבו בתחילה שלרבנן גם בחול"ל הווי רה"י ועי' בשו"ת כנסת יחזקאל שכתב דמה שכתבו בסוף דבריהם שהווי רה"ר כוונתם במקומות גדולים מב"ס [ולפי זה מש"כ תוס' שלרבנן אפי' מעלות ומורדות בחול"ל הווי רה"י איירי באינן רחבות יותר מב"ס] וביד דוד כתב דהיינו כשהעומד באמצע אינו רואה המחיצות וכן משמע בתוס' רא"ש שכתב בהדיא את המילים "בהיקף גדול כזה" – דהיינו כמו אר"י והיינו שהעומד באמצע אינו רואה את המחיצות עיי"ש וכ"כ הרמב"ן והריטב"א שהא דאר"י אינה רה"י כי העומד באמצע אינו רואה את המחיצות ועי' בתשובה הבאה ובהערתי שם.

"סולמה של צור" ומצד שני [מזרח] – את העמק הנקרא "מחתנא דגדר" וה"ה בבל דמקיפים אותה פרת מחד גיסא ודגלת [- חידקל] מהאי גיסא ⁴³² - וודאי אינן רה"י דא"כ כולי עלמא נמי קא מקפת לה אוקיינוס וזה וודאי לא אפשר דכל העולם יהא רה"י דא"כ לא משכחת לה רה"ר כלל ולגבי הטעם - ע"י בהערה א' שבסוף התשובה.

הערה א: דין זה שאר"י כולה אינה רה"י - כתבו תוס' [ד"ה אילימא וד"ה דילמא] שהוא גם לרבנן שאומרים שרבים לא מבטלים מחיצות. וטעם שאינה רה"י - כתבו תוס' [ד"ה דילמא] כי איירי במחיצות בידי שמים ובכה"ג לא חשיבא מחיצה כולי האי ורבים מבטלים את המחיצות ⁴³³ וע"י **בספר יד דוד** שכוונת תוס' שרבים מבטלים מחיצות בנעשו בידי שמים דווקא שהעומד באמצע אינו רואה את המחיצות אבל מקום קטן המוקף בידי שמים - וודאי שלרבנן רבים לא מבטלים מחיצות אפי' שנעשות בידי שמים כדאיתא בפירוש בגמ' בהמשך לגבי תל המתלקט שלרבנן לא מבטלים מחיצות **עכ"ל היד דוד** ויש להוסיף שגם תוס' עצמם כתבו בתחילת הדיבור שלרבנן מעלות ומורדות שבחול"ל הו' רשות היחיד וא"כ ס"ל שרבים לא מבטלים מחיצות במחיצות בידי שמיים בהיקף קטן וכ"מ **בתוס' רא"ש** שכתב וז"ל ותימה לרבנן תעשה כל ארץ ישראל רשות היחיד ע"י סולמת צור ומחתנא דגדר, ..., ושמא במחיצה שאינה עשויה בידי אדם בהיקף גדול כזה, אפי' רבנן מודו דאתו רבים ומבטלי מחיצתא. עכ"ל **וכ"כ הרמב"ן והריטב"א** שבמחיצות שהעומד באמצע לא רואה את המחיצה - רבים מבטלי מחיצתא לרבנן **אמנם בביאור"ל** שסג ג כתב שתוס' חולקים על הרמב"ן והריטב"א וס"ל שאפי' אם העומד באמצע רואה את המחיצות - רבים מבטלי מחיצה שנעשית ביד"ש ולפי זה עדיין צ"ע שהרי תוס' עצמם כתבו שלרבנן אפי' מעלות ומורדות בחול"ל הו' רה"י וא"כ רבים לא מבטלי מחיצתא במחיצה בידי שמים **ובשו"ת כנסת יחזקאל** כתב שכוונת תוס' שכל מקום הגדול מב"ס ומוקף ביד"ש אתו רבים ומבטלי מחיצתא וצ"ע דלפי זה צ"ל שמעלות ומורדות שבחול"ל שכתבו תוס' שלרבנן לא מבטלי מחיצתא איירי בפחות מב"ס ודוחק וצ"ע.

⁴³² וכתב **הריטב"א** וז"ל "והם כשתי מחיצות כמין גם [=אות יוונית כמין אות ר' שלנו] דאי בשאינן כמין גם מאי קאמר דהיינו רשות הרבים גמורה דמבוי המפולש אלא ודאי כדאמרן **עכ"ל** וצ"ע הא לרה"י בעי' ג' מחיצות ובשלמא לגבי ארץ ישראל י"ל דמחשיבין גם את הים כמחיצה [וכמו שאומרת הגמ' בהמשך שאוקיינוס נחשב למחיצה] אבל לגבי בבל מה טעם חשיב כמחיצה? ולולא דברי הריטב"א דגם לגבי בבל וגם לגבי סולמא דצור ומחתנא דגדר - ב' המחיצות אינן לגמרי כמין גם אלא זה בזווית חדה [של פחות מ-45 מעלות] וע"י חזו"א [עב"ח] ס"ק ו' דבכה"ג נחשב מוקף בג' דפנות ואולי גם לזה התכוון הריטב"א וצ"ע.

⁴³³ וע"י **מג"א** [שסג כט ומובא **במשנ"ב** ס"ק קיח] שהבין בתוס' שהספינות המגיעות מים אוקיינוס ליבשה [או מהנהרות ליבשה] הן הרבים שבקעי ומבטלי את מחיצת האוקיינוס והנהרות וע"י עוד מג"א בס"ק מ שכתב דאפשר דלא מקרי רבים פחותים מס' רבוא וכמ"ש סי' שמ"ה ס"ו וכ"מ דעת הפוסקים שסתמו בזה: **עכ"ל** המג"א וצ"ע וכי בספינות המגיעות יש ס' ריבוא? **ובמשנ"ב** [שם] מביא כמה אחרונים שחולקים עליו ואומרים שאין הספינות מבטלות שם מחיצה וע"י **בשו"ת שאילת יעב"ץ** [להגר"י עמדין א ז] שכתב שכוונת תוס' היא שהרבים הדורסים ברה"י כזו שמחיצותיה בידי שמים - הם מבטלים את המחיצות אבל א"צ שהרבים יעברו על המחיצות עצמם.

הערה ב: גבי מחיצה העשויה ע"י אדם אך לא לדירה – כתבו תוס' שבכה"ג שהוקף ע"י אדם אפי' שלא לדירה – הווי רה"י מדאו' אף אם הוא בית אלף כורים עיי'ש ועי' בביאורו"ל שמו ג ד"ה קרפף שגם מהרמב"ן משמע בזה כתוס' שהווי רה"י אבל מלשון הריטב"א משמע דגם אז יש את הדין שאם לא רואה את המחיצה – ל"ה רה"י וכ"כ הביאורו"ל בדעתו עיי'ש.

ודבר זה הוא נפק"מ למעשה דהא מדינת ישראל מוקפת גדר גבול שנעשתה בידי אדם מג' רוחות [ואף אם יש בו פרצות - עכ"פ העומד מרובה] ואין רבים בוקעים וא"כ לשיטת תוס' כל המדינה היא רה"י⁴³⁴ ולהביאורו"ל הנ"ל גם מהרמב"ן משמע כן ורק הריטב"א חולק דכיוון שלא רואים את המחיצות ולא הוקף לדירה ל"ה רה"י וצ"ע.

מיהו בהוקף לדירה נראה פשוט שגם להריטב"א א"צ שיראה מהאמצע את המחיצות וע"כ עיירות שלנו המוקפות צוה"פ – לכו"ע הווי רה"י אף שאין רואים מאמצע העיר את המחיצות [ומדינת ישראל כולה וודאי ל"ח היקף לדירה וע"כ להריטב"א אינה רה"י].

ש. תל המתלקט י"ט מתוך ד"א שרבים בוקעים בו האם הווי רה"י?

ת. בגמ' אמר רחבא **שלרבנן** דרבי יהודה שבקיעת רבים לא מבטלי מחיצתא גבי פסי ביראות - כ"ש שתל המתלקט דלא ניחא תשמישתיה לא מבטלי מחיצתא ולא הווי רה"י **ובדעת רבי יהודה** - הסתפק רחבא אי בכה"ג שלא ניחא תשמישתיה אתו רבים ומבטלים מחיצתא **ורבא** פשט לו שלרבי יהודה מבטלי רבים מחיצתא והווי רה"י ולגבי אם זה תלול כמעלות בית גלגול - עי' בתשובה שאחרי שלושת התשובות הבאות.

ש. מהי חצר שנכנסים לה בזו ויוצאים בזו ומה דינה לגבי טלטול בשבת ולגבי ספק טומאה ומדוע?
ת. חצר שנכנסים לה בזו ויוצאים בזו היינו שהיא מפולשת לרה"י עיי' ד' פתחים שנמצאים בד' רוחות⁴³⁵ והפתחים נמצאים זה מול זה ורבים בוקעים מפתח לפתח.

ודינה: לגבי טלטול בשבת – בברייתא כתוב שהיא רה"י. ואומרת הגמ' שזה לשיטת רבנן שבקיעת רבים לא מבטלת שם רה"י [וכתב רש"י דמייירי שהפתחים רחבים יי אמה⁴³⁶] אבל לר' יהודה הווי רה"י שכן אתו רבים ומבטלי מחיצתא

⁴³⁴ היינו מדאו' אבל וודאי שמדר' הווי כרמלית שכן יש יותר מב"ס שלא הוקף לדירה וכמו כן יש פרצות יותר מי' אמה.

⁴³⁵ כתבתי עפ"י תוס' ד"ה אלא וכ"כ **בריטב"א**. ולדעתם אם החצר מפולשת רק מב' צדדים – גם לר' יהודה הווי רה"י דהא אפי' ברה"י ס"ל לר' יהודה לעיל ו: שכשיש ב' מחיצות זו מול זו ורה"י עוברת ביניהם – הווי רה"י.

⁴³⁶ אבל יותר מזה הווי פרצה ולא הווי רה"י. וצ"ל גם שאיירי שיש ב' לחיין לחצר ושהעומד שבה מרובה על הפרוץ. וכל זה מדרבנן אבל מדאו' סגי שיש בד' הפינות דיומדין כדי להחשב רה"י.

ולגבי ספק טומאה - בברייתא המובאת בגמ' אמרי' שלענין טומאה הוויא רה"ר. והיינו דלגבי דיני טומאה כל עוד רבים עוברים שם הווי רה"ר ובהו גם לרבנן רבים מבטלי מחיצות וטעם הדבר – פרש"י [לעיל ח. ד"ה רה"ר לטומאה] וז"ל דהא ספק טומאה מסוטה גמרינן, ובסוטה בכי האי חצר - לאו מקום ייחוד וסתירה הוא.

ש. מהם "גידודים" והאם כשיש גידודים בפתח החצר הנ"ל דינה שונה?

ת. גידודים – פרש"י לעיל ו. ד"ה התם – וז"ל "שנסתייר מן הכותל ביסוד שלשה או ארבעה טפחים גובה על כל פני הפירצה, שאינה נוחה לעבור בה"

ובסוגיין אמרי' בגמ' לגבי חצר המפולשת שבתשובה הקודמת שלא ניחא תשמישתיה ופרש"י דלא ניחא תשמישתיה - לרבים לדריסה, שהפתחין קצרין, וגידודין יש באסקופה, עכ"ל ואומרת הגמ' שדינה אינו שונה מפתח שאין בו גידודין – שלרבנן הווי רה"ר ולר' יהודה הווי רה"ר

ולגבי אי גם בארץ ישראל אמר רבי יהודה שהיא רה"ר – עיי' הערה⁴³⁷.

ש. מהן "מבואות המפולשין בבורות שיחין ומערות" ומה דינן לגבי טלטול בשבת ולגבי ספק טומאה ומדוע?

ת. איירי במבואות מפולשות לרה"ר מד' רוחותיהן ויש בור או שיח או מערה באמצע הפתחים שמעכבין הילוך הרבים אבל לא לגמרי דאפשר לעבור מצידיהן.

ודינם הוא שאין הבורות האלו משנים דבר להלכה אחר שלא עוצרים את בקיעת הרבים וע"כ גם בזה נחלקו ר' יהודה וחכמים אי אתו רבים ומבטלים המחיצות או לא⁴³⁸.

ש. מהם מעלות בית גלגול ומה דינם ומדוע?

ת. מעלות בית גלגול הם מעלות תלולות שבאר"י שלא ניחא תשמישם עד כדי שהעבד לא יכול ליטול סאה של חיטים ולרוץ לפני הסרדיוט.

והדין בהם אמרינן בברייתא שהם רה"ר ואומרת הגמ' שגם רבי יהודה מודה בזה שהם רה"ר כי באר"י מסר יהושוע את כל המקומות שלא ניחא תשמישיהו ליחיד [כדי שאת הרבים ישמשו שבילים נוחים]^{439 440} ומשמע שבחז"ל – גם בכה"ג הווי רה"ר לרבי יהודה.

⁴³⁷ עיי' תוס' ד"ה יהושוע שכתבו דהא דאמרי' בשבילי בית גלגול בארץ ישראל דהווי רה"ר – היינו דווקא התם דלא ניחא תשמישתיה כלל אבל חצר שנפרצה דניחא תשמישיה [פיי' יחסית לשבילי בית גלגול אבל יחסית לפסי ביראות – אמרה הגמ' שלא ניחא תשמישיה] הווי רה"ר אף באר"י.

⁴³⁸ ונראה פשוט שאיריי שיש לכה"פ ג"ט בין הבור למחיצת החצר. ולר' אחלי ואיתימא ר' יחיאל לעיל יב. – בעי' לכה"פ ד"ט דאלי"כ אין לזה שם פתח. ולגבי אי גם באר"י חשיב לר' יהודה רה"ר – עיי' בהערה הקודמת

⁴³⁹ ועיי' תוס' [ד"ה יהושוע] שכתבו שמש"כ בגמ' שמקום של יחיד לא נעשה רה"ר היינו דווקא אם לא

ממשנה כג. עד סוף הפרק.

ש. מהי גינה ומהו קרפף והאם מותר לטלטל בהם בשבת כשהם מוקפים מחיצות ומדוע?

ת. גינה היא מקום לגידול ירקות⁴⁴¹ וקרפף – פרש"י לעיל [יח.]. שהוא היקף גדול חוץ לעיר להכניס שם עצים לאוצר.

ומקומות אלו אם הם מוקפים גדר – מדאו' הם רה"י אולם נחלקו תנאים אם מדר' מותר לטלטל בהם בכל גווני או רק בתנאים מסוימים וכדלהלן:

דעת ר' יהודה בן בבא – שכדי שיהא שרי לטלטל בגינה ובקרפף הצריכו חכמים ג' תנאים א. שהשטח לא יהא גדול משבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים ב. הקרפף והגינה יהיו מרובעים⁴⁴² ג. שיהא בשטח בית דירה או שומירה [דהיינו ביתן לשומר] או שתהא סמוכה לעיר^{443 444}.

ניחא תשמישתיה כלל כשבילי בית גלגול אבל מבוי המפולש לבורות וחצר שרבים נכנסים לה בזו ויוצאין בזו הוי רה"י לרבי יהודה אף על גב דהוו של יחיד הואיל וניחא תשמישתיה וראוי למוסרו לרבים **עכ"ל** [ומש"כ תוס' "הואיל וניחא תשמישתיה" הכוונה יחסית לשבילי בית גלגול אבל ברור שלא ניחא תשמישתיה כדאמרה הגמ' בהדיא].

⁴⁴⁰ וצ"ב בזה דמה בכך שיהושוע מסרן ליחיד הא עכשיו זה לא שייך לאף אדם פרטי והכל עולין בהן? ודוחק לומר שיהושוע תיקן לדורות שכל מה שמחלק ליחיד יהא לדורות רה"י אף אם יהיו של רבים בעתיד דהא מדאו' הוא רה"י ואיך אפשר להפקיע דין דאו'? וצ"ל בדוחק דכיוון שאין יאוש בקרקעות א"כ עדיין קרקע זו שייכת ליורשי מי שקיבל א"י מיהושוע והווי קרקע פרטית לכל דבר אך עי' תוס' סוכה ל: ד"ה ואין – שהוכיחו מהירושלמי דהיכא שנשתקע שם הבעלים – יש יאוש בקרקע [ועיי"ש בכפוף"ת שמסתפק אי הרמב"ם והשו"ע פסקו כתוס' בזה עיי"ש. וגם יש לדון דאם אין הלכה כתוס' – א"כ כל אדם הקונה שטח באר"י – אין זה שטח שלו ואינו יכול למנוע אחרים מלהיכנס לשם] וא"כ לתוס' הנ"ל הדרא קושיא לדוכתה שהרי נשתקעו שם הבעלים וזו רה"י גמורה? וצ"ע בזה.

⁴⁴¹ עי' רש"י גיטין יד. ד"ה גינאי

⁴⁴² כך משמע מהגמ' כג: שאומרת על ר"ע "דאריך וקטין לא" ופרש"י "דהא ר"ע מרובע בעי" ומשמע מרש"י דכל מי שאמר שצריך 70 אמה ושיריים על 70 אמה ושיריים – מצריך שתהא מרובעת וזה כולל את ר"י בן בבא אמנם ר' יהודה קאמר לעיל בריש פירקין "עד בית סאתיים" משמע ששרי גם בארוך וקטין. **ויל"ע** מה הסברא שיהא בדווקא מרובע? **ואולי י"ל** שאז הוא נראה כחצר משא"כ בארוך וצר נראה כמבוי ומבוי הוא דומה לרה"י **ויל"ע** מה הגדרה של מרובע וכי צריך שיהא במדויק ארכו כרחבו? ואולי י"ל שזה דומיא דדעת ר' אליעזר המובאת בגמ' כג: שסובר ששרי עד ארכו פי שניים מרחבו ואם היה ארכו יותר **אפי' אמה אחת** – אין מטלטלין בו ומשמע שאם ארכו יותר בקצת פחות מאמה – מטלטלין בו וכ"פ מרן [שנח א] – וא"כ ה"ה למ"ד שבעי' ארכו כרחבו שאם היה ארכו יותר מרחבו **באמה אחת ומעלה** – אין מטלטלין בו אבל בפחות מאמה שרי.

⁴⁴³ **ופרש"י** דאף על גב דהוקף לדירה – בית סאתים הוא דשרי, טפי לא. **ועי' רשב"א** שמקשה עליו דאי הווי בית דירה – א"כ לריב"ב יש להתיר אף ביותר מב"ס וכדאמר' במשנה לעיל גבי דיר וסתר וחצר דאפי' כור ולא מסתבר דריב"ב פליג אמשנה לעיל דא"כ הו"ל למימר בהדיא שחולק ועוד מקשה מה מהני בגינה שיש בית דירה הא הווי נזרע רובו ומבטלים הזרעים את היקף הדירה **וע"כ כתב הרשב"א** שוודאי ששומירה לא הווי בית דירה ממש דהרי לא עדיפא מבורגנין שתשמישן לאוויר שאמר' לעיל כב. שלא הווי דירה אלא שמירה או בית דירה הרי זו **קצת כהוקף לדירה** מפני שמתוך כך נראה שתשמישו בקרפף תדיר, וכן הדין בסמוך לעיר וכן הטעם וע"כ מהני בגינה וקרפף שהם פחות מב"ס אבל ביותר מב"ס בעי' דירה ממש כמו חצר דיר וסתר עכ"ד.

ואם חסר א' מהתנאים הנ"ל – מדר' דינו ככרמלית ואסור לטלטל בו יותר מד"א.
דעת רבי יהודה – לגבי תנאי א' וב' – רבי יהודה לא דיבר במתניי ומשמע שמסכים לדברי ר' יהודה בן בבא ועי' הערה⁴⁴⁵ לגבי תנאי ג' – סבר ר' יהודה שא"צ דווקא שומירה או בית דירה אלא סגי בבור שיח ומערה [שבהם משתמשים לאגור מים⁴⁴⁶] וחולק על ר"י בן בבא שאמר דווקא שומירה או בית דירה⁴⁴⁷.

דעת ר' עקיבא – שאין צריך לתנאי ג' כלל אלא סגי בתנאי א' וב' לבד [היינו שיהא בה שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים ושיהיו מרובעים ואז שרי אפי' אין בה שומירה או בית דירה].

דעת ת"ק ["אמרו לו"] **בריש פירקין**⁴⁴⁸ – הגמ' אומרת שר"ע היינו ת"ק דהינו שגם לת"ק דריש פירקין שרי לטלטל בגינה וקרפף שאינם גדולות משבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים אף שאין שם שומירה ובית דירה אלא שאיכא בינייהו דבר מועט והיינו שלת"ק א"צ בתנאי א' שיהא דווקא שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים אלא שרי גם בבית סאתיים שזה גדול יותר וההפרש ביניהם אומרת הגמ' שהוא דבר מועט ופרש"י שהיינו פחות משתי שליש אצבע [אצבע = רבע טפח] לכל צד⁴⁴⁹.

⁴⁴⁴ ופרש"י סמוכה לעיר - דהואיל וקרובה לביתו דעתו להשתמש בה תמיד, וכהוקף לדירה דמי.
⁴⁴⁵ אך במשנה בריש פירקין לגבי פסי ביראות כתב שבעי' שיהא בתוכם לא יותר מבית סאתים ומשמע שא"צ דווקא שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים אלא שרי גם בית סאתיים שזה קצת יותר גדול [עי' בגמ' כג: איכא בינייהו דבר מועט וכו' ופרש"י שם] וכמו כן בגמ' לעיל כב. אמרי' שרי יהודה מתיר שבית סאתיים שבין הדיומדין יהא ארוך וקטין וא"צ שיהא מרובע ומשמע שה"ה גבי חצר שרי בארוך וקטין [עי' תוס' כג: ד"ה רבי עקיבא] וכמו כן בגמ' לעיל יט: מובאת ברייתא ששם אמר ר' יהודה לת"ק ["אמרו לו"] "אמר להן זו היא מחיצה ואלו פסין" – א"כ גם הוא סובר כת"ק שמחיצה מועלת בבור אפי' ליותר מבית סאתיים. וצ"ע.

⁴⁴⁶ עי' ב"ב יז. לא יחפור אדם בור שיח ומערה וכתב **במאירי** שם [יז.] וז"ל "בור שיח ומערה כלן למים מכנסים הם" **עכ"ל** וכ"מ בגמ' שם יט. שכתבה דזה משום מיתונא דהיינו רטיבות – א"כ הדרך לאגור בהם מים.

⁴⁴⁷ ועי' **רעק"א** [כג. ד"ה ולפ"ז] שכתב שבבאר מים חיים ששם המים חזו לאדם [כדאמרי' לעיל כא.] מודה ריב"ב דהווי מוקף לדירה וכמו שאמרי' במשנה ריש פירקין שפסי ביראות חשיבי מוקף לדירה עכת"ד עיי"ש.

⁴⁴⁸ כתבתי התשובה **ע"פ רש"י** [ד"ה ר"ע] וכן עפ"י מש"כ תוס' [ד"ה ר"ע] בבאור שיטת רש"י שתנא קמא שמזכירה הגמ' הוא ת"ק דריש פירקין. **אך תוס' עצמם** נוקטים כפירוש ר"ח שת"ק שעליו מדברת הגמ' הוא ר"י בן בבא והיינו שמדאמר ר"ע "ובלבד שיהא בו שבעים אמה ושיריים" משמע שבא להחמיר על ר"י בן בבא וא"כ ר"י בן בבא מיקל בדבר מועט ור"ע מחמיר.

⁴⁴⁹ והיינו דבית סאתיים הוא מאה על חמישים אמה שהוא 5000 אמות מרובעות וכשעושים מהם ריבוע יוצא שכל צלע של הריבוע הוא 70.710 אמות ואילו שבעים אמה ושיריים היינו 70.666 אמות יוצא שצלע של שטח מרובע של בית סאתיים הוא גדול ב0.04333 אמה משבעים אמה ושיריים והיינו דפרש"י שהוא תוספת של פחות משתי שליש אצבע לכל צד של הצלע שזה בס"ה תוספת של פחות מאצבע ושליש לכל צלע [ועי' בהגהות הגר"א שסך התוספת במדויק לכל צלע היא אצבע וא' חלקי שמונה עשר של אצבע וכוונתו דבאמה יש 24 אצבעות וא"כ כל אצבע היא 0.041 של אמה ועוד אחד חלקי שמונה עשרה של אצבע שהוא

וטעם שלר"ע בע"י דווקא שבעים אמה ושיריים אע"ג דחצר המשכן הייתה בית סאתיים
- ע"י הערה⁴⁵⁰.

ו**כתבו תוס'** [כג: ד"ה רבי עקיבא] שלת"ק דריש פירקין גם א"צ שתהא החצר מרובעת
וכדעת ר' אליעזר [למסקנת הגמ'] ור' יוסי.

דעת רבי אליעזר [למסקנת הגמ'] ור' יוסי – ששבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים אינם צריכים להיות מרובעות אלא אפי' האורך הוא פי שתיים מהרוחב ג"כ שרי אבל אם האורך יותר מפי שניים מהרוחב – אסור לטלטל בו. [ולגבי מחלוקת ת"ק ור"ע עם ר"י בן בבא האם בע"י שיהא שם שומירה או בית דירה – לא הביעו דעה] ונחלקו ר"א ור' יוסי האם לכתחילה עדיף שתהא מרובעת – זו דעת ר"א או שלכתחילה עדיף שתהא ארכה פי שניים מרחבה – זו דעת ר' יוסי⁴⁵¹.

דעת ר' אילעאי⁴⁵² **בשם רבי אליעזר** – שאפי' בית כור [=בית 30 סאה⁴⁵³] שרי לטלטל בו⁴⁵⁴ אולם אמר ר' אלעאי שלא מצא עוד מי ששמע כך מר' אליעזר ואמר' בגמ' לקמן [כו.]. שמקורו – מחצר התיכונה שהייתה בביתו של חזקיה המלך [ע"י מלכים ב כ ד] שכתוב עליה "עיר" וקרינן "חצר" ומכאן שהייתה כעיריה בינונית וס"ל לר' אלעאי א"ר אליעזר שזה 30 סאה ופרש"י [שם ד"ה התיכונה] שהחצר של חזקיהו לא הוקפה לדירה⁴⁵⁵ וא"כ

0.0023 של אמה ס"ה 0.0433 של אמה יש בתוספת של רוחב ב"ס על רוחב שבעים אמה ושיריים].
⁴⁵⁰ כתב **בתוס' רבינו פרץ** וז"ל ופליגי בקראי דמייתי טול חמשים וסבב על חמשים, דרבי עקיבא סבר דהכי קאמר טול חמשים וסבב על חמשים, פי' כמה שיוכל להעלות לחשבון דבר שלם דאינו אלא י"ח אמה וד' טפחים.

⁴⁵¹ **כתבתי דעת ר"א ע"פ פרש"י. והר"ח** [מובא בתוס' ד"ה איכא] פי' שנחלקו ר"א ור' יוסי האם שרי לטלטל בבית סאתיים שלא הוקף לדירה שאלכסונו הוא יותר מפי שניים מרחבו. וכגון בבית סאתיים שהוא מאה על חמשים והאלכסון הוא יותר ממאה [דאלכסון של מלבן כזה הוא 111.8 אמה]. דלר"א אסור לטלטל בו וס"ל כר"ח בן אנטיגנוס שאמר לגבי תחומין שלא מתירין באלכסון יותר מאשר בזוית ישרה [ולכן התחומין הם עגולים ולא מרובעים דבריבוע של אלפיים על אלפיים – האלכסון הוא יותר מאלפיים] וסובר ר"א שה"ה לדין ב"ס שלא מתירין כשהאלכסון יותר ממאה ולר' יוסי מותר וסובר כחכמים דשרו אלכסון יותר מאלפיים לגבי תחומין וה"ה ששרו אלכסון יותר ממאה בבית סאתיים שלא הוקפו לדירה **ויל"ע בדעת ר"א** דהא חצר ילפי' מהמשכן ושם היה האלכסון בחצר יותר ממאה? **וצ"ל** שכמו שר' חנינא דורש [לקמן נא.] לגבי תחומין "לזה [למגרשי הלויים] אתה נותן פיאות ולא לשובתי שבת" – ה"ה שזה מרמז גם על ב"ס שלא ילפי' מהמשכן להתיר אלכסון שהוא יותר ממאה אמה כנלענ"ד וצ"ע.

⁴⁵² ר' אילעאי היה אביו של ר' יהודה ותלמידו של ר' אליעזר [ע"י מנחות יח.].
⁴⁵³ בית סאה היא 2500 אמה מרובעות [50 על 50] וא"כ בית שלושים סאה הם 75,000 אמות רבועות [ובמרובע זה 273.86 על 273.86 אמה] **וע"י רש"י** קידושין ס: ד"ה בית כור שכתב שזה מאתים ושבעים ושלשה וה' טפחים על מאתים ושבעים ושלשה וה' טפחים ועוד דבר מועט. **עכ"ל** וה' טפחים הם 5 ששיות של אמה ובשבר עשרוני – 0.83 ועוד דבר מועט – היינו עוד 0.03 של אמה שזה קצת פחות מאצבע – ס"ה 273.86 אמה.

⁴⁵⁴ **וע"י רבינו יהונתן** על הרי"ף שנקט שאפי' בלא הוקף לדירה מיקל ר' אילעאי והיינו שחצירו של חזקיה המלך לא הוקפה לדירה.

⁴⁵⁵ **ויל"ע** דלכאוי רש"י סותר את עצמו דקודם לכן פי' [בד"ה כאסטרטיא של מלכים] וז"ל רחבה שאחורי

מוכח שגם מקום שלא הוקף לדירה – עד בית כור נקרא "חצר" וממילא דינו כחצר ששרי לטלטל בה בשבת.

בברייתא המובאת בגמ' [כו.] מובאת **דעת חנניה** שאפי' רחבה של בית 40 סאה⁴⁵⁶ – הווי כחצר. ואומרת הגמ' [לקמן כו.] שגם מקורו הוא מהחצר של חזקיהו המלך דהוא סבר שהיא הייתה בית 40 סאה.

להלכה - פוסקת הגמ' כר"ע לגבי זה שעד ב"ס שרי לטלטל גם אם ללא שומירה או בית דירה **ופוסקת כר' יוסי** לגבי זה שבית סאתיים א"צ שיהא מרובע אלא אפי' ארכו פי שניים מרחבו שרי אבל אם ארכו יותר מפי שניים מרחבו – הווי כיותר מב"ס ושרי רק אם הוא מוקף לדירה.

וכן פסק מרן לדינא [שנח א.]. **ועי' רמ"א** שם שמביא מחלוקת ראשונים אי יש להתיר בשטחים גדולים מב"ס שלא הוקפו לדירה אם הם סמוכים לביתו ופסק המשנ"ב להחמיר **ולגבי שיעור של "אורכו יותר מפי שניים מרחבו"** כתב מרן היינו שהוא באמה יותר דפחות מאמה אינו חשוב שהוא יותר. [ומקור דין זה - כתב בב"י שהוא רבינו ירוחם. עכ"ד הב"י וכן נמצא זה בתוס' רא"ש שהיה רבו של ר' ירוחם]

וכתב במשנ"ב [ס"ק ז] בשם הלבוש שה"שיעור מועט" [שבו נחלקו ר"ע וחכמים אי מצטרף לשבעים אמה ושיריים] – מצטרף⁴⁵⁷.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק יב] דדברי ר' יוסי שאם היה ארכו יותר מפי שניים מרחבו אסור לטלטל היינו אם היה עכ"פ בית סאתים בין כולה אבל אם בין כולה ליכא ב"ס לא קפדינן בזה ואפילו היה ארכו הרבה יותר ממאה אמה נמי מותר לטלטל בכולה כל שמוקף מחיצות עכ"ל **וכתב בשעה"צ** שמקורו – **מתוד"ה** קרפף [לקמן כה:] בתירוצם השני עי"ש **וכן משמע מהרמב"ם** [טז ד] שכתב שלא עשו בית סאתים שתשמישו לאויר כשאר החצרות אלא מחצר המשכן. עכ"ל משמע שרק בב"ס מדויקות בעי' ארכו לא יותר מפי שניים מרחבו. וכ"פ **הפמ"ג הבית מאיר ורעק"א** עכ"ד שעה"צ.

וכתב ע"ז החזו"א שתירוצא קמא בתוד"ה קרפף וכן מהרשב"א והריטב"א [שתירצו כתירוצא קמא הנ"ל] – משמע דלא ס"ל כתירוצא בתרא של תוס'⁴⁵⁸. **וכתב החזו"א** דצ"ע

פלטין, ושם היו מטיילים תמיד, אלמא: איכא דירה בהכי עכ"ל ומשמע מרש"י שזה חשיב מוקף לדירה ואילו אח"כ [בד"ה התיכונה] פי' שאינו מוקף לדירה וצ"ע.

⁴⁵⁶ 40 סאה הם 100,000 אמות מרובעות. [ובמרוכב זה 316.27 אמה על 316.27 אמה].

⁴⁵⁷ דאחר שפסקה הגמ' כר' יוסי שב"ס א"צ להיות מרובע – א"כ פשוט ששטחו הוא מאה על חמישים דהיינו בית סאתיים שלימות ורק לר"ע שבעי' מרובע אמרי' ששרינו רק שבעים ושיריים כדי שהמידות יהיו שלמות וכמ"ש בתוס' רבינו פרץ עי"ש ואז יוצא שזה קצת פחות מבית סאתיים שלימות.

⁴⁵⁸ וכ"כ בבית מאיר [ומ"מ **להלכה** פסק הבית מאיר כתירוצא בתרא] ועי' בשעה"צ ס"ק יד שהבין שתוס' בתי' הראשון לא חולקים בדין על התירוצ' השני אלא שבתירוצ' הראשון לא רצו תוס' להעמיד הסוגיא

לתירוצם בתרא דא"כ יהא ג' חילוקים בג' משהויין⁴⁵⁹ - מה שחשבו [התוס'] זה לדוחק בכל הסוגיא עכ"ל החזו"א.

ש. מה הדין בקרפף יותר מבית סאתיים שהוקף לדירה ולאחר מיכן חלק ממנה נזרע וחלק לא נזרע - האם שרי לטלטל בה ומה הדין כשלא נזרע אלא נטעו בו עצים ומדוע?

ת. **בברייתא** המובאת בגמ' [כג: ⁴⁶⁰ אמרי' שאם נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור לטלטל בו ואם נטע רובו - הרי הוא כחצר ומותר לטלטל בו ופרש"י דבזרעונים לא דיירי אנשי ואין זה מוקף לדירה אבל אורחא להצטופף בצל אילנות ולכן הווי כחצר.

ובטעם שנזרע רובו הרי הוא כגינה אומרת הגמ' [למסקנת הגמ'] דבטל שם "מוקף לדירה" מכל הקרפף ודינו ככרמלית⁴⁶¹.

ואם החלק שנזרע הוא מיעוט החצר - אומרת הגמ' שזה תלוי: **אם יש בחלק שנזרע פחות מבית סאתיים** - הרי הוא בטל לחלק שלא נזרע ושרי לטלטל בכולו [ולגבי אי שרי גם לטלטל מהבית לחלק שלא נזרע או שרק מהחצר שרי לחלק שלא נזרע - ע"י הערה א' שבסוף התשובה].

ואם יש בחלק שנזרע בית סאתיים בדיוק - הוא אינו מתבטל ודינו כקרפף שלא הוקף לדירה שלרבנן אסור לטלטל מחצר אליו [אף שאינו נחשב ככרמלית כל עוד אין בו יותר מבית סאתיים ומותר לטלטל בקרפף עצמו יותר מד"א - מ"מ אסור לרבנן לטלטל מהחצר לקרפף] וכיוון שאסור לטלטל מהחצר לקרפף - אסור לטלטל אף בכל אחד לחוד כי כל אחד פרוץ במלואו למקום האסור לו⁴⁶². ולר"ש - מותר לטלטל מהחצר לקרפף ולהיפך וממילא מותר לטלטל גם בכל אחד לחוד מהם דהוא לא פרוץ למקום האסור לו [אבל רק כלים ששבתו בחצר ולא כלים ששבתו בבית שבחצר וע"י הערה ב' שבסוף התשובה].

בפחות מב"ס כי בסוגיא משמע שאיירי בב"ס שלמים וכדאמרי' בגמ' שאוויר מחיצות מייתרו עכ"ד השעה"צ אולם החזו"א טוען שאי משום הכי היה אפשר להעמיד הסוגיא במשהו פחות מב"ס שגם אז אוויר מחיצות מייתרו ע"ש ולכן טוען החזו"א שתירוצא קמא דתוס' אכן פליג אתירוצא בתרא בדין וס"ל שאף בפחות מב"ס אסור שיהא ארכו יותר מפי שניים מרחבו.

⁴⁵⁹ היינו שלדעת תי' ב' בתוס' - בפחות מב"ס שרי אפי' ארכו יותר מפי שניים מרחבו ובב"ס בדיוק - שרי רק בארכו לא יותר מפי שניים מרחבו וביותר מב"ס - אסור כלל.

⁴⁶⁰ בגמ' שלפנינו לא מובא דין זה בלשון "תניא" אבל בגמ' ב"ב כד: זה מובא בלשון תניא וא"כ זה ברייתא. ובמהדורת עוז והדר כתוב שבדפו"י כתוב כאן "איתמר" וצ"ע בזה.

⁴⁶¹ היינו לחומרא אבל מדאורי' דינו כרה"י.

⁴⁶² **וכתבו תוס'** [ד"ה לא אמרן] דלרבנן אסור לטלטל מחצר לקרפף שהוקף שלא לדירה אף אם הקרפף פחות מבית סאתיים - שהוא אינו ככרמלית ומותר לטלטל בו עצמו יותר מד"א - מ"מ אסור לטלטל ממנו לחצר ומהחצר אליו. ומה שבסוגיין אוסרים רבנן רק אם יש בקרפף ב"ס - זה משום שבסוגיין מיירי שהקרפף פרוץ במלואו לחצר וכשהוא מיעוט וגם אין בו ב"ס - בטל לחצר.

ועי' רש"י [צא. ד"ה קרפיפות] שלרבנן אפי' אם החצר והקרפף שייכים לאדם אחד - נמי אסור לטלטל מהחצר לקרפף. ועי' תוס' ר"ד [שם] שחולק עליו ומתיר אם שניהם של אדם אחד.

ואם בחלק שנזרע יש יותר מבית סאתיים – אזי אע"פ שהוא מיעוט – מ"מ דינו ככרמלית וע"כ גם לר"ש אין לטלטל בו וגם לא בחצר שפרוצה אליו במלואה.

להלכה – במחלוקת ר"ש וחכמים – פסקה הגמ' לקמן צא. כר"ש וכ"פ מרן [שעב א].

הערה א' לגבי נזרע מיעוטו ואין בנזרע ב"ס אי שרי לר"ש טלטול כלים ששבתו בבית למקום הזרוע: ע"י במשנה ברורה שנח פג ובשעה"צ שם ס"ק עז דמרש"י [כד. ד"ה דלא הוי] משמע שאין לחלק הזרוע שם קרפף אלא שם חצר ומותר לטלטל מהבית לחלק הזרוע וכ"מ מהרא"ש והריטב"א. אבל בטור [שנח י] כתב שגם כשהחלק הזרוע הוא מיעוט החצר ואין בו בית סאתיים – אסור להוציא מהבית אליו וכ"פ השו"ע. **ולהלכה** כתב המשנה ברורה שם שבשעת הדחק יש להקל עכ"ד.

וכל זה לגבי טלטול מהבית לחלק הזרוע אבל לגבי טלטול מהבית לחלק שלא נזרע כתב המשנ"ב שפשוט שיש להתיר.

הערה ב' לגבי נזרע מיעוטו ויש בנזרע ב"ס בדיוק אי שרי לר"ש לטלטל כלים ששבתו בבית לחצר הפרוצה לקרפף בית סאתיים: ע"י משנ"ב שנח פג דנחלקו הפוסקים אי האסור לטלטל מהבית הוא רק למקום הזרוע או גם לחצר דסו"ס היא פתוחה במלואה לחלק הזרוע ודינה כדינו עיי"ש.

הערה ג: לגבי טלטול מבית לקרפף שלא הוקף לדירה כשהם של אדם אחד או של ב' אנשים שעירבו יחד - בברייתא כג: מובא דההיתר לר' שמעון לטלטל מחצר לקרפף שאין בו בית סאתיים הוא רק לכלים ששבתו בחצר. אבל כלים ששבתו בבית – אסור לטלטלם לקרפף אפי' אין בו בית סאתיים. **וכתב בביאור הלכה [שע ב א ד"ה או] דאם הקרפף והבית הם של אדם אחד או של ב' בני אדם שעירבו יחד נחלקו ראשונים - דעת רש"י [כג: סוד"ה דתנן] ותוס' [לקמן עז: ד"ה ובלבד] שאסור גם אז לטלטל מבית לקרפף ואילו הריטב"א [כג: ד"ה ולא לכלים ומובא בב"י שנח י] פסק להקל לטלטל מבית לקרפף של אדם א'⁴⁶³ וכן מהרמב"ם [עירובין ג יח] משמע שבעירבו שרי לטלטל מבית לקרפף שאין בו ב"ס וכ"ש אם זה של אדם אחד **ולהלכה פסק הביאווה"ל** שבשעת הדחק נראה דיש לסמוך ולהקל.**

ונראה פשוט שאם יש צירוף של ב' קולות – היינו הקולא שבהערה א' שהקרפף הוקף לדירה ונזרע מיעוטו פחות מב"ס וגם הקולא שבהערה ב' שהבית והקרפף של אדם א' – וודאי יש להקל אף שלא בשעה"ד.

⁴⁶³ הריטב"א כתב א"ז בשם "מורי הר"ם" כתב הביאווה"ל שהכוונה להרא"ה. וטעם שמכנה את הרא"ה "הר"ם" – ע"י במבוא לחידושי הריטב"א יבמות מהג"ר אהרון יפהן שכתב שהכוונה לר"ת של הריני כפרת משכבו עיי"ש

הערה ד: לגבי מש"כ בגמ' שמיעוט שנזרע ויש בו יותר מבית סאתיים הרי הוא אסור בטלטול כי הוא ככרמלית וכן אוסר את כל החצר שפרוצה לו – עי' ברא"ש סי' ב' וכן בטור סי' שנה בשם ר"מ⁴⁶⁴ שיש צד לומר שרק קרפף שהוקף לדירה [דהיינו חצר מחוץ לעיר]⁴⁶⁵ שמיועד לשמירת עצים ויש שם גם בית] מתבטל ע"י בית סאתיים של זרעים אבל גינה וחצר שבתוך העיר – הזרועים ויש בהם בית דירה – אינם מבטלים לבית דירה עכ"ד הרא"ש והטור⁴⁶⁶. אמנם מרן [שנח י] פוסק להלכה להחמיר בחצר של בית שיש בה גינה של יותר מב"ס שהגינה אוסרת את הטלטול בחצר הפרוצה לה ועי' במשנ"ב [סיק ע"ג] ובשעה"צ [ס"ז] שרוב הראשונים מחמירים בחצר שיש בה גינה ואם כן בודאי לא מכרעא ספיקא דרא"ש נגד כל הני רבותא: ועי' בשו"ת דבר שמואל [מהג"ר שמואל אבוהב] סי' רנט ומובא בשו"ת חכם צבי סי' נט וכן בביאור"ל שנה ט - שפסק שעכ"פ בעיר המוקפת חומה ויש בה בתים וחצרות וגם מקומות הזרועים יותר מב"ס - יש להקל שאין הזרעים מבטלים ממנה שם דירה ודעתו שם שערים כאלה הם עדיפות מחצר שבה נסתפקו הרא"ש והטור בשם ר"מ.

ש. מה הפירוש "עשויין אצטבלאות" שאמרה הגמ' לגבי נטע רובו ומה הדין שנאמר לגבי זה?

ת. עשויין אצטבלאות פרש"י שהכוונה עשויין שורות והיינו שהעצים שנטעו שורות שורות ולא בעירבוביא

והדין שנאמר לגבי זה – שנחלקו רב יהודה בשם אבימי עם ר' נחמן האם הא דאמרי' ששטח יותר מבית סאתיים שהוקף לדירה וניטע רובו מותר- זה רק אם ניטע באצטבלאות שאז נוח לישב שם – זו דעת רב יהודה אמר אבימי או שגם בעירבוביא שרי – זו דעת ר' נחמן⁴⁶⁷ וכן דעת ר' הונא בר יהודה.

להלכה - פסק מרן [שנח ט] כר' נחמן⁴⁶⁸.

⁴⁶⁴ כנראה היינו המהר"ם מרוטנבורג ולפלא שהרא"ש תלמיד המהר"ם לא הביא הדין בשמו.

⁴⁶⁵ עי' רש"י יח. ד"ה לגינה ולקרפף שכתב שקרפף הינו מחוץ לעיר.

⁴⁶⁶ ומדברי הרא"ש רואים שאפי' אם נזרע כל החצר יש להקל לטלטל בכולה כשיש בה בית דירה ולא רק במיעוט שיש בו יותר מב"ס.

⁴⁶⁷ ויל"ע מה הדין העצים כ"כ צפופים עד שא"א כלל לעבור ביניהם – האם גם אז ר' נחמן מתיר? ובפשטות – לא דהרי פרש"י [כג: ד"ה נזרע] שטעם שנטיעות חשיבי כחצר הוא כי אורחא להצטופף בצל אילנות וצ"ע לדינא.

⁴⁶⁸ בב"י כתב דמשמע בגמרא דהלכה כרב נחמן דשרי וכן פסק הרא"ש (סי' ב) וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"י (ה"ו) עכ"ל ומש"כ שכן משמע בגמ' – כנראה כוונתו מדהביאה הגמ' מעשה בר' הונא בר יהודה שעשה כר' נחמן משמע שהכי הלכתא.

ש. קרפף למעלה מב"ס שהוקף שלא לדירה – מה צריך לעשות כי שיחשב מוקף לדירה ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שיכול לפרוץ בקיר פרצה שרחבה למעלה מ'י' אמות אז אין למקום שם של "גדור" - ולגדור אותה שוב לשם דירה⁴⁶⁹ ואפי' אם יפרוץ אמה ויגדור אמה נמי מהני דפנים חדשות באו לכאן.

ש. מהי "רחבה" והאם שרי לטלטל בה אם שטחה הוא יותר מב"ס ומה הדין אם פתח לה פתח מהבית ומדוע?

ת. "רחבה" היינו שטח שאחורי הבית שלא פתוח לו פתח מהבית⁴⁷⁰ ואסור לטלטל בה אם גדולה מב"ס דהא לא הוקפה לדירה. ואם פתח לה פתח מהבית – הופכת הרחבה להיות "חצר" שדינה כדירה ועל כן אם פתח ואח"כ הקיף את החצר בגדר – הווי ממש מוקף לדירה ואם הקיף ואח"כ פתח – לא הווי מוקף לדירה וצריך להקיפו מחדש⁴⁷¹.

הערה: עי' הגהות אשרי [פרק ב סימן ב והובא ברמ"א שח א] שכתב דגינה וקרפף שהקיפום בגדר גבוה עשרה טפחים ויש שם שומירה דהיינו סוכת שומרים או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר דהואיל וקרובה לביתו דעתו עליה להשתמש בה תדיר וכהוקף לדירה

⁴⁶⁹ **ועי' משנ"ב** [שנח כא] דאין צריך לפרוץ לגמרי אלא סגי שינמיך את הקיר שלא יהא גבוה י"ט. **ועי' בתרומת הדשן** [סי' עה ומובא ברמ"א שח ב] שמביא עצה קלה יותר לביצוע – במקרה שהחומה גבוהה רק י"ט דבכה"ג יכול למעטה ע"י שישפוך עפר לצד החומה מבחוץ ומבפנים, יותר מ'י' אמות לאורך החומה ברוחב ד' טפחים לפחות, ובגובה פחות מ'י' טפחים מעט. ונמצא החומה שלמעלה מן העפר ג"כ פחות מ'י' טפחים. ואז החומה נחשבת כפרצה כנגד כל אותה העפר לאורך, שהרי יש דריסת הרגל מקרקע העולם על עפר הנשפך שהוא פחות מגובה עשרה ואחר שבת יקח את העפר כך שתחזור החומה להיות י"ט וכאילו בנה אותה מחדש לשם דירה. אמנם זה מהני רק לשיטת רש"י בסוכה ד. שמהני בעפר ביטול לז' ימים גבי סוכה הגבוהה מכ' אמה שמיעטה ע"י עפר וה"ה שמהני לשיטתו ביטול לשבת אחת שתחשב החומה פרוצה אבל לדעות גבי סוכה שבעי' ביטול לעולם – ה"ה גבי שבת בעי' ביטול לעולם ואחרת אין החומה נחשבת פרוצה ולדעות אלה לכאן אין תקנה אלא אם יבטל את העפר לעולם וכדי לגרום לכך שהכותל יהא גבוה י' יצטרך להגביהו ע"י שיבנה בו עוד נדבך והוסיף התה"ד שיתכן שכיון שדין מוקף לדירה הוא מד' – אולי גם המחמירים בסוכה שבעי' ביטול לעולם – יקילו כאן שסגי ביטול לשבת אחת אמנם מוכיח מתוס' שלא מחלקים בהכי **עכת"ד התה"ד ועי' משנ"ב** שהאחרונים שדעתם להורות כסברא קמא להקל אך אח"כ מצין **לביאור הלכה** ששם כתב **שהגר"א** חולק על קולא זו מחמת שסובר שאין דריסת הרגל שעל עפר הנשפך ממעטת את החומה אלא אדרבא להיפך – העפר מצטרף לחומה וכגידוד חמישה ומחיצה חמישה שמצטרפין בגמ' לקמן צג: ורק כשאין מתלקט גובה י' מתוך ד"א לא נחשב העפר כמחיצה **עכת"ד** הביאור"ל בשם הגר"א. **ובחזו"א** [סה(א) סוס"ק ע] כתב **דיותר נראה כהתה"ד** דכל שמופלגין הגידוד ומחיצה ג"ט אינן מצטרפין כלל להיות מחיצה וממילא כיוון שיש על פני העפר רוחב ד"ט אינו מצטרף לחומה ע"ש.

⁴⁷⁰ ומשמש כמחסן ועי' שבת קנז. שמדברת הבריייתא שם על עצים שבמוקצה ופרש"י עצים שבמוקצה - שהניחם ברחבה שאחורי ביתו והקצם לימות הסתיו, מוקצה - רחבה שאחורי בתים, שהקצה אחורי ביתו להכניס שם דבר לאוצר עכ"ל וא"כ רחבה היינו שטח המשמש לאיחסון.

⁴⁷¹ וסגי גם בפרץ י' אמה מהגדר ושוב בנה לשם דירה כדאמר' בתשובה הקודמת.

דמי אפי' גדולים הרבה שרי. עכ"ל ומקורו מהאוי"ז⁴⁷² וצ"ע מסוגיין שהרי איירי ברחבה הסמוכה לבית ובכל זאת אסור לטלטל בה אם גדולה מב"ס וצ"ל שלדעת הג"א איירי בבית שנמצא מחוץ לעיר אלא שצ"ע לשון הרמ"א [שנח א] שכותב שלהג"א הנ"ל שרי ברחבה הסמוכה לביתו אע"פ שגדולה הרבה [-יותר מב"ס] עכ"ל משמע אף אם ביתו אינו סמוך לעיר ולכאוי' זה נגד הגמ' בסוגיין וצ"ע ועי' תוס' [כג. והובאו גם הוס' ברמ"א שם] דפליגי וסוברים שלמעלה מב"ס אסור אף בסמוך לעיר.

להלכה - פסק מרן [שנט] את דברי ר' הונא הנ"ל ולגבי מחלוקת הג"א ותוס' שהבאתי בהערה פסק במ"ב [שנח יח] כתוס'.

ש. מה הדין אם היה גורן ברחבה ופתח ואח"כ הקיף – האם הווי כחצר ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שכל שטח שפתוח לו פתח מהבית – חשוב כחצר אף אם יש בו גורן ועי' הערה⁴⁷³.

ש. מה הדין בקרפף שהוקף לדירה ונתמלא מים או מלאוהו פירות האם עדיין חשובה מוקפת לדירה?

ת. במלאוהו פירות הקרפף הנ"ל נחשב מוקפת לדירה דעומדת לשימוש תדיר⁴⁷⁴.

בנתמלאה מים – תלוי אם המים ראויין לשתייה⁴⁷⁵ – חשיב עומד לדירה ואם אינם ראויין

⁴⁷² אלא שיל"ע דהאוי"ז לא כתב דמיירי דגדולים הרבה ואדרבא האוי"ז איירי כשאין ב"ס ואיירי לשיטת ריב"ב במשנה כג. שגם כשאין ב"ס בעי' מוקף קצת לדירה וצ"ע.

⁴⁷³ מרש"י משמע שאם יש מאחורי הבית רק גורן – לא הווי כחצר ורק אם יש שם גם רחבה הווי כחצר וז"ל רש"י "דאית בה בי דרי – גורן אחר הבית קודם היקף הרחבה עכ"ל ומשמע שדווקא כשיש גם רחבה דע"י הפתח נחשבת כחצר אבל אם יש רק גורן מאחורי הבית – לא הווי כחצר אף אם פתח פתח לשם וכ"מ מלשון המשנ"ב [שנט ד] וז"ל אין אומרים שבשביל הגורן נפתח פתח בכותל הבית ואין כאן פתח לרחבה אלא סתמא נפתח לרחבה והרי היא מוקף לדירה ומותר לטלטל בכולה עכ"ל אי"כ רק אם יש גם רחבה חוץ מהגורן חשיב מוקף לדירה.

⁴⁷⁴ ההבדל בין חצר לרחבה – דסתם חצר עשויה לשימוש תדיר – עי' רש"י שבת קל: ד"ה אי נמי וסתם רחבה – אין תשמישה תדיר – עי' רש"י עירובין ז. ד"ה אי"צ כלום. ומשמע שהשימוש תדיר הוא המקרא "תשמישו לדירה" ועי' בתוס' ר"פ שכתב וז"ל מכאן נראה דקשה לפ"ה דלעיל [י"ח, א'] דפירש דמוקצה היינו רחבה שבאחורי הבתים, דהא קאמר לעיל [י"ט, ב'] אפי' כור ואפי' כוריים, והכא קאמר דאין מטלטלין אלא בד'. ושמא מתניתין מיירא בפתח ולבסוף הוקף עכ"ל ועי' ביאור"ל שנח א ד"ה לדירה שג"כ ר"ל כר"פ [ולא הביאו כי בימיו לא נדפס] אך כתב דזה דוחק דמשמע מסוגיין שסתם רחבה אינה מוקפת לדירה ואילו ממתני' דריש פרקין [לפי רש"י שמוקצה היינו רחבה] משמע שסתם רחבה מוקפת לדירה.

⁴⁷⁵ בגמ' כתוב "חזיין לתשמיש" ופרש"י שראויין לשתייה דאין לך דירה גדולה מזו עכ"ל ומשמע שזה לשתיית אדם ועי' רשב"א [עבודת הקודש בית נתיבות שער א ס"ק צ] שכתב "ויראה לי שאם הם יפים וראויים לתשמישין אחרים לכביסה וכיוצא בה, הרי הן כמים יפים" עכ"ל וכתב בשעה"צ [שנח פא] דכן משמע ברמב"ם פרק ט"ז דין ו' שכתב סתם "אם ראויין לתשמיש" ומסיק השעה"צ דנראה דיש להקל

לשתיה – חשיב שאינו עומד לדירה ודינו כנזרע [שברובו או בלמעלה מב"ס אוסר את כל הקרפף] ועיי' הערה⁴⁷⁶.

ש. מה הדין במבוי שפתוח במלואו מצד אחד לרה"ר ומצד שני לרחבה הגדולה מב"ס שלא הוקפה לדירה?

ת. דינו הוא שבשביל שיהא אפשר לטלטל בו בעיי' לחי בצד אחד וצוה"פ בצד שני כדאמר' בפרק קמא [דף ז.]. גבי מבוי הפתוח לסרטיא מכאן ובקעה מכאן דהרי הרחבה דינה ככרמלית.

ש. מה פירוש דברי הגמ' ההיא רחבה דהואי בפום נהרא דחד גיסא הוה פתיח למתא, וחד גיסא הוה פתיח לשביל של כרמים, ושביל של כרמים הוה סליק לגודא דנהרא. ומהו ספק הגמ' במקרה הנ"ל ומה הדין בספק זה ומדוע?

ת. פירוש דברי הגמ' לפרש"י - שהייתה רחבה יותר מב"ס שהייתה מוקפת שלא לדירה והייתה פתוחה מצד אחד למבוי הפתוח לעיר ומצד שני לשביל שהיו בצידו כרמים והיו פתוחות לו חצרות ובתים והשביל הזה היה כלה בשפת הנהר והיה קיר בין שפת הנהר למבוי בנהר. וכתב רש"י שכל זמן שהרחבה אינה מוקפת לדירה - אסור לטלטל בה שהרי גדולה מב"ס וכן אסור לטלטל במבוי ובשביל דאיירי שהם פרוצים לה במלואם⁴⁷⁷

כהרשב"א וסיעתו, דהא הוא רק ספיקא דרבנן:

⁴⁷⁶ עיי' **בית יוסף** [שנח יא] שכתב שדעת **רש"י והרשב"א** דכל שעמוקין פחות מי' אין מבטלין מקומם מדין קרקע עכ"ד [ומש"כ כך בדעת רש"י כוונתו למש"כ רש"י "ועומקו של סתם מים לבטל מקומו מדין קרקע - י' טפחים כדאמר' במסכת שבת וכו' {וילע"ק דרש"י כתב א"ז על ההו"א שאפי' בראויין לשתיה מבטל שם דירה בעמוק י' אם גדול למעלה מב"ס} ודעת הרשב"א נמצאת בעבודת הקודש בית נתיבות שער ג' ס"ק קמד וז"ל "אבל מים מלוחין או עכורין הרי הן כזרעים ואוסרין את החצר כדרך שאמרנו בזרעים. במה דברים אמורים בשיש בעמקן עשרה טפחים, פחות מכאן אינו אלא כטיט שבחצר רקק הוא זה, ורקק אינו חולק רשות לעצמו בשום מקום".]

ועיי' בב"י שדעת **הרא"ש** [סי' ד] היא דאפילו אותן שאין עומקן עשרה מבטלין הדירה כיון דלא חזו לתשמישתא וגם אין יכול להשתמש במקום המים: וכן דעת **הטור**.

ולהלכה - פסק **מרון** [שנח יא] **כרש"י והרשב"א** ועיי' **בביאור"ל** שזה דוחק דהרבה ראשונים ס"ל כהרא"ש והטור והם הרז"ה והראב"ד וספר הבתים (לר' דוד הכוכבי - בן דורו של הרשב"א) ועיי' פסק **דראוי להחמיר שלא במקום הדחק**. וכתב בביאור"ל שאם עומק המים **פחות מג"ט** - גם להרא"ש יש להקל דכארעא סמיכתא דמיא וגם אינו קשה להשתמש שם בתשמישין של חצר עכ"ד הביאור"ל.

⁴⁷⁷ וכתבו תוס' דאע"פ שהרחבה עודפת על המבוי ועל השביל מב' הצדדים ולמה לא נתיר לטלטל במבוי ובשביל למ"ד שנראה מבחוץ ושווה מבפנים הווי לחי והרי כשיש לחי לא הווי פרוץ במלואו - ותיצו תוס' דהכא שהרחבה היא כרמלית - כיון דלא מהני לרחבה גופה כל שכן דלא מהני למבוי ולשביל עכ"ד **תוס' והרשב"א והריטב"א** חלקו עמ"ש"כ תוס' שלחי שלא מועילה לרחבה לא תועיל למבוי ותיצו תירוצ' אחר - דהכא בשהיו כותלי הרחבה גדולים יתר מארבע אמות וכיון שכן נפקי להו מתורת לחי [והריטב"א הוסיף שרק בלחי העומד מאליו לא מהני כשרחב יותר מד"א עכ"ד וכ"כ רש"י לעיל ה': ד"ה

וספק הגמ' הוא מה הדין אם רוצים בעלי הרחבה שתהא מוקפת לדירה - איך עושים א"ז ופרש"י שלא רצו בני הרחבה לפרוץ פרצה של י' אמה בגדר ולסתמה לשם דירה ורצו פתרון אחר.

ואמר אב"י שאין פתרון לעשות מחיצה על הגודא שבין שפת הנהר לחצר לשם דירה כדי שתועיל גם לרחבה⁴⁷⁸ - משום דהווי מחיצה ע"ג מחיצה שקי"ל של"ה מחיצה⁴⁷⁹.

ועל כן אמר אב"י שהפתרון זה לעשות לחי בכניסה לשביל של הכרמים [וה"ה שיכול לעשות לחי בכניסה למבוי הפתוח לעיר] דע"ז גורם שהמבוי לא יהא פרוץ במלואו לרחבה ומיגו שמהני להכשיר את המבוי - מהני גם להכשיר את הרחבה [אע"פ שמבחינת הרחבה לא עשה מחיצה לדירה שהרי לא הייתה שם פרצה של י' אמות - מ"מ מיגו דמהני לשביל מהני גם לרחבה לעשותה מוקפת לדירה]

ודעת רבא שלא עבדי' לחי בשביל של כרמים שפתוח לגודא דנהרא דחיישי' שמא יבואו להתיר בלחי בלבד גם בשביל של כרמים שלא סליק לגודא דנהרא אלא הוא מפולש [ומבוי מפולש בעיא לחי בצד א' וצוה"פ בצד שני]⁴⁸⁰ אלא ישים לחי בפתח שבין המבוי לרחבה ומיגו דלחי מהני למבוי - מהני נמי לרחבה להפכה למוקפת לדירה⁴⁸¹.

הערה: כתבתי התשובה לפי פרש"י שבשביל של כרמים היו דיורין והיו בו ג' מחיצות [דגם גודא דנהרא חשיב מחיצה] ובכל זאת לרבא לא מהני לחי ששם שפתח השביל כדי להתירו

ד' אמות וע"י בחי' הר"ן ה. ד"ה לחי שכתב שזה רק בלחי העומד לרוחב המבוי אבל אם עומד לארכו - אף בנעשה לשם לחי לא מהניא כדאמר' בגמ' ט: עוד כתב הר"ן שגם בעשאו לרחבו של מבוי לשם לחי - יש אוסרים עכ"ד הר"ן].

⁴⁷⁸ ופרש"י דהיינו דניהוי הך מחיצה דעבדינן בשביל, אדעתא דדירה דלישתמשו מהשתא בני שביל ברחבה, כאילו עבדינן לה ברחבה גופה לדירה, דהוי פתח ולבסוף הוקף. עכ"ל וע"י תוס' שצ"ל דהווי נראה דהיה שם רוחב יותר מעשר ולכך על ידי המחיצה נחשב מוקף לדירה אולם **תוס' ר"פ** שכתב אם היה עושה מחיצה שלימה חדשה ודאי מועיל אף על פי שאינה עשר [אמות], כדאמר לקמן [כ"ה, א'] הרחיק ד' אמות מן הכותל ועשה מחיצה הועיל, ולא חילק בין כותל גדול לקטן, עכ"ל ומשמע ממנו שלקמן בדף כה. אי המחיצה כנגד כותל שלם א"צ שתהא י' אמות אולם בטושו"ע [שנח ו] סתמו שבע"י י' אמות ולא חילקו בין אם המחיצה החדשה היא כנגד כותל שלם לאו כנגד חלק מהכותל וצ"ע לדינא.

⁴⁷⁹ וע"י **תוס'** שמקשים דהא אמרי' לקמן כה. א"ר חסדא שמודה לו ר' ששת שאם עושה מחיצה ע"ג תל בשביל אלו שגרים בתל - הוויא מחיצה אע"פ שהיא ע"ג מחיצה וא"כ ה"נ להווי מחיצה וע"כ פי' תוס' שלא היה הקיר בין השביל לנהר אלא בסופו של השביל היה תל גבוה י"ט ועליו אמר אב"י שאף אם יעשה מחיצה לשם הקפת דירה לא מהני שהוויא מחיצה ע"ג מחיצה. וע"י **רשב"א** שכתב שאב"י ורבא פליגי על ר' חסדא ור' ששת הנ"ל וס"ל שגם לעליון ל"ה מחיצה ונראה שכך סבר רש"י.

⁴⁸⁰ כך פרש"י וכתב הרשב"א וז"ל ואינו מחזור כל הצורך דמה גזרה היא זו כיון שזה יש לו מחיצה שלישית מחיצה גמורה דהיינו גודא דנהרא אטו מי גזרינן במבוי שאינו מפולש אטו מפולש, ושמא מפני שרוב שבילי הכרמים מפולשין ואינן עולין לגודא דנהרא קרוב הדבר שלא יתנו לב על הגודא ואתי למטעי ולמשרי בעלמא עכ"ל ולכא' לפי זה לרבא לא מהני גם אם ישימו צוה"פ בראש השביל וצ"ע וע"י בהערה שבסוף התשובה שהבאתי את דעת תוס' בעניין.

⁴⁸¹ **יל"ע** לגבי היתר לחי - הא רבא - שבסוגיין אמר את ההיתר של לחי - ס"ל לעיל יב: שלחי הוא משום היכר ולא הווי מחיצה ואיך יועיל כאן להחשיב את הרחבה כמוקפת לדירה וצ"ע.

דחיישי' שיתירו גם במבוי מפולש לכרמלית מב' צדדיו בלחי. אולם תוס' סוברים דבכה"ג וודאי גם רבא יודה דמהני לחי להתיר את השביל וממילא גם להתיר את הרחבה דאין יטעו בין שביל זה דאית ליה גדודי לשביל דעלמא [היינו שביל הפרוץ מב' צדדיו לכרמלית] !! וע"כ כתבו דתוס' דהא דפליגי אביי ורבא הוא כשבשביל של כרמים אין דיורין אבל בני מבוי משתמשין שם⁴⁸² וכמו כן דעת תוס' שה"גודא דנהרא" שהשביל של כרמים סליק אליו - היה מעבר לנהר ולא בצד של השביל אלא שרוחב הנהר לא היה י' אמות ולכן לדעת אביי השביל דינו כמבוי שהרי בני מבוי משתמשין בו והוא מוקף ג' מחיצות וע"כ ניתן בלחי ששם בינו ובין הרחבה שלא הוקפה לדירה ואילו רבא גוזר שמא יתירו בלחי גם בשביל של כרמים דעלמא שאין בני מבוי משתמשים בו דבכה"ג לא מהני לחי [דרין לחי מועיל אלא למבוי] אי נמי חושש שיתירו בלחי גם שביל של כרמים שפתוח לנהר ואין גודא מעבר לנהר דאנשים לא יודעים שמתירים את המבוי בגלל הגודא שמעבר לנהר עכ"ז תוס' ויל"ע מה דעת תוס' בכה"ג שיש רק את אחד מהחסרונות בשביל של כרמים שבני מבוי משתמשים בו - היינו כשאין דיורין אבל הגודא הוא סמוך לשביל או כשיש דיורין אבל הגודא מעבר לנהר וצ"ע.

להלכה - פסק בב"י [סו"ס שסד] בשם הג"א כרבא וכהסבר רש"י ובמג"א שסה ט הכריע כרבא וכהסבר תוס'.

ש. לאחר שהפכו את הרחבה למוקפת לדירה ע"י הלחי ששמו במבוי [לרבא] או הלחי ששמו בשביל של כרמים [לאביי] - האם שרי לטלטל מבית שבמבוי [כשעשו במבוי עירו"ח ושיתו"מ] לרחבה ולהיפך ומדוע?

ת. אמרי' בגמ' שנחלקו בזה ר' אחא ורבינא אחד אסר לטלטל מבית שבמבוי לרחבה שליד המבוי ואע"פ שעשו במבוי עירו"ח ושיתו"מ וברחבה הרי אין דיורין שיאסרו על בני המבוי⁴⁸³ וזה משום שחיישי' שמא יהיו ברחבה דיורין ותיהפך לחצר ויהיו חייבים לשתף אותם בעירוב [דהא אסור להוציא מבית שבחצר לחצר אחרת ללא עירוב] וחיישי' שאחר שהתרגלו להוציא לרחבה ללא עירוב כשלא היו בה דיורין - ישכחו לערב גם כשיהיו בה דיורין. זו דעת האוסר והשני התיר - דס"ל לא חוששין שאם יהיו דיורין ישכחו לערב⁴⁸⁴.

⁴⁸² ועי' חזו"א [פונ(כב) ז] שמק' דלכאוי שימוש לאו מילתא היא דהעי' בתים וחצרות פתוחין לתוכו ועי"ש מה שמישב.

⁴⁸³ עי' רש"י ש"ה דלית שכתב שכשאין דיורין שיאסרו על בני המבוי "הלכך רשות בני מבוי היא" עכ"ל ונראה פשוט שהכוונה שהרחבה היא רשות של כל העולם ולא דווקא של בני מבוי שהרי אין הרחבה שייכת לבני מבוי וכוונת רש"י שגם בני מבוי שייכים אליה כמו כל העולם.

⁴⁸⁴ ועי' רש"י לעיל ז. ד"ה אין צריך שכתב שרב יהודה שאמר שאם היה מבוי כלה לרחבה א"צ כלום - ס"ל כדעת המתיר בסוגיין לטלטל ממבוי לרחבה ללא עירוב חצירות עי"ש **ובתוס'** שם ד"ה אם היה

הערה: יל"ע האם לדעת המתיר - שרי גם לטלטל מהמבוי לשביל של הכרמים דרך הרחבה ובפשטות - אסור דעדיין יל"ח שיבואו להתיר שביל של כרמים שפתוח לנהר וצ"ע בזה.

ולהלכה - קי"ל⁴⁸⁵ דרבינא ור' אחא הלכה **כדברי המיקל** וכ"פ כאן **הרמב"ם** [טז יא] וכ"פ בב"י [סו"ס שסד] בשם הג"א ובמג"א [שסה ט].

ש. קרפף יותר מב"ס שהוקף שלא לדירה ורוצה להתירו בטלטול ע"י הוספת מבנה - כיצד יעשה זאת ומדוע?

ת. יש ב' אפשרויות: **אפשרות ראשונה:** למעט את השטח שיהא פחות מב"ס - וזה ע"י **שיבנה בו עמוד**⁴⁸⁶. ואם עי"ז השטח יהא פחות מב"ס - שרי לטלטל בו ואומרת הגמ' שנטיעת אילנות לא מהניא ופרש"י משום דדרך קרפף להיות בו אילנות ולא בטיל ליה משם קמא עכ"ל [כתבתי עפ"י תיקון הגהת הב"ח וכן הוא באור זרוע]⁴⁸⁷ **אפשרות שניה:** שיעשה **קיר חדש** - לשם דירה - במקום קיר של הקרפף או בנוסף לו. אך אם עושה בנוסף לו צריך שירחיקנו מהקיר הישן.

ושיעור גובה ורוחב העמוד ואורך המחיצה החדשה וכן שיעור הרחקת המחיצה החדשה מהישנה הוא כדלהלן:

כשעושה עמוד למעט את השטח - גובה העמוד והמחיצה החדשה הוא לפחות י' טפחים.

וברוחב העמוד - נחלקו רבה ורבא ויש ב' לישנות במחלוקתם. **ללשנ"ק** - לרבה ג"ט על ג"ט דכיוון דנפיק מתורת לבוד הוה שיעור חשוב ולרבא רוחב העמוד ד"ט על ד"ט דפחות מד"ט לא הוי שיעור חשוב⁴⁸⁸ **וללשנ"ב** [-ר' שימי] לרבה אפי' פחות מג"ט ולרבא - ג"ט ומעלה.

הביאו את רש"י הנ"ל שרב יהודה ס"ל כהמיקל בסוגיין **אבל בהגה"ה שם** כתב שי"ל דגם האוסר בסוגיין לטלטל מהמבוי לרחבה - זה רק כשמבורר ברחבה לאיזה בית שייך כל חלק מהרחבה דהווי כרחבה דיחיד וחיישי' שמא יפתח פתח אליה אבל ברחבה דרבים - מודה גם מאן דאסר בסוגיין - ששרי לטלטל מהמבוי לרחבה ובהכי איירי רב יהודה לעיל ז'. וא"כ יתכן שר' יהודה מודה למאן דאסר בסוגיין לטלטל ממבוי לרחבה דהוא איירי כרחבה המשותפת לכמה דיירים עי"ש.

⁴⁸⁵ פסחים עד:

⁴⁸⁶ וא"ת הא כתבו תוס' לעיל ב: גבי עמודים שבשער החצר דאתי אווירא דמהאי גיסא ודמהאי גיסא ומבטילי ליה וא"כ גם בעמוד שבשטח יותר מב"ס נימא הכי - וי"ל שיש לחלק בין דיני מחיצה לדין בית סאתיים. [ולא דמי להא דאמר' גבי עמוד דפחות מג"ט הוי לבוד דדין לבוד אינו רק בדיני מחיצה אלא בכל מקום].

⁴⁸⁷ וצ"ל שאין דרך קרפף שיהיו בו עמודים ואירי בקרפף שאינו מקורה שא"צ עמודים בשביל להחזיק את הגג אבל קרפף מקורה [לדעות שבמקורה ג"כ אסור יותר מב"ס שלא הוקף לדירה ע"י ביאווה"ל שסב א שנחלקו בזה ראשונים] וודאי שדרך שיהיו בו עמודים ואינם ממעטים.

⁴⁸⁸ ויל"ע דלעיל טז: אמרו כמה ראשונים [עי' ריטב"א ורשב"א ור"ן בשם הראב"ד ובעה"מ על הרי"ף ד:]: דלדעת רבא שם שאומר שבריתא שמצריכה ד"ט היא כרשב"ג - אזי לרבנן דרשב"ג [דהלכתא כוותיהו] שיעור מחיצה הוא ג"ט וא"כ מדוע כאן רבא מחמיר שפחות מד"ט ל"ה שיעור חשוב וצ"ל בדוחק שס"ל

וכשעושה מחיצה חדשה לשם דירה - גובה המחיצה - י' טפחים וארכה - עי' הערה⁴⁸⁹

ושיעור הרחקת מחיצה חדשה מהמחיצה הישנה - גם בזה נחלקו רבה ורבא וגם בזה יש ב' לישנות **ללשנ"ק** - לרבא - ד"ט ולרבה הרחקת ג"ט **וללשנ"ב** [ר' שימין] לרבא בעי' ג"ט ולרבה סגי בפחות מג"ט.

ולגבי דעת ר' המנונא ר' ששת ור' חסדא - עי' הערה⁴⁹⁰.

הערה: נחלקו ראשונים האם סגי שהמחיצה החדשה תהא באורך י' אמות **אע"פ שאינה משוכה נגד כל הכותל** הישן דהווי כאילו פרץ עשר וגדר - זו דעת **הרא"ש** [סימן ד] **והמ"מ** [שבת טז ח] **או** שבעי' שתהא משוכה נגד כל הכותל הישן בין מרובה ובין מועט⁴⁹¹ - זו דעת **הריטב"א** [ד"ה הרחיק] ועי' מה שכתבתי **להלכה**.

להלכה - פסק **מרון** [שנח ה-ו] שבין בעמוד ובין בהרחקת מחיצה סגי בג' טפחים. ולענין אם זה כלשנ"ק וקרבה או כלשנ"ב וקרבה - עי' הערה⁴⁹².

לראשונים הנ"ל שגמ' דלעיל היא כר' שימי בדעת רבא ודוחק וצ"ע.

⁴⁸⁹ **נחלקו הראשונים** האם סגי בזה שארכה י' אמה [-זו דעת הרא"ש] או שבעי' שארכה יהא בדווקא ע"פ כל המחיצה הישנה שאז אין חשיבות למחיצה הישנה [- זו דעת הריטב"א] **ולהלכה** - **השו"ע** [שנח ו] פסק כהרא"ש **ובביאור"ל** [ד"ה באורך עשר] הביא את דברי הריטב"א וכתב על זה וז"ל "וכן משמע קצת מרשב"א בחידושו בסוגיא דאבורנקא בדף כ"ה ע"ש וכן בכמה ראשונים שהעתיקו דינא דגמרא לא הזכירו חידוש זה דהרא"ש ומשמע לכאורה שהם מפרשים כפשוטו ומ"מ המיקל כדעת השו"ע לא הפסיד שכן בהרה"מ פט"ז מהל' שבת דין ח' משמע שסובר כהרא"ש וכן באשכול בהלכות עירובין פסק ג"כ בהדיא הכי" **עכ"ל** הביאור"ל. ועי' תוס' ר"פ לעיל כד: ד"ה ליעביד שכתב דאם היה עושה מחיצה שלימה חדשה ודאי מועיל אף על פי שאינה עשרה, כדאמר לקמן [כ"ה, א'] הרחיק ד' אמות מן הכותל ועשה מחיצה הועיל, ולא חילק בין כותל גדול לקטן, עכ"ל וא"כ במחיצה שלמה] היינו שסוגרת את כל רוח צפון או דרום או מזרח או מערב שח הקרפף] מהני לדעתו אף בפחות מ' אמה אולם עי' תוס' שם ד"ה ליעביד שמסביר שאיירי שעשה יותר מ' אמה וצ"ע לדינא.

⁴⁹⁰ לקמן בסוגיין נחלקו **ר' המנונא ור' ששת עם ר' חסדא** האם מהני הרחקה פחות מג' בתל לר' המנונא ור' ששת לא מועיל ולר' חסדא - מועיל. **וכתב הריטב"א** [ד"ה הרחיק] דגבי תל - מאן דמכשר אפילו בפחות מג' טפחים סמוך לתל מכשר, כיון שהראשון הוא כותל העשוי מאילני **עכת"ד** והיינו דלא דמי לכותל שנעשה בידי אדם שלא לדירה דבו יודה ר' חסדא שלא מהני הרחקה פחות מג'. **אולם מרש"י שם** [ד"ה בעי רבה] משמע שר' חסדא מתיר מחיצה ע"ג מחיצה אף כשמחיצה התחתונה נעשית בידי אדם וא"כ ה"ה במחיצה שנבנתה לשם דירה הסמוכה פחות מג"ט למחיצה שנבנתה בידי אדם שלא לשם דירה - שרי וכדעת רבא אליבא דר' שימי **וכתב עוד הריטב"א** [בד"ה ונראין] דרב המנונא ורב ששת סבירא להו **כרבא ללשנ"ק** דבעי' הרחקה ד' **עכ"ד** והיינו דהא אפי' בתל שלא נעשה בידי אדם מצריכים הרחקה ד'.

⁴⁹¹ מש"כ "ובין מועט" נראה כוונתו שאז א"צ י' אמות דכמו שנפרץ במלואו הווי פרצה פחות מ' אמות ה"ה בנין ליד הכותל במלואו שהרי זה מהני כאילו פרץ ובנה שוב וכ"כ בתוס' ר"פ לעיל כד: ד"ה ליעביד.

⁴⁹² **מהב"י** משמע שפסק **כלשנ"ק וקרבה וז"ל הב"י** "ולענין פסק הלכה **כתב הרא"ש** **שפסק ר"מ** (פסקי עירובין סי' מג ומד) **כלשנא קמא** דלא כרב שימי [ובטעם הדבר שפסק כלשנ"ק כתב הרא"ש קטע שלא הובא בב"י וז"ל ומשום דלישנא קמא סתמא דגמ' קאמר ליה. ואי משום דקיימא לן הלכה כדברי המיקל בעירוב. הני מילי בפלוגתא דתנאי אבל בפלוגתא דאמוראי ליתא להאי כללא מדפריך בפי' מי שהוציא אוהו (לקמן דף מז ב) גבי הנהו דכרי דאתו למברכתא והא שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן אף על גב דשמואל מיקל. ועוד הא דאמר הלכה כדברי המיקל בעירוב דילמא בעירוב אמרו ולא במחיצות עכ"ל

וכמו כן פסק מרן כדעת הרא"ש והטור שהבאתי בהערה שבסוף התשובה שסגי בכותל י' אמות ובביאור ה"ל הוסיף דבכה"ג צריך שלא ירחיק את הכותל מהקיר הקודם יותר מעשר אמות דכיוון דהעשר אמות שבקיר הקודם שנמצאים כנגד הקיר החדש כמאן דליתניהו דמי והקיר החדש הוא המשך לקיר הישן - צריך שלא יהא פתח בין הקיר החדש לקיר הישן יותר מעשר אמות דאל"כ הווי פרצה.

ש. מה הדין אם מיעט הב"ס ע"י שטח הכותל בטיט – האם הוי מיעוט או לא ומדוע?

ת. אם הטיט יכול לעמוד בפני"ע - לכו"ע הווי מיעוט⁴⁹³. ואם אינו יכול לעמוד בפני"ע – נחלקו רבה ורבא לרבה – ממעט ולרבא – לא⁴⁹⁴.

להלכה - פסק מרן [שנח ז] כרבא שלא ממעט ועי' הערה⁴⁹⁵ ובמשנ"ב [ס"ק נה] כתב דלעת

הרא"ש שלא הובא בב"י] וכן דעת הרמב"ם בפ"י (שם) וגבי טח בטיט כתב בעלה קי"ו שר"מ (שם סי' מה) והראב"ד והר"ה (ז. ד"ה הרחיק מן הכותל) פסקו כרבא והרמב"ם בפ"י (ה"ט) פסק כרבה וכן נראה דאין הלכה כתלמיד במקום הרב עכ"ל הרא"ש המובא בב"י ומשמע שכך פוסק הב"י – כרבה וכלשנ"ק. ואע"ג שדברי הב"י שהלכה כרבה הם לגבי טח בטיט – פשוט שה"ה לגבי עמוד ומחיצה דמאי שנא אולם בבאור הגר"א כתב דבכל אלו השלשה סעיפים פסקו הטוש"ע כרבא לגביה דרבה וכרב שימי דמתני לקולא עכ"ד ועי"ש שמאריך אי אמרי' באמוראי הלכה בעירובין כדברי המיקל. [וצ"ע מש"כ הגר"א בדעת השו"ע שהרי בב"י לא משמע כן ונראה שדרך הגר"א לכתוב את מקור הדין המובא בשו"ע לפי מה שנראה להגר"א שזה מקור הדין אע"פ שבב"י כתב מרן מקור אחר ואף כשיש נפק"מ לדינא בין המקורות של הב"י והגר"א וכ"כ הרב פטרובר בקובץ ישורון תשנט שכן היא דרך הגר"א עי"ש].

⁴⁹³ **ונראה פשוט** שאפי' אם דרך לטוח הכותל בטיט ממעט ולא דמי לאילנות שלא ממעטים בקרפף דשאני אילנות שכשהדרך לטעת אותם שם הם חלק מהב"ס וכמו שהמשכן עצמו לא ממעט את חצר המשכן כי דרכו להיות שם משא"כ הטיט הוא חלק מהקיר ולא חלק מהב"ס ודין ב"ס דחצר המשכן הוא שיש ב"ס מלבד הקיר וכל מה שבכלל הקיר לא נכנס לב"ס אע"פ שדרכו בכך כנלענ"ד פשוט וכן בפוסקים לא מצינו דחילקו אם דרך לטוח הקיר בטיט או לא.

⁴⁹⁴ כתבתי התשובה ע"פ גירסת רש"י – שזו הגירסא שלפנינו שהגמ' איירי אי הטיח ממעט או לא ממעט ועי' תוס' רי"ד שמקשה דכיון דעובי (הכותל) הטיח כל כך עד שמיעטו מבית סאתים אף על פי שאין הטיח יכול לעמוד בפני עצמו אמאי לא הוי מיעוט והרי נתמעט האויר שאין בו יותר מבית סאתים ולמה יאסר ואף על פי שאין הטיח יכול לעמוד בפני"ע אין לומר בו כמאן דליתני דמי שאע"פ שאינו עומד בפני עצמו הרי הוא עומד עם הכותל וע"כ כתב התור"י שגרסי "הועיל ו"לא הועיל" והיינו שלא אירי כאן לגבי מיעוט מב"ס דלזה וודאי טיט מועיל אלא איירי לגבי טח טיט לשם היקף לדירה והטיט אינו יכול לעמוד בפני"ע שר' שימי אומר שבזה נחלקו רבה ורבא לרבה – חשיב היקף לדירה ולרבא אינו יכול להחשב היקף לדירה אחר שלא יכול לעמוד בפני"ע אבל אי עומד בפני"ע לכו"ע חשיב הטיח היקף לדירה אף שצמוד לכותל. ויל"ע לגרסת הגמ' לפי רש"י - מדוע אכן לרבה אין הטיט נחשב כהיקף לדירה וצ"ל שס"ל שטיט שמרוח על כותל אינו חשוב כותל חדש אפי' יכול לעמוד בפני עצמו אלא טפל לכותל. **אולם עדיין יל"ע** לגי' הגמ' לפי רש"י מה התשובה על קו' התור"י מדוע אכן אין הטיט ממעט לרבא אי לא יכול לעמוד בפני"ע **ולהלכה** – פסק מרן כרש"י שאיירי לגבי מיעוט הכותל.

⁴⁹⁵ וכן פסק **הטור**. ועי' בב"ח שהקשה למה פסק הטור כאן כרבא ודלא כהרמב"ם והרא"ש ולעיל גבי הרחקת ג"ט ועמוד רחב ג"ט – פסק כרבה וכהרמב"ם והרא"ש? עכ"ד הב"ח וקו' זו קשה גם על השו"ע. **ותי' הב"ח** שאכן גם לעיל לא פסק הטור כרבה וכלשנ"ק אלא כרבא וכו' שימי ודלא כהרא"ש עכ"ד

הצורך אפשר להקל כדעת הפוסקים שפסקו כרבה.

ש. הקיף שטח יותר מב"ס שלא לשם דירה ואח"כ הגביה את ההיקף לשם דירה - האם מהניא להחשיבו מוקף לדירה? ומה הדין בנכסי הגר שמת ורוצה אדם לעשות חזקה בשדהו ע"י הגבהת המחיצה המקיפה - האם מהני ומדוע?

ת. **לגבי נכסי הגר** [היינו לזכות בהם לאחר שמת ע"י חזקה ע"י "גדר"⁴⁹⁶] - לכו"ע לא מהני דמחיצה ע"ג מחיצה אינה נחשבת לעשיית מחיצה **ולגבי שבת** - נחלקו אמוראים לר' חסדא מהני⁴⁹⁷ ולר' המנונא ור' ששת לא מהני.

להלכה - פסק מרן [שנח ח] כר' ששת⁴⁹⁸ ועי' **משנה ברורה** שנח נז ובשעה"צ שם ס"ק נה

ע"י **אלא שעל הב"י א"א לתרץ** כן דהוא עצמו כתב בב"י לגבי מחלוקת רבה ורבא בהרחקת כותל וברוחב עמוד "ולענין פסק הלכה כתב הרא"ש שפסק ר"מ (פסקי עירובין סי' מג ומד) כלישנא קמא דלא כרב שימי וכן דעת הרמב"ם בפ"ו ולא מביא שום חולק על כך ומשמע שכך פוסק הב"י דלא כר' שימי וא"כ עכ"ח מה שפסק מרן שסגי בהרחקת ג"ט זה כלשנ"ק וכרבה וא"כ מדוע כאן לגבי טיט לא פסק השו"ע כרבה **ועוד קשה על מרן** שגם בדין טיט כתב בב"י שפסקו הרמב"ם והרא"ש כרבה ודלא כהר"מ [מרוטנבורג] והראב"ד והר"ז"ה שפסקו כרבה עכ"ל והרי דרך מרן בשו"ע לפסוק כב' מתוך ג' עמודי ההוראה וכמ"ש בהקדמת הב"י וכאן הרמב"ם והרא"ש פוסקים כרבה וא"כ הו"ל לשו"ע לפסוק כרבה **ועי' שעה"צ** ס"ק נג שכתב שכל האחרונים הקשו על השו"ע מדוע השמיט דעת הרמב"ם והרא"ש ע"י **ועי' קרבן נתנאל** [אות מ] **שמקשה על הטור** איך הניח דעת הרמב"ם ומסקנת רבינו אביו ופוסק לחומרא בלי חולק? עכ"ל הקרבן נתנאל ויש להוסיף שבספר יד מלאכי כללי הטור אות כג הביא מכמה פוסקים שכתבו דלא פליג הרב בעל הטורים ז"ל עם אביו היכא דלא מפרש ליה בהדיא ע"י וצ"ע.

⁴⁹⁶ ויל"ע מדוע הגמ' דנה רק לגבי חזקה בנכסי הגר ולא לגבי כל קנין חזקה שהוא גדר נעל ופרץ.

⁴⁹⁷ **בטעם החילוק** בין שבת לבין נכסי הגר עי' **אור שמח** [שבת טז ט] דבנכסי הגר, דלמנטר הרי כבר נטורה היא בשביל המחיצות התחתונות ומתוקנת כל צרכה ולא עביד מידי, אבל גבי שבת הנה במה שחידש בהך מחיצות העליונות דמוקפין לדירה בזה הוי מחיצה מעליא, **עכ"ל ועדיין צ"ב** מאי שנא שבת מחזקה **ולולא דבריו היה נ"ל** דהחילוק בין שבת לחזקה הוא דבשבת החיוב שיעשה מחיצה לשם דירה הוא **מדרבנן** כדי שיהא היכר שהשטח הוא רה"י ולא כרמלית וכיוון שכל הענין הוא היכר י"ל דסגי לדעת ר' חסדא במחיצה ליד מחיצה או ע"ג מחיצה למרות שמדאוי אין זה חשוב שעשה מחיצה. **אבל לקנין בנכסי הגר בעי' חזקה גמורה** מדאוי ולזה - אין מועיל כותל ליד כותל או ע"ג כותל כנלענ"ד צ"ע. **ועי' באור שמח שם** שכתב דלר' חסדא הווי ככתב ע"ג כתב שאם הוסיף בכתב השני מחשבת לשמה בגט או בס"ת - חשיב כתב העליון כתב וה"ה לענין שבת שמחיצה עליונה לשם דירה מהני וכמ"ש תוס' בגיטין יט. בשם רבינו יצחק **עכ"ל** ועי' בחידושי ר' מאיר שמחה בסוגיין שכותב גם שר' חסדא לשיטתו בגיטין כ. שלר' יהודה כתב לשמה ע"ג כתב שלא לשמה הווי כוונה עכ"ל וצ"ע הא ר' חסדא אמר א"ז בדעת רבי יהודה והלכה היא כחכמים [ותוס' בגיטין יט. הנ"ל שהכשירו גם לדעת חכמים בגט - כתבו בהדיא שזה רק לדעת ר' אחא אבל לר' חסדא חכמים פוסלים בגט] **וצ"ע**.

⁴⁹⁸ וכתב ב"י שכ"פ הרמב"ם והרא"ש. וטעמא שפסקו כר' ששת כתב **האור שמח** [שבת טז ט] דהלכה כר' ששת באיסורי **עכ"ל** וכוונתו למ"ש **תוס'** לקמן מ. ד"ה אדעתא דק"י"ל כר' ששת לגבי ר"נ באיסורי ומוסיף תוס' שלגבי ר' חסדא נמי הלכתא כוותיה שהיה גדול ממנו **עכ"ל** ע"י ונראה שבסוגיין א"צ להגיע לכלל זה אלא ודאי שאין הלכה כר' חסדא שהרי רבה ורבא חולקים עליו לגבי כותל ליד כותל וה"ה בכותל ע"ג כותל וכן אביי לעיל גבי שביל של כרמים סובר שכותל ע"ג כותל ל"ה מחיצה ורק רבה לשיטת ר' שימי מיקל בכותל ליד כותל ולכל הפוסקים אין הלכה כמותו [או בגלל שהלכה כלשנ"ק ולא כר' שימי או בגלל שהלכה כרבה נגד רבה] וא"כ בכותל ע"ג כותל שגם אביי סובר שלא מהני - וודאי אין לפסוק כר' חסדא.

שאם ההיקף הראשון גבוה פחות מ"ט והשלימו לי - מהני וא"צ שכל ההיקף יהא מתחילה גבוה פחות מ"ט אלא סגי בזה שי' אמות רצופים יהיו בגובה פחות מ"ט ויגביהם לגובה י"ט.

ש. מה הדין בתל שהוא מחיצה לקרפף שלא נעשתה לדירה – ועשה מחיצה לידו בפחות מג"ט לשם דירה לגבי שבת ולגבי נכסי הגר?

ת. דינו כמו לגבי מחיצה ע"ג מחיצה - שבנכסי הגר לכו"ע לא קנה ולגבי שבת נחלקו ר' חסדא ור' המנונא⁴⁹⁹.

להלכה – בשו"ע לא דיבר מענין מחיצה שליד תל. ובב"י הביא את פסק ברמב"ם טז ט שבעי' שירחיק שלושה טפחים מהתל⁵⁰⁰.

ש. מה הדין בעשה מחיצות על גבי התל ששטחו רחב מבית סאתיים לשם דירה ע"ג התל – האם חשיב כמחיצה ע"ג מחיצה לגבי שבת?

ת. אומרת הגמ' שגם לר' המנונא ור' ששת דמחיצה ע"ג מחיצה לא מהני להקיף לדירה – הכא מהני – דמחיצה השניה הועילה לגבי התל⁵⁰¹.

הערה א: לגבי אי מהני גם בנכסי הגר - ע"י בספר **המאורות** [מובא בקובץ שיטות קמאי בסוגיין] כתב וז"ל הרחיק מן התל ארבעה ועשה מחיצה הועיל. פחות משלשה או שעשה מחיצה על שפת התל אינו מועיל לא בשבת ולא בנכסי הגר. ואם עשה מחיצה על שפת התל

⁴⁹⁹ וכתב **הריטב"א** [ד"ה הרחיק] דכיון שהראשון הוא כותל העשוי מאיליו סגי ליה בכותל רחוק כל דהו וכשם שהוא מכשיר מחיצה ע"ג מחיצה, **עכ"ל** משמע שסובר הריטב"א שרק באינו עשוי בידי אדם מתיר ר' חסדא במחיצה ע"ג מחיצה ובלא הרחיק כותל מכותל. **אולם מרש"י** [ד"ה בעי רבה] משמע שר' חסדא מתיר מחיצה ע"ג מחיצה אף כשמחיצה התחתונה נעשית בידי אדם שהרי פרש"י שם שספק רבה בנבלעו מחיצות תחתונות – הוא רק למ"ד שמחיצה ע"ג מחיצה ל"ה מחיצה. עכ"ד רש"י – משמע שלר' חסדא ברור שהווי העליונה מחיצה אע"ג שהתחתונה נעשית בידי אדם וכ"מ **בתוס' רבינו פרץ** שכתב שמחלוקת ר' חסדא ור' המנונא היא מחלוקת רבה ורבא לפי ר' שימי שנחלקו בסמך כותל לכותל בפחות מג"ט והדר נקטיה אגב דנקט על שפת התל, ורוצה לפרש כל הצדדין. עכ"ד וא"כ מחלוקת ר' חסדא ור' המנונא היא גם בכותל שמעשה בידי אדם.

⁵⁰⁰ וכתב **בב"י** [שנח ח] דפסק **הרמב"ם** כר' המנונא עכ"ד. והיינו שס"ל לב"י שר' המנונא ור' ששת מחמירים רק ברחוק פחות מג"ט אבל ברחוק ג"ט מודו שכשר. ועי' **ריטב"א** [ד"ה ונראין וד"ה הרחיק] שמביא **שהראב"ד** כתב שלר' המנונא בעי' הרחקת ד"ט והריטב"א מסכים עמו.

⁵⁰¹ ואע"ג דהדופן הטבעית של התל היא מחיצה גם כלפי מי שמעל לתל וכמו שאמרה הגמ' לעיל טו. שבתל שרחבו פחות מב"ס א"צ מחיצות אחרות כי המחיצות של התל טובות גם למי שמעל התל – מ"מ כיוון שמחיצות של התל אינן נראות במציאות למי שגר למעלה בתל - חשיב שיש פה תוספת [כך מסביר בש"ס שוטנשטיין הערה 30 את מש"כ רש"י ד"ה הואיל "והדר על התל באוויר מחיצות עליונות הוא דר ולא מהני ליה תחתונות מידי הלכך לאו מחיצה ע"ג מחיצה היא". וצ"ב בזה]. ועי' **שפת אמת** שכתב שיתכן שמהני המחיצה גם למי שיושב למטה מטעם מיגו [וכמו שאמרנו לגבי לחי שנעשה במבוי הפתוח לרחבה דמיגו שמהני למבוי – מהני לרחבה].

וּדְר בַּתֵּל הוּעִיל שְׂבֹאוּרִי מַחִיצוֹת הַעֲלִיוֹנוֹת הוּא דֵר. עֲכִ"ל מִשְׁמַע שְׂכַשְׁדֵּר עַל הַתֵּל מֵהֵנִי גַם לִנְכְּסֵי הָגֵר.

הַעֲרָה ב כְּתֹב רִשְׁיִי [כֹּה. דִּי"ה הִכִּי גְרָסִינָן] שְׁלִי"ג בְּסוּגִינָן שַׁעֲשָׂה אֶת הַמַּחִיצוֹת עַל שַׁפַּת הַתֵּל. וְכָתְבוּ תוֹס' [דִּי"ה שֹׁאֵם] בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֲעִי"ג שְׁלִי"ג כֹּךְ בְּגַמִּי מִ"מ חִיִּיבִים לִפְרֹשׁ שֶׁכֹּךְ אֵיירִי בְּגַמִּי שַׁעֲשָׁן עַל שַׁפַּת הַתֵּל דָּאֵם נֹאמֵר שֶׁהִרְחִיקָן מֵהַתֵּל פְּשִׁיטָא שְׁמֵהֵנִי לַעֲי"ג הַתֵּל עֲכִ"ד תוֹס' וְעִי' רִשְׁבִּי"א בִּשְׁם הָרֹאבִ"ד וְרִיטְבִּי"א וְחִידוּשֵׁי הָרִ"ן לַעֲיִל כֹּד: שְׁגִי"כ פִּירְשׁוּ שַׁעֲשָׂה אֶת הַמַּחִיצוֹת עַל שַׁפַּת הַתֵּל וְעִי"ש שְׁכָתְבוּ דֹאבִי וְרֹבֵא לַעֲיִל כֹּד: לֹא סִ"ל דִּינָא דֵר' חֲסֵדָא וְר' שֶׁשֶׁת שַׁעֲל הַתֵּל מֵהֵנִי לְיוֹשְׁבִים עַל שַׁפַּת הַתֵּל - דֵּהָא חֲחִמִּירוּ אֲבִי וְרֹבֵא בְּמַחִיצָה שַׁעֲי"ג גּוּדָא דְנִהְרָא אֲעִי"ג דֵּהַמַּחִיצָה הוּעִילָה לְגַבִּי הַשְּׁבִיל שֶׁל כְּרָמִים עֲכִ"ד הָרֹאשׁוֹנִים הִנִּ"ל. וְלִשְׁיטָתָם יֵשׁ לִפְסוֹק לַהֲלָכָה כֹּאבִי וְרֹבֵא דְבִתְרָאִי נִינְהוּ וְכֵן פֶּסֶק הָרִשְׁבִּי"א בְּעִבּוּדֵת הַקּוּדֵשׁ נְתִיבוֹת שַׁעֲרֵי שְׁלִישִׁי שַׁעֲשָׂה עַל שַׁפַּת הַתֵּל אֶת הַמַּחִיצָה - לֹא מֵהֵנִי אֶף לְיוֹשְׁבִים עִי"ג הַתֵּל אוֹלָם הָרֹא"שׁ פֶּסֶק לֵהָא דֵר' חֲסֵדָא וְר' שֶׁשֶׁת שַׁעֲל שַׁפַּת הַתֵּל מֵהֵנִי לְמִי שְׁנִמְצָא בְּאוּרִי הַעֲלִיוֹנוֹת וִי"ל שְׁסוּבֵר שְׁגוּדָא דְנִהְרָא דְלַעֲיִל לֹא הוּוּי מַחִיצָה בֵּין הִנְהָר לְשְׁבִיל אֲלֵא הוּא תֵל עִי"ג הַשְּׁבִיל אוֹ מַחִיצָה מַעֲבֵר לְנִהָר וְכִמִּי"ש תוֹס' שֵׁם כְּנֻלְעִנִּי"ד וְצִ"ע.

הַעֲרָה ג עִי' שַׁפַּת אִמַּת דְּכָתְבַּת דִּייתָכֵן דְּכִשְׁמֵהֵנִיא לְיוֹשְׁבִים עַל הַתֵּל - מֵהֵנִיא בְּמִיגוּ גַם לְיוֹשְׁבִים תַּחַת הַתֵּל וְכִדְלַעֲיִל בְּשְׁבִיל שֶׁל כְּרָמִים שְׁמֵהֵנִיא בְּמִיגוּ עֲכִ"ד וְעִי' מִשְׁי"כ לַהֲלָכָה.

לַהֲלָכָה - פֶּסֶקוֹ הַטּוֹר וּמִרְן [שֶׁנַּח ט] כֹּר' שֶׁשֶׁת לְפִי פִירוּשׁ תוֹס' בְּדַעַת רִשְׁיִי שֶׁהִבְאֵתִי בְּהַעֲרָה בִּי - שְׁמַחִיצָה עַל שַׁפַּת הַתֵּל מֵהֵנִיא לְיוֹשְׁבִים עִי"ג הַתֵּל וְכִהְרִא"שׁ שְׁפֶסֶק כֹּר' שֶׁשֶׁת.

וְלִגְבִי מִשְׁי"כ הַשְּׁפִ"א [שֶׁהִבְאֵתִי בְּהַעֲרָה ג'] שְׁאוּלִי מֵהֵנִי בְּמִיגוּ גַם לְיוֹשְׁבִים לְמִטָּה - יִי"ל דְּמַלְשׁוֹן הַמִּשְׁנִי"ב סִ"ק נֹט מִשְׁמַע שְׁמִיירִי רַק לְגַבִּי מִי שִׁיּוֹשֵׁב לְמַעֲלָה אֲלֵא שְׁצִ"ע לְמָהּ בְּאִמַּת לֹא מִקְבֵּל אֶת הַמִּיגוּ הִנִּ"ל וְצִ"ע לְדִינָא.

ש. מֵה הַדִּין בַּעֲשֵׂה מַחִיצָה לְדִירָה עִי"ג מַחִיצָה שְׁאִינְנָה לְדִירָה וְשִׁקְעָה הַמַּחִיצָה הָרֹאשׁוֹנָה – הָאֵם הַשְּׁנִיָּה מִתְרַת לְגַבִּי שֶׁבֶת? וּמֵה הַדִּין בְּכֹה"ג לְגַבִּי נְכִסֵּי הָגֵר מִדּוּעַ?

ת. לְגַבִּי שֶׁבֶת - אִם שִׁקְעָה הָרֹאשׁוֹנָה בַּעֲי"ש – פְּשׁוּט שֶׁהִיא מִתְרַת דֵּהָא אֵיכָא רַק מַחִיצָה לְדִירָה וְאוֹמֶרֶת הַגַּמִּי דֹאפִי אִם שִׁקְעָה בִּשְׁבֶת – קִי"ל שְׁמַחִיצָה הַנַּעֲשִׂית בִּשְׁבֶת בְּשׁוּגָג – הוּוּיָא מַחִיצָה וְכִי"ש כֹּאֵן שְׁנַעֲשֶׂתָה מִמִּילָא לֹלָא אִיסוּר שֶׁבֶת⁵⁰².

וְלִגְבִי נְכִסֵּי הָגֵר – אוֹמֶרֶת הַגַּמִּי שְׁפִשׁוּט שְׁבִכָה"ג לֹא קִנָּה שֶׁהוּוּ כְּשִׁבְחָא דְּמִמִּילָא וְכִמוּ בְּזֶרַע לְפֶת בַּחפִּירָה שְׁבִקְרַקַּע הָגֵר – דִּלָּא הוּוּי קִנְיָן דֵּהוּוּ חִזְקָה דְּמִמִּילָא.

⁵⁰² וְאֵם בְּמִזִּיד שִׁיקַע בִּידִיו אֶת הַמַּחִיצָה בְּקֶרַקַּע – נִרְאָה פְּשׁוּט דֵּהִינּוּ בּוֹנָה שְׁכֵן בּוֹנָה מַחִיצָה בְּאִדְמָה וְאִי"כ זֶה מַחִיצָה שְׁנַעֲשֶׂתָה בְּמִזִּיד בִּשְׁבֶת וְצִ"ע בּוֹה.

ש. מה הפירוש "אכסדרא בבקעה" והאם מותר לטלטל בה בשבת יותר מד"א מדוע?

ת. אכסדרא היינו שטח שמעליו יש גג העומד על עמודים ללא מחיצות [ועי' הערה שבסוף התשובה] ובקעה היינו מקום שדות ⁵⁰³.

לגבי אי שרי לטלטל בה יותר מד"א - נחלקו בזה רב ושמואל. לדעת רב אכסדרא זו היא רה"י ושרי לטלטל בה יותר מד"א [וביותר מב"ס בעי' שהגג נעשה לשם תשמישי דירה] דאמרי' "פי תקרה יורד וסותם" דהיינו שהלמ"מ דחשבי' ששפת התקרה כאילו יורדת עד למטה ונעשית מחיצה והוויא רה"י גמורה. ולדעת שמואל לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם וממילא אין באכסדרא מחיצות והוויא כרמלית ⁵⁰⁴.

הערה א: נחלקו לישנות הגמ' לקמן צד: האם מחלוקת רב ושמואל היא בתקרה הארוכה יותר מי' אמות אבל בי' ומטה לכו"ע אמרי' פי תקרה - זו דעת לשנ"ק אן שנאמר להיפך - שמחלוקתם עד י' אמות אבל ביותר מי' לכו"ע לא אמרינן פי תקרה - זו דעת לשנ"ב.

הערה ב: עי' רש"י סוכה יח: ד"ה בבקעה וד"ה לא - שמחלוקת רב ושמואל היא באכסדרא שלית לה דפנות כלל אבל אם יש לה אפי' דופן אחת [וכ"ש יותר] - גם לשמואל אמרי' פי תקרה יורד וסותם. אולם דעת תוס' בסוגיין והרא"ש [בפרק ט סימן ג] דרב אומר פי תקרה רק כשיש לפחות שתי מחיצות זו שלא כנגד זו [היינו כמין גאם] ושמואל אומר דלא אמרי' פי תקרה אפי' כשיש ג' מחיצות דלשמואל כל עוד אין מעט מהמחיצה הרביעית - לא אמרי' פי תקרה. ודעת הר"ח [לקמן צד:], הרי"ף [לא]. והרמב"ם [שבת יז לה] - דלרב [שכמותו ההלכה] אמרי' פי תקרה יורד וסותם רק אם יש ג' מחיצות [ולפי זה ה"פ פי תקרה" פוטר רק מעשיית לחי בדופן רביעית] ⁵⁰⁵.

הערה ג: נחלקו ראשונים אי אמרי' "פי תקרה" רק בתקרה הרחבה ד"ט - זו דעת תוס' לקמן פו. ד"ה קורה וכן דעת הרא"ש עירובין ט ז אן שאף שאין בגג ד"ט אמרי' פי תקרה -

⁵⁰³ ועי' רש"י סוכה יח: ד"ה בבקעה שכתב וז"ל דמתוך שאינה סמוכה לבית אין לה דפנות, שאין עושין דפנות לשם אכסדרה, אבל פעמים שעושין אותה לפני הבית, ודופן הבית סותמה מאחריה.

⁵⁰⁴ ולא הוויא רה"י כי בקעה אינה רה"י ועוד דאכסדרא אפי' ברה"י הוויא כרמלית כי היא מקורה.

⁵⁰⁵ והא דלקמן צד: אמרי' שלרב גם מב' רוחות אמרי' פי תקרה ולכן אוקימנא למשנה שם בנפרץ בקרן זוית - תירץ הרא"ש שם בדעת הרי"ף שמבין הרי"ף דזה להו"א של הגמ' שם אבל אחר שאומרת הגמ' שלשמואל יש חילוק בין ג' מחיצות לד' מחיצות - ה"ה שלרב יש לחלק בין ב' מחיצות לג' מחיצות ורק בג' מחיצות אמרי' פי תקרה עי"ש ועי' ש עוד שהרא"ש מוכיח דלא כהרי"ף מהגמ' סוכה יח: אמר אביי שבמפולש ל"א פי תקרה משמע שבכמין גאם - אמרי' פי תקרה אף שזה רק ב' מחיצות ואמרי' שם שאביי ס"ל כרב וא"כ מודה רב בכמין גאם [ורבא לא פליג עליה התם אלא היכא שלא נעשו מחיצות הפי תקרה לאכסדרה כדאמרי' בסוכה יט]. ועי' בספר זרע יצחק סוכה יח: שמיישב דעת הרי"ף שוודאי שבסוכה דבעי' רק ג' מחיצות - אמרי' לרי"ף פי תקרה בשלישית ורק גבי שבת דבעי' ד' מחיצות [פי' דבעי' לחי לרביעית] - אמרי' לדעת הרי"ף פי תקרה רק ברביעית דס"ל דאמרי' פי תקרה רק בדופן אחת אלא שיל"ע דלקמן צד" איירי לגבי שבת ומ"מ אמרי' שלרב בב' רוחות אמרי' פי תקרה.

כ"כ תוס' הנ"ל בדעת רש"י [פז. ד"ה קורה] ⁵⁰⁶ וכ"כ הב"י בדעת הרמב"ם מדסתם הרמב"ם וכתב שאמרי בקורה פי תקרה ולא נתן שיעור ברחבה ועי' תוס' [פז: ד"ה גוזזוטרא] שכתבו שמרש"י בסופ"ק דסוכה בשמעתתא דאכסדרא [יח:] משמע שבשביל לומר פי תקרה בעי' שיהא בגג רוחב טפח לכל הפחות.

הערה ד: מה שכתבתי שלרב האכסדרא הזו היא רה"י גמורה - כ"כ ר"ח בסוגיין וכן משמע מרש"י לקמן צ. ד"ה ושתי - שפי תקרה עושה את האכסדרא לרה"י גמורה ועי' גם רש"י סוכה ו: ד"ה לגוד שכתב דפי תקרה הוא מטעם גוד אסיק והוא הלמ"מ עכ"ד וא"כ הווי מחיצה דאוי אולם עי' רמב"ם [שבת יז לה] שאפי' אכסדרא של ג' מחיצות [וכשיטתו שבוזה אמר רב פי תקרה עי' הערה ב'] - הוויא כרמלית ולא רה"י עכ"ד ובפשטות סובר שהוי מחיצה רק מדרבנן וכ"מ בביאווה"ל שסא ב ד"ה וי"א שכתב שהחולקים על הרמב"ם ס"ל דפי תקרה דאוי עכ"ד ומשמע שהרמב"ם ס"ל שהוא דרבנן וכ"כ בהערות הגריש"א סוכה יח: ובשיעורי הגר"ד פוברסקי ב"ב יא: שכתבו ליישב דבגמ' סוכה יח: משמע שהוי דופן סוכה מדאוי עי"ש.

להלכה - מזן לא הביא בשו"ע את דין אכסדרא בבקעה אבל הביא א"ז בב"י סימן שסא ושם פסק הלכה כרב שאמרי פי תקרה יורד וסותם וכן פסק בשו"ע שנה יב לגבי ב"ס שקירה את חלקו וכן בשו"ע שסא ב לגבי בית שנפרץ.

ולגבי מחלוקת הלשנות שהבאתי בהערה א - פסק מרן [שסא ב] כלשנ"ק שאפי' ביותר מי' אמות אמרי פי תקרה דהיינו כלשנ"ק שלרב אפי' ביותר מי' אמות אמרי פי תקרה. וכתב בב"י שבדרבנן הילך אחר המיקל.

ולגבי מחלוקת הפוסקים שהבאתי בהערה ב' אי אמרי פי תקרה בכל ד' המחיצות או רק בב' או רק במחיצה אחת - בשו"ע לא כתב בזה ועי' משנ"ב שסא יג שכתב שלא ברירא ליה אי לפסוק כהרי"ף והרמב"ם או כתוס' והרא"ש כדמשמע בב"י ⁵⁰⁷ ובבאור הגר"א כתב שפסק כהרי"ף והרמב"ם שבעי' ג' מחיצות אבל הרמ"א [שסא ב] כתב את דעת הטור שפסק כתוס' והרא"ש שבב' מחיצות אמרי פי תקרה [וכ"כ במשנ"ב ס"ק יג שהרמ"א פסק כהטור אבל בביאווה"ל מסתפק אי כך פוסק הרמ"א או שמביא א"ז רק בתור דעה אבל לא מחליט כך].

ולגבי מחלוקת הפוסקים שהבאתי בהערה ג' אי אמרי פי תקרה רק בתקרה הרחבה ד"ט - השו"ע שסא ב סתם שאמרי פי תקרה ולא כתב שיעור וכתב בבאור הגר"א ובביאווה"ל [ד"ה וי"א] דמשמע שא"צ רוחב ד"ט וכדכתב בב"י שנקטינן לדינא כהרמב"ם. וברמ"א פוסק שבעי' שתהא התקרה רחבה ד"ט וכתב בביאווה"ל שמלבד התוס' והרא"ש - פסקו כך גם בעה"מ והרמב"ן וכ"מ מהרשב"א והריטב"א וע"כ אין לזוז מפסק הרמ"א.

⁵⁰⁶ ועי"ש ברש"י שלומר פי תקרה מב' צדדים ומעלה וודאי שבעי' שיהא באמצע לכה"פ ד' על ד' עי"ש.
⁵⁰⁷ ויל"ע הא הרי"ף והרמב"ם הם ב' עמודי הוראה נגד הרא"ש ובכה"ג כתב מרן בהקדמתו שאזלי בתר הרי"ף והרמב"ם וצ"ע.

ולגבי מחלוקת הפוסקים שהבאתי בהערה ד' אי פי תקרה הוי מחיצה מדאורי או מדרי - עיי' ביאוריה"ל שסא ב שכתב שהרמב"ם שאומר שזה מדרי הוא יחידי בדעה זו עיי"ש.

ש. מה הדין בקרפף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה – ששמו על חלק ממנו תקרה ובחלק המקורה בפני עצמו וכן בחלק הגלוי בפני עצמו – אין יותר מבית סאתיים. האם מותר לטלטל בקרפף זה ומדוע?

ת. נחלקו רבה ור' זירא בגמ' אי אוויר קירוי מיינתו - זו דעת רבה או שאינו מיינתו זו דעת ר' זירא ופרש"י [כה. ד"ה אויר] ש"מיינתו היינו שסאה המקורה מצטרפת לב"ס שאינן מקורות ואז הקרפף הוי יותר מבית סאתים ואסור לטלטל בו. ו"אינו מיינתו" היינו שסאה המקורה אינה מצטרפת לב"ס שאינן מקורות ואז שרי לטלטל בקרפף והוסיף רש"י [כה. ד"ה אין וכן כה: ד"ה שנפרץ] שיסוד מחלוקתם היא דלר' זירא אמרי' פי תקרה יורד וסותם ואז החלק המקורה אינו מצטרף דיש מחיצה בין הקרפף של ב"ס לבין הקרפף המקורה ולרבה - לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם

ומסבירה הגמ' שרבה ור' זירא סוברים כרב באכסדרא שאמרי' פי תקרה ומה שנחלקו רבה ור' זירא ביניהם איירי באורזילא ופרש"י שהתקרה משופעת⁵⁰⁸ דבהכי סובר רבה שלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם ור' זירא סובר שאמרי' יורד וסותם

הערה: מה שכתבתי שאורזילא הוא גג משופע ושטעם ר' זירא דמתיר בגג משופע הוא משום פי תקרה - כ"כ רש"י [כה: ד"ה שנפרץ] וכ"כ הרא"ש [סימן ד] והטור [שנח] בדעת ר' זירא ופוסקים כמותו⁵⁰⁹ ועי' ר"ח, תוס' [כה: ד"ה הכא] רשב"א ומ"מ [שבת טז ז] **בדעת הרמב"ם** שמסבירים שאורזילא⁵¹⁰ היינו אכסדרא הפרוצה מכל צידה ומסביר המ"מ שבכה"ג רב לא מתיר באכסדרא בבקעה [וכדעת רי"ף רמב"ם ותוס' עיי' תשובה

⁵⁰⁸ עיי' רש"י זבחים קיג: שאורזילא היינו חיה ששמה ראם ויל"ע מה הקשר בין זה למשופע ואולי סבר שהגב של הראם הוא משופע וצ"ע.

⁵⁰⁹ ועי' בטור סימן שסא כתב דלא אמרי' פי תקרה בגג משופע ולכאוי סותר עצמו למש"כ בסימן שנח שכן אומרים פי תקרה במשופע ועי' פרישה שנח ה שכתב שטעם שבחצר שנפרצה כתב הטור של"א פי תקרה – הוא משום שהתם מדאורי לא הווי רה"י [אלא מקום פטור] משא"כ בקרפף יותר מב"ס מדאורי הוויא רה"י וכמ"ש המ"מ בדעת הרמב"ם שבקרפף אמרי' פי תקרה באכסדרא פרוצה סובא הטור שה"ה בגג משופע עכת"ד הפרישה ועי' ב"י שכתב שגם בקרפף ס"ל לטור של"א פי תקרה במקורה וטעם שאין אוויר קירוי מיתרו הוא משום שמאין איסור טלטול בקרפף יותר מב"ס מקורה וכתב הפמ"ג [מש"ז שנח א] להסביר דעת הב"י וז"ל דרה"ר מקורה גופא כרמלית כבסי' שמ"ה ס"ז וי"ד תו לא גזרינן בקרפף מקורה עכ"ל ועי' ט"ז שמקשה על הב"י דהא הטור כתב בהדיא בסי' שנח שאמרי' פי תקרה בגג משופע גבי קרפף עיי"ש.

⁵¹⁰ הר"ח והרשב"א גורסים בגמ' "ארזילא" ואומרים שהינו ערסלא ומסביר הר"ח וז"ל פי ערסלא כדמתרגם כמלונה במקשה כערסלא מבתותא והוא חבלים מתוחים מאילנות לאילנות כמין מטה לשכב עליהן (היושב) בלילה ויושב תחת צילה ביום ותחתיהן פתוח כולו עכ"ל והיינו מה שאנו קוראים "ערסלי" והתוס' גרסו בגמ' "ערסלא".

קודמת ובהערה ב שם] ורק לגבי קרפף שיש בו יותר מב"ס ולא הוקף לדירה שמדאו' הוא רה"י גמורה - מיקל ר' זירא לומר בו פי תקרה אף שאין בו כלל מחיצות ולדבריהם אין ראייה מר' זירא שמתיר בגג משופע אלא רק בגג ישר.

להלכה – במחלוקת רבה ור' זירא בקירה בשיפוע את החלק העודף על ב"ס – פסק מרן [שנח יב] כר' זירא עפ"י הסבר רש"י ששרי לטלטל בקרפף ג' סאין שקירה בו בית סאה אפי' הקירו משופע ועי' הערה 511.

ויש לעין מה דעת מרן בגג הפתוח מכל צדדיו [שלפי תוס' והר"ח הרשב"א והמ"מ בדעת הרמב"ם בזה איירי ר' זירא עי' הערה שבסוף התשובה] האם גם בכה"ג פוסק מרן שבקרפף אמרי' פי תקרה.

ש. קרפף שאין בו ב"ס שאינו מוקף לדירה שנפרץ במלואו לחצר [חצר היא מוקפת לדירה] והפרצה אינה יותר מי' אמה האם מקום החצר או מקום המחיצות שנפלו מצטרפות לקרפף לעשותו יותר מב"ס?

ת. בגמ' אמרו ר' זירא ור' חסדא שהקרפף שנפרץ במלואו נאסר דאזיר חצר מייתרו ומסביר אביי שכוונתו שמקום מחיצות שנפלו מייתרו והיינו שמקום זה מצטרף לשטח הקרפף ונעשה הקרפף יותר מב"ס ונאסר בטלטול ככרמלית אבל מקום החצר לא מצטרף לעשות הקרפף יותר מב"ס דהא מקום החצר הוקף לדירה. וכל זה לדעת ר' שמעון ששרי לטלטל כלים ששבתו בחצר לקרפף אבל לרבנן - הקרפף נאסר אפי' אם אינו נעשה ליותר מב"ס שלדעתם אסור לטלטל מחצר לקרפף וא"כ הקרפף נפרץ במלואו למקום האסור לו.

הערה א: כתבו רשב"א [עבודת הקודש נתיבות ג והובא בב"י ובמ"מ] והריטב"א [בסוגיין] דלמאי דקי"ל נראה מבחוץ ושווה מבפנים הווי לחי - צ"ל שכאן אין לקרפף לחיים מבחוץ ששווים מבפנים ואע"ג דלחצר איכא גדודי - י"ל שהווי רחבים ד"א שבכה"ג לחי העומד

⁵¹¹ ועי' משנ"ב [ס"ק צב] שהקשה למה בסימן שסא סעיף ב גבי חצר שנפרצה לרה"ר פסק מרן שלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם בגג משופע וכאן לגבי קרפף בית שלשה סאין וקירה ממנו בית סאה - פסק שהקרפף מותר ותירץ את תירוץ הפרישה [שנח ה] שהבאתי בהערה הקודמת לחלק בין דין דרבנן לדין דאורי' עיי"ש. אך דברי המשנ"ב צ"ע דהפרישה ושאר אחרונים אמרו תירוץ זה בדעת הטור שלכאוי סתר את עצמו אך בדעת מרן א"צ לתירוץ זה דמרן מתיר בקירה ב"ס בתקרה משופעת מטעם שקרפף מקורה לא חשיב קרפף ולא מטעם פי תקרה יורד וסותם כדכתב בפירוש בב"י [סי' שסא סעיף ב] בדעת הטור וא"כ אין כלל קושיא ממה שכתב השו"ע בסי' שסא סעיף ב' שלא אמרי' בתקרה משופעת פי תקרה יורד וסותם ושו"ר שכ"כ במאמר מרדכי [שנח טז] בדעת השו"ע דהכא לאו משום פי תקרה הוא דשרי אלא משום דאין שם קרפף על המקורה עכ"ד עיי"ש אלא שצ"ע מדוע גבי בורגנין מחמירים הטור ומרן בסי' שנח א כשיש בהן יותר מב"ס אע"פ שמקורין וצ"ל שסובר הב"י שבורגנין אינן מקורין ודוחק וצ"ע ושו"ר שעמד בזה בפמ"ג א"א שנח א עיי"ש ועי' ביאור"ל שסב א שכותב שנחלקו רש"י והרמב"ם בקרפף מקורה שיש בו יותר מב"ס שרש"י כתב [עירובין כג: ד"ה וכל דירה] שדינו כאזויר ומהרמב"ם משמע שדינו כבית ועיי"ש שסובר שמחסן לכו"ע חשיב כבית ועי' חזו"א שחולק וצ"ע לדינא.

מאליו ל"ה לחי אי נמי שאיירי שכתלי הרחבה נכנסים לתוך החצר דאז כתלי החצר ל"ה גדודי כדאמרי לעיל ט: **עכ"ד הרשב"א** ונראה עפ"י זה שאם עושה לחיים בחלק שנפרץ במלואו - דתו לא הווי פרצה במלואה - מותר הקרפף ואין אוויר המחיצות מייתרו ועי' **בריטב"א הביא עוד תירוץ** דקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה לא משתרי לעולם כשהוא פרוץ במלואו בלחיים ולא בפסין [פי' שנראין מבחוץ ושווין מבפנים לקרפף] ואפילו ברוח רביעית ועי' **מהרש"א** [כ"ה: סוף ד"ה בד"ה וכי ומובא **ברעק"א** על השו"ע שנח יג וכן **באבני נזר** אהע"ז כז ט] שגם כתב כן ומסביר הטעם - דהא דמהני נראה מבחוץ היינו במיגו דמהני לחצר הגדולה שלא תפרץ במלואה לקטנה ותאסר מחמתה - מהני נמי לקטנה שלא תפרץ לגדולה ותיאסר מחמתה אבל לגבי דין שלא יהא הקרפף יותר מב"ס - שהוא לא שייך בחצר ואין כאן "מיגו" - [שהרי הוקפה לדירה] לא אמרי' שיהא מועיל לקרפף **ועדיין צ"ב** דהא נראה מבחוץ מהניא גם כשהחוץ הוא רה"ר [וכמ"ש רש"י ט: ד"ה בין] - ושם ליכא מיגו דהא לא מהני הלחי לרה"ר כלום ובכל זאת מהני הלחי למבוי וצ"ע.

הערה ב: יל"ע באם נפרצו החצר והקרפף שניהם במלואם זה לזה, האם בכה"ג גם מקום החצר - ולא רק מקום המחיצות - מצטרף לעשות את מקום הקרפף ליותר מב"ס? דמצד א' י"ל שלא מצטרף דהא החצר היא מקום המותר לו ומצד שני י"ל דאם החצר היא מיעוט - מתבטלת לקרפף וכמו בהוקף לדירה ונזרע רובו [לדעות שפסלי' נזרע רובו גם בחצר] ודברי המשנ"ב משמע קצת שאוויר חצר לעולם לא מצטרף כי הוקף לדירה וצ"ע

להלכה - פסק **מרן** [שנח יג] שבכה"ג שנפרץ קרפף שיש בו ב"ס במלואו לחצר - מקום המחיצה מייתרו ונעשה יתר על ב"ס והקרפף נאסר וכתב **המשנ"ב** [ס"ק צד] שהחצר לא נאסרה דמיירי שיש לחצר גיפופים וכן שאין בפרצה י' אמות דאל"כ היא פרוצה לקרפף שהוא כרמלית [והיינו כשמקום המחיצה עשאו לקרפף ליותר מב"ס ועי' הערה ב' שבסוף התשובה שהסתפקתי אי גם מקום החצר מצטרף לקרפף עיי"ש] עוד הוסיף המשנ"ב [ס"ק צו] את דברי הרשב"א בעבוה"ק שהבאתי בהערה א' שבסוף התשובה ולא הביא את התירוץ השני של הריטב"א ואת המהרש"א המובא ברעק"א ומשמע דלא ס"ל לתירוץ זה.

ש. האם הקרפף שנפרץ במלואו לחצר - שעליו אמר ר' זירא שאוויר מחיצות חצר מייתרו - איירי שאורכו יותר מפי שניים מרחבו? ומדוע?

ת. נחלקו בזה תירוצי **תוס'** לתירוץ קמא - איירי שארכו אינו יותר מפי שניים מרחבו וכדאמרי' במשנה לעיל שאין להתיר קרפף ב"ס אלא אם ארכו אינו פי שניים מרחבו כחצר המשכן ואע"פ שאיירי בגמ' שנפרץ במלואו והפרצה היא פחות מפי' אמה [דאם זה יותר מפי' אמה אויר קירוי' מייתרו אפי' לא נפרץ במלואו] אין הכוונה שרחבו של הב"ס הוא רק י' אמה דא"כ אורכו הוא לא יותר מכ' אמה ואיך יתכן שמקום המחיצה יעשהו ליותר מבית

סאתיים? אלא שרק במקום הפרצה רחבו י' אמה אבל אח"כ הוא מתרחב והולך ורחבו הוא לפחות חמישים אמה⁵¹².

ובתירוץ שני אומרים תוס' שאכן קרפף דסוגיין רוחבו רק י' אמות ואורכו יותר מפי שניים מרחבו שהרי ע"י מקום המחיצה נהיה הקרפף יותר מב"ס ומ"מ אי לאו דאזיר מחיצות מייתרו היה מותר בטלטול דהא דבעי אורכו לא יותר מפי שניים מרחבו הני מילי כששטחו בדיוק ב"ס אבל בסוגיין איירי ששטחו פחות מב"ס ובכה"ג שרי אפי' ארכו יתר על רחבו.

הערה: עי' **רשב"א וריטב"א** בסוגיין שמתרצים כתירוץ ראשון של תוס' ועי' **חזו"א** [פט (כה) יא] שמתקשה בתי שני של תוס' שהרי כתבו תוס' לעיל כג. לגבי דין שומירה לת"ק דמתני' שלא מסתבר שיהיו ג' חילוקין בג' משהויין עיי"ש וכאן יוצא שמהו פחות מב"ס שרי לטלטל אפי' ארכו יותר מפי שנים מרחבו ובב"ס מדויק שרי רק אם ארכו עד פי שניים מרחבו וביותר מב"ס אסור אפי' ארכו פחות מפי שניים מרחבו.

להלכה - במשנה ברורה [שנח יב] פסק כתירוץ שני בתוס' שקרפף שהוא קצת פחות מב"ס - שרי לטלטל אפי' ארכו יתר על רחבו וכתב בשעה"צ ס"ק יד שכן משמע מהרמב"ם⁵¹³ וכתב עוד שנראה שגם תירוצא קמא של תוס' מודה לדין זה ומה שלא רצה להעמיד סוגיין בקרפף שהוא פחות מב"ס - משום דבסוגיין מוכח שאיירי בב"ס שלמים דהא עובי הכותל כבר ייתרו מב"ס **ובחזו"א** [פט (כה) יא] כתב שנראה שתירוצא קמא של תוס' וכן הרשב"א והריטב"א שתירצו כתירוצא קמא של תוס' - פליגי על תוס' וס"ל שאפי' בפחות מב"ס בעי' שיהא ארכו לא יותר מפי שנים מרחבו ועי' מה שהבאתי בהערה שבסוף התשובה מה שמקשה החזו"א על תירוצא בתרא של תוס' עיי"ש.

ש. מה הפירוש "בוסתנא דסמיך לגודא דאפדנא" ומה הדין בזה כשהגודא קיים ומה הדין אם הגודא קרס ומדוע?

ת. **בוסתנא** פרש"י דהיינו פרדס **וגודא** היינו כותל **ואפדנא** היינו בירה⁵¹⁴ [= בית גדול⁵¹⁵] והיינו שהיה פרדס שסמוך לקיר של בית גדול ופרש"י שמחמת הגודא הזאת נחשב הפרדס כמוקף לדירה כי כשבנו אותו עשו בו פתח לפרדס עכ"ד והיינו שקיר זה נבנה מתוך כוונה

⁵¹² ולמרות שלא נפרץ לכל רחבו חשיב נפרץ במלואו וצ"ע בזה.

⁵¹³ שבת טז ד וז"ל מקום שלא הוקף לדירה שיש בו בית סאתים אם היה ארכו כשנים ברחבו כדי שיהיה מאה על חמשים כחצר המשכן מותר לטלטל בכולו, אבל אם היה ארכו יתר על שנים ברחבו אפילו אמה אחת אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות, שלא עשו בית סאתים שתשמישו לאזיר כשאר החצרות אלא מחצר המשכן. עכ"ל.

⁵¹⁴ עי' רש"י ב"ב ו: ד"ה בתרבץ אפדני וז"ל - דרך בוני בירה חשובה להניח לה כנגד פתח הטרקלין החשוב שבה כעין גינה קטנה עכ"ל וא"כ אפדני זה בירה ותרבץ זה גינה.

⁵¹⁵ עי' רש"י גיטין נה. ד"ה בירה.

שהפרדס שלידו ישמש לדירה שהרי עשו בו פתח לפרדס אבל שאר הקירות לא נבנו מתוך כוונה שהפרדס ישמש לדירה

ואומרת הגמ' שבמקרה שנפל אשיתא ברייתא דאפדנא – דהיינו שנפל הגודא הזה⁵¹⁶, שהוא הקיר החיצוני של האפדנא, שמחמתו היה הפרדס נחשב מוקף לדירה פסק ר' פפא שאין הפרדס נחשב מוקף לדירה אף שעדיין נשאר הקיר הפנימי של האפדנא והוא ג"כ נבנה לשם דירה – מ"מ לא נבנה לשם הפרדס משא"כ החיצוני נבנה גם כדי לשמש קיר לפרדס שהרי בנו בו פתח לפרדס.

הערה: כתבתי התשובה לפי פרש"י. ותוס' פירשו פירוש אחר – שהאשיתא שנפל לאו היינו גודא דאפדנא אלא זהו כותל אחר שבנו ד"ט ליד האפדנא כדי להקיף את הפרדיסא לדירה [וכמ"ש הגמ' לעיל שסגי לעשות כותל של י' אמה לשם דירה] והגודא דאפדנא לא מחשיב את הפרדיסא כמוקף לדירה שכן עשו בו פתח לפרדיסא רק אחר שנבנתה האפדנא ומתחילה לא חשבו לפתוח בו פתח והווי הוקף ולבסוף פתח ואחר שנפל האשיתא הנ"ל סבר ר' ביבי שבכה"ג שהיה אשיתא שמקיפו לדירה רק שהוא נפל - יש לסמוך על הגודא דאפדנא ודחהו ר' פפא שאין לסמוך על קיר זה אע"פ שכבר הותרה הפרדס קודם שנפל האשיתא⁵¹⁷.

להלכה – מרן [שנח יד] מביא את דין הגמ' הנ"ל לפי הסבר תוס'. ובמג"א שנח ה [מובא במשנ"ב ס"ק כא] מביא לדינא גם את הסבר הגמ' לשיטת רש"י.

⁵¹⁶ אשיתא גם פירושו כותל – ע"י רש"י ברכות דף כח. ודף נד. ויל"ע לפרש"י למה מתחילה קראה הגמ' לכותל "גודא" ולבסוף "אשיתא" ולפי תוס' [המובא בהערה שבסוף התשובה] ניחא דגודא הוא קיר של האפדנא ואשיתא הינו הקיר שלידו.

⁵¹⁷ **וצ"ע** למה הסבירו לא כפרש"י והאם חולקים עליו לדינא. **ואולי י"ל** שאין מחלוקת לדינא אלא דלתוס' מובנת יותר שיטתו של ר' ביבי דס"ל לר' ביבי שהקיר החדש מבטל לגמרי את הקיר הישן שהרי הוא קרוב אליו ד"ט ועל כן כשנפל הקיר החדש – חשיב הישן כאילו נבנה עכשיו ונעשה לשם דירה [כן כתב הגאון יעקב בהסבר ר' ביבי לשיטת תוס'] אבל לרש"י דעתו של ר' ביבי פחות מובנת דמהיכי תיתי שהקיר של הבית יחשב כאילו נבנה עכשיו וצריך לומר שהס"ד של ר' ביבי שאף שגודא דהבית לא נעשה כלל לפרדס - מ"מ מיגו שמהני לבי מהני גם לפרדס. כמו כן לתוס' מובן מה שמכנים את כותל הבית גודא ואת כותל שבפרדס אשיתא דהם ב' כתלים שונים וגודא היינו כותל שנמצא בשפת הבית [וכן מצינו גודא דנהרא - כותל בשפת הנהר] ואשיתא היינו כותל שנמצא באמצע הפרדס אבל לרש"י שניהן כותלי הבית אלא שאשיתא זה החיצון וגודא זה הפנימי וצ"ע למה מכנים את החיצון אשיתא ואת הפנימי גודא ומצד שני לשון הגמ' "אשיתא בתרייתא" "גודא דגוואיתא" משמע כפרש"י שזה קירות חיצוניים ופנימיים של הבית הפנימי של האפדנא **ועי' ר"ח** שמסביר כתוס' והוא אכן לא גורס מילים אלו בגמ' **ולדינא** – ע"י בהלכה שבסוף התשובה שפסקי את רש"י ואת תוס' לדינא.

ש. מהו אבוורנקא ומה דינו אם נמצא בבוסתנא שלא הוקף לדירה – האם מותר לטלטל בו ובבוסתנא ומדוע?

ת. אבוורנקא – פרש"י בשם תשובות הגאונים⁵¹⁸ שהיא כמין אכסדרה⁵¹⁹ או קובה⁵²⁰ שבונים המלכים בתוך פרדס שלהן, ועומד באמצע פרדס עכ"ל

ולגבי אי האבוורנקא נחשב מוקף לדירה – ר' הונא בר חיננא סבר שאינו נחשב מוקף לדירה דאף אם יש לו מחיצות – הם לצניעות בעלמא דהיינו דרך ארעי לכמה שעות או לנחת דהיינו להניח בהן דברים ולא לדירה קבועה ור' פפא ור' הונא בריה דרב יהושע סברו מתחילה דהיא מוקפת לדירה וגם גורמת שכל הבוסתנא מוקף לדירה וכמו בקיר שבנו בקרפף לשם דירה ד"ט סמוך למחיצותיו – שגורם שכל הקרפף יהא מוקף לדירה ולאחר מיכן – בשבת – חזרו בהם וסברו דיש לחלק בין קיר שנעשה במחיצת הקרפף [שגורם שהמחיצה החדשה היא אחת ממחיצות הקרפף שהוא מוקף בהם - ריטב"א] לבין מבנה שבתוך הקרפף דאינו גורם שכל הקרפף יחשב לדירה וכמו בעיר שהוקפה ולבסוף יושבה שאין היישוב גורם שתחשב מוקפת לדירה. וכמו כן אין האבוורנקא עצמה נחשבת מוקפת לדירה אף אם יש לה מחיצות – דהם לצניעות או לנחת ואמר רב אסי⁵²¹ שמחיצות לצניעות אינן חשובות מחיצות לדירה.

להלכה - פוסק מרן [שסב א] שמחיצה לצניעות [היינו לנוח שם לשעה בהצנע - משנ"ב ס"ק א] אינה מחיצה לדירה.

ש. איזו תקנה עשה ר' הונא בר חיננא לאבוורנקא שיהא אפשר לטלטל מהבית אליה ובתוכה?

ת. ר' הונא בר חיננא עשה כמין שביל מן הפתח של ביתו של הריש גלותא עד האבוורנקא שיש לו גדר מכאן וגדר מכאן בקנה קנה פחות משלשה להפסיק בין הדרך לבוסתנא, ומחמתו מותר לטלטל באותו שביל ועי' הערה⁵²².

⁵¹⁸ פירוש זה מובא ברש"י בדף כו. ד"ה להרע ועליו כתב רש"י שהוטב בעיניו מאוד. וקודם לכן – בדפים כה: - כו. כתב רש"י פירוש אחר.

⁵¹⁹ עי' פרש"י בסוכה יז: גבי אכסדרה שפי' דהאכסדרה פתוחה היא ואין לה דופן לצד החצר עכ"ל ומשמע שיש לה רק דופן אחת – לצד הבית

⁵²⁰ עי' פרש"י ב"ב כה: על הגמ' עוה"ז לקובה הוא דומה שפירש "אהל שכולו מוקף". ויש בו הרבה חלונות כדכתב הרשב"ם ב"ב צח: ד"ה קובתא. ונראה שרש"י כאן מפרש שיש לאבוורנקא או מחיצה אחת כאכסדרה או כמה מחיצות עם חלונות כקובה

⁵²¹ שהוא אמורא קדמון ומביאין ממנו ראיה.

⁵²² כתבתי עפ"י רש"י הנ"ל ומשמע ממנו ששביל זה חשיב מוקף לדירה ועי' ריטב"א שמקשה מאי שנא הא ממחיצות אבוורנקא גופה דאסיקנא דלא מהנו ואלו בקנים אלו משמע דמהנו לדברי הכל, ומתרץ דקנים אלו כיון שבאים מן הבית ממש עד האבוורנקא ומצרפין הכל ביחד נעשו כאלו הם מחיצות הבית עצמן כנ"ל, עכ"ד הריטב"א. ועי' מאירי שכתב ב' אפשרויות בהכשר שע"י קנים – א. שחשיב לדירה ב.

ש. מה הפירוש של דברי הברייתא המובאת בגמ' "עיר חדשה מודדין לה משיבתה, וישנה מחומתה" ומה הטעם של דין זה?

ת. עיר חדשה היינו שהוקפה שלא לדירה ואח"כ בנו בה בתים [והבתים הם חדשים שנבנו אחר ההיקף] וכשמודדים תחום שבת של אותה עיר – אין מודדין מההיקף שלה אלא מהבית האחרון שבעיר דתחום שבת נמדד מסוף רה"י האחרונה שבעיר והשטח שבין הבית האחרון לגדר – אינו רה"י שכן לא הוקף לדירה.

ועיר ישנה היינו שבנו בתים ואח"כ הקיפוה דהיקפה נעשה לדירה ובכה"ג היא כולה רה"י עד הגדר ומונים תחום שבת מהגדר.

ש. מהן "מחיצות אדרכלין" ומהן "מחיצות לנחת" ומה דינן ומדוע?

ת. מחיצות אדרכלין – פרש"י דאדרכלין הם בנאים, שעושים מחיצה לצל סביבותיהם כשבונים בחמה. ואומר ר' אסי בגמ' שמחיצות אלה אינן מחיצות לדירה כי עשויין לצניעות בעלמא ופרש"י – ולמחר סתרי לה. עכ"ד והיינו שאינן מחיצות קבועות.

מחיצות לנחת – פרש"י שלא לדור שם, אלא להשתמר מה שיניחו שם. עכ"ל והיינו דהם קבועות אך לא לדירה אלא להניח חפצים. וגם אלו – אינן נחשבות היקף לדירה.

ש. האם אברוונקא חשיב כמחיצות אדרכלין וכמחיצות לנחת ומדוע?

בגמ' א"ר פפא שזה כאדרכלין וע"י הערה⁵²³ ור"ה בריה דר' יהושע אמר שהיא מחיצה העשויה לנחת ופרש"י דלצניעות עבידא וכן לנחת, [היינו שלתרוויהו עבידא] ופירש דנחת היינו להשתמש להניח בה טליתותיהן ולבושיהן שפושטים שם ושאר כלי תשמישם.

ש. מדוע לא עירבו אל כל עיר מחוזא יחד למרות שמוקפת גדר?

ת. בגמ' אמרי' משום פירא דבי תורי ופרש"י שהמחיצה שסביבה נעשתה כדי לשמר את גרעיני התמרים שהיו שם למאכל בהמה והווי מחיצה העשויה לנחת⁵²⁴.

שהשטח שבתוכה פחות מב"ס. ובזה מסביר גם למה סגי במחיצות של שתי בלבד בלא ערב דבפחות מב"ס לא בעי שיירא כדאמרי' לעיל. ולהסבר א' שאיירי ביותר מב"ס כתב המאירי שצ"ל שבשביל שם היקף לדירה בקרפף סגי בשתי אפי' ביותר מב"ס עכ"ד עיי"ש ואם נאמר שאיירי בפחות מב"ס מיושבת קו' הריטב"א מאי שנא ממחיצות האברונקא – שאכן לא חשיב מחיצות לדירה אבל מ"מ ממעט מב"ס אלא שיל"ע בכה"ג אי שרי גם כשארכו של השביל למעלה מפי שנים מרחבו ולכא' תלוי במחלוקת המשנ"ב והחזו"א אי יש לסמוך על תירוצא בתרא דתוס' לעיל בראש העמוד ד"ה קרפף שרק בב"ס מדויק בעי ארכו לא יהא יותר מפי שניים מרחבו.

⁵²³ ואע"ג שהיא קבועה. ועי' ריטב"א שפירש הסוגיא עפ"י רש"י וכתב שאינם עשויין להשתמש בהם לדירת קבע אלא לאכול שם דרך עראי ואקראי ולצניעותא שלא יראום מבחוץ כשיושבים ומטיילים שם עכ"ל.

⁵²⁴ ובתחילת הדיבור כתב רש"י שמחוזא אין לה חומה ומבואות של בתי השכונות מפולשין עכ"ל וצ"ע

ש. שטח של בית כור ושטח של בית 40 סאה שלא הוקפו לדירה – האם שרי לטלטל בהם ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים. **דעת ת"ק** בריש פירקין וכן דעת ר"ע במשנה דף כג. – שמקום שלא הוקף לדירה שרי לטלטל רק אם שטחו הוא עד בית סאתיים כחצר המשכן – דהיא לא הוקפה לדירה ונקראת "חצר" דמשמע שדינה כחצר שלפני הבית ששרי לטלטל בה **ודעת ר' אלעאי בשם ר"א** במשנה בדף כג. – ששרי לטלטל במקום שלא הוקף לדירה אם שטחו הוא עד בית כור [היינו בית זריעת ל' סאה] **ודעת חנניה בבריתא** המובאת בדף כו. ששרי לטלטל אם שטחו הוא עד בית ארבעים סאה. ובגמ' שם א"ר יוחנן שר"א וחנניה תרויהו ילפו מחצרו של חזקיה שבפסוק בספר מלכים ב' [כ ד] כתוב בקשר לחצר זו שהיא "עיר התיכונה" וקרינן "חצר התיכונה" ודרז"ל שהחצר הייתה בגודל של עיר בינונית. **ומכאן למדו ר"א וחנניה שגם עיר בינונית נקראת חצר לגבי טלטול כשלא הוקפה לדירה**⁵²⁵ אלא שנחלקו ר"א וחנניה מהו גודל של עיר בינונית – לר"א זה בית כור ולחנניה זה בית מ' סאה. **להלכה** – פסקה הגמ' דף כג: כר"ע ששרי רק עד ב"ס⁵²⁶ וכן פסק מרן [שנח א].

ש. מהי "ישיבה על פתחו" ולמי מושיבין אותה? ומדוע?

ת. ישיבה על פתחו היינו ישיבה של תלמידים שעוסקים בתורה ליד פתח של בית החולה

דהא היו לה מחיצות כמ"ש רש"י בהדיא **ועי' ריטב"א** שכתב את דברי רש"י והוסיף "ומפני זה לא היתה מחוזה חשובה כסתומה ומוקפת לשם דירה **וכמפולשת דמיה לענין שאין מערבין את כולה**, ולפיכך לא היה רבה בר אבוב מערבה כולה ביחד **עכ"ל ועי' תוס'** שהקשו על רש"י דוודאי הייתה מוקפת חומה כדאמר' לעיל ו: **ותוס' מסבירים** שאמנם הייתה מוקפת חומה אבל היו בה שוחות שיש בהם יותר מב"ס ועמוקות י"ט ושמים שם גרעינים ולא היו יכולים לערב מערסא לערסא לפי שלא היו יכולין לטלטל מזה לזה דהפירא הוי קרפף יותר מבית סאתיים ואע"ג שיש להם מחיצות - אינן מועילות דהא עשויות לנחת **עכ"ל ומשמע שהחפירות היו מפסיקות בין שכונה לשכונה אולם היה פתח ביניהם** לעבור משכונה לשכונה דאל"כ אפי' אין בהם יותר מב"ס הם מפסיקות בין שכונה לשכונה שהרי יש בהם מחיצה י' ואם לא היה בהם פתח קיימא לן דבכה"ג מערבין שניים ולא אחד כדאמר' במתני' לקמן עו. וצ"ע דכיוון שהיה פתח ביניהם - מה מפריעות לי השוחות הרי הם נפרדות מהעיר והעיר אינה פרוצה להם שהרי יש להם מחיצות י' שמפרידות אותם מהעיר ואע"ג שהמחיצות לא נעשו לדירה - מה בכך הא גם מחיצות שנעשו מאיליהן קי"ל לעיל טו. שהיו מחיצות לגבי זה שהמקום המוקף בהם לא נחשב פרוץ לכרמלית וצ"ע.

⁵²⁵ ועי' רש"י ד"ה התיכונה שכתב שחצירו של חזקיה **לא הוקפה לדירה עכ"ל ויל"ע** הא היו מטיילין בה וטיול הווי כתשמישי דירה וכמו שאמר' בגמ' לעיל כג: שנטע רובו לא מבטל שם דירה ופרש"י אבל בנוטע אילנות - לא ביטל דירתו, דאורחא להסתופף בצל אילנות תמיד עכ"ל וצ"ל שאף שאין זה ביטול דירה אבל כשמקיף לדירה צריך להקיף לתשמיש דירה ממש ודוחק וצ"ע **עוד יל"ע** דהא רש"י עצמו כתב בד"ה כאסטרטיא לגבי חצר הנ"ל של חזקיהו " ושם היו מטיילים תמיד, אלמא: איכא דירה בהכ"י עכ"ל ולכא"ו זה סותר מש"כ שלא הוקפה לדירה. **ועי' בספר גאון יעקב** שאחר שהביא פרש"י שלא הוקפה לדירה כתב וז"ל ואיכא למימר א"נ חצר ממש קאמר **ההוקפה לדירה**, מ"מ הואיל ואשכחן חצרות מלכים מ' סאה, **ילפינן מינה דמ' סאה חצר הוא**, כדילפינן לאידך תנאי ב"ס מחצר המשכן דאיכרי חצר **עכ"ל** [אלא שיל"ע הא המשכן לא הוקף לדירה ולכן ילפי' מנייהו].

⁵²⁶ ויל"ע מדוע פסקה הגמ' כר"ע הא קי"ל כהמיקל בעירוב והווי למפסק כחנניא.

כדי שלא יהא רשות למלאך המוות להיכנס לשם⁵²⁷. ומצינו שישעיה שם ישיבה כזו על פתחו של חזקיה שחלה ובתחילה חשבה הגמ' שה"ה לכל ת"ח שחלה ודחתה הגמ' "ולאו מילתא היא דלמא אתי לאגרויי ביה שטן" ופרש"י מלאך המות, דכי חזי דמיגרו בהדיה מגרי בהו.^{528 529}

ש. אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב עם כולן – האם וכיצד יכול להתיר לבני החצר טלטול מביתם ומביתו לחצר? והאם יכול להתיר לעצמו טלטול מביתם של בני חצר לחצר וכן מביתו לחצר ומדוע?

ת. לגבי להתיר לבני החצר טלטול מביתם לחצר - אמרי' במשנה דף כג. וכן במשנה דף סו. שיכולים להוציא מביתם לחצר ואומרת הגמ' בדף סט. [ומובאת ברש"י כג.] דהיינו ע"י שמבטל להם רשותו⁵³⁰ דהווי אורח לגבייהו ודינו כדינם ובדין זה אין מחלוקת.

ולגבי להתיר לבני חצר להוציא מביתו לחצר - אומרת הגמ' בדף כו: שנחלקו בזה תנאים ר"א [במשנה דף כג.] אומר שכן וחכמים [במשנה דף סט.]. אומרים שלא ופרש"י [בדף כו: ד"ה ה"ג ובדף סט. ד"ה ביתו] שיסוד מחלוקתם היא האם "מבטל" - בעין יפה מבטל" וביטל להם גם את ביתו ולא רק את חלקו בחצר - זו דעת ר"א אן שאמרינן שלא מבטל בעין יפה ועל כן כל עוד לא פירש שמבטל גם את ביתו - אמרי' שמבטל רק את השותפות שיש לו בחצר אבל לא ביטל להם את ביתו וממילא אם מוציאים מביתו לחצר הווי הוצאה מביתו לרשותם - זו דעת חכמים

⁵²⁷ והיינו מה שכתוב במס' מכות י. "א"ר יוחנן: מנין לדברי תורה שהן קולטין? שנאמר: את בצר במדבר וגו', [וכתיב בתריה: וזאת התורה! לא קשיא: הא בעידנא דעסיק בה, הא בעידנא דלא עסיק בה. ואי בעית אימא: **מאי קולטין? ממלאך המוות** כי הא דרב חסדא הוה יתיב וגריס בבי רב, ולא הוה קא יכול שליחא [דמלאכא דמותא] למיקרב לגביה, דלא הוה שתיק פומיה מגירסא" עכ"ל הגמ' ע"ש.

⁵²⁸ ופרש"י דשטן היינו מלאך המוות עכ"ד והיינו דכתיב בבא בתרא דף טז עמוד א "אמר ר"ל: הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המוות".

⁵²⁹ וכתב הריטב"א "פירוש ולתלמיד חכם בעלמא ליכא למיעבד כמו שעשה ישעיה שהיה נביא וצדיק גמור" והיינו שאדם צדיק כישעיה אינו צריך לפחד מהשטן ויכול להקים ישיבה על חולה. ומשמע שהחשש דאתי לאגרויי הוא על מי שמקים את הישיבה ולא על החולה ובמהרש"א כתב שלאגרויי היינו שהשטן יתגרה בחולה ושאינו חזקיה דלא שייך לאגרויי כיון שכבר נגזר עליו שימות כמו שניבא עליו ישעיהו ואי לאו תפלתו שאח"כ - היה מת כנבואת ישעיהו עכ"ד והיינו שבכה"ג אין מה להפסיד בזה שיתגרו בשטן דאי לא יתגרו בו - וודאי ימות החולה וא"כ יש מחלוקת בין הריטב"א למהרש"א מי מתגרה בשטן - החולה או מקים הישיבה ונפק"מ כשמקים הישיבה צדיק כישעיה אבל החולה לא נגזר עליו שימות ויש מה להפסיד אם יתגרה בשטן או להיפך - כשהחולה כבר נגזר עליו ואין לו מה להפסיד אבל מקים הישיבה אינו צדיק כישעיה.

⁵³⁰ והיינו שאומר להם שרשותו מבוטלת להם וע"י תשובה הבאה אי צריך לפרט לכל אחד או סגי שיאמר "לכולכם" וע"י ערוה"ש שפ"ד שכתב שזה צריך להיות בפניהם דלא הווי מדין קנין שזכין שלא בפניו.

ואומרת בגמ' [כו:] דכל זה כשביטל בסתמא אבל אם פירש שמבטל את ביתו או שפירש שלא מבטל את ביתו - לכו"ע אזלי בתר מה שפירש.

ולגבי להתיר לעצמו לטלטל מביתם של בני חצר לחצר - אמרי' במשניות [דף כג. ודף סט.] שמותר ואומרת הגמ' בדף סט. [ומובאת ברש"י כג.] שאיירי שמבטל רשותו דנעשה אורח לגביהו.

ולגבי להתיר לעצמו לטלטל מביתו לחצר - אמרי' במשניות [הנ"ל] שאסור ואין בזה מחלוקת ובטעם הדבר שאסור - יש הבדל בין דעת ר"א לדעת רבנן שבדעת ר"א פרש"י [כו. ד"ה בטעם האיסור] שאע"פ שלדעת ר"א כשביטל בסתמא מבטל להם גם את ביתו וא"כ כיוון שהוא אורח שלהן היה צריך להיות מותר לו להוציא מביתו לחצר - מ"מ כשמוציא מביתו לחצר - חוזר ומחזיק ברשותו ומבטל את ביטול הרשות ושוב אוסר עליהן והן אוסרין עליו ובדעת רבנן פרש"י [לקמן סט. ד"ה ביתו] בטעם האיסור דכיוון שלא ביטל להם את ביתו א"כ ביתו זה רשותו והחצר זה רשותם והווי כמוציא מרשותו לרשותם.

הערה: על מש"כ רש"י [כו. בד"ה אנשי] לגבי האיסור לר"א לבעל הבית שביטל רשותו וביתו להוציא מביתו לחצר שכשמוציא מביתו לחצר חוזר ומחזיק - כתב הרשב"א דהיינו כשבני חצר עדיין לא החזיקו בחצר אבל אם החזיקו בחצר - לא מתבטלת רשותם ע"י שמוציא מהבית לחצר כדאמרי' בגמ' בדף סט. ולכן כשהחזיקו בני חצר בחצר שרי לבעל הבית להוציא מביתו לחצר עכ"ד הרשב"א ועי' בית יוסף [שפ ב] שההיתר להוציא מביתו לחצר כשהחזיקו בה בני חצר זה רק כשביטל את רשות ביתו [לדעת ר"א זה גם בסתמא ולדעת רבנן דהלכתא כוותיהו זה רק כשפירש] עכ"ד עיי"ש והטעם - דכשלא ביטל את ביתו פשוט שאסור לו להוציא מביתו לחצר אפי' אם בני חצר החזיקו בה דהא ביתו זה רשותו והחצר זו רשותם ואע"פ שאחר שהחזיקו אם יוציא בדיעבד אין זה מבטל את רשותם בחצר אחר שהחזיקו בה - מ"מ וודאי שאסור לו להוציא מביתו לחצר ועי' מה שכתבתי להלכה.

להלכה - פסק מרן בסימן שפ סעיף א כרבנן דר"א שבמבטל סתמא - מבטל רק את חצרו ⁵³¹. ובסעיף ב' כתב שאם ביטל גם את רשותו וגם את ביתו - שאז גם לרבנן ביתו בטל לבני החצר - יכול גם המבטל להוציא מביתו לחצר וכתב המג"א [ס"ק ה מובא במשנ"ב ס"ק יב] שזה רק לאחר שהחזיקו הם בחצר שאז לא יכול המבטל לחזור בו [ועל כן אין חשש כשמוציא מביתו לחצר שזה נראה שחזר בו דהא לא יכול לחזור בו] והיינו כדברי הרשב"א עפ"י הסבר הבי"י שהבאתי בהערה שבסוף התשובה.

⁵³¹ וכתב המרדכי רמז תפה וז"ל ולא שייך למימר בהו הלכה כדברי המיקל בעירוב כיון דאיכא נמי חומרא במילתא דר' אילעאי דלדידה אין מבטלין וחוזרין ומבטלין ולרבנן מבטלין [*וחוזרין] כדמשמע לקמן [סח: בדברי ר' אשי שם] הלכך עבדינן כרבנן בין לקולא בין לחומרא ולא כמר לקולא וכמר לקולא דתרי קולי דסתרן אהדדי לא עבדינן:

ש. כשאדם ששכח לערב מבטל רשותו – האם הוא צריך שיאמר שמבטל רשותו לכל אחד ואחד או שסגי שיבטל רשותו לאחד מהשכנים וכאילו ביטל לכולם?

ת. נחלקו בזה ר"א וחכמים. דלר"א א"צ לפרש שמבטל לכולם ולרבנן צריך לפרש ומחלוקת זו היא כעין מחלוקתם לגבי ביטול ביתו דלר' אליעזר מבטל בעין יפה מבטל, ולא אמרינן חצר דגלי - גלי, בית דלא גלי - לא גלי, הוא הדין היכא דבטיל לחד מנייהו - בטיל לכולהו, ולא אמרינן למאן דגלי - גלי, למאן דלא גלי - לא גלי, ולרבנן צריך לבטל לכל אחד ואחד, כי היכי דלגבי בית סבירא להו דמאי דלא פריש - לא בטיל, הכא נמי: למאן דלא פריש - לא בטיל.

להלכה – פסק מרן [שפ א] כחכמים

ולגבי אי סגי שיאמר "רשותי מבוטלת לכולם" או "לכולכם" או צריך שיפרט את שמותיהם – עיי' הערה⁵³²

ולגבי מבטל רשותו בערב שבת קודם שעירב אי סגי שיבטל רק לאדם א' – עיי' הערה⁵³³.

ש. מהן "עקרבלין" והאם כשרים למרור?

ת. בגמ' אמרי' שעקרבלין הן "אצוותא חרוזאיתא" ופרש"י שאצוותא הוא מלשון סיב עבה הגדל סביב הדקל ונכרך ועולה בו כלולבי גפנים וחרוזייתא הוא מלשון מחרוזת שהם תכופות [-צמודות] הרבה יחד⁵³⁴. עוד פרש"י שלעקרבלין יש טעם מרור.

ודינם – במשנה א"ר אילעי ששמע מר"א שיוצאים בו יד"ח מרור וא"ר אילעאי שביקש לו חבר ששמע ג"כ שמועה זו ולא מצא ופרש"י שחבריו סברי דלאו מרור הוא עכ"ל רש"י והיינו שיוצאים רק בירק שקוראים לו "מרור" ולעקרבלין לא קורין מרור⁵³⁵.

⁵³² **בשו"ע** [שפ א] כתב וז"ל ואם דר עם ארבעה או חמשה, צריך לבטל לכל א' וא', שיאמר: רשותי מבוטלת לך ולך. וי"א שדי שיאמר: רשותי מבוטלת לכלכם. **עכ"ל** וכתב **המשנ"ב** [ס"ק ה] דמשמע מלשון השו"ע דלדעה ראשונה – לא מהני שיאמר כולכם והטעם כתב הט"ז משום דבעלמא רובו ככולו וע"כ אי אמר לכולכם אפשר דכונתו רק על הרוב מהם. ורק אם דר יחד עם עוד שניים סגי שיאמר כולכם דאז לא שייך שיתכוון לרוב בלבד. **ומוסיף המשנ"ב** " **ולדינא** מסיק הא"ר דהעיקר כהי"א דמהני גם כשאמר לכולכם. וכ"ז כשעומד נגד כולם ואמר להם לשון זה **עכ"ל המשנ"ב** ומשמע דאי לא עמדו לפניו חיישי שמבטל רק לרוב. **וכתב בשעה"צ**.

[ס"ק ז] אבל כשהוא אומר לכם, והיו יותר משנים, משמע דלא מהני אף לדעה זו **עכ"ל** והיינו דגם בכה"ג יתכן שדעתו רק לרוב ולא לכל.

⁵³³ **בביאור"ל** מדייק מדברי רש"י [כו: ד"ה ה"ג] שכתב לגבי דעת רבנן דלא סגי לבטל רק לאחד מבני החצר וז"ל רש"י, דאף על גב דהאי דבטיל ליה עירב עם חברו - כי עירב מאתמול אדעתא דההיא חולקא לא עירב, דההיא שעתא לאו ידידה הוא **עכ"ל רש"י** ומדייק הביאור"ל דלפ"ז אם היה הביטול מבע"י קודם שעירב דכי עירב אדעתא דהאי חולקא נמי עירב מהני הביטול שביטל לו לבד **עכ"ל הביאור"ל**.

⁵³⁴ ואין זה "אצוותא דדיקלא" שאמרי' בגמ' פסחים לט. שהוא החרחבינא שאמרה המשנה שיוצאין בו יד"ח מרור.

⁵³⁵ היינו דבתורה כתוב שיאכלו מרור ועקרבלין – אף שהוא מר – אינו נקרא כך.

ובתוס' הביאו את הגמ' בפסחים לט. שהוא מצא לו את ראב"י שהסכים עמו.

להלכה – פסק מרן [תעג א] כת"ק דמשנה בפסחים לט. שיוצאין רק בה' מינים שקרויים מרור – תמכא חרחבינא עולשין חזרת ומרור⁵³⁶.

⁵³⁶ וצ"ע מאי שנא אלו מעקרבלין וצ"ל שקבלה בידם שרק אלו שם מרור יש להן וצ"ע.

פרק שלישי - בכל מערבין

ממשנה כז: עד משנה לא.

ש. האם מותר לערב במים ובמלח ומדוע?

ת. לגבי מים ומלח שאינן מעורבבין זה בזה - במשנה כתוב שמערבין [ופרש"י דהיינו ערובי חצירות ועירובי תחומין⁵³⁷] ומשתתפין [ופרש"י דהיינו שיתופי מבואות] בכל אוכל או שתיה חוץ ממים ומלח ובטעם הדבר פרש"י דלאו מזון הן עכ"ל והיינו שרבנן תקנו ערובין ושיתופין רק במאכל ומשקה שזן וזה כולל הכל חוץ ממים ומלח.

ולגבי מים ומלח מעורבבין – אמרי' בגמ' דף כז. שמערבין ומשתתפין ועי' הערה⁵³⁸.

⁵³⁷ **התוס'** חולקים על רש"י [במשנה כז: ד"ה בכל] שפי' שמערבין אזיל גם אערובי חצירות והוכיחו מגמ' לקמן עא: שערובי חצירות מערבין רק בפת ולדעתם רק עירובי תחומין ושיתופי מבואות עושין בשאר אוכלין **ועי' במאירי** שכתב וז"ל ומה שפירשוה גדולי הרבנים [=רש"י] בעירובי חצרות לא דרך פסק אמרוה אלא פי' סוגיא ומ"מ לענין פסק אי אתה מפרשה אלא בשל תחומין עכ"ל **וכ"כ הגרעק"א** בשו"ת [מהדו"ק סימן יד] והוסיף דכן נראה מרש"י עא: ד"ה כי פליגי שכתב בדעה המקילה שם דביין סמכי' על שיתוף במקום עירוב וז"ל ואף על גב דין בחצר לא חזי, מגו דחזי למלתיה בשיתוף, סמכינן עליה בחצר עכ"ל רש"י א"כ מוכח שאפי' למ"ד שסמכי' ביין אשיתוף במקום עירוב - הינו רק במיגו דמהני לשיתוף מהני לעירוב אבל בעירוב לבד לא סמכי' על יין ופסק כך הגרעק"א **להלכה ותמה על בעל תפא"י** שהתיר בשעה"ד לערב ביין ושאר מאכלים ומשקין [עי' בתפא"י הקדמה למס' עירובין] **מיהו עי' בחי' אדם** עג יא ובנשמת אדם שם שמביא **מהרוקח** סי' קמג דבעל הבית שהוא שותף עם שכיני לזה ביין ולזה ביין אין צריך לערב עכ"ל ומשמע שמהני עירוב"ח ביין אפי' כשלא עושה שיתו"מ ועי"ש בנשמ"א שכי"ד **הטור** סי' שסו ומסביר הנשמ"א שהטור לשיטתו שמהני שיתוף במקום עירוב ביין וה"ה י"ל שמהני עירוב לבד ביין עי"ש **ולהלכה** - פסק **מורן** [שסו א] **שערובי חצירות עושין בפת** ועי"ש סעיף ח' שאין מערבין בפת דוחן עכ"ל וא"כ כ"ש שביין לא. וכנראה שלדעת הנשמ"א והתפא"י הנ"ל - מרן לשיטתו בסי' שפז שאין מועיל שיתוף במקום עירוב אבל לדעת רמ"א שם שמהני שיתוף במקום עירוב - ה"ה עירוב לבד מהני ביין.

⁵³⁸ ונחלקו ראשונים האם דין זה הוא רק להו"א של הגמ' אבל למסקנת הגמ' שאמרה "לא נצרכה אלא שנתן לתוכה שמן" - **בעי' שיתן שמן במים ובמלח**. והחידוש בזה ששרי לערב בזה - דאע"ג שהשמן המעורב במים לא מספיק למזון ב' סעודות - **זו דעת תוס'**, או שדברי הגמ' "לא נצרכה אלא שנתן לתוכה שמן" לא אזלו על עירוב אלא על קניה בכסף מע"ש בלבד. אבל לערב שרי בתערובת של מים ומלח ללא שמן גם למסקנת הגמ' - זו דעת **הרי"ף** [ז: **והרמב"ם**] [עירובין א ח] **ועי' ב"י** [שפו ה] שמסביר את דעת המקילים - שכן לגבי עירוב סגי בזה שראוי לפת במים ומלח את הפת וא"צ שיקראו "פרי" **ולהלכה** - פסק **מורן** [שפו ה] בסתמא כהרי"ף והרמב"ם ובי"א הביא את דעת תוס' וכתב **המשנ"ב** [ס"ק כט ובשעה"צ שם ס"ק כט] דיש להקל כהרי"ף והרמב"ם שכן דעת עוד כמה ראשונים עי"ש **ויל"ע לשיטת רש"י** בקידושין לד. דלעירוב בעי' מידי דזיין - האם מים ומלח מעורבבין חשיב מידי דזיין? ושוי"ר שכתב בשו"ת **מהרי"ק** וז"ל דלכאורה הכי הוא דהנודר מן המזון מותר אפי' במים ומלח דאע"ג דלענין עירוב אקרו מזון כשהן מעורבבין התם היינו טעמא דרגילות לטבל בהן פיתן ושפיר מחזי כקובע שם דירתו כיון שנתן שם דבר הראוי לאכול עם הפת ואף על גב דמצד עצמו לא חזי למידי אבל לענין נדר הדעת מכרעת שהיה מותר דהא לא זייני מצד עצמו כלל ואפילו מעורבבין יחד. **עכ"ל** וא"כ לענין עירוב יש להקל דמים ומלח מעורבבין חשיב זיין.

ש. באלו מ"ע שהז"ג נשים חייבות ומדוע?

ת. הגמ' מונה ג' מצוות. א. מצה - ונילף מהיקש איסור חמץ לחיוב מצה ב. שמחה - שנא' ושמחת אתה וביתך⁵³⁹ ג. הקהל - דכתיב בהדיא [דברים לא יב] הקהל... והנשים והטף. ועי' הערה ⁵⁴⁰.

ש. באלו מ"ע שלא הז"ג נשים פטורות ומדוע?

ת. הגמ' מונה ג' מצוות - א. תלמוד תורה - ונילף מ"את בניכם" ולא את בנותיכם ב. פריה ורביה - ונלמד מדכתיב "פרו ורבו... וכבשוה" והאישה אין דרכה לכבוש ג. פדיון הבן מדכתיב "תפדה" ודרשי' תיפדה" בקמץ תחת הפי' היינו שרק מי ששייך במצוות פדיה לעצמו - שייך במצוות פדיה לבנו ואישה איננה במצוות פדיה לעצמה שנא' במצוות פדיון הבן "בכור בןך" - ולא בנותיך⁵⁴¹.

ש. דבר שנישא על גבי הזב - האם נטמא ומדוע?

ת. אם כולו נישא [היינו שהוגבה] ע"י הזב - הוא טמא טומאת היסט שהיא ראשון לטומאה

⁵³⁹ ועי' ר"ה ו: שנחלקו אביי ור' זירא אי זה חובה עליה [ר' זירא] או על בעלה [-אביי] ועי' רש"י קידושין לה. ד"ה משום דכתב דמש"כ שם [וה"ה בסוגיין] ששמחה נשים חייבות - זה דלא כאביי.

⁵⁴⁰ ועי' תוס' קידושין לה. ד"ה משום ורמב"ם ע"ז יב ג דאיכא עוד ג' כתובים - קרבן פסח שנשים חייבות בו [עי' פסחים צא: דילפי' מ"במכסת נפשות" לחייב נשים בק"פ וזה מוזכר רק ברמב"ם הנ"ל ולא בתוס' הנ"ל] וקידוש בשבת שנשים חייבות [עי' שבעות כ: דאיתקש זכור לשמור] וכן תוספת עינוי ביוהכ"פ [מוזכר רק בתוס' הנ"ל ולא ברמב"ם] שנשים חייבות כדילף בסוכה כח: מ"האזרח" עיי'ש וכתבו תוס' שהתלמוד שלא מנה אותם - לא חש להאריך אמנם בדעת הרמב"ם יל"ע אמאי לא מנה גם תוספת עינוי ביוה"כ דהרמב"ם אין דרכו להשמיט ועי' שו"ת תורת חיים להגרי"ח זוננפלד סימן יא שכתב דכיוון שהרמב"ם כתבם לגבי עינוי - לא ה"צ לכתבם לגבי תוספת דזה טפל לעינוי וכמו שלא מזכיר תוספת יוה"כ למ"ע בפני"ע.

⁵⁴¹ וכתב השאגת אריה [סו"ס לה] וז"ל ומדלא חשיב נמי למצות כתיבת ס"ת דמ"ע שלא הז"ג היא ונשים פטורות ש"מ דנשים חייבות בה. ודוחק לומר דמ"ע דכתיבת ס"ת הוא בכלל ת"ת דקא חשיב ליה דהא וודאי תרי מילי נינהו וכמ"ש לקמן בס"י שאח"ז בס"ד עכ"ל ויל"ע הא לעיל בהערה הקודמת הבאתי כמה מ"ע שהז"ג שנשים חייבות ושלא נמנו בגמ' וכתבו תוס' בקידושין לה. שהתלמוד לא חש להאריך וא"כ אפשר לומר גם לאידך גיסא שיש מ"ע שלא הז"ג שנשים פטורות ולא נמנו בגמ' וצ"ע וכן מוכח לכאן מדברי החינוך [תר"ג] שכתב שמצוות מחית עמלק לא נוהגת בנשים דלאו בני מלחמה הן והרי וודאי שהחינוך סובר שמחית עמלק היא מ"ע שלא הז"ג [ואע"פ שאסורה בשבת. דאי מחשיבה למ"ע שהזמן גרמא לא היה צריך לפטור אותן מחמת שאינן במלחמה אלא מחמת שהז"ג אע"כ איסור שבת לא גורם לה שתחשב זמן גרמא] ובכל זאת לא מנאתן הגמ' בכלל מ"ע שאין הז"ג שנשים פטורות ועכ"כ כדכתבו תוס' שהגמ' לא חשה להאריך וא"כ מדברי החינוך מוכח דלא ס"ל כהשאג"א הנ"ל ובעיקר הדין אי מצווה שאסור לעשותה בשבת הווי מ"ע שהז"ג - עי' שו"ת אבני"ז או"ח תקט שכתב כן וכתב שזה דלא כהחינוך הנ"ל ויש להוסיף שזה דלא כהשאג"א הנ"ל שהרי אמר שכתבת ס"ת הווי מ"ע שלא הז"ג וכן זה דלא כמהרי"ט קידושין כט. ד"ה אותו שהוכיח מתוס' שם שאיסור שבת לא גורם למצווה שתחשב שהזמן גרמא עיי'ש ומה שהק' האבני"ז על החינוך הרי מצינו ביעל שהרגה את סיסרא וא"כ הריגת יחידי שייך בנשים - צ"ב ששם הרגה ע"י שהפקירה עצמן לזנות לצורך הצלת כלל ישראל וזה וודאי לא מיקרי ששייך בנשים ואמנם י"ל מצד אחר דשייך בנשים יתרגו ילדים ונשים.

⁵⁴² ואם מקצתו נישא ע"י הזב – ע"י הערה ⁵⁴³. ובטומאת היסט אין חילוק בין דבר הראוי למשכב ומושב לדבר שאינו ראוי אלא כל דבר המקבל טומאה נטמא בהיסט.

ש. דבר שנושא את הזב האם נטמא?

ת. אם הנושא את הזב הוא דבר שראוי למשכב ומושב [ופרש"י דהיינו שמיוחד לשיבה] – נטמא בטומאת אב הטומאה דילפי' מדכתיב [ויקרא טו ו] וְהִי־שֵׁב עַל־הַכִּלִּי אֲשֶׁר־יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב יִכָּבֵס בְּגָדָיו וְרִתֵּץ בְּמַיִם וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב – דרך כשישב הזב על מידי דמיוחד לשיבה נטמא.

וכן אם אינו ראוי למשכב ומושב אבל הוא מרכב – דהיינו שהזב תופס בו כשרוכב על בהמה ⁵⁴⁴ אף שלא נוגע בו [כגון שהוא מכוסה] – ג"כ הוא אב הטומאה שנא' [ויקרא טו ט] וְכָל־הַמְרֻכָּב אֲשֶׁר יֵרָכֵב עָלָיו הַזָּב יִטָּמָא :

ואם הנושא את הזב הוא אדם – נטמא בטומאת ראשון לטומאה שנא' [ויקרא טו י] וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יִכָּבֵס בְּגָדָיו וְרִתֵּץ בְּמַיִם וְטָמָא עַד־הָעֶרֶב: וזה נאמר על אדם הנושא את אבות הטומאה של הזב – כולל הנושא את הזב עצמו

ואם הנושא את הזב אינו ראוי למשכב ומושב ואינו מרכב ואינו אדם – אינו נטמא כלל ⁵⁴⁵.

ש. האם מותר לערב בכמהין ופטירות?

ת. אמרי בגמ' שאין מערבין ומשתתפין בכמהין ופטירות ⁵⁴⁶ מפני שאינן זנים וע"י הערה ⁵⁴⁷.

⁵⁴² ע"י רמב"ם מטמאי משכב ח ב שכתב שנעשה ראשון לטומאה וכ"כ הריטב"א בסוגיין והוסיף שאין הזב עושה אב הטומאה אלא במשקיו ומדרסותיו בלבד.

⁵⁴³ ע"י ריטב"א בסוגיין שאם מקצתו נישא ע"י הזב ומקצתו נגרר בארץ – אינו טמא מחמת היסט אלא מחמת "עליונו של זב" שטומאה זו נלמדת מהפסוק "כִּלְהֲנֹנֶעַ בְּכָל־אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו יִטָּמָא עַד־הָעֶרֶב" כלומר דבר שהזב עומד תחתיו והוסיף הריטב"א שזו טומאה קלה מהיסט שכן אינה אלא בדבר הראוי למשכב ומושב דלהכי אפקיה רחמנא בלשון כל אשר יהיה תחתיו למדרשיה נמי כפשטיה שראוי להיות תחתיו דזב ועל כן מש"כ בגמ' בסוגיין שכל שנישא ע"י הזב טמא ומשמע אפי' אם אינו ראוי למשכב ומושב – היינו כשנושא את כולו ומטמא טומאת היסט ועי"ש עוד שכתב שמרש"י משמע שסוגיין איירי בטומאת עליונו של זב ושמשמע מרש"י שאף עליונו שך זב נוהג בכל דבר [ויל"ע א"כ מה בינו לבין טומאת היסט] ואומר הריטב"א שאינו נראה נכון עכ"ד הריטב"א.

⁵⁴⁴ כך פרש"י בסוגיין שאוכף טמא מושב ורק התפוס טמא מרכב וכן פשטות דברי הברייתא "האוכף טמא מושב והתפוס טמא מרכב" ויל"ע דבמשנה כלים כג ב דעת ת"ק שכל סוגי האוכפים טמאים מרכב וגם ר' יוסי חולק עליו רק באוכף כזה שדרך גם לעמוד עליו אבל אם אין דרך לעמוד עליו – מודה ר' יוסי שטמא מרכב וצ"ע ואולי י"ל דברייתא דסוגיין פליגא אמתני' דכלים וצ"ע ולהלכה ע"י רמב"ם כלים כה כ שפוסק כת"ק דמתני'.

⁵⁴⁵ וע"י תוס' שמביאים את דעת ר"ת שגם דבר שאינו ראוי למשכב ומושב שישב עליו הזב טמא אך רק טומאה קלה דהיינו ראשון לטומאה – ודוחים תוס' את דבריו וכותבים שבתו"כ מוכח שטהור לגמרי עכ"ד תוס' וכ"פ הרמב"ם [מטמאי מו"מ ו וכן ז ח] שטהור לגמרי.

⁵⁴⁶ ע"י רמב"ם בפיהמ"ש על עוקצין ג ב שכתב וז"ל פטירות...הוא צמח שאין לו שרשים ולא זרעונים

ש. האם מותר לקנות בכסף מעשר שני מים ומלח והאם יש חילוק אם המים והמלח כל אחד בפני עצמו או שערבבם יחד ומדוע?

ת. במשנה כתוב שאסור לקנות בכסף מעשר מים ומלח ופרש"י משום שאינן פרי מפרי וע"י הערה⁵⁴⁸ ואמר"י בגמ' למסקנא שגם כשהן מעורבין יחד אסור דאפי' ר"י בן גדיש שהכי מיקל בקניית מאכלים מכסף מע"ש - אסור במים ומלח.

הערה: ברמב"ם [מע"ש ז ד] כתב שאין לוקחין מים בכסף מע"ש כי אין גידולם מן הארץ עי"ש ונראה דגם הוא מודה שלר"י בן גדיש אין לוקחין מים בכסף מע"ש משום שאינן פרי מפרי דהרי ר"י בן גדיש ג"כ אומר שאין לוקחין מים בכסף מע"ש והוא הרי לא מצריך גידולו מן הארץ.

ש. האם מותר ליקח בכסף מעשר שני מים ומלח המעורבים בשמן ומה הדין לגבי כמהין ופטירות ומדוע?

לגבי מים ומלח שנתן לתוכן שמן אמר"י בגמ' שניקחין בכסף מעשר אגב השמן והיינו

ואוכלים אותו רוב בני אדם מבושל ושלוך עכ"ל ולגבי כמהין – ע"י במוסף הערוך ערך כמהין שכתב דהיינו פטריות שגדלות בתוך האדמה ולא מעליה.

⁵⁴⁷ כך היא הגירסא שלפנינו בגמ' וכן גורסים הרי"ף הרמב"ם והרא"ש וכן משמע מרש"י בקידושין לד. שכתב דלעירוב מידי דזיין בעינן ושכמהין ופטירות אינן זנים עי"ש וכן פסק מרן [שפ"ה]. אבל הגר"א [בהגהותיו בסוגיין ובביאורו לשו"ע ומובא ומוסבר בהרחבה בהגהות מהר"ב רנשבורג על הדף] גורס שדברי הגמ' למעט כמהין ופטירות לא אזלי אעירוב אלא אקניה בכסף מעשר [וע"י מה שכתבתי לקמן בתשובה בעניין קניית כמהין ופטירות בכסף מע"ש] ולדעתו מערבין בכמהין ופטירות מבושלין ומביא ראיה מגמ' ברכות מז. דאמר שמואל: אלו מייתו לי ארדילא... מי לא אכלינן ומהגמ' בשבת סח. דאמר"י שם לגבי פיאה ש"אוכל" - למעוטי ספיחי סטיס וקוצה. ..., ו"גידולו מן הארץ" - למעוטי כמהין ופטירות ומשמע שכמהין ופטירות הם אוכל וכמו כן אומר הגר"א שאם מערבין בכשות [כדאמר"י לקמן כח.] כ"ש בכמהין וכו' דהווי מאכל חשוב עכת"ד הגר"א וע"י משנה ברורה שפ"ו כג שלדעת הרי"ף והרמב"ם אין מערבין במאכלים שאין אדם רגיל לסמוך עליהן לא מחמת סעודה ולא מחמת לפתן ואינן באין אלא באקראי ובשעה"צ כתב דמקור הדברים שבמשנ"ב הוא מהרשב"א [כט. ד"ה אמר] והריטב"א [כז. ד"ה והא] עכ"ד השעה"צ ויש להעיר שמהריטב"א נראה שכל שבא לקינוח אין מערבין בו כלל ואילו דעת הרשב"א שגם דבר שבא לקינוח מערבין בו אא"כ אין דרך לקנח בו אלא באקראי בעלמא וכגון בכמהין ופטירות שפסולין לעירוב עי"ש וע"י רש"י כט. שכתב בהדיא כהרשב"א וז"ל דבר הרגיל לבא בקינוח סעודה הוא - שיעורו בכדי שאדם רגיל להביא קינוח לשתי סעודות. עכ"ל וא"כ מערבין בדבר הבא לקינוח.

⁵⁴⁸ והיינו דגם ר"י בן גדיש - דמתנ"י ס"ל כוותיה כדאמר"י בגמ' לקמן כז. - שלא דורש כלל ופרט וכלל אלא ריבוי מיעוט וריבוי - בע"י שיהא פרי מפרי דנילף מבבקר ובצאן וכו'. ולגבי אי כמהין ופטירות נקנין בכסף מעשר לר"י בן גדיש - ע"י רש"י ב"ק נד: [ד"ה פרי מפרי] וכן רש"י ב"ק סג. [ד"ה פרי מפרי] שכמהין ופטירות אינן פרי מפרי וא"כ גם לר"י בן גדיש אינן נקנין מכסף מעשר וכ"כ בבאור הגר"א [שפ"ה] וכך הוא גורס בתורת כהנים ואולם דעת תוס' שכמהין ופטירות הן פרי מפרי וגידולי קרקע וכ"כ בירושלמי [הלכה א] שלר"ע שלא בעי' וולדות הארץ - כמהין ופטירות ניקחין בכסף מעשר דזה פרי בר פרי עכ"ד הירושלמי וע"י תלמידי רבינו יונה ברכות כח: בדפי הרי"ף שנבראין משומן הארץ. ויל"ע דמים ג"כ נבראים מהאדים וי"ל שהמים משנים צורה מנוזל לגז ואין זו בריאה חדשה.

שישלם יותר על השמן ויקבל אותם במתנה כדתניא בברייתא שכן בג בג מתיר ליקח דברים שאינן נקנין בכסף מעשר כשהם בהבלעה בדבר שניקח בכסף מעשר ויליף לה מדכתבה תורה "בבקר בצאן בין ובשכר" - לרבות עור שנקנה בהבלעה עם הבשר של הבקר וגזזה עם בשר הצאן וקנקן בהבלעה עם היין ומים שנעשו מהם שכר ע"י טעם חרצני ענבים משהתסיס ונעשו המים שיכר - בהבלעה עם טעם החרצנים הנבלע בהם.

ולגבי אי שרי לקנות בהבלעה כשקונה המים והשמן לחוד - ע"י הערה ⁵⁴⁹

ולגבי צורת ההבלעה ע"י הערה ⁵⁵⁰.

ולגבי אי למסקנת הגמ' נחלקו בזה ר' יוסי בר חנינא ור' אלעזר ע"י הערה ⁵⁵¹.

ולגבי כמה שמן צריך כדי שיקראו המים והמלח שהם מובלעים בו - ע"י הערה ⁵⁵²

לגבי כמהין ופטירות - בגירסת הגמ' שלפנינו - אין התייחסות לקניית כמהין ופטירות בכסף מעשר אולם לגירסת הגהות הגר"א בדף כז. ⁵⁵³ - הגמ' אומרת שאין קונים כמהין ופטירות בכסף מעשר והגר"א מציין לתו"כ [א ח] שכתוב שם דאין קונים כמהין ופטירות מכסף מע"ש דבעי וולדות הארץ וגידולי קרקע ⁵⁵⁴

⁵⁴⁹ לכאוי זה תלוי אם יש קשר בין המים והמלח לשמן דהיינו שאם רוצה ליתן אותן אח"כ בשמן - שרי ואם לא - אסור והווי כמו הקונה אתרוג של שביעית שמבליע דמיו בלולב ושם הרי יש קשר בין האתרוג ללולב דנוטלם יחד וצ"ע בזה.

⁵⁵⁰ בצורת ההבלעה כתב **רבינו חננאל** וז"ל פי ששוה השמן לבדו חצי איסר, וא"ל הריני קונה מאצל השמן לבדו באיסר והמים והמלח בחנם. עכ"ל והיינו שאין זה כהבלעה של שכר שבת שבה משלמים על השבת והחול יחד וסגי בזה שלא ניכר מה שמשלם על השבת אלא צריך שיאמר בפירוש שאת המים והמלח הוא נותן בחנם. ויל"ע למה לא נימא שהמים והמלח בטלים ברוב [לפי מה שמניח השפת אמת שבעי' שיהא רוב שמן] ועי' **בפירוש הר"ש** על מע"ש [ג יב] שכתב וז"ל ואם קנה כדי יין סתומות יצא קנקן לחולין כדתנן בפ"ק (משנה ג) ובבבלי מערבין (דף כז ב) שלוקחין יין על גב קנקנו ונתחללו עליהן מעות מעשר אפי' דמי הקנקן כעל יין שבתוכו עכ"ל ומשמע שאין הקנקן נותן במתנה אלא נקנה במעות מע"ש ועי' בספר **דרך אמונה** [מע"ש ז י בביאורו] ד"ה ומבליען שהוכיח **מרש"י** [ד"ה ואי כתב] שכתב דבתמד התשלום על המים הווי הבלעה - דס"ל דלא כר"ח שהרי לא מסתבר שימכור רק את הטעם והמים יהיו בחינם עכ"ל עי"ש.

⁵⁵¹ עי' **קרבן אורה** שכתב שלמסקנא לא פליגי ר' אלעזר ור"י בר חנינא ותרומיהו מודו שבנתן לתוכן שמן שרי בין בעירוב ובין בכסף מעשר אולם מדבריו נראה שזה רק לפוסקים שס"ל שבעירוב אי"צ כלל שמן ואף במים ומלח לחוד שרי וצ"ע בזה.

⁵⁵² **בשפת אמת** כתב לא נתבאר השיעור כמה שמן, ולכאורה צריך להיות הרוב שמן אבל לשון "שנתן לתוכן" משמע אף כל שהוא ונשאר בצ"ע ומש"כ שלכאוי היה נראה שבעי' רוב שמן - כנראה כוונתו דכך משמע לשון הבלעה שהמיעוט נבלע ברוב אך עי' **משנה ברורה** [שו כא] בשם **החיי אדם** [ס ח] שכתב לגבי הבלעה בשכר שבת וז"ל ראוי שיתנה עם השומר שישמור גם ביום ע"ש ובמו"ש איזה שעות ואז הוי כשכר שבת בהבלעה ושרי עכ"ל [ולשון "ראוי" צ"ע דלכאוי זה מעיקה"ד] וא"כ אי"צ שיהא רוב בשעות של ההיתר וה"ה לנד"ד אי"צ שיהא רוב בשמן אלא שאולי יש לחלק בין הבלעה של שכר שבת שזה דרבנן לבין הבלעה של מע"ש שזה דאורי' וצ"ע. ולכאוי יש להביא ראיה כנגד השפת אמת מתמד שפרש"י [ד"ה ואי כתב] שמים דתמד היינו הבלעה והרי שם המים הם הרוב וטעם היין הוא רק טעם ובכל זאת המים נקנים בהבלעה.

⁵⁵³ והסבירו באריכות בהגהות מהר"ב רנשבורג שם.

⁵⁵⁴ כך מובא בתורת כהנים שציין בהגהות הגר"א וכנראה כוונת התו"כ היא שפטירות אינן וולדות הארץ

להלכה - לגבי הבלעה פסק הרמב"ם [מע"ש ז י] עירב מים ומלח אם נתן לתוכו שמן הרי הן כמורייס ולוקח מהן בכסף מעשר, ומבליע דמי המים והמלח בדמי השמן.

לגבי כמהין ופטירות – כתב הרמב"ם [מע"ש ז ד] להדיא שאין נקנים בכסף מע"ש לפי שאין גידוליהם מהארץ.

ש. כשאדם קונה בקר וצאן בכסף מעשר שני או קנקן מלא יין – האם יכול לשלם מכסף מע"ש גם על עור הבהמה ועל הצמר שעליה וכן על הקנקן של היין? ומנ"ל?

ת. בן בג בג אומר בברייתא המובאת בגמ' ששרי לקנות "בקר על גב עורו צאן ע"ג גיזתה ויין על גב קנקנו" ומסבירה הגמ' שהקניה נעשית בהבלעה שהרי צמר ועור וקנקן אסור לקנות בכסף מע"ש אלא רק אוכל דכתיב "ואכלת" אולם כשקונה אותם בהבלעה שרי וע"י הערה ⁵⁵⁵.

ומקור ההיתר – שכן ריבתה התורה "בקר" ו"צאן" בהדיא בשביל להתיר הבלעה.

ש. מהו תמז והאם מותר לקנותו בכסף מעשר?

ת. תמז היינו משקה הנעשה ע"י שריית גרעינים של ענבים ביין שע"י כך המים מקבלים טעם יין. ומותר לקנותו מכסף מעשר שני שכן ריבתה התורה בפירוש "בשיכר" והיינו תמז ⁵⁵⁶.

ש. האם מותר לקנות בכסף מע"ש ציר של דגים? ודגים? ועופות? ומדוע?

ת. בברייתות המובאות בגמ' אמרי' שזה מחלוקת תנאים: **לר"י בן גדיש** - הכל שרי **ולר"א** עופות ודגים שרי אבל ציר של דגים אסור **א"כ יש בו קרבי דגים ולסתמא דברייתא** ⁵⁵⁷ הראשונה רק עופות שרי אבל דגים וכ"ש ציר שלהן אסור [כך היא מסקנת הגמ'] **ולסתמא דברייתא השנייה** - אפי' עופות אסור.

אמנם הם כן נחשבות "גידולי קרקע" ע"י נדרים נה: וע"י רש"י ב"ק סג. שממעט כמהין ופטירות מחמת שאינן פרי מפרי אמנם תוס' [כז: דיבור ראשון] ס"ל שכן הוו פרי מפרי וגידו"ק.

⁵⁵⁵ גם כאן – כמו לגבי מים מלח ושמן – יל"ע האם כל היתר ההבלעה כאן הינו משום שהצמר והעור מחוברים לבהמה וחשובים חלק ממנה וטפלים לבשר – וכן הקנקן טפל ליין- או שגם עור וצמר שכבר הופרדו מהבהמה וקנקן שהופרד מהיין- שרי לקנות בהבלעה. ופה נראה יותר להחמיר שכן אחר שהופרדו אין להם כל קשר בין העור והגיזות לבשר הבהמה וכן בין היין לקנקן ולא הווי כלולב ואתרוג של שביעית שיש להם קשר דניטלין יחד וצ"ע?

⁵⁵⁶ וא"ת ומנא לה לברייתא ששיכר אינו דבילה קעילית [הבאה ממקום ששמו קעילה והיא משכרת] והרי הגמ' עצמה אמרה שאלולא היה כתוב יין הו"א ששיכר זו דבילה קעילית – וא"כ גם כשכתוב יין מנ"ל ששיכר אינה דבילה קעילית? וי"ל שכיוון שכתובה אחר יין ש"מ שזה משקה דאם זה היה אוכל זה היה כתוב בצמוד לבקר וצאן שהם אוכל כנלענ"ד וצ"ע.

⁵⁵⁷ היינו ברייתא שנשנית בגמ' ללא שם התנא שאמר אותה.

ומפרש הגמ' שיסוד מחלוקתם היא איך לדרוש את הפסוק בתורה [דברים יד כו]... וְנִתְּנָה הַפֶּסֶף בְּכָל אֲשֶׁר-תִּתְּנָהּ נֶפֶשׁ בְּבֶקֶר וּבְצֹאן וּבְיִלְדָּן וּבְשֹׂכָר וּבְכָל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נֶפֶשׁךָ וְאָכַלְתָּ שָׂם לִפְנֵי יְקֹנֶךָ אֶלֶּהִידָּ וְשִׁמְחָתָ אֶתָּה וּבִיתְךָ: שהרי הפסוק בתחילה כותב בכל אשר תאווה נפשך ואח"כ מפרט בבקר ובצאן וביין ושכר ואח"כ כתוב ובכל אשר תאבה נפשך ודעת רבי יהודה בן גדיש ורבי אליעזר שבכה"ג אמרי' "ריבוי מיעוט וריבוי - ריבה הכל חוץ מדבר אחד"⁵⁵⁸ ונחלקו ביניהם ר"י בן גדיש ור"א האם מיעט מים ומלח - זו דעת ר"י בן גדיש או מיעט ציר - זו דעת ר"א⁵⁵⁹ ודעת סתמא דברייתא - הראשונה והשניה - שבכה"ג דרשינן "כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט"⁵⁶⁰ וא"כ מרבית רק דבר שדומה לבקר צאן יין ושכר ונחלקו הברייתות הנ"ל ביניהם האם זה כולל כל גידולי קרקע דהיינו חיות הניזונות מהקרקע בלבד כול עופות טהורים או שזה כולל רק וולדות הקרקע אבל עופות לא דנבראו מהקרקע. ואומרת הגמ' שיסוד מחלוקת סתמא דברייתות הנ"ל הוא האם כלל בתרא הוא דווקא [ופרש"י דהיינו שהוא הכלל העיקרי ולא הכלל הראשון] וממילא "כלל ופרט וכלל" הוא יותר קרוב להיות דומה ל"פרט וכלל" מאשר להיות דומה ל"כלל ופרט"⁵⁶¹ ועל כן מרבין גם דבר שדומה לפרט משני צדדים בלבד - פרי מפרי וגידו"ק ולא בעינן שיהא דומה גם מצד "ולדות הארץ" - זו דעת ברייתא הראשונה אן שכלל קמא הוא בדווקא וא"כ כלל ופרט וכלל יותר קרוב לכלל ופרט מאשר לפרט וכלל ובעינן דווקא דבר שיהא דומה לפרט בג' צדדין - פרי מפרי, גידולי קרקע וולדות הארץ - זו דעת ברייתא השנייה⁵⁶².

⁵⁵⁸ ועי' רש"י סנהדרין מו. [ד"ה כן] דהיינו דבר אחד שלא תראה בו שום רמז דומה לפרט.

⁵⁵⁹ אבל מים ומלח ממעט ממש"כ "ואכלת שם לפני ה'א" [גאון יעקב בשם הריטב"א וכוונתו למש"כ הריטב"א בהסבר דעת ר"א וז"ל פי' דאילו מים ומלח משמע דלא צריכי מיעוטא כי לא היו בכלל מעולם שהרי אינם פרי ולא אוכל, עכ"ל הריטב"א ומסביר הגאון"י שבתורה כתיב "ואכלת" וממילא ממעט מה שאינו אוכל].

⁵⁶⁰ ופרש"י בסנהדרין [שם] דהפרט הוא פירושו של כלל, ואין בכלל אלא מה שבפרט [פי' דבכה"ג שיש רק כלל ופרט אמרי' שאין בכלל אלא מה שבפרט] ואפילו הדומה לו לא תלמוד ממנו, אלא סתם ואחר כך פירש ובא ללמדך - שאין בסתם אלא הפירוש, הלכך כי אתא כללא בתרא אהני לרבוויי כעין הפרט ותו לא ⁵⁶¹ עי' פסחים ו: שכלל ופרט - אין בכלל אלא מה שבפרט ואילו פרט וכלל - הכלל מוסיף על הפרט [והיינו מוסיף הכל - רש"י שם] וא"ת א"כ בכלל ופרט מדוע כתבה התורה "כלל"? ובפרט וכלל מדוע כתבה התורה "פרט" - תירצו התוס' [ב"ק נד. ד"ה שה ומנחות עח. ד"ה אין] בשם רבינו שמואל שבכלל ופרט אילו היה נכתב הפרט לבד - יכול להיות שהיינו מרבית עוד דברים הדומים לו וכן בפרט וכלל אם היה כתוב רק כלל יכול להיות שיש דברים שלא היינו מרבית מן הכלל עיי' ובריטב"א.

⁵⁶² ועי' תוס' ד"ה אהני שכתבו דהני ב' צדדים דפרי מפרי וגידולי קרקע - צד אחד ניהו עכ"ד תוס' ויל"ע הא ישנם דברים שהם גידולי קרקע ואינם פרי מפרי כמו כמהין ופטריות שאמרי' בברכות מ: שהם גידולי קרקע [אך לא יונקים מהקרקע אלא מהאוויר] ומצד שני פרש"י ב"ק סא. [ד"ה פרי מפרי] שהם אינם פרי מפרי ומאידך ישנם דברים שהם פרי מפרי ואינם גידולי קרקע כמו דגים שאמרי' בגמ' שאינן גידולי קרקע ופרש"י [ד"ה והוה ליה] שהם פרי מפרי - וא"כ מדוע כתבו תוס' שזה צד אחד? וי"ל שתוס' כז: דיבור ראשון כתבו שכמהין ופטריות הם כן פרי מפרי עיי' שו"ת שיטמ"ק בכורות לו: ד"ה גמ' אם כן [מובא בקובץ שיטות קמאי] שג"כ כתבו כתוס' אך כתבו "שווין קצת" ועדיין צ"ב.

להלכה: לגבי עופות כתב הרמב"ם בהדיא [מע"ש ז יב] שנקלחים מכסף מעשר וא"כ לא פסק כסתמא דברייתא השניה.

לגבי דגים וציר שלהם - עיי' רמב"ם מע"ש ז ג - ד שילפינן מ"כגון הפרט" למעט מים ומלח וכמהין ופטירות שאין גידולם מן הארץ עכ"ד הרמב"ם ומשמע שדגים לא ממעט וכ"כ בהדיא בהלכה ח' שמורייס ניקח בכסף מע"ש וכ"כ בפרק ח הלכה ה שיש ציר של מעשר שני ועכ"ח היינו שנקנה מדמי מע"ש ועיי' דרך אמונה [בביאור"ל ד"ה שגידוליו] שזה דלא כסוגיין שאומרת שמאן דדריש כלל ופרט שבעי גידולן מן הארץ - ממעט דגים וכתב בדרך אמונה שנראה לומר שהרמב"ם פוסק כהתו"כ שלומד מכלל ופרט וכלל למעט כמהין ופטירות ודלא כסוגיין שאומרת שמאן דדריש כלל ופרט וכלל ממעט דגים וטעם שלא פוסק כסוגיין - משום דסתמא דמתני' דתנן חוץ מהמים והמלח - משמע שדגים שרי ודווקא לגבי כמהין ופטירות י"ל דתנא ושייר דלאו אוכל נינהו וכמ"ש בהל' עירובין פ"א לגבי עירוב אבל לא לגבי דגים ועיי' ביד מלאכי כללי הרמב"ם שמביא משיירי כנה"ג בשם תומת ישרים שג"כ כתב שהרמב"ם פסק כת"כ נגד גמרא ועיי"ש שמקשה עליו וחולק עליו וסובר שוודאי יש לפסוק כגמרא ולדבריו עדיין צ"ב ליישב דעת הרמב"ם למה יליף מכעין הפרט ובכל זאת לא ממעט דגים וגם מש"כ הדרך אמונה שסתם משנה משמע שמרבים דגים עדיין צ"ע וכי בשביל לפסוק כסתם משנה פסקין כנגד הגמ' והלוא כמה פעמים פוסקת הגמ' נגד סתם משנה וצ"ע ועיי' בפירוש מראה הפנים על הירושלמי שכתב דהרמב"ם ס"ל דהגמ' נשאת להלכה שסתמא דברייתא הראשונה שדורשת כלל ופרט וכלל - מרבה גם דגים וכהו"א של הגמ' דדגים איכא ביניהו ודחיית הגמ' היא רק לשיטת אב"י עיי"ש וגם זה דוחק דלשון הגמ' "אלא אמר רבינא" משמע שכך פוסקת הגמ' למסקנא.

ש. מהן: פעפועין, חלוגלות, גודגדניות, חזיז, כפניות וכשות והאם מערבין בהן ומדוע?

ת. פעפועין וחלוגלות הן סוגים של ירקות עליים⁵⁶³ ואמרינן בגמ' שמערבין בהן⁵⁶⁴.

גודגדניות בלעזי רש"י פ"י שהוא כוסבר⁵⁶⁵ ובגמ' אמר רב שמערבין בהם ומביאה הגמ' ברייתא שכתבו בה שגודגדניות, מרובי בנים - יאכלו, חשוכי בנים - לא יאכלו ואם הוקשו לזרע [שהוקשו הקלחין כעץ, שכבר צמח בהן זרעו ואז קשין הקלחין לכל אדם - רש"י]. אף מרובי בנים לא יאכלו. וישנם בגמ' ג' תירוצים לגבי גודגדניות מתי מערבין ומתי לא ויש ביניהם נפק"מ להלכה:

⁵⁶³ עיי' רש"י בסוגיין שפעפועין - ירקות שקורין ... יוטלי"ש בלעז. ובלעז"י רש"י פ"י שהוא מין סלק ולגבי חלוגלות - עיי' רש"י ר"ה כה: שפ"י שהוא מין ירק עיי"ש ועיי' בלעזי רש"י [כאן ובמס' ר"ה] שהוא מין עשב בר.

⁵⁶⁴ ופעמים שאדם סומך עליהם לסעודה [ריטב"א].

⁵⁶⁵ וגם על זה כתב הריטב"א שפעמים שסומכין עליו לסעודה ועיי' בערוך [ערך גודגדניות] שכתב על גודגדניות שהן עשב שאוכלין הגמלים ולא יאכל אדם אותם אלא עיי' הדחק עכ"ל.

לתירוץ א': גודגדניות כשירות לעירוב רק כשהם רכות ורק למרובי בנים. אבל חשוכי בנים תניא בברייתא שלא יאכלו גודגדניות כלל ופרש"י שכן ממעיטין את הזרע⁵⁶⁶ וכן כשהן קשות לא יאכלום אף מרובי בנים שכן הם מזיקות לכל אדם.

לתירוץ ב': גודגדניות כשהן רכות⁵⁶⁷ כשירות לעירוב לכולם אף שרק מרובי בנים דרכן לאכול דסגי בזה שחזו לחלק מהאנשים וכדתנן במתני' מערבין לנזיר בין ולישראל בתרומה.

לתירוץ ג': היתר עירוב בגודגדניות הינו רק בגודגדניות שבאות ממדי ופרש"י שהם יפות⁵⁶⁸ ומשמע מתירוץ זה שבגודגדניות רגילות – אכן ס"ל כתירוצא קמא. ועי' הערה⁵⁶⁹.

חזיז - היינו תבואה שעדיין לא גדלה שליש גידולה – והדרך לקצור אותה לבהמות ואח"כ היא צומחת שוב⁵⁷⁰ – אומרת הגמ' שיש לחלק בין חזיז הגדל בשדה לחזיז הגדל בגינה [היינו מקום גידול ירקות עלים] שהגדל בגינה – עומד למאכל אדם וכולי עלמא אכלי ליה – וע"כ כשר לעירוב ואילו הגדל בשדה אין דרך לאכול ופסול לעירוב⁵⁷¹ ואפי' אם יש מקום שכן דרך לאכול – בטלה דעתם אצל כל אדם⁵⁷² ועי' בהמשך הסוגיא ובתשובה הבאה – שדעת ר' זירא שעל חזיז מברכין בפה"א ולא שהכל ועי' תוס' שם [ד"ה והאי] שאיירי בחזיז דשדה ויל"ע אי סובר ר' זירא שגם מערבין בו שהרי דרך לאכול.

כפניות – היינו תמרים רעים שלא בשלו כל צרכן. ויש ב' סוגים של כפניות: א. **כפניות רגילות** שכשהם על העץ להתבשל כל צרכם ועל כן אין דרך לקטוף אותן כי מחכים שיבשילו כל צרכם אבל אם ממתקן באור – דרך לאכול ב. **כפניות ניסחני** שאינם עתידיים להתבשל כל צרכם ודרך לאכלם חיים. **ודינם לגבי עירוב** – אומר רב [בדף כח]. בגמ' שאין מערבין

⁵⁶⁶ ואע"ג דאין זה אסור לחשוכי בנים דהא זה לא מסרס רק ממעיט את הזרע [דאם היה מסרס היה אסור אף למרובי בנים] אלא שזה רק לא מומלץ – ומ"מ כל דבר שאין דרך של אדם מסוים לאכול – פסול לו לעירוב כנלענ"ד וצ"ע.

⁵⁶⁷ עי' מאירי שכתב בהדיא שאיירי רק ברכות

⁵⁶⁸ וגם בזה בפשטות איירי רק ברכות.

⁵⁶⁹ וכתב הריטב"א דאע"ג דתנן במתני' מערבין לנזיר בין וכו' – ס"ל להאי תירוצא שיש לחלק בין דבר איסור דהתם איזה גופיה חזי אלא דאריא דאיסורא רביע עליה- שבו אמרי' שאם שרי לאדם אחר שרי לערב בו, לבין גודגדניות שהם עצמן קשין לגוף שבהם אסור לערב למי שהן קשין לו.

⁵⁷⁰ עי' משנה מנחות י ח "קוצר לשחת [לפני העומר] ומאכיל לבהמה"

⁵⁷¹ עי' ריטב"א שפי' לגבי חזיז דגינייתא שהוא מין חזיז ידוע שאינו ראוי לתבואה כלל ולא היה עולה יפה ונוהגין לזרעו לאכילת ירקו [פי' הירק שלו] כשהוא לח, אבל חזיז דעלמא אין מערבין בו אפילו בבבל דבטלה דעתם אצל כל אדם עכ"ל והיינו שחזיז דגינייתא הוא מין שונה דאינו נזרע כלל לשם טחינת הגרעינים שלו אלא למאכל אדם. אבל חזיז שבשדה – היא חיטה שנזרעת לשם טחינת הגרעינים שלה וכשהיא רכה – דרך לקצרה ולתתה לבהמה ולא לאדם [כנראה היא פחות ראויה למאכל אדם מאשר דוגייתא] אלא שצ"ע אם חזיז דגונייתא אינו ראוי לתבואה כלל – למה נקרא חזיז.

⁵⁷² אא"כ יש לבני המקום סיבה שעושים כן ואילו הייתה סיבה כזו אצל כל העולם – גם הם היו עושים כן [תוס'].

בכפניות ופרש"י [כח: ד"ה ויכול] שאיירי כשלא מתקן ע"י האור דבכה"ג אין דרך לאכלן ואע"פ שיכול למתקן ע"י האור מ"מ לעירוב בעינן מידי דחזי להאי שעתא ולגבי אי מערבין בכפניות ניסחני - ע"י הערה 573

כשות היינו צמח הגדל על היזמי שזה שיח קוצני⁵⁷⁴ – אמר ר' יהודה אמר רב שמערבין בו⁵⁷⁵

להלכה – לגבי חזיו וכשות - בטור ושו"ע לא הוזכר דין עירוב בהם אבל **ברמב"ם** [עירובין א יא] כתוב שמערבין בהם⁵⁷⁶ והובא בב"י שפו וכתב הב"י שאפשר שטעם שהטור לא הזכיר לערב בחזיו - כיון דהשתא לא אכלי ליה וכדאמרי בגמ' שמקמיה שאתי רב לבבל וחזי דאכלי ליה - סבר שאין מערבין בו [פי' וסבר הטור שהשתא המצב הוא כמו מקמיה דאתי רב לבבל] **והרמב"ם** שכתבו נראה שסובר דאע"ג דאין לא אכלינן ליה **כיון דבני בבל אכלי ליה חשיב שפיר מאכל ומערבין בו** עכ"ד הב"י **ומיהו לא הזכיר הב"י** מדוע השמיט הטור דין כישות שמערבין בהם **ויל"ע** איך סובר הרמב"ם שבגלל שבני בבל אוכלים אותו מערבין בו הרי הגמ' דחתה הסבר זה ואמרה "וכי בבל רובא דעלמא" וע"י בספר **גאון יעקב** בסוגיין שנראה שהבין דהרמב"ם איירי אכן רק בדגנונייתא ועי"ש שמקשה למה הרמב"ם לא פירש דבריו שאיירי רק בדגנונייתא עי"ש ש וצ"ע **עוד יל"ע** אמאי לא הזכירו הטושו"ע דין חזיו דגנונייתא שבו וודאי מערבין וכמסקנת הגמ' ריש כח: ועי"ש בסוף העמוד שהגמ' גם נתנה שיעור לחזיו - כאזוליתא דאיכרי עי"ש ועי' בערוה"ש שפו ט שמביא דברי הרמב"ם.

⁵⁷³ בפשטות משמע בגמ' שכפניות זכרים – מערבין בהם שהרי זה היה התירוץ הראשון של הגמ' בקושיא על רב מהברייתא שמטמאות טומאת אוכלין – שהברייתא איירי בכפניות זכרים ולכן מטמאות טומאת אוכלין וה"ה שמערבין בהן ואמנם חזרה בה הגמ' מתירוץ זה ואמרה שהברייתא איירי בנקבות שמטמאות טומאת אוכלין אך לא מערבין בהן, אבל מה שחזרה בה הגמ' - זהו משום שכפניות זכרים צריכות להיות חייבות במעשר גם לר' יהודה ובברייתא א"ר יהודה שפטורות ממעשר אבל לא חזרה בה הגמ' ממה שאמרה שכפניות זכרים מערבין בהן. **אמנם הריטב"א** ד"ה אלא כתב שלאחר שחזרה בה הגמ' והעמידה את הברייתא בנקבות – סוברת הגמ' שגם **כפניות זכרים אין מערבין בהם כי אינן נאכלים כמות שהן וצריך למתק אותן** וכ"מ **בשו"ע** [שפו ה] שכתב בסתמא שאין מערבין בכפניות ולא חילק בין זכרים לנקבות **וכ"מ מרש"י בפסחים** נג. ד"ה בדניסחני קץ שכתב וז"ל **תמרים של דקל זכר**, ואינן מתבשלין בו עולמית, וגודרין אותן בניסן **והן מתבשלות מאליהן בכלי כפות תמרים**, ולעולם הן קטנות עכ"ל וא"כ צריכין מתוק וא"כ אע"ג דגמרי פירי הן וחייבות במעשר – מ"מ לעירוב אינן כשירות כל עוד לא מיתקן ע"י האור.

⁵⁷⁴ ע"י **רש"י** סוכה יג. שפי' שהיזמי זה מין של סנה ועי' **רש"י** ע"ז מז: שפי' שזה קוץ ועי' **רמב"ם** נזקי ממון ה ג וז"ל מותר ללקט עצים משדה חברו והוא שיהיו עצים פחותים וקרובים להיות קוצים כגון היזמי והיגי. ו.

⁵⁷⁵ ע"י **גמ' מו"ק יב: וב"מ מב: שדרך** לשים את הכשות בשיכר ועי' ביאור **הגר"א** שאומר שאם בכשות מערבין כ"ש בכמהין ופטירות עכ"ד **ובדעת הרי"ף והרמב"ם** שס"ל שלא מערבין בכמהין ופטירות י"ל ששאני כשות שכשמערבין אותו בשכר – מלפתין בו את הפת דדרך לשתות שכר בסעודה [ע"י תוס' ברכות מא: ד"ה אי] ואע"ג דגם מלח שמים באוכל שהוא בתוך הסעודה י"ל שס"ל לרי"ף ורמב"ם דכשות חשיבי יותר אוכל ממלח דסוף סוף דרך לאכול אותו גם לבדו דהרי ברכתו אדמה ולא שהכל כדמסקינן **להלכה** לקמן דף כח: ועדיין צ"ב.

⁵⁷⁶ ושם גורס הרמב"ם "חזין" אך בב"י כתב שהרמב"ם כתב שמערבין בחזיו וצ"ל שחזין הוא חזיו או שבנוסח הרמב"ם שלפני הב"י היה כתוב ברמב"ם "חזיו" ועי' בשנויי נוסחאות ברמב"ם פרנקל שיש גורסים ברמב"ם חזיו עי"ש ועי' במעשה רוקח שיי"ג חזיו.

לגבי גודגדניות פוסק **מרון** [שפו ה] שאין מערבין בגודגדניות שהוקשו לזרע – ומשמע שברכות שרי לכולם אף שלא באו ממדי וכתירוץ ב' וטעם שפסקי' כתירוץ ב' – נראה כיוון דבעירובין הלכה כהמיקל.

לגבי כפניות פוסק **מרון** [שם] בסתמא שאין מערבין בהם ולא חילק בין תמרים רעים שדרך להבשיל ע"י האור לבין ניסחני וצ"ע.

ש. מה מברכין על חזיז ומדוע?

ת. **חזיז של גינות** שנזרע לשם אכילת אדם והוא גמר גידולו – מברכין עליו לכו"ע בפה"א.

חזיז של שדות שאין דרך אדם לאכלו ואין הוא גמר גידולו [דגמר גידולו הוא כשנעשה תבואה] – **נחלקו אמוראים** דעת ר' זירא – שבכל זאת מברך עליו אדמה דהא מהקרקע גדל ודעת המלמד של ה"ינוקא דבי רב – שמברך שהכל מברך עליו שהכל מחמת שאין זה גמר גידולו – ואומרת הגמ' שהלכתא כינוקא דבי רב.

הערה: כתבתי התשובה לפי מש"כ תוס' [כח: ד"ה האי] דמחלוקת ר' זירא וינוקא דבי רב לא איירי בשל גינה דבשל גינה לכו"ע מברכין אדמה וכ"מ **מהריטב"א** שכתב שחזיז של גינה נזרע לשם לאכלו לח **עכ"ד** וא"כ זהו גמר פרי וודאי שמברכין עליו אדמה ועי' מה שכתבתי **להלכה** בשם שער הציון.

להלכה - כתב **מרון** [רד א] בסתמא שמברכין על חזיז שהכל ועי' שעה"צ ס"ק יא שנחלקו אחרונים אי קאי גם על של גינה דעת העטר זקנים שכל גינה מברך בפה"א ודעת המגן גיבורים - שהכל עכ"ד השעה"צ ויש להוסיף שגם דעת הפר"ח שמברך בפה"א עי"ש.

ש. מה מברכין על כשות ומדוע?

ת. ר' **יהודה אמר רב** [בדף כח.] אמר שמברכין עליו בפה"א שהרי גדל מהקרקע וכן דעת הינוקא דבי רב [בדף כח:] ואילו ר' זירא אמר [בדף כח:] שמברכין עליו שהכל משום שס"ל שלא יונק מהאדמה אלא מהאוויר.

להלכה - אומרת הגמ' שהלכתא שיונק מהקרקע ומברכין עליו אדמה. **ובשו"ע** לא הביא דין כשות כלל ועי' בספר **מור וקציעה** [להגאון יעב"ץ] סי' ר"ד ד"ה חזיז שתמה על זה ועי' **יד אפרים** [מהג"ר אפרים זלמן מרגליות] על השו"ע סי' רד [בד"ה מג"א ס"ק ז] דאפשר שכשות שלהם היה ראוי קצת לאכילה, מה שאין כן כשות שלנו אין לברך רק שהכל.

ש. מהו "קור" והאם מקבל טומאה? והאם ניקח בכסף מעשר? והאם חייב במעשר? ומה מברכין עליו ומדוע?

ת. קור [ובמקומות אחרים בש"ס נקרא "קורא"] פרש"י דהוא דבר⁵⁷⁷ רך הנוסף על הדקל בכל שנה, וקודם שיגיעו ימות הגשמים יתקשה ויעשה עץ וטוב למאכל הוא. עכ"ד רש"י. ודינו הוא: אם אינו שלוק⁵⁷⁸ או מטוגן - הוא אינו מקבל טומאה אך ניקח בכסף מעשר. וטעם שלא מקבל טומאה פרש"י דלאו אוכל הוא⁵⁷⁹. וטעם שניקח בכסף מעשר - פרש"י דפרי מפרי וגידולי קרקע הוא⁵⁸⁰.

וברור שאינו חייב במעשר ושאינו מערבין בו דלא עדיף מכפניות שאינם חייבות במעשר ואין מערבין בהם כי צריכות תיקון.

ואם הוא שלוק או מטוגן - מקבל טומאה.

ולגבי אי מערבין בו - עיי' הערה⁵⁸¹.

ולגבי ברכתו [כשהוא מבושל]⁵⁸² - נחלקו שמואל ורב יהודה לשמואל - מברך שהכל כיוון שאין נוטעים את הדקל ע"מ לאכול את הקור אלא ע"מ שיתקשה וייעשה עץ. ולר' יהודה - מברכין אדמה⁵⁸³.

⁵⁷⁷ והיינו ענף [עיי' ר"י מלוניל ברכות כה].

⁵⁷⁸ עיי' רש"י ד"ה שלקו שכותב ששלוק היינו מבושל הרבה עכ"ל והיינו שכדי להכשירו לאכילה צריך לבשלו הרבה זמן כדי לרככו.

⁵⁷⁹ ולא דמי לכפניות שמקבלות טומאה אף לפני שתקנו ע"י האור - דשאני כפניות שסגי בתיקון קל וא"צ שליקה וטיגון כמו קור [תוד"ה הואיל].

⁵⁸⁰ והקשה הר"ש [בפירושו לעוקצין ג ה ד"ה חלות] אמאי קור נקנה בכסף מע"ש הא הוא אינו אוכל ובתורה כתיב "ואכלת"? ותירץ דחזי לאכילה ע"י שליקה וטיגון והוי כבהמה וחיה שניקחת בכסף מעשר משום דחזיא על ידי שחיטה ובישול ולאחר שליקה וטיגון - מטמא טומאת אוכלין אבל קודם שליקה דלא חזי לא מיטמא ומ"מ ניקח כיון דחזי ע"י תיקון עכ"ד הר"ש.

⁵⁸¹ בפשטות אם תיקנו ע"י שליקה וטיגון - מערבין בו דהוי אוכל וכמו שכתב הר"ש המובא בהערה הקודמת.

⁵⁸² מה שכתבתי שהנידון הוא כשהקורא מבושל - זה מסברא. דבחי - הרי אמר רבי יהודה שהוא כעץ וא"כ אינו אוכל ולא מברכין עליו כלל וגם לשיטת ת"ק כתבו תוס' [ד"ה הואיל] דקור לא מטמא טומאת אוכלין לפני שליקה כי הוא כעץ בעלמא אלא דחזי ע"י שליקה כמו עור עכ"ד תוס' **אולם בספר הפרדס** [מר' אשר ב"ר חיים מתלמידי תלמידיו של הרשב"א, שער פירות העץ] שכתב וז"ל "קורא חי, הוא ראש הדקל כשהוא רך וטוב וראוי לאכילה, מברך עליו שהכל" וכ"כ בשיעורי הגרי"ד **סולוביצק** על ברכות לו. ושם אכן נשאר בצ"ע אמאי לרב יהודה מברך עליו אדמה הא אין דרך לאוכלו חי עיי"ש ולכאוי יש להק' יותר - אמאי מברך עליו כלל הא הרי הוא כעץ.

⁵⁸³ ובפשטות - ס"ל כר' זירא לעיל שאמר שעל חזיו מברכין אדמה אע"ג שלא נזרעה התבואה לשם אכילת חזיו.

ש. האם כפניות מקבלות טומאה? האם ניקחות בכסף מעשר? האם חייבות במעשר ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' דף כח: אמרי' שכפניות מקבלות טומאה וניקחות בכסף מעשר דיש עליהם שם של אוכל כי ראויין לאכילה כשמתקן ע"י האור⁵⁸⁴ וכדאמר רבי יוחנן בטעם מאן דאמר ששקדים המרים חייבים במעשר – כי יכולין למתקן ע"י האור ואומרת הגמ' שה"ה לגבי קבלת טומאה בכפניות. וכמו כן הם פרי מפרי וגידו"ק.

ולגבי אי חייבות במעשר – נחלקו בזה חכמים ור' יהודה בברייתא – לחכמים חייבות דחשיב גמר פירי הואיל ויכולין למתקן ע"י האור ולר' יהודה פטורות דלא חשובים גמר פירי ואומרת הגמ' שבכפניות ניסחני – אפי' לר' יהודה חייבות במעשר דחשובים שנגמר גידולן⁵⁸⁵.

להלכה: לגבי טומאת אוכלין פסק הרמב"ם [טו"א א יג] דמקבלין טומאה. **לגבי אי חייבות במעשר** – פסק הרמב"ם [מעשר ב ה] ששיעור חיוב תמרים במעשר משיתפחו כשאור וכתב **בדרך אמונה** [להגר"ח קניבסקי מעשר ב לח] שאע"פ שקודם לכן יכולין למתקן ע"י האור – מ"מ פטורות⁵⁸⁶ ומיהו אותן מין תמרים שאין מתבשלין יותר והן גמר פרי שלהן ואוכלין אותן כן ע"י מיתוק באור [-והיינו תמרים זכרים] חייבין במעשר כיון שעומדים לכך עכ"ד הדרך אמונה והיינו כדעת רבי יהודה שמחלק בין תמרים זכרים לבין תמרים שלא נתבשלו כל צרכן וע"י הערה⁵⁸⁷.

ש. מהם "שקדים המרים" והאם חייבים במעשר ומדוע?

ת. שקדים המרים הם שקדים שבקטנותם הם מתוקים וראויין לאכילה וכשגדלים – הם מרים ואינן ראויין לאכילה אלא אם מתקן ע"י האור.

ובדינא לגבי מעשר נחלקו תנאים: **לדעת ת"ק** – כשהם קטנים הם חייבים במעשר שכן זה נקרא גמר גידולן שכן דרך לקטוף אותן קטנים שאז אפשר לאכלן גם בלי למתקן ע"י האור. וכשהם גדולים – פטורים ממעשר כי א"א לאכלן ללא מיתוק⁵⁸⁸

⁵⁸⁴ דכיוון דבשל יכול למתקן חשיב אוכל אף קודם מיתוק ולא דמו לקור שלפני שליקה וטיגון הוא כעץ בעלמא [תוד"ה הואיל].

⁵⁸⁵ ומ"מ לעירוב אפי' ניסחניות פסולות לעירוב כל עוד לא מיתקן שכן אע"ג שנגמר פריין – אינן ראויות לאכילה ללא מיתוק [ריטב"א ד"ה אלא וכ"מ מרש"י פסחים נג. ד"ה בדניסחני עיי"ש].

⁵⁸⁶ וכ"מ מדברי העיניים למשפט [להגר"י אריאל] שציין על דברי ר' יהודה שפוטר – שכ"פ הרמב"ם.

⁵⁸⁷ ואע"ג דלגבי שקדים המרים פסק הרמב"ם [מעשר א ט] שפטורים ממעשר אף שאפשר למתקן ע"י האור – תירץ הדרך אמונה [שם ס"ק סה] דהם אינן עומדין למיתוק וע"י בהרחבה בזה בביאור"ל של הדרך אמונה תרומות ד כא ד"ה על עיי"ש.

⁵⁸⁸ וצריך לומר שלת"ק אין דרך למתקן ע"י האור ולאכלן דאם זה דרך – במה הם שונים מכל מאכל

לדעת גירסא א' בדעת ר' ישמעאל⁵⁸⁹ בן ר' יוסי בשם אביו – גם קטנים וגם גדולים פטורים ממעשר. דכשהם קטנים לא חשיב גמר פירא וגדולים – אינם ראויין לאכילה ללא מיתוק.

לדעת גירסא ב' ["אמרי לה"] בדעת ר' ישמעאל ב"ר יוסי בשם אביו – גם קטנים וגם גדולים חייבים. דקטנים חשיבי גמר פירא שדרך לקטפם קטנים, וגדולים – ראויין למתקן ע"י האור.

להלכה - אומרת הגמ' שאמר ר' אילעא א"ר יהודה שהורה ר' חנינא בציפורי כגירסא א' בדעת ר' ישמעאל ב"ר יוסי בשם אביו – שזה וזה פטורים וכן פסק הרמב"ם [מעשר א ט].

הערה: יש לעיין מה דין שקדים המרים לגבי: קניה בכסף מעשר קבלת טומאה ועירוב והנה לגבי קניה בכסף מעשר וקבלת טומאה - **נראה שלמ"ד שחייבים במעשר** – פשוט שמקבלים טומאה ושנקנים בכסף מעשר שהרי הם גמר פירי וכ"ש שהו אוכל אבל **למ"ד שאינן חייבות במעשר** שכן אינן גמר פירי – נראה שבקטנים שראויין לאכילה – מקבלים טומאה שהרי הם אוכל רק שאינן גמר פרי וזה לא מעכב לגבי קניה בכסף מעשר [שאפי בהמה יכול לקנות בו] וקבלת טומאה [שאפי כפניות שאינן גמר פרי – מקבלות טומאה הואיל ואפשר לתקן וכ"ש שקדים מרים קטנים שהם מתוקנות ועומדות] ובגדולים שאינן ראויין לאכילה אלא ע"י מיתוק – ולמ"ד שאינן חייבין במעשר אין דרך למתקן ולכן שונים מתמרים זכרים כמ"ש הדרך אמונה המובא בהערה שלפני הקודמת - צ"ע אי מקבלים טומאה ואם נקנים בכסף מעשר.

ולגבי עירוב – כתב הריטב"א שגדולים שצריכות תיקון – אפי' למ"ד שדרך לתקן וחייבות במעשר מ"מ פסולות לעירוב אלא שיל"ע בקטנים שא"צ תיקון – נראה שכשירין לעירוב וצ"ע בזה.

ש. מה הפירוש "עור ששלקו" והאם מקבל טומאה?

ת. עור ששלקו - הכוונה שבשלו הרבה עד שנהיה ראוי לאכילה ודינו – כתוב בברייתא המובאת בגמ' [כח:] שמקבל טומאה.

ש. באופן כללי - כמה שיעור צריך שיהא במזון כדי שיוכל לערב בו?

ת. שיעור עירוב – אמרי' **במשנה** לקמן פב: וכן במעילה יז: המובאת בגמ' לקמן כט. שהוא ב' סעודות ומסבירה **הגמ'** [כט:] כל שהוא ליפתן - כדי לאכול בן כל שאינו ליפתן - כדי

שדרך לבשלו שחייב במעשר.

⁵⁸⁹ תוקן עפ"י מסורת הש"ס. וכן הוא לפנינו בחולין כה: וע"י שבת קיח: שהגמ' מונה את חמשת בני ר' יוסי שהיו גדולים בתורה – ולא מונה שם את ר' שמעון ומוכח שלא היה לו בן ת"ח בשם זה.

לאכול הימנו. ופירש"י כדי לאכול בו. ללפת בו את הפת מזון ב' סעודות: כדי לאכול הימנו. שיהו כל ב' הסעודות ממנו: ועיי' הערה⁵⁹⁰ והערה⁵⁹¹.

ש. מהו שיעור ב' סעודות בכשות, בפולין לחין ובחזיז?

ת. **בכשות ובפולין לחים** אמרי' בגמ' שזה "כמלוא היד"⁵⁹² **ובחזיז** אמרי' בגמ' שזה כמלוא אוזילתא דאיכרי ופרש"י שזה אגודות ירק שכורכין האיכרים⁵⁹³.

להלכה - דין כשות וחזיז לא הובא בשו"ע אלא רק ברמב"ם [עירובין א יא] שכתב ששיעור כישות כמלוא היד ושיעור חזיז הוא ליטרא⁵⁹⁴ **ובפולין לחין** כתב מרן [שפו ז] שזה כמלוא היד וכתב במשנ"ב ס"ק לח ובשעה"צ ס"ק לח הביא מהאו"ז שפולין דרכם לאכול חין ולא יבשים **עכ"ל** ונראה דט"ס במשנ"ב וצ"ל שדרכן לאכול לחין ולא יבשים וכן הוא באו"ז.

ש. מהו "קליא" "ירקא דקליא" ומה השיעור של ב' סעודות בירקא דקליא?

ת. "קליא" – פירש"י שהוא קלח של עשב וקשה כעץ עכ"ל⁵⁹⁵ ומשמע שירקא דקליא – הן העלין הרכין שצומחים מאותו עשב⁵⁹⁶ ואמרי' בגמ' שהשיעור לערב בו הוא "כמלוא היד"⁵⁹⁷.

⁵⁹⁰ ויל"ע אי בשיעור ב"ס אזלי בזה בתר אדם בינוני או שכל אדם לפי גודלו [וה"ה גבי "כמלא היד" יל"ע בזה] ועיי' בספר **הערות הגרי"ש אלישיב** שבת פא. לגבי שיעור של הוצאת אבני בית הכסא שכתוב שם בגמ' שהוא כמלוא היד - שכתב דשיעור זה אינו לפי יד כאו"א, אלא לפי יד של אדם בינוני, וכמו בכל שיעורי חז"ל.

⁵⁹¹ ויל"ע אמאי לא צריך שיעור ג' סעודות דהא ג"ס חייב אדם לאכול בשבת וצ"ל שבשביל שיקרא שביתה סגי בסעודת יום חול וצ"ע.

⁵⁹² עיי' **ר"י מלוניל** על הרי"ף שבת לד. [מובא בקובץ שיטות קמאי שבת פא.] דכמלוא היד היינו שיוכל להחזיקם בידו אחת עכ"ל ושם איירי לגבי אבני ביהכ"ס ונראה פשוט שה"ה לכאן. **ועיי' ריטב"א** שכתב שדרך ללפות שתי סעודות בכשות ופולין לחין. **עכ"ל** ויל"ע מה הקשר בין "מלוא היד" לשיעור ב"ס ואם נאמר שבמקרה זה אותו שיעור – א"כ איך הגמ' לומדת ממה שאמר ר' יחיאל לגבי פולין וקליא – לכשות⁵⁹³ עיי' **אור זרוע** עירובין קלא שכתב וז"ל אוזילתא דאיכרי פירוש רבינו שמואל תרמילו של רועה בקר קרוי כך ע"ש שעשוי לולאות כמצודות ורשתות של דגים דאיכרי נמי איזלי.

⁵⁹⁴ ועיי' בב"י [שפו ז] דאפשר שהוא מפרש ששיעור הירק שכורכין האיכרים הוא ליטרא ושיעור ליטרא כתב רש"י [כט. ד"ה אוכלא] שהוא לוג [לדעת הגר"ח נאה הוא 344 סמ"ק ולדעת החזו"א - 600 סמ"ק]⁵⁹⁵ **ועיי' בערוך** שנקרא קליא ע"ש ששורפין אותו ונותנין אותו בבורית ורוחצין ידיהן כמו "קלם מלך בבל" (י'רמיה כ"ט, כ"ב) עכ"ל **ועיי' רש"י** ויקרא ב יד על הפסוק "קלוי באש" שפ"י שמיבשים אותה על האור באבוב של קלאים **עכ"ל** וא"כ אולי גם כאן יסבור שלא איירי בשריפה ממש אלא בייבוש.

⁵⁹⁶ **ועיי' ר"ח** שפ"י שירקא דקליא הם ירקות ששורפין אותן ומערבין אפרן בבורית עכ"ל ומשמע שאין בירק הזה חלק קשה וחלק רך אלא כולו רך ודלא כפרש"י ועיי' בריטב"א שהביא את ב' הפרושים ובשם רש"י כתב שקליא הוא כרוב שקלח שלו קשה ועלין שלו רכין ע"ש.

⁵⁹⁷ וטעם שנקט בפולין "לחין" – כתב **הריטב"א** דאילו יבשין פשיטא שאין מערבין בהם שהרי אין נאכלין כמות שהן חיים עכ"ד הריטב"א.

ש. האם מערבין בסילקא ומדוע?

ת בגמ' אומרת שמערבין בתרדין דהיינו סילקא – כשהם חיים או כשהם מבושלים לגמרי אבל בבשיל ולא בשיל – לא כי הוא מסוכן⁵⁹⁸ 599.

ש. האם מערבין בתפוחים ואם כן – מה השיעור שלהם ומדוע?

ת. **לגבי תפוחים** – בגמ' מובא **שתלמידו של רבא** אמר שמערבין בהם ורבא תמה על זה והוכיחה הגמ' מברייטא שמשווה דין עירוב לדין טומאת אוכלין [לגבי צירוף כמה מיני אוכלין לשיעור] דשמעין מינה שכמו שתפוחין מקבלין טומאת אוכלין ה"נ שמערבין בהם. וכמו כן ר' נחמן אמר שמערבין בהם ושיעורן הוא קב.

הערה א: הקשו הראשונים למה תמה רבא ומה היה הס"ד שלא מערבין ומתוך כך כתב **המרדכי** [סי' תפו ומובא בב"י סי' שפו אות ז] שאיירי בתפוחי יער שהן גרועין יותר עכ"ל **ודעת תוס'** [כז: בדיבור הראשון] שאירי בתפוחין רגילים ושתמיהת רבא הייתה רק כדי לחדד את תלמידו וטוענים שליכא למימר שאירי בתפוחין של יער שצריך למתקן דא"כ לא היו מביאים ראיה מחיובן במעשר [דהרי עירוב צריך להיות דבר מוכן לאכילה כדאמרי לעיל גבי כפניות] **וכן דעת הרשב"א** שאירי בתפוחין רגילים ולדעתו תמיהת רבא הייתה מכיוון שאינן עיקר סעודה וגם לא ליפתן אלא באין רק לקינוח עכ"ל [והוכיח לו תלמידו מהברייטא דכל שמטמא טומאת אוכלין חשיב אוכל לגבי עירוב וזה כולל גם קינוח] **ובהסבר דעת המרדכי** כתב המשנ"ב [שפו מד] שס"ל שתפוחי יער ראויין לאכילה ע"י הדחק ללא תיקון וכ"כ **בריטב"א** שתפוחי יער נאכלין ע"י הדחק.

הערה ב עי' **ריטב"א** [כט. ד"ה תפוחים] שכתב שבקב תפוחין יש שיעור ללפת בהם ב"ס עכ"ל **וברשב"א** [כט. ד"ה אמר] כתב שתפוחין לקינוח סעודה הן באים ויל"ע וכי בשביל קינוח של ב"ס משתמש אדם בקב תפוחין וצ"ע.

להלכה - פסק מרן [שפו ז] שמערבין בתפוחי יער [כהמרדכי הנ"ל בהערה] ושיעורן מלא הקב עכ"ל השו"ע וצע"ק לשון "מלוא" הקב ולגבי אי גם בתפוחים רגילים השיעור הוא בקב - מדברי המשנ"ב [ס"ק מד] משמע שלדעת מרן בעינן פחות מקב דכתב המשנ"ב שהפוסקים האומרים שגם תפוחים רגילים בקב חולקים על השו"ע. **ולהלכה** משמע מהמשנ"ב שפוסק כמותם שגם תפוחים רגילים בעי" קב.

⁵⁹⁸ ונחלקו הרמב"ם והראב"ד [בהלכות עירובין א יא] **להרמב"ם** בכל ירק אסור בבשיל ולא בשיל **ולהראב"ד** – רק בתרדין דהיינו סילקא. וכתב המ"מ ודברי רבינו [הרמב"ם] נראין בטעמן שאין אדם אוכל ירק בשיל ולא בשיל ופסק מרן [שפו ה] כהרמב"ם.

⁵⁹⁹ **ויל"ע** מה השיעור של בשיל ולא בשיל והאם גם רוב בישול החשב כך ובפשטות מלשון ר' חסדא [וללשנ"ב- גם ר' המנונא] שקורין לזה "חיי" משמע שאין זה רוב בישולו וצ"ע.

ש. כשמחלק לעניים מעשר עני מהגורן – כמה המינימום שצריך ליתן לכל עני לגבי תבלין, ירק, אגוזים, רימונים, אפרסקים, אתרוג, חיטים, שעורים, כוסמין, גרורות, דבילה, יין ושמן ומדוע?

ת. לגבי תבלין – אמרי' בגמ' ששיעורן הוא "עוכלא" ופרש"י שזה שמינית הלוג⁶⁰⁰

לגבי ירק – [היינו עלים שדרכם להאכל] אמרי' בגמ' שהשיעור הוא "ליטרא" ופרש"י שליטרא זה לוג⁶⁰¹

לגבי אגוזים – אומרת הגמ' שבעי' עשרה.

לגבי אפרסקים – חמישה.

לגבי רימונים – שניים.

ולגבי אתרוג – אחד

לגבי חיטין – חצי קב

שעורין לת"ק – קב לר"מ – חצי קב

כוסמין – קב וחצי.

גרורות – קב.

דבילה – לת"ק – מנה לר"ע – פרס דהיינו חצי מנה.

יין – לת"ק – חצי לוג לר"ע – רביעית⁶⁰².

שמן – לת"ק רביעית לר"ע – שמינית

שאר כל הפירות – כדי שימכרם בשוק ויקח מזון ב"ס⁶⁰³

⁶⁰⁰ ולוג הוא ששה ביצים [עי' רש"י שמות טז לו] וא"כ עוכלא לשיטת רש"י הוא שלושת רבעי ביצה. וכן דעת הרמב"ם [עירובין א יב] שעוכלא הוא חצי רביעית והיינו שמינית הלוג שזה שלושת רבעי ביצה אמנם דעת הר"ף [ב"ב מה:] [והרשב"ם [ב"ב צ. ד"ה ועוכלא] והר"ח [מובא ברשב"ם שם]. שעוכלא הוא חמישית הלוג – דהיינו ביצה וחומש. ומחלוקתם תלוי בגירסתם בגמ' ב"ב צ. עיי'ש ועי' ביאור הגר"א על שו"ע חו"מ רלא ד שכתב שהשו"ע גרס כרש"י ועי' סמ"ע שם ס"ק ב שהביא דברי הרשב"ם.

⁶⁰¹ ודעת הרמב"ם [עירובין א יב] שליטרא היא ב' רביעיות הלוג – דהיינו חצי לוג וכ"כ בירושלמי תרומות י ה "וכמה לוגא עביד תרתין ליטרין" ועי' תפא"י בכורות ה א שמחמת הירושלמי הזה אומר שכנראה יש ט"ס ברש"י בעירובין. וכתב הרמב"ם שם שליטרא הוא משקל של ב' רביעיות מים שהוא 35 דינרים ולפי זה בירק לא אזלי' בתר הנפח אלא בתר המשקל [וירק שוקל פחות ממים וע"כ נפחו גדול יותר].

⁶⁰² ועי' דרך אמונה מתנו"ע ו נח שאירי' ביין חי אבל ביין מבושל שיעורו כדי לטבל בו ב"ס וכמו שאמרה הגמ' בהמשך לגבי עירוב וכ"כ הרש"ש [פאה ח ה] ועיי'ש שתמהו על השנות אליהו שכתב ששיעור חצי לוג הוא לטבל בו ב"ס עיי'ש.

⁶⁰³ במשנה בפאה המובאת בסוגיין כתוב דין זה בשם אבא שאול והרמב"ם [מתנו"ע ו ח] פסק דין זה וכתב מהר"י קורקוס שאין חולק בזה על אב"ש. ולפי זה צ"ל שאב"ש שדיבר על "שאר פירות" שלא מנויים במשנה - לא התכוון לפירות המנויין בברייתא דהיינו אגוזים אפרסקים רימונים ואתרוג – שהרי שם לא

וטעם שלא יפחות משיעור הנ"ל – פרש"י [ד"ה רבי שמעון בן אלעזר] דכתיב "ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה" ובציר מהכי לא הוי נתינה וע"י הערה⁶⁰⁴

להלכה – פסק הרמב"ם [מתנות עניים ו ח] כת"ק דר"ע.

ש. מה הדין כשמערב בפירות הנ"ל האם השיעור שווה לשיעור נתינת מעשר עני בגורן ומנ"ל?

ת. בגמ' אמר רב "וכן לעירוב" אולם אומרת הגמ' שלא לגבי כל הפירות והדגנים המנויים לעיל אמר רב וכן לעירוב דהא לא מערבין בתבלין ולא בחיטין ולא בשעורין וע"י הערה⁶⁰⁵.

להלכה - נחלקו הרמב"ם והרא"ש אם מערבין בתבלין, **להרמב"ם** [א יא] – כן **ולהרא"ש** [ג א] – לא. וכתב הב"י דלדעת הרמב"ם מה שאמרה הגמ' שתבלין לאו בני אכילה נינהו – אמרה א"י בניסיון להסביר את דברי ר' יוסף שרב שאמר "וכן לעירוב" לא דיבר על הברייתא – והגמ' דחתה את הנסיון הזה כמבואר בגמ' וממילא למסקנא לא סוברת הגמ' שלר' יוסף תבלין אינו בכלל אוכל.

ופסק מרן [שפ"ה] **בסתמא** כהרא"ש **ובי"א** הביא דעת הרמב"ם וע"י הערה⁶⁰⁶.

אזלינן לפי שיעור שמוכרן לקבל מזון ב"ס אלא לפי ששיעורים הכתובים בברייתא וצ"ע בזה.

⁶⁰⁴ **והרמב"ם** [מתנות עניים ו ז] כתב לימוד אחר - ומקורו מהירושלמי פאה ח ד - שנא' ואכלו בשעריך ושבעו תן לו כדי שובעו **וע"י משנה למלך** על הרמב"ם שם שהקשה על רש"י ג' **קושיות**: א' – שבירושלמי כתוב כהרמב"ם ולא כרש"י ב' - שקי"ל שממה שכתוב "נתינה" אין לנו לרבות אלא שיעור כזית או ש"פ [כנראה כוונתו לגמ' פסחים לב: "אמר קרא: ונתן - ואין נתינה פחות משה פרוטה" (לגבי נתינת חומש) וכן לגמ' כריתות ו: "נתינה דעלמא כזית"] ג' – הא קי"ל דכ"מ שכתוב "נתינה" – יש בו טוה"י לבעלים וזה ישנו רק בנותן מעשר עני בבית ושם אין דין זה דאין פוחתין וכדאיתא בתוספתא פ"ד דפאה וא"כ איך כתב רש"י שאין פוחתין וכו' הוא מדין נתינה **עכת"ד המל"מ** ע"י"ש. ועל קו' ראשונה של המל"מ הוסיף הג"ר מרדכי פיינשטיין הי"ד [אחיו של הגרמ"פ ואביו של הג"ר יחיאל מיכל פיינשטיין – מובא בספר דף על הדף בסוגיין] שרש"י בעצמו פירש בפרשת ראה ובפרשת תבא, כירושלמי וא"כ תמוה שכאן פ"י אחרת. **עוד יש להקשות על רש"י** שאם הלימוד הוא מנתינה – לא מובן מדוע דימה רב עירוב למעשר עני הא בעירוב אין דין נתינה ובשלמא אי ילפי' מ"ושבעו" י"ל שבעירוב יש דין סעודה. וצ"ע.

⁶⁰⁵ **ומשמע שבכוסמין מערבין וצ"ע** הרי כוסמין גריעי מחיטין ושעורין ולכן שיעורן גדול יותר [ע"י רדב"ז על הרמב"ם הל' מתנות עניים ו ח] וא"כ מדוע בהן מערבין ובחיטים ושעורין לא וצ"ע. **עוד יל"ע אמאי אין מערבין בחיטין חיות** הרי קי"ל ברכות מז. וכ"פ מרן [רח ד] **דהכוסס חיטין מברד בפה"א** ולא שהכל – משום דדרך לאכלן חיין וא"כ אמאי אין מערבין בהן וצ"ל דמ"מ לגבי עירוב בע"י שיהא לגמרי דרך לאכלו וע"י **ביאור** שפ"ו לגבי בשר חי שג"כ צריך שיהא מלוח או מבושל קצת ע"י"ש ועדיין צ"ע אי בשר כזה עדיף מחיטין חיות וצ"ע **ולגבי שאר פירות** כתב **הריטב"א** דמה שאמר אבא שאול שמשערינן בהם לפי מה שיוכל למכרם ולקנות בהם שיעור ב"ס – לא נאמר אלא לענין חלוק עניים דאילו לענין עירוב פשיטא [דבעינן] מידי דאיהו גופיה חזי לאכילה ושיהא נאכל או נלפת כמות שהוא חי עכ"ד הריטב"א.

⁶⁰⁶ וע"י **ב"י** שכתב שמהרי"ף משמע שסובר כהרמב"ם **עכ"ד הב"י** ויל"ע א"כ למה פסק בסתמא כהרא"ש נגד הרי"ף והרמב"ם שהם ב' עמודי הוראה וצ"ע.

ש. האם אוכלין מצטרפין לשיעור ב"ס בעירוב ומדוע?

ת. במשנה [מעילה יז:] המובאת בגמ' כט. כתוב שכל האוכלין מצטרפין לשיעור ב"ס. ובגמ' שם כתוב שסבר ר' יוסף למימר עד דאיכא סעודה מהאי וסעודה מהאי. אמר ליה רבה: אפילו למחצה לשליש ולרביע. והיינו שאפשר שבמאכל א' יהא שלישי שיעור ובמאכל ב' עוד שלישי ובמאכל ג' עוד שלישי ועי' הערה 607.

ש. כמה שיעור עירוב בין חי וכמה מבושל ומדוע?

ת. **בין חי** – בברייתא נחלקו בזה תנאים לגבי שיעור נתינה לעני בגורן – לת"ק חצי לוג ולר"ע רביעית לוג ובגמ' אמר רב שמחלוקתם גם לעניין עירוב ופסק רב כת"ק ששיעורו חצי לוג⁶⁰⁸

בין מבושל - אומרת הגמ' שהשיעור – כדי לאכול בו **ופרש"י** [ד"ה יין וד"ה בחמרא] לשרות בו פת מזון שתי סעודות דחשוב ללפת בו פת [היינו לשרות בו פת] אבל יין חי בעינן להיות בו שתיית שתי סעודות והיינו שתי רביעיות. עכ"ד רש"י.

הערה א: יל"ע **בין חי אי צריך למזוג** במים לפני שמערבין בו דאפי' אם נאמר שלא נחשב מידי דחזי לאכילה - מ"מ הרי יכול לתקנו בשבת ולא דמי לכפניות וכדו' שלא יכול לתקנו בשבת דזה מלאכת בישול⁶⁰⁹ ומלבד זה יתכן שאפי' אם לא יכול למזוג בשבת הווי עירוב

⁶⁰⁷ **בפשטות נראה** שרק במאכלים ששיעורם הוא אחד [כגון קב או מלוא היד] מצטרפין כמה אוכלין אבל באוכלין ששיעורן שונה – לא מצטרפים חצי שיעור מזה וחצי שיעור מזה וכדאמר' בסוכה יז: לגבי צירוף סכך פסול ואוויר "כיון דלא שוו שיעוריהו להדדי - לא מצטרפי" **אולם עי' רש"י** בסוגיין שכותב שמשמע מפשטות לשון המשנה "כל האוכלין מצטרפין" – שאפי' אוכלין שלא שוו שיעוריהן מצטרפין וכתב דאע"ג דבעלמא היכא דלא שוו שיעוריהו לא מצטרפי – אולי בעירוב הקילו [וכמו דקי"ל דהלכה כהמיקל בעירוב וכן כתוב בתוס' מה: שהקילו בעירוב בדבר שיש לו מתירין בספק דדבריהם עי"ש וה"ה הכא הקילו] **ובשו"ת ר"י מסלוצק** [סימן ז] **הביא מספר עצי אלמוגים** [שפו ז] שתירץ שלגבי שיתוף קי"ל לקמן פ: שכשהן מועטין שיעורן שווה – בכגורגרת- וכיון שמצינו מקום א' ששיעורן שווה - מצטרפין אף בשאר מקומות דהיינו בעירובי תחומין ובשיתוף של מרובין כדקי"ל בשבת עו. שסגי בזה שבדבר א' שיעורן שווה עי"ש.

⁶⁰⁸ ולגבי **אי צריך למזוג במים** לפני שמערבין בו – מהסוגיא לקמן כט: מוכח שרביעית יין דכאן **אירי באינו מזוג** ולכן סבר ר' אחא בר ר' יוסף שבשיכר בעי' פי ארבע עי"ש [ובפשטות גם למסקנת הגמ' שם שבשיכר סגי בשתי רביעיות – עדיין בין היינו באינו מזוג דרק בשיכר אמרה הגמ' דחזין דסגי לאדם בשתי רביעיות] ואע"ג דקי"ל שבעינן שהעירוב יהא ראוי לאכילה או לשתייה ללא תיקון וכדאמר' לעיל כח: שלכן לא מערבין בכפניות – י"ל דמשמע **מהריטב"א** כו: [ד"ה והעולה] שרק אם אי אפשר לתקנו בשבת אין מערבין בו אבל מזיגה הרי מותרת בשבת וא"כ שרי לערב באינו מזוג ובשבת יביא מים [שהרי העירוב התיר לטלטל] **וימזוג** בהם את העירוב וז"ל הריטב"א "דעירוב דעבדי כעין סעודה צריך שיהא ראוי לסעודה בשעה שקונה עירוב דהיינו בין השמשות, ואם אינו נאכל כמות שהוא הרי אי אפשר לבשלו ולתקנו בשבת עכ"ל וצ"ע ועי' **בשפת אמת** שדן בנושא זה.

⁶⁰⁹ ועי' **ריטב"א** כז. ד"ה מאן **ורשב"א** כו: ד"ה בכל שכתבו שכל הפסול בכפניות הוא משום שאסור לתקן בשבת עי"ש ומשמע שכל שיכול לתקנו בשבת - א"צ לתקנו לפני שבת. **אמנם עי' גאון יעקב** שמדייק ממש"כ **רש"י** [כט: ד"ה ויכול] לגבי כפניות דלענין עירוב בעינן מידי דחזי בההיא שעתא, והני הא לא מתקינהו" **שגם** אי שרי למתקן בשבת בעי' שימתקן לפני שבת וכן מדייק ממ"ש תוס' [כז: דיבור ראשון] לגבי כמיהין ופטריות וכפניות ופולין יבישין דאין מערבין בהם כי צריך שיהו ראויין לאכילה בשעה

דהא קי"ל שמברכין עליו בפה"ג עיי' משנה לקמן נ. שכן דעת חכמים וכ"פ השו"ע רב א עיי"ש וא"כ ראוי לשתייה הוא. ובפשטות דברי הגמ' היא שא"צ למזוג עוד יל"ע מהו שיעור יין מזוג האם גם הוא שיעורו ב' רביעיות או שצריך שיהא בו יין חי ב' רביעיות וא"כ יחד עם המים זה נהיה ב' לוגין וצ"ע ועיי' **שפת אמת** שמאריך בזה ונשאר בצ"ע.

הערה ב: הרשב"א בעבוה"ק נתיבות שער ד' כתב בתחילה שיין מבושל שיעורו כדי לטבל בו ב"ס ואח"כ כתב וז"ל יראה לי שהיין המבושל בקנח סעודה הוא בא ולא לטבל בו, ולפיכך שיעורו כדי שמביאין ממנו לקנח של שתי סעודות **עכ"ל** והביאו המ"מ והב"י רק את הסיפא של דבריו ["יראה לי" וכו'] **זה דלא כפרש"י** שביין מבושל מטבלין את הפת ועיי' **רמב"ם** [עירובין א י] שפסק כרש"י שיין מבושל הוא "לפתן שדרך העם לאכול בו פיתן" ועיי' מה שכתבתי **להלכה** ועיי' **מאמר מרדכי** [שפ"ה] שהקשה על הרשב"א איך יסביר הרשב"א מש"כ בברייתא "יין כדי לאכול בו" ונשאר בצ"ע **ואולי י"ל** שהרשב"א התכוון על הדרך בזמנו ששונה מהדרך בזמן הגמ' ולכן בתחילה הביא את דברי הברייתא שהשיעור לאכול בו ואח"כ כתב שיראה לו שהשיעור לקנח סעודה ולא לחלוק ח"ו על הגמ' בא אלא לומר שכך המנהג בזמנו של הרשב"א ודוחק וצ"ע.

להלכה – פסקו **הטור ומרן** [שפ"ו ו] ביין חי כת"ק ששיעורו ב' רביעיות⁶¹⁰ וביין מבושל שהשיעור הוא מה שמלפתין בו את הפת דהיינו כרש"י והרמב"ם שכתבתי בהערה ב' **ובמג"א** [ס"ק ח] הביא את דעת הרשב"א שהבאתי בהערה שם **אבל במשנ"ב** [ס"ק לון] כתב שרוה"פ פסקו כרש"י והרמב"ם.

ש. כמה שיעור עירוב בחומץ?

ת. בברייתא אמר ר"ש בן אלעזר שהשיעור הוא "כדי לטבל בו" ואמר ר' גידל בשם רב שהיינו שיעור שמטבלים בחומץ את הירק הנאכל בב' סעודות. ונחלקו הלשונות בגמ' בדעת ר' גידל אמר רב האם איירי בסעודות שיש בהן רק ירק - זו דעת לשנ"ק או שאיירי בטיבול ירק שנאכל בסעודת פת – זו דעת לשנ"ב ועיי' הערה⁶¹¹

שהעירוב חל - עכ"ד תוס' ומדייק הגאון"י שגם אי אין איסור לתקן בשבת - בשביל לערב בהן בעיי' שיתקן לפני שבת **עכ"ד הגאון"י** וצ"ע דיתכן שמה שמצריך שיהיו ראויין בהאי שעתא זה כי א"א למתקן בשבת.

⁶¹⁰ וכתב בחידושי **מהר"ל** דאע"ג דקי"ל כהמיקל בעירוב – כיוון דודאי רב סבר הלכה כרבנן אף בעירוב, אין לחלק בין מעשר ובין עירוב, דהא רב סבר דמערבין בשתי רביעיות יין עכ"ל והיינו דכיוון שרב אמר וכן לעירוב – א"כ השווה את הדינים בתרווייהו וכאילו פסק להדיא להחמיר בעירוב [דהא במתנו"ע הלכה כת"ק דהוא סתמא דמתני'] **עכ"ד** אלא שצ"ע דהא רב לא בא לפסוק הלכה במחלוקת ר"ע וחכמים אלא רק בא לומר ששיעור תרווייהו הוא ב"ס ועדיין יתכן שסובר שבמתנו"ע הלכה כת"ק ובעירוב הלכה כהמיקל.

⁶¹¹ ומשמע בגמ' שברור שרק את הירק מטבלין בחומץ ולפיכך ללשנ"ק שהשיעור הוא בחומץ שמספיק

להלכה – כתב מרן [שפו ו] שחומץ הוי ליפתן וכתב **המג"א** [ס"ק ז' ומובא במשנ"ב ס"ק לה]. דהיינו כדי לטבל ירק מזון ב' סעודות אם היה אוכלו בלא פת עכ"ד המג"א והיינו כלשנ"ק דגמ' 612.

ש. האם מערבין בבצל ובזית ומה השיעור שלהם?

ת. **בצל** - יש לחלק בין בצל עצמו [שנקרא "אם" של הבצל 613 – שתמיד מערבין בו, לבין העלין שלו שמערבין בהן רק אם גדלו כזרת [היינו חצי אמה] אך לפני זה הם מסוכנים לאכילה ועיי' הערה 614 והערה 615]

לסעודה שכולה ירק – השיעור הוא יותר גדול. אולם **בפרש"י** בד"ה חומץ כתב וז"ל כדי לטבל בו בשר מזון ב"ס **עכ"ל רש"י** וא"כ גם בשר מטבלין בחומץ **ועי' מהרש"א** שכתב דתלמודא דנקט ירק לאו דוקא וכ"ה בהגהת אשר"י [וז"ל הג"א: וחומץ כדי לטבל בו ירק או בשר הנאכל בשתי סעודות עם הפת עכ"ל הג"א] אלא דתלמודא לא בא לפלוגי אלא בין כדי לאכול הימנו [היינו לאכול מהירק וה"ה מהבשר] כל הב' סעודות ובין כדי ללפתו עם הפת וק"ל **עכ"ל מהרש"א** והיינו שדרך להטביל בחומץ ירק או בשר אך לא פת. **אך עדיין יל"ע** דהא כתיב בהדיא בקרא [רות ב יד] וְטַבַּלְתָּ פֶתֶךָ בַּחֲמֶץ? [ודוחק לומר שהתם איירי שטבלה רק את הירק או הבשר שנאכל יחד עם הפת] וכמו כן מצינו ברש"י שבת קיא. " מטבל כדרכו - מאכלו ופתו בחומץ". וצ"ע.

612 וכ"כ **המ"מ** [מובא בב"י] שכ"מ מדברי הרי"ף שכתב בסתמא את לשון הברייתא שחומץ כדי לטבל בו ולא הביא את ב' הלישנות וסתמא דברייתא משמע שזה כדי לטבל בו את כל הסעודה. וכתב המ"מ עוד שכ"מ מדברי הרמב"ם **עכ"ד המ"מ** עיי"ש. והיינו דכיוון שסתמא דברייתא משמע כלשנ"ק - פסקין כוותה אע"ג שהיא המחמירה וק"ל כהמיקל בעירוב מ"מ כיון שלישנא דברייתא מוכחא כלשנ"ק הכי פסקין ויל"ע איך משמע מלשון הברייתא כלשנ"ק? דאדרבא הלשון "לטבל בו" הינו לטבל בו סעודה רגילה שיש בה גם פת וגם ירק והוא מטבל את הירק וצ"ע.

613 עיי' בערוך [ערך אם ג] שכתב שעיקר הדבר ושורש הוא הנקרא אם וכמו לגבי אם למקרא ולמסורת עכת"ד עיי"ש.

614 **ובגמ' א"ר פפא** שאם שתה שיכר אחר שאכל את עלי הבצל לפני שהבצילו כזרת – אין זה מזיק לו. ויל"ע אי כשעירב בבצל ושיכר יחד [והיינו שבכל סעודה יאכל עלי בצל וישתה שיכר] אי בכה"ג עלי הבצל מצטרפים לב"ס ועיי' בספר **גאון יעקב** שכתב דעלין דלא איבצל זירתא דלא מערבין בה, לא אמרן אלא כמות שהן, אבל עם פת מערבין בהן ומצטרפין למזון ב' סעודות עכ"ל ובפשטות ה"ה שעם שיכר מערבין בהן.

ובגמ' הובאה ברייתא דר' חנינא [בן דוסא - עיי' עין יעקב ומהרש"א] שאכל חצי בצל וחצי נחש שבו והסתכן ופרש"י ש"נחש" הכוונה לארס שרף הבצל – וצ"ל שאיירי שאכל את עלי הבצל לפני שגדלו כזרת. אמנם בר"ח המובא בתוס' מסביר שיש עמוד שבתוכו שמתעגל ומתקבצין בו הזרעים וכתב בספר **מור וקציעה** סי' רה דר"ח ס"ל דבמסקנא הדר בה תלמודא, ושמעינן מניה, דאימהות נמי גריעי טובא. אי נמי אימהות לא מעלו, אלא בלא נחש שבהן, מיהא באוכלו עם נחש שבו, איכא סכנתא **עכ"ל המור וקציעה**. ולדינא פסק **מרן** [שפו ה] לאסור לערב רק בעלי בצלים ומשמע שבבצל אין בעיה ולפי המור וקציעה בדעת ר"ח - צ"ל שסבר כהאי נמי של המור וקציעה שרק הנחש מזיק ושאירי שיש ב"ס בבצל ללא הנחש שבו וצ"ע בזה.

615 והא דתנן במס' שבת עו. ששיעור עלי בצלים לחין להוצאה כגרוגרת – בפשטות צ"ל נמי שאיירי באבציל זירתא שהרי איירי שם שהן ראויין למאכל אדם כמ"ש רש"י שם וצ"ע למה הגמ' והפוסקים לא הזכירו שם שאיירי באבציל זירתא. ולגבי עלי בצלים יבשים שהשיעור כמלוא פי הגדי – יל"ע אי ג"כ בעי' שאבציל זירתא או שלגדי אין זה מזיק.

ובזית – מערבין.

ושיעורן – כדי לאכול בהן [דהיינו ללפת בהן את הפת- רש"י] כדי מזון ב"ס.

ש. מהו שיכר וכמה שיעור עירוב בו? ומדוע?

ת. שיכר הוא משקה העשוי משעורין או תמרים שבשלם במים ולמסקנת הגמ' – שיעור עירוב בשיכר הוא ב' רבעיות הלוג וכמו ביין שכן מקובל ששותים בכל סעודה רק רביעית שכר.

ש. כמה המידה בתמרים ומנ"ל?

ת. ר' יוסף אמר שהמידה היא קב ולמד א"ז מגרורות דאמרי' במשנה בפאה המובאת בכף כט. שנותנין לעני בגורן קב גרורות ואמר רב וכן לעירוב ותמרי חשיבי מגרורות שכן שנינו בבריתא "אכל גרורות [של תרומה] ושילם [לכהן] תמרים תבוא עליו ברכה- ומבין ר' יוסף שאיירי ששילם באותה מידה שאכל ומשמע שתמרים שווים יותר וא"כ אם גרורות מערבין בקב כ"ש שתמרים בקב **ודחה אביי** את ראייתו דיתכן שדעת הברייתא שתמרים שווין פחות מגרורות והא דתבוא עליו ברכה היינו כשמשלם כמות גדולה יותר של תמרים ולכן הם שווין כמו הגרורות שאכל והא דתבוא עליו ברכה משום שיש יותר קופצים עליהם לקנותם וממילא אין ראייה שתמרים מערבין בקב.

להלכה – ברמב"ם [עירובין א יא] **פסק כר' יוסף** [ואף שאביי דחה ראייתו י"ל דסובר הרמב"ם שהלכה כר' יוסף נגד אביי שהיה תלמידו ועי' רא"ש ב ד שכתב כן בדעת הרמב"ם לגבי מחלוקת רבה ורבא וי"ל שה"ה לגבי מחלוקת ר' יוסף ואביי אמנם הביא שם ראשונים שחולקים וס"ל דהלכה כתלמיד במקום הרב מאביי ורבא ואילך וזה כולל את אביי ורבא עצמם שהלכה כמותם נגד רבותיהם עי"ש] **אולם בשו"ע לא הביא דין דתמרים כלל** [ויתכן דלא ברירא לו הדין בהאי כללא ועי' ב"י שנח' דמשמע שפוסק כהרמב"ם לגבי מחלוקת רבה ורבא אמנם זה לא ברירה דיתכן שפוסק כרבא וכר' שימי וכמ"ש הגר"א שם בדעתו וצ"ע בזה] **והמשנ"ב** [שפו מד] **כתב כהרמב"ם.**

ש. מהי שתיתא ומהו כיסאני ומה שיעורם לגבי עירוב?

ת. **שתיתא** הוא מאכל שעשוי מקמח קליות [קליות הם גרעיני חיטה שנתייבשו בתנור כשהם בשיבולים בעודן לחין וטוחנים אותם ועושין מהן קמח קליות⁶¹⁶ אמנם אפשר גם לאוכלן ללא טחינה] שמערבים אותו במים⁶¹⁷ ונותנים לו דבש⁶¹⁸. ושעורו לגבי עירוב – כתוב

⁶¹⁶ עי' רש"י ברכות לח. וכן כתובות טו: ד"ה קליות.

⁶¹⁷ עי' גמ' ברכות לח. שיש "שתיתא עבה" דהיינו ששמין מעט מים וזה בלילה עבה ויש "שתיתא רכה" –

בגמ' שהוא "תרי שרגושי" ופרש"י דהיינו שתי תרודין [כפות⁶¹⁹]. וכנראה ששתינתא הוא מאכל מתוק הניתן לקינוח סעודה ולכן שיעורו קטן **כיסאני** – פרש"י שהיינו קליות ושיעורו כדי לערב הוא "תרי בוני דפומבדיתא" ופרש"י בוני – מידות⁶²⁰.

ש. כמה שיעור עירוב בבשר חי ובבשר צלוי ומדוע?

ת. בבשר חי השיעור הוא כדי שיאכלו ממנו בלבד מזון ב"ס.

ובבשר צלוי – נחלקו אמוראים: רבה אמר שאזלי לפי הכמות שאוכלים בשר צלוי בב"ס כשמלפתים בו את הפת ור' יוסף אומר שהשיעור הוא כדי שיאכלו ממנו בלבד ב"ס.

ולגבי אנשי פרס שדרכם לאכול סעודות של בשר בלבד אי נחלק רבה על ר' יוסף – עי' הערה⁶²¹

ולגבי מה נחשב בשר חי ומה נחשב בשר צלי – עי' הערה⁶²²

להלכה - פסק מרן [שפו ו] כרבה.

ששמים הרבה מים.

⁶¹⁸ כך פרש"י בסוגיין ולשון רש"י הוא שנותנין דבש לתוך התבשיל ויל"ע אמאי זה נקרא "תבשיל" הא זה אפוי וכנראה שאחר שאופן אותו – מבשלים אותו במים.

⁶¹⁹ עי' רש"י שבת פא. שתרווד היינו כף. וכנראה שיש לכף זו מידה קבועה וכן משערין בה.

⁶²⁰ וברש"י גיטין ע. כתב שבונא הוא כמלוא אגרוף וכן בערוך גרס "כונא" ופי' דזה חופן והיינו כפרש"י בגיטין אך לפי זה צ"ב מה קשור כאן פומבדיתא וכי היו להם אגרופים אחרים וצ"ל שחופן זה דבר שמשנתה מאדם לאדם ובפומבדיתא היה לזה מידה קבועה ועדיין צ"ב וצ"ע.

⁶²¹ **עי' תוס' כח.** ד"ה ובבל שאומר שלא אמרי' דבטלה דעת אנשי פרס אצל כל אדם כיוון שגם כל בני האדם אם היה להן הרבה בשר כמו שיש לאנשי פרס – היו נוהגין כמוהן ועל כן אנשי פרס המערבין בבשר – צריכים ב"ס של בשר בלבד. [כמו אנשי פרס] ועי' **מג"א** [שפו ו] ומובא **במשנ"ב** ס"ק לא] לגבי מקומות שאוכלין ב"ס מבשר לבד בלא פת שבטלה דעתם של אנשי המקום לכל העולם. **אמנם בשעה"צ** הביא **מהגאון יעקב** שפסק דעל כל פנים לאותו המקום בעצמם צריך שיעור כדי שיאכל הימנו ב' סעודות וסים השעה"צ וז"ל ועי' בריטב"א כח. ד"ה והא תנן. **עכ"ל השעה"צ**. ונראה שכוונתו דהריטב"א שם חילק את החילוק שכתבו תוס' בדף כח. הנ"ל בין אם השנוי תלוי בתנאי המקום לבין אם אנשי המקום דעתם שונה מכל העולם שבזה בטלה דעתם וא"כ לא פליגי המג"א והגאון דהמ"א דיבר בכה"ג שדעתם שונה והגאון דיבר בכה"ג שתנאי המקום שונים **וכ"מ במג"א** שכתב בסוף דבריו "וערסי שכ" ושם כתב המ"א את החילוק הזה של הריטב"א [אלא שכתבו בשם תוס'] עי"ש.

⁶²² **כתב הרשב"א** בד"ה בשר חי וז"ל יש שפירשו בשר חי ממש וכגון שהוא מלוח שאינו נאכל מחמת מלחו [והיינו שצריך להדיתו מהמלח לפני שאוכלים אותו] דאי לא אין דרך לסעוד בו, וכן פירשו בירושלמי, ובשר צלי היינו צלי ולא צלי והיינו טבהקי, דאילו צלי ממש דכו"ע כדי לאכול בו, ויש שפירשו בשר חי צלי ולא צלי כדאמרינן התם (סנהדרין ע' א') גבי בן סורר ומורה בשר חי בשיל ולא בשיל, וצלי צלי גמור, ופירוש טבהקי חתיכות של צלי עכ"ל הרשב"א **ובביאור"ל** [שפו ו] הביא את ב' הפירושים.

ולפי זה בשר חי ממש – לכו"ע לא מערבין בו כי אין דרך לאוכלו חי. ואע"ג דלגבי מוקצה אמרי' במס' שבת דף קכח. דבשר עוף אינו מוקצה דנאכל באומצא וכתב הרשב"א שם בד"ה הכי גריס – שאפי' בשר בהמה אינו מוקצה דנאכל באומצא – י"ל דשאני הלכות מוקצה שאפי' דבר שחזי ע"י הדחק ודרך לתקנו כדי שיאכל בשופי - מ"מ לא חשיב מוקצה אבל לגבי עירוב בעי' שיתקנו.

ש. מה שיעור ב"ס לאדם חולה או זקן שאוכל פחות מאדם רגיל? ומה השיעור לרעבתן שאוכל יותר מאדם רגיל? ומדוע?

ת. בגמ' דף ל. מובאת ברייתא בה אמר ר"ש בן אלעזר שמערבין לחולה ולזקן כדי מזונו ולרעבתן בסעודה בינונית של כל אדם. ופרש"י [ד"ה והתניא] דלקולא אזלינן שלחולה וזקן ששיעורו פחות מכלל אדם – אזלי בתר ידיה ולרעבתן דשיעורו יותר מכלל אדם – אזלי בתר עלמא⁶²³.

וכמו כן בגמ' דף ל: מובאת משנה [כלים טז יא] שבה כתוב "יש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם... ובמזון שתי סעודות לעירוב" עכ"ל המשנה ואמרה הגמ' שכוונת המשנה היא לגבי זקן וחולה שאזלי לקולא שא"צ ב"ס של כל אדם אלא סגי בב"ס שלהם וכדעת ר"ש בן אלעזר בברייתא הנ"ל ואילו לגבי רעבתן אומרת הגמ' שבטלה דעתו אצל כל אדם וסגי בב"ס של כל אדם

ומוסיפה הגמ' שמשנה זו היא כסומכוס שאמר מאי דחזי ליה בעינן והיינו סומכוס שבמשנה בריש פירקין שאמר שמערבין לישראל רק בחולין ולא בתרומה – דבעי מאי דחזיא ליה. עכ"ד הגמ' ולא אתפריש בגמ' מה הדין לדעת רבנן שאומרים שמערבין לישראל בתרומה אע"ג דלא חזיא ליה – ועי' הערה שבסוף התשובה

ולגבי אדם בעל בשר אי הווי כרעבתן – עי' הערה⁶²⁴

הערה: לגבי דעת רבנן דסומכוס בזקן או חולה אי בעי ב"ס של אדם בריא או שסגי בב"ס שלהם - עי' תוס' [ל: ד"ה תרגמא] שכתבו בזה ב' הסברים. להסבר א' כתבו שלרבנן דסומכוס בעי לזקן וחולה שיעור ב"ס של כל אדם. דכיוון שהתירו חכמים דסומכוס גם מאכל דלא חזיא ליה וחזיא לאחרני ואם המערב חולה התירו לערב במאכל שחזיא רק לבריא, ובמאכל כזה ברור ששרי רק אם הוא בשיעור ב"ס של אדם בריא, לכן לא חילקו חז"ל בחולה וגם כשמערב במה שראוי לו – בעי שיהא שיעור של ב"ס של בריא ולהסבר ב' כתבו שלזקן וחולה מודו רבנן לסומכוס שסגי בב"ס שלהם ומה שאמרו רבנן שמערבין במה

⁶²³ וטעם שאזלי לקולא – כנראה כי תחומין דרבנן.

⁶²⁴ יש לעיין למה נקטה הגמ' "רעבתן" ולא נקטה "עוג מלך הבשן" או בעל בשר ואולי י"ל שדווקא ברעבתן אמרי' [לקמן ל:] שבטלה דעתו אצל כל אדם כי אינו צריך לאכול הרבה ורק אוהב לאכול הרבה אבל בעלי בשר לא אמרי' שבטלה דעתם כי כל האנשים אילו היו בעלי בשר היו אוכלין הרבה ודמי לפרסיין שאמרו תוס' לעיל כח. של"א שבטלה דעתם לכל אדם ועי' בתוס' רי"ד דמתחילה רצה לומר שאדם הגדול [-בעל בשר] אזלי לפי גודלו ולבסוף דחה דמאוקמא הגמ' בדף ל: את הברייתא שאומרת "הכל לפי מה שהוא" בעירובין רק בזקן או חולה ולא באדם הגדול – משמע שבכל אדם שאוכל יותר מאדם בינוני – אזלי בו לפי אדם בינוני עיי"ש וכ"מ מהמשנ"ב [תל ל] שכתב שלאדם בריא משערין לעולם בסעודות בינוניות עיי"ש משמע שה"ה לבעל בשר אלא שלפי זה צ"ע למה נקטה המשנה רעבתן ולא בעל בשר או עוג מלך הבשן וצ"ע.

שחזו לאחרני היינו לקולא שאפשר לערב גם במה שחזי לאחרני [ואז – אכן צריך שיעור דחזי לאחרני] אבל וודאי שכשמערב בדבר שחזי לחולה – סגי בשיעור של ב"ס לחולה.

להלכה – פסק מרן [תט ז] וז"ל ויניח שם מזון שתי סעודות, כל אחד ואחד כפי מזונו. ואם הוא חולה או רעבתן, שיעורו שתי סעודות בינוניות שהם כששה ביצים, עכ"ל **ופשט לשונו** משמע **כתירוצא קמא דתוס'** [המובא בהערה שבסוף התשובה] דלרבנן דסומכוס – שהשו"ע פסק כוותיהו בסימן שפו סעיף ח - בעי בחולה וזקן שיעור ב"ס של כל אדם וכ"כ **החתם סופר** [בח"י שעל השו"ע ובשו"ת סי' צח] **והתוספת שבת** בדעת מרן והובאו דבריהם **בביאור** ד"ה כפי עי"ש ועי' בחת"ס שם שכתב **שכ"מ מהרמב"ם** [עירובין ו ז] שפסק בסתמא שבעי ב"ס ולא כתב שלזקן או חולה סגי בב"ס שלהם [אלא שצ"ע מה הכוונה בדברי השו"ע "כאוי"א כפי מזונו"] **אבל מדבריו של מרן בבית יוסף** שפירש את דברי הטור וז"ל "ושיעור לשון רבינו [הטור] כך הוא כל אחד כפי מזונו לחולה אבל לרעבתן הוי שיעור שתי סעודות בינוניות" ומרן לא הביא כלל את דברי תירוצא קמא דתוס' והרמב"ם הנ"ל ומשמע שפוסק **כהטור וכתירוצא בתרא דתוס'** דגם לרבנן זקן וחולה מערבין לפי שיעור ב"ס שלהם וכ"כ **בב"ח** [ס"ק ז] **במג"א** [ס"ק יא – ומציין אליו **בביאור הגר"א** ומשמע שגם הוא ס"ל כוותיה] **בט"ז** [ס"ק ז] והובאו כולם **במשנ"ב** ס"ק ל וכתבו שצריך לשנות הגירסא בשו"ע ולגרוס "כל אחד ואחד כפי מזונו אם הוא חולה, ורעבתן שיעורו ב"ס בינוניות"⁶²⁵ ונראה שלמרות שבביאור"ל הביא את שיטת החת"ס והתוספת שבת הנ"ל – נראה שפוסק כמ"ש במשנ"ב שלחולה ולזקן סגי בב"ס שלהם ובלבד שזה מאכל הראוי לחולה ולזקן אבל אם המאכל ראוי רק לבריא – בעי שיהא שיעור ב"ס של בריאים [ביאור"ל שם] ⁶²⁶.

ש. מה השיעור של עירוב בביצים חיות?

ת. בגמ' אמר ר' שימי בר חייא שמערבין בביצים חיות.

וכמות הביצים – אמר רנב"י בשם סיני [– ופרש"י שזה ר' יוסף שהיה בקי במשניות וברייתות] שהיא שתיים [והיינו שדרך ללפת הפת בביצה בכל סעודה]

ולגבי ביצים מבושלות – עי' הערה ⁶²⁷.

⁶²⁵ וטעם שנקטו הטור והשו"ע לשון כזו "כאוי"א כפי מזונו אם הוא חולה" ולא דיברו קודם בבריא ואח"כ בחולה – י"ל כי לשון המשנה בכלים המובאת בגמ' דף ל: היא "הכל לפי מה שהוא" ואוקימנא בגמ' דאיירי בחולה וזקן ולכן כתבו הטור והשו"ע את לשון המשנה וכמו האוקימתא של הגמ' במשנה אבל לשיטת החת"ס והתו"ש שכתבו שמשנה זו היא לא **להלכה** – א"כ צ"ע למה כתב מרן לשון זו "כאוי"א לפי מזונו" דהרי **להלכה** לא בעי כ"א לפי מזונו וצ"ע.

⁶²⁶ ויל"ע לפי מה שפסק המשנ"ב [ס"ק ל] שלרבנן דסומכוס [שכמותם ההלכה כנפסק בשו"ע שפו ח] זקן או חולה סגי בב"ס שלהם – א"כ גם בבריא יהא סגי בב"ס של חולה דהא חזי לאחרני וצ"ל שזה קבעו חז"ל שלבריא בעי ב"ס הראויות לו דווקא.

⁶²⁷ **ברמב"ם** [א יא] כתב ביצים שתיים ומשתתפין בהן ואפילו הן חיות עכ"ל וכ"כ **מרן** [שפו ז] ומשמע שגם

ש. מה דין הנודר מהמזון ומה דין הנודר מכל הזן ומדוע?

ת. בגמ' אמרינן שלדעת רב ושמואל שאמרו שמברכים מזונות רק על מאכל שנעשה מה' מיני דגן - הנודר מהמזון נאסר רק בה' מיני דגן והנודר מכל הזן - נאסר בכל אוכל חוץ ממלח ומים והטעם פרש"י [ד"ה באומר] וז"ל דכל מילי זייני חוץ ממים ומלח, אבל מסעד לא סעדי ולא מיקרו מזון עכ"ל⁶²⁸ אבל אומרת הגמ' שרב ושמואל איתותבו ופרש"י שאיתותבו בברכות בפי' כיצד מברכין עכ"ל והיינו בדף לז.⁶²⁹ שהברייתא שם אומרת שגם אורז מברכין עליו במ"מ שהוא בכלל מזונות.

להלכה – פסק מרן [יו"ד ריז יט] כרב ושמואל שהנודר מן המזון אסור רק בה' מיני דגן⁶³⁰.

ש. הנשבע שלא יאכל מככר מסוימת – האם אפשר לו לערב בה ומה הדין אם אמר "ככר זו עלי" ומה הדין אם הקדיש את הככר ומדוע?

ת. הנשבע שלא יאכל מככר מסוימת – אומר ר' הונא בגמ' דף ל. מערבין לו בה. ובטעם הדבר פרש"י דלא נדר אלא מאכילה, ואי משום דלא חזיא ליה - הא חזיא לאחרני, מידי דהוה אנזיר ביין. עכ"ל. והיינו שלהנות מההיתר שבא לו ע"י העירוב שרי לו דהרי לא אסר את הפת עליו בהנאה וזה שהוא לא יכול לאכול מהעירוב – אין זה פוסל דסגי בזה שחזי לאחרים⁶³¹.

המקדיש ככר – אין מערבין לו בה שכן היא נאסרת בהנאה לכל העולם ואינה כשירה לעירוב⁶³².

האומר "ככר זו עלי" – בגמ' אמר ר' הונא אמר רב שאין מערבין לו בה ואמרת הגמ' שנחלקו בזה תנאים בברייתות: לדעת ברייתא א' – ת"ק מתיר ור"א אוסר ולדעת ברייתא ב' – ת"ק אוסר ור"א מתיר.

במבשלות בעי' שתיים וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק [בית נתיבות שער ד סימן ד ס"ק קלח] בהדיא וז"ל וביצים שתיים בין חיין בין צלויין בין מבושלים עכ"ל הרשב"א. וצ"ל שדרך ללפת את הפת גם בביצים חיות [אבל וודאי אין זה שיעור לאוכלן לבד דלזה בעי' יותר מביצה אחת לסעודה].

⁶²⁸ ועדיין צ"ב ד"זן ו"מזון" הם מאותו שורש ויש להם את אותה משמעות ואולי י"ל דכיון דבנדריים הילך אחר לשון בני אדם – קים להו לחז"ל שכך בזמנם הייתה כוונת הנודר וצ"ע עוד יל"ע מדוע במשנה כתוב "נודר מן המזון" ולא "מן הזן" ועי' פיהמ"ש להרמב"ם שכתב וז"ל "ואמרו הנודר מן המזון, כבר תקנוהו מן הזן" והיינו שר' הונא מתקן את לשון המשנה שאכן זה ט"ס במשנה וצ"ל הזן אך ברע"ב על המשנה משמע שר' הונא מפרש את המשנה ולא משנה בה את הנוסח וכ"כ במאירי וז"ל ופי' בגמ' דוקא באומר כל הזן עלי עכ"ל א"כ זה פירוש ולא שינוי נוסח וא"כ עדיין צ"ע למה המשנה כתבה בנוסח זה.⁶²⁹ ולא כמו שמצויין ברש"י שלפנינו שזה בדף לה.

⁶³⁰ וכתב בבאור הגר"א וז"ל אף על גב דאיתותבו באורז (בברכות ל"ז א') – והיינו שמוכיחים שם שגם אורז מבושל נקרא מזון לגבי ברכת מזונות) מ"מ בלשון בני אדם אינו נקרא מזון [והיינו שלגבי נדר שאזלי בתר לשון בני אדם – אין אורז נקרא מזון] עכ"ל הגר"א וצ"ע דא"כ מדוע אמרה הגמ' לגבי נודר מן המזון שרב ושמואל איתותבו וצ"ע ועי' בחי' רעק"א שמקשה את קו' הגר"א ונשאר בצ"ע.⁶³¹ וגם סומכוס מודה בזה כי יכול להשאל על נדרו [ומ"מ צריך גם את הטעם של "חזי לאחרני" וכמ"ש הריטב"א המובא בהערה הבאה].

⁶³² ואע"ג שיכול להישאל על ההקדש – מ"מ כבר כתב הריטב"א [ד"ה דאפשר דמיתשיל] דלא אמרינן הואיל [=הואיל שיכול להישאל] אלא במידי דבלא "הואיל" חזי לאחרני.

וטעמם של המתירין לערב – נחלקו הלישנות ברש"י. ללשנ"ק – ס"ל למתירין שהאומר "ככר זו עלי" הווי כנשבע שלא יאכל – שמותרת לאחרים באכילה וכן מותרת לו בהנאה והווי כיון לנזיר ללשנ"ב – ס"ל למתירין שהככר מותרת לאחרים באכילה אך נאסרת על הנודר אפי' בהנאה ומ"מ מערבין לו בה אע"פ שע"י העירוב הוא נהנה שיכול לילך 2000 אמה נוספות – דס"ל למתירין שאין מערבין אלא לדבר מצווה וקי"ל דקיום מצוות לא נחשב הנאה לגבי דין איסור⁶³³ דמצוות לאו להינות נתנו ולכן סגי בזה שלאחרים היא מותרת באכילה כדי לערב⁶³⁴

וטעמם של האוסרים לערב – ע"י הערה⁶³⁵.

הערה א: כתבתי את שיטת ר' הונא ואת מחלוקת התנאים בברייתא עפ"י רש"י **אמנם דעת הרשב"ם** בתוס' היא שאף ר' הונא מסכים שמצוות לאו להינות נתנו ושהנשבע שלא להינות מהככר יכול לערב בה ומה שאסר ר' הונא הוא כשאמר "קונם ככר זה עלי" דקונם הוי כעין הקדש ואתי לאחלופי בהקדש והוסיפו תוס' ואמרו שאפי' אמר "קונם אכילת ככר זה עלי" – שבפירוש אסר על עצמו רק את אכילת הככר ולא אסרו בהנאה – אין לערב בו דדמי להקדש והחולקים על ר' הונא [היינו ת"ק דברייתא א' ור"א דברייתא ב'] סוברים שרק במקדיש את הככר אין מערבין בה דלא חזי לאף אחד אבל באוסר ע"ע בקונם מערבין דחזי לאחרני.

⁶³³ ולפי זה יהא אסור לערב בה כדי ללמוד תורה דבלימוד תורה מצוות להינות נתנו כמ"ש הט"ז יו"ד רכא מג. וע"י בספר **תוספת שבת** תט ס"ק ב שאוסר לערב בככר שנדר ממנה הנאה כשעירב ערו"ת בשביל מצווה שיש בה אכילה דוודאי גופו נהנה מהאכילה ועי"ש שמדמה להא דאמרי' [ר"ה כח. ונפסק **להלכה** בשו"ע יו"ד ריז כו] לגבי המודר מן המעיין טובל בו טבילה של מצוה בימות הגשמים, אבל לא בימות החמה. ופרש"י שם דאיכא הנאת הגוף **עכ"ד** התוספת שבת אולם בספר **אמרי בינה** מביא את דברי **הריטב"א** ר"ה כח גבי חולצת בסנדל של ע"ז שכתב וז"ל שאם חלצה בסנדל של עבודה זרה חליצתה כשירה משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ואף על גב דאית לה הנאה טובא בחליצה דמשתריא לשוקא וגביא כתובתה וזכיה לנפשה ובנכסיה ולא הוי ליבם שאינו הגון לה לית לן בה שאין ההנאה מגופו דסנדל עכ"ל הריטב"א. וכתב האמרי בינה שה"ה במערב בדבר שאסור עליו בהנאה עכ"ד **האמרי בינה**.

⁶³⁴ **ולדעת הר"ז** [על הרי"ף ר"ה ז.] שכתב דהמודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו בשופר של מצוה דוקא בשופר של ר"ה שמצותו מן התורה אבל בחצוצרות בתענית לא עכ"ל – וביאר בשו"ת **שואל ומשיב** [רביעאה ב סה] דהיינו שבמצוות דר' לא כופין עליהם ואין זה חשיב עול וממילא להינות נתנו עי"ש – עכ"ח צ"ל שס"ל כפירוש הראשון ברש"י שבכה"ג שאמר "עלי" מתכוון רק לאסור אכילה ולא הנאה. [שהרי וודאי שרי לעשות עירובי תחומין גם לצורך מצווה דרבנן וגם בזה התירו החולקים על ר' הונא לערב בככר שנאסרה עליו בהנאה] וע"י **בר"ן** על הרי"ף ר"ה [ז: דיבור ראשון] שאין דברי הר"ז מחוורין עי"ש וע"י מה שכתבתי **להלכה** בסוף התשובה.

⁶³⁵ **וכתב הריטב"א** דהאוסרים סברי שמערבין לדבר הרשות אי נמי דמצות ליהנות ניתנו ועל כן אין להנות מעירוב תחומין **עכ"ד** וכ"כ **הר"ן** והוסיף דמה שלקמן דף לא. אמרה הגמ' שלא מסתבר שנחלקו תנאים אי מערבין רק לדבר מצווה או אם מצוות להינות נתנו כי לא מסתבר שהאמוראים שאמרו שמערבין רק לדבר מצווה ושמצוות לאו להינות נתנו – כתאי אמרי לשמעתיה- והא כאן בסוגיין רואים שנחלקו בזה תנאים וכתנאי אמרי לשמעתיה? י"ל דמ"מ כאן הם סוברים כרבנן [ללשנ"ק] ושם הם סוברים דלא כחכמים אלא כיחדאה עכת"ד עי"ש.

הערה ב: הגמ' דיברה על "עירוב" ולא פירשה אי איירי בעירובי חצרות ושיתופי מבואות או בעירוב תחומין. ובפשטות בזה נחלקו ב' הלשנות ברש"י שללשנ"ק שטעם המתירין הוא שהתכוון רק לאכילה - א"כ אין חילוק אם זה עירו"ח או שיתו"מ או עירוב תחומין אבל לשנ"ב שטעם המתירין משום שאין מערבין אלא לדבר מצווה ומצוות לאו להינות נתנו - א"כ המתירין התירו רק בעירוב תחומין שהוא לצורך מצווה בלבד ולא התירו בעירו"ח ושיתו"מ ועי' מה שכתבתי להלכה.

להלכה – לגבי שיתופי מבואות פסק השו"ע [שפו ח] **בסתמא** שהנודר מאוכל או נשבע שלא יאכלנו - **משתתף בו ובי"א** כתב שהיינו דווקא בנשבע שלא יאכל אבל בנשבע שלא יהנה - **אין משתתף בה. והרמ"א**⁶³⁶ כתב שבאמר לשון קונם – אין להשתתף בו אף אם אסר רק את אכילתו

וכתב **במשנ"ב** [ס"ק מט] שמדכתב מרן שי"א שאסור כשנשבע שלא יהנה - משמע שדעה ראשונה שכתבה בסתמא התיר מרן אפי' בנשבע שלא יהנה **עכ"ד המשנ"ב** וכ"כ **הב"י** בשם המ"מ בדעת הרמב"ם **והרשב"א** שלא קי"ל כר' הונא שאמר שאין מערבין לו כשנשבע שלא יהנה⁶³⁷ **עכ"ד הב"י**. וטעם הדבר ששרי לערב לו בה אף שנשבע שלא יהנה ממנה - כתב **המג"א** [ס"ק י] בהסבר דעת הרמב"ם והרשב"א הנ"ל שאף שכוונתו הייתה שלא יהנה בדרך הנאתו דהיינו אכילה ולא התכוון לאסור על עצמו השתתפות בכיכר בשיתו"מ וכלשנ"ק דרש"י בדעת החולקים על ר' הונא שהם התירו אף בעירו"ח ושיתו"מ ולא רק בעירוב תחומין.

וטעם **ה"י"ש אומרים** שהביא מרן שבנשבע שלא יהנה אין משתתף בשיתו"מ - כתב **הגר"א** דזו דעת הטור שפסק כר' הונא. ועוד אומר הגר"א שגם בדעת הרמב"ם אפשר לומר שס"ל כה"י"א הנ"ל דהרי הרמב"ם התיר בנשבע שלא יאכל ואפש"ל שבנשבע שלא יהנה - גם הרמב"ם מודה ל"י"א שלא משתתף הביא מרן את דעת הטור שפסקין כר' הונא ובנשבע שלא יהנה - אין משתתף בה.

וטעם **הרמ"א** שכתב שבאמר לשון קונם - אע"ג שندر רק מאכילה אין מערבין - כתב **הגר"א** שהוא כדעת תוס' וטור בשם רשב"ם [שהבאתי בהערה ב].

ולדינא - **לגבי המחלוקת בין סתמא ל"י"א שהביא מרן** - משמע **מהמשנ"ב** [ס"ק מט] שהלכה כה"י"א שכן אחר שכותב שבסתמא פוסק מרן להקל בנשבע שלא יהנה כתב המשנ"ב

⁶³⁶ בשו"ע לא מצויין שסוגריים אלא הם מהרמ"א [דלא כתוב בהם "הגה"] אבל כך נוקט המג"א ס"ק י בפשטות שסוגריים אלה הם מהרמ"א.

⁶³⁷ וצ"ב בדברי המ"מ דהרי הרמב"ם דיבר על " הנודר מאוכל זה או שנשבע שלא יאכלנו " ומניין למ"מ שאיירי בנשבע שלא יהנה וגם הרשב"א בעבוה"ק שדיבר בהדיא על נשבע שלא יהנה - מכל מקום הוא דיבר על עירוב תחומין שהוא מצווה ומצות לאו להינות נתנו ומנ"ל שיתיר הרשב"א גם בשיתופי מבואות וצ"ע.

"אבל כתבו כמה אחרונים שגם לדעה ראשונה [היינו הרמב"ם שהוא הדעה שהביא מרן בסתמא] אסור בנדר או נשבע בפירוש שלא יהנה" ⁶³⁸ ולגבי דעת רמ"א להחמיר בקונס אף שנדר רק שלא יאכל - פסק **בביאור"ל** [ד"ה ואם] שלא כדעתו אל שיש להקל בכה"ג שכן היא דעת רוב הפוסקים להקל.

ולגבי עירוב תחומין - לא דיבר השו"ע. וכתב המג"א [שפו"י וכן תט"ב ומובא ⁶³⁹ במשנ"ב שפו"מ וכן תט"ל] **שגם הי"א שהביא מרן גבי שיתו"מ שמחמירין בנשבע שלא יהנה - מודים שיש להקל בעירו"ת ואפי' באסור בקונס - משום דמצוות לאו להינות נתנו** ⁶⁴⁰ **אמנם דעת הרמ"א להחמיר בלשון "קונס" אף בעירובי תחומין ואף אם אמר בלשון אכילה וכו'** **הונא ע"פ הסבר הרשב"ם בתוס' - שר' הונא סובר שקונס היינו כהקדש ובהקדש יש להחמיר אף בעירובי תחומין כי לא חזי לאף אחד** ⁶⁴¹

ולדינא - פסק בביאור"ל (ד"ה ואם) **דלא כהרמ"א** אלא שיש להקל אף באמר קונס ואף באסור על עצמו בהנאה דסוף סוף חזי לאחרני.

ש. האם מותר לערב לגדול ביוהכ"פ, לנזיר ביין ולישראל בתרומה לדעת ב"ש ולדעת ב"ה ומדוע?

ת. **בדעת ב"ש** נחלקו תנאים אי מהני בכלל עירוב תחומין. **לת"ק בדעתם** - מהני אמנם רק בדבר שחזי לאדם שעירבו לו בע"ש סמוך לשקיעה. ולכן **לגדול ביוהכ"פ** - שרי כי חזי לו בעיוה"כ סמוך לשקיעה אבל **לנזיר ביין ולישראל בתרומה** - אסור ⁶⁴²

ולחנניה בדעתם - אין עירוב מועיל כלל לב"ש והרוצה לקבוע מקום שביתתו מחוץ לעיר

⁶³⁸ וכתב בשעה"צ שה"כמה אחרונים" הם הגר"א והדרישה והא"ר עכ"ד ויל"ע דהגר"א הביא את הסברו בדעת הי"א אבל גם בדעה ראשונה שהביא מרן כתב שכן היא דעת הרמב"ם וא"כ נראה שלא מכריע מהי דעת הרמב"ם. ונשאלו רק הפרישה והא"ר בדעת הרמב"ם שאכן פוסקים כהי"א ומצד שני המ"מ כתב בהדיא שהרמב"ם מתיר גם בנשבע שלא יהנה וכ"כ המג"א וא"כ מדוע שלא יפסוק המשנ"ב כמותם בעירוב שהלכה בו כהמיקל ובפרט שכי"פ מרן בסתמא וקי"ל בדעת מרן שסתם ויש הלכה כסתם ובשלמא אי אמר קונס יש את דעת הרמ"א שמחמיר אבל אם נשבע בשלא יהנה לכאוי יש להקל וצ"ע ואולי י"ל שכאן לא אמרינן דהלכה כהמיקל בעירוב דאי נהנה עבר איסור דאוי של נדר ואפי' אם ההנאה היא בזה שלא עבר איסור דרבנן בטלטול - מ"מ יש כאן הנאה ועבר על דאוי ועדיין צ"ב.

⁶³⁹ אמנם שלא בשמו אלא בשם "כמה פוסקים" אבל זה כולל את המג"א שאמר דברים אלו ממש עיי"ש

⁶⁴⁰ ולמרות שהי"א הי"א פוסקים כר' הונא [כמש"כ בבאור הגר"א] **י"ל שסברי שלא דיבר ר' הונא במי שנשבע שלא יהנה לגבי עירוב תחומין** אלא או שדיבר בערו"ח ושיתו"מ או שדיבר כשנדר בלשון קונס.

⁶⁴¹ וברמ"א כתב שבלשון קונס כו"ע מודו דאסור וכתב ע"ז המג"א דלשון "כולי עלמא" צ"ע דהא לפירוש רשב"ם [שכמותו מפרש הרמ"א] נחלקו בזה ר' הונא והחולקים עליו - דר' הונא אוסר והחולקים עליו מתירין וא"כ לא מובן לשון "כולי עלמא" אין משתתף בו.

⁶⁴² ועי' רשב"א וריטב"א דס"ל לב"ש שסוף היום [היינו סוף ערב שבת] קונה העירוב עכ"ד עיי"ש אלא שעדיין צ"ע הא בביה"ש אסור לו לאכול העירוב מספק וכיוון דבביה"ש נאסר עליו אמאי חל העירוב?

כדי שיוכל ללכת משם אלפיים אמה – צריך להביא מיטתו וכלי תשמישו לשם.⁶⁴³

לדעת ב"ה - מערבין גם לגדול ביוהכ"פ וגם לנזיר ביין וגם לישראל בתרומה. דסגי בזה שחזי לאנשים אחרים – היינו לקטן ביוהכ"פ ולכהן בתרומה ולמי שאינו נזיר – ביין.⁶⁴⁴

לדעת סומכוס – לנזיר ביין מערבין כי יכול להישאל על נזירותו ואז יהיה חזיא גם לו.⁶⁴⁵ לישראל בתרומה לא מערבין כי גם אם ישאל על התרומה – היא תחזור להיות טבל ואסור לתקנה בשבת [כדתנן בביצה לו:] וסובר סומכוס שגם בביה"ש אסור לתקנה דס"ל כרבנן דרבי שלא התירו שבות בביה"ש אפי' לצורך מצווה ולגבי גדול ביוהכ"פ לא אתפריש בגמ' ועי' הערה⁶⁴⁶.

⁶⁴³ ויל"ע אי לדעתם גם הוא עצמו צריך להיות שם וכן אם צריך להביא לשם ב' סעודות או שסגי רק במיטתו וכלי תשמישו.

⁶⁴⁴ וכמובן שבעי' שיהא ראוי ליהודים ולא סגי בראוי לגויים או לבהמות. ועי' משנ"ב [שפו מז] שבזה"ז שכולנו טמאי מתים – אין מערבין בתרומה טהורה ועי"ש לגבי אי מערב בדבר שיש בו מחלוקת הפוסקים כגון חדש בחו"ל והמערב עצמו מחמיר אי יכול לסמוך על זה שיש מקילין וכתב שאם מחמיר רק מצד חומרא מותר לערב ולהשתתף בו ואם הוא נזהר בזה מחמת דעת הפוסקים שסוברים שהוא אסור מן הדין גם בחו"ל – אסור לו לערב ולהשתתף בו עכ"ל והיינו שאם נוהג בזה איסור גמור מדינא לא יכול לערב ויל"ע שהרי כתב המבי"ט [א כא] שבכה"ג אין איסור לפני עור כשנותן מאכל שנוהג בו איסור מדינא – לחברו שנוהג בו היתר ועי"ש ראיתו משהקילו ב"ש להשיא לכהנים השייכים לב"ה, צרות ערוה שחלצו, למרות שלדעת ב"ש הן אסורות לכהן מדינא עי"ש וא"כ אמאי יהא אסור לערב מחמת ששרי לחברו וצ"ע.

ועי' ריטב"א שכתב דמדהתירו לערב לגדול ביוהכ"פ מחמת שחזי לקטן מוכח שלא מספינן בידיים איסורי דרבנן לקטן דאל"כ היה מותר לערב גם באיסורי דר' כי מספינן לקטן והרי אמרי' בגמ' לקמן לא: שאסור לערב בטבל דרבנן והוסיף הריטב"א דאין לומר דשאני טבל שהוא איסור חפצא דהא בכולה סוגיין לא (מחשבי') מפלגינן בהא מילתא וכדאמרין הכא כשם שמערבין לגדול ביום הכיפורים כך מערבין לנזיר ביין, ולאפוקי מקצת רבנן [= הרשב"א ביבמות קיד. והר"ן על הרי"ף יומא א א] שהם סבורין דאיסורין דרבנן מותר להאכילן לקטן בידיים עכ"ל הריטב"א אמנם הרשב"א ביבמות כן חילק בין איסור חפצא לאיסור גברא וצ"ע מה יענה על קו' הריטב"א מיין לנזיר ועי' ברש"ש שמתרץ את קו' הריטב"א על הרשב"א אמאי אין מערבין בטבל דרבנן הא חזי לקטן - די"ל דטבל אינן רשאין להאכילו לקטנים מטעם אחר משום דאסור בהנאה של כלוי עיי' שבת (כו) תד"ה א"מ בטבל טמא עכ"ל ועי' עונג יו"ט [סי' צו] שמאריך להסביר אמאי הרשב"א נצרך לחלק בין איסור חפצא לאיסור גברא ולא אמר שטבל אסור בכליו – דס"ל שנתניה לקטן אינה הנאה של כלוי אף אם אח"כ הקטן יאכלנו עי"ש. ולהלכה לגבי ספיה לקטן באיסור דר' – פסק מרן [שמג א] לאסור וכתב שם בב"י שאף הרשב"א כתב בתשובה [א צב] שהתירו הוא "להלכה ולא למעשה" עי"ש אולם בט"ז שמו ו כתב להתיר להביא מפתח בכרמלית ע"י תינוק וכתב שם הפמ"ג דאע"ג שהשו"ע סי' שמג אוסר - אפשר למצווה לבית הכנסת יש להתיר כמו שבות דשבות ע"י עכו"ם דשרי במקום מצוה כבסי' ש"ז ס"ה ואף דלא דמי זה לזה וצ"ע. וה"ה במקום שאין עירוב לאמר לתינוק להביא סידור וחומש לבית הכנסת: עכ"ל וכן בביאור"ל מביא משו"ת רעק"א סימן טו שהתיר לתת לקטן שהוא פחות מגיל ט' סידור שיביאנו לביהכ"נ במקום שאין עירוב ויתפלל בו [וכתב הרעק"א שרק בכה"ג שזה לצורך הקטן ולא כשזה לצורך הגדול עי"ש] עכ"ל וכנראה שסובר הרעק"א כהפמ"ג שעכ"פ במקום מצווה שרי לסמוך על הרשב"א בפחות מגיל ט'.

⁶⁴⁵ וכתב הריטב"א וז"ל וק"ל אם כן למה אין מערבין לדברי הכל בטבל דאי בעי [מפריש] מיניה וביה, ובככר של הקדש דהא אפשר דמיתשיל עליה, י"ל דלא אמרין הואיל אלא במידי דבלא הואיל חזי לאחרני, עכ"ל והיינו שלסומכוס בעי' שתי תנאים כדי להתיר לערב במידי דלא חזי ליה – א. שיוכל לגרום לכך שיהא חזי ליה ב. שיהא ראוי לאחרים.

⁶⁴⁶ עי' בחידושי הגרעק"א [כו: ד"ה לכאורה] שמבין בפשטות שגם לסומכוס מערבין לגדול ביוהכ"פ

להלכה – פסק מרן [שפו ח – לגבי שיתופי מבואות ועי' במשנ"ב שם ס"ק פו שה"ה לגבי עירובי תחומין] **כב"ה** שמערבין לישראל בתרומה ולנוזיר ביין ⁶⁴⁷.

ש. מהו "בית הפרס" והאם מותר לערב לכהן בבית הפרס ובבית הקברות ומדוע?

ת. **בית הפרס** הוא שדה ⁶⁴⁸ שנחרש בה קבר וחיישי' שעצמות שבו נחתכו [=נפרסו ולכן נקרא בית פרס⁶⁴⁹] ונתפזרו בשדה ולכן מדרבנן אסור לכהן לילך שם שמא יסיט עצם כשעורה ⁶⁵⁰

ולגבי אי מותר לערב לכהן בבית הפרס ובבית הקברות - בבית הפרס שרי לכו"ע. ואפי' לסומכוס שסובר שבעי' שהאדם עצמו יוכל לאכול את העירוב – דגם הכהן יכול להגיע עי' ניפוח⁶⁵¹.

מחמת שחזי בעי"ש ועי"ש שמקשה דא"כ גם עירוב לישראל בתרומה יהא מותר לסומכוס מחמת ששרי בעי"ש עי' שאילה וכתב די"ל בדוחק שההיתר מחמת דשרי בעי"ש הינו רק כשה חזי ללא "מתשיל עלה" וכתב עי"ז שזה דוחק.

⁶⁴⁷ ומקורו מהרמב"ם והרא"ש שפסקו כב"ה ולא כסומכוס. **וכתב הרא"ש** [סימן ב] "ואף על גב דסתם משנה דמס' כלים (פי"ז משנה יא) כוותיה [דסומכוס] - משום דב"ה סברי כרבנן וכן רב הונא דאמר שבועה שלא אוכל ככר זו מערבין לו בה. והא דתנן במתני' והכהנים בחלה ובתרומה לא הוי כמחלוקת ואח"כ סתם דהוא הדין לישראל נמי אלא אורחא דמילתא נקט כהנים שתרומה וחלה מצויה להם. **עכ"ל הרא"ש וצ"ב** מה בכך שב"ה פליגי אסומכוס – מנ"ל דהלכה כב"ה נגד סומכוס? וכן הא דר' הונא למה זה דלא כסומכוס הא יכול להשאל על נדרו ויהא העירוב חזי ליה וכמו לגבי נזיר ביין שמודה בו סומכוס וצ"ע ועי' **תויו"ט** על המשנה [משנה ב] שתירץ תירוץ אחר מ"ט אין הלכה כסומכוס - **דאשכח סתמא אחרינא** והוא מתניתין דלקמן [לב: גבי עירוב באילן] דסתם כרבי דלא גזרו בה"ש משום שבות וא"כ דין התרומה לישראל כדין היין לנוזיר **עכ"ל** והיינו דהא דסתם תנא במסכתא דידן כרבי [וסומכוס לא ס"ל כרבי כדאמרה הגמ' בסוגיין] – עדיף על הא דסתם תנא במס' כלים כסומכוס. ובהמשך דבריו אומר התויו"ט "ומה שיש לדקדק בדבריו הללו כתבתי בס' מעדני מלך בס"ד" אך ספרו זה על מס' עירובין לא היגיע לידינו.

⁶⁴⁸ דרך הש"ס לקרוא לשדה "בית" וכמו "בית כור".

⁶⁴⁹ תוס' נידה בדף נז. ד"ה בית הפרס. **ועי' רמב"ם** בפיהמ"ש אהלות יז א שכתב וז"ל מחמת התפשטות הקבר על כולו מענין הפרישה והשטיחה, תרגום ויפרוש את האהל ופרס ית משכנא. **עכ"ל** ולכאוי' היה נראה שהכל מאותו ענין דדבר שנפרס ונשבר – הוא גם מתפשט אבל ברע"ב באהלות שם הביא את ב' הפירושים ומשמע שזה פירושים שונים עי"ש.

⁶⁵⁰ ועצם כשעורה מטמאת במשא [עי' משנה אהלות ב ג] והיסט בכלל משא [עי' רמב"ם טו"מ א ז]. אמנם מדאוי' א"צ לחשוש לזה דמסתמא לא הגיעה המחרישה עד המת [תוס' מו"ק ה: ד"ה מנפח]. **ועי' ר"ש** אהלות יח ג [ד"ה חוץ] שכתב דהא דבית הפרס הוא טמא רק מדר' – היינו שיודע איפה הקבר ונזהר לא לדרוך עליו, אבל שדה שאבד בה קבר – אם זה ברה"י – טמא מדאורייתא **עכ"ל** והיינו ככל ספק טומאה ברה"י שהוא טמא מדאוי' כדילפי' מסוטה.

⁶⁵¹ מה שכתבתי שההיתר הוא אפי' לסומכוס – כן כתב רש"י ד"ה שמיה אהל. ואע"ג שמטלטל עפר בפיו ולסומכוס הרי אסור לעשות איסור דר' בביה"ש לצורך מצווה כדאמרה הגמ' לעיל שסומכוס כרבנן דרבי סבירא ליה שאסור לעבור על שבות בביה"ש לצורך מצווה - הכא לא נאסרה נפיקה משום טלטול העפר שהוא מוקצה דלא הוי טלטול אלא כלאחר יד, ולא מיקרי טלטול [שו"ע שח מג ורמ"א שח ג] **אלא שצ"ע** דכתב **הרמב"ם** [כא ג] **שאין נופחין עפר** בשבת שמא ישווה גומות? ועי' בחידושי **רד"ע** [ר' דוד עראמה מובא בספר הליקוטים ברמב"ם פרנקל] שזה בנופח את הקרקע כדי להשוותו **עכ"ל** ולפי זה א"ש דכאן אינו נופח כדי להשוותה אולם דבריו צ"ב דהרמב"ם כתב בהדיא שהאיסור הוא **שמא** יבוא להשוות גומות וא"כ לא איירי במתכוון להשוות גומות וצ"ע.

ובבית הקברות – לדעת ת"ק דמתני' וכן ב"ה [המובאים בתשובה הקודמת] שסוברים שמותר לערב לישראל בתרומה כי חזי לכהן – ה"ה דשרי לכהן בבית הקברות דהרי חזי לישראל.

אמנם בדעת ב"ש וכן בדעת סומכוס במתניתין שסוברים שבעי' מידי דחזי למערב עצמו – נחלקו תנאים. **דעת ת"ק** – שאסור משום שלא יכול להכנס לשם **ודעת רבי יהודה** במתני' וכן דעת בנו – ר' יוסי בר יהודה בברייתא המובאת בסוגיין – שאף בביה"ק שרי דלדעתו אפשר להיכנס שם ע"י שיקחו אותו בשידה או תיבה או מגדל שנפחם גדול ממ' סאה שאינם מקבלים טומאה וחוצצים בפני הטומאה^{652 653}. ונחשבים "אוהל זרוק" [היינו אוהל המטלטל] וס"ל לר' יהודה ולבנו ר"י בר יהודה שאוהל זרוק שמיה אוהל.

הערה א: מה שכתבתי שמחלוקת ת"ק עם ר' יהודה ור' יוסי בר יהודה היא רק בדעת ב"ש וסומכוס – **כך פרש"י** [ל: ד"ה שמיה אוהל]. **אבל תוס'** [לעיל כז. ד"ה מפני] כתבו שגם לת"ק דסומכוס וכן לב"ה אין להתיר לכהן בביה"ק מחמת שחזי לישראל דכיוון דהכהן לא יכול להגיע לתרומה – הוי "הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר" דאמרי' לקמן לד: דלא מהני ועל כן גם לת"ק דסומכוס ולב"ה זה תלוי במחלוקת רבי יהודה וחכמים אי אוהל זרוק שמיה אוהל ועי' **ברש"י לעיל כז:** ד"ה ולכהן בבית הפרס שכתב וז"ל "סתמא היא, ולא סומכוס קאמר לה" ומשמע שסובר כתוס' הנ"ל שמחלוקת ת"ר ור' יהודה היא לשיטת רבנן דסומכוס ולכאוי' סותר למש"כ בדף ל: וצ"ע.

הערה ב' מה שכתבתי שמחלוקת ת"ק ור' יהודה באוהל זרוק איירי בשעה שהוא מיטלטל – **כך פרש"י**⁶⁵⁴ וכתב **הריטב"א בדעת רש"י** דבשעה שהוא נח – לכו"ע הווי אוהל וחוצץ

⁶⁵² עי' ר"ח שכתב דהן עשוין לנחת [פי' אינם עשויים לטלטול] ועי' **חגיגה כז:** דכל כלי עץ העשוי לנחת לא מטמא, מאי טעמא – דומיא דשק בעינן, מה שק מיטלטל מלא וריקס אף כל מיטלטל מלא וריקס עכ"ד הגמ' בחגיגה. ויל"ע הא דרך שידה להטלטל מלא וריקס דשידה היא מרכבת נשים כדפרש"י הכא וצ"ע.

⁶⁵³ ועי' **רש"י על המשנה** [כז. ד"ה לחוץ] שכתב שיכול להכנס שם בעגלות [עגלות היינו שידה תיבה ומגדל – עי' קרבן העדה על הירושלמי במשנה] מבעוד יום ולכן חזי ליה עכ"ד וכוונתו שבשבת לא יכול להכנס בשידה תיבה ומגדל כי זה מחיצה להאחיל ואוהל עראי אסור מדר'. ועי' **רש"י** [על רש"י הנ"ל] **שהקשה** דהא בעינן דחזי ליה ביה"ש. ומה"ט לסומכוס אין מערב לישראל בתרומה אף דאי בעי מיתשל עלה ויפריש תרומה אחרת מבע"י **ותירץ** דדוקא אם אינה ראויה כך כמות שהיא רק מחמת "דאי בעי מתשיל עלה" – בכה"ג בעינן שיוכל לעשותה ביה"ש. (עי' לקמן ל ב' תד"ה ולפרוש) אבל היכא דראויה ליה בלא דאי מבע"י (ולאחריני חזי אפי' בשבת עצמה) שפיר דמי גם לסומכוס. וכמו שהשיבו ב"ש שם על הא דמערבין לגדול ביה"כ **עכ"ד** עי"ש ויש להעיר שגם **הגרעק"א** [כז: ד"ה לכאוי'] אמר כן בדעת סומכוס דהיכא דראויה ליה מבע"י בלי "אי בעי מתשיל" – מהני אף לסומכוס אך כתב שזה דוחק עי"ש **ולולא דברי רש"י** במשנה שאמר שיכנס שם עם עגלות מבעוד יום – היה אפשר לומר בפשטות שרבי יהודה פליג אסומכוס בזה שאוסר לעבור על דרבנן בביה"ש לצורך מצווה ומתיר בבית הקברות לחצוץ באוהל אף בביה"ש ומה שאמר רש"י [ל: שר' יהודה ס"ל כסומכוס] [ולכן צריך להגיע בבית הקברות להיתר של אוהל זרוק ולא מתיר משום שחזי לישראל] זה רק בדין שבעי' שהעירוב צריך להיות חזי למערב [ולא סגי שחזי לאחרני] אבל לא בדין שאין מתירין שבות ביה"ש לצורך מצווה וצ"ע בזה.

⁶⁵⁴ כ"מ מפירושו כאן שפי' אוהל זרוק – אוהל המיטלטל. **ובגיטין ח:** פרש"י כך להדיא [בד"ה רבי מטמא]

ובשעה שהוא עף באוויר – לכו"ע אינו אוהל⁶⁵⁵ וכל המחלוקת היא כשנישא ע"י אדם או בהמה שרגליהם דורכות באדמה וכן דעת תוס' בחגיגה [כ"ה. ד"ה אהל] שכתבו כן להדיא וז"ל תוס' בחגיגה "ודווקא כגון שידה תיבה ומגדל שהולכים אבל זרק תיבה לא הוי אהל" ועי' מהרש"א בסוגיין ל: על תוד"ה ומר סבר – שכן דעת תוס' בסוגיין. אולם הרשב"א כתב בדעת רש"י שאפי' בעף באוויר נחלקו אי הוי אוהל⁶⁵⁶ ודעת ר"ח – [מובא בריטב"א וברשב"א ובר"ן בסוגיין] שמחלוקתם היא רק כשהאוהל הזרוק נח לגמרי. אבל במיטלטל וכש"כ בעף באוויר – לכו"ע לא הוי אוהל.

להלכה - לגבי בית הפרס - השו"ע [תט א] מתיר לערב בבית הפרס משום שחזי לכהן ע"י ניפוח או ע"י אוהל זרוק⁶⁵⁷ – ומשמע שגם לרבנן דסומכוס שכמותם ההלכה - בעי' שיוכל להגיע לעירובו וכדעת תוס' המובאת בהערה א'.

לגבי בית הקברות – השו"ע [שם] כתב שהנותן עירובו בבית הקברות, אינו עירוב. לפי שבית הקברות אסור בהנאה עכ"ל וכתב המשנ"ב [ס"ק ו] שהאיסור הוא רק אם שם את העירוב בקבר עצמו ומשום שקבר אסור בהנאה [ועי' בזה בתשובה הבאה] אולם הוסיף המשנ"ב שכל זה בישראל אבל בכהן – אסור דקיי"ל שאוהל זרוק לאו שמיה אוהל עכ"ד ויל"ע הא יכול לשים את האוהל בצורה שזה נח ולא מיטלטל דהא משמע ברמב"ם [טו"מ יא ה] שאוהל זרוק שנח – הוי אוהל וצ"ע בזה.

ש. האם שרי לערב בתוך קבר והאם יש הבדל בזה בין ישראל לכהן ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים. רבי יהודה אומר בברייתא המובאת בגמ' דשרי לערב בתוך קבר ואפי' לכהן בתרומה אם הכהן טהור⁶⁵⁸ והתרומה לא הוכשרה לקבל טומאה משום שיכול הכהן להכנס לביה"ק ע"י שידה תיבה ומגדל [כדלעיל בתשובה הקודמת] ולקחת את העירוב בלי שהכהן יאהיל על הקבר - ע"י כלי שלא מקבל טומאה כגון פשוטי כלי עץ [דאי מקב"ט – הוא מטמא את הכהן ולא יוכל לאכלה] ושלא מטמא באוהל את הכהן המחזיק בו אפי' מדרבנן כגון שאין בהיקפו טפח.

⁶⁵⁵ "קסבר אהל זרוק לא שמיה אהל הכי מפרש בערובין אהל המטלטל אינו אהל בשעת טלטולו". וכדתניא בנזיר שר"י בר יהודה אומר שתיבה שהיא מלאה כלים וזרקה על פני המת – טמאים – והוא הרי סובר שאוהל זרוק שמיה אוהל אעכ"כ בעף באוויר לכו"ע לאו אוהל - דברי הריטב"א שם.

⁶⁵⁶ והא שאמר ר"י בר יהודה בברייתא שאינו אוהל – אומר הרשב"א דאכן למסקנת הגמ' שם ר' יוסי בר יהודה ס"ל שאוהל זרוק לאו שמיה אוהל ודלא כהגמ' בסוגיין.

⁶⁵⁷ ואע"ג דאוהל זרוק להלכה לאו שמיה אוהל ולא חוצץ – מ"מ בית הפרס אינו מטמא באוהל דכל החשש הוא לעצם כשעורה שאינה מטמאה באוהל.

⁶⁵⁸ אבל אם אינו טהור – אסור אף דחזיא לכהן אחר טהור [רש"י לא. ד"ה מערבין] ועי' תוס' לעיל כז. ד"ה מפני שכתבו דר' יהודה ס"ל כסומכוס שבעי' שהעירוב יהא ראוי למערב.

וכמו כן אין ר' יהודה חושש לאיסור הנאה שיש בקבר – משום שמערבין עירובי תחומין רק לצורך מצווה וקיי"ל שמצוות לאו להינות נתנו ואע"ג שהעירוב נשמר בקבר - אין לו הנאה במה שהעירוב נשמר בקבר אחר שחל העירוב בביה"ש ולפיכך אינו נהנה מהקבר

ולחכמים – אסור לערב בקבר אפי' לישראל בחולין משום שקבר אסור בהנאה ואע"ג שמצוות לאו להינות נתנו ומערבין רק לדבר מצווה – מ"מ נהנה מזה שהעירוב נשמר שם ואי צריך ליה – יכול לאכלו⁶⁵⁹.

להלכה - פסק מֶרֶן [תט א] כחכמים שאף לישראל בחולין אסור⁶⁶⁰ וכתב **המג"א** [שם ס"ק א ומובא במ"ב ס"ק ב] דצ"ל דמיירי בקבר של בנין⁶⁶¹ דאלו נתנו בקרקע בה"ק - שרי דקרקע עולם אינו נאסר עכ"ל **המ"א**

וביאוה"ל [ד"ה אינו] כתב בשם **הקרבן נתנאל** דבשעה"ד⁶⁶² אפשר להקל לישראל בחולין לערב בקבר דכמה ראשונים פוסקים כר' יהודה שלא חשיב שנהנה מאיסור^{ה"נ} אולם לכהן – אין להתיר כי לא יכול להגיע לקבר [אא"כ הוא קבר יחידי] דקיי"ל דאוהל זרוק לא שמיה אוהל **עכת"ד הביאוה"ל**⁶⁶³ אלא שיל"ע בזה אמאי אין להתיר לכהן דאף דהרמב"ם פסק [טו"מ יא ה] שאוהל זרוק לאו שמיה אוהל – הא נחלקו אחרונים אי איירי באוהל עף באוויר או באוהל שנושאים אותו – עיי' הערה⁶⁶⁴. וכשנח – משמע שלכו"ע בדעת הרמב"ם

⁶⁵⁹ וצ"ע למה לרבי יהודה חשיב שאינו נהנה וכי רוצה שהעירוב יאבד?

⁶⁶⁰ ופסק שגם בדיעבד אינו עירוב וכ"פ ברמב"ם [עירובין ו יז] **ועי' בחידושי הרעק"א** שמקשה על הרמב"ם הא איסור עבירה אינו תלוי בקיום המצוה [וא"כ לא הווי מצווה הבאה בעבירה] ואמאי אינו עירוב **ועי' בחזו"א** [עירובין ליקוטים קיב(ד) אות טו] שכתב שזה משום קנס ועי"ש תירוץ נוסף ועי' פמ"ג א"א תט ג דכתב דלאו דירה היא עי"ש **ועי' במ"מ** על הרמב"ם הנ"ל שמקשה אמאי פסק כחכמים לגבי עירוב בקבר דאף לישראל אסור הא קי"ל כהמיקל בעירוב ות"י עפמ"ש"כ הרמב"ן שביחיד נגד רבים ל"א הלכה כהמיקל בעירוב עי"ש **ועי' מרכה"מ** [של הגר"א אלפנדרין] שמקשה על המ"מ דאם כן אמאי רבינו ז"ל בפי' כ"ז מהל' שבת פסק כר' יוחנן בן נורי דישן קונה שביתה הא שם זה יחיד נגד רבים [וקושיא זו קשה גם על מרן שפסק כאן שבדיעבד אינו עירוב ובישן פסק כריב"נ] וכתב "ויש ליישב" וצ"ע מה יישבו.

⁶⁶¹ עיי' **רש"י** סנהדרין מז: ד"ה בקבר דהיינו שבנה בית ע"ג הקרקע והכניס המת לתוכו ושם קברו דהווי תלוש ולבסוף חברו דבכה"ג קבר נאסר בהנאה אבל קבר שבקרקע עולם לא נאסר דקבר הוקש לע"ז שלא נאסרת בהנאה במחוברת לקרקע אא"כ הווי תלוש ולבסוף חברו] **ועי' רמ"א** יו"ד שסד א שנחלקו הפוסקים בעפר שמכניסים ע"ג המת בקבר שבתוך הקרקע וכן במצבה שע"ג הקבר אי חשיב קבר של בנין שהרי"ז תלוש ולבסוף חברו או שקבר של בנין הווי רק אם קברו את המת בתוך בנין עי"ש ועי' בט"ז ובבאר היטב ובפת"ש שם שנהגו להחמיר עי"ש.

⁶⁶² צ"ע דבקרבן נתנאל כתב דאפי' שלא בשעה"ד אפשר להקל עי"ש.

⁶⁶³ ואע"ג דכתב רש"י [ל: ד"ה שמיה אהל] שלרבנן דסומכוס א"צ שהמערב בעצמו יוכל להגיע לקבר וסגי בזה שאדם אחר יכול להגיע לשם – כבר חלקו עליו תוס' [כו. ד"ה מפני] ומשמע מהשו"ע שפסק כמותם מדהצריך היתר ניפוח בכהן שעירב בבית הפרס.

⁶⁶⁴ עיי' **משנה למלך** על הלכה א בד"ה עוד נראה שכתב וז"ל נראה לומר דהא דאמרין דאוהל זרוק לא

הווי אוהל ודלא כר"ח וא"כ בכה"ג שנח יש להקל אף לכהן וצ"ע בזה.

משנה לא. עד משנה לא:

ש. האם מותר לערב בדמאי ומדוע?

ת. במשנה כתוב שמותר ובגמ' כתוב שהטעם הוא - הואיל ואם יפקיר נכסיו יהא חזי ליה⁶⁶⁵. ועי' תוס' שכתבו שטעם זה נצרך לסומכוס דלרבנן סגי בזה שחזי לעניים וכמו כן כתבו תוס' שאירי גם בכה"ג בשיש בדמאי רק ב"ס מצומצמות ולכן לא אמרה הגמ' את ההיתרא ששרי להפריש מדמאי מעשר בביה"ש [והיתר הפרשת תרומ' מדמאי בביה"ש הוא אף לרבנן דרבי שאוסרים סתם שבות בביה"ש אפי' לצורך מצווה וכדמוכח מהמשנה בשבת לד.].

ש. המפריש מעשר ראשון משיבולים שעדיין לא מירחם ונתנם ללוי - האם חל המעשר והאם צריך הלוי להפריש משיבולים אלו תרומה גדולה ותרומת מעשר ומה הדין כשנתן המעש"ר ללוי אחר מירוח קודם שהפריש תרומה גדולה מדוע?

ת. אם נתן המעש"ר ללוי קודם מירוח - הגמ' אומרת שהמעשר חל וא"צ הלוי להפריש ממנו תרומה גדולה כי עדיין לא מירח את השיבולים אך תרומת מעשר - חייב להפריש וילפי

שמה אהל היינו דוקא כשהם באויר אבל במונחים חשיב הפסק וזהו שכתב הפורחים באויר כלומר שאינם נוגעין בארץ עכ"ל אך עי' תפארת ישראל אהלות ח א [אות י] שכתב על דברי המל"מ וז"ל ובמחכ"ר לא יכולתי להלם דבר זה, דנימא דהנכנס בשידה לחו"ל, מיירי שזרק השידה לשם, ותו קשה מדאמרין [חגיגה כה"א] דלהכי לא הביאו נסכים מגליל מדהיה חו"ל מפסיק, ובשידה לא היה יכול להביאן דאהל זרוק ל"ש אהל ואי נימא דרק בשידה נזרקת ל"ש אהל, הרי יכול להביאן בשידה מהלכת, - עכ"ל ויש להעיר שקושית התפא"י אינה רק על המל"מ אלא על הרשב"א בשם רש"י שכתב שאירי בפורח באויר וצ"ע. ועי' בספר שו"ת ארץ צבי [להג"ר א"צ פרומר סי' צג] שכתב כדעת המל"מ והארץ צבי הוסיף עוד שכל שביד האדם לשנות מהלכו של השידה תיבה ומגדל - הווי כמהלך על הארץ ולכן אווירון שיש לו טייס שיכול לשנות את מהלך האווירון - חשיב כמהלך בארץ ולהרמב"ם לא הוי זרוק וחשיב אוהל עכ"ל אמנם החזון איש [אהע"ז סי' קמד והובאו דבריו גם בקובץ תשובות של הגר"ש אלישיב ב ס] פסק שגם אווירון הווי אוהל זרוק ולא שמה אוהל ע"ש.

⁶⁶⁵ עי' רמב"ן פסחים ד: ד"ה ועוד שכתב וז"ל נראה שאסור לאדם להפקיר נכסיו בשבת כענין ששנינו (ביצה ל"ו ב') אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין גזירה משום מקח וממכר עכ"ל ועי' בספר מגן אבות להמאירי סי' יח שמקשה על דבריו מהמשנה בשבת מפני... דמאי וכו' ואמר' בגמ' שם [קכו:]: שזה מחמת שיכול להפקיר נכסיו [ובשלמא מסוגיין - פחות קשה איך יכול להפקיר- דאיירי בביה"ש אבל בסוגיא דמפנין מיירי בשבת עצמה] וע"כ כתב המאירי שם ששרי להפקיר בשבת דאין הוא מקנה לאחרים ולא דמי למו"מ עכ"ל המאירי ובדעת הרמב"ן י"ל שהוא לשיטתו שלא גריס בגמ' בשבת שם שהטעם משום שיכול להפקיר אלא משום שחזי לעניים ע"ש ומסוגיין י"ל גם שלא קשה כי אפשר לומר שס"ל שמותר להפקיר בביה"ש [שאז חל העירוב] ובפרט שזה לצורך מצווה.

ולהלכה לגבי הפקר בשבת - עי' בשש"כ [כט לב] שמתיר להפקיר לצורך מצווה ומביא ראיה משו"ע תמד ו לגבי ביטול חמץ בער"פ שחל בשבת אך בהערה שם כתב בשם שו"ת ובהרת בחיים [להגר"ש קלוגר סי' צ'] שמחלק בין הפקר לשעה שאינו נראה כמו"מ להפקר קבוע שנראה כמו"מ עכ"ל הגר"ש קלוגר וצ"ב איך מפקיר לזמן וכי אפשר להתנות שההפקר יתבטל? ואולי כוונתו שמתכוון לזכות אח"כ בחפץ וצ"ב.

מקראי דפסוק א' אומר "והרמותם ממנו [מהמעשר ראשון] תרומת ה' מעשר מן המעשר" – ומדייקים שא"צ להפריש תרומה גדולה והיינו כשנתנו ללוי בשיבולים לפני מירוח⁶⁶⁶.

ואם נתן מעש"ר ללוי אחר מירוח קודם תרומה גדולה – המעשר חל אך חייב הלוי להפריש ממנו תרומה גדולה מלבד תרומת מעשר שכן כתוב "מכל מעשרותיכם תרימו את כל תרומת ה'".

ש. מה הדין במחלל מע"ש ולא נתן חומש האם הוא מחולל והאם אפשר לערב בו?

ת. אמרינן בגמ' בסוגיין שהדין הוא שמחולל ושמערבין בו⁶⁶⁷.

ש. האם אפשר לערב עירוב תחומין בטבל של עציץ שאינו נקוב שהוא רק מדר' מדוע?

ת. בגמ' כתוב שאסור ועי' הערה⁶⁶⁸ והערה⁶⁶⁹ והערה⁶⁷⁰.

⁶⁶⁶ אולם ברור שזה דווקא כשהשיבולים קצורות דאין חיוב מעשר בשיבולים מחוברות – עי' משנה תרומות א' ה' לא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש ופי' **הרע"ב** שם "דכתיב (שם) והרמותם ממנו... דלשון הרמה לא שייך אלא בתלוש, **עכ"ל** וכתב התויו"ט שם שלפ"ז מן המחובר על המחובר נמי לא. [וכן מוכח בתוספות פרק ג דקדושין דף סב] עכ"ל התויו"ט.

⁶⁶⁷ **ובגמ' ב"מ נד.** מובא שנחלקו תנאים אי שרי לאוכלו לפני שהוסיף חומש ומסבירה הגמ' שטעם האוסרים – שמא יפשע ולא יוסיף את החומש. **ולהלכה** – פסק הרמב"ם [מע"ש ה' יב] שאסור לאוכלו. **ויל"ע** א"כ למה מערבין בו הרי אין מערבין בדבר שאסור לאכלו ואפי' האיסור הוא רק מדר' וכמו שאמרה הגמ' לגבי טבל דרבנן? ושו"ר שכן הקשה **הרש"ש** שבת קכו. על הרמב"ם שפסק שאינו מוקצה [והוסיף הרש"ש שעל הגמ' בשבת שם שאומרת שמערבין ואינו מוקצה לא קשה שאיכא למימר שהגמ' פוסקת כרבי בב"מ נד. שבשבת שרי לאכול עי"ש אך על הרמב"ם שפוסק כר' יהושע שאסור לאכול אף בשבת קשה] ועי' **בביאור הלכה של הדרך אמונה** על הרמב"ם מע"ש ה' יב [ד"ה הפודה] שמיישב שהטעם שהוא אינו מוקצה כי קנסו רק את הבעלים וחזי לאחרני [אך לפי זה מתני' דלא כסומכוס או שמתני' סוברת כדעה ששרי גם לבעלים לאכלו] ועוד שזה איסור קל עי"ש ועדיין צ"ב.

⁶⁶⁸ ועי' **ריטב"א** שאף לרבי ששרי שבות ביה"ש לצורך מצווה – לא אמרי' הואיל ויכול לתקנו בביה"ש יהא מותר לערב לרבי דלא אמרינן הואיל אלא [במידן] דבלא הואיל חזי לאחרני עכ"ד וכ"כ **תוס'** לעיל ל: ד"ה ולפרוש עי"ש אלא **שיל"ע** מדוע שואלת הגמ' "פשיטא" על דין שלא מעשרין בטבל הרי זה חידוש גדול שלמרות שחזי לעשרו ביה"ש לצורך עירוב תחומין מ"מ אסור כי לא חזי לאחרני? וצ"ע.

⁶⁶⁹ **ועי' רשב"א** יבמות קיד. ד"ה ומיהו שאומר דשרי לספות לקטן איסור דרבנן ומקשה מסוגיין למה אוסרת הגמ' לערב בטבל דרבנן הא חזי לקטן ודבר דחזי לקטן מערבין בו לגדול וכמו שאמרנו גבי יוהכ"פ במשנה – ותירץ דשאני יוהכ"פ דאיסורא דיומא גרים ליה וכיון דאין איסורו מצד עצמו של עירוב וחזי נמי השתא לקטנים מיהא מערבין בו אפילו לגדול משא"כ בטבל דאיסורו מצד עצמו והלכך אף על גב דחזי לקטנים אין מערבין בו לגדול עכ"ד הרשב"א לדבריו בסוגיין יהא מותר לערב לקטן בטבל דרבנן **ועי' ריטב"א** בסוגיין דהוכיח שאסור לספות לקטן איסור בידיים ודחה את חילוקו של הרשב"א בין טבל דאיסורו מצד עצמו ליוהכ"פ וז"ל "ואין לומר דשאני טבל שהוא איסור חפצא דהא בכולה סוגיין לא מפלגין בהא מילתא וכדאמרינן הכא כשם שמערבין לגדול ביום הכיפורים כך מערבין לנזיר ביין" עכ"ל הריטב"א **ולדינא** פסק **מנן** [שמג א] **כהרמב"ם** [מאכ"א יז כז] שאסור לספות לקטן בידיים אך **עי' שו"ע הרב** שמג ו שכתב דבאקראי ולצורך מצווה יש להקל **עכ"ד** השו"ע הרב וא"כ גם לדינא י"ל שמותר לערב לקטן בטבל דרבנן **ויל"ע** האם רק בטבל של עציץ שאינו נקוב שרי לקטן או גם בטבל של פירות וירקות למ"ד שהוא דר' יש להתיר לערב לקטן [ומצד שני יש לומר דפרי וירק שונה מעציץ שאינו נקוב דיש לו דררא דאין].

⁶⁷⁰ **ויל"ע** אי שרי לערב בטבל שהוא תרי או תלת דרבנן וכגון בירק הגדל בעציץ שאינו נקוב בזמן הזה

ש. מהו אסימון ומה הדין בחלל עליו מע"ש ובחלל עליו הקדש?

ת. **אסימון** זהו מטבע שאין עליו צורה⁶⁷¹ [דיש לו חשיבות שהרי שווה את ערכו רק שכיוון שאין עליו את חותם המלך המראה שאינו מזויף חשיבותו פחותה ממטבע שיש עליו צורה] **ודינו** – בגמ' כתוב שאם חילל עליו מע"ש – אינו מחולל דבתורה כתוב "וצרת הכסף" ודרז"ל כסף שיש עליו צורה⁶⁷².

ולחלל עליו הקדש – מחללין. וה"ה על כל מטלטלין ורק לא על קרקע דכתיב "ונתן הכסף וקם לו"⁶⁷³.

ממשנה לא: עד משנה לב:

ש. האם אפשר לשלוח חש"ו או מישהו שאינו מודה בעירוב לעשות עירוב תחומין ומדוע?

ת. במשנה כתוב שהשולח חש"ו ומי שאינו מודה בעירוב לערב – אינו עירוב. ובטעם הדבר **פרש"י** לגבי קטן [וה"ה לגבי חרש ושוטה] דעירובי תחומין – אקנויי שביתה הוא, וקטן לא אלים למקני **עכ"ל** ולגבי מי שאינו מודה בעירוב לא כתוב הטעם בגמ'⁶⁷⁴.

הערה: דעת תוס' שקטן כן יכול להניח עירוב לגדול דעירוב תחומין אינו קנין אלא שהקטן לא נאמן ששם את העירוב דהחמירו רבנן לא להאמינו בדבר שיש לו סמך בתורה אבל אם הגדול רואה שהקטן שם את העירוב – העירוב חל וראייתם מגמ' במעילה [כא]. שאומרת שאפי' קוף

[לפי פסק השו"ע והרמ"א יו"ד שלא ב דתו"מ בזה"ז דרבנן] – דהא בהלכות שבת קי"ל [שו"ע שז ה] ששרי שבות דשבות במקום מצווה ועירובי תחומין עושין לצורך מצווה וא"כ יש להתיר שבות דשבות לצורך עירוב [וכמו דשרי לשים עירוב באילן משום ששרי שבות ביה"ש לצורך מצווה ה"ה שיש להתיר לצורך מצווה עירוב שאסור באכילה מטעם שבות דשבות דמאי שנא אם האיסור הוא באכילת העירוב או שהאיסור הוא בלקיחת העירוב מן האילן כדי לאכלו] ולכאוי מסוגיין משמע דאסור דהא סתמה הגמ' שבטבל דר' אסור ולא חילקה בין טבל של ירק לטבל של דגן וכן לא חילקה בין טבל בזה"ז **ויש להעיר** שנחלקו האחרונים אי הא דשבות דשבות שרי הוא רק בשבות דאמירה לעכו"ם שאין זה עשיה בידיים או שגם ע"י ישראל שרי שבות דשבות ועי' בספר פסקי תשובות סי' שז הערה 99 שמביא דעות האחרונים בזה אולם כאן נראה דאפי' אי אסור בידיים שבות דשבות ע"י ישראל – כאן יש מקום גדול להתיר דאפשר להאכילו לקטן ובקטן התיר **הביאור**^ל [שמג א] לומר לקטן להביא סידור בכרמלית לצורך עצמו ואז הגדול יתפלל בו וא"כ ה"נ שרי לומר לקטן לאכול העירוב כשזה לצורך הגדול ואולי יש לחלק דהתם גם הקטן עושה מצווה בזה שמתפלל וצ"ע בכל זה.

⁶⁷¹ זו שיטת ר' יוחנן בב"מ מז: שאמר שזה פולסא ופרש"י שם שאין עליו צורה ורב שם סובר שם שזה שהוא מעות הניתנות בסימן לבית המרחץ ודעתו נדחית בגמ' שם.

⁶⁷² ובגמ' ב"מ מז: נחלקו בזה תנאים – לר' דוסא ולר' ישמעאל מחולל ודורשים "וצרת" – נצרר ביד ולר"ע אינו מחולל דדריש כסף ש"ב צורה. וסוגיין היא כר"ע וכן הלכה.

⁶⁷³ ועי' תוס' שדרשי' גבי פדיון הקדש כלל ופרט וכלל לרבות מטלטלין ולמעט קרקעות עי"ש.

⁶⁷⁴ **ורבינו יהונתן** [על הרי"ף ח. ד"ה או] כתב הטעם – דכל החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו דשמא שקר הוא מעיד כשאומר שהביאו שם במקום שצוה ואפי' ימצא שם העירוב שמא לא הניחו שם על מנת כן עכ"ל ויש להעיר **דלשיטת תוס'** [המובאת בהערה שבסוף התשובה] אם ראוהו ששם את העירוב ודאי עירובו עירוב דלא גרע מקוף שלדעת תוס' יכול לשים עירוב תחומין עי"ש.

יכול לשים עירוב תחומין ועכ"ח שהגמ' שם איירי כשרואה שהקוף הניח את העירוב וא"כ כ"ש שבכה"ג גם בקטן מהני דלא גרע מקוף ע"ש **עכ"ד תוס'** ע"ש⁶⁷⁵ **ועי' ריטב"א** דכתב שהא דמעילה איירי שכשראה המשלח שהקוף שם את העירוב אמר המשלח אמר "שם תהא שביתתי" וכתב **הגאון יעקב** שבכה"ג מודה רש"י שגם בקטן מהני⁶⁷⁶ וא"כ לא קשה על רש"י מהא דמס' מעילה שרש"י יעמיד הא במס' מעילה כשאמר המשלח שם תהא שביתתי.

להלכה - פסק **המשנ"ב** [תט מא] **כרש"י** שקטן אינו מקנה שביתה בעירובי תחומין וכתב **בשעה"צ** שכ"פ האחרונים. עכ"ד השעה"צ. ולא כתב המשנ"ב מה הדין אם הגדול אמר "שם תהא שביתתי כשראה את הקטן שם את העירוב [דבכה"ג אמר הגאון"י שגם רש"י מודה] וצ"ע לדינא.

ש. האם אפשר לשלוח קטן לגבות לחם מכל בני החצר בשביל עירוב חצירות?

ת. בגמ' אמר ר' הונא שמותר. ופרש"י שהרי אין זה קנין אלא העירוב נעשה ממילא ועי' הערה⁶⁷⁷. ולגבי אי סומכים עליו שגבה מכולם – עי' הערה⁶⁷⁸.

ש. האם ניתן לשלוח עירוב תחומין ע"י קטן שיביא אותו לגדול והגדול יניחו? ומדוע?

ת. **במשנה** כתוב שניתן לעשות זאת אם אמר המערב לגדול שכשיגיע הקטן אליו - יקח את העירוב מן הקטן ויניחו במקום שבו רוצה המערב לקנות שביתה⁶⁷⁹ **ובגמ'** מסבירים שאיירי כשהמשלח עומד ורואהו ופרש"י שרואהו עד שמוליכו [לגדול] **עכ"ל**⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ואומרת

⁶⁷⁵ ועי' **פמ"ג** א"א תט טו שכתב שהא דהתיר תוס' בעומד ורואהו איירי שגם שמע שהקטן אמר בזה העירוב יהא פלוני מותר לילך **עכ"ד** וצ"ע דהא הוכיחו תוס' שאפי' בקוף מהני וצ"ע ועי' **גאון יעקב** שכתב וז"ל ולרבותינו בעלי התוס' דקמן, עמד ורואהו לקטן או לפיל שהניח שם העירוב ה"ז עירוב, ואף על גב דלא אמר מיד, והיינו ד [מסכת] מעילה. והכא בלא ראהו שהניחו, ומשום דלא מהימנין להו לא הוי עירוב עכ"ל.

⁶⁷⁶ דהגאון"י מבין ברש"י שטעם שקטן לאו בר איקנויי היינו דלאו בר דעת לומר במקום זה תהא שביתתו של פלוני כמו שכתב **רבינו יהונתן** וז"ל דמקנא ביתא הוא וקטנים לא אלימי למקניה ביתא בשביל אחר אבל בעירובי חצירות דקני ממילא מערב כדתנן [דף עא א] בעל הבית שהיה שותף עם שכניו אין צריך לערב ולפיכך קטן גובה אותו ולא אכפת לן שהרי הוא אינו צריך שיאמר בו כלום אבל בעירובי תחומין צריך הוא שיאמר במקום עירובי זה תהא שביתתו של פלוני והוא לאו בר דעת הוא: **עכ"ל**.

⁶⁷⁷ **ועי' רש"י לקמן** מט. [בד"ה הכי גרסינן איכא בייניהו] שכתב לגבי עירובי חצירות שלשמואל שאמר עירוב משום קנין – אכן אין קטן מקנה **ועי' תוס' שם** [מט: ד"ה וקטן] שמקשה עליו מהגמ' בגיטין סד: שאומרת בדעת שמואל שעירוב משום קנין - שבשיתופי מבואות קטן מקנה ותירצו תוס' ד"ל **שמשי"ב** רש"י שלשמואל בעירו"ח [וה"ה בשיתופי מבואות] שקטן אינו מקנה – היינו בקטן גמור **עכ"ד**.

⁶⁷⁸ מתוס' משמע שסומכין עליו דכתבו דדווקא בעירובי תחומין אין סומכין עליו משום דאסמכוה אקראי. ⁶⁷⁹ אבל כמובן אי אפשר לסמוך על הקטן שיביא לגדול בלי שדברו עם הגדול קודם מפני שהקטן אינו נאמן וגם איך המערב ידע שהגדול יסכים לערב לו.

⁶⁸⁰ **וכתבו תוס'** [ד"ה כאן ומובאים במג"א תט ס"ק טז] דבלא ראהו שהולך אל הגדול – אין סומכין על

הגמ' שלא חוששין שהגדול לא הניח העירוב במקומו דכיוון שהסכים הגדול להיות שליח להניחו – חזקה ששליח עושה שליחותו⁶⁸².

הערה: בטור סי' תט כתב וז"ל ואם אומר לא' לקבלו ממנו וראה שזה מוליכו ונתנו לאחר שם הוי עירוב עכ"ל והיינו שלא סגי שיראה שהקטן מגיע אל הגדול אלא שיראה שהגדול לוקח ממנו את העירוב וכ"מ **בריטב"א** שהוא פי' על שאלת הגמ' ודילמא לא שקיל מיניה. "[לאו דוקא] דלא שקיל מיניה דהא אמרינן בעומד ורואהו... אלא הכי קאמר ודילמא לא שקיל מיניה על דעת לעשות שליחותו" עכ"ל הריטב"א וא"כ איירי כשרואה שהשליח לקחו וכ"כ **רבינו ירוחם** אולם **בעבודת הקודש** [להרשב"א] בית נתיבות שער ה סימן טז כתב וז"ל ראה שהגיעו [החש"ו] לאותו שאמר לקבלו, אף על פי שלא ראה אם קבלו מהם אם לאו - סומך עליו. שחזקה שקבלו שחזקת שליח בשל דבריהם עושה שליחותו. עכ"ל אמנם עדיין יל"ע איך נדע שהקטן ביקש מהגדול לקחת את העירוב דלמא הקטן רצה לאכול את העירוב בעצמו ולא נתנו לגדול וצ"ע.

להלכה - פסק מרן [תט ח] **כהטור והריטב"א** שאיירי שראה שהחש"ו נתן את העירוב לגדול **ובביאור** ל' שם כתב שהשו"ע פסק כהטור אבל ששאר הפוסקים – **רמב"ם** **רש"י** **רבינו יונתן**⁶⁸³ **רי"ז** **ורשב"א** – סוברים שא"צ שיראה שנתן לו אלא שהגיע אליו עכ"ד **הביאור** ל' ולפלא שלא הזכיר שגם הריטב"א ורבינו ירוחם פסקו כהטור והשו"ע.

הקטן דאע"ג שזה מילי דרבנן – מ"מ יש לו סמך בקראי ואע"ג שלבדיקת חמץ נאמן קטן אע"ג שגם לה יש סמך בקראי [דכשלא ביטל את חמצו הוא מדאורי' כדכתיב תשביטו – עי' ר"ן על הרי"ף פסחים א. ד"ה אלא] – שאני התם שאת ביתו הוא בודק וכן מצינו בירושלמי שקטן נאמן לעשות עירוב תחומין לעצמו עכ"ד **תוס'**. ומשמע שכשעושה הקטן עירוב לעצמו – נאמן גם לעשותו לאחר וכמו בבדיקת חמץ וצ"ע בזה.

⁶⁸¹ ובתוס' הבינו שלדעת רש"י [לא: ד"ה עירובי חצרות] שאמר שקטן לא אלימא למיקני - שמצד נאמנות הקטן נאמן גם בעירובי תחומין והקשו עליו מגמ' דידן שמשמע שאין הקטן נאמן שנתן העירוב לגדול ועי' בספר **יד דוד** [הגר"ד זיצהיים] שכתב שצ"ל שגם לרש"י אינו נאמן ומש"כ רש"י שלא אלים למקני זה שגם ברואהו לא סגי כשלא נותן לגדול עי"ש אמנם עי' שו"ת אמרי יוסף [להגר"מ אריק א יא] שכתב ליישב את רש"י באופן אחר – שבחצי שליחות קטן לא נאמן [וכמ"ש תוס' ד"ה וליחוש בהסבר הס"ד של הגמ'] דבקטן לא אמרי' חזקה שליח עושה שליחותו בחצי שליחות עכ"ד עי"ש ולדבריו אכן בשליחות שלימה קטן נאמן בעירובי תחומין לדעת רש"י אלא שלא מהני כי לא יכול להקנות [ולהעיד שהניחו עירו"ת וכן להעיד עד היכן תחום שבת – בפטות סובר האמרי יוסף שלרש"י קטן נאמן ולתוס' לא נאמן וכ"כ בחידושי רעק"א שנאמן עי"ש אך יל"ע בזה דהא במשנה בכתובות כח. כתוב שנאמן בגדלותו להעיד שזוכר שבקטנותו עד כאן היינו באין בשבת ומשמע שכשהוא עדיין קטן לא נאמן גם בזה וצ"ע].

⁶⁸² ועי' או"ז א תשס תשובה מרבינו שמחה בר שמואל [בעמח"ס מחזור ויטרי והיה תלמידו של רש"י עי' ספר שם הגדולים ערך מחזור ויטרי] דכל חזקה שאינה פוסקת היא באה מכח רוב עי"ש.

⁶⁸³ והיינו דמפרש"י "שרואהו עד שמוליכו" ומלשון הרמב"ם שכתב "עד שיראה זה הפסול או הבהמה שהגיעו אצל הכשר" וכן מלשון ר' יהונתן כתב ששאלת הגמ' "ודלמא לא שקיל מיניה" – היינו דלמא לא מסרו הקטן לגדול – וא"כ עכ"כ מיירי שלא ראה המשלח שנתנו לו ועל זה עונה הגמ' "חזקה שליח עושה שליחותו".

ש. האם אומרים "חזקה שליח עושה שליחותו" לגבי דינים דאורייתא ולגבי דינים דרבנן ומדוע?

ת. לגבי דינים דרבנן – לכו"ע אמרי' חזקה שליח עושה שליחותו⁶⁸⁴ ולכן השולח אדם לערב עירוב תחומין – יכול לסמוך על זה שעירב.

לגבי דינים דאורייתא – בשליח ביי"ד וכן בבי"ד של כהנים – לכו"ע אמרי' חזקה שליח עושה שליחותו. ולכן אפשר לסמוך על שלוחי ביי"ד שהקריבו את קרבן ומנחת העומר עד חצות ועל סמך זה לאכול מן החדש אחר חצות⁶⁸⁵ וכן יולדת ששמה כסף בקופה של כהנים שיקנו לה גוזלות לקרבו יולדת – יכולה לסמוך על זה שבאותו יום הקריבום ויכולה לאכול בקדשים בערב בסתם שליח – נחלקו ר' נחמן ור' ששת. **לר' נחמן** – חיישי' שהתעצל ולא עשה שליחותו⁶⁸⁶ **ולר' ששת** – סמכין על חזקה זו גם בדאורייתא⁶⁸⁷.

ולגבי אי לר' ששת סומכים אחזקה זו בדאו' רק במקום שהשליח יודע שאם לא יעשה שליחותו יכשל המשלח באיסור – עי' הערה⁶⁸⁸.

ולגבי אי דין דר' שיש לו עיקר בדאו' נחשב כדין דאו' לגבי חזקה שליח עושה שליחותו - עי' הערה⁶⁸⁹.

⁶⁸⁴ ועי' **אור זרוע** חלק א' סימן תשס שכתב וז"ל כי כל חזקה שאינה פוסקת היא באה מכח רוב עכ"ל והיינו רובא דליתא קמן.

⁶⁸⁵ והיינו אף לר' יהודה [ר"ה ל:] שאמר שמדאו' אסור לאכול עד הקרבת העומר עיי"ש וכמותו ההלכה [עי' רמב"ם מאכ"א י ב].

⁶⁸⁶ ועי' **רש"י** בחולין יב. [ד"ה אין חזקה] שכתב בדעת ר' נחמן שהווי ספק **עכ"ד** ועי' בשו"ת **תורת חסד** אהע"ז סי' ב' ס"ק ד' שהוכיח שגם לר' נחמן מדאו' סמכין אשליח ורק מדר' חוששין **עכ"ד** עיי"ש **ונלענ"ד** דלר"נ זה בגדר של "מיעוט המצוי" ששליח לא יעשה שליחותו וחיישי' לזה רק בדאו' כמ"ש **הפמ"ג** א"א נה ז [והחשש בדאו' - הוא רק מדר' דהא מדאו' אחרי רבים להטות].

⁶⁸⁷ וכנראה ר' ששת סובר שהווי חזקה גמורה ואין כאן אפי' מיעוט המצוי שלא יעשה שליחותו.

⁶⁸⁸ בדבר זה נחלקו ראשונים. דעת **רבינו תם** בתוד"ה רב ששת – שלי' ששת סמכין אשליח אפי' היכא שהשליח חושב שאם לא ימלא את שליחותו - המשלח לא יכשל באיסור. ולכן מוכיח מכמה מקומות שאמרי' בהם שלא סמכין אשליח בדאו' - שאין הלכה כר' ששת. אולם **דעת ר"י** בתוס' הנ"ל שבמקומות שיתכן שהשליח חושב שהמשלח לא יכשל אם השליח לא ימלא את שליחותו – גם ר' ששת מודה שלא סמכין על השליח בדאורייתא ואומר ר"י שבכה"ג אירי בגמרות שפוסקות שלא סמכי' אשליח בדאו' , אבל במקום שידוע השליח שאם לא ימלט שליחותו – המשלח יכשל – הלכה כר' ששת.

⁶⁸⁹ **תוס'** [ד"ה תאנים] הוכיחו שבדבר שיש לו עיקר בתורה – גם אם הוא דר' – דינו כדין דאו' שהרי מעשר פירות הוא מדר' ובכל זאת אומרת הגמ' שהיו חולקים בזה ר' נחמן ור' ששת אי אמרי' בזה חזקה שליח עושה שליחותו לולא שיש חזקה שאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן וא"כ דינו כדאו'. וכתב **בנודע ביהודה קמא** אהע"ז ב **שהרמב"ם חולק** על תוס' וסובר שדין דר' שיש לו עיקר בתורה שווה לכל דין דר' שאמרי' בו שלכו"ע סמכין אשליח וראייתו – שהרי להרמב"ם תחומין דיי"ב מיל הם דאו' וא"כ לתחומין יש עיקר בתורה ובכל זאת אומרת הגמ' שבערובי תחומין כו"ע מודו שסמכין אשליח. **וליישב קו' התוס'** אמאי אמרה הגמ' שמעשר דינו כדאו' – אומר הנו"ב שצ"ל להרמב"ם דמעשר פירות דאו' [וכמ"ש הכס"מ בדעת הרמב"ם בתרומות ב א עיי"ש] וכן יסבור הרמב"ם שהגמ' בסוגיין סוברת שמעשר בזה"ז דאו' [שהרי יש כאלו דעות בגמ' נידה מז.]. ומסיק מכאן הנו"ב שכיוון **שלהלכה** ס"ל להרמב"ם שמעשר בזה"ז דרבנן – א"כ לדעת הרמב"ם גם במעשר סמכין אשליח גם לר' נחמן שסובר שבדאו' לא סמכי' אשליח [שכמותו פוסק הרמב"ם] **עכ"ד הנו"ב**.

להלכה - השו"ע [יו"ד שלא לד] פסק כר' נחמן⁶⁹⁰ **וברמ"א** [שם] פסק כר' ששת⁶⁹¹ וכדעות שר' ששת דיבר רק במקום שהשליח יודע שהמשלח יכשל אם השליח לא יעשה שליחותו.

ש. בט"ז ניסן - מאימתי מותר לאכול מהתבואה החדשה למי שלא יודע אם הקריבו כבר את העומר ומדוע?

ת. **במשנה במנחות סח.** המובאת בסוגיין כתוב שמשקרב העומר - הותר חדש מיד. והרחוקים מותרין מחצות היום ולהלן. **ובהמשך המשנה כתוב** "מפני מה הרחוקים מותרין מחצות היום ולהלן? מפני שהן יודעין שאין ב"ד מתעצלין בו" **עכ"ל המשנה ואומרת הגמ'** שבזה גם ר' נחמן אומר שסמכין אחזקה שליח עושה שליחותו אף בדאורייתא [שהרי אכילת חדש לפני קרבן העומר היא איסור דאורייתא] כי שלוחי ב"ד זריזים הם ככתוב במשנה⁶⁹². ואומרת הגמ' שגם לר' ששת יש חילוק בין שליח ב"ד לשליח רגיל – שבשליח רגיל יכול לסמוך שעשה שליחותו רק בסוף הזמן שעליו לעשות את הפעולה אבל שליח ב"ד – למרות שזמן הקרבת העומר הוא כל היום – לא חיישי שאחרו את חצות.

ש. יולדת או זבה שמביאים קרבן ע"י שנותנות מעות בשופר המיוחד לכך שממנו לוקחים הכהנים וקונים ציפורים לקרבן ואינן רואות מתי קנו הכהנים את הקרבן – מאימתי יכולות לאכול בקדשים ומדוע?

ת. בבבלייתא המובאת בגמ' כתוב שלאחר ששמה את הכסף בשופר טובלת⁶⁹³ ואוכלת קדשים לערב⁶⁹⁴ ואומרת הגמ' שבזה גם ר' נחמן מודה משום שאמר ר' שמעיה "חזקה אין בית דין של

אמנם בספר **פני שלמה** [להג"ר שלמה גאנצפריד] בסוגיין כתב שטעם שלהרמב"ם שונה דין מעשר מדין עירוב לגבי חזקה דשליח עושה שליחותו - כי במעשר יש לחוש אם נתיר בדרי' שיש לו עיקר בדאורייתא - יבואו להתיר גם בדאורייתא אבל בערוב תחומין לא שייך שיקילו בדאורייתא שהרי אין עירוב תחומין ל"יב מיל - ע"כ הקלו בע"ת שסומכין על חזקה שליח ע"ש עכת"ד הפני שלמה.

⁶⁹⁰ וכתב בב"י טעמו - דאמר ר' בגמ' גיטין סד. דכי אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו לחומרא לקולא לא ובפרק קמא דחולין נמי מסיק לעולם אין שליח עושה שליחותו ומשום הכי האומר לחבירו צא ותרום אין חזקתו תרום ואף על גב דרב נחמן קאמר ליה מכל מקום משמע דתלמודא הכי מסיק עכ"ל הב"י.

⁶⁹¹ כדכתבו הטור והרא"ש דהא כבר כתב בה"ג דהלכתא כר' ששת באיסורי נגד ר' נחמן. ונראה שגם מרן מודה לכלל זה [וכ"מ בשו"ת ב"י דיני קידושין סימן י" עיי"ש] אלא דכאן סובר שסתמא דגמ' בגיטין ובחולין פסקה כר"נ ובכה"ג לא דיבר הבה"ג.

⁶⁹² וזה כולל גם את השלוחים שקוצרים וגם את הכהנים שמקריבים. וממילא בכה"ג אין זה אפי' מיעוט המצוי שלא יעשו שליחותם.

⁶⁹³ **ובגמ' חגיגה** כד: כתוב " מאי טעמא? [צריכה טבילה - הרי טבילה כבר ביום שנטהרה מזוהה] - כיון דעד האידנא הוה אסירי - אצרכינהו רבנן טבילה **עכ"ל הגמ'** ועיי"ש דהיינו שמעלה עשו בקדשים דכיוון דעד הקרבת הציפורים הייתה אסורה בקדשים - חיישי שלא נזהרה ונטמאה ואע"ג שהיא מותרת בתרומה וא"כ נזהרה מחמת תרומה אם היא אשת כהן - מ"מ מעלה עשו בקדשים עיי"ש.

⁶⁹⁴ **וכתבו תוס'** בזבחים צח: ד"ה טבול יום וז"ל "וכי תימא משעה שמתחילין להקריב את התמיד של בין הערבים תהא טובלת ואוכלת? - הא אפשר להקריב את הקינים לאחר תמיד כיון שאין למזבח אלא דמה"

כהנים⁶⁹⁵ עומדים משם עד שיכלו כל מעות שבשופר" וחזקה זו – גם לר' נחמן היא דאוי⁶⁹⁶.

ש. אדם שאמר לחבירו "צא ולקט לך תאנים מתאנתי" האם ומתי צריך המלקט לעשר ומדוע?

ת. כשהמלקט אוכל עראי⁶⁹⁷ – אינו צריך לעשר אבל כשאוכל קבע – צריך לעשר. והמעשר הוא מעשר וודאי ולא דמאי דבעל העץ בוודאי לא עישרן שהרי על פירות המחוברין - א"א לעשר⁶⁹⁸ ועל הפירות שלקט- ג"כ לא יכול לעשר דהא בעל העץ אינו יודע כמה לקט.

ש. האומר לחבירו "צא ומלא לך בכלכלה זו תאנים מתאנתי" - האם ומתי צריך המלקט לעשרן ומדוע?

ת. **כשאוכל ארעי** – א"צ לעשר וכדלעיל בתשובה הקודמת

וכשאוכל קבע – יש לחלק בין אם בעל הבית חבר או אם הוא ע"ה וכן אם המלקט הינו חבר או ע"ה.

דאם בעה"ב הוא ע"ה : חייב הלוקט לעשר אבל זה מעשר דמאי דיתכן שבעה"ב עישרן שהרי יודע כמה תאנים מחזיקה הכלכלה שנתן לו. וזה בין אם הלוקט הוא חבר ובין אם הוא ע"ה.

עכ"ל והיינו דכיוון שאין הקטרה בחטאת העוף ככתוב במשנה זבחים סד : - ממילא שרי להקריבה אחר תמיד של בה"ע וצריכה היולדת לחכות עד הערב **ויל"ע** הא ביולדת יש גם עולה ואותה וודאי שצריך להקטיר קודם תמיד של בה"ע ואת החטאת צריך להקריב לפני כדאמר' בגמ' זבחים צ. עיי"ש וא"כ גם את החטאת צריך להקריב קודם תמיד של בה"ע וצ"ע **ועוד יל"ע** : דמש"כ תוס' שאפשר להקריב חטאת העוף אחר תמיד של בה"ע - זו רק שיטת ר"י בן ברוקה בפסחים נט. אבל חכמים שם ס"ל שרק בשביל קרבן פסח שוחטים קיני יולדות אחר תמיד של בה"ע וא"כ לשיטת חכמים מדוע יכולה לאכול רק לערב ולא אחר תחילת עשיית תמיד של בה"ע? וצ"ל שס"ל לתוס' שר"י בן ברוקה מוסיף על חכמים ולא חולק עליהם או שסוברים שהברייתא שכותבת שאוכלת לערב – היא כריב"ב ולא כחכמים וצ"ע. **ודעת הרמב"ם** [תמידין א ג-ד] שחכמים פליגי אריב"ב ופסק כחכמים שאסור לשחוט אחר תמיד של בה"ע [ולא רק להקטיר] ולפי זה עדיין נשארת הקושיא שהרי פסק הרמב"ם [מחוס"כ א יב] שהיולדת אוכלת קדשים בערב ואמאי אין היולדת יכולה לאכול קדשים כבר אחר התחלת עשיית תמיד של בה"ע.

⁶⁹⁵ היינו הכהנים המפקחים על סדרי ביה"ק. **ועי' רש"י** במדבר כח ג עה"פ "צו את בניי ואמרת להם את קרבני לחמי "וכו" – פרש"י ואמרת להם - אזהרה לבית דין **עכ"ל** ועי' בספר **אילת השחר** [להגראי"ל שטינמן] על התורה שם שכתב וז"ל יל"ע איזה ב"ד מוזהר על הדבר, האם סנהדרי גדולה דלשכת הגזית, או שהי ב"ד מיוחד שממונה לדברים אלו (ובכתובות י"ב א' כתוב שהי ב"ד של כהנים, אבל לא נזכר לענין זה) : **עכ"ל** והנה ראינו כאן שיש בי"ד של כהנים גם לעניינים אלו.

⁶⁹⁶ כנראה – כי כהנים זריזים הם.

⁶⁹⁷ ועי' **דרך אמונה** מעשר פרק ג' ס"ק קצא שכתב וז"ל וענין עראי וקבע אינו תלוי בכמותה של האכילה אלא באיכותה כיצד מילא את הכלי או לקט כל צרכו ומוליכן לביתו אוכל עראי בדרך אחת אחת ואפי' הרבה והוא בכלל עראי אבל אם יחד בדיבורו או במחשבתו תאנים אלו לסעודתו חשיב קבע אפי' אוכל א' א' [ולא משום שאין דעתו להביא לבית כיון דרוב הפירות מוליך לביתו אלא משום שקבע פירות אלון] ולא מהני להו חזרה דכבר נגמרו. **עכ"ל** והיתר אכילת ארעי הינו כל שלא נגמרה מלאכתו ואפי' הכניסו לבית.

⁶⁹⁸ עי' **משנה** תרומות א ה "אין תורמין... ולא מן התלוש על המחובר ולא מן המחובר על התלוש" **ועי' תויו"ט** שם [ד"ה ולא] שכתב וז"ל פי' הר"ב דכתיב והרמותם ולשון הרמה לא שייך אלא בתלוש ולפי"ז מן המחובר על המחובר נמי לא עכ"ל.

ואם בעה"ב הוא חבר : אם הלוקט הוא חבר – עיי' הערה 699.

ואם הלוקט הוא ע"ה – נחלקו רשב"ג ורבי האם בכה"ג ברור שבעה"ב עישר⁷⁰⁰ וא"צ הלוקט לעשר כלל וכן חבר הלוקט מהע"ה שלקט – א"צ לעשר. ואע"פ שזה שלא מהמוקף מ"מ ברור שבעה"ב עישר דחושש שהע"ה יאכל שלא מעושר וניחא לחבר ליעבד הוא איסורא קלילא ולא יעבד ע"ה איסורא רבה – זו דעת רבי או שברור שבעה"ב לא עישר וצריך הלוקט לעשר וודאי – דלא נחשדו חברים לעשר שלא מן המוקף⁷⁰¹ אפי' אם עיי' יעבור ע"ה איסורא רבה של אכילת טבל – זו דעת רשב"ג⁷⁰².

⁶⁹⁹ נחלקו בדבר ראשונים. **בתוס' רי"ד** כתב "אבל חבר שאמר לחבר אין אותו חבר סומך עליו דהשתא לא יתרום בעה"ב שהוא חבר שלא מן המוקף דהא אינו מאכיל אלא לחבר חברו ויודע הוא שחבר חברו אינו סומך עליו" **והמאירי חולק** עליו וכתב וז"ל אם זה האומר חבר הן שאמר לחבר הן שאמר לעם הארץ וחבר אחר שומע אוכל מהן חבר זה קבע בלא מעשר חזקתו שהפריש ואף על פי שאין תורמין ומעשרין [אלא] מן המוקף נוח לו בכך כדי לסלק את המכשול" ועיי' **דרך אמונה** [מעשר י ס"ק עט ועיי"ש בציון ההלכה ס"ק ק] שכתב כדעת התור"ד וכתב שכ"כ בירושלמי מעשרות ה' א' ושצ"ע על המאירי עירובין ל"ב א' שלא כתב כן **עכ"ד הדרך אמונה** והיינו שבירושלמי כתוב "אמר רבי זעירא מדברי שניהם אפילו חבר ששילח לחבר צריך לעשר" ומבין הדרך אמונה שהיינו כשאמר לו מלא כלכלה זו - אזי החבר שממלא צריך לעשר.

⁷⁰⁰ ויל"ע כמה זמן אחר הלקיטה יש לסמוך שבעה"ב עישר – דהא קודם הלקיטה לא יכול לעשר וצ"ל שמדובר שעבר הרבה זמן מהלקיטה או שנאמר שסומכין עיי' שבעה"ב התנה שברגע שילקט – יחול מעשר וצ"ע בזה.

⁷⁰¹ **מוקף היינו סמוך** [עיי' רש"י לעיל ל: ועיי' בערוך ערך קף {השני} וז"ל מדבר שסמוך לו ומוקף כולו כאחד עכ"ל] **ומקור האיסור** לתרום שלא מן המוקף – עיי' רש"י סוטה ל: שמביא **מהספרי** שדרשין עה"פ [במדבר יח כו] אֶל־הַלֹּוֹיִם תִּדְבֹּר וְאִמְרַתְּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֹׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֲתָם בְּנִחֲלָתְכֶם וְהִרְמַתֶּם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת יִקְלָק מַעֲשֹׂר מִן־הַמַּעֲשֹׂר : - "ממנו" - מן המוקף לו וספרי זה מובא גם **ברמב"ן** בגיטין [לא. ד"ה מתני'] **וברשב"א** [בשו"ת א קכז] **בריטב"א** בגיטין [ל: ד"ה וכן] אך אינו בספרי שלפנינו **אמנם רש"י בגיטין ל:** [ד"ה מוקף] אומר שמקור האיסור הוא גזירה שמא אותה שעה התרומה אינה בעין ועיי' **ברמב"ן** בגיטין לא: [ד"ה מתני'] וכן **ברשב"א** [בשו"ת שם] שרש"י יסבור שהלימוד הוא אסמכתא אולם הרמב"ן והרשב"א עצמם סוברים שהיא דרשה גמורה עיי"ש. **ויל"ע לראשונים דס"ל שהוא מהתורה אמאי מועיל בדיעבד** לרבא בתמורה ד: שסבר שכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד – אי עביד לא מהני? **ועיי' בשיטמ"ק** שנמצא על הדף במס' תמורה ה. ציון כה [נציין אליו **בדרך אמונה** בציון הלכה תרומות ג רפב] שכתב וז"ל דכי היכי דלא תשא עליו חטא קאי על חלבו [ודרש"י בגמ' בתמורה שם שמכאן שאם הפריש מהרע על היפה זה חל למרות שזה איסור דאם אינו קדוש – נשיאת חטא למה] כמו כן [על] ממנו [שילפי' לחייב לתרום מהמוקף] קאי לא תשא מן (המחובר) [המוקף] ועל תרוייהו קאי אם אינו קדוש נשיאת חטא למה דתרוייהו כתיב בההוא קרא **עכ"ל** והיינו שכמו שלגבי התורם מרעה על יפה ילפי' מהפסוק הנ"ל שאם זה חטא משמע שזה חל – ה"ה לגבי לתרום שלא מן המוקף שגם על זה אמרה התורה שזה חטא וא"כ זה חל **אלא שיל"ע** דרש"י בסוטה ל: [וכן שאר הראשונים המוזכרים לעיל שהביאו את הספרי] הביאו מהספרי שדרשת מ"ממנו" לגבי מוקף היא בפסוק אחר – והרמותם את חלבו ממנו [במדבר יח כו] ושם לא מוזכר חטא כלל ולא דמי ל "ממנו" שכתוב לגבי רעה על יפה ששם מוזכר "חטא" [בפסוק לב וי'לֹא־תִשָּׂאוּ עָלָיו חֲטָא בְּהִרְיָמְכֶם אֶת־חֲלָבֹו מִמֶּנּוּ.] וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מנין שהמפריש שלא מהמוקף זה חל ויש בזה חטא? וצ"ע. **ובקריית ספר להמב"ט** תרומות ג כתב וז"ל דכיון דכתיב גבי תרומות ומעשרות למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים לאיתויי שבתות וימים טובים שלא יבטל עונג בשביל שלא יתרום שלא מן המוקף [עיי' יבמות צג]. משמע דלא מעכב דאי הוי מעכב מדאורייתא לא הוה שרי ליה רחמנא לשבתות וימים טובים. **עכ"ל ובתוס' אנשי שם** תרומות ב א שכתב שלרבא ילפי' מדלא שנה הכתוב לעכב עיי"ש ועיי' **בדרך אמונה** בציון הלכה תרומות ג רפב שמקשה עליו.

⁷⁰² ועיי' רש"י לב. ד"ה מתחת ידו שרבי שסבר שהחבר יעשר – זה משום שהחבר חייש ללפני עור אם לא יעשר

להלכה - פסק הרמב"ם [מעשר י י] **דהלכה כרבי** וכתב הר"י קורקוס שם שזה משום דק"ל [לקמן מו:] דהלכה כרבי מחבירו וע"י הערה ⁷⁰³ ולגבי אם יש דין חבר בזמננו ע"י הערה ⁷⁰⁴.

ש. האם אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך או לא ומדוע? [תוס']

ת. לרשב"ג בסוגיין – אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך אפי' אם מחמת אותו אדם יחטא חברו.

ולרבי – בסוגיין אמרי' שאומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך. ואומרים תוס' שזה רק כשחבירו חוטא מחמתו כגון בסוגיין שאמר לו מלא כלכלה מפירותי⁷⁰⁵.

עוד אומרים תוס' שבמקרה שאין החוטא פושע אלא אנוס וכגון במחוסר כיפורים שבא להקריב כפרתו בערב פסח אחר הקרבת תמיד של בה"ע ולולא זה לא יוכל לקיים מצוות אכילת קרבן פסח⁷⁰⁶ וכן בכוהן שעלתה לו יבלת – אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך אפי' אם אין החטא בא ע"י אותו אדם.

ולגבי אי ע"ה שנתן לו בעה"ב כלכלה ואמר לו מלא וכו' והע"ה לא עישר האם נחשב פושע – ע"י הערה ⁷⁰⁷

עכ"ד והיינו שנתנת אוכל לא מעשר לע"ה הוא לפני עור ולפי זה צ"ל שרשב"ג ס"ל שהפרשה שלא מהמוקף חמורה מאיסור לפני עור וצ"ע בזה בייחוד לפי מה שהבאתי בהערה קודמת שלרש"י איסור לתרום שלא מהמוקף הוא מדרי' ואולי י"ל שמש"כ רש"י שזה דר' – זה רק לרבי אבל רשב"ג סובר שזה דאורי' וצ"ע.

⁷⁰³ **ובעיקר הדבר אי הלכה כרבי מחבירו גם כשזה נגד אביו רשב"ג ע"י** בספר **יד מלאכי** ס"י רלח שמוכיח שרוב הראשונים סוברים בדעת הר"י שפוסק שהלכה כרשב"ג נגד רבי ושכן היא דעת הרא"ש שהלכה כרשב"ג נגד רבי. ולגבי דעת הרמב"ם יש לכאוי' סתירה בדבריו דבתחילה מציין את הרמב"ם בה"ל מעשר ובעוד מקומות שפוסק כרבי נגד אביו ובסוף דבריו כותב שהרמב"ם ס"ל כהר"י והרא"ש שהלכה כרשב"ג וצ"ע. וכמו כן צ"ע אי הלכה כהרמב"ם שהרי ב' עמודי ההוראה – לפי הבנת רוב הפוסקים בדעתם – פליגי עליה וס"ל שהלכה כרשב"ג.

⁷⁰⁴ ע"י **רמב"ם** מטמאי מו"מ ה א לגבי טהרות שאין נקרא חבר עד שיקבל עליו חבירות ולפי זה לכאוי' אינו נוהג היום אבל ע"י **חזון איש** [שביעית י ח ומובא בדרך אמונה מעשר י יב] שאפשר דמאן דגמיר וסביר בזמנינו נקרא ת"ח לענין זה שא"צ קבלת חבירות וכמ"ש הרמב"ם [מעשר י ב] שת"ח נאמן על המעשרות ועי"ש בדרך אמונה שת"ח א"צ לקבל חבירות.

⁷⁰⁵ בפשטות בכה"ג החבר מציל גם את עצמו מאיסור לפני עור ולכן חוטא איסור קל של הפרשה שלא מן המוקף וצ"ע.

⁷⁰⁶ וע"י **רש"י** בפסחים נט. שכתב שמחוסר כפורים - כגון מצורע או זב ששכח ולא הביא כפרתו קודם לתמיד, עכ"ל וא"כ שכחה לא מיקרי פשיעה וכ"פ במג"א קח יא לגבי שכח להתפלל מנחה ששכחה לא מיקרי פשיעה ועי"ש שנחלקו בזה הפוסקים והט"ז מיקל וכמותו פוסק המ"א. מיהו י"ל אמאי הכניס פת לתנור בשוגג [שחשב שעדיין לא חשכה] הוי פשיעה יותר משכח להביא קרבנו קודם תמיד של בין הערביים וצ"ע.

⁷⁰⁷ ע"י רעק"א שבת ד. שכתב דהע"ה הוא פושע. וטעם שאמרי' שהחבר מפריש בשבילו – משום שע"י החבר באה תקלה זו לידו. אמנם במג"א רנד כא – אחר שהביא דברי התוס' כתב וז"ל ובאמת העיקר תלוי באם פשע עכ"ל ומשמע שס"ל שהע"ה לא פשע שאם אכן פשע – אין לחבר לחטא בשבילו אפי'

משנה לב: עד משנה לד: למעלה.

ש. הנותן עירוב תחומין על האילן הנמצא ברה"ר והוא מתכוון לקנות שביתה ליד האילן - האם עירובו עירוב או לא ומדוע?

ת. במשנה [עפ"י הסבר שמואל ור' נחמן בגמ'] ובברייתא המובאת בגמ' [בדף לג.] - אמרינן שיש לחלק בין אם העירוב נמצא ברה"י - דהיינו שנמצא על מקום באילן שגבוה י' ורחב ד' - דאז לכו"ע אין עירובו עירוב כיוון שבשביל להביא את העירוב למקום שביתתו צריך להעבירו מרה"י לרה"ר וזה איסור דאורייתא ואסור לכו"ע אפי' בביה"ש ואפי' לצורך מצווה, לבין אם העירוב נמצא בכרמלית דהיינו במקום שאינו גבוה י' שאז נחלקו רבי ורבנן. לרבי - עירובו עירוב וכך סוברת סתמא דמתניתין ואע"ג שבשביל ליקח את העירוב מהאילן צריך לעבור על ב' איסורי דר' - משתמש באילן ומעביר מכרמלית לרה"ר - כיוון שאין מערבין אלא לדבר מצווה סובר רבי ששרי לעבור על שבות בביה"ש לצורך מצווה ולכן בביה"ש יכול לקחת את העירוב מהאילן למקום שביתתו ולרבנן - אין עירובו עירוב דס"ל שאסור לעבור על שבות בביה"ש אפי' לצורך מצווה וממילא אסור לו לקחת את העירוב בביה"ש למקום שביתתו

ובגמ' אמר רבא שכל מה ששינו במשנה שבאילן שהוא רה"י אינו עירוב - איירי רק כשהאילן נמצא מחוץ לעיבורה של עיר אבל כשנמצא בתוך עיבורה של עיר המוקפת חומה⁷⁰⁸ - חשיב לגבי דין עירוב כאילו מקום האילן הוא רה"י⁷⁰⁹ והווי עירוב אף שבאמת הוא נמצא ברה"ר.

ור' יצחק בריה דרב משרשיא הוסיף ואמר שדין זה של המשנה שכשעירובו ברה"י ומקום שביתתו ברה"ר אינו עירוב - איירי שהעירוב רחוק ד"א ממקום שביתתו וכגון שהענף של האילן [שהוא רה"י ושעליו נמצא העירוב] הוא נוטה ממקום שביתתו ד"א וע"י הערה⁷¹⁰.

באיסור קל אף אם חוטא מחמתו. [אלא שיל"ע שלכא"ו גם אם הע"ה פושע על החבר להפריש כדי להציל את עצמו מאיסור לפני עוור].

⁷⁰⁸ מה שכתבתי "מוקפת חומה" - כן כתב רש"י ד"ה דמתא.

⁷⁰⁹ בגמ' אמרי' שגם חשיבא כל העיר ועיבורה כאילו הם מלאים עפר בגובה י"ט וכאילו מקום שביתתו הוא מעל העפר - בגובה י"ט ויל"ע אמאי צריך להגיע לזה שהעיר כאילו מלאה עפר - הרי מספיק זה שהיא מוקפת מחיצות כדי שתחשב רה"י גמורה וצ"ע.

⁷¹⁰ וע"י תוס' לג. [ד"ה דהדר] דכתב דמייירי "שסתום תחת הזקיפה" [פ"י שיש תחת הזקיפה מחיצה של ג"ט שאין גדיים בוקעים] כך שאין גדיים בוקעים בין הענף לקרקע או שמייירי שהענף הוא זקוף י"ט דבכה"ג אף אם גדיים בוקעים תחתיו - הווי השטח שמעל לענף רה"י אף שהשטח שתחתיו הוא רה"ר דומיא דעגלות שבמדבר שאמרי' בשבת צח. שתחתיהן רה"ר ועליהן רה"י עכ"ל תוס'. ונראה שמשי"ב תוס' שאם הענף לא בגובה י"ט או כשלא סתום תחת הזקיפה לא הווי רה"י כי גדיים בוקעים - היינו בכה"ג שהענף אינו "חורי רה"י" וכגון שיוצא מהגזע כשהוא למטה מ"י. אבל אם יוצא מהגזע למעלה מ"י והגזע רחב ד' - הווי חורי רה"י והווי רה"י אף אם גדיים בוקעים בו וכמ"ש תוס' לג. ד"ה אי. עוד נראה שאיירי שהענף רחב ד"ט דאלי"כ לא הווי רה"י ויל"ע דכיוון שהענף רחב ד"ט - א"כ תחתיו הוויא רה"ר

אבל אם העירוב נמצא במרחק של פחות מד"א ממקום שביתתו – הווי עירוב אפי' אם נמצא גבוה מאוד ממקום שביתתו דלגבי דין "הוא ועירובו במקום אחד" – חשיבי ד"א ממקום שביתתו חשיבי כרה"י ועולה עד לרקיע⁷¹¹.

ומקור דינו של ר' יצחק בר משרשיא הוא דינו של **רבא** [לקמן לה.]. שהנותן עירובו ונתגלגל חוץ לתחום – אם נמצא תוך ד"א לתחום חשיב כנמצא בתחום מפני שד"א שסביב מקום שביתתו חשיבי כמוקפות מחיצות ודינו כאילו מקום שביתתו נמצא בבית שחלקו בתוך התחום וחלקו מחוץ לתחום שהדין הוא שכל הבית חשיב שנמצא תוך התחום. ומבין ר' יצחק בר משרשיא שה"ה במקום שביתה שליד האילן – שד"א שסביבותיו חשיבי כמוקפות מחיצות הגבוהות עד לרקיע וא"כ אם העירוב נמצא בד"א אלו – חשיבי הוא ועירובו במקום אחד.

עוד אומרת הגמ' תנאי נוסף שגם כשרחוק העירוב ד"א ממקום שביתתו – הדין שאין עירובו עירוב לרבי הוא רק כשמדאורייתא לא יכול להביא העירוב בבין השמשות ממקומו אל המקום באילן שנמצא במרחק פחות מד"א למקום שביתתו⁷¹² והיינו שבין המקום שבו נמצא העירוב [שהוא רה"י] לבין המקום באילן שנמצא תוך ד"א למקום שביתתו יש מקום שהוא רה"ר והיינו ענף שגבוה ט' ורבים מכתפין בו שהוא רה"י דאז מדאורייתא אסור להביא מרה"י [-מקום העירוב] לרה"י [מקום האילן שמעל למקום שביתתו] דרך רה"ר [הענף שמכתפין עליו].

וא"כ לסיכום רבא ור' יצחק בר משרשיא אומרים שבשביל שיהא הדין ש"למעלה מי"ט אין עירובו עירוב" לדעת רבי צריך שלושה תנאים:

א. שהאילן לא יהא בעיבורה של עיר.

ב. שהענף שעליו העירוב יהא רחוק ד"א ממקום שביתתו של בעל העירוב ומוסיפים תוס'

מקורה שהוויא ככרמלית כמ"ש בגמ' שבת צח. וא"כ אמאי אינו עירוב הא יכול להעביר העירוב תחת הענף שזה כרמלית ומשם – פחות פחות מד"א אל מקום שביתתו ואולי י"ל דבכה"ג קרוב הדבר שיוציא מהענף לרה"ר וכמ"ש תוס' [לג. סוד"ה והא] דבכל הנהו כיון דבקל יבא לידי איסור דאורייתא אפילו רבי מודה דגזרו עליו ביה"ש כדאמרין לקמן (דף לד:) גבי קנה דרכיך דגזר שמא יקטום.

ועי' מג"א [שמה א עפ"י הגהת המחציה"ש והתוספת שבת בדבריו] שפוסק **להלכה** כדברי תוס' לגבי ענף שזקוף י"ט – דכותב שטרסקל שיש בו גובה י"ט ומונח על עמוד גבוה י' [ונראה שה"ה אם יש בעמוד גובה ג'] – תחתיו הוי רה"ר ומעליו הוי רה"י עכ"ד **המג"א** והיינו ממש דומיא דענף זקוף י' שגבוה ג"ט מהקרקע.

⁷¹¹ וכתב רש"י דאף שוודאי אסור לטלטל ממקום האילן למקום שביתתו שלגבי טלטול – חשיב מקום שביתתו לרה"ר – מ"מ לגבי דין של "הוא ועירובו במקום אחד" חשיב רה"י.

⁷¹² דאי זה רק איסור דר' – הא לרבי לא גזרי' שבות בביה"ש במקום מצווה וממילא יכול להביא עירובו אליו בביה"ש **ועי' תוס'** [לג. ד"ה והא] שכתבו דאף שעדיין יש אפשרות להביא העירוב ע"י איסור דרבנן וכגון בזה עוקר וזה מניח וכדו' – י"ל שכיוון שבקל יבוא לידי איסור דאורייתא גזרו חז"ל בזה אפי' בביה"ש לצורך מצווה ולא דמי לאיסור כרמלית ואיסור משתמש באילן שבהם פחות חיישי' לזה שיבוא לאי' דאורייתא כי מלאכה ע"י שניים שעשאוה או בשינוי וכדו' קרובה מאוד לאיסור דאורייתא וגזרו בה

שצריך שיהא סתום תחת הענף שלא תהא בקיעת גדיים או שהזקיפה של הענף היא י"ט

ג. שיהא רה"ר בין מקום העירוב לחלק באילן שנמצא בתוך ד"א של מקום שביתת בעל העירוב כך שא"א להביא העירוב בשבת למקום שביתתו של בעל העירוב.

הערה: נחלקו רש"י עם תוס' ורשב"א וריטב"א במקרה שהעירוב נמצא תוך י"ט לקרקע אבל האילן רחוק ממקום שביתתו יותר מח' אמות - לרש"י [לג. ד"ה והוא וכן לד. ד"ה למטה] עדיין עירובו עירוב דיכול להביאו פחות פחות מד"א למקום עירובו ואילו לתוס' [לד. ד"ה ואמאי] ורשב"א [עבוה"ק נתיבות שער ה סימן יט ס"ק קמד והובא במ"מ ו ח ובב"י תט ב] וריטב"א [לב: ד"ה ונראה] אין עירובו עירוב דבעי שיכול להביא את העירוב לתוך ד' אמות של מקום שביתתו.

להלכה - השו"ע [תט ב] פסק בסתמא שאם נתכון לשבות ברשות הרבים והניח עירובו ברה"י, או ברה"י והניח עירובו ברשות הרבים, אינו עירוב אבל אי נתכוון לשבות בכרמלית עירובו עירוב שכן כל דבר שהוא מדברי סופרים לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצוה או בשעת הדחק. **עכ"ד מרן**. והיינו שפסק **כרבי** שלא גזרו על שבות ביה"ש לצורך מצווה. אין לא הזכיר את שלושת התנאים שאמרו רבא ור' יצחק בר משרשיא ועי' הערה 713. ובמחלוקת רש"י עם תוס' רשב"א וריטב"א שהבאתי בהערה שבסוף התשובה - פסק **במג"א** [צט ז והובא במשנ"ב ס"ק יב] כתוס' רשב"א וריטב"א.

⁷¹³ **וטעם שהשמיט מרן את התנאים האלה - עי' בב"י** שכתב שהרי"ף והרמב"ם השמיטו התנאים האלה ושכתב **המ"מ** דנראה שסוברים שאינן **להלכה**. והוסיף עוד הב"י שהרשב"א, הרא"ש והטור כן הביאו תנאים אלה **עכ"ד הב"י** וכיוון שכבר כתב הב"י בהקדמתו שפוסק ע"פ שני עמודי הוראה - א"כ פוסק כהרי"ף והרמב"ם שהשמיטו תנאים אלו. **וטעם שהשמיטו הרי"ף והרמב"ם תנאים אלו** - כתב **המ"מ** וז"ל דסוגיא דשמעתא גבי בור (דף ל"ד:) משמע לכאורה דאין הלכה כאותן דברים מדלא אוקמו לה בהכי עכ"ל והיינו דאי אית לן דרבא - אמאי הייתה הגמ' צריכה להעמיד את דין המשנה שהשם עירובו בבור עמוק י' עירובו עירוב - בבור בכרמלית? היה אפשר להעמיד בבור ברה"ר [וכמו שבאילן מיירי ברה"ר] ושמקום שביתתו הוא תוך ד"א לבור או שאיירי בנמצא הבור בתחום עיר? ועכ"ח מדצריך להעמידו בכרמלית משמע שלא ס"ל לגמ' דתוך ד"א למקום שביתתו וכן שבתחום העיר חשיב שהוא ועירובו במקום אי אפי' אם לא יכול להביא העירוב אצלו ויש להוסיף שגם בסוגיא דנתן עירוב על קנה מחובר שאמרה הגמ' [לד:] שאינו עירוב וכן מסוגיא דנתנו במגדל ואבד המפתח - מוכח שבעי שיוכל לקחת את העירוב ממקומו ולא סגי שיהא קרוב לו בד"א.

וטעם הרא"ש והרשב"א והטור שכן הביאו תנאים אלו אף דהגמ' גבי בור לא אוקמה בהכי - עי' **רשב"א** לד: [ד"ה אלא] שכתב דהא דלא העמידה הגמ' דינא דבור במתני' בנתכוין לשבות סמוך לשפת הבור וכדרבא דאמר הנותן עירובו יש לו ד"א, - משום דאוקימנא כולה מתני' בשנתן עירובו חוץ לד"א ממקום שביתתו לא בעי לאוקומה להא אלא בהכין עכ"ד עיי' ונראה שזה מה שיענו גם על הראיה מקנה מחובר ומגדל שאבד המפתח שאיירי שמקום שביתתו הוא מחוץ לד"א וצ"ל שיעמידו הדין של עירוב במגדל שאיירי גם שהוא בכרמלית ועירובו ברה"י ולא כדפרש"י [ד"ה ואמאי] שאמר שתרוויהו ברה"י, דאם תרוויהו ברה"י הא כולה כד' אמות חשיבא וא"כ אף שנאבד המפתח עירובו יהא עירוב וכמו כן א"א לומר שהוא ברה"ר ועירוב ברה"י - דאז גם כשישנו המפתח במקומו אינו עירוב אעכ"ח איירי שהוא בכרמלית ועירוב וברה"י וכמו שאמרה הגמ' לגבי עירוב בבור שכן איירי כנלענ"ד בדעת הרא"ש והרשב"א הנ"ל.

ש. במקרה הנ"ל - מה הדין באדם ששם עירובו בכלכלה ותלה את הכלכלה ע"ג האילן העומד ברה"ר – האם עירובו עירוב או לא ומדוע?

ת. בברייתא אמר רבי שבכה"ג עירובו עירוב אפי' אם הכלכלה נמצאת למעלה מי' והיינו דאין איסור דאוי' להביא העירוב מהכלכלה למקום שביתתו.

ונחלקו אמוראים באיזה מקרה אומר רבי שאין איסור דאורייתא בהבאת העירוב מהכלכלה לרה"ר וכן באיזה תנאים עירובו עירוב: **דעת רבינא** שהא דאין איסור דאורייתא להביא העירוב מהכלכלה למקום שביתתו משום דאיירי שהענף שעליו הכלכלה תלויה אינו רחב ד' ולכן אין הענף נחשב רה"י אלא מקום פטור וגם הכלכלה התלויה בו אינה רה"י⁷¹⁴ וכתב רש"י שאף שיחד עם הכלכלה יש רוחב ד"ט מ"מ אינו רה"י דגדיים בוקעין תחת הכלכלה **עוד אמר רבינא** שרבי ס"ל כרבי יהודה שעירוב הנמצא מעל י"ט צריך שיהא מונח על רוחב ד' על ד' וכאן איירי שרק אם יחקקו באילו יהא העירוב מונח על רוחב ד' על ד' ורבי ס"ל כר"מ שאומר שחוקקין באילן להשלים שיעור ד' על ד'⁷¹⁵.

ודעת ר' ירמיה – שרבי איירי אף אם עובי האילן הוא ד"ט שאז הכלכלה היא חורי רה"י ודינה כרה"י גמורה וטעם ההיתר לקחת את העירוב מהכלכלה לרה"ר – כי איירי שהכלכלה אינה גבוהה הרבה יותר מ"ט לרה"ר ואפשר למשוך את הכלכלה כך ששפה אחת שלה תהא בתוך י"ט לרה"ר ואז אין איסור דאורייתא לקחת מהכלכלה לרה"ר כי החלק של הכלכלה שלמטה מי' – אינו ברה"י ואינו אפי' חורי רה"י⁷¹⁶ ולגבי הטעם ששרי למשוך הכלכלה למטה מי' – עיי' הערה שבסוף התשובה מה שכתבו תוס'.

ולגבי אי חכמים חולקים על רבי ואוסרים גם בכלכלה התלויה על אילן – אומרת הגמ' שזה תלוי האם שימש בצדדי אילן מותר בשבת או אסור דאם צדדין מותרים – עירובו עירוב גם לרבנן ועיי' הערה⁷¹⁷.

⁷¹⁴ אבל אם הענף שתלויה בו רחב ד' – הכלכלה היא רה"י אפי' אם היא עצמה איננה רחבה ד' ואסור מדאוי' להביא העירוב לרה"ר וממילא אין עירובו עירוב וכתבו תוס' [לג. ד"ה אין] הטעם – דהכלכלה היא חורי רה"י. ואפי' שגדיים בוקעים תחתיה מ"מ חורי רה"י טפלים לרה"י.

⁷¹⁵ וכתבו תוס' [לג. ד"ה ורבין] דהא דלא מוקי שהכלכלה רחבה ד' [ואז אי"צ להגיע להא דחוקקין באילן] ומכל מקום לא הוי רה"י הואיל והגדיים בוקעין בו – משום דא"כ במאי דנקט כלכלה לא השמיענו מידי [דדין גדיים בוקעין ישנו גם בעירוב שנמצא על ענף של אילן] ואם בא להשמיענו את דינו של ר' יהודה שבעי' שיהא העירוב על מקום ד' – הו"ל להביא את המקרה שעליו דיבר ר' יהודה – קורה שנעוצה בארץ והעירוב על גבה ואף על גב דאשמעינן דצדדין אסורין לא הוי ליה למתנייה הכא כיון שבעירוב לא השמיענו כלום אלא ודאי נקט כלכלה לאשמעינן דחוקקין להשלים ובעינן עירוב על מקום ד'.

⁷¹⁶ עיי' חזו"א [סימן פ (טז) על דף לג. ד"ה שם רש"י ד"ה ר' ירמיה] שהקשה וז"ל צ"ע כיון דאילן רה"י וכלכלה חורי רה"י כי מטה הכלכלה למטה מי' מאי הוי אכתי הוי כלכלה חורי רה"י **עכ"ל החזו"א** ויש להעיר על דברי החזו"א שהוא נקט בפשיטות שחורי רה"י הפתוחים גם לרה"ר הוו חורי רה"י ועיי' משנ"ב שמה י שנחלקו בזה ראשונים עיי"ש וצ"ע בזה.

⁷¹⁷ ויל"ע בזה דבשלמא להסבר רבינא איירי באילן שאינו רחב ד' – אכן אם נאמר שצדדין מותרין

הערה: כתבו תוס' [לג: ד"ה הואיל] שטעם ששרי לר' ירמיה למשוך את פי הכלכלה מלמעלה מיי"ט עד למטה מיי"ט אף שעיי"ז חשיב מה שבתוכה [דהיינו העירוב] כמונח ברה"ר ולא אמרינן דהווי עקירה מרה"י והנחה ברה"ר – משום שהחלק של כלכלה שבתוך י"ט לרה"ר אגוד לחלק שלמעלה מיי"ט שאינו ברה"ר וסבר ר' ירמיה דאגד כלי שמים אגד ועל כן אין ההטיה איסור דאוי אלא איסור דרבנן ושרי לרבי בביה"ש לצורך מצווה⁷¹⁸.

להלכה – השו"ע [תט ב] כתב בפשיטות שהמניח עירובו ברה"י ומקום שביתתו הוא ברה"ר – אין עירובו עירוב ומשמע בפשטות שגם אם הניח את העירוב בכלכלה שיכול לנטותה – אם הכלכלה היא רה"י וכגון שתלויה על ענף גבוה י' ורחב ד' שאין גדיים בוקעין תחתיו – אין עירובו עירוב וצ"ע מדוע לא פסק כר' ירמיה שהוא מיקל בעירוב ואולי י"ל משום שמבין מרן שרבינא שתירץ את דין כלכלה בתירוץ אחר מר' ירמיה – חולק עליו ורבינא הוא בתראה מר' ירמיה וקי"ל כבתראה.

ש. המניח עירובו על עמוד – האם צריך שיהא העמוד רחב ד' על ד' ומדוע?

ת. **דעת רבי יהודה** בברייתא המובאת בגמ' – שאם העמוד גבוה י"ט ומעלה – בעי' שיהא העמוד רחב ד' והטעם – פרש"י כדי שיהא העירוב מונח על מקום חשוב⁷¹⁹.

ואם אין העמוד גבוה י' – א"צ שיהא רחב ד' והטעם – **פרש"י** דכיון דלמטה מעשרה – הויא לה כמאן דמנחה אארעא דמיא, דכל למטה מעשרה קלוטה כמה שהונחה דמיא. **עכ"ל**.

ולהלכה – עי' **משנ"ב** תט ס"ק יד ובשעה"צ שם ס"ק טז **שפסק כהרא"ש** [סימן ד'] שפסק דלא כרבי יהודה וס"ל שגם אם העירוב נמצא מעל י"ט – א"צ לשים את העירוב על מקום רחב ד'.

אין איסור לרבנן להוריד את העירוב שהרי האילן הוא מקום פטור וכמו כן אין איסור להוליכו פחות מד"א עד שיגע סמוך למקום שביתתו [אמנם להוליד יותר מד"א ע"י שיעצור כל פחות מד"א – אסור] אבל להסבר ר' ירמיה שאיירי באילן רחב ד' ובכלי שאגוד לרה"י והוא חורי רה"י ומושך את פיו לרה"ר – הרי עצם משיכת פי הכלי לרה"ר הוא איסור דר' וכן לקיחת העירוב ברה"ר מכלי שאגוד לרה"י הוא איסור דר' וא"כ אפי' אם צדדין מותרים – לרבנן אין עירובו עירוב וא"כ צ"ל שכל דברי הגמ' שדין זה תלוי בצדדים הוא רק לרבינא ודוחק דהגמ' אמרה א"י לפני שהביאה את דעת רבינא וצ"ע בזה.

⁷¹⁸ **ובסוף דבריהם כתבו** ומיהו אפי' אי לאו שמים אגד – אין כאן איסור הוצאה הואיל ונח בכלכלה למטה מי' דהוי כרמלית אי רחבה ד' ואין כאן איסור דאוי עכ"ל **ובמה שכתבו שאי לאו שמים אגד הויא הכלכלה כרמלית** זה דלא כמו שכתבו תוס' במסכת שבת ה. דאין כרמלית בכלים והוכיחו א"י ממ"ש הגמ' שטרסקל פחות מי' המונח ברה"ר הוי רה"ר [ולא כרמלית] ועי' בתוס' שבת קנה. ד"ה למטה שנחלקו בזה ב' תירוצי תוס' וא"כ י"ל שה"ה נחלקו תוס' דסוגיין עם תוס' בשבת ה. ועל הוכחת תוס' דשבת ה. מטרסקל – י"ל דתוס' שבסוגיין ודשבת קנה. – יסברו כהרמב"ן שכתב בשבת ה. דאיירי שהטרסקל גבוה פחות מג"ט לרה"ר ולכן הוא רה"ר.

⁷¹⁹ ואע"ג שמקום השביתה הוא ליד העמוד – וא"כ הוא ברה"ר ועירובו ברה"י – אין זה נחשב שעירובו במקום אחר דכל השטח של ד"א על ד"א שבו קבע את מקום שביתתו – חשיב כרה"י לגבי זה שנחשב שהוא ועירובו במקום אחד [רש"י].

ש. מהו "טרסקל" ומה הדין בטרסקל רחב ד' המונח על עמוד גבוה י"ט ברה"ר – האם השטח שמעל הטרסקל הוא רה"י או כרמלית ומדוע?
ת. "טרסקל" פרש"י בסוגיין שהוא סל רחב ארבעה.

ודינו לגבי אי מונח על עמוד גבוה י"ט ברה"ר - **בברייתא** המובאת בגמ' לג: אמר **רבי יוסי בר יהודה** נעץ קנה ברשות הרבים והניח בראשו טרסקל, וזרק ונח על גביו - **חייב**. **ובגמ'** **שבת** קא. הובאה ברייתא שכתוב בה **שחכמים פוטרים**.

ויסוד המחלוקת ביניהם - אמרי' **בגמ'** **בשבת** שם שהיא אי אמרי' "גוד אחית מחיצתא"⁷²⁰ היכא שגדיים בוקעים תחתיו **ובגמ' בסוגיין** [דף לג:]: אמרי' שמה שאומר ריב"י שאם זרק ונח על גביו חייב זה רק **כשהדרן מחיצתא** ופרש"י שהטרסקל סובב את הקנה. אבל אי אין הטרסקל סובב את הקנה אין אומרים גוד אחית מחיצתא.

להלכה – פסק **המג"א** [שמה א] **כחכמים** שאם נעץ קנה גבוה י" ברה"ר ובראשו טרסקל רחב ד' לא אמרי' גוד אחית מחיצתא דה"ל מחיצה שהגדיים בוקעים בה ובהמשך דבריו אומר **המג"א** [עפ"י הגהת המחצה"ש בדבריו] שאם מחיצות הטרסקל גבוהות י" והטרסקל רחב ד' - הווי הטרסקל רה"י אע"ג שתחתיו בוקעין גדיים **ובשו"ע** לא איירי על טרסקל אך כתב באופן כללי [בסימן שעו סעיף ג] שמחיצה תלויה אינה מתרת אלא במים.

ש. מהי שאלת הגמ' בדף לג: - לד. מהמשנה לקמן לח. "מוליכו בראשון" וכו' ומה תשובת הגמ' על שאלה זו?

ת. הגמ' מקשה אמאי ביו"ט הסמוך לשבת [דהיינו שחל ביום שישי] אומרת המשנה לקמן לח. שכשעושה עירוב תחומין ליום טוב צריך להניח את עירוב התחומין בערב יו"ט במקום שביתתו? הרי שנינו בברייתא - לפי הסברו של ר' ירמיה - שאף אם מקום שביתתו הוא ברה"ר ועירובו ברה"י עירובו עירוב הואיל ויש דרך להביאו בשבת מרה"י למקום שביתתו ברה"ר מבלי שיעבור על איסור דאורייתא וא"כ ה"נ ביו"ט הסמוך לשבת למה לא נאמר שיכול להשאיר העירוב בביתו ולסמוך על זה ששרי להביאו בביה"ש למקום שביתתו?

ועונה הגמ' שהטעם שביו"ט שחל להיות בערב שבת צריך להביא את העירוב בערב יו"ט ולא יכול להביאו בביה"ש גזרינן אטו יו"ט שחל להיות אחר שבת שבכה"ג אין אפשרות להשאיר את העירוב בביתו ולהביאו בביה"ש שבין שבת ליו"ט למקום שביתתו ולכן אף

⁷²⁰ היינו מחיצות הטרסקל. ויל"ע אי צריך שיהא שיעור כל שהוא במחיצות הטרסקל כדי שנאמר לריב"י גוד אחית או שסגי במחיצות כל שהוא.

ביו"ט שאינו סמוך לשבת צריך להביא העירוב למקום שביתתו ולא להשאירו בביתו שלא יבואו להתיר גם ביו"ט שחל אחר שבת בביתו בביה"ש.

הערה: כתב רש"י על שאלת הגמ' וז"ל והאי דנקט לאותובי מתניתין דיום טוב ושבת - משום דלא תנן במשנה אחריתי הולכת עירוב בהדיא כי הכא. עכ"ל וכתבו תוס' בבאור דבריו ששאלת הגמ' אמאי צריך להביא את העירוב בערב יו"ט למקום שביתתו היא לא רק על עירוב תחומין ביו"ט אלא גם על עירוב תחומין בשבת אמאי לא ישאיר העירוב ביתו ויסמוך על זה שיכול להביאו בשבת אלא שלא מצאנו דין שצריך להביא את העירוב למקום שביתתו אלא ביו"ט ולכן מקשינן מיו"ט ומקשים תוס' הא בשבת - אם יש בין לבין ביתו רה"ר - יש כאן מלאכה דאו' להביא את עירובו מביתו למקום שביתתו ובכה"ג לא התיר רבי להביא העירוב בביה"ש ומה ההשוואה לכלכלה ששם אין מלאכה דאו' בהבאת העירוב למקום שביתתו? ועי' תוס' רבינו פרץ שמסביר שכוונת רש"י שקושיית הגמ' היא גם על עירוב תחומין בשבת אבל לא שישאיר את העירוב בביתו בשבת אלא שיניחנו בערב שבת ברה"ר במקום משתמר וביאנו בשבת פחות פחות מד"א עד למקום שביתתו ותשובת הגמ' היא שגזרי' אטו יו"ט שחל אחר שבת שאז אסור להביא את העירוב בביה"ש פחות פחות מד"א דבביה"ש שאחר שבת לא התיר רבי איסור דרבנן לצורך מצווה⁷²¹ עכ"ד תוס' ר"פ. ועדיין יל"ע דאי גזרי' אטו יו"ט שאחר שבת - א"כ גם באילן למטה מי' אמאי אמרה המשנה שעירובו עירוב? הא גם שם פרש"י שמביא את העירוב פחות פחות מד"א וא"כ נגזור אטו יו"ט שאחר שבת⁷²² וצ"ע.

ודעת תוספות ורוב הראשונים ששאלת הגמ' הייתה רק על יום טוב שבו שרי להביא העירוב מביתו למקום שביתתו בביה"ש וא"כ אמאי הצריכה המשנה לקמן לח. להביא העירוב בערב יו"ט למקום שביתתו **ותירצה הגמ'** שגזרי' יו"ט אטו יו"ט שאחר שבת שאז לא יכול להביא את העירוב מביתו למקום שביתתו בביה"ש וגם לא שרינן שיוציא העירוב מביתו למקום שמור ברה"ר - שגם אז אסרו לתוס' להוליד פחות פחות מד"א בביה"ש דזה שבות חמור. **ועי' תוס' שמקשים** אמאי לא גזרי' על עירוב באילן ביום טוב אטו יו"ט שאחר שבת שבו אסור להוריד העירוב מהאילן בביה"ש שבין שבת ליו"ט [שהרי אז ביה"ש אינו ספק שהרי בין אם הוא שבת ובין אם הוא יו"ט אסור להשתמש באילן] **ותירצו** שלא גזרו באיסורי דרבנן אטו יו"ט שחל אחר שבת אלא גזרו רק על השארת העירוב בביתו ביו"ט דבכה"ג ביו"ט שחל לאחר שבת יש בהבאת העירוב מביתו לרה"ר מלאכה דאורייתא [ואע"ג

⁷²¹ דביה"ש שאחר שבת חמור מביה"ש שלפני שבת כי אחר שבת יש לנו כבר חזקת איסורו

⁷²² ואין לומר שלרש"י הגמ' עכשיו חוזרת בה מההיתר של פחות פחות מד"א [והא דאילן איירי שהוא בתוך ד"א לד"א של מקום שביתתו וכפירוש תוס' בהיתר אילן למטה מי'] - דהא רש"י הביא את ההיתר של פחות פחות מד"א גם בהמשך הגמ' דבי הניח עירובו בכותל וא"כ הגמ' לא חזרה בה מהיתר של פחות פחות מד"א.

דזה ספק דאוי דהא בביה"ש מיירי מ"מ חמור ספק דאוי מוודאי דרבנן⁷²³
ולגבי אי שרי שמקום שביתתו יהא בכרמלית ומקום עירובו בביתו – עיי' הערה ⁷²⁴.

ש. המניח עירובו בכותל ומקום שביתתו הוא רה"ר – האם עירובו עירוב ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שאם הכותל גבוה י' ורחב ד' – כך שהעירוב מונח ברה"י – אין עירובו עירוב דהא עירובו ברשות אחרת [ופרש"י שאיירי הכותל נמצא חוץ לד"א של מקום שביתתו] ואם הכותל אינו גבוה י' – עירובו עירוב. והיינו שאם הוא גבוה ט' – א"כ הוא רה"ר דרבים מכתפין עליו ושרי לקחת העירוב ממנו לרה"ר ולהעבירו פחות פחות מד"א⁷²⁵ ואם הכותל גבוה פחות מט' – א"כ הוא כרמלית ושרי בביה"ש להוציא מכרמלית לרה"ר לצורך העירוב

וברייתא זו ס"ל כרבי ששרי שבות ביה"ש לצורך מצווה אבל לרבנן – אסור להוציא מכרמלית לרה"ר לצורך מצווה ולכן כשהוא ברה"ר ועירובו בכרמלית אין עירובו עירוב וכן כשהעירוב ברה"ר אך רחוק יותר מד"א – אין עירובו עירוב דמדרי' אסור לטלטל פחות פחות מד"א.

והלכה - בשו"ע [תט ב] כתב בסתמא שאם הוא ברה"ר ועירובו ברה"י אין עירובו עירוב

⁷²³ **ועדיין צ"ע** מה בכך שזה רק איסור דר' מ"מ יל"ח שיבוא לסמוך ביו"ט שאחר השבת על עירוב שנמצא באילן בזמן שהעירוב פסול וכמו שחוששים שביו"ט אחר השבת יסמוך על עירוב שבביתו שהוא פסול? ודוחק לומר שהא דחיישי' שביו"ט שאחר השבת אין החשש שיסמוך על עירוב פסול [דלזה לא חיישי' שזה רק איסור דרבנן] אלא החשש שיביא את העירוב בפועל בביה"ש ויטלטל ברה"ר דאוי דהא כשהעירוב בביתו אין לו ענין להביאו דהא חושב שהוא כשר כמו בכל עירוב ביו"ט בביתו שהוא כשר ועוד דהא שרינן לטלטל בביה"ש של ערב יו"ט ולא גזרי' אטו ביה"ש של יו"ט שחל אחר שבת אעכ"ח החשש הוא שיסמוך על עירובו שבביתו ביו"ט שחל אחר שבת ואז העירוב הוא פסול שא"א להביאו בביה"ש וא"כ קשה הא גם עירוב שעל האילן א"א להביאו בביה"ש של יו"ט שחל אחר השבת ובכה"ג העירוב פסול ואמאי לא נפסול עירוב שנמצא ע"ג אילן בכל יו"ט אטו עירוב שעל האילן ביו"ט שחל אחר שבת וצ"ע **ולולא דברי תוס'** הייתי אומר שהא דגזרי' ביו"ט אטו יו"ט שאחר השבת זה רק במקרים שע"י גזירה זו יו"ט לא יהא חמור יותר משבת - וכגון הגזירה שביו"ט לא שרינן להשאיר את העירוב בביתו על סמך זה שיכול להביאו ביו"ט דרך רה"ר דבכה"ג גם אחר הגזירה עדיין יו"ט לא חמור יותר משבת דהרי גם בשבת אינו יכול לסמוך על עירוב שבביתו אבל אם נאסור ביו"ט לסמוך על עירוב שבאילן מחמת גזירה אטו יו"ט שחל אחר שבת - יהא יו"ט חמור משבת דהא בשבת מתירים עירוב שעל האילן דבשבת לא גוזרים אטו יו"ט שלאחר שבת דגזירה זו הינה רק ביו"ט דמיחלף ביו"ט שלאחר שבת אבל שבת לא מיחלף ביו"ט שאחר שבת **אלא שעדיין יל"ע** דנגזור לאסור עירוב שע"ג אילן בשבת רגילה אטו שבת שאחרי יו"ט שגם אז אסור להשתמש באילן וצ"ע.

⁷²⁴ לכאורה בזה יש להתיר דהא באיסורי דרבנן לא גזרו אטו יו"ט שאחר השבת וכמו שכתבו תוס' המובאים בהערה הקודמת וצ"ע לדינא.

⁷²⁵ ולדעת תוס' [לד. ד"ה ואמאי] שאוסרים לילך בביה"ש פחות פחות מד"א אף לצורך עירוב [וכמותם פסק במשנ"ב תט יב] – צ"ל שאיירי שהעירוב רחוק מן הכותל פחות מח' אמות כך שרק פעם אחת צריך לקחתו פחות מד"א כדי שיגיע פחות מד"א סמוך למקום שביתתו [עיי' משנ"ב שם].

[ומשמע גם אם העירוב מונח תוך ד"א למקום השביתה] ואם עירובו בכרמלית - עירובו עירוב כדעת רבי.

ש. המניח עירובו על כותל ומקום שביתתו הוא על מגדל הנמצא ברה"ר שהוא רשות היחיד דהיינו שגבוה י' ורחב ד', והמגדל הוא סמוך לכותל - האם עירובו עירוב או לא ומדוע?
 ת. **אם הכותל שעליו נמצא העירוב גבוה י' ורחב ד' - כתוב בברייתא שעירובו עירוב ופרש"י** [בלשון שני שכתב עליו שהוא העיקר] שאיירי שהמגדל סמוך לכותל ואין הפסק ביניהם ולכן אם הכותל גבוה י' ורחב ד' - הווי הכותל רה"י ושרי להעביר העירוב מהכותל למגדל וע"י הערה⁷²⁶

ואם הכותל גבוה ט' טפחים ורבים מכתפין עליו - כתוב בברייתא [עפ"י הסבר שני ברש"י] שאין עירובו עירוב דלא מצי מייתי ליה מרשות הרבים [=הכותל] לרשות היחיד [=המגדל] וע"י הערה⁷²⁷

ואומרת הגמ' **שלו' ירמיה** שמכשיר עירוב לעיל בכלכלה שהיא תלויה ברה"י ומקום שביתתו הוא ברה"ר כשיכול להטות את הכלכלה שחלקה תהא למטה מ"ט- **ה"ה בנד"ד** אם יש אפשרות להטות את המגדל כך שמקום שביתתו לא יהא גבוה י"ט מרה"ר - וממילא יהא כרמלית⁷²⁸ וכן שמקום שביתתו יהא לאחר ההטיה בתוך ד"א למקום

⁷²⁶ **ע"י רשב"א** [לד. ד"ה נתכוון] שפירש שמש"כ רש"י שאין הפסק ביניהם - היינו משום שאלו היה ביניהם אויר רה"ר אפי' היה עירובו למעלה מ' טפחים אין עירובו עירוב שא"א למשכו ולהביאו אצלו משום דהוה ליה כמושיט מרה"י לרה"י דרך אויר רה"ר דקיי"ל דאפילו למעלה מ' טפחים חייב וכתב **ע"ז הרשב"א** וז"ל זה אינו מחוור בעיני דאין זה מושיט וכמו שכתבתי למעלה **עכ"ל** וכוונתו **למש"כ בדף לג.** ד"ה כשרבים וז"ל אין הושה עד שיהא מושיט מרה"י לרה"י דרך אויר רשות הרבים ראש המושט מונח ברשות היחיד זו וראשו אחר ברשות היחיד השני ואמצעיתו תלוי באויר רשות הרבים כזה. ומושיט כשמו **עכ"ל** ועיי' שמוכית א"ז מדברי הגמ' בשבת דף ד. גבי הושיט ידו מרה"י לאויר רה"ר ורוצה להניח החפץ ברה"י אחר - שמשמע מהגמ' שם דבכה"ג אין בזה איסור דאורייתא עיי' **וע"י בתוס' שבת ד.** שכתבו טעם אחר למה אין בזה איסור דאור' - דמושיט היינו כשיש אדם אחר שמקבל החפץ ולא כשאדם אחד עושה את כל העברת החפץ עיי'. **ורש"י** פליג גם על התוס' וגם על **הרשב"א** וס"ל שגם כשאין ראשי החפץ נמצאים בבת א' בב' הרשויות וכן גם כשאותו אדם מעביר מרה"י לרה"י אחרת דרך רה"ר- חייב. **ויל"ע** מה יענה רש"י על הוכחת תוס' והרשב"א מהגמ' בשבת ד.

⁷²⁷ **וע"י רשב"א שהקשה** אם אין המגדל רחוק מן הכותל שהעירוב מונח בו ד' אמות אמאי אין עירובו עירוב והאמר רבא הנותן עירובו יש לו ד' אמות והוה ליה רשות היחיד ורה"י כי היכא דסלקא לעיל הכי נמי נחתא לתתא והוה ליה הוא ועירובו במקום אחד, **ותירץ** דנראה דלא אמר רבא הנותן עירובו יש לו ד' אמות אלא בששבת ברה"ר אי נמי בכרמלית שאין כל הרשות שלו ולפיכך נותנין לו ד' אמות אבל נתכוון לשבות ברה"י שהוא מקום מסוים וכל הרשות כד' אמות אין נותנין לו חוץ מאותה רשות עוד ד' אמות **עכ"ד**.

⁷²⁸ ובפשטות סגי גם שרק חלק ממקום שביתתו [דהיינו ראש המגדל] יהא גבוה פחות מ"ט ע"י ההטיה וכמו לגבי כלכלה בדינו של ר' ירמיה לעיל.

⁷²⁹ מה שכתבתי שראש המגדל יהא כרמלית אם יהא גבוה פחות מ"ט - כך פרש"י ד"ה ואי איכא בלשנא

העירוב – עירובו חל אף אם העירוב נמצא על טפח תשיעי שהוא רה"ר – דהואיל ויכול לעשות את מקום שביתתו לכרמלית ולהביא העירוב לשם ע"י טלטול של פחות מד"א דמי לכלכלה התלויה על רה"י שהברייתא התירה לעיל מחמת שיכול להטותה

ומה שאמרה הברייתא שכשהכותל גבוה ט' - אינו עירוב - מסבירה הגמ' שאירי כשאי אפשר להטותו בצורה שיהא נמוך מ"ט וכן שיהא בתוך ד"א לעירוב והעמידה הגמ' ב' אפשרויות למה א"א להטותו **אפשרות א.** - ר' ירמיה עצמו אומר – דמיירי במגדל המחובר לקרקע ע"י מסמרים **אפשרות ב' - רבא** אומר שאירי במגדל הגבוה ד"א שאם יטה אותו – יתרחק ראש המגדל יותר מד"א **ופרש"י ב' פירוש** **אפשרות ב' - פירוש א' -** שיתרחק יותר מד"א **ממקום העירוב** דלא מצי למשקליה לעירוב ולאיתויי לראש המגדל, דנמצא מעבירו לעירוב ארבע אמות ברשות הרבים⁷³⁰, **ובפירוש ב' שיתרחק מארבע אמותיו הראשונות שבהם קבע את שביתתו** ואין זה חשיב מקום שביתתו **עכ"ד** ויש נפק"מ בין הפרושים – מה הדין כשיתרחק ד"א ממקום שביתתו אך לא ממקום העירוב.

ואם הכותל אינו גבוה אפי' ט' או שגבוה י' אך אינו רחב ד' – פשוט שעירובו עירוב אפי' אם המגדל הוא רה"י דהא שרי להביאו מהכותל למגדל [לדעת רבי ששרי שבות ביה"ש].
להלכה - בשו"ע לא התייחס כלל לחידושו של ר' ירמיה שאמר"י הואיל ויכול לנטותו וצ"ע לדינא.

ש. מה הדין אם העירוב נמצא ברה"ר ומקום השביתה הוא ברה"י אך העירוב קשור בחבל למקום השביתה – האם עירובו עירוב ומדוע?

ת. אמרת הגמ' [לפי פירושו השני של רש"י שכתב שהוא עיקר] שעירובו עירוב⁷³¹ **ופרש"י** דכיוון דהעירוב אגוד לרה"י אין בהבאתו לרה"י איסור דאורייתא אלא איסור שבות כדאמר"י בגמ' לקמן [צו:]: לגבי ספר שאוחזו ברה"י ונתגלגל לרה"ר והוסיף רש"י שהגמ' דיברה לשיטת רבי ששרי לעבור על שבות בביה"ש לצורך מצוה.

אחר"כ. וכתב בספר **תוספת שבת** שמה י שאף שקי"ל דאין כרמלית בכלים - אפשר דמיירי שמחזיק מ' סאה דהווי כאוהל ע"י ריש סי' שיד **עכ"ד** התוספת שבת וכוונתו במש"כ "ריש סי' שיד" – ששם מביא הרמ"א דברי תה"ד שבמחזקת מ' סאה יש סתירה ובנין בכלים ע"י שאלא שיל"ע למה צריך שראש המגדל יהא כרמלית? הא גם אם יהא רה"ר שרי להביא לתוכו את העירוב?

⁷³⁰ **וכתב מהר"ם** דאע"ג דלעיל גבי אילן הנוטה דלמטה מ"י הוי עירוב פרש"י דיכול להוליכו פחות וכו' וי"ל דהכא שאני דצ"ל הואיל ויכול לנטות את המגדל והואיל ויכול להוליך את העירוב פחות פחות מד' אמות וכולי האי לא אמרינן "הואיל" **עכ"ל מהר"ם** אלא **שצ"ע** דלגבי תלה כלכלה על העץ נראה שכן אמר"י תרי הואיל ואולי י"ל דבכלכלה תרי ה"הואיל" הם בכלכלה עצמה [דיכול לנטותה ויכול ליקח ממנה] ואילו כאן זה "הואיל" אחד במגדל ו"הואיל" אחד בעירוב צ"ע בזה.

⁷³¹ הגמ' דברה במקרה שיש חלון במגדל שדרכו עובר החבל אך כתב הריטב"א שלפ"י השני ברש"י – אין צריך לחלון זה דכיוון שמקום שביתתו הוא בראש המגדל – אפשר להניח את החבל שם גם ללא חלון.

להלכה - גם פה לא דיבר השו"ע בזה.

ש. מה הדין כשנתן את העירוב בבור שהוא רה"י ואת שביתתו קנה ליד שפת הבור ומדוע?

ת. אם שפת הבור היא רה"י – עירובו עירוב דהווי הוא ועירובו במקום אחד.

אם שפת הבור היא רה"י – תלוי אם מקום שביתתו הוא תוך ד"א לבור – א"כ לגבי מקום העירוב חשיב רה"י ממילא הוא ועירובו במקום אחד ואם מקום שביתתו הוא מחוץ לד"א לבור – אינו עירוב שהרי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר.

אם שפת הבור היא כרמלית ומקום שביתתו הוא חוץ לד"א לבור – זה תלוי במחלוקת רבי ורבנן האם שרי לעבור על דרבנן בביה"ש לצורך מצווה, לרבי שמתיר – עירובו עירוב דהא בביה"ש יכול להביא את העירוב מהבור לכרמלית ולרבנן שאוסרים – אין עירובו עירוב.

להלכה - בשו"ע [תט ב] לא דיבר כלל אודות בור אלא כתב בסתמא שאם נתכוון לשבות ברה"י והניח עירובו ברה"י - אינו עירוב ואם נתכוון לשבות בכרמלית והניח עירובו ברה"י עירובו עירוב [שזה דין המשנה גבי בור לפי הסבר הגמ' בסוגיין]. והיינו **כרבי** ומיהו לא כתב את הדין שאם הוא תוך ד"א לבור עירובו עירוב אפי' אם הוא ברה"י והבור הוא רה"י וזה כיוון שהרי"ף והרמב"ם השמיטו דין זה ועי' מ"מ [עירובין ו ח] שהוכיח מסוגיין שמזה שהגמ' לא העמידה דהא דעירובו עירוב הוא כשמקום שביתתו הוא ברה"י ושאיירי שנמצא תוך ד"א לבור - דמשמע שגם בכה"ג אינו עירוב.

ממשנה לד: למעלה עד משנה לד: למטה.

ש. מהו קנה ומהו קונדס ומה הדין כשנתן את העירוב על קנה או קונדס מחוברים ומה הדין בנתנו על קנה או קונדס תלושים ומדוע?

ת. קנה היינו עץ חלול ארוך ודק⁷³² וקונדס היינו קנה אבל אינו חלול⁷³³.

וכשנתן את העירוב על קנה או קונדס תלושים – אומרת המשנה שהווי עירוב ומשמע שאפי' אם הוא עומד ברה"י ועי' הערה⁷³⁴ והערה⁷³⁵.

⁷³² עי' משנה שבת קכג: "קנה של זיתים" ובגמ' שם "הופכו ורואה בו" ופרש"י "בחלל ראשו".

⁷³³ עי' רש"י שזה פל"י בלע"ז ובחומש שמות כז י פרש"י שזה פל"ש בלע"ז ובתרויהו פ"י בלועזי רש"י שהכוונה ליתד.

⁷³⁴ **ופרש"י** שאיירי שלמעלה יש בו רוחב ד"ט דעירוב ע"ג מקום ד' בעינן ולמטה אין בו ד"ט דאי יש בו ד"ט – הוא רה"י **עכ"ד** והיינו שמבין שאיירי שהקנה נמצא ברה"י והמקום שביתתו אינו בד"א של מקום העירוב וכמו שאמרה הגמ' לגבי אילן ומכיוון שאין בו למטה רוחב ד' – הרי הוא מקום פטור ושרי להורידו מראש הקנה לרה"י ואף לרבנן דרבי עירובו עירוב ואין זה אפי' שבות **ועי' תוס'** לג. ד"ה וכלכלה שכתבו שכדי שיהא גדיים בוקעים בו צריך שלא יהא בתחתיתו אפי' ג' ע"ש. **ולהלכה** - עי'

וכשנתנו על קנה או קונדס מחוברים⁷³⁶ – אומרת הגמ' **שמדויק מהמשנה** שלא הוי עירוב ועי' הערה⁷³⁷. ונחלקו אמוראים האם זה רק לרבנן ומשום שאסור להשתמש באילן אבל לרבי הווי עירוב – זו דעת **ר' חסדא** או שזה גם לרבי ומשום גזירה שמא יקטום – זו דעת **רבינא ופרש"י** דאף דבעירוב המונח על אילן לא חיישי בבין השמשות לשמא יעלה ויתלוש - אבל לקטימת קנה ודאי היא, דאידי דרכיכא מיקטמא, ולא שבות הוא אלא מלאכה, דמיחייב משום קוצר. **עכ"ד רש"י** וכוונתו שזה קרוב לפסיק רישא שיקטמנו כשיקח את העירוב ולכן גזרו ביה רבנן שאין עירובו עירוב⁷³⁸ ועי' הערה א' שבסוף התשובה בדעת הרשב"א והריטב"א בהסבר רבינא.

ומביאה הגמ' **מעשה מר' נחמן** שהתיר לשבת בשבת ע"ג קנים שכופפו אותם מע"ש ואומרת הגמ' שבקנים רכים [ופרש"י דהכוונה בעוד הקנים רכין, דהו כירק] לא חשש ר"נ שמא יקטום. ועי' הערה ד' שבסוף התשובה.

ולגבי אי ר"נ חולק על רבינא שסובר [לפי פרש"י] שאדרבא אידי דרכיכא מיקטמא עי' הערה ב' שבסוף התשובה.

וטעם שר' נחמן הצריך לכופף אותם מע"ש - עי' הערה ג' שבסוף התשובה.

הערה א: כתבתי את **דעת רבינא** ע"פ **רש"י** שחיישינן שאידי דרכיכא מיקטמא ושזה קרוב לפס"ר [ולגבי דין "קרוב לפסי"ר" – עי' במשנ"ב סי' שיד ס"ק נב וכן סי' שכח ס"ק קנא - שאסור ועי' תויו"ט ביצה ב ז שכתב לגבי כיבוד בין המיטות וז"ל דקרוב ביותר דאתי לידי אשוויי גומות הלכך החמירו וגזרו. עכ"ל] ועי' ריטב"א שחולק על רש"י מחמת שסובר

שעה"צ תט טז דהרא"ש פסק דשא"צ שהעירוב יהא מונח ע"ג מקום ד' והעתיקוהו האחרונים **עכ"ד ויל"ע** הא אפי' דשרי לו להוריד את העירוב מהקנה – מ"מ בפועל לא יכול לטפס מאה אמה וכן קשה לעיל גבי בור שבפועל לא יכול לירד מאה אמה שהרי אין לו כאן סולם ובמה זה שונה מאבד המפתח דלקמן שלר"א אינו עירוב וצ"ע בזה.

⁷³⁵ וקנה שקצרוהו ושוב חברוהו היינו תלוש כמו שאמרה הגמ' שאירי בתלוש ונעוץ. ויל"ע בזה דהא בקנה תלוש שחיברו - אם יקטמנו הוי סותר ולמה לא ניחוש לקטימה וצ"ל שנעצוהו באופן ארעי וצ"ע ⁷³⁶ היינו שלעולם לא קצרום אבל קצרום וחברום היינו תלוש ועי' הערה קודמת.

⁷³⁷ וצ"ל דהיינו כשאין העירוב ומקום השביתה בעיבורה של עיר וגם כשאין מקום השביתה סמוך ד"א למקום העירוב דבכה"ג כבר אמרי' לעיל שחשיב הוא ועירובו במקום אחד ועי' ריטב"א [לד: ד"ה ואלא] שכתב כך לגבי עירוב שבבור ופשוט שה"ה לגבי עירוב שעל קנים **ובשו"ע** לא הזכיר מדין עיבורה של עיר כלל וכן לא הזכיר דין מקום השביתה בתוך ד"א לעירוב שמהני אף אם הוא ועירוב ברשויות שונות וזה משום שהרי"ף והרמב"ם השמיטוהו וכמ"ש הבי"י [תט ב].

⁷³⁸ **כן כתב בשעה"צ** תט יב שמה שרש"י כתב דבודאי יבא לידי קטימה, - אפשר דלאו דוקא הוא אלא רוצה לומר קרוב [היינו קרוב לוודאי]. **ויל"ע** הא רש"י פירש [בד"ה אפילו] דמיירי בקנה וקונדס שלמעלה רחבים ד' [והיינו ד' על ד'] וא"כ הם חזקים [דאף אם למטה אינו רחב ד' מ"מ הם חזקים] ולמה קרוב לפסי"ר שיקטמנו? וצ"ל דלרש"י איסור במחובר איירי רק בקנה שהוא חלול ואינו חזק ולא בקונדס שאינו חלול וכ"מ קצת לשון רש"י [ד"ה גזירה] שדיבר על קנה ולא על קונדס עיי"ש אך זה דוחק דבמשנה משמע שדין שווה שרק בתלושין עירובו עירוב וצ"ב ועי' בבבאור"ל תט ג ד"ה ויתחייב שאין כוונת רש"י שיתחייב ממש דהא הוא אינו מתכוון אלא דכיון דעצם המלאכה יש בו חיוב חטאת וקרוב שיעשנו גזרו בו אף שיעשה שלא במתכוון:

שליכא למיגזר בדבר שאינו מתכוון ואינו פסי"ר דהוא מותר ולכן פי' שחיישי' שיקטום לדעת כדי שיהא נוח לו ליטלו שכן דרך לעשות בקנה עכ"ל הריטב"א. וכ"כ הרשב"א בסוגיין והוסיף דאע"ג דקטימה בכה"ג הווי מלשאצל"ג דקי"ל שפטורים עליה - מ"מ כיון שהוא מתקן ובארעא דידיה אף על פי שאינו צריך עכשיו לאותה מלאכה חייב עליה וכמו שכתבתי בפ"ק דכתובות בשמעתא דמהו לבעול בתחלה בשבת, עכ"ל הרשב"א ונראה שטעמו הוא דכיוון שנהנה מהמלאכה – שקטימה ממהרת את הגידול חשיב שמתכוון לתיקון וכמו שכתב הרעק"א [יומא לד': ד"ה עששיות באות ח'] והמרכבת המשנה [שבת א ד"ה וראיתי] שדבר שאינו מתכוון בפסי"ר דניחא ליה חשיב מלאכה הצריכה לגופה עיי"ש והיינו שחשיב שמתכוון למלאכה ולפי זה הא דאינו עירוב איירי דווקא בארעא דידה ולכאוו זה דחוק שאת העירוב שם מחוץ לעיר ובדרך כלל אין זו ארעא דידה וצ"ע.

הערה ב: נחלקו הגהות אשרי והב"ח האם ר' נחמן שהתיר לשבת על קנים [שכופפו אותם בער"ש] מחמת שהם רכים - פליג ארבינא שאמר [לפי פרש"י] שבקנים רכים גזרי' שמא יקטום אפי' יותר מאשר באילן [דבאילן רבי מתיר בעירוב ובקנים רכים לא] וסובר ר"נ דאדרבא בעלין רכים לא חיישי' לקטימה ומתני' דחוששת לקטימה היא בקנים קשים שדינם כאילן וסובר ר"נ כרבא שמתניתין היא כרבנן דרבי שגזרו באילן אף לגבי עירוב - זו דעת הב"ח ולדעתו לא פסקינן להא דר"נ אלא פסקינן כרבינא [כנראה משום דבתרא הוא] ואילו דעת הגהות אשרי [סימן ד'] היא שפסקינן גם לרבינא וגם לר' נחמן ומסביר הב"ח שלדעת הג"א ר' נחמן לא פליג אדרבינא כי רבינא החמיר בקנים שהוקשו קצת אך לא קשים כאילן ור' נחמן היקל בקניין רכים ביותר כירק - זו דעת הג"א לפי הסברו של הב"ח בהג"א ויש להעיר שבריטב"א [לד': ד"ה גזירה] כתוב שר"נ היקל בקנה רך ורבינא החמיר בקנה קשה עיי"ש וא"כ גם הוא סובר כהג"א שלא פליגי רבינא ור' נחמן.

הערה ג: בטעמו של ר"נ שהצריך לכופף הקנים מע"ש - עי' ריטב"א שכתב שהטעם הוא שבעי הכנה וז"ל אין ראוי לתקן בהם ישיבה בשבת לכתחלה ובעו הכנה במעשה מבעוד יום ולא סגי להו במחשבה כיון שהן מחוברין, אי נמי שהטעם כמו שפירש הראב"ד ז"ל כדי שתשבר עכשיו בחול הראויה להשתבר דהוי פסיק רישיה ולא ימות, והטעם הראשון יותר נכון. עכ"ל וא"כ דעת הריטב"א שעלים מחוברים הם מוקצה ושיש הכנה במחובר ודעת הראב"ד שעלים מחוברים אינן מוקצה. ויש להעיר שמצינו בזה מחלוקת הפוסקים ראשונים ואחרונים: לגבי אי עשבים מחוברים הם מוקצה: המג"א [שיב ו] פוסק שהם מוקצה ואילו הפסקי ריא"ז שבת ח ב ס"ק ד הא"ר [שיב יב] והתוספת שבת [שיב יא] ס"ל שאינם מוקצה [ומובאים במשנ"ב שיב יט ובשעה"צ ס"ק כב] וכתב התוספת שבת דהא דאיתא בסימן שכ"ה דמחובר הוי מוקצה, היינו לאחר שיתלשו מקרי מוקצה, משום דאקצי דעתיה מיניה שיתלשו בשבת אבל להשתמש בעודן מחוברין ל"ה מוקצה עכ"ל ומשמע שטעמו הוא משום שלא הקצה דעתו מטלטול עשבים מחוברים. ובפסקי ריא"ז

כתב הטעם שאינן מוקצה - דטלטול העשבים אינו טלטול שהן מחוברין עכ"ד. לגבי אי יש הכנה במחובר: לדעת הריטב"א שהכינו את הירק משום מוקצה - צ"ל שסובר שיש הכנה במחובר ועיי' גם מלחמת ה' ביצה יג. בדפי הרי"ף שכתב שיש הכנה במחובר ומאידך עיי' אורחות חיים ה"י שבת סעיף שמח שכתב בשם הרא"ה וז"ל. הקוצץ פרי שלא נגמר בשולו לחולה בשבת אסור לבריא משום מוקצה ואפי' הוא חולה מבעיי' שאין הכנה במחובר כיוצא בזה שהוא גדל והולך כ"כ הר' אהרן הלוי ז"ל.

הערה ד: מה שכתבתי שלר"נ שרי לשבת עיי' קנים לפני שהתקשו - דמשמע דשרי אף שעתידין אח"כ להתקשות – כך פרש"י [ד"ה עוזרדין] אבל דעת הרשב"א⁷³⁹ וכן מובא בריטב"א בשם יש מי שפירשו - שקנים שעתידין להתקשות הינם אילו אף בעודן רכים ואסור להשתמש בהם בשבת והיתרו של ר' נחמן הוא בקנים שאין עתידין להתקשות.

להלכה: לגבי הנחת עירוב על קנה מחובר - פסק מרן [תט ג] כרבינא שאומר שגם רבי [שהלכה כמותו] מחמיר בקנה מחובר גזירה שמא יקטום.

לגבי הנחת העירוב על קנים הרכים כירק - פסק רמ"א [תט ג וכן שלו א] להקל וכדעת האורחות חיים שהבאתי בהערה ב' שבסוף התשובה ועיי' ב"ח שמדייק מדברי השו"ע שחולק על רמ"א ולא התיר בירק ובמשנ"ב [שלו טו] פסק כהרמ"א שמיקל בקנים רכים שאין לחוש לקטימה דהא יכול לנטותו

לגבי אי יש מוקצה במחובר [שנחלקו הפוסקים עיי' הערה ג' שבסוף התשובה] - המשנ"ב שייב יט פסק שאין מוקצה במחובר כהא"ר ותוספת שבת ודלא כהמ"א.

לגבי אי יש הכנה במחובר [והיינו שגם כשיתלש לא יהא מוקצה] שנחלקו בזה הראשונים [עיי' הערה ג' שבסוף התשובה] פסק ברמ"א [שיח ב ועיי' במ"ב ס"ק טו] שאין הכנה במחובר אמנם במג"א פסק שיש הכנה במחובר דמה שגדל בטל ברוב ומציין למש"כ המג"א בסי' ש"כ [ס"ק ה] בשם הסמ"ק דבדבר שלא היה ניכר מעולם בפני"ע [דמיד שבהא לעולם נתערב] מתירין אף בדבר שיש לו מתירין עיי' והובא במשנ"ב ס"ק טז והוסיף המ"ב שכן מצדד הגר"א.

לגבי קנים רכים שעתידים להתקשות שנחלקו בזה רש"י ורשב"א [שהבאתי בהערה ד'] פסק המשנ"ב [שלו יד] כהרשב"א שקנים רכים שעתידין להתקשות – אסור להשתמש בהם.

ש. האם קנים שבכרם הם כלאיים ומדוע?

ת. הגמ' מביאה סתירה בין ב' בריתות אחת אומרת שהם כירק והו' כלאיים ואחת אומרת שהם כאילן ול"ה כלאיים ומחלקת הגמ' בין קנים קשים שהו' כאילן לבין רכים שהו' כירק.

⁷³⁹ בסוגיין. וביתר ביאור – בספרו עבודת הקודש בית נתיבות שער ה' סעיפים קמט-קנא

הערה – גם בזה נחלקו רש"י והרשב"א אי קנים שעתידין להתקשות חשיבי רכין ועי' בהערה ד' שבסוף התשובה הקודמת.

להלכה – עי' **רמב"ם** [כלאים ה יט] שפוסק בסתמא שהקנים מיני אילן הן ואינן כלאים בכרם עכ"ד – ולא מחלק בין רכים לקשים וכתב **הרדב"ז** דס"ל **להלכה** דלא כמו שחילקה הגמ' בין רכים לקשים אלא כהתוספתא שהביאה הרמב"ם בהלכה כ' שסוברת שכל מה שאין עליו יוצאים מעיקרו הווי אילן **ועי' דרך אמונה** [ס"ק קלד ובצה"ל ס"ק רכ] שחולק ואומר שגם הרמב"ם מסכים לחלק בין קשים שאינן כלאים לרכים שהם כלאים וכחילוק הגמ' עי"ש.

ש. מהם "אטדין" "היגין" "קידין" ו"אורבנין" ומה דינם לענין כלאים ומדוע?

ת. **היגין ואטדין** - פרש"י שהם מיני קוצין עכ"ל והיינו שהם שיחים קוצניים⁷⁴⁰ **קידין ואורבנין** - פרש"י שקידה הוא מין בושם ועי' הערה⁷⁴¹ ואורבנין - בסנהדרין פב: פרש"י שהוא ערבה דקה הגדלה בין האגמים עי"ש **ודינם הוא**: בתוספתא בכלאים המובאת בסוגיין כתוב **שהיגין ואטדין** הן מין אילן ואינן כלאים בכרם. ובברייתא אחרת המובאת בסוגיין כתוב **שקידין ואורבנין** הם מין ירק ויש בהם כלאים בכרם ואילו במשנה בכלאים המובאת בסוגיין כתוב שקידה היא מין אילן ומתרצת הגמ' שהמשנה בכלאים איירי **בקידה לבנה** שהיא נחשבת לאילן.

ממשנה לד: למטה עד משנה לה.

ש. נתן את העירוב במגדל של עץ שנעול במנעול ואבד המפתח בצורה שאי אפשר למצאו⁷⁴²

- **האם עירובו עירוב? והאם יש נפק"מ אם אבד בעיר או בשדה ומדוע?**

ת. **אם אין במגדל ארבעים סאה** - כתב רש"י [לה. ד"ה ומתניתין] דלכו"ע עירובו עירוב דיכול לשבור את המגדל ולקחת את העירוב דקי"ל שאין בנין וסתירה בכלים.

ואם יש במגדל ארבעים סאה - נחלקו בזה אמוראים: **דעת רב ושמואל**⁷⁴³ וכן דעת **אביי ורבא**⁷⁴⁴ - שבכה"ג כשאבד המפתח לכו"ע אין עירובו עירוב וטעם הדבר - פרש"י [לה. ד"ה

⁷⁴⁰ עי' רש"י סוכה יג. שכתב שהיזמי והיגי הם מיני סנה עכ"ל וסנה היינו שיח קוצני.

⁷⁴¹ עי' שמות ל כד לגבי מרכיבי שמן המשחה " וְקִדָּה חֲמִשָּׁה מֵאוֹת" ופרש"י שם שקידה זה שם שורש עשב עכ"ל.

⁷⁴² לגבי מקרה שאבד המפתח ויכול למצאו - עי' בשאלות בהמשך.

⁷⁴³ שהעמידו את מחלוקת ר"א וחכמים במשנה במגדל של לבנים ומשמע דבשל עץ חשיב " הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר"

⁷⁴⁴ שהעמידו את מחלוקת חכמים ור"א במשנה במגדל של עץ הקשור בחבל ומשמע שאם הוא נעול

ומתניתין] דמגדל של עץ המחזיק מ' סאה לאו כלי הוא אלא אוהל⁷⁴⁵ ואסור לסתרו⁷⁴⁶ ואילו דעת רבה ורב יוסף דבכה"ג נחלקו תנאים במשנה: לת"ק - עירובו עירוב דס"ל דשם כלי עליו ומותר לשברו דאין בנין וסתירה בכלים ולדעת רבי אליעזר אין עירובו עירוב דס"ל דאינו כלי אלא אוהל

הערה א: דעת התירוף השני בתוספות [לד: ד"ה אמאי] דבכלי שלם לכו"ע יש בנין וסתירה אפילו אם אין בו מ' סאה והא דהתיר ת"ק לדעת רבה ור' יוסף במגדל של עץ היינו בכה"ג שרק נוטל הדלת דבכה"ג גם בכלי שלם אין בנין וסתירה בכלים⁷⁴⁷ אולם מרש"י מכמה מקומות מוכח שסובר שאף בכלי גמור אין בנין וסתירה בכלים [עי' רש"י שבת עד: ד"ה ואי]

הערה ב: ולגבי אי שרי לשבור המגדל ע"י גוי – ואם יש להתיר מחמת זה את העירוב – עי' תפא"י [פרק ג' אות כח] שמקשה לגבי עירוב על אילן ברה"י למה אינו עירוב הרי יכול לומר לגוי בביה"ש להורידו ותירץ וז"ל נ"ל דהכי נמי כטבל דמי דמדלא חזי מצד עצמו הו"ל כמערב באבנים, דמדאי אפשר לטלו בעצמו, כאינו בעולם דמי, אי"נ נ"ל כיון דתולה ברצון הנכרי לא הו"ל כבידו, כדאמרינן בשבת (דמ"ו ב') מאן יימר דמזדקק לי חכם עכ"ל וכן מצאתי בשו"ת בית יצחק [להגרי"א ספקטור סי' יד] שמקשה לגבי נפל עליו הגל [במשנה לקמן לה.]. שאמרה הגמ' שגם לרבי אינו עירוב כשבעינן מרא וחצינא והקשה הבית יצחק דהא אפשר ע"י גוי ומתרץ כתירוף השני של התפא"י הנ"ל - שאינו בידו עכ"ל הבית יצחק⁷⁴⁸.

במנעול - לכו"ע חשיב "הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר".

⁷⁴⁵ עי' גמ' חגיגה כו: וז"ל הגמ' "וכל כלי עץ העשוי לנחת לא מטמא, מאי טעמא - דומיא דשק בעינן, [דלענין טומאה הוקשו כלי עץ לשק, דכתיב כל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור או שק -רש"י] מה שק מיטלטל מלא וריקס - אף כל מיטלטל מלא וריקס" ומבינים האמוראים הנ"ל שה"ה לגבי דין אין בנין וסתירה בכלים - בכה"ג לא חשובים כלי.

⁷⁴⁶ וכתב הביאור"ל [שצד ג ד"ה מלאכה] דצ"ע איזה מלאכה גמורה שייך אף בבנין גמור דהא מן התורה אין חייב אלא בסותר ע"מ לבנות ושלא ע"מ לבנות אינו אלא מקלקל [כדאמרי' בגמ' שבת לא: וכ"פ הרמב"ם שבת י טו] אפשר דחשיב זה סותר ע"מ לתקן דצריך להסתירה משום העירוב שמונח בתוכו (עיין מ"ב סימן ש"מ לענין קריעת מכתב ובה"ל שם) או משום דהוא שבות הקרוב דהא עכ"פ סותר הוא בנין גמור ולכן גזרו בו וכמו בהניח עירובו בקנה או בשבות של פחות פחות מד"א וכמבואר בסימן ת"ט עכ"ל ויל"ע לדעת הרשב"א דפסקי' להלכה שתוך ד"א שרי אפי' אם הוא ברה"ר ועירובו ברה"ר - אי"כ מ"ט לא שרי בנד"ד אם הוא תוך ד"א וצ"ל שלהרשב"א במתני' איירי שמקום שביתתו הוא חוץ לד"א מעירובו וצ"ע.

⁷⁴⁷ ויל"ע למה תוסי' לא רצו להעמיד הא שת"ק מתיר במגדל לרבה ור' יוסף - דאיירי במוסתקי וצ"ע ⁷⁴⁸ אלא שיל"ע דהא בגמ' שבת מו: [שהביא התפא"י הנ"ל] אמרי' בהדיא שלהתיר נדר ע"י ג' הדיוטות כן חשיב בידו ועי' ריטב"א שם שהדיוטות שכיחי [ובזה מובן אמאי מערבין ביין לנזיר] ובמה שונה גוי מג' הדיוטות שלא חשיב "בידו" וכי גויים לא שכיחי? וצ"ל שאע"ג דשכיחי - להביא גוי יותר קשה מלהביא ג' הדיוטות ודמי יותר להבאת חכם דאינו חשיב "בידו" כנלענ"ד וצ"ע ויש להעיר שגם לדברי התפא"י והבית יצחק שלא סמכין על זה שיכול להגיד לגוי כדי להתיר עירוב - אם אכן אמר לגוי להביא אליו את העירוב ביה"ש והגוי הביאו – אכן הווי עירוב כנלענ"ד וצ"ע לדינא.

להלכה - פסק מרן [תט ד] נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח מבעוד יום או שנפל עליו גל, אם יכול להוציאו בלא עשיית מלאכה דאורייתא, הרי זה עירוב. **ולגבי סתירת מגדל של עץ פסק מרן** [שיד א] **כתוס'** בתירוץ השני [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] דהיא מלאכה גמורה אפי' אין בו מ' סאה ועי' עוד ברמ"א שביש בו מ' סאה אסור אף במוסתקי וכתב הביאור"ל דסתירת בנין לשם עירוב - אף שאינה ע"מ לבנות - חשיבא מלאכה גמורה או עכ"פ קרוב למלאכה גמורה ואסור אף בביה"ש לצורך מצווה.

ש. מה הדין כשהעירוב נמצא במגדל של לבנים שנעול במנעול ואבד לו המפתח בצורה שלא יכול למצאו האם עירובו עירוב?

ת. אם הלבנים מחוברות בטיט - לכו"ע אין עירובו עירוב שכן אסור לשבור את המגדל מדאורייתא דהו"ל בנין קבע.

ואם הלבנים אינם מחוברות בטיט - **אומרת הגמ'** **שבשבת** לכו"ע אסור מדרבנן לסתור דזה בנין עראי וממילא אין עירובו עירוב [ועי' הערה שבסוף התשובה] **וביו"ט** - נחלקו ת"ק ור"מ אם התירו חכמים לסתור: **לת"ק** - אסור וממילא אין עירובו עירוב **לר"מ** - שרי וא"כ עירובו עירוב ואומרים רב ושמואל שבזה נחלקו גם ת"ק ור"א **במתני'** **דמתני'** **מייירי ביו"ט ובאוורא דליבני** ולת"ק שרי לסתור ועירובו עירוב ולר"א אסור לסתור ואין עירובו עירוב.

הערה: כתבו **תוס'** שהא דאמרי' בגמ' שבשבת לכו"ע אין עירובו עירוב - היינו לדעת רבנן דרבי שלא התירו איסור דר' לצורך מצווה בביה"ש אבל לרבי שהתירו איסור דר' ביה"ש לצורך מצווה - אמרי' בגמ' לעיל שאף אם אינו יכול להגיע לעירוב אלא ע"י איסור דרבנן - עירובו עירוב דהא בביה"ש יכול להגיע לעירוב דזה צורך מצווה דאין מערבין ע"ת אלא לצורך מצווה וממילא אף בשבת שרי בבנין של לבנים שאינן מחוברות בטיט **ודעת הריטב"א והטור** שאף לרבי אין עירובו עירוב דקרוב הוא למלאכה גמורה.

להלכה: **לגבי עירב במגדל שהוא אוירא דליבני ואבד המפתח** - פסק מרן [תט ד ושצד ג] וז"ל "נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח מבעוד יום ... אם יכול להוציאו בלא עשיית מלאכה דאורייתא, - הרי זה עירוב." **וכתב הביאור"ל** [שצד ג] דמשמע מלשון השו"ע שאם זה מגדל של אוורא דלבני - שרי לסתור אף בשבת וכדעת תוס' [לד: ד"ה והאמר] שסוברים שלרבי עירובו עירוב דשרי שבות ביה"ש צורך מצווה [והרי הלכתא כרבי עי' שו"ע שמב א] **עכ"ד הביאור"ל**.

ולגבי סתירת כותל של לבנים ביו"ט שלא לצורך עירוב - עי' שו"ע **תק"ח ט ובמשנ"ב ס"ק** **מו** ובשעה"צ ס"ק עט שפוסק **כרבנן דר"מ** שאסור לסתור בנין לבנים ביו"ט אפי' לצורך אוכל נפש ואפי' באוורא דלבני דהיינו שאינם מחוברים זה לזה בטיט.

ש. במקרה שאסור לסתור את המגדל כדי להוציא את העירוב [וכגון שהוא מלבנים מחוברות בטיט או שהמגדל מעץ ויש בו מ' סאה] מה הדין אם המנעול של המגדל אינו חלק מהדלת אלא קשור לדלת בחבל ואבד המפתח בצורה שלא יכול למצאו - האם מותר לקרוע או לחתוך את החבל כדי לפתוח את דלת המגדל ולקחת את העירוב? והאם עירובו עירוב? ומדוע?

ת. לגבי אי שרי לחתוך את החבל בסכין כדי לקחת את העירוב - בגמ' אמרו שבזה נחלקו ר' נחמיה ור' יוסי אי שרי ליטול סכין שלא לצורך תשמישו הרגיל שהוא לחתוך אוכל לת"ק - שרי ולר' נחמיה - אסור ולאביי ורבא נחלקו בזה גם ת"ק ור"א דמתניתין - לת"ק שרי ולר"א אסור ועי' ברש"י [שהבאתי בהמשך לגבי קריעת החבל בידיו] שעצם קריעת החבל הוא שבות ושרי בביה"ש לצורך מצווה.

לגבי אי שרי לקרוע את החבל בידיו כדי לקחת את העירוב - פרש"י [לה. ד"ה ובעי] דזה אף לר"א [ור' נחמיה] שרי לקרוע את החבל בידיו בבין השמשות שהרי אינו לוקח פה סכין ועצם קריעת החוט היא שבות דזה סתירת אוהל אבל לא סתירה גמורה שאסורה מדאורי' דהא פתיחת דלת בעלמא היא ושרי שבות בביה"ש לצורך מצווה. עכ"ד והינו לדעת רבי הנ"ל.

לגבי אם עירובו עירוב - בגמ' אמרו אביי ורבא שכשבעי סכינא למפסקיה לחבל בזה נחלקו ת"ק ור"א במתני' - דלת"ק ששרי לחתוך את החבל [ופרש"י דהיינו בביה"ש וכרבין] - עירובו עירוב ולר"א שאסור לחתוך את החבל אין עירובו עירוב דהווי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר⁷⁴⁹ וכתב רש"י דאם יכול לקרוע את החבל בידיו - גם לר"א עירובו עירוב דהא א"צ לקחת סכין וקריעת החבל היא שבות ושרי בביה"ש לצורך מצווה.

הערה: כתבתי התשובה לפי רש"י שפי' שגם במגדל שאסור לסתור מדאורי' - מ"מ שרי לפסוק את החבל דהווי סתירה רק מדרבנן ושרי ביה"ש לצורך מצווה. ועי' תוס' שמקשים עליו אי סוגיין ס"ל כרבי דשרי שבות ביה"ש לצורך מצוה - א"כ גם לר' אליעזר ור' נחמיה צריך להתיר את העירוב דהא לדעתו טלטול סכין שלא לצורך תשמישו הוא שבות ושרי שבות בביה"ש לצורך מצווה ואמאי אמרה הגמ' שר"א שאמר שאינו עירוב ס"ל כר' נחמיה? ועל כן כתבו תוס' שהכא כלי הוא [וכנראה כוונתם שאין בו מ' סאה⁷⁵⁰] וחיתוך החבלים איננו סתירה גמורה ועל כן לת"ק ור' יוסי שרי לחתכו אפי' בשבת ואפי' לרבנן דרבי דלאו שבות הוא כלל ועי' רע"ב על המשנה שמיישב שיטת רש"י דכותב שבתרי שבותין גם רבי מודה שלא התירו ביה"ש וכאן לר' נחמיה ור"א איכא ב' שבותין - מוקצה וסתירת אוהל וכן תי' בתחילה בתוס' הרא"ש ודחה התוס' רא"ש תירוץ זה א"ז דגם באילן פחות מ"ט איכא

⁷⁴⁹ ומשמע שלר"א אסור אף ליטול את הכלי לצורך היתר ואח"כ לחתוך עמו את החבל וצ"ע דהא כלשמל"א שלקחו בהיתר א"צ להניחו מידו מיד אלא יכול להניחו היכא שירצה [עי' שו"ע שח ג] וא"כ לכאורה ה"ה לר"א בסכין שלקחו לצורך חיתוך אוכל דשרי אח"כ לחתוך בו חבלים וצ"ע.

⁷⁵⁰ עי' רמ"א שיד א סובר שגם לדעת תוס' כלי הגדול ממ' סאה אסור לסתור מדאורי' אפי' סתירה שאינה גמורה.

ב' שבותין ובכל זאת לרבי שרי ועל כן חולק התוס' רא"ש על רש"י ועי' **באבן העזר** [מובא בשו"ת **רעק"א** מהדו"ק קנט] שמיישב דשאני חיתוך החבל שעושה את ב' השבותים בבת אחת דכשחותך החבל מטלטל הסכין שלא לצורך תשמישו עי"ש [מיהו עי' משנ"ב שח יג שנחלקו המג"א והגר"א בכלשמל"א שנטלו באיסור אי צריך להניחו מיד מידו המ"א מתיר והגר"א אוסר עי"ש וא"כ לדעת המתירין - לכאוי אין כאן ב' שבותין בבת אחת שהרי לאחר שנטלו א"צ להניחו מידו וא"כ כשחותך בו אינו עובר איסור וא"כ דברי אהע"ז והרעק"א אזלו רק לשיטת הגר"א שצריך להניחו מידו וצ"ע]

להלכה - במחלוקת ר' יוסי ור"א פסק **מון** [שח א] כר' יוסי דכלים ניטלים לכל הצרכים ולא דווקא לצורך תשמישו המיוחד. ולגבי עירוב פסק **השו"ע** שכל עוד א"צ לעשות מלאכה דאוי בשביל להוציא את העירוב - הווי עירוב וא"כ שרי לחתוך את החבלים שך המגדל בביה"ש ועירוב עירוב. **ולגבי מש"כ רע"ב דבתרי שבותין לא מתיר ר"א** - בשו"ת רעק"א [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] נראה שמחמיר כהרע"ב וכתירוצו של אבן העזר שהבאתי בהערה.

ש. מה הדין כשנאבד העירוב במקום שאפשר למצאו דהיינו בעיר או בשדה - האם עירובו עירוב?

ת. **בבביתא** המובאת בגמ' לד: כתוב שרבי אלעזר אומר אם בעיר אבד - עירובו עירוב ואם בשדה אבד אין עירובו עירוב **עכ"ל הברייתא** והיינו שבנאבד בעיר מודה ר"א שעירובו עירוב אבל לא מטעם ששרי לשבור את המגדל כשיטת ת"ק אלא בגלל שכשנאבד בעיר יתכן שימצא אותו ברה"י ויוכל להביאו לביתו דרך חצרות וקרפפות משא"כ כשנאבד בשדה שהוא כרמלית - גם אם ימצאו אסור לו להביאו [והיינו דלא כרבי שמתיר להביאו בכרמלית בביה"ש].

אולם הגמ' שינתה את הגירסא בבביתא ואמרה שהקולא של ר"א אינה באבד בעיר אלא בנמצא בעיר אבל אם לא נמצא - לא מיקל ר"א.

מיהו רש"י כתב בדף לה. [בד"ה אלא] **את הברייתא כצורתה הראשונה** שר"א מיקל באבד בעיר וצ"ל שמבין רש"י שרק בדעת רב ושמואל הגמ' שינתה את הברייתא שכן לרב ושמואל מחלוקת ת"ק ור"א במשנה היא ביו"ט בלבד ובוזה לא יתכן שר"א יחלק בין אבד בשדה לאבד בעיר שהרי ביו"ט בכל גווני שרי לטלטל אבל לאביי ורבא שמעמידים את מחלוקת ת"ק ור"א במשנה בשבת א"כ יתכן שלדעתם הגמ' לא משנה את גירסת הברייתא והברייתא אכן מדברת באבד העירוב בעיר ועדיין לא נמצא - שר"א מיקל באבד בעיר דהיינו ברה"י - דתלינן שמא ימצא.

ולפי זה יוצא שיש מקרה שבו ר"א מיקל יותר מת"ק - כגון שאבד המפתח בעיר וא"א להוציא את העירוב מהמגדל ללא סתירה גמורה של המגדל - שאז ת"ק מחמיר ור"א מיקל. ועיי' רש"י לד: ד"ה ואם שמביא ב' לישנות האם ר"א דמתני' הוא ר"א דברייתא שמיקל באבד בעיר או שזה תרי תנאי בדעת ר"א ור"א דמתני' מחמיר אפי' באבד בעיר.

הערה: כתבו הרשב"א והריטב"א **בשם הראב"ד** דהא דמחמיר ר"א במתניתין הוא רק כשהמפתח אינו במקום שהניחו אבל אם המפתח נמצא במקום שהניחו אבל הוא לא זוכר היכן הניחו - בכה"ג העירוב כשר דעביד הוא דמדכר מקומו **עכ"ד** ויש להוסיף דלדעת ר"א דברייתא - לפי הצד ברש"י לה. ד"ה אלא שר"א דברייתא הוא ר"א דמתניתין - אין כל חידוש שכשאינו יודע היכן נמצא המפתח העירוב כשר דהא אפי' באבד בעיר כשר וכ"ש באינו זוכר היכן הניחו אלא שהראב"ד מדבר לצד שר"א דמתני' פליג אר"א דברייתא [וכמ"ש רש"י (לד: ד"ה ואם) שיש צד כזה] אן לפי מה שהעמידה הגמ' את ר"א דברייתא דמה שהכשיר ר"א בעיר היינו שהמפתח כבר נמצא בעיר - בכה"ג יש חידוש שאם אינו זוכר היכן הניחו עירובו עירוב.

להלכה - פסק מרן [שצד ג וכן תט ד] דשל היכא שיש איסור תורה בסתירת המגדל - אין עירובו עירוב ולא חילק בין נאבד בעיר לבין נאבד בשדה והיינו דלא פסקין כר"א דברייתא שמתיר באבד בעיר [להסבר רש"י הנ"ל] אלא כת"ק. **ובמשנ"ב** [ס"ק ח] הביא את דברי הרשב"א והריטב"א שהבאתי בהערה שבסוף התשובה.

ש. במקרה שכשאבד המפתח אין עירובו עירוב - מה הדין אם נמצא המפתח בשבת או ביו"ט האם עירובו עירוב ומדוע?

ת. **בנמצא המפתח ביו"ט** – לכו"ע שרי דהא שרי לטלטלו ביו"ט ולפתוח את המגדל. **בנמצא המפתח בשבת** – הדין תלוי באם אפשר לטלטל את המפתח ולפתוח את המגדל בשבת. ועל כן אם נמצא המפתח בבית או בחצר שבו נמצא המגדל לכו"ע אפשר להביאו למגדל ועירובו עירוב.

ואם נמצא המפתח בשדה שהיא כרמלית לכו"ע אי אפשר להביאו למגדל ואין עירובו עירוב. ואם נמצא המפתח בעיר - דהיינו שהמפתח נמצא בחצר אחת והמגדל נמצא בחצר אחרת – נחלקו ת"ק ור"א בברייתא המובאת בגמ' [לד: - לה.]. האם שרי להביא המפתח דרך גגות [היינו שיטלטלו את המפתח מהחצר שבה הוא נמצא למגדל דרך גג המפריד בין החצירות⁷⁵¹] ועירובו עירוב - זו דעת ר"א או שאין מתירין להעבירו מחצר לגג ללא

⁷⁵¹ ויל"ע מה הדין כשהמגדל שבו העירוב – נמצא ברה"ר או בכרמלית דאז ין אפשרות להביא המפתח

שיתופי מבואות ואין עירובו עירוב – זו דעת רבנן

וטעם ששרי בנמצא המפתח בשבת אע"פ שלא היה בידו המפתח בע"ש ביה"ש שאז חל העירוב – עיי' הערה⁷⁵².

הערה א: מה שכתבתי בתשובה שדברי ר"א בברייתא "בעיר עירובו עירוב בשדה אין עירובו עירוב" איירי בנמצא המפתח – כך מעמידה אותו הגמ' דף לה. בהסבר תירוץ רב ושמואל עפ"י הסבר תוס' לה. [ד"ה חיסורין] שמסבירים שמתני' מיירי ביו"ט וכשלא נמצא המפתח ואז ר"א מחמיר שאוסר לשבור את המגדל וברייתא איירי בשבת וכשנמצא המפתח ואז ר"א מיקל יותר מת"ק כי ס"ל כר"ש שבעיר מותר לטלטלו מחצר לחצר עד שמגיע למקום שהעירוב נמצא בו אבל כשלא נמצא לא מתיר ר"א מחמת שאולי יימצא⁷⁵³. אמנם לתירוץ האחרים של הגמ' – רבה ור' יוסף ואביי ורבא שמעמידים את מחלוקת חכמים ור"א במתני' בשבת – א"כ לא ברור שהברייתא חיסורי מחסרה וייתכן שר"א בברייתא שמחלק בין עיר לשדה איירי גם כשלא נמצא המפתח ובעיר שרי מחמת שאולי יימצא⁷⁵⁴ וצ"ע בזה. ומ"מ להלכה פסק מרן [תט ד] שרק אם יכול לשבור את המגדל ללא מלאכה שרי – משמע להלכה לא מתחשבים במה שאולי יימצא המפתח.

הערה ב': נחלקו הפוסקים האם דין זה דנמצא המפתח בשבת בשדה אין עירובו עירוב [ולרבנן דר"א הוא הדין גם בנמצא בעיר כשלא עשו שיתופי מבואות] – הוא גם לרבי שסובר ששרי שבות ביה"ש לצורך מצווה – זו דעת הלבוש [סימן שצד סעיף ד. ואף שהלבוש איירי שם בעירובי חצירות – פשוט שסובר שה"ה לעירובי תחומין דהא כתב הלבוש שם דגם עירובי חצירות חשיב צורך מצווה וא"כ דינן שווה לעירובי תחומין] – אן שלדעת רבי – עירובו עירוב אף בנמצא בשבת בשדה דכיוון שאין זו מלאכה גמורה להביאו מכרמלית למגדל – חשיב ראוי להביאו – זו דעת הא"ר. ולדעת הא"ר צ"ל שסוגיין היא אליבא דרבנן

דרך חצירות וקרפיפות.

⁷⁵² כתב **הטור** [סימן שצד] דכיון שמצוי הוא שימצאנו חשבינן ליה כאילו הוא בידו בשבת וכ"כ **בתוס'** **רא"ש**. ויל"ע א"כ מדוע כשלא מצאו בשבת אינו עירוב הא מצוי הוא למוצאו ואולי י"ל דכיון שמצאו בשבת אגלאי מילתא למפרע דהיה מצוי הוא למצאו ודוחק וצ"ע.

⁷⁵³ וכתבו תוס' שרש"י פי' שג' מחלוקות בדבר והינו שר"א דברייתא פליג אר"א דמתני' ומתיר בשבת בעיר אף כשלא נמצא העירוב מחמת שמא ימצא ומק' תוס' על רש"י מנ"ל שר"א דברייתא מתיר אף כשלא נמצא דהא ברייתא מיירי בנמצא. ועי' מהרש"א ומהר"ם שמסבירים שגם רש"י מודה שלמסקנת הגמ' שברייתא מיירי בנמצא המפתח – ר"א דברייתא אוסר כשלא נמצא המפתח וכדעת ר"א דמתניתין ותמהים על תוס' שמבינים ברש"י שגם למסקנא מתיר ר"א דברייתא בעיר כשלא נמצא המפתח שהרי רש"י אמר א"ז רק בה"א של הגמ' ולא במסקנא.

⁷⁵⁴ ור"א במשנה לא מתיר מחמת שמא יימצא – דהוא איירי בשדה או דס"ל כרבנן דר"ש שבעיר אין להתיר להעביר מחצר לחצר. וכמו שפרש"י בדף לד: ואם בשדה [וכנראה מבין רש"י שא"א להתיר מחמת שמא ימצא את המפתח בבית שבו המגדל שאז גם לרבנן דר"ש שרי לטלטלו].

דרכי וכמו שכתבו תוס' לעיל לד: ד"ה והאמר.

להלכה - במחלוקת ר"א ורבנן בחפץ ששבת בחצר אי שרי להעבירו לחצר אחרת דרך גגות כשלא עשו שיתופי מבואות – פסק **מרון** [שעב א] **כר"א** שמותר משום דר' שמעון ס"ל הכי [במשנה לקמן פט.] ופסקו בגמ' [צא.] שמואל ור' יוחנן דהלכה כר"ש עיי"ש

ובמחלוקת הא"ר והלבוש [המובאת בהערה ב' שבסוף התשובה] האם לרבי עירובו עירוב בנמצא בשבת אפי' בשדה – פסק **המשנ"ב** [שצד יא ובשעה"צ שם ס"ק י] **כהא"ר** וכתב דהווי כאילו כבר היה בידו בביה"ש. ולפלא שלא הביא כלל את דעת הלבוש

ש. מה הפירוש "הקיש על גבי תיבה שידה ומגדל" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. למסקנת הגמ' איירי בזב שהיכה באגרופו על שידה תיבה ומגדל ומחמת כן רעדו או זזו.

והדין בזה למסקנת הגמ' הוא שאם זזו מחמת המכה – השיתוי"מ נטמאים לכו"ע וכמ"ש בברייתא "אהל וניסט - טמא" וכ"כ בברייתא "ניסט מחמת כוחו - טמא"⁷⁵⁵ ואם רק רעדו ולא זזו – נחלקו בזה תנאים במשנה במסכת זבין [ד ג] המובאת בסוגיין [דף לה.] לת"ק טמאין ולר' נחמיה ור' שמעון – טהורים.

ש. מה הדין בהקיש הזב ברגליו על הקרקע ומחמת רעדת הקרקע זזו השיתוי"מ?

ת. בברייתא אמרי' "מחמת רעדה - טהור" ופרש"י - שטפח ברגליו בקרקע, ומחמת ניענוע הקרקע ניסט הכלי, אף על פי שניתק מן הארץ - טהור, דכח כוחו הוא.

ממשנה לה. עד משנה לו:

ש. מה הדין כשהעירוב נתגלגל מחוץ לתחום ומדוע?

ת. אם נתגלגל תוך ד"א לתחום – בגמ' אמר רבא שזה חשיב כנמצא בתוך התחום. וטעמו של רבא - משמע מרש"י שזה מפני שכשנתגלגל תוך ד"א לתחום חשיב שקנה את שביתתו במקום שאליו נתגלגל העירוב וא"כ יש לו ד"א במקום שאליו נתגלגל העירוב ויש לו עוד אלפיים אמה וא"כ עירובו הוא בתחום העיר.

אם נתגלגל חוץ לד"א לתחום – יש לחלק כדלהלן:

⁷⁵⁵ עיי' רשב"א בסוגיין וכן בפירוש הר"ש על המשנה בזבין שם שכתבו שאין הכוונה לשיתוי"מ עצמן שהם כמחוברים כי יש בהם מ' סאה – אלא לכלים שבתוכן עכ"ד ועיי' שפת אמת שכך צ"ל גם בדעת רש"י עכ"ד עיי"ש אלא שיל"ע א"כ למה הוצרך רש"י [ד"ה טמאים] לומר שהיו לו בתי ידיים כדי שלא יטמא בנגיעה – הא לא נגע בכלים כלל.

אם נתגלגל אחר ביה"ש – עירובו עירוב שהרי נקנתה לו השביתה בביה"ש.

ואם נתגלגל קודם ביה"ש – אין עירובו עירוב והטעם פרש"י דממה נפשך כל היכא דקנה שביתה אי בביתו אי בעירובו – לא מצי למיזל ולמשקליה.

ואם ספק אי נתגלגל מבעו"י או משחשיכה – ע"י בתשובה שאחרי התשובה הבאה.

ואם ידוע שנתגלגל בביה"ש – ע"י הערה ⁷⁵⁶.

הערה: ע"י רמב"ם עירובין ו' יא שכתב את דין רבא במניח עירובו בקצה התחום וכתב עוד שהתירו של רבא הוא רק כשיצא העירוב עד ב' אמות ממקום הנחתו והיינו דד' אמות שיש לו במקום שביתתו היינו ב' אמות לכל צד והראב"ד שם חולק עליו ואומר דכיון דפסקין כר' יהודה שהעומד מחוץ לתחום יש לו ד"א לכל רוח [וצריך שיבחר רוח] – ה"ה בעירוב שיצא מחוץ לתחום יש לו ד"א לרוח שממנו הגיע [דאת הרוח הזו הוא בוחר].

הערה ב כתב המ"מ שמהרמב"ם הנ"ל משמע שאם הניח את עירבו אמה לפני סוף התחום – ונתגלגל העירוב יותר מאמה מחוץ לתחום – אינו עירוב **עכ"ד** והיינו דס"ל שמודדים את הארבע אמות [דהיינו ב' אמות לכל צד וכדלעיל בהערה א] מהמקום שבו הניח את העירוב ולא מהמקום שאליו התגלגל העירוב וע"י **ביאור הלכה** דכתב שמהפוסקים משמע שמודדים ד' אמות ממקום שאליו התגלגל העירוב ולא משנה היכן הניח את העירוב בתחילה אלא כל עוד העירוב תוך ד"א [ולהרמב"ם ב' אמות] לתחום – קונה שם מקום שביתתו וע"י **בדברי יחזקאל** [להג"ר יחזקאל ברנשטין ט כט] שמסביר סברא זו וז"ל דאפילו הניח עירובו בתוך התחום ונתגלגל העירוב חוץ לד' אמותיו של העירוב, מ"מ לא בטיל עירובו עד שיתגלגל חוץ לד"א של חוץ לתחום, משום דאמדינן דעתו דרוצה לקנות שביתה בעירובו בכל מקום שאפשר ואינו מקפיד לקנות עירובו דוקא בתוך התחום במקום הנחתו, ומשו"ה אפילו נתגלגל הרבה ממקום הנחתו הוי עירוב כיון דמצי למיזל למשקליה וזהו שלא כדברי הה"מ עכ"ל הדברי יחזקאל.

⁷⁵⁶ דין זה לא נמצא בסוגיין אבל ע"י שבת לד. **שאומרת הגמ'** שם "אמרו לו שנים צא וערב עלינו. לאחד עירב עליו מבעוד יום, ולאחד עירב עליו בין השמשות. זה שעירב עליו מבעוד יום – נאכל עירובו בין השמשות, וזה שעירב עליו בין השמשות – נאכל עירובו משחשכה, שניהם קנו עירוב. דבין השמשות ספקא הוא, וספקא דרבנן לקולא" **עכ"ל הגמ'.** ונחלקו רש"י ותוס' שם האם דין זה נאמר גם בעירובי תחומין – זו דעת רש"י או רק בעירובי חצירות אבל בעירובי תחומין מחמירין בנאכל ביה"ש – זו דעת **תוס'.** ולרשב"א בעירובין עו. יש דעה שלישית והיא שבהניח מבעו"י ונאכל בביה"ש – עירובו עירוב מספק דהוה ליה כספק נטמאת מבעוד יום ספק משחשיכה אבל זה שעירב עליו בין השמשות ונאכל עירובו משחשיכה למה [קנה] עירוב דהא הוה ליה כספק עירב בטהורה ספק עירב בטמאה עכ"ד הרשב"א [ואת הגמ' בשבת מעמיד גם הוא בעירובי חצירות וכתוס'] **ובשו"ע** תטו ג פסק בסתמא כרש"י וכתב דיש חולקים **ובביאור** ל"ל שם כתב שרוב הפוסקים חולקים על רש"י ונשאר בצ"ע לדינא ומשמע מהביאור ל"ל שמה שנשאר בצ"ע לדינא היינו בעירב בביה"ש שבזה רוב הפוסקים מחמירין אבל בעירב מבעו"י ונאכל עירובו בביה"ש שבזה גם הרשב"א מיקל – יש להקל כנלענ"ד וצ"ע.

ולהלכה – השו"ע [תט ה] כתב בסתמא "כל המניח עירובו במקום, יש לו במקום עירובו ארבע אמות, לפיכך המניח עירובי תחומין שלו בסוף התחום ונתגלגל בתוך ד"א, הרי זה עירוב; חוץ לארבע אמות, אינו עירוב" **עכ"ל** ומשמע כהראב"ד [שהבאתי בהערה א'] שאף אם התגלגל יותר מב' אמות הווי עירוב וכתב המשנ"ב [ס"ק יט] דהא דכתב השו"ע שהניח בסוף התחום - לאו דווקא אלא ה"ה אם הניחו באמצע התחום ונתגלגל בתוך ד"א שמחוץ לתחום נמי דינא הכי: והיינו דלא כהמ"מ בדעת הרמב"ם [שהבאתי בהערה ב' עיי"ש].

ש. מה הדין כשלפני ביה"ש נפל גל אבנים על העירוב ומדוע?

ת. אם אינו יכול לפנות את האבנים בידי אלא צריך מרא וחצינא – לכו"ע לא הווי עירוב. דפינוי אבנים ע"י מרא וחצינא הוא מלאכה דאורייתא שלכו"ע אסור לעשותה בביה"ש אף לצורך מצווה. ובטעם שרק אם בעי מרא וחצינא לסלק את הגל הווי איסור דאורייתא עיי' הערה 757.

ואם יכול לפנותם בידי – יש כאן רק שבות⁷⁵⁸ וזה תלוי במחלוקת רבי ורבנן אי התירו שבות ביה"ש לצורך מצווה דלרבי שהתירו – עירוב ועירוב ולרבנן אין עירובו עירוב.

הערה: עיי' ריטב"א שכתב וז"ל והויא מלאכה של תורה בבית משום משום בונה ובשדה משום חורש, ואף על פי שאינו מתכוון לכך פסיק רישיה ולא ימות הוא, וכיון דעביד בארעא דידיה מלאכה הצריכה לגופה חשיבא **עכ"ל** והיינו שמבין הריטב"א שאיירי בארעא דיליה וכ"כ הרשב"א וז"ל ומסתברא דהכא בארעא דיליה דמתקן וחייב אף על פי שאינו צריך עכשיו לאותו תיקון **עכ"ל**. ומשמע מדבריהם שאם הקרקע אינה שלו – עירובו עירוב דהאיסור לפנות הגל הוא רק מדרי' דהוי מלשאצ"ג או שהוא מקלקל וכך הם פשטות דברי רש"י במשנה ד"ה נפל שכתב שבמרא וחצינא מלאכה היא ולא שבות אמנם במאירי [לב: ד"ה

⁷⁵⁷ עיי' בספר שביתת השבת [להג"ר יצחק מאלצן] מלאכת חורש ס"ק יב שכתב וז"ל ואפשר לומר הטעם שבבעי מרא וחצינא נתבטל לקרקע ונעשה כמחומר **עכ"ל** ועיי"ש שהסכים לו בזה הגרצ"פ פרינק [ומובאים הדברים גם בספר הר צבי א קעו] וכוונתם דכיוון שתקועים כ"כ בקרקע שצריך מעדר או גרזן כדי להוציאם – חשובים מחוברים ועיי"ש שמסיק שדין חורש הוא רק במחומר לקרקע **עכ"ל** עיי"ש. והא דאיתא בירושלמי [שבת ז ב] דמסקל חייב משום חורש י"ל דמיירי ג"כ בכה"ג שהם מחוברים כ"כ דבעי מרא וחצינא וצ"ע בכל זה.

ויל"ע מה הדין כשבשביל לקחת את העירוב א"צ לפנות את כל הגל אלא רק את חלקו – דבכה"ג הקרקע עדיין לא מתוקנת ועיי' ירושלמי שבת ז א [דף מט: בדפוס ווילנא] שהבורר כרי במשך כל השבת [ולא גמר לבורר את כל הכרי] אינו חייב וא"כ לכאוי' ה"ה בנד"ד וצ"ע למה לא הזכיר זאת בשו"ע ואולי י"ל דאע"פ שאינו חייב – הווי חצי שיעור שאסור מהתורה גם בשבת - לדעת רש"י [שבת עד: ד"ה וכן] ועוד ראשונים [עיי' ביאוריה"ל שמ ד"ה שתי שערות], וגם לדעת הרמב"ן [שבת צד: ד"ה ומ"מ] שחצי שיעור בשבת זה מדרי' - י"ל שמ"מ זה קרוב לדאוי' ולא התירו בשביל עירובי תחומין שבות הקרוב לדאוי' וצ"ע בכל זה.

⁷⁵⁸ ולגבי איזה שבות עובר כשמפנה בידי – עיי' רש"י שפ"י שהשבות היא טלטול האבנים **עכ"ל** ויל"ע דאם כל האיסור מצד מוקצה – יכול להזיז את האבנים בטלטול מן הצד דשרי לצורך דבר המותר או כלאחר יד [כגון ברגלו וכדו'] וא"כ גם לרבנן דרבי יש להתיר את העירוב שנפל עליו גל? ודוחק לומר דמיירי במצב שא"א להזיזו מן הצד וכלאחר יד וצ"ע.

נפל] כתב וז"ל כגון שצריך בה למרי וחציני וכגון שנפל עליו כותל שאע"פ שאף זה אינו מלאכה גמורה כמו שביארנו [לגבי שבירת מגדל שיש בו עירוב] - קרוב למלאכה הוא ובזו לא התירו עכ"ל וכ"כ בתוס' רבינו פרץ עי"ש

וסברא זו שדר' הקרוב למלאכה לא התירו ביה"ש לצורך מצווה – מצינו בתוס' [לג. סוד"ה והא] שכתבו וז"ל ונראה לי דבכל הנהו [כוונתו לזה עוקר וזה מניח או כשמעביר מרה"י לרה"י מעל רה"ר ונח למעלה מי'] כיון דבקל יבא לידי איסור דאורייתא אפילו רבי מודה דגזרו עליו בין השמשות כדאמרין לקמן (דף לד:) גבי קנה דרכיך דגזר שמא יקטום. עכ"ל אולם התוס' לא דיברו על מקלקל ומלשאצלי"ג ויל"ע לדעת הריטב"א והרשב"א שאומרים שאם זה מלשאצלי"ג שרי בביה"ש לצורך העירוב - מאי שנא מקלקול של מגדל ששם אסרה הגמ' כשזו סתירה גמורה אע"פ שהסתירה היא קלקול? ועי' ביאור"ל [שצד ג ד"ה מלאכה] שכתב שאפשר שלצורך העירוב חשיב תיקון עכת"ד עי"ש וא"כ גם הכא י"ל שלצורך העירוב חשיב צריכה לגופה וא"כ אפי' בקרקע דלאו ידידה צ"ל שאין עירובו עירוב וצ"ע ועי' במה שכתבתי להלכה.

להלכה – בשו"ע [שצד ב] פסק וז"ל "צריך שיהא העירוב בין השמשות במקום שראוי ליטלו, הלכך אם נפל עליו גל ואינו יכול ליטלו בלא מרא וחצינא, אסור" עכ"ל ולא חילק בין ארעא דידה לארעא דחבריה ומשמע שפוסק כהמאירי שאף בארעא דחבריה חייב ואפי' שזה מלשאצלי"ג וכן זה פסי"ר דלא נחא ליה וכ"פ במשנה ברורה [שמב א] שאין להתיר מלשאצלי"ג ביה"ש לצורך מצווה ומקורו מהפמ"ג עי"ש [ופלא שלא הזכירו הפמ"ג והמ"ב כלום מדברי הרשב"א והריטב"א הנ"ל שפסקו אחרת].

ש. מה הדין כשהניח עירוב כשר קודם ביה"ש ומשהחשיך מצא שנפסל ולא יודע אי בזמן ביה"ש היה העירוב קיים – האם עירובו עירוב ומה הדין אם כבר בעת שהניח העירוב היה העירוב ספק כשר וכגון טבל שספק אן נתקן ומדוע?

ת. אם כשהניח העירוב הוא היה טבל שספק אם נתקן- א"ר יוסי בברייתא לו. שאין עירובו עירוב ופרש"י שהרי קודם שהניחה נולד בה ספק ולא היה לה חזקת כשרות מעולם עכ"ל^{759 760}

⁷⁵⁹ ויל"ע הרי שיטת רש"י בשבת לד. שעירוב תחומין שהונח בביה"ש כשר דלא בעי חזקת כשרות ולמה כאן כתב שבעי חזקת כשרות? ועי' רמב"ם [עירובין ו טו] שכתב כאן טעם אחר למה העירוב פסול - כי אינו ראוי לאכילה.

⁷⁶⁰ וצ"ב איך יתכן שלא היה לתרומה כלל חזקת טהרה? ועי' תוס' שמעמידים את הברייתא בכגון שהיו ב' ציבורין לפניו אחד היה תרומה טמאה ואחד היה תרומה טהורה ועירב באחד מהן דליכא חזקה כלל עכ"ל אולם מרש"י לא משמע שמעמיד בכה"ג ואולי י"ל שלרש"י איירי שנולד בה ספק טומאה ברה"י שבכה"ג אפילו שיש לה חזקת טהרה- טמאה ולא אזלי אחזקה ולכן דייק רש"י לכתוב

אם כשהניחו היה העירוב כשר ואח"כ נולד ספק - נחלקו תנאים במשנה האם עירובו עירוב - זו דעת ר' שמעון ור' יוסי⁷⁶¹ או שהוויא ספק עירוב וצריך להחמיר כב' הצדדים - זו דעת ר"מ ור' יהודה.

ואמרי' בגמ' שיסוד מחלוקתם היא האם איסור תחומין הוא מדאורייתא⁷⁶² וא"כ בספק צריך להחמיר - זו דעת ר"מ⁷⁶³ או שזה מדרבנן וא"כ בספק מקילים⁷⁶⁴.

עוד מוסיפה הגמ' - בשם רבה ור' יוסף - שר"מ מחמיר רק במקרה שהספק אם נפסל העירוב נהיה ע"י ב' כיתי עדים שמכחישים זו את זו דבכה"ג לא סמכינן אחזקת כשרות שיש לעירוב דאין חזקה מועילה במקום עדים ואפי' אם הם מכחישים זו את זו אבל אם נהיה הספק מחמת שראינו אחר ביה"ש שהעירוב נפסל ולא ידעי' אם בזמן ביה"ש כבר היה פסול - סמכינן אחזקת כשרות שיש לעירוב⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶. ור' יוסי מיקל גם בכה"ג שיש ב' כיתי עדים שמכחישות זו את זו דכיוון שתחומין דר' מקילים בספק.

"שלא הייתה לה חזקת הכשר עירוב" ולא כתב שלא היה לה חזקת טהרה כנלענ"ד וצ"ע מה סוברי בתוס' בכה"ג אי כשר או לא.

⁷⁶¹ בגמ' לו. יש תירוץ שר' יוסי בעצמו מחמיר ורק בשם אבטולמוס אמר שכשר אך בברייתא בהביאה הגמ' אח"כ כתוב בהדיא שר' יוסי מכשיר וכתב בקרן אורה שהמתרץ שאמר שר' יוסי בעצמן מחמיר - לא ראה את הברייתא הזו עיי"ש.

⁷⁶² **ע"י רש"י לעיל יז: ד"ה לוקין דילפי' מהפסוק "אל יצא איש ממקומו" וע"י רשב"א לעיל יז: ד"ה אמר** - שבדעת רבנן שס"ל תחומין דרבנן נחלקו ראשונים האם תחומין די"ב מיל הם דאורייתא וא"כ לזה הולך הפסוק אל יצא וכו' או שגם תחומין דיב מיל הם דר' והדרשה מהפסוק הינה אסמכתא בעלמא עכ"ד הרשב"א עיי"ש.

וע"י רמב"ן לעיל יז: ד"ה ותחילה שכתב וז"ל י"ל לדברי האומר תחומין דאורייתא, או שהעירוב הלכה למשה מסיני, או חכמים סבורין כיון שדעתו בכאן ואמר תהא שביתתי במקום פלוני עשאו ביתו, ומשם אני קורא אל יצא איש ממקומו עכ"ל עיי"ש

⁷⁶³ הגמ' אומרת א"ז בדעת ר"מ וע"י רמב"ם בפייהמ"ש שגם ר' יהודה סובר שתחומין דאורייתא וכ"כ גם הרא"ש [ד ח] עיי"ש. וטעם שכתבה א"ז הגמ' רק בשיטת ר"מ - יש לומר כי עליו הגמ' הקשתה מהא דמיקל בספק טומאה דרבנן ולכן גם תירצה הגמ' אליביה שתחומין דאורייתא אבל באמת גם רבי יהודה מודה לר"מ בזה.

⁷⁶⁴ ויל"ע אי אזלי לקולא גם לאידך גיסא שיהא מותר לו ללכת 2000 אמה לצד השני ולסמוך ע"ז שאינו עירוב ומפשטות לשון המשנה "הרי זה עירוב" משמע שלא וצ"ע.

⁷⁶⁵ **ע"י רש"י [לה: ד"ה ר"מ מטהר וד"ה אחת אומרת]** שנוקט בפשטות שבספק אי היה העירוב קיים בבית"ש - יש כאן חזקת היתר בלבד דהא העירוב בחזקת קיים. [וע"י בהערה שאחרי ההערה הבאה שהבאתי את דעת הרשב"א שחולק].

⁷⁶⁶ **יש להעיר דההיתר שאמרנו דאם לא היו עדים כלל התרומה בחזקת טהרה גם לר"מ ור' יהודה - היינו דווקא ברה"ר דכל ההיתר בספק טומאה הוא רק משום שספק טומאה ברה"ר טהור כדאיתא בתוספתא טהרות ו' המובאת בתוד"ה ספיקו טהור. אבל אם המקום שבו שם את העירוב הוא רה"י לענין טומאה [היינו שאינו מקום הילוך בני אדם] ויש ספק אם העירוב נטמא בבית"ש - מטמאין מספק ואין עירובו עירוב דהא ספק טומאה ברה"י טמא וע"י במשנה נדה נו. דשרץ שנמצא במבוי - [שהוא רה"י לענין טומאה ע"י רע"ב שם] מטמא למפרע, עד שיאמר בדקתי את המבוי הזה ולא היה בו שרץ, או עד שעת כבוד עכ"ל המשנה שם וא"כ גם בנד"ד התרומה שעירב בה - נטמאת למפרע ובבית"ש היא הייתה בחזקת טמאה אבל ע"י ערוך לנר נדה נו: [ד"ה גמ'] דזה קנס אבל מדאורייתא הלימוד מסוטה שספ"ט ברה"י טמא הוא רק מכאן ולהבא וא"כ בנד"ד גם ברה"י יש להכשיר את העירוב וצ"ע.**

הערה: נחלקו רש"י והרשב"א האם רבא מסכים לדברי רבה ור' יוסף שמתניתין דעירוב איירי בב' כיתי עדים המכחישות זו את זו ורק בכה"ג מחמיר ר"מ ולא כשנוצר ספק מעצמו - זו דעת רש"י [לו. ד"ה רבא וד"ה הכא⁷⁶⁷] או שרבא חולק על זה ואומר שגם בספק שנוצר מעצמו מחמיר ר"מ בעירוב דסובר רבא דבמתניתין איכא חדא חזקה לקולא וחדא לחומרא דאמרינן אוקי גברא בחזקת ביתיה ועל כן מחמיר ר"מ בספיקא דאוי' - זו דעת הרשב"א ויש להוסיף שדעת **תוס'** שגם רבה ור' יוסף סוברים שבמתני' איכא חזקה לקולא ולחומרא ושר"מ מחמיר גם בספק שנוצר מעצמו ומה שאמרו שאיירי בב' כיתי עדים - דבכה"ג גם אי סבר ר"מ תחומין דרבנן יחמיר ר"מ.

להלכה - פסק **מרן** [תט ו] **כר' יוסי** דשרי בספק בעירוב תחומין והוא שיהיה לו חזקת כשרות כגון זה שהניחו שם ואירע בו ספק אבל אם לא היה לו חזקת כשרות, כגון ספק אם הונח שם אם לאו, לא. עכ"ל מרן וכתב **במשנ"ב** [ס"ק כה] **ובשעה"צ** [ס"ק כה] שהא דפסול כשלא היה לו חזקת כשרות היינו כמו ספק טריפה וכדו' דאינו ראוי לאכילה וכן בספק אם בכלל הונח העירוב דזה ספק חמור ובכה"ג לכו"ע לא מכשיר ר' יוסי אפי' בתחומין דרבנן ללא חזקת כשרות אבל אם הונח העירוב בבית"ש - בזה נחלקו הפוסקים המובאים בשו"ע תטו ב-ג **עכ"ד המשנ"ב ושעה"צ**. ויש להוסיף ששם פסק **מרן** בסתמא שעירוב שהונח בבית"ש כשר ובי"א כתב שפסול ומשמע שפוסק להכשיר [כדקיי"ל בכללי השו"ע עי' ספר יד מלאכין] ובביאור"ל שם [סעיף ג ד"ה ויש] נשאר בצע"ג על פסק זה דמביא הרבה ראשונים שמחמירים בעירוב תחומין שהניחו בבית"ש ונשאר בצ"ע לדינא עיי"ש.

ש. מה הדין לר' יוסי [שהלכה כמותו] בעירוב בחולין מתוקנים שנפל לתוכן תרומה או טבל מבעוד יום? ומה הדין כשספק אם נדמעו מבעו"י או משחשיכה ומדוע?

ת. בברייתא [עפ"י פירוש הגמ' בברייתא] אומר ר' יוסי שאם נדמעו הפירות ספק מבעו"י ספק משחשיכה - עירובו עירוב⁷⁶⁸. ומשמע⁷⁶⁹ שאם וודאי נדמעו מבעו"י – אין עירובו עירוב ופרש"י בפירוש קמא שאיירי שנדמעו בתרומה וכסומכוס שאין מערבין לישראל בתרומה ובפירוש שני פ"י שנדמעו בטבל וככו"ע. ועיי' הערה⁷⁷⁰.

⁷⁶⁷ דפרש"י שרבא חולק על רבה ור' יוסף בזה שמעמיד גם את הברייתא של "נגע באחד בלילה" בב' כיתי עדים ומשמע שלא חולק על זה שמתני' דעירוב מיירי בב' כיתי עדים.

⁷⁶⁸ ולדעת ר"מ – בפשטות דינו כמו בספק מתי נטמאו שאם זה תרי ותרי מחמיר ר"מ ואם זה ספק רגיל – מסתמך על חזקה ע"י בכל זה בתשובה הקודמת.

⁷⁶⁹ וכ"כ רש"י.

⁷⁷⁰ ויל"ע מה הדין כשוודאי נדמעו מבעו"י אבל ספק אם יש יותר ממאה כנגד התרומה או אם יש רוב נגד הטבל? ולכאוי' לגבי תרומה - זה תלוי במחלוקת ר' יהודה וחכמים במשנה ריש נוטל [שבת קמא:] אי

ש. מה הדין במקרה שהיו ב' מקוואות באחת יש מ' סאה ובשניה אין מ' סאה ואדם טמא טבל באחד מהם ואינו יודע באיזה מהם טבל - האם הוא טמא או טהור ומדוע?

ת. במשנה במס' מקוואות [ב א-ב] המובאת בסוגיין אמרינן שאם היה טמא טומאה חמורה - [ופרש"י דמטמאה מהתורה] לכו"ע הוא בחזקת טמא.

ואם היה טמא טומאה קלה [ופרש"י מדברי סופרים כגון יח דבר⁷⁷¹] - נחלקו תנאים: לר"מ טהור דספיקא דרבנן לקולא אפי' אם יש חזקת איסור ולר' יוסי טמא.

ונחלקו אמוראים בגמ' למה ר' יוסי מחמיר אף שזה ספק דרבנן ומצינו שבעירוב תחומין פסק ר' יוסי לקולא בספק דרבנן: ר' הונא בר חיננא אמר שזה משום שטומאה יש לה עיקר בתורה ובכה"ג לא אמרי' ספיקא דר' לקולא ואילו איסור תחומין אין לו עיקר בתורה⁷⁷² ורבא אמר משום שיש לטמא חזקת טומאה ובכה"ג לא אמרי' ספיקא דרבנן לקולא משא"כ בעירוב יש לעירוב חזקת כשרות.

ולגבי אי לר"מ אמרי' ספיקא דרבנן לקולא אף בספק ספיקא לחומרא - עיי' הערה⁷⁷³

ולגבי טהרות שנגע בהן אי נשרפות - עיי' הערה⁷⁷⁴

מעלין בשבת את המדומע באחד ומאה. ולגבי טבל - בפשטות אפי' נפל מיעוט של טבל דבטל מדאו' - מיהו הווה ליה דבר שיש לו מתירין דאפשר לעשר אותו ביום ראשון וא"כ לא בטיל וכולו אסור. ומיהו בספק אם נפל טבל מבעו"י - יכול לערב שאין מחמירין גבי עירוב בספק דבר שיש לו מתירין - עיי' תוס' לקמן מה: ד"ה ואבע"א.

⁷⁷¹ מיהו טמא שנטמא באב הטומאה שהוא מדרבנן [- כגון מדם תבוסה או מגוי שגזרו עליו להיות כזב] כתב הראב"ד [על הרמב"ם מקוואות י ו] שהוא טומאה חמורה ועיי' כס"מ שם שהרמב"ם מודה לו. ועיי' בספר סדרי טהרה סי' קצט ס"ק מ ד"ה לפי זה - שכתב שדינו כטומאה דאו' לענין ספק [היכא שהוחזק בטומאה וספק אם טבל] - משום שעיקרו מהתורה עכ"ד עיי' ויש להעיר שהגמ' בדף לו. אמרה גם על טומאה קלה שיש לה עיקר בתורה וצ"ל שיש דרגות במושג "עיקרו מהתורה" דטומאה חמורה דרבנן וודאי עיקרו מהתורה דזה דומה ממש לטומאה דאו' שהרי הוא אב הטומאה כטומאה דאו' אך גם טומאה קלה יש לה קצת עיקר בתורה דעצם דין טומאה נאמר בתורה ועדיין צ"ב.

⁷⁷² ועיי' ריטב"א שמכאן הוכחה שהבבלי סובר שגם תחומין דיי"ב מיל הם דרבנן דאילו היו דאו' - א"כ יש לתחומין סמך בתורה. ובשם הראב"ד כתב שאפי' אי תחומין דיי"ב מיל הם דאו' - מ"מ תחומין דאלפיים אמה אינן משום גזירה אטו יב מיל אלא משום אסמכתא מערי מקלט שיש להם תחום אלפיים אמה ולכן לא חשיב שיש להם עיקר בתורה משא"כ טומאות דר' גזרו שמא יהיו לו אוכלין ומשקין בתוך פיו ויטמאו מדאו' עכת"ד עיי"ש.

⁷⁷³ עיי' תוס' לה: ד"ה ספק שנחלקו ראשונים האם היתרו של ר"מ איירי כשהוא גם ספק אם טבל וגם לצד שטבל - ספק אם המקווה יש בה מ' סאה דהיינו שיש ס"ס לחומרא או שאיירי כשיש רק ספק אחד - או ספק אם טבל או ספק על המקווה. ועיי' בפמ"ג [או"ח רג א"א ס"ק כא] שפוסק להחמיר ומצד שני עיי' רעק"א על השו"ע רמח ב שאומר שדעת מרן להקל.

⁷⁷⁴ עיי' תוס' [לו. ד"ה במקווה] שכתבו דאף לר' יוסי - אין הטהרות שנגע בהן נטמאות דאזלי בתר חזקת טהרה שלהן. עכת"ד ויל"ע: א. האם תוס' דיברו גם בהיה טמא טומאה חמורה דמצד אחד תוס' כתבו את דבריהם על מחלוקת ר' יוסי ור"מ בטומאה קלה ומשמע שבטומאה חמורה מודים תוס' שהתרומה נטמאת אך מצד שני הרי גם בטמא טומאה חמורה יש לטהרות חזקת טהרה. והנה במשנה במקוואות [פרק ב משניות א-ב] לגבי ספק טבל בטומאה חמורה - לא נכתב מה דין הטהרות שנגע בהן

להלכה - הרמב"ם [מקוואות י ו] פסק כת"ק והרשב"א [בשו"ת חלק א סימן תא] פסק כר' יוסי⁷⁷⁵ אבל כתב שזה משום דאית ליה עיקר בדאורייתא עי"ש.

ומרן [יו"ד רא עא] פסק בספק אם טבל - שהטמא בחזקתו עד שיודע שטבל כראוי. עכ"ל **ונחלקו אחרונים** לגבי ספק אם טבל מטומאה קלה האם מרן פוסק כר' יוסי או כת"ק⁷⁷⁶ – **הבאר הגולה והט"ז** כתבו שמרן פסק כר' יוסי שמטמא אפי' בטמא טומאה קלה מדלא חילק מרן בין טמא טומאה קלה לטמא טומאה חמורה **וכ"כ הש"ך** בכללי ספק ספיקא סעיף כ שהלכה כר' יוסי אבל **הגר"א** כתב על דברי השו"ע וז"ל **"כת"ק** דבדאורייתא ספיקו טמא וכ"פ הרמב"ם להדיא כת"ק עי"ש **"עכ"ל** וכ"כ **המשנה למלך** [על הרמב"ם מקוואות י ו] שמרן פסק כת"ק עי"ש וכ"כ **הפרי חדש** בכללי ס"ס סעיף טו ועי' בחידושי **הגרעק"א** [דף לח. ד"ה ובעירובין] שכתב **שדעת מרן** בסתמא כר"מ [דהיינו ת"ק] להקל בספד"ר באחזק איסורא מדפסק בסימן תטו סעיפים ב' – ג' שהמניח עירוב תחומין בביה"ש כשר בדיעבד והרי שם איתחזק איסורא ולר' יוסי היה לו להחמיר בספק **עכ"ד הגרעק"א**.

ועי' **ביאור הלכה** תטו ג שכותב **שהרבה ראשונים ס"ל להחמיר בהניח עירובו בביה"ש** שפסול אף בדיעבד ודלא כפסק השו"ע ועי"כ נשאר בצ"ע לדינא **עכ"ד הביאור"ל**. ויל"ע אם הפוסקים המחמירים בעירוב תחומין ביה"ש - מחמירין גם בספק טבל בטומאה דרבנן וס"ל שהלכה כר' יוסי דאולי י"ל דשאני עירוב תחומין שאית ליה סמך במקרא וכמ"ש תוס'

ורק בנמצא מקווה חסר אמרי' שישרפו הטהרות אך שם יש ב' רעותות - חזקת טומאה וכן שמקווה חסר לפנינו [עי' נידה ב: ורש"י שם ד"ה תרתין] משא"כ בספק טבל שיש רק חזקת טומאה נגד חזקת טהרה של הטהרות ב. האם כוונת תוס' במה שאמרו שהתרומה לא נטמאת – שהיא גם נאכלת או שרק אינה נשרפת אבל היא תלויה וצ"ע.

⁷⁷⁵ עי' **יד מלאכי** [כללי התלמוד סימן ר"ל] שכתב שדעת כמעט כל הפוסקים [והם הבה"ג הר"י מיגאש הרי"ף הרמב"ם והרא"ש] **דהלכה כר' יוסי מחבירו ולא מחבריו** ובדעת הרשב"א מצא **סתירה** שבפרק אותו ואת בני פסק כר' יוסי נגד חכמים ואילו בתוה"א שער ד' בית ו' גבי נט"י וכן בחידושי הרשב"א עירובין יד: פסק דלא אמרו נמוקו עמו אלא במקום יחיד וכן בחי' הרשב"א בגיטין ובשבועות פסק כחכמים נגד ר' יוסי עי"ש וכתב יד מלאכי **"וכיון דלא מצינן למיקם אדעתיה הי מינייהו דאחריתה לפק"ד נראה דאית לן למסמי חדא מקמי כלהו שאר דוכתי דמכווני לשמעתתא דסבי ראשי שבטי ישראל"** עכ"ל ובסימן רלא כתב שה"ה שסתם מתני' הווי כרבים והלכה כסתם מתני' נגד ר' יוסי **עכ"ד יד מלאכי ויל"ע** דבסוגיין פסק בהדיא הרשב"א כר' יוסי נגד סתם משנה ומדוע לא הביאו ביד מלאכי? וצ"ל שטעם שהרשב"א פוסק כר' יוסי הוא משום שהרשב"א גורס כהר"ח [על הגליון] שגורס במשנה במקוואות [ב ב] המובאת בסוגיין **"ספיקו טהור דברי רבי מאיר"** והיינו שאין זו סתם משנה אלא דברי רבי מאיר בהדיא ובזה הדרין לכללין [לקמן מו:]: **"ר' יוסי ור"מ הלכה כר' יוסי"** ואילו הרמב"ם גרס כרש"י ד"ה ספיקו – שזו סתם משנה אלא שליד מלאכי לא היה פי' ר"ח שלפנינו ולפיכך עדיין צ"ע אמאי לא הביא הרשב"א פוסק כר' יוסי נגד ת"ק.

⁷⁷⁶ והיינו שנחלקו האחרונים אי מרן פסק כהרמב"ם או כהרשב"א והנה **בב"י** העתיק לשון הרמב"ם גבי טומאה חמורה והשמיט את דבריו לגבי טומאה קלה וכתב הב"י שהרמב"ם פסק כר' יוסי ועי' **במשנה למלך** על הרמב"ם שם שכתב וז"ל והוא תימה דבפירוש פסק דלא כרבי יוסי ואולי ט"ס הוא **עכ"ל המל"מ**.

שבת לד. ד"ה לא קשיא אבל טומאה דר' למרות שיש לה עיקר בדאו' אבל אין לה סמך במקרא וצ"ע עוד יל"ע לפי השיטות בראשונים ובאחרונים שהא דיש ברירה בדרבנן הוא מטעם דספיקא דר' לקולא [עיי' בזה באנציקלופדיה תלמודית ערך ברירה הערות 64 - 54] א"כ המחמירים בהניח עירוב תחומין ביה"ש שלא אמרי' בזה ספד"ר לקולא - יחמירו גם שלא אימרי' בתחומין דין ברירה וזה דחוק מאוד דבגמ' ריש פרק חלון [לקמן פב.] פריק ר' אשי שהודיעוהו קתני ויש ברירה בתחומין וצ"ל שהמחמירים בספק עירוב בביה"ש סוברים שהא דיש ברירה בדר' אינו מטעם ספד"ר לקולא וצ"ע בכל זה.

ולגבי מחלוקת רבא ור' הונא בר חיננא בדעת ר' יוסי אם הוא מחמיר מחמת שיש לו עיקר בדאו' או מחמת שהעמד טמא על חזקתו – כתב הש"ך [שם] שקי"ל כשנויא אחרינא [=רבא] דר' יוסי מחמיר אפילו באיסור דרבנן שאין לו עיקר בתורה עכ"ל אולם הנו"ב מהדו"ק סימן סה כתב שגם רבא מודה שרק בדבר שיש לו עיקר בדאו' מחמיר ר' יוסי באיתחזק איסורא בספד"ר.

ש. מקווה שנבדקה בעבר והיו בה מ' סאה ועכשיו נבדקה שוב ואין בה מ' סאה - מה דין טמא שטבל בה ומדוע?

ת. במשנה במקוואות המובאת בסוגיין כתוב שדין זה שבטומאה חמורה לכו"ע ספיקו טמא ובטומאה קלה נחלקו ר"מ ור' יוסי- הוא גם כשספק טבל במ' סאה וספק לא טבל במ' סאה ופרש"י דאיירי במקווה שנמדד ואין בה מ' סאה ולא יודעים אם כשטבל היו בה מ' סאה⁷⁷⁷ ורבא [בדף לו.] אמר דהא דמחמיר ר' יוסי אפי' בטומאה דרבנן שהוא בחזקת טמא - איירי דווקא במקווה שלא נמדדה מעולם [ובפעם הראשונה שנמדדה לא היו בה מ"ס] ומשמע שאם נמדדה בעבר והיו בה מ' סאה - יכשיר ר' יוסי עכ"פ בטומאה דרבנן דאמרי' שהעמד מקווה על חזקתו ומדברי ר' הונא ברב חיננא שאמר שר' יוסי מחמיר מחמת שיש לטומאה עיקר מהתורה - משמע שמחמיר אף אם המקווה הוחזקה כשירה

הערה: משמע בגמ' שרק בטומאה דרבנן מיקל רבא בדעת ר' יוסי כשהוחזקה המקווה כשירה דיש כאן חזקות מתנגשות - חזקת טומאה של האדם מול חזקת כשרות של המקווה ובספק דרבנן - מקילין אבל בטומאה דאו' שהספק כאן הוא ספק דאו' - עש להחמיר בחזקות מתנגשות.

⁷⁷⁷ ויש להעיר שבמשנה במקוואות כתוב בהדיא שמירי גם כשנמדד ואין בו מ' סאה והגמ' לא הביאה קטע זה.

ש. מה הפירוש "מקדרין בהרים" והאם ומתי עושים כן ומדוע?

ת. לקדר פרש"י שזה מלשון לנקוב⁷⁷⁸ ופירוש "מקדרין בהרים" היינו שכשמודדין בהר שיעור תחום שבת שהוא אלפיים אמה מהעיר – אין מודדין כמו שמודדים במישור שבי בני אדם מחזיקים חבל באורך של חמישים אמה וכל אחד שם אותו כנגד ליבו - כי אז יצא שבהר בחבל יהא בשיפוע ויתקצר התחום [שהרי חמישים אמה בשיפוע הם פחות מרחק מכ' אמה בקו אווירי] אלא מודדים בצורה שהעומד למטה מחזיק את החבל כנגד ליבו והעומד למעלה – מחזיקו סמוך לקרקע כנגד רגליו וחשיב כאילו העליון נמצא בתוך נקב [=קידור או קידוד] כך שמקום ליבו נמצא סמוך לקרקע ומשם הוא מודד את החבל וכך משטחים את השיפוע ומגדילים את התחום [וכמו כן עושים א"ז בחבל של ד"א ולא של נ' אמה דבכה"ג עוד יותר משטחים את השיפוע]

ודין מדידה ע"י קידור – אומר ר"מ לקמן במשנה נח. ששמע שמקדרין בהרים לגבי תחום שבת ובגמ' **אמר ר' נחמן** שם שאין מקדרין לגבי מדידה שהיא דין תורה כגון לגבי עיר מקלט שמודדים אלפיים אמה סביבות העיר שגם הם קולטות [ויש שם הרים] וכן גבי עגלה ערופה שמודדין איזו עיר יותר קרובה [וליד עיר אחת יש הרים] דקידור הוא קולא של חכמים שעשו כן רק במדידות שהם מדרבנן **ואומרת הגמ' בדף לה**: שר"מ עצמו סובר שגם לתחום שבת אין מקדרין דהא ס"ל שתחומין דאוי' ורק אמר מה ששמע מרבותיו⁷⁷⁹ שמקדרין לתחום שבת אך הוא לא ס"ל.

ש. מה הדין באדם שנגע באדם אחר ואח"כ נודע שהוא מת ולא ידוע אם בשעה שנגע בו היה חי או מת ומדוע?

ת. **במשנה במסכת טהרות** [ה ז] נחלקו בזה ר"מ וחכמים. **לר' מאיר** – אזלי' בתר חזקת חי שהייתה לנפטר עד שנודע שהוא מת וכן חזקת טהרה שיש לנוגע ולכן הנוגע טהור **ולחכמים** – הנוגע טמא כי הנפטר מוחזק למת מרגע שבו לא ראינו שהוא חי וסוברים חכמים שכל הטומאות כשעת מציאתן וע"י הערה שבסוף התשובה.

ובתוספתא [טהרות ו ח] אמרי' שהא דמטהר ר"מ – היינו ברה"ר עכ"ז התוספתא והיינו

⁷⁷⁸ ועי' **בערוך** ערך קד שגורס "מקדדין" וגם כן מסביר שהכוונה לנקוב ועי' בספר **עלי תמר** על הירושלמי [מהג"ר יששכר תמר] ביכורים א ח שכתב "וני"ל שהביטוי קדד כמו גדד שהגימ"ל והקו"ף מתחלפות וגדד בכ"מ במקרא ובגמרא ביאורו חותך נוקב" **עכ"ל** ואכן מצינו במקרא [דברים יא א] לא תתגודדו ופרש"י שם - לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם עכ"ל וא"כ גדידה הוא מלשון חיתוך וכן הוא **בברייתא** במכות כא. "שריטה וגדידה אחת היא, אלא ששריטה ביד וגדידה בכלי" וא"כ לקדד היינו כמו לגדד שזה לשרוט ולחפור.

⁷⁷⁹ ורבותיו של ר"מ הם ר' ישמעאל ור"ע [עי' לעיל יג]. ופה צ"ל שכוונת ר"מ לר' ישמעאל שהרי ר"ע סובר שתחומין דאוי' [עי' סוטה כז : וכן סוטה ל:]

שקי"ל שספ"ט ברה"ר אזלי בתר חזקת טהרה וכאן יש חזקת טהרה וחזקת חיים אבל ברה"י – גם לר"מ ספקו טמא כדקי"ל ספ"ט ברה"י טמא.

עוד כתוב בתוספתא הנ"ל שאם ראוהו בלילה [היינו בבית זה ולא דווקא בלילה] **שהוא חי** – **מודים חכמים שטהור**⁷⁸⁰

ובגמ' נחלקו רבה ור' יוסף עם רבא בדעת ר' מאיר האם ר"מ מטהר גם כשיש ב' כיתי עדים אחת מטהרת ואחת מטמאת – דבכה"ג שיש ב' חזקות לטהר סמכינן אחזקה אפי' כשיש ב' כיתי עדים המכחישים זו את זו – **זו דעת רבא** או שר"מ מתיר רק כשאין כאן עדים אבל אם יש עדים – אין מועילה חזקה ואפי' אם ב' כיתי עדים מכחישות זו את זו ואפי' שיש ב' חזקות להתיר – **זו דעת רבה ור' יוסף**⁷⁸¹

הערה: עי' **תוס'** לה: [ד"ה כל] שכתבו **דלחכמים** שכל הטמאות כשעת מציאתן **לא הוי אלא לתרומה וקדשים** כמו מעת לעת שבנדה אבל לא לחולין **עכ"ד** וכמו כן עי' תוס' בנדה ד. [ד"ה דכל] שכתבו "לאו משום דהוי כשעת מציאתן דאורייתא" **וכתב בנו"ב** [אהע"ז] [סימן לא] "היינו שזה **מדר'** שהחמירו בקדשים ותרומה.

להלכה – פסק **הרמב"ם** [שאר אה"ט יח יד] כחכמים וז"ל שכתב סתם "נגע ברשות הרבים באחד בלילה ואין ידוע אם חי אם מת ובשחר עמד ומצאו מת ה"ז טמא **שכל הטומאות כשעת מציאתן**" **ועי' נו"ב** [אהע"ז לא] שכתב שמדעת הרמב"ם [שאר אה"ט יח יד] משמע **שגם לחולין מטמא אולם גם להרמב"ם היינו מדרבנן עי"ש.**

ש. לסיכום מתי מחמירים בספקות ומתי מקילים ומתי מחלקים בין ספק דאו' לספק דר'?

ת. **אם יש עדים** – אזלי בתר עדים.

אם אין עדים ויש רוב – אזלי בתר רוב.

וכל הנידון כאן זה **כשאין עדים או רוב** או כשיש עדים המכחישים זה את זה.

כשיש חזקת היתר שלא הורעה – היינו שהוחזק הדבר להיתר **באותו מקום** בו הוא נמצא

⁷⁸⁰ עי' **ריטב"א** וז"ל פירשו בתוספתא מודים חכמים לר"מ כשראוהו חי בבית זה, [כך גרס הריטב"א בתוספתא] פירוש דמשום דלא הוחזק חי בבית זה אמרי רבנן דלא יהבי ליה חזקת חי כלל ומטמא לשרוף, ור"מ מטהר גם בזה דלא סגי דלא הוי חי קודם לכן או בכאן או במקום אחר, אבל כל שהוחזק חי בכאן מודים חכמים דמוקמינן ליה בחזקת חי וטהור **עכ"ל הריטב"א** וכ"כ **בנו"ב** [אהע"ז לא].

⁷⁸¹ ועי' בשו"ת **רעק"א** מהדורה קמא סימן קלו שכתב **דרבה ור' יוסף** אזלי לשיטתייהו, דס"ל ביבמות (דף ל"א) דתרי ותרי ספיקא דאורייתא [דהיינו שמדאו' לא אזלי בתר חזקה] מש"ה גם ב' חזקות לא מהני, דכת עדים מסלקין לכל החזקות **אבל רבא** סבירא ליה כמסקנא דהתם ביבמות דתרי ותרי ספיקא דרבנן [דרק מדרבנן לא אזלי בתר חזקה] ומדאורייתא אוקמי אחזקה, בזה יש לומר דרבנן לא החמירו במקום ב' חזקות. **עכ"ד הרעק"א.**

עכשיו ואין חזקה הסותרת את חזקת ההיתר ואין שום כת עדים שסותרת את החזקה - לכו"ע בין בספק דאורייתא ובין בספק דרבנן אזלי בתר חזקת היתר ואפי' אם נתברר שעכשיו יש פסול או טומאה - מעמידים הדבר המסופק שהיה בחזקת כשרות עד הרגע שנתברר שנפסל חוץ מבספק טומאה ברה"י שגזיה"כ שטמא.

כשיש חזקת היתר שהורעה וכגון שיש חזקת איסור נגדה או כשיש ב' כיתי עדים הסותרות זו את זו - בספק דאורייתא מחמירים ובספק דר' מקילים. ולדעת רבא אי יש ב' חזקות להיתר - מקילים אפי' כשיש ב' כיתי עדים הסותרות זו את זו.

כשאין כלל חזקת היתר - בספק דאורייתא מחמירים ובספק דר' - מחלוקת ר"מ מיקל ור' יוסי [לשיטת רבא] מחמיר.

כשיש חזקת היתר אך היא במקום אחר ויש פסול לפנינו - ר"מ מיקל אף בדאורייתא וחכמים מחמירים מדרבנן לגבי טומאה וטהרה בדאורייתא.

ולכן: במתני' דעירוב שנתגלגל ספק אם קודם או אחר ביה"ש - איירי שיש ב' כיתי עדים והווי חזקת היתר שהורעה ולכן בספק דאורייתא מחמירים וספק דר' מקילים.

ובמתני' דמקוואות בטמא שטבל ספק אי במ' סאה - איירי שאין כלל חזקת היתר ולכן בדאורייתא מחמירים ובדר' מחלוקת ר"מ ור' יוסי

ובמשנה דנגע באחד בלילה - יש חזקת היתר אך היא במקום אחר ולכן נחלקו ר"מ וחכמים לגבי טומאה וטהרה אי הוא בחזקת טהור.

ש. המתנה על עירובו שיהא בער"ש חול ובשבת קודש – האם עירובו עירוב ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' נחמן שעירובו עירוב דבביה"ש מספיקא לא נחתא ליה קדושה ופרש"י דמספיקא לא תפקיה ממילתא קמייתא עכ"ל ועי' הערה⁷⁸² ולגבי אם העירוב מותר באכילה

⁷⁸² ועי' **רשב"א** בעבודת הקודש בית נתיבות שער ה ס"ק קט וז"ל "שכל בין השמשות שהוא ספק חול ספק קודש לא ירדה לו קדושה, שהוא לא רצה שתחול עליו קדושה עד למחר הברור ולא המסופק ולפיכך קדם זכות עירובו להקדישו" עכ"ל **והובאו דבריו בשער הציון** שפו מט. וכ"כ **תוס'** לו: [ד"ה דאין] בדעת רבא עי"ש **אבל מרש"י** משמע שהטעם שלא חל קדושה בביה"ש הוא שבגלל שיש חזקה לא משנים בספק ממילתא קמייתא ולכן בביה"ש הוא בחזקת חולין ומשמע מרש"י שכל אוכל שנאסר באכילה מתאריך מסוים או עד תאריך מסוים וכמו ערלה או קדשים וכדו' - בביה"ש אזלי בתר חזקה ועל כן ממשיך דינו להיות בוודאי כמו היום הקודם.

ובטעם שלגבי דיני שבת חשיב ביה"ש כספק והעושה בו מלאכה חיי אשם תלוי כדפרש"י שבת לד: [ד"ה למאי] ולא אמרי' שבין שישי לשבת הוא וודאי חול ובין שבת לראשון הוא וודאי שבת - עי' מהר"ם שיק [או"ח צא] שכתב דלענין זמן כל רגע הוא כפנים חדשות, ואין רגע אחד מועיל לחברו עכ"ל ועי' בשו"ת **עונג יו"ט** [סימן פא ד"ה וראיתי] שמביא משו"ת **בשמים ראש** שכתב וז"ל דשאני לן בין איסור דאתפיס אחפצא ובין איסור גברא דלית עלי חזקת איסור אלא כשבאת לפוטרו עי"

בביה"ש – עיי' הערה 783.

ולגבי אי מותר לומר בע"ש שכר יהא קדוש בשבת – עיי' הערה 784.

ש. האם יכול לערב בכר שהקדישו היום ואמר שיפקע ההקדש למחר ומדוע?

ת. כשאמר שההקדש יפקע למחר⁷⁸⁵ - א"ר נחמן בגמ' שאינו עירוב כי בביה"ש מספיקא לא פקעא ליה קדושתיה מיניה ועיי' הערה 786.

מעשה דנשתנה שחזקת העניין כמו שהיה אבל אין מחזיקין מזמן לזמן והזמן אינו מחובר עכ"ל והיינו כדברי המהר"ם שיק.

⁷⁸³ לגבי אם העירוב מותר באכילה בביה"ש - כתב השעה"צ [שפו מט] שנחלקו בזה הרמב"ם [עירובין ו טז] והרשב"א [המובא בהערה הקודמת]. שמהרשב"א מוכח שלא חלה קדושה כלל אבל הרמב"ם כתב וז"ל "אמר כר זה היום חול ולמחר קדש ועירב בה הרי זה עירוב, שבין השמשות עדיין לא נתקדשה ודאי וראויה היתה מבעוד יום" ומשמע שלענין הקדש הוא קדוש מספק ואין רשאי לאכלו, רק דלענין עירוב שהוא דרבנן מוקמינן ליה אזמן הקודם שהיה ברור חול או קודש, וכן באר הגר"ז. ולגבי דעת השו"ע – כתב השעה"צ דמהעתיק את לשון הרמב"ם מוכח שס"ל כוותיה עכ"ד השעה"צ אבל במג"א [ס"ק יב] כתב בדעת השו"ע שמספק לא חל עליו קדושה ועיי' מחצה"ש שם שכתב שס"ל למג"א שגם להרמב"ם שרי באכילה ומש"כ הרמב"ם שלא נתקדשה וודאי הכוונה שוודאי לא נתקדשה וכ"כ הגר"ר חיים סולוביצ'יק על הרמב"ם הנ"ל וז"ל "עירובו עירוב כיון דבשעת קנייתו הרי הוא חולין ודאי, והא שכתב הרמב"ם שבין השמשות עדיין לא נתקדשה ודאי, ג"כ פירוש דהא דלא נתקדשה - הוא בתורת ודאי, והוא זה המבואר בסוגיא דמספיקא לא נחתא לה קדושה" עכ"ל ויל"ע לפי הבנת השעה"צ והגר"ז - מדוע עירובו עירוב הא אסור לאכלו והוה כעירוב בספק תרומה טמאה כשלא איתחזק התירא שאמרי' בברייתא לעיל שאין עירובו עירוב וצ"ע.

⁷⁸⁴ בפשטות מוכח מסוגיין דשרי ואע"ג דאסור להקדיש בשבת [כמש"כ במשנה ביצה לו: ואמרי' בגמ' שם לו: שזה גזרה משום מקח וממכר ועיי' רש"י שם שכתב דמקח וממכר אסור מן המקרא דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר (ישעיהו נח), אי נמי: מקח וממכר אתי לידי כתיבה שטרי מכירה, ואם תאמר: הויה לה גזרה לגזרה, כולה חדא גזרה היא עכ"ל רש"י] י"ל ששאני הכא שלא עושה מעשה בשבת כלל ועיי' בשו"ת רעק"א [סי' קנט] שנסתפק בעשה קנין מע"ש ע"מ שיגמר הקנין בשבת אי שרי ובשו"ת אבני נזר [או"ח נא] הסביר הצד לאסור דל"ד למלאכה שמתחיל מע"ש והיא נגמרת מאליה ששרי לבית הילל – דשאני התם שבשבת א"צ לאדם כלל משא"כ הכא כדי שיגמר הקנין צריך את האדם דאם ימות – אין קנין. אמנם לגבי קנין של מצווה כתב האבני נזר שם [בס"ק ד] דשרי וראייתו מהא דשרי להחיל מעשר משתחשך כמובא במשנה דלגין טבול יום בהמשך סוגיין דף לו: [וה"ה דיכול להביא ראיה מסוגיין גבי עירוב שהתנה שיחול הקדשו בשבת - אלא שלגין זה משנה מפורשת] – אך כתב שאין להביא ראיה מדבר מצווה לדבר שהוא רשות ויש בו משום ממצוא חפצך עיי"ש.

⁷⁸⁵ עיי' רש"י שיפקע "על מעות שיש לי בבית" והיינו שמחלל את ההקדש [דכר לחם הוא קדשי בדה"ב דפסול למנחות] ועיי' ריטב"א שהוכיח מנדרים כט. דקדושת דמים פוקעת בכדי [דהיינו בלא דמים] כשהתנה בזמן ההקדש שההקדש יפקע בזמן מסוים.

⁷⁸⁶ לפי מש"כ הרשב"א [המובא בהערה שלפני הקודמת] שהוא לא רצה שתחול עליו קדושה עד למחר הברור ולא המסופק ולפיכך קדם זכות עירובו להקדישו - צ"ל גם כאן שהוא לא רוצה שתפקע הקדושה עד למחר הברור ולא המסופק ולפיכך לא פקעה הקדושה בביה"ש. אלא שיל"ע הרי כאן אגן סהדי שרוצה שתפקע הקדושה לפני שתחשך כדי שיחול העירוב וצ"ע בזה ואולי י"ל שכבר כתבו ראשונים שהקדש כנדרים שאזלי' בהו בתר לשון בני אדם [עיי' שו"ת מהר"ם מרוטנבורג תצג ושו"ת הריטב"א לד ושו"ת הר"ן א'] - וסתם לשון בני אדם היינו שביה"ש יהא כהיום הקודם. כנלענ"ד וצ"ע.

ש. מהן "לגין טבול יום" ומה יעשה אם רוצה שהיין שנמצא בו יהא תרומת מעשר ומדוע?
 ת. לגין היינו כד של עץ⁷⁸⁷ ו"טבול יום" היינו שנטמא ע"י אב הטומאה והטבילוהו במקווה
 אך עדיין לא העריב שמשו שדינו הוא שפוסל תרומה במגעו [ע"י ויקרא יא לב ורש"י שם]
 ועל כן אם רוצה שהיין שבו יהא תרומת מעשר - אומרת המשנה בטבול יום המובאת
 בסוגיין שצריך להתנות שלא יחול עליו שם תרומת מעשר עד הערב⁷⁸⁸.

ש. כשאמר בער"ש שהיין שנמצא בלגין יעשה תרומת מעשר לכשתחשך - האם יכול
 לעשותו עירוב [למ"ד מערבין לישראל בתרומה או כשהמערב הוא כהן] ?

ת. במשנה בטבול יום [ד ד'] המובאת בסוגיין כתוב שלא. ובטעם הדבר - נחלקו אמוראים.
לרבא - משום שסוברת המשנה שעירוב תחומין קונה בסוף ערב שבת ואז זה עדיין טבל
 ומשמע מדבריו שלמ"ד תחילת היום קונה עירוב - אכן העירוב חל [דהא רבא לא מקבל את
 מה שאמר ר' פפא שבע"י שיוכל לאכלו מבעוד יום וא"כ כיוון שתחילת יום קונה עירוב
 ובתחילת היום הוא אינו טבל אלא תרומה - כשר לעירוב]⁷⁸⁹ **ולר' פפא** - אפי' אם נאמר
שהעירוב קונה ברגע הראשון של שבת - כשכבר אינו טבל - מ"מ אינו עירוב שהרי לא יכול
לאכלו מבעוד יום⁷⁹⁰.

להלכה - פסק הרמב"ם [עירובין ו טז] **כר' פפא**⁷⁹¹ שבע"י שיוכל לאכול את העירוב מבעו"י.

⁷⁸⁷ כך פי' הרע"ב טבול יום ד די. וטעם שנקרא "לגין" - נראה מהערוך שזה משום ששמים בו לוג **דהערוך**
 בערך קסט מפרש את מש"כ בפסחים קט. "קסתא דמוריסא דהוה בציפורי היא הות כמין לוגא
 דמקדשא, " שקוסטא זה לגין דבלשון ישמעאל נקראין הלגין קסט **עכ"ד** וא"כ כיוון שקוסטא מחזיק לוג
 כדאמר הגמ' בפסחים וקסטה זה לגין כדאמר הערוך - מוכח שלגין מחזיק לוג אולם בתרגום יונתן בן
 עוזיאל על התורה [שאינו יב"ע התנא ולא ידוע מי חברו] תרגם עה"פ [שמות ל כד] "ושמן זית היין" ו"מִשְׁחָ
 זֵיתָא מְלִי קֶסְטָא" ומשמע שקסתא מחזיק היין ולא לוג [היין זה לוג ע"י מנחות פט.]. וצ"ע בזה.

⁷⁸⁸ וילע"ק למה המשנה דברה דווקא בתרומת מעשר ולא בתרומה רגילה.

⁷⁸⁹ ועי' **תוס'** לו. [ד"ה מאין] שאומרים מה שאמר רבא זאת אומרת סוף היום קונה עירוב אליבא דברייתא
 קאמר וליה לא ס"ל כי הוא עצמו פוסק שתחילת יום קונה עירוב עכ"ד תוס' [ועי' מהרש"ל שתמה עמש"כ
 תוס' שזה ברייתא והלא זאת משנה] וא"כ **לדעת רבא עירובו עירוב** ועי' **חזו"א** [מ (טז) ד"ה לו א'] שמקשה
 וכי לרבא סגי שכלפי שמיא גליא שבתחילת היום היא מותרת באכילה וא"צ שתהא ראויה בפועל לאכילה
 בביה"ש? והא לעיל גבי ככר טהורה וככר טמאה אמרי' שבע"י שיוכל לאכלה בפועל בביה"ש ולא סגי שכלפי
 שמיא גליא שאחת טהורה? ועי"ש שמחלק בין ב' ככרות לנד"ד אך לבסוף נשאר בצ"ע.

⁷⁹⁰ ויל"ע מה הדין אם אמר שההקדש יפדה בתחילת ביה"ש האם אין עירובו עירוב מחמת שלא יכול היה
 לאוכלו מבעו"י וצ"ע ובפשטות מדהתרנו עירוב ע"ג אילן גם ביו"ט הסמוך לשבת [דאם לא היה מותר
 ביו"ט הסמוך לשבת - לא היינו מתירין כלל לפי מה שאמר ר' זירא לעיל לב. דגזרי' כל שבת - או עכ"פ כל
 יו"ט - אטו יו"ט הסמוך לשבת] והלוא שם אין העירוב ראוי לאכילה מבעו"י שהרי מבעו"י אסור לעלות
 באילן דרך בביה"ש התירו לעלות באילן לצורך מצווה וא"כ מוכח שסגי בזה ששרי רק בביה"ש וצ"ע בזה.
⁷⁹¹ במגיד משנה הביא רק את דברי ר' פפא וכלל לא כתב שרבא חולק עליו ואולי הבין שרבא הסכים עמו
 וצ"ע. ומ"מ גם אם רבא חולק עליו - סובר הרמב"ם שהלכה כר' פפא נגד רבא אע"ג דהוא תלמידו -
 משום שהוא בתראי [עי' כס"מ נזקי ממון ב ב].

ממשנה לו: עד משנה לה.

ש. האם יכול אדם להניח עירוב תחומין בע"ש ולהתנות שרק באמצע השבת יחליט אם יתברר למפרע שהעירוב חל בער"ש ביה"ש או להניח ב' עירובים ולהתנות שבאמצע שבת יחליט איזו עירוב יחול? ומה הדין כשתולה את חלות העירוב בדבר שכבר בערב שבת התברר לאחרים אך רק באמצע שבת יתברר לבעל העירוב אי חל העירוב או לא ומדוע?

ת. לגבי מקרה שאדם שם עירוב והתנה שבאמצע השבת יחליט אם עירובו חל או לא: נחלקו בזה תנאים: דעת ת"ק ור' יהודה במשנה בסוגיין - שיכול להתנות שיחליט באמצע השבת אם העירוב שם בער"ש יחול למפרע או לא יחול וכן יכול להתנות שיחליט באמצע שבת איזה עירוב יחול דס"ל שיש ברירה⁷⁹² ואילו בבביתא מובאת דעת איזו בשם ר' יהודה - שאין אדם מתנה על שני דברים כאחד, אלא אם בא חכם למזרח - עירובו למזרח, ואם בא חכם למערב - עירובו למערב. אבל לכאן ולכאן - לא ובגמ' מסביר ר' יוחנן שלאו בדעת ר' יהודה אין יכול להתנות שיחליט בשבת אם העירוב יחול או איזה עירוב יחול [והיינו "שני דברים כאחד"] דס"ל שאין ברירה אלא יכול להתנות שאם בערב שבת יבוא החכם לעיר פלונית שיחול העירוב בבין השמשות לעיר שאלה הגיע דזה לא תלוי בברירה שהרי כבר בע"ש התברר לציבור היכן נמצא החכם והעירוב חל ורק המערב עדיין לא יודע בער"ש שחל העירוב וזה יודע לו רק בשבת ע"י אנשים שמגיעים מאותה העיר.

ומשמע מדברי ר' יוחנן שלמ"ד אין ברירה אין לחלק אם המערב תולה את חלות העירוב ברצון שלו שיתברר בשבת או שתולה א"ז ברצון החכם שיתברר בשבת דהיינו שגם אם אומר שאם החכם יחליט בשבת לאיזו עיר לבוא ועל פיו יתברר אם חל העירוב - אין ברירה ועי' בזה בהערה ב' שבסוף התשובה.

ונחלקו אמוראים בגמ' כמי להכריע במחלוקתם של איזו ותנא דמתני' מהי דעת ר' יהודה:

⁷⁹² לגבי מקור דין ברירה עי' בספר הישר חידושים סי' שסא [ויש דפוסים שזה בסי' שד] שכתב שרשב"ם אמר שזה תלוי אי מקנה אדם דבר שלא בא לעולם - דהרי גם הברירה עוד לא בא לעולם. ודחה אותו ר"ת שהרי מצינו מי שסובא שיש ברירה וסובר שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכן להיפך - מצינו מאן דאמר שאין ברירה וסובר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולכן אומר ר"ת שהמחלוקת היא אי אמרי' "הוכיח סופן על תחילתן" כעין האופה בשבת שאם מניח עד שתאפה חייב [דאמרי' שסופו הוכיח שהתכוון לאפות] ואם יחתה קודם שתאפה פטור. וכן הרבה דברים מוכיח סופן על תחילתן עכ"ל ספר הישר ועי' בספר המדות לחקר הלכה מהרה"ג מ"א עמיאל [חלק ג' מידה כב סעיף א מובא בספר קובץ יסודות וחקירות הנמצא בפרויקט השו"ת בפרק שדן על ברירה] שכתב וז"ל מקור הדין שיש ברירה (לדעה שסוברת כך) הוא מסברא, כמו הדינים הדומים לברירה - כל העומד, הואיל וראוי. ולא מצינו שאחד מהתנאים או האמוראים שסובר שיש ברירה יביא ראיה מפסוק או מהלכה למשה מסיני עכ"ל.

⁷⁹³ ועי' רש"י בגיטין כה: שמחלק בין תנאי בגט "אי מתי מחולי זה" שבו יש דין "ברירה" לבין תנאים אחרים בגט וז"ל "ואין זה [=אם מתי מחולי זה] כשאר תנאים שאדם מתנה בגט שבדו לקיימם ודעתו לקיימם כשמתנה עליהם ולכשנתקיים התנאי הוי גט למפרע דהתם לאו טעמא משום ברירה הוא אבל הכא דאין בידו ובשעת התנאי הוא ספק והתנאי מתקיים מאילו אי לאו משום ברירה לא הוי גט מחיים" עכ"ל.

דעת רב להכריע כאיו משום שמצינו עוד משנה שבה סובר ר' יהודה שאין ברירה - גבי הלוקח יין מבין הכותים [עיי' בתשובות הבאות] ואילו דעת עולא להכריע כתנא דמתני' דס"ל שבמשנה של הלוקח יין מבין הכותים - ר' יהודה סובר שיש ברירה.

עוד אומרת הגמ' שמצינו שגם ר' יוסי סובר שאין ברירה גבי האומר מעשר שיש לי בביתי מחולל על סלע שתעלה בידי מן הכיס - שדעת ר' יוסי שאינו מחולל וכן גבי הלוקח יין מבין הכותים סובר ר' יוסי שלא יכול להפריש תו"מ ע"י ברירה.

עוד אומרת הגמ' שנחלקו אמוראים **בדעת ר' שמעון** אי ס"ל שאין ברירה - זו דעת **רב יוסף** או שס"ל שיש ברירה - זו דעת **רבא ויסוד מחלוקתם** היא מה טעמו של ר"ש שאומר שהלוקח יין מבין הכותים אינו יכול להפריש ע"י ברירה - האם זה בגלל שסובר שאין ברירה או בגלל שהווי "ראשית שאין שיירה ניכרים או שמא יבקע הנאד וע"י בזה בתשובות בהמשך וכן נחלקו ר' יוסף ורבא איך גורסים בדעת ר"ש בברייתא של "האומר הריני מערב לשבתות של כל השנה ע"מ שאם ארצה יחול" - שנחלקו ר"ש וחכמים האם יכול להחיל את העירוב באמצע השבת ע"י ברירה ונחלקו רבא ור' יוסף האם גרסינן בברייתא שר"ש אומר שלא יכול להחיל העירוב ע"י ברירה - זו דעת **רב יוסף** או שיכול להחיל - זו דעת **רבא**.

הערה א: נחלקו ראשונים בדעת מ"ד אין ברירה - במקרה שהניח ב' עירובים ואמר שבשבת יחליט איזה מהם יחול - האם למ"ד אין ברירה העירוב חל אך לא מבורר על מה חל ועל כן צריך האדם להחמיר כחמר גמל אן שהעירוב לא חל כלל ויש לו אלפיים אמה מהעיר לכל רוח. עיי' **רש"י חולין** יד. ד"ה אוסרים [לגבי תנאי בתרומה שתחול על ב' לוגין שישארו אח"כ] דפירש וז"ל אלמא לרבי יהודה [=שהוא מהאוסרים] לית ליה ברירה וחייש שמא תרומה שתה עכ"ל והיינו שלמאן דלית ליה ברירה התרומה חלה אך בערבוב וכ"מ מרש"י בסוגיין לו: ד"ה דאין ברירה וז"ל דכי בריר למחר, אמרינן שמא אתמול כי קנה עירוב לאו דעתיה אהך הוה, אלא אאידיך עכ"ל והיינו שלמ"ד אין ברירה בכה"ג שהתברר למחר - חל עירוב אך יש ספק איזה עירוב חל וכ"כ **תוס'** לקמן לז: בתירוץ שני לגבי ברירה בתרומה "דחד מינייהו ודאי תרומה" אבל בתירוץ ראשון כתבו דלא חלה התרומה כלל ועי' חזו"א [דמאי טז י] דמוכיח מגמ' גיטין כה. שאומרת שלמ"ד אין ברירה - "אף אחרון [דהיינו שכתב גט לאיזו שתצא בפתח תחילה] אינו פוסל" דהיינו שאינה אפי' ספק מגורשת ומוכיח שאין ברירה היינו שלא חל כלל דאל"ה הוויא כל אחת ספק מגורשת עוד כתב החזו"א [דמאי טז ט] להוכיח מהא שאמרי' בסוגיין דמחלל בסלע שתעלה בידי מן הכיס שר' יוסי [שלית ליה ברירה] אומר לא חילל - ואי נימא שלמ"ד אין ברירה הוה חל במעורב - א"כ היה חל החילול במעורב על שניהן וא"כ הוא כן חילל וכן הוכיח ממ"ש גבי מתנה על עירובו שלמ"ד אין ברירה לא הווי עירוב ולא אמרי' שהווי חמר גמל עכת"ד ועיי' בספר **אילת השחר** [להגרא"ל שטינמן גיטין כה:] וכן בספר **דרך אמונה** [להגר"ח קניבסקי

בביאורו"ל מעשר ז' א] שדחו ראייתו מגיטין כה. דשאני לשמה שבוודאי לא שייך שיחול לשמה בערבוב דהא אין זה לשמה כלל אבל תרומה וקדשים שייך שיחול בעירבוב ועיי' באילת השחר שמביא דוגמאות לזה שקדושה חלה בערבוב עיי"ש ועיי"ש עוד שדחו גם את ראייתו של החזו"א מחילול על סלע שתעלה מן הכיס [הדרך אמונה דחה שמש"כ "לא חילל" היינו שלא חילל על סלע זה אלא שהוא ספק על מה חילל אבל לא שהפירות אין מחוללין עכ"ד ולכאוי זה דוחק להסביר כן והאילת השחר דחה שגם חילול הוא דבר שלא יכול לחול בערבוב עכת"ד עיי"ש וצ"ב אמאי לא יכול לחול חילול בעירבוב על כמה סלעים].

ולכאוי יש להביא ראיה לדעת התירוץ הראשון בתוס' והחזו"א שאמרו שלמ"ד אין ברירה לא חל תרומה כלל – דהא אמרה הגמ' [לז:] שגם אי יש ברירה – אם יבקע הנאד נמצא ששתה טבלים. והיינו שאם לא התברר מה התרומה – הכל טבל ולא נאמר שהכל תרומה מעורבת וא"כ בפשטות הוא הדין למ"ד אין ברירה כשלא נבקע הנאד שהכל טבל כנלענ"ד וצ"ע ושו"ר שעמד בזה ברעק"א בסוגיין [לח. ד"ה ונראה] ועיי' מש"כ עליו באילת השחר יבמות כג: [ד"ה והנה] ואכמ"ל.

הערה ב: כתבו תוס' [לו: ד"ה לא] שמצינו כמה משניות שאיירי בהם בתולה בדעת אחרים ושם סובר ר' יהודה שיש ברירה⁷⁹⁴ ומה שאמר ר' יוחנן בדעת איו שאמר בדעת ר' יהודה שאף כשהמערב תולה בדעת החכם אין ברירה – כוונת ר' יוחנן שאיו חולק בזה על כל המשניות שמביא תוס' הנ"ל. ואומרים תוס' שוודאי שלר' יוחנן ליתא לדאיו מקמיה משניות הנ"ל שהרי הם כמה משניות כנגד ברייתא אחת ומסתבר שר' יוחנן סובר כדעת עולא שליתא לאיו מקמיה מתני' ואילו רב שסובר שליתא למתני' מקמיה איו – סובר שאיו דיבר רק על תולה בדעת עצמו אבל אם תולה בדעת חכם – מודה איו שלר' יהודה יש ברירה⁷⁹⁵ וא"כ לדעת רב אין סתירה בין איו למשניות שתוס' הביא. אמנם מסייגים תוס' שהא שיש לר' יהודה ברירה בתולה בדעת אחרים היינו רק אם התנה בהדיא שיהא תלוי בדעת אחרים ובטעם שתולה בדעת אחים יש ברירה כתב רש"י [גיטין כה. ד"ה אמר אביי] דתולה בדעת עצמו לית לן ברירה דמדאתני ברישא גילה בדעתו שהיה פוסח על שתי סעיפים וליכא למימר הוברר דמעיקרא דעתיה להאי אבל זה שתלה באחרים גמר בדעתיה מעיקרא לאיזו שתצא. עכ"ל.

להלכה - מר זוטרא בגמ' בביצה לח. פוסק שבדאוי – אין ברירה ובדר' – יש ברירה וכן פסק **מרן** דבאו"ח תיג א פסק שבערובי תחומין – שהם דרבנן – יש ברירה ועיי"ש שזה גם בתולה בדעת עצמו וביו"ד שלא יא לגבי הפרשת תו"מ משדה שבבעלות יהודי וגוי בשותפות –

⁷⁹⁴ וכן כתבו תוס' ביומא נו. ד"ה דברי בדעת ר' יוסי שמצינו שכשתולה בדעת אחרים סובר ר' יוסי שיש ברירה גבי האומר הרי זה גט מהיום אם מתי מחולי זה עיי"ש.

⁷⁹⁵ ולדעת רב מה שאמר איו שעירוב עירוב כשאומר "אם בא חכם" היינו שאם יחליט החכם בשבת לבוא לעיר פלונית – יתברר למפרע שבער"ש חל העירוב.

[ודבריו הם ציטוט מדברי הרמב"ם תרומות א כ- כא] דפסק שם שבמעשרות בא"י שהם דא' אין ברירה⁷⁹⁶ ובסוריא שהם מדרבנן יש ברירה.

ומיהו במקדש אישה ע"מ שירצה אביו – פסקו הרמב"ם [אישות ז א] מרן [אהע"ז לח ח] שמקודשת אע"ג דזה ברירה בדאורייתא – וכן גבי חילול מע"ש על סלע שתעלה בידי מן הכיס - פסק הרמב"ם [מע"ש ד טו] שמהני ברירה אע"פ שמייירי בדא' ותירץ המרכבת המשנה שם שהרמב"ם פסק דבתולה בדעת אחרים יש ברירה גם בדאורייתא וסלע שיעלה ראשון חשיב כתולה בדעת אחרים האין שיזדמן עכ"ד המרכה"מ והיינו שמסביר המרכה"מ שסובר הרמב"ם כשיטת תוס' שהבאתי בהערה ב' שבתולה בדעת אחרים גם לר' יהודה יש ברירה וכן כדפרש"י [גיטין כה. - שהבאתי בהערה ב' שבסוף התשובה] שכשגמר בדעתו חשיב תולה בדעת אחרים ועל כן סובר המרכה"מ ש"סלע שתעלה ראשון" חשיב כגמר בדעתו משא"כ לגבי "ב' לוגין שאני עתיד להפריש" - זה תלוי בו מה ישתה ומה ישייר וממנו יפריש⁷⁹⁷ ועי' בדרך אמונה על הרמב"ם במע"ש שם בביאור"ל ד"ה האומר - שמקשה על המרכה"מ הרי גם באחים שחלקו הווי כתולה בדעת אחרים דהא כשהאב מת לא התנה שיחלקו [וא"כ הווי כאילו תלה האב בדעתם כשהוריש להם] ומ"מ פסק הרמב"ם [שמיטה יא כ] שאין ברירה עכ"ד. ונראה לענ"ד שי"ל שהרמב"ם ס"ל כתוס' [לו: סוד"ה לא] דהא דאית ליה ברירה לרבי יהודה בתולה בדעת אחרים ה"מ כשמתנה אבל בלא תנאי אינו מועיל עכ"ל תוס' והכא האב לא התנה

ונחלקו הפוסקים אם הא דבדא' אין ברירה הוא רק לחומרא או גם לקולא. דעת מרן [אהע"ז קלא ד] שזה רק לחומרא [והיינו דכל הדין שאין ברירה בדא' הוא מטעם שספיקא דא' לחומרא⁷⁹⁸] ולכן פוסק שהכותב גט לשם איזו שתצא בפתח תחילה- הוויא ספק מגורשת ואילו דעת מהרש"ל [ביש"ש ב"ק ה לב ומובא בבית שמואל קלא ד] שגם לקולא אמרי' דאין ברירה בדא' עי"ש וא"כ היא וודאי לא מגורשת ואם קבלה מאחר קידושין א"צ גט ממנו ומיהו מודה דהגט הנ"ל פוסלה מן הכהונה, אם מת אח"כ בעלה, דהוי כריח הגט עכ"ד עי"ש ובטעם הדעות שאין ברירה בדא' גם לקולא – עי' ערוך השולחן [רכו לב] דבדאורייתא לא אמרינן הוכיח סופו על תחלתו או מפני דבר שלא בא לעולם עכ"ל עי"ש

וכן נחלקו הפוסקים אי הא דיש ברירה בדרבנן הוא גם לחומרא או רק לקולא – עי' בזה

⁷⁹⁶ ולכן אם בשעת המירוח הייתה התבואה של שניהם ואח"כ חילקה חשיב חלק הגוי כאילו נקנה מישראל וחייב בתו"מ מדרבנן ככל גוי שקנה מישראל ומירחן ומ"מ לגבי ברירה חשיב כחיוב מדא' כי עקרו מדא' [רדב"ז הלכה כ].

⁷⁹⁷ ואע"פ שמייירי שאין לו כלי לשפוך לתוכו את היין וא"כ ברור שמה שישאר בתחתית הכלי זה מה שיפריש מ"מ זה נחשב תלוי בו כי הוא מחליט מה לשתות ודוחק וצ"ע.

⁷⁹⁸ כך מסביר התפא"י [ביצה בועז ד ב] וכדמוכח מלשון הפוסקים שהבאו בב"י [אהע"ז סימן קלא] דהא שאין ברירה בדא' הוא משום דכיוון דזה דא' – מחמירים. וכתב התפא"י דלפ"ז יוצא שלשיטת הרמב"ם שספיקא דא' לחומרא הוא מדר' – א"כ הא דאין ברירה בדא' הוא מדר'.

בשאלת אריה סי' צ' שמסיק להקל שאמרי' שאין ברירה לקולא בדרבנן ועי' בספר פתחי חושן [להג"ר יעקב בלוי] חלק ז פרק י סעיף יד שמביא בזה מחלוקת הפוסקים.

ש. האם מותר לעשות עירוב כדי לפגוש נכרים וכדי לפגוש חכם וכדי להתרחק מנכרים או מחכם ומדוע?

ת. **במשנה שלפנינו** כתוב ששרי לעשות עירוב כדי לפגוש חכם וכדי להתרחק מגויים **ובמשנה שהייתה לאמורא ר' יצחק** כתוב ששרי לעשות עירוב כדי להתרחק מהחכם וכדי לפגוש את הגויים **ומסבירה הגמ'** שבמשנה שלפנינו איירי בחכם "מותיב פרק"י⁷⁹⁹ - שבא לדרוש בדברי תורה ובעל העירוב רוצה לשמעם ממנו ובגויים שבאים לגבות מס⁸⁰⁰ ובעל העירוב רוצה לברוח מהם⁸⁰¹ ובמשנה שבגירסת ר' יצחק - איירי בחכם שהוא "מקרי שמע" ופרש"י כלומר מלמדי תינוקות להתפלל, דרוצה בעל העירוב להתרחק ממנו כדי להגיע לחכם הדורש שמגיע לצד השני עכ"ל רש"י ועי' הערה⁸⁰² וכן איירי בגוים שהם שרי העיר שהוא רוצה לבוא אליהם ופרש"י - צריך הוא לפייס או לצעוק. עכ"ל ועי' הערה⁸⁰³.

ש. מה הדין באדם שעשה עירוב על תנאי שאם יבוא חכם למזרח ויבוא חכם למערב - ילך לאן שירצה [לדעת משנתנו שהדבר מותר] ואחד החכמים הוא רבו - האם אכן יכול לילך לאן שירצה ומדוע? ומה הדין כששניהם רבותיו?

ת. **כשאחד מהם רבו** - במשנה נחלקו בזה ת"ק ור' יהודה. **לר' יהודה** - בכה"ג יכול לילך רק למקום רבו ופרש"י דקים לן בגוויה דבשעת קניית עירוב דעתיה למקני ליה ההוא עירוב דלצד רבו ומיהו, איהו הוא דלא ידע לאיזה מן הצדדין יבא עכ"ל והיינו שקים לן שמה שאמר "להיכן שארצה" כוונתו לאן שרבו יגיע ובכה"ג דברים שבלב הוו דברים שהוו בליבו

⁷⁹⁹ עי' בערוך ערך פרק דמותיב פרקי היינו שישב וקובע פרק ומלמד.

⁸⁰⁰ בלשון הגמ' נקרא גובה המס "פרהגבנא" ונראה דבלשון יווני הקידומת "פרה" היא לשון ממונה על משהו וכגון "פרהדרדין" ביומא ח. שפרש"י שהם פקידי המלך ועי' ב"ק קיג. "מסריה לפרהגנא דמלכא" ופי' בשיטה מקובצת שם "פקידי המלך" וכן המילה "פרהגמון" המובאת במוסף הערוך ערך פרהגבן שכתב שזה בלשון יוני הממונה על מדינה עכ"ל והרי מדינה נקראת "הגמוניא" עי' משנה גיטין ב. וא"כ הממונה עליה נקרא "פרהגמון"

⁸⁰¹ ואע"ג דאמרי' בגמ' לעיל לא. דאין מערבין אלא לדבר מצווה - י"ל דצורך גדול כמו הפסד מרובה של ממון - חשיב כצורכי מצווה וכמ"ש מרן בסי' שז סעיף ה' לגבי שבות דשבות עי"ש כנלענ"ד וצ"ע עוד צ"ל שאיירי במס שע"פ דין מותר שלא לשלמו וכגון במוכס העומד מאליו וכדו'.

⁸⁰² ויל"ע דא"כ עושה את העירוב כדי להגיע לחכם הדורש ולא כדי לברוח ממקרי שמע ובגמ' משמע שבורח מהמקרי שמע ואולי י"ל שה"מקרי שמע" ג"כ בא לדרוש אלא שהוא בעל רמה לימודית פחותה ואנשים שהם תלמידי חכמים לא נהנים לשומעו ועל כן בורחים מהמקרי שמע אל המותיב פרקי [דמותיב פרקי היינו מיישב סוגיות שמקשה במקום למקום ומתרחץ] ועדיין צ"ב.

⁸⁰³ וצ"ל שהיינו לצרכי רבים שגם חשיב דבר מצווה כדאמרי' בשו"ע שו"ו שצרכי רבים הווי כצרכי מצווה

ובלב כל אדם שרוצה להגיע לרבו ולת"ק – גם אז ילך לאן שירצה דאין כאן אגן סהדי שרוצה לילך דווקא לרבו דפעמים אדם מעדיף את חבירו על פני רבו.

כששניהם רבתינו – לכו"ע ילך לאן שירצה וע"י הערה⁸⁰⁴.

ש. הלוקח יין מבין הכותים ואי לו כלי להפריש בו תו"מ האם יכול לתנות שהיין שישאר בחבית יתברר למפרע שהוא נהיה תרומות ומעשרות – ושאר היין יהא מותר בשתייה?

ת. נחלקו תנאים אם יכול לעשות את התנאי הזה⁸⁰⁵: לדעת ר' מאיר – יכול⁸⁰⁶. לדעת ר' שמעון ור' יוסי – לא יכול **ובדעת ר' יהודה** נחלקו אמוראים לרב – אינו יכול **ולעולא** – יכול ובטעמי המחלוקת יש כמה דעות בגמ':

לרב ולעולא – נחלקו האם יש ברירה דלר"מ יש ברירה ולר' יהודה ר"ש ור' יוסי אין ברירה

לרבא⁸⁰⁷ – גם לר' שמעון יש ברירה ולגבי דעת ר' יוסי ור' יהודה ע"י הערה⁸⁰⁸ וטעמו של ר"ש

⁸⁰⁴ **וכתבו תוס'** שהחידוש כאן הוא שאפי' כשאחד מהם רבו מובהק – מודה ר' יהודה שיכול לילך גם לרבו שאינו מובהק. **ויל"ע** באם התנה שיבוא "לאן שהרב שלי יבוא" – האם גם בכה"ג יכול לבוא גם לרבו שאינו מובהק.

⁸⁰⁵ מה שכתבתי בשאלה שמיירי באין לו כלים לתת בהם את התו"מ - **כ"פ רש"י בדף לו**: ד"ה הלוקח וע"י **רש"י סוכה כג**: ד"ה אומר – שעושה א"ז בליל שבת. וכ"מ **ברש"י ב"ק ס"ט**: ד"ה הלוקח וז"ל בערב שבת בין השמשות כדתניא בתוספתא, וקדש עליו היום ואין לו מה לשתות בשבת ואין לו פנאי להפריש. עכ"ל ומש"כ בערב שבת ביה"ש – איירי שאז לקח מהכותים [דהרי אסור לקנות בשבת ורק בביה"ש הקילו משום שבות לצורך מצווה] וקריאת שם של תרומה הוא עשה בשבת. **אמנם בתוס' שם** כתבו וז"ל **בע"ש בין השמשות איירי** כדקתני בתוספתא הלוקח יין מבין הכותים בע"ש ושכח להפריש ולא ששכח עד שקדש היום דאם כן אפילו לקרות לו שם אסור כדמוכח בכמה דוכתי דאין תקנה לטבל בשבת אלא באיסור דאמרינן פרק כירה (שבת דף מג.) טבל מוכן הוא אצל שבת שאם עבר ותיקנו מתוקן ובפי' מי שהחשיך (שם דף קנד:) היתה בהמתו טעונה טבל ועששית אסור לפורקה ולא מסתבר למימר דכל הני ר' יהודה ורבי יוסי ור' שמעון דאסרי עכ"ל וכ"כ **בר"ש** [דמאי ז ד] **ובתוס' רי"ז** בסוגיין לו: ד"ה פסקא וכ"פ **המגן אברהם** [שז ל] דאיירי רק בביה"ש ע"ש.

⁸⁰⁶ וכשעשה א"ז בשבת [ע"י הערה קודמת] - כל עוד לא הפריש את התו"מ מהיין והם מעורבין בו – לא עשה איסור בזה שקרא ע"ז שם תרומה ומעשר דהאיסור הוא **בהפרשה**. אלא **שיל"ע** הא הרמב"ם [שבת כג יד] כתב שאחד הטעמים לאסור הגבהת תרו"מ בשבת [מלבד זה שדומה למתקן] הוא כי זה דומה למקדיש ולהקדיש אסור כי זה דומה למקח וממכר [ומקח וממכר אסור שמא יכתוב – רמב"ם שבת כג יב] וא"כ אמאי מותר לקרוא שם הא דמי למקדיש ומה בכך שעוד לא הגביה? ואולי י"ל שאכן הרמב"ם שמדמה תרו"מ להקדש יסבור שגם ר"מ שמתיר קריאת שם של שני לוגין וכו' – זה רק בביה"ש ולא בוודאי שבת וכדעת תוס' והר"ש המובאים בהערה הקודמת והראשונים שמתירין גם בשבת יסברו שהאיסור הוא רק משום שדומה למתקן ובכה"ג שלא מפריש – לא הווי תיקון אלא שזה גופא צ"ב למה לא דמי למקדיש דהא תרומתו דמו למקח וממכר.

⁸⁰⁷ כך גרס רש"י בסוגיין וי"ג רבה – ע"י **תוס'** גיטין כו: ד"ה התם [ומצויין במסורת הש"ס בסוגיין]. וכן בפירוש **הר"ש** בדמאי ז ד.

⁸⁰⁸ מה שכתבתי שרבא דיבר על ר' שמעון – כך **פרש"י** וע"י **גאון יעקב** שכתב שגם לרבא – ר' יוסי סובר שאין ברירה שהרי במחלל על סלע שתעלה מן הכיס – מתיר ר' יוסי רק בסלע חדשה **עכ"ז** הגאון יעקב ולגבי דעת רבא בדעת רבי יהודה – בסוגיין לא איתפרשא דעתו אבל ע"י גיטין כו. ששם אמר רבא שדעת ר' יהודה שיש ברירה ע"ש וא"כ לדעת רבא לר"מ, לר"ש ולר' יהודה אית ברירה ולר' יוסי – לית ברירה.

שאוסר לעשות את התנאי הזה כדי לתקן טבל – משום שבעיני שיהיו שיירי הפירות ניכרין והיינו שיהא ניכר מה נהיה תרומה ומה נשאר חולין ופרש"י משום דקרייה רחמנא לתרומה ראשית דגנך ותירושך - מכלל שתהא מובדלת תרומה משיריה בשעה שקורא עליה שם שתהא היא נראית ראשית ואלו שיריה

וללשנא בתרא בגמ' [איבעית אימא] - לר' שמעון יש ברירה וא"צ שייריה ניכרין וטעמו של ר"ש הוא דחיישי שיבקע הנאד ולא יבורר לעולם מהי התרומה וימצא ששתה טבלים^{809 810}

להלכה - פוסק **הרמב"ם** [מעשר ז א] שבטבול הטבול מהתורה יש לאסור מחמת שבדאורייתא קי"ל שאין ברירה [ע"י בזה בתשובה למעלה גבי ברירה בעירוב תחומין] וע"י רדב"ז שם שלוקח יין מבין הכותים הוי [חיוב] מעשר וודאי עכ"ד וא"כ הוי מעשר מן התורה ולא אמרי' בו ברירה.

ולגבי הלוקח דמאי [דהיינו הלוקח מע"ה] כתב הרמב"ם [מעשר ט י] שיכול להתנות ע"י ברירה. וזה דלא **כתוס'** [לז: ד"ה מאן] שכתבו [בלשון "שמא"] דדמאי הווי כעיקרו מהתורה וע"י **יש"ש** [ב"ק ה לב יב] שפסק כתוס'.

ולגבי טבל של ישראל בסוריא וכן טבל של ישראל שנתמרח ע"י גוי וכן טבל בא"י בזה"ז שכולן הן מדרבנן אי לגבי ברירה דינם כשל תורה – ע"י הערה⁸¹¹ ולגבי מעשר פירות שאינן דגן תירוש ויצהר אי דינו כשל תורה – ע"י הערה⁸¹².

⁸⁰⁹ לכאוי יש מכאן הוכחה שכשאין ברירה – הכל טבל ולא שהתרומה והחולין מעורבין דהא לא קאמר שימצא ששתה תרומה אלא ששתה טבלים ויל"ע דהא נחלקו בזה ראשונים דרש"י בחולין יד: כתב שלמ"ד אין ברירה חלה התרומה אך אינה מבוררת וחיישי שמא תרומה שתה ובתוס' לז: נחלקו בזה תירוצי התוס' כמובא בהערה לעיל וצ"ע

⁸¹⁰ ולדעה זו יוצא שדווקא ר"מ שבדרך כלל חייש למיעוטא [ע"י גמ' גיטין ב: ויבמות קיט.] הוא זה שלא חייש לבקיעת הנאד וצ"ע בזה.

⁸¹¹ **לגבי סוריא** – ע"י **רמב"ם** [תרומות א כא] שבסוריא שתרומתו מדרבנן – יש ברירה.

לגבי מירח גוי בא"י בתבואה של יהודי בא"י כתב **הרמב"ם** [שם הלכה כ] שאין ברירה עכ"ד וכתב **הרדב"ז** שם בטעמו של הרמב"ם – דבאר"י כיון דאית להו עיקר מן התורה אף על גב דחיובם מדבריהם לא אמרי' ברירה אבל סוריא דעיקר חיובה מדרבנן אמרי' בהו ברירה עכ"ד

לגבי תרומה בא"י בזה"ז כתב **בכסף משנה** [שם] דלפי מ"ש הרמב"ם בס"פ זה [הלכה כו] דהאינדנא אין אנו חייבים במעשרות אלא מדרבנן - גם בא"י יש ברירה עכ"ל וכ"פ **בשו"ע** יו"ד שלא יא וכ"פ **המבי"ט** [חלק ב] {ובמקצת דפוסים – חלק א} סי' קצו] ודעתם שבה"ז דין מעשר באר"י כדין מעשר בסוריא שבה פסק הרמב"ם שיש ברירה **אמנם דעת הים של שלמה** [ב"ק פרק ה סימן לב סי"ק יג] שלדעת הרמב"ם בא"י גם בזה"ז אין ברירה וכ"כ **בחו"מ** [דמאי טז י] והוסיף החזו"א דאל"כ היה הרמב"ם מפרש זאת להדיא דהא עיקר צורך ההוראה הוא בזה"ז עכ"ד החזו"א וכ"מ **במג"א** [שז סק"ל] שכתב שבאר"י בדגן תירוש ויצהר אין ברירה ומשמע שזה גם בזה"ז אך **בסוף דבריו** מציין לעיין ברמב"ם וכס"מ ויש"ש ושו"ע - וכנראה כוונתו שכס"מ והיש"ש נחלקו בדין תרומת בזה"ז ומשמע קצת שאינו מכריע בדבריהם וע"י **דרך אמונה** בציון הלכה תרומות א ס"ק שנט שסובר שלהמג"א אין ברירה גם בזה"ז וצ"ע בזה.

⁸¹² **ע"י תוס'** לז: ד"ה מאן תנא שכתבו שהגמ' הייתה יכולה להביא את דעת ר' יוסי שאמר שאין ברירה באגודה של ירק שלקחה מע"ה - בתור מי שסובר שאין ברירה בדרבנן ומסיימים תוס' "ושמא כיון דעיקר מעשר מן התורה חשיב ליה כדאורייתא" עכ"ל **ובים של שלמה** כתב כן להדיא שמעשר ירק בא"י הוי

ולגבי אי בעי בתרומה ששיריה יהיו ניכרין – עי' **רמב"ם תרומות ג ח** שהאומר תרומת הכרי זה לתוכו אם אמר בצפוניו או בדרומו קרא שם וחייב להפריש ממנו תרומתו ואם לא ציין במקום - לא אמר כלום עכ"ל והיינו שבעי שיריה ניכרין.

וטעם שלגבי דמאי פסק הרמב"ם [מעשרות ט י] שמפריש תרו"מ ע"י ברירה אע"פ שבשעת הפרשה לא ניכר מה התרומה ומה השיריים – עי' הערה⁸¹³.

ולגבי אי חיישי לבקיעת הנאד – עי' **רמב"ם נזירות א ד** שכתב וז"ל האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר הרי זה נזיר מיד שמא ימות עתה עכ"ל

ולגבי אי גם בדרבנן חיישי לבקיעת הנאד – עי' הערה⁸¹⁴.

ויש להעיר דכל החשש לבקיעת הנאד הוא רק על להבא שעל זה אין חזקת קיום על הנאד אבל מותר לאדם להפריש תרו"מ מנאד שקיים במקום אחר על פירות שקיימים כאן [בכה"ג ששרי לתרום שלא מן המוקף] ולא חיישי שהנאד נבקע כבר והיין שהיה שם נשפך – שהרי יש חזקת קיום לנאד כדאמר' בברייתא בגיטין לח. "לפיכך בעל הבית עושה אותן תרו"מ על מקום אחר" [ועי' רמב"ם שאלה ז א שחיישי שעשאן תרו"מ על מקו"א] ואמר' בגמ' שם שמא מת לא חיישי שמא ימות – תנאי היא.

כדא' לענין ברירה וכ"כ **בחזו"א** [דמאי סימן ט סעיפים יב וכא וכן סי' טז סעיפים י וכד ומובא בדרך אמונה מעשרות א קצג ע"ש] אולם **במג"א** [שז ל] כתב בפשיטות שבמעשר ירק יש ברירה [ומשמע שם אפי' באר"י דמעשר חו"ל כתב שם בנפרד שיש ברירה].

⁸¹³ יש ליישב זה עפ"י מש"כ **הרשב"א** חולין יד. [ד"ה הא].

שכתב בשם **הרמב"ן** שכתב **בשם גאון** שלמ"ד יש ברירה חשיב שיריה ניכרין וכתב ע"ז הרשב"א שאע"ג דלתירוץ רבא "שאני התם דבעי שיריה ניכרין" איירי שם אפי' למ"ד יש ברירה – מיהו לאב"א שם שטעם המחמירין אינו משום שבעי שיריה ניכרין אלא משום שמא יבקע הנאד – סוברת הגמ' שלולא החשש של בקיעת הנאד – התרומה חלה למ"ד יש ברירה וחשיב שיריה ניכרים דסגי בזה שעתידים להיות ניכרים בעתיד לכשיתברר מה תרם **עכ"ת** **ד הרשב"א** ע"ש והובאו דבריו **בקצוה"ח** סי' סא [ד"ה והתם בעירובין] ולפי זה בדמאי שהוא חיוב רק מדרי' ויש בו ברירה – אמרי' שחשיב שיריה ניכרים מיהו מצאתי **בערוה"ש העתיד** [קו ג] שכתב שגם בדרבנן יש לאסור קריאת שם מטעם זה שאין שיריה ניכרין **אך בפשטות זה דלא כמשמעות דברי הרמב"ם** דכתב דבטבל של תורה לא יאמר שתי לוגין שאני עתיד להפריש וכו' ומשמע שבדרי' יכול לומר כן [עכ"פ בתרומת סוריא ובדמאי] וכמו כן כתב להדיא בדמאי יש ברירה ויכול להתנות שמה שישאר יהא התרומה והמעשר וכ"כ **המג"א** [שז ל] להדיא שבמעשר פירות או בחו"ל [=סוריא] יש ברירה ויכול לקרוא שם ע"ש ודברי הערוה"ש צ"ב.

⁸¹⁴ עי' **לחם משנה** על הרמב"ם בנזירות שם שכתב שהרמב"ם חייש למיתה וגם חייש לבקיעת הנאד והא דכתב גבי מעשר [בהל' מעשר ז א] רק את הטעם של ברירה ולא הזכיר טעמא דבקיעת הנוד - רצה להזכיר טעמא דברירה דמודו כולו וכן דרכו של רבינו ז"ל להזכיר טעם המבואר אף על פי שיהיה לו טעם אחר מסכים **להלכה עכ"ד הלח"מ** ומשמע ממנו שבמעשר דרבנן – שהתיר הרמב"ם בהלכות מעשר לקרוא שם ולברר למחרת – לא חייש לבקיעת הנאד אך עי' בספר **שער המלך** [שופר ולולב ד טז] שמביא את הלח"מ הנ"ל ומקשה עליו **דליכא למימר דס"ל לרמב"ם דדוקא בדאורייתא חששו לשמא יבקע אבל בטבל דרבנן לא חששו דא"כ בפ"ט מה' תרומות גבי האומר לאשה ה"ז גיטך שעה אחת כו' אסורה לאכול בתרומה' היה לו להתנות דדוקא בתרומה דאורייתא איני אוכלת אבל בתרו' דרבנן אוכלת ולא חיישין לשמא ימות אלא מבואר דכי חיישי לשמא ימות אפי' בתרומה דרבנן חיישי עכ"ד ע"ש וצ"ע לדינא בזה.**

ש. שתי יולדות המביאות קיניהן לכהן – האם יכולות לקנות ביחד ד' גוזלות ולהביאן לכהן והוא יחליט על כל גוזל על מי הוא מקריבו וכן יחליט על כל גוזל מה יהיה עולה ומה יהא חטאת?

ת. במשנה במס' קינין [א ד] המובאת בסוגיין כתוב שר' יוסי אומר שיכולות לעשות כן. ומסבירה הגמ' שלמ"ד יש ברירה – מה שכהן הרים בשביל יולדת מסוימת – מתברר למפרע שאלו הגוזלים שהיא קנתה⁸¹⁵. דאי אפשר שהכהן יקריב ולא ידע על מי הוא מקריב דשם בעלים בעינן⁸¹⁶ וכן אי אפשר שיקריב לשם יולדת מסוימת אם הגוזל אינו שלה דקי"ל דבכה"ג לא עלה הקרבן לבעלים לשם חובה ובחטאת הוא גם קרבן פסול. ולמ"ד אין ברירה – אומרת הגמ' דאיירי כשהתנו ופרש"י "שהתנו הנשים ביניהם שכל מי שיקריב הכהן לשמה – יהא שלה ועיי' הערה⁸¹⁷

ובהמשך מוכיחה שר' יוסי ס"ל שאין ברירה וא"כ מה שאמר ר' יוסי איזה שירצה כהן יקריב – איירי בהתנו.

ולגבי ההחלטה מה עולה ומה חטאת – לכו"ע הכהן יקדיש את הגוזלות לעולה ולחטאת. כי אם היולדת תקדיש – הכהן הרי לא יודע מה הקדישה לחטאת ומה לעולה ולא יוכל להקריב. **להלכה** – עיי' בתשובה לעיל שפסקין שבדאו' אין ברירה.

ש. מה הדין אם אחר שקנתה היולדת את הגוזלות הקדישה אותם לחטאת או לעולה האם שמו של הקרבן חל על כל גוזל ומדוע?

ת. שמו של הקרבן לא חל ואפשר לשנותו. דגזיה"כ היא שיכולה לקרוא עליהם שם רק בשעת לקיחה ואם לא קראה שם בשעת הלקיחה – רק הכהן יכול לקרוא שם בשעה שמקריב שנאמר [ויקרא יב ח] ולקחה שתי תורים... אחד לעולה ואחד לחטאת ולגבי קרבן

⁸¹⁵ ולכאורה היולדות צריכות להתנות א"ז בשעת הקנין אבל פשטות הגמ' משמע שרק למ"ד אין ברירה צריכות להתנות וצ"ע בזה.

⁸¹⁶ כך פרש"י. ותוסי' מקשים שיוכל להקריבם בסתמא לשם בעליהם אע"פ שאינו יודע מי הבעלים ולכן מסבירים תוסי' שכוונת הגמ' שלמ"ד יש ברירה – כל זוג שלוקח ועושה אותו א' עולה וא' חטאת – יתברר למפרע שאותו זוג שייך ליולדת אחת וכך לכל יולדת יהא גם קרבן עולה שזה למעלה מחוט הסיקרא וגם קרבן חטאת שזה למטה מחוט הסיקרא.

⁸¹⁷ **תוסי' מבינים ברש"י** שהכוונה שיתברר למפרע שהיא של יולדת מסוימת **ומקשים** תוסי' שא"כ היינו ברירה ומה הועילו בהתנייתן? **וע"כ פירשו תוסי'** שלמ"ד אין ברירה הנשים לא מערבות את הגוזלות אלא מתנות בשעת הקנין שהגוזל הזה יהא שייך ליולדת הזו [וצ"ב מה שייך כאן לשון תנאי דתנאי היינו שחלות של דין מסוים תלוי אם יעשו מעשה מסוים בעתיד אבל כאן הן כבר עושות את המעשה בהווה?] **ועיי' רש"ש** שמסביר ברש"י שהתנאי הוא שכשיגביה הכהן לשם יולדת מסוימת – מכאן ולהבא זה יהא שלה [והיינו שהיולדת תתנה שהיא לא זוכה לעצמה כלל עד שהכהן יזכה לה כשיגביה בשבילה] **עכ"ד הרש"ש** ועיי' **ריטב"א** שאחר שמביא פרש"י ופירוש תוסי' – מביא שיש מפרשים שמזכה לה הכהן מכאן ולהבא אך לא כותב א"ז בדעת רש"י עיי"ש.

זבה כתיב [ויקרא טו ל] ועשה הכהן את האחד חטאת ואת האחד עולה. – א"כ או שהיא עושה בשעת לקיחה בלבד או שהכהן בשעת הקרבה⁸¹⁸ [ועיי' בתשובה הקודמת שאין האישה קוראת שם בשעת לקיחה דאז לא ידע הכהן מה עולה ומה חטאת. ובפשטות אם כבר קראה שם בשעת לקיחה – צריכה לומר לכהן איזו עולה ואיזו חטאת].

ש. חבר שקונה אצל ע"ה ב' אגודות ירק אחד לו ואחד לעם הארץ אחר - האם לפני שמביא את אחת מהאגודות לע"ה צריך לעשר אותה ומדוע?

ת. הדין הוא שחבר שמביא לע"ה אוכל משלו – צריך לעשר לפני שמביא לו אבל אם מביא לו אוכל של אחרים – א"צ לעשר⁸¹⁹. ולכן אם קנה אגודה מסוימת בשביל הע"ה והוא יודע שלא התחלפו האגודות – א"צ לעשר מה שמביא לע"ה מפני שהאגודה שמביא לע"ה מעולם לא היתה של החבר. אבל אם כשקנה עדיין לא החליט מה יתן לע"ה – נחלקו בזה תנאים בברייתא המובאת בסוגיין: דעת חכמים צריך לעשר את האגודה שמביא לע"ה דכיוון שבשעת הקניה לא החליט מה בשביל הע"ה – יוצא שקנה לעצמו את שתיהן ואח"כ מביא משלו לע"ה ולר' יוסי – אמרי' ברירה ומתברר למפריע שמה שהביא לע"ה – זה הוא מה שקנה לו מלכחילה⁸²⁰ ובגמ' אמרי' שצריך להפוך את הדעות – שר' יוסי מצריך לעשר דלית ליה ברירה וחכמים פוטרים.

להלכה – פסק הרמב"ם [מעשר י ח] שא"צ לעשר וכתב הכס"מ שם שזה משום שקי"ל שבדרבנן יש ברירה וכדלעיל⁸²¹ אמנם **בתוס'** [לז: ד"ה מאן] כתבו [בלשון "שמא"] דכאן הוי כדאוי לגבי ברירה כי יש למעשר עיקר בדאוי עכ"ד וכ"פ **מהרש"ל** [יש"ש ב"ק פרק ה סימן לב אות יב].

⁸¹⁸ וכנראה שדיני זבה ויולדת למדים זה מזה.

⁸¹⁹ וצ"ב למה אין כאן איסור לפני עור ומאי שנא אי מוכר לו משל עצמו או מביא משל אחרים ועיי' בספר חזו"א [דמאי יד יד מובא בדרך אמונה מעשר י ס"ק ס] שכתב דאף על גב דהשליח אסור לו להיות שליח להביא דמאי לע"ה אפשר דמירי באכסנאי או בעני דמותר לו ליקח דמאי כדלקמן הי"א אך אם השליח הי' קונה ואח"כ נותן לו הי' אסור דאסור לחבר למכור דמאי אפי' לאכסנאי ולא הותר אלא ליתן לו בחנם [וכאן איירי שמקבל כסף מהע"ה על מה שמביא לו] עכ"ד החזו"א ועיי' עוד בחזו"א דמאי ז ב שאוסר למכור לעני דמאי עיי' **ובספר שערי צדק** [לבעל חכמת אדם יג ז מובא בציון ההלכה של הדרך אמונה מעשר י עא] כתב דמותר להיות שליח לקנות לעם הארץ בעד מעותיו, ובלבד שלא יחליף המעות ולא יחליף בשלו עכ"ל ומשמע שאפי' לע"ה שאינו עני שרי וא"כ עדיין צ"ב אמאי אין כאן לפני"ע וכמו שאסור למכור לו משלו וכנ"ל ואולי י"ל דכיוון דמדאוי דמאי פטור ממעשר וזה רק תקנה דרבנן – חז"ל חייבו לעשר רק את המוכר דמאי – שמרוויח ממכירתו. אבל מי שעושה טובה לע"ה וקונה בשבילו דמאי ולא מרוויח כלום במה שנותן לו לא חייבוהו לעשר על חשבונו [ולעשר על חשבון הע"ה – הע"ה לא יסכים לו] ועדיין צ"ב.

⁸²⁰ ומשמע שא"צ להתנות כשקונה שיתברר למפרע אלא סגי במחשבה וצ"ע בזה.

⁸²¹ ועיי' בדרך אמונה פרק י ס"ק ס ופרק ט ס"ק סז שכתב שרק בדמאי יש דין ברירה ולא בשאר מעשר דר' עיי' שם וזה לשיטת החזו"א [המובאת בתשובה לעיל גבי הלוקח יין ובהערות שם לגבי טבל בזה"ז עיי' ש] אך השו"ע חולק וסובר שגם בטבל ודאי בזה"ז יש ברירה [כמובא שם].

ממשנה לה. עד משנה לט.

ש. שבת ויו"ט הסמוכים זה לזה – האם יכול לעשות עירוב תחומין בפת לשבת לצד זה וליו"ט לצד אחר ומה הדין אם עשה כן ומדוע?

ת. לגבי אם יכולים לעשות עירוב לשבת לצד זה וליו"ט לצד אחר – נחלקו תנאים במשנה. לת"ק – אינו יכול לעשות כן משום שת"ק מסתפק אם יו"ט הסמוך לשבת הווי ב' קדושות ותחום ששבת בו בזה – אינו תחום ששבת בו לזה או שהם קדושה אחת⁸²² וכיוון שמסתפק – הוא מחמיר שמא זה קדושה אחת ותחום ששבת בו ביום הראשון הוא גם התחום ליום הסמוך לו⁸²³ ולרבי אליעזר – יכול. דסבר דהווי ב' קדושות.

ולגבי הדין לפי רבנן בדיעבד אם עשה כן – עיי' הערה⁸²⁴.

ולגבי ההיתר לר"א להניח עירוב לב' הימים כל אחד לצד אחר אמרי' בגמ' [בדף לח.]. שכשיו"ט חל בערב שבת אסור להניח העירוב לשבת ביו"ט עצמו דאין יו"ט מכין לשבת וכן כשיו"ט חל ביום א' לא ישים בשבת עצמה את העירוב ליו"ט דאין שבת מכינה ליו"ט אלא ישים את ב' העירובים לפני ב' הימים ועיי' הערה⁸²⁵.

עוד אמרינן בגמ' [דף לח.]: שההיתר לר"א לעשות עירוב לשבת לצד אחד וליו"ט לצד אחר – הוא מותנה בזה שגם ביו"ט הוא יוכל להגיע לעירוב ששם בשביל שבת [כשהשבת היא אחר יו"ט. וה"ה שבשבת יוכל להגיע לעירוב שהכין ליו"ט כשיו"ט אחר השבת]. שכן בביה"ש שבין יו"ט לשבת צריך העירוב להיות ראוי לאכילה וממילא צריך שיוכל המערב

⁸²² נראה פשוט שמדאורי' ודאי הם ב' קדושות שהרי קדושת יו"ט פחותה מקדושת שבת וכל הנידון הוא רק לגבי תחומין או מוקצה האם חז"ל מחשיבים א"י כיום אחד ולכן אם עשה חצי שיעור של מלאכה בשבת וחצי שיעור ביו"ט – אין זה מצטרף לשיעור אחד וצ"ע בזה.

⁸²³ ובטעם שלא אמרי' ככה"ג ספק עירוב להקל כתב הגרעק"א שיש ליישב דהיכא דאסתפקא לתנא עצמו הדין מחמירין בספיקו אף בדרבנן דהוי כמו ספק חסרון ידיעה [והיינו שכשאדם לא זוכר מה ההלכה – יש לו להחמיר אף בדרי' ואין זה בכלל ספק דרי' שזה רק כשלכל העולם יש ספק] עוד תירץ הגרעק"א דבההוא ספיקא דיוטת ושבת לרבנן דהתם יש קולא לב' צדדים, [היינו שיש צד קולא גם בב' קדושות וגם בקדושה אחת וא"א להקל את ב' הקולות דזה סתרי אהדדי ולכן לא מקילים כלל דהי מנייהו מפקת] מש"ה מחמירי בכל צדדים וכמ"ש תוס' בביצה (די"ד ע"א ד"ה א"ב דידע) וז"ל אף על גב דבשל סופרים הלך אחר המיקל, הואיל ולכל א' יש קולא וחומרא מכל צד עבדי לחומרא עכ"ד תוס' ועכ"ד הרעק"א.

⁸²⁴ בפשטות ביום השני הוא חמר גמל וכמו שאמר ר' יהודה בברייתא לגבי נאכל עירובו – דיש ספק אם עירובו חל ליום השני או שלא חל וצריך להחמיר [וכתבו תוד"ה אמרו שכן היא דעת ת"ק במשנה].

⁸²⁵ ועיי' מאמר מרדכי [תטז ב] שפשוט שאם הניח עירובו ליום השני במקום שאינו משתמר – צריך להחשיך עליו בביה"ש הראשון ולקחתו [אם הוא יו"ט] ולהחזירו למחרת וכמו שאמרנו גבי כשהניח עירוב אחד לרוח אחת לב' ימים [עיי' תשובה הבאה] וכ"מ מלשון הרמב"ם [עירובין ח ח] והשו"ע [תטז ב] שכתבו שאע"פ שהוא עירוב אחד לרוח אחת לב' ימים צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי בליל הראשון ובליל ב' כל בין השמשות. כיצד הוא עושה, מוליכו... ומחשיך וכו' עכ"ל א"כ כ"ש שבמניח ב' עירובין לב' מקומות צריך לעשות כן ומה שמביא את הפת שוב ביום הראשון אין זה חשיב הכנה דהרי קרא לו שם עירוב כבר מקודם וכמו שכתבתי בתשובה הבאה עיי"ש.

להיות שם⁸²⁶ ולכן צריך שלא יהא יותר מאלפיים אמה בין העירובים [והעיר עצמה נחשבת כד' אמות].

להלכה - בגמ' פסק **רב** כר' אליעזר ששבת ויו"ט הם ב' קדושות וכן פסק **מרן** [תטז א-ב] וכן פסק [בסעיף ג] שזה מותנה בכך שיוכל להגיע ביו"ט גם לעירוב שהכין לשבת.

ש. מה הדין ביו"ט שחל בערב שבת כשרוצה לערב עירוב תחומין גם ליו"ט וגם לשבת בפת לאותו צד – כיצד יעשה והאם זה חשיב "הכנה מיו"ט לשבת" ומדוע?

ת. המשנה אומרת שלהכין עירוב א' לרוח אחת לב' הימים - אפשר לכו"ע. וכשחל יום טוב בערב שבת - יניח העירוב בערב יו"ט ויחשיך עליו ויקחנו [כדי שלא יאבד – רש"י⁸²⁷] ויבוא שוב ביו"ט [שהוא ערב שבת] סמוך לביה"ש ויניחנו שוב ויחשיך עליו [היינו שיחכה שם עד שתחשך] ויאכל את העירוב⁸²⁸ וכך ישתכר שיהא לו עירוב ליומיים וגם יוכל לאכול את עירובו **וכתב רש"י** [ד"ה ומשתכר בעירובו] וז"ל "וביו"ט שחל להיות אחר שבת דלא אפשר בהכי [היינו שלא יכול בליל שבת להחזיר את עירובו] מוליכו בראשון [היינו בערב יו"ט] וחוזר והולך בשני [היינו ביו"ט שהוא ערב שבת] לראות אם קיים ומחשיך עליו ואם רצה יאכלנו עכ"ל.

ואומר רבה בגמ' [בדף לח:]: שהנחת הפת שוב ביו"ט בשביל שבת - אין זה חשוב הכנה מיו"ט לשבת אפילו לדעת רב שאמר שביצה שנולדה ביו"ט אסורה בשבת משום הכנה. וטעם שאין בהנחת העירוב שנית ביו"ט לשם שבת משום הכנה - כי העירוב חל ברגע הראשון של שבת דתחילת היום קונה עירוב ואמרינן בגמ' [שם]⁸²⁹ שבפעם השניה לא יאמר את נוסח העירוב אלא יסמוך על מה שאמר בפעם הראשונה דאם יאמר – נראה כמכין מיו"ט לשבת.

עוד אומרת הגמ' [לט.]: שהליכתו למקום העירוב אינה נראית כהכנה כי אנשים חושבים שלחפש את חמורו הולך או שטרוד בגירסא.

⁸²⁶ כתב **הרשב"א** וא"ת הא חזי לכל בני עירו שלא עירבו והוה ל"י כמערב בתרומה לישראל וביין לנוזיר, וי"ל דהכא דגופה חזי למערב אלא דלא אפשר ל"י השתא למיכליה בהא לא אמרינן אף על גב דלא חזי להאי חזי להאי, ואי נמי שאני הכא דהוה ליה עירוב חוץ מתחומו והו"ל כנתגלגל חוץ לתחומו דאין לו תורת עירוב כלל עכ"ד וכ"כ תוס' [לח: ד"ה והא].

⁸²⁷ ואם הוא במקום המשתמר – א"צ לקחתו [ריטב"א לח. ד"ה נוטלו].

⁸²⁸ מה שכתוב במשנה שיאכל את העירוב – היינו אם ירצה אבל אין חיוב לאכלו. ויל"ע במקרה שלא רוצה לאוכלו האם יש חובה להחשיך עליו – דהיינו להיות שם כל ביה"ש כדי לשמור שלא ייגנב [שהרי איירי במקום שאינו משתמר כמ"ש הריטב"א המובא בהערה הקודמת] או שכיוון שנמצא העירוב בתחילת ביה"ש סגי ונראה יותר כצד ב' ובפרט לפוסקים שאף אם נאכל העירוב באמצע ביה"ש - בדיעבד הווי עירוב [עי' שו"ע תטז ג וביאורו] שם ד"ה ויש] ומה שכתוב במשנה שיחשיך עליו - היינו רק אם רוצה לאוכלו שאז צריך לכתחילה לחכות עד סוף ביה"ש.

⁸²⁹ לח: גבי עירב ברגליו ועי"ש ברש"י דהוה שה"ה במערב בפת וכ"פ בשו"ע.

ומוסיף שמואל בגמ' [שם] שבעינן שהפת שמניח ביו"ט לשבת תהא אותה הפת שעירב אתמול ופרש"י [ד"ה דיקא] וכשמניחה ביו"ט שוב לא קורא לפת שם עירוב שדבר היא עירוב מאתמול ועל כן לא הוויא הכנה.

לסיכום: כדי שזה יחשב הכנה צריך: או שיהא גמר העירוב ביו"ט שחל בע"ש או שיהא ניכר שהולך לשם בשביל הכנה או שיקרא ביו"ט שם לעירוב. ובנד"ד לא חשיב הכנה כי: גם לא נגמר העירוב עד שבת וגם לא ניכר שהולך לשם בשביל עירוב וגם לא קרא שם עירוב על הפת ביו"ט אלא בערב יו"ט. ובטעם הדבר שצריך שלא יהא ניכר – מסביר רש"י [לט. ד"ה לא יטייל] דכיון שבעי' שלא יקרא שם עירוב כדי שלא יהא כמכין – ה"ה שבעי' שלא יעשה בשתיקה מעשה המוכיח שמכין עירוב עי"ש.

ש. ומה הדין אם נאבד העירוב ביום הראשון האם עירובו עירוב ליום השני? והאם יכול לעשות עירוב חדש ע"י שישים פת אחרת ביום הראשון בשביל היום השני ומדוע?
 ת. לגבי אי עירובו עירוב ליום השני - בברייתא המובאת בגמ' [לח. כתוב **שרבי אומר** – שאין עירובו עירוב ליום השני] גם לא לחומרא ויכול לילך אלפיים אמה לכל כיוון. ואומרת הגמ' שהוא אומר א"ז בשיטת ר"א שהם ב' קדושות בוודאות] ורבי יהודה אומר – שביום השני הוא "חמר גמל" דיש ספק אי שבת ויו"ט הם קדושה אחת וקנה העירוב ליום השני או שאינן קדושה אחת [וכדעת ת"ק במשנה].
 אמנם יכול לערב ברגליו ביום השני כדאמר רב יהודה בגמ' לט.

ולגבי אי יכול לעשות עירוב חדש ע"י פת ביום הראשון בשביל היום השני [לצד שאינן קדושה אחת] אומר **שמואל** בגמ' [לט. שאינו יכול לערב לשבת בפת אחרת דהווי כמכין מיו"ט לשבת וכמו שאסור לערב בתחילה מיו"ט לשבת [ועי' בזה בתשובה הבאה] וכן דעת ר' אשי ומוסיף ר' אשי שכן מוכח במשנה שאומרת שייקח את עירובו בלילה הראשון כדי לשומרו ומשמע שאם נאבד אינו יכול לערב מחדש. אמנם בדעת אב"י ורבה בר חנן אומרת הגמ' שאין הוכחה מהמשנה דיתכן שמה שאמרה המשנה לקחת את העירוב לשמרו – זו רק עצה טובה שלא יצטרך להכין עירוב חדש אם יאבד אבל אם נאבד – יכול להכין עירוב חדש⁸³⁰.

להלכה – פסק מרן [תטז א-ב] כר"א שיו"ט ושבת הם בוודאי ב' קדושות ושם נאכל העירוב ביום הראשון - אסור להכין עירוב חדש ע"י פת ביום הראשון בשביל היום השני. ולגבי הדין בדיעבד אם עירב בפת חדשה - עי' הערה⁸³¹.

⁸³⁰ ויל"ע האם כוונת הגמ' שאכן אב"י ורבה בר חנן סוברים ששרי להכין עירוב חדש מיו"ט לשבת או שרק ס"ל שאין הוכחה מהמשנה שזה אסור.

⁸³¹ **בב"י** [תטז א] כתב בשם המ"מ בשם הרשב"א שאינו עירוב וכ"פ **במשנה ברורה** [תטז כ] והיינו דכיוון

ש. מה דין ביצה שנולדה בשבת שלפני יו"ט - האם מותרת ביו"ט ומדוע?

ת. בגמ' [דף לח:] אמר רב "נולדה בזה אסורה בזה" ואמר רבה שאפי' אם שבת ויו"ט הם כב' קדושות אסור משום הכנה ⁸³².

ש. מהו "עירוב ברגליו" והאם צריך לומר בפה כשמערב ברגליו שעושה עירוב?

ת. עירוב ברגליו היינו ששובת בעצמו בביה"ש במקום שעושה עירוב. ואומרת הגמ' שא"צ לומר בפה שעושה עירוב אלא סגי בזה ששובת שם.

ש. לר"א ששבת ויו"ט הם ב' קדושות - האם אפשר לערב ברגליו לב' הימים? והאם אפשר לערב ברגליו ליום הראשון ובפת ליום השני או להיפך - בפת לראשון וברגליו לשני? והאם כשלא עירב ליום הראשון כלל - יכול לערב ליום השני ברגליו? ומדוע?

ת. רב יהודה אומר [בדף לח: וכן בדף לט.] שברגליו לב' הימים - שרי והיינו שאם יו"ט הוא לפני שבת יגיע בערב יו"ט ויאמר שביתתי במקומי [אך אין זה מעכב לומר זאת] וישהה עד שתחשך ואח"כ ביו"ט סמוך לביה"ש יגיע שוב למקום שרוצה לערב וישהה שם עד שיחשיך אך אז לא יאמר שביתתי במקומי דאם יאמר כן מחזי כמכין מיו"ט לשבת ועי' הערה ⁸³³.

דפסקינן כרבא בתמורה ד: דכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני - וזה גם בדרבנן וגם בשוגג. ועי' פמ"ג [מש"ז שצג א] שכתב לגבי עירובי חצירות ושיתופי מבואות וז"ל ואם שכח מעי"ט ונזכר בעי"ש ושגג סבר מותר לערב ביו"ט שחל בעי"ש ועירב צ"ע אם דיעבד מהני עירוב או לאו עכ"ל והביאו במשנ"ב [שצג א] ויל"ע מה הצד שמהני? ובמה שונה מעירובי תחומין שפסק בב"י שלא מהני וצ"ל שמצינו בכמה מקומות שעירובי חצירות קלים מעירובי תחומין כמו לגבי ביה"ש ולכן מסתפק הפמ"ג וצ"ע בכל זה.

⁸³² ועי' מג"א תקג ח שכתב וז"ל כיון דמתסרא בשבת מדרבנן אם אתה מתירה ביו"ט שאחריו נמצא ששבת הכין ליו"ט ולא לעצמו. והוסיף המג"א דאיסור זה אינו אלא מדרבנן דמדאורייתא אפי' בראשון שרי וא"כ לעצמו הכין ודלא כהי"ש שכתב שאסור מדאורייתא עכ"ל [והובאו במשנ"ב ס"ק טז ובשעה"צ שם ועי' בשעה"צ שמחלוקת המג"א והי"ש היא מחלוקת ראשונים עיי"ש].

⁸³³ ובטעם שלא הווי הכנה מה שמגיע ביו"ט ועושה עירוב בשביל שבת כתב הרשב"א [לח: ד"ה ואלא] דלקיבעיה הדר עכ"ל ומשמע שרק אם עושה העירוב ביום השני לאותו רוח הוא דשרי לערב ברגליו ביום השני אבל בספרו עבודת הקודש כתב הרשב"א וז"ל עירב ביום טוב לצפון ברגליו צריך להחשיך שם כדי שיקנה לו עירוב, ואם רצה לקנות בשבת שביתה לרוח שני הולך מבעוד יום למקום שיכול להלך שם בעירובו שבצפון ומחשיך עכ"ל ועי' משנ"ב תטז יז ובשעה"צ ס"ק יא שאכן הרשב"א סותר את דבריו מחידושו לעבודת הקודש ומסיק דאע"ג דספרו עבודת הקודש עדיף מחידושו דכתבו להלכה - מ"מ כיוון שגם הריטב"א מחמיר וכ"מ בשו"ע וכ"כ הבית מאיר - יש לחוש להחמיר עכ"ל. ויש להעיר שבשו"ת נודע ביהודה תניינא [או"ח מח ד"ה ונראה] פסק להקל כהרשב"א בעבודת הקודש וצ"ע על המשנ"ב שלא הביאו ובעיקר דברי הרשב"א בעבודת הקודש עי' בנודע ביהודה [שם] שמסביר אמאי כשמערב ברגליו בעיו"ט לצד אחד וביו"ט עצמו מערב לשבת לצד שני לא הווי כמו עירוב ביו"ט מחדש שאסור משום הכנה - דבשעירב מאתמול כבר עקר עצמו משביתת בני עירו ולא מקרי שוב הכנה עכ"ל עיי"ש והיינו דהכנה זה רק אם ביו"ט מכין עקירה מעירו לשבת אבל אם כבר הייתה עקירה מעירו מקודם - לא הווי הכנה לעקור לשבת שוב לצד אחר ועדיין צ"ב.

ברגליו לראשון ובפת לשני – אסור דהווי הכנה שמערב בפת מיו"ט לשבת.

בפת לראשון וברגליו לשני – שרי [ולא הווי הכנה וכמו בעירב ברגליו לב' ימים שלא הווי הכנה מה שמגיע ביו"ט לערב ברגליו לשבת]

וכשלא עירב כלל בעיו"ט – אמרי' בגמ' לח. שלא יכול לערב בפת ביו"ט בשביל שבת דאז הווי הכנה מיו"ט לשבת. ולגבי אי יכול לערב ברגליו מיו"ט לשבת כשלא עירב ברגליו בעיו"ט – עיי' הערה⁸³⁴.

ממשנה לט. עד סוף הפרק.

ש. בזמן המקדש אימתי היו עושין ב' ימים ר"ה? והאם כשעושים ב' ימים ר"ה שרי לערב ליום אחד לכיוון זה וליום השני לכיוון אחר? והאם שרי להפריש תרומה ביום הראשון ולהתנות שאם היום הוא חול – תחול התרומה היום ואם היום הוא קודש לא תחול תרומה ולמחר יתנה ג"כ כך ויאכל אותה? והאם ביצה שנולדה ביום הראשון מותרת ביום השני ומדוע?

ת. בזמן המקדש: הרחוקים מירושלים היו עושים תמיד ב' ימים ר"ה – דלא ידעו אי ביי"ד קדשו את החודש ביום שאחרי כט באלול והוא נהיה ראש השנה או דלמא לא קדשו ואז היום שאחרי כט אלול הוא ל' באלול ור"ה הוא ביום שאחרי ל' באלול. והקרובים לירושלים: את היום שאחר כט באלול היו שומרים בקדושה מספק שמא יבואו בו עדים קודם המנחה ויקדשוהו ביי"ד ואם אכן הגיעו עדים קודם המנחה – מקדשים ביי"ד את אותו היום ולמחרת הוא יום חול ואם הגיעו עדים אחר המנחה – לא מקבלים אותם אבל גומרים את היום בקדושה ולמחרת הוא ר"ה⁸³⁵. ואם לא הגיעו עדים כלל באותו יום – התברר שאותו יום היה חול ויום המחרת הוא ר"ה⁸³⁶.

⁸³⁴ כתב הריטב"א [לח: ד"ה א"ל] בשם הריב"א דלא אמרינן דמערב בשתיקה ברגליו אלא היכא דאיכא גלויי דעתא שהוא רוצה לקנות שם שביתה כגון שזה עירב שם בראשון וגלי דעתיה דניחא ליה ביה גם ביום השני, אבל בשלא עירב שם כלל מערב יום טוב. דילמא לא ניחא ליה להפסיד אלפים אמה שיש לו לצד אחר וכיון שכן בעי אמירה עכ"ל וכוונתו דכיוון שאמירה אסור לו לעשות ביו"ט בשביל שבת – על כן לא יכול לערב ברגליו ביו"ט בשביל שבת וכ"פ בט"ז [תטז א] ומובאים הריטב"א והט"ז במשנ"ב [תטז טז] ובשעה"צ שם ס"ק ח. וכתב השעה"צ שכ"מ בחי' הרשב"א אבל בספר עבודת הקודש [שגם הוא להרשב"א] לכאוי' לא משמע כן וצ"ע עכ"ל השעה"צ ויל"ע בדעת העבודת הקודש הא הגמ' לח. אמרה בסתמא שלא מערבין מיו"ט לשבת ולא חילקה בין לערב בפת לבין לערב ברגליו?

⁸³⁵ עיי' משנה ר"ה ד ד' "התקינו שלא יהיו מקבלין אלא עד המנחה ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגין אותו היום קדש ולמחר קדש".

⁸³⁶ כן כתב רש"י לט. ד"ה מודים דהיכא שקדשו ביי"ד את יום לא [היינו שלא באו עדים ביום ל' כלל] – הווי ראשון חול וכ"כ בעה"מ [ביצה ב: ד"ה ל"ק] אבל הרמב"ן במלחמת ה' שם [ג. דיבור ראשון] כתב וז"ל אם לא באו עדים עד השני ביצה אסורה להם שהרי אשתקד שבאו מן המנחה ולמעלה היתה אסורה

ונחלקו רבי יהודה וחכמים במשנה [ובברייתא אמרי' שחכמים דמתני' היינו רבי יוסי] אי שרי לערב ביום כט באלול בשביל ב' ימי ר"ה [היינו למי שרחוק מירושלים שעושים ר"ה ב' ימים או במקרה שבאו עדים אחר המנחה ביום הראשון שאז גם בני ירושלים עושים ב' ימים] לכל יום לצד אחר וכן אי שרי להפריש ע"י תנאי וכן אי ביצה שנולדה ביום א' מותרת ביום ב', לדעת ר' יהודה – מותר ולדעת ר' יוסי – אסור.

ופרש"י [לט. ד"ה מודים] שלדעת ר' יהודה – ב' ימי ר"ה שעושים הרחוקים מבי"ד – מחמת ספק איזה יום קדשו בי"ד – הם ב' קדושות דהא באמת חד מנייהו הוא חול אלא שהם לא יודעים מהו עכ"ד וגם מה שלפעמים עושים גם בירושלים ב' ימי ר"ה – פרש"י [לט: ד"ה ובנן] לדעת ר' יהודה הם ב' קדושות דהראשון הוא חול⁸³⁷ ורק תקנו רבנן לגומרו בקדושה משום חשש ששנה הבאה יהיו אנשים שיחללוהו אם יבואו עדים רק סמוך למנחה ויזכרו האנשים שאשתקד לא סיימו את יום הראשון בקדושה וע"כ יחללוהו וחיישי' שאח"כ יבואו עדים ויקבלו אותם בי"ד שהרי עדיין לא הגיע זמן מנחה ויקדשו את החודש ונמצא שאותם אנשים חללו יו"ט עכ"ד רש"י.

וע"כ לר' יהודה אפשר לערב כל יום לכיוון אחר דהא א' מהם חול וא"צ בו כלל עירוב וכן שרי לעשר ביום הראשון וביום השני ע"י תנאי שיחול ביום שהוא חול⁸³⁸ וכן ביצה שנולדה ביום הראשון שרי לאכלה ביום השני דהא חד מנייהו חול וביצה שנולדה ביו"ט מותרת בחול וכן ביצה שנולדה בחול מותרת ביו"ט.

ובדעת ר' יוסי [דהיינו חכמים שבמשנה] **פרש"י** [לט. ד"ה ור' יוסי] שס"ל שאם הגיעו עדים אחר המנחה – שהדין הוא שגומרים את היום הראשון בקדושה ולמחרת זה ר"ה – במקרה כזה תרוויחו קדושים [והיינו קדושה אחת] ועל כן אין לערב יום א' לצד זה ויום

וכל זמן שעושין שני ימים קדושה אחת היו נוהגין בהם עכ"ל.

⁸³⁷ פ"י מדאורי' ולכן גם כשגזרו חז"ל לא עשאוהו קדושה אחת כנלענ"ד פירוש דברי רש"י.

⁸³⁸ ולפי זה בירושלים כשהגיעו עדים אחר המנחה – אפשר לעשר ביום הראשון ללא תנאי שהרי מדאורי' הוא חול ורק למחרתו קודש. וצ"ל שמה שתקנו חז"ל לגומרו בקדושה – זה לא אוסר להפריש בו תרו"מ דאל"כ לא היה יכול לעשר על תנאי דיש לחוש שמא יגמרו את הראשון בקדושה ושניהם יהיו קודש אעכ"ח גם אם יגמרו הראשון בקדושה הוא חול לגבי מעשר ויל"ע כשהגיעו עדים אחר המנחה אי שרי גם שאר איסורי דרבנן דמה הם שונים ממעשר וצ"ע ויל"ע אי לרבי יהודה שרי לעשות עירוב תחומין ביו"ט ראשון של ר"ה בשביל יו"ט שני ועי' בשו"ת נו"ב [תניינא מח] שכתב לגבי ב' יו"ט של גלויות ששרי לערב בראשון בשביל שני שהרי לצד שהראשון חול וודאי שרי ולצד שהראשון יו"ט א"כ השני הוא חול וא"צ עירוב כלל וא"כ אין כאן הכנה ועיי"ש עוד שדן משום איסור קנין שביתה ביו"ט וגם בזה מסיק להקל עיי"ש – וא"כ הי"ה לר' יהודה בבי' יו"ט של ר"ה יש להקל לערב מיו"ט א' ליו"ט ב'.

שני לצד אחר וכן אין לעשר על תנאי דשמא תרווייהו יהיו קודש וכן במקרה שתרווייהו יהיו קודש - ביצה שנולדה ביום א' אסורה ביום ב' ואצל בני הגולה - תמיד תרווייהו קודש מחשש שמא באו עדים אחר המנחה.

הערה א: עי' רש"י [לט. ד"ה אין] שכתב בהסבר דברי ר' יוסי [שאמר "אי אתם מודים לי שאם באו עדים מהמנחה ולמעלה שעושים היום קודש ולמחר קודש"] - וז"ל, אלמא: אנן דרחקינן מבית דין מספקא לן דילמא הכי הוה, ותרווייהו קדש. עכ"ל משמע מדבריו שהא דאסר ר' יוסי לערב ולעשר וכן ביצה שנולדה - זה רק לרחוקים מבי"ד וצ"ע דהא לשון "ירא שמא תתעבר" שכתוב במשנה ובברייתא - משמע שאירי במשנה ובברייתא בכה"ג שרק אם תתעבר יהא צריך לתנאי זה ואם לא תתעבר - לא יהא צריך לתנאי זה כי יעשה ר"ה רק יום אחד וזה שייך רק בקרובים לירושלים שידעו אם מתעבר או לא אבל הרחוקים תמיד עושים ב' ימים וצ"ע.

הערה ב: נחלקו רבה ור' יוסף ורבא במס' ביצה [ה - ו] לגבי הדין לאחר החורבן שתיקן ריב"ז שמקבלים עדים ביו"ט ראשון של ר"ה כל היום, האם לאחר התקנה כשהגיעו עדים אחר המנחה עושים יו"ט רק יום אחד - זו דעת רבה או שעושים יו"ט ב' ימים [הינו שיום שהגיעו מקדשים את החודש והוא א' תשרי ויום הבא - ב' תשרי הוא ג"כ יום טוב] - זו דעת ר' יוסף ולרבא יש דעה שלישית - שרק אם הגיעו סמוך לשקיעה שאין זמן לקבלם - עבדי ב' ימים עיי"ש ובבל לכו"ע עבדי תרי יומי - ואח"כ מבררים איזה יום נתקדש.

ולגבי הדין בזה"ז שחז"ל קדשו את כל השנים עד ביאת המשיח - עי' שו"ע תטז א שלדידן ב' י"ט של ר"ה הם יומא אריכתא ולא חילק בין א"י לבבל וא"כ בכולהו עבדי כמו שעשו בבל כשהתברר שקדשו את החודש ביום שלאחר כט אלול - שיום זה הוא א' תשרי ויום הבא הוא ג"כ ר"ה והוא ב' תשרי.

להלכה - פסק מרן [תטז א] כר' יוסי שהן קדושה אחת ועי' מג"א ס"ק א [ומובא במשנ"ב ס"ק יא] שזה אף לקולא ולכן אם נאכל עירובו בראשון - מותר בשני והוסיף המג"א שלמרות שזה קדושה א' גם לקולא - אסור לבשל מיום א' ליום ב' עיי"ש.

ש. באלו גלויות עושים יו"ט שני בכל החגים ומדוע? והאם לר' יוסי שב' ימי ר"ה הם קדושה אחת - ה"ה שיו"ט שני של גלויות ויו"ט ראשון הם קדושה אחת או שהם שתי קדושות מחמת הספק ומדוע?

ת. הגלויות שבהם עושים בכל החגים יו"ט שני - אלו גלויות שאיליהן עד פסח וסוכות לא מגיעין שלוחי בי"ד שמודיעים מתי קדשו את החודש - עושים את החגים הנ"ל יומיים משום דאין הם יודעים אם חודשי אדר ואלול היו מעוברים או לא. ואם עד חג השבועות לא

יודעים מתי קדשו את חודש ניסן – צריכים גם לעשות שבועות יומיים דהא שבועות זה 50 יום מפסח והם לא יודעים מתי היה פסח.

ולגבי אי לדעת ר' יוסי יו"ט שני של גלויות ויו"ט ראשון הם קדושה אחת או שהם שתי קדושות מחמת הספק - בגמ' מובאות שתי ברייתות: בברייתא א' כתוב שר' יוסי אוסר בב' ימים טובים של גלויות ובברייתא ב' כתוב שר' יוסי מודה בב' ימים טובים של גלויות ובגמ' מסביר רבא שמש"כ בברייתא א' שר' יוסי אוסר הכוונה שאוסר בב' ימים של ראש השנה בגולה - ששם זה כיומא אריכתא בכל מקרה כי גם אם ר"ה יהא יום אחד - הם יעשו ב' ימים שהרי לא ידעו מתי ר"ה משא"כ בא"י [היינו בסביבות ירושלים] ששם יתכן שיעשו ר"ה יום אחד ור' אסי מסביר - שכוונת ברייתא א' שר' יוסי עושה איסור של ב' ימים טובים של גלויות - כב' ימים טובים של ר"ה לרבנן [היינו לר' יהודה דמתני'] דשרו לגבי עירוב וביצה והפרשת תרומ' וא"כ בין לרבא ובין לר' אסי ברייתא א' מודה לברייתא ב' שב' י"ט של גלויות הם ב' קדושות.

והגמ' מביאה שתי לישנות במעשה דצבי שהובא לבית ריש גלותא ור"נ ור' חסדא אכלו ממנו ור' ששת לא אכל: **ללשנ"ק** איירי בצבי שניצוד ביו"ט א' ע"י נכרים לצורך ישראל ונשחט ביו"ט ב' - **דר' נחמן ור' חסדא** סברו שהם ב' קדושות ואין כאן איסור הנאה ממלאכת גוי שהרי עבר זמן בכדי שיעשה ואילו ר' ששת סבר שהיא קדושה אחת ויש כאן איסור הנאה ממלאכת גוי [ועי' בזה בתשובה הבאה] ולבסוף ר' ששת חזר בו וסבר גם הוא שהם ב' קדושות מחמת שראה את הברייתא השנייה שהבאתי למעלה שאומרת שהם ב' קדושות ועל כן מסביר את הברייתא הראשונה כרבא ור' אסי שאומרים שהיא מודה לברייתא השנייה שהם ב' קדושות.

וללשנ"ב איירי בצבי שהובא מחוץ לתחום ביום א' ובזה נחלקו ר"נ ור' חסדא עם ר' ששת אי שרי לאכלו [ועי' בזה בתשובה שאחרי התשובה הבאה] וכלל לא הייתה מחלוקת אמוראים אי ב' י"ט של גלויות הם קדושה א' או ב' קדושות ופרש"י [לט: ד"ה לאו] דודאי פשיטא ליה לרב ששת דשרי בשני. עכ"ל והיינו דלכו"ע הם ב' קדושות.

להלכה - פסק מרן [תקיג ה'] שב' י"ט של גלויות הם ב' קדושות מחמת הספק ולכן ביצה שנולדה בזה מותרת בזה דממה נפשך א' מהם הוא חול וכן פסק **הרמב"ם** [יו"ט ו יב] לגבי הפרשת תרומ' שהם ב' קדושות מספק⁸³⁹. ולגבי הדין בצבי שהובא ביום א' ונשחט ביו"ט

⁸³⁹ ועיי"ש בהלכה יד- טו שכתב שבזמננו שאין קדוה"ח עפ"י הראיה - אין מערב אדם ומתנה בזמן הזה לא עירובי תבשילין ולא עירובי חצרות ולא שתופי מבואות ואינו מעשר הטבל על תנאי אלא הכל מערב יום טוב בלבד ועי' **בראב"ד** [בהלכה טו] שחולק ואומר שלא מצינו בגאונים ובראשונים מי שיחלק בין זמן הזה לזמן שהיו מקדשים ע"פ הראיה וכן **בר"ן על הרי"ף** [ביצה ט. - ט: חולק ואומר דכיון דהשתא לא עבדינן להו אלא משום דשלחו מתם הזהירו במנהג אבותיכם בידיכם לית לן לאחמורי טפי מינייהו וכיון

שני או שהובא מחוץ לתחום ביו"ט אי שרי לאכלו - עי' בתשובות הבאות.

ש. צבי שניצוד ע"י גוי בשביל ישראל ביו"ט ראשון של גלויות – האם שרי לשחטו ולאכלו ביו"ט שני ומדוע?

ת. מסקנת הגמ' שבין לר' נחמן ור' חסדא ובין לר' ששת שרי לאכלו ביום השני בכדי שיעשה שהרי ב' י"ט של גלויות הם ב' קדושות ועושים אותם מספק שאינן יודעים מתי נקבע יו"ט וממילא מותר בשני אחר בכדי שיעשה ממה נפשך אם הראשון חול - הרי הגוי הביאו בהיתר ואם הראשון קודש והשני חול - הרי חיכו בכדי שיעשה ומותר. ולגבי טעם הדין שבעי' בכדי שיעשה וכן כיצד מודדין שיעור "בכדי שיעשה" - עי' הערה א' שבסוף התשובה.

וכל דין זה הוא ביו"ט שני אבל ביו"ט ראשון – לכו"ע אסור לאוכלו כי ניצוד לצורך ישראל וכמו כן הוא מוקצה⁸⁴⁰.

הערה א: כתבתי את המעשה לפי פרש"י שאיירי בסוגיין שהגוי צד את הצבי לצורך ישראל ולפירושו במקרה כזה שרי לאכול את הצבי ביום השני בכדי שיעשה דממה נפשך אחד הימים הוא חול וכתבו תוס' שרש"י לשיטתו בביצה כד: שטעם הדין שבעי' שיחכה הישראל במוצאי החג בכדי שיעשה הוא כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט ולפי טעם זה ודאי יש להתיר לערב [-היינו למוצאי] יו"ט ראשון בכדי שיעשו דמה נפשך לא יהנה ממלאכת יום טוב עוד

דאינהו הוו מצו מתנו אן נמי מתנינן עכ"ד הר"ן. ונחלקו מפרשי הרמב"ם בהסבר דעת הרמב"ם: **המ"מ כתב** [בהלכה יד] שלהרמב"ם בזה"ז ב' י"ט של גלויות הם בתורת וודאי עי"ש אבל עי' לח"מ [בהלכה יד] שמוכח שגם הרמב"ם מודה גבי ביצה שגם בזה"ז אם נולדה בראשון מותרת בשני שהרי גבי ביצה [בפרק א הלכה כד] לא חילק הרמב"ם בין הזה"ז לזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה ועכ"ח צ"ל שרק גבי תרו"מ ועירוב שהחיל דין עירוב או תרו"מ ע"י דיבורו וצריך לעשות תנאי מתי יחול העירו באו התרו"מ - את זה להרמב"ם לא יכול לעשות שהרי ע"כ צריך לעשות עתה כל מה שהיו עושים בראשונה כשהיה להם ספק משום הזהירו במנהג אבותיכם א"כ כשהיה מתנה ואמר אם היום קדש ואתמול חול או אם היום חול ולמחר קדש התנאי שמוציא מפיו הוא דבר שקר דהרי ודאי היום חול [פי' ביו"ט שני] וכי תימא יעשה הדבר בלא תנאי זה אי אפשר דצריך לעשות כמו שהיו עושים בראשונה כמו שפירשתי: **עכ"ד הלח"מ ועי' חזו"א** [מובא בשקל הקודש לגרמ"ק על רמב"ם קה"ח ה ה בביאור ד"ה תקנת] שמסביר [וכתב שאפשר שזו כוונת הלח"מ] דגם בזה"ז אין נחשבים ב' הימים וודאי אלא שלהתנות בנוסח שהתנו בעבר אי אפשר דהא וודאי יום ראשון הוא קודש ולשנות התנאי ולומר רק ביום השני שיחול המעשר - זה א"א דהרי זה לא התירו גם בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראי' דהתירו רק ע"י תנאי ולא לעשר רק ביום ב' בלי תנאי וכאן הוי כמעשר רק ביום ב' בלי שום תנאי **עכ"ד חזו"א** וא"כ זה לא כהמ"מ שכתב שלהרמב"ם בזה"ז ב' י"ט הם בתורת וודאי ועי' פר"ח תצה ד ד"ה ומה [השני] שכתב שלהמ"מ הנ"ל גם ביצה שנולדה בראשון אסורה בשני ועי"ש שכתב שלא קי"ל כהרמב"ם בזה.

⁸⁴⁰ **ויל"ע** לשיטת הרמב"ם שצידה ביו"ט אסורה רק מדר' - א"כ לכאוי יש להתיר אפי' לכתחילה לומר לגוי לצוד לצורך סעודת יו"ט וכמו שפסק הרמב"ם שבת ו ט-י ששרי אמירה לגוי באיסור דר' לצורך מצווה ולמה כאן אסור ליהנות מהצבי ביו"ט ראשון? ואולי י"ל שמבין הרמב"ם שכאן יש לו בשר בסעודת יו"ט גם בלי זה וא"כ אין ההנאה חשובה מצווה כנלענ"ד וצ"ע.

כתבו תוס' שלשיטת רש"י בכדי שיעשה היינו רק בכדי שעת עשיית המלאכה ולא בכדי כל הזמן שהלך הגוי כדי לעשות המלאכה ואם המלאכה היא קצירה - אז צריך לחכות רק בכדי רגע הקצירה ואולם **בשם הבה"ג**⁸⁴¹ כתב רש"י [לט: ד"ה פסק ומובא גם בתוס' שם ד"ה אין] שגוי שצד ביו"ט ראשון לצורך ישראל - צריך לחכות עד מוצאי יו"ט שני בכדש"י. **ועי' רא"ש** [ביצה ג ד] שכתב שגם **ר"ת** סובר כהבה"ג.

ולפירוש בה"ג **כתבו תוס'** שסוגיין דשרי לאכול הצבי ביו"ט שני - לא איירי בצבי שניצוד ביו"ט ראשון ע"י גוי אלא שניצוד ביו"ט ראשון מאליו [והא דאסור באכילה ביו"ט ראשון הוא משום מוקצה - עי' ספר התרומה סי' רמט] ומסבירים תוס' שלדעת הבה"ג טעם שבניצוד ע"י גוי צריך לחכות בכדש"י הוא משום שמא יאמר ישראל לגוי לעשות לו מלאכה ולפי זה אם נתיר לאכול מהצבי ביום השני - עדיין יש לחוש שיאמר לגוי ביו"ט ראשון לצוד לו צבי כדי שיאכלנו ביו"ט שני ולכן צריך לחכות עד אחר יו"ט שני בכדש"י. **וכמו כן כתבו תוס'** שלפירוש בה"ג צריך להמתין במוצאי י"ט שני כשיעור [שילך] ויתלוש ויביא דאי כדי שיתלוש לבד איכא למיחש שמא יאמר לנכרי ביו"ט לתלוש כדי שיאכל במוצאי י"ט אחר שעה מועטת ושמא יש לומר דכולי האי לא החמירו חכמים. **עכ"ד תוס' ועי' ר"ן** על הרי"ף ביצה יג: ד"ה ולערב - שפוסק מצד אחד כרש"י שבכדש"י היינו עד מוצאי יו"ט ראשון ומצד שני מביא ראיה ממס' מכשירין [ב ו] שבכדש"י היינו כדי שיביא ממקום קרוב [ולא סגי שיחכה רק זמן של רגע הקצירה] **ומוסיף הר"ן** שאם נסתפק לו מהיכן הביאן - יחכה כדי שיבואו מחוץ לתחום עכ"ד עיי"ש.

הערה ב: כתב הרא"ש [ביצה ג ד] גבי מלאכת גוי לצורך ישראל אי שרי לאחר שלא ניצוד **בשבילו**. שזה תלוי במחלוקת רש"י עם ר"ת ובה"ג **דלרש"י** שאיסור הנאה ממלאכת גוי הוא משום שנהנה ממלאכה - אי"כ גם לאחרים אסור ולבה"ג ור"ת שהאיסור הוא משום שמא יאמר לגוי - אי"כ אין אדם חוטא ולא לו ולאחרים שרי עכ"ד הרא"ש ויוצא מדברי הרא"ש שבבבלי יו"ט שני אחר בכדש"י - שרי לאחרים בין לרש"י ובין לבה"ג ור"ת דלרש"י שרי מטעם שעבר בכדש"י ולבה"ג ור"ת שרי כי לאחרים לא גוזרים אולם רבינו פרץ בהגהת סמ"ק [קצד ס"ק טו] כתב דאם יש חשש שהגוי עשה מלאכה דהיינו שתלש ממחומר או שצד בעל חי - אסור לב' הימים עד כדי שיעשו של ליל מוצאי יום טוב אפילו בשני ימים טובים של גליות כדפרי"י ואפילו לישראל אחר שלא הובאו בשבילו אסורין עכ"ד ובספר **תרומת הדשן** [עח] הכריע שבסתמא - הלכה כהגהות סמ"ק [הוא כותב אי"ז בשם הסמ"ק] אמנם אם יש בדבר צורך, כגון שזימן אורחים נכבדים, וקבעיא להו הך דורון, נראה דיש

⁸⁴¹ בבה"ג שלפנינו - הן במהדורת מכון ירושלים והן במהדורת ר"ע הילדסיימר - כתוב שסובר כדעת רש"י ולא כמו שכתב רש"י שבה"ג חולק עליו וז"ל הבה"ג שלפנינו [סי' טז] "אסיר למיכלינהו ביום טוב ראשון, ולאורתא בעי למשהי בכדי שיעשו ומותרין" ועי' בהערות הגר"ע הילדסיימר על הבה"ג שם שעמד בזה. ויש להוסיף שגם ר"ת [מובא בטור סי' תקטו] מחמיר בכדש"י במוצאי יו"ט שני.

לסמוך אדברי האשירי, דכתב אפי' לפר"י [שסובר גם הוא כר"ת - עי' תוס' ביצה כד:]: שרי לישראל אחר, משום דליכא למיגזר בכה"ג.

להלכה – בניצוד ע"י גוי ביו"ט ראשון – פסק מרן [תקטו א] כהר"ן שהבאתי בהערה שבסוף התשובה - ששרי לאכול במוצאי יו"ט ראשון בכדש"י והיינו כדי שילך האיני יהודי למקום שליקט ויגמור המלאכה ויחזור לכאן ואם נסתפק לו מהיכן הביאן, שיעורן כדי שיבואו מחוץ לתחום. וברמ"א כתב כתרומת הדשן שהבאתי בהערה ב' שבסוף התשובה שנוהגין להחמיר לחכות בכדש"י במוצאי יו"ט שני אם אינו צורך יום טוב לצורך אורחים ובכה"ג, דאז נוהגין להקל לאחרים שלא הובא בשבילן, עכ"ל רמ"א והיינו שרק כשיש תרתי לטיבותא - צורך אורחים וגם שלא הובא בשבילן - יש להקל דסגי לחכות בכדש"י במוצאי יו"ט ראשון וכתב בביאור"ל [ד"ה ויש] דבמקום שיש עוד צדדים להתיר נראה לכאורה דיש לסמוך להקל כשיטת רש"י:

ש. נכרי שהביא אוכל מחוץ לתחום ביו"ט לצורך ישראל – האם מותר לישראל שהובא בשבילו להינות ממנו ומה הדין בישראל שלא הובא בשבילו? ומה הדין באורחים של מי שהובאו בשבילו?

ת. הגמ' אומרת **שלישראל שהובא בשבילו** – אסור ולישראל אחר מותר ועי' הערה⁸⁴² והערה⁸⁴³.

ולגבי אורחים של מי שהובאו בשבילו – לדעת ר' אשי בגמ' לח: - לט. זה היה מעשה

⁸⁴² ויל"ע למה למי שהובא בשבילו אסור הא תחומין **להלכה** זה דרבנן וא"כ אף לכתחילה שרי לומר לגוי לצורך מצווה דסעודת יו"ט? וצ"ל שיש לו אוכל אחר וכמו שכתבתי בהערה למעלה בשיטת הרמב"ם וצ"ע.

⁸⁴³ **ועי' רש"י** ביצה כה. [ד"ה חוץ] שכתב שכשעשה הגוי איסור דאוי אין להתיר גם לישראל אחר אבל לגבי איסור תחומין דרבנן - לא אחמור כולי האי, ודיין אם אסרוהו על זה שהביאוהו לו עכ"ד רש"י. **ועי' שו"ע** שכה י **ופמ"ג** א"א רעו א **ומשנ"ב** רעו ג **דה"ה בשאר איסורי דרבנן** גוי שעשה בשביל ישראל זה – מותר לישראל אחר וכתב הפמ"ג שכ"כ **תוס'** [ביצה כה. ד"ה הבא] **ורבינו ירוחם** וכ"מ **מרש"י** בביצה שם [הבאתיו בתחילת ההערה] **ודלא כהר"ן** על הרי"ף [שבת מו.]. שמביא שיש מחלקים בין תחומין ששם אין האיסור לכל ישראל אלא רק למי שמחוץ לתחום לבין שאר איסורי דר' עיי"ש.

ולגבי אם הביא הגוי מחוץ לתחום דיי"ב מיל – כתב **המג"א** [תקטו יח ומובא במשנ"ב ס"ק נב] בשם **תה"ד** סימן פג דאפי' למ"ד שהם דאורייתא - כיון שאינו מפורש בקרא לא החמירו בזה **עכ"ד** וצ"ב דהא הרמב"ם [כז א] כותב וז"ל "היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנאמר [שמות ט"ז] אל יצא איש ממקומו ביום השביעי, מקום זה הוא תחום העיר, ולא נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים העתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל א כנגד מחנה ישראל" וא"כ הוא מפורש בתורה [וזה ששיעור התחום אינו מפורש אינו כלום שהרי גם שיעור המלאכות אינו מפורש] ושו"ר שכתב **הנודע ביהודה** [אהע"ז ב סוד"ה ולכן] שאמנם דעת ההגהות אשרי שאף שיי"ב מיל הוא דאוי מ"מ הוא לא מפורש בכתוב אבל לדעת הרמב"ם – הוא כן מפורש **עכ"ד** **עיי"ש** וא"כ י"ל שהתה"ד שהוא מקור המג"א ג"כ ס"ל דלא כהרמב"ם ועדיין צ"ע בזה **עוד צ"ע על המג"א** למה לא הביא את דברי **הר"ן** על הרי"ף ביצה [ג: ד"ה ואם] שמתיר בתחומין דיי"ב מיל אף לדעה שזה דאורייתא – מטעם דאיסור תחומין אינו שוה בכל שמה שהוא לאחד חוץ לתחום הוא לאחר תוך לתחום עכ"ד **הר"ן** עיי"ש וא"כ יש להתיר אפי' אם זה מפורש בתורה.

שנחלקו בו ר' נחמן ור' חסדא עם ר' ששת שהם היו אורחיו של ריש גלותא ונחלקו אם מה שהובא מחוץ לתחום ע"י גוי לריש גלותא – נאסר גם לאורחיו **לר"נ ור' חסדא** – לא נאסר **ולר' ששת** נאסר.

להלכה – פסק מרן [תקטו ה] להחמיר אף בבני ביתו של מי שהביאוהו לו וכתב המשנ"ב שם [ס"ק מז וע"י שעה"צ שם] דה"ה לאורחים ואף באורחים שאינן קבועין אא"כ הזמין אותם לאחר שהגוי הביא לו את האוכל מחוץ לתחום [והיינו דבעינן שיהיו שני התנאים – שאינן קבועים ושהזמין אחר שהגוי הביא] **ומקורו של המשנ"ב** – הוא **הב"י** שפסק כר' ששת שגם לאורחין אסור. וטעם שפסק מרן כר' ששת נגד ר"נ ור' חסדא – **ע"י הערה**⁸⁴⁴.

ש. מה הדין אם נכרי מביא מחוץ לתחום לעיר שיש בה גם גויים וגם ישראל?

ת. בגמ' בסוגיין כתוב לגבי ליפתא שהובאה ע"י נכרים למחוזא והובאה מחוץ לתחום – ואמר רבא "דהבא בשביל ישראל זה מותר לאכול לישראל אחר, וכל שכן האי דאדעתא דנכרים אתא"⁸⁴⁵ ובהמשך אומרת הגמ' "כיון דחזא דקא מפשי ומייתי להו - אסר להו"

⁸⁴⁴ **בב"י** הביא את **המ"מ** [יו"ט ב י] דפסק שיש להחמיר אף לבני ביתו כדאיתא בפרק בכל מערבין (מ). כל דאתא לבי ריש גלותא אדעתא דכולהו רבנן אתא **עכ"ד** וכתב **הב"י** שכ"כ **הסמ"ג** ו**הגה"מ** ו**המרדכי** **עכ"ד** **הב"י** והיינו שפסקו כר' ששת **וע"י תוס'** [מ. ד"ה אדעתא] שכתבו דהלכתא כר' ששת נגד ר"נ באיסורי ונגד ר' חסדא בכל הדברים כי ר' ששת היה עוקר הרים ור' חסדא הוא סיני וקי"ל בהוריות יד. דעוקר הרים עדיף ולכן הלכתא כר' ששת אף נגד תרומתו יחד **עכ"ד תוס'** וע"י גם **תוס'** ע"ז עב: שפסק כר' ששת לגבי ר' חסדא גבי אי ניצוק חשיב חיבור – כי ר' ששת הוא בתרא **עכ"ד תוס'** שם **ויל"ע** אמאי פסק **הב"י** כראשונים הנ"ל אחר **שהרי"ף והרא"ש** השמיטו את דברי ר' אשי במעשה הנ"ל של ר"נ ר"ח ור' ששת והביאו רק את הלשנ"ק של הגמ' שנחלקו כשעשה הגוי איסור דאוי ע"י"ש ומשמע שהרי"ף והרא"ש לא ס"ל **להלכה** כלשנא בתרא וכ"כ **הקרבן נתנאל** [פרק ג סימן ח ס"ק ז] **בדעתם** וכן **הרמב"ם** לא הביא כלל הלכה זו וע"י גם **ריטב"א** שפסק כר' חסדא ור"נ דהם רבים וא"כ מדוע פסק מרן להחמיר מחמת דברי תוס' והמ"מ והסמ"ג והמרדכי נגד ג' עמודי ההוראה וצ"ע **בזה** וע"י בקרבן נתנאל שכתב שיתכן שלגבי בני ביתו גם ר"נ ור' חסדא יאסרו עכ"ד אך זה עדיין לא מתרץ את הב"י שפסק בהדיא את דברי ר' ששת שלכוליה רבנן קאתי וצ"ע עוד **יל"ע דמש"כ תוס'** בסוגיין דהלכה כר' ששת נגד ר' חסדא כי ר' ששת הוא סיני וסיני עדיף מעוקר הרים כדאמר' בהוריות – **לכאוי** הוא נגד רוב הראשונים דרוב הראשונים פסקו כרבה נגד ר' יוסף אפי' שרב יוסף הוא סיני – ע"י יד מלאכי סי' תקצו והב"י עצמו פסק **בכמה מקומות** שקי"ל כרבה נגד ר' יוסף [ע"י ב"י או"ח שסו סוף סעיף ט-י וכן יו"ד קמו יד וכן ע"י כס"מ חמץ ומצה ה יא ועוד] ועכ"ח שרק לענין ראשות הישיבה אמרה הגמ' בהוריות שר' יוסף עדיף וא"כ גם לגבי ר' ששת ור' חסדא לכאוי אין לב"י לפסוק כר' ששת נגד ר' חסדא מחמת שר' ששת הוא סיני כמו שאין פוסקים כר' יוסף נגד רבה מחמת שר' יוסף הוא סיני. **ומש"כ תוס' בע"ז** שיש לפסוק כר' ששת שהוא בתראי – צ"ב דהא חיו באותו זמן וכמ"ש בסוגיין שהתארחו יחד אצל ריש גלותא וצ"ל שמי שהאריך ימים יותר נקרא בתרא וצ"ב בזה.

⁸⁴⁵ **וע"י שבת קכב**. שהגמ' מביאה משנה במכשירין [ב ה] וז"ל עיר שישראל ונכרים דרין בתוכה והייתה בה מרחץ המרחצת בשבת, אם רוב נכרים - מותר לרחוץ בה מיד, אם רוב ישראל - ימתין בכדי שיחמו חמין! עכ"ל – והיינו שההיתר להשתמש הוא רק ברוב גויים **וע"י בשיטמ"ק** ביצה כד: ד"ה אמר רב פפא שכתב שאכן במחוזא – שבה היה המעשה בסוגיין - היו רוב גויים וע"י בשו"ת **שאלת דוד** [להג"ר דוד

היינו שאם הרבו הנכרים בליפתא בשביל ישראל – אסור ועיי הערה ⁸⁴⁶.

ש. מה הדין בנכרי שקצץ הדסים ביו"ט שני לצורך ישראל האם מותר בהנאה ביו"ט ובמוצאי יו"ט ומדוע?

ת. בגמ' דף מ. אמרי' שביו"ט שני – לכו"ע אסור ועיי הערה ⁸⁴⁷ **ובמוצאי יו"ט שני** – מותר אך נחלקו אמוראים אי בעי' לחכות בכדי שיעשו: דעת רבינא שא"צ בכדי שיעשו ופרש"י [לט: סוד"ה פסק] דקסבר: כי בעינן בכדי שיעשו - ביום טוב ראשון, דהא קים לן בקביעא דירחא דראשון עיקר, והא דעבדינן תרי יומי - משום דשלחו מתם הזהירו כו' [במנהג אבותיכם בידיכם, זמנין דגזרו שמדא ואתי לאקלקולי. - ביצה ד:], אבל יום טוב שני דקיל - לא בעינן בכדי שיעשו **עכ"ל**

פרידמן מקרלין יו"ד ח] שתמה דהא **רש"י** כתב ביומא יא. ד"ה אבולי דמחוזא וז"ל "שערי עיר ששמה מחוזא והיו רובן ישראל. עכ"ל **ותירץ** השאילת דוד דיש ליישב בדוחק דאוכלי הלפת הם רובם גוים שאין הישראלים אוכלים לפת חי ביום טוב שצריך בישול הרבה **עכ"ל** השאילת דוד ועדיין צ"ב מה בכך שאין אוכלין לפת חי הא שרי לבשל ביו"ט וצ"ל שאין דרך לבשל ביו"ט דבר שצריך בישול הרבה.

⁸⁴⁶ **צ"ע** מה בכך שהרבו בשביל ישראל הרי כל מקום שיש בו רוב נוכרים ומיעוט ישראל – הגוי מרבה בשביל ישראל [דאף שהישראלים הם מיעוט מ"מ צריך לרבות בשבילם] ובכל זאת אזלי' בתר רוב נכרים ועיי **בשו"ת הרשב"ש** סי' תקס שכותב על סוגיין וז"ל אלמא כל שהדבר נודע שבשביל ישראל מוסיפין ... דהוה כאומר לו עשה לי דאסור, **עכ"ל** והיינו שכשאומר לו בהדיא להרבות לישראל וודאי אסור דאז ניכר שמביא לצורך ישראל והווי כאומר בהדיא ועדיין צ"ב בזה.

⁸⁴⁷ בגמ' כתוב שאייר בבני גנא שביו"ט שני גזזו להם הנכרים הדסים והתיר להם רבינא להריח אותם במוצאי יו"ט בכדש"י **ופרש"י** שבני גנא הם קושרי כילות לחתנים, ונותנים שם הדס **עכ"ל** וכ"כ **בעל המאור** בסוכה [יח. בדפי הרי"ף] וז"ל ונ"ל כי בני גנא דרכם היה לבנות אפריון מעצים של הדס להריח לחתן ולכלה ולבני החופה וכמו שנהגו גם היום במקצת מקומות וזה שאסר להם רבא עד כדי שיעשו מפני שלא היה אפשר להם בזה במחובר [היינו והיו צריכין לקצצו] **עכ"ל בעה"מ ויל"ע** מדוע אסור לומר לגוי לכתחילה לקצוץ דזה אמירה לעכו"ם בדרי' לצורך מצווה דהא יו"ט שני בזמן רבינא כבר היה מדרבנן ולא היה ספק דאוי' וכמ"ש רש"י [לט: ד"ה פסק] דקים לן בקיבועא דירחא וא"כ מדוע לא שרי לומר לגוי לקצוץ הדסים לצורך מצוות שמחת חתן וכלה? **וכמו שפסק מרן** [שלח ב] ומקורו **מהמרדכי** [ביצה תרצו] להתיר לומר לגוי לנגן בשבת לפני חתן וכלה ועיי"ש **ברמ"א** שאפי' איסור דאורייתא של תיקון כלי שיר יש מתירין לומר לגוי לצורך חתן וכלה וזה אפי' בשבת וכש"כ ביו"ט שני מיהו לדעת השו"ע הנ"ל שהתיר אמירה לנכרי רק בניגון בכלי שיר ולא בתיקון כלי שיר - י"ל שאולי קל ניגון כלי שיר בשבת מקציצת הדסים ביו"ט שני דעיי' שו"ת **הנודע ביהודה** [תניינא מד] שאין להתיר לתקן עירוב עיי' גוי ביו"ט שני הסמוך לשבת וז"ל שם "הנה אף שיי"ט שני הוא דרבנן מ"מ אינו כשאר שבות וכמה דברים החמירו בו מחמת שלא רצו לחלק בין יו"ט ראשון ליו"ט שני דלא לזלולי ביה" **ובסינים דבריו** כותב וז"ל "אינני מסכים לדינא לדמות יום טוב שני לשבות לא מצינו. וגם דבר זה דאמירה לנכרי בשבות במקום מצוה הוא מותר אינו מוסכם כמבואר בש"ע סימן ש"ז סעיף ה' שיש אוסרין וגם אפילו בשבותין אין לדמות שבות לשבות כמבואר שם במג"א ס"ק זי"ן ואיך נוסף ונדמה יו"ט שני לשבות. ועוד דעד כאן לא אמרינן דשבות בשבות במקום מצוה מותר אלא מצוה הצריכה לבו ביום אבל למצווה שאינה צריכה לבו ביום רק למחר לא התירו היום שבות דשבות וכמו שאמרו לענין שבות במקדש דשבות קרובה התירו ושבות רחוקה לא התירו **עכ"ל** וא"כ ה"ה בסוגיין. **אבל** לדעת **רמ"א** ששרי אמירה לגוי לצורך מצוה אף באיסור שבת דאוי' קשה דא"כ כ"ש ביו"ט שני יש להתיר **ואולי י"ל** שאין האפריון הנ"ל צורך גדול לחופה כמו כלי שיר שעליהם כתב המרדכי הנ"ל שאין שמחת חתן בלא כלי שיר **או** שנאמר שלא היה צורך שיקטפו בשבת לצורך החתונה ועדיין צ"ב.

ודעת רבא בר תחליפא שמדינא א"צ בכדי שיעשו אבל במקום שאינן בני תורה יש להחמיר בכדי שיעשו שלא יבואו לזלזל ביו"ט שני

ודעת רב שמעיה ורבא שאף לבני תורה צריך להחמיר בכדי שיעשו ופרש"י [שם] שהטעם - דלא ליתו לזלזולי ביה.

להלכה - פסק מרן [תקטו א] כרבא ועיי' הערה 848.

ש. האם בתפילת ר"ה מזכירין גם את ראש חודש? והאם מזכירין אותו בלשון תנאי ומדוע?

ת. במשנתנו אומר ר' דוסא שמזכירין את ר"ח בלשון תנאי - ביו"ט ראשון אומר "אם היום אם מחר" וביו"ט שני אומר "אם היום אם אמש"⁸⁴⁹ [ולגבי אם מזכירים גם את ראש השנה בלשון תנאי - עיי' הערה 850] ובמשנה כתוב **שלא הודו לו חכמים**. ואמר' בגמ' **שלגבי התנאי - ברור שלא הודו לו וכדמוכח בברייתא** שכתוב בה שנחלקו ר' דוסא וחכמים גם בר"ח של כל ימות השנה - ושם הרי וודאי מזכירים של ר"ח וא"כ נחלקו על התנאי "אם היום אם למחר".

אמנם לגבי הזכרת ר"ח בר"ה - מסתפקת הגמ' דמצד אחד ר"ה ור"ח חלוקים במוספין - דלר"ח יש מוסף נפרד בר"ה ומצד שני י"ל דזיכרון אחד עולה לכולם - דגם ר"ח וגם ר"ה

⁸⁴⁸ **בב"י** לא הביא כלל דברי רבינא ורבא בר תחליפא אלא כתב בסתמא הנהו בני גנא דגזו להו גוים אסא ביום טוב שני ואסיקנא דבעינן בכדי שיעשו **עכ"ל והרי"ף והרא"ש** כן הביאו המחלוקת אך ג"כ פסקו כרבא ו**י"ל** הא רבינא בתראה הוא וקי"ל דמאביי ורבא הלכתא כבתראי אף בתלמיד נגד רבו [עיי' יד מלאכי כלל יז] וכן אף נגד רבים [עיי' יד מלאכי כלל קסט]! **ונראה ליישב** שכאן מלשון הגמ' שבסוף הסוגיא אומרת "אזלו שיילוח לרבא, אמר להו: בעינן בכדי שיעשו." משמע שמביאה את רבא כפסק הלכה ולא כדעה בעלמא וכ"מ מלשון רש"י [לט: סוד"ה פסק] שכתב "ומסקנא קבעינן הילכתא אף ביום טוב שני בכדי שיעשו" משמע מדבריו שהגמ' קובעת כן **להלכה**.

⁸⁴⁹ **לשון אמש** צ"ב דכל אמש שבמקרא הוא לשון **ערבו של יום האתמול** עיי' רד"ק בראשית יט ל ועיי' גם רש"י בסנהדרין מד: "אמש היום כשהעריב בין הערביים קרי ליה נמי אמש, שאין זה אלא לשון ערבית". וכן רש"י ביצה כא. "אמש - כלומר: בין הערבים של יום טוב." וא"כ מדוע התנא לא נוקט לשון "אתמול" דהא כל יום האתמול היה מסופק אם הוא ר"ה ולא רק בין הערביים? מיהו נראה שבלשון המשנה אמש זה אתמול עיי' משנה זבחים י ו שלמים של אמש ושלמים של היום של אמש קודמין שבכוונה לאתמול ולא דווקא אתמול בערב וכן צ"ל גם במתני' כנלענ"ד וצ"ע.

⁸⁵⁰ עיי' **בפיהמ"ש לרמב"ם** על המשנה שכתב וז"ל כלל ר' דוסא בדבריו אלה שני עניינים, האחד שמזכיר של ראש חדש בראש השנה. והשני שמתנה בראש השנה אם היום אם למחר. **עכ"ל מוכח שר' דוסא סובר שמתנה גם על ר"ה** אלא שקיצר בדבריו כי רצה לומר גם שמזכיר ר"ח ולכן כתב שמתנה על ר"ח [ובפשטות זה אומר שלר' דוסא ב' ימי ר"ה הם ב' קדושות וכמו ב' י"ט של גלויות דאם הם קדושה אחת - אין לו להתנות דתרוויהו קדישי כנלענ"ד וצ"ע] **ועיי' בגאון יעקב** שסותר עצמו - שבד"ה לא להתנות הראשון כותב שפליגי גם על ר"ה ובד"ה לא להתנות השני - כותב שבר"ה לכו"ע לא מתנה כדי שלא יבואו לזלזולי ביה וכפי שלא מתנה בשאר החגים וכדמשמע מהברייתא שרק בראשי חדשים נחלק. עכת"ד הגאון יעקב בדיבור לא מתנה השני. וכתב בהערות על הגאון"י שבדיבור השני חזר בו ממשי"כ בדיבור הראשון.

נקראים בתורה "זיכרון" וממילא כשמזכיר בברכה את יום הזיכרון אזיל גם על ר"ח⁸⁵¹ **ומסקנת הגמ'** – פסקו ר' **חסדא ורבה** בגמ' שלא מזכירין ר"ח בר"ה דזיכרון אחד עולה לכאן ולכאן וכן פסק **מרן** [תקפב ו].

ש. האם גם ראש חודש עושים ב' ימים למי שנמצא רחוק מבי"ד והאם מזכירים ר"ח בתפילה בלשון תנאי?

ת. בבריתא כתוב שלר' דוסא גם בר"ח מתנים והיינו שעושים ב' ימים של ר"ח מספק ובכל אחד מהם מתנים "אם היום אם מחר" ו"אם היום אם אמש" וגם בזה רבנן לא הודו לו ועי' הערה⁸⁵².

ש. ר"ה שחל בשבת – האם וכיצד מזכירין את שבת בתפילות היום?

ת. בכל התפילות מזכירין את שבת: בשחרית מנחה וערבית – מזכירים שבת בברכת קדושת היום במוסף – נחלקו תנאים: לב"ש יש לשבת ברכה מיוחדת⁸⁵³ ולב"ה כולל שבת בקדושת היום.

ש. ר"ח שחל בשבת – האם וכיצד מזכירין של ר"ח בתפילות היום?

ת. בכל תפילות היום מזכירין ר"ח: בשחרית מנחה וערבית – נחלקו תנאים איך ומתי מזכירים ר"ח: **לת"ק** – מזכירים בעבודה **לר"א** – בהודאה **לרשב"ג ולר'** ישמעאל בנו של **ר' יוחנן בן ברוקא** – מזכירים בקדושת היום⁸⁵⁴ במוסף – נחלקו ב"ש וב"ה, **לב"ש** – מוספים ברכה מיוחדת לר"ח אחר ברכת קדושת היום של שבת **ולב"ה** – מזכירין ר"ח יחד עם שבת בברכת קדושת היום⁸⁵⁵.

להלכה - פסק מרן [תכה א] בשחרית כת"ק שמזכיר בעבודה ובמוסף פסק מרן [תכה ג] כב"ה שכולל ר"ח בקדושת היום.

⁸⁵¹ אלא שעדיין צ"ע למה לצד השני – שכמותו נפסק **להלכה** – לא מזכירים את קרבנות ר"ח במוסף ורק אומרים "מלבד עולת החודש".

⁸⁵² ילי"ע למה לא הודו לו דאיזה חשש זלזול יכול להיות בר"ח ועי' בספר **זכור לאברהם** [להג"ר אברהם אביגדור או"ח סי' כב ומובא ביביע אומר או"ח ט קג ד"ה שוב ראיתי] שהחשש שמא לא יקראו בו הלל ומוסף ויעלה ויבא

⁸⁵³ וטעם שבשחרית מנחה וערבית אין ברכה מיוחדת לשבת – י"ל שכיון שאין קרבן מיוחד לשבת בקרבן התמיד אלא רק במוסף – לכן לא מוסיפין ברכה מיוחדת בשחרית ומנחה שהן כנגד תמידין אלא רק במוסף.

⁸⁵⁴ **והיינו שלת"ק ור"א** – דינו כר"ח שחל בחול שמזכירין בעבודה או בהודאה **אבל לרשב"ג ורי"ש בריב"ב** – כיוון שיש בשבת קדושת היום – מזכירין שם גם את ר"ח ולא בעבודה או בהודאה ורק בחול שאין קדושת היום – מזכירים של ר"ח בעבודה או בהודאה.

⁸⁵⁵ ושונה דין מוסף מדין שחרית וערבית שהרי מוסף יש בר"ח יש גם כשר"ח חל בחול.

ש. האם מברכין שהחיינו בר"ה ויוהכ"פ או לא ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שלכו"ע מותר לומר שהחיינו על ר"ה ועל יוהכ"פ דהא אפי' על דבר חדש שנהנה ממנו אומר שהחיינו אלא שנחלקו אמוראים אי חייב לומר שהחיינו – רב ושמואל אומרים שאין חובה משום שאינו נקרא "רגל"⁸⁵⁶ ומר' חסדא שבירך שהחיינו בקידוש הוכיחה הגמ' שסובר שזה חובה ועי' הערה⁸⁵⁷.

להלכה פסקה הגמ' שאומרים זמן בר"ה ויוהכ"פ ומשמע שזה חובה [דהרי על רשות לא הסתפקה הגמ' כלל] והיינו שהלכה כר' חסדא נגד רב ושמואל ועי' הערה⁸⁵⁸.

ש. האם מברכין שהחיינו על ראיית פרי חדש?

ת. בגמ' מובא שאמר רב יהודה שהוא מברך שהחיינו על ראית דלעת חדשה ומשמע בגמ' שהוא רשות שהרי אמר רבה שא"א לפשוט את הספק אי מברכין שהחיינו בר"ה וביהכ"פ מדרב יהודה הנ"ל [שאפי' על דלעת בירך וכ"ש על ר"ה ויוהכ"פ] כי "רשות לא קא מיבעיא לי, כי קא מיבעיא לי – חובה" א"כ משמע שברכת שהחיינו על פרי חדש היא רשות.

להלכה – כתב מרן [רכה ג] הרואה פרי חדש מתחדש משנה לשנה, מברך: שהחיינו, ואפילו רואהו ביד חבירו או על האילן, ונהגו שלא לברך עד שעת אכילה⁸⁵⁹. **וכתב הרמ"א**: ומי שבירך בשעת ראייה, לא הפסיד עכ"ל

⁸⁵⁶ ומסביר בפסקי הרי"ד שרגלים מתרגמינן זמנין וכ"כ במחזור ויטרי והוסיף שע"כ אינן חשובים זמן גמור לקרותם בעיקר השם לא מועד ולא זמן. עכ"ל.

⁸⁵⁷ ובהסבר ההוכחה מר' יימר שזה חובה כתב הר"ן וז"ל "דכיון שהכיר רב חסדא דלמגמר מיניה הלכה אתא לגביה וקיימא לן נמי דזמן אומרו ואפי' בשוק, אם איתא דרשות בעלמא הוא לא הוה ליה לברוכי אכסא, אלא ודאי לאגמורי דחובה הוא בריך ליה אכסא, דכיון דמלתא דחובה וקביעותא היא מצוה מן המובחר לאמרו על הכוס" וצ"ב וכי בברכה דרשות אין ענין לאומרו על הכוס? ועי' בשו"ת אבני נזר [או"ח תנ] שהביא תירוץ אחר – שאם ה"שהחיינו" הוא רשות לא היה לר' חסדא לומר שהחיינו בין ברכת בפה"ג לשתיית דהוה הפסק. ומה שנוהגים היום לומר שהחיינו על פרי בין הברכה לאכילה אע"פ שאמרי' בגמ' שהוא רשות – תירץ האבנ"ז שבזמננו שפשט המנהג בכל ישראל לומר שהחיינו על פרי – הוה כחובה וכמו לגבי בשמים בהבדלה **עכת"ד** עיי"ש ומשמע שבזמן הגמ' אכן היו מברכין שהחיינו על פרי קודם הברכה על הפרי.

⁸⁵⁸ ואע"ג שאין הלכה כתלמיד במקום הרב והרי ר' חסדא היה תלמידו של רב [עי' רש"י ביצה כה. ד"ה ומדברין] – י"ל עפ"י מש"כ הריטב"א סוכה ב. ד"ה ויש וז"ל ומה שאמרו אין הלכה כתלמיד במקום הרב הני מילי כשחלק עמו בחייו ושמע רבו דבריו ולא הודה לו אבל כשחלק לאחר מיתה אדרבה הא קיימא לן הלכה כבתראי ואף על גב דבתראי כולו תלמידי דקמאי, וכן קבלנו מן הגאונים ז"ל פירוש דבר זה, עכ"ל וכ"כ המ"מ שבת ה טז בשם הרשב"א עיי"ש וע"ע **ביד מלאכי** סי' תכג שנחלקו ראשונים אי מעשה רב מכריע ההלכה כנגד כללי הלכה אחרים – ולראשונים שס"ל שמכריע – א"כ אפשר ליישב גם כאן שמעשה דר' חסדא מכריע הכלל של אין הלכה כתלמיד במקום הרב.

⁸⁵⁹ **וכתב המג"א** [ס"ק ז] דמי שאינו נהנה בראייתו רק באכילתו מברך באכילתו ומסביר **המחציה"ש** ומהאי טעמא תקנו שכל אחד יברך בשעת אכילה, משום לא פלוג עכ"ל וכ"פ **במשנה ברורה** ס"ק יא.

ולגבי אי מברך שהחיינו קודם הברכה על הפרי או אחר הברכה על הפרי – עי' **משנ"ב** [ס"ק יא] בשם **הפמ"ג** [א"א ס"ק ז] דנכון לברך שהחיינו קודם ואח"כ יברך ברכה הראויה לה וה"ה אם טועם מעט ואח"כ מברך שהחיינו אפשר דגם זה טוב הוא ובדיעבד אם בירך שהחיינו אחר הברכה שבירך על האכילה קודם שהתחיל לטעום ג"כ אין זה הפסק **עכ"ל** ובטעם שעדיף לברך שהחיינו קודם – כתב בפמ"ג דבראייה ראוי לברך א"כ ברכה זו קדמה **עכ"ל ובשעה"צ** [ס"ק יב] כתב עוד טעם - דחוששני משום הפסק בין ברכה לאכילה... דמעקרא דדינא שהחיינו הוא רשות. **עכ"ל**⁸⁶⁰.

ש. איך דרשו חז"ל את הפסוק בקהלת "תן חלק לשבעה וגם לשמונה"?

ת. נחלקו בזה ר"א ור' יהושע בברייתא. ר"א דורש שהכוונה לתת חלק מז' ימי השבוע לקב"ה – והיינו שבת ומח' ימי מילה לקב"ה – דהיינו יום המילה⁸⁶¹.

ור' יהושע דורש א"ז לחיוב ברכה⁸⁶² בשבעת ימי פסח ובח' ימי סוכות [כולל שמיני עצרת] ומוסיף ר' יהושע שהמילה "וגם" באה לרבות ר"ה יוהכ"פ ועצרת לברכה. **ומסתפקת הגמ'** אי איירי בברכת שהחיינו או בברכת קדושת היום. ואומרת הגמ' שלצד שאיירי בברכת שהחיינו – צ"ל שא"צ כוס בברכת שהחיינו דהא ביהכ"פ [היינו בעיוה"כ כשמקבל עליו מצוות היום] לא יכול לשתות אחר שבירך על היום וגם לתת לקטן אסור דאתי למסרך כשיהא גדול⁸⁶³

ומסקנת הגמ' שאכן ר' יהושע מתכוון לברכת שהחיינו ושא"צ כוס לברכת שהחיינו וכ"פ מרן [תריט א].

⁸⁶⁰ ועי' **בשו"ת אבני נזר** [או"ח תנ] שג"כ מביא סברא זו [שמחמת שזה רשות אין לברך שהחיינו אחר ברכת הפרי קודם שאוכל] ודחאה דהא בליל יו"ט שני של ר"ה מברך שהחיינו בין הקידוש לשתייה והתם הלוא סומך על פרי חדש ששם שם וא"כ אין ברכת שהחיינו על פרי חדש מהווה הפסק וכן מוכח מברכת הבשמים בהבדלה שאינה הפסק אף שהיא מנהג ואומר האבני נזר שמנהג שהתקבל בעם ישראל לא חשיב "רשות גמור" וע"כ אינו הפסק **עכת"ד** עיי"ש ולגבי ראייתו מפרי חדש בליל יו"ט שני – לכאוי יש לומר דשאני התם שהרי פסק מרן [תר ב] שגם ללא פרי חדש מברך שהחיינו מחמת שהוא ליל יו"ט והפרי זה רק לרווחא דמילתא ואינו לעיכובא וע"כ אין זו ראייה לברך שהחיינו ביום רגיל אחר ברכת הפרי קודם שיאכל וצ"ע בזה.

⁸⁶¹ וילייע לר"א מה מחדש לנו הפסוק וכי לא ידענו שיש שבת ומילה? וכמו כן יל"ע מה דורש ר"א מהמילה "וגם".

⁸⁶² והיינו שיקדיש האדם חלק מזמנו להודות לה' כנלענ"ד הביאור.

⁸⁶³ ועי' **בב"י** [תריט א] שהביא **מהאבודרהם** שהקשה הרי תמיד נותנים לקטן לאכול ביוה"כ ולא חיישי' שאתי למסרך ומאי שנא בקידוש? ותיירץ דהיינו משום דכיון שאינו צמא ואנו נותנים לו לשתות סבור שהוא מצוה לשתות יין הקידוש ואתי למסרך כשיהיה גדול **עכ"ל**.

ש. המתענה בערב שבת – האם משלים תעניתו? והאם יש הבדל בין תענית יחיד לתענית ציבור ומדוע?

ת. נחלקו תנאים לגבי תשעה באב שחל בער"ש אי משלים – דעת רבן גמליאל ורבי עקיבא שלא משלים דאם נכנס לשבת כשהוא מעונה – נמצא מתענה בשבת ודעת ר' יהושע ור' יוסי שמשלים ולא חשיב שמתענה בשבת. ואומרת הגמ' שבדורו של ר"ג עבדו כמותו ובדורו של ר' יוסי – שהיה אחר כך – עבדו כמותו⁸⁶⁴ ואמר עולא בגמ' [גף מ.] וכן אמר מר זוטרא משמיה דר' הונא [בדף מ:] שלהלכה שמתענה ומשלים.

והגמ' השוותה את דין ת"ב שחל בער"ש לדין בר בי רב שמתענה בער"ש ועיי' הערה ⁸⁶⁵

הערה: כתבו התוס' דגם למ"ד דמשלים היינו שמותר לו להשלים אבל אינו צריך ובמהרש"ל [מא: ד"ה תוס'] הביא מתוס' שאנץ שנחלקו בזה ראשונים עיי"ש. להלכה – פוסקת הגמ' שמתענה ומשלים ופסק מרן [רמט ד] שצריך להשלים אא"כ התנה בזמן קבלת התענית [היינו בתענית יחיד] שאינו משלים והרמ"א פסק שאם מתפלל מעריב מבעוד יום אחר פלג המנחה – יכול בתענית יחיד לאכול אחר מעריב וטוב לפרש כן בשעת קבלת התענית אבל בתענית ציבור ישלים עד צה"כ ובתענית חלום פסק מרן שיתענה עד צה"כ ולא יתנה דהא אפי' בשבת שרי להתענות.

ש. האם קובעים תענית בר"ח, חנוכה ופורים? ומה הדין אם התחילו? ומה היא "התחלה"? והאם משלימין תענית בר"ח חנוכה ופורים? ומדוע?

ת. **במשנה בתענית** [טו:] המובאת בסוגיין כתוב שאין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים, בחנוכה, ובפורים. ואם התחילו – אין מפסיקין⁸⁶⁶, דברי רבן גמליאל עכ"ל המשנה

⁸⁶⁴ ופרש"י ששבקו הא דר"ג ופסקו כר' יוסי ויל"ע הא ר"ג ראש הסנהדרין הוה וא"כ הווי כבי"ד שקבעו דין ואיך יכול בי"ד אחר לבטלו ללא שגדול ממנו בחכמה ומניין וראיתי בספר עלי תמר [להג"ר יששכר תמר מו"ק ג א ד"ה ר"י בשם רבי] שכתב וז"ל "לא נמנו עיי"ז דא"כ אין בי"ד יכול לבטל דברי חברו אא"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין, אלא שסתם נהגו כמותו ונקבע".

⁸⁶⁵ וכתבו תוס' [בד"ה שאני] דאע"ג דתענית דבר בי רב משמע שהיא תענית הרשות – שפיר יש להוכיח מדמשלים בת"ב שמשלים בתענית רשות דכיוון שראינו לגבי ת"ב שבמה שנכנס בשבת כשהוא מעונה לא חשיב כמתענה בשבת – א"כ בתענית הרשות נמי שרי להשלים עכ"ד.

⁸⁶⁶ בפשטות – דכל איסור תענית בהם הוא רק מדרי' ועיי"כ י"ל שלא גזרו איסור תענית כשהתענית היא ע"פ גזירה של בי"ד מחמת צרה שבאה עליהם. ויל"ע בדעת הרמב"ם שכתב מרן [תקע ג] בדעתו שאיסור עינוי בר"ח הוא מדאורייתא ובכל זאת פסק הרמב"ם [תענית א ז] גם לגבי ר"ח שאם התחילו אין מפסיקין וי"ל עפ"י מש"כ ראב"ה סי' תתעג וז"ל ואם תאמר למה אין מפסיקין בראשי חדשים הא דאורייתא הוא, כדאמרינן בפרק במה מדליקין, יש להשיב משום צערא דרבים שרי מיהו בשבתות וימים טובים לא עכ"ל וכנראה זה מדין ששרי לרבנן לעקור מצוות עשה בשב ואל תעשה [עיי' יבמות צ.] דהא לצום זה שב ואל תעשה ומ"מ קבעו חז"ל שאין מתחילין לצום בחנוכה ופורים ור"ח שאין זה נורא כ"כ אם ידחו התחלת

ופרש"י ש"התחילו" הכוונה שהתחילו להתענות עשרים או שלושים יום, ונכנסו בהן ימי חנוכה או ראש חדש עכ"ל⁸⁶⁷ **ולגבי אי משלימין** – במשנה בתענית הנ"ל המובאת בסוגיין אמר רבי מאיר: אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין - מודה היה שאין משלימין עכ"ל ואמר רב יהודה אמר רב בגמ' שגם בזה – כמו לגבי צום בערב שבת - חולקים עליו חכמים [היינו ר' יוסי – רש"י] ואומרין שמשלים.

להלכה - פסק מרן [תקעב ב] כחכמים שמשלים.

ש. מהו קרבן עצים והאם מותר להתענות ביום שמביאים אותו וביום לפני היום שמביאים אותו ומדוע?

ת. קרבן עצים זהו קרבן שהיו מביאין המשפחות שהיו ממונות להביא עצים לביהמ"ק לצורך שריפת הקרבנות והיה זמן קבוע לכל משפחה שבו היא מביאה את העצים ואז גם היו מביאים קרבנות נדבה והם היו נקראים קרבנות עצים דמביאים אותם יחד עם העצים. ולגבי להתענות ביום זה - הגמ' מביאה ברייתא שאומרת שיום זה נחשב יום טוב למשפחות הללו ושם תשעה באב נדחה וחל ביום הבאת העצים [דאחד מימי הבאת העצים הוא י' באב] – צמים ואינם משלימים.

ומדייקת הגמ' שכשתשעה באב חל במועדו – צמים ומשלימים אע"פ שע"ז נכנסין ליו"ט שלהם כשהם בצום ואומרת הגמ' שזה היה אפי' בזמן שפסקו הלכה כר"ג שתענית ציבור בערב שבת לא משלימים – דשאני הכא שיו"ט של הבאת עצים הוא יו"ט רק מדרבנן וכמו שמקילין ביו"ט הזה לצום שעות כשחל צום תשעה באב ביום זה – ה"נ מקילין להכנס ליו"ט זה כשהוא מעונה⁸⁶⁸.

להלכה - קי"ל כר' יוסי שאפי' בערב שבת מתענין ומשלימין וכדלעיל.

הצומות בכמה ימים ורק אם התחילו אין מפסיקין **אולם יל"ע** א"כ למה בשבתות וימים טובים כתב ראבי"ה שמפסיקין וצ"ע **עוד יל"ע** לפי מש"כ הערוך לנר סוכה מב: שילפי' שבי"ד עוקרים בשב וא"ת מ"ושמרו את משמרת"י – שדרז"ל עשו משמרת למשמרת עכ"ל עיי"ש אלא שיל"ע האם צום הוא "משמרת למשמרת" דבפשטות "משמרת למשמרת" הוא רק בגזירות שבאים למנוע עבירות וכדו' וצ"ל בדוחק שחכמים למדו שה"ה לכל צורך גדול שרי להם לבטל דין תורה בשב ואל תעשה וצ"ע.

⁸⁶⁷ והיינו דשינוי במס' תענית שיש סדר לתעניות – שני חמישי ושני ושם לא נענו יש סדרה חדשה של שלוש תעניות ואח"כ אם לא נענו – עוד שבע וכולם בימים שני וחמישי. ועל כן אם התחילו בתעניות ונפל בא' הימים חנוכה או פורים – אין מפסיקין.

⁸⁶⁸ ויל"ע בתענית אסתר שלפני פורים אי לר"ג משלימין דפורים הוא מדברי קבלה ואולי י"ל דחמור מיו"ט של הבאת עצים מיהו י"ל שחיוב סעודה בפורים הוא רק ביום ועל כן אין בעיה גם לר"ג להיכנס לפורים כשהוא מעונה.

פרק רביעי - מי שהוציאוהו

ממשנה מא: עד משנה מד:

ש. אדם שיצא מחוץ לתחום האם וכמה יכול ללכת והאם יכול לחזור לתחומו ומדוע?

ת. תקנו חז"ל שמי שיצא מחוץ לתחום אסור לו לילך שם יותר מד"א⁸⁶⁹. ואפילו יצא באונס כגון שהוציאוהו נכרים או יצא מחמת רוח רעה שתקפתו - מ"מ אסור לו לילך חוץ למקומו וממילא אסור לו לחזור לתחומו.

ולגבי יצא לדבר מצווה – עיי' בתשובות על המשנה הבאה

ולגבי אי ד"א הכוונה לכל רוח ואז זה מרובע של ח' על ח' או שהכוונה למרובע של ד' על ד' ואז יש לו ב' אמות לכל רוח או הכוונה שבוחר לאיזה צד יהיו לו ד"א – עיי' הערה⁸⁷⁰

ואם נצרך לנקביו – מותר לו לילך למקום צנוע בשביל זה אפי' יותר מד"א דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה⁸⁷¹ ואומרת הגמ' שאי פיקח הוא – יחזור לתחומו כשמחפש מקום לפנות בו ופרש"י דאז הווי כאילו לא יצא מתחומו דהא ברשות על, ולא גרע מהחזירהו.^{872 873}

⁸⁶⁹ ועיי' תוס' ישנים [יומא סח.] שכתבו [לגבי האדם המשלח שעיר לעזאזל שהתירו לו לחזור מהצוק לסוכה האחרונה שרחוקה ב' מילין מהצוק] דאפילו למאן דאמר תחומין דאורייתא שרי לו לחזור לסוכה כיון שלא היתה שם שביטתו קבועה עוד מתחילת היום - אם חוזר לו אין כאן איסור מן התורה עכ"ל וא"כ גם למ"ד תחומין דאורייתא – האיסור לצאת חוץ מד"א למי שיצא חוץ לתחום הוא מדרי'. אמנם עיי' רמב"ן [מג. ד"ה וא"ת] שכתב לגבי תחומין דיי"ב מיל למ"ד שהם דאורייתא – שמי שיצא בהיתר [כגון לעדות החודש] מותר לו מדאורייתא לחזור למקומו [ורק רבנן בתחילה אסרו עד שבא ר"ג הזקן והתיר] עכ"ד ומשמע שאם יצא באיסור – מדאורייתא אסור לו לילך יותר מד"א.

⁸⁷⁰ עיי' לקמן במשנה מה. ובגמ' דף מח. שנחלקו תנאים בדעת חכמים שאמרו שהישן בבין השמשות מחוץ לתחום יש לו ד"א – האם הכוונה ב' אמות לכל רוח והוא באמצען או שהכוונה ד"א לאיזה צד שירצה והוא בוחר לו איזה צד [ואחר שבחר צד אינו יכול לחזור בו] או שיכול לילך ד"א לכל רוח וא"צ לבחור צד. ועיי' שו"ע שצו א ובמ"ב שם ס"ק ח' שמחלוקת זו היא גם במי שיצא מחוץ לתחומו שיש לו ד"א - ונחלקו אם הוא באמצען או שבוחר צד או לכל רוח. ופסק השו"ע [עפ"י הסבר המשנ"ב בדעתו] שבוחר צד וברמ"א הביא י"א שפוסקים שיש לו ד"א לכל צד ופסק במשנ"ב ס"ק ט בשם הא"ר כוותיהו. ויל"ע מדוע נחלקו החכמים במשנה מה. לגבי הישן בביה"ש מחוץ לתחום ולא נחלקו כבר כאן לגבי היוצא מחוץ לתחום ובמיוחד שכאן זה להלכה ושם זה רק בדעת חכמים דרי"ב בן נורי שאינן להלכה וצ"ע.

⁸⁷¹ עיי' רש"י שבת פא: שילפי' א"ז מדין זקן ואינה לפי כבודו שפטור מהשבת אבדה [כדילפי' בב"מ ל. מדכתיב והתעלמת] ועיי' בגמ' ברכות יט: - כ. שילפי' מהשבת אבדה גם למצוות מדאורייתא בשב ואל תעשה אולם בקום ועשה – לא מתירין דאורייתא אלא רק דרבנן ומש"כ שדוחה לא תעשה היינו לאו דלא תסור שממנו לומדים איסורי דרבנן ויל"ע לדעת הרמב"ן בהערה הקודמת שאם יצא באיסור למעלה מיי"ב מיל אסור לו מדאורייתא לילך יותר מד"א – מה הדין כשנצרך לנקביו ועיי' אנציקלופדיה תלמודית ערך כבוד הבריות הערות 362 – 363 שמביא מחלוקת אחרונים וראשונים אי כבוה"ב דוחה איסור עשה עיי"ש.

⁸⁷² ועיי' שו"ע תו א דהא דהווי כמי שלא יצא מתחומו - היינו אם יצא באונס אבל אם יצא במזיד – לא

ולגבי אי נקביו חשיב רק צרכים גדולים או גם צרכים קטנים – עי' הערה⁸⁷⁴.

ש. מה הדין אם אחר שיצא - חזר לתחומו או שהחזירוהו נכרים לתחומו – האם שרי לו לילך בכל תחומו ומדוע?

ת. מסקנת הגמ' שאם גם היציאה מתחומו וגם החזרה לתחומו היו באונס – הווי כאילו לא יצא כלל ומותר לו לילך בכל תחומו. אבל אם היציאה או החזרה היו מדעתו – אסור לו לילך אפי' בתחומו יותר מד"א.

ולגבי אם היציאה והחזרה היו בשוגג [דהיינו שלא ידע שזה אסור או שלא ידע שזה שבת] – עי' הערה⁸⁷⁵.

ולגבי אי יצא וחזר לעיר [ולא רק לתחומו] מדעת – עי' הערה⁸⁷⁶.

ש. מה הדין אם הנכרים שהוציאוהו מחוץ לתחומו – הביאוהו לעיר אחרת האם כולה נחשבת כד"א?

ת. במשנה כתוב שנחלקו בזה תנאים – לרבן גמליאל ולראב"ע – כל העיר היא כד"א ולר' יהושע ור"ע – מהלך בעיר רק ד' אמות.

ופרש"י שדברי רבן גמליאל וראב"ע שכל העיר היא כד"א – היינו כשמוקפת מחיצות ועי' הערה⁸⁷⁷.

מהני הא דחזר למקומו ברשות דלא עדיף מהחזירוהו באונס שגם כן אין לו אלא ד"א כשיצא במזיד :
⁸⁷³ וכתב הרא"ש דהא דיכול לחזור לתחומו היינו אם אינו מוצא מקום צנוע קרוב יותר אבל מצא מקום צנוע קודם שנכנס לתחומו אין לו רשות לילך יותר. עכ"ד וכתב ע"ז הביאור ל[תו א ד"ה שאם] וז"ל צ"ע אם בשאר רוחות יכול למצא מקום צנוע בקירוב מקום ולצד תחומו צריך להתרחק יותר אם מותר לו לברור לצד תחומו כדי שיהא מותר לו לכנס בתוך תחומו ומלשון הרא"ש משמע קצת דמותר וצ"ע עכ"ל הביאור"ל [ומש"כ שמהרא"ש משמע דשרי - כנראה כוונתו דהרא"ש דיבר רק בנמצא בצד של תחומו קרוב יותר שאסור לו להתרחק לתוך תחומו אבל לא דיבר בנמצא בצד אחר קרוב יותר. אלא שצ"ב מה החילוק בין אם קרוב יותר מהצד של תחומו או של צד אחר?].

⁸⁷⁴ עי' בטור ושו"ע סי' תו א דנחלקו בזה ראשונים ובשו"ע מביא את המתירים ב"יש אומרים קמא" ואת האוסרים – ב"יש אומרים בתרא" וכתב המשנ"ב [ס"ק ט] שיש להחמיר כאוסרים.

⁸⁷⁵ עי' שו"ע תה ה שכתב וז"ל מי שהוציאוהו חוץ לתחום לסטים או רוח רעה או שאר כל אונס, או שוגג ויצא אין לו אלא ארבע אמות, החזירוהו לתוך התחום, כאילו לא יצא... אבל אם חזר לדעת, אין לו אלא ארבע אמות, עכ"ל והיינו ששגג כאונס ועי' משנ"ב שם ס"ק טז דאם שגג וחזר חשיב כאילו החזירוהו :

⁸⁷⁶ אם חזר לעירו ולא רק לתחומו – פסק מרן [תה ח] דכל העיר נחשבת כד"א אפי' ביצא וחזר לדעת וברמ"א שם כתב דזה דווקא כשהיא מוקפת חומה לדירה ובבית מאיר [מובא בביאור"ל ד"ה אם] כתב דא"צ לזה דרך לגבי אם הביאוהו הנכרים לעיר שלא שבת בה אמרי' שנחשבת כד"א רק אם היא מוקפת חומה עי"ש.

⁸⁷⁷ ועי' תוס' מז : [ד"ה דכולה] שכתבו כרש"י ומוסיפים שגם צריך שיוקפו לדירה עי"ש וכן פסק מרן [תה ו] ועי' ביאור"ל ד"ה מוקפת שמביא שנחלקו בזה ראשונים דהרמב"ן ור"ת בתשובה ועוד מקילין שא"צ כלל שהעיר תהא מוקפת מחיצות אך קשה להקל מחמת שרוב הפוסקים ס"ל כרש"י ותוס' הנ"ל. וכתב

ולגבי אם יצא במזיד מתחומו והלך לעיר אחרת אי כולה נחשבת כד"א – ע"י הערה⁸⁷⁸.

להלכה – בגמ' [מב:] נחלקו רב ושמאל האם הלכה כר"ג וראב"ע – זו דעת רב או שהלכה כר' יהושע ור"ע – זו דעת שמאל ופסק מרן [תהו] כרב שהלכה כר"ג וראב"ע וע"י הערה⁸⁷⁹.

ש. פירות שהוציאן מחוץ לתחום בשבת – האם מותר לאוכלן? ומה הדין אם החזירן למקומן ומדוע?

ת. כשיש תרתי לטיבותא – דהיינו שהוציאן בשוגג וחזרו למקומן – לכו"ע שרי לאוכלן⁸⁸⁰.

כשיש תרתי לגריעותא – דהיינו כשהוציאן במזיד ולא חזרו למקומן – לכו"ע אסור לאוכלן⁸⁸¹.

וכשיש חדא לטיבותא וחדא לגריעותא – והיינו כשהוציאן במזיד וחזרו וכן כשהוציאן בשוגג

ולא חזרו – נחלקו בזה תנאים. **לת"ק** – יאכלו⁸⁸² **ולר' נחמיה ור"א בן יעקב** – לא יאכלו⁸⁸³.

דאפשר שבשעת הדחק יש לסמוך להקל אפילו בלא היקף מחיצות מאחר דמלתא דרבנן הוא עי"ש.
⁸⁷⁸ ע"י **בשו"ע** תהו שכתב בפשיטות שאם יצא לדעת אין לו יותר מד"א אפי' אם נכנס לעיר אחרת וע"י שם **בביאור** ל"ל [ד"ה אבל] דיש חולקין ומתירין אך **להלכה** יש לפסוק כהשו"ע עי"ש.

⁸⁷⁹ וכתב **בב"י** שכן פסקו **ר"ף רמב"ם רא"ש ותוס' ע"י ברי"ף** שהביא **שרבותיו פסקו כשמאל** [וכן כתוב **ברבינו חננאל** שהוא רבו של **הרי"ף** כמ"ש הערוה"ש יו"ד קפו טז והחשק שלמה לעיל ל:] משום שכתוב בברייתא שכך הכריע ר' יהושע ודחה אותם **הרי"ף** דלא אמרי' הלכה כדברי המכריע בברייתא אלא רק במשנה ועוד כתב שר' יהושע הוא חולק ולא מכריע [וצ"ב מדוע אינו נחשב כמכריע הרי מה שהוא חולק במתני' על ר"ג זה רק על הכניסוהו לעיר אחרת או לדיר וסתר ולא איירי כלל על ספינה וא"כ י"ל שהוא מכריע בספינה כר"ג ובעיר אחרת כר"ע] ועוד שמעשה דר' נחמיה בן חכילאי שאמרה הגמ' [מד. בסתמא "והאמר רב הלכה כר"ג" משמע שכן הלכה **עכ"ד הרי"ף** ועל מש"כ **הרי"ף** שהא דהלכה כדברי המכריע זה רק במשנה ולא בברייתא – כן אמרה הגמ' בשבת מ. בלשון "דילמא" ומשמע שאין זה דבר ברור ומצד שני ר' יוחנן בברכות מג: אמר כלל זה גם בברייתא וצ"ע **עוד יל"ע** הא בגמ' מג. אמר ר' אחא בריה דרבא לר' אשי שהלכה כר"ג בספינה דמשמע שפוסק כשמאל והא הוא בתרא וא"כ הלכתא כוותיה וצ"ל שסתמא דגמ' במעשה דר' נחמיה שאמרה שהלכה כרב חשיב כאילו פסקה הגמ' בהדיא שהלכה כרב.

⁸⁸⁰ דאין לאסור מטעם מעשה שבת כיוון שהווי שוגג ואפי' לר' נחמיה וראב"י לא גזרינן שוגג אטו מזיד [תוד"ה מכלל. וע"י שו"ע שיח א שפוסק שבעשה מלאכה קנסי' שוגג אטו מזיד וע"י במשנ"ב שם דזה רק במלאכה דאוי' וכמו כן אין לגזור שמא יוציאם יותר מד"א דהא שרי לכו"ע לטלטלן יותר מד"א דהווי כהוציאוהו והחזירוהו באונס שהרי בשוגג איירינן.

⁸⁸¹ וכתבו תוס' [מא: ד"ה במזיד] שזה מצד מעשה שבת. וכתבו עוד שכיון שהוצא ע"י ישראל – נאסר גם למי שלא הוצאו בשבילו ורק בהוצא מחוץ לתחום ע"י גוי קי"ל שהובא לישראל זה שרי לישראל אחר. וע"י בזה בהלכה שבסוף התשובה

⁸⁸² **בשוגג מחוץ לתחום** – מש"כ "יאכלו" היינו למי שזה בתוך תחומו ויכול להגיע לשם. ואע"פ שיש כאן "מעשה שבת" – כתבו תוס' [מב. ד"ה מכלל] דלא גזרי' אמעשה שבת בשוגג בדרבנן.

במזיד בתוך התחום – כתבו תוד"ה לא הפסידו דס"ל שלא גזרו בכה"ג אמעשה שבת כיון דהוא מדרבנן והשתא הן במקומן. **וע"י רמב"ן** שכתב שאפי' המוציא לרה"ר ומחזיר – שעשה מלאכה דאוי' – שרי לו ליהנות ממה שהחזיר וז"ל מי שהיו לו פירות בביתו והוציאן לרה"ר והחזירן לבית למה יאסרו וכי באיסורי שבת באו לידו והלא בביתו היו עמו ואינו נהנה במעשה שבת כלל **עכ"ל ויל"ע** הא נהנה שלאחר שהיו בחוץ – החזירן באיסור ומה אכפת לי שהיו אצלו בליל שבת?! וכן מי שכיבה אש והבעירה שוב אין זה מעשה שבת? וצ"ע.

⁸⁸³ והיינו **בשוגג מחוץ לתחום** – גזרי' שמא יטלטלם מחוץ לד"א [- תוד"ה מכלל]. **וצ"ב** דלפי זה למה

להלכה – אומרת הגמ' שר' **פפא** כת"ק וכן פסק **מרון** [תה ט] ⁸⁸⁴.

ולגבי מזיד חוץ למקומן כתב מרון שנחלקו הפוסקים אי גם למי שלא הוצאו בשבילו אסור ובסתמא הביא מרון שאסור ⁸⁸⁵ ואת המתירין כתב ביי"א ⁸⁸⁶ וקיי"ל דבכה"ג פוסק מרון כסתמא וכ"פ במשנ"ב [ס"ק נב].

ולגבי אי הו' מוקצה בהוציאן במזיד ולא החזירן - עי' **מג"א** [תקטו ב ומובא גם בשעה"צ תה מ] שלא הו' מוקצה כמ"ש ס"ס ת"ה ⁸⁸⁷ והטעם שלא הו' מוקצה – כי יש להם היתר אכילה אם חזרו למקומן **עכ"ד המג"א** ועי' הערה ⁸⁸⁸ **ובא"ר** [תה טו ומובא גם הוא בשעה"צ

בכל חפץ הנמצא ברה"ר אין איסור לטלטל בתוך ד"א מחמת גזירה זו [עי' שו"ע שם א]! ואולי הכוונה רק ביו"ט או בשבת ברה"י שאין בטלטול יותר מד"א משום איסור הוצאה ורק איסור תחומין יש וחיישי' שמא ישכח שחפץ זה יצא מחוץ לתחום וצ"ע **עוד יל"ע** אמאי לא הווי גזירה לגזירה דהא גם אם יוציא חוץ לד"א – זה רק דר' **ובמזיד בתוך התחום** – צ"ע אי זה בגלל מעשה שבת אנ בגלל שבמזיד לא חשיבי הפירות כאנוסין וממילא יש להם רק ד"א וגזרי' שמא יוציאם חוץ לד"א [וכמ"ש תוס' שזה טעמו גבי שוגג מחוץ לתחום] ונפק"מ מה הדין אי החזיר את הפירות לתוך העיר ולא רק לתוך התחום – די' שסוברין [עי' שו"ע תו א בשם י"א] שבאדם שיצא במזיד ושוב חזר לתוך העיר – כל העיר דינה כד"א וא"כ גם לגבי פירות שיצאו וחזרו במזיד כל העיר דינה כד"א ומסתבר שבכה"ג אין לגזור שמא יוציא את הפירות מחוץ לעיר וכן נפק"מ בפירות של נכרי שהוציאם והחזירם לצורך עצמו דליכא משום מעשה שבת אבל מקום שביתה – גם בשל נכרי הפירות קונים כדא"ר יוחנן לקמן מז : וצ"ע בזה.

⁸⁸⁴ ואע"ג שר' פפא דיבר רק על מזיד במקומן ולא על שוגג שלא במקומן – כתבו **תוס'** [מב. ד"ה מכלל] דאם מתיר מזיד במקומן - כ"ש שגם בשוגג שלא במקומן מתיר שהרי בגמ' מוכח שמזיד במקומן חמור משוגג שלא במקומן דעל מזיד במקומן היה ס"ד לגמ' שגם ת"ק מחמיר **עכ"ד** וצ"ב בזה דהא בשוגג חוץ למקומן איכא למימר שמודה ר' פפא שחיישי' שמא יוציאן חוץ לד"א **ועי' רשב"א** שחולק על תוס' ואמר שמדתי רב פפא טעמא באונס שמעי' מינה דדוקא חזרו קאמר דומיא דאדם דאמר' הוציאוהו והחזירוהו הרי הוא כאלו לא יצא, אבל חוץ למקומן אסורין כאדם שאין לו אלא ארבע אמות, ואף על גב דאוקימנא כתנאי ורב פפא כת"ק ואסיקנא דת"ק פירות שיצאו חוץ לתחום בשוגג יאכלו דכל היכא דאיכא חדא לטיבותא שרו רבנן, אפ"ה רב פפא לא סבר ליה כוותיהו אלא בחדא דהיינו בשחזרו במקומן אבל בשלא במקומן כר' אליעזר בן יעקב סבירא ליה, וכן בלכה **עכ"ל** ומשמע שטעם האיסור בשוגג מחוץ לתחום הוא משום שמא יוציא חוץ לד"א וכדכתבו תוס' בטעמם של ר' נחמיה וראב"י אבל בספרו עבודת הקודש [נתיבות ה כד] כתב ואם יצאו ע"י ישראל בין בשוגג בין במזיד לא יאכלו שם לאחד מישראל לפי שנעשית בהן איסור ע"י ישראל. ואם הוציאן גוי בין בשוגג בין במזיד אסורין למי שהוציאן בשבילו ומותרין לאחרים **עכ"ל** ומשמע שהאיסור ביצא חוץ לתחום הוא משום מעשה שבת שלדעתו אסור גם בשוגג ואם הוצאו ע"י גוי שרי ולא חיישי' שיוציאם מחוץ לד"א וצ"ע. **ובשו"ע פסק כתוס'.**

⁸⁸⁵ - זו דעת תוס' מא : ד"ה במזיד וכ"פ הרא"ש.

⁸⁸⁶ זו דעת המרדכי בשם הר"מ

⁸⁸⁷ ומסביר **המחציה"ש** שכוונתו מדכתב הטור שם דבמזיד אסור לטלטל חוץ לד' אמות ואסור לאכלן אפי' אחר שלא הוציאן **עכ"ל** הטור ומדכתב אסור לטלטל חוץ לד"א משמע דתוך ד' אמות שרי בטלטול ⁸⁸⁸ ודבריו צ"ב מה בכך שיש היתר אם חזרו? הרי אסור להחזירם? ובמה שונים מפירות טבל שהם מוקצה כדאיתא במשנה ריש מפנין [קכו:] אפי' שאם עישרם לא הו' מוקצה וכמ"ש בגמ' שבת מג. "שאם עבר ותקנו מתוקן" וזה משום שאסור לעשרן? [ומש"כ בגמ' שם שטבל הוא מוכן – עי' תוס' שם ד"ה טבל שכתבו דאין הכוונה שאינו מוקצה דהא זה משנה מפורשת שהוא מוקצה אלא שאין בזה ביטול כלי מהיכנו עיי"ש] וצריך לחלק בין היכא שהחפץ לא ראוי מחמת עצמו שהו' מוקצה אף אם אפשר לתקנו

[שם] כתב **טעם אחר** דל"ה מוקצה - כיון דבין השמשות היו תוך התחום, והוסיף דאף דקיימא לן בריש סימן תקט"ו דמה דאסור באכילה אסור בטלטול, שאני הכא שאין איסור אכילה אלא משום קנס עכ"ל ועיי' הערה⁸⁸⁹.

ש. פירות שהוציאו חוץ לתחום והחזירו במזיד – האם שרי לטלטלן יותר מד"א ומדוע?
 ת. בגמ' א"ר **פפא ששרי לטלטלן יותר מד"א** דהווי כיצא ונכנס באונס שהרי הפירות אנוסין. ואומרת הגמ' שזה כרבנן דראב"י המובאים בתשובה הקודמת שמתירין את הפירות באכילה [ואם כי אין הוכחה מרבנן שמתירין לטלטלן יותר מד"א⁸⁹⁰ - מ"מ אין גם הוכחה שסוברים שאסור לטלטלן יותר מד"א] אבל לראב"י – אין הפירות מותרין באכילה כלל וכתב רש"י [מא: ד"ה אסורין] שלראב"י אסורין לזוז מד' אמותיהן ועיי' הערה⁸⁹¹
להלכה – פסק מרן [תה ט] כר' פפא.

ש. אדם השובת בדרך ואינו יודע היכן מסתיים התחום – איך יידע כמה יכול לילך ממקום שביתתו והלאה?

ת. בגמ' א"ר נחמן אמר שמואל שמהלך אלפים פסיעות בינוניות, וזו היא תחום שבת ועיי' הערה⁸⁹².

באיסור לבין אם לא ראוי לשימוש מחמת מקומו שבכה"ג אמרי' שכיוון שאם ישנו לו את המקום באיסור הוא יהא ראוי – ל"ה מוקצה ועדיין צ"ב.

⁸⁸⁹ ועדיין צ"ב מה בכך שזה קנס מ"מ הא נאסר באכילה וכיוון שעכשיו אינו ראוי לכלום – הרי הוא מוקצה ומה זה שונה מכלים שנשברו בשבת ואינן עושין אפי' מעין מלאכה שהם מוקצה אע"פ שלא היו מוקצה בביה"ש? וצ"ע.

⁸⁹⁰ דיתכן שמתירין לאכלן אבל רק תוך ד"א וכמו לגבי כשהוצאו חוץ לתחום בשוגג ששרי לרבנן לאכלם אבל רק תוך ד"א.

⁸⁹¹ ומשמע מרש"י שהם אינם מוקצין – דאם היו מוקצים היה אסור לטלטלן אף תוך ד"א [וטעם שאינן מוקצים – י"ל כהא"ר (תה טו) שאמר לגבי יצאו במזיד שאינן מוקצים כי לא היו מוקצים בע"ש ביה"ש] ויל"ע א"כ מנא לן שלראב"י אסור לטלטלן יותר מד"א? דלמא ס"ל שהם אסורין באכילה משום מעשה שבת אבל מותרין בטלטול בכל התחום וכדעת ר' פפא? וצ"ל שמבינה הגמ' שלראב"י הטעם שאסור לאכלן אינו משום מעשה שבת [דהא נמצאין במקומן וכמ"ש תוד"ה לא הפסידו] אלא משום שסובר שאסור מעיקה"ד לטלטלן יותר מד"א אחר שהוציאן במזיד [ולא אזלי בתר הפירות שהן אנוסין] וע"כ גזרו שלא יאכלן שמא יטלטלן יותר מד"א. וזה דלא כר' פפא שמתיר לטלטלן יותר מד"א וממילא מתיר לאכלן.

⁸⁹² עיי' **מג"א** שצז א בשם מהרי"ו שאמה הווי ב' מנעלים וע"כ בכל פסיעה יש חצי אמה מנעל ועוד חצי אמה בין רגל לרגל ועיי' **ערוך השולחן** שצז ג שכתב דההילוך הוא בקו השוה דמה שהדרך מתעקם אינו בהחשבון ויש לפעמים שבהילוך כפי הדרך יהיה יותר הרבה מתחום שבת אבל בקו השוה לא יהיה עדיין תחום שבת ועיי' רוב רובי הדרכים מתעקמים **עכ"ל ואם לא יודע** אם הדרך מתעקמת או כמה הדרך מתעקמת – נראה דיש להחמיר בספק דזה ספק של חסרון ידיעה ולא אמרי' ביה ספד"ר לקולא כנלענ"ד וצ"ע.

ש. אדם ששבת במקום שאינו מוקף מחיצות ובאמצע השבת הקיפוהו גויים מחיצות לשם דירה – האם המחיצות מתירות לו ללכת בכל השטח המוקף? והאם מתירות לו לטלטל חפצים בכל השטח המוקף ומדוע?

ת. לגבי ללכת בכל השטח המוקף - במקרה שההיקף אינו מקיף חלקים שמחוץ לתחומו של האדם ששבת – שרי לאדם ששבת ללכת בכל ההיקף וגם לטלטל חפצים בכל ההיקף דמחיצות שנעשו בשבת שמם מחיצות

ובמקרה שההיקף מקיף חלקים מחוץ לתחומו – הוא אינו מתיר לאדם ללכת בהם ולא אמרי' שההיקף מחשיב את כל המקום כד' אמות כיוון שדין התחום נקבע ביה"ש ואז המקום לא היה מוקף ועיי' הערה⁸⁹³.

ולגבי טלטול חפצים יש לדון על ג' עניינים א' – משיכת חפצים מחוץ לתחומו [בשטח המוקף] אל תוך תחומו ב. זריקת חפצים מתחומו למחוץ לתחומו [בתוך השטח המוקף] ג. טלטול חפצים בתוך תחומו והדין הוא כדלהלן:

א. לטלטל בצורה שמושך חפץ מחוץ לתחום אל תוך התחום - לכו"ע שרי ועיי' הערה⁸⁹⁴.

ב. לזרוק חפץ מתוך התחום אל מחוצה לו - נחלקו אמוראים לר' נחמן אמר שמואל – שרי⁸⁹⁵ ולר' הונא – אסור דחיישי' שימשך אחר החפץ שזורק⁸⁹⁶ אא"כ יש היכר

⁸⁹³ וכתב רש"י [ד"ה מהלך] דאפילו לרבן גמליאל, דאמר בהוציא אוהו נכרים ונתנוהו בדיר או בסהר, דאף על גב דלא שבת באויר מחיצות נעשית לו כארבע אמות, ומהלך את כולה - התם הוא דמי שהוציא אוהו נכרים אין לו אלא ארבע אמות - הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות, אבל הקונה שביתה, שיש לו אלפים אמה - לא הקילו חכמים אצלו להיות לו היקף מחיצות כארבע אמות עכ"ל אולם בתוס' [מב. ד"ה ונכרים] כתבו בשם הירושלמי דסוגיין היא כר' יהושוע שבהביאוהו נכרים לעיר אחרת - לא מתיר לצאת חוץ מד' אמותיו אבל לר"ג - אכן שרי לו ללכת בכל ההיקף ולהלכה - פסק מרן [תג א] כרש"י ולכן למרות שהלכה כר"ג - אסור לו לילף יותר מתחומו.

⁸⁹⁴ כך הגירסא בגמ' לפנינו - שרי הונא מודה שעיי' משיכה שרי. וכתב רש"י שאין לגרוס כן. והיינו שר' הונא אוסר גם במשיכה ואכן אין לו תשובה על הקושיא מהברייתא. אבל תוס' גורסים כהגירסא לפנינו. ונחלקו רש"י ותוס' מה הסברא של אלו הגורסים שמשיכה שרי לר' הונא ולא חיישי' שעיי' הטלטול יבוא להלך חוץ לתחומו: לרש"י - כי החפץ שהוא מושך אינו שלו עד דמיייתה ליה [ואדם פחות נמשך אחר חפץ שאינו שלו] ולתוס' - דחשש ימשך הוא רק כשזורק חפץ כלפי חוץ ומרחיקו ממנו ולא כשמקרבו אליו עכ"ל תוס'.

עוד כתבו תוס' - שלמרות ששרי טלטול במשיכה בכל הרה"י שהוקפה לדירה - מ"מ לגבי טלטול כי אורחיה וזריקה - נחשבת כל החצר כפרוצה למקום האסור לה משום שאסור לזרוק או לטלטל כאורחיה בחלק שמחוץ לתחום.

⁸⁹⁵ ודווקא בחפצים של אדם אחר שמגיע תחומו להלן מאלפים שלו או חפצים של הפקר דאליה הרי אסור להוליכם חוץ לתחומו דהא הכלים כרגלי הבעלים כמ"ש סימן שצ"ז ס"ג: [משנ"ב תג ז ומקורו מהמג"א ס"ק ב].

⁸⁹⁶ ואע"ג דזה גזירה לגזירה וכתב רש"י בביצה לו: [ד"ה שמע מיניה] שלמ"ד תחומין דרבנן לא גזרינן איסור ברכיבה אטו תחומין דלא גזרינן גזירה לגזירה - וא"כ מדוע כאן גזרינן [ולכא למימר דשמא ימשך זה דבר המצוי שבו אמר הרמב"ן במלחמות ה' ביצה יד: שגזרי' בתחומין גזירה לגזירה - דהרי זה לא מצוי יותר מעומד ברה"י ושותה מים בכרמלית דלרבא בשבת יא: לא גזרינן שמא ימשך עיי"ש] - וי"ל

במקום שכלה התחום – וכגון שיש שם שפת תקרה – שאז מודה ר' הונא שיכול לזרוק דכשיש היכר לא חוששים שמא ימשך אחר החפץ שזורק.

ג. לטלטל חפץ בתוך תחומו בלבד – גם בזה נחלקו האמוראים הנ"ל. דר' הונא שאוסר לזרוק חפץ אל מחוץ לתחומו – אוסר גם לטלטל בתוך תחומו משום דתחומו חשוב כפרוץ אל מקום האסור לו [ורק למשוך חפץ אליו שרי דזה מותר גם למשוך מחוץ לתחומו אל תחומו וכדלעיל] ולר"נ אמר שמואל שמותר לזרוק אל מחוץ לתחומו – א"כ תוך תחומו לא חשוב פרוץ למקום האסור לו.

הערה: מה שכתבתי שלר' נחמן אמר שמואל שרי לטלטל כדרכו בתוך תחומו – כן כתב רש"י [מב. סוד"ה ומטלטל בכולה] אולם תוס' [מב. ד"ה ומטלטל] כתבו שגם לר' נחמן אמר שמואל שרי לטלטל בתחומו רק ע"י זריקה אבל לגבי טלטול כדרכו – אסור דתחומו נפרץ למחוץ לתחומו שזה מקום האסור בטלטול כדרכו דהא אסור לו לילך שם

להלכה - פסק מרן [תג א] כר"נ אמר שמואל. ולגבי מחלוקת רש"י ותוס' המובאת בהערה שבסוף התשובה – ברמ"א כתב לפסוק כתוס' אבל במשנ"ב [ס"ק ט] כתב שדעת רוב הראשונים כרש"י וכן הסכימו האחרונים דשרי לטלטל כדרכו בתחומו ולא הווי כנפרץ למקום האסור לו דעצם הטלטול מותר גם חוץ לתחומו אלא שההליכה אסורה.

ש. מה הדין אם תחומו של אדם נגמר באמצע עיר או באמצע חצר לגבי טלטול [ביו"ט או כשהעיר/החצר מעורבת] ולגבי הליכה והאם יש חילוק בין נגמר תחומו תחת אוויר מגולה לבין נגמר תחומו על שפת תקרה ומדוע?

ת. בנגמר תחומו באמצע העיר או באמצע חצר - לגבי הליכה בתוך תחומו – לכו"ע שרי וכמו בהיקיפוהו נכרים בשבת.

לגבי טלטול חפץ: לגבי זריקת חפץ מתוך תחומו אל מחוצה לו בתוך העיר ולגבי משיכת חפץ מחוץ לתחומו אל תחומו הדין הוא כמו בהיקיפוהו נכרים בבקעה [שמשיכת חפץ שרי לכו"ע ובזריקה נחלקו ר"נ אמר שמואל ור' הונא]. ולגבי טלטול כאורחיה בתוך תחומו אי נאסר מחמת שתחומו פרוץ למקום האסור לו בטלטול – עיי' הערה ⁸⁹⁷

דאכן ר' הונא וחיא בר רב ס"ל כאב"י בשבת יא: שגזרי' גזריה לגזירה ובאמת **להלכה** לא קי"ל כוותיהו אלא כשמואל דלא גזר בזורק שמא ימשך.

⁸⁹⁷ בגמ' א"ר הונא: היה מודד ובא, וכלתה מדתו בחצי חצר - יש לו חצי חצר. ונחלקו רש"י [המובא בתוד"ה אמר] ותוס' [ד"ה אמר] האם לר' הונא שרי לו רק להלך בחצי החצר שבתוך תחומו אבל אסור לו לטלטל בה שהרי נפרצה למקום האסור לו בטלטול וכמו לגבי בקעה שהקיפוה נכרים שאסור לטלטל בה אפי' בתחומו יותר מד"א לר' הונא – זו דעת רש"י או ששרי לו גם לטלטל בה דאע"ג דבשבת בבקעה והיקיפוה נכריים אוסר ר' הונא לטלטל ביותר מד"א – שאני הכא שאיכא מחיצה בחצר לגבי אחרני – זו דעת תוס' [וברש"י שלפנינו מובאת בסוגריים דעת תוס' וכתב מהרש"ל שאין הסוגריים האלה

ואם נגמר תחומו על שפת תקרה והיינו שבחצר שבה נגמר תחומו יש בית והבית פרוץ לחצר ותקרת הבית נמצאת בדיוק מעל מקום שבו נגמר תחומו – אמר ר"נ שמודה ר"ה ששרי לו לזרוק חפץ לתוך המקום המקורה ולא חייש ר"ה שמא יבוא ללכת לשם – כיון שתקרות הבית חובטות, ופרש"י כלומר: נראות כיורדות וסותמות ואיכא היכר **עכ"ל** ^{898 899}.

ש. אדם המפליג בספינה שמהלכת ברקק [היינו תוך י"ט לקרקעית הים דבכה"ג וודאי שיש דין תחומין בספינה] והספינה יצאה בשבת מתוך תחומה [הינו התחום שבו הייתה בביה"ש] – האם מותר לו להלך בכל הספינה או לא ומדוע?

ת. **בברייתא** המובאת בגמ' כתוב שמעשה שהיה שהלכו ר"ג ור' יהושע ור"ע וראב"ע בספינה שיצאה מתוך התחום אל מחוץ לתחום - **ור"ג וראב"ע הילכו את כולה בשבת ואילו ר' יהושע ור"ע לא הילכו כי רצו להחמיר על עצמם ובברייתא אחרת** כתוב שלבסוף הכריע ר' יהושע בספינה כר"ג ששרי לילך את כולה ודלא כר"ע שהחמיר על עצמו **עכ"ד הברייתות** והיינו שר"ג וראב"ע סוברים שלא גרע מנתנוהו בדיר וסהר שמהלך את כולה [שהא הספינה בעל כרחם היא הולכת והווי כהוציא אוהו גויים]

ובדעת ר' יהושע [לפני שחזר בו] **ור"ע נחלקו אמוראים**: לדעת **רבה** - אם הספינה עומדת מחוץ לתחום - אוסרים ר"ע ור' יהושע מעיקר הדין ללכת יותר מד"א דהווי כהכניסוהו גויים לדיר וסהר שאז לדעתם אסור מדינא לילך יותר מד"א. ואם הספינה מהלכת - מעיקה"ד מתירים לילך את כולה משום שבכל רגע יש לו ד"א חדשות⁹⁰⁰ ומחמת חומרא החמירו על עצמם מחשש שמא תעמוד הספינה ולבסוף חזר ר' יהושע ופסק בספינה כר"ג שגם בעומדת שרי מעיקה"ד דנמצאים באוויר מחיצות ששבתו בהם מבעו"י.

ולדעת **ר' זירא** - **ר' יהושע** [לפני שחזר בו] **ור"ע אוסרים גם במהלכת מעיקר הדין לילך חוץ**

מרש"י [וכוונת **תוס'** במה שכתבו "שאיכא מחיצה לגבי אחריני" היא שלגבי בני החצר – כל החצר מותרת ולכן אין החלק שמחוץ לתחומו נחשב "מקום האסור" משא"כ בקעה שבה מקום שמחוץ לתחומו הוא לכולם מקום האסור. [וצ"ע בזה דהא גם בקעה היא כולה מקום המותר למי שתחומו הוא בכל הבקעה ודוחק לומר שתוס' דברו רק במקרה שאין אדם שכל הבקעה היא תחומו] **ובתוס' הקשו על רש"י** דבגמ' כתיב על דברי ר' הונא שיש לו חצי חצר "מהו דתימא: ליחוש דלמא אתי לטלטולי בכולה - קא משמע לך" ומשמע ששרי לטלטל בחצי החצר **ועי' תוס' רא"ש** שמיישב שנראה לו דגרסי' דילמא אתי לטילולי בכולה דאם נתיר לו לילך בחצי העיר דרך אדם לטייל בכל חצרו קמ"ל. עכ"ל תוס' רא"ש.

⁸⁹⁸ רש"י גרס בגמ' "תקרות הבית חובטות" – בלשון רבים והיינו שסתם תקרות הם חובטות ועל כן גם בבית שבחצר התקרה חובטת [וצע"ק למה לא כתב "בתים" בלשון רבים]. אבל פשוט שבחצר איירי בתקרה אחת ולא בכמה תקרות כנלענ"ד וצ"ע.

⁸⁹⁹ **ויל"ע** אי רק בהיכר כזה של תקרה מיקל ר' הונא לזרוק חפץ למקום שאסור לו ללכת בו או ששרי בכל היכר ומה הגדר בזה **ולהלכה** אין בזה נפק"מ כי אין הלכה כר' הונא.

⁹⁰⁰ כתבתי עפ"י לישנא אחרונה ברש"י מב: סוד"ה נוטלתו שעליה כתב רש"י "וזה עיקר".

מד' אמותיו [ומש"כ בברייתא שלא הילכו כי רצו להחמיר על עצמן - עיי' הערה⁹⁰¹] וכ"ש שבעומדת אוסרים מעיקה"ד דעומדת הוויא ממש כהניחוהו בדיר וסהר שבהם אוסרים ר' יהושע ור"ע מעיקה"ד ולבסוף חזר בו ר' יהושע במהלכת וסבר במהלכת כר"ג ששרי כי יש לו כל רגע ד"א חדשות.

להלכה - אמרי' הגמ' **שרב** פסק הלכה כר"ג וראב"ע שמקילין גם בהניחוהו בדיר וסהר וא"כ וודאי שגם בספינה עומדת מקילין ואילו **שמואל** פסק הלכה כר"ג וראב"ע רק בספינה. ונחלקו רבה ור' זירא בדעת שמואל האם פסק הלכה כר"ג בספינה אף בעומדת ומשום שעדיין נמצא באוויר מחיצות ששבת בהם - זו דעת **רבה** אן ששמואל פסק הלכה כר"ג רק בספינה מהלכת ומשום שבכל רגע יש לו ד"א חדשות אבל בעומדת פוסק שמואל כר' יהושע ור"ע שאסור לצאת מד' אמותיו.

ופסק השו"ע [תה ו-ז ועיי' משנ"ב שם ס"ק כז - כח] **כרב** שפסק כרבן גמליאל וראב"ע אף בהכניסוהו לעיר אחרת וכ"ש בהיה בספינה שברקק אפי' עמדה. וטעם שפסק כרב אע"ג שר' יהושע בברייתא הכריע כשמואל – עיי' הערה⁹⁰².

ולגבי אי יש בספינה ובקרון איסור ביציאה מחוץ לתחום – עיי' בתשובה שאחרי התשובה הבאה.

ש. האם יש איסור לאדם לצאת מתחומו כשהוא נמצא מעל י' טפחים מהקרקע? ואיך אפשר במציאות לצאת מעל י' טפחים מהקרקע?

ת. ר' חנניא מסתפק אם יש איסור לצאת מתחומו כשהוא מעל י"ט מהקרקע והגמ' לא פושטת את הספק.

ואומר ר' חנניה שדבר זה שייך במציאות בשתי צורות א. כגון שיש עמוד גבוה י' ורחב פחות מד'⁹⁰³ וחלקו נמצא בתוך התחום וחלקו – מחוצה לו וכך יכול האדם לעלות על העמוד כשהוא בתוך התחום ולצאת מעל העמוד לרה"ר. אבל אם העמוד רחב ד' – אומרת הגמ' דהוא נחשב כקרקע ופשוט שיש איסור תחומין כשנמצא עליו ב. בכגון שאדם קופץ באוויר

⁹⁰¹ כתבו תוס' שהיינו שהחמירו כדעתם שגם בזה אסורים מעיקה"ד לצאת מד' אמותיהם אי נמי - שאירי שהיתה הספינה למעלה מיי"ט ומעיקה"ד סברו שאין תחומין למעלה מי' אך החמירו על עצמן.

⁹⁰² כתב **בב"י** שפסקו רי"ף רמב"ם רא"ש ותוס' **כרב ועיי' ברי"ף** שהביא שרבותיו פסקו כשמואל [וכן כתוב ברבינו חננאל שהוא רבו של הרי"ף כמ"ש הערוה"ש יו"ד קפו טז והחשק שלמה לעיל ל:]: משום שכתוב בברייתא שכך הכריע ר' יהושע ודחה אותם הרי"ף דלא אמרי' הלכה כדברי המכריע בברייתא אלא רק במשנה ועוד כתב שר' יהושע הוא חולק ולא מכריע [וצ"ב דהא כתוב בברייתא בהדיא שר' יהושע הכריע ומה שחולק במשנה על ר"ג זה רק על הכניסוהו לעיר אחרת או דיר וסהר אבל בספינה י"ל שמודה המשנה לברייתא שסובר כר"ג וא"כ מדוע אינו חשיב "מכריע"?] ועוד שממעשה דר' נחמיה בן חכילאי שאמרה הגמ' [מד]. בסתמא "והא אמר רב הלכה כר"ג" משמע שכן הלכה **עכ"ד הרי"ף**.

⁹⁰³ ואפי' אם ארכו יותר מד' עדיין לא חשיב קרקע.

[ופרש"י ע"י שם⁹⁰⁴] עד למעלה מעשרה טפחים או⁹⁰⁵ שהוא נמצא בספינה שגבוהה מקרקעית הים למעלה מ"י טפחים⁹⁰⁶.

להלכה – פסק מרן [תד א] שזה ספק אם יש תחומין למעלה מעשרה או לאו; ומה שיהיה בדרבנן, יהיה ספיקו להקל.

וברמ"א שם כתב דביותר מיב מיל – למ"ד דהוא דאו' להחמיר עכ"ד וכתב **המשנ"ב** [תד ז] דמדברי **המחבר** שכתב ומה שיהיה בדרבנן וכו' משמע שמצדד **להלכה** להחמיר ביבשה בחוץ ל"ב מיל אפילו בלמעלה מעשרה שהוא ספק דאורייתא⁹⁰⁷ ובביאור **הגר"א** נוטה דעתו להפוסקים דלעולם הוא דרבנן עכ"ל **המשנ"ב**.

ש. האם מותר לאדם לעלות בשבת על ספינה או קרון המונהגים ע"י גוי ולצאת עמם מחוץ לתחום ומדוע ומה הדין אם עולה בע"ש ויוצא בשבת מחוץ לתחום ומדוע [תוס']?

ת. לגבי לעלות לספינה בשבת – בתוס' [מג. ד"ה הלכה] מובא **שרשב"ם** התיר לעלות לספינה בשבת [אפי' אם הספינה בתוך י' לקרקעית הים] כיוון דאיהו לאו מידי קעביד אַן אין לו אלא ד"א [אפי' בתוך הספינה] כי לא שבת באוויר מחיצות עכ"ל והיינו שאיירי

⁹⁰⁴ אין הכוונה שהשתמש בשם המפורש שהרי אסור להשתמש בו מלבד במקדש [ע"י משנה סוטה לו: - לח.]. אלא בשמות קודש שמותר לאומרם וכמו שמותר להשתמש בספר יצירה שיש בו שמות קודש כדי לפעול דברים שלא כדרך הטבע – ע"י שו"ע יו"ד קעט טו ובש"ך שם ס"ק יח [אלא שכתב הש"ך שם שבע"י לזה קדושה וטהרה שאינה מצויה בדור שלנו עיי"ש] ויש להעיר שיוצא מפרש"י משמע שלמטה מ"ט ברור לגמ' שאסור לקפוץ יותר מאלפיים אמה ע"י שם וע"י **רמ"א** תד א שכתב שלמ"ד תחומין ד"ב מיל הוא דאו' – א"כ כשיוצא ע"י שם יש בזה איסור תורה וע"י בספר **חישוקי חמד** [להגר"י זילברשטיין] בסוגיין שמקשה מאי שנא ממלאכת צד שקי"ל [סנהדרין קא. ופרש"י שם ונפסק **להלכה** בשו"ע שכח מה] שלוחשין על נחשים ואין בהם משום צידה וכתב במשנ"ב שם [ס"ק קמג] דאף על גב דע"י הלחש אינו יכול לזוז ממקומו עד שנוכל לתפסו מ"מ מותר דאין זה צידה טבעית עכ"ל [ועיי"ש דמיירי מקום שצידה ממש אסור וכגון שלא רודפים אחריו עיי"ש] ועיי"ש שמסיק הגר"י זילברשטיין שבהכרח שתחומין אינם בגדר "מלאכה" ולא מעשה היציאה אסור כי אם להיות חוץ לתחום וכמו שכתבה התורה שבו איש תחתיו עכ"ל והיינו שבתחומין עצם זה שיוצא חוץ ל"ב מיל זה איסור תורה אפי' אם עושה א"ז בשינוי וכ"כ בקובץ **שיעורים** [להגר"א וסרמן ביצה סימן עג] שבתחומין לא בעי מלאכת מחשבת, דאיסור תחומין הוא איסור בפני עצמו, ואינו מטעם מלאכה, דהא חזינן ביום טוב דלא הותר איסור תחומין לצורך אוכל נפש, עכ"ד וע"י בקובץ **קול תורה** מג תשנ"ח במאמר מהרב חיים קרויס שמק' על הקוב"ש הנ"ל אמאי במחמר כלאח"י אמרי' בפסחים סו: שאינו אסור מהתורה – והרי מחמר אינו אסור מטעם מלאכה עיי"ש שנשאר בצ"ע.

⁹⁰⁵ אפשרות זו אומרת בגמ' בלשון "לישנא אחרינא" והיינו שר' חנינא אמר או את הדוגמא של קופץ או את הדוגמא של ספינה.

⁹⁰⁶ וכתב **הגאון יעקב דאפי' למ"ד כרמלית משפת מיא משחינן**, וכארעא סמיכתא דמיין (בפ' הזורק [שבת ק ב]). שאני תחומין דבהלוך תליא, וכיון דלא ניחא הלוכיה מארעא משחינן: עכ"ל וכדבריו מוכח מהשולחן ערוך שפסק **להלכה** שמשפת מיא משחינן [שו"ע שמה יח] ומ"מ פסק **להלכה** שספינה שגבוהה מ"ט מקרקעית הים – אין בה דין תחומין [שו"ע תד א].

⁹⁰⁷ ובפשטות משמע מדברי מרן ד"ב מיל הוא ונדאי דאו' [ועיי"כ יש להחמיר בלמעלה מ"ט דהוא ספק דאו'] דאילו לדעת מרן י"ב מיל היה ספק דאו' [מחמת שיש בזה מחלוקת ראשונים] – א"כ בלמעלה מ"ט הווי ספק ספיקא והיה לו להקל וצ"ע בזה.

שהוא לא אמר לגוי להשיט את הספינה אלא הגוי משיטה בלאו הכי וא"כ הוא לא עושה כלום ואין איסור לצאת מהתחום כשהישראל לא עבד מידי אלא הגוי מוליכו לצורך עצמו. **והריצב"א** בתוס' הנ"ל חולק עליו וסובר ששיט בספינה דמי לשט בנהר שגזרי' בו שמא יעשה חבית של שייטין [עיי' גמ' ביצה לו:] וכן גזרי' שמא ינהיג הספינה והוי כמוליכה ארבע אמות בכרמלית עכ"ד ריצב"א **וכ"פ הרא"ש** [סימן ג]

[וכמו כן במה שפוסק רשב"ם שאין לו אלא ד"א אפי' בתוך הספינה כי לא שבת באוויר מחיצות – חולקים תוס' וסוברים דאין לגזור מחמת שלא שבת באוויר מחיצות דמשמע בגמ' לקמן שהלכתא כרב ממעשה דנחמיה בן חכילא⁹⁰⁸].

לגבי לעלות לקרון בשבת – כתוב בתוס' הנ"ל שפסק **רשב"ם** בתחילה להקל מטעם הנ"ל דאף שיוצא מחוץ לתחום – היושב בקרון לאו מידי עביד ושוב חזר בן שמא יפגעו בו ליסטים או שמא ישכח וירד דאז אין לו אלא ד"א [פי' וחיישי' שילך יותר מד"א גם ללא סכנה] **ור"י חולק עליו בעיקר ההיתר** וטוען שאם בהמה מנהיגה את הקרון – אסור דחיישי' שמא יחתוך זמורה.

להלכה – **לגבי ספינה פסק בשו"ע** [שלט ז'] דספינה, אם היא יושבת בקרקע הים ואינה שטה כלל, מותר ליכנס בה **עכ"ל** וכתב **במשנ"ב** ס"ק לה אבל אם שטה אסור ליכנס בספינה מפני דנראה כשט בעצמו **עכ"ל** והיינו דאיכא למיגזר שמא יעשה חבית של שייטין וכדאיתא בביצה לו: וזה כדעת ריצב"א ורא"ש שאסרו לשוט בספינה בשבת.

לגבי קרון – כתב **רמ"א** [שה יח ועיי"ש בביאור הנ"ל ד"ה גם] לאסור מטעם שמא יחתוך זמורה. וגם **בב"י** מסכים להאי דינא אף שלא הביאו בשו"ע.

הערה: ולגבי **אי להלכה יש איסור תחומין ביושב בקרון או בספינה והגוי מנהיג** או שאסור רק מחמת שנראה כשט ושמא יחתוך זמורה: **לגבי ספינה** – עיי' **שו"ת הרמב"ם** [שבת מג'] שכתב לגבי ספינה – שאם היא למטה מי' – יש איסור תחומין מדרבנן [והוסיף שאפי' ביי"ב מיל – איסור תחומין בכרמלית הוא מדר' דדווקא במחנה ישראל שהוא רה"ר אמרי' שי"ב מיל הוא מהתורה] אבל למעלה מי' – אין איסור תחומין כלל בכרמלית עכ"ד הרמב"ם בתשובה⁹⁰⁹ והביאו **בשו"ת הרדב"ז** ג תקמ ומשמע שפוסק כהרמב"ם ועיי' הערה⁹¹⁰ וכן פסק

⁹⁰⁸ עיי' הערה קודמת.

⁹⁰⁹ והרמב"ם שם מתיר לכתחילה לשוט בספינה למעלה מי' ולא חייש לשמא יעשה חבית של שייטין ובוזה סובר כהרשב"ם ולא כהריצב"א והרא"ש אמנם בלמטה מי' אוסר הרמב"ם ובוזה לא סובר כהרשב"ם שהתיר גם למטה מי'.

⁹¹⁰ והוסיף שאפילו לדעת החולקים על רשב"ם ז"ל משום משתמש בבע"ח אפשר לי לומר דלאו משום דמודו ליה דאין בכיוצא בו איסור תחומין אלא לפי סברתו מקשים עליו דאע"ג דלית בה משום איסור תחומין לדעתו ז"ל אית בה משום משתמש בבע"ח **עכ"ל** וכ"כ בשו"ת **מהרלב"ח** [כב] אלא שהוא כתב טעם אחר למה החולקים כתבו משום משתמש בבע"ח – דרצו לאסור אף בתוך התחום עיי"ש.

הריטב"א [מג:]: שיש איסור תחומין בספינה אף דמנפשה אזלא⁹¹¹ והביאו בשו"ת מהרלב"ח [סימן כב] ופסק כמותו ולא כהרשב"ם שהתיר גם למטה מי' מחמת דלאו מידי עביד

ולגבי קרון פסק **הריטב"א** [מג:]: לאסור אף בגבוה י' מטעם איסור תחומין דכארעא סמיכתא ואף שהגוי מנהיגו לא גרע מספינה שאסור מטעם איסור תחומין ודלא כהרשב"ם שהתיר עכ"ד עיי"ש והביאו בב"י [רסו יג] וכ"כ הרדב"ז שם והוסיף שדינו לא שונה מכלאי בהמה שבה היושב בקרון חשיב מנהיג את העגלה כמש"כ הרמב"ם כלאים ט ט דאף על פי שלא הנהיג ששיבתו גורמת לבהמה שתמשוך העגלה, עכ"ד הרדב"ז⁹¹² וכ"כ במשנה ברורה [רסו י] בפשיטות שיש איסור תחומין ביושב בקרון. וא"כ בי"ב מיל יהא איסור דאו'.

לגבי רכבת או מכונית שאין היושב מסייע לנסיעה - נראה בפשטות שלא גרע מספינה שגם בה אוסר הרמב"ם משום תחומין אע"ג דלא מסייע מידי וכמותו פסקו הריטב"א והרדב"ז כמובא לעיל ובמכונית או רכבת אסור אף למעלה מי' דהם נוגעים בארץ וכדכתבתי לגבי קרון וא"כ יהא בהם בי"ב מיל איסור דאורייתא.

ש. האם אליהו יכול להתגלות באותה שבת לב' אנשים שנמצאים במרחק של יותר מתחום שבת זה מזה ומדוע?

ת. הגמ' תולה א"ז בספק אי יש תחומין למעלה מי' או אין תחומין למעלה מי'. דאם אין תחומין למעלה מי' - א"כ יתכן שאליהו יתגלה לרב חסדא בסורא וממילא שם יהא תחומו - ואח"כ באותה שבת יתגלה לרבה בפומבדיתא ע"י שיצא מתחומה של סורא בגובה של למעלה מיי"ט⁹¹³ אבל אי יש תחומין למעלה מי' - א"כ לא יכול לעשות כן דאסור לו לצאת מתחומה של סורא אחר שקבע שם שביתתו.

ש. מה הדין באדם שאמר שמקבל ע"ע נזירות ביום שכן דוד בא - האם צריך לחשוש כל יום שהמשיח יגיע באותו יום? ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' [מג.] כתוב [לפי הסבר הגמ' בדף מג:]: שאם נדר בחול - צריך לחשוש שהמשיח יגיע באותו יום. ואע"פ שיום קודם ביאת המשיח צריך לבוא אליהו

⁹¹¹ ועי' בריטב"א שכתב וז"ל ולענין לצאת חוץ לתחום שבת ע"י קרון, ... ואף על גב דממילא אזיל או שהגוי מוליכו אין בכך כלום, דספינה נמי מנפשה אזלא ואפילו הכי קא מתסר למ"ד יש תחומין למעלה מעשרה עכ"ל **ודבריו צ"ב** דלא מצינו בגמ' שאסור לירד בספינה בשבת אלא שמי שבא בספינה בשבת אין לו אלא ד"א למ"ד שיש תחומין למעלה מי' אבל מנא לן לאסור לירד בספינה בשבת.

⁹¹² ונראה דמה שכתב הרדב"ז שמסייע להסיע את הקרון - זה לרווחא דמילתא אבל גם בלאו הכי אסור וכמו בספינה שאוסר הרמב"ם בתשובה למטה מי' אף שלא עוזר להפלגה והרדב"ז מביאו **להלכה**.

⁹¹³ ועי' **ריטב"א** שכתב שאם יוצא מתחומו למעלה מיי"ט - למ"ד שאין תחומין למעלה מי' - כשירד מחוץ לתחומו לתוך י"ט אסור לו לצאת ממקומו יותר מד"א עכ"ד הריטב"א ולפי זה היה אסור לאליהו כשנתגלה בפומבדיתא לזוז ממקומו יותר מד"א.

הנביא להודיע על זה כמ"ש בסוף מלאכי [ג כג] הִנֵּה אֶנְכִּי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי בָּוא יִזְם יְקָרָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: - מ"מ יש לחשוש דלמא הגיע אליהו אתמול לבי"ד הגדול והנודר לא ידע מזה⁹¹⁴ וגם כשתגיע השבת צריך לשמור על נזירותו אע"ג שמשיח לא יכול להגיע בשבת⁹¹⁵ – דיל"ח שאליהו הגיע ביום ה' ומשיח הגיע בערב שבת ועדיין לא נודע לנודר⁹¹⁶. ולגבי נדר בערב שבת או ביום ראשון – ע"י בסוף התשובה.

ואם נדר בשבת או ביו"ט – יתחיל נזירותו רק במוצאי שבת או מוצאי יו"ט דמובטח לנו שאליהו לא בא בע"ש או בעיו"ט⁹¹⁷ כדי לא להטריד את ישראל אז. ולצד שיש תחומין למעלה מ"י – אומרת הגמ' שיש עוד סיבה למה לא יתחיל נזירותו בשבת – דהמשיח לא יכול לבוא בשבת מחוץ לתחום⁹¹⁸.

ואומרת הגמ' שמשמע מהברייתא שאם נדר את נזירותו ביום ראשון - חיישי' שבא אליהו בשבת ואע"ג שבשביל לבוא הוא צריך להגיע מחוץ לתחום⁹¹⁹ – מ"מ סובר תנא דברייתא

⁹¹⁴ כי שם יגלה בתחלה [ריטב"א] ויל"ע מה הדין אם הנודר גר ליד ביה"ד הגדול ויודע שלא הגיע לשם? וכנראה שזה לא מוכרח אלא שמסתבר שלשם יגיע תחילה אולם א"א לסמוך על זה ולפי זה מובן שגם בזה"ז שאין לנו ביה"ד הגדול יל"ח שאליהו הגיע למקום אחר. אמנם ע"י מהר"ץ חיות שכתב וז"ל והרי אין לנו עתה ב"ד הגדול. אלא וודאי שעוד קודם ביאת אליהו יש אפשרות לב"ד הגדול כשיטת הרמב"ם ונכון. עכ"ל ודבריו צ"ב דהא בזה"ז ידוע שלא התכנסו חכמי ישראל לעשות סנהדרין וא"כ הדרא קושיא לדוכתא הרי אין לנו עתה ביה"ד הגדול וצ"ע.

⁹¹⁵ מחמת שאליהו לא יכול לבוא בע"ש וכן לצד שיש תחומין למעלה מ"י – המשיח עצמו לא יכול לבוא בשבת. ⁹¹⁶ כך מסביר האגרות משה [יו"ד ד כה] את דברי רש"י ד"ה דקאי.

⁹¹⁷ יל"ע מה המקור להבטחה זו – ואם נאמר שחז"ל ידעו ברוה"ק – א"כ קשה איך אפשר לסמוך לדינא על מה שנתברר ברוה"ק הא לא בשמים היא וי"ל עפ"י מש"כ האבני נזר אהע"ז א ס"ק יב דהא דלא בשמים הוא, - זה שהנביא אומר כך אמר לי הקדוש ברוך הוא הלכה, אבל כשראה ברוה"ק מעשה שאמר הקדוש ברוך הוא מאמר שאינו הלכה וממילא נוכיח שכך הלכה אינו בכלל זה עכ"ז א"כ ה"ה בנד"ד אם חז"ל קבלו ברוה"ק שלא יבוא ביום מסוים אפשר לסמוך ע"ז להלכה עוד י"ל שאין זה ברוה"ק אלא זה נאמר למשה בסיני ועדיין צ"ב.

⁹¹⁸ וכתב החת"ס [ו צח ד"ה לפי] וז"ל קשה מאי פסקא דש"ס דבן דוד יבא מחוץ לתחום דלמא יתגלה באותה העיר שהב"ד או המלך דר שם ולא ילך חוץ לתחום כלל אבל באמת אין הדעת הנודר בנזיר אביאת בן דוד לבדו אלא איום פרסומו כמ"ש מהרש"א אמשיח בן יוסף וזה יהי' לכאורה שיקבץ כל נדחי ישראל או לכל הפחות כל זקני ישראל ברגע א' ממקומם למקום נועד כמו שעשה מרע"ה במצרי' וזה א"א בלי שיקבצו ממקומם מרחוק ובשבת אי אפשר אלא ע"י קפיצה עכ"ל ומה שאמר שנדר איום פרסומו – צ"ע דהא פרש"י [מג: ד"ה דקאי] דאם נדר בחול – אסור מכאן ואילך גם בשבת דלמא אתא [המשיח] אתמול עכ"ז רש"י – ולפי החת"ס קשה מה בכך שאתא אתמול הרי עדיין לא התפרסם? אעכ"ח דלא אזלי' בתר הפרסום אלא בתר יום ביאתו ועצם ביאתו היא מחוץ לתחום וכמו ביאת אליהו הנביא שהיא מחוץ לתחום. וכן משמע מהרשב"א [מג: ד"ה כבר] שמקשה אמאי מותר כשנדר בשבת דלמא אתא אליהו היום ה' ומשיח ביום ו' [ותירץ דאלו בא משיח קודם נדרו גם הוא לא היה נזיר כלל משום יום שכן דוד בא קאמר הא אם כבר בא אינו נזיר כלל] עכ"ל ומוכח דס"ל דלא כהחת"ס שבתר יום פרסומו אזלינן דא"כ לק"מ דהא לא התפרסם שבא בע"ש.

⁹¹⁹ וכשאליהו מתגלה – אינו עושה עבירות וכמו שכתוב בגמ' ב"מ קיד: שאל רבה בר אבוא לאליהו מה לכהן בבית הקברות ע"ש וע"י בתרוה"ד פסקים וכתבים קב שכתב דאע"ג דאשת אליהו מותרת להינשא

שיש לחוש מספק שמא אין תחומין למעלה מי⁹²⁰ וכמו כן אם נדר בערב שבת צריך לחשוש שאלהיו בא אתמול – ביום ה' ומשיח יבוא בער"ש דאין טורח לישראל בה שמיח מגיע בער"ש כי אז הגויים יכינו צרכי שבת.

הערה: כתבו תוס' [מג: ד"ה ואסור] בשם ר"ת שמש"כ "יום שבן דוד בא" הכוונה שיכול לבוא. עכ"ד ומשמע שאם אמר שיהא נזיר ביום שיבוא משיח בפועל - אינו נזיר גם אם נדר ביום חול ואע"ג דסוגיין ס"ל שספק נזירות להחמיר וכמ"ש הגמ' לגבי נדר ביום א' "סיפוקי מספקא... ולחומרא" י"ל שמ"מ לא חוששים שיבוא פתאום המשיח וכמו שהתרנו לכהן לשתות יין ויש להעיר דמרש"י משמע ש"בן דוד בא" הכוונה שבא ממש שהרי כתב [בד"ה דקאי] דרק בשבת שבה נדר מותר ביין אבל לשבת הבאה אסור דלמא אתא בן דוד אתמול עכ"ד.

להלכה – פסק הרמב"ם [נזירות ד יא] כדברי הברייתא שאם נדר בשבת או ביו"ט נזירות ביום שבן דוד בא מתחיל נזירותו במוצ"ש או מוציו"ט אולם לא מטעמא דגמ' אלא מטעם אחר – "שהדבר ספק אם יבא בשבת או ביום טוב או לא יבוא, והואיל והוא ספק ביום שנדר לא חלה עליו נזירות שספק נזירות להקל" ועי' כס"מ שם שסבר שגמ' דידן סוברת כמ"ד שספק נזירות להחמיר ולכן אמרה את הטעם שאלהיו לא יכול לבוא בער"ש אבל **להלכה** שקי"ל שספק נזירות להקל [עי' רמב"ם נזירות ב ט] א"צ לטעם זה אלא מחמת ספק אם אתי בן דוד בשבתות וימים טובים משום דאין תחומין או לא אתי משום דיש תחומין⁹²¹ ועי' שו"ת תורת חיים למהרש"ש [הג"ר חיים שבת] - מגדולי רבני איטליה לפני כארבע מאות שנה] חלק ג סימן כב ד"ה ואיברא דכתב דצ"ל דכוונת הרמב"ם שמה שאמר הנודר "ביום שבן דוד בא" הכוונה שראוי לבוא וכדברי ר"ת בתוד"ה ואסור [דף מג: עכ"ד ועי' קרן אורה נזיר סו. ד"ה והרמב"ם שכתב דוודאי שאם נדר שיהא נזיר ביום שבן דוד בא בפועל - א"כ זה ספק ואינו נזיר מספק ועי' בהערה שבסוף התשובה שהבאתי את דברי ר"ת הנ"ל.

דהוא חשיב מת [וא"כ קי"ל ש"במתים חפשי" ואינו חייב במצוות] מ"מ הוא שומר את כל התורה עי"ש.
⁹²⁰ והיינו בספק דאורייתא כנזירות. ולפי זה יתכן שמופלא הסמוך לאיש למ"ד שנדריו חלים רק מדרי' [עי' נידה מו: שנחלקו בזה אמוראים ועי' רמב"ם נזירות ב יג שהלכה שזה דאוי אבל בראב"ד שם מסתפק מה ההלכה בזה] – יכול להקל ולא לחוש שאלהיו בא מחוץ לתחום בשבת.

⁹²¹ ועי' בלח"מ שם שמקשה דא"כ בחד בשבא לישתרי דכיון דספק נזירות להקל ומספקא לן אם יש תחומין או לא וא"כ ספק אם אליהו יכול לבוא בשבת? ותירץ דלדידן דס"ל ספק נזירו להקל אינו מוכרח שאלהיו יבוא יום לפני המשיח אלא יכול לבוא כמה ימים קודם וכל מה שאמרה הגמ' שאלהיו יבוא יום קודם זה כדי לישב למ"ד שספק נזירות להחמיר למה בשבת א"צ להיות נזיר אבל למ"ד שספק נזירות להקל א"צ לתירוץ זה ואיכא למימר שאלהיו יכול לבוא כמה ימים קודם המשיח.

ש. אדם שיצא מחוץ לתחום – איזו תקנה יכולים לעשות כדי שיוכל להכנס?

ת. בגמ' [דף מג:] אמר ר' נחמן לר' חסדא ששרי להעמיד שם אנשים שיעשו מחיצה מסביבו והמחיצה תגיע עד פחות מב' אמות סמוך לתחום וכך יוכל להיכנס. ואומרת הגמ' [דף מד:] שזה בתנאי שהאנשים שמהם נעשית המחיצה לא ידעו שהם באים בשביל לעשות מחיצה המתרת דאם הם יודעים – הוויא ככל מחיצה המתרת שאסור לעשותה לכתחילה בשבת [ובטעם הדבר שמהני מה שהאנשים לא ידעו עי' הערה 922] ועוד תנאי – שישתמשו באותם אנשים רק פעם אחת דפעם השניה הוה ליה כלדעת⁹²³.

ויסוד ההיתר הזה שיכול להכנס לעיר ע"י מחיצה של בני אדם – אומרת הגמ' שהוא מחמת שר' נחמן סובר כרב שהלכה כרבן גמליאל שאם הביאוהו גויים לעיר – כל העיר כד"א וא"כ ה"ה בהקיפוהו בני אדם שהווי כהכניסוהו לעיר וא"כ כל ההיקף חשיב כד"א ויכול האדם ללכת בכל שטח ההיקף⁹²⁴ וכיוון שנכנס לתחומו בהיתר ע"י מחיצת האנשים הנ"ל [היינו כשהיקף האנשים הגיע לתוך תחומו, או – לדעת ר"א המובאת בהמשך התשובה – גם כשהגיע פחות מב' אמות סמוך לתחומו וכדלהלן] – נותנים לו כבר רשות ללכת בכל תחומו וכמו שאמרנו לעיל מא: גבי הוצרך לנקביו שאם חזר לתחומו בהיתר כיוון דעל – על. אבל לרבי יהושע שסובר שבהביאוהו לעיר אחרת אין לו יותר מד"א – ה"ה הכא אין לו יותר מד"א ולא יכול להכנס לתחומו ע"י מחיצת האנשים⁹²⁵.

⁹²² רש"י פירש בד"ה שלא לדעת – דמשום עשיית אהל ליכא למימר, דאין דרך בנין בכך עכ"ל וכתב הלבוש [תרל"ב ומובא בבבאור"ל סעיף יב בד"ה ובלבד] שכיון שאינו יודע שהועמד שם בשביל מחיצה לא הוי דרך בנין וקביעות אלא דרך ארעי ומותר, עכ"ל ועי' ברבינו יהונתן שמביא טעם אחר וכותב שהווי כשווג ועי' ט"ז [שסב סוס"ק ג] שמקשה עליו דמ"מ זה שהביאם הוא מזיד ועי' באורחות חיים [א רסו מובא בב"י שסב ה] בשם הרשב"א שהאיסור שידעו האנשים שבאים לשם מחיצה הוא כדי שלא יהי לה קול ויבא שבת לידי זלזול עכ"ל יל"ע הא בברייתא המובאת בגמ' כתוב "לא יעמיד בה אדם בהמה וכלים, ולא יזקוף את המטה לפרוס עליה סדין – לפי שאין עושין אהל עראי בתחילה ביום טוב" וא"כ לכאוי זה לא מטעם שיבואו לזלזל וצ"ע עוד יל"ע האם דעת רבינו יהונתן והאורחות חיים הנ"ל מותר לעשות מחיצה מתרת גם ע"י חפץ דומם כשזה ששם את המחיצה לא יודע שהיא מתרת וצ"ע בזה.

⁹²³ ובטעם שהו"ל כלדעת – כתב המרדכי [סי' תצח ומובא בב"י שסה ב] בשם מהר"ם מרוטנבורג דשמא ירגישו בדבר קודם שיספיקו לגמור עכ"ל וצ"ב מה הכוונה "לגמור" דלכאוי אם זה פעם שניה יש לחוש שיבינו מיד וי"ל דאפי' אם רואה שעכשיו לא שמים לב – יל"ח ששימו לב קודם שיגברו לעשות המחיצה ויגמרוה באיסור ועי' בספר שמירת שבת כהלכתה [כד הערה קכה] שכתב דלפ"ז מצינו היתר לשמחת – תורה דמותר לשבת – כשהמחיצה מבני אדם קיימת – בשעת הריקוד, אפי' בשעה שנושאים ס"ת ביד עכ"ל וצ"ע אי אפשר להשתמש בהיתר זה יותר מפעם אחת.

⁹²⁴ ויל"ע מה השוואה בין נידון דידן לבין הכניסוהו לעיר דשאני התם שצריכים לתת לו ד"א חדשות וכיוון שכך – נותנים לו כבר את כל העיר וכמ"ש תוס' מד. [ד"ה או] אבל כאן – הרי כבר יש לו ד"א ולמה ליתן לו יותר הלוא זה ממש דומה לאדם שתחומו מגיע עד אמצע עיר – שאסור לו לילך בכל העיר והכא נמי תחומו מגיע עד סוף ד"א שלו ולמה שניתן לו לילך יותר וי"ל ששאני אדם שנכנס לתוך עיר שיש לו אלפיים אמה ובכה"ג לא נתנו לו יותר אבל בנד"ד שיש לו רק ד"א – אם נכנס לתוך עיר יש לו את כל העיר. ומיהו כל זה בנכנס לעיר אבל אם נכנס רק לתחום העיר – זה תלוי במחלוקת ר"א ורבנן גבי הבלעת תחומין כנלענ"ד וצ"ע.

⁹²⁵ וכתבו תוס' [מד. ד"ה או] דמשמע בגמ' שאם נכנס לתוך תחומו ע"י מחיצת האנשים הנ"ל – שרי

ואומרת הגמ' שכמו כן סובר ר' נחמן כר"א במשנה לקמן נב: שסובר שהיוצא ב' אמות מתחמו ויש לו ד"א שיכול על ידיהם לחזור לתוך תחומו ב' אמות – ברגע שנכנס לתחמו בהיתר מותר לו לילך בכל תחמו דאמרי' "הבלעת תחומין" ועל כן א"צ שיהא "מלו גברא" [- היינו שתגיע מחיצת האנשים לתוך תחומו] אלא סגי שתגיע מחיצת האנשים עד ב' אמות מתחמו – ואז ברגע שהאנשים יתפזרו יש לו ד"א חדשות שמכוחם יכול להכנס בהיתר לתוך תחמו וממילא יכול לילך בכל תחמו אבל חכמים לקמן במשנה שם סוברים שהיוצא אפי' אמה אחת – אינו יכול להכנס יותר מג' אמות ואסור לו לילך בכל תחמו ולכן אם לא תגיע מחיצת האנשים לתוך התחום – הוי כמי שיצא אמה שיש לו רק ד' אמות ולא יותר.

ולגבי אי בעי' שהאנשים יעמדו על מקומם או שיכולים ללכת – עיי' הערה 926.

ולגבי אי ההיתר הזה הוא רק לרבנן דר"א שמתירין תוספת אוהל ארעי בשבת או גם לר"א שאוסר תוספת אוהל ארעי – עיי' הערה 927

הערה: מה שכתבתי בתשובה שההיתר של ר' נחמן שא"צ שיהא מלו גברא זה רק לפי ר"א במשנה לקמן נב: - זה עפ"י מה שמבואר בגמ' בסוגיין שנחלקו חכמים ור"א במשנה לקמן נב. לגבי יצא בשוגג אי אמרי' הבלעת תחומין ור' נחמן שהתיר הבלעת תחומין בסוגיין פסק כרבי אליעזר. אבל עיי' רש"י לקמן נב: שאומר בד"ה מי שיצא שאירי במתני' לקמן נב: שיצא במזיד שלא לצורך מצווה ולכאוי זה דלא כסוגיין דמשמע שבשוגג גם רבנן מודים

לו לילך בכל תחמו גם לדעת חכמים במשנה לקמן נב: שאומרים שמי שיצא אמה אחת חוץ לתחמו – יש לו ד"א ויכול להכנס ג' אמות בתוך תחמו אך לא יותר מ"מ בנד"ד – מודים חכמים שאם נכנס בהיתר לתוך תחמו ע"י מחיצת האנשים – יכול ללכת בכל תחמו וטעם הדבר – למה שונה דין נכנס ע"י אנשים לדין נכנס ג' אמות אע"פ שבתרווייהו נכנס בהיתר – כתבו תוס' ששאני הכא כשנכנס ע"י מחיצה של אנשים שכבר יצא מד"א שנתנו לו חכמים לפני שנכנס לעיר ורבנן צריכים לתת לו ד"א חדשות - וכיוון שכך נותנים לו כבר את כל תחמו אבל כשיצא אמה ויש לו כבר ד"א וא"צ לתת לו ד"א חדשות על כן גם כשנכנס – אין נותנים לו את כל תחמו.

926 **בשו"ע** [שסב ה] כתב שמהני כשהם מהלכים **עכ"ד** וטעם שזה לא דמי לבהמה שבעי' שתהא כפותה כתב **המג"א** [ס"ק ח] דמ"ש הרמב"ם שלא יודו היינו שלא תברח... ובאדם א"צ שיהי' כפות דאין אדם הולך ממקומו אלא לצורך ולא חיישי' שמא יברח **ועי' בשעה"צ** ס"ק כ שכתב שמקור ההיתר של מחיצת בני אדם מהלכת הוא מעובדא דרבא [עירובין מד:]: כד הוי אתי מפרקיה והיו מהלכין אחריו סיעה גדולה של בני אדם, וממשיך השעה"צ ואומר "ואיכא למימר שדוקא בכהאי גוונא שלא שכיח שיתפרדו, אבל באנשים מועטים מסתברא שאין לסמוך על זה, דלמא יתפרדו בתוך כך עד שיהיה ביניהם פרוץ מרובה על העומד אחרי דבעינן שלא ידעו שהעמידו לשם מחיצה" **עכ"ל** ומקור השו"ע – כתב **בב"י** דהוא **משו"ת הרא"ש** [ב יט] עכ"ד וצ"ע דהרא"ש מסתפק שם – דכתב שמצד אחד ממעשה דרבא [בדף מד:]: משמע שהיו מהלכים ומצד שני ממעשה דנחמיה ב"ר חנילאי שאמרה הגמ' שאירי בדלא מלו גברי – משמע שהיו עומדים ובשו"ת הרא"ש כתוב שזו שאלה ששלח הרא"ש לרבו ולא כתוב מה רבו הכריע וצ"ע.

927 **יל"ע** אי כל ההיתר דמחיצה ע"י בני אדם שאינם יודעים הוא רק לרבנן דר"א שמקילים בהעמדת מחיצה שאינה מתרת אבל לר"א שאפי' בשאינה מתרת מחמיר – ה"ה בשאינם יודעים שאסור או שבכה"ג שאינם יודעים גם ר"א מתיר. ובפשטות מזה שהגמ' העמידה את הברייתא שעושה אדם את חברו דופן כדי שיאכל וישתה וישן – רק כרבנן ["אידי ואידי רבנן"] משמע שלר"א אסור ולדינא אין בזה נפק"מ דהא הלכה כרבנן.

לר"א שאמר הבלעת תחומין ואילו בסוגין דאיירי בשוגג - אמרי' שר"נ שהתיר ס"ל כר"א. ועי' חזו"א [ק (טז) ד"ה נב ב'] שכתב דגם רש"י מודה דחכמים נחלקו על ר"א גם בשוגג עכ"ד והיינו שדברי רש"י שם שאיירי שיצא במזיד כוונתם שלר"א שרי אף ביצא במזיד אבל לרבנן לא שרי אף ביצא בשוגג **אבל עי' שעה"צ** תה ה שכתב שדעת רש"י שרבנן אסרו דווקא במזיד ודלא כהחזו"א הנ"ל ויל"ע לדעת השעה"צ איך יתיישבו דברי רש"י הנ"ל עם הגמ' בסוגיין שאומרת שרבנן אומרים אף בשוגג שלא אמרי' הבלעת תחומין וצ"ע.

להלכה – במחלוקת ר' יהושוע ור"ג פסק מרן [תה ו-ז] כר"ג.

ולגבי אי שרי לעשות לאדם שיצא מחוץ לתחום בשוגג מחיצה של אנשים – פסק מרן [תה ד] שמותר ועיי"ש שזה רק אם יצא בשוגג אבל אם יצא במזיד – אף אם עשו לו מחיצה של אנשים אינו יכול לילך שם יותר מד"א.

ולגבי הבלעת תחומין פוסק מרן בסימן תז סעיף ב דביצא לדבר מצווה אמרי' הבלעת תחומין וכתב **המג"א** בסימן תא ס"ק א דה"ה ביצא באונס והובא במשנ"ב שם ס"ק ב והוסיף **המשנ"ב** דה"ה ביצא מרוב טרדתו וכתב בשעה"צ ס"ק ה שפסק **המג"א** הוא כחכמים דר"א ושסובר **המג"א** כרש"י לקמן דף נב: שרבנן פליגי רק במזיד אבל בשוגג גם רבנן מודו דאמרי' הבלעת תחומין **ועי' בחזו"א** [ק (טז) ד"ה נב ב] שסובר שחכמים פליגי על הבלעת תחומין גם בשוגג ולדינא פוסק החזו"א כר"א שאמרי' הבלעת תחומין בשוגג **כך שלדינא אין הבדל בין פסק המשנ"ב והחזו"א דלתרווייהו אמרי' הבלעת תחומין בשוגג אלא שנחלקו המשנ"ב והחזו"א האם זה כחכמים או כר"א**.

ולגבי אי אפשר להתיר ביצא באונס לעשות מחיצה עיי' אמירה לגוי – עיי' הערה ⁹²⁸.

ש. אנשים שכבר שימשו פעם אחת בתור מחיצה חיה – האם מותר לקחתם עוד פעם להעשות מחיצה? ומדוע?

ת. רבא אמר שלא. ואומרת הגמ' משום "דהוה ליה כלדעת" ⁹²⁹.

ש. מהו פקק החלון והאם מותר לפוקקו בשבת או לא ומדוע?

ת. "פקק החלון" הוא חפץ שמשתמשים איתו לסתום חלון שבכותל או בגג [פקק הוא מלשון סתימה בארמית – עיי' ערוך ערך פקק(א)].

⁹²⁸ לכאוי' יש להתיר עשיית מחיצה ארעית שהיא אסורה רק מדרבנן - עיי' אמירה לגוי וכדקיי"ל בסימן שז ה להקל אמירה לגוי באיסור דר' לצורך הרבה ועיי' במג"א שם שזה כולל מניעת צער. וכמו כן אולי יש להקל להגיד לגוי שיקחנו ויביאנו לתוך התחום דבפשטות זה ג"כ בכלל ההיתר הנ"ל [ואף אם האדם נמצא ברה"ר מ"מ נשיאת אדם זה דרבנן דחי נושא את עצמו] וצ"ע לדינא.

⁹²⁹ והיינו דקרוב הדבר שידעו [שו"ע ש סב ה].

ודינו הוא: שאם הפקק קשור לקיר הבית ע"י חבל וגם אינו מונח על הרצפה בזמן שהחלון פתוח אלא תלוי באוויר – לכו"ע שרי לפקוק בו דלא מחזי כמוסיף על הבנין בשבת דהא ניכר שבר מע"ש היה מחובר לקיר. אבל אם אינו קשור לקיר או שהוא קשור לקיר אבל הוא מונח על הרצפה כשהחלון פתוח – נחלקו תנאים אי שרי לפקוק בו ולא מחזי כבונה כי הוא תוספת ארעית – זו דעת רבנן או שלא פוקקין בו דגם תוספת ארעית מחזי כבונה – זו דעת ר"א. ולכו"ע מדאורי שרי דזה בנין עראי וכל המחלוקת היא אם יש איסור מדרבנן.

להלכה – פסק מרן [שטו א] כרבנן.

ש. הוספת מחיצה לסוכה – האם שרי בשבת וביו"ט או לא ומדוע?

ת. הגמ' מביאה בזה סתירה בבריתות – אחת מתירה ואחת אוסרת ומחלקת הגמ' בין אם התוספת מכשירה את הסוכה כגון שהיו לה ב' דפנות והוסיף דופן שלישית – לכו"ע אסור. דאין זה תוספת עראי אלא בנית מחיצה חדשה דעד עכשיו לא היה לזה שם אוהל אבל אם היו כבר ג' דפנות ובשבת מוסיף דופן רביעית שבלעדיה כבר יש אוהל – נחלקו תנאים לרבנן שמתירים תוספת בפקק החלון – שרי ולר"א שאוסר תוספת של פקק החלון [אם אינו קשור ותלוי] – אסור וכדי ליישב הסתירה בין הבריתות אומרת הגמ' שב' הבריתות כרבנן סבירא להו⁹³⁰ וברייתא שאוסרת איירי בדופן ג' וברייתא שמתירה איירי בדופן ד'⁹³¹.

ש. ומה הדין בהוספת מחיצה ע"י ששם אדם בתור מחיצה בסוכה ומדוע?

ת. במקרה שהסוכה כשירה גם ללא המחיצה שנעשית ע"י העמדת האדם – אומרת הגמ' שתמיד שרי⁹³².

⁹³⁰ היה אפשר לומר שהאוסרת ס"ל כר"א אלא שהגמ' מעדיפה להעמיד את שתיהן כרבנן שכמותם ההלכה כנלענ"ד.

⁹³¹ יל"ע אי גם בסוכה שאינה של מצווה יש חילוק בין דופן שלישית לרביעית. ומלשון רש"י בד"ה בדופן שלישית שכתב וז"ל "דבשתי דפנות אין קרוי אהל, וכי עבד בה דופן שלישית - משוי ליה אהל... והא דתני מותר - בדופן רביעית, דבלאו הכי הוי אהל" עכ"ל – משמע קצת דאף בסוכה שאינה של מצווה יש חילוק בין דופן שלישית לרביעית מדנקט רש"י לשון "אוהל" ולא "סוכה" "מיהו הברייתא של "נפל דופנה" איירי בסוכות וכמש"כ בהמשך הברייתא שאיירי ביו"ט והיינו יו"ט של סוכות וכן הברייתא השניה "עושה אדם את חבירו דופן כדי שיאכל וישתה וישן" ופרש"י "עיקר מצוותה של סוכה בשלשה דברים הללו" – מוכח שבשל מצווה איירי וצ"ע בזה.

ולהלכה – עי' בשו"ע [שטו א] שכתב בהדיא שרק מחיצה המתרת כמחיצה של סוכה או מחיצה המתירה טלטול אסור לעשות בשבת ומשמע שמחיצות של אוהל שרי אפי' לעשות את כל ארבעת המחיצות.

⁹³² ובפשטות – זה רק לרבנן שמתירי העמדת מחיצה ארעית שאינה מתרת וכמו בפקק החלון שלדעתם א"צ שיהא קשור ותלוי אבל ר"א יאסור גם בבן אדם. ויל"ע אי גם בבן אדם שאינו יודע שהוא מחיצה – שבזה חכמים מתירים אף במחיצה מתרת – יאסור ר"א וצ"ע בזה [ולהלכה – אין נפק"מ מה דעת ר"א דהא הלכה כרבנן].

ובמקרה שהאדם שנעשה מחיצה הוא מכשיר את הסוכה – שרי רק אם זה שלא בידיעתו ורק פעם אחת וכמו שכתבתי לעיל גבי מחיצת אנשים להתיר איסור תחומין⁹³³.

ש. האם אפשר להפוך רה"ר לרה"י בשבת ע"י עשיית מחיצה מאנשים?

ת. הגמ' אומרת שאפשר אבל רק אם האנשים לא יודעים שהם נעשים למחיצה וכמו כן רק פעם אחת יעשו כן דבפעם שניה הו' כלדעת וכן עשה רבא במחוזא⁹³⁴.

ממשנה מד: עד משנה מה.

ש. אדם שיצא מחוץ לתחום בהיתר [היינו לצורך פיקו"נ או קידוש החודש וכדו'] באלו דברים הקילו לו ומדוע?

ת. במשנה כתוב שמי שיצא מחוץ לתחומו – הקילו לו שיש לו אלפיים אמה לכל רוח ממקום שבו בא להציל⁹³⁵.

ונחלקו אמוראים באם תחומו החדש [דהיינו האלפיים אמה לכל רוח שהתירו לו ללכת] מגיע עד תחומו הישן – האם כשנכנס לתחומו הישן חוזר הוא להיות בן תחומו הישן כאילו לא יצא וזה נקרא בלשון הגמ' "הבלעת תחומין מילתא היא" דהיינו שכשהתחום החדש מובלע בתחום הישן – חוזר תחומו להיות בתחום הישן⁹³⁶ – זו דעת ר' שימי בר חייא⁹³⁷ או

⁹³³ ולגבי אי איכא בזה חשש תעשה ולא מן העשוי בזה ששם קודם סכך וא"כ הדופן [דהרי את הסכך וודאי אסור לשים בשבת וביו"ט דזה עשיית אוהל ארעין] – הדין הוא שאם הסוכה לא הייתה כשירה לפני יו"ט – ע"י רמא תרלה א דיש בזה חשש תולמ"ה ואם הסוכה הייתה כשירה לפני יו"ט וביו"ט נפל הדופן ע"י בשו"ת רב פעלים [להבן איש חי א לד] שאם אחר שנכנס יום טוב וישב בסוכה, דאז חל על הסכך קדושת המצוה – אין בזה חשש תולמ"ה דהסוכה כבר הייתה עשויה מעיו"ט.

⁹³⁴ ומ"מ שרי לטלטל רק מה שהיה מונח כל השבת ברה"ר ואין היתר להוציא מבית או מחצר לתוך מקום ברה"ר המוקף מחיצה של אנשים דאין להוציא מרה"י של אדם פרטי לרה"י השייכת לכלל ללא עירוב.

⁹³⁵ וע"י תוס' ר"ה כג: ד"ה לא שכתבו שלר"ג שסובר שהכניסוהו לדיר וסוהר מהלך את כולה - ה"ה שגם לפני תקנת ר"ג יכול לילך בכל מקום המוקף שנמצא בו אפי' אם זה יותר מד"א ותקנת ר"ג הזקן הייתה שגם חוץ למקום המוקף הולך אלפיים לכל רוח אילו שבת במקום המוקף ועי"ש שלמסקנת תוס' - גם עיר שאינה מוקפת חשיבא כמקום המוקף לגבי זה דכולה נחשבת כד"א וא"כ גם בעיר שאינה מוקפת תקנת ר"ג הזקן הייתה שיכול לילך מחוצה לה אלפיים אמה עכ"ל תוס' אלא שצ"ע למה היה חשוב להם לילך מחוץ לעיר אלפים אמה עד שהיה צריך לתקן להם תקנה מיוחדת וכי לא יכלו להשאר בעיר עד צאת החג?!

⁹³⁶ וכתב הא"ר [תז ג] דלדיעה זו [שכמותה נפסק להלכה] חייב היוצא לחזור לתחומו הישן ואין לו רשות להשתמש בהיתר שנתנו לו חז"ל שיש לו אלפיים אמה ממקום שנאמר לו שכבר נעשה מעשה. אולם בגאון יעקב [מד: ד"ה מובלעין] חולק ואומר שאינו חייב לחזור לתחומו אלא שאם חזר לתחומו – שוב דינו כאילו לא יצא. וכמותו נפסק בשעה"צ תז ד עי"ש ויל"ע לדעת הגאון יעקב מה הדין אם חזר לתחומו הישן - בחלק המובלע בתחומו החדש - אך מעונין שתחומו ישאר בתחומו החדש האם נותנים לו?

⁹³⁷ כתבתי עפ"י לישנא אי ברש"י שכתב עליה [בסוד"ה ולא שני] שהוא נראה הגון. אבל לשנ"ב ברש"י – לרי שימי מאחדים את שני התחומין שלו – ויש לו גם את תחום ביתו שהיה לו בער"ש ביה"ש וגם את

שגם אם תחומו נכנס לתחומו הישן – עדיין הוא בן תחומו החדש ואסור לו לצאת ממנו והבלעת תחומין לאו מילתא - זו דעת רבה. ובגמ' מקשה אביי לרבה מהא שרבה עצמו אמר לו לגבי מחלוקת ר"א ורבנן בדף נב: אי אמרי' הבלעת תחומין מילתא היא – שלגבי יוצא לצורך מצווה כו"ע אמרי' הבלעת תחומין מילתא היא וזה דלא כדברי רבה בסוגיין ונשאר הגמ' בקושיא.

עוד כתוב במשנה שהיוצא להציל [היינו לצורך פיקו"נ ולא לצורך עדות החודש וכדו'] חוזרין למקומן ונחלקו אמוראים למה הכוונה – רב יהודה אמר רב הסביר שהכוונה שיכולים לחזור - בתוך האלפיים אמה שיש להם⁹³⁸ - עם כלי זינן ואין בזה משום איסור טלטול והוצאה ברה"ר⁹³⁹ והטעם – משום חשש פיקו"נ אם יניחו את נשקם ולא ילכו עמו ור' נחמן בר יצחק אומר שהכוונה ששרי להם לחזור אפי' יותר מתחומן החדש [ואף כשאנו מגיע לתחום הישן] ואיירי כשנצחו האויבים - דיש לחוש שיהרגו אם לא יברחו לתחומן⁹⁴⁰ אבל כשנצחו ישראל – שרי להם רק בתוך אלפיים אמה.

הערה: בתוס' [מד: ד"ה כל] כתבו דהיתר המשנה דחוזרין למקומן הוא משום "התירו סופן משום תחילתן" וכ"כ **הרשב"א** בביצה יא: ד"ה בפלוגתא עי"ש והיינו שאם לא נתיר להם לחזור למקומן - ימנעו מלהציל בעתיד וכ"כ **הרמב"ם** [שבת ב כג] וז"ל וכשיצילו את אחיהן מותר להן לחזור בכלי זיין שלהן למקומם בשבת כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא. עכ"ל ואע"ג שבגמ' כתוב הטעם ששרו לחזור בכלי זינם הוא משום פיקו"נ - עי' א"ר [תז ו] דהרמב"ם קאמר טעמו על מה שמתירין לחזור למקומו דטעם דמעשה שהיה הוא על כלי זינם עכ"ל ונראה שכונת הא"ר היא להסביר את הרמב"ם כמו שמסביר את שיטת הרמב"ם בספר **עמוד הימני** [להגר"ש ישראל סימן יז] שללא טעם של הרמב"ם שנמצאת מכשילן לעתיד לבוא - היינו מחייבים אותם להשאר במקומם עם הנשק שלהם ולא לילך יותר מד"א בכרמלית וק"ו שלא ברה"ר דבכה"ג שהם עם נשקם ליכא חשש של פיקו"נ שהרי יד ישראל תקיפה ומשום טעמו של הרמב"ם שרי לחזור למקומם עם כלי נשקם אם הוא תוך אלפיים אמה לתחומם עכ"ד הגר"ש **ישראל ובעיקר דברי הרמב"ם** שהתירו סופן גם לאיסורי דאו' של טלטול נשק ברה"ר - יל"ע איך רבנן מתירין איסורי דאו' משום פיקוח

⁹³⁸ וצ"ב לשון "למקומן" דמשמע אף שיצאו מחוץ לתחום חוזרין למקומן ובשלמא לר' שימי בר חייה י"ל שאיירי שיצאו חוץ לתחום אך הוא מובלע בתחום הראשון וחוזרין לתחום הראשון אבל לרבה קשה וצ"ע.

⁹³⁹ מה שכתבתי שההיתר גם ברה"ר – כ"כ רבינו יהונתן על הרי"ף [יב. ד"ה פיסקא].

⁹⁴⁰ וכתב **המשנ"ב** [תז ח] דהיינו אף שהצילו הישראל בפעם זה אבל יד העו"ג תקיפה ומפחדים לשבות בשדה **עכ"ל** [ואין לפרש שאיירי שעכשיו רודפים אחריהם הגויים להרגם דבכה"ג פשיטא ששרי לברוח דהא זה פיקו"נ] אך לשון שנצחו האויבים קשה דהא לא נצחו בקרב הזה אלא רק באופן כללי יד האויבין תקיפה וצ"ב.

נפש עתידי ואמנם י"ל שזה דומיא דמעשה דקעילה שמצינו בנביא [שמואל א כג א-ו] שהתירו חילול שבת שמא תהא הארץ נוחה ליכבש לפנהם דהיינו משום פיקו"נ עתידי – אך צ"ע אי אפשר ללמוד ד"ת מדברי קבלה בכה"ג ונראה דהיתר שהוא מפורש בדברי קבלה ילפי' מיניה ועי' ירושלמי כלאים ח ב שילפי' מדברי קבלה ששרי לרכב על פרידה ול"ח לכלאיים [מדהורה דוד להרכיב את בנו על פרידה במלכים א א לג] עיי"ש וצ"ע בכל זה.

להלכה – במחלוקת ר' שימי בר אשי ורבה פוסק מרן [תז ב] כר' שימי בר חייא.

ובמחלוקת ר' יהודה אמר רב ורנב"י בהסבר מתני' דהיוצא להציל - פוסק מרן [שכט ט וכן תז ג – עפ"י המבואר בב"י ובמשנ"ב ס"ק י] כב' התרוצים דהיינו שחוזרין בכלי זינן וכשנצחו ישראל – שרי לחזור רק בתוך התחום החדש [היינו אלפיים אמה ממקום המצאם בגמר המלחמה ולא יותר אף אם יצטרכו להשאר בשדה - דכשכלי זינן עליהם אינם מפחדים מהגויים] וכשיד העכו"ם תקיפה - חוזרים למקומן אף מחוץ לתחום החדש [דאף כשכלי זינן עליהם - הם מפחדים מהגויים ולא יכולים להשאר בשדה] ועי' הערה⁹⁴¹.

ש. אדם השובת במערה שיש בה חלל הרחב מאלפיים אמה ויש למערה זו ב' פתחים שכל אחד נמצא בפתח אחר וביניהם יש יותר מאלפיים אמה – האם שרי לזה שיוצא בפתח א' ללכת מעל המערה לפתח ב' ומשם עוד אלפיים אמה? ומדוע?

ת. אומרת הגמ' שבזה גם לרבה אמרי' דכיוון דאלפיים אמה שיש לו כשהוא יוצא מפתח א' מובלעות באלפיים אמה שיש לו כשהוא יוצא מפתח שני – הווי' חד תחומא ולא דמי למי שבאמצע שבת קיבל תחום אחר שמובלע בתחום הראשון ששם רבה חולק ואומר שלא מערבין תחומין דשאני מערה שבתחילת שבת היו לו את ב' התחומין.

⁹⁴¹ ועי' בספר **מנחת שלמה** [להגרשז"א א ח] שכתב וז"ל פשוט הדבר שלא התירו מלאכה דאורייתא אלא לענין כלי זיין אבל ברופא שנקרא בשבת לחולה וכן חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הדליקה אף על גב שיש להם אלפים אמה לכל רוח, מ"מ גם למקומם אינם מותרים לחזור אם זה יותר מתחום שבת וכ"ש שלא לחלל שבת באיסורי תורה עכ"ל והיינו שרק לענין לילך בתוך אלפיים אמה עם כלי זיין התירו אף ברה"ר כדי שלא ימנעו לעתיד לבוא אבל לא התירו משום זה לילך יותר מאלפיים אמה דסגי בזה שיכולים לילך אלפיים אמה בשביל שלא ימנעו מלבוא. וכדבריו מוכח לכאן מהברייתא שלא התירה בחכמה הבאה ליילד יותר מאלפיים אמה ועי"ש **שמביא מהאגרות משה** [או"ח ד פ] שמחמת "התירו סופן משום תחילתן" מתיר לחזור אפי' לחכמה הבאה לילד ואפי' חוץ לתחום משום שמא ימנעו מלבוא וכתב ע"ז הגרשז"א וז"ל ובעניי אין אני מבין הרי מפורש אמרו בגמ' רב יהודה אמר רב וכן רנב"י דחוזרין למקומן קאי אכלי זינן לכל חד כדאית ל"י ולא קאי כלל על חכמה הבאה לילד וכדומה שלכו"ע אין להם כי אם אלפים אמה לכל רוח ותו לא עכ"ל וצ"ב ליישב דברי האג"מ וכמובן שכל דברי הגרשז"א היינו כשאין הציבור צריך את הרופא במקומו אבל כשצריך פשיטא שיחזור דזה חשש פיקו"נ כנלענ"ד.

ש. נכרים שבאים לשדוד - האם מותר לחלל שבת כדי להלחם בהם ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שבבאו על עסקי ממון אסור לחלל שבת בשביל להלחם בהם⁹⁴² א"כ זו עיר הסמוכה לספר שכיבושה יגרום לנכרים לכבוש את שאר הארץ ואז זו כבר תהיה סכנת נפשות⁹⁴³ ומקור דין עיר הסמוכה לספר מצינו בנביא [שמואל א כג א-ב] (א) וַיִּגְדּוּ לְדָוִד לֵאמֹר הִנֵּה פְּלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּקַעֲיֵלָה וְהָמָּה שָׁסִים אֶת־הַגִּגִּנּוֹת: (ב) וַיִּשְׁאַל דָּוִד בִּיקִנֹק לֵאמֹר הֲאֵלֶּךְ וְהִפֵּיתִי בְּפִלְשְׁתִּים הָאֵלֶּה ס וַיֹּאמֶר יִקְנֹק אֶל־דָּוִד לֵאמֹר וְהִפֵּיתִי בְּפִלְשְׁתִּים וכו' ⁹⁴⁴

להלכה - כתב בתרוה"ד [ב קנו] בשם מהר"ש שבזה"ז אפי' על עסקי ממון מחללים, דידוע הוא דבאו על עסקי ממון אם לא יניח הישראל לשלול ולבז ממנו יהרגנו והוי עסקי נפשות. עכ"ל וכ"פ מרן [שכט ז] ועי' הערה⁹⁴⁵.

ש. האם שאלות של איסור והיתר שואלים באורים ותומים?

ת. בגמ' אמרי' ששאלה כזו היה דוד צריך לשאול את ביה"ד של שמואל ופרש"י "ומידי דאיסור והיתר לא משייל באורים ותומים"⁹⁴⁶.

⁹⁴² ועי' תוס' מה. [ד"ה אי] שכתבו שבמקום שמוסרים נפש להלחם בחול [וכמו בדוד בקעילה וכדאיתא בהמשך התשובה] – אזי גם מחללין שבת עכ"ל תוס' ומשמע שבמקום שלא מחללין שבת [וכמו בעסקי ממון בעיר שאינה קרובה לספר] – גם לא מוסרין נפש להלחם אפי' בחול. וכ"מ מלשון הברייתא "אין יוצאין עליהם בכלי זינן ואין מחללין עליהן את השבת" משמע שגם לא מוסרים נפש אפי' ללא חילול שבת. ויל"ע האם אסור למסור נפש או רק שלא צריך למסור נפש דהרי קי"ל שמותר לאדם לסכן נפשו בשביל פרנסה [כ"כ בשו"ת נודע ביהודה תניינא סי' י ומקורו מהברייתא שמובאת בגמ' ב"מ קיב. "ואליו הוא נשא את נפשו - מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה - לא על שכרו?"] ומצד שני מפטות דברי תוס' משמע שאילו היה אסור לחלל שבת היה אסור למסור נפש וצ"ע בזה עוד יל"ע מאי שנא באו על עסקי ממון מהא דאמרי' [סנהדרין עב.]. "טעמא דמחתרת - חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו. והאי מימר אמר: אי אזילנא - קאי לאפאי ולא שביק לי, ואי קאי לאפאי - קטלינא ליה. והתורה אמרה: אם בא להורגך - השכם להורגו" ואמרי' בגמ' שם שזה אפילו בשבת וא"כ יש לחלל שבת בנכרים שצרו על עיר מחמת ממון ואולי י"ל שבאו על עסקי ממון אירי שגם אם ילחם נגדם לא יהרגוהו ועל כן אסור לחלל שבת וכ"מ מדברי התה"ד המובאים בשו"ע שכט ז שבזה"ז אפי' באו על עסקי ממון מחללין, שאם לא יניחנו ישראל לשלול ולבז ממנו יהרגנו, והוי עסקי נפשות וצ"ע בזה.

⁹⁴³ עי' רש"י שכתב שמא ילכדוהו ומשם תהא הארץ נוחה ליכבש לפניהם " ונראה שכוונתו שבסמוך לספר הגויים לא יעזבו את המקום אחר הגניבה אלא ישארו שם שהרי זה קרוב לגבולם ויש להם את הכח להביא תגבורת וזה יגרום להם להלחם עוד. וצ"ל שאין זה בגדר של "ספק דבר עתידי" שבכה"ג פסק החזו"א (אהלות סימן כב ס"ק לב) דלא מקרי ספק פיקוח נפש בדברים העתידיים, שבהוה אין להם כל זכר, ובאמת שאין אנו בקיאים בעתידות, ופעמים שמה שחשבונם להצלה, מתהפך לרועץ, והלכך אין אנו דנים בשביל עתידות רחוקות, עכ"ל אלא כאן זה דבר המצוי ומסתבר - שע"ז תהא נוחה הארץ ליכבש לפניהם ועדיין צ"ב בזה.

⁹⁴⁴ וכתבו תוס' דמדקאמר "נלחמים בקעילה" דקרי ליה מלחמה ומסר דוד נפשיה עליה אף על פי שלא באו אלא על עסקי תבן וקש שמע מינה דמחללין עליה נמי את השבת.

⁹⁴⁵ והיינו שבזמן הגמ' גם אם היה נלחם נגדם – לא היו הורגים אותו וע"כ אין פה פיקו"נ וצ"ע בזה מה נשתנה זמנו של התה"ד מזמן הגמ'.

⁹⁴⁶ ועי' תמורה טז. "שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע: שאל! א"ל: לא

משנה מזה. למעלה עד משנה מזה. למטה.

ש. אדם שהלך לעיר מסוימת והחשיך כשהוא בתוך תחום של אלפיים אמה מהעיר – האם יכול להחליט שמקום שבינתו הוא בעיר? ומה הדין אם בביה"ש לא ידע שהוא בתוך תחום העיר ובשבת זה נודע לו – האם יכול להחליט בשבת שמקום שבינתו הוא בעיר ומדוע?

ת. במשנה כתוב שאם בביה"ש לא ידע שהוא סמוך לעיר – נחלקו תנאים אי קונה שבינתו בעיר – לר"מ לא ולר' יהודה – כן⁹⁴⁷. ומשמע שאם ידע וכוון ששבינתו תהא בעיר – לכו"ע מהני⁹⁴⁸.

והטעם שלר' יהודה מהני אף שלא ידע שהוא סמוך לעיר ע"י הערה⁹⁴⁹.

להלכה – פסק מרן [סימן ת] כרבי יהודה⁹⁵⁰ וכתב המשנ"ב [ס"ק א] שנראה פשוט דכל זה כשרוצה עכשיו לילך לעיר ולטובתו הקילו עליו אבל אם רוצה לישראל במקומו שקנה שבינתו הרשות בידו: עכ"ד ויל"ע מה הדין אם כשנודע לו שהוא סמוך לעיר [לאחר שהחשיך] רצה לקנות בעיר ואח"כ חזר בו.

וכתב הרמ"א שדין זה דקונה שבינתו בעיר אפי' שלא ידע שהוא בתחומה ולא התכוון לקנות שבינתו בעיר – זה בתנאי שלא אמר בפיו שקונה שבינתו במקומו אבל אם אמר בפיו שקונה במקומו – לא קונה בעיר אף שאח"כ התברר לו שהוא בתחום העיר וע"י הערה⁹⁵¹.

בשמים היא. ... אמרו לפנחס: שאל! אמר ליה לא בשמים היא."

⁹⁴⁷ וכתב הב"י [סימן ת'] דנראה דזה דווקא בשהיתה דעתו לילך למדינה זו. עכ"ל וכן פסק בשו"ע. וכתב **המשנה ברורה** [ס"ק ב] דנראה פשוט דכל זה כשרוצה עכשיו לילך לעיר ולטובתו הקילו עליו אבל אם רוצה לישראל במקומו שקנה שבינתו הרשות בידו:

⁹⁴⁸ ע"י משנה לקמן מט: שהולכי דרכים יכולים לקבוע את מקום שבינתם במקום הנמצא בתוך תחומם.

⁹⁴⁹ **בב"י** [סימן ת] כתב וז"ל כיון שאילו היה יודע שהעיר תוך תחומו לא היה קונה שבינתו אלא עם בני העיר הרי הוא כמי שקנה שבינתו עמהם **עכ"ל ויל"ע** לאביי בב"מ כא: דס"ל יאוש של"מ ל"ה יאוש ולא אמרי' כיוון שעומד להתיימש הווי כהתיימש – אמאי כאן לר' יהודה הווי כקנה שבינתו [ובפרט קשה משום דלר' יהודה תחומין דאוי כדאמרי' במשנה לעיל גבי ספק עירוב וא"כ מדאוי בעי קנין שבינתו וזה לא רק דין דרבנן] ואין לומר דאכן אביי פוסק בסוגיין כר"מ ולא כרבי יהודה דהרי קי"ל כאביי וקי"ל כר' יהודה? [ולפי מש"כ הש"ך חו"מ קנח א שדווקא ביאוש שהוא לא מעונין בו אמר אביי שיאוש שלא מדעת ל"ה יאוש – ניחא דכאן הוא מעונין בקניית השבינתו אבל לפי תוס' בב"מ כב. ד"ה מר זוטרא שסבר שאף בדבר שהוא ניחא ליה סבר אביי שכל עוד לא יודע לא אמרי' דחשיב כאילו יודע – קשה] ואולי י"ל ששבינתו היא כמו קנין ובקניין זכין לאדם שלא בפניו וזכות היא לו שיקנה שבינתו עם בני העיר וצ"ע בזה.

⁹⁵⁰ וז"ל הב"י "וידוע דהלכה כרבי יהודה" והיינו כמו שאמרה הגמ' לקמן [מו:]: דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה מיהו כאן א"צ לזה דבכל גווני קי"ל כהמיקל בעירוב כמ"ש הגמ' לקמן מו.

⁹⁵¹ מקור הרמ"א הוא **המ"מ** [כז יט] בשם **הראב"ד והרשב"א** ומובא המ"מ הנ"ל גם בב"י וכל זה

ממשנה מזה. למטה עד משנה מט:

ש. מי שהיה מחוץ לתחום ונרדם בזמן בין השמשות – האם קנה שביתה? ומה הדין בחפצי הפקר שהיו מחוץ לתחום בביה"ש האם קונים שביתה ומדוע? ומה הנפק"מ אם קנו שביתה או לא?

ת. באדם הישן נחלקו תנאים במשנה לר"י בן נורי – קנה שביתה. דסבר לא בעינן דעת בשביל לקנות שביתה⁹⁵² ולחכמים – לא קנה שביתה דסברי שלקנות שביתה בעי כוונה⁹⁵³ ואסור לו לילך מחוץ לד' אמותיו. ואומרת הגמ' שמהסתירה בברייתות לגבי מי גשמים אי קנו שביתה מוכח שה"ה שנחלקו בחפצי הפקר אם קונים שביתה – לריב"נ קונים ולחכמים – לא.

והנפק"מ אם קנה שביתה או לא – באדם הנפק"מ היא דאם קנה שביתה יכול ללכת אלפיים אמה לכל רוח ואם לא – יכול לילך רק ד' אמות [ועי' בזה בתשובה הבאה] ובכלי

דלא כרבינו יהונתן על הרי"ף שכתב בהדיא שגם אם אמר "שביתתי במקומי" – קנה שביתה עם אנשי העיר עיי"ש ועי' בא"ר [ס"ק ב] שמקשה על המ"מ בשם הרשב"א והראב"ד דכיוון שאמירתו הייתה בטעות א"כ לא היינו אמירה? ועיי"ש שכתב שכוונת הרשב"א שכתב "שאמר שביתתי במקומי עקר שביתתו מהעיר" היינו שאמר לאחר שנודע לו שהוא בתחום העיר עיי"ש אך עי' בשעה"צ ס"ק ג שכתב שבחידושי הרשב"א כתב בשם הראב"ד להדיא שדינו כהאומר שביתתי תחת האילן [ולא אמר "בעיקרו של אילן"] – שלא קנה שביתה כלל לא תחת האילן ולא במקומו כיוון שבאמירתו עקר מקומו ממקום רגליו [אף שאמירתו שקונה מקום תחת האילן הייתה בטעות גמורה כי חשב שזה מועיל] ולא אמרי' שאמירה בטעות לאו שמה אמירה עכ"ד השעה"צ. אלא שעדיין קושיית הא"ר קיימת אמאי לא אמרי' שאמירה בטעות לאו שמה אמירה וה"ה שיש להקשות כן גם על האומר שביתתי תחת האילן אמאי לא קנה שום שביתה אפי' במקומו הרי אם היה יודע שלא תחול שביתתו תחת האילן היה אומר שביתתי במקומי [וכמו לענין קבלת שבת בטעות שלא היא קבלה עי' שו"ע רסג יד]? ואולי י"ל שאמנם אמירה בטעות לא הוויא אמירה אבל זה לא יכול להחשב כאילו אמר אמירה אחרת [והיינו שלא יכול להחשב כאילו אמר ששביתתו תהא בעיר או כאילו אמר ששביתתו במקומו] ורק בשתק אמרי' שהוויא כאילו אמר ששביתתו תהא בעיר כנלענ"ד ועדיין צ"ב.

⁹⁵² ויל"ע לר"י בן נורי מה הדין כשישן וגם היה בתחומה של עיר – האם לר' יהודה קונה שביתה בתוך העיר? וספק זה הוא רק לגירסת רש"י והרי"ף ועוד ראשונים שגרסו במשנה לעיל "מי שישב בדרך" אבל לפי גירסת השאלות [בשלח מח ד"ה ברם ומובא במסורת הש"ס] במשנה לעיל "מי שישן בדרך וראה הרי הוא סמוך לעיר" א"כ מפורש שלר' יהודה גם בישן אמרי' הכי וכן גורסים הבה"ג [עירובין י' ד"ה והיכא] והמאירי בסוגיין ועי' רמב"ם [כז י] שפסק שגם בישן אמרי' שקונה שביתה בעיר וצ"ע מה דעת מרן השו"ע בזה.

⁹⁵³ ויל"ע אי דעת חכמים שלא קנה שביתה היא גם לפי רבי יהודה במשנה לעיל שאמר שכשאדם לא נתכוון לקנות שביתה בעיר הסמוכה מ"מ קונה שביתה שם כי ידעינן שכך היא דעתו ולכאוי מאי שנא ישן מלא נתכוון וצ"ע ולפי גירסת השאלות [עי' הערה קודמת] פשוט שר' יהודה הוא רק כר"י בן נורי. עוד יל"ע מה הדין לחכמים אם לפני שישן נתכוון לקנות שביתה במקום זה [דהיינו שנתכוון ששם יהיה בשבת] – דלכאוי י"ל שקנה דאע"ג דבזמן ביה"ש לא חשב לקנות שביתה כי היה ישן – מ"מ לא גרע מאדם שהיה בתוך העיר שאפי' אם היה ישן בביה"ש קנה שביתה משום שעוד לפני שישן קבע את עירו בתור מקומו – וה"נ כשהיה בדרך לפני שישן קבע את מקומו וצ"ע בזה ולהלכה אין בזה נפק"מ כי הלכה כריב"נ שאדם קנה שביתה גם בישן.

הפקר הנפק"מ דאם קנו שביתה – אפשר לטלטלם [ביום טוב⁹⁵⁴] אלפיים אמה לכל רוח ואם לא קנו שביתה – דינן כדין הזוכה בהם ואם הוא עשה עירוב שעל ידו יכול לילך ארבעת אלפים אמה – יכול גם לטלטלן ארבעת אלפים אמה.

להלכה פוסקת הגמ' שהלכה כדברי המיקל בעירוב ואפי' אם הוא יחיד נגד רבים⁹⁵⁵ ולכן גבי שביתה אדם ישן שבזה ר"י בן נורי מיקל – הלכה כמותו ויכול לילך אלפיים אמה לכל רוח ולגבי חפצי הפקר – הלכה כחכמים שלא קנו שביתה ולכן שרי לטלטלן [ביו"ט] כרגלי המטלטל⁹⁵⁶ וכן פסק מרן [סימן תא].

הערה א: נחלקו הפוסקים אי הכלל שהלכה כהמיקל בעירוב הוא רק במחלוקות על כשרות העירוב שלא קשורות למחיצות אלא לעירוב עצמו וכמו בסוגיין שהמחלוקת אי ישן קנה עירוב אן שזה גם במחלוקות בענייני העירוב הקשורות למחיצות ועי' ירושלמי לעיל פרק א הלכה א שכלל זה הוא בעירוב ולא במחיצות [ומסביר הירושלמי שלכן לא אמרי' כלל זה במחלוקת ת"ק ור' יהודה במבוי בגבוה למעלה מעשרים אמה] וכ"כ הרשב"א לעיל יא. וכן בשו"ת הרשב"א ה' רב שהלכה כמיקל בעירוב ולא במחיצות וכ"כ ריב"ש סי' תה והטעם לזה – כתב הריב"ש כיון דאית להו עיקר בדאורייתא. עכ"ל ועי' בגמ' לקמן צה. שאומרת חילוק בין עירובין למחיצות לגבי כלל אחר – שהלכה כר' יהודה בעירובין אבל עי' רבינו חננאל שפסק לעיל כה: במחלוקת ר' זירא ורבה גבי פי תקרה שהלכה כר' זירא דמיקל בעירובין וכמותו פסק גם הרמב"ם [שבת טז ז] ובהג"מ הביא את דברי ר"ח הנ"ל והוסיף בשם מהר"ם מרוטנבורג שלמד מדברי ר"ח דס"ל הלכה כדברי המיקל בעירובין ואפילו בפלוגתא דאמוראי אפילו בפלוגתא דמחיצה כגון הכא, עכ"ל הג"מ וכ"מ מרש"י לקמן ס. [ד"ה תורת מחיצה] שכתב לגבי ספק אי סולם רחב י' בין ב' חצירות חשיב פרצה - דכל בעירובין להקל עכ"ד רש"י וצ"ע מה דעת מרן השו"ע בזה דאע"ג דפסק מרן [שסג כו]

⁹⁵⁴ אבל בשבת אסור לטלטלם דהא חוץ לעיר זה כרמלית או רה"ר.

⁹⁵⁵ ועי' רא"ש [ו' טו] שאין בכלל זה מה שאמר ר' אילעאי במשנה כג. שמעתי מר"א וכו' דהתם אמר בפירוש שלא מצא לו חבר לזה עי"ש.

⁹⁵⁶ ועי' תוס' שכתבו דלא הוי תרי קולי דסתרי אהדדי דקיימא לן כרבנן דאמרי אין חפצי הפקר קונין שביתה וישן היינו טעמא הואיל וניעור קני ישן נמי קני עכ"ל וכ"מ מרש"י שכתב דבאדם הלכה כר"י בן נורי כיוון דניעור קנה ישן נמי קנה וא"כ הלכתא כריב"נ באדם זה לא מטעמיה דריב"נ דחפצי הפקר קונים אלא מחמת הואיל ועי' ברמב"ן שחולק עליהם ואומר שבנד"ד וודאי עבדי' תרי קולי דסתרי אהדדי והא דאמרי' לא עבדינן כתרתי [לעיל ו:] זה בחד גברא וחד מקום אבל בתרי גברי עבדינן כתרתי וכאן איירי בתרי גברי. עכת"ד הרמב"ן. והנפק"מ בין רמב"ן לתוס' נראה דהיא כשהקולא תהא אם נכסי הפקר קונים שביתה – וכגון כששני אנשים זכו בנכס ההפקר וכל אחד עירב לצד אחר כך שאם אזלי' בתר הזוכה יש להם רק ד"א ואם נכסי הפקר קנו שביתה יש להם אלפים לכל רוח ובדין זה מצינו שנחלקו אחרונים דבט"ז [תא א] פסק שאמרי' שכלים קונים שביתה לקולא [עי"ש שמביא דוגמא אחרת של קולא – כשזכו שניים שכ"א מהם עירב למקום אחר שלצד שהכלי לא קנה שביתה ואזלי' בתר הזוכה בו - א"א לטלטלו כלל] ואילו בא"ר [תא א] פסק כתוס' שלא אמרי' שקונין שביתה לקולא עי"ש ובביאור"ל [תא א ד"ה כרגלי] פסק כהא"ר דכן פסקו גם המאמ"ר ותו"ש עי"ש.

דמבוי הגבוה מכי ימעט – י"ל דשאני התם דמשמע מדברי הגמ' בדף ג. שמסתפקת בחציו למטה מכי וחציו למעלה מכי ופשט רבא להקל – משמע שכולו למעלה מכי יש להחמיר אולם לכאוי יש להוכיח מדפסק מרן [שסג טז] לגבי קורה מעצי אשירה שהיא פסולה – וכתב בב"י מקורו מהרמב"ם והרשב"א וכתב הרשב"א שם שאע"ג שר"ל מיקל – ל"א הלכה כהמיקל בעירוב במחיצות עכ"ד הרשב"א וא"כ גם מרן פוסק כך. וכן יש להוכיח מדכתב הב"י בסימן שנח ה לגבי העמדת מחיצה ליד מחיצה לשם הקפה לדירה דאין הלכה כר' שימי שמיקל ומקורו מהרא"ש בשם מהר"ם עכ"ד הב"י והרא"ש כתב שם שאין הלכה כהמיקל במחיצות וא"כ כך פוסק הב"י [והתעלם הב"י ממה שאח"כ כתב הרא"ש בשם מהר"ם שהלכה כהמיקל במחיצות] אולם הגר"א שם פסק שיש להקל בעירוב גם במחיצות עיי"ש [והגר"א כתב א"ז בהסבר דעת השו"ע ודלא כמ"ש בב"י ונראה שאין הגר"א מתכוון שהר"י קארו פסק בשו"ע דלא כמ"ש הוא עצמו בב"י אלא שהגר"א פוסק כהשו"ע אך לא מטעמיה שכתב בב"י אלא מטעם אחר] ועי' בשו"ת הב"ח החדשות קו"א סי' ג' שכתב הכלל שהלכה כהמיקל בעירוב לגבי מחלוקת אי בעי לחי העקמומית מבוי עקום עיי"ש ועי' בשו"ת משנה הלכה שהוכיח מכאן שדעת הב"ח שגם במחיצות אמרי' הלכה כהמיקל בעירוב אולם נראה שלא התכוון הב"ח שפסקי' במחיצות אף יחיד נגד רבים דהרי הוא מתאמץ להוכיח שהא דא"צ לחי בעקמומיות אינו דעת יחיד עיי"ש וגם בין פוסקי דורנו מצינו מחלוקת בזה - עי' שו"ת אג"מ [או"ח ב כג] שכתב לגבי צוה"פ ביותר מי' אמה דהכלל דהלכה כדברי המיקל בעירוב ליכא בזה דהא הוא מחלוקת במחיצות עכ"ל ומצד שני עי' שו"ת משנה הלכות להגר"מ קליין שכתב וז"ל "בהלכות עירובין אשר קיי"ל הלכה כדברי המיקל בעירובין בכל מקום ואפילו במחיצות" עיי"ש.

הערה ב: עוד נחלקו ראשונים אי אמרי' כלל זה דהלכה כהמיקל בעירוב גם **במחלוקת אמוראים**. הרשב"א [מז: ד"ה מאי] כתב שזה רק במחלוקת תנאים שהרי ר' יהושוע בן לוי שאמר את הכלל הזה לא שמע את דברי האמוראים [שכן הוא היה בדור הראשון לאמוראים ומובא אפי' במשנה אבות ו ב ועוקצין ג יב] וכן פסק הראב"ד [מובא ברשב"א שם ד"ה אח"כ] ועי' ברא"ש עירובין ב ד שכתב בשם מהר"ם וז"ל בפלוגתא דאמוראי ליתא להאי כללא מדפריך בפ' מי שהוציא אוהו (לקמן דף מז ב) גבי הנהו דכרי דאתו למברכתא והא שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן אף על גב דשמואל מיקל עכ"ל אולם בהמשך דבריו לגבי מחלוקת רבה ור' זירא אי אמרי' בקרפף שהחלק היותר מב"ס הוא מקורה שנחלקו רבה ור' זירא אי אוויר קירוי מיייתרו ונחשב ליותר מב"ס – כתב הרא"ש וז"ל כתב ר"ח ז"ל וקיימא לן כר' זירא דמיקל בעירובין. וכתב רבינו מאיר ז"ל מדבריו למדתי דסבירא ליה הלכתא כדברי המיקל בעירובין אפילו בפלוגתא דאמוראי ואם תאמר תקשי ליה הא דפריך לקמן פרק מי שהוציא אוהו (דף מז ב) הא שמואל ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן והא שמואל מיקל. וי"ל דודאי הואיל ואיתמר כללא דשמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן

אף לגבי עירובין אייתנין להאי כללא. אבל היכא דלא איתמר כללא כגון הכא דפליגי רבה ור' זירא אמרינן הלכה כדברי המיקל בעירובין אף במחיצות כגון הכא. עכ"ל ועי' באור הגר"א שנה סעיף ה דכתב דמשמע מהרא"ש שרבינו מאיר חזר בו ממה שאמר שכלל זה ליתא באמוראים ועיי"ש שמקשה על שיטת רבינו מאיר שכשיש כלל אזלי בתר הכלל ולא אחר המיקל וז"ל הגר"א יוצי"ע לשיטתו שכתב בפ"ה ס"ג {נדצי"ל פ"ג ס"ד} בשם הר"מ דהלכה בעירובין להקל אפי' יחיד נגד רבים ואין לך כללא כמו זה דיחיד ורבים הלכה כרבים שפריך בפ"ק די"ט פשיטא יחיד ורבים כו' ובכ"מ וכו' במרדכי שם ומכאן זה פ' בה"ג כר' יוחנן באבל במ"ק כד אי דלא כרב ושמאל" עכ"ל הגר"א ולהלכה - עי' שו"ע שפב ד שפסק לגבי שכירות מגוי כר' ששת נגד ר' חסדא שסגי בשכירות רעועה ובב"י הביא דברי הרא"ש שהלכה כהמיקל בעירוב [וזה ראייה שהרא"ש ג"כ סובר שמהר"ם מרוטנבורג חזר בן] ומשמע שס"ל שגם באמוראי אמרי' כן⁹⁵⁷.

ש. לדעת חכמים שהישן לא קנה שביתה – כמה שטח יש לו ללכת בו ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים. לדעת חכמים דמתני' [ובברייתא אמרי' שזו דעת ר"מ] יכול לילך ארבע אמות לכל רוח דהיינו שמונה על שמונה⁹⁵⁸ לדעת ר"א – יכול ללכת ב' אמות לכל צד דהיינו ד' על ד' ולדעת רבי יהודה יכול לבחור אלו ד' אמות יש לו – אם ב' לכל צד או ד' לצד אחד בלבד ואחר שבחר לא יכול לשנות.

להלכה – להלכה נפסק כר"י בן נורי שישן קנה שביתה ויש לו אלפיים אמה לכל רוח וממילא אין נפק"מ להלכה לגבי ישן מהו שיעור ד' אמות אולם יש נפק"מ במחלוקת מהו שיעור ד' אמות לגבי מי שיצא שלא ברשות מחוץ לתחום שבזה לכו"ע יש לו רק ד"א ובזה דעת מרן נשצו א לפי מש"כ בב"י ובמג"א ס"ק א ובבאור הגר"א בדעת מרן] לפסוק כר' יהודה דיש לו ד"א רק לצד אחד והוא בורר לו לאיזה צד.

ובטעם שמרן פסק כר' יהודה – כתב בב"י שכן הסכימו הרי"ף⁹⁵⁹ והרמב"ם. ועי' ברא"ש [סימן יא ומובא בב"י] שטעמו של הרי"ף שפסק כר' יהודה - דס"ל שת"ק דריש פירקין שאומר "מי שהוציאוהו... אין לו אלא ד"א" סובר כר' יהודה שיש לו ד"א רק לצד אחד וטעם שהרי"ף פסק כת"ק דריש פירקין ולא כחכמים דמתני' – משום שר' יהודה ור"א ס"ל

⁹⁵⁷ ועי' תוס' מ. ד"ה אדעתא שפוסק בכל גווני כר' ששת לגבי ר' חסדא דהיה גדול ממנו עיי"ש אולם הרא"ש כתב שהלכה כר' ששת כי הוא מיקל בעירובין וכ"פ הב"י.

⁹⁵⁸ ועי' שו"ע שמת ב לגבי טלטול ד"א ברה"ר שכותב שמדאו' – האיסור לטלטל ד"א ברה"ר הכוונה לאלכסון של מרובע ד' על ד' דהיינו חמש אמות ושתי חמישיות האמה ועיי"ש שנחלקו הפוסקים אי רבנן גזרו שלא לטלטל ברה"ר יותר מד"א.

⁹⁵⁹ עפ"י מה שהבין הרא"ש בדעתו.

כוותיה⁹⁶⁰ **עכ"ז הרא"ש** ולמרות שפסק ריב"ל כהמיקל בעירוב וא"כ לכאורה הו"ל לפסוק כחכמים דמתני' שיש לו ח' אמות על ח' אמות – י"ל שכיוון ששמואל חולק על ריב"ל בזה וס"ל שהלכה כר' יהודה בעירובין גם להחמיר וכמו כן גם דעת סתם משנה דריש פרקין היא כרבי יהודה [לג' הר"ח שהרי"ף הוא תלמידו⁹⁶¹] שיש לו רק ד"א לצד אחד – מכריעים כסתם משנה כנלענ"ד ביאור דברי הרא"ש בדעת הרי"ף ועי' בקרבן נתנאל שעיקר טעמו של הרי"ף הוא מהך כללא דאמר שמואל כל מקום ששנה ר"י בעירובין הלכה כמותו. והוסיף הקרבן נתנאל דבהכי ניחא מה שהקשה⁹⁶² על הרב אלפסי אמאי לא פסק כת"ק דהלכה כדברי המיקל בעירובין - דזה הכלל אינו נגד האי כללא כמ"ש רבינו בפרק עושין פסין סימן ד'⁹⁶³ עכ"ל הקרבן נתנאל ומשמע מדבריו שעיקר מה שפסק הרי"ף כר' יהודה אינו מחמת שזו דעת ת"ק דריש פרקין אלא מחמת הכלל של שמואל שהלכה כר"י בעירובין ועי' הערה⁹⁶⁴.

ודעת הרמ"א – לפסוק **כר' מאיר** שיש לו ד"א לכל רוח דהיינו שמונה על שמונה⁹⁶⁵ וכמותו פוסק **במשנ"ב** [ס"ק ט] וטעמו של הרמ"א שפסק כר"מ – כתב בדרכי משה משום שהר"ה ס"ל שהלכה כר"מ והרשב"א הסכים לו⁹⁶⁶.

⁹⁶⁰ מש"כ שר"א ס"ל כוותיה היינו במה שסובר ר"א שיש לו ד"א ולא יותר אך אינו סובר כר' יהודה שיכול לבחור צד שהרי סובר ר"א שהוא באמצען.

⁹⁶¹ שגורס בגמ' [מח.] **חכמים** [דמתני'] היינו ת"ק [דריש פירקין] ושנינן – ח' אמות איכא בייניהו והיינו שלת"ק דריש פירקין נותנין לו רק ד"א לאיזה רוח שיבחר ולחכמים דמתני' יש לו ח' אמות. ולג' ר"ח הטעם שמשמע מחכמים דמתני' שיש לו ח' אמות – כתבו **תוס'** [מח. סוד"ה ר' יהודה] דחכמים דפליגי ארבי יוחנן בן נורי לא היה להם להזכיר ד' אמות אלא "אין לו אלפים" ומסתמא [טעם שהזכירו ד"א לומר] דיש לו ד' אמות לכל רוח עכ"ל.

⁹⁶² לא כתב מי הקשה ועי' רשב"א שכתב שזו הסיבה שהר"ה פסק דלא כהרי"ף.

⁹⁶³ והיינו שבפרק ב' ס"י ד כתב הרא"ש שכלל דהלכה כר' יוחנן נגד שמואל גובר על הכלל שהלכה כהמיקל בעירובין ומבין הקרבן נתנאל שה"ה שהכלל שהלכה כר' יהודה בעירובין גובר על הכלל שהלכה כהמיקל בעירובין.

⁹⁶⁴ **וצע"ק** דהרא"ש כתב שהרי"ף פסק כת"ק דריש פרקין ומשמע שעיקר טעם שפסק הרי"ף כר' יהודה הוא משום שכך דעת ת"ק דריש פרקין ולא בגלל כללו של שמואל שהלכה כר' יהודה בעירובין **כמו כן יל"ע** במה שכתב הקרבן נתנאל שכללו של ריב"ל שהלכה כהמיקל בעירובין אינו נגד הכלל של שמואל שהלכה כר' יהודה בעירובין וכמו שאמר הרא"ש בפרק עושין פסין סי' ד' – והיינו שסובר הקרבן נתנאל שריב"ל מודה לשמואל שהלכה כר' יהודה בעירובין גם להחמיר וצ"ע אי"כ למה ריב"ל לא אמר בהדיא שהלכה כהמיקל מלבד במחלוקת עם ר' יהודה שאז הלכה כמותו? **ובפשטות נראה** שהכלל שהרא"ש אמר בפרק עושין פסין איירי במחלוקות שהיו אחר שריב"ל נפטר וכגון מחלוקת דשמואל ור' יוחנן דאז אמרי' שלא סומכים על הכלל שישד ריב"ל כשסותר כלל אחר אבל במחלוקות של ר' יהודה ותנאים אחרים שהיו לפני ריב"ל – אי"כ ריב"ל ידע אותם ובכל זאת אמר שהלכה כהמיקל בעירובין ולא החרג את המחלוקות עם ר' יהודה – ומשמע שבכל גווני סובר ריב"ל שהלכה כהמיקל בעירובין כולל במחלוקות עם ר' יהודה.

⁹⁶⁵ כן מוכח **בדרכי משה** עי"ש. ובגירסא שלפנינו בהגהות הרמ"א על השו"ע משמע שבסתמא פוסק כר"א שיש לו רק ב' אמות לכל רוח ואח"כ מביא שיי"א כר"מ שיש לו ד"א לכל רוח אך עי' **בט"ז** [ס"ק א] **ובהגר"א** שזה ט"ס ואת המילים והוא באמצען צ"ל ביש אומרים והכוונה שיש לו ד"א לכל רוח והוא באמצען ולפי זה אין ברמ"א שתי דעות אלא פוסק רק כר"מ וכדמוכח בדרכי משה.

⁹⁶⁶ עי' **ברשב"א** שכתב בדעת הר"ה דאע"ג דשמואל אמר שהלכה כר' יהודה בעירובין מ"מ ר' יהושע בן לוי שחולק על שמואל ואמר שהלכה כהמיקל בעירובין וק"ל כריב"ל נגד שמואל הואיל וקאי כרבים

ש. גשמים שירדו בערב יו"ט וגשמים שירדו ביו"ט – האם קונים שביתה? והאם הם מוקצה ומדוע?

ת. לגבי אי קונים שביתה: בירדו בערב יו"ט – בברייתא המובאת בגמ' מה: כתוב שקונים שביתה במקומם ואומרת הגמ' שזה תלוי במחלוקת ריב"נ ורבנן בחפצי הפקר דלריב"נ – קנו שביתה במקומן וכמותו סוברת הברייתא ולחכמים – לא קנו שביתה⁹⁶⁷ ואומרת הגמ' שאם הם סמוכים לעיר – דינם לכו"ע כאנשי אותה העיר⁹⁶⁸.

בירדו ביו"ט – אומרת הברייתא דלא קנו שביתה והרי הן כרגלי כל אדם⁹⁶⁹ ואומרת הגמ' דאף לר"י בן נורי [שהברייתא סוברת כמותו וכנ"ל] לא קנו שביתה כי בביה"ש לא היו בעולם. ואף שבערב יו"ט ביה"ש היו בעננים או באוקיינוס שממנו מגיעים המים לעננים – מ"מ כיוון שהעננים זזים וגם המים שבאוקיינוס זזים – אינם קונים שביתה שם וע"י **בתשובה הבאה** לגבי קניית שביתה במים שזזים,

ולגבי אם הם מוקצה – הגמ' מסיקה דלא הוה נולד משום שמים פקידי בעננים ולא בליעי⁹⁷⁰.

עכ"ד ונראה שהרז"ה סובר כג"י רש"י שת"ק דריש פרקין לא פליג אחכמים דמתני' ולכן מצרפים את דעת ריב"ל שהלכה כהמיקל וכן את זה שהרבים [- חכמים דמתני'] מקילין ולכן פוסקים להקל.

⁹⁶⁷ ובפשטות דינן כמי בור של הפקר שאמר' בהמשך הגמ' [עי' תשובה הבאה] שלרבנן – דינם כרגלי הממלא וכך נפסק להלכה [עי' תשובה הבאה].

⁹⁶⁸ וכ"פ **במג"א** [שצז יג]. וכתב **המחצה"ש** שלמד כן מדאמרה הגמ' "ודלמא בגשמים הסמוכים לעיר עסקינן" ואף שלמסקנת הגמ' הברייתא לא איירי בסמוך לעיר – כתב המחצה"ש שמ"מ הדין נשאר שבכה"ג דינם כאנשי העיר. עכ"ד המחצה"ש **וכ"כ בתוס'** מז: [ד"ה חרם] שגם לרבנן דריב"נ – בסמוך לעיר קונים המים שביתה והוכיחו מהגמ' הנ"ל וכן מוכח **מהרי"ף והרא"ש** גבי חרם [לקמן מז:--מח]. שפסקו שצריך מחיצה על המים כדי שלא יחשבו כמעורבים אם מים של תחום אחר ומשמע שקנו שביתה כאנשי העיר עי"ש.

⁹⁶⁹ ופרש"י בביצה [לט. ד"ה הרי הן] שבירדו ביו"ט – לכו"ע אין דינן כרגלי הממלא [ולא הוה כירדו בעריו"ט שלרבנן דינן כרגלי הממלא] דכל מידי דנייד – לית ליה שביתה עכ"ד רש"י ומסביר הקרן אורה [עירובין מה: ד"ה תוס'] שלרש"י בביצה כיוון שלא היו בעולם בין השמשות לא שייך לומר ברירה על כן הם כרגלי כל אדם שהם ברשותו ולכן לרש"י אם נתנם הממלא לאחר – דינם כרגלי האחר. ורש"י שם איירי לגבי נהרות הנובעין וכתב הקרן אורה דה"ה לגבי מי גשמים אולם תוס' בסוגיין [ד"ה ביו"ט] כתבו דמש"כ כרגלי כל אדם היינו כרגלי הממלא ואם נתנם הממלא לאחר – עדיין דינן כרגלי הממלא ומש"כ בברייתא שדינן כרגלי כל אדם הכוונה כרגלי הממלא הראשון וכ"פ הרא"ש [ביצה ה יא] וכתבו תוס' והרא"ש שכ"כ בתוספתא בביצה גבי נהרות המשוכים שדינם כרגלי הממלא וא"כ ה"ה לגשמים [אמנם בתוספתא המובאת בגמ' שלפנינו בביצה לט. כתוב כרגלי כל אדם] ולהלכה – פוסק מרן [שצז טו] כתוס' והרא"ש.

⁹⁷⁰ וכ"פ **בב"י** סו"ס שי בשם שבה"ל שכתב א"ז בשם הלכות פסוקות **לרב צמח גאון** עי"ש וכ"פ **במשנ"ב** שלח ל ועי' **בפמ"ג** [פתיחה להל' יו"ט סעיף כט] שכתב וז"ל וכמה מיני נולד יש ... אי נולד גמור הוא מיא בעיב' מיבלע בליע הובא בתוספת ביצה ב' אי ד"ה קא ס"ד ושם נפרשו כולם כי מיא בעיבא אפילו ר"ש מודה דאסור בשבת ויום טוב **עכ"ל** ועי' שו"ת **באר משה** [הג"ר משה שטרן] שמקשה עליו מסוגיין וכתב שגם תוס' בביצה הנ"ל דיברו להו"א של הגמ' בעירובין מו. ולא למסקנא שמפקד פקידא וכתב שאולי כוונת הפמ"ג שאם יהיו מים בלועים כמו שס"ד דגמ' שבלועים בעבים אזי הווי נולד אבל למסקנא מים בעבים פקידי עכ"ד עי"ש.

ש. **מים שבאוקיינוס ושנהרות ושבעינות האם לר"י בן נורי קונים שביתה במקומם או לא?**
 ת. בברייתא המובאת בגמ' אמרי' שנהרות המושכין [היינו שזורמים בהם מים] ומעיינות הנובעין [היינו שאינם מי גשמים אלא מים נובעין מהאדמה] - הרי הן כרגלי כל אדם. ופרש"י כיון דנייד⁹⁷¹ לא קנו שביתה, ואפילו הן של יחיד⁹⁷² אינן כרגליו. עכ"ל ובגמ' אמרי' שה"ה לגבי מים שבאוקיינוס שהם זורמים⁹⁷³.

ש. במחלוקת יחיד ורבים בדין דרבנן – כמי ההלכה ומדוע?

ת. הלכה כרבים מלבד גבי עירוב וגבי אבלות שבהם הלכה כהמיקל אף אם הוא יחיד. ולגבי מחלוקת ר"א ורבנן באשה שנסתלקו דמיה ג' עונות אי מטמאה מעל"ע שהוא דין דרבנן דמדאורייתא לכו"ע דיה שעתה - אומרת הברייתא בשעת הדחק היקל רבי כר"א⁹⁷⁴ שאמר שלא מטמאה מעל"ע אע"פ שהוא יחיד וזה בגלל שלא אפסקא בהדיא הלכתא דלא כר"א אבל אי הוה מיפסקא בהדיא הלכה דלא כר"א - לא היה פוסק כמותו אפי' בשעה"ד. ולגבי אי גם במחלוקת בדין דאורייתא אפשר להקל כיחיד בשעה"ד היכא שלא נפסקה הלכה דלא כוותיה - עיי' הערה⁹⁷⁵.

⁹⁷¹ ואפי' כשהמים הם בתוך אגם ואינן נמשכין לשום מקום - כיוון שהם זורמים מהאדמה - נחשב שהם ניידים. ולפי"ז ה"ה גם אגם שמגיעים אליו מים מנהר זורם - חשיב נייד. ויל"ע בבור של גשמים - האם בשעה שיורד גשם חשיב נייד דהרי מגיע אליו מים זורמים וצ"ע.

⁹⁷² כנראה "נהרות" איירי בנחלים קטנים המגיעים מהאגם לשדה וכמ"ש בגמ' מו"ק ד. נהרות המושכין מים מהאגמים שאיירי שמעבירין מים מהאגם לשדה והם שייכים לאדם פרטי.

⁹⁷³ כנראה שחשיבי זורמים כי חלק ממימי האוקיינוס מגיע מנהרות שזורמים לאוקיינוס. אבל אגם גדול - אע"פ שהוא ענק כאוקיינוס - אם לא מגיעים המים מנהרות או מנביעה אלא הם מי גשמים לא חשיבי ניידים כנלענ"ד וצ"ע.

⁹⁷⁴ ובטעם שבנידה הוי שעה"ד כתב רש"י דשני בצורת הון, ואיכא הפסד טהרות. ועיי' תוס' שמקשים דהא בכה"ג גם רבנן מודו כדאמרי' בנידה ט: [ועיי"ש שגם לרבנן א"צ גם טהרות וגם בצורת אלא או זה או זה] וא"כ לא על זה אמר רבי לפסוק כר"א בשעה"ד ועיי' תוס' נידה ו: שחולקים על רש"י ומסבירים דשעה"ד שאמר רבי היינו שהשואל הלך לו והיה טורח גדול לרדוף אחריו - ובוה רבנן לא מודו ובכ"ז פסק רבי להקל בכזה שעה"ד.

⁹⁷⁵ ועיי' בספר גט פשוט [למהר"ם חביב סימן ו] שמסתפק אם גם בדאורייתא אפשר לסמוך בשעה"ד על יחיד ועיי"ש שמביא ראיות: א. מהא דברכות ח: לגבי ק"ש של ערבית אחר עה"ש משום שכדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעה"ד - ודחה דדלמא התם עדיין אחר עה"ש חשיב קצת זמן שכיבה ב. מהא דלולב יבש בסוכה דף לא. דכתב האו"ז [הלכות סוכה שו"ס"ק ב] דכדאי הוא ר' יהודה [שאומר שא"צ הדר] לסמוך עליו בשעה"ד אך יש לדחות דשם גם חכמים מודו שבשעה"ד שרי [אך מלשון האו"ז משמע שכדאי היה ר' יהודה לסמוך אפי' אם חכמים היו חולקים עיי"ש] ומצד שני יש ראיה מפ"ק דע"ז היו ב' זה אוסר וזה מתיר בשל תורה הלך אחר המחמיר ובפ' מקום שנהגו דף נ"ב משמע דאפי' בשעת הדחק מי שסומך ע"ד המיקל קרי עליה רב יוסף ומקלו יגיד לו ומסקנת הגט פשוט שבדרבנן יש להקל בשעה"ד כהמיעוט ואפי' כיחיד כדמצינו בסוגיא לגבי ר"א לגבי דיה שעתה אך בדאורייתא אין להקל גם בשעה"ד ועיי' בט"ז יו"ד רצג ד לענין מחלוקת ת"ק ור"א לגבי חדש בחו"ל שזה מחלוקת בדאורייתא והט"ז אומר שיש לסמוך בשעה"ד על ת"ק שמיקל כיון דלא איפסקא הלכה בפירוש בגמרא כר"א אך שם מצרף עוד סברא להקל דיי"א שאין

ש. מהי שמועה רחוקה ומה הדין לגבי אבלות בה?

ת. בברייתא המובאת בגמ' אמרינן ששמועה רחוקה היינו ששמע שמת קרובו 30 יום אחר שמת⁹⁷⁶ ונחלקו תנאים אי בכה"ג יש לו אבלות של שבעה ושלושים - זו דעת חכמים או שנוהגת רק יום אחד - זו דעת ר"ע.

להלכה פוסקת הגמ' כר"ע שכן הלכה כהמיקל באבל גם נגד רבים.

ש. כשנחלק ר"ע עם תנאים אחרים - כמי ההלכה? ומה ההלכה כשנחלק ר' יוסי עם חבריו ר"מ, ר' יהודה ור"ש? ומה הלכה כשנחלק רבי עם תנאים אחרים? והאם הכללים בזה הם הלכה גמורה?

ת. לגבי השאלה כמי ההלכה - נחלקו בזה אמוראים: לר' משרשיא בדעת רב - אין בזה כללים ופרש"י דס"ל שפסקי בתר מה שמסתבר יותר⁹⁷⁷ אבל ר' יעקב, ר' זריקא, ר' יעקב בר אידי א"ר יוחנן, ר' אבא א"ר יוחנן ושמואל נתנו כללים כמי לפסוק וכדלהלן:

ר' יעקב ור' זריקא אמרו: הלכה כר"ע מחבירו - היינו רק כשהוא נחלק אם אחד מחביריו אבל אם נחלק על רבים - הלכה כרבים⁹⁷⁸ וכן הלכה כרבי מחבירו⁹⁷⁹ והלכה כר' יוסי מחבירו

חדש בשל גוי גם לר"א וכמ"ש הב"ח שם עיי"ש וממילא אין לנו הוכחה ברורה מדעת הט"ז שאפשר להקל בדאוי בשעה"ד וללכת כדעת המיעוט ועי' בנקודת הכסף שם שהבין שהט"ז מיקל בדאוי בשעה"ד וחלק עליו ופסק כהגט פשוט שאין להקל בדאוי בשעה"ד אלא רק בדרבנן.

⁹⁷⁶ ולענין אי שמועה רחוקה מיום המיתה או מיום הקבורה הוא פלוגתא בין הפוסקים דהש"ך סי' ת"ב ס"ק ה' כתב שהב"ח והדרישה סי' שצ"ט כתבו בשם מהרש"ל דמיום המיתה נמנית, וכ"כ הט"ז סי' ת"ב ס"ק ו' אמנם בנקודת הכסף על הש"ך שם כתוב שאין דברי מהרש"ל מוכרחים ושדורבנה מדברי רי"ן משמע איפכא, ומניחו בצ"ע.

⁹⁷⁷ ויל"ע אי מה שאמר ר' משרשיא שלרב ליתנהו להני כללי - האם הכונה רק שחולק על רבי יוחנן לגבי ההלכה במחלוקות של ר"מ ר' יהודה ר"ש ור' יוסי או שחולק גם על ר' יעקב ור' זריקא במה שאמרו הלכה כר' יוסי מחביריו וכרבי ור"ע מחבירו. ועי' בר"ח שכתב וז"ל בא רב (אשי) משרשיא לדחות דברי ר' אבא שאמר משמיה דר' יוחנן ואמר ליתנהו להני כלל עכ"ל ומשמע שלא פליג אדברי ר' זריקא ור' יעקב וכ"מ מדברי הרי"ף שכתב וז"ל "אף על גב דרב פליג עליה דרבי יוחנן בהני כללי קי"ל כרבי יוחנן ואפילו בברייתא" [פי' אפי' במחלוקות שבברייתא איתא להאי כללא ולא רק במחלוקות שבמשנה] עכ"ל וכמו כן מצינו בגמ' ב"ב קנד: שיש לרב את הכלל שהלכה כרבי מחבירו ועי' אנציקלופדיה תלמודית ערך הלכה הערה 506 שמוכחי מהגמ' בב"ב הנ"ל שר' משרשיא אמר רב פליג רק אר' יוחנן ולא אר' זריקא ור' יעקב עיי"ש אולם מרש"י [מו: ד"ה להני כללי] שכתב שלר' משרשיא אמר רב אזלי בתר מה שמסתבר לפסוק - משמע שאין לו גם את הכללים של ר' יעקב ור' זריקא וצ"ע.

⁹⁷⁸ עי' רש"י כתובות פד: ד"ה בדבר שכתב וז"ל דקיי"ל הלכה כר"ע היכא דיחידאה פליג עליה עכ"ל ומשמע שאם כמה מחביריו פליגי עליה - אין הלכה כמותו וכ"כ הר"ן בנדרים [ז. ד"ה ולענין] דקיימא לן הלכה כר' עקיבא מחבירו ולא מחביריו. ועי' כס"מ תפילה ב ב שכתב דהיכא דהתנאים דפליגי על ר"ע אינן בדעה אחת -הלכתא כר"ע [דלגבי כל תנא הווי חבירו] וכ"מ בתוס' פסחים ד: ד"ה מסייע שכתבו דהלכה כר"ע כנגד כולו תנאי דלא כוותיה - ר' יוסי הגלילי ר' נתן ורבי מתיא בן חרש משום דהלכה כר' עקיבא מחבירו עכ"ד ושם איירי שכל תנא יש לו דעה אחרת וא"כ ס"ל לתוס' כהכס"מ דבכה"ג הלכה כר"ע. ועי' ט"ז [או"ח תצח ה] שכתב בפשיטות דקיי"ל הלכה כר"ע בכל מקום ואפי' מחביריו פי' אפי' אם

והיינו שגם אם ר' יוסי נחלק עם רבים הלכה כמותו ועי' בזה בהערה א' שבסוף התשובה.

ור' יעקב בר אידי א"ר יוחנן אמר שהלכה כר' יוסי נגד רבי יהודה ונגד ר' מאיר ורב אסי הוסיף בדעת ר' יוחנן שהלכה כר' יוסי גם נגד ר' שמעון ומשמע שר' יוחנן סובר שרק נגד יחיד הלכה כר' יוסי ולא נגד רבים⁹⁸⁰.

עוד הוסיף ר' יעקב בר אידי בשם ר' יוחנן שהלכה כר' יהודה נגד ר' מאיר ורב אסי מוסיף בשם ר' יוחנן שהלכה כר' יהודה גם נגד ר"ש

ומסתפקת הגמ' מה הכלל לדעת ר' יוחנן כשנחלקו ר"מ ור"ש⁹⁸¹.

וא"כ הדירוג לפי ר' יוחנן הוא: א. ר' יוסי ב. ר' יהודה ג. ר"מ ור"ש.

ודעת שמואל - שהלכה כר"מ בגזירותיו ופרש"י "בגזירותיו בכל מקום שהחמיר עכ"ל⁹⁸² ור' יוחנן בסוגיין חולק על זה וסובר שאין הלכה כר"מ בגזירותיו ועי' הערה ג' שבסוף התשובה

ולגבי אי הלכה כר"ע ר' יוסי ורבי גם נגד רבותיהם – עי' הערה⁹⁸³

רבים חולקים עמו עכ"ל ולכאוי זה נגד הראשונים הנ"ל וצ"ע ועי' א"ר [תצח יג ומציין אליו בפמ"ג על הטי"ז הנ"ל] שמקשה על הטי"ז דבגמ' בסוגיין כתוב בהדיא שדווקא באבלות הלכה כר"ע נגד חכמים ומשמע שבשאר דברים הלכה כחכמים.

וטעם שהלכה כר"ע מחבירו – נראה פשוט שהיה גדול מהם וכמ"ש בן עזאי בכורות נח. כל חכמי ישראל דומין עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה.

⁹⁷⁹ **ועי' סמ"ג** עשין עד [ד"ה שם תנן] שכתב בשם הר"ר יהודה בר אברהם שגריס אף בדברי הלכה מחבריו **ועי' גמ' ב"ב** קכד: שנחלקו בזה רב ור' נחמן דרב אמר מחבירו ור"נ אמר מחבירו אולם כתבו שם **תוס'** שדברי ר"נ זה רק במחלוקת שם ואילו בכל הש"ס מודה שזה מחבירו וכ"כ **הרי"ף** [יבמות יח.] **והרא"ש** [מו"ק ג לב] שהלכה כרבי מחבירו ולא מחבריו.

וטעם שהלכה כרבי – נראה פשוט שהרי נקרא סתם "רבי" כי הוא היה גדול הדור וכמו שרב נקרא כך כי היה גדול הדור.

⁹⁸⁰ עי' **תוס' מו:** ד"ה כר' יוסי שכתבו ד ר' יעקב בר אידי א"ר יוחנן שאמר שהלכה כר' יוסי נגד ר' יהודה ור"ש ור"מ חולק על ר' יעקב ור' זריקא שאמרו שהלכה כר' יוסי מחבריו ושכך סוברת גם הגמ' בדף מז. שאומרת על מ"ש ר' יוחנן הלכה כר' יוסי גבי חדשי הבחנה – מכלל דיחידאה פליג עליה" והיינו שאם רבים היו פליגי עליה – אין הלכה כמותו

⁹⁸¹ ועי' בספר **יד מלאכי** כללי התלמוד כלל תקפ שמצא שבירושלמי פסקין כר"ש ועי"ש - וכן בכלל צד - שדן אי פסקין כהירושלמי בכה"ג שהבבלי סלקא בתיקו **ויל"ע** מדוע לא נאמר שהלכה כר"ש נגד ר"מ מהטעם שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו של ר"מ

⁹⁸² ובכתובות נז. פרש"י בגזירותיו - בדבר שהוא מחמיר על דבר תורה באיסור והיתר על ידי גזירת דבריהם עכ"ל ומשמע שרק בגזירות דר' הלכה כמותו כשמחמיר ולא בדאוי.

⁹⁸³ **עי' גמ' כתובות פד:** שדעת ר' יוחנן שאין הלכה כר"ע נגד רבו ובדעת ר"ל שם נחלקו הלישנות אי מודה שאין הלכה כר"ע נגד רבו או שחולק על זה. ובין כה וכה הלכה כר' יוחנן שאין הלכה כר"ע נגד רבו ועי' גם **בתוס' מנחות לח:** [ד"ה אלא] שכתבו לגבי מחלוקת רבי ור"י הגלילי וז"ל והלכה כרבי מחבירו אבל לא מחבירו (עירובין דף מו:): וכ"ש מרבו ורבי יוסי הגלילי רבו היה עכ"ל וכ"כ **הרא"ש בהל' ציצית ס' ז'** לגבי מחלוקת רבי ור"י בן נורי עי"ש.

ועי' **ביד מלאכי ס' רלח** שמביא **מחלוקת ראשונים** איך לפסוק במחלוקת רבי ורשב"ג [דרשב"ג היה אביו ורבו של רבי כדאיתא בב"מ פד: שישב רבי לפניו עי"ש] אולם אין להוכיח שגם במחלוקת רבי

והגמ' אומרת שכלל זה לא נאמר היכא שהגמ' פסקה בהדיא כתנא מסוים – שאז הלכה כמותו אפי' אם זה לא לפי הכלל הנ"ל⁹⁸⁴.

ולגבי אי גם בעירוב אומרים את הכלל הזה או שבעירוב תמיד הלכה כהמיקל - עיי' הערה ד' שבסוף התשובה.

ולגבי האם כללים אלו הם הלכה גמורה - גם בזה נחלקו אמוראים⁹⁸⁵: **רבי אסי** אמר שזה הלכה גמורה ופרש"י היינו שדרשינן ברבים שהלכה כר"ע ר' יוסי ורבי בכל דוכתא [היינו כל אחד כדיניה ר"ע ורבי - מחבירו ור' יוסי - מחבריו] **ולר' חייא בר אבין** "מטין אתמר" ופרש"י דמורין כן לאדם יחיד אבל לא ברבים **ור' יוסי בר חנינא** אמר "נראין איתמר" ופרש"י אוריי לא מורין ואי עבד מעשה לא מהדרין עובדא ועיי' הערה ב' שבסוף התשובה.

הערה א: מה שכתבתי שלדעת ר' יעקב ור' זריקא הלכה כרבי מחביריו - כך הגירסא בגמ'.

וריה"ג או ר"י בן נורי נחלקו ראשונים – די"ל דשאני רשב"ג שכתב **בהגהות מרדכי** [כתובות א רפז] דהלכה כרבי מחבירו אף על גב דרשב"ג אביו ורבו היה כדאיתא פרק הפועלים מ"מ אח"כ נתחכם יותר ממנו מדתני בכל דוכתין מילתיה דרבי קודם מילתיה דרשב"ג **עכ"ל** וא"כ אין הוכחה לשאר רבותיו שלא נתחכם יותר מהם.

⁹⁸⁴ הגמ' אומרת א"ז בלשון "דלמא" אבל כן פסקו **להלכה הרשב"ם** [ב"ב קלג: ד"ה ת"ש] וכ"פ **תוס'** ברכות מט: [ד"ה ר"מ] וז"ל תוס': אף על גב דבעלמא ר"מ ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה בהא הלכה כר"מ דהא קים ליה ר' יוחנן בשיטתו עכ"ל וכן מצינו **בגמ' שבת** [קנז]. שקי"ל כר"ש נגד ר' יהודה **בכל השבת כולה**

ויל"ע מה הדין במקרה שרב הוא זה שפסק הלכה כר"מ או כר"ש נגד ר' יהודה - האם גם כאן נאמר דהלכה כמו שפסק רב או שנאמר דשאני רב דלטעמיה אזיל דלית ליה האי כללא דאמר ר' יוחנן דהלכה כר' יהודה נגד ר"מ או ר"ש אבל לדידן דפסקי' כר' יוחנן - פסקי' כר' יהודה? או שנאמר דסוף סוף כיוון דאתמר הלכתא בהדיא כר"מ או ר"ש - הלכה כוותיהו **ועיי' ב"י** סימן שפו שפוסק כר"ש נגד ר' יהודה בג' חצרות הפתוחות זו לזו מחמת דברי רב שפסק כר"ש וא"כ לכאוי מוכח דבכה"ג פסקי' כרב [מיהו לכאוי בלא"ה יש לפסוק כר"ש מחמת שהוא מיקל בעירוב אבל עכ"פ הב"י כתב דהלכה כר"ש בגלל דברי רב ומשמע שבכה"ג פסקי' כרב ולא אמרי' שרב לטעמיה ור' יוחנן פליג עליו].

⁹⁸⁵ מלשון הגמ' משמע שר' אסי ור"ח בר אבא ור"י בר חנינא נחלקו בהסבר דברי ר' זריקא ור' יעקב ולא בדברי ר' יעקב בר אידי א"ר יוחנן שהרי. הם הובאו לפני דברי ר' יעקב בר אידי א"ר יוחנן וזה למרות שדבריהם אזלו גם אדברי ר' יעקב בר אידי כמ"ש רש"י ד"ה כלשון הזה עיי"ש אלא **שצ"ע** בזה דהרי ר' זריקא היה אמורא ומסר בשם רב יהודה [עיי' ביצה ז: כתובות פח.]. וכן ר' יעקב היה תלמיד של רב יהודה [עיי' ע"ז כח:] ור' יוחנן [עיי' לקמן פ.]. וא"כ ר' זריקא ור' יעקב היו בתקופתם של ר' אסי ור' חייא בר אבא ור' יוסי בר חנינא [שהיו תלמידי ר' יוחנן] ולא מסתבר שר' אסי ורחב"א ור"י בר חנינא יסבירו את דבריהם של ר' יעקב ור' זריקא **ודוחק לומר** שר' יעקב ור' זריקא וכן ר' אסי ורחב"א ור"י בר חנינא – כולם שמעו את הכלל מרבותיהם, דלשון הגמ' "ר' יעקב ור' זריקא אמרו" משמע שאמרו א"ז **מעצמם** דאל"כ הו"ל "אמרי' ר' יעקב ור' זריקא אמרו הלכה" וכו' דאז היה משמע ששמעו מרבותיהם **וגם לא מסתבר לומר** שאיירי בר' זריקא התנא [המובא בתוספתא אהלות יח יז] ובר' יעקב התנא [מובא בפסחים פג. קידושין לט:] דהא תוד"ה כר' יוסי כתבו דר' יעקב בר אידי חולק על ר' יעקב ור' זריקא וא"כ הם היו אמוראים וגם מלשון הגמ' שלא אמרה עליהם לשון "תניא" או "תנו רבנן" משמע שזה מימרא של אמוראים ולא ברייתא וצריך לומר בדוחק שאע"פ שהגמ' מביאה את דבריהם של ר' אסי ורחב"א ורבי"י לגבי ר' יעקב ור' זריקא - דבריהם נאמרו לגבי דברים של ר' יעקב בר אידי א"ר יוחנן אלא שהביאום גם לגבי ר' יעקב ור' זריקא ועדיין זה דוחק גדול וצ"ע.

שלפנינו וכן גרסו **רש"י** [מו: סוד"ה ר' אסי שכתב דהלכה כר' יוסי נגד רבים] **ותוס'** [שם ד"ה כרבי יוסי וכן בתענית כח. סוד"ה ואין] **ורא"ש** [סי' ט] **אולם להלכה** – עי' רא"ש סוכה א לא ופסחים י ב וחולין ח טו שכותב שהלכה כר' יוסי מחבירו [ובסוכה הוסיף הרא"ש "ולא מחביריו"] – ונראה שלמרות שגורס בר' יעקב ור' זריקא מחביריו – מ"מ פוסק **להלכה** כר' יעקב בר אידי א"ר יוחנן שמשמע ממנו שהלכה כר' יוסי רק נגד דעה אחת ולא נגד כמה דעות ושו"ר שכ"כ בקרבן נתנאל בסוכה ס"ק י' שפסק הרא"ש כר' יעקב בר אידי עי"ש **ובר"ח וברי"ף בסוגיין** גרסו בסוגיין הלכה כרבי יוסי **מחבירו** [ובר"ח שלפנינו הגיהו שצ"ל "מחבריו" וא"צ להגהה זו אחר שהרי"ף גורס מחבירו ואיכא למימר שזוהי גם גי' הר"ח שהוא רביה דהרי"ף כמש"כ בשם הגדולים להחיד"א] ולפי זה ר' יעקב בר אידי לא פליג אר' יעקב ור' זריקא דכולהו ס"ל שהלכה כר' יוסי רק מחבירו.

הערה ב: את הסבר מחלוקת רבי אסי ר' חייא בר אבין וריב"ח אי הלכה או מטיין או נראין – כתבתי עפ"י **רש"י**. ועי' **תוס'** שמקשים מה החידוש בזה שלא מהדרין עובדא [למ"ד נראין] כיון דלא איפסק הילכתא לא כמר ולא כמר? ועל כן מסבירים שגם ר' אסי וגם ר"י בר חנינא ור' חייא בר אבא פוסקים לגמרי הלכה כר"ע וכרבי ומה שאמרו לשונות "הלכה" "מטיין" ו"נראין" – "הלכה" היינו שאם בא אדם לפסוק כהחולק על ר"ע – מהדרין עובדא ולמ"ד "מטיין" לא מהדרין עובדא אבל מוחין בידו ולמ"ד "נראין" אפי' לא מוחין בידו **ועי' בגאון יעקב שמיישב את רש"י** וכותב שמרש"י [ד"ה הלכה וד"ה מטיין וד"ה נראין] נראה שמסביר את דברי ר' אסי [שאמר "הלכה"] שקאי גם על ר"ע אבל דברי ר' חייא בר אבא [מטיין] ור"י בר חנינא [נראין] מסביר שהולכים על ר' יוסי מחבירין ובזה יש חידוש שלא מהדרין עובדא אף נגד רבים והתוס' ס"ל שלא מסתבר שדברי ר' חייא בר אבא ור"י בר חנינא הם רק על ר' יוסי ולא על ר"ע ורבי עכ"ד הגאון יעקב.

הערה ג: לגבי הלכה כר"מ בגזרותיו שאמרי' בסוגיין בדף מז. שר' יוחנן חולק על האי כללא שהרי פסוק כר' יוסי נגד ר"מ לגבי חדשי הבחנה – עי' **גמ' יבמות** מב: שאומרת **שר' יוחנן חזר בו** וכ"פ **הרא"ש** שם [יבמות ד כו] כר' מאיר לגבי ג' חדשי הבחנה עי"ש

הערה ד: כתבו **תוס'** [לקמן סה: ד"ה איקלעו] **והרמב"ן** [מו. ד"ה ובודאין] **והמ"מ** [עירובין ד יג] **שר' יוחנן אומר את הכללים האלה גם בעירוב וחולק על ריב"ל** שאמר לעיל [מו.] **כהמיקל בעירוב וכ"כ המ"מ ופסקו תוס' כריב"ל** שהלכה כהמיקל בעירוב **אמנם המ"מ כתב שהרמב"ם פוסק כר' יוחנן**.

להלכה – **הב"י** מביא הרבה את הכלל של הלכה כר"ע מחבירו⁹⁸⁶ וכן את הכלל של הלכה

⁹⁸⁶ עי' ב"י או"ח תרז ב, יו"ד רו ג, שכט ט-י שלא יט (ג) ועוד.

כרבי מחבירו⁹⁸⁷ וכן כתב שהלכה כר' יהודה נגד ר"מ⁹⁸⁸ ושהלכה כר' יוסי נגד ר' יהודה⁹⁸⁹ ונגד ר"מ⁹⁹⁰ ונגד ר"ש⁹⁹¹. ולגבי אי הלכה כר' יהודה נגד ר"ש – הב"י לכאורה סותר את עצמו ועיי' הערה⁹⁹².

אבל את הכלל של הלכה כר' יוסי מחבירו או מחבירו – לא מביא כלל ומ"מ בכסף משנה [שאר אה"ט כ יג] מביא שהלכה כר' יוסי מחבירו וכן פסקו הרי"ף והרא"ש [סימן ט] שהלכה כר' יוסי מחבירו⁹⁹³ ועיי' יד מלאכי סי' ר"ל שכן דעת רוב הראשונים וכתב הרי"ף דאע"ג שלרב לית ליה הנהו כללי – מ"מ קי"ל [ביצה ד.] כר' יוחנן נגד רב. ולגבי גזירות – פסק מרן [אהע"ז יג א] שהלכה כר"מ בגזירותיו [ועיי' הערה ג' בסוף התשובה שר' יוחנן שחלק על זה - חזר בן] ועיי' ברא"ש [עירובין ט א] שאפי' לגבי רבים פסקין כוותיה כדמוכח בכתובות נז. גבי כתובה שנאבדה עיי"ש. ולגבי מה הדין כשגם החולק על ר"מ גוזר רק שנחלקו במה הגוזרים ובמה לא האם גם בזה הלכה כ"מ – עיי' הערה⁹⁹⁴ ולגבי אי פוסקים את הכללים האלו גם בעירוב [עיי' הערה ד] - פסק מרן [שעא א] שהלכה כהמיקל בעירוב גם במקרה שזה סותר לכלל של ר' יוחנן.

ויש להעיר שהב"י לא מתייחס למחלוקתם של ר' אסי ור' חייא בר אבין ור"י בר חנינא אי הלכה או מורין או מטין, מיהו מדכתב בסתמא לשון "הלכה" נראה דהיינו כר' אסי שאמר בסתם "הלכה" ללא תוספת של "מטין" או "נראין" וכ"פ במאירי בהדיא כר' אסי. ופסק כתוס' שמי שמורה ליהפך מחזירין אותו [וכ"ש שמורין כן ברבים].

⁹⁸⁷ עיי' או"ח יב א תקסד א תרעא ז יו"ד קפז א אהע"ז כז א-ג ועוד.

⁹⁸⁸ עיי' ב"י או"ח שיח א יו"ד רכ א-י אהע"ז יז מז ועוד.

⁹⁸⁹ או"ח תמד ז.

⁹⁹⁰ או"ח תקעה א.

⁹⁹¹ או"ח תקפט ו.

⁹⁹² עיי' יו"ד סה י וכן בכס"מ שקלים ד ג , ערכין וחרמין ו ה , פסוהמ"ק יא ח , אבל ב ח - שכתב דר' יהודה ור"ש הלכה כר"י ומצד שני – עיי' ב"י יו"ד קיט ד וכן קפט כח-כט שכתב דהלכה כר"ש נגד ר' יהודה וכבר עמד בזה בספר יד מלאכי וכתב שהב"י סותר את עצמו ועיי' ט"ז קיט ז וכן כנה"ג קיט כ שהקשו על הב"י שדבריו שהלכה כר"ש נגד ר' יהודה הם נגד דברי הגמ' בעירובין שהלכה כר"י נגד ר"ש.

⁹⁹³ הרי"ף גרס בדברי ר' יעקב ור' זריקא "מחבירו" עיי' הערה א' שבסוף התשובה.

⁹⁹⁴ עיי' בספר יד מלאכי סי' קעג שכתב וז"ל הלכה כר"מ בגזירותיו, היינו היכא דר"מ גזר ור' יהודה לא גזר אבל היכא דתרווייהו אית להו דגזריה אלא דפליגי בפרט אי הוי בכלל הגזירה או לא במילתא דסברא כה"ג הגם דהוי בדין הגזירה לא אשכחן דהלכה כר"מ ונשאר הדבר ככללין דקי"ל ר"י ור"מ הלכה כר"י, הר"ב ראשון לציון דף נ"ד ע"א: עכ"ל וכ"כ הריטב"א בסוכה יד: עיי"ש ולפי זה צ"ל שבמחלוקת בחדשי הבחנה ששם א"ר נחמן אמר שמואל שהלכה כר"מ בגזירותיו - ר' יוסי לא גוזר כלל אך עיי' פרש"י בגמ' עירובין מז. ד"ה כל הנשים דמשמע שר' יוסי ג"כ גוזר בארוסה וא"כ סובר רש"י שגם כשתרווייהו גוזרים - הלכה כר"מ בגזירותיו ועיי' בספר פאת השדה שמוכיח כן גם מתוס' בשם רש"י ביבמות עיי"ש וצ"ע בכל זה.

ש. מנין לר' משרשיא שליכא כלל בזה?

ת. שאלה זו שואלת הגמ' ⁹⁹⁵ ובתחילה מנסה לתרץ כמה תירוצים ודוחה אותם ולבסוף אומרת הגמ' שאכן ר' משרשיא אמר רק שרב לית ליה האי כללא אבל לא שהוא עצמו חולק בזה ואלו הם התירוצים שנסתה הגמ' לומר בתחילה: א. מדמצינו שרב פסק כר"ש בגי' חצירות שעירבו החיצוניות זו עם זו ודלא כר' יהודה דסתם בר פלוגתיה דר"ש הוא ר' יהודה אי נמי מדהביאה המשנה קודם את דברי ר' יהודה שאמר לאיזה רוח שירצה ועלה קתני היו שניים מקצת וכו' – רש"י] ודוחה הגמ' דלמא היכא דאתמר בהדיא שהלכה כר"ש שאני.

ב. במחלוקת ר' יהודה ור"ש גבי עיר של רבים ונעשית של יחיד כמה צריך לשייר כשמערבין אותה – דאמר רב הלכה כר' שמעון – ודוחה כנ"ל.

ג. ממחלוקת ר' מאיר ור' יהודה לגבי אי עשיר יכול לערב ברגליו דאיצטריך לרב למימר לבריה דהלכה כר' יהודה ומשמע שבסתמא לא אמר הכי – ודוחה הגמ' דאכן רב חולק על ר' יוחנן אך אין זו סיבה לר' משרשיא לא לקבל את דברי ר' יוחנן ⁹⁹⁶.

ד. ממחלוקת ר"מ ור' יוסי גבי חדשי הבחנה שר' אסי אמר שרבי יוחנן פסק כר' יוסי ולמה היה צריך ר' יוחנן לפסוק כמותו אחרי שבלא"ה יש כלל שהלכתא כוותיה – אעכ"ח לית ליה להאי כללא ⁹⁹⁷ ודוחה הגמ' דלמא לאפוקי מדר"נ אמר שמואל שבגזרות פסקין כר' מאיר.

ה. ממחלוקת ר' יהודה ור' יוסי אי מותר לכהן ליטמא בבית הפרס ובארץ העמים – שהם טומאות מדרבנן - בשביל ללמוד תורה כשאפשר לו ללמוד במקום אחר – דר' יהודה אוסר ור' יוסי מתיר כי סובר שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד – ואמר ר' יוחנן שהלכה כר' יוסי א"כ מוכח שלית ליה כללא ומשמע שבסתמא לא אמר הכי וכנ"ל בדוגמא ד' ודוחה הגמ' – דאצטריך למימר דהלכה כר' יוסי כדי שלא נאמר שהכלל דהלכה כר' יוסי הוא רק במשנה ולא בברייתא ⁹⁹⁸.

⁹⁹⁵ וא"ת גברא אגברא קרמית ולמה ר' משרשיא לא יכול מעצמו לחלוק על ר' יוחנן י"ל דר' משרשיא היה מהאמוראים האחרונים [עיי' קידושין לג. שהיה מתלמידי אביי] ואין דרך שיחלוק על ר' יוחנן שהוא מהאמוראים הראשונים [עיי' רש"י ב"ק לג: ד"ה ה"ג שכתב וז"ל מאדם חשוב כגון רב או רבה פרכין כאילו כתיב במשנה או בברייתא. וכן כתבו תוס' ב"מ צה. ד"ה איתמר וז"ל "שלא יקשה לדידיה מאמוראים ראשונים" עיי"ש וכ"כ הרשב"א ב"ב ב: ד"ה שאני וז"ל שמואל דקשיש וסמוך לתנאין ומקשו מיניה כדמקשו מחד מן תנא].

⁹⁹⁶ דקיי"ל [ביצה ד:]: רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ולא היה לר' משרשיא לפסוק כרב [ריטב"א].
⁹⁹⁷ וילייע דזה ר' אסי אמר בשם ר' יוחנן ומנ"ל לר' משרשיא דהלכתא כוותיה נגד ר' יעקב בר אידי שאמר בשם ר' יוחנן שיש כלל שהלכה כר' יוסי מחבירו.

⁹⁹⁸ וכתב הגאון יעקב וז"ל איכא למימר אה"נ בברייתא ליתנהי להני כללי, וקמ"ל ר' יוחנן הלכה כר' יוסי בהא. ואיכא למימר קמ"ל דבברייתא נמי איתנהו להני כללי, וכן אמר הריא"פ [=הר"יף] דאפי' בברייתא

ש. חפצי נכרי – האם קונים שביתה במקומם או לא ומדוע?

ת. מסקנת הגמ' היא שלדעת ר"י **בן נורי** שחפצי הפקר קונים שביתה במקומן – כ"ש שחפצי נכרי קונים שביתה במקומן. **ובדעת רבנן** שחפצי הפקר אינן קונים שביתה במקומן- **נחלקו אמוראים**: **לשמואל** – גם חפצי נכרי אינן קונים שביתה במקומן דכל דין שביתה בכלים זה רק לישראל⁹⁹⁹ ולדעת ר' **יוחנן** – אמנם מעיקה"ד אינן קונים שביתה אבל רבנן גזרו שקונים שביתה אטו כליו של ישראל¹⁰⁰⁰

להלכה - אומרת הגמ' שקי"ל שמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן¹⁰⁰¹ וא"כ קונים שביתה וכ"פ **מרן** תא א.

ולגבי כלים של גוי שבע"ש ביה"ש נמצאו שלא בתחומו של הגוי – האם מקום שביתתו הוא במקומן או במקום של הגוי – ע"י הערה¹⁰⁰².

ש. מה פסק רבא גבי גוי שהביא את בהמותיו לעיר אחרת שהיא חוץ לתחומו – ומדוע?

ת. בתחילה פסק **רבא** שלא קונים שביתה וממילא מותר לכל הערים שבתחומה של העיר שאליה הובאו בהמות הגוי לקנות אותם ממנו ביו"ט לצורך אוכל נפש¹⁰⁰³ אולם לאחר

איתנהו להני כללי, וכן אמר הרא"ש והכי מסתברא:

⁹⁹⁹ והא דאסרי' במשנה שבת קנא. חלילין שהביא הגוי מחוץ לתחום - י"ל דחיישי' שיאמר בהדיא הישראל לגוי להביאם לצורך ישראל. ולרש"י שסובר שמעשה שבת הוא מטעם שלא יהנה ממלאכה י"ל שאיירי בחלילין של ישראל [דברי מלכאל להגר"מ טננבוים ד ז ד"ה ובענין]

¹⁰⁰⁰ ומשמע שגזרי' גזירה אטו תחומין **ויל"ע** הא זה גזירה לגזירה דהא קי"ל שתחומין דרבנן [עכ"פ בפחות מ"ב מיל] וע"י ביצה ל: גבי רכיבה על בהמה ביו"ט שמשמע בגמ' שלמ"ד תחומין דרבנן אין גזרין גזירה לגזירה **וי"ל** כמ"ש הרמב"ן במלחמות בביצה יד. [ד"ה ועוד] שבגזירה קרובה [הינו שמצוי המכשול] גזרי' גזירה לגזירה בתחומין עיי"ש וי"ל שה"נ כאן זו גזירה קרובה **עוד יל"ע** מדוע חז"ל חששו דווקא לגבי תחומין שאנשים יטעו בין חפץ של גוי לחפץ של ישראל ולא חששו כך לגבי חמץ שעבר עליו הפסח ולגבי פירות שנגמרה מלאכתן ביד נכרי וכדו'.

¹⁰⁰¹ ואע"ג שקי"ל כהמיקל בעירוב – י"ל עפמ"ש"כ הרא"ש ב ד בשם רבינו מאיר שזה רק במחלוקת תנאים ואח"כ כתב בשם רבינו מאיר – שזה גם באמוראים אבל לא נאמר במקום שיש כלל אחר עכ"ד עיי"ש.

¹⁰⁰² **בפמ"ג** [מש"ז תא א] כתב ואם היו רחוקים מעכו"ם הרי הם כעכו"ם ולא יזיזם ממקומן עסי' שצ"ז סי"ז עכ"ל והיינו ששם כתב מרן שפירות של ישראל שלא היו במקומו - פירותיו כמוהו עכ"ד מרן שם וא"כ גם הכא פירותיו של הגוי כמוהו. אבל **הבית מאיר** [תא א] כתב וז"ל ואם הם מופקדים אצל גוי אחר נמי פשיטא דתמיד שביתתן במקום שמונחים ... דאילו כרגלי הבעלים הא הבעלים רשאים לילך אף אלף פרסאות עכ"ל **ובספר גאון יעקב** יש לו דעה שלישית – שלר"י בן נורי שדינן כחפצי הפקר – א"כ שביתתן במקום שהם מונחים אבל לרבנן אליבא דר' יוחנן שמעיקה"ד לא קונים שביתה אלא שגזרו עליהם אטו כלים של ישראל – א"כ דינן ככלים של ישראל שקונים שביתה כרגליו **עכ"ד** ולכא"ל לפי זה צ"ל ההלכה כדברי המיקל – דהיינו ר"י בן נורי [דהא אם דינן כרגלי הנכרי – אסור להזיזם ממקומם כמ"ש הפמ"ג] אולם בביאורו"ל [תא א ד"ה קונים] כתב שהגאון"י פוסק כהפמ"ג עיי"ש.

¹⁰⁰³ ע"י שו"ע שכג ד ותקין א וז"ל בסימן שכג "מותר לומר לחנווני: תן לי ד' ביצים וה' רימונים, ובלבד שלא יזכיר לו שם דמים ולא סכום מדה ולא סכום מנין" ומקורו ממשנה ובריתא בביצה כט: וע"י במאירי בסוגיין שכתב שגם כאן איירי במכירהם שאינם צריכים עמהם לסכום מקח כדרך שאמרו בחנוני הרגיל אצלו.

שנאמר לו שקי"ל ששמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן – שאסור להוציא כלי נכרי חוץ לתחומן פסק שרק בני העיר הזאת מותרים לקנות בהמות¹⁰⁰⁴ והיינו דכל העיר היא כד"א ואסור להוליך הבהמות לעיר אחרת ופרש"י משום דפסקין לעיל, הלכה כרבן גמליאל בדיר וסוהר וספינה, [שהם חשובים כד"א] והוא הדין לעיר שיש לה מחיצות. עכ"ל וממילא דין הבהמות האלה כדן אדם שהוציא אוהו עכ"ל מתחמומו ונתנוהו בדיר וסוהר שכל הדיר והסוהר הו"ו כד"א.

הערה: בתוס' [מז: ד"ה דכולה] כתב בשם ר"י שבעי נמי שתהא מוקפת לדירה ולא סגי סתם שתהא מוקפת מחיצות ואילו ברמב"ן [מא: ד"ה ואלו] כתב שא"צ שתהא מוקפת מחיצות בכלל.

להלכה – פסק מ"ן [תא א] כמסקנא דרבא הנ"ל וכפירוש ר"י שאירי במוקפת העיר לדירה ובביה"ל שם ציין למש"כ הביה"ל בסימן תה ו [ד"ה מוקפת] דאפשר שבשעת הדחק יש לסמוך להקל כדעת הרמב"ן וסייעתו דאפילו בלא היקף מחיצות שרי.

ש. בור מים שחציו בתוך תחום עיר אחת וחציו בתוך תחום עיר שניה – מה דינם של המים לגבי דין תחומין ומה הדין בנהר או במעין שחציו בתחום עיר אחת וחציו בתחום השניה ומדוע?

ת. לגבי בור מים - בגמ' תני ר' חייא שצריך מחיצה של ברזל להפריד בין המים שבתחום עיר זו למים שבתחום עיר זו שלא יתערבו דכל חלק של הבור קונה שביתה בעיר שבתחומו ואם מתערבים הם יוצאים מתחומם ונאסרים בטלטול. והעמידה אותו הגמ' בבור מים מכונסים שאינם זורמים והם קונים שביתה במקומם. עוד אומרת הגמ' שאפשר שר' חייא התכוון שצריך ואין לו תקנה דהיינו שאין אפשרות לעשות מחיצה שתגרום שלא יעברו מים מצד לצד ואפי' אם יעשה מחיצה של ברזל – משום דא"א שלא יעברו מים תחתיה¹⁰⁰⁵ וא"כ לדעת הברייתא שהביא ר' חייא אסור למלואת מים מהבור אל תחום אחת מהערים שכן חלק מהמים שממלא אותם בתחום עיר אחת - קנו שביתה בביה"ש בתחום של העיר

¹⁰⁰⁴ וכתב הרשב"א [מז: ד"ה מאי] דהנהו דיכרי ודאי לאו מחמת ישראלים שבמברכתא הביאום דא"כ אפילו לדידהו אסור עכ"ל וכ"פ מ"ן [תקטו ה] וז"ל באו מחוץ לתחום, אסור לאוכלן למי שהובאו בשבילו ולכל בני ביתו עכ"ל.

¹⁰⁰⁵ כ"כ רש"י. ואמנם אפשר שיעשה לקרקעית הבור רצפת אבנים ויחבר המחיצה של ברזל בחוזק ועם חומר איטום אבל לא משמע שלזה התכוון ר' חייא – כנלענ"ד ויל"ע באם יעשה מחיצה של ברזל הלוא רק מיעוט של המים יעבור ממקום שהוא מחוץ לתחום ולמה לא נאמר שהוא בטל ברוב ואולי י"ל שלא אמרי' ביטול ברוב בהלכות שבת דהווי דבר שיש לו מתירין לאחר שבת אלא שא"כ י"ל שבמקום הפסד – אם לא יהא לו מים ביו"ט – יש להתיר אף דשיל"מ עי' שו"ע יו"ד קב ב וצ"ע בזה.

השניה ואח"כ עברו לצד של עיר זו. ודעת ר' יוסי בר חנינא¹⁰⁰⁶ שסגי במחיצת קנים שהמים עוברים דרכה ואפי' אם אינה מגעת עד הקרקע – דקל הוא שהקילו חכמים במים שסגי במחיצה תלויה¹⁰⁰⁷.

ולגבי נהר או מעיין שהמים בהם זורמים – אומרת הגמ' שלכו"ע המים לא קנו שביתה במקומם דדבר שזז לא רונה שביתה

הערה: נחלקו ראשונים האם מחלוקת ר' חייא ור' יוסי בר חנינא אי מהני מחיצה – היא רק לדעת ר"י בן נורי שסובר חפצי הפקר קונים שביתה אבל לרבנן – שס"ל שחפצי הפקר אינם קונים שביתה והלכה כמותם – ה"ה שמים המכונסים אינם קונים שביתה אפי' הם בתחומה של עיר וממילא – א"צ מחיצה כלל – זו דעת מהרי"ח המובא בהג"א סימן יא וכ"מ **מתוס'** מז: ד"ה חרם שכתבו דלרבנן אין קונין שביתה במקומם היכא דמימשכי מתחום זה לתחום זה או שגם לרבנן צריך מחיצה דשאני בור הנמצא בתחום העיר שגם לרבנן המים קונים שביתה ותחומן כתחום אנשי העיר ומה שאמרו רבנן שחפצי הפקר אינם קונים שביתה לא איירי בבור מים הסמוך לעיר שאנשי העיר דעתם עליהו – זו דעת הא"ז המובא בהג"א וכ"מ מהא דכתבו הרי"ף והרא"ש "הלכך מחיצת קנים מותרת" משמע שצריך **להלכה** מחיצה.

להלכה – פסק מרן [תב א] כר"י בר חנינא לפי דעתם של הרי"ף והרא"ש בדעתו- והיינו שבור שבין ב' תחומין צריך מחיצה תלויה ועי' **הערה**¹⁰⁰⁸. וכתב **במשנ"ב** [ס"ק ה] דצריך

¹⁰⁰⁶ צ"ע איך פליג ר' יוסי בר חנינא על ברייתא [ד"תני ר' חייא" הווי ברייתא – עי' רש"י נידה כו. ד"ה אמר] הרי הוא היה אמורא – תלמיד של ר' יוחנן כדאיתא בסנהדרין ל: דהוה יתיב קמיה דרבי יוחנן ואמנם מצינו ר' יוסי בר חנינא שהוא תנא – עי' תוס' נזיר כט. ד"ה ה"ג בשם ר"ת – אבל משמע מתוס' שם שאין זה סתם ריב"ח המוזכר בש"ס עיי"ש ואולי י"ל דכיוון שדין מחיצה תלויה שמתרת במים הוא משנה לקמן פז: – סובר ריב"ח דדחינן ברייתא מקמיה משנה. ולגבי מדוע הביאה הגמ' ראייה שמחיצה תלויה מתרת במים מדברי רב ולא מדברי המשנה הנ"ל – עי' הערה הבאה

¹⁰⁰⁷ וכתב **הריטב"א** וז"ל ובוודאי דר' חייא שפיר ידע דמחיצה תלויה מתרת במים גבי גוזזטרא דהא מתני' היא לקמן בפרק כיצד משתתפין (פ"ו א') בור שבין שתי חצרות וכו', אלא דר' חייא סבר שלא הקלו אלא בההיא בלחוד ותלמודא מוכח מההיא דר' טבלא דבחורבה הוא דלא הקלו אבל בכל מים הקלו.

¹⁰⁰⁸ **ובמג"א ובבאור הגר"א** הקשו דהא בגמ' מת. אמרינן שלרבנן דר"י בן נורי אין המים קונים שביתה כלל וא"כ א"צ מחיצה כלל וציינו להג"א שחולק על השו"ע ולא מצריך מחיצה כלל ואת דעת הרי"ף הרא"ש והשו"ע תירץ **המג"א** שס"ל שרק המקשן סבר שלחכמים דר"י בן נורי המים לא קונים שביתה אבל האמת היא שגם לשיטת חכמים דר"י בן נורי – מים הסמוכים לעיר קונים שביתה והגר"א תירץ דהם לא גרסו בגמ' את דברי המקשן שאמר שלחכמים אינם קונים שביתה **עכ"ד הגר"א**. ויל"ע מדוע הגר"א היה צ"ל שהרי"ף והרא"ש לא גרסו את דברי המקשן בגמ' ולא אמר תירוצו יותר פשוט – שהרי"ף והרא"ש גורסים את דברי המקשן הנ"ל אלא שס"ל להרי"ף והרא"ש לפסוק כהגמ' לעיל מה: שאומרת שמי גשמים הסמוכים לעיר קונים שביתה כאנשי העיר גם אם חפצי הפקר לא קונים שביתה במקומם והיא חולקת על דברי המקשן הנ"ל – וי"ל דאם היתה מחלוקת סוגיות בדעת רבנן דר"י בן נורי – היה לרי"ף והרא"ש לפסוק כהמיקל דקי"ל בעירוב כהמיקל ואם פסקו דבעי מחיצה – עכ"ח שלא גרסו את דברי המקשן שאמר שלרבנן אין המים קונים שביתה **כנלענ"ד**.

שיהיה עכ"פ קצה המחיצה שקוע טפח במים דבלא"ה אינה נראית כהפסק כלל וכמבואר לעיל בסימן שני' ס"א עכ"ד [ובפשטות ה"ה שצריך שתהא המחיצה בגובה י"ט שגם זה מבואר בסי' שנו שם גבי בור שבין ב' חצרות] וכתב **בביאור"ל** [ד"ה מקצתו] שאם החרץ רחב הרבה ויש שטח גדול שאין שייך לא לתחום זה ולא לזה יהיה מותר למלאות כל אחד בתוך תחומו **עכ"ד הביאור"ל**. ולא כתב הביאור"ל כמה יהא השטח שביניהם גדול ואולי כוונתו שצריך שיהא בו רוב כנגד השטח הנמצא בתחום הערים וצ"ע **עוד מביא הביאור"ל** [בד"ה וצריך] את דעות הראשונים המובאים בהערה בסוף התשובה [ומובאים במג"א והגר"א] שסוברים **להלכה** דא"צ מחיצה כלל ושדברי ר' חייא ור"י בר חנינא הם רק בשיטת ר"י בן נורי ועל כן הם אינם **להלכה** ונשאר הביאור"ל בצ"ע לדינא.

ש. מהו מקור דין ד' אמות שיש לאדם שיצא מתחומו ולמאי נפק"מ מה המקור?

ת. **מקור דין ד' אמות** אומרת הגמ' שילפי' מדכתיב [שמות טז כט] שָׁבוּ אִישׁ תְּחֻמָּתוֹ אֲלֵינִצָּא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי¹⁰⁰⁹ ואומרת הגמ' ש"תחתיו" היינו מקום גופו [כשהוא שוכב¹⁰¹⁰] דהינו ג' אמות ועוד אמה – **לר"מ** זה כדי לפשוט ידיו ורגליו^{1011 1012} **ולר' יהודה** זה כדי שיוכל לקחת חפץ שמתחת לרגליו ולשים תחת ראשו¹⁰¹³.

ואומרת הגמ' שהנפק"מ בין ר"מ לר' יהודה היא שלר"מ שרי ד' אמות שוחקות ולר"י בעי' אמות מצומצמות¹⁰¹⁴.

¹⁰⁰⁹ שהרי משה אמר כן לאותן שיצאו חוץ לתחום ללקוט [טור שצו א וכ"כ בלבוש שם] ועי' בא"ר [ס"ק א] שמסביר דקרא הכי פירושו, שבו איש תחתיו, אתם שיצאתם חוץ לתחום, והזהיר באל יצאו לאחרים, שלא יצאו להם ולדורות לעולם. ונחלקו הראשונים האם זו דרשא גמורה – זו דעת הרי"ף [עירובין ה.] **והרמב"ם** [שבת כז א-ב] או שזו אסמכתא – זו דעת **הרשב"א** [עירובין יז: ד"ה אמר] **והטור** [סי' שצז] **ותוס'** בחגיגה [יז: ד"ה דכתיב] ועי' **שו"ע** סי' תד **ובמשנ"ב** שם ס"ק ז דמשמע מהשו"ע שיי"ב מיל זה דא' וכתב בשם **הגר"א** שנוטה שזה דר' עיי"ש וכל המחלוקת הזו היא לדעת ר"ש ור' יוסי דס"ל שתחומין דמיל אחד הוא דר' וכמותם **ההלכה** אבל לר"ע ור' יהודה ור"מ שסוברים שאפי' תחומין דמיל אחד הם דא' וודאי שזו דרשה גמורה.

¹⁰¹⁰ כ"כ בתוס' רי"ד.

¹⁰¹¹ דכשהאדם עומד זקוף מכביד הגוף על הרגלים ואינו יכול לפשוט פרקי רגליו אבל כששוכב פושט הפרקים ורגליו מאריכות. [תוס' רי"ד] **ופשיטת ידיו** י"ל דהיינו מעל ראשו דלצדדים אין זה מוסיף כלום במידת האורך. וכנראה שיש כאלה שדרכם לשכב כך וצ"ע בזה.

¹⁰¹² ושיעור זה לר"מ – נותנים לו לכל צד מאיפה ששבת כך שיכול לשכב פעמים לצד זה ופעמים לצד אחר ולא כר' יהודה שצריך לברור לו ד"א.

¹⁰¹³ ויל"ע למה בשביל זה מוסיפים אמה ואולי י"ל שתחת מרגלותיו ותחת ראשו הכוונה ליד מרגלותיו וליד ראשו ודוחק וצ"ע.

¹⁰¹⁴ **עי' מגן אברהם** סימן שסג ס"ק כב ששיעור המרווח יותר על מצומצמות הוא חצי אצבע לאמה [אחד חלקי 48 מאמה] וא"כ ההבדל ביניהם הוא ב' אצבעות שזה ההבדל בין פושט יו"ר למביא חפץ מתחת ראשו.

הערה: מה שכתבתי שהנפק"מ בין ר"מ לר' יהודה היא שלר"מ שרי ד' אמות שוחקות ולר"י בעי' אמות מצומצמות – זוהי שיטת רש"י [ד"ה מחלוקת] אבל הרי"ף [יג.] והרא"ש [סימן יא] ס"ל להיפך – שלר"מ הוי מצומצמות ולר' יהודה הוי שוחקות.

ובמחלוקת אי ד"א הם מצומצמות או מרווחות פוסק הרמ"א כדעה שנותנין לו מרווחות. ולגבי דעת השו"ע – עי' הערה¹⁰¹⁵.

ש. מהי "אמה של קודש" ומהי "אמה ידיה" ובאיזו מהן מודדים את הד"א שיש למי שנמצא מחוץ לתחומו?

ת. אמה של קודש היינו אמה שהייתה בבית המקדש דהיו תלויים ב' כלים באורך אמה על אחד משערי הר הבית - שנקרא שושן הבירה [ע"ש ששושן הייתה מצוירת עליו] - והיא אמה של ו' טפחים ונקראת "אמה של משה" – דמשה תיקן אותה למדד בה שיעור אמה¹⁰¹⁶. ואמה ידיה היינו האורך של אמת היד של האדם שנמצא מחוץ לתחום¹⁰¹⁷.

ולגבי מדידת הד"א למי שנמצא חוץ לתחום - אומרת הגמ' שבאמה ידיה משערינן מלבד בננס באבריו – דהיינו שגופו גדול ואבריו קטנים – שמשעירנן לפי אמה של קודש¹⁰¹⁸.

¹⁰¹⁵ עי' ב"י בסימן שצו א שמציין למש"כ בסי' שמת א לגבי טלטול חפץ בד"א שס"ל להטור כשיטת רי"ף ורא"ש שר' יהודה אומר מרווחות ופוסק כר' יהודה דק"ל כוותיה לגבי ר"מ. ובב"י בסי' שמת מביא את דברי הרמב"ם לגבי טלטול בד"א [וז"ל הרמב"ם שבת יב טו " במרובע זה שהוא כמדת אורך אדם כשיפשוט ידיו ורגליו בו בלבד יש לו לטלטל" וכתב הב"י דסבירא ליה דלא כהטור אלא סובר שמצומצמות בעינן ואע"פ שבד"כ הלכה כר' יהודה נגד ר"מ מ"מ גבי דין אמות מצומצמות או מרווחות כבר אמרה הגמ' בריש כעירובין [ג.] דאזלינן לחומרא עכ"ד הב"י וכתב המג"א [שמט א] לגבי טלטול חפץ בד"א - שלהלכה פוסק מרן שבעי' מצומצמות. וכתב שם המחצה ש שלדעת המג"א הב"י חולק על הרמ"א שפסק שביוצא מחוץ לתחום יש לו ד"א מרווחות. אולם הא"ר [שמט א] כתב שהמג"א שכתב כאן מצומצמות - דס"ל להחמיר להעביר ברשות הרבים, ובסימן שצ"ו לענין תחומין נאמר עכ"ל והיינו שיש חילוק בין ד"א לענין תחומין שבהם פוסקים שמרווחות לבין לענין טלטול שבו פוסקים שמצומצמות ויל"ע בדבריו דהא הב"י משווה אותם ובסי' שצו שאירי בתחומין מפנה לדבריו בסי' שמת שאירי בטלטול ועוד דר"מ ור' יהודה איירי בתחומין ובוזה אומר הב"י שס"ל להרמב"ם כר"מ להחמיר והרמב"ם הרי איירי בטלטול – ומשמע שמשווה הב"י בין דין טלטול לדין תחומין וצ"ע בזה ומדברי המשנ"ב משמע שסובר כהא"ר דבסי' שמת ס"ק ב כתב בפשיטות שבעי' ד"א מצומצמות ולא הביא שהרמ"א חולק ומשמע שאין כאן מחלוקת כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁰¹⁶ עי' רש"י ד"ה של קודש ורש"י בבכורות מד. ד"ה באמה

¹⁰¹⁷ והמדידה היא מן ראש האצבע הנקרא אמה עד פרק המבדיל בין הזרוע והקנה [רד"ק יחזקאל מא ח] וזרוע הוא החלק שמעל המרפק והקנה – שמתחת המרפק המתחבר לכף היד [עי' רבינו בחיי דברים יא ב ד"ה את].

¹⁰¹⁸ ויל"ע לגבי שאר מדידות של אמה שקשורות לגוף האדם וכמו דין מקווה שדרשו חז"ל [חגיגה יא.] מ"כל בשרו" – מים שכל גופו עולה בהן, וכמה הן - אמה על אמה ברום שלש אמות. ושיערו חכמים: מי מקווה ארבעים סאה עכ"ד הגמ' שם ומשמע שזה שיעור קבוע וא"כ מודדים לכל אדם כפי שיעור אמה שבמקדש וכ"כ בהדיא בטורי אבן חגיגה [יא. ד"ה וכמה] דאף לננס שיעור מקווה הוא מ' סאה עי"ש וצ"ע מאי שנא ממדידה של היוצא מחוץ לתחום שמשעירנן באמה ידיה? ואולי י"ל שדין שמודדין את מקום האדם באמה ידיה זה רק למ"ד שדין תחומין הוא דרבנן – שכמותו ההלכה – ובדר' מקילין ורצו להקל

ש. שלושה אנשים הנמצאים מחוץ לתחומן שיש לכל אחד ד"א – מה הדין אם ד"א של שני החיצונים נכנסים לתוך ד"א של האמצעי – האם יכולים ללכת ולהוציא חפצים מד"א אחת לשניה ומדוע?

ת. אומרת המשנה שגם בכה"ג כל אחד יכול ללכת ולטלטל רק בד' אמותיו ואסור לו להוציא את חפציו מחוץ לד"א שלו כי החפצים קנו שביתה כרגלי הבעלים וכמו כן אסור לו לקחת חפצים של אדם אחר הנמצאים מחוץ לד' אמותיו ולהביאם לתוך ד' אמותיו – משום שכיוון שנתנו לו חכמים ד"א נהיו הד"א האלו כרה"י ואסור לו להכניס לתוכם חפצים מכרמלית או מרה"ר¹⁰¹⁹.

ש. מה הדין בג' חצירות זו ליד זו כשלכל אחת מהן יש פתח לרה"ר וכן יש לכל אחת פתח לחצר שלידה והחיצוניות עירבו עם האמצעית אך החיצוניות לא עירבו ביניהם – האם מותרים בטלטול מחצר לחצר ומדוע?

ת. מדברי רב יהודה ור' ששת בגמ' עולה שאם האמצעית עירבה עם ב' החיצוניות ע"י ששתי החיצוניות נתנו עירובן בבית אחד¹⁰²⁰ בחצר האמצעית – חשיב שכל החצירות עירבו כאחת דכולן כאילו דרים בבית הזה שבחצר האמצעית וכולם שותפין בעירוב ואין הבדל אם כולן פתוחות לרה"ר או שרק אחת פתוחה לרה"ר.

אבל אם האמצעית עירבה עם החיצוניות ע"י שהיא שמה עירוב בבתים שבחצירות החיצוניות וכמו כן אם החיצוניות שמו ככר באמצעית אך לא בבית אחד – חשיב שהחיצוניות לא עירבו ביניהם וע"כ הדין הוא ששלושת החצירות מותרות כל אחת לטלטל בחצר שלה שהרי כל אחת מהן עשתה עירוב ואין לה דריסת רגל בחבירתה¹⁰²¹ ושתי

על אדם שגופו גדול וזה דוחק דלפי זה ביוצא חוץ לייב מיל לראשונים שס"ל שזה דאוי – ימדד באמות בינוניות ועוד שתירוץ זה נחא רק לראשונים דס"ל שבד"א של טלטול חפץ ברה"ר – משערין באמות בינוניות [והם הר"ש והרא"ש על משנה כלים יז ט ע"ש] אבל לרמב"ם שבת יב טו וכן הטושו"ע שמט א שסוברים שגם ד"א של טלטול חפץ ברה"ר שזה דאוי מודדים באמה דידה – עדיין קשה מאי שנא שיעור מקווה משיעור טלטול וצ"ע בזה.

¹⁰¹⁹ ואף אם מטלטלן פחות מד"א וכגון שהחפץ היה מונח סמוך לד' אמותיו ומטלטל אותו אמה ומכניסו לתוך ד' אמותיו דמצד טלטול בכרמלית או רה"ר אין כאן איסור דלא מטלטלו ד"א וכן מצד האדם האחר – בעל הכלים – גם אין חשש וכגון שיש לאחר תחום של אלפיים אמה [רש"י עפ"י הסבר מהרש"ל ועפ"י הסבר היד דוד (להג"ר דוד זיצהים) במהרש"ל].

¹⁰²⁰ והיינו בעכלי אחד או דמליא למנא ואייתר [משנ"ב שעח ה].

¹⁰²¹ כ"כ רש"י מט. ד"ה אף זו – שלחכמים שלושתן אסורות זו עם זו משמע שבתוכן שרי לטלטל ויל"ע לשמואל שלרבנן אסור לטלטל כלל מאמצעית לחיצונה ומחיצונה לאמצעית – א"כ העירוב של החיצונות נמצא במקום האסור להם ואין הוא מתיר לטלטל בחצר שלהם כמ"ש רש"י לקמן סו: ד"ה ליתא ע"ש וצ"ע ועי' בפירוש רבינו יהונתן על הרי"ף [יג: ד"ה שלושתן] שחולק על רש"י ואומר שלחכמים אסורות אפי' בעצמן ואפי' האמצעית שהעירוב נמצא בה. וטעמו – כי ב' החצירות האחרות נחשבות שנמצאות עמה ולא השתתפו בעירוב זו עם זו וכולן אסורות. והלכה אין נפק"מ במחלוקת רש"י ורבינו יהונתן דהלכה

החיצוניות אסורות לטלטל מזו לזו שהרי לא עירבו ביניהם **ונחלקו תנאים** – וכמו כן נחלקו **אמוראים בדעת תנאים** – האם האמצעית והחיצוניות יכולות לטלטל מזו לזו **לדעת רב**: לכו"ע החיצוניות יכולות לטלטל לאמצעית דהא עירבו עמה אבל לגבי לטלטל מהאמצעית לחיצוניות - נחלקו ר"ש וחכמים. לר"ש – אמצעית יכולה לטלטל לשתייהן דהא עירבה עמם והיא שותפה לכל אחת מהן. ולחכמים – אמצעית לא יכולה לטלטל לחיצוניות שכן זו מושכתה לכאן וזו מושכתה לכאן, ושני דיורין לא יתבנין לה,

ולדעת שמואל: לטלטל מהאמצעית לחיצונות גם לר"ש אסור שכן זו מושכתה לכאן וזו לכאן ואין לה שתי דיורין ומחלוקתם היא האם שרי לחיצונות לטלטל לאמצעית – לר"ש שרי שהרי עירבו עמם ולחכמים אסור גזירה שמא יבואו לטלטל מחיצונית אחת לחיצונית שניה.

הערה א: מה שכתבתי שלדעת רב שרו רבן מהחיצונות לאמצעית ולא מהאמצעית לחיצונות – כך פרש"י אך ר"ת אומר הפוך – שפנימית מותרת בחיצוניות אך הם אסורות בה דגזרי' שמא יטלטל מחיצונה לחיצונה ¹⁰²².

הערה ב: מה שכתבתי שלדעת שמואל גם לר"ש אסור לטלטל מהאמצעית לחיצונות – כך פרש"י **בדף מט. ד"ה אף זו** – **בלשון שני** שכתב שכן עיקר ¹⁰²³ אבל **בלשון ראשון** פרש"י ששמואל מודה לרב שלר' שמעון שרי לטלטל מאמצעית לחיצונות וחולק על רב רק בדעת רבן שלר' רבן מתירים מהחיצוניות לאמצעית ולשמואל – רבן אוסרים. וכן דעת **ר"ת ומהר"י בתוס'** מח: ד"ה רשות וכ"כ **השלטי גיבורים בדעת הרי"ף** יג: [הש"ג הוא באות ב] וכ"מ מפירוש **הר"ח** שכתב שהא דאמרה הגמ' שאזדא שמואל לטעמיה שהפנימית אסורה עם החיצוניות – איירי לדעת חכמים עכ"ד הר"ח וא"כ לר"ש שרי לטלטל מפנימית לאמצעיות.

להלכה – **הגמ'** בדף מט: פוסקת **כר"ש** וכן פסק **מרן** [שעח א] **וכתב מרן** ששרי לטלטל בין מהחיצונות לאמצעית ובין מהאמצעית לחיצונות ולגבי אם פסק מרן כרב או כשמואל – עיי' הערה ¹⁰²⁴.

כר"ש שסובר שכולן מטלטלות לחצר האמצעית וממנה – ולא חשיב שאוסרין זה על זה. ¹⁰²² וטעמו של ר"ת שחולק על רש"י – דהכי מוכח מדמדמה ר"ש את המקרה של ג' בני אדם שנמצאים מחוץ לתחום – לגי' חצירות ועכ"ח הדמיון הוא שלא גוזרים על החיצוניות לטלטל לפנימית וא"כ בהכי חולקים רבן שגוזרים על החיצוניות שלא יטלטלו לפנימית ולא כדפרש"י שלר' חכמים אוסרים על הפנימית להשתמש בחיצוניות.

¹⁰²³ ולשון "אף זה דברי ר"ש" אין הכוונה שר"ש מתיר גם את חיצוניות לפנימית וגם מהפנימי לחיצוניות אלא שאף ר"ש המיקל – אוסר בטלטול מפנימית לחיצוניות [רש"י].

¹⁰²⁴ בב"י לא הביא כלל את מחלוקת רב ושמואל בהסבר מחלוקת ר"ש וחכמים אלא כתב רק שפסק רב כר"ש. והרי"ף הביא את מחלוקת רב ושמואל רק בשיטת חכמים ונראה שסובר שבשיטת ר"ש שכמותו ההלכה – גם רב וגם שמואל סוברים ששרי לטלטל מהחיצוניות לפנימית ומהפנימית לחיצונות וכדעת

ש. ומה הדין בג' חצירות זו לפניו מזו ורק החיצונה פתוחה לרה"ר וכל בני החצירות עוברין דרכה לרה"ר ועירבה האמצעית עם החיצונית אבל החיצונית לא עירבו זו עם זו?

ת. כתב רש"י במשנה [מה: ד"ה פתוחות] וכן תוס' בדף מח. [ד"ה פתוחות] דבכה"ג שלשתי החצירות הפנימיות יש דריסת רגל בחיצונה – אין החיצונה יכולה לערב בפני עצמה כלל וגם לא לערב עם האמצעית בלבד אלא רק עם השתיים האחרות. וכמו כן אין האמצעית יכולה לערב ללא הפנימית שהרי יש לפנימית דריסת רגל אצלה ורק הפנימית יכולה לערב לבדה דאין לאף אחת דריסת רגל אצלה וכמו כן שתי הפנימיות יכולות לערב ביחד ללא השלישית שהרי אין לה דריסת רגל אצלם ועי' הערה¹⁰²⁵.

להלכה – פסק מרן [שעח ב] דלא כדברי רש"י ותוס' הנ"ל [שאירו בשיטת ר"ע שרגל המותרת במקומה אוסרת] אלא כדעת חכמים במשנה לקמן עה. שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה ולכן אם עירבה הפנימית לעצמה – יכולה גם החיצונה לערב לעצמה דרגל הפנימית מותרת במקומה ואינה אוסרת את החיצונה.

ש. האם חכמים לפי שמואל – שגוזרים שלא לטלטל מהאמצעית לחיצונות גזירה שמה יטלטל מחיצונה לחיצונה – גוזרים כך גם גבי ג' אנשים שד"א של החיצונים מעורבים בד"א של הפנימי? ומדוע?

ת. אומרת הגמ' שבג' אנשים שד"א של החיצוניים מעורבים בפנימיים – לא גזרו רבנן ומותר לחיצונים לטלטל לאמצעי. וטעם שלא גזרו – אומרת הגמ' כי לא אוושי דיורין ופרש"י דאוושי דיורין דיורי החצרות רבים, ולא ידעי כולן להזהר, ואתו לטלטולי כלים ששבתו בחיצונה לתוך חיצונה אחרת דרך אמצעית. עכ"ד¹⁰²⁶ ולגבי שיטת חכמים לפי רב - עי' הערה¹⁰²⁷.

לשני"ק דרש"י. ועי' רא"ש בשם רבינו מאיר שכתב שאפי' ללשני"ב דרש"י ששמואל מחמיר בדעת ר"ש לטלטל מהפנימית לחיצונות – מ"מ מודה שהלכה כרב בדעת ר"ש שמתיר גם מהפנימית לחיצונות עי"ש. ¹⁰²⁵ מה שכתבתי שלרש"י הפנימית מותרת לערב לעצמה – כ"כ המאמר מרדכי [שעח א] בדעת רש"י ומסביר שמש"כ רש"י "דאפי' בפני עצמה אסורה כל אחת להשתמש" היינו כל אחת מב' החיצוניות כשלא עירבו עם הפנימית עי"ש. ועי' א"ר [שעח ב] ומובא במאמר מרדכי שם] דאע"ג דקי"ל כרבנן דר"ע בדף עה. דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת – מ"מ ס"ל לרש"י דבפלוגתא לא קמיירי וממילא מתני' היא גם לר"ע.

¹⁰²⁶ ויל"ע לגבי מה שאמרה הגמ' שבאוושי דיורין שייך יותר חשש שיטלטלו החיצוניות מזו לזו דהא בגמ' לעיל דף ג. אמרי' שגבי מבוי שהוא של רבים מדכרי אהדדי ואף שיש שם גם לישנא שבשל רבים לא מדכרי דקדירה דבי שותפי וכו' – כאן זה לא שייך דכאן אין החשש שיקרה פסול כמו התם גבי מבוי אלא לשגגה של האנשים ובה יזכירו אחד לשני וצ"ל שגם כאן אין לכל אחד אחריות להזכיר לשני וצ"ע ועי' ר"ח [על הגליון כאן ומובא ברשב"א כאן] שאכן גורס ליהפך – שבג' אנשים אוושי דיורין כי יושבין שלושתן יחד והאמצעי מזכיר לחיצונים לא לטלטל מזה לזה משא"כ בחצרות לא נמצאים כולם יחד כל הזמן עי"ש.

¹⁰²⁷ עי' תוס' מח: ד"ה רשות שמקשים על רש"י לשיטתו שרב אומר בדעת חכמים שגוזרים על טלטול

ש. חצר הפתוחה לשני מבואות ועירבו המבואות כל אחד בנפרד האם מותר לטלטל במבואות ובין המבואות לחצר במקרים הבאים:

א. כשהחצר עירבה עם שניהם ע"י ששמה פת בכל אחד מהם.

ב. כשהחצר עירבה עם מבוי אחד.

ג. כשהחצר לא עירבה עם אף מבוי וב' המבואות עירבו לעצמם

ד. כשהחצר לא עירבה עם אף מבוי ומבוי א' עירב לעצמו ומבוי שני לא עירב

ת. לטלטל ממבוי אחד למבוי שני – אסור בכל גווני דהם לא עירבו זה עם זה.

לגבי לטלטל במבואות עצמם וכן בין המבואות לחצר – יש לחלק בין המקרים: **במקרה א'** – הגמ' מביאה **שמואל** אמר שהיא אסורה עם שניהם ואומרת הגמ' ששמואל טעמיה. והיינו שמה שפסק שמואל בחצר שבין שני מבואות מתאים עם פסקו בעניין ג' חצירות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר והאמצעית עירבה עם שתיהן ע"י ששמה פת בזו ובזו ופרש"י שבתרוויחו פסק שמואל כר' שמעון שהפנימית אסורה לטלטל לחיצוניות והחיצוניות מותרות לטלטל לפנימית ועי' הערה שבסוף התשובה ולגבי דעת רב – עי' מה שכתבתי בהלכה שבסוף התשובה.

במקרה ב' – אמר **רבה בר רב הונא** שהחצר והמבוי שעירב עם החצר מטלטלין מזו לזו ואילו המבוי שעירב ללא החצר – מטלטל לעצמו ואין החצר אוסרתו אפי' אם רגילה אצלו – דכיון שעירבה עם המבוי השני הסירה את דריסת הרגל שלה מהמבוי שלא עירבה עמו¹⁰²⁸ ובזה אין מי שחולק על שמואל.

במקרה ג' – אמר **שמואל** שיש לחלק בין אם החצר רגילה¹⁰²⁹ לצאת לרה"ר דרך מבוי מסוים לבין אם רגילה לצאת לרה"ר דרך ב' המבואות: **במקרה שרגילה לצאת דרך ב' המבואות** – אומר שמואל שלא רק שאסור לטלטל שלא נשתתפה עמם אלא גם במבואות עצמם אסור לטלטל כיוון שהחצר היא חלק מכל מבוי וק"ל שחצר שבמבוי שלא מהמבואות לחצר השתתפה עם שאר החצירות אוסרת את כל המבוי ובמקרה שרגילה לצאת רק דרך מבוי מסוים – אומר שמואל שבכה"ג היא שייכת רק למבוי הזה ולכן

מהפנימית לחיצוניות – מה הראיה של ר"ש מגי' אנשים עכ"ז תוס' עי"ש וכוונתם הרי בגי' אנשים לא שייך לאסור על האמצעי לטלטל לחיצוניים דהא לא עירב עם אף אחד מהחיצוניים שנאמר שכל אחד מושכו לכיוונו. ואכן רש"י הסביר את ראיית ר"ש לפי שמואל שהסביר שחכמים אוסרים על החיצונות להשתמש באמצעית אך קשה איך רב יסביר את ראיית ר"ש.

¹⁰²⁸ ואע"ג שעדיין יכולה לעבור במבוי שלא עירבה עמו ורק לטלטל לשם אסור – מ"מ עצם זה שעירבה רק עם המבוי השני זה מלמד שלא מתכוונת להיות רגילה לעבור במבוי הראשון בשבת.

¹⁰²⁹ ויל"ע אם במבוי אחד עוברת רק לפעמים האם נחשב "רגילה"? וכן אם רגילה בשניהם ומ"מ באחד רגילה יותר אי זה גורם שתשתייך לזה שרגילה בו יותר.

אוסרת רק אותו והמבוי השני מותר בטלטול [אך כמובן אינו מותר בטלטול לחצר שלא השתתפה עמו] ובזה אין מחלוקת בין רב לשמואל ועיי' בהלכה שבסוף התשובה.

במקרה ד' – אומר **רבה בר ר' הונא** שדוחין אותה אצל שאינה רגילה בו. והיינו שאפ"י אם רגילה אצל המבוי שעירב – קבעו חז"ל שהיא שייכת למבוי שלא עירב ואינה אוסרת את המבוי שעירב ואין הדין כבמקרה ג' [שם הדין הוא שכשהחצר לא עירבה עם אף אחת מהמבואות והיא רגילה לצאת לרה"ר דרך מבוי אחד - נחשבת החצר כשייכת למבוי שרגילה אצלו ואוסרת רק אותו] משום שכאן לא יהא שום הפסד לבני החצר ולבני המבוי שלא עירב – אם ישייכו את החצר למבוי שלא עירב ואומרת הגמ' שבכגון זה כופין על מידת סדום והיינו שכופין על בני החצר שישתייכו למבוי שלא עירב¹⁰³⁰ כי אין להם הפסד מכך ורק יגרמו למבוי השני להרוויח ועיי' **הערה**¹⁰³¹.

הערה: את דברי שמואל **במקרה א'** כתבתי **לפי פרש"י** ד"ה ואזדא – וכלשנ"ב דרש"י בד"ה אף זו אך **ר"ת בתוס'** [מח: ד"ה רשות] כתב שמה שאמר שמואל שהחצר אסורה עם שניהם היינו שפוסק כחכמים שחצר שבין שתי חצירות וכן חצר שבין שתי מבואות אסורין לטלטל כלל מזו לזו – בין מהפנימית לחיצוניות ובין מהחיצוניות לפנימית¹⁰³².

להלכה – במקרה א' פסק **מרון** [שפו ט] ששרי לבני חצר לטלטל לב' המבואות וכן לב' המבואות שרי לטלטל לחצר אך אסור לב' המבואות לטלטל ממבוי זה למבוי אחר והיינו דלא כשמואל אלא כרב וכר"ש וכמו שפסקה הגמ' בדף מט: גבי חצר אמצעית שעירבה עם החיצוניות שהלכה כר' שמעון [עיי' בתשובה לעיל לגבי ג' חצירות ובהערתי שם].

בשאר המקרים פוסק **מרון** [שם] כמ"ש בגמ'.

¹⁰³⁰ ועיי' **משנ"ב** שפו נח – נט שכופין את בני החצר שלא יעברו דרך המבוי שרגילין לעבור בו אלא דרך המבוי השני [ויל"ע] האם גם במקרה שעירבו עם אחת אין להם לעבור בשני או שרק בכה"ג שלא עירבו עם אף מבוי בעינן שישתלקו ממבוי שרגילין אליו לכן בעיי' שלא יעברו בו ומדברי המשנ"ב שכתב דין שלא יעברו רק במקרה שהחצר לא עירבה עם אף אחת משמע כצד ב' וצ"ע בזה] ועיי' חזון איש צה (לא) ס"ק כ שכתב וז"ל שו"ע שפ"ו ס"ט וישתלק מאותו שרגיל - היינו סילוק בעלות ליעשות אורח ובמ"ב ס"ק נ"ח כתב שלא יעבור בשבת זה דרך אותו מבוי ולמש"כ לעיל [ס"ק יח] זה אינו, שאין איסור בהעברה כלל עכ"ל וצ"ב מה הכוונה סילוק בעלות וכי יש להם בעלות על המבוי? ואולי הכוונה שיצטרכו בשבת זו לבקש מבני המבוי רשות לעבור ולא להשתמש בזכותם הרגילה לעבור שם.

¹⁰³¹ ובפשטות רק אם אכן אין לבני החצר שום נפק"מ דרך איזה מבוי הם עוברים לרה"ר אבל יש להם נפק"מ – לכאוי אין כאן מידת סדום וצ"ע בזה.

¹⁰³² וטעם שפוסק כחכמים משום שאמר' לעיל מו: שחכמים דר"ש היינו ר' יהודה. ושמואל אמר לקמן פא: "כל מקום שאמר רבי יהודה בעירוב הלכה כמותו". ועיי' שבת 105א' שםביאים עוד דעה – דעת מהר"י - שרק לגבי האיסור מהפנימית לחיצוניות פוסק שמואל כחכמים אבל מהחיצוניות לפנימית פוסק שמואל כר' שמעון ששרי.

ש. מה הפירוש "המקפיד על עירובו" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. מקפיד היינו שלא מרשה לבני החצר לאכול מהפת שנתן [ופרש"י שאיירי שכל אחד מבני החצר נתן פת]. ולגבי מה הדין כשאחד זיכה לכולם פת והוא מקפיד שלא יאכלוה – עי' הערה שבסוף התשובה] ונחלקו שמואל ור' חנינא אם עירובו עירוב: **לשמואל** – לא הווי עירוב ופרש"י משום שעניינו של עירוב שיהו כולן מעורבין ומרוצין בו, שלא ימחה זה בחברו, אלא שותפות נוחה ועריבה [ואף שעדיין כל בני החצר שותפין באותה דירה מיהו כיוון שאחד מקפיד על פיתו אין זו שותפות נוחה ועריבה] **ולר' חנינא** – הווי עירוב דמ"מ כולם שותפין בדירה אחת.

הערה: עי' רשב"א וריטב"א לקמן [סח. ד"ה דעבד] דכתבו שכל מחלוקת שמואל ור' חנינא זה כשכל אחד מבני החצר נתן פת והשתתף בעירוב. אבל הכא דמזכי אחד משלו לכל בני המבוי וכמעשה דאביי לקמן סח. – מודה ר' חנינא דכל היכא דקפיד עליה אינו זיכוי גמור¹⁰³³ ולפיכך בטל השיתוף. אולם מדברי **הרא"ש [ד יב] שמוכיח מדברי אביי בדף סח. – שהלכה כשמואל מוכח דס"ל שגם במעשה דאביי נחלקו שמואל ור' חנינא.**

להלכה פסק מרן [שסו ה] כשמואל וכתב בב"י שמקורו מהרמב"ם [עירובין ה ב] והרא"ש [ד יב] שפסקו כך. וטעם שפסקו כשמואל כתב **הרא"ש דהכי אמר אביי לקמן בפי' הדר (דף סח א) כיון דאי בעו מינאי ולא אפשר לי למיתבא להו בטל שיתוף עכ"ל¹⁰³⁴ ועי' בב"י**

¹⁰³³ ונראה פשוט שאין המזכה יכול לבטל את הזיכוי אלא דכיוון שלא עשה אי"ז בלב שלם – תקנו חז"ל שאין זה עירוב וכמו בחולק את עירובו שגם להרשב"א והריטב"א הלכה שאינו עירוב אע"פ שאין הזיכוי בטל כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁰³⁴ והיינו דהכלל שהלכה כבתראי מאביי ורבא ואילך – עדיף על הכלל שהלכה כהמיקל בעירוב וכמו שמצינו לעיל מז: דכלל שהלכה כר' יוחנן נגד שמואל עדיף על הכלל שהלכה כהמיקל בעירוב. ויל"ע אמאי לא הוסיף הרא"ש שיש גם ברייתא שם כאביי וצ"ע.

ובדעת הרי"ף – נראה שנחלקו ראשונים בדעתו אי פוסק כשמואל או כר' חנינא דהרי"ף הביא [בדף כ:] את דברי אביי בדף סח. " כיון דאי בעו מינאי" וכו' – ומגמ' זו הסיק **הרא"ש** שפוסקים כשמואל וא"כ סובר הרא"ש שגם הרי"ף שהביא גמ' זו פוסק כשמואל וכ"מ **מתוס'** בדף סח. שלומדים מהגמ' שם שהמקפיד על עירובו אינו עירוב עי"ש **אבל הריטב"א והרשב"א** [בסוגיא וכן בדף סח.] כתבו ששאני מעשה דאביי שאיירי שהמערב זיכה פת לכולם ומקפיד עליה דבכה"ג גם **ר' חנינא מודה** [ועי' בהערה שבסוף התשובה] ולדעתם מחלוקת ר' חנינא ושמואל היא רק כשכל אחד מאנשי החצר הביא פת ובוזה – סוברים הרשב"א והריטב"א שפסק הרי"ף כר' חנינא מדהביא הרי"ף בפרק חלון [כ.] רק את דין של חולק עירובו ולא של מקפיד על עירובו **ובב"י** נראה שמבין בהרי"ף כהבנת הרא"ש דאם לא כן היה כותב שהרי"ף פוסק כר' חנינא. **ואע"ג שדעת הרשב"א והריטב"א והראב"ד** [מובא ברשב"א ובריטב"א בסוגיא] **לפסוק כר' חנינא** והן מחמירים רק כשמזכה לכולם פת שמקפיד עליה – **כתב הב"י להחמיר** כשמואל אף כשכל בני חצר נותנין את פיתן לעירוב מחמת שתוס' ורא"ש מחמירין **ויש להעיר** דבשו"ת **אבקת רוכל** [מז ד"ה וגם] כתב את הכלל שהלכה כהמיקל בעירובין גם לגבי מחלוקת ראשונים ושו"ר שבחתימת התשובה בשו"ת אבקת רוכל חתום ר' יצחק בנו של מרן וא"כ אולי אין זו ראיה על דעת אביו אולם גם **בב"י** מצאתי בסימן שע סעיף ו' שכתב מרן על מחלוקת ראשונים "ובעירוב נקטינן כדברי המיקל" וצ"ע [עג.] אומרת שהשם. **ובעיקר הדבר אי אמרי' במחלוקת הפוסקים שאחר הגמ' שהלכה כהמיקל בעירוב** – נראה שנחלקו בזה

[ומובא גם בביאור"ל ד"ה ואם] שמדייק מדברי הרמב"ם שכתב שאיריי שאחד מבני המבוי ביקש מהעירוב קודם השבת¹⁰³⁵ ולא רצה לתת לו עכ"ד הרמב"ם והסביר הב"י שאם ביקש בשבת – אחר שכבר חל העירוב בביה"ש – ולא רצה לתת לו – הווי עירוב דכבר חל העירוב בביה"ש עכ"ד הב"י.

ש. מה הפירוש "החולק את עירובו" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. החולק את עירובו היינו שלא שם את כל העירוב בכלי אחד אלא חילקו לב' כלים [ואף שלא עשה א"ז משום שמקפיד על עירובו].

והדין בזה – שאם היה מקום בכלי אחד לשימו ובכל זאת שם בב' כלים – אמר **שמואל** שאין עירובו עירוב ופרש"י דעירוב צ"ל מעורב. ולגבי אם גם בזה ר' חנינא חולק – ע"י הערה¹⁰³⁶ ואם לא היה מקום בכלי אחד ולכן שם חלק בכלי אחר – נחלקו בזה ב"ש וב"ה לב"ש אינו עירוב ולב"ה הווי עירוב.

להלכה – פסק מרן [שסו ד] כשמואל וכב"ה.

ש. האם בעל הדירה שבה שמים בני החצר את הפת בשביל עירוב – צריך גם הוא לשים פת ביחד עם פיתן של בני החצר ומדוע?

ת. בגמ' אמר שמואל שבעל הדירה אינו צריך ליתן את הפת. ומסבירה הגמ' את הטעם – דכולהו הכא דיירי ופרש"י דמשום פיתן הויא להו דירתן, וכל שכן בעל הבית שהוא דר שם ממש בתוכו, ואפילו אין לו פת בכל הבית – שפיר דמי. עכ"ל וע"י הערה¹⁰³⁷.

הפוסקים דעי' **תשב"ץ** ב לח שכתב שבדיני הספיקות הנופלים לנו אזלי לקולא... ואפי' יחיד במקום רבים וכמ"ש בספר **אבקת רוכל ובב"י** הנ"ל עי"ש אך **מצד שני עי' ב"ח** סוסי' תטז שכתב ולענין הלכה נקטינן בעירובי תחומין לחומרא בפלוגתא דרבוותא: עכ"ל וכ"כ להדיא בספר **חזו"א** [עירובין ליקוטים סי' קיב (ד) ס"ק י] והוסיף שכן מצינו שמרן הב"י פסק עפ"י רוב הפוסקים ולא לילך לעולם אחר המיקל היחיד עכ"ד וצ"ע מהב"י שהבאתי למעלה.

¹⁰³⁵ ונראה פשוט שהא דמבקש קודם השבת היינו שמבקש שאחר ביה"ש יתנו לו ואז צריך לתת לו ואם לא – העירוב בטל אבל פשוט שא"א לתת לו קודם השבת דאז הרי בביה"ש לא יהא עירוב.

¹⁰³⁶ עי' **רשב"א** מט. ד"ה וצריכה שכתב בשם הראב"ד שבדין חולק את עירובו – לא אשכחן מאן דפליג עליה דשמואל **עכ"ד** ומשמע שבה גם ר' חנינא מודה כי עשה מעשה של חלוקה ולא רק אמר שמקפיד וכ"כ **הריטב"א**.

¹⁰³⁷ מלשון רש"י משמע שעירוב משום דירה וצ"ע הא שמואל אמר שעירב משום קנין וא"כ הו"ל לרש"י לפרש שבעה"ב יש לו קנין בבית גם ללא שנותן פת ועי' ברשב"א [מט: סוד"ה ולענין] שפי' "כמאן דכולהו הכא קנו בית דירה וכולהו הכא דיירי" וצ"ע למה רש"י לא פי' כן.

ש. מה פירוש עירוב משום דירה ומה הפירוש משום קנין ומה הנפק"מ אי משום קנין או משום דירה ומה הדין בזה ומדוע?

ת. עירוב משום דירה היינו במקום שפיתו של אדם נמצאת – שמה היא דירתו וע"כ כשנותנים כל אנשי החצר פיתן בבית אחד – חשיב שדרים כולם בבית זה וכל החצר והבתים האחרים שבה טפלים לבית הזה.

ועירוב משום קנין היינו שכולם קונים חלק בבית שבו העירוב ע"י שנותנים לבעל הבית פת ששווה שווה פרוטה וכיוון שכולם בעלים בבית זה – כל החצר משועבדת לבית זה¹⁰³⁸.

והנפק"מ אי משום קנין או דירה – אומרת הגמ' ג' נפקא מינות: **א.** אי קטן יכול לגבות את העירוב ולשימו בבית המשותף לכולן – אי משום קנין אינו יכול דלאו בר קנין הוא¹⁰³⁹ ולכן לא יכול להקנות לאחרים חלק בבית ואי משום דירה – יכול לגבות את העירוב דהא א"צ לקנות חלק בבית אלא סגי שפיתן נמצאת בו. [ולגבי מה הדין כשהבית שבו שמים את העירוב הוא של קטן – ע"י הערה שבסוף התשובה] **ב.** אי מהני קנין סודר בלא פת – לצד שזה משום קנין מהני¹⁰⁴⁰ ולצד שמשום דירה לא מהני ג. אי מהני לערב בפת שיש בה ב"ס אך אין בה ש"פ¹⁰⁴¹ – לצד שזה משום קנין לא מהני דלא קונים ע"י פת כזו חלק בבית ולצד שמשום דירה – מהני.

¹⁰³⁸ וע"י **רשב"א** [מט: ד"ה ולענין] שכתב דשמואל דאמר משום קנין - קנין לדירה קאמר **עכ"ל** וראיתו – מדאמרה הגמ' [מט:] בשם שמואל שבעל הדירה שבה שמו את העירוב – א"צ להשתתף בעירוב משום דכולהו הכא דיירי ומסביר הרשב"א וז"ל "דהכי קאמר כמאן דכולהו הכא קנו בית דירה וכולהו הכא דיירי" עכ"ל ונראה שאלולא היו נחשבים כולם לגרים בבית שהעירוב נמצא בו – לא היתה החצר טפילה לבית זה דהא בני החצר גרים בבתיים אחרים שבחצר ויוצא ששמואל להחמיר בא – שלא סגי בדירה בעלמא של בני החצר בבית זה אלא צריך גם קנין **אלא שיל"ע** א"כ אמאי אמרה הגמ' שלשמואל מהני קנין סודר בלא פת ולרבה לא מהני קנין סודר בלא פת – והלוא גם לשמואל בעי שתהא שם דירתם וי"ל שסגי בקנין לשם דירה וא"צ דירה ממש וצ"ע.

¹⁰³⁹ **וע"י תוס'** מט: [ד"ה וקטן] שכותבים שאיירי בקטן כזה שאינו יכול לקנות ולהקנות גם מדרבנן וכדאמרי' בגיטין סד: צרור וזורקו, אגוז ונוטלו - זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים, חפץ ומחזירו לאחר שעה [כשתובעין אותו ממנו. - רש"י] זוכה בין לעצמו ובין לאחרים **עכ"ל הגמ'** וא"כ הכא מיירי בקטן שאינו יודע לתת החפץ לאחר שעה כשמבקשין הימנו דבכה"ג לא שייך בקניינים אפילו לענין דיני דרבנן.

¹⁰⁴⁰ **וע"י תוס'** [מט. ד"ה איכא] שכתבו דהא דמהני בכלי היינו כשמפרש ועושה דרך קנין דאז לא בעי שיהא חזי לאכילה וקונה אפילו בכלי אבל בסתם כמו שרגילין לערב שאין מפרשין ומדקדקין לעשות דרך קנין בעי נמי שיהא בו חשיבות אוכל. **עכ"ל ומשמע מדבריהם** שאכן אם מפרש שעושה את העירוב דרך קנין – סגי בכל שווה כסף ששכיח בביה"ש [שאינו דומה למעה שלא שכיחא] ולא בעינן דווקא כלי **אמנם מרש"י** משמע שהשימוש בכלי הוא בקנין סודר [דכתב רש"י שלמ"ד משום דירה לא מהני קנין סודר – ומשמע שלמ"ד משום קנין מהני כלי משום קנין סודר] **ויל"ע** אי לרש"י אפשר גם לעשות קנין כסף ע"י שווה כסף ששכיח ביה"ש.

¹⁰⁴¹ מה שכתבתי שיש פת שיש בה שתי סעודות אך אין בה שווה פרוטה – כן כתב רש"י מט: ד"ה הכי גרסינן. **וילע"ק** דב' סעודות הם י"ח גרוגרות כדאמרי' בגמ' לקמן פ: ולא מצוי שזה יהא פחות מש"פ וצ"ע. ולולא פרש"י הייתי אומר שאיירי בסוגיין כשבני החצר מועטין וכגון שיש רק שני אנשים בחצר דבכה"ג א"צ פת ב' סעודות אלא סגי בשיעור ב' גרוגרות שהם יכולין להיות פחות מש"פ.

ואומרת הגמ' שגם לצד שעירוב משום קנין – אין קונין במעה¹⁰⁴² כי אין מעה מצויה בערבי שבתות¹⁰⁴³.

והדין בזה – שנחלקו אמוראים לשמואל – עירוב משום קנין **ולרבה** – משום דירה

הערה: כתבתי את התשובה **עפ"י רש"י** שמפרש שדברי הגמ' בקטן אייר בקטן שגובה את העירוב וכתבו תוס' בדעתו שאיירי בקטן לגמרי - שאין לו דין הקנאה אף מדרבנן **אך רבינו חננאל ור"ת** [בתוס' מט: ד"ה וקטן] מפרשים שאיירי שהבית שבו שמים את העירוב הוא של קטן ולמ"ד משום קנין – קטן לא יכול להקנות חלק מביתו **עכ"ד** ומשמע מדבריהם שאפי' אם הגיע לעונת הפעוטות שבמטלטלין מקחו מקח ומכרו ממכר – מ"מ אינו יכול להקנות קרקע [ואפי' קרקע שקנאה בעצמו ולא ירשה מאבותיו] עד שיגדיל וכן פסק **מ"ן** [חוי"מ רלה ז עיי"ש בביאור הגר"א דכ"מ מהגמ' ב"ב קנה: עיי"ש] וכתב **הסמ"ע** [שם ס"ק כה] דה"ה שאינו יכול להשכיר קרקע דאין שכירות הקטן בקרקע כלום כמו שאין במכירתו כלום, דשכירות ליומא ממכר הוה **עכ"ד** וא"כ לדעת שמואל שעירוב משום קנין – קטן לא יכול להקנות קרקע אפי' לשבת אחת לשם עירוב.

ולהלכה: פסק **מ"ן** [שסו ג] **כרבה** שעירוב משום דירה. ומקורו **מהרמב"ם** [עירובין א טז] **והרא"ש** [ד יג] שפסקו כך. וכתב הרא"ש שטעם שפסק כרבה – משום דלקמן בפי' הדר (דף סו א) קאמר **רבי יוחנן** שוכר כמערב דמי מה מערב בפחות משוה פרוטה וכו' וקי"ל כרבי יוחנן לגבי שמואל ועי' הערה¹⁰⁴⁴.

¹⁰⁴² **ילע"ק** למה נקט מעה ולא פרוטה שזה השיעור המינימלי לקנות ולהקנות וכמו שאומרת הגמ' שאחת הנפ"מ בין אי משום קנין או דירה היא בפת שאין בה שווה פרוטה שא"א לקנות ולהקנות בה.

¹⁰⁴³ ויל"ע אמאי אין מעה מצויה בעי"ש ואולי י"ל שבכל הכסף השתמשו לצרכי שבת אך עדיין צ"ב וכי לא נשאר בביתו אפי' פרוטה לעשות בה קנין לעירוב!;

¹⁰⁴⁴ **ויל"ע** הא מדברי ר' יוחנן יש ראייה רק שהלכה כרבה לגבי עירוב בפחות מש"פ וא"כ אמאי לא נאמר שלגבי כלי – שבו שמואל הוא המיקל - נפסוק כשמואל ולגבי שווה פרוטה וקטן – שרבה הוא המיקל - נפסוק כרבה שמשום דירה דהא קי"ל כהמיקל בעירוב? ואע"פ שזה תרי קולי דסתרי אהדדי – הא כתב **הרמב"ן** לעיל [מו. ד"ה הא דאמר] לגבי קנין שביתה בכלים ובאדם ישן וז"ל "ולי נראה דכי לא עבדינן כתרתי בחד גברא וחד מקום אבל בתרי גברי עבדינן כדאמרין בעלמא (פסחים י"א) בבאין לישאל זה בפני עצמו וזה בפני עצמו דברי הכל טהורין, הילכך בבא לישאל על אדם (מותרין) [מורין] לקולא כר' יוחנן בן נורי ובבאין לישאל על כלים לקולא כרבנן" **עכ"ל** וא"כ הכא נמי נימא שבתרי בני אדם נפסוק כתרתי דסתרי אהדדי? [ואמנם יש שחולקים על הרמב"ן בזה אבל מ"מ על הרמב"ן קשה] וי"ל שהרמב"ן יסבור שהטעם שהלכה כרבה נגד שמואל הוא **כי רבה בתראי** ולא בגלל מה שפסק ר' יוחנן בפחות מש"פ. וכמו שכתב **היד מלאכי** סי' קסז שדעת רוב הראשונים מלבד הרא"ש שהלכה כבתראי גם קודם אביי ורבה עיי"ש. ורק הרא"ש שסבר שלא אמרי' הלכה כבתראי עד אביי ורבה – צריך לומר שהלכה כרבה רק בגלל שר' יוחנן סבר כמותו. **ובדעת הרא"ש** י"ל דמה שפסק **הרא"ש** [ובעקבותיו **מ"ן**] כרבה גם לחומרא גבי עירוב בכלי - הוא מפני שהם חולקים על הרמב"ן וס"ל שאפי' בבי' בני אדם לא אמרי' קולא דסתרי אהדדי. כדמשמע מהרא"ש לעיל סימן ח וכן מתוס' לעיל מו. ד"ה קמ"ל לגבי קנין שביתה בכלים ואדם ישן שכתבו דטעם שלא הוי תרתי דסתרי אהדדי דבאמת סבירא לן שחפצי הפקר לא קונים שביתה וטעם דישן קונה שביתה הוא משום "הואיל וניעור קנה – ישן נמי קנה" ומשמע מדבריהם שלא אמרי' בעירוב

ש. בני חצר שעירבו בפת ורוצים לצרף לעירוב זה גם את החצר שלידם – כיצד עשים זאת ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' מט: אמרי' שעושים זאת ע"י שאחד מפני החצר שעירבה – מביא פת מביתו [ולאו דווקא הפת שעירבו בה] ושם אותה בבית של א' מבני החצר השניה¹⁰⁴⁵ ואף שהפת היא רק של אותו אחד מבני החצר והוא לא הקנה אותה לכלל בני החצר- העירוב חל ולדעת שמואל הוא קונה מקום בבית לשאר דיירי החצר ולדעת רבה הוא קבע את דירתם של בני החצר הראשונה בבית שבחצר השניה¹⁰⁴⁶

ממשנה מט: עד משנה נב.

ש. אדם שבא בדרך וחשכה לו ואמר אמר "שביתתי תחת אילן מסוים" – האם קנה שם שביתה? ומה הדין אם אמר "שביתתי בעיקרו של אילן מסוים" ומדוע?

ת. אם אמר שביתתי בעיקרו של אילן מסוים – קנה שם מקום. ויכול ללכת בשבת אל האילן ובתנאי שהוא נמצא תוך תחומו של עיקרו של אילן¹⁰⁴⁷ וכן בתנאי שיכול להספיק להגיע לפני שבת¹⁰⁴⁸ למקום שקנה בו שביתה – וא"צ שיגיע בפועל לשם לפני שבת וסגי בזה

תרי קולי דסתרי אהדדי אף בב' בני אדם וכן פסק מרן [תא א ועי' בהגר"א שם] כתירוץ תוס' והרא"ש הנ"ל אלא שזה גופא יל"ע מה יענו תוס' ורא"ש לראיית הרמב"ן מפסחים י. שבשני אדם אמרי' תרי קולי דסתרי אהדדי וכן יש ראייה לכא' מהגמ' לקמן עו. גבי אמרו לו שנים צא וערב עלינו וכו' וצ"ע.

¹⁰⁴⁵ בפשטות איירי כשגם בני החצר השניה עירבו בפני עצמן ועכשיו באים רק לחבר את העירובין וא"כ צריך לשים את העירוב דוקא בבית ששמו בו בני חצר השניה את העירוב שלהן אבל אם לא עירבו בני החצר השניה – צריך לזכות את העירוב לכל בני החצר השניה ואז לשימו באחד הבתים שם וצ"ע בכל זה.

¹⁰⁴⁶ וכתב החזו"א [פג (יט) ו] הכא שאין מזכה להם בפת עסקינן, ואפ"ה מהני לכלן דכן הוא תקנת חכמים בעירוב דאחד מבני חבורה קונה לכולן את דירתן וכדאמר מ"ט ב' שליחות דכולהו קא עביד, אבל אחר שאינו מבני החבורה שנותן מפתו לזכות דירה לו ולחבירו לא מהני שאין עירוב בלא פת, עכ"ל והחזו"א דיבר גם לדעת רבה שעירוב משום דירה. ויל"ע אי למ"ד משום דירה מהני אף בקטן שיתן את הפת בבית שבחצר השניה דהא כאן אין זה מדין "זכין" שצריך שליחות דהא לא זוכה כאן בדירה של בעל החצר השניה אמנם בגמ' כתוב שהוא נעשה שליח וצ"ע אי זה בדווקא מדין שליחות דא"כ אין שליחות לקטן או שכונת הגמ' שעושה את רצונם אך לא מדיני שליחות וצ"ע.

¹⁰⁴⁷ כן מוכח מלשון משנה "מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפיים אמה" דמשמע שאם יש יותר מאלפיים אמה – לא ילך לאילן [ואז דינו הוא שלא יזוז ממקומו וכמ"ש בברייתא נ: גבי לא סיים ולא אמרי' שקונה מקום במקום שעומד דהא אמר שרוצה ששביתתו תהא במקום אחר] ועי' ביאורו"ל תט יא ד"ה בסוף דמשמע מלשון מרן שבעי' גם שבשעת האמירה כבר יהא בתוך אלפיים למקום שקנה שביתה ולא סגי רק בזה שיכול לרוץ לפני שבת למקום שביתתו אבל מלשון הרמב"ם שכתב "היה בין המקום שנתכון לשבות בו ובין המקום שהוא עומד בו כשחשכה יותר מאלפים הרי זה לא קנה שביתה" משמע שסגי בזה שבשעה שחשיכה עומד תוך אלפיים למקום שביתתו וכתב הביאורו"ל שבספר בית מאיר [על השו"ע] כתב כצד ב' וכתב הבית מאיר שלשון השו"ע אינו מדוקדק.

¹⁰⁴⁸ ולגבי אם צריך להגיע לפני השקיעה - כתב הביאורו"ל שזה תלוי במחלוקת הראשונים המובאת

שיכול להגיע לשם לפני שבת¹⁰⁴⁹.

ואם אמר שביתתי תחת האילן ולא סיים מקום¹⁰⁵⁰ - נחלקו רב ושמואל בגמ' **לרב** - לא קנה מקום תחת האילן **ולשמואל** - קנה מקום תחת האילן אבל הואיל ולא סיים מקום - מחמירין עליו שיכול ללכת לאילן בשבת רק אם הוא נמצא בתוך אלפיים לכל שטח האילן [אבל אם חלק משטח האילן נמצא חוץ לאלפיים אמה ממקום רגליו - לא קנה מקום תחת האילן] וכן בשבת יכול ללכת אלפיים אמה ממקום האילן רק כשכל השטח שתחת האילן נמצא בתוך האלפיים אמה.

ולגבי אם היתר זה הוא רק למי שבא בדרך וחשכה לו או שכל אחד יכול לומר שביתתי במקום פלוני ולקנות שם שביתה - עיי' בתשובות הבאות

ולגבי מה דינו כשלא קנה מקום תחת האילן - אם יש לו אלפיים אמה ממקומו - עיי' תשובה הבאה

ונחלקו לישנות הגמ' מה טעמו של רב - ללישנא א' אמר רבה טעמו כי לא סיים מקום וללישנא ב' אמר רבה טעמו כי כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו¹⁰⁵¹ והיינו שבמקרה שאין אפשרות להחיל ב' דינים בזאח"ז - אם החילם בת אחת לא חלים כלל ולא אמרינן שיחול אחד מהם¹⁰⁵² ובנד"ד שא"א להחיל שביתה בד"א מסוימות ואח"כ

בשו"ע תטו ב- ג האם עירוב תחומין שהניחו בביה"ש כשר ושם פסק מרן בסתמא להקל אך בביאורו"ל שם [סעיף ג ד"ה ויש] כתב על זה וז"ל ולענ"ד צע"ג דהנה מצינו תשעה ראשונים דסברי דאפילו בדיעבד אין עירובו עירוב כשעירב ביה"ש והם הר"ח והר"ת והרשב"א [המובא בתוספות] והרמב"ן [שכתב בהדיא בחידושו דהעיקר כהר"ח דמימרא צא וערב ועירב ביה"ש הוא כפירוש ר"ח דקאי רק אעירובי חצרות] והרשב"א בחידושו והרא"ש [שהביא דעת ר"ח לדינא כדמוכח מהרמזים] והריטב"א בעירובין דף ע"ו והר"ן בשבת סוף פ"ב והמרדכי בפרק בכל מערבין והיה לו להביא דעה זו לעיקר והדעה ראשונה בשם יש אומרים וצ"ע לדינא עכ"ל הביאורו"ל.

¹⁰⁴⁹ **וטעם הדבר** כתב **הגאון יעקב** משום דאמרינן הואיל ואי בעי רהיט ומטי, אף על גב דלא מטי כמאן דמטי דמי עכ"ל ועיי' **חזון איש** [בליקוטים סי' קי ס"ק ב] שכתב שלגבי סמוך לעיר אין את הדין שבעי דכי רהיט מטי לעיר והוכחתו היא מהמשנה בריש פירקין [מא:] פעם אחת לא נכנסו לנמל שאמר להם ר"ג הייתי מסתכל והיינו תוך לתחום משחשיכה - ומבין החזו"א שהתם לא מצי רהיט **עכ"ד החזו"א. ויל"ע** מנא ליה? דלמא יכלו לחתור בספינה מהר יותר? ולולא דבריו הייתי אומר ראייה אחרת - מדהביאה הגמ' את דין "כי רהיט" רק במשנתנו ולא במשנה בריש פירקין ואולי זו כוונת החזו"א. **ועיי' ש בחזו"א** שמסתפק לגבי בית יחידי אי דינו כעיר או כאילן. **ויל"ע** האם דנים לפי יכולת הריצה של האדם הזה או של אדם בינוני ומדברי הגאון יעקב הנ"ל משמע שדנים לפי האדם הזה וצ"ע.

¹⁰⁵⁰ ולגבי הגודל המקסימלי תחת האילן שחשוב מקום מסוים - עיי' בתשובה שאחרי התשובה הבאה.

¹⁰⁵¹ עיי' **רש"י** קידושין נ: ד"ה ומתניתין [לגבי מקדש שתי אחיות בבת אחת שלא חלו קידושין כלל] שמקור דין זה הוא **מסברא** וכ"כ **תוס'** בסוגיין נ. [ד"ה כל] דהי מינייהו מייתית דאי קני הני ד' לא קני הני ד' ובמקדש אשה ובתה אי תפסי קדושין בהא לא תפסי בהא. **עכ"ל תוס'** ועיי' **בשיטה לא נודע למי** שם שכתב וז"ל כיון דאי איתא דתפשי קדושין בתרויהו קא תפשי, שהרי בבת אחת נתקדשו, ואי אפשר לומר על חדא מיניהו דמקדשי יותר מחבירתא, הילכך קדושי מעיקריהו לא תפשי כלל **עכ"ל**.

¹⁰⁵² ועיי' קידושין נ: ששם אומר רבה שזו הסיבה למש"כ במשנה שם שהמקדש ב' אחיות כאחד - אף אחת

להחיל בד"א אחרות – לכן בשהחיל בבת אחת לא חל כלום. והנפק"מ בין הלישנות היא מה הדין אם אמר שיקנו לו ד' אמות מתוך כלל האמות שיש תחת האילן אך לא פירש אלו ד"א יקנו לו – ללשנא קמא אינו מועיל דהא לא סיים מקום וללשנ"ב – מהני דהא לא מחיל פה שביתה על יותר מד"א.

ולגבי מה יענה שמואל על טעמו של רב – עי' הערה¹⁰⁵³.

ואומרת הגמ' שרב ושמואל נחלקו בהסבר המשנה "מי שבא בדרך וחשכה לו, והיה מכיר אילן או גדר, ואמר שביתתי תחתיו - לא אמר כלום. שביתתי בעיקרו - מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפים אמה, ומעיקרו ועד ביתו אלפים אמה. נמצא מהלך משחשיכה ארבעת אלפים אמה".

דרב מסביר ש"לא אמר כלום" היינו שאין עירובו עירוב כלל ואין לו אלא ארבע אמות ממקום שנמצא בו ולא יכול ללכת לתחתית האילן כלל.

ושמואל מסביר ש"לא אמר כלום" היינו שלא יכול ללכת מהאילן לביתו כי איירי שחלק מהמקום שתחת האילן רחוק מביתו יותר מאלפיים אמה [דבמשנה כתוב דמעיקרו של אילן יש לביתו אלפיים אמה ומשמע שיש חלק שתחת האילן שרחוק מביתו יותר מאלפיים אמה] אבל למקום האילן יכול ללכת דאיירי שכל השטח שתחת האילן נמצא בתוך אלפיים אמה ממקום שבו האדם עומד¹⁰⁵⁴ וכמו כן יכול ללכת ממקום האילן לכל מקום שנמצא במרחק של לא יותר מאלפים אמה מכל שטח האילן.

הערה: כתבתי התשובה עפ"י פירוש ראשון ברש"י שלשמואל היכא שאמר שביתתי תחתיו ולא סיים מקום – קנה שביתה תחת האילן אם הוא נמצא בתוך אלפיים לכל שטח האילן ושטח האילן הוא חמר גמל. אבל לפירוש שני ברש"י [כפי שהסבירו הריטב"א] כשלא סיים מקום מספקא ליה לשמואל אי קנה שביתה תחת האילן כיון שלא סיים מקום אם לאו, ומיהו לכשתמצא לומר דלא קנה שביתה תחת האילן הרי הוא קונה שביתה במקום רגליו שאינו נעקר ממקום רגליו בקל, וכיון דספיקא הוא נותנין עליו חומרי שניהם ומן האילן ואילך כלפי ביתו לא יכול להלך דדילמא לא קנה שביתה תחת האילן אלא

מהן אינה מקודשת. ועי"ש בגמ' שרמי בר חמא אומר לימוד אחר למה המקדש שתי אחיות כאחד אינן מקודשות ויל"ע אי חולק על הכלל של כל שאינו בזאח"ז וכו'.

¹⁰⁵³ כתבו תוס' [מט: ד"ה מאין בתירוצ ראשון – ששמואל מודה לכלל של כל שאינו בזאח"ז וכו' אלא שסובר שבתחומין הקילו ובתירוצ ב' כתבו תוס' שס"ל לשמואל שכיוון שאמר "שביתתי תחת האילן" – סתם שביתה היא בד"א והוי כאילו פירש ששביתתו בד"א אך לא פירש היכן הם שבכה"ג אין את החיסרון של כל שאינו בזאח"ז וכו' ולתירוצ זה – אם אכן אמר בהדיא שרוצה ששביתתו תהא ביותר מד"א – אכן לא קנה שביתה כלל.

¹⁰⁵⁴ כך פרש"י וצ"ע דהא במשנה כתוב שממקומו עד עיקרן של אילן יש אלפיים אמה – ומשמע שהחלק שתחת האילן שנמצא לאחר עיקרו של אילן – רחוק ממקומו יותר מאלפיים אמה.

במקום רגליו, ומיהו עד תחתיו של אילן יכול הוא לילך ממה נפשך. עכ"ד הפירוש השני ברש"י. וכן פי' ר"ח.

וישנה דעה שלישית בדעת שמואל – והיא דעת הרמב"ם [עירובין ז ה] לפי פירוש המגיד משנה בדעתו שהוא פוסק כשמואל¹⁰⁵⁵ – ולפירוש זה דעת שמואל היא שכשלא סיים מקום תחת האילן אינו קונה שם מקום כלל וקונה רק במקומו ובזה חולק שמואל על רב – דלרב לא קונה במקומו ואין לו אלפיים אמה כלל ולשמואל – קונה במקומו ויש לו במקומו אלפיים לכל רוח¹⁰⁵⁶ ופירוש" חמר גמל" לפי זה הוא שאין שביתתו ברורה ולפיכך לא קנה שם שביתה כלל עכ"ד המ"מ¹⁰⁵⁷

ודעת הרי"ף בשיטת שמואל היא שכדי לקנות שביתה תחת האילן בעינן שיסיים מקום [כן מוכח ממה שפסק מצד אחד כשמואל ומצד שני את דברי ר"ה ב"ר יהושע שדיבר על סיום מקום בשטח פחות משמונה דמשמע שבעי' סיום מקום]. אך לא ברור אי סובר כהרמב"ם בדעת שמואל שכשלא סיים מקום לא קנה כלל תחת האילן אלא רק במקומו או שסובר שכשלא סיים מקום זה ספק אי קנה ברגליו או תחת האילן ואזלינן לחומרא שיכול לילך ממקומו עד האילן – וכדעת ר"ח ופירוש שני ברש"י.

להלכה – פסק מרן [תט יא] בסתמא בדעת שמואל¹⁰⁵⁸ עפ"י פירוש ראשון ברש"י שאם לא סיים – קנה תחת האילן ואח"כ הביא דעת הרמב"ם [וסובר כדעת המ"מ ברמב"ם וכמ"ש בב"י] שבלא סיים לא קנה תחת האילן אלא במקומו וכתב שכן דעת הרי"ף כהרמב"ם¹⁰⁵⁹.

¹⁰⁵⁵ אבל דעת הגר"א בסימן תט סעיף יא שהרמב"ם פוסק כרב.

¹⁰⁵⁶ ועי' בבאור הגר"א תט יא שמקשה על המ"מ שאמר שהרמב"ם פוסק כשמואל ולשמואל בעי' שיסיים מקום כדי לקנות שביתה תחת האילן – דל"מ כן ממה שאמרה הגמ' תניא כוותיה דרב – דהא גם לשמואל צריך לסיים מקום עכ"ד הגר"א ויש להוסיף שגם תניא כוותיה דשמואל לא מסתדר לפי זה דהא מהתניא כוותיה דשמואל משמע שא"צ לסיים מקום.

¹⁰⁵⁷ עי' בגאון יעקב ובקרן אורה שמקשים על פי' המ"מ ברמב"ם שפוסק כשמואל – א"כ מהי ה"תניא כוותיה דשמואל" הרי בברייתא הזו כתוב שצריך לחשוש לב' העירובין ולא כתוב שקונה העירוב במקומו עכ"ד הגאון והקר"א [ועי"ש שמקשים עוד קושיות] ועוד יל"ע דלשון שמואל בגמ' "ונמצא תחת האילן חמר גמל" לכאוי משמע שדינו הוא שהוא חמר גמל ולא שדינו הוא שלא קנה תחת האילן כלל.

¹⁰⁵⁸ וטעם שפוסקים כשמואל – עי' ריטב"א שכתב וז"ל ורבינו אלפסי ז"ל פסק הלכה כשמואל דתניא כותיה ותיובתא דרב ואילו ברייתא דרב לא קשיא לשמואל, וכן פסק הר"ז ז"ל והרמב"ם ז"ל וכן נראה עיקר, וכל שכן למי שסובר דקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב אפילו בדברי האמוראין, ועובדא דרבה ורב יוסף דלקמן דאמרו תהא שביתתנו תותי דקלא כשמואל אתיא דהא לא סיימו מקום, וכן פסקו בתוספות. עכ"ל ולגבי עובדא דרבה ור' יוסף דפסק רבה כשמואל יל"ע הא אמר אביי [שבת כב. וכן מ.]. אמר אביי: כל מילי דמר עביד כרב, לבר מהני תלת דעביד כשמואל: מדליקין מנר לנר, ומתירין מבגד לבגד, והלכה כרבי שמעון בגרירה. ובגמ' דף מ. אמרי' דהיינו לחומרא וכאן הרי רב הוא לחומרא ולולא דברי הריטב"א הייתי אומר שכאן איירי שאין בשטח שתחת הדקל יותר מ"ב אמות לאביי לעיל נ: או ז' אמות לר"ה ב"ר יהושע שם – דבכה"ג מודה רב שא"צ לסיים מקום וא"כ יתכן דסבירא לרבה כרב.

¹⁰⁵⁹ ועי' בביאור"ל שמש"כ מרן שדעת הרי"ף כהרמב"ם היינו שבלא סיים – שלא קנה שביתה תחת

ובמשנ"ב [ס"ק עא] הביא דברי הא"ר [ס"ק כה] שהלכה כדעה ראשונה שהביא מרן אולם הוסיף על זה המשנ"ב וז"ל "ועיין בבה"ל¹⁰⁶⁰ שכתבנו דאין דבריו מוכרחים ועכ"פ לכתחלה בודאי יש לזהר לסיים מקום שביתתו בצמצום כדעת הרמב"ם **עכ"ל** המשנ"ב¹⁰⁶¹.

ש. במקרה שבו הדין הוא שלא קנה שביתה במקום שאמר שרוצה לקנות [עי' בתשובה הקודמת] – האם קונה שביתה במקום שעומד או שלא קונה שביתה כלל ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בגמ' נ: כתב שכשלא סיים ד"א שקבע – לא יזוז ממקומו [ואומרת הגמ' שלשמואל היינו כשאמר שביתתי תחתיו וחלק מהאילן רחוק ממנו יותר מ-2004 אמה דבכה"ג גם לשמואל קנה מקום תחת האילן רק אם סיים מקום שנמצא בתוך 2004 אמה למקום שעומד] **ופרש"י** שלא יזוז אפילו פסיעה אחת מארבע אמות של מקום רגליו, דאין לו שביתה לא כאן ולא כאן, דבמקום רגליו לא רצה לקנות, וכאן שרצה – לא סיים עכ"ל.

הערה: כתבתי התשובה עפ"י רש"י שמסביר שכשלא קנה שביתה אין לו אלפים אמה כלל. **אבל הרמב"ם** כתב שכשלא סיים – הרי זה לא קנה שביתה ברחוק ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו כשחשכה. **עכ"ל** ומשמע מדבריו שבכל מקרה שלא קונה שביתה במקום שאמר – קונה שביתה במקום שעומד ויש לו אלפיים אמה לכל רוח.

להלכה – פסק מרן בסתמא **כרש"י** שכשלא קנה שביתה תחת האילן – לא קונה שביתה גם במקומו ואח"כ הביא דעת **הרמב"ם** שבכה"ג קונה שביתה במקומו¹⁰⁶². וכתב **במשנ"ב**

האילן ולא במש"כ הרמב"ם שיש לו אלפיים מקומו וכתב הביאווה"ל שיתכן שס"ל להרי"ף כפירוש שני ברש"י – שזה גם פי' הר"ח – שלשמואל בלא סיים ספק אי קנה תחת האילן וספק אי קנה במקומו ולכן מותר לו ללכת רק ממקומו עד האילן שאת זה ממה נפשך קנה **עכ"ז הביאווה"ל**. **ודבריו צ"ב** דאי סובר מרן שהרי"ף פסק כר"ח בדעת שמואל שיש ספק אי קונה תחת האילן – לא היה לו לכתוב שסובר כהרמב"ם שאומר שלא קנה שביתה כלל תחת האילן וצ"ע.

¹⁰⁶⁰ ד"ה וכן, שכתב שרוב הראשונים לא מסכימים לדעה הראשונה שבשו"ע שגם כשלא סיים מקום קנה שביתה תחת האילן.

¹⁰⁶¹ ומשמע שדעת הביאווה"ל לפסוק כרוב הפוסקים בעירוב גם לחומרא וסובר שלא אמרי' הלכה כדברי המיקל בעירובין במחלוקת הפוסקים שאחר הגמ' וכן דעת **החזו"א** [ליקוטים עירובין קיב {ד} ס"ק י] שהכלל שהלכה כהמיקל בעירוב הוא מכללי הגמ' ואינו שייך למחלוקת שלאחר התלמוד וכתב החזו"א שכן דרכו של מרן בב"י לפסוק כרוב הפוסקים בעירוב גם לחומרא ולא להלך אחר המיקל היחיד **עכ"ז החזו"א עי"ש אלא שיל"ע** דמסתימת מרן כפירוש הראשון ברש"י שהוא הפירוש המיקל ביותר בדעת שמואל – שלשמואל קנה שביתה תחת האילן – ולא סתם כהרי"ף והרמב"ם שהם מחמירים אע"פ שהם ב' עמודי ההוראה – משמע שגם במחלוקת הפוסקים שאחרי התלמוד פוסק מרן כהמיקל בעירוב **ועוד קשה** דבשו"ת **אבקת רוכל** ממרן הבי"י ס"י מז כתב להדיא שגם במחלוקת הפוסקים אמרי' את הכלל שהלכה כהמיקל בעירוב מיהו מצאתי שעל התשובה הזו חתום ר' יצחק בנו של מרן ולא מרן חתום עליה וא"כ אין ראיה מתשובה זאת על דעתו של מרן וצ"ע.

¹⁰⁶² ואח"כ מביא גם את דעת הרמב"ם לגבי סיום מקום – שבשביל לקנות שביתה בריחוק מקום צריך לסיים מקום [עי' בהלכה שבתשובה הקודמת] וסיים מרן שכן דעת הרי"ף **וכתב הביאווה"ל** שמה שכתב

[ס"ק עא] דהעיקר כדעה ראשונה ועי' **בביאור** ל [ד"ה וכן] שכתב שנראה שהרמב"ם יחידאה במה שאומר שקונה שביתה במקומו במקרה שאמר שרוצה לקנות שביתה תחת האילן ולא סיים מקום.

ש. מה הגודל המקסימלי של מקום כדי שיחשב מקום מסוים?

ת. אם הוא **מקום המוקף לדירה** אין הגבלה וכל שאומר ששביתתו באותו מקום הווי מקום מסוים דכולו חשיב כד' אמות.

אם הוא **מקום שמוקף אך לא לדירה** – אומרת הברייתא [דף נ:]: שזה תלוי אם הוא פחות מבית סאתיים – חשיב מקום מסוים ואם הוא יותר מב"ס – לא חשיב מקום מסוים ודינו כמקום שאינו מוקף כלל.

אם הוא **מקום שאינו מוקף כלל** – נחלקו אמוראים עד כמה גודל השטח שחשיב מסוים – **לאביי** סגי בזה שיהא מרובע פחות מיב אמה על יב אמה – דבמרובע כזה אם תמלא אותו בשלוש שורות של מרובעים ארבע על ארבע – אזי המרובע האמצעי יכנס לתוך שמונת המרובעים שמסביבו וא"כ ישנו מרובע של ד' על ד' שבחלק ממנו וודאי קנה שביתה וסגי בזה להחשב מקום המסויים. ודעת ר' הונא בריה דר' יהושוע שבעי שתהא אמה אחת שבוודאי קנה בה ולכן השטח צריך להיות עד שבע על שבע אמות¹⁰⁶³ – דבכה"ג אם מכניסים לשטח זה מרובעים של ארבע על ארבע – חייבת להיות אמה שתהא שייכת לכל הריבועים.

להלכה – פסק הרמב"ם כר' הונא בריה דר' יהושוע¹⁰⁶⁴ והובאו דברי הרמב"ם בשו"ע תט יא בתור **דעה שניה** ומשמע בשו"ע שם שלדעה ראשונה [שזו דעת שמואל להסבר לשני"ק של רש"י] אין נפק"מ במחלוקת אביי ור"ה בריה דר' יהושוע דהא לדעה ראשונה א"צ כלל לסיים מקום. **ועי' בא"ר** [ס"ק כה ומובא במשנ"ב ס"ק ע"א] שפוסק כדעה ראשונה

מרן "וכן דעת הרי"ף" היינו בזה שבשביל לקנות תחת האילן בעינן שיסיים מקום [דמדכתב הרי"ף את דברי ר"ה ב"ר יהושוע משמע שבאילן רחב ח' - בעי' סיום מקום] אך לגבי מש"כ הרמב"ם שכשלא סיים מקום קנה אלפיים לכל רוח במקומו – בזה לא משמע ברי"ף שסובר כהרמב"ם.

¹⁰⁶³ לשון ר"ה ב"ר יהושוע בגמ' הוא "לא שנו אלא באילן שתחתיו שמונה אמות, אבל באילן שתחתיו שבע אמות - הרי מקצת ביתו ניכר" ויש לדון מה דעתו בשטח שגודלו בין שבע על שבע לשמונה על שמונה דלכא"ו יש סתירה במשמעות דברי ר"ה ב"ר יהושוע דברישא משמע שפחות משמונה הווי סיום ובסיפא משמע שיותר משבע כבר לא הווי סיום **ומרש"י משמע שתופס כמשמעות הסיפא – שכתב שבעי שתהא אמה מסוימת עכ"ד** ומשמע שהשטח לא יהא יותר משבע על שבע דבכה"ג יש אמה שלימה שמסוימת וכ"מ מלשון ר"ח שכתב כפרש"י **אולם ברמב"ם** [עירובין ז ז] כתב וז"ל ואם היה תחתיו פחות משמונה אמות ונתכוון לשבות תחתיו קנה שהרי אין שם שיעור שני מקומות והרי מקצת מקומו מסויים עכל ומשמע שא"צ אמה.

¹⁰⁶⁴ ואע"ג דאביי הוא מיקל לקי"ל כהמיקל בעירוב ולהרבה דעות זה אף במחלוקת אמוראים ולא רק במחלוקת תנאים – י"ל שמלשון הגמ' אלא אמר ר"ב בריה דר"י – משמע שדברי אביי נדחים כנלענ"ד וצ"ע.

שבשו"ע אמנם במשנ"ב [שם] סיים שם וז"ל " עיין בבה"ל שכתבנו דאין דבריו מוכרחים ועכ"פ לכתחלה בודאי יש ליזהר לסיים מקום שביתתו בצמצום כדעת הרמב"ם: " עכ"ל.

ש. מה הדין אם עשה עירוב בב' רוחות או שעשה ב' שליחים – אחד לערב לו במקום אחד והשני לערב לו במקום שני האם והיכן קנה עירוב ומדוע?

ת. אומרת הגמ' שהברייתא ושמואל נחלקו בזה עם רב. דלרב – לא קנה שום עירוב דלא סיים מקום¹⁰⁶⁵ והברייתא ושמואל – אומרים שספק היכן קנה והרי הוא חמר גמל ויכול ללכת רק במקום שנמצא בתחום שני העירובין ואם אין מקום כזה – לא יזוז ממקומו¹⁰⁶⁶.
להלכה - פוסק מרן [תיב א] כהברייתא ושמואל.

ש. מה הדין במפריש מעשר על חלק שגדול מאחד מעשר – האם חלק נהיה מעשר או שאמר' בזה "כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו"?

ת. בברייתא המובאת בגמ' אמר' שהמעשר מעורב בכל החלק הגדול ואע"ג דקי"ל של שאינו בזה אחר זה וכו' וכאן הרי א"א לעשר עשירית ועוד עשירית – מ"מ תלינן שכוונתו הייתה שמכל פרי – חלק יהא מעשר ולא שהתכוון שיותר מעשירית יהא מעשר.

ש. קרבן תודה שהקדיש בשבילו שמונים חלות במקום ארבעים – מה דין החלות ומדוע?

ת. נחלקו בזה חזקיה ור' יוחנן. **לחזקיה** – ארבעים מהחלות קדושות וארבעים – לא, והן מעורבות¹⁰⁶⁷ דתלינן שהתכוון שארבעים מהחלות יהיו קדושות עכשיו והשאר יהיו קדושות רק אם הארבעים יאבדו **ולר' יוחנן** – תלינן שכוונתו הייתה להרבות בחלות קדושות ולכן אין שום אחת מהחלות קדושה דכל שאינו בזה אחר זה וכו'.

להלכה – הרמב"ם בפ"ב מהלכות פסוהמ"ק הלכה ט פסק כר' יוחנן **ועי' בכס"מ** שתמה עליו הא חזקיה הוא רביה דר' יוחנן ומדוע לא פסק כמותו.

ש. מה הדין אם ההולך בדרך לא מכיר מקום מסוים שבו יאמר שקונה שביתה? ומה הדין בשנים שהולכים בדרך ואחד מכיר מקום מסוים וחברו אינו מכיר? ומדוע?

ת. כתוב במשנה [מט:] **שאם אינו מכיר מקום מסוים ואמר "שביתתי במקומי" – זכה לו**

¹⁰⁶⁵ ולא אמרינן שיחול העירוב ששם ראשון – דהא גם הראשון וגם השני קונים בביה"ש ובביה"ש כבר היו שניהם.

¹⁰⁶⁶ וללשנ"ב ברש"י זה ספק אם בכלל קנה ולכן יש גם צד שתחומו הוא במקום שעומד ועל כן יכול לילך רק במקום שהוא בתחום ב' העירובין וגם בתחום מקום שעומד.

¹⁰⁶⁷ ועי' תוס' שלא תלוי בדין ברירה דאף אם לא יתברר – יצא יד"ח הקרבן.

מקומו ולגבי הדין אם לא אמר כלום – עיי' הערה¹⁰⁶⁸.

ואם שניים הולכים בדרך ואחד מכיר מקום מסוים וחבירו אינו מכיר – אומרת הברייתא [בדף נא.] זה שאינו מכיר מוסר שביתתו למכיר, זה שמכיר אומר תהא שביתתו במקום פלוני ופרש"י [נא. ד"ה מוסר שביתתו] שיאמר חבירו "שביתתי עימך"¹⁰⁶⁹.

ש. אדם שיודע דין מסוים האם מותר לו לומר אותו לחבירו בשם אדם גדול כדי שיקבלו ממנו אפילו שלא שמעה בשם אותו גדול?

ת. מסוגיין מוכח לכאורה שכן שהרי רבה אמר לר' יוסף שרבי יוסי התיר לחבירו למסור שביתתו לזה שמכיר – למרות שלא שמעה בשם ר' יוסי ועיי' הערה¹⁰⁷⁰.

ש. מה המקור בתורה לדין תחומין שהם אלפיים אמה ולדין שהיוצא מתחומו אין לו אלא ד"א?
 ת. הגמ' בדף נא. מביאה ברייתא שבו איש תחתיו - אלו ארבע אמות, אל יצא איש ממקמו - אלו אלפים אמה. ואומרת הגמ' מנא לן? - אמר **רב חסדא**: למדנו מקום ממקום, ומקום מניסה, וניסה מניסה, וניסה מגבול, וגבול מגבול, וגבול מחוץ, וחוץ מחוץ **עכ"ל** והינו שילפיי ג"ש מדין עיר מקלט שכתוב בה ג"כ מקום וכתוב באותו פסוק גם לשון ניסה - ושמתי לך מקום אשר ינוס". והווי כאילו שכתוב ניסה גבי שבת דכתיב בה "מקום". וכן מצינו שכתוב לשון "גבול" בפסוק שכתוב בו ניסה - דכתיב "מגבול עיר מקלטו אשר ינוס" והווי כאילו כתוב גבול כל היכא דכתיב ניסה – וזה כולל שבת שכאילו כתוב בה ניסה ומצינו שכתוב לשון חוץ בפסוק שכתוב בו לשון גבול "ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול" והווי

¹⁰⁶⁸ עיי' **תוס'** מט: ד"ה ואמר – שכתבו **דאפי' בלא אמירה קנה** ומה שכתוב במשנה אמירה זה אגב הרישא לגבי כשאומר שביתתי במקום פלוני ששם בעיא אמירה או אגב הסיפא ששם מובאת שיטת חכמים שבעשיר לא מהני אפי' אמירה וכ"פ **הרמב"ם** [עירובין ז ט] וכ"פ **מרן** [תט ז].

¹⁰⁶⁹ **בגאון יעקב** שמסתפק באם חבירו כלל לא קונה שביתה אי סגי שחברו יאמר שביתת חבירי במקום פלוני ומטעם שליחות **עוד יל"ע** האם צריך למסור שביתתו למכיר בדווקא לפני שהמכיר יאמר שקונה שביתה דאז המכיר קונה שביתה לשניהם יחד או שגם אם המכיר קנה שביתה ואח"כ אמר חבירו שביתתי עימך גם מהני.

¹⁰⁷⁰ ועיי' **מג"א** קנו ב שמקשה מכאן עמש"כ בתלמידי **רבינו יונה** בברכת יח: ד"ה גורם לשכינה – שכתב על דברי הגמ' האומר דבר שלא שמע מרבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל "ר"ל שלא שמע ממנו ואומר אותו בשמו" עכ"ל תר"י ונשאר המג"א בצ"ע **ובא"ר** [ס"ק ב ד"ה כתב המג"א ומובא בפמ"ג על המג"א] תירץ די"ל דהגמ' בברכות מיירי שהיו מקבלין אף שלא היה אומר בשמו. **עוד י"ל** דבעירובין מיירי שלא שמע משם גדול אלא ניתנו סתם, אבל כשניתנו בשם גדול אחד לא יאמר בשם חכם אחר. **עוד י"ל** דדוקא מה שאומר מסברתו לא יאמר בשם חכם אחד, אבל מה ששמע מפי אחר מותר לאומרו **אפילו בשם חכם שלא שמע**, עכ"ל הא"ר **ועדיין צ"ב** בכל זה דמה ההיתר לשנות וכי דרכי שלום איכא בהא והרי להיתר דדרכי שלום יש לימוד מקראי [עיי' יבמות סה: שילפיי מאחי יוסף וכן משמואל עיי"ש] אבל בנד"ד מני"ל שמותר וי"ל שכל דבר מצווה ילפיי מדרכי שלום וכמ"ש **הט"ז** [תקסה ו] וז"ל ששואלים אותו אם הוא מתענה יכול לומר איני מתענה כדי שלא להחזיק טיבותא לנפשיה והוא בכלל מותר לשנות מפני דרכי שלום כיון דמתכוון לדבר מצוה אין השינוי פוסל בו עכ"ל ועדיין צ"ב בכל זה.

כאילו בכל מקום שכתוב גבול - כתיב חוץ וילפי בג"ש חוץ חוץ ממגרשי הערים דכתיבי בפ' מסעי [במדבר לה ה] ומדותם מחוץ לעיר ... אלפים באמה ולגבי אם זה לימוד גמור או אסמכתא – עיי' הערה ¹⁰⁷¹.

ש. אלפיים אמה של תחום שבת האם הם בעיגול או במרובע ומנא לן?

ת. נחלקו בזה תנאים במשנה דעת ר' חנינא בן אנטיגנוס ששטח אלפיים אמה הוא בעיגול לכל צד כשבמרכז העיגול – מקום השביתה ודעת חכמים שאלפיים אמה הם מרובע כשמקום השביתה הוא באמצע ויוצא שיש לו אלכסון הגדול פי אחד ושתי חמישיות מאלפיים אמה- דהיינו אלפיים ושמונה מאות אמה ועיי' הערה ¹⁰⁷².

ומקור המחלוקת – דבמגרשי הערים שזה מקור דין אלפיים אמה [עיי' תשובה קודמת] כתוב [במדבר לה ה] את פאת קדמה... פאת ים... פאת נגב... פאת צפון ופרש"י ש"פאות" משמע שנותנין להם זוויות מרובעות ובהמשך הפסוק כתוב "זה יהיה להם מגרשי הערים" נחלקו התנאים האם המילה "זה" באה לומר שה"ה לגבי שבת יש דין של אלפיים מרובעות או להיפך – שבא למעט אלפיים דשבת שבשבת אין האלפיים מרובעות אלא עגולות.

להלכה – פסק מרן [שצט י] כחכמים.

¹⁰⁷¹ עיי' רש"י שבת לד. שאומר שלמ"ד תחומין דרבנן – אסמכיה אקראי ומביא את הדרשה בסוגיין – ומשמע שלמ"ד שזה דאוי הווי דרשה גמורה. וכ"כ רש"י בחומש [שמות טז כט] וז"ל אל יצא איש ממקומו - אלו אלפים אמה של תחום שבת, ולא במפורש, שאין תחומין אלא מדברי סופרים, ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר עכ"ל ויל"ע אם לאוכלי המן אכן היה איסור דאוי לצאת ממקומם אפי' שלא כדי ללקט מן או שמשא אמר להם רק שלא יצאו ללקט מן.

ועיי' ירושלמי עירובין ג ד שלומד מפסוק זה לתחומין דיי"ב מיל – שזה רוחב מחנה ישראל ודרז"ל שתחום מחנה ישראל הוא כרוחב מחנה ישראל ומחוץ לשיעור זה אמר להם משה לא לצאת ודרשה זו של הירושלמי היא דרשה גמורה כדמוכח בפוסקים המובאים להלן שהביאוה בתור דרשה גמורה. ולהלכה – נחלקו הפוסקים אם הלכה כהירושלמי או לא: הרי"ף [עירובין ה.] הרמב"ם [שבת כז א] והראב"ד [מובא ברמב"ן וברשב"א עירובין יז:] פסקו הלכה כהירושלמי – וכנראה ס"ל שהבבלי לא חולק עליו אבל הרא"ש [עירובין א כד] ותוס' [חגיגה יז:] ד"ה דכתיב והרמב"ן והרשב"א [עירובין יז:] פסקו שגמ' דילן ס"ל שהם דרבנן והביאם בב"י סי' שצז [מלבד דברי תוס' שלא הביאם וצ"ע מדוע ובבאור הגר"א הביאם] ושם לא הכריע המחלוקת אבל בסי' תד סעיף א גבי תחומין למעלה מי' כתב מרן שהוא ספק "ומה שהוא בדרבנן יש להקל" וכתב המשנ"ב [סי"ק ז] שמשמע מלשון מרן שמצדד כן להלכה להחמיר ביבשה בחוץ ליי"ב מיל אפילו בלמעלה מעשרה שהוא ספק דאורייתא עכ"ל וא"כ בתוך עשרה זה וודאי דאוי לדעת מרן. ובבאור הגר"א [מובא גם במשנ"ב שם] משמע שמצדד להקל.

¹⁰⁷² ועיי' בגמ' לקמן נו. לגבי ריבוע העיר "תנו רבנן: בא לרבעה - מרבעה בריבוע עולם, נותן צפונה לצפון עולם ודרומה לדרום עולם". וכ"פ מרן [שצח ג] וכתב המשנ"ב [סי"ק ז] היינו שאינו יכול לעשות הריבוע כמו שירצה אלא דוקא לפי רוחות העולם דרום כנגד דרום וצפון כנגד צפון ומשם ולהלן מודדין האלפים אמה עכ"ל ויל"ע אי ה"ה לגבי ריבוע של אדם שרונה מקומו תחתיו שמרבע לריבוע עולם.

ש. מה שלמדנו שהמעביר ד"א ברה"ר חייב – האם סגי בד"א לבד או שבעי' אלכסון של ריבוע שהצלע שלו היא ד"א? ומדוע?

ת. בגמ' אמר רבי אחא בר יעקב שהמעביר ארבע אמות ברשות הרבים - אינו חייב עד שמעביר הן ואלכסון. והיינו שכדי להתחייב צריך להעביר חמש אמות ושלוש חמשות האמה [כדק"ל (לקמן נז.) כל אמתא בריבוע – אמתא ותרי חומשי באלכסונא].

ומקור דין זה פרש"י דילפינן מפאות של מגרשי הערים שיהבינן להו בריבוע הן ואלכסון¹⁰⁷³. וגבי מעביר ד"א ליכא למיתב פאות, אלא כי האי גוונא שנותנין להן שיעור אלכסון, דהא ליכא למימר בהו רבוע ועיגול. עכ"ד רש"י ועי' הערה¹⁰⁷⁴ וכמובן כל לימוד זה הוא רק לשיטת רבנן דר' חנינא בן אנטיגנוס שסוברים שילפי' מפאות הערים לשבת וכמותם ההלכה אבל לר' חנינא בן אנטיגנוס חייב בזורק ד"א ללא אלכסון.

וכן פסק מרן [שמט ב] כר' אחא בר יעקב ומביא מרן שנחלקו הפוסקים אי רבנן אסרו לטלטל ברה"ר יותר מד"א [זו דעת הרמב"ם שבת יב יח-יט] או שגם מדרבנן שרי לטלטל עד חמש אמות וג' חמישיות האמה [זו דעת הרשב"א מובא במ"מ שם]. ובסתמא כתב מרן שגם מדרבנן שרי אך במשנ"ב [ס"ק ז] פסק להחמיר. וכתב במשנ"ב [ס"ק ט] בשם הגר"א דגם הרמב"ם מודה דהיכא שבירר לו ד"א לטלטל בהם ורוצה לטלטל באלכסון של הד"א מותר לטלטל בהם אף שעולה עד ה' אמות וג' חומשין ולא קפליג על דעה

¹⁰⁷³ ולימוד זה – שנותנים לריבוע פאות - הוא לימוד גמור שנא' "זה יהיו" ודרש"י "כזה יהיו" ולא אסמכתא ודלא כמו הלימוד של תחומין אלפיים אמה שזה אסמכתא למ"ד דתחומין של אלפיים אמה דרבנן [תורת חיים].

¹⁰⁷⁴ כתבתי ע"פ רש"י [ד"ה הן ואלכסון] והסביר רש"י שלגבי העברה ליכא למיתב "פיאות" שהרי לא בשטח מדובר אלא במרחק ולכן אמר' שהדמיון לפאות של מגרשי הערים הוא בזה שאלכסון של ד"א – חשיב כד"א וכמו שבאלפיים אמה של פאות מגרשי הערים האלכסון שהוא יותר מאלפיים אמה – נחשב כאלפיים אמה ולכן אינו חייב עד שיעביר שיעור של חמש אמות ושלוש חמישיות האמה וכן היא דעת ר"ת שכדי להתחייב בעי' שיזרוק חמש אמות ושלוש חמישיות [אלא שר"ת סובר שאף במקום שנאמר מידה של ריבוע – הכונה שצלע צלע הריבוע הוא כאלכסון של מידת ריבוע שאמרנו ועי' בזה בהערה שבסוף תשובה הבאה] אבל רבינו שמואל בתוס' [נא. ד"ה כזה] סובר שרק אם זורק לאלכסונו של עולם – דהיינו לרוח דרומית מזרחית או מערבית או צפונית מזרחית או מערבית אזלי' לפי האלכסון אבל אם זורק ישר היינו לצד מזרח או מערב או צפון או דרום – סגי בד"א [והאלכסון הארוך ביותר – פי אחד ושתי חמישיות מהצלע - הוא כשהוא ארבעים וחמש מעלות ואם האלכסון הוא פחות מעלות או יותר מעלות – פחות אורך האלכסון] ולהלכה – סתם מרן [שמט ב] שחייב רק אם מעביר חמש אמות ושלוש חמישיות וכתב במשנ"ב [ס"ק ו] ובביאורו"ל [ד"ה הן] שפסק כרש"י דכן דעת רוב הפוסקים ויל"ע לפי פרש"י ור"ת בר' אחא בר יעקב שד"א אין זה קשור כלל למידת שטח, מנ"ל לר' אחא בר יעקב שדין אלכסון נאמר בזורק ד"א ברה"ר? דלמא הלימוד " כזה יהיו כל שובתי שבת" אזיל רק על מידת שטח וכגון שטח של רה"י שאמר' בגמ' בהמשך שצריך שיהא מרובע של ד"ט על ד"ט עי"ש ובשלמא לרשב"ם – גם זורק תלוי בדין שטח שכן איירי בזורק לאלכסון של שטח ד' על ד' שנמדד לפי רוחות העולם אבל לרש"י ור"ת קשה וצ"ע.

ראשונה רק ברוצה לטלטל במישור ולא באלכסון או שלא ייחד לו מתחלה הד"א לטלטל בהם דלדידיה אין לו בכל זה היתר הטלטול רק עד ארבע אמות בלא אלכסון¹⁰⁷⁵.

ש. עמוד עגול ברה"ר גבוה י' טפחים – כמה רוחב [=קוטר] צריך שיהא בו כדי שיהא רה"י ומדוע?

ת. בגמ' א"ר פפא שעמוד גבוה י' ורחב ד' צריך הן ואלכסון וזה גם נכלל במה שאמר רב חנניה שילפי' ממגרשי הערים לשבת ופרש"י שמיירי בעמוד עגול וכוונת ר' פפא שקוטר העמוד צריך להיות כאלכסון של ריבוע ד"ט על ד"ט – וכך יהא אפשר לרבע בתוכו ריבוע של ד"ט על ד"ט ומשמע שכל זה לשיטת רבנן דר"ח בן אנטיגנוס שילפו מפאות של מגרשי ערי הלוויים לשבת אבל לדעת ר"ח בן אנטיגנוס גם עמוד עגול שקוטרו ד' על ד' וא"א לרבע בו מרובע ד' על ד' – הווי רה"י.

הערה – כתבתי התשובה ע"פ רש"י שר' פפא איירי בעמוד עגול ושחידוש הגמ' הוא שבעי' שיהא בו אלכסון [=קוטר] ה' טפחים ושלוש חמשות כדי שיוכל לרבע בו ד"ט על ד"ט ומשמע מדבריו שעמוד מרובע – סגי תמיד שיהא בו ד' על ד' וממילא יהא באלכסונו חמש ושלוש טפחים. אבל **רשב"ם** [בתוד"ה כזה] כתב שגם עמוד מרובע אינו נחשב רה"י אא"כ יש בו ד' על ד' לריבוע העולם ועל כן אם צלעות העמוד הם באלכסון לריבוע העולם – צריך שיהא אפשרות לרבע בתוכו ריבוע שהצלעות שלו יהיו ד' על ד' לריבוע העולם [וכדי שיהא אפשר לרבע לריבוע העולם צריך שצלעות העמוד – שהם באלכסון לריבוע העולם – יהיו חמש אמות ושלוש חמשות האמה] **ודעת רבינו תם** היא שכל מידה של ריבוע שאמרנו בהלכות שבת – בין אם זה ד' על ד' של רה"י ובין אם זה אלפיים על אלפיים של תחום שבת – הכוונה שצלע הריבוע תהא ארוכה כאלכסון של המידה שאמרנו ולא כהמידה עצמה. ולכן אם אומרים מידה של ד"ט הכוונה שצלע הריבוע יהא כאלכסון של ד"ט [והיינו שיהא חמש ושלוש חמשות] וא"כ לשיטתו תמיד שטח של ריבוע שנחשב רה"י הוא חמש ושלוש חמשות על חמש ושלוש חמשות ולא רק בעמוד שהצלע שלו היא לאלכסונו של עולם. [ובעמוד עגול יצטרכו קוטר שארוך כאלכסון של ריבוע שצלע שלו היא חמש ושלוש חמשות – דהיינו קוטר של 7.84 טפחים שאפשר לרבע בו ריבוע של חמישה טפחים ושלוש חמשות על חמישה טפחים ושלוש חמשות] וכמו כן שטח של אלפיים אמה לתחום שבת – שלת"ק דמתני' הכוונה בריבוע – הכוונה ריבוע שהצלע שלו תהא כאלכסון של ריבוע של אלפיים על אלפיים – [והיינו שהצלע שלו תהא 2800 אמה].

להלכה – פסק מרן [שמה ב] כדעת רש"י שבשטח מרובע סגי בד"ט על ד"ט כדי להקרא

¹⁰⁷⁵ ויל"ע באם ברר לו ד"א וטלטל באלכסון יותר מד"א ואח"כ טלטל יותר מד"א גם בקו ישר – האם בכה"ג חייב דלא ניתן לו יותר מד"א רק לאלכסון או שפטור דמ"מ בכל פעם יאמר שזה אלכסונו.

רה"י ומשמע שאף אם צלע המרובע הוא לאלכסונו של עולם – סגי בד' על ד' נולגבי עמוד עגול לא דיבר מרן] וברמ"א [שם] הביא את דעת ר"ת שבשטח מרובע בעי' ה' טפחים ושלוש חמישיות על ה' טפחים ושלוש חמישיות וכתב במשנ"ב [ס"ק ו'] בשם א"ר שדעת ר"ת היא רק דעת יחידאה וכל הראשונים חולקים ע"ז וס"ל דאם הוא רק ד' על ד' מרובע חשוב רה"י ולכן השמיט הלבוש דעה זו עכ"ד המשנ"ב בשם א"ר.

ש. האם כל אדם יכול לערב ללא פת ע"י שיעמוד במקום שבו רוצה לקנות שביתה ויאמר "שביתתי תחתני"? והאם כל אדם יכול לעמוד במקום אחד ולומר ששביתתו במקום אחר ומדוע? ת. לגבי לומר "שביתתי במקומי" ללא שימת פת – הדין הוא כדלהלן:

אם הוא עני¹⁰⁷⁶ - לכו"ע יכול לומר "שביתתי במקומי" ולקנות שביתה ללא פת¹⁰⁷⁷.

אם הוא עשיר – נחלקו ר' נחמן ור' חסדא בדעת ר"מ ור' יהודה. לדעת ר' נחמן – נחלקו בזה ר"מ ור' יהודה לר"מ – רק עני יכול לערב ברגליו ולומר שביתתי במקומי. אבל מי שעשיר – צריך לערב דווקא בפת דזו עיקר תקנת חכמים ולרבי יהודה – גם עשיר יכול לערב ברגליו דעיקר תקנת עירוב היא ברגליו לדעת ר' חסדא – לא נחלקו בזה ר"מ ור' יהודה ולכו"ע גם עשיר מערב ברגליו דעיקר עירוב הוא ברגליו.

לגבי לומר "שביתתי במקום מסוים פלוני" ללא שימת פת הדין הוא כדלהלן:

אם הוא עני - לכו"ע יכול לומר שביתתי במקום פלוני דהקילו חז"ל להולך בדרך שא"צ לערב ברגליו אלא סגי שיסיים מקום.

¹⁰⁷⁶ לגבי מי נקרא "עני" ומי נקרא "עשיר" – עי' רש"י על המשנה מט: [ד"ה וזהו] שכתב "כגון זה שהוא בא בדרך ואין עמו פת, דהשתא עני הוא" ועי' רש"י נא: ד"ה אבל עשיר שפי' "כגון יושב בביתו" ועי' ריטב"א שכתב בפירוש דברי רש"י וז"ל והוי יודע דעני ועשיר האמורים בעניין זה לא עני עני ממש ולא עשיר עשיר ממש... אלא שכל שעיקר יציאתו לא היתה לקנות שביתה אלא מקרה הוא שהיה לו מפני שחשכה לו בדרך זהו הנקרא עני ואפילו בשיש לו פת בסלו, דכיון דרובם אין להם פת בסלם תו לא פלוג רבנן ונתנו להם רשות לערב ברגליהם כדי שיוכל לאכול את פתו [פי' לאכול קודם שיערב ולא יצטרך לחכות עם האוכל עד אחר שיערב] וכל שעומד בעירו ובא לקנות שביתה במקום אחר או שיצא כדי לקנות שביתה במקום אחר זהו הנקרא עשיר לענין זה ואפי' בשאין לו פת בסלו, דרוב היושבים בביתם או היוצאים מביתם מערב שבת לקנות שביתה יש להם פת או שום אוכל אחר בסלם לערב וכיון שכן תו לא פלוג בהו רבנן, וכן פירש ר"ח ז"ל, וכן נראה עיקר מלשון רש"י ז"ל בשמועתינו דוק ותשכח. עכ"ל הריטב"א וצ"ב להריטב"א למה המשנה קוראת להם "עני" ו"עשיר" ולא "מהלך בדרך" ו"יושב בביתו" אמנם הרמב"ם [עירובין ז ג] כתב שדין זה שיכול לקבוע עירובו מרחוק – איירי בעני אן ברחוק – וא"כ גם עני בביתו חשוב עני. ולהלכה – השו"ע [תי א] פסק כהרמב"ם אך במ"ב [ס"ק ו'] ובביאוריה"ל [ד"ה בד"א] מביא הרבה פוסקים שלא מתירין בעני היושב בביתו לערב ע"י אמירה בלבד עיי"ש.

¹⁰⁷⁷ וכתבו תוס' דבלא אמירה נמי קני כדאמרי' לעיל [לח:]: גבי ישן שנחלקו רבנן ור"י בן נורי אם קנה שביתה ומשמע בגמ' שם שבניעור לכו"ע קנה שביתה אע"ג שלא אמר "שביתתי במקומי" ומה שכתוב במשנה כאן שאמר שביתתי במקומי – זה אטו רישא שאמר שביתתי במקום פלוני או אטו סיפא עכ"ד תוס' וכ"פ מרן [תט ז].

ואם הוא עשיר – נחלקו בזה ר' נחמן ור' חסדא בדעת ר"מ ור' יהודה **לדעת ר' נחמן** – לא נחלקו בזה ר"מ ור"י ולכו"ע אינו יכול לערב בצורה כזו אלא צריך להגיע בדווקא למקום שבו מערב [ולגבי אם יכול לערב שם ברגליו או רק בפת – ע"י בתחילת התשובה שלר' נחמן נחלקו בזה ר"מ ור"י] **ולר' חסדא** – נחלקו בזה ר"מ ור"י. **דלר"מ** אינו יכול לערב כך אלא יגיע למקום שרוצה לקנות בו שביתה ויערב בפת או ברגליו **ולר' יהודה** – גם עשיר יכול לערב כך לומר שביתתי במקום פלוני [ורק כשלא יודע לסיים מקום צריך להגיע למקום ולשים בו פת או לערב ברגליו – תוס'].¹⁰⁷⁸

להלכה – פסק מרן [תט ז] שכל אדם יכול לערב ברגליו במקומו ושה עיקר העירוב וכן פסק [שם יג] שלומר "שביתתי במקום פלוני" התירו רק למי שבא בדרך. וכתב בב"י שבמחלוקת ר"נ ור' חסדא פסקו הרי"ף הרמב"ם והרא"ש כרב נחמן ובמחלוקת ר"י ור"מ כתב הב"י שידוע שהלכה כר' יהודה נגד ר"מ¹⁰⁷⁸.

ש. המערב ברגליו או בפת – האם יש לו ד"א מלבד האלפיים אמה שיש לו לכל רוח?

ת. במערב ברגליו פשוט לגמ' שאיכא ד"א מלבד האלפיים אמה. ובמערב בפת – מבעיא ליה לרמי בר חמא אי דינו כמערב ברגליו וע"י הערה¹⁰⁷⁹ ור"בא הוכיח מדאמרה הגמ' שעירוב בפת זה להקל ואם אין לו ד"א מלבד האלפיים אין זה קולא ודחתה הגמ' דגם אם אין לו ד"א זה קולא שא"צ לילך לערב ברגליו אלא יכול לשלוח שליח [וגם א"צ לחכות שם כל ביה"ש].

להלכה – פסק מרן [תט ה] כר"בא שהנותן עירובו יש לו ד"א ומקורו מהרא"ש [ד טו] בשם הר"מ שכתב דאף על גב דדחי ליה גמרא - הלכתא כר"בא דיש לו ד' אמות. דסתמא דגמרא קאמר לעיל בפרק בכל מערבין (דף לב ב) כיון דאמר ר"בא הנותן עירובו יש לו ד' אמות וכו' אלמא דר"בא לא הדר ביה **עכ"ל**: וכתב המשנ"ב שם [ס"ק יז] שד"א היינו מסביבו [ולא רק לצד אחד] וע"י הערה¹⁰⁸⁰.

¹⁰⁷⁸ ויל"ע למה לא הביא הב"י גמ' מפורשת בדף נב. שאמר אביי שהלכה כר' יהודה וכהסבר ר' נחמן בדעתו דתניא כוותיה דר"נ.

¹⁰⁷⁹ **ובתוס' ר"ד** מסביר למה ברגליו פשוט שיש לו ד"א ובפת ספק וז"ל מדאמרן לעיל [נ:]: אמר תהא שביתתי במקום פלוני אמרי' כמאן דקאי התם דמי וקנה שם ד"א - כשאמר שביתתי במקומי לא כ"ש דקנה סביב סביב לרגליו ד"א והנותן את עירובו מבעיא ליה לרמי אם יש לו ד"א סמוך לעירובו ואם לאו דמי אמרי' דוקא כששבת ברגליו יש לו ד"א כדילפי' משבו איש תחתיו אבל הנותן עירובו בפת ע"י שליח שלא עמד שם ברגליו יש לומר לא קנה שביתה אלא במקום עירובו ואפילו לרבנן דאמרי שהנותן עירובו בעיר שכל העיר אינה מן המדה התם משום דנתנו במקום שיש בו מחיצה ודעתו לקנות שביתה עד מחיצה החיצונה אבל כשנתן עירובו בבקעה אין לומר כן והילכך לא קנה שביתה אלא במקום עירובו ואין לו ד"א או דילמא טעמא דפת היא דכל היכא דקאי מזוני' כאלו איהו קאי התם וכיון דאי הוה קאי איהו התם הוי זכה בד"א השתא נמי אית ליה ד"א וקנה שביתתו ככל ד"א ומודדין לו אלפים חוץ לד"א **עכ"ל**.

¹⁰⁸⁰ והיינו כהרמ"א שצו א שפוסק כר"מ אבל לדעת מרן שפוסק שם [עפ"י מש"כ בדעתו המשנ"ב ס"ק ח] כר' יהודה – יש לו ד"א רק לצד אחד שיבחר.

משנה נב. עד משנה נב:

ש. אדם שבערב שבת יצא מביתו בשביל לשבות בעיר אחרת ואח"כ נמלך וחזר לביתו והחליט שלמחר ילך לאותה עיר ואמר "שביתתי במקום פלוני" כדי שיוכל ללכת לאותה עיר בשבת – האם גם בכה"ג קנה עירוב במקום פלוני הנ"ל ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים במשנה: לפי ר' מאיר – כיוון שחזר לביתו אין דינו כעני אלא כעשיר וע"כ הוא "חמר גמל" והיינו שעירובו עירוב רק לחומרא ובשבת יכול ללכת רק בתחום שהוא גם תחום של מקום פלוני הנ"ל וגם תחום ביתו¹⁰⁸¹ ולר' יהודה – כיוון שיצא לדרך כדי לשבות במקום מסוים – דינו כעני¹⁰⁸² ובגמ' מוקמין שאיירי שיש לו בית בעיר שאליה רצה ללכת בער"ש ועיי' הערה¹⁰⁸³ והערה¹⁰⁸⁴.

ובברייתא מובאת דעה שלישית – דעת ר' יוסי בר יהודה שאומר על דברי ר' יהודה "יתר על כן, אפילו מצאו חבירו ואמר לו לין פה, עת חמה הוא, עת צינה הוא – למחר משכים והולך" והיינו שמיקל עוד יותר מר' יהודה.

¹⁰⁸¹ כך פרש"י [נב. ד"ה רב יוסף – בלשנא בתרא שאותה תופס לעיקר]. והוסיף רש"י וכתב שלר"מ כל שהוא עשיר, והיה לו לערב בפת ולא עירב בפת אלא באמירה – הפסיד באמירתו אלפים שהיה לו לעבר הלז מביתו, שסילק עצמו מרוח זו, ובמקום שביתתו לא נשתכר, ובעמוד ב' פרש"י [בד"ה אלא] שה"ה אדם שעירב ונשרף עירובו מבעו"י – לר"מ הרי הוא חמר גמל מהטעם הנ"ל. והוסיף רש"י דהא דקתני במשנה לעיל לח: גבי נשרף עירוב מבעו"י שאינו עירוב, דמשמע והרי הוא כבני עירו – ר' יהודה היא עכ"ד רש"י. ועיי' ריטב"א שחולק וכותב שגם לר"מ היכא שאין עירוב עירב אינו חמר גמל וטעם שבסוגיין אומר ר"מ שהחוזר לביתו הוא חמר גמל – כי ר"מ מסתפק אם דינו כעני או כעשיר דמצד א' הוא הלך בדרך בערב שבת ומצד שני – בביה"ש היה בביתו. ויל"ע במקרה שלא אמר "שביתתי במקום פלוני" אלא רק החזיק בדרך וחשב שביתתו תהא במקום פלוני וגם יש מקום ששם תמיד רגיל לקנות שביתה – דבכה"ג לר' יוסי בר יהודה קנה שביתה ולר' יהודה ור"מ לא קנה שביתה – האם לר"מ הוא חמר גמל או שבכה"ג שלא אמר כלום לר"מ עירובו רק בביתו ושרי לו ללכת אלפיים אמה מביתו לכל כיוון וצ"ע בזה.

¹⁰⁸² ועיי' בגמ' נא: שמתני' ס"ל כר' נחמן בדעת ר' יהודה שרק לעני התירו לערב ע"י שיאמר "שביתתי במקום פלוני" ו"עני" היינו בא בדרך כדפרשתי שם. כמו כן עיי' משנ"ב סימן תי ס"ק ג דבעינן בשעה שאומר שביתתי במקום פלוני – שיוכל לרוץ ולהגיע לשם עד שחשיכה כדאמר ר' בגמ' לעיל נא.

¹⁰⁸³ כתבתי ע"פ לשנ"ב פרש"י נב. ד"ה ורב יוסף – שאומר שלרבי יהודה צריך שיאמר "שביתתי במקום פלוני" עיי' שאבל ללשנ"ק דרש"י – לר' יהודה א"צ שיאמר שביתתי במקומי – וכן פרש"י במשנה נב. וכן פ"י בגמ' נא: ד"ה איהו.

¹⁰⁸⁴ וכתב המ"מ [עירובין ז ח] בדעת הרמב"ם וז"ל ומדברי רבינו נראה שכשאמרו שיש לו שני בתים אורחא דמלתא נקט עכ"ל ועיי' בחי' המאירי שכתב כן בשם יש מפרשים והסביר שאפ"י אם אין לו בית שם דינו כן הואיל ומגמת פניו ללכת לשם ונקט שיש לו בית – הואיל ואין דרך ללכת בשבת במקום שאין לו בית שם עכ"ד ובמאירי הביא גם דעה שצריך בדווקא שיהא לו שם בית וכתב שהעיקר כדעה ראשונה ובמ"מ הביא בשם הרשב"א דעה אמצעית – שיש לחלק בין אם אמר בהדיא שביתתי במקום פלוני – דאז א"צ שיהא לו שם בית לבין אם לא אמר בהדיא שביתתי במקום פלוני – שבזה נחלקו רבה ור' יוסף בדעת ר' יוסי בר יהודה ופסקי' להלכה שא"צ שיאמר אלא סגי שיחשוב בליבו – דבכה"ג בעינן דווקא כשיש לו שם בית.

ונחלקו אמוראים במה הוא מיקל¹⁰⁸⁵ – דעת רבה שמיקל שא"צ להחזיק בדרך אלא אפי' רק רצה לצאת לדרך וחזר בו – סגי באמירה ודעת ר' יוסף שמיקל שא"צ לומר שביתתי במקום פלוני אלא סגי בזה שהחזיק בדרך דכיוון דאנן סהדי דהתם בעי למיזל - כמאן דאמר דמי ועי' הערה¹⁰⁸⁶ ואומרת הגמ' שכשירד מדרגה אחת מהעליה שגר בה – הוי כהחזיק בדרך.

ובהמשך מביאה הגמ' שעולא סבר שהלכה כר' יוסף ואליבא דר"י בר יהודה ואילו ר' יהודה בר אשתתא – למסקנת הגמ' – עשה מעשה כרבה אליבא דרבי יהודה¹⁰⁸⁷ ואע"פ שהחזיק בדרך אמר שביתתי במקום פלוני.

הערה א: מה שכתבתי בתשובה שר' יהודה בר אשתתא עשה מעשה כרבי יהודה – כך היא מסקנת הגמ' שבגירסת רש"י וזו הגירסא בגמ' לפנינו. אבל הר"ף גורס שהמעשה היה בר' יהודה איש ברתותא ושהוא פסק כר' יוסף ואליבא דר' יוסי בן יהודה וכן פסק הרמב"ם [ז ט] והרא"ש גרס **בסתמא** כהר"ף שפסק כר' יוסף אליבא דר"י בן יהודה¹⁰⁸⁸ [אלא שהוא גורס שהמעשה היה בר' יהודה בר אשתתא] ובי"א מביא את גירסת רש"י.

הערה ב: דעת הרמב"ם [ז ח] שההיתר בהחזיק בדרך וחזר לביתו הינו אף אם יצא לדרך כשבכוונתו לערב ברגליו ולהחשיך במקום עירובו ולהמשיך בשבת¹⁰⁸⁹ ללכת לעיר השניה¹⁰⁹⁰ ולא בעי' שתהא לו כוונה להגיע בערב שבת לעיר השניה.

להלכה - פסק מרן בסימן תי סעיפים א-ב כר' יוסף אליבא דר' יוסי בר יהודה [וכגירסת הר"ף המובאת בהערה א' שגורס בגמ' שכך פסק ר"י איש ברתותא] שבהחזיק בדרך לא בעי לומר בהדיא שקונה שביתה במקום פלוני **ופסק כהרמב"ם** המובא בהערה ב' [והיינו שא"צ שיתכוון ללכת בע"ש לעיר הסמוכה אלא סגי שיתכוון לערב ברגליו ולהחשיך במקום עירובו וללכת בשבת לעיר השניה] **אבל במשנ"ב** [שם ס"ק ב'] כתב שהרבה הפוסקים פליגי על הרמב"ם הנ"ל וסוברים דהא דמתיר ר' יוסף בשם ריב"ז בבא בדרך שא"צ לומר בהדיא שביתתי במקומי הוא רק כשהלך להגיע בערב שבת לעיר השניה ורק לבסוף חזר בו והחליט לערב וללכת למחר לעיר השניה.

¹⁰⁸⁵ הסברתי ע"פ לשנ"ב ברש"י נב. ד"ה ורב יוסף.

¹⁰⁸⁶ כ"כ רש"י בדף נא: ד"ה איהו עיי"ש. ועי' בחידושי הרשב"א ובחידושי הר"ן שמסתמא דעתו לקנות שביתה באותו מקום שרגיל לקנות שם שביתה: עכ"ל ומשמע שרק אם יש מקום שבו רגיל לקנות שביתה כשהולך לשם וכ"פ המשנ"ב [תי ס"ק ב] שאירי במי שנתכון לקבוע שביתתו במקום ידוע אצלו.

¹⁰⁸⁷ ופרש"י שבדעת רבי יהודה אין הבדל בין רבה לר' יוסף ומה שנקטה הגמ' "כרבה" משום דאליבא דרבה עדיפא ליה לאוקמי משום דרבה ורב יוסף הילכתא כרבה, לבר מתלת: שדה, ענין, ומחצה. עכ"ד ועדיין צ"ב.

¹⁰⁸⁸ ועיי"ש שמקשה אמאי לא חשיב ליה בהדי שדה ענין ומחצה דהלכה כרב יוסף.

¹⁰⁸⁹ ויל"ע אי בעי' שילך בליל שבת או ששרי אף שישן במקום שביתתו וילך בשבת בבוקר לעיר השניה.

¹⁰⁹⁰ כך מבין הגאון יעקב [נא: ד"ה עני – ומובא בביאור"ל תי א סוד"ה בד"א עיי"ש] בדברי הרמב"ם שכתב שנתכון לשבות שם [היינו במקום העירוב] ועי' חזו"א [קי ו] שמביא את הגאון הנ"ל ומבאר דהלך שלא להחשיך לא מיקרי החזיק בדרך ולא מהני שיאמר שביתתי במקום פלוני.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק ב וכן בביאור"ל ד"ה ויקנה] דהא דא"צ לומר בהדיא שביתתי במקום פלוני – איירי שיש לו מקום שרגיל תמיד¹⁰⁹¹ לקנות שביתה שם.

עוד כתב המשנ"ב [ס"ק ז] שמהשו"ע משמע שא"צ שיהיה לו בית בעיר השניה אבל הרבה פוסקים מצריכים שאם לא אמר בהדיא שביתתי במקום פלוני – בע"י שיהא לו בית בעיר השניה.

ש. מה הדין באנשי עיר שאמרו בהיותם בעיר "שביתתנו במקום פלוני" האם קנו שביתה באותו מקום ומדוע?

ת. כתוב במשנה שאנשי העיר לכו"ע אסורין ללכת לעיר השניה כי הם לכו"ע עשירים¹⁰⁹² ופרש"י [נא: ד"ה הנך] שזה אע"פ שאמרו "שביתתנו במקום פלוני" וכן פסק מרן [תי ג] ולגבי אם הם "חמר גמל" או שקנו שביתה במקומם – ע"י הערה¹⁰⁹³

משנה נב: למעלה עד משנה נב: למטה.

ש. מי שיצא חוץ לתחום רק אמה אחת האם יכול לחזור ולהכנס לתחום? ומה הדין אם רגל אחת בתוך התחום ורגלו אחת מחוץ לתחום?

ת. ביצא אמה אחת – נחלקו תנאים במשנה. לת"ק – לא יחזור ולר"א יכול לחזור עד ב' אמות דס"ל דכיון שיש לו ב' אמות לכל רוח והב' אמות מובלעין בתחומו – הוה כתחומו דס"ל שהבלעת תחומין מילתא היא¹⁰⁹⁴. ות"ק ס"ל שהבלעת תחומין לאו מילתא היא. ולגבי דעת ר' שמעון ביצא מחוץ לתחום – ע"י הערה¹⁰⁹⁵.

¹⁰⁹¹ וע"י ביאור"ל ד"ה ויקנה שכתב שמקורו מהרשב"א וצ"ע כמה פעמים צריך שיקבע שביתה כדי שיקרא מקום שרגיל תמיד לקנות בו.

¹⁰⁹² דאיהו שיש לו שני בתים כיון דנפק לאורחא הוה ליה עני הנך אפילו נפקי לאורחא הוה להו עשירים, וזה ברור [ריטב"א] והיינו דכל מה שדינו כעני זה רק בגלל שבא לשבות בעיר השניה [ולחרמב"ם – עכ"פ רצה לערב ברגליו במקום העירוב ולהמשיך בשבת לעיר השניה] אבל בני העיר לא נתכוונו כל לשבות בעיר השניה ורצו רק לערב כדי שלמחרת יוכלו ללכת לעיר השניה.

¹⁰⁹³ בדעת ר' מאיר - ע"י ריטב"א [נב. ד"ה הלכך] שכתב שלדעת רש"י שכתב [בדף נב. סוד"ה רב יוסף] שלר' מאיר עשיר שאמר שביתתי במקום פלוני הרי הוא חמר גמל – ה"ה בני העיר הם חמר גמל. והריטב"א עצמו חולק ואומר שרק במקום ספק לר"מ הוא חמר גמל ולגבי האדם עצמו שהחזיק בדרך מסתפק ר"מ אי קנה עירוב באותו "מקום פלוני" אבל לגבי בני העיר פשוט שלא קנו שם וממילא קנו שביתה במקומם ויש להם אלפיים לכל רוח ממקומם עכ"ד הריטב"א וכל זה בדעת ר' מאיר אבל בדעת ר' יהודה כו"ע מודו שבני העיר קנו שביתה במקומם ויש להם אלפיים לכל רוח ממקומם וכמ"ש רש"י בדף נב: סוד"ה אלא עיי"ש וכ"פ מרן [תי ג].

¹⁰⁹⁴ ע"י לעיל מה. שאומרת הגמ' שנחלקו בהבלעת תחומין אי מילתא היא או לא.

¹⁰⁹⁵ ע"י בית יוסף תה א שכתב דדברי ר"ש במשנה הבאה שאמר שעד חמש עשרה אמה יכנס – אזלו גם על מי שיצא ולא רק על מי שהחשיך ולהלכה פסק מרן [תה א] כרבנן ומשמע מהמשנ"ב שאפי' ביצא בשוגג

ביצא עם רגל אחת בפנים ורגל אחת בחוץ – נחלקו בזה לשנ"ק ולשנ"ב בדעת ר' חנינא. **ללשנ"ק** א"ר חנינא שלא יכנס דכתיב "אם תשיב משבת רגלך" ומשמע שאפי' רגל אחת לא תהא מחוץ לתחום **וללשנ"ב** א"ר חנינא שיכנס דסבר דקרינן "רגליך" ולא "רגלך" והיינו שבעי' שב' רגליו לא יהיו מחוץ לתחום אבל רגל א' – שרי¹⁰⁹⁶. ואומרת הגמ' שנחלקו בזה תנאים **דת"ק בברייתא** אמר שלא יכנס **ואחרים** בברייתא אמרו שיכנס דלמקום שרובו הוא נזדקר ופרש"י כלומר: בתר רובו שדינן ליה, וכיון דלא הויא אלא רגלו אחת חוץ לתחום - עדיין רובו בתוך התחום הילכך יכנס ועיי' הערה¹⁰⁹⁷.

הערה: רש"י כתב על דברי המשנה מי שיצא מחוץ לתחום אפי' אמה אחת - שאיירי ביצא מהתחום במזיד שלא לשם מצווה **עכ"ל** ומשמע שביצא בשוגג – מודים רבנן לר"א שהבלעת תחומין מילתא היא **ועיי' רבינו יהונתן** על הרי"ף שכתב וז"ל מי שיצא חוץ לתחום- **במזיד** ומדעת שלא לשם מצווה **או בשוגג** עכ"ל וצ"ל שס"ל לרבינו יונתן

אין לסמוך על דעת ר' שמעון ולגבי מדוע לא פוסקים כר' שמעון אע"ג דקיי"ל כהמיקל בעירוב - עיי' בהערות על התשובה הבאה בהערה האחרונה שם.

¹⁰⁹⁶ ויל"ע אי זה קשור למחלוקת אי דרשינן אם למקרא או אם למסורת. ובעיקר הדרשא יל"ע לסוברים שאין כלל תחומין דא"ר – האם הדרשה היא אסמכתא בעלמא או שנאמר שגם למ"ד תחומין דר' – יש תחומין מדברי קבלה דזה פסוק בישעיהו **ועיי' בתשובות הגרי"ש אלישיב** א' מז שכתב שם בשם **האדמו"ר מאנטניא** שכתב דשורש תחומין הוא מד"ק – מהפסוק אם תשיב משבת רגלך **והשיגו הגריש"א** וז"ל שם "ז"ל הרמב"ם שם "יש דברים שהן אסורין בשבת אף על פי שאינם דומין למלאכה - ומפני מה נאסרו משום שנא' אם תשיב משבת רגליך עשות חפציק ביום קדשי - לפיכך אסור לאדם להלך בחפציו בשבת - וכן אסור לאדם שיצא בשבת עד סוף התחום - כדי שיהי' קרוב לעשות חפציו במוצ"ש שהרי נמצא הלכו בשבת לעשות חפציו" עכ"ל, מבואר דאיסור שבות הוא בגלל הליכתו לעשות חפציו ורק דבר שאסור לעשות בשבת ע"ש, אבל עצם הליכה חוץ לתחום לא לצורך עשיית חפציו אין זה בכלל שבות הנ"ל. **עכ"ל הגריש"א** ובפשטות כוונת הגריש"א שהדרשא היא אסמכתא וצ"ע בזה.

¹⁰⁹⁷ **ויש להעיר** דר' חנינא אמר טעם אחר מהברייתא למה יכנס – כי קרינן רגליך שמשמע שרק אם ב' רגליו בחוץ לא יכנס ולא מטעם שאזלי' בתר רובו. **ולכאורה יש נפק"מ** אי זה מטעם רוב או מטעם גזיה"כ דרגליך – במקרה שרובו בחוץ וכגון שהחשיך על התחום כשרגלו אחת בפנים ורובו בחוץ שאז מטעם רוב – יש להחמיר ומטעם דרגליך – יש להקל. **ועיי' במאירי** שפסק **שגם בהחשיך** על התחום סגי ברגל אחת בפנים שנא' רגליך עכ"ל **והיינו כר' חנינא ולא כהברייתא** וכ"מ **מהרמב"ם** [שבת כז יא] דכתב דין זה של "היתה רגלו אחת ... יכנס" גם גבי מי שהחשיך מחוץ לתחום וכ"מ **מהרי"ף והרא"ש** שהביאו לשנ"ב דר' חנינא ומטעם ד"רגליך" אחר שכתבו דין דהחשיך ומשמע שדין זה אזיל גם על מי שהחשיך [את הדיוקים מהרמב"ם הרי"ף והרא"ש מצאתי בספר **דברי יחזקאל** [להג"ר יחזקאל ברנשטיין] סי' ט ס"ק ג ועיי"ש כתב שהם שגורסים בגמ' כג"י רבינו חננאל עיי"ש] **אולם הרשב"א** בעבודת הקודש [בית נתיבות ה יג סה] כתב וז"ל אחת בחוץ ורגלו אחת בפנים רואין אותו כאילו כולו בפנים ולעולם נותנין אותו למקום שרובו עומד שם "א"כ ס"ל כהברייתא דבתר רוב אזלינן ובמי שהחשיך ושם רגל אחת בתוך התחום – לא יכנס. **ולדינא – עיי' משנ"ב** תה ג שהביא רק את הטעם של רוב **וכ"מ בטוש"ע** שפסקו דין רגלו אחת בפנים רק גבי מי שיצא ולא גבי מי שהחשיך **אלא שצ"ע בזה** שהשו"ע לא התחשב בדעת ג' עמודי ההוראה שפסקו כר' חנינא ואפילו לא הביאם בבית יוסף ועל כן נראה דהב"י סבר **שהרי"ף והרא"ש** איירו רק במי שיצא חוץ לתחום בשבת ולא במי שהחשיך מחוץ לתחום ונכנס עם רגל אחת לתחום. **וודלא כהבנת ה"דברי יחזקאל"** ברי"ף וברא"ש] וכדמשמע מהגמ' שהביאה את דברי ר' חנינא רק על מי שיצא חוץ לתחום וכ"מ **מרבינו יהונתן** שר' חנינא אירי על מי שיצא מחוץ לתחום ולא על מי שהחשיך ודלא כהדברי יחזקאל וז"ל רבינו יונתן "כיון שלא עקר אלא רגלו אחת אינו נקרא יוצא חוץ לתחום" עיי"ש.

שבתרווייהו פליגי – שרבנן מחמירים גם בשוגג ור"א מיקל אף במזיד וכן נראה מדברי הרז"ה שכתב ולי נראה כי מתוך אונסו של נחמיה דמשכתייה שמעתא ונפק חוץ לתחום ולא מלו ליה גברי למעבד מחיצה אלא עד שתי אמות חוץ לתחום לפי הורו לו כרבי אליעזר עכ"ל ומשמע שסובר שת"ק ור"א נחלקו גם במזיד וגם בשוגג ושבמזיד הלכה כרבנן ושבשוגג הלכה כר"א ועי' חזו"א סי' פ (טז) בהערות על דף נב: - שכתב גם בדעת רש"י דצ"ל שפליגי בתרווייהו מחמת הסוגיא לעיל מד. במעשה דנחמיה בן חכילאי שיצא בשוגג – שמבעיא לן אי הלכה כר"א וא"כ מחלוקת ר"א ורבנן היא גם על שוגג [ואח"כ כתב החזו"א וז"ל אבל י"ל דדוקא בשוגג פליגי אבל במזיד מודה ר"א דאינו חוזר לתחומו כדין יצא לדעת והחזירוהו נכרים עכ"ל והיינו דסובר החזו"א דלא כרש"י ורבינו יהונתן והרז"ה הנ"ל אלא שפליגי רק בשוגג] אבל עי' שעה"צ תה ה שכתב שדעת רש"י שרבנן חלקו על ר"א בהבלעת תחומין – רק במזיד ודלא כהחזו"א הנ"ל ויל"ע לדעת השעה"צ איך יתיישבו דברי רש"י הנ"ל עם הגמ' לעיל מד. שאומרת שרבנן אומרים אף בשוגג שלא אמרי' הבלעת תחומין ואולי י"ל שרש"י ס"ל שהגמ' לעיל מה. שאומרת שבדבר מצווה מודו רבנן לר"א – חולקת על הגמ' בדף מד. וסוברת שהוא הדין ביצא בשוגג דמודו רבנן לר"א דאין לחלק בין שוגג לדבר מצווה דבתרווייהו אין לקונסו ורק ביצא במזיד לדבר הרשות פליגי רבנן על ר"א ועי' מסביר רש"י את מתני' כמו הסוגיא בדף מה. וכ"מ מדבריו שכתב במתני' "במזיד ומדעת שלא לשם מצווה" משמע שמשווה יצא בשוגג ליצא לשם מצווה

ודעת הרמב"ם [עפ"י הבנת המ"מ בדעתו וכפי הסבר המג"א תה א והמחצה"ש שם בדברי המ"מ] שמחלוקת ת"ק ור"א אינה אי הבלעת תחומין מילתא היא – דבזה לכו"ע בשוגג מילתא היא ובמזיד לאו מילתא היא אלא מחלוקתם היא בין בשוגג ובין במזיד האם ד"א שיש לו הם לכיוון הליכתו דס"ל כר' יהודה שבוחר לו צד ותלינן שבוחר לו לצד הליכתו שהרי לשם הוא הולך – וממילא אי אפשר לו לחזור לאחוריו להכנס לעיר ואין כאן כלל מצב של הבלעת תחומין – זו דעת ת"ק¹⁰⁹⁸ או שיש לו ב' אמות לכל רוח ולכן יכול לחזור לאחוריו ב' אמות – זו דעת ר"א ולדעתו אם כשחוזר ב' אמות נכנס לתחומו דיש כאן מצב של הבלעת תחומין – אזי אם הוא שוגג אמרינן הבלעת תחומין מילתא היא הוא כאילו לא יצא ואם הוא מזיד – לאו מילתא היא ויש לו רק ד' אמות ופסק הרמב"ם כת"ק שיש לו ד"א רק לכיוון הליכתו.

ועי' בחזון איש [ליקוטים - קט ה] שמקשה על המ"מ דהא מצינו בגמרות בדף מג: - מד. [גבי מעשה דנחמיה] וכן בדף מד: - מה. [גבי מחלוקת רבה ור' שימי בהבלעת תחומין] – שמשמע שם שנחלקו רבנן ור"א בהבלעת תחומין אי מילתא היא עכ"פ בשוגג, ורק ביצא לדבר מצווה אומרת הגמ' בדף מה. שכו"ע ס"ל שהבלעת תחומין מילתא היא ונשאר בצ"ע.

¹⁰⁹⁸ ואומר המ"מ שזה דוחק לפרש כך את ת"ק ונראה כוונתו שהרי לר' יהודה הוא בוחר את הכיוון של ד' האמות אחרי שנודע לו שיש לו רק ד"א ואז – וודאי שירצה לבחור לכיוון העיר כדי שתהא הבלעת תחומין.

להלכה – לגבי האם הד' אמות הם לכיוון הליכתו - פסק מרן [תה א] כהרמב"ם המובא בהערה שבסוף התשובה שמי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת יש לו ד"א מעמידת רגליו ולחוץ וכתב המשנ"ב [ס"ק ב] **את הסבר המ"מ** שכיון שהתחיל ללכת אל עבר זה נראה כבורר הד"א ממנו ולהלאה ולכן לדעת ר' יהודה במשנה דף מה. – שכמותו פסק מרן בסימן שצו סעיף א- לא יכול ללכת כלל לצד העיר עכ"ד **ובהמשך דבריו כתב המשנ"ב שלדעת הרמ"א בסימן שצו סעיף א שפסק כר' מאיר שהיוצא חוץ לתחום יש לו ד"א לכל רוח** - יכול לילך הד"א שלו אף לצד העיר.

לגבי דין הבלעת תחומין – פסק מרן בסימן תז סעיף ב דביצא לדבר מצווה אמרי' הבלעת תחומין מילתא היא וכתב המג"א בסימן תא ס"ק א דה"ה ביצא באונס והובא במשנ"ב שם ס"ק ב והוסיף המשנ"ב דה"ה ביצא מרוב טרדתו אבל ביצא במזיד – לא אמרי' הבלעת תחומין מילתא היא וכתב בשעה"צ ס"ק ה שפסק המג"א הוא כחכמים דר"א ושסובר המג"א כרש"י במתני' שרבנן פליגי רק במזיד אבל בשוגג גם רבנן מודו דאמרי' הבלעת תחומין ועי' בחזו"א [ק (טז) ד"ה נב ב] שסובר שחכמים פליגי על הבלעת תחומין גם בשוגג ולדינא פוסק החזו"א כר"א שאמרי' הבלעת תחומין בשוגג כך שלדינא אין הבדל בין פסק המשנ"ב והחזו"א דלתרווייהו אמרי' הבלעת תחומין רק בשוגג אלא שנחלקו המשנ"ב והחזו"א האם זה כחכמים או כר"א.

וביצא רגל אחת בפנים ורגל א' בחוץ – פסק מרן [תה ב] כאחרים דהווי כלפנים וכלשנ"ב שאומרת שר' חנינא ס"ל כאחרים.

ממשנה נב: למטה עד סוף הפרק.

ש. המחשיך אמה אחת רחוק מהסימן שצינו המודדים לסוף התחום – האם מותר לו להכנס לעיר בשבת? ומדוע?

ת. נחלקו בזה ת"ק ור"ש. לת"ק – אסור לו להכנס לעיר דהרי שבת מחוץ לתחום.¹⁰⁹⁹

¹⁰⁹⁹ עי' בטור ובשו"ע [תה א] שכתבו שלא יכנס לעיר להיות כאנשי העיר ופי' בבאור הגר"א [תה ג] ומוסבר בהרחבה במשנ"ב שם ס"ק ה] שכוונת הטור והשו"ע שאמנם הוא יכול להכנס לתוך העיר ג' אמות שהרי יש לו אלפיים אמה חוץ מארבע אמותיו וכדאיתא בשו"ע שצ"א והוא הרי רחוק מהעיר רק אלפיים ואחד אמות אלא שלא קנה שביתה בעיר ולהיות כאנשי העיר שיש להם את כל העיר וגם אלפיים מסביבותיה לכל רוח עכ"ד הגר"א [לפי באור המ"ב בדבריו] ויל"ע הא איתא בגמ' לעיל נ: שיכול אדם לקנות שביתה בעיקרו של אילן אם רחוק ממנו 2004 אמות [ובלבד שיסיים מקום כדאיתא התם] וא"כ גם בעיר נאמר שיכול לקנות שביתה בעיר אם היא בתוך 2004 אמות ואולי י"ל שאכן אם סיים מקום בקצה העיר במקום שרחוק ממנו פחות מ-2004 אמות ואמר שרוצה לקנות שם מקום - אכן קנה וכאן מיירי כשלא אמר בהדיא שקונה מקום בעיר [דהא כשנמצא סמוך לעיר א"צ לומר בפה שקונה מקום שם וכדאיתא במשנה מה]. ואז הדין הוא דרק אם יש פחות מאלפיים אמה מרגליו עד העיר קונה שם מקום וצ"ע.

ולר"ש – יכול להקל אפי' במרחק טו אמה שהמודדין שמים את הסימן לפני סוף התחום וטעם שעושין כן – אומרת הברייתא המובאת בגמ' "מפני טועי המידה" ופרש"י לפירוש ראשון טועי המידה הם אנשים שהולכים עד סוף התחום ולפעמים יוצאים בטעות קצת ולכן הקדימו את הסימן כדי שיוכלו לחזור. ולפירוש זה אומר רש"י שט"ו אמה הם לאו דווקא¹¹⁰⁰ ולפירוש שני טועי המידות אלו המודדין שמחזיקין בחבל המדידה שהוא ארוך חמישים אמה ולא מודדים את שטח אחיזתן ולכן בכל מדידה חסר להו אחיזת ב' ידיים – יד אחת מכל צד ואחיזת יד היא טפח וחצי אצבע¹¹⁰¹ וא"כ באלפיים אמה שזה ארבעים חבלים יש חסרון של 80 טפחים ו40 אצבעות והיינו 90 טפחים [דטפח הוא ד' אצבעות] 90 טפחים הם ט"ו אמות שהרי באמה יש ששה טפחים¹¹⁰².

להלכה – פסק מרן [תה ג] כת"ק וע"י הערה¹¹⁰³

¹¹⁰⁰ וכ"כ הרע"ב וכתב התויו"ט וז"ל אלא כלומר לפי סברת האדם שיוכל לשער עד ט"ו אמה ולא יותר אבל אפשר לפחות ולשער שא"א שיטעו כל כך וזה לפי ענין המקום ההוא אם הוא מישור או שיש בו גאיות או הרים וכיוצא בזה עכ"ל.

¹¹⁰¹ ע"י ברש"י ובגליוני הש"ס [להג"ר יוסף ענגל] שמקשים דהא אחיזה היא פחות מטפח עי"ש שמוכחים מנידה ומחולין.

¹¹⁰² ויל"ע מדוע אכן המודדים לא מוסיפים טו אמה למדידתם?

¹¹⁰³ ומקורו של מרן הוא מהרי"ף והרמב"ם שפסקו כת"ק. ובחינושי הר"ן כתב וז"ל אבל הראב"ד ז"ל פסק כר' אליעזר בהבלעת תחומין וכר' שמעון במי שהחשיך חוץ לתחום דקיימא לן הלכה כדברי המיקל בעירוב, הלכך כיון דקיימא לן דיש לו ארבע אמות לכל רוח כרבנן, ואי נמי כר' יהודה למאן דפסיק כוותיה ובורר לאי זה רוח שירצה, וקיימא לן כר' אליעזר דהבלעת תחומין מלתא היא, וקיימא לן כר' שמעון דאמ' חמש עשרה יכנס מפני טועי המדה, אם החשיך חוץ לתחום שמנה עשרה אמה ועומד בתשע עשרה אמה יכנס אלא אם כן יודע בברור שמצו את התחום. עכ"ל הר"ן בשם הראב"ד וכ"כ הרשב"א בשם הראב"ד עי"ש [וע"י שעה"צ תה ט שלשון "אם החשיך מחוץ לתחום" שכתוב ברשב"א – נראה שהוא ט"ס דבהחשיך ליכא הבלעת תחומין וז"ל אם יצא מחוץ לתחום עכ"ד וצ"ע בזה דהא גם בר"ן כתב כך בשם הראב"ד ודוחק לומר שבתרווייהו יש ט"ס] ויל"ע למה בהשגות הראב"ד על הרמב"ם משיג רק על מה שלא פסק הרמב"ם לדין של הבלעת תחומין ולא מתייחס למה שלא פסק הרמב"ם כר' שמעון אף דק"ל כהמיקל בעירוב וצ"ע עוד יל"ע מה יענו הר"ף והרמב"ם על טענת הראב"ד המובא ברשב"א ובר"ן – שקי"ל כהמיקל בעירוב [וזה אפי' יחיד נגד רבים כדאמרי' לעיל מו.]. ואולי י"ל בדוחק דסבירא להו דר' חנינא שאמר לגבי מי שרגלו בחוץ שיכנס - ס"ל דלא כר"ש שהרי ר' חנינא מתיר רק ברגל אחת מחוץ לתחום ובכה"ג שיש אמורא שמכריע לא אמרי' שהלכה כהמיקל בעירוב והראב"ד ס"ל שר' חנינא דיבר בשיטת ת"ק ואילו בשיטת ר"ש היה אומר ר' חנינא את דבריו לגבי טו אמה אלא שלפי זה עדיין יקשה על המשני"ב שכתב [תה ס"ק ג] שר' חנינא לא איירי בדווקא ברגל א' מחוץ לתחום אלא ברגל אחת מחוץ לארבע אמות - וא"כ אפשר לומר שר' חנינא סובר כר' שמעון ואיירי ברגל א' בתוך טו אמה ואחת מחוץ וא"כ אמאי אין הלכה כר"ש וצ"ע.

פרק חמישי - כיצד מעברין

משנה נב: עד משנה נז.

ש. מה הפרוש לעבר ערים ומה הפרוש לאבר ערים ובמה זה קשור להלכות עירובי תחמין?
ת. בין "לעבר" ובין "לאבר" הכוונה היא להוסיף לעיר שטח. ולעבר הוא מלשון עיבור
דהיינו הוספה¹¹⁰⁴ ו"לאבר" פרש"י דהיינו להוסיף אבר¹¹⁰⁵.

ודין עיבור ערים נאמר בעירובי תחומין שתקנו חז"ל שישנם מקרים שבהם את תחום שבת
לא מודדים מקצה העיר אלא מעברים את העיר ומתחילים למדוד אותו מסוף העיבור של
העיר. והמשנה אומרת שעושים א"י כשיש בקצה העיר במקום אחד בליטה [ולגבי סוגי
הבליטות - ע"י תשובה הבאה] – שאז מוסיפים לעיר את כל השטח שממול העיר שנמצא
לצד הבליטה¹¹⁰⁶.

ש. אלו בליטות מוזכרות המשנה שגורמות להוסיף עיבור לעיר?

ת. במשנה מוזכר: בית נכנס בית יוצא [ופרש"י שהייתה מחיצתה שור איגר¹¹⁰⁷, שאינה
חומה חלקה אלא בתים סמוכין ומחוברים ויש בית נכנס לתוך העיר, יותר מחבירו, ונראית
כניסתו פגומה מבחוץ, ויש בית בולט ויוצא לחוץ יותר מחבירו עכ"ל] פגום נכנס פגום יוצא
[פגום זה מגדלים עגולים הבולטים בחומה – רש"י¹¹⁰⁸] גידודיות גבוהות י"ט [דהיינו שברי

¹¹⁰⁴ ע"י גמ' פסחים ז: וסוכה לט. מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא? אמר רב נחמן בר יצחק:
דאמר קרא וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי. אביי אמר: מהכא, והוא עבר לפניו עכ"ל הגמ'
והיינו דעבר זה לשון הקדמה וכנראה גם עיבור העיר זה ההקדמה לעיר ואישה מעוברת זה שכריסה
הולכת לפניו ומכאן לקחו שכל הוספה נקראת עיבור ולכן יש גם עיבור שנה ועיבור חודש וכדו'.

¹¹⁰⁵ וצ"ע מבחינה לשונית וכי להוסיף חדר לבית זה נקרא "לחדר" את הבית?

¹¹⁰⁶ ומקור דין עיבור עיר בתחומין – ע"י בשו"ת מהר"י וייל סימן עא שכתב [לגבי גט שנכתב בו
שהאישה בעיר פלונית ובאמת הייתה בעיבור העיר] וז"ל דעיבורה של עיר הוי כמו עיר ממש. כדאיתא
בנדרים פרק הנודר מן הירק הנודר מן העיר אסור ליכנס בעיבורה של עיר ובגמרא יליף מדכתיב ויהי
בהיות יהושע ביריחו [ולשון הגמ' שם "אילימא ביריחו ממש, והכתיב ויריחו סוגרת ומסוגרת! אלא
ש"מ בעיבור"] ודרשא גמורה היא דהא לענין תחומי שבת אמרינן בית העומד בתוך עיבורה של עיר
מיניה משחינן להקל. ואל תשיביני כיון דתחומין דרבנן אזלינן להקל דהא מדידת תחומין מערי הלויים
לפינן כדאיתא פ' מי שהוציא אוהו אמר רב חסדא ילפינן מקום מקום כו' עכ"ל מהר"י¹¹⁰⁷.

¹¹⁰⁷ ע"י רש"י מגילה ה: ד"ה חומה שכתב "שור איגר - שגגותיה חומותיה" וכוונתו ד"שור" בעברית
זה חומה [ע"י ויקרא כה כט ותרגום שם] ו"איגר" זה גג [ע"י יחזקאל מ יג ותרגום שם וכן ע"י רש"י
מנחות סד: ד"ה אאיגרא אמנם בכמה מקומות פרש"י שאיגרא זה עליה וצ"ל שהיא היא דעליה בנויה
על גג הקומה הראשונה] והיינו חומה שנעשית ע"י חיבור של גגות הבתים וצ"ע למה נקט דווקא חיבור
גגות ולא חיבור הבתים.

¹¹⁰⁸ אולם ע"י בערוך ערך פגם [ב] שכתב שפיגם היינו שובכי יונים וצ"ע דהרי מפורש בברייתא [נה:]
ששובך לא מצטרף לעיבור העיר כי אינו בית דירה.

חומה של חורבות בתים שנמצאו בתוך ע' אמה ושיריים לעיר – רש"י¹¹⁰⁹ גשרים ונפשות שיש בהם בית דירה [היינו גשרים הנמצאים ליד העיר ומשמשים למעבר לעיר ונפשות שהם בנין על הקבר, וסתמא לדירת שומר הקבר עבד¹¹¹⁰ ואם יש בגשרים ונפשות¹¹¹¹ בית דירה הם מתעברין עם העיר^{1112 1113}]. אבל בפגום א"צ שיהא בית דירה ונראה דכיוון שהוא מהחומה – חשיב חלק מהיקף העיר שזה תשמישי הדירה וא"צ שיגורו במגדלים האלה.

ש. מה פירוש מש"כ במשנה "ועושין אותה כמין טבלא מרובעת, כדי שיהא נשכר את הזויות"?

ת. פירוש דברי המשנה הם שאחר הוספת העיבור לעיר שאז נהיה היקף העיר ארבעה קווים ישרים בכל רוח - גם תחומי העיר הם ארבעה קווים ישרים כך שבעיר שהיא מרובעת אלפיים על אלפיים – גם התחומין הם מרובעין ועל כן נראין כטבלא [= נסר של עץ¹¹¹⁴] מרובעת של ששת אלפים אמה על ששת אלפים אמה ואומרת המשנה דכיוון שהתחום הוא כטבלא מרובעת יוצא שתושבי העיר נשכרין את הזויות דבזויות העיר התחום הוא 2800 אמה לכל צד דרך אז התחום מרובע ואם היה בזויות רק אלפיים לכל צד – א"כ התחום בזויות לא היה בריבוע אלא בעיגול.

עוד כתב רש"י שתחומין מרובעין אין הכוונה למרובע בדווקא [היינו למרובע שווה צלעות] שהרי רחבן למידת העיר היא - אם קטנה אם גדולה, וארכן אלפים, אלא מרובעין דקתני - למעוטי עגולין¹¹¹⁵.

¹¹⁰⁹ ועי' בערוך ערך גד שזה מלשון "גודא" דהיינו קיר והיינו שגידוד הוא חלק של קיר ובגמ' נה: אמר רב יהודה שאיירי שיש לה ג' מחיצות וא"צ תקרה ומסתפקת הגמ' שם האם כשיש ב' מחיצות ותקרה ג"כ חשיב גידוד ולא איפשטא ועי' בתשובות הבאות.

¹¹¹⁰ כך פרש"י לקמן נה: ד"ה נפש. ועיי' שכתב דאע"ג דלא דייר בה השומר – בית דירה הוא ועי' בערוך ערך נפש [ומובא בתוד"ה וגשרים] שזה בנין שעל הקבר שבלשון מקרא נקרא "ציון" [עי' מלכים ב כג יז "מה הציון הלו... הקבר איש האלוקים" וכו'],

¹¹¹¹ כך פי' רבינו יונתן ורע"ב שמש"כ במשנה "שיש בהם בית דירה" אזיל גם אגשרים וגם אנפשות וכ"פ מרן [שצח ו] **אמנם בתוס'** כתבו שלא אזיל אנפשות כי נפשות – היינו בית דירה וע"כ א"צ שיגור שם בפועל אדם עכ"ד ויל"ע אי בבית דירה שבגשרים צריך שיגור בפועל אדם או שגם שם סגי בזה שעשו בית דירה ומסתבר כצד ב' וצ"ע לדינא

¹¹¹² ועי' ביאור"ל שצח ו [ד"ה שיש] ביאור"ל שכתב דכל הגשר מצטרף לעיר ולא רק מקום הדירה וכמו שאמר' לקמן נה: שבמערה שיש בה בנין – כל המערה מצטרפת לעיר וי"ל דה"ה בשאר הדברים שיש בהם בית דירה עיי' ועי' בחזו"א או"ח סימן קנו בהערות לסי' שצח שחולק וכתב דלא אמרו "להשלים" אלא במערה אבל לא בשאר דברים שיש בהן בית דירה עכ"ד עיי' ויל"ע מה הסברא של החזו"א לחלק בין מערה לגשר ואולי י"ל דמערה יותר דומה לדירה וצ"ע בזה.

¹¹¹³ **וכתב הלבוש** [שצח ו ומובא במ"ב ס"ק כט] שגם אם יש בגשרים ונפשות רק גידודין של בית דירה ולא בית דירה שפעיל עכשיו - מצטרפין.

¹¹¹⁴ בלעז קורין לנסר טבלא. [הערוך ערך טבלא]

¹¹¹⁵ ולכאוי נראה שזה הסבר שונה ממש"כ בתחילת הדיבור דבתחילה כתב שמרובעין איירי בעיר שהיא

ש. מה פירוש "מערות המכפלה"?

ת. נחלקו בזה רב ושמואל חד אמר שכפולה בקומות – הינו שיש לה ב' קומות וחד אמר שכפולה בזוגות שהיו בה כפולות של ארבעה זוגות אבל לא הייתה כפולה בקומות אלא חדר לפנים מחדר ועיי' הערה 1116.

ש. מה פירוש המילה "אמרפל"?

ת. לכו"ע אמרפל זה נמרוד [נכדו של חם] ונחלקו רב ושמואל האם שמו המקורי היה נמרוד כמ"ש בתורה [בראשית י ח] "וכוש ילד את נמרוד" וכונה אמרפל ע"ש שאמר והפיל את אברהם לכבשן האש או ששמו המקורי היה אמרפל וזהו המוזכר בתורה ויהי בימי אמרפל ונקרא נמרוד ע"ש שהמריד את כל העולם נגד הקב"ה¹¹¹⁷.

ש. מה הכוונה בדברי ר' יוחנן "ליבן של ראשונים" ו"ליבן של אחרונים" ומה ההבדל בין ליבן של האחרונים והראשונים ודורו של ר' יוחנן?

ת. "ליבן" הכוונה חכמתם¹¹¹⁸ וראשונים הם: ללשנ"ק – ר"ע וללשנ"ב ר"א בן שמוע תלמידו של ר"ע [עיי' יבמות סב:] ואחרונים הם: ללשנ"ק – ר"א בן שמוע¹¹¹⁹ ללשנ"ב – ר' אושעיא. וההבדל בין הראשונים לאחרונים ובינם לבין דורו של ר' יוחנן – שהראשונים ליבן כפתחו דשל אולם [נקט דוגמא של פתח שעל ידו נכנסים וככל שהפתח גדול – יכולים להכנס בו יותר וה"נ בלב גדול שנכנסת בו הרבה חכמה] והאחרונים כפתחו של היכל [שהיה רחב כ' אמה – חצי מפתחו של אולם] ואנו – דורו של ר' יוחנן – כמלוא מחט סדקית דהיינו נקב קטן שעושה מחט שתופרים בה סדקי [= קרעי¹¹²⁰] בגדים^{1121 1122}.

אלפיים על אלפיים ואז מרובעין זה כן בדווקא וכאן כותב שזה בכל עיר שהיא ואז מרובעין זה לא בדווקא אלא למיעוטי עגולין וצ"ע.

¹¹¹⁶ ועיי' מהרש"א שמקשה למ"ד שכפולה בזוגות – מניין לו שהיו בה שני חדרים? דהא מילת "מכפלה" לדעתו כלל לא איירי בחדרים? ומתרץ שאכן לא מחמת המילה "מכפלה" אמר שיש בה שני חדרים אלא שכך הייתה קבלה בידו שהיו בה ב' חדרים ולא ב' קומות עכ"ל ויל"ע מניין באמת שלא נקראת "מכפלה" מחמת שכפולה בחדרים? ואולי י"ל שדרך הוא במערה שכפולה בחדרים ומחמת זה לא היו קורין לה "מכפלה" ושור"ר שכתב בחידושי המהר"ל וז"ל ששני בתים זה לפנים מזה לא נקראו כפולים, דהוי כמו פרוזדור וטרקלין עכ"ל.

¹¹¹⁷ ועיי' רש"י פסחים צד: שפ"י שהשיא עצה לאנשי דור הפלגה לבנות מגדל להלחם בצבא השמים, שהוא היה מלך בבבל כדכתיב (בראשית י) ותהי ראשית ממלכתו בבבל.
¹¹¹⁸ וכלשון הפסוק שמות לו ב "חכם לב" ו"חכמה בליבו".

¹¹¹⁹ ונראה שנקט דווקא אותו בתור "אחרון" – אע"פ שהיו לר"ע עוד תלמידים לאחר שמתו הכ"ד אלף – ר' יהודה ור"מ ור' יוסי ור"ש – מפני שהוא האריך ימים עיי' סוטה לט. ונראה שגם ללשנ"ב שנקט אותו בתור ראשון י"ל ג"כ דכיוון שהאריך ימים היה סמוך לתקופתו של ר' יוחנן יותר מחביריו ולכן נקט דווקא אותו.

¹¹²⁰ "ויקרה לשנים עשר קרעים" (מלכים - אי י"א, ל') תרגמינן וסדקה לתרין עשר סידקין. [הערוך ערך סדק].

ש. מה הפירוש דברי אביי "אנן כי סיכתא בגודא לגמרא". ודברי רבא "אנן כי אצבעתא בקירא לסברא"?

ת. "סיכתא" היינו יתד ו"גמרא" פרש"י כאן "להבין מה שאנו שומעין" וכוונת אביי היא שאנו מבינים בקושי מה שאנו שומעין וכמו שיתד נכנס בקיר בדוחק ובקושי ודברי רבא הם שלגבי סברא – אנו במצב קשה יותר – כאצבע שמנסה להכנס בשעווה קשה שאינה יכולה להכנס אלא רק יכולה לגרום שמעט מהשעווה ידבק לאצבע. ולגבי ההבדל בין גמרא לסברא – עיי' הערה 1123.

ש. מדוע בני יהודה – נתקיים תלמודן בידן ובני גליל לא?

ת. בגמ' אמרינן למסקנא ג' חילוקים ביניהם: בני יהודה: א. **דייקי לישנא ומתנחי להו סימנא**. ופרש"י דהיינו שהיו בקיאין לחזור בלשון רבן ועי"ז היו יכולין ליתן בהם סימנים כדי שיזכרו¹¹²⁴ ב. **גמרו מחד רבה** – כדי שלא יתבלבלו בשינוי הלשונות¹¹²⁵ ג. **גלו מסכתא**

¹¹²¹ וזה לאפוקי מחט של סקאים שתופרים בה שקים והיא גדולה – עיי' רש"י שבת קכב: ד"ה מחט וד"ה ושל סקאים ועיי' בערוך ערך מחטא דתלמיותא שכתב "פ"י מחט של סדקית, שאינה של תפירה אלא שמאחין בה את הקרעים ודקה היא ביותר ונקב שלה צר". וא"כ זה בא לאפוקי גם מחט של תפירת בגדים ונראה שלכן נקט ר' יוחנן "מחט סדקית" ולא "מחט של יד" כבלשון המשנה שבת קכב: - דבא לומר שזו גם קטנה ממחט של תפירה וכ"מ ממש"כ בספר ערכי תנאים ואמוראים [מובא בקובץ שיטות קמאי סוכה לו:] על דברי הירושלמי "ניקב ולא פילש מבפנים וז"ל וכגון שהמחט היה דק וקלוש מאד כמחט סדקית שאין ניכר מקום שנקב. אבל אם המחט כמחט של יד שכשעובר משני צדדין ניכר מבפנים מפני עוביו של מחט, עכ"ל וא"כ מחט סדקית קטן ממחט של יד.

¹¹²² **ויל"ע** ללשנ"ב שר' יוחנן כשאמר "אחרונים" התכוון לר' אושעיא – קשה הא בירושלמי בפרקין איתא [עפ"י גירסת ופירוש הפני משה] שר' יוחנן אמר לר' אושעיא שאינו צריך לו וא"כ איך יתכן שר' יוחנן אומר שההבדל בינו לר' אושעיא הוא כ"כ גדול? ואולי באמת הירושלמי ס"ל כלשנ"ק שאחרונים הכוונה לר"א בן שמוע.

¹¹²³ עיי' **רש"י בהוריות ב**: ש"גמיר" הכוונה שלמד הדבר. ו"סביר" הכוונה שמבין דבר מתוך דבר. **עכ"ל** והיינו שגמיר זה הבנה קלה אך ללא יכולת לדמות מילתא למילתא. ולפי זה צ"ל שמש"כ רש"י בסוגיין שגמרא זה "להבין מה שאנו שומעין" הכוונה הבנה שטחית שאין בה כדי יכולת לדמות מילתא למילתא ואינה בגדר של סברא. אולם בכמה מקומות מצינו שפרש"י שגמרא היינו סברא – עיי' **רש"י ברכות יא**: [ד"ה אף] שכתב דגמרא היינו סברת טעמי משנה, ותירוצי משניות הסותרות זו את זו, וחסורי מחסרה. **עכ"ל** וכן בכמה מקומות וצ"ל שיש דרגות בסברא.

¹¹²⁴ וצ"ב למה אם לא חוזרין בלשון רבן לא יכולים לתת לעצמן סימנים? ונראה שכשהיו חוזרין בלשון רבן היו אומרים תמיד באותה לשון ולכן כשעושין סימן למילה מסוימת – נזכרים בדברי רבן אבל בני גליל שלא היו חוזרין בלשון רבן – היו כל פעם חוזרים בלשון אחר ולכן לא יכלו לתת סימן ללשון מסוימת.

¹¹²⁵ **עיי' תוס'** שאומרים שלגמרא רב אחד עדיף שלא יבלבל לשונם יחד אבל למיסבר אמרינן בפ"ק דע"ז (דף יט.) כל הלומד תורה לפני רב אחד אינו רואה סימן ברכה לעולם. **עכ"ל תוס'** והיינו אחר שכבר החכים בתורה ורוצה להתחדד עוד בהבנה ובזה יש ליישב מה שמצינו בהרבה תנאים ואמוראים שגמרו מכמה רבנים [ר"ע למד מר' יהושע ור"א, ר"מ למד מר' ישמעאל ור"ע, רב יהודה ור' נחמן למדו מרב ושמואל, ר' יוחנן למד מר' ינאי, מחזקיה, מר' חנינא ומר' אושעיא וכהנה רבות] וצ"ל שמ"מ עיקר תחילת לימודם היה לפני רב אחד ורק כשהחכימו הלכו ללמוד מעוד רבנים וכמו שאמרה הגמ' לעיל יג. גבי ר"מ וצ"ע בזה.

ופרש"י למדו לאחרים, כך שמעתי, לישנא אחרינא: מפרשין שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר עד שמתיישב בלבן¹¹²⁶.

ש. מה היה ההבדל בין שאול לדוד בלמוד התורה?

ת. הגמ' אומרת דדוד גלי מסכתא, שאול לא גלי מסכתא ועל כן דוד דגלי מסכתא כתיב ביה יראיך יראוני וישמחו, שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה ובכל אשר יפנה ירשיע ועי' הערה¹¹²⁷.

ש. אלו דברים נוספים – מלבד מעלותיהם של בני יהודה הנ"ל – גורמים לאדם שיזכור את תלמודו ומנ"ל?

ת. א. להוציא מהפה בקול את מה שלומד שנא' [ש"ב כג ה] "ערוכה בכל ושמורה" ודרז"ל אם ערוכה ברמ"ח אברין¹¹²⁸ וכמו כן נאמר [משלי ד כב] "כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא" ודרז"ל אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם¹¹²⁹ וכמו כן נאמר [משלי כב יח] "כי נעים כי תשמרם בבטנך יכנו יחדו על שפתיך", ודרז"ל אימתי דברי תורה נעימים - בזמן שתשמרם בבטנך, ואימתי תשמרם בבטנך - בזמן שיכנו יחדו על שפתיך וכן כתוב: [דברים ל יד] "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" ודרז"ל אימתי קרוב אליך - בזמן שבפיך ובלבבך לעשותו. וכן כתוב [תהלים כא ג] "תאוות לבו נתתה לו וארשת שפתיו בל מנעת סלה" ודרז"ל אימתי תאוות לבו נתתה לו - בזמן שארשת שפתיו בל מנעת סלה ופרש"י כשנתת בו דעת להוציא בשפתיו. עכ"ל.

ב. להשים עצמו כענק¹¹³⁰ זה שרף [=שרפוי] על הצואר, [והיינו שהוא נוח לבריות – רש"י] ונראה ואינו נראה [והיינו כשמגביה צווארו נראה מתחת זקנו, ורוב פעמים שסנטרו וזקנו מכסין אותו, כך, אם תלמיד חכם הוא אינו רודף לצאת ולבא בשוק, אלא יושב ומחזר על תלמודו – רש"י] שנא' וענקים לגורגותיך¹¹³¹

¹¹²⁶ ונראה שללשנ"ק גלו הכוונה שגילו לאחרים וללשנ"ב הכוונה שגילו לעצמן את עומק הדברים.
¹¹²⁷ יל"ע דבשלמא לפירוש הראשון ברש"י שגלי מסכתא זה ללמד לאחרים – י"ל שאכן שאול לא לימד לאחרים אבל לפירוש השני ש"גלי" הכוונה לעצמן – "שמפרשין שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר עד שמתיישב בלבן" קשה וכי שאול היה פחות מדוד? הרי אמרי' בגיטין נט. לגבי תורה וגדולה במקום אחד ששמואל הנביא לא היה יחיד בדור שהרי היה את שאול וא"כ היה גדול כשמואל הנביא! ושם אכן פרש"י כפירוש הראשון שפי' בסוגיין – ששאול היה גדול בתורה אלא שלא לימד עי"ש אבל לפירוש השני קשה וצ"ע.

¹¹²⁸ שהדיבור בקול רם מביא הרגשה ותנועה לכל האברים [מהרש"א]

¹¹²⁹ והכוונה במילה "חיים" – שיתקיים תלמודו.

¹¹³⁰ שם תכשיט שעל הצואר כדמוכח מהפסוק "וענקים לגורגותיך, ובערוך ערך ענק כתב שבלשון ערבי קוראים לצוואר ענק עכ"ד ואולי יש להוסיף שהמילה "חנק" היא גם קשורה לצוואר דבד"כ חונקים בצוואר וכנראה היא ג"כ מלשון "ענק".

¹¹³¹ והפסוק בשלמותו הוא פִּיל לְנִית חֵן הֵם לְרֹאשָׁם וְעֲנָקִים לְגִרְגָּתֵיךְ: והפסוק שלפניו אזיל על התורה

ג. להשים עצמו כערוגה זו שהכל דשין בה, [שאין לו גסות-רש"י] וכבושם זה שהכל מתבשמן בה [שמלמד תורה לתלמידים]. שנא' [שה"ש ה יג] לחיו כערוגת הבשם¹¹³² וכיוצא בזה אמר רבא שמשים אדם עצמו כמדבר זה, שהכל דשין בו שנא' [במדבר כא יח] וממדבר מתנה [נתונה לו במתנה, ולא ישכח – רש"י] וכיוצא בזה א"ר יוחנן שלא תמצאנה בגסי הרוח שנא' [דברים ל יב] לא בשמים היא ורבא למד מאותו פסוק שלא תמצאנה במי שמגביה דעתו עליה כשמים¹¹³³.

ד. שמשים את לחייו כאבן זו, שאינה נמחית [כך לחייו אינן נלאין מלחזר על למודו וללמד לאחרים-רש"י] שנא' [שמות לא יח] לחת אבן.

ה. שישים עצמו כחיה זו שדורסת ואוכלת¹¹³⁴, [מיד לאחר הריגתה, שאינו מקפיד על תענוגים, אלא אוכל בשר בלא תבלין, וכן שאר עינוגין לישנא אחרינא: שדורסת ואוכלת - לאחר הריגתה אוכלת מיד, כך תלמיד חכם מחזר על תלמודו מיד כשמקבלו מרבו –רש"י]. ואיכא דאמרי שמסרחת ואוכלת [בטיט, היינו מי שאינו הולך אחר גבהות לקוץ במאכלו אם לא נתבשל כל צרכו, לישנא אחרינא - מנבל עצמו על דברי תורה, ולשון זה נראה בעיני, לפי שמצינו בכל התלמוד שדרך תלמידי חכמים להקפיד על מאכלן דרך גדולה וכבוד, ועל מלבושיהן כדכתיב (משלי ח) ולמשנאי אהבו מות – רש"י].

ש. מנין שדברי תורה בכל עת שהוגין בהם מוצאים בהם טעם?

ת. בגמ' ילפי' שנא' במשלי [כז יח] נִצֹר תִּאֲנֶה יֹאכֵל פְּרִיָּה וְשֹׁמֵר אֲדָנָיו יִכְבֵּד: ודרז"ל מה תאנה בכל פעם שאדם משמש בה מוצא פירות¹¹³⁵ כך דברי תורה כן¹¹³⁶ והגמ' הביאה עוד דרשה לנושא זה ממש"כ במשלי ה יט "אֵילַת אֲהָבִים וְיַעֲלֵתֶיחַן דְּדִיָּה יִרְנֵד בְּכַלְעֵת" שפסוק זה נאמר על לימוד התורה ודרז"ל למה נמשלו דברי תורה לאילת? לומר לך: מה

והוא שְׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אֶבְיָד וְאַלִּיָּתָטֹשׁ תוֹרַת אִמָּד:

¹¹³² ויל"ע מנ"ל שפסוק זה מרמז על דברי תורה ושהם מתקיימים ע"י ערוגות הבושם? י"ל שלשון "לחיו" משמעותו דיבור שע"י הדיבור זזות הלחיים וכמו בהמשך הגמ' שדורשת הפסוק "לוחות אבן" שאזיל על לחיו של אדם שלומדות תורה וכן מצינו בשבת פח: שדורש ריב"ל "מאי דכתיב לחיו כערוגת הבשם - כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקדוש ברוך הוא" וכו' א"כ "לחיו" זה דיבור.

¹¹³³ נראה ש"עליה" היינו בגללה [וכמו שפרש"י בויקרא כג יח עה"פ "והקרבתם על הלחם שבעת כבשים" ופירש"י "על הלחם" – בגלל הלחם עכ"ל] והיינו שבגלל שהוא לומד תורה הוא מתגאה.

¹¹³⁴ הכוונה לאריה וכמשאז"ל מה ארי דורס ואוכל [פסחים מט:]: וכן ארי ברה"ר דרס ואכל פטור [ב"ק טז:]:

¹¹³⁵ ופרש"י שאינן מתבשלין בבת אחת, אלא היום מעט ולמחר מעט, וכל שעה ראוי לאכול מהן. עכ"ל וכמובן הכוונה רק בעונה הסמוכה לבישול דלאחמ"כ הפירות נושרין על הארץ אלא שעונה זו – ארוכה היא דכל יום מתבשלים פירות אחרים ולא כשאר פירות שמתבשלים כולם בבת אחת.

¹¹³⁶ ויל"ע מנ"ל לגמ' שאזיל פסוק זה אד"ת? וי"ל שלזה כיוון מהרש"א שכתב שסיפיה דקרא "ושומר אדוניו" אזיל איהושוע כמו שדרז"ל [עי' במדבר רבה יט ב] עכ"ד מהרש"א וכנראה כוונתו שמדסיפיה דקרא אזיל אד"ת – גם רישיה אזיל אד"ת.

אילה רחמה צר, וחביבה על בועלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה - אף דברי תורה חביבין על לומדיהן כל שעה ושעה כשעה ראשונה. ויעלת חן - שמעלת חן על לומדיה. דדיה ירוך בכל עת, למה נמשלו דברי תורה כדד? מה דד זה, כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב - אף דברי תורה, כל זמן שאדם הוגה בהן - מוצא בהן טעם ועיי' הערה¹¹³⁷.

ש. האם עדיף ללמוד הרבה ורק אח"כ לחזור או ללמוד מעט ואז לחזור?

ת. בגמ' דרש ר' סחורה בשם ר' הונא מהפסוק [משלי יג יא] הון מהביל ימנע וקבץ על יד ירבה. שאם עושה אדם תורתו חבילות חבילות – מתמעט¹¹³⁸, ואם לאו - קובץ על יד ירבה. ופרש"י שיקבוצ' על יד [היינו מעט - עיי' רש"י ע"ז יט]. ויחזור עד שיחזיק בה ואח"כ ילמד עוד עכ"ד ובגמ' אמר רבא שידעי רבנן להא מילתא ועברי עלה. ואמר רב נחמן בר יצחק: אנא עבדתה, ואיקיים בידאי ועיי' הערה¹¹³⁹.

ש. כיצד היה "סדר משנה" שלמדו ישראל תורה לאחר מתן תורה?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שמשו היה מוסר בתחילה לאהרון בלבד כשאהרון יושב לפני משה¹¹⁴⁰ [שנא' והיו עיניך רואות את מוריך – רש"י].

¹¹³⁷ ויל"ע הא איתא ביומא כט. "דמיגמר בעתיקתא קשיא מחדתא" ואמאי הא מוצא בהן טעם כשעה ראשונה? וי"ל עפמשי"כ רש"י שם שהא דעתיקתא קשה מחדתא איירי מי שלמד, והסיח דעתו ושכח - קשה לחזור וללמוד מה ששכח, יותר ממה שלא למד. עכ"ל רש"י וכאן איירי שעדיין זוכר ועדיין צ"ע בזה. ¹¹³⁸ גמ' זו מובאת גם בע"ז יט. ושם פרש"י חבילות - דגריס הרבה יחד אינו יכול לחזור עליו פעמים רבות ומשכח. ועיי' מהרש"א שם ש"הבלי" מתחלף ב"חבל" דה"א של הבל מתחלפת בחי"ת באותיות אחה"ע ודריש "חבל" שהכוונה לחבילות. ופירוש המילה "הון" זה עושר – עיי' תרגום יונתן עה"פ [יחזקאל כז יב] מרוב כל הון שמתרגם "מסגי כל עותר".

¹¹³⁹ ועיי' מהרש"א בחי' אגדות עבודה זרה יט: ד"ה מ"ד – שכתב שבגמ' שם יש דרשות הסותרות לדרשה זו – "ואמר רבא: לעולם ילמד אדם תורה ואח"כ יהגה, [ופרש"י שם וז"ל אחר ששנה הרבה הוא מתיישב בתלמודו ומתרחץ לעצמו דבר הקשה] שנאמר: בתורת ה', והדר ובתורתו יהגה. ואמר רבא: לעולם ליגריס איניש, ואף על גב דמשכח ואף על גב דלא ידע מאי קאמר, שנאמר: גרסה נפשי לתאבה, גרסה כתיב ולא כתיב טחנה" וכתב מהרש"א שם שלכן אמר רבא בסוגיין שידעי רבנן להאי דרשה ועברי עלה – מחמת שהם סוברים כהדרשות האחרות שרבא הביאם בגמ' בע"ז שם עכ"ד מהרש"א אולם בפסקי ריא"ז [ע"ז א כד] מביא להלכה גם את הדרשה של אם עושה אדם חבילות חבילות מתמעט וגם את הדרשה של ילמד ואח"כ יהגה וז"ל שם ואל יעשה אדם תורתו חבילות חבילות, אלא כאדם שקובץ יד על יד, שני וקובץ על יד ירבה, שילמוד מעט מעט, ויחזור מה שלומד, שיבין הדבר לאשורו ולא ישתכח ממנו. וכן ילמוד תחלה מה שמקבל, ואל ירבה לדקדק מאד, ואחר שקבל הרבה ירבה לדקדק עכ"ל וכנראה כוונתו שאין סתירה בין הדרשות מפני שלהבין - צריך אחר קצת לימוד ולהרבות לדקדק מאוד - זה יעשה אחר הרבה לימוד. אולם את דברי רבא שלעולם ליגריס איניש, ואף על גב דמשכח ואף על גב דלא ידע מאי קאמר, שנאמר: גרסה נפשי לתאבה, גרסה כתיב ולא כתיב טחנה – אותם לא מביא בפסקי ריא"ז ונראה לומר שדברים אלה של רבא ברור שחולקים על הדרשה של אם עושה אדם חבילות חבילות מתמעט שהרי לגרוס בלי להבין זה וודאי "חבילות" וא"כ ה"פסקי ריא"ז" פוסק דלא כרבא בדרשתו של לגרוס איניש אע"ג דלא ידע מאי קאמר ורק את הדרשה של ילמד ואח"כ יהגה פוסק ריא"ז להלכה מאחר ואינה סותרת את הדרשה שאם עושה אדם חבילות חבילות מתמעט כנלענ"ד וצ"ע.

¹¹⁴⁰ מה שכתבתי שאהרון היה יושב לפני משה כשהיה לומד ממנו – כ"כ רש"י. וכן משמע ממש"כ

ואח"כ אהרון היה מתיישב לשמאלו של משה [ולא לימינו דהיושב מימינו של רבו הרי זה בור אא"כ יש שני בני אדם ליד הרב – שאז הגדול מימינו והקטן משמאלו] ונכנסו בניו של אהרון וישבו מול משה, ומשה היה שונה שוב את פרקו¹¹⁴¹.

ואח"כ היו בני אהרון יושבים מב' צידי משה ואהרון: **לדעת ת"ק** – אהרון היה נשאר במקומו משמאלו של משה ואלעזר התיישב לימין משה ואיתמר לשמאלו של אהרון ואע"ג שאהרון חשוב יותר מאלעזר והחיה לו לישב מימינו של משה – מ"מ כיוון שכבר התיישב משמאלו של משה לא הטריחוהו לקום¹¹⁴² **ולדעת ר' יהודה** אהרון היה מתיישב לימינו של משה שכן זה יותר מכובד לישב מימינו של משה ולא משמאלו [ולא פירש ר' יהודה היכן היו יושבים אלעזר ואיתמר – מי מהם לשמאלו של משה ומי מהם לימינו של אהרון¹¹⁴³] והיו נכנסים הזקנים וישבו לפני משה ושנה שוב את פרקו

ואח"כ נסתלקו זקנים [ולא כתוב היכן ישבו אבל ברור שנשארו בקהל דהא היו צריכים לשמוע עוד ב' פעמים – מאהרון ומבניו ואח"כ ללמד את העם] ובאו כל העם ושנה משה שוב את פרקו.

ואח"כ נסתלק משה ואהרון שנה את פרק לכולם.

ואח"כ נסתלק אהרון ובניו שנו את פרק לכולם¹¹⁴⁴.

ואח"כ נסתלקו בניו והזקנים שנו את פרק לכולם **ונמצא שכולם למדו ד' פעמים** – אהרון למד ד"פ ממשה ולימד פעם אחת לכלל ישראל ובניו למדו ג"פ ממשה ופעם אחת מאהרון ולימדו פעם אחת לכלל ישראל והזקנים למדו ב"פ ממשה ופעם אחת מאהרון ופעם אחת מבניו ולימדו פעם אחת לכלל ישראל והעם למדו פעם אחת ממשה פעם אחת מאהרון פעם אחת מבניו ופעם אחת מהזקנים.

בבביתא בסוגין "נסתלק אהרון וישב לשמאל משה נכנסו בניו ושנה להם משה פרקו" ומשמע שאהרון היה יושב גם כשנכנסו בניו ולמדו – אע"פ שגם הוא היה לומד וא"כ למד כשהוא מיושב **ועי' רמב"ם** [ת"ת ד ב] שכתב וז"ל "ובראשונה היה הרב יושב והתלמידים עומדים ומקודם חורבן בית שני נהגו הכל ללמד לתלמידים והם יושבים". ומקורו מהגמ' מגילה כא. וז"ל הגמ' מימות משה ועד רבן גמליאל לא היו למדין תורה אלא מעומד, משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו למדין תורה מיושב עכ"ל ויל"ע מה יענה רש"י על מקורו של הרמב"ם ומה יענה על הרמב"ם על משמעות הברייתא בסוגין כרש"י וצ"ע.

¹¹⁴¹ ויל"ע מה עם בנו של משה האם למדו ממשה רק יחד עם שאר העם דהא יש מצווה מיוחדת למשה ללמד מצד ושנתם לבניך וצ"ע.

¹¹⁴² ויל"ע איך היה הסדר בזמן שנדב אביהו היו בחיים [קודם הקמת המשכן] ויתכן שקודם שהוקם המשכן לא היה לבני אהרון עדיפות על אחרים וצ"ע בזה.

¹¹⁴³ ועי' הגהות יעב"ץ שכתב שישבו שניהם לשמאלו של אהרון.

¹¹⁴⁴ יל"ע אי כל בן מסר לחצי מהעם או שכל פעם מסר בן אחר לכל העם וכן יל"ע לגבי הזקנים שלימדו את העם האם חילקו את העם לשבעים חלקים או שכל זקן מסר לכולם בתורו

וטעם שלא למדו כולם יחד ממשה ד"פ – כדי לחלוק כבוד לאהרון ולבניו ולזקנים.

וטעם שלא למדו כולם ד"פ מאותו רב [והיינו שבניו של אהרון ילמדו ד"פ ממנו והזקנים – ד"פ מבניו של אהרון] – משום דמשה מפי הגבורה גמר - מסתייעא מלתיה ועיי' הערה¹¹⁴⁵.

ולגבי יהושוע איך קיבל ממשה – עיי' הערה שבסוף התשובה.

הערה: מסוגיין משמע שבזמן מתן תורה לא הייתה מסירה מיוחדת ליהושוע יותר מלשאר הזקנים [שיהושוע היה מכללם – עיי' רמב"ן ורבינו בחיי שמות כד יג] ומה שכתוב במשנה אבות א א "משה...ומסרה ליהושוע" דמשמע שמסרה ליהושוע באופן מיוחד – משמע מהרמב"ם בהקדמתו לפיהמ"ש שמסירה זו הייתה בירור כל הספקות שעלו לאנשים אחר שלמדו תורה ממשה מזמן מתן תורה עד סמוך לזמן שבו משה נפטר וז"ל הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות "וכאשר הגיע סוף ארבעים שנה בר"ח שבט הקהילים ע"ה ואמר להם הן קרבו ימי למות, לכן מי ששמע ממני איזה קבלה ושכחה יבוא ונבררנה לו, ומי שנסתפקה לו איזה שאלה יבוא ונבארנה לו, אמר הכתוב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר, וכך אמרו חכמים בספרי כל מי ששכח הלכה אחת יבוא וישנה וכל מי שיש לו לפרש יבוא ויפרש¹¹⁴⁶ וביררו מפיו הקבלה ולמדו הפירושים כל אותו הזמן שמראש חדש שבט עד שביעי באדר...וכאשר מת ע"ה וכבר מסר ליהושוע הפירושים שניתנו לו,¹¹⁴⁷ עכ"ל עיי"ש וכן משמע באבות דר"נ [בתחילת המסכת] שהמסירה ליהושוע הייתה סמוך למותו של משה אולם שם משמע שהמסירה המיוחדת ליהושוע הייתה תוספת החכמה והוד שנתן לו ולא מסירת פירושי התורה עיי"ש בנוסח אחד שכתוב וז"ל משה מסר ליהושוע שנאמר ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו (שם ל"ד ט') ובנוסח אחר שכתוב וז"ל יהושע קבל ממשה שנא' ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל (במדבר כ"ז כ') אבל מתרוויהו משמע שמסר לו לפני מותו וכ"כ בספר מגן אבות להרשב"ץ [אבות א א] וז"ל "אין ספק, כי אחרים היו בישראל שקבלו ממשה וכמו שאמרו בעירובין [נד ב] פרק כיצד מעברין, כיצד סדר משנה, משה יושב ואהרן

¹¹⁴⁵ אלא שיל"ע מדוע לא ילמד משה את העם ד"פ אחר שלימד לאהרון ולבניו ולזקנים דהא עדיף לעם ללמוד מרב אחד כמו שאמרה הגמ' לעיל גבי בני יהודה ובני גליל וכ"ש כשהרב הוא מרע"ה – וי"ל דזו הייתה טרחה למשה ללמד את כל העם ד"פ אחר שכבר לימד לאהרון ולבניו ולזקנים ולכן אחר שאהרון למד ארבעה פעמים – יכול הוא ללמד את העם במקום משה. וכן בניו וכן הזקנים אחר שלמדו ד"פ יכולים ללמד את העם.

¹¹⁴⁶ וצ"ב וכי אנשים יפרשו למשה מה הוא עצמו אמר וא"א לומר שמשה שכח והם הזכירו לו דא"כ זה לא מה' אלא מהם אא"כ נאמר שאחר שהזכירו לו נזכר שכך אמר לו ה' ודוחק וצ"ע ואולי הכוונה שמשה אמר להם כל מי שיש לו פירוש שמסופק אם אמרתי אותו – יבוא ויאמר לי ואני אברר לו מה אמרתי [ולא שאותו אדם יפרש למשה מה משה אמר] ועדיין צ"ב ובספרי שלפנינו אין את הפסקה "כל מי שיש לו לפרש יבוא ויפרש".

¹¹⁴⁷ ולפי מה שכתבתי קודם שמשה לא קיבל פירוש משום אדם אלא רק מסר להם את הפירוש האמיתי – צ"ל שהכוונה כאן שמסר ליהושוע את כל הספיקות ואח"כ אמר לו את הפירוש האמיתי שקיבל מה' ועדיין צ"ב.

לימינו, ואלעזר לשמאלו, וכן פנחס, ושבעים זקנים כולם היו מאנשי הקבלה. ולא נזכר אלא יהושע שהוא היה הנשיא במקום משה, וזכה שנתן עליו מההוד שהיה במשה" **אמנם עי' מאירי** בהקדמה למס' אבות שכתב "ולא נזכר בסדר זה הלימוד [שמובא בסוגיין כיצד סדר משנה] יהושע שבוודאי יהושע לא היה זו מאצל משה והרי היה שם עמו כל ד' פעמים שלמד" **עכ"ל** והיינו שכבר מתחילה יהושע קיבל יותר מהזקנים שהרי קבל ממרע"ה עצמו ד' פעמים והזקנים קבלו ממרע"ה רק ג' פעמים ופעם א' מאהרון - ואינו דומה ללומד מפי הרב ללומד מפי תלמיד [ואמנם גם אהרון קיבל ממשה ד"פ אבל אהרון נפטר לפני משה כך שכשנפטר משה – יהושע היה המקבל הכי גדול].

ועי' בפ"י **דרך חיים** למהר"ל [אבות א א] שכתב ההבדל בין יהושע לזקנים – שהם למדו ממשה ויתכן ששכחו חלק אבל ליהושע התורה נמסרה והיינו שלא שכח ממנה כלום וז"ל ולשון למוד משמע שלמדה אף על גב דשכחה, אבל מסירה נאמר על דבר שמסר אליו ונשאר בידו. וכן אמרו ז"ל (נדרים ל"ח ע"ב) אצל ויתן אל משה ככלותו וגו' דמתחילה למד משה והיה משכח עד שנתן הקדוש ברוך הוא אליו התורה במתנה, כי לאקומי גרסא סייעתא דשמיא כדאיתא בפרק קמא דמגילה (ו' ע"ב) ולא הי' סייעתא דשמיא רק ביהושע כי הוא ראוי לכך בודאי עכ"ל ¹¹⁴⁸

ולסיכום ישנם ד' פירושים במה היה עדיף יהושע משאר הזקנים :

א. לגבי פשיטת הספקות שהיו לאנשים אחר שלמדו ממשה ופשטם משה לפני מותו ומסרם רק ליהושע והוא מסרם לאחרים.

ב. לגבי ההוד ורוח החכמה שקיבל רק יהושע.

ג. שיהושע קיבל ד' פעמים ממשה ולא ג' כשאר הזקנים.

ד. שיהושע לא שכח כלום משא"כ הזקנים.

ש. עד כמה צריך הרב ללמד את התורה לתלמידיו ומנ"ל?

ת. ר"א בברייתא אומר ד' פעמים בק"ו ממשה. ור"ע אומר – עד שילמדם [ואפי' יותר מד"פ - מהרש"א] ושתהא בסדורה בפניהם [שיוכלו לחזור בע"פ – מהרש"א] ושיהא מסביר לו פנים [טעמי הדברים שיתיישבו על ליבו – רש"י] שנא' [דברים לא יט] ולמדה את בניי שימה בפיהם וכן נא' [שמות כא א] ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם [ולא כתיב אשר תלמדם - צריך אתה לסדר ולשום לפניהם טעם המיישב תלמודם. - רש"י].

להלכה – פסק מרו [יו"ד רמו י] וז"ל הרב שלימד ולא הבינו התלמידים, לא יכעס עליהם

¹¹⁴⁸ אמנם אח"כ כן נשתכחו הלכות בימי אבלו של משה והחזירים עתניאל בפלפולו וצ"ע בזה.

אלא שונה וחוזר הדבר כמה פעמים עד שיבינו עומק ההלכה. עכ"ל והיינו בר"ע ועי' הערה¹¹⁴⁹ והערה¹¹⁵⁰.

ש. כיצד מעברין עיר עגולה? ועיר שאורכה יתר על רחבה? ועיר שרחבה מצד אחד וצרה מצד אחר? ועיר מרובעת?

ת. עיר עגולה – מקיפין אותה בריבוע של העולם¹¹⁵¹ דהיינו שצלע אחד לכיוון מזרח ושני למערב ושלישי לצפון ורביעי לדרום ומשנהו לצפון ולא שיעשה צלע אחד לצפון מזרח וכדו' ועיר שארכה יתר על רחבה – היינו שעשויה כמלבן - מקיפים אותה במלבן צמוד לעיר ולא בריבוע [היינו שלא מוסיפים שטח ברוחב העיר כדי שיהא מרובע שווה צלעות] דהעיקר שיהא מרובע וא"צ דווקא שווה צלעות וכמו כן אין עושין מרובע זה לריבועו של עולם דכל שיש לו פאות – היינו צלעות שוות – מרבעים לפי צלעות העיר ולא לריבועו של עולם.

ועיר מרובעת – מקיפין אותה ג"כ לפי צלעות העיר ולא מרבעין אותה לריבועו של עולם וכמו בארכה יתר על רחבה¹¹⁵².

ועיר שארכה מצד אחד וקצרה מצד שני – אומרת הברייתא בדף נה. שרואין אותה כאילו היא שוה ולגבי אי עושין א"צ לריבוע העולם – עי' הערה¹¹⁵³.

¹¹⁴⁹ ואע"ג דר"א רבו של ר"ע – מ"מ הוא שמותי – עי' תוס' ב"מ כט. ד"ה דהווי דכתב טעם זה לסיבה שאין הלכה כר"א ושם מיירי במחלוקת ר"א ור"ע. ועי' מהרש"א בסוגיין שגורס כאן ראב"ע ולא ר"א ולפי זה פשוט שהלכה כר"ע מחבירו. ועי' גאון יעקב כאן שלא נחלקו כלל ר"א ור"ע ומודה ר"א לר"ע שכשהתלמיד לא הבין שילמדנו יותר מד"פ ומה שאמר ר"א ד"פ היינו דאף כשמבין בפחות מד"פ – מ"מ בעי' שילמדנו ד"פ.

¹¹⁵⁰ ועי' הגהות יעב"ץ שכתב על דברי ר"א שבעי' ד"פ בק"ו ממש וז"ל נראה היינו דוקא בימיהם שהיו לומדין בעל פה משא"כ עכשיו שלומדים הכל מתוך הספר: עכ"ל והיינו שיכול התלמיד אחר פעם אחת ללמוד מן הספר וא"צ שרבו ילמדנו ד"פ. ובפשטות – כל זה כשהתלמיד כבר הבין [וכדברי הגאון יעקב המובא בהערה לעיל שדברי ר"א איירי כשהתלמיד הבין בפחות מד"פ שעל זה אמר ר"א שמ"מ צריך ללמדו ד"פ] דבכה"ג בזמננו א"צ ד"פ אבל כשלא הבין – וודאי שילמדנו עד שיבין [וכמו שא"ר עקיבא וכמ"ש מרן להלכה] ובזה מובן למה לדעת הגאון יעקב הנ"ל שר"א לא פליג על ר"ע - לא הביא מרן את דברי ר"א דזה משום שר"א איירי כשהתלמיד כבר הבין שבכל זאת צריך לשנות לו ד"פ וזה לא נוהג בזמננו [ומ"מ נפק"מ מדברי ר"א שהתלמיד עצמו צריך ללמוד מהספר לכה"פ ד"פ ומרן איירי רק בדיני המלמד וצ"ע].

¹¹⁵¹ מה שכתבתי שזה ברבוע של העולם – כ"כ בברייתא נו. "בא לרבעה מרבעה בריבוע העולם".

¹¹⁵² ויל"ע אי גם בערי הלויים שמהם ילפי' דין ריבוע לריבועו של עולם – מרבעין לריבועו של עולם רק בערים עגולות ולא במרובעות.

¹¹⁵³ ומשמע שבכה"ג אין מרבעין אותה לרוח העולם אלא הופכים אותה למלבן או ריבוע לפי רוחות של צדדיה וטעם שאין מרבעין לריבוע העולם – עי' חזו"א סי' פ(טז) ד"ה נ"ד ב' שכתב וז"ל ולא נאמר לרבע לריבוע עולם אלא בעגולה אבל כל שהיא מרובע בצד מן הצדדים הוי כמרובע כולה שאין מרבעין אותה לריבוע העולם עכ"ל ומיהו בעיר משולשת שאין לה כלל זווית ישרה וכגון שנראת כד ▲ - מרבעין אותה לריבוע העולם. אלא שעדיין צ"ע מה נקרא "מרובע בא' מן הצדדים" וכי בעי'

ש. מהי עיר העשויה כקשת ואיך מרבעין אותה ומדוע?

ת. עיר העשויה כקשת הינו ששתי קצוות העיר משוכין לצד אחד ואמצע העיר שוקע ונראית כדמות קשת ובכה"ג אומרת הברייתא שרואין אותה כאילו היא מלאה בתים וחצירות ומודד ממנה ולהלן אלפים אמה ואמר ר' הונא שזה בתנאי שיש בין ב' קצותיה פחות מארבעת אלפים אמה. אבל אם יש ארבעת אלפים אמה – מונים את תחום העיר מהבתים¹¹⁵⁴ [ועיי' הערה ב' שבסוף התשובה].

והפס שבין קצוות העיר שממנו מונים את תחום שבת [בזמן שאין ביניהם 4000 אמה] נקרא בלשון הגמ' "יתר"

ורבה ב"ר הונא אמר עוד תנאי שצריך כדי לראותה כמלאה בתים וחצירות – שהיתר לא יהא רחוק מן אמצע הקשת אלפיים אמה¹¹⁵⁵. **ורבא בנו חולק** עליו ומתיר אפי' כשיש יותר מאלפיים אמה בין הקשת ליתר – כל עוד אין ארבעת אלפים אמה בין הקצוות ואמר **אביי** שכוותיה מסתברא דהא כשאין 4000 בין הקצוות – יכול להגיע מכל מקום בעיר לפס שבין הקצוות ע"י שילך לקצה של העיר ומשם יכול להגיע לכל הפס שבין הקצוות¹¹⁵⁶ – וממילא נחשב כל הפס שבין הקצוות כחלק מן העיר אף אם רחוק ממרכז הקשת יותר מאלפיים.

הערה א: כתבו בתוס' נה. ד"ה פחות – **שלרבא בריה דרב"ה** שאמר שאם בין קצוות הקשת אין יותר מ-4000 אמה שרי אפי' הייתר רחוק מאלפיים לאמצע הקשת מחמת

שתהיה שם זוית ישרה בדיוק של תשעים מעלות! וצ"ע בזה.

¹¹⁵⁴ **ולגבי ב' פגמים** היוצאים בב' צידי העיר ויש ביניהם יותר מארבעת אלפים אמה – כתבו תוס' דשמא יש לחלק בינם לבין עיר העשויה כקשת דגבי פגומין שאינם מעיקר העיר אפילו אין שם הבלעת תחומין מעברין אותן עם העיר לפי שבטל אגב העיר אבל ב' ראשי הקשת שהם מעיקר העיר אין מבטלין אגב העיר ולכך בעי שיהא שם הבלעת תחומין ואח"כ כתבו תוס' "מיהו נראה לר"י דאין לחלק בין שני פגומין לעיר העשויה כקשת **וכן פר"ח** והא דלא נקט רב הונא מילתיה על שני פגומין משום דברייתא לא איירי בשני פגומין מרוח אחת אלא בפגום אחד" **עכ"ל** וצ"ע דהא בפגום אחד – העיר היא כמין גאם וגם בזה היה יכול לומר ר' הונא שכשיש יותר מד"א אמה בין הפגום לקצה העיר – אין החלק שביניהם נחשב כמלא וכמו שאמרנו בעיר העשויה כמין גאם. **ולהלכה** – כתב **רמ"א** [שצח ו] שדין פגמים כדן עיר העשויה כקשת. **ובביאור"ל** [ד"ה ואם] כתב שבמקום הדחק אפשר להקל כדעות שפגום בטל לעיר ואין דינם כעיר העשויה כקשת ע"ש.

¹¹⁵⁵ אבל כשהייתר רחוק מהקשת יותר מאלפיים – מונים את התחום מהבתים ומשמע שבכה"ג לדעת רבה ב"ר הונא אסור ללכת מאמצע הקשת ליתר אפי' אם אין בין הקצוות 4000 אמה שהרי זה מחוץ לתחום וצ"ע הרי אם אין ארבעת אלפים אמה בין הקצוות – בכל זמן הליכתו הוא נמצא תוך אלפיים לדופנה של העיר וא"כ למה נחשב שיצא מהתחום? **ושמעתי מהג"ר מאיר פאלי** שאמר בשיעור שאולי י"ל דשרי לרבה ב"ר הונא לילך אל בין הקצוות אף שזה יותר מאלפיים מהקשת מחמת שזה תוך 2000 לדפנה של העיר אלא שלשיטת רבה ב"ר הונא זה לא נחשב כאילו מלאה בתים כדי שנספור אלפיים מבין הקצוות ובה נחלק עליו רבא בריה ואמר שזה נחשב כמלאה בתים וחצירות **עכ"ד** וכ"מ לשון רש"י שכתב "אבל יותר מאלפיים... לא משחינן ליה מן היתר" ומשמע אבל ליתר יכול להגיע וצ"ע. ולדינא אין בזה נפק"מ דהא הלכה כרבא בריה.

¹¹⁵⁶ עיי' במאירי שכתב שדין שני ראשיה כעיר אחת שהרי תחום אנשי ראש אחד מובלע בתוך תחום ראש השני עכ"ל והיינו כמו במערה שיש לה ב' פתחים לעיל.

שאפשר להגיע לכל מקום ביתר דרך קצוות העיר – ה"ה ששרי גם במקרה שיש בין קצוות הקשת יותר מ-4000 אמה אך אין בין מרכז הקשת ליתר יותר מאלפיים – דגם אז אפשר להגיע דרך מרכז הקשת לכל מקום ביתר וא"כ לרבא בריה דרבר"ה רק אם יש את תרתי לגריעותא – שגם היתר רחוק ממרכז הקשת יותר מאלפיים וגם יש בין קצוות הקשת יותר מארבעת אלפים – רק אז אין מקום היתר נחשב חלק מהעיר. ודעת הרשב"א אינה כן אלא שגם לרבא בריה דרבר"ה כל עוד יש יותר מ-4000 אמה בין הקצוות – אין מקום היתר נחשב חלק מהעיר. וכתבו המאמר מרדכי והגאון יעקב [מובאים בביאור"ל תצח ד'] דגם הרי"ף והרמב"ם לא ס"ל דבר זה מדסתמו הרי"ף והרמב"ם שאם יש יותר מ-4000 אמה בין הקצוות מודדים מהקשת ולא חילקו בין אם יש 2000 מאמצע הקשת או אין.

הערה ב: מה שכתבתי שכשיש יותר מ-4000 אמה בין הקצוות מודדין תחום העיר מהבתים – כן כתב רש"י. אבל בתוס' [נה: ד"ה ואם] ובטור כתבו שמודדין מהמקום בקשת שבו יש פחות מארבעת אלפים אמה בין הקצוות אף שזה עוד לפני הבתים:

להלכה – הרי"ף והרמב"ם [שבת כח ח] – ובעקבותיהם **מרן** [שצח ד] - **הביאו רק את דברי ר' הונא** שלא יהא בין הקצוות יותר מארבעת אלפים אמה והתעלמו ממחלוקת רבה בריה דר"ה ורבא בנו **וכתב בב"י** שמדהתעלמו מהן משמע שס"ל כרבה בר"ה ואח"כ כתב **בבדק הבית** דאפשר לומר דמדסתמו ולא חילקו משמע דאפילו יש בין יתר לקשת יותר מאלפים אמה נמי וכדמסתבר לאביי עכ"ל הבדק הבית. ומשמע שפוסק **להלכה כרבא בנו של רבר"ה** שאם יש בין יתר לקשת יותר מאלפים אמה נמי חשיב היתר כעיר ובלבד שאין ביתר יותר מ-4000 אמה

וברמ"א כתב בהדיא **כרבא בנו של רבר"ה** שכשארין 4000 בין הקצוות שרי אפי' יש מן אמצע הקשת ולייתר יותר מאלפיים. **והוסיף עוד הרמ"א וכתב את דברי תוס' המובאים בהערות א' וב' שבסוף התשובה** והיינו: א. שאם אין יותר מאלפיים בין מרכז הקשת ליתר – מודדים מהיתר אף אם יש יותר מ-4000 בין קצוות הקשת ורק כשיש תרתי לגריעותא – יותר מאלפיים בין מרכז הקשת ליתר וגם יותר מ-4000 בין קצוות הקשת – אין מודדין מהיתר ב. גם כשיש תרתי לגריעותא - 4000 בין הקצוות וגם אלפיים ממרכז הקשת ליתר - לא מודדים את התחום מן הבתים אלא ממקום שבו הקשת מתקצרת מארבעת אלפים.

ולגבי אי בכה"ג שיש תרתי לגריעותא האם אפשר למדוד את התחום ממקום שבו כלים האלפיים ממרכז הקשת אף שבאותו מקום יש יותר מ-4000 אמה בין קצוות הקשת – עיי' **בביאור הלכה** [שצח ד] שכתב שאמנם הטור ומג"א מקילים אך קשה מאוד לסמוך על זה מאחר וכל דין זה שכשארין אלפיים ממרכז הקשת ליתר מודדים מהיתר אף שיש ביתר יותר מ-4000 אמה – אינו מוסכם בפוסקים ולכן להקל גם כשיש אלפיים ממרכז הקשת ליתר - למדוד ממקום שכלים האלפיים זוהי קולא יתירה אלא שרי רק למדוד ממקום שאין 4000 בין קצוות הקשת **ועי' חזו"א** [פ"טז ד"ה נה ב] - שחולק על הביאור"ל וכתב שאין מקום כלל לחלק בין מתקצר מד"א למתקצר מאלפים עיי"ש.

ש. מהי עיר העשויה כמין גאם וכיצד מרבעין אותה?

ת. גאם היא אות יוונית הנראית כמו כף פשוטה [כזה: ד] ¹¹⁵⁷ ואומרת **הברייתא** שגם אותה רואים כאילו היא [פירוש החלקה שליד העיר שמוקפת מב' רוחותיה בבניני העיר] מלאה בתים וחצירות ומוודד ממנה ולהלן אלפים אמה. **ולגבי מה שאמר ר' הונא** בעיר העשויה כקשת שבעי' שבין הקצוות יהיו פחות מ4000 אמה – האם זה שייך גם בעיר העשויה כגאם – עיי' הערה ¹¹⁵⁸.

ש. מהן "גדודיות" והאם נחשבים עיבור לעיר?

ת. **לגבי מה הן גדודיות - רש"י במשנה** [נב: ד"ה או] מסביר שגידודיות הם שברי חומה של חורבות בתים ¹¹⁵⁹ **ובגמ'** אמר רב יהודה שגידודיות היינו בית שיש לו ג' קירות אע"ג שאין בו גג ¹¹⁶⁰. **והסתפקה הגמ'** מה הדין כשיש לו רק ב' קירות אבל יש לו גג האם ג"כ נחשב לגידודיות והביאה הגמ' ברייתא שבית שנפרץ מב' רוחותיו אינו מתעבר עם העיר ודחתה הגמ' די"ל שאיירי שאין לו גג ולכן אינו מצטרף.

לגבי אי נחשבות עיבור לעיר - כתוב במשנה שגידודיות שיש בהן גובה י"ט נחשבות עיבור לעיר ופרש"י [שם] שאיירי שהם נמצאות תוך שבעים אמה ושיריים לעיר

להלכה - פסק מרן [שצח ו] שגם כשיש לו ב' קירות עם גג ומעזיבה - נחשבים

¹¹⁵⁷ כ"כ רש"י זכחים נג: ד"ה כמין עיי"ש וכף פשוטה היא מה שאנו קורין כף סופית - ששמים אותה בסוף תיבה [עיי' מס' סופרים סוף פרק ב] והיא נקראת פשוטה שכן רגלה אינה כפופה אלא ישרה [עיי' רש"י שבת קג: ד"ה כפופין וד"ה פשוטין] וכאן בסוגיין כתוב ברש"י כף כפופה ועיי' במסורת הש"ס שהוא טעות

¹¹⁵⁸ **ברמב"ם** [שבת כח ח] **ובטור ושו"ע** [שצח ד] כתבו את דין ר' הונא גם על עיר העשויה כגאם – שבעי' שיהא בין ב' ראשיה פחות מ4000 אמה וכתב **בביאור הגר"א** שלמדו מקשת כמו שהשווה אותם בברייתא. ובפשטות משמע מדברי הטור והשו"ע הנ"ל שגם בכמין גאם מודדין את התחום מהיתר שבין ב' ראשיה – שהוא באלכסון וכ"מ מדברי **הרמב"ם** [כח ח] שהשוו את דין עשויה כמין גאם לעשויה כקשת עיי"ש וכ"כ להדיא בשו"ת **חתם סופר** סי' צד עיי"ש **אבל עיי' משנ"ב** סי"ק יג שרואין אותה כאלו היא מלאה בתים בריבוע ממזרח למערב ומצפון לדרום עכ"ל **ועיי"ש בביאור"ל** על סעיף ח' [סוד"ה רע"ג] שדחה את דברי החת"ס הנ"ל וכתב דברשב"א ובריטב"א כתוב להדיא **שמרבעין אותה כמין מ' סתומה** עיי"ש ועיי' **חזו"א** [או"ח ליקוטים קי אות כו] שדן אי **עיר עגולה** דינה כעשויה כמין גאם שאין מרבעין אותה אא"כ הקרן אינה רחוקה מהעיר 4000 אמה ומסיק **שמרבעין אותה בכל גוונ' דחשיב עשויה להתמלא עיי"ש**.

¹¹⁵⁹ **עיי' בערוך** ערך גד [ה] שגידוד היינו חתיכות מן הכותל ואח"כ מביא את הגמ' בב"ב ב. שמחיצה זה גודא ומשמע שגידוד זה ג"כ מלשון גודא שזה כותל בארמית. ועיי"ש בערך גד [ד] שגידוד הוא גם מלשון חיתוך כמו למיגד בה גלימא בשבת קנ' [ובגמ' שלפנינו הגירסא למיגז ליה גלימא] וכמו גודו אילנא [דניאל ד כ] והיינו שבארמית ד וז' מתחלפות [כמו דיקנא שזה זקן וזיבורא שזה דבורה] ולכן גדד זה גזז אך לדעת הערוך אין זה הגידוד שבסוגיין דבסוגיין הוא מלשון גודא. ולולא דברין הייתי אומר שגם בסוגיין הוא מלשון חיתוך והיינו קירות חתוכין שנחרבו.

¹¹⁶⁰ ויל"ע מה הדין אם באחד מהג' קירות יש פרצה של י' אמה אבל עדיין רוב הקיר קיים או להיפך – כשאין בפרצה י' אמה אבל רוב הקיר אינו קיים ונראה בפשטות שאין זה חשיב דירה והו"ל כבית שנפרץ מב' רוחותיו שאמר' בברייתא שאינו נחשב דירה ובפשטות כשיש פרצה למעלה מ' או שרוב הקיר נפרץ - חשיב "נפרץ" וא"צ דווקא שכל הקיר יפרץ.

כגידודיות¹¹⁶¹. **וכתב בבאור הגר"א** שמש"כ מרן "מעזיבה" ט"ס וליתא בגמ' ולא בכל הפוסקים עכ"ל **ועי' בביאור"ל** שלשון זה מובא גם בסמ"ג [לאוין סו ד"ה מסקינן] ובעבוה"ק [בית נתיבות ה' ו' כח] **עכ"ל** וכן לשון זה מובא בספר הבתים [דיני הוצאה יח א] ובספר אורחות חיים [עירובי תחומין נג] בשם הרמב"ם ועי' בילקוט שנויי נוסחאות ברמב"ם פרנקל שכן הוא בכמה דפוסים ישנים וכת"י של הרמב"ם. אלא שעדיין צ"ב מני"ל לרמב"ם שצריכה גם המעזיבה להישאר ואולי היו לו נוסחאות כאלה בגמ'.

ש. כמה שיעור של בית כדי שיקרא בית דירה? [גמ' ותוס']?

ת. בברייתא המובאת בגמ' [נה:] כתוב לגבי "נפש" [ופרש"י שנפש הוא בנין על הקבר, וסתמא לדירת שומר הקבר עביד, הלכך אף על גב דלא דייר ביה בית דירה הוא]. שבעי שיהא בו ד"א על ד"א וכתבו בתוס' [שם ד"ה נפש] דבכל בית דירה בעי שיהא ד' על ד' דאי לאו הכי לאו בית דירה מקרי¹¹⁶².

ש. מהן בורגנין והאם הוו דירה להחשב עיבור לעיר?

ת. בורגנין הן צריפין שעושין מן ערבה וקנים לשומרי פירות או לצידי עופות¹¹⁶³ ואינו דבר קבוע¹¹⁶⁴ ואמר' בברייתא שנחשבים דירה לגבי עיבור העיר¹¹⁶⁵.

להלכה – השו"ע בסי' שצח סעיף ו' שמביא את רשימת המקומות הראויין לעיבור העיר –

¹¹⁶¹ וכתב בב"י טעם שפסק לקולא – דהלכה כהמיקל בעירוב עכ"ל והיינו שגם בבעיא דלא איפשטא אזלי' לקולא. **ועי' בספר עבודת הקודש להרשב"א** [בית נתיבות ה' ו' כח] שכתב וז"ל שתי מחיצות ויש עליהן תקרה ומעזיבה, יש מי שאומר שנמדדין עמה, ויש מי שאומר שאין נמדדין עמה וכזה ראוי להורות. **עכ"ל** וכן פסק **בהשגות הראב"ד** על הרמב"ם שבת כח ג' ונראה שהראב"ד והרשב"א לשיטתם [עי' רשב"א לעיל מז': ד"ה מאי] שסוברים שכלל דאמר ר' יהושע בן לוי הלכה כהמיקל בעירוב הוא רק במחלוקת תנאים שר' יהושע בן לוי שמע את מחלוקתם והכריע כהמיקל. **אך עדיין צ"ע** דאף דאין כאן את הכלל שהלכה כהמיקל בעירוב מ"מ מחמת ספיקא דרבנן יש להקל ובפרט שכן משמע בגמ' שדחינו את הראיה שאין נמדדין עמה ואוקימנא שזה רק בליכא תקרה וצ"ע **ושו"ר שבחידושי הגהות** על הטור [שצח א] כתב בשם **מהר"ח** שטעם שהשמיט בטור דין זה של ב' מחיצות עם תקרה – משום דפשטא דברייתא משמע שאפי' ביש תקרה אינו מתעבר עיי"ש וא"כ י"ל הכי גם בדעת הראב"ד והרשב"א. ¹¹⁶² וכן פסק **מרן** [שצח ו] ועי' גמ' סוכה ג. ג': דבית שאין בו ד' על ד' אמות לא חשיב דירה דלא דיירי ביה אינשי.

¹¹⁶³ כן כתב רש"י סוכה ג': ד"ה בורגנין.

¹¹⁶⁴ רש"י לעיל כא. ד"ה אין בורגנין.

¹¹⁶⁵ **והיינו באר"י** אבל בבבל – לא חשיבי דירה כלל כדאמר' לעיל כא. **מיהו לגבי היקף לדירה** אמר' בגמ' לעיל כב. דכל דירה שתשמישה לאויר, כגון בורגנין שבשדות, בית סאתים - מותר, יתר מבית סאתים – אסור עכ"ל הגמ' והיינו **שגם בארץ ישראל לא חשיבי בית דירה** שיעשו את ההיקף שבו הבורגנין כמקף לדירה וכ"כ בשו"ת **חת"ס** א' צה שדירה לעשות עיבור לעיירות קיל טפי טובא מדירה להיתר טלטול בית סאתים, ובורגנין יוכיחו, שאינן נחשבים דירה להיתר טלטול משום דעשויים לאויר, משא"כ לעשות עיבור לעיירות שפיר הוה דירה באתרי דקביע היכי דלא שכיחי גנבי או מיא עכל עיי"ש.

לא מביא בורגנין אולם בסימן שז' סעיף ח כתב דיכול לומר לחבירו: לדרך פלוני אני הולך למחר, וכן מותר לומר לו: לך עמי לדרך פלוני למחר, כיון שהיום יכול לילך ע"י בורגנין עכ"ל וצ"ע אמאי השמיטן בסי' שצח¹¹⁶⁶.

ש. מה דין ארוות סוסים לגבי עיבור העיר?

ת. בברייתא אמרי' שאם יש בהן בית דירה נחשבים כבית לגבי עיבור העיר ואם אין בהם בית דירה – אינן נחשבים כבית לגבי עיבור העיר.

להלכה - בשו"ע [שצח ו] כשכתב הדברים שנחשבים עיבור לעיר לא הזכיר דין ארוות סוסים כלל וצ"ע מדוע¹¹⁶⁷ מיהו **בבאור** ל"ד"ה והאוצרות – כתב שה"ה ארוות סוסים שיש בהן בית דירה וע"י שו"ת **חתם סופר** א צה שכתב דהא דתניא בברייתא שבע"י שיהא בארוות בית דירה – לאו הלכתא היא דהא לגבי טלטול בדיר וסחר [שהם ארוות של סוסים] שיש בו יותר מב"ס, כל הפוסקים סתמו שדיר וסחר הוו דירה ולא כתבו דצריך שיהא בהן דירה לאדם וא"כ כ"ש שלגבי עיבור לעיר – שהוא קל מדין טלטול ביותר מב"ס כדראינו לגבי בורגנין שביותר מב"ס לא מהני בורגנין להחשב לדירה ובעיבור מהני – שאורוה תחשב עיבור לעיר גם אם אין בה בית דירה לאדם **עכ"ד החת"ס מיהו בביאור** ל"ד שנה א נשאר בספק לגבי דיר וסחר אי שרי בטלטול ביותר מב"ס כשאין בהן דירת אדם ואילו בסוגיין פשוט לביאור¹¹⁶⁸ שכל די להתעבר עם העיר בע"י שיהא בית דירה ולא כהבנת החת"ס שטלטול בב"ס חמירא ויל"ע מה יענה הביאור¹¹⁶⁹ ל"ד מראיית החת"ס מבורגנין וצ"ע בכל זה.

ש. מהו בית שבים והאם הווי דירה להחשיבו עיבור לעיר או לא ומדוע?

ת. בית שבים – פרש"י שהוא בית שבאיי הים הנמצא בתוך שבעים אמה ושיריים לעיר. ובברייתא המובאת בגמ' [נה:]: כתוב שהווי דירה להחשיבו עיבור לעיר. ושואלת הגמ' "למאי חזי" וענה ר' פפא – דעשוי לפנות בו כלים שבספינה. וע"י הערה¹¹⁶⁸.

¹¹⁶⁶ וליכא למימר דהם בכלל בית דירה שהזכיר השו"ע שם – דהרי בית דירה צריך שיהא ד' על ד' כדכתב בשו"ע שם ואילו בורגנין א"צ ד' על ד' כדמשמע בגמ' סוכה ג:

¹¹⁶⁷ וכן ברמב"ם לא הזכיר ארוות אך בטור הזכיר.

¹¹⁶⁸ ונחלקו האחרונים האם איירי שאין בו דוירים אלא שחזי לדוירים הואיל ויש בו ד' על ד' ובע"י נמי שישתמשו בו שימוש מסוים כגון לפנות בו כלים – זו דעת האבני נזר [או"ח שב] וכתב שאם היו דרים בו – לא הייתה הברייתא צריכה להשמיע שהווי דירה עכ"ד ומשמע שאם דרים בו א"צ שיפנו בו כלים מספינה אן שאיירי שדרים בו ובכל זאת בע"י נמי שיפנו לשם כלים דאי לאו הכי אין דרך לדור בו – דאיירי שזה בית יחידי באי והדר בו בטלה דעתו. – זו דעת החזון איש [נגעים ט ט ומובא גם בחזו"א מועד השמטות ס"י קנו בהשמטות לסי' שצח עיי"ש] וע"י באבני נזר שכתב שביהכ"נ שאין בו בית דירה לא הווי עיבור הואיל ואינו ראוי לדור בו מחמת קדושתו עכ"ד וצ"ל שגם בית ע"ז לא ראוי לגויים לגור בו מחמת

ש. מהי מערה והאם הוויא דירה להחשב עיבור לעיר?

ת. מערה היינו מקום מקורה מתחת לארץ שפתחו מן הצד¹¹⁶⁹ ואינו עומד לדירה¹¹⁷⁰ ואומרת הגמ' שאינה נחשבת כעיבור לעיר אבל אם היא סמוכה לבית שאין בו ד' על ד' – מהניא ליה להשלימו לד' על ד' ועי' הערה¹¹⁷¹.

ש. מהן יושבי צריפים ומאיפה מודדים מהם תחום שבת ומדוע?

ת. **צריפים** – פרש"י שזה דירות של הוצין וערבה, ואין קבע¹¹⁷²

ודין – שאין נחשבין כעיר ולכן מודדין תחום של כל צריף – מהצריף עצמו אף ששאר הצריפין סמוכין לו בפחות משבעים אמה ושיריים א"כ יש בהם שלוש חצירות שבכל אחת לפחות ב' בתים של קבע¹¹⁷³ – שאז כולם נחשבים כעיר ואז מרבעים את כולה ומודדים תחום שבת מריבוע העיר¹¹⁷⁴

הערה: כתב בשיבולי הלקט [סימן צז] דהא דאין נחשבין כעיר - דוקא שאין היקף מחיצות סביב למחנה אבל אם הוקף המחנה במחיצות גבוהות עשרה או בחריץ עמוק עשרה ורחב

מה שהם חושבים שהוא קדוש ולכן לא עומד למגורים וצ"ע בזה.

¹¹⁶⁹ עי' פיהמ"ש לרמב"ם מקוואות ו' א' ועי' גם יד רמה ב"ב סז. וז"ל "ומעירות תחת הקרקע נינהו, כדתנן החופר בור שיח ומערה ותנן נמי אין עושין חלל תחת רשות הרבים בורות שיחין ומעורות".

¹¹⁷⁰ כתבתי עפ"י הגמ' לקמן סא: "מה מערה חרבה, אף עיר חרבה" ופרש"י שם חרבה מדירין אבל עי' רבינו יהונתן על הרי"ף טז ד"ה ומערה שכתב וז"ל "שאינה ראויה לדירה שאין לה כי אם שתי מחיצות" אף על פי שהיא מקורה" [וכנראה למד מהרי"ף שהשמיט אבעיא דגמ' בב' מחיצות עם תקרה – שלא חשיב דירה וכפשטא דברייתא דנפש שנפרצה מב' רוחותיה שאמרה הברייתא דל"ה דירה ולא מחלקת בין יש תקרה לאין תקרה וכמ"ש בהגהות מהר"ל על הטור (שצח א) עי"ש] ומשמע שמערה שיש בה ג' מחיצות הוויא כדירה אע"פ שאינה עומדת כלל לדירה וצ"ע בזה.

¹¹⁷¹ מה שכתבתי שאין בו ד' על ד' – כ"כ רש"י ועי' תוס' [ד"ה לא צריכא] שכתבו שנראה לר"י שצריך שיהא בבנין רוב ד' ובפירוש שני כתבו תוס' שצריך שיהא בבנין ד' על ד' ומש"כ "מהניא להשלים" הכוונה שמודדין התחום מהמערה [והיינו שאם המערה היא מחוץ לשבעים אמה ושיריים והבית הינו תוך שבעים אמה ושיריים - מתחילין למדוד תחום שבת מהמערה ולא מהבית דהמערה מצטרפת לבית] והובאו ב' פירושי תוס' אלו במג"א [שצח ח] ובביאור"ל [שצח ו ד"ה שיש] ועי' ריטב"א שכתב בפירוש השני שה"ה אם המערה היא בתוך עיבור העיר והבנין מחוצה לה – שמעברין גם את הבנין וצ"ע אי פוסקים להלכה את ב' הקולות – שמערה מצטרפת לד' ושמעמערין מסוף המערה ולצד שפוסקין את שתיהן – יל"ע אי מצרפין אותן יחד והיינו שגם מצטרפת המערה לד"א וגם מודדין מסוף המערה וכמו כן יל"ע אי פסקין להלכה את קולת הריטב"א הנ"ל.

¹¹⁷² ועי' בפסקי הרי"ד שכתב וז"ל פ"י אין קבועין במקום אחד, אלא יושבין כאן עד שכלה המרעה לבהמותיהן ונוסעין והולכין למקום אחר ועושין להן צריפין מקוצין ומערבה ודרין בהן, ומפני שאין להם קבע אין מודדין כל אחד ואחד אלא מפתח ביתו. עכ"ל.

¹¹⁷³ עי' רש"י שכתב "קבועין של אבן או של עץ".

¹¹⁷⁴ ודין זה שרק בג' חצירות וב' בתים חשיב עיר – הוא מדאו' שכן נאמר בספרא לגבי בתי ערי חומה שנחשבים כעיר רק בכהאי גוונא [עי' ספרא פ' בהר פרשה ד' סוף פרק ה].

ארבעה כל המחנה חשיב כארבע אמות¹¹⁷⁵ **עכ"ל** והביאו **בב"י** שצח ו וכן מובא בסוגריים **בשו"ע** שצח י וכתב בבאור הגר"א הטעם לזה - דאפילו אם היה רק בית אחד שם מותר כו'¹¹⁷⁶ שהוקף לדירה :

ש. מהם דגלי מדבר והאם הם היו נחשבים כצריפים לגבי תחום שבת ומדוע?

ת. דגלי מדבר זה כינוי למחנה בני ישראל במדבר שלכל שבט היה דגל ואומרת הגמ' שאף שהם היו בצריפים ארעיים¹¹⁷⁷ מ"מ חשובים כולם כעיר אחת מחמת שחנו ונסעו ע"פ ה'¹¹⁷⁸ ואומרת הגמ' שכיוון דחשיב מחנה ישראל כעיר - לכן היה מותר להם ללכת ג' פרסאות כנגד כל מחנה ישראל בשביל להתפנות מאחורי המחנה^{1179 1180}.

ש. עיר עגולה שמרבעין אותה לצדדי העולם - כיצד יודעים היכן צדדי העולם?

ת. אומרת הברייתא **שמי שידוע מקום המזלות** - יבחן לפי מקום מזל עגלה [-שור] שנמצא בצפון¹¹⁸¹ ומזל עקרב שנמצא בדרום **ומי שאינו בקי במזלות** - ירבע לפי מיקום

¹¹⁷⁵ וא"ת אמאי לגבי דגלי מדבר צריכה הגמ' להגיע לזה שנסעו ע"פ ה' ולכן חשיבי עיר ולא אמרה הגמ' שזה בגלל היקף ענני כבוד שהו מחיצה? ואולי י"ל שס"ל לגמ' שענני כבוד לא חשיבי מחיצה ועי' **דורש לציון** [לבעל נ"ב דרוש יג] שתולה את הנידון אי ענני כבוד חשיבי מחיצות במחלוקת בגמ' סוכה יא: מה הוי הסוכות של בני"א אי סוכות ממש או ענני כבוד עי"ש.

¹¹⁷⁶ נראה דצ"ל "כל".

¹¹⁷⁷ עי' ברייתא המובאת בגמ' סוכה יא: שנחלקו ר"א ור"ע אי מש"כ בתורה בסוכת השבתי הכוונה לענני כבוד [- זו דעת ר"א] או לסוכות ממש [זו דעת ר"ע] וכנראה מבינה הגמ' כאן שאף אם זה ענני כבוד מ"מ זה נחשב בתים ארעיים או שנאמר שגמ' כאן הוא אליבא דר"ע

¹¹⁷⁸ עי' **חידושי המאירי** שכתב דכיוון שלא יכלו לנסוע עפ"י רצונם - חשיב חניה קבועה. ויל"ע באנשים שגרים בצריפים לזמן בלתי ידוע כגון במלחמה [וכמו שידוע שבמלחמת העולם אנשים גרו ביערות עד שנגמרה המלחמה] - שזה ג"כ תלוי ברצון ה' מתי תגמר המלחמה אלא שעדיין לא דמי למחנה ישראל שהיה אסור להם ליסע שלא עפ"י צווי ה' וצ"ע לדינא.

¹¹⁷⁹ והיינו אפי' למאן דאמר תחומין דאורייתא דמתניתא דברי הכל היא, ולפי שיטת הירושלמי קושיין לדברי הכל שהירושלמי סובר דכל חוץ לשלש פרסאות תחומין דאורייתא לדברי הכל - **ריטב"א**. ויל"ע מנא לגמ' [שהקשתה מברייתא זו על דין יושבי צריפין] שמתניתא דברי הכל היא? דלמא היא דלא כר"ע שסבר תחומין דאורייתא ובשלמא להירושלמי א"ש אבל לבבלי [לשיטת הריטב"א דלית לבבלי דין תחומין יב מיל דאורייתא] צ"ע.

¹¹⁸⁰ וטעם שהיו צריכים לילך אל מאחורי המחנה כדי ליפנות - כתב **רש"י** שמא ילך הענן והארון שם שאין יודעין אנה יפנה הענן לעבור אבל ודאי לא יחזור הענן לאחוריו **עכ"ד** ומשמע שכן צריך לחשוש שמא ילך הענן בצדדין שאחרי המשכן דאל"כ אמאי לא עשו צרכיהם בצידי המחנה אחרי המשכן וצ"ע דא"כ המשכן חוזר לאחוריו ודוחק לומר שרק הענן לא חוזר לאחוריו אבל המשכן כן **עוד יל"ע** הא אחר מות אהרן חזרו לאחריהם ז' מסעות כדאיתא ברש"י במדבר כא ד וא"כ כן שייך שיחזור הארון לאחוריו וי"ל שדבר זה שיחזרו לאחריהם יכל לקרות רק כשנסתלק הענן כדאיתא במכילתא בשלח שכשמת אהרן נסתלק הענן עי"ש אבל בסתמא כל עוד שהענן קיים - זה לא יכל לקרות.

¹¹⁸¹ ובזמננו ידוע שמוצאים את הצפון לפי "כוכב הצפון" ויל"ע אי זו דרך שונה או שגם מזל עגלה קשור לכוכב הצפון.

השמש בתקופה שבה האדם מרבע – שאם מרבע בתקופת תמוז יודע היכן צד צפון שכן השמש זורחת בצפון מזרח ושוקעת בצפון מערב וא"כ הקו שבין מקום השמש בזריחה לבין מקום השמש בשקיעה הוא צד צפון¹¹⁸² ובתקופת טבת – יודע היכן הדרום שכן השמש זורחת בדרום מזרח ושוקעת בדרום מערב והקו המחבר ביניהם הוא צד דרום ובתקופת ניסן ובתקופת תשרי – השמש זורחת בדיוק במזרח ושוקעת בדיוק במערב ולפי זה יודע האדם את הצדדים

ובגמ' אמר ר' משרשיא על הברייתא הנ"ל שאינה נכונה ויש ברייתא אחרת שסותרת אותה והיא הנכונה – דתניא מעולם לא יצאה חמה מקרן מזרחית צפונית ושקעה בקרן מערבית צפונית ולא יצאה חמה מקרן מערבית דרומית ושקעה בקרן מערבית דרומית. ועיי' הערה ¹¹⁸³.

ש. מהי "שנת חמה" ומהי "תקופה" וכמה ימים יש בין תקופה לתקופה?

ת. דרכה של השמש¹¹⁸⁴ שבקיץ היא זורחת בצפון מזרח¹¹⁸⁵, בסתיו באמצע המזרח, בחורף בדרום מזרח באביב זה שוב לצפון וזורחת באמצע המזרח ובקיץ הבא זה יותר צפונה וחוזרת לזרח בצפון המזרח [גם בשקיעה יש את אותו החילוק אלא שבשקיעה השמש בצד מערב – בקיץ צפון מערב, בסתיו באמצע המערב, בחורף בדרומו, באביב חוזרת צפונה לאמצעו ובקיץ חוזרת לצפון] הזמן שלוקח לשמש להשלים מהלך של הלך ושוב הוא שלוש מאות שישים וחמישה יום ושש שעות וזה הנקרא שנת חמה בלשון חז"ל¹¹⁸⁶.

בלשון חז"ל הקיץ נקרא "תקופת תמוז", הסתיו – "תקופת תשרי", החורף – "תקופת טבת" והאביב "תקופת ניסן".

¹¹⁸² וכשיודע היכן צפון – יודע שממולו הוא דרום וכשימינו לדרום ושמאלו לצפון – פניו למזרח ואחוריו למערב.

¹¹⁸³ **בהערות שבמהדורת שוטנשטיין** [דף נה: הערה 15] מסביר שכוונת ר' משרשיא היא ש"מזרח" נקרא כל השטח שממרכז המזרח [שבו השמש זורחת בתשרי וניסן] עד 45 מעלות לדרום ולצפון ממנו. וכן צד מערב הינו כל השטח שבין מרכז המערב [שבו השמש שוקעת בתשרי וניסן] לבין השטח שהוא 45 מעלות ממנו לדרום ולצפון. וא"כ כיוון שבארץ ישראל ובבבל השמש זורחת בחורף 28 מעלות דרומית למרכז המזרח ושוקעת 28 מעלות דרומית למרכז המערב – א"כ יוצא שגם בחורף השמש נמצאת במערב ובמזרח שהרי 28 מעלות דרומית למרכז המזרח – זה עדיין נקרא מזרח וכן 28 מעלות דרומית למרכז המערב זה עדיין נקרא מערב. **עכ"ד** ההערה הנ"ל שבמהדורת שוטנשטיין. **ומיהו נראה** שגם לר' משרשיא אפשר לקבוע מהו צד צפון לפי השמש שהוא 17 מעלות צפונית למקום שבו זורחת ושוקעת בקיץ ודרומית למקום שבו זורחת ושוקעת בחורף וכל המחלוקת שלו זה על מה שאמרה הברייתא הראשונה שבחורף השמש כלל אינה הולכת במזרח ובמערב.

¹¹⁸⁴ כתבתי לפי ארץ ישראל וכן הוא בכל המקומות שמצפון לקו המשווה **כמו כן** כתבתי לפי הנראה בעיני בני אדם שהשמש היא זה ולא שכדור הארץ הוא זה ואין אני נכנס לדיון המדעי בעניין.

¹¹⁸⁵ עיי' בהערה שלפני הקודמת שר' משרשיא אומר שלקרא למקום שבו השמש זורחת בקיץ "צפון מזרח" – זה אינו מדויק שכן גם בקיץ זורחת במזרח ולא בצפון מזרח שכן 28 מעלות צפונית למרכז המזרח – זה עדיין נקרא מזרח.

¹¹⁸⁶ ועיי' רמב"ם קדוה"ח י א שיש מחכמי ישראל שאומרים ששנת חמה היא 365 יום וקצת פחות משש שעות ועיי' סמ"ג עשין מז שזוהי שיטת ר' אדא.

בין תקופה לתקופה – היינו בין תחילת תקופה לתחילת התקופה שלאחריה יש תשעים ואחד יום ושבע וחצי שעות כך ששנת החמה מחולקת לארבעה חלקים שווים [365.25 יום לחלק לארבע שווה 91 ימים ועוד 0.3125 מיממה שהם שבע וחצי שעות וא"כ רבע שנת חמה היא 91 יום ועוד 7.5 שעות].

ש. באיזו שעה ביום מתחילה תקופת ניסן ובאיזו שעה התקופות האחרות ומנ"ל?

ת. בגמ' אמר שמואל שתקופת ניסן יכולה להתחיל או בתחילת היום או בחצות היום או בתחילת הלילה או בחצות הלילה והתקופה שלאחריה – שבע וחצי שעות לאחר מכן וכן הלאה

והסיבה לכך פרש"י משום שהעולם נברא בתחילת תקופת ניסן¹¹⁸⁷ ואז הקב"ה שם את השמש באמצע המזרח וא"כ בשנה הראשונה של בריאת העולם – תקופת תמוז חלה בשעה השבע וחצי של היום שכן אז נגמרו תשעים ואחד יום ושבע וחצי שעות של תקופת ניסן ותקופת תשרי חלה בשעה החמש עשרה של היום היום ותקופת טבת בשעה העשרים ושתיים וחצי של היום ותקופת ניסן בשנה השנייה של בריאת העולם התחילה בסוף השעה השישית של היום דהיינו 365 יום ורבע לאחר שהתחילה בשנה הראשונה ותקופת תמוז מתחילה 91 יום 7.5 שעות לאחר מכן וכן תקופת תשרי ותקופת טבת ולפי חשבון זה תקופת ניסן של השנה השלישית התחילה בסוף שעה השנים עשרה של היום [דהיינו תחילת הלילה] – 365 יום ורבע לאחר התחלת תקופת ניסן בשנה השנייה ותקופת ניסן בשנה הרביעית – בסוף שעה השמונה עשרה של היום [דהיינו בחצות הלילה]. תקופת ניסן בשנה החמישית – שוב בשעה הראשונה של היום אלא שאז זה היה אחר 366 יום מהשנה הקודמת [ואכן אחת לארבע שנים יש להוסיף יום לשנת החמה] וכן שאר התקופות גם כן מתחילות באיחור של שש שעות ממה שהתחילו בשנה הקודמת ובסוף ארבע שנים זה מצטבר לאיחור של יום ולכן מוסיפים כל ארבע שנים יום לשנת החמה¹¹⁸⁸.

ש. עיר עגולה שהקוטר שלה הוא אלפיים אמה – איך מודדים את תחומה? ועד איזה מרחק מותר לצאת ממנה בשבת?

ת. בברייתא המובאת בגמ' [נו:]: אמרין שקודם כל מרבעין אותה לפי רוחות העולם והיינו שמקיפים אותה בריבוע שצלעותיו הם בקוטר של העיגול – אלפיים אמה וכל צלע

¹¹⁸⁷ וזה כדעת ר' יהושע במסכת ר"ה יא. שבניסן נברא העולם וכ"כ תוס' בר"ה ח. [ד"ה לתקופת] ששמואל ס"ל כר' יהושע.

¹¹⁸⁸ כ"כ בספר אבודרהם סדר העיבור ד"ה ודע. ובזמננו אומות העולם [שמונים לשנת חמה] מוסיפים יום זה בסוף פברואר.

היא לכיוון אחד מרוחות העולם ואח"כ מודדים תחום של אלפיים אמה מכל צלע – לצד שלה [והיינו מצלע דרום – לרוח דרום וכן הלאה] כך שיוצא שליד כל צלע יש ריבוע של אלפיים על אלפיים שזהו התחום שיכול אדם לילך מהצלע לאותו רוח ואח"כ קובעים את התחום לזוויות של ריבוע העיר וזה ע"י שמוסיפים עוד ריבוע של אלפיים על אלפיים בכל אחת מזוויות העיר כך שיש לנו ריבוע של ששת אלפים אמה על ששת אלפים אמה שמקיף את ריבוע העיר.

ויוצא מזה שאדם שיוצא מהעיר לכיוון הקרנות של העולם [היינו דרום מזרח או צפון מזרח או דרום מערב או צפון מערב] יכול ללכת מרחק של 3200 אמה מהעיר – 400 אמה מגבול העיר עד קרן הריבוע של העיר [שהרי אלכסון הריבוע המקיף את העיר הוא 2800 אמה – פי 1.4 מקוטר העיר שהוא 2000 אמה¹¹⁸⁹ וא"כ מגבול העיר עד קרן הריבוע יש לכל צד 400 אמה] ועוד 2800 אמה שזה האלכסון של הריבוע שהוספנו בזוויות הריבוע של העיר אולם אדם שיוצא מהעיר לכיוון אחד מארבע רוחות העולם [היינו לצד צפון או דרום או מזרח או מערב] – יכול ללכת רק אלפיים אמה מהעיר שכן ריבוע העיר לא מוסיף כלום שכן נעשה לריבועו של עולם וכן הריבוע שהוספנו לכל רוח מהעיר – אורכו רק אלפיים אמה.

ש. מהו "מגרש" ומהי "שדה" שנאמרו בערי הלויים וכמה הוא השטח שלהם? ומנא לן?
 ת. מגרש היינו שטח הסמוך לעיר שאין נוטעין ולא זורעין שם אלא מניחין אותו לנוי העיר¹¹⁹⁰ ושדה היינו שטח הנמצא ליד המגרש שעומד לזריעה

ושטח המגרש והשדה יחד הוא אלפיים אמה על כל אורך ורוחב העיר ואם העיר אינה מרובעת – מרבעים אותה ואח"כ נותנים את התחום מסביב לעיר וכמו שכתוב בתורה [במדבר לה ה] וּמִדֹּתָם מִחוּץ לְעִיר אֶת־פְּאַת־קִדְמָהּ אֶלְפִים בְּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־נֶגְבָּהּ אֶלְפִים בְּאַמָּה וְאֶת־פְּאַת־יָם אֶלְפִים בְּאַמָּה וְאֶת פֶּאֶת צָפוֹן אֶלְפִים בְּאַמָּה וְהָעִיר בִּתְּוֹךָ זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרָשֵׁי הָעָרִים :

ו"מגרשי הערים" שכתוב בתורה הכוונה למגרש יחד עם השדה ומדכתיב "פאת" משמע שמרבעים את העיר ומהריבוע מונים תחום אלפיים אמה אבל שיעור המגרש לבד - כתוב בתורה [שם שם ד] וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָלוֹיִם מִקִּיר הָעִיר וְחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב :

¹¹⁸⁹ הגמ' אמרה את זה ע"פ הכלל שכל אמתא בריבוע – אמתא ותרי חומשא באלכסונא וע"י תוס' [נו]. ד"ה כל] שזה אינו מדויק שהרי אלכסון של מרובע 5 על 5 יוצר צלע של מרובע ששטחו הוא חמישים ואם אורך הצלע היה רק פי אחד ותרי חומשי א"כ האלכסון הוא שבע והוא יוצר צלע של מרובע ששטחו רק 49 עכ"ד תוס'. ולפי משפט פיתגורס [מובא בפי' הרא"ש והר"ש בכלאיים ה' בשם חכמי המידות] האלכסון הינו פי 1.414 מצלע הריבוע וא"כ אלכסון של מרובע חמש על חמש הוא 7.071.
¹¹⁹⁰ ע"י פרש"י [נו: ד"ה צא] ושם פרש"י שזה סביב העיר – אך דבר זה שנוי במחלוקת בגמ' כמו שיתבאר בהמשך התשובה ורש"י פירש לפי אביי ורבא. ומה שכתב רש"י שזה לנוי העיר – צ"ע דבתורה כתיב.

והמגרשים היו מקיפים את העיר ברוחב אלף אמה [וללשנ"ב דרש"י נז. ד"ה ר' אשי – נחלקו בזה רבא ואב"י ורבינא עם ר' אשי דלאמוראים הנ"ל המגרשים היו אלף סביב לכל העיר ולר' אשי – רק בקרנות היה ריבוע של אלף על אלף].

הערה: תשובה זו – וכן התשובות שלאחריה – **כתבתי לפי רש"י** [נו: ד"ה והשאר. וביותר ביאור – במס' סוטה כז: ד"ה שדות וכרמים וז"ל שם "ואלפים סביב נתנו ללויים מהם הניחו אלף סביב העיר למגרש והשאר שדות וכרמים"] שהתחום הוא אלפיים והמגרשים הם בתוך התחום. **אמנם הרמב"ם** כותב [שמיטה ויובל יג ב] מגרשי הערים כבר נתפרשו בתורה שהם שלשת אלפים אמה לכל רוח מקיר העיר וחוצה שנאמר מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב, ולהלן הוא אומר ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו' אלף הראשונים מגרש ואלפים שמודדין חוץ למגרש לשדות וכרמים. **עכ"ל וכתב הכס"מ** שמקורו מהמשנה סוטה כז: ששם אמר ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי: "אלף אמה מגרש, ואלפים אמה שדות וכרמים" והוסיף הכס"מ וז"ל ומגרש רבינו כפשטא דמתני' ששלשת אלפים אמה היו ודלא כפירוש רש"י שלא היו אלא אלפים ואף על גב דברייתא דכיצד מעברין (דף נ"ז:): מסייע ליה [פי' מסייע לרש"י דהא כתיב בה צא מהן אלף אמה מגרש] – דחאה רבינו מקמי מתני' כפשטא **עכ"ל**¹¹⁹¹.

ש. עיר מרובעת שמידותיה אלפיים על אלפיים – כיצד מודדים שטח המגרש והשדות לפי דעות האמוראים שבתשובה הקודמת?

ת. לכו"ע מתחילה נותנים תחום כללי לעיר [שכולל שדות ומגרשים] ולזה נותנים ריבוע של אלפיים על אלפיים כנגד כל רוח מרוחות העיר. ואח"כ נותנים ריבוע של אלפיים על אלפיים לקרנות העיר [ויוצא שמקרנות העיר עד סוף התחום באלכסון יש 2800 אמה] וא"כ השטח הכולל של העיר והתחומין הוא 6000 על 6000 אמה שזה 36 ריבועים שכל אחד מהם הוא אלף אמה על אלף אמה. כשמתוך זה ארבעה ריבועים הם של העיר ו32 ריבועים – של התחומין.

¹¹⁹¹ **ועי' במגיה** שם שכתב וז"ל תימא לי על התירוץ הזה דכיון דמתניתין סתמא קתני ואיכא למשמע הכי ולמשמע הכי כיון דברייתא מפרשא למילתיה הכי הוה לן לאסבורי ועוד דקיימא לן בכל דוכתי תפסת מועט תפסת **וצל"ע** עכ"ד המגיה **ותירץ בספר מרכה"מ** וז"ל וכפי הנראה דהכ"מ סובר דתנאי היא דמתני' ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ס"ל שלשת אלפים אלף מגרש ואלפים שדות וכרמים חוץ למגרש. וברייתא גרסינן ר"א בנו של רבי יוסי דהיינו ר' יוסי בר פלוגתא דר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון הוא. דס"ל כפרש"י ומתורץ הצ"ע של המגיה **עכ"ל** והיינו דס"ל לרמב"ם דהמשנה בסוטה זה תנא אחר מהתנא של הברייתא ובכה"ג פסקי' כהמשנה נגד הברייתא וכדאמר' ביבמות מב: -מג. מחלוקת במתני' וסתמא בברייתא, מאי? א"ל וכי רבי לא שנאה, ר' חייא מנין לו? עיי"ש.

ולגבי כמה מתוך זה זה מגרש וכמה שדות – **אומר רבא בגמ' בשם אדא משוחאה** שמתוך התחומין לוקחים את כל הריבועים הסמוכים לעיר – שני ריבועים הסמוכים לכל רוח מארבע רוחות העיר [דהיינו שמונה ריבועים] ועוד 4 ריבועים של הקרנות [ס"ה 12 ריבועים] ועושין מהם מגרש ושאר עשרים הריבועים של התחום – הם שדות וכן דעת **אביי**¹¹⁹² **ורבינא**¹¹⁹³ וכן דעת **ר' אשי ללשנ"ק ברש"י** נז. [ד"ה ר' אשי וד"ה והא] **ולדעת לשנ"ב ברש"י** [נז. ד"ה והא]¹¹⁹⁴ **ר' אשי פליג על רבא הנ"ל** וסובר שמגרשי הערים ניתנו רק בקרנות העיר.

ש. עיר מרובעת שמידותיה אלף על אלף – כמה שטח יש לה למגרש וכמה לשדות?
 ת. בגמ' אמר **אביי** שיש לה שמונה ריבועים של אלף על אלף למגרש [והיינו כל הריבועים שסביב לעיר כולל הקרנות] וששה עשר ריבועים של אלף על אלף לשדות **ולדעת לשנ"ב ברש"י** [עיי' תשובה קודמת] **ר' אשי פליג** וסובר שיש לה רק ד' ריבועים בקרנות.

ש. ואיך מודדים את שטח המגרש והשדות בעיר עגולה שהקוטר שלה אלפיים על אלפיים?

ת. עיר עגולה - בשביל לקבוע את התחום מרבועין אותה דהיינו מחשיבים אותה כאילו היא מרובעת אלפיים על אלפיים ונותנים לה תחום של עיר מרובעת אלפיים על אלפיים. וכן כל עיר שאינה מרובעת – מרבועין אותה ונותנים לה את התחום כאילו היא מרובעת ולכן שטח העיר ותחום העיר [מגרשים ושדות] הוא 36 ריבועים של אלף על אלף וכמו בעיר מרובעת

לגבי המגרש – פרש"י שהעיר ומגרשיה הם עגולין וא"כ שטח העיר והמגרשים יחד - הוא כשנים עשר ריבועין של אלף על אלף דהא שטח של ריבוע ארבעת אלפים על ארבעת אלפים הוא ששה עשר אלף וקי"ל שמרובע יותר על העגול רביע [דהיינו ששטח של עיגול שאורך הקוטר שלו הוא כאורך צלע הריבוע – הוא כשלושת רבעי השטח של הריבוע וא"כ שטח של עיגול שקוטרו 4000 הוא 12 ריבועים של אלף על אלף].¹¹⁹⁵ ושטח המגרשים לבד הוא 9

¹¹⁹² שלא פליג ארבא אלא אומר שמשכחת נמי אפשרות אחרת.

¹¹⁹³ כתבתי התשובה לפי פרש"י [נז. ד"ה רבינא] שכתב שגם רבינא מודה שעיר מרובעת של אלפיים על אלפיים יש לה שנים עשר ריבועין של מגרש סביבותיה אולם עיי' תוס' [נז. ד"ה מאין] שכתבו שלרבינא אין מגרש לקרנות ולדעתם יש לרבינא רק שמונה ריבועים של מגרש בתחומין וכ"כ הרשב"א [נו: ד"ה אביי] עיי"ש.

¹¹⁹⁴ וכן דעת **תוס'** [נו: ד"ה משכחת ונז. ד"ה מאין]

¹¹⁹⁵ **עיי' תוס'** [ד"ה כמה] שמוכיחים כלל זה על יסוד הכלל שהיקף של עיגול הוא פי שלוש של קוטר העיגול. אמנם כבר כתבו תוס' יד. ד"ה והאיכא דאין החשבון מדוקדק לפי חכמי המידות. **וכ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש** על עירובין משנה ה וז"ל והקירוב שמשתמשים בו אנשי המדע הוא יחס אחד

ריבועים של אלף על אלף דהא העיר היא בקוטר של 2000 וא"כ שטחה הוא שלושה ריבועים של אלף על אלף וא"כ נשאר לשטח המגרש תשעה ריבועים ושטח השדות הוא 24 ריבועים.

וללשנ"ב ברש"י בדעת ר' אשי שאומרת שבעיר מרובעת אין המגרשים מקיפים את כל העיר - יל"ע איך שמים את המגרשים ליד הערים וע"י הערה ¹¹⁹⁶.

ש. כמה שטח המגרש והשדות בעיר עגולה שהקוטר שלה הוא אלף?

ת. שטח העיר והמגרשים והשדות יחד הוא 25 ריבועים של אלף על אלף וכמו בעיר מרובעת. שטח העיר לבד – שלושת רבעי ריבוע [שזה שלושה רבעים משטח עיר מרובעת אלף על אלף]. שטח המגרשים: לאביי ורבא ורבינא שסוברים שהמגרשים מקיפים את כל העיר – א"כ שטח המגרש הוא ששה ריבועים של אלף על אלף ושטח השדות הוא השאר – שמונה עשר ורבע ריבועים של אלף על אלף ולדעת ר' אשי ללשנ"ב דרש"י – ע"י מה שכתבתי בתשובה הקודמת.

ש. מה פירוש דברי הברייתא ששטח המגרש הוא רביע?

ת. **רבא** מסביר שהברייתא איירי בעיר עגולה שקוטר שלה הוא אלפיים – דאז שטח מגרש הוא 9 ריבועים של אלף כדאמר' בתשובה לעיל וזה רבע מכלל שטח העיר והריבוע שלה והתחום שלה שהוא 36 ריבועים.

אביי מסביר שאיירי בעיר עגולה שקוטרה הוא אלף ושטח המגרש שלה הוא שש ריבועים של אלף על אלף וזה רבע מהשטח הכולל של תחום העיר [מלבד העיר עצמה] שהוא 24 ריבועים ¹¹⁹⁷.

לשלושה ושביעית, שכל עיגול שקוטרו אמה אחת הרי יש בהקיפו שלש אמות ושביעית אמה בקירוב **עכ"ל** והיינו שהחשבון המדויק הוא שהיקף עיגול הוא פי 3.14 מקוטר העיגול וכמו כן ידוע ששטח העיגול הוא רדיוס כפול רדיוס כפול 3.14 ולפי החשבון הזה יוצא ששטח עיגול הוא 0.785 משטח מרובע שצלעו היא כקוטר העיגול ושטח עיגול שקוטרו 4000 הוא 12.56 ריבועים של אלף על אלף ולא רק 12 ריבועים. **וע"י שער הצינן** סימן שעב ס"ק יח שכתב על זה וז"ל האמת נראה לעניות דעתי דאין לדקדק בזה יותר, דסמכו חכמים על אלו השיעורים על העניינים שבתורה מפני שקשה לצמצם העודף, ואולי היה מקבל להם מסיני שיש לסמוך על השיעורים האלו אף בשיעורי תורה, ואיך שיהיה, במלתא דרבנן בוודאי יש לסמוך על השיעורים אלו, וכמעט כן משמע מהרמב"ם שם, עיין שם: **עכ"ל** והיינו שלדינא מסתמכים על השיעורים שנאמרו בגמ' אף שהם שלא בדקדוק וכ"מ בתוס' רא"ש [לעיל יד. ד"ה כל שיש] שכתב על זה וז"ל "לקחו חכמים ליתן גבול ומדה לדבר אחד אף על פי שאינו מכוון אלא שהדבר קרוב להיות מכוון ומייתי ראייה דקרא נמי קא עביד הכי דים של שלמה שהיה רחב עשר וקאמר קרא דקו שלשים אמה יסוב אותו אף על פי שהוא ארוך יותר, ".

¹¹⁹⁶ ע"י בספר **דרך אמונה** שמיטה ויובל פרק יג בצינן ההלכה ס"ק ט שכתב בדעת ר' אשי "ומיירי בעיר מרובעת כדפירש"י **ובעיר עגולה יהי המגרש בקרנות בעיגול** " עכ"ל.

¹¹⁹⁷ **וע"י תוס'** שמקשים דהא שטח השדות הוא 24 מרובעים ורבע [דהא עשרים וארבעת הריבועים אינם

רבינא מסביר שאיירי בעיר מרובעת אלפיים על אלפיים ולדעתו הברייתא דברה רק על מגרשי התחומין ולא על מגרשי הקרנות¹¹⁹⁸ ומגרשי התחומין הם שני ריבועין של אלף על אלף בכל רוח שהם בס"ה שמונה ריבועים שהם רבע מ32 ריבועים של תחום העיר [לא כולל העיר].

ור' אשי מסביר ג"כ שאיירי בעיר מרובעת [ולא משנה מידתה] וברייתא איירי בריבועים שבקרנות בלבד שהם רבע מתחומי הקרנות ונחלקו ב' לישנות ברש"י בדעת ר' אשי האם מודה ר' אשי לרבא אביי ורבינא שהמגרשים הקיפו את כל העיר ורק לגבי הברייתא שאומרת רביע – אומר ר' אשי שדברה על מגרשים שבקרנות – זו דעת לשני"ק ברש"י או שר' אשי פליג על כל האמוראים דלעיל וס"ל שרק בקרנות נותנים מגרשים לערים – זו דעת לשני"ב ברש"י.

ש. מדוע אלכסון של ריבוע גדול פי אחד ושתי חמישיות מקוטר העיגול הרי קי"ל ששטח מרובע גדול משטח העיגול רק פי אחד ושליש מהעיגול ולא פי אחד ושתי חמישיות?
ת. הגמ' אומרת ש"אלכסונא בעי טפ"י ופרש"י שהתוספת של הריבוע על העיגול נמצאת ברובו באלכסון ומיעוטו בסמוך לו – לכן האלכסון ארוך יותר מפי אחד ושליש.

משנה נז. עז משנה נז:

ש. מה הפירוש "נותנים קרפף לעיר" ומתי נותנים לעיר קרפף ומנא לן?
ת. נותנין קרפף לעיר היינו שטח ליד העיר שבלשון המשנה נקרא קרפף¹¹⁹⁹ והיינו שטח של

כוללים את החלק של ריבוע העיר העגולה שרבע מהריבוע שלה שייך לתחומי העיר ולא לעיר עצמה] וא"כ שטח המגרש הוא פחות מרבע ואמאי כתוב בברייתא שהוא רבע ותירצו דשטח השדות נמדד לפי תחומין שמחוץ לריבוע העיר עיי"ש וצ"ב דהא המגרש נמצא צמוד לעיר – בריבוע העיר והתחומין כולם נמצאים מחוץ לריבוע העיר וצ"ע. **ובבאור הגר"א** תירץ דאיירי בעיר אלף ורביע **עכ"ד** ומשמע שאיירי שהקוטר שלה הוא אלף ורביע והיינו דבכה"ג שטח העיר בעיגול הוא 1.17 ריבועים ושטח המגרש הוא 6.73 ושטח הכולל של העיר עם ריבוע העיר ותחומיה הוא 5.25 ריבועים כפול 5.25 ריבועים שזה 27.56 ריבועים וא"כ כשנוריד מזה את שטח העיר ישאר לנו שטח תחום של 26.39 ריבועים ואילו המגרש הינו 6.73 ריבועים שזה בערך רבע משטח [רבע מהשטח זה 6.59 ריבועים].

¹¹⁹⁸ כתבתי התשובה לפי **פרש"י** [נז. ד"ה רבינא] שכתב שגם רבינא מודה שיש מגרשים בקרנות אלא שמשי"כ בברייתא "רביע" אזיל אמגרשים שבתחומין [ויל"ע מדוע באמת התייחסה הברייתא לרבינא רק למגרשים שבתחומין ולא למגרשים שבקרנות] **אולם עי' תוס'** [נז. ד"ה מאי] שכתבו שלבנינא אין מגרש לקרנות ולדעתם יש לרבינא רק שמונה ריבועים של מגרש בתחומין **וכ"כ הרשב"א** [נו: ד"ה אביי] עיי"ש.
¹¹⁹⁹ ונקרא שטח זה "קרפף" כי קרפף היינו שטח המיועד לאחסנת עצים [עי' רש"י לעיל יח. ד"ה לגינה] המוקף מחיצות שלא הוקף לדירה [היינו שאין מי שגר בקרפף הזה באופן קבוע] ושרי לטלטל בו בשבת רק אם יש בו שטח של עד שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים [והיינו שטח של כמאה וחמישים אמות רבועות. ועי' משנה לעיל כג. שנחלקו תנאים אי השטח אינו במרובע שווה צלעות אלא שאורכו יתר על רוחבו] וכיוון שרוחב הקרפף הוא שבעים אמה ושיריים – קראו חכמים לעיבור העיר

שבעים אמה ושיריים כחצר המשכן¹²⁰⁰ והוא נחשב כעיר ומודדין תחום שבת רק ממנו ואילך [ובעיר שמרבעין אותה – נותנים את הקרפף אחר הריבוע¹²⁰¹]

ונחלקו ר"מ וחכמים במשנה האם נותנים קרפף רק בין ב' ערים הסמוכות זו לזו - זו דעת **חכמים** או שנותנים קרפף גם לעיר אחת – **זו דעת ר"מ**.

ובדעת חכמים שסוברים שרק בין ב' ערים נותנין קרפף – נחלקו ר' הונא וחייא בר רב האם נותנים ב' קרפיפות [ומש"כ במשנה "קרפף" היינו דין קרפף] – **זו דעת ר"ה** או שנותנים רק קרפף אחד – **זו דעת חייא בר רב**.

ואומרת הגמ' שמחלקתם היא רק בדעת חכמים אבל בדעת ר' מאיר – גם חייא בר רב מודה שנותנים לב' ערים ב' קרפפות כמו שכתוב במשנה "אם יש לזו שבעים אמה ושיריים ולזו שבעים אמה ושיריים - עושה קרפף את שתיהן להיות אחד" והיינו שלכל עיר נותנין שבעים אמה ושיריים. ולחייא בר רב דברי המשנה האלו הם רק לר"מ ואילו לר' הונא – הם גם לר' יהודה.

ומקור דין נתינת קרפף לעיר – אמר רבא שנילף ממה שנאמר לגבי תחום ערי הלוויים "וּמִגְרָשֵׁי הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר וְחֹצֶה אֶלָּף אַמָּה סָבִיב" ומסביר רבא "אמרה תורה תן חוצה [ופרש"י דהיינו קרפף] לעיר ואח"כ מדוד¹²⁰² ולגבי אי דברי רבא אלו הם רק בשיטת ר"מ שסובר שנותנים קרפף אפילו לעיר אחת – עיי' הערה¹²⁰³

שהוא ג"כ שבעים אמה ושיריים בשם "קרפף" אע"פ ששטח של עיבור העיר אינו מוקף כלל והוא כרמלית ולא רה"י בקרפף [עיי' רש"י דף נה. סוד"ה ומאי קמ"ל].

¹²⁰⁰ כך פרש"י והיינו שכיוון שמצינו ששטח כזה נחשב "חצר" – א"כ אפשר לצרפו לעיר. ועיי' בספר **גאון יעקב** שכתב דהאי קרפף לאו קרפף ממש, דקרפף ממש בית סאתים הוא [וכאן זה רק רוחב של ב"ס והאורך הוא כאורכה של העיר], אלא שיעור חדא גיסא דקרפף, או ארכו או רחבו,

¹²⁰¹ כן כתב הטור [סימן שצח] וז"ל "אחר שהוסיפו עליה לרבעה מוסיף עוד עליה שאין מתחילין למדוד מהריבוע מיד אלא מוסיפין עליה ע' אמה ושיריים ומשם ואילך מתחילין למדוד אלפים" עכ"ל. ¹²⁰² ועיי' **בפני משה** [הלכה ב ד"ה רב הונא] שפירש דהמילה "וחוצה" מיותרת לדרשה. עכ"ד. ומקור הדין שילפ"י ש"חוצה" זה קרפף – עיי' **רשב"א בשם הראב"ד** שכתב וז"ל ואף על גב דלא אתפרש שיעור דחוצה כמה הוי מ"מ כיון דהאי חוצה הוי רחוב לעיר וכחצר לה דמיא נתנו בו חכמים שיעור כחצר המשכן עכ"ל. **ויש להעיר דלגבי ערי הלוויים** – דין נתינת קרפף הוא דאורייתא ולשון "נתנו חכמים שיעור" שאמר הראב"ד - שייך גם בדינים דאורייתא עיי' רמב"ם [עיי' יב ו] לגבי שיעור פאות הראש. ומצינו שענייני שיעורין מסרתן התורה לחכמים – עיי' שבת עח. כל מילתא דשכיחא ולא שכיחא - אזול רבנן וכו' וכן עיי' בכורות כו: ורש"י שם ד"ה לא מסרד. ולגבי תחומין - למ"ד תחומין דאורייתא בלימוד מ"חוצה" הוא לימוד גמור ולמ"ד תחומין דר' - הלימוד מ"חוצה" הוא אסמכתא [עיי' ריטב"א לעיל נא. ד"ה היכן].

¹²⁰³ **עיי' ריטב"א** שכתב דלכאוי דברי רבא אלו הם רק בשיטת ר"מ אך מביא דברי **הירושלמי** [הלכה ב] שגם רבנן ילפו שיטתם מהאי דרשה וז"ל הירושלמי כפי שמובא בריטב"א "רבי מאיר ורבנן מקרא אחד הם דורשים, רבי מאיר דריש מקיר העיר וחוצה מה תלמוד לומר [וחוצה מכאן שנותנין קרפף לעיר, ורבנן דרשי וחוצה מה תלמוד לומר] מקיר העיר מכלל דלעיר אחת מודדין מקיר חומתה או מעבורה ואין נותנין לה קרפף, וכי כתיב חוצה היינו לשתי עיירות. עכ"ד הריטב"א בשם הירושלמי. וצ"ל לפי זה דגם בערי הלוויים שייך שיהיו ב' עיירות סמוכות זו לזו וצ"ע בזה.

ולגבי עיר שיש בית בעיבורה במרחק פחות מע' ושיריים שבכה"ג מצטרף לעיר האם נותנים את הקרפף לעיר ממקום הבית ואילך או ממקום העיר ואילך – עי' הערה¹²⁰⁴.

ולגבי עיר שיש בית בעיבורה במרחק של בין ע' אמה ושיריים לקמ"א אמה ושליש האם מצטרף לעיר – עי' תשובה הבאה

להלכה - פסק מרן [שצח ז'] כהסבר ר' הונא בדעת חכמים – שב' עיירות נותנין להן קמ"א אמה ושליש והרמ"א [שם ה'] פסק כר"מ שאפי' לעיר אחת נותנין עיבור של שבעים אמה ושיריים וכתב בביאור^ל [שצח ה' ד"ה וכן] ולמעשה הנוהג להקל כדעת המקילין בודאי אין למחות בידו ובפרט שהרמ"א מיקל בדבר.

ועי' בב"י שנחלקו בזה ראשונים – דהרי"ף הביא את מחלוקת ר' הונא וחב"ר ומשמע שס"ל כחכמים – דהרי מחלוקתם היא בדעת חכמים וכמו כן מסתבר שפוסק כר' הונא דהלכה כהמיקל בעירוב וכתב עוד הב"י שכ"מ מהרמב"ם שפוסק כרבנן וכר' הונא [וכנראה – מדהביא הרמב"ם דין עיבור רק בב' ערים וכתב שם שיש קמ"א ושליש כר' הונא]. ואילו הרא"ש והמרדכי פסקו בשם מהר"ם כר"מ מדאמר ריב"ל (לעיל דף מו א) הלכה כדברי המיקל אפילו יחיד כנגד רבים¹²⁰⁵.

¹²⁰⁴ נחלקו בזה ראשונים – דעת הטור סי' שצח שמוסיף על הבית ע' אמה ושיריים ומשם מודד אלפיים עי"ש. וכמו כן לר"ת דס"ל שאפי' אם הבית רחוק עד קמ"א ושליש נותנין לו קרפף – א"כ כ"ש שאם רחוק עד שבעים אמה שמודדים ממנו את הקרפף ואילו דעת הרשב"א דלר' מאיר דווקא מקיר העיר מודדים קרפף ולא מבית דהא מקיר העיר כתיב בקרא והיינו מחומת העיר. ולדעתו אם אין לעיר חומה – לא נותנין לה קרפף אלא מודדים אלפיים מהבית האחרון, וכ"כ הריטב"א ועי"ש בריטב"א שה"ה לרבנן בב' עירות עכ"ל והיינו לר' הונא שנותנין בב' עירות ב' קרפפות – זה רק מקיר העיר אבל אם יש בית בעיבור לעיר – מודדין את הקמ"א אמה ושליש – מהעיר ולא מהבית. וכ"מ מרש"י סוכה ג': שכתב בית שבין ב' עירות מחבר אותן אם הוא נמצא תוך שבעים אמה ושיריים לשתייהן עכ"ד – משמע שאם הוא תוך שבעים אמה רק לעיר אחד ואילו לעיר השניה הוא מאה אמה – לא אמרי' שניתן קרפף לעיר הראשונה מהבית ונצרף את הערים זו לזו מחמת שאין בין הבית לעיר השניה יותר מקמא אמה ושליש כנלענ"ד.

ולהלכה – עי' רמ"א שצח ה' שפוסק כהטור [אבל לא פוסק כר"ת שגם אם הבית רחוק יותר מע' ושיריים נותנים לו קרפף – עי' תשובה הבאה] וכמו כן פוסק [בסעיף ה'] כר"מ שאפי' לעיר אחת נותנין קרפף אבל בביאור^ל כתב שמאחר ויש הרבה פוסקים שס"ל לפסוק כחכמים – אין להקל גם לפסוק כר"מ וגם להקל שמודדים את הע' אמה ושיריים מהבית הסמוך לעיר עכ"ד ומשמע מדבריו שכשנותנין העיבור בין ב' עירות – שאז גם לרבנן דר"מ נותנין עיבור – בזה יש להקל להחשיב את הבית הסמוך לעיר כחלק מהעיר ולמדוד את הקמ"א ושליש שבין העיירות – מהבית הזה כנלענ"ד וצ"ע ועי' חזו"א [ס' טז] ד"ה מ"ב סי' שצח] שכתב על דברי הביאור^ל הנ"ל וז"ל הדברים צ"ע דהא מבואר בתו' עירובין נ"ז א' ד"ה ר"ה דעיר שאין לה חומה בתיה מצטרפין אם אין רחוקין יותר מע' אמה ... ועי"כ דברי הריטב"א דביש בית אין נותנין קרפף לר"מ היינו ביש בין הבית לעיר קרפף שלם, או עיר שיש לה חומה עכ"ד החזו"א. ודברי החזו"א צ"ב דהא ברשב"א מפורש דווקא מקיר העיר נותנין קרפף ולא מביתם שבעיבור העיר וצ"ע בזה ועי' בליקוטים שבספר חזו"א סי' קי ששם כתב הסבר אחר בדברי הריטב"א – שהוא דיבר על בית שאין בו דיורין ששם אכן לא נותנים קרפף אם נמצא בעיבור העיר אבל בית שיש בו דיורין – מודה הריטב"א שמצטרף לגמרי לעיר ונותנין לו קרפף עכ"ד וצ"ע בכל זה.

¹²⁰⁵ ובטעם הרמב"ם שפסק כחכמים כתב המ"מ שזה משום "דברים נינהו ועוד דסוגיין כוותיהו"

ש. בית הנמצא סמוך לעיר במרחק פחות מקמ"א אמה ושליש אבל יותר מע' אמה ושיריים – האם ומתי דינו כהעיר לחכמים? [תוס']

תוס' אומרים בשם ר"י שבכה"ג לחכמים אינו כעיר ואפי' לר' הונא שאמר שבין ב' עיירות נותנין ב' קרפפות דהיינו קמ"א אמה ושליש – שאני בית שאין דינו כעיר לגבי זה¹²⁰⁶. וכל זה דלא כדברי ר"ת בתוס' בסוכה ג': [ד"ה ואין] שכתב שגם לבית [שיש בו ד"א על ד"א] יש דין עיר ואם יש פחות מקמ"א אמה ושליש בינו לעיר – הוא מתחבר לעיר וכן כתבו תוס' שם שרשב"ם חולק על ר"ת בזה.

להלכה – פסק מרן [שצח ה' וכ"פ ברמ"א שצח ז'] כר"י ורשב"ם שרק אם יש בינו לעיר עד שבעים אמה ושיריים מתחבר עם העיר.

ש. מה הכוונה שלושה כפרים המשולשין ומתי נחשבים כל הכפרים להיות כעיר אחת ומדוע?

ת. בגמ' אמר רבה בר אידי א"ר חנינא דהיינו שלושה כפרים בצורת "סגול" הנראים כמשולש. ודינם – כתוב במשנה שאם יש בין ב' כפרים החיצוניים עד 141 אמה ושליש - הם מצטרפים להיות אחד. ואמר רבה בר אידי א"ר חנינא שכוונת המשנה היא שאם כשישימו את הכפר האמצעי ביניהם¹²⁰⁷ יהא בין האמצעי לחיצונים עד 141 ושליש מכל צד – מצטרפין כל השלושה להיות אחד דרואין כאילו האמצעי ביניהם. ואמר אביי שמה שאמרי' שרואין כאילו האמצעי ביניהם, זה בתנאי שבין האמצעי לבין כל אחד מהחיצונים יש עד אלפיים אמה ופרש"י דהואיל ויכול לבוא מזו לזו בלא עירוב אמרינן רואין¹²⁰⁸.

ומש"כ שסוגיין כוותיהו נראה שכוונתו שכל הסוגיא דנה במחלוקת ר"ה וחב"ר שזה אליבא דרבנן ובמש"כ "דברים ניהו" נראה שכוונתו למש"כ המ"מ בפ"ו הלכה יז שכתב בדעת הרמב"ם [לגבי מחלוקת ר' יהודה וחכמים בעירוב בבית הקברות] וז"ל "וכבר כתב הרמב"ן ז"ל שדעת הגאונים ז"ל שלא לפסוק כן [היינו כהמיקל בעירוב] במקום רבים והביא ראיות שאין ריב"ל מוסכם ושרבים חלוקים עליו" עכ"ל אלא שצ"ע הא לגבי מחלוקת ר"י בן נורי וחכמים בישרן אי קנה עירוב פסק הרמב"ם [כז ד] כריב"נ ושם ריב"נ הוא יחיד? וצ"ל ששאני התם שהגמ' פסקה בהדיא כריב"נ וכן משמע מדברי המ"מ שם שכתב מקור הרמב"ם מדפסקה הגמ' כריב"נ ולא כתב את הכלל שהלכה כהמיקל בעירוב ועדיין דוחק וצ"ע כמו כן צ"ע אי כן דעת מרן בשאר המקומות לפסוק כרבים בעירוב לחומרא.

¹²⁰⁶ ועי' בנודע ביהודה תניינא או"ח נב [ומובא בחידושי רעק"א על השו"ע שצח ז' והרעק"א מובא במשנ"ב ס"ק לח] שכתב דבעי' ג' חצירות של שני בתים דרך אז מקרי עיר ליתן לו קרפף עי"ש ¹²⁰⁷ ועי' ביאורו"ל בשם החת"ס דהיינו כששמים אותו ביניהם בדיוק מול המקום שהוא נמצא ואז לא יהא קמ"א ושליש לכל צד אבל אי בכה"ג ששמו אותו מול מקומו יש יותר מקמ"א ושליש לצד אחד ולצד שני הרבה פחות מקמ"א – א"א להזיזו לכיוון הצד האחד כדי שיהא לכל צד פחות מקמ"א ושליש.

¹²⁰⁸ ונראה שלדעת ר' מאיר שנותנין קרפף אפי' לעיר אחת [וכמותו פסק הרמ"א שצח ה'] – א"כ נותנין קרפף לב' הערים – החיצוניות והאמצעית וכל שיש ביניהם עד 2141 ושליש – מצטרפין דהא שרי לילך מזו לזו בלא עירוב. כנלענ"ד וצ"ע.

הערה א: הגמ' אומרת דברים אלו בדעת ר' הונא אליבא דחכמים שסובר שבין ב' עיירות נותנים קמא אמה ושליש. ועי' תוס' [ד"ה אלא] שצ"ל דגם לחייא בר רב איירי במשולשין בצורת סגול ולא שנמצאים בשורה ישרה דא"כ לא היה למשנה לנקוט השיעור שבין ב' החיצוניות אלא שבין כל אחת לחבירתה עכ"ד ולפי תוס' צ"ל שלחייא בר רב דברי המשנה הם לר"מ דהא לרבנן נותנים בין ב' ערים רק שבעים אמה ושיריים.

הערה ב: דעת תוס' [נז: ד"ה התם בתירוץ הראשון] שמש"כ במשנה "עושה אמצעי את שלושתן להיות אחד" היינו לגבי ב' החיצוניות אבל בני האמצעית – מודדים להם מהאמצעית ולא מהחיצוניות וכ"פ הרא"ש [סימן ד' בתירוץ הראשון] והטור [סי' שצח"]¹²⁰⁹ אולם רש"י כתב וז"ל והיוצא מאחת מהן לילך דרך אחת מחברותיה מודד מחומת חבירתה עכ"ל ומשמע שגם האמצעית מודדים לה לקולא מן החיצונות דכולם חשיבי כעיר אחת.

הערה ג: יל"ע אי גם למ"ד תחומין דאו' אמרי' דין זה דעושה אמצעי את שלשתן להיות אחד וא"כ – מה מקור הדין הזה וכן יל"ע האם גם לשאר דינים חוץ מדיני תחומין אמרי' דרואין את שלושתן כאילו הן עיר אחת ולדוגמא לגבי עיר הנידחת או לגבי עיר מקלט וצ"ע בכל זה.

להלכה – פסק מרן [שצח ח] את דברי רבה בר אידי א"ר חנינא ואת דברי אביי שבמקרה שאין בין החיצוניות לאמצעית יותר מאלפיים אמה וכן שאם תשים האמצעית ביניהם יהא בינה לחיצוניות פחות מקמ"א ושליש - רואין את שלושתן כמדינה [=כעיר] אחת. ועי' חזו"א [קי ט ד"ה סי' שצח] שגם מרבעין אותן כעיר משולשת.

ובסוגריים מובאת בשו"ע דעת תוס' ורא"ש שבהערה ב' וכתב המ"ב [ס"ק מד] דאין הלכה כתוס' והרא"ש אלא כרש"י שכן פסקו גם הרמב"ם וריטב"א ואו"ז וכ"פ בשו"ע הרב.

ש. מדוע בעיר העשויה כקשת מחמירין שאם יש בין הקצוות ארבעת אלפים אמה אין רואים את המקום שבין הקשת ליתר כאילו הוא מלא ואילו בכפרים המשולשין רואין כאילו הוא מלא? [גמ' ותוס']

ת. בגמ' מקשים זאת ומתרצים "התם ליכא למימר מלי, הכא - איכא למימר מלי" והיינו שכאן חשוב כל השטח שבין הכפרים כאילו הוא מלא ובהסבר החילוק כתבו תוס' ג' הסברים: א. שההיתר במשולשין הוא רק לילך מחיצונה לחיצונה ולא ששלושתן הם כעיר אחת – ולכן שרי אפי' כשיש יותר מארבעת אלפים ביניהם וגם בעשויה כקשת שרי בכה"ג ללכת מראש קשת אחד לראש קשת שני ולמדוד התחום מהשנייה ורק לגבי מקום הקשת מודדים את התחום מהקשת ולא מהיתר ב. שסוגיא דקשת איירי התם שיש יותר מאלפיים

¹²⁰⁹ ולגבי שאר התירוצים – עי' בתשובה הבאה.

בין היתר לקשת כדאמר רבא בן רבבר"ה שם ואילו במשולשין איירי שאין יותר מאלפים בין הייתר לקשת כדאמר"י בוגיין ג. שסוגיא דקשת מיירי שהקשת לא יכולה להכנס ליתר שכן היא רחבה יותר מהיתר [היינו אם ניישר אותה] משא"כ הכא איירי שהכפר האמצעי פחות רחב מהרוח שביניהם.

להלכה – מרן לכאוי לא פוסק כאף אחד מתירוצי תוס' שהרי הוא מחשיב [בסי' שצח סעיף ח] את כולם כעיר אחת ולא רק את החיצונים [ודלא כתירוצ' א' של תוס'] **וכן** הוא אוסר [שם סעיף ד] בעשויה כקשת כשיש בין ראשי הקשת יותר מארבעת אלפים – אפי' שיש פחות מאלפיים בין היתר לקשת [דלא כתירוצ' ב' של תוס'] **וכן** הוא מתיר [שם בסעיף ח] במשולשין בסתמא ולא הביא את דברי הטור שכתב שלא תהא האמצעית גדולה מהאוויר שביניהם ומשמע אפי' האמצעי רחב מהרוח שביניהן. [דלא כתירוצ' ג' של תוס'] **וצ"ב** איך מסביר את תירוצ' הגמ' למה מקילים במשולשין יותר מבקשת **ואולי** י"ל שמסביר את תירוצ' הגמ' **כהריטב"א** שכתב וז"ל דבדרב הונא [היינו בעיר העשויה כקשת שעליה א"ר הונא שאם יש יותר מארבעת אלפי אמה בין הקצוות מודדין לה מן הקשת ולא מן היתר] כיון שהעיר מיושבת כבר כמין קשת אין דרך למלאת עוד בין אויר שברגלי הקשת כלום ואם יבאו להוסיף לא יוסיפו שם אלא בראשי הקשת, מה שאין כן בשלשה כפרים כי יוכלו להוסיף בראש כל כפר וכפר עד שיגיעו כפרים זה בזה.

ממשנה נז: עד משנה נח:

ש. באיזה חבל מודדים את התחום ומנ"ל?

ת. מידת החבל – כתוב במשנה שהיא חמישים אמה לא פחות ולא יותר.

וסוג החבל – נחלקו בזה אמוראים: **ר' אסי** אמר ששמו הוא "אפסקימא" **וללשנ"ק דגמ'** לאפסקימא יש גם שם נרדף - "נרגילא" והיינו "דיקלא דחד נברא" פירוש דקל שגדל עליו סיב בודד שנקרא "נברא"¹²¹⁰ **וללשנ"ב דגמ'** נחלקו אמוראים האם אפסקימא הוא נרגילא – זו שיטת ר' אבא או שהוא דיקלא דחד נברא – זו שיטת רבי יעקב. וללשנ"ב נרגילא אינו דקלא דחד נברא¹²¹¹ ואילו **רב יוסף תני** שמודדים בחבל של פשתן^{1212 1213}

¹²¹⁰ ועיי' **רש"י שבת** [צ: ד"ה ומשתכח בדיקלא דחד נברא] שפירש "בדקל בחור שלא נכרך עדיין אלא בסיב אחד, שגדל סביבותיו וכורכו".

¹²¹¹ עיי' במסורת הש"ס שמביא **מהערוך** שגורס "אפסקימא" ומפרש שהיא קליפת אגוז **עכ"ד** הערוך. וכתב **במסורת הש"ס** שצ"ל דהיינו **ללשנ"ב דגמ'** ולשיטת ר' אבא שהרי ללשנ"ק לכו"ע אפיקמא זה נרגילא שזה סיב של דקל.

¹²¹² ופרש"י שר' יוסף פליג אר' אסי וצ"ע דר' אסי פליג אברייתא וי"ל שלא שמיעא ליה [עיי' ערכין ל. יור'] ענן ברייתא לא שמיעא ליה" וכן מצינו שכתבו ראשונים על אמוראים].

ומקור הדין שמוודין בחבל – אומרת הגמ' שילפי' מדברי הנביא [זכריה ב ה-ו] וְאֶשָּׂא עֵינַי וְאֶרְאֶה וְהִנֵּה אֵישׁ וּבִידּוֹ חֶבֶל מִדָּה... לְמַד אֶת־יְרוּשָׁלַם לְרָאוֹת כְּמִהְרֶתָּה וְכִמְהָ אֶרְפָּה: - מכאן שמוודים בחבל¹²¹⁴. ומוסיפה הגמ' שמה שכתוב בנבואת יחזקאל [מ ה] שהמלאך מדד עם קנה מידה [שאינו חבל] היינו בתרעי [-למדוד רוחב השערים – רש"י]¹²¹⁵

ולגבי אי שרי למדוד בשלשלאות של ברזל – בגמ' מובאת ברייתא שא"ר יהושוע אין לך שיפה למדידה יותר משלשלאות של ברזל¹²¹⁶, אבל מה נעשה שהרי אמרה תורה ובידו חבל מדה. עכ"ד הבריתא ומקשה הגמ' והכתיב וביד האיש קנה המדה? ומתרצת ההוא לתרעי. עכ"ד הגמ' ומשמע ששטח מודדים רק בחבל ובית מודדים רק בקנה מידה ועי' הערה¹²¹⁷

ומקור דין מידת החבל שהוא חמישים אמה – אומר רב יהודה אמר רב בגמ' שילפי' ממש"כ בתורה לגבי חצר המשכן שמות כז יח "אֶרֶךְ הַחֲצֵר מֵאָה בְּאַמָּה וְרֹחְבָּהּ חֲמִשִּׁים

¹²¹³ **ומקורו של רב יוסף שמוודין דווקא בחבל של פשתן** – אמרי' בירושלמי א"ר יושוע אין לך מידה של אמת אלא שלש אבל מה אעשה וכתבי' בנביאים [יחזקאל מ ג] חבלים ופתיל פשתים בידו וקנה המדה עכ"ד ומובא **במשנ"ב** שצט א ועי' **רמב"ם** שבת כח יא שכתב טעם שמוודין בשל פשתן – "כדי שלא ימשך יותר" ויל"ע מה **מקורו של ר' אסי** שבעי' דווקא אפיקמא.

¹²¹⁴ ואע"ג דד"ת מדברי קבלה לא ילפי' והרי פה איירי גם במדידות דאו' כגון של עגלה ערופה ועיר מקלט – י"ל דכאן הווי רק גילוי מילתא דמדידה בחבל וכמו שאמרה הגמ' בב"ק ב: שאפשר ללמוד מדברי קבלה שנגיחה בקרן כנלענ"ד.

¹²¹⁵ ויל"ע הא שם מדד גם את הבנין ולא רק את השערים וצ"ל ש"תרע"י לאו דוקא אלא ה"ה את כל מידות הבית אלא שבעיקר מדד את השערים וכ"מ מדברי **הרד"ק** על מש"כ שם [פסוק ג] וּפְתִיל־פְּשִׁתִּים בִּידּוֹ וְקֶנֶה הַמִּדָּה כתב הרד"ק וז"ל שבחבל מודד אדם מדה מרובה בקרקע ובקנה המדה מודד אדם מדה מועטת כמו מדת הבנין וזולתו: **עכ"ל** א"כ כתב שאת הבנין מדד בקנה המידה ולא רק את השערים ועדיין צ"ע.

¹²¹⁶ כתב **בהגהות יעב"ץ** וז"ל נראה שאין הפירוש שלשלת העשויה טבעות אלא ר"ל בריחי ברזל עכ"ל וכוונתו שהרי אם זה חוליות של ברזל – זה שוקע באמציעיתו מחמת כבדו והווי כחבל של למעלה מחמישים אמה שפסול מחמת ששוקע מחמת כובדו כמ"ש רש"י ד"ה מפני שממעט **אמנם לכא' זה דחוק** לפרש ששלשלאות הינו בריחים שהרי היו קושרים אנשים בשלשלאות [עי' ירמיה לט ז ותרגום ורד"ק שם] וא"כ זה דומה לחבל דהיינו שעשוי מחוליות וכ"כ **בתוס' חולין** עג. ד"ה מטביל שכתב וז"ל בידות הכלים העשויין כעין חוליות כאותן שלשלאות של ברזל העשויין בטבעות עכ"ל וע"כ לכא' נראה שכוונת הגמ' כאן שימדדו בחוליות של ברזל אך יעשו אותם קצרים מני' אמה כדי שלא יהיו כבדים ויתכופפו וכשדחה ר' יהושוע ואמר מה נעשה דאמרה תורה חבל מידה – ה"ה דיכל לומר גם "מה נעשה דאמרה תורה "בחמישים" ועדיין צ"ב.

¹²¹⁷ לגבי אי אסור למדוד בשלשלות של ברזל או שרק אין צריך למדוד בהם - עי' **מאירי** שכתב וז"ל "כלומר ואי אפשר לפסלה אחר שהתורה הכשירתה וקראתה מדה הא מ"מ אף שלשלת של ברזל כשרה היא למדידה ויש חולקין בה **עכ"ל** ועי' **משנ"ב** שצט א שכתב כדעת החולקין הנ"ל וז"ל ואף דאין לך יפה למדה משלשלות של ברזל כך קיבלו חז"ל דבחבל של פשתן מודדין מדכתיב [ביחזקאל מ] ופתיל פשתים בידו: **עכ"ל וצ"ב** בזה דמנ"ל שהפסוק בא לאסור בחבל של ברזל? דלמא בא להתיר גם חבל למרות שאינו מדויק כ"כ כי כך יותר נח למדוד [דשלשלו של ברזל הם כבדים] אבל לא בא הפסוק לאסור בחבל? וצ"ל שמ"מ מלשון הבריתא משמע שאסור בשלשלות של ברזל אלא שזה גופא צ"ע מנ"ל לבריתא להבין כך בפסוק. **ויש בזה נפק"מ לזמנינו** אי שרי למדוד במדידות אלקטרוניות את תחום שבת. **ועי' רמב"ם** [גניבה ח ג] לגבי מדידת משקולות שמתיר למדוד בשלשלת של ברזל אולם שם לא נאמר בתורה דין מדידה וצ"ע אי אפשר ללמוד מזה לעגלה ערופה ולתחומין.

בְּחֻמְשֵׁים " ודרז"ל דהיינו שמודדים את חצר המשכן בחבל שארכו חמישים אמה. וטעם שדווקא חמישים – דדרכו של חבל שאם הוא ארוך – הוא שוקע קצת בזמן המדידה ואם הוא קצר הוא נמתח בזמן המדידה ולכן קבעה תורה בחבל של חמישים אמה.

להלכה – במחלוקת ר' אסי ור' יוסף פסק מרן [שצט א] מודדין בחבל של פשתן.

ש. באיזה חבל קושרים פרה אדומה ע"ג המערכה ובאיזה חבל קושרים באשה סוטה ומדוע?

ת. **קשירת פרה אדומה** - במשנה מס' פרה [ג ט] המובאת בסוגיין כתוב שפרה אדומה קושרים ב"מגג" ופרש"י שזה יונ"ק בלע"ז¹²¹⁸ וטעם שעושים דווקא בחבל כזה **פרש"י** לפי שאינה מקבלת טומאה, שיהו כל מעשה פרה בטהרה **עכ"ל**¹²¹⁹ **ועי' תוס'** שכתבו דאף על גב דשום חבל אינו מקבל טומאה דבעינן טווי ואריג כדאמר בפ' במה אשה (שבת דף סד.)¹²²⁰ - משום מעלה דפרה בעי' ממין שאין מקבל טומאה. **עכ"ל תוס'**

ובאשה סוטה – כתוב **במשנה** מס' סוטה [א ו] המובאת בסוגיין שזה בחבל מצרי **ותני ר' יוסף** בסוגיין שזה "חבל נצרים" **ופרש"י** בסוגיין ב' לשנות: א. ערבה קלופה, ב. צורי דקל, והוא סיב עכ"ל¹²²¹.

ש. איך מחזיק את החבל כשהוא מודד ומדוע?

ת. **במשנה** כתוב שלא ימדוד אלא כנגד ליבו **ופרש"י** שקבעו לו חכמים מקום לשום כנגדו

¹²¹⁸ **ועי' רש"י** שמות ב ג עה"פ תיבת גומא "גמי בלשון משנה ובלעז יונ"ק" וא"כ יונק הוא גומא ויל"ע למה המשנה תמיד קוראת לגומא "גמי" [עי' משנה שבת ח ב וכן כד ה ועוד רבות] ואילו המשנה בפרה קוראת לזה **מגג ועי' בפירוש הרא"ש** בפרה שם שכתב שמגג הוא מין של גמי ואינו מקבל טומאה וכ"פ רע"ב שם ולפי זה אתי שפיר שנקט מגג דרצתה המשנה לומר שיביאו רק את המין הזה וכ"כ **תפא"י** [בועז] פרה ג ט שכתב "וני"ל דמגג הוא מין גמי קשה שאינו ראוי רק לסכוד. ואינו מקבל טומאה [כסוכה דף כ ע"א] דאי גמי רך. ודאי ראוי למפץ ומחצלת לשכוב עליו ומקט"ו **עכ"ל ויל"ע** האם מגג אינו מקב"ט אפי' אם יהא לו כלי קיבול ובפשטות בכה"ג כן מקבל טומאה דהא הוא כלי עץ וא"כ צ"ע אמאי חשיב מין שאינו מקבל טומאה.

¹²¹⁹ דכל מעשה פרה אדומה היו עושין בדברים שאינן מקב"ט והטעם – עי' **רש"י** סוכה כא. [ד"ה ומביאין ומקורו מהגמ' יומא ב.] שכתב דכיוון דמטמאין היו את הכהן השורף את הפרה ומטבילין אותו מיד, להוציא מלבן של צדוקין, שהיו אומרים במעורבי השמש היתה נעשית, [עי' משנה פרה ג ז] וכיון דטבול יום כשר בפרה - עשו בה מעלות הרבה כדי שלא יזלזלו בה תקנו כל מעשה פרה בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שאין מקבלין טומאה **עכ"ל**.

¹²²⁰ ויש להעיר שדין טווי וארוג היינו **בשק** כמ"ש בגמ' שבת שם אמנם עי' תוס' רי"ד בסוגיין [דף נו:] שאף חבל פשתן לא מטמא כיוון שאינו טווי וארוג עי"ש.

¹²²¹ ובסוטה ז: פרש"י כהסבר ב' שהחבל עשוי מצורי דקל מסיב הגדל סביב הדקל וכרוך עליו עכ"ל ועי' פיהמ"ש לרמב"ם במס' ביכורים [ג ח] שנצר היינו ענף מלשון הפסוק [ישעיה יא א] ונצר משורשיו יפרה עכ"ל הרמב"ם שם וא"כ יתכן להסביר גם ערבה וגם דקל דלשניהן יש ענפים ומשניהן עושים חבלים.

ראש החבל, שלא יתן זה כנגד צווארו וזה כנגד רגליו והחבל מתקצר, והתחומין מתמעטין. עכ"ל¹²²².

וטעם שבדווקא נגד ליבו ולא נגד מקום אחר בגוף – כתב **בתפארת ישראל** משום שמשם נוח למוד :

ש. מה ההגדרה של גיא והר? ואיך מודדים לתחומי שבת מקום שיש בו גאיות הרים וגדרות ומדוע?

ת. **גיא והר** היינו מקומות שאינן שטח ישר אלא שוקעים – זה גיא או בולטים – זה הר.

לגבי מדידת התחום כשיש בו הרים וגאיות וגדרות הדין הוא כדלהלן :

א. **כשיש הר בתוך התחום** – כתוב **במשנה** שאם יכול להבליעו – יעשה כן והבלעה היינו שאם שטח ההר אינו גבוה מחמישים אמה יקח את החבל של חמישים אמה ויקשור ב' עמודים שהם בגובה ההר בב' קצות החבל ויעמיד עמוד אחד בצד זה של ההר ועמוד שני בצד השני של ההר וכך יחשב חמישים אמה בקו אווירי ולא יתמעט התחום מחמת השיפוע של ההר¹²²³.

ואם אינו יכול להבליעו דהיינו ששטח ההר במקום שבו הוא מודד גדול מחמישים אמה כך שאם יקשור החבל לב' עמודים לא יוכל לשים אותם משני צידי ההר – אבל יש בתחום העיר, באותו צד, מקום שבו שטח ההר לא יותר מחמישים – הדין הוא שמבליע את ההר שם ואח"כ חוזר מהעבר השני של ההר מול המקום שממנו מדד – וממשיך למדוד.

ואם אינו יכול להבליעו בשום מקום בתחום העיר – **אומרת המשנה שמקדד**¹²²⁴. והיינו שעומדים המודדים בצלע ההר זה מעל זה ומודדים אבל לא כמדידה במישור שבה מחזיקים שני המודדים חבל של חמישים אמה כנגד ליבם אלא לוקחים חבל של ד' אמות והתחתון מחזיקו כנגד ליבו והעליון – כנגד מרגלותיו וכך יוצא שהשיפוע של החבל מתמתן ומדידת התחום קרובה למדידה בקו אוירי.

¹²²² וכנראה צריכים להיות שני המודדים באותו גובה כנלענ"ד וצ"ע.

¹²²³ יל"ע איך מודדים את החלק שלפני ההר לדוגמא אם המדידה שלפני ההר הסתיימה כ-30 אמה לפני ההר – איך מודדים את ה-30 אמה האלו הרי החבל הוא של 50 אמה וצ"ע.

¹²²⁴ **פרש"י לעיל לה**: דקידור הוא מלשון ניקוב שרואים כאילו מתחת רגלי העליון יש נקב והעליון נכנס לתוכו כך שליבו של העליון כאילו נמצא איפה שרגליו וכשמחזיק החבל מול רגליו הווי כאילו מחזיקו מול ליבו. ועי' **בערוך** ערך קד שגורס "מקדדין" וגם כן מסביר שהכוונה לנקוב ועי' בספר **עלי תמר** על הירושלמי [מהג"ר יששכר תמר] ביכורים א ח שכתב "וני"ל שהביטוי קדד כמו גדד שהגימ"ל והקו"ף מתחלפות וגדד בכ"מ במקרא ובגמרא ביאורו חותך נוקב" **עכ"ל** ואכן מצינו במקרא [דברים יא א] לא תתגודדו ו**פרש"י** שם - לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם **עכ"ל** וא"כ גדידה הוא מלשון חיתוך וכן הוא **בברייתא** במכות כא. "שריטה וגדידה אחת היא, אלא ששריטה ביד וגדידה בכלי" וא"כ לקדד היינו כמו לגדד שזה לשרוט ולחפור.

ובגמ' יש ב' לישנות בדעת רבא באיזה שיפוע של הר מדברת המשנה כשאומרת שבהר לא מודדים ע"י החזקת חבל מול ליבם של המודדים אלא ע"י הבלעה [בפחות מחמישים אמה] או קידור [ביותר מחמישים אמה] **ללשנ"ק דרבא** – איירי במשנה **בהר המתלקט י' טפחים גובה בלא יותר מארבע אמות שיפוע** אבל אם בשביל י' טפחים גובה צריך ה' אמות של שיפוע – לא חשיב הר אלא מישור ומודדים כנגד ליבן. **ללשנ"ב דרבא** – **מתני' איירי במתלקט י' טפחים בה' אמות שיפוע**. ואם מתלקט י' ביותר מה' אמות – הווי מישור ומודדין כנגד ליבן ואם מתלקט י"ט בד' אמות ומטה – בזה לא מודדין בחבל כלל אלא אומדים את מקום השיפוע כמה הוא בקו אווירי.

ב. כשיש גיא בתוך התחום – אמרינן במשנה שגם בגיא – כמו בהר – אם הרוחב האווירי של הגיא הוא **עד חמישים אמה** – מבליעים ע"י חבל של חמישים¹²²⁵ ואם א"א להבליע במקום שמודד אבל במקום אחר באותו צד של העיר ובתחום העיר יש מקום שכן אפשר להבליע – מבליעו שם וחוזר למידתו. ואם רוחב האווירי של הגיא לכל אורך תחום העיר בצד זה הוא יותר מנ' אמה – מקדר.

ובגמ' [נח. – נח:] יש ב' מימרות של אמוראים בקשר לדין מדידת גיא:

מימרא א. של ר' יהודה **אמר שמואל** שאם חוט המשקולת יורד כנגדו¹²²⁶ מודדו מדידה יפה ופרש"י שאירי בדין מקדר – היינו כשהרוחב האווירי למעלה מנ' אמה אם מדרונו תלול כ"כ שאין רוחבו של כל המדרון יותר מד"א – אינו מקדר אלא מתעלם מרוחבו של המורד התלול ומודד רק את קרקעית הגיא.

ובטעם למה לגבי גיא לא מחלק רבא [ללשנ"ב] בין אם המדרון מתלקט י' מתוך ה' למתלקט י' מתוך ד' וגם במתלקט י"ט בתוך ד"א הדין הוא שמקדרין ולא סגי באומד ורק אם חוט המשקולת יורד כנגדו לא מקדרין – ע"י הערה¹²²⁷

מימרא ב. של ר' יוסף שדין המשנה בגיא – היינו כשעומקו של גיא¹²²⁸ עד אלפיים אמה ופרש"י שאם עמקו יותר מיכן אין מבליעין את הגיא אפי' אם הרוחב האווירי שלו הוא

¹²²⁵ וגם בגיא – כמו בהר – יל"ע איך מודדים את החלק שלפני הגיא לדוגמא אם המדידה שלפני הגיא הסתיימה כ-30 אמה לפני הגיא – איך מודדים את ה-30 אמה האלו הרי החבל הוא של 50 אמה וצ"ע.

¹²²⁶ ופרש"י [נח. ד"ה לא שנו] דהיינו שאם תשים חוט עם משקולת בשפת ההר או הגיא – והמשקולת מתגלגלת במדרון לא תתרחק המשקולת [בקו אווירי] יותר מד"א מכנגד שפת המדרון עכ"ד ויל"ע איך נדע כמה המשקולת התרחקה בקו אווירי משפת הגיא? וכנראה שכוונת רש"י לומר שאנו מרחיקים את המשקולת ארבע אמות משפת הגיא ע"י שאנו שמים אותה בסוף מוט באורך של ד"א שאנו שמים אותו בשפת הגיא.

¹²²⁷ ע"י **תוס'** [נח. ד"ה אין] וכן **לבוש** [שצט"ה ומובא במחציה"ש ס"ק ה' ובחיי אדם עו כ"א] שכתבו דלא חלקו בגיא אם מתלקט ה' מתוך ה' אמות או מתוך ד' או לא כיון דירידתו קלה.

¹²²⁸ היינו מהלך עומקו של גיא משפתו אל שפתו בין כתליו וקרקעיתו [ריטב"א].

פחות מחמישים וצריך לקדרו כאילו הוא יותר מחמישים¹²²⁹.

ואמרי בגמי שדין ר' יוסף הוא כדעת אחרים בברייתא אבל ת"ק ס"ל שדין המשנה הוא עד מאה.

ובטעם שלגבי הר לא אמרה הגמי חילוק אם גובהו אלפיים או מאה – עי' הערה¹²³⁰.

ג. כשיש גדר בתוך התחום – במשנה כתוב שבכה"ג מבליעים את הגדר דהיינו שקושרים את החבל לשני עמודים ומעבירים עמוד אחד מעל לגדר וכך מודדים חמישים אמה. ואילו בברייתא כתוב "הגיע לכותל ... אומדו והולך לו" והיינו שאינו מבליע בחבל כלל אלא משער כמה רוחב הכותל ולפי זה קובע את התחום והגמי מסבירה שמתני' איירי כשניחא תשמישתיה ופרש"י שנוח להילוך קצת, כגון מתלקט עשרה מתוך ארבע¹²³¹ עכ"ל [וכוונתו שהכותל משופע ונוח לטפס על גביו ובכה"ג מחייבים את המודדים לטפס על הקיר ולהעביר את אחד הכלונסאות לעבר השני של הכותל] וברייתא איירי כשלא ניחא תשמישתיה¹²³² דבכה"ג אין מטריחין אותו לטפס על הכותל אלא מודד לפי אומד.

הערה: כתב הרא"ש [סימן ו] דהקולא של מדידה בהר ובגדר ע"י אומד כשלא ניחא תשמישתיה - ישנה רק במקום שבניחא תשמישתיה יש דין הבלעה דהיינו שרחבם בקו אוירי הוא פחות מחמישים אמה, אבל במקום שאין דין הבלעה אלא דין קידור וכגון כשרחב ההר יותר מנ' אמה – לא סגי באומד אף במתלקט י' מתוך ד'. וכתב הביאווה"ל [שצט ד ד"ה ואם] שכן דעת הרמב"ם [שבת יח טו] **אבל הרשב"א** [בעבודת הקודש בית נתיבות ה יא ס"ק מא] חולק ואומר שדין אומד ישנו גם במקום שאין דין הבלעה וכן דעת רש"י שפירש דין אומד גם לגבי מקום שאי ניחא תשמישתיה דינו בקידור וכן דעת רבינו יהונתן.

להלכה – לגבי הר שרחב פחות מנ' אמה – פסק השו"ע שצט ד כלשנ"ב דרבא שדין הבלעה בהר הוא רק כשמתלקט י"ט מתוך ה' אמות אבל כשמתלקט י"ט מתוך ד"א – סגי באומד. וכתב בשו"ע עוד שאם חוט המשקולת יורד כנגדו – אין השיפוע עולה כלל למידת התחום

¹²²⁹ וכתב הריטב"א בהסבר דעת אחרים שלא מבליעין אם עמקו של הגיא אלפיים - כי מהלך עומקו של גיא משפתו אל שפתו בין כתליו וקרקעיתו אלפים אמה כשיעור תחום שבת, דכיון שאין הבלעתו יתירה על עיקר תחומו של שבת מבליעו ומבטלו, אבל יותר מאלפים אין מבליעו שלא יהא הטפל יתר על העיקר. עכ"ל ועדיין צ"ב מה טעמו של ת"ק שאומר שאפי' עומקו מאה אמה אין מבליעין.

¹²³⁰ כתב הלבוש [שצט ה] **שהר אין דינו כגיא לענין זה** ומודדו בחבל של ד' אמות כדי למעט מדרונו, אפילו הוא גבוה יותר מאלפים, דשאני הר דעלייתו קשה ואין דרך לעלות עליו הרבה, אבל גיא ירידתו קלה לפיכך חשבוהו למישור בפני עצמו, עכ"ד.

¹²³¹ נראה שזה ללשנ"ק דרבא בדף נח: דאמר לגבי הר שהא דמבליעין היינו במתלקט י"ט מתוך ד"א אבל לשנ"ב שם – הבלעת הר עושים כשמתלקט י"ט מתוך ה' אמות אבל אם מתלקט י' מתוך ד' – סגו באומד ומסתבר דה"ה לגבי כותל משופע.

¹²³² **ופרש"י** בכותל זקוף יותר מדאי, דכיון דלא חזו להילוך אין גובה שיפועו עולה למידת התחום. עכ"ל ועי' **ריטב"א** [ד"ה ופרקינן] דכוונתו דכיוון שבכה"ג דלא חזי להילוך – אין מודד את השיפוע כלל ויש למדוד רק את עובי ראש הכותל ואת זה נקל לעשות באומד **עכ"ד** אלא שיל"ע דמנ"ל שאין מודדין את עובי השיפוע כלל הרי רק לגבי "חוט המשקולת יורד כנגדו" אמרי הכי בגמי לקמן לגבי גיא? וצ"ל שסבר רש"י שכותל שאינו נח להילוך – בדרך כלל חוט המשקולת יורד כנגדו וצ"ע.

ולגבי הר שרחב יותר מנ' אמה – כתב **מִרְן** שמקדרו אף אם מתלקט י"ט מתוך ד"א ולא אמרי' שסגי באומד ומיהו אם חוט המשקולת כנגדו – גם בזה דינו כמו בהר שרחב פחות מנ' אמה שאין רוחב השיפוע עולה למידה כלל¹²³³.

וכתב **במשנ"ב** [ס"ק יז] **ובביאור"ל** [ד"ה ואם] דהא דפסק שברחב יותר מנ' מקדרו אף אם מתלקט י"ט מתוך ד' – זהו כדעת הרא"ש והרמב"ם [המובא בהערה שבסוף התשובה] אבל דעת הרשב"א ורש"י [גם הם מובאים בהערה הנ"ל] שגם כשרחב יותר מנ' אומדו והולך לו וכתב שכ"פ **הגר"א**.

וכתב **הביאור"ל** שם ד"ה ומתלקט שאם מתלקט י"ט מתוך ששה שנוח ההר מאוד להילוך דעת הרשב"א שבזה מודד ההר כשאר קרקע חלקה.

והיוצא מהנ"ל שיש ד' דרגות בשיפוע א. מתלקט י"ט מתוך שש אמות שאז מודד כקרקע חלקה כנגד ליבו ב. מתלקט י"ט מתוך חמש אמות שאז מבליע או מקדר ג. מתלקט י"ט מתוך ד"א שאז אומד ד. חוט המשקולת יורד כנגדו במרחק ד"א שאז לא מחשיב כלל את השיפוע¹²³⁴.

ויל"ע מה הדין במקרים הבאים: א. כשמתלקט י"ט בשיפוע של בין ה' לוי אמות ב. כשמתלקט י"ט בשיפוע שהוא בין ד' לה' אמות ג. כשמתלקט י"ט בשיפוע של פחות מד"א אך חוט המשקולת לא יורד כנגדו¹²³⁵ **ונראה לומר שבמקרה א'** מודד כדרכו כנגד ליבו ומה שאמר הביאור"ל ל"ו אמות" – כי רצה לדבר באמות שלימות אבל ה"ה כל שיפוע שהוא יותר מה' אמות **ובמקרה ב'** דינו כמתלקט ה' שמבליע בחבל שע"ג כלונסאות ומה שאמרה הגמ' דווקא מתלקט ה' – כי רצתה לדבר באמות שלמות **ובמקרה ג'** הדין שמודד באומד כמו במתלקט ד' ומה שאמרה הגמ' מתלקט י"ט מתוך ד – הכוונה עד ד' [כי ביותר מד' – מבליעין ולא אומדין].

ש. האם דין הבלעה וקידור נאמר רק בתחומין לענין שבת או גם במדידת תחומי ערי מקלט [שגם הם קולטין] וקרבת הרוג לעיר לגבי עגלה ערופה?

ת. בגמ' נח: א"ר נחמן אמר רבה בר אבוב שאין מקדרין לא בעגלה ערופה ולא בערי מקלט מפני שהם של תורה¹²³⁶. **ועי' רש"י** במשנה [נח. ד"ה בזו] לגבי מש"כ במשנה "בזו א"ר

¹²³³ כ"כ הביאור"ל [ד"ה אז] בדעת מרן.

¹²³⁴ ויל"ע איך מודד את המישור שבראש ההר ולכאוי' סגי באומד דהא בתלול לא הצריכוהו לטפס וכ"מ מהריטב"א גבי כותל המובא בהערה לעיל וצ"ע.

¹²³⁵ היינו שמראש ההר השיפוע הוא יותר מד"א.

¹²³⁶ ויל"ע אי בתחומין של ערי הלויים ג"כ אין מקדרין וכן בתחומין די"ב מיל למ"ד שהם דאוי'.

דוסתאי ב"ר ינאי משום ר"מ שמעתי שמקדרין בהרים" שהמילה "בזו" באה למעט ערי מקלט ועגלה ערופה כדמפרש בגמ' ¹²³⁷.

ואופן המדידה של תחומי ערי מקלט ובעגלה ערופה פרש"י [נח: ד"ה מפני] שלא משערינן בהו מידי, אלא מודדין הרים וגאיות כקרקע חלקה עכ"ל ומשמע שגם לא מבליעין ולא רק שלא מקדרין ועי' הערה ¹²³⁸.

מזשנה נח: עד מזשנה נט.

ש. מהו "מומחה" ומה דינו לגבי מדידת תחום שבת?

ת. רש"י במתני' פירש שמומחה היינו אדם הבקי במדידה. ודינו – אומרת המשנה [לפי גירסת רש"י רש"י] אין מודדין אלא מומחה ¹²³⁹ שרק הוא רשאי למדוד תחום שבת ¹²⁴⁰.

הערה: בתוס' [ד"ה אין] מביא את פירוש הר"ח שגרס במשנה "אלא מן המומחה" ופי' דרך ישרה ומכוונת כנגד העיר ומומחה מלשון ומחה על כתף ים כנרת (במדבר לד) ¹²⁴¹ עכ"ל והסבירו תוס' שלר"ח לא ילך לצדי העיר למדוד שם אלפים לפי שפעמים יש שם קרקע חלקה ונוח למדוד ואחרי כן יהיה צופה ובא לו כנגד העיר וצופה כנגד מידתו אין לו

¹²³⁷ ועי' גמ' לעיל לה: וברש"י שם ד"ה שמעתי - שר"מ עצמו ס"ל שתחומין דאוי' וממילא גם בתחומין לא מקדרין ולכן אמר ר"מ "שמעתי" היינו שזו דעת רבותיו ולא דעתו.

¹²³⁸ **ויל"ע** איך מודדין כותל לדעת רש"י האם גם בו לא מבליעין ומודדין את כל גובה הכותל ונראה דעכ"פ במקום שאין שייך למדוד כלל כגון כשחוט המשקולת יורד כנגדו – גם בדאוי' מבליעין וצ"ע בזה **ועי' שפת אמת שמקשה** על רש"י וז"ל וצ"ע מנ"ל די"ל דביכולין להבליע דהיינו עד נ' מבליעין **עכ"ל** וכוונתו דבגמ' אמרי' שלא מקדרין ומנ"ל לרש"י שגם לא מבליעין **ואולי י"ל** שרש"י הבין שאם לא מקדרין – כ"ש שלא מבליעין דהבלעה היא קולא יותר גדולה דהיא בקו אווירי לגמרי משא"כ קידור שלא תמיד הוא לגמרי בקו אווירי אלא לפעמים הוא קצת באלכסון **אלא שיל"ע** הא קי"ל [סנהדרין פו.] דסתם משנה ר"מ היא ור"מ ס"ל תחומין דאורייתא ובסתם משנה בסוגיין אמרי' שמבליעין בתחומין וא"כ משמע שגם לר"מ מבליעין וזה לכאוי' דלא כרש"י ועי' תוס' שבת לד. ד"ה לא קשיא שמוכיח דמתני' דבכל מערבין לעיל כו: היא גם לר"מ מדסתם משנה ר"מ עיי"ש אי"כ מוכח שס"ל לתוס' שזה כלל בכל הש"ס אולם י"ל שיש יוצאים מהכלל דמצינו סתם משנה שעירובי תחומין דרבנן – וכמו במשנה הבאה – שלא אמרו חכמים וכו' ואמרי' בגמ' שתחומין דרבנן וכן במשנה בכתובות כח. ואלו נאמנין להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן... ועד כאן היינו באין בשבת ואמרי' בגמ' שם שס"ל למשנה שם שתחומין דרבנן עיי"ש וצ"ע בזה.

¹²³⁹ **וצ"ע** למה כתב מודדין בלשון רבים ומומחה בלשון יחיד. **עוד יל"ע** מה המקור של לשון "מומחה" לרש"י ועי' בהערה הבאה.

¹²⁴⁰ ומה שאמרה הגמ' לעיל מב. היה מהלך ואינו יודע תחום שבת - מהלך אלפים פסיעות בינוניות, וזו היא תחום שבת" ואע"פ שהתם אינו מומחה – היינו בדרך ארעי אבל מדידה קבועה צריכה להיות ע"י מומחה. **ויל"ע** אי בדרך ארעי יכול גם לקדר ולהבליע בעצמו אע"פ שאינו מומחה.

¹²⁴¹ ונראה שגם לשון מחיאת כפיים (כמ"ש "נהרות ימחאו כף") היינו שמכה כף אל כף ונראה כמיישר את כפות ידיו]. **ויתכן שגם לרש"י** מומחה היינו מלשון ישר - שנתיישר שכלו בדבר והוא בקי בו.

לעשות כן משום דפעמים יש כנגד העיר הרים וגאיות שיש לו להבליע או לקדר¹²⁴² עכ"ל תוס' ועי' הערה¹²⁴³.

ולהלכה – פסק מרן גם כרש"י וגם כתוס' בשם ר"ח וז"ל [שצט ז] אין סומכין אלא על מדידת אדם מומחה שהוא יודע מדת הקרקע. עכ"ל ועוד כתב [שצט ד] וז"ל לא ימדוד אלא כנגד העיר. אפילו אם יש הרים וגאיות כנגדה, לא ילך מכנגדה בצדה שהוא ישר וימדוד שם ויחזור כנגד העיר לפי מדה שמדד שם, אלא ימדוד כנגד העיר. עכ"ל ועי' משנ"ב [ס"ק ח] שכתב בשם הפרישה [ס"ק ד] דמייירי דהגיא וההר אינו רחב כ"כ ויכול להבליעו בהחבל של נ' אמה אבל אם לא יכול להבליעו – וודאי שהולך הצידה – בתוך התחום – כדי להבליעו וחוזר למידתו וכמ"ש מרן בסעיף ו עכ"ל המשנ"ב אלא שצ"ע דהרי כתבו תוס' שילך כנגד העיר משום שפעמים שיש כנגד העיר הרים או גאיות שיש לו להבליע או לקדר עכ"ל תוס' ולקדר היינו כשרחב ההר או הגיא יותר מנ' אמה ובכל זאת דעת תוס' שלא ילך הצידה וצ"ע.

ש. מה פירוש דין המשנה "ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר שומעין למקום שריבה"?

ת. תנן במשנה "ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר - שומעין למקום שריבה" ואמרי' בגמ' שהכוונה "אף למקום שריבה" ופרש"י במשנה דמתני' איירי כגון שנמצאו סימני תחום קרן זה ארוכין ובולטין מכנגד סימני תחום קרן שכנגדו¹²⁴⁴. ו"שומעין למקום שריבה" היינו שמוציאין מידה הקצרה כנגדה עכ"ל והיינו שאזלינן בתר מקום שריבה

¹²⁴² מש"כ תוס' "או לקדר" צ"ע דהא אמרי' בבריתא [לעיל נח.] שאם אינו יכול להבליע במקום שמועד – הולך הצידה למקום שיכול להבליע וחוזר למידתו ורק אם לא יכול ללכת הצידה כגון בגיא מעוקם – אז מקדר ואילו תוס' אומרים שלדעת רבינו חננאל יש לקדר אף במקום שיכול ללכת הצידה ולהבליע וצ"ע ושו"ר שעמד בזה בספר גאון יעקב ונשאר בצ"ע.

¹²⁴³ והבינו תוס' בר"ח שדרך ישרה היינו שהיא כנגד העיר ואף אם איננה חלקה ויל"ע בזה דבר"ח שלפנינו וכן ברי"ף ובערוך שפירשו כהר"ח שמומחה היינו מלשון "ומחה" – וכולם פירשו שמומחה הכוונה מקום מיושר ולא כתבו כלל שהוא כנגד העיר ומשמע שאם יש דרך מיושרת וחלקה רק שלא כנגד העיר אלא בתוך תחום העיר – ימדוד במקום מיושר אף שזה לא כנגד העיר וגם לשון "ומחה אל כתף ים כינרת" הכוונה שם מחה – מלשון מישור וכן הבינו הרא"ש [סימן ז] ורבינו ירוחם [אדו"ח נב יח] בדעת הר"ח עיי"ש ועי' ב"ח שאכן כתב בדעת הר"ח שעדיף דרך מיושרת על פני דרך שהיא כנגד העיר אלא שכתב שהרי"ף חולק על ר"ח בזה ודלא כהרא"ש ורי"ו ובי"י שהבינו שהרי"ף ס"ל כהר"ח עכ"ל הב"ח אך לפי הר"ח שלפנינו [שלא היה לעיני הב"ח] מוכח שגם הר"ח ס"ל שבעי' דרך מיושרת אף שלא כנגד העיר וצ"ע בזה.

¹²⁴⁴ דדרך המודדין למדוד 2800 אמה בארבעת קרנות העיר ולמתוח משם חוט כנגד ד' רוחות העיר ואז יוצא שהחוט רחוק בד' הרוחות מכנגד העיר 2000 אמה שהרי התחום בקרנות העיר הוא ארוך פי 1.4 מהתחום כנגד העיר.

בלבד ולפיו משערים את כל תחום רוח זו ולא מתחשבים בשיעור הקטן¹²⁴⁵. **ובטעם הדבר** כתב רש"י "מפני שלא מתח מתחילה החבל כל צרכו ונתקצר, וצריך למותחו בכל כחו והכי תניא בתוספתא" ועיי' הערה¹²⁴⁶

ובסוף המשנה כתוב "שלא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל" והיינו שטעם שתלין לקולא הוא מפני שתחומין דרבנן. ולפי זה צ"ל שלמ"ד תחומין דאוי – לא תלין להקל בכה"ג. ומשנתנו ס"ל כר' יוסי ור"ש [לעיל לה]. דאית להו תחומין דרבנן¹²⁴⁷

הערה: מצינו בראשונים **עוד ג' דעות** בבאור דין זה **א. שיטת הרמב"ם** שמתני' איירי כשהיו לנו תחומי שבת מוחזקין [וכתב המשנ"ב (שצט כח) דהיינו כשאין ידוע לן שהחזקה הראשונה נעשה ע"פ מדידת מומחה] **ובא מומחה ומדד** [פ"י מדד שוב את מה שכבר היה מוחזק לנו] ריבה בתחום מהן ומיעט בתחום, שומעין לו בתחום שריבה, **עכ"ל הרמב"ם** וכתב **הכסף משנה** שמ"ש שומעין לו בתחום שריבה לרבותא נקטיה דאף ע"פ שהוא מיקל שומעין לו וכ"ש ששומעין לו בתחום שמיעט דהוי להחמיר: **עכ"ל הכסף משנה** ונראה שרש"י והרמב"ם לא חלוקים בדין דלכו"ע אם לא ידוע שהמודד הראשון היה מומחה [וכמ"ש המשנ"ב] – אזלי בתר המודד השני. **אלא שיל"ע** דכיוון שאין מודדין אלא מן המומחה אמאי יש לתלות שהמודד הראשון לא היה מומחה וצ"ע **ב. שיטת הרא"ש** [סימן ח] **שאת המקרה של ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר** מסביר כרש"י שמתני' איירי שהמומחה מדד בב' מקומות ברוח אחת וריבה במקום אחד ומיעט במקום אחר **אולם בדין חולק על רש"י** וכתב שהדין הוא שאף למקום שריבה תולין להקל ולא נאמר שטעה להאריך וכל שכן שתולין למקום שממעט להחמיר ולא אומרים שטעה אלא שמצא הר המתלקט י"ט מתוך חמישה ומדדו מדידה יפה¹²⁴⁸ **ומניח את הציון באלכסון** ממקום שריבה למקום שמיעט עכ"ד **ולדעת המשנה ברורה** [שעה"צ שצט יז] – **כן היא דעת תוס'**. **ב. שיטת תוס'** – כפי שהסבירה הגר"א וז"ל דלשיטת התוס' שם הכי פ"י אם מדד מב' רוחות דהיינו למזרח ולמערב וריבה ברוח א'

¹²⁴⁵ וצ"ל כמובן שאיירי שאין המודד לפנינו שיהא אפשר לשאול אותו מדוע לא יצאו המידות שוות ועיי' **תוס' ורא"ש** שמקשים עליו מה כוונת הגמ' "אף למקום שריבה" – הרי לרש"י אזלי רק לפי המקום שריבה וע"כ חולקים עליו [עיי' בהערה שבסוף התשובה] **ובהסבר רש"י** נראה לומר שכוונת הגמ' היא שיש להקל ללכת בשבת מחוץ לעיר לא רק כנגד מקום הקצר אלא אף כנגד מקום הארוך.

¹²⁴⁶ והיינו שתולין שההפרש היה מחמת שבמידה הקצרה לא משך החבל מספיק **ומשמע מרש"י** שאם ההפרש ביניהם גדול מההפרש שיכול להיות ע"י משיכה רפויה ומשיכה חזקה – לא שומעין למקום שריבה וצ"ע בזה **ועיי' בבאור הגר"א** [שצט ח ד"ה מדד] שכתב שפשוט שאם שמיעט במקום אחר מחמת שהיה שם הר המתלקט י' מתוך ו' שהדין הוא שמודד גם את שיפוע ההר ומחמת זה בצד זה יצא מידה פחותה – אזלי לפי המידה המרובה דהיאך אפשר שכל א' יצטרך למדוד ברוח א' בכל המקומות שבאותו רוח אלא כמש"ש שמותחין חוט שוה לכל אותו רוח.

¹²⁴⁷ ואע"ג דקיי"ל סתם משנה כר"מ י"ל שיש יוצאים מן הכלל ועיי' גיטין ד. "מהדרינן אר"מ, דסתם מתני' ר"מ" ומשמע שאין זה מוכרח שכל המשניות יהיו כר"מ אלא זה רצוי.

¹²⁴⁸ הרא"ש כתב כאן כלשנ"ק דרבא לעיל נח: שבמתלקט י"ט מתוך ה' אמות מודדין מדידה יפה וצ"ע דבסימן ו' פסק הרא"ש כלשנ"ב שם שבכה"ג מבליעין וכל לא הביא את הלשנ"ק וצ"ע.

וברוח הב' מיעט שומעין אף למקום שמיעט ולא יהיבין שם רק כפי שמדד ולא אמרינן שטעה אלא דתלינן בקידורין ובמדידה יפה: **ועי' ביאור"ל** שמסביר שלדעת הגר"א סוברים התוס' לדינא כפרש"י שאם ברוח אחת ריבה במקום אחד ומיעט במקום אחר – שומעין למקום שריבה ועי' בשעה"צ ס"ק יז שמקשה על הגר"א שבתוס' להדיא משמע כהסבר הרא"ש [דהיינו שאירי שבאותו רוח ריבה ומיעט ושמודדים באלכסון].

להלכה - השו"ע [שצט ח] כתב את דין המשנה לפי הסבר הרמב"ם וכתב **המשנ"ב** [ס"ק כט] דפשוט דמיירי כשאין ידוע לן שהחזקה הראשונה נעשה ע"פ מדידת מומחה דאל"ה אין שומעין להשני רק כשמרבה ולא כשממעט וכדלקמיה בס"ט¹²⁴⁹: **והרמ"א** שם הביא את דעת רש"י ואת דעת הרא"ש **ובמשנ"ב** [ס"ק לג] פסק כרש"י וכתב שכן היא דעת הגר"א עכ"ד והיינו שלדעת הגר"א תוס' מודים לרש"י שבב' מדידות ברוח אחת אזלי בתר המידה הגדולה.

ש. מה הדין בב' מומחים שמדדו באותו מקום ולאחד יצא שיעור התחום גדול יותר מהשיעור שיצא לשני ומדוע?

ת. **במשנה** תנן ששומעין למרובה ומסיימת שלא אמרו חכמים להחמיר אלא להקל [ועי' מש"כ בזה בתשובה הקודמת] **ובגמ' אמר אביי** ובלבד שלא ירבה יותר ממדת העיר באלכסונא והיינו שרק אם ההפרש בין השיעור הגדול לשיעור הקטן הוא לא יותר גדול משיעור ההפרש שנובע מחמת טעות בשיעור מידת האלכסון שאז אנו תולין שההפרש ביניהם הוא מחמת שהשיעור הקטן טעה בחישוב מידת האלכסון וחשב שהיא 2000 אמה ולא 2800 אמה¹²⁵⁰ אבל אם ההפרש גדול מהשיעור הנ"ל ואינו נובע מטעות בשיעור מידת האלכסון – יש למדוד מחדש¹²⁵¹.

ולגבי מהו שיעור ההפרש במידת התחום שנובע מזה שטעה המודד ומדד האלכסון בתחום של אלפיים – עי' הערה¹²⁵².

¹²⁴⁹ אלא שיל"ע כיון דאין מודדין אלא מן המומחה – מסתבר שגם הראשון היה מומחה ואמאי שמעינן לשני להקל וצ"ע בזה.

¹²⁵⁰ שהרי דרך מדידת התחומין היא שמודדים את האלכסון של העיר ואז מותחים קו ישר בין ב' האלכסונים – מצפון מזרח לדרום מזרח וזהו תחום מזרח ומזרח לדרום מערב זהו תחום דרום וכן הלאה [עי' משנ"ב שצט לו ומקורו מהגר"ז] ולכן אם המודד טעה ומדד את האלכסון בתחום של אלפיים – זה גורם שיטעה גם בחישוב של מידת התחום בכל רוח. וילע"ק איך קורה דבר כזה שמומחה טועה עד כדי כך לחשוב שתחום של הקרן הוא רק אלפיים אמה.

¹²⁵¹ ובכה"ג לא אמרי' ספיקא דרבנן לקולא דזה ספק שאפשר לבררו **וכמו כן** לא תלינן שההפרש הגדול נוצר מחמת שהממעט גם מדד באלכסון בשיעור אלפים וגם לא מתח מספיק את החבל דכנראה לא מצרפין אומדנות עד כדי כך כנלענ"ד.

¹²⁵² כשמודד את תחום האלכסון כאילו הוא אלפיים אמה – יוצא שמידת תחום כל רוח היא 1428 אמה

ולגבי מה הדין אם ההפרש בין המדידות קטן יותר מההפרש הנובע מחמת טעות במדת האלכסון – עיי' הערה ¹²⁵³

ממשנה נט. עד משנה ס.

ש. מהי "עיר של יחיד" ומהי "עיר של רבים" ומהי "עיר של יחיד ונעשית של רבים" ומהו "עיר של רבים ונעשית של יחיד"?

ת. לגבי מהי עיר של יחיד ומהי עיר של רבים - פרש"י דעיר של יחיד היינו שאין נכנסים בה תמיד ס' ריבוא ועיר של רבים היינו שנכנסים בה ס' ריבוא אך לא הווי רה"ר גמורה כגון שאין בה רוחב ט"ז אמה¹²⁵⁴ ועיר של יחיד ונעשית של רבים פרש"י דהיינו שנתווספו בה דיורין, או נקבעו בה שווקים [עד שנכנסים בה תמיד ס' ריבוא¹²⁵⁵] ועיר של רבים ונעשית של יחיד היינו שנתמעטו הנכנסים לה ואין בהם ס' ריבוא¹²⁵⁶

ובגמ' [נט:]: אמרי' שעיר של רבים אם יש לה רק פתח אחד – דינה כשל עיר של יחיד¹²⁵⁷

שהרי מידת צלע היא חמש שביעיות של מדת אלכסון ויוצא שההפרש בין התחום המוטעה לתחום האמיתי הוא 572 אמה. ועי' מג"א שצט"ו שכתב שההפרש אינו גדול מ-580 אמה ומובא במשנ"ב ס"ק לט וכוונתו למה שכתבתי. ועי' בשעה"צ שמביא מהב"י שיש מחשבין ההפרש כ-585 אמה וזה לפי היחס המדויק שמידת צלע אינה חמש שביעיות של מידת אלכסון אלא 70.716 אחוז של מידת אלכסון וא"כ אם מודד שאלכסון זה אלפיים – א"כ מידת תחום כל רוח היא 1414.32 אמות [2000 כפול 0.70716 שווה 1414.32] וההפרש בינה לבין אלפיים אמה - שזה התחום האמיתי של הרוח - הוא 585.68 אמה.

¹²⁵³ משמע בגמ' שבכה"ג ג"כ תולין בגדול והיינו שגם כן תולין שמדד מידת תחום האלכסון שהוא אלפיים אלא שלא מדד לגמרי באלכסון אלא בין אלכסון למאונך ולכן יצא לו מידה קטנה אך לא בהפרש כ"כ גדול כמו שאם היה מודד לגמרי באלכסון כנלענ"ד וצ"ע.

¹²⁵⁴ מה שפרש"י דאינה רה"ר גמורה – דאם הייתה רה"ר גמורה לא היינו מתירים לטלטל בעיר של יחיד ונעשית של רבים כנלענ"ד

¹²⁵⁵ ומשמע שעיר של רבים היינו שמתחילה היו בה ס' ריבוא [דאל"כ הרי נחשבת כעיר של יחיד ונעשית של רבים] ועי' תוס' רא"ש שכתב וז"ל ואם תאמר והיאך ימצא עיר של רבים מתחלתה וכי נתישבו בה ששים רבוא בבת אחת? ויש לומר דהכל תלוי בעירוב ראשון בשעה שהתחילו לערב אם היתה של רבים עכ"ל.

¹²⁵⁶ וא"כ לרש"י רק עיר שמתחילתה הייתה של ס' ריבוא – חשיבא עיר של רבים אבל עיר שמתחילתה לא היה בה ס' ריבוא – חשיבא עיר של יחיד וזה כמעט כל הערים שלנו דאף אם יש בהם ס' ריבוא – לא היו כך מתחילתן.

¹²⁵⁷ ועי' הגהות אשרי על הרא"ש סי' ט שמסתפק ביש לו רק פתח אחד אם יש לו לגמרי דין עיר של יחיד ואין מערבין אותה לחצאין או אין דינו ומערבין לחצאין וכו'. עכ"ל [את דברי הג"א כתבתי עפ"י הסבר החזו"א {פו (כב) טו} שספיקו של הג"א הוא על עיר של רבים שיש לה פתח אחד ודלא כהמצויין בדפוסים שלנו] ובחזו"א [שם] כתב וז"ל "ומיהו כיון דהורגלו לערב כלה הדין נותן דאין מערבין אותה לחצאין" עכ"ל ומשמע שכל עוד לא הורגלו כך – וכגון מיד אחר שנסתמה באשפה – יכול לערבה לחצאין וצ"ע לד"נא. ועי' גאון יעקב [נט: ד"ה לרש"י] דנקט בפשיטות דבפתח אחד אינו יכול לערב לחצאין [ועיי"ש דמ"מ להחשיב עיר שיש לה רק פתח אחד חשיב קולא דעדיף לאנשים לערב את כולה].

ופרש"י דרך אם יש לה ב' פתחים או יותר חשיבא של רבים דאז היא מפולשת¹²⁵⁸ ודמא לדגלי מדבר.

הערה: בפירוש המושג עיר של רבים ושל יחיד - כתבתי את התשובה לפי רש"י שפירש שעיר "של רבים" היינו שנכנסים בה ס' ריבוא ושל יחיד היינו שלא גרים בה ס' ריבוא. אבל הרמב"ן, הרשב"א והריטב"א בסוגיין כתבו ש"עיר של יחיד" היינו שהייתה שייכת ליחיד ו"נעשית של רבים" היינו שמכרה לרבים אבל עדיין שם בעליה עליה ולכן חשובה כמבוי אחד¹²⁵⁹ ועיר דשל רבים ונעשית של יחיד היינו שנמכרה ליחיד וע"י הערה¹²⁶⁰. וכתב בערוך השולחן [שצב א] שלפירוש הראשונים הנ"ל אין עיר של יחיד מצוי בינינו כלל:

ונחלקו הראשונים הנ"ל האם "עיר של יחיד ונעשית של רבים" איירי אפי' שמכרן לרבים לגמרי אלא שלא נשתכח שם בעלים הראשונים ממנה – זו דעת הרשב"א או שאירי שהבתים קנויין [לרבים] הם אבל דרכים וסרטיאות של יחיד הם והוא רשות שלו לבנות בהן כרצונו – זו דעת הרמב"ן והריטב"א.

להלכה – לגבי הסבר המושג עיר של יחיד ועיר של רבים - השו"ע [שצב א] מסביר כפירוש הראשונים הנ"ל שבהערה א' שעיר של יחיד היינו קנין יחיד ונמכרה לרבים. ומרן לא הכריע במחלוקת הרמב"ן והרשב"א מה הדין כשמכרה לרבים לגמרי ובמשנ"ב [ס"ק א] הביא בסתמא דעת הרמב"ן ובי"א את דעת הרשב"א וכתב בשעה"צ [ס"ק ב] שהריטב"א הכריע כהרמב"ן.

ולגבי כמה פתחים צריך כדי שיחשב עיר של רבים כתב מרן דיש לה שני פתחים שהעם נכנסים בזה ויוצאים בזה עכ"ל והיינו מפולש כפרש"י.

ש. האם אפשר לעשות בערים הנ"ל שיתוף מבואות אחד לכל העיר ומדוע?

ת. יש לחלק בין עיר שהיתה מתחילתה של יחיד [אף אם נעשית של רבים] לעיר שהייתה מתחילתה של רבים [אף אם נעשית של יחיד]

א. עיר שהייתה מתחילתה של יחיד [בין אם נעשתה של רבים ובין אם נשארה של יחיד] – כתוב במשנה שמערבין את כולה.

ונחלקו אמוראים בגמ' לגבי עיר של יחיד ונעשית של רבים שדינה כעיר של יחיד - אי זה

¹²⁵⁸ ומשמע שבעי' שב' הפתחים יהיו בב' צדדים.

¹²⁵⁹ ואם לא מכרה לרבים ואלו שגרים שם הם אורחים שלו וכדו' – בפטות כלל א"צ לעשות עירוב דהא הוא הבעלים היחיד.

¹²⁶⁰ מה שכתבתי שנמכרה ליחיד – כ"כ הרשב"א מובא במשנ"ב שצב ו ועי"ש בשעה"צ ס"ק ו. וצ"ל שהיחיד הזה השכירה לרבים דאל"כ א"צ כלל לערב דהא זה שייך לאדם אחד וכולם אורחים שלו כנלענ"ד וצ"ע.

דווקא בעיר כמו של ריש גלותא ששכיחי בה רבים גבי הרמנא¹²⁶¹ ומדכרי אהדדי¹²⁶² – זו דעת רב יהודה או ששרי בכל עיר של יחיד ונעשית של רבים משום דאיכא דרשה בשבת בבוקר וגם שם מדכרי אהדדי – זו דעת ר' נחמן.

ב. עיר שהייתה מתחילתה של רבים [בין אם נעשית של יחיד ובין אם עודנה של רבים] – כתוב במשנה דאין מערבין את כולה אלא צריך לשייר. וטעם הדבר – פרש"י דדילמא הדרא ומתעבדא של רבים ואתו לערובה כולה, ואסור לערב עיר של רבים בלא שיור, ואף על גב דאין בה רשות הרבים גמורה, שלא תשתכח תורת רשות הרבים, עכ"ל ועי' הערה¹²⁶³.

ונחלקו תנאים במשנה כמה צריך לשייר: לדעת רבי יהודה חמישים דיורין¹²⁶⁴ לדעת ר' שמעון ג' חצירות שבכל אחת ב' בתים וכמותו פסק רב בגמ' ובגמ' הובאה דעת רבי יצחק שסגי בבית אחת בחצר אחת.

להלכה – פסק מרן כרבי יצחק¹²⁶⁵ ששרי אפי' בית אחד בחצר אחת¹²⁶⁶.

ולגבי עיר של רבים שמערבה לחצאין – כתב הרמ"א [שצב א – עפ"י הסבר המשנ"ב ס"ק יג] שאם משייר מבוי שרחב י' אמה – בעי צוה"פ ואם משייר מבוי שאינו רחב י' אמה – אם משייר את כל המבוי – סגי בלחי או קורה בראשו להבדילו מהשאר אבל אם משייר חצי מבוי – בעי פס ד' או ב' לחיים. דאין לחי וקורה חשובים מחיצה באמצע מבוי.

¹²⁶¹ פרש"י אצל המושל, דהיינו ריש גלותא, ליטול רשות לדון ולהתיר בכורות ולסמוך עכ"ל והיינו ששכיחי בה תלמידי חכמים.

¹²⁶² ופרש"י דלא אתו למישרי של רבים והרי היא של רבים.

¹²⁶³ והיינו שצריך שיהא חלק אחד של העיר שלא יוכלו לטלטל ממנו אל חלק אחר של העיר כדי שלא תשתכח תורת רה"ר ודבר זה צ"ב וכי בעיר שהיתה של יחיד ועכשיו היא של רבים יש פחות חשש שאם נתיר לטלטל בה יבואו לטלטל ברה"ר מאשר בעיר שהייתה של רבים ועכשיו היא של יחיד ויש רק חשש שבעתיד תחזור להיות של רבים? הרי גם אם תחזור להיות של רבים נאמר דמדכרי אהדדי?

¹²⁶⁴ בפשטות הכוונה לחמישים בתים ולא סגי בחמישים אנשים וצ"ע בזה.

¹²⁶⁵ ומקורו מהרי"ף והרמב"ם שפסקו כמותו ועי' רא"ש [סימן יא] שכתב "ונראה לי שרב אלפס סובר דרבי יצחק הוא תנא וברייטא היא והלכה כדברי המיקל בעירוב. וסמך אההיא דאביי דלעיל [דף ס.]. דבי תיבנא לחודיה הוי שיור" עכ"ל אמנם תוס' [ס. ד"ה גמרא] כתבו שר' יצחק היה אמורא ושהגמ' הסתפקה אם שמע מתנא או שאמר מסברא וכתבו תוס' שלא לפסוק הלכה בא אלא לומר שכך הדברים נראין עכ"ל ולהלכה פסקו תוס' כר' שמעון שכמותו פסק רב. ויל"ע מה יעשו תוס' עם ראיית הרא"ש שמצינו שאביי שייר רק בי תבנא והרי אביי הוא בתראה וראוי לפסוק כמותו נגד רב ובפרט בעירוב שהלכה כהמיקל ולגבי עצם הדיון אם רבי יצחק הוא תנא או אמורא יש להעיר שאכן מצינו בש"ס סתם רבי יצחק שהוא תנא [עי' ברכות מח: ומכות יג: שמובא בברייתות] ומצד שני מצינו רבי יצחק שהוא אמורא [עי' ברכות לה: שאמר משום ר' יוחנן ובע"ז יד. שאמר משום ריש לקיש].

¹²⁶⁶ ובטור כתב דסגי בבית אחד ועי' דרישה שם ס"ק ב דס"ל דהגמרא דקאמר חצר לאו דוקא ושכן פסק רמ"א בסעיף ג אמנם השו"ע העתיק לשון הרמב"ם שכתב חצר עכ"ל הדרישה [והובא הדרישה בבאורא ד"ה ופילו ושם יש ט"ס וכתוב פרישה וצ"ל דרישה]. ויל"ע בדעת מרן מדוע בעי חצר הא אפי' בית תבנא סגי ושם אין חצר [ועי' ריטב"א שפסק ג"כ כהרמב"ם דבעי חצר ומחמת זה פסק שהא דבי תיבנא איירי שיש בו דירה עי"ש אמנם מרן שפסק בסעיף ג' שבי תבנא משיירים אותו אפי' שלא בעי עירוב דהיינו שאין בו דירה – קשה מדוע בעי חצר ולא סגי בבית אחד וצ"ע בזה].

ולגבי מה שנוהגים היום לערב כל העיר אף בעיר שלפי הסבר הראשונים בהערה שבסוף התשובה הקודמת - שכמותם פסק מרן [שצב א] – חשובה מעיקרה של רבים, כתב המג"א [שצב ב והובא במ"ב ס"ק ז] דאפשר דס"ל כרש"י דאין נקראים רבים פחותין מס' רבוא וכ"מ בהג"מ פ"ה עכ"ל וכתב בא"ר [ס"ק ב ומובא בשעה"צ ס"ק ז] דכבר נתבאר [ע"י סי' שמה א"ר סק"ד] דלא קיימא לן כרש"י והגהות מיימוניות וכמו שכתב ב"י [בסימן שמה] לכן נראה לי דרוב מקומות [הבונה] משיירן לעצמו דרכים והוי של יחיד כדלעיל, או יש בתי נכרים דהוי שיור כמו שכתב הר"ן [בתשובות] סימן כ'¹²⁶⁷: עכ"ל וע"י בערוך השולחן שצב ב שכתב שתירוצים הנ"ל דחוקים והוסיף ולי נראה שאין שום התחלה לקושיא זו דזה שהצריכו חכמים שיור זהו בערים שלהם שהיו מוקפות חומה סביב העיר ולא נחסר שם רק העירוב ובזה צריך שיור להיכר כמ"ש אבל בערים שלנו שאין מוקפות חומה ואסור לטלטל בעיר אלא שאנו עושין אותה כמוקף ע"י צורות פתחים וכשנתקלקל אחד מצורות הפתח מכריזים שאסור לטלטל א"כ אין לך היכר גדול מזה והכל רואים הצורת הפתח שבכל קצוות העיר ושתיכף אחר הצורת הפתח אסור להוציא ואין לך היכר גדול מזה [ועוד דבלא היקף חומה אין בית מסויימת לקצה העיר וממילא שיש בתים אחרי הצורת הפתח והם השיור]: עכ"ל אלא שעדיין צ"ב בישובים המוקפים גדר אמאי אין משיירים ואולי י"ל שסומכים על שטחי הזרעים שמשירין אותן.

וכן לגבי מה שנוהגין היום לעשות עירובים מהודרים בחלק משכונות העיר דחוששים שאין העירוב העירוני מועיל מחמת אנשים שאינם שומרי תורה הגרים בעיר יל"ע דלכאוי לשיטת רש"י שהערים שלנו הם עיר של יחיד – א"כ אין לערבן לחצאין עכ"פ לאורך הרחוב שבו לכל הלישנות בר' פפא אין מערבין לחצאין [שהרי הרחוב שייך לכל תושבי העיר] אלא שרי לערב רק כל מבוי בפני עצמו וצ"ל דסומכים על שיטת הנו"ב [תניינא או"ח לט סוד"ה ולכן] שגויים [וה"ה יהודי שאינו מודה בעירוב] לא אוסרין מחמת דריסת רגל עי"ש [וע"י בתשובה הבאה בנושא זה] וכן סומכין על זה שלשיטת הפוסקים שערים שלנו חשיבי של רבים מתחילתן – שרי לערב לחצאין.

ש. עיר של יחיד שיש רחוב שחוצה אותה מצפון לדרום ויש מבואות שפתוחים לאותו רחוב מב' צדדיו - האם אפשר לחלק את העיר לכמה שיתופי מבואות?

ת. הברייטא המובאת בדף נט. מתייחסת לב' אפשרויות של חלוקת העיר לכמה שיתופי מבואות.

א. **עירוב העיר לחצאין** והיינו שיהפכו את הרחוב לרה"י ע"י ב' לחיים לר' יהודה¹²⁶⁸

¹²⁶⁷ אלא שלפי זה צריך לעשות היכר למה שמשירין שהוא מחוץ לעירוב – ע"י רמ"א שצב סוף סעיף א ומשנ"ב שם ס"ק יג ולכאוי גם בזה לא נזהרין ואולי י"ל שסגי במה שעושין היכר לשטחי הזרעים שלמעלה מב"ס שלא מערבין אותן וצ"ע.

¹²⁶⁸ משמע קצת בברייטא שע"י הלחיים נעשה רה"י לר' יהודה אולם ע"י בגמ' יב: שנחלקו רבה ורבא האם

[ולחכמים בעי' דלתות ננעלות] ואח"כ יחלקו את הרחוב¹²⁶⁹ חציו לצד צפון וחציו לצד דרום ואת זה שוללת הברייתא ואומרת "שאין מערבין אותה לחצאין" וטעם הדבר אומרת הגמ' [נט: עפ"י פרש"י ד"ה אלא] משום שלכל בני העיר יש דריסת רגל ברחוב הראשי ולכן א"א לחלק את הרחוב שחלק יהא לאנשי צד אחד – דהא אותו חלק שייך גם לאנשי הצד השני ואסרי אהדדי. ורש"י [נט: ד"ה ואין] כתב טעם אחר אמאי אין מערבין אותה לחצאין – דכיון דמעיקרא חדא היא¹²⁷⁰, אסרי הני אהני, והויא כמבוי ששכח אחד מן החצירות ולא נשתתפה בו, דאסרה אכולהו עכ"ל ועי' הערה¹²⁷¹

ונחלקו הלשנות בגמ' בדעת ר' פפא האם כוונת הברייתא היא רק שאסור לחלק את הרחוב לאורכו אבל לרוחבו שרי כי נאמר שהחצי הצפוני של העיר אינו משתמש עם החצי הדרומי של הרחוב הראשי וע"כ אין לו דריסת רגל בו – זו דעת לשנ"ק או שגם לרוחבו א"א לחלק לשניים דחשיב שיש דריסת רגל לבני החלק הצפוני בחלק הרחוב הדרומי – זו דעת הלשנ"ב ולגבי אם עשו רק חלק אחד של הרחוב לרה"י והחלק השני נשאר רה"ר – האם יכול לערב את החלק שהוא רה"י לבדו וכן מה הדין כשכל הרחוב רה"י אבל חלק אחד של הרחוב יש בו גוים שלא שכרו מהם רשות – האם יכול לערב את החלק שיש בו רק יהודים עי' הערה¹²⁷².

זה רה"י בגלל הלחי או שזה רה"י מחמת שס"ל לרבי יהודה שב' מחיצות דאוי' ולחי הוא רק להיכר.

¹²⁶⁹ היינו שיעשו לאורכו צוה"פ

¹²⁷⁰ כנראה כוונתו שהדרך לערב את כולה יחד וכמ"ש רש"י בדף נט: ד"ה מבוי

¹²⁷¹ נראה דבעי' לב' הטעמים דמטעם זה שרה"ר כולם מעורבים בה ולא מסתלקים זה מזה – לכן גם עשיית "דקה" באמצע רה"ר לא תעזור דמ"מ אסרי אהדדי [וכדמוכח בגמ' שרק בראשי המבואות מהני עשיית דקה דהתם לא עוברים כל בני העיר במבוי] ומיהו אין טעם זה מספיק דהא בעיר שהייתה מתחילה של רבים – כן חלקים את רה"ר לארכה או לרחבה ולכן כתב רש"י גם את הטעם שמעיקרא חדא היא וכוונתו שכבר הורגלו לערב יחד וכמ"ש רש"י נט: ד"ה מבוי. ומיהו הטעם השני לבד גם לא מספיק שהרי לראשי המבואות מהני דקה ולרה"ר החוצה את העיר לא מהני דקה כדמוכח בגמ' ולכן בעי' גם לטעם הראשון שכולם משתמשים בה כנלענ"ד וצ"ע.

¹²⁷² לגבי רחוב שחלק ממנו הוא רה"ר אם אפשר לערב את החלק שהוא רה"י – עי' ריטב"א [נט: ד"ה ואיכא] בשם הרמב"ן שהוכיח מדאפשר לערב קטע של רה"ר הנמצא בין ב' בתים [כדאמר'י בברייתא המובאת בסוגיין לדעת ר' יהודה – וגם רבנן מודו אם עושה דלתות הננעלות כדאמר'י לעיל ו:] – מוכח שאין לך אוסר על חבירו משום עירוב אלא ביכול לערב עמו ולא עירב, אבל אם החלק השני של הרחוב לא יכול לערב – וכגון שהוא רה"ר – אינם אוסרים על החלק השני של הרחוב אע"פ שיש להם שם דריסת רגל.

ולגבי רחוב שכולו רה"י אבל בחלק ממנו גרים נכרים ולא שכרו מהם אם אפשר לערב את החלק שבו גרים רק יהודים – עי' שו"ת נודע ביהודה [תניינא או"ח לט סוד"ה ולכן] שכתב וז"ל אפילו עיר המוקפת כולה [היינו שכולה רה"י] רק שיש ביניהם נכרים האוסרים עליהם ואותן רחובות שאין ביניהם נכרים עשו צה"פ ועירבו שג"כ אותן שבחוץ אינן אוסרים עליהם שג"כ לא היו יכולים לערב עמהם עבור בתי נכרים האוסרים עליהם ואף שיכולים לקנות רשות לא מקרי זה יכול לערב שאולי לא ירצו הנכרים להקנות או להשכיר רשות. עכ"ל ועי' חזו"א צה (לא) ס"ק יח – יט שחולק על הנו"ב וס"ל שנכרים כן אוסרים בכה"ג דהא גם בעכו"ם אמרי' בדף עה: שרגל האסורה במקומה אוסרת אולם מתיר כשעשו צוה"פ לרוחב הרחוב דבכה"ג אפשר לסמוך על לשנ"ק דר' פפא שמתיר אף כשבחלק השני יכולים לערב ומי"מ עדיף שהחלק שאינו מעורב לא יהא רה"י שאז וודאי יש להקל לערב את החלק שהוא רה"י [וכדברי

ב. עירוב כל מבוי ומבוי בפני עצמו והיינו שהרחוב הראשי אינו מתערב עם אף חלק מהעיר – ולכל בני העיר אסור לטלטל בו והמבואות יערבו כל אחד בפני עצמו וכל בן מבוי יטלטל במבוי שלו ואת זה אומרת הברייתא שכן אפשר לעשות שכן אין לבן מבוי אחד דריסת רגל במבוי אחר. והגמ' מוסיפה שבעיר של יחיד [שהורגלו לערב יחד ולאחר מכן החליטו לערב כל מבוי בפני עצמו¹²⁷³ – רש"י] – לא סגי ששימו בראש המבוי לחי או קורה אלא צריך לשים שם "דקה" ופרש"י דהיינו פתח נמוך בראש המבוי¹²⁷⁴ דעייז גלו אדעתיהו לאסתלוקי כל חד מחבריה.

ולגבי אי מהני דקה גם בשביל לערב לחצאין עי' בהלכה שבסוף התשובה.

הערה א: בפירוש המושג דקה – כתבתי שפרש"י שהוא פתח נמוך. ויש לציין שתוס' חולקים ומפרשים שזו מחיצה גבוהה ד"ט [זו הגירסא שלפנינו וכ"כ מהרש"א. ובמהרש"ל גרס בתוס' גבוהה י"ט] וכתבו תוס' שפרש"י בסוף פרקין [לגבי עיר שיושבת בשפת נחל ויש לפניו דקה] שדקה – מחיצה¹²⁷⁵ וגם הרי"ף פי' כתוס' דכתב שהיא איצטבא. אך לא כתב את גובהה. ויל"ע לפירוש תוס' לגירסת מהרש"ל שהדקה גבוהה י' – אמאי קרי לזה "דקה" ולא קרי לזה "פס ארבעה" כמו ששנינו לעיל יב. לגבי פסי חצר ששם הוא רחב ד' וגבוהה י' עיי"ש וצ"ע.

הערה ב – כתב השו"ע [שצב ה] שעיר שאינה מוכשרת במחיצות – יכול לערבה לחצאין עכ"ד והיינו שאינה נחשבת כמבוי אחד שחלק ממנו לא עירב.

להלכה לגבי לערב עיר של יחיד ונעשית של רבים מבוי מבוי בפני עצמו – פסק מרן [שצב ד] שישמו דקה בראש כל מבוי ופסק [בסעיף ד] כפירוש הראשונים **שבהערה א'** שדקה היינו מצבה וכתב **המשנ"ב** [ס"ק כב] שסגי שתהא גבוהה ד' [ודלא כמהרש"ל] ובעי שתהא גם רחבה ד'.¹²⁷⁶ וכתב **במשנ"ב** [ס"ק כו ומקורו מהגר"א] דה"ה שמהני גם צורת הפתח. וכמו כן מהני גם שני לחיים אם המבוי אינו רחב י' [עי' שו"ע שצב ו ומ"ב שם ס"ק כט]

ולגבי לערבה לחצאין לאורך הרחוב – פסק מרן [שצב ד] שאסור וכתב **המג"א** ס"ק ח ומובא במשנ"ב ס"ק כד שלא מהני דקה דהא יש שם דריסת רבים¹²⁷⁷ ולגבי אי מהני צוה"פ עי' הערה¹²⁷⁸.

¹²⁷³ הריטב"א הנ"ל] עכ"ד עיי"ש.

¹²⁷⁴ ומשמע שאי לא הורגלו לערב יחד – א"צ דקה ויל"ע אי בכה"ג גם יכול לערב לחצאין את הרחוב הראשי.

¹²⁷⁵ עי' בספר **עצי אלמוגים** על השו"ע [שצב י] שהכוונה שלא נחא תשמישתיה.

¹²⁷⁶ וז"ל רש"י שם "מחיצה ארבע אמות גובה על פני העיר" ובד"ה דקה [שם] כתב שדקי דעלמא, - סגי להו בגובה ארבעה טפחים.

¹²⁷⁷ ויל"ע אי מלבד דקה – צריך לשים גם לחי שגבוהה י' דהא דקה אינה לחי שהרי אינה גבוהה י'

¹²⁷⁸ פי' והרבים שייכים למבוי זה ולא מעורבים בו ולכן אוסרים אותו וכן מוכח בברייתא שהתירה לערב מבוי מבוי ואסרה לערב לחצאין והרי במבוי מבוי אמרה הגמ' שאיירי שעשה דקה ומוכח

ובמחלוקת הלישנות בדעת ר' פפא אי שרי לחלקה לרוחב הרחוב שחוצה את העיר - לכאוי יש סתירה בזה בדעת מרן בין מש"כ בב"י למש"כ בשו"ע. דבב"י [שצב ו] פסק להדיא כלשנא בתרא דר' פפא שגם לרוחב הרחוב הראשי אין לחלק עיר של יחיד ובשו"ע [שם] הביא את דברי מהר"ם מרוטנבורג המובא ברא"ש שסובר כלשנ"ק שיכול לחלקה אלא שיעשה פס ארבעה או שני פסין שני משהויין נחלקים אלו מאלו ואם הוא רחב מעשר אמות, עושה צורת פתח. ועי' בביאור"ל [ד"ה זה] שמציין לכמה אחרונים שהקשו את הסתירה הזו וכתב וז"ל שהמובחר בתירוץיהם הוא שהמחבר בסעיף ו' לא פסק כמהר"ם מרוטנבורג הנ"ל אלא רק הביא את לשונו אבל לא לגבי חילוק לרוחב הרחוב שחוצה את העיר אלא לגבי דקה שעושין בראש מבוי שזה גם הלשנ"ב מודה ששרי לעשות ודעת הרמ"א - לפסוק כלשנ"ק וכפסק מהר"ם מרוטנבורג שיכול לחלק לרוחב הרחוב וכתב הרמ"א וז"ל "ואלו יוצאים בשער זה ואלו יוצאים בשער זה ואין להם דריסת הרגל זה על זה" ומשמע שמהני רק אם אכן אין להם דריסת רגל זה על זה ויל"ע אי צריך שגם בחול לא תהא להם דריסת רגל זה על זה.

ולגבי איזה היכר יעשה לרוחב הרחוב לדעה ששרי לחלק לרוחב הרחוב – אם הרחוב רחב פחות מ' אמות - כתב הרמ"א שסגי בלחי או קורה ובמג"א [ס"ק יא ומובא במ"ב ס"ק לב] חולק וכותב שבעי' פס ד' או ב' משהויין [אבל לחי או קורה לא מהני באמצע מבוי דאמצע מבוי דינו כאמצע חצר שלא מהני בה לחי או קורה - שעה"צ ס"ק ל] וברחב י' אמות לכו"ע בעי' צוה"פ [אבל פס ד' או ב' משהויין לא מהני בפרצה של יותר מ' אמות].

ש. מה הדין בעיר של רבים שהייתה של רבים מתחילתה – שחוצה אותו רה"ר מצפון לדרום האם אפשר לערב את העיר לחצאין [אחר שנשים דלתות ננעלות בראשי הרחוב] ולחלק את הרחוב לאורכו שחציו למזרח וחציו למערב ומדוע?

ת. מרש"י נט. ד"ה ואין מערבין אותה לחצאין – שכתב לגבי עיר של יחיד ורה"ר עוברת בתוכה "דכיון דמעיקרא חדא היא, אסרי הני אהני" – משמע שבעיר של רבים שהייתה של רבים מתחילתה – שרי לערבה לחצאין והיינו אפי' לחלק את הרחוב הראשי לאורכו [דהא בגמ' משמע שעירוב לחצאין שדברה בו הברייתא היינו לחלק לחצאין את הרחוב הראשי ולב' הלישנות איירי בחלוקה לאורך דגם ללשנ"ב איירי גם בחלוקה לאורך] דהרי בכה"ג מעיקרא לאו חדא היא דהא מעיקרא עשו שיור לעיר. וטעם שלא אמרי' שאסרי בני צד מערבי על צד המזרחי ולהיפך – עי' הערה¹²⁷⁹.

שבחצאין גם זה לא מהני.

¹²⁷⁸ עי' משנ"ב שצב כד שבעי' מחיצה שגבוהה י"ט עכ"ל ומשמע שצוה"פ ג"כ לא מהני.

¹²⁷⁹ צ"ל שלדעת רש"י בשביל לאסור בעי' תרתי לגריעותא – שהיו מערבין אחד ושיש דריסת רגל זו

ש. חצר שבמבוי שאינה רוצה להשתתף עם המבוי – מה צריכה לעשות כדי שלא תאסור את כל המבוי?

ת. בגמ' אמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא: אחד מבני מבוי שעשה דקה לפתחו [ופרש"י לפתח חצירו] - אינו אוסר על בני מבוי. ופרש"י דגלו דעתיה דאסתלק¹²⁸⁰ וא"כ הפתרון הוא לעשות דקה בפתח החצר¹²⁸¹.

ש. עיר של רבים שהיו בה ב' פתחים זה כנגד זה אך אחד מהם נסתם ע"י אשפה – האם דינה כעיר של רבים? ומה הדין אם פונתה האשפה ומדוע?

ת. בגמ' אמר אביי שעיר של רבים שפתח אחד שלה נסתם ע"י אשפה ואח"כ הוסרה האשפה – בזמן שסתום הרי הוא כעיר של יחיד ומערבין את כולה דהרי אין לה אלא פתח אחד¹²⁸² ובזמן שפונתה האשפה הרי היא חוזרת להיות עיר של רבים ואין מערבין את כולה דהרי יש לה ב' פתחים.

הערה: כתב הרשב"א בעבודת הקודש בית נתיבות ב ד ס"ק מח שאירי שנסתם הפתח באשפה של רבים וכ"כ הריטב"א בסוגיין והוסיף דבשל רבים ל"ח שיפנוה כדקי"ל בפרק קמא עכ"ד ובזה מובן אמאי כשנסתם מערבין את כולה ולא דמי לעיר של רבים ונעשית של יחיד שאין מערבין את כולה – דהתם מצוי ששוב תיעשה של רבים וחישי' להא.

להלכה – פסק השו"ע [שצב ב] את דין אביי הנ"ל וכתב המג"א [ס"ק ו] נ"ל דוקא אשפה של רבים כמ"ש סי' שס"ג סכ"ט [שם כתוב שאשפה של רבים אין דרך לפנות] עכ"ל והיינו כדברי הרשב"א והריטב"א הנ"ל בהערה שבסוף התשובה ובמשנ"ב [ס"ק יז] הביא את דברי המג"א הנ"ל והוסיף עוד שאיירי שהאשפה סותמת מקום הפתח ואין רבים עוברים שם¹²⁸³.

על זו. ועי' רשב"א שכתב ששיור בעיר של רבים שרי אף שיש דריסת רגל ברחוב לאלו שמשיירים אותם – משום שעם אלו א"א לערב דהא חייבים לשייר וא"כ הווי בכלל מש"כ הרמב"ן שמי שא"א לערב איתו אינו אוסר בעירוב מחמת דריסת רגל עיי"ש עכ"ד הרשב"א אלא שלפי זה יל"ע אי רק מי שמחויבים לשייר אותו לא אוסר אבל אם משיירים יותר מנ' דיורים לת"ק וג' חצירות לר"ש וחצר אחת לרבי יצחק – אכן אוסרים והיות נראה דכוונת הרשב"א דכיוון דחייבים לשייר אפי' חצר אחת – א"כ אפי' אם משייר הרבה לא אמרי' דאסרי אהדדי כנלענ"ד וצ"ע בזה.

¹²⁸⁰ וצ"ע הא חצר היא מקום של רבים ולא של יחיד ולמה נקט ר' אידי בלשון יחיד.

¹²⁸¹ ועי' משנ"ב [שצב כו] לגבי דקה בפתח של מבוי – דה"ה דמהני צוה"פ עכ"ד ומסתמא ה"ה בדקה שעל פתח חצר.

¹²⁸² ולכן ר' חייא בר אשי עירב את כולה כשהייתה האשפה שם.

¹²⁸³ ובשעה"צ כתב שמקורו מהלבוש ועי' בלבוש שכתב וז"ל ואם יש לה שני פתחים ויש אשפה לפני אחד מהם, הרי הוא כאילו אין שם אלא פתח אחד, כיון שאין הולכין דרך האשפה. עכ"ל וא"כ אין זה סתימה ממש אלא שאין דרך ללכת שמה ועי' בשעה"צ שצ"ל גבוה י"ט וצ"ע בזה.

ש. מהו "סולם" ומה הדין בעיר של רבים שיש לה פתח בצד אחד וסולם בצד אחר – האם זה נחשב שיש לה ב' פתחים או פתח אחד?

ת. "סולם" הוא כלי שעולין ויורדים בו ועיי' הערה¹²⁸⁴

ולגבי האם זה נחשב כפתח - נחלקו בזה אמוראים בדעת רב רבה אמר משמו של רב¹²⁸⁵ שחשיב פתח ואסור לערב את כולה ואילו ר"נ אמר בשם ר' אדא בר אהבה אמר רב שסולם אינו נחשב פתח לחומרא אלא רק לקולא ולכן שרי לערב את כולה^{1286 1287}

להלכה – פסק מרן [שצב ב] כר' נחמן.

ש. מהם "אנשי מרפסת" ו"אנשי חצר" והאם יכולים אנשי המרפסת ואנשי החצר לערב בנפרד אלו מאלו ומדוע?

ת. "אנשי מרפסת" היינו אנשים שגרים בקומה שניה של בנין [שבשלשון חז"ל נקראת "עליה"] והבנין הוא ארוך ויש בכל קומה כמה דיירים. ובקומה השניה יש מרפסת שדרכה עוברים בני כל הדירות שבקומה השניה אל סולם שאיתו יורדים אל החצר. והאנשים הגרים בקומה הראשונה נקראים "אנשי חצר"

ולגבי אם יכולים לערב בפני עצמן – בגמ' אמר ר' נחמן אמר שמואל שאם שמו דקה לרגלי בסולם – יכולין לערב בנפרד ואם אין דקה לרגלי הסולם – אינם יכולים לערב בנפרד משום שאז בני המרפסת יאסרו על בני החצר את הטלטול בחצר¹²⁸⁸ ואומרת הגמ' דדברי ר' נחמן

¹²⁸⁴ עיי' רש"י לקמן עז: ד"ה ששליבותיו [ועיי' גם בערוך השולחן שעב כג שביאר את דבריו] – שפ"י שיש ב' סוגי סולמות – הסולם הרגיל בחז"ל הוא מה שאנו קורין מדרגות והיינו שאין אוויר בין השלבים [וכל שלב מונח על הקצה של השלב הקודם] ויש סולם ששליבותיו פורחות והיינו שהשליבות מונחות זו על גב זו ואוויר ביניהם [וזה מה שאנו קורין סולם].

¹²⁸⁵ רבה לא היה תלמיד של רב שהרי רב נפטר לפני שרבה נולד [עיי' איגרת ר"ש גאון שרב נפטר בשנת תקנח (אין זה מניין שנים לבריאת העולם אלא למשהו אחר) ורבה נפטר בגיל ארבעים בשנת תרלא א"כ כשנפטר רב – רבה עוד לא נולד]. אלא רבה היה תלמיד של תלמידי רב – ר"ה ור"נ.

¹²⁸⁶ ועיי' רש"י [ס. סוד"ה תורת] שכתב לגבי סולם שרחב י' אמות וז"ל דלחומרא לא אמרינן דליבטליה למחיצה, דכל בעירובין להקל עכ"ל ומשמע שמעיקר הדין סולם שרחב י' אמות דינו כפרצה ורק לגבי דיני עירוב חצירות עירוב תלינן כאילו יש כאן מחיצה כשזה לקולא. וממילא גם לגבי סולם שרחב פחות מ' אמות נראה שמעיקה"ד דינו כפתח ורק לגבי דיני עירובי חצירות אמרי' שלקולא מחשיבים אותו כמחיצה. ויל"ע האם בכל סולם אמרי' שמעיקה"ד הוא פתח או שזה תלוי בהטיה שלו – וכמו לגבי תל שאם מתלקט י"ט מתוך פחות מד"א חשיב מחיצה מעיקה"ד וצ"ע.

¹²⁸⁷ ועיי' בספר גאון יעקב שבקולא דחשיב מחיצה – יש גם חומרא – שאסור לערבה לחצאין. ואי אפשר לומר שנקל לגבי לחצאין שהווי פתח ולגבי לערב כולה דהווי מחיצה [כמו שהקלנו שהווי פתח לגבי חצירות ומחיצה לגבי עיר של רבים] – דכאן זה סתרי אהדדי דכל ההיתר לערב לחצאין זה רק מחמת שאין דרך לערב את כולה. ועל כן צריך לבחור קולא אחת – או שנחשבת פתח והווי של רבים או שלא נחשב פתח והווי של יחיד ועדיף לבחור את הקולא דלא הווי פתח והווי של יחיד [דבד"כ מעדיפים לערב את כולה בעירוב אחד – הערת המגיה בספר גאון יעקב].

¹²⁸⁸ מחמת שיש להם דריסת רגל בחצר. ואפי' רבנן דר"ע [במשנה לקמן עה.] שס"ל שרגל המותרת

אלו – שכשאינן דקה הפנימית אוסרת על החיצונה - הם רק כשאין המרפסת גבוהה י"ט מהחצר כך שגם ללא הסולם יש פתח בין המרפסת לחצר אבל אם המרפסת גבוהה י"ט מהחצר – א"כ לא אמרינן שיחשב הסולם פתח לחומרא וכשעירבו בני מרפסת ובני חצר כל אחד בפני עצמו - אין הפנימית אוסרת על החיצונה. **ומוסיפה הגמ'** דהא דמהני דקה ברגלי הסולם להפריד בין המרפסת לחצר אע"פ שאינה גבוהה ממנה י"ט – היינו כשיש מחיצה בגובה י"ט בין המרפסת לחצר אלא שיש במחיצה פתח שרוחבו אינו עולה על י' אמות דבכה"ג מהני דקה ברגלי הסולם

וא"כ לסיכום לדעת ר' נחמן הדין הוא כך :

א. אם המרפסת גבוהה י"ט מהחצר - יכולין לערב שניים וגם לערב אחד. דכשמערבין שניים אין הסולם נחשב פתח וחשיב שאין להם דריסת רגל בחצר וכשמערבין אחד חשיב הסולם פתח ויכולות לערב יחד.

ב. אם המרפסת אינה גבוהה י"ט מהחצר ויש לה מחיצה בגובה י"ט שמבדילה אותה מהחצר אלא שיש במחיצה פתח לחצר שאינו ברוחב י' אמות ובו יש סולם - אין בני החצר יכולין לערב בפני עצמן דהמרפסת אוסרת עליהן שהרי אינה גבוהה מהם י"ט ויש לה פתח לחצר ויש לה דריסת רגל בחצר¹²⁸⁹ אא"כ בני המרפסת ישימו דקה לפני הסולם שאז הם מסתלקים מהשימוש בחצר בשבת.

ג. אם המרפסת אינה גבוהה י"ט מהחצר – אם אין למרפסת מחיצה בגובה י' וכן אם יש מחיצה בגובה י' אבל יש בה פרצה לכיוון החצר ברוחב י' אמה – המרפסת נחשבת כחלק מהחצר ולא יכולה לערב בפני עצמה ולא מהני שבני המרפסת ישימו דקה לפני הסולם דדקה שלפני הסולם אינה סותמת את הפירצה - **כל זה לדעת ר' נחמן**.

אבל לדעת רבה – סולם נחשב לפתח גם לחומרא ולכן גם אם המרפסת גבוהה י"ט [דהיינו מקרה א' שכתבתי בסיכום של דין ר' נחמן] – אם רוצים בני המרפסת ובני החצר לערב כל אחד בפני עצמו - בעי' שישימו בני מרפסת דקה לפני הסולם

הערה: הרמב"ם [עירובין ד טו] כתב בסתמא שאין בני מרפסת אוסרין על בני חצר ולא הצריך לעשות דקה ולא חילק בין גבוהה י' לאינה גבוהה י' ומשמע שאף כשאינה גבוהה י'

במקומה אינה אוסרת שלא במקומה – מודו בבני מרפסת שאוסרין על בני חצר אף אם הם מותרין במקומן, דבני מרפסת ובני חצר טפי שייכי אהדדי מבני שתי חצירות הפתוחות זו לזו [ריטב"א].
¹²⁸⁹ ודריסת רגל של בני מרפסת אוסרת אף אם עירבו במקומן אף לרבנן דר"ע במשנה לקמן עה. דסבירא להו שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת אף בחצר שיש לה בה דריסת רגל – מ"מ מרפסת שאני דשייכי אהדדי טפי - ריטב"א [ונראה כוונתו כי משתמשים בחצר ולא רק עוברים בה כנלענ"ד וצ"ע] **ועי' רמב"ם** המובא בהערה שבסוף התשובה שפוסק בסתמא שאין המרפסת אוסרת ומשמע שאף אם יש לה דריסת רגל אינה אוסרת וכמו חצר פנימית שהלכה כרבנן דר"ע שאינה אוסרת כשמותרת במקומה וכ"פ מרן וכל זה דלא כסוגיין וצ"ע.

ויש לה מחיצה עם פתח שאינו רחב י' אמות – א"צ לעשות דקה אלא דין מרפסת כדין כל חצר פנימית שאם מותרת במקומה אינה אוסרת את חצר החיצונה שיש לה בה דריסת רגל. [ובהלכה טז כתב דין דקה לגבי עמוד שבחצר ולא שייך כלל לסוגיין] **וכתב הב"י** [שעה ג] ולא ידעתי למה השמיט הרא"ש מימרא זו¹²⁹⁰ וגם הרמב"ם שהזכירה לא כתב החילוקים שנאמרו בה עכ"ל והיינו שכתב בהלכה טו בסתמא שאין בני מרפסת אוסרין על בני חצר ולא חילק בין גבוהה י"ט לאין גבוהה י' ויש בה מחיצה י' שבה בעי' דקה.

להלכה – במחלוקת רבה ור' נחמן פסק **מרן** [שצב ב] כר' נחמן. ופסק [שעה א] כהרמב"ם [המובא בהערה שבסוף התשובה] שלא הביא החילוקים בין אם המרפסת גבוהה י' לאינה גבוהה י' ומשמע שגם באינה גבוהה י' ויש מחיצה י"ט ופתח במחיצה – יכולין לערב שניים וא"צ דקה. ועי' משנ"ב [שעה א] שכתב שכשאינה גבוהה י' הוזה כחצר אחת עכ"ד והוא מיירי כשאין מחיצה י' כלל או שפרוצה י' אמות.

ש. כותל שבין ב' חצירות ויש בו סולם – האם יכולין לערב שניים? ומה הדין אם רצפו בסולמות לרוחב י' אמה? ומדוע?

ת. אם יש בו **סולם אחד** – שאינו רחב י' אמה] לכו"ע יכולין לערב שניים ויכולים לערב אחד – דהרי זה נחשב כפתח לקולא וקי"ל שב' חצירות שיש ביניהם פתח – יכולים לערב שניים ויכולים לערב אחד

ואם רצפו בסולמות לרוחב י' אמה – בזה נחלקו אמוראים. **לדעת רבה בשם רב** – סולם נחשב כפתח גם לחומרא ולכן חשיב שיש פה פתח יותר מ"י אמות דהווי כפרצה ובכה"ג לא יכולים לערב בנפרד ואילו **לדעת שמואל וכן דעת ר' נחמן אמר רב** – סולם לא נחשב כפתח לחומרא ולכן לא הוי כפרצה יכולין לערב שניים אמנם לקולא – נחשב פרצה ולכן יכולין לערב אחד.

להלכה – פסק מרן **כשמואל** דכתב בסימן שצב סעיף ב שלא נחשבים הסולמות כפרצה אף אם רחבים יותר מ"י אמות אמנם לקולא – כתב מרן [שעב ח] שחשיב סולם כפתח והיינו כשמואל.

ש. עיר של רבים שצריך לשייר בה מקום שלא מערבים אותו עם העיר – האם צריך לשייר דווקא מקום שראוי לערב אותו עם העיר או שסגי לשייר מקום שאין ראוי לעירוב עם העיר ומדוע?

ת. אביי הסתפק בזה לגבי בית שאין לו פתח אל העיר¹²⁹¹ אי מהני לשייר אותו מאחר

¹²⁹⁰ יל"ע דהרא"ש הזכיר מימרא דר' נחמן וז"ל [סוף הלכה י'] ואנשי חצר ואנשי מרפסת שלא עירבו זה עם זה אינן אוסרין זה על זה עכ"ל וא"כ הרא"ש הוא כמו הרמב"ם שהזכיר רק בלי החילוקים בין גבוהה י"ט לאינה גבוהה שאז בעי' דקה ושלא תהא פרצה י' אמות.

¹²⁹¹ היינו שפתחו הוא מחוץ לצורת הפתח [או החומה] שמקיפה את העיר ועושה אותה רה"י.

שאינו ראוי לעירוב עם העיר [דבשביל לערב עם העיר בעי' שיהא פתח מהבית לעיר] ולבסוף למד ממעשה דמר בר פופידתא מפומבדיתא דשוויה¹²⁹² שיור לבית התבן שלו בפומבדיתא וזה למרות שבעל בית תבן אינו צריך להשתתף בעירוב וא"כ ה"ה שמקום שאינו ראוי לעירוב – מועיל בתור שיור.

ש. מהי שאלת הגמ' "חדשה מהו" ומהי שאלת הגמ' "כעין חדשה מהו" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. שאלת הגמ' **חדשה מהו** היינו האם עיר ששמה חדשה - שיש בה נ' דיורין ולדעת ר' יהודה במשנה נעשית שיור לעיר הגדולה שלידה – האם גם הגדולה נעשית שיור לה והיא יכולה לערב את עצמה בלא שיור או שצריך לשייר בה חלק שלא יערב עמה? ופשטה הגמ' שאכן הגדולה נעשית לה שיור.

עוד שאלה הגמ' **עיר שהיא גדולה כעיר חדשה** שיש בה נ' דיורין ואינה סמוכה לגדולה – האם צריך לשייר בה או לא **ופרש"י** עיר קטנה אחרת של חמישים דיורין ואינה סמוכה לגדולה **עכ"ל** [ועי' בהערות שבסוף התשובה] ואומרת הגמ' שנחלקו בזה ר' הונא ור' יהודה חד מיניהו אמר שדינה כשל רבים וצריכה שיור¹²⁹³ חד מיניהו אמר שדינה כשל יחיד וא"צ שיור.

הערה א: **משמע מרש"י** שנידון הגמ' הוא על עיר של רבים שיש בה רק חמישים דיורין האם צריכה שיור וצ"ב דהא רש"י פירש במשנה שעיר של רבים הינה עיר שיש בה ס' ריבוא? וצ"ל שכוונת רש"י היא **כפירוש הרא"ש** [סימן יא] שפירש שאירי בעיר של רבים שנתמעטו דיוריה כ"כ עד שלא נשאר בה אפי' חמישים דיורין – ושאלת הגמ' היא האם בכה"ג דינה ככל עיר של רבים ונעשית של יחיד שדינה כעיר של רבים שמא תיעשה שוב של רבים או שבכה"ג שנתמעטו כ"כ הדיורין – ל"ח ששוב יתרבו עד ס' ריבוא.

הערה ב: פשטות דברי הגמ' משמע ששאלת הגמ' לגבי חדשה וכעין חדשה היא לשיטת ר' יהודה שאמר שהשיור צ"ל כעיר חדשה וע"ז שואלת הגמ' "חדשה מאי" "כעין חדשה מאי" אבל לשיטות ששיור הוא ג' חצירות או אפי' חצר אחת – פשוט שפחות מנ' הווי רבים ועי' **בית מאיר** שכתב שכן משמע מדהשמיטו הרי"ף והרמב"ם לדברי הגמ' "חדשה מהו כעין חדשה מהו" ונשאר בצ"ע על השו"ע שפסק ששיור הוא אפי' חצר אחת ומ"מ פסק שמתחת לנ' דיורים לא הווי של רבים עכ"ד הבית מאיר¹²⁹⁴.

¹²⁹² לא מבורר מהגמ' האם אותו מר בר פופידתא היה חכם והוא זה שהחליט לשייר את מקום בית התבן או שכוונת הגמ' שהחכם שבעיר שייר את בית התבן של מר בר פופידתא אבל הוא עצמו אינו חכם. ועי' בספר **סדר הדורות** שכתב בערך שלו "ולא ידעתי אם חכם הוא".

¹²⁹³ ויל"ע כמה שיור צריכה.

¹²⁹⁴ **ויש להעיר** שהרא"ש כן הביא אבעיא זו ופשטה לקולא – וזה למרות שהרא"ש גם כן פוסק כר' יצחק

להלכה - פסק מרן [שצב ז'] שער של רבים שנתמעטה ועמדה על חמשים דיורים, א"צ שיור. והיינו כפירוש הרא"ש [המובא בהערה א' שבסוף התשובה] ¹²⁹⁵.

משנה ס. עד משנה סא.

ש. מה הפירוש דברי המשנה "מי שהיה במזרח ואמר לבנו ערב לי במערב" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. נחלקו אמוראים בפירוש דברי המשנה הנ"ל ר' יצחק מסביר ש"במזרח" הכוונה למזרח של בנו וע"י הערה ¹²⁹⁶ **ורבא בר שילא** מסביר ש"מזרח" הכוונה למזרח ביתו ואמר לבנו שיערב במערב ביתו. **והדין בזה** הוא שאם הוא נמצא יותר מאלפיים מעירובו ותוך אלפיים מביתו אין עירובו עירוב ואז קונה שביתה בביתו שאליו הוא בתוך אלפיים ואם נמצא תוך אלפיים מעירובו ויותר מאלפיים מביתו [וע"י בתשובה הבאה כיצד זה שייך במציאות] – אסור לביתו ומותר לעירובו ¹²⁹⁷.

ואם נמצא תוך אלפיים גם לביתו וגם לעירובו – ע"י הערה ¹²⁹⁸

ואם נמצא יותר מאלפיים גם מביתו וגם מעירובו – ע"י הערה ¹²⁹⁹

דסגי בשיור של בית אחד ועכ"ל דס"ל דמחלוקת רב יהודה ורב הונא בעיר של נ' דיירים שנתמעטה - היא גם **להלכה** דלא מסתבר שיחלקו שלא **להלכה** וכמו כן לא מסתבר שהם פסקו הלכה כת"ק דהא רב – שהוא רביה דר' הונא – פסק כר' שמעון אעכ"ל דס"ל לר' הונא ור' יהודה שגם לר' שמעון ור' יצחק אין משיירין בעיר של פחות מנ' אמה וכ"פ הטור וש"ע אמנם עדיין יש מקום לקושיית הבית מאיר דהא השו"ע היה צריך לפסוק כב' עמודי ההוראה שהם הרי"ף והרמב"ם ולא כהרא"ש ואולי י"ל דהשמטה של הרי"ף והרמב"ם אינה הכרעה נגד דברים מפורשים של הרא"ש וצ"ע בזה.

¹²⁹⁵ וע"י בספר **בית מאיר** על השו"ע שמקשה הא מרן פסק כהרמב"ם ש"עיר של רבים" היינו שקנויה לרבים וא"כ לא היה צריך להסביר כהרא"ש שאיירי שהייתה של רבים ונתמעטה אלא יכול להסביר שעדיין היא של רבים ונשאר בצ"ע. וע"י בהערה ב' שבסוף התשובה עוד קו' של הב"מ.

¹²⁹⁶ וע"י **בפסקי הרי"ף** דהיינו שהיה עומד במזרח בנו ואמר לבנו לערב לצד מערב שלו [היינו שיערב איפה שהבן נמצא שזה מערבית למקום שהאבא נמצא], וכגון שהיו עומדין שניהן לצד מערבה של עיר ושניהן עומדין בשדה **עכ"ל** ובכה"ג שייך שיהא יותר קרוב לביתו – וכגון שנמצא תוך אלפיים לביתו ושייך שיהא קרוב יותר לעירובו כשעומד תוך אלפיים לעירובו.

¹²⁹⁷ וכתב התפא"י וז"ל אסור דקתני אין ר"ל דאסור לילך לביתו דאלמה לא, הרי עכ"פ ביתו הוא תוך ב' אלפים מעירוב, אלא ר"ל שאסור מדין ביתו ודחשבינן ב' אלפים לכל צד ממקום עירובו ולא ממקום ביתו.

¹²⁹⁸ כתב התפא"י וז"ל וה"ה דאפי' היו ביתו ועירובו תוך אלפיים ממקומו נמי דינא הכי [שאזלינן בתר עירובו] דכיון דרצה שיקנה מקום עירובו, נתבטל תחומיו שסביב לביתו, רק נקט בסיפא ולביתו יותר מכאן אגב רישא עכ"ל.

¹²⁹⁹ בכה"ג לא יזוז ממקומו שהרי לא קנה שביתה בשום מקום ודינו כהאומר שביתתי תחת האילן ולא סיים מקום דקי"ל לעיל בברייתא [נ:]: שלא יזוז ממקומו כי במקומו לא קנה שהרי אמר שקונה במקום עירובו וגם במקום עירובו לא קנה שהרי רחוק ממנו אלפים. וע"י **רש"י שמקשה** אמאי נמצא תוך אלפים לביתו קנה שביתה הא אמר שקונה במקום עירובו **ותירץ** דמסתמא בביתו ניחא ליה למיקני בשאין עירובו עירוב **עכ"ל** **וברבינו יהונתן על הרי"ף** [יח. ד"ה ואסור] תירץ דהתם פשע ששם עירוב רחוק יותר מאלפיים ממנו אבל הכא הרי איירי שאמר לבנו לשים עירוב ובנו שם את העירוב רחוק אלפים ממנו

להלכה - בב"י [ת"א א] מביא רק את תירוצו של רבא בר שילא וכן פסק **להלכה** בשו"ע. אמנם נראה שר' יצחק ורבא בר שילא לא פליגי בדין ורק בפירוש המשנה.

ש. כיצד שייך במציאות שאדם יהא במזרח ביתו ובנו יערב לו במערב ביתו ובכל זאת יהא האדם קרוב לעירובו יותר מלבתו?

ת. הגמ' מסבירה בכגון דקאי ביתיה באלכסונא. ופרש"י שביתו נמצא באלכסון בינו לבין עירובו [ואז - במקרה שהוא במזרח ועירובו במערב] משוך עירובו למערב יותר מביתו ואף על פי כן פעמים שהאלכסון רב, והרי ביתו רחוק ממנו יותר מעירובו עכ"ל¹³⁰⁰.

ש. הנותן עירובו ממזרח לעיר – עד היכן יכול ללכת בתוך העיר ובמערב העיר ומדוע?

ת. **במשנה** כתוב שמה שנשכר הוא שמפסיד ופרש"י כגון אם הרחיק את העירוב מהעיר אלף אמה לצד מזרח – ועל ידו יכול ללכת 3000 אמה למזרח העיר – מפסיד עי"ז אלף אמה ממערב לעיר ויכול ללכת ממערב לעיר רק אלף אמה. והעיר עצמה נחשבת כולה כד' אמות¹³⁰¹. **ובגמ' מובאת ברייתא** שאומרת שמפסיד את העיר ומסבירה הגמ' שהברייתא איירי במקרה שהעיר גדולה מאלפיים אמה – שתחום העירוב נגמר באמצע העיר – ובכה"ג אין העיר נחשבת כד"א אלא יכול ללכת רק עד אמצע העיר וזוהי כוונת הברייתא שמפסיד את העיר ואילו המשנה מדברת כשתחום העירוב נגמר בסוף העיר – והיינו שכל העיר בתוך אלפיים אמה לעירוב – ואז נחשבת כל העיר כד"א ותחום העירוב נמשך אל מעבר לעיר¹³⁰².

עכ"ד ועי' משנה ברורה [סימן ת"א ס"ק ג] דיש קולא בדברי רבינו יהונתן – שאם אכן השליח הוא שפשע – קנה המשלח במקומו אף אם רחוק מביתו ולא כפרש"י שאמר שכשלא קרוב לביתו לא יזוז ממקומו **ועי' ביאור הלכה** [ת"א א ד"ה ונשאר] שיש גם חומרא בדברין דלדבריו אם הניח בעצמו העירוב במקום מסוים בקולו ובשבת נזכר האבא שמקום שביתתו רחוק מאלפיים מעירובו – אכן לא יזוז ממקומו אפי' אם נמצא תוך אלפיים לביתו ולהלכה - מסיק **במשנה ברורה** שלעת הצורך יש לסמוך על רבינו יונתן לקולא [שיש עוד ראשונים כמוהו – ר' אחאי גאון ור' שמואל בן נטרונאי וראב"ן] והיינו היכן שהשליח פשע ולא המשלח שאז קונה שביתה במקומו **ובביאור** "ל מסיק שיש לסמוך על רש"י לקולא [שגם תוס' וריטב"א ס"ל כוותיה וכן פסק הרמ"א תח ד] דהיכא שפשע אבל נמצא סמוך לביתו - קונה שביתה בביתו **עכ"ד וא"כ יש לסמוך גם על רש"י וגם על רבינו יהונתן לקולא ורק אם יש תרתי לריעותא** - שגם פשע וגם רחוק מביתו אלפיים אמה – אמרי' שלא יזוז ממקומו.

¹³⁰⁰ ולתירוץ זה צ"ל שמה שכתוב במשנה "הוא במזרח" היינו בצפון מזרח [או בדרום מזרח] מביתו ומש"כ "עירובו במערב" – היינו בצפון מערב [או בדרום מערב] מביתו.

¹³⁰¹ **ומשמע מרש"י** שגם הד"א האלו לא מורידים מתחום שבת ולכן יכול ללכת אלף אמה ממערב לעיר ולא רק 996 אמה **וכ"כ רבינו יונתן** על הרי"ף וז"ל ואף על פי שאנו אומרים שכל העיר כארבע אמות דמ"א אין אנו רוצין לומר שנחשוב אותה כד' אמות ויפסיד מן האלף של צד מערב אותן ד' אמות אלא כוונתו לומר שאין העיר כלל מן החשבון עכ"ל **אמנם הרמב"ם** כתב שמורידים ד"א מהתחום שלו מחמת העיר וכ"פ **מרן** [תח א].

¹³⁰² וכתבו **תוס'** שדין דמתני' דמה שנשכר למזרח מפסיד למערב – הוא רק לדעת ר"א ור' יהודה במשנה לעיל מה. גבי ישן מחוץ לתחום שלתרווייהו אין לו יותר מד"א [ונחלקו ר"א ור"י האם בוחר

ואומרת הגמ' שדין זה **מתאים למה שאמר ר' אידי בשם ריב"ל** שהמודד אלפיים אמה מעירובו וכלתה המדידה בסוף עיר – העיר נחשבת כד"א ואם כלתה באמצע העיר – אין לו אלא חצי העיר **ור' אידי עצמו אמר** שדברים אלו הם דברי נביאות דמה לי כלתה בחצי העיר, מה לי כלתה בסוף העיר. ופרש"י שהוא כמתנבא מפני הגבורה, שאינו נותן טעם לדבריו ואי לאו דגמיר להו מרביה לא הוה אמר כי האי מילתא בלא טעמא עכ"ל ומשמע בגמ' שדעתו של ר' אידי שבתרוויחו תחום העירוב צריך להיות בסוף אלפיים¹³⁰³ ולגבי אי ר' אידי חולק לדינא על ריב"ל – עיי' הערה¹³⁰⁵.

הערה א: נחלקו ראשונים כשכלתה המידה באמצע העיר – האם גם כשלן בעיר אין לו ללכת יותר מאמצע העיר – זו דעת **הרמב"ם** [עירובין ו א-ב]¹³⁰⁶ או שבכה"ג שלן בעיר יכול ללכת את כולה ורק אין לה דין ד"א לענין שישלימו לו עליה השאר – זו דעת **הטור** וכן דעת **מהר"י** בתוד"ה אין.

הערה ב במקרה שכלה תחום בקצה העיר – שהעיר נחשבת כד"א – כתב רבינו יהונתן שגם צדדי העיר הרחוקים מהעירוב יותר מאלפיים אמה חשובים כד"א.

להלכה – פסק **מרן** [בסי' תח סעיף א] כר' יהושע בן לוי. **ובמחלוקת הרמב"ם והטור** המובאת בהערה א שבסוף התשובה – פסק **מרן** [שם] **כהרמב"ם** וכן פסק **הא"ר** [המובא בשעה"צ ס"ק יא - יב] ועיי' **במג"א** [ס"ק א] - עפ"י הסבר **הביאור** [ד"ה רחוק] בדעתו - שמסביר בדעת הרמב"ם שכשכלתה מידתו באמצע העיר וביתו נמצא אחר המקום שכלתה

לו ד"א לצד אחד או שיש לו ב' אמות לכל רוח] וה"ה גבי נותן עירובו יסברו שיש לו במקום העירוב רק ד"א ומה שנשכר הוא מפסיד שכן יורד לו מקום העיר שהוא ד"א אבל לר"מ שאומר שיש לו במקום העירוב ח' אמות [היינו ד"א לכל רוח] – א"כ נשכר יותר ממה שמפסיד שאם נתן עירובו למזרח העיר ד' אמות חוץ לעיבורה של עיר הרי הולך למזרח ח' אמות ואלפים ולמערב אלפים פחות ד' אמות מה שהעיר נחשב לו **עכ"ד תוס'** אמנם **בתוס' הר"פ** תי' בשם הר"ר יצחק ממוטריקאר"ט דלמ"ד דמקום עירובו הוי ד' אמות לכל רוח כמו כן נימא לדידי [דהעיר] חשבינן לי' ד' אמות לכל רוח דהיינו ח' אמות, דהא בהא תליא, דלעולם הויא העיר כמקום העירוב. עכ"ל ולפי זה למערב יהא לו אלפיים פחות שמונה וכ"כ **בתוס' רא"ש**.

¹³⁰³ כן מוכח ממה שאמרה הגמ' שר' אידי מעמיד את המשנה של אנשי עיר גדולה וכו' – בנותן העירוב בעיר אבל במודד והעיר הינה בתחום עירובו – לא תנן. משמע שבמודד דעתו היא שלא נחשבת כד"א אלא כפי מידתה.

¹³⁰⁴ **ועיי' תוד"ה אין** שכתבו בשם מהר"י שבדין המשנה דמה שנשכר הוא מפסיד דמשמע שהעיר היא כד"א – מודה ר' דימי כי במתניי איירי שהוא לן בעיר ואז מודה ר' דימי שאם כלתה מידתו בסוף העיר חשובה כד"א.

¹³⁰⁵ **בחינושי הרשב"א** כתב וז"ל דרב אידי גופיה לאו לאיפלוגי עליה קאמר אלא דמתמה אדיניי מנא ליה עכ"ל וכ"כ **בחי' הר"ן** שר' אידי לא חולק על ריב"ל עיי"ש.

¹³⁰⁶ וז"ל הרמב"ם "אף על פי שחזר למדינה ולן בביתן ..., לפיכך כשהוא מהלך ממקום עירובו למחר אלפים אמה כנגד המדינה אינו מהלך במדינה אלא עד סוף מדתו." ולגבי מה הדין לדעת הרמב"ם כשביתו נמצא בעיר בחלק שמחוץ לתחום עירובו – עיי' במג"א [תח א] והבאתי את דבריו בהלכה שבסוף התשובה עיי"ש.

מידתו – גם להרמב"ם הווי עירוב דהרי יכול להגיע בביה"ש אל עירובו ובכה"ג מוכח מהרמב"ם עירובין ו' א' שהווי עירוב, אלא שאחר שיצא מתחום עירו מחמת עירובו – שוב לא יכול לחזור לביתו בעירו שנמצא מחוץ לתחום עירובו והרמ"א פסק כתוס' והטור וכתב במשנ"ב [ס"ק יב] על דברי הרמ"א - "וכ"כ הב"ח ושאר אחרונים". וכן פסק בחזו"א [ליקוטים קט טז] כהרמ"א אולם בביאור "ל משמע שכן יש להחמיר כהא"ר [וצ"ע שבמשנ"ב כתב בפשיטות שהב"ח וש"פ פסקו כהרמ"א ולא מציין לעי' בביאור"ל ששם משמע שיש להחמיר כהא"ר וצ"ע] ועי' בשעה"צ [ס"ק יא] שכתב שאין למחות בהמקילין כהרמ"א אבל דבריו רפויים מאוד ורוב הפוסקים חולקים על זה והוסיף עוד שגם להרמ"א יש לאדם להיות בביתו בביה"ש מלבד זה שישן בביתו עכת"ד השעה"צ עי"ש.

ולגבי צדדי העיר בצפון ובדרום היוצאים מתחום אלפיים אמה - ברמ"א פסק כרבינו יהונתן המובא בהערה ב' והוסיף הרמ"א שיש להתיר גם אלפיים שמחוץ לעיר מצפון ומדרום לעיר ובביאור"ל הביא כמה אחרונים שהסבירו שההיתר שהוסיף הרמ"א איירי כשהעיר עצמה נמצאת כולה ברוחב תחומו – שאז נותנים לה גם אלפיים לצדדים ועי' מג"א ס"ק ג' [ומובא במ"ב ס"ק כ'] שתמה על זה שא"ז לא התיר ר' יהונתן ועי' ביאור"ל שקשה לסמוך על רמ"א להקל באלפיים שמחוץ לעיר בצפון ובדרום ורק בעיר עצמה יש להקל. מיהו המיקל כהרמ"א [עפ"י הסבר האחרונים הנ"ל] בשעת הדוחק - יש לו על מי לסמוך עכ"ד הביאור"ל.

ש. הנותן עירובו בעיר הסמוכה לעירו הנמצאת בתוך תחום עירו – האם שטח העיר נחשב כד"א אפי' אם העיר גדולה יותר מאלפיים לכל רוח?
ת. במשנה בדף סא. המובאת בסוגיין כתוב שבני עיר קטנה שהניחו עירובן בעיר גדולה – מהלכין את כולה וחוצה לה אלפיים לכל רוח – וא"כ העיר נחשבת כד"א אפי' אם היא גדולה ולא דמי לנתן עירובו מחוץ לעיר שאז אם כלים האלפיים בתוך העיר אין העיר נחשבת כד"א. וכ"פ מרן [תחב];

ש. מהי עיר שיושבת על שפת הנחל ומהיכן מודדים לה את התחום ומדוע?

ת. עיר שיושבת על שפת הנחל פרש"י שנמצאת ליד נחל עמוק.

ודינה לגבי מהיכן מודדין לה תחום – בגמ' א"ר יוסף ארמב"ח א"ר הונא שאם עשו לה דקה ארבע אמות סביב כל העיר בשפת הנחל – מודדים לה משפת הנחל אבל אם לא עשו לה דקה ד' אמות] – מודדין מפתח כל בית כיוון דבעיתא [=מפחיד] תשמישיהו. ופרש"י ש"ארבע אמות" הכוונה שגבוהה ד"א. ובהסבר הטעם כיון דבעיתא תשמישתייהו פרש"י שלא הוי ישוב קבוע,

והוה להו כיושבי צריפין¹³⁰⁷, ואין מונין לכל אחד אלא מפתח ביתו. עכ"ל ועיי' הערה¹³⁰⁸ ולגבי מדוע בעיתא תשמישיהו ללא דקה – עיי' הערה¹³⁰⁹.

הערה: כתבתי התשובה ע"פ רש"י שדקה היינו מחיצה בגובה ד"א כדי להגן על תושבי העיר אולם הר"ח והרי"ף פירשו שדקה הינו איצטבא בשפת הנהר שעומדים עליו כדי שיוכלו להשתמש בנהר והוא רחב ד"א כי בפחות מיכן מפחדים שיפלו לנהר. ונידון הגמ' הוא האם מחשיבים את הנהר כחלק מהעיר ומתחילין למדוד את התחום רק מהגדה הרחוקה מהעיר ועל זה אמר ר' יוסף ארמב"ח אר"ה שאם אין אצטבא שרחבה ד' אמות – אין הנהר חשוב מקום תשמיש ומודדים את התחום מהעיר ולא מן הנהר ועיי' רשב"א שמקשה דאפי' עבוד דקה היאך מודדין להם את הנחל מכלל העיר והלא אין מעברין את העיר אלא ממקום בית דירה או הראוי לדירה כדאמרינן לעיל [במשנה בריש פירקין] והנחל אינו ראוי לדירה ותי' הריטב"א דהא דבעי' בית דירה היינו במקום מסוים שבצד העיר אבל בנחל שהוא לפני כל העיר וראויין להשתמש בו כל אנשי העיר – מצטרף לעיבור העיר עכ"ד הריטב"א ומשמע מדברי הרשב"א והריטב"א שצירוף הנחל הוא מדין עיבור וא"כ צריך לומר שאיירי שהנחל סמוך לעיר תוך שבעים אמה ושיריים דרך אז יש דין עיבור.

ועיי' במגיד משנה] שבת כח ט] שכתב שלוש"י וסיעתו לעולם הנחל נחשב מכלל האלפים ודלא כהרי"ף.

להלכה: כתב השו"ע [שצח ט] כפירוש הרי"ף בגמ' ופסק שאם רחבה הדקה ד' אמות – מצרפין את הנחל לעיר¹³¹⁰ ובמשנ"ב [ס"ק מו] הביא את דברי הריטב"א שהבאתי בהערה

¹³⁰⁷ עיי' רש"י לעיל נה: ד"ה צריפין שכתב וז"ל "דירה של הוצין וערבה, ואינו קבע, הלכך אין חשובין עיר להיות כארבע אמות".

¹³⁰⁸ ילי"ע וכי בגלל שאין גדר חשיב שאין היישוב קבוע?! הא עתידין לבנות גדר ולא דמי ליושבי צריפין שעתידין להתפנות צ"ע.

¹³⁰⁹ ברשב"א ובריטב"א כתבו בשם רש"י שזה מפני שטיפת הנחל שלפעמים הנחל גדל ושוטף כל העיר עכ"ד והתקשו הרשב"א והריטב"א בפרש"י למה פיי' דבעינן גובה ד"א הרי זה תלוי בכמה דרך הנהר לגובה ולכן פיי' הרשב"א והריטב"א שוודאי נראה דהכא ד' אמות ברוחב קאמר כדי להרחיק שטף הנחל מקיר העיר ד' אמות, ומילתא פסיקתא קאמר בכל נחל, עכ"ד הרשב"א והריטב"א [וגם בזה צ"ע דזה תלוי בחוזק השטיפה של הנהר אעכ"ל אזלי' בתר נהר בינוני וא"כ אפשר לומר כך גם על הגובה וצ"ע קושייתם] ועיי' במחצית השקל על מג"א שצב ז שפיי' דביעותא היינו שלא יפלו לנהר וכ"פ בערוה"ש שצח כא עיי"ש ועיי' בהערות שבמהדורת שוטנשטיין הערה 12 שכ"מ ברש"י לפנינו שכתב שהנחל עמוק משמע שזה משום סכנת נפילה עכ"ד ויש להוסיף שכ"מ גם מרש"י ד"ה לאו משום – שכתב וז"ל גדר וחמתן יושבין בהר בשיפוע, גדר למעלה וחמתן למטה, הואיל ושתיהן יושבות בשיפוע צריכות שתיהן דקה בשיפולן עכ"ל. וכ"מ גם מפסקי הרי"ד שפיי' שאיירי בעיר היושבת בעמק וכלל לא הזכיר שאיירי בנהר ומשמע שזה ביעתא דנפילה וגם לפירושם יל"ע אמאי בעי' ד' אמות הא מעקה סגי ביי' טפחים עיי' שו"ע חו"מ תכז ו.

¹³¹⁰ ועיי' בשעה"צ ס"ק כה שכתב דרש"י ועוד ראשונים שפירשו אחרת מהרי"ף בסוגיא, זה מפני שהקשה להם למדוד הנחל בתוך העיר, כמו שכתב הרשב"א בחידושו ומכל מקום לא נוכל לדחות דעת המחבר מהלכה כי הוא דעת הרבנו חננאל והרי"ף והרמב"ם והסמ"ג עכ"ד השעה"צ.

שבסוף התשובה שאירי נחל שהוא לפני כל העיר וראויין להשתמש בו כל אנשי העיר [והיינו שיש איצטבא לפני כל העיר].

ובמג"א [ס"ק יג ומובא **במשנ"ב** ס"ק מו] **הסתפק** אם בכל מקום שמשתמשים בני העיר נתחיל למדוד משם **ובא"ר** [ס"ק יב – והבאתיו עפ"י הסבר והגהת המאמר מרדכי ס"ק ז בא"ר והובאו הא"ר והמאמר במשנ"ב ס"ק מו ובשעה"צ ס"ק כה] **כתב שאין להקל** בשאר שימושים דהרי רש"י והרשב"א גם נחל לא מקילים ודיינו אם נקל נחל

ועי' בספר **חזון איש** ליקוטים (ב) קי אות כז שכתב דלהסבר הר"ח – שכמותו פסק מרן - סוגיין אינה לשיטת ר"מ במשנה לעיל נז. דלשיטתו – נותנין קרפף אפי' לעיר אחת ואפי' אין שום תשמיש בשטח שליד העיר וממילא עד שבעים אמה ושיריים הנהר מתעבר עם העיר אפי' ללא דקה ולמעלה מע' ושיריים – לא יתעבר אפי' אם יש בו דקה והוסיף החזו"א דלדין שנוהגין להקל כר"מ [והיינו שכמותו פסק הרמ"א שצח ה] אין נפקותא בדין דקה דהא בכל מקרה מתעבר הנהר עד ע' ושיריים ועי' הערה¹³¹¹.

ש. מדוע אסר רבי לבני היישוב חמתן להגיע בשבת לישוב גדר ואילו לבני גדר לא אסר רבי להגיע בשבת ליישוב חמתן?

ת. ר' **יוסף** הבין שהטעם הוא משום ששתיהן היו על צלע הר. ובני היישוב גדר עשו דקה וכל היישוב חמתן היה בתוך אלפיים לדקה ולפיכך יכולים בני גדר ללכת לכל היישוב חמתן ואילו בני היישוב חמתן לא עשו דקה ולפיכך מונין לכל בית מפתחו והיו בתים ביישוב שהיו

¹³¹¹ ומה שכתב דלר"מ אין נפק"מ בדין דקה צ"ע דהא כתב **הרשב"א** במשנה לעיל נז. דגם לר"מ - עיר דוקא. דהא מקיר העיר קא דריש ועיר ולא בית **עכ"ל** והיינו שכשמצרפין בתים לעיר ע"י עיבור - אין נותנין קרפף לעיר דהעיבור הוא דווקא מקיר [היינו חומת] העיר. **וכ"מ בריטב"א** נז. שכתב דאפילו לרבי מאיר אין נותנין קרפף אלא לעיר שאין לה עיבור מעצמה **עכ"ל** והיינו שרק בעיר שיש לה חומה וצירוף הבתים שבה אינו ע"י עיבור אלא ע"י חומה – אמרי' שנותנין קרפף לעיר אחת אבל כשאין לעיר חומה וכל הצטרפות הבתים הוא ע"י עיבור – בכה"ג גם לר"מ אין מוסיפין עיבור לעיר אחרי הבית האחרון שבעיר ולפי זה סוגיין היא אפי' לר"מ וכגון שאין לעיר חומה אלא שכל בתיה מצטרפין זה לזה להיות כעיר ע"י שסמוכין זל"ז בתוך ע' אמה ושיריים – דבכה"ג גם לר"מ לא מעברין את הנהר כשאין בו דקה ורק כשיש בו דקה מעברין דאז דינו כבית וכן משמע מדלא העיר הרמ"א בסעיף ט' גבי דקה דלדין דפסקין כר"מ א"צ דקה – משמע שגם לר"מ יש את דין דקה גם מש"כ החזו"א שלמעלה מע' ושיריים אין הנהר מתעבר אפי' אם יש בו דקה – צ"ע דבשו"ע כתב בסתמא שהנחל כולו בכלל העיר ולא חילק בין אם יש בו רק ע' ושיריים או יש בו יותר מע' ושיריים ומשמע שבכ"ג מצטרף הנהר והיינו משום שכל הנהר דינו כבית שמצטרף כולו לעיר כשחלקו סמוך לעיר תוך ע' ושיריים וא"כ יש לנו נפק"מ בדין דקה לר"מ אף בעיר שיש בה חומה – שהנהר מצטרף כולו אף שיש בו יותר מע' ושיריים ועי' בחזו"א שמביא מהירושלמי ששם כתב שאירי שאין בנהר ע' ושיריים אמנם יש להעיר דמסתמת השו"ע משמע שהבבלי לא ס"ל כן וגם עי' במלחמת ה' שנדפס במהדורת עוז והדר והועתק מדפוס ראשון ונשמט בדפוסים המאוחרים [ולא היה לעיני החזו"א] שכתב ששיטת הבבלי בסוגיין שונה משיטת הירושלמי לענין השיעורים [והירושלמי גם מצריך שיהא הנהר קרוב לעיר ג"ט ע"י"ש].

רחוקים יותר מאלפיים לבתי הישוב גדר [נורק לדקה של גדר היו קרובים אלפיים] ולפיכך לא היו יכולין ללכת לשם ¹³¹².

ר' דימי הבין שתרוויהו היו זו בתוך תחום של זו וגזר רבי על בני חמתן שלא ילכו לגדר כי הם היו אנשים מסוכנים ובשבת ששכיחא שכרות היו מכין לבני חמתן שהיו מגיעין אליהם ולכן גזר רבי שלא יגיעו אליהם אולם בני חמתן לא היו מכים לבני גדר וכן בני גדר כשהיו מגיעים לחמתן לא היו מכין את בני חמתן ולפיכך התיר ריבי לבני גדר להגיע לחמתן.

ר' ספרא הבין שחמתן היא עיר העשויה כקשת כשבאמצע הקשת יש רק שורה אחת של בתים ובין ראשיה יש 4000 אמה כך שמודדין לה מן הקשת ולא מן היתר ואילו היישוב גדר הוא ישוב מרובע שמודדין לו מסוף תחום היישוב. ואיירי שבין אמצע הקשת של חמתן לקצה היישוב של גדר יש פחות מאלפיים אמה ¹³¹³ ולפיכך כל חמתן נמצאת בתוך תחום גדר שכן ליישוב גדר מודדין לכולו מקצה היישוב אבל לא כל היישוב גדר נמצא בתוך אלפיים מהקשת של חמתן אלא רק החלק החיצוני שלו ולפיכך תחום חמתן נגמר באמצע גדר ואינן יכולין לילך את כולה ¹³¹⁴.

ר' דימי בר חיננא מסביר שאיירי שחמתן היא עיר קטנה וגדר היא עיר גדולה ולכן כל חמתן נמצאת בתחום של גדר אבל לא כל גדר נמצאת בתחום של חמתן.

¹³¹² מה שכתבתי שחלק מבני חמתן לא היו יכולין ללכת לחלק מבתי היישוב גדר - כתבתי ע"פ פירושו של **הריטב"א** וז"ל ולפיכך אין בני חמתן עולין לגדר זולתי אותם הדריס סמוך לחומה עכ"ל אמנם במאירי פ"י וז"ל והייתה מדתם כלה בתחלת העיר של גדר או באמצעה וגזר להם כך שלא יבאו לידי מכשול עכ"ל והיינו שרבי גזר על כל בני חמתן שלא ילכו לגדר. [ויל"ע מ"ט לא הווי דינה כעיר קטנה שתחומה נגמר באמצע עיר גדולה שהדין הוא שמהלכת עד סוף תחומה ולא גזרי' שלא יהלכו בכלל בעיר הגדולה וצ"ע ואולי רק לבני חמתן גזר רבי שלא היו בני תורה - ולאנשים כאלה היה רבי אוסר גם בעיר קטנה שתחומה נגמר באמצע עיר גדולה] **ועי' ר"ח** שפי' את הגמ' לשיטתו שדין ר' יוסף היה שמי שעשה דקה - נחשב הנחל בשטח העיר וחמתן וגדר היו ערים מב' עברי הנחל ובני גדר דעבדו דקה מדדו להם אלפים אמה מחוץ לנחל וכלתה מדתן לחמתן ובני חמתן כלתה מדתן עד הנחל.

¹³¹³ ויש להעיר שלפירוש זה למרות שבין הקשת של הישוב חמתן לבין הייתר שלו יש הרבה פחות מאלפיים אמה [שהרי אפי' מהקשת ליישוב גדר יש פחות מאלפיים וכ"ש שבין הקשת ליתר יש פחות מאלפיים] מ"מ מודדים את התחום ליישוב חמתן מהקשת ולא מן הייתר וזה דלא כשיטת תוס' לעיל נה. ד"ה פחות שכתבו דאם אין בין יתר לקשת אלא אלפים דמודדין לו מן היתר אפי' יש יותר מד' אלפים בין שני ראשי הקשת עי"ש.

¹³¹⁴ פירשתי לפי רש"י עפ"י הסבר הריטב"א המאירי ותוס' שאנ"ץ [המובא במהרש"ל] ברש"י. **אבל ר"ח ותוס'** מסבירים שגדר היא העשויה כקשת ואיירי שאין 4000 אמה בין ראשיה ולכן מונים לה מן הייתר שהוא מכניס את כל חמתן בתוך תחומה אבל חמתן נמצאת בין ראשי הקשת באלכסון כך שיש יותר מאלפיים בינה לבין ראשי הקשת ואף שאין אלפיים בינה לבין היתר מ"מ לגבי ראשי הקשת - שהם באלכסון לחמתן - יש יותר מאלפיים **ועי' מהרש"ל שהקשה** על ר"ח ותוס' דבכה"ג שמגיע תחום חמתן ליתר של גדר - א"כ כיוון שהיתר של גדר הוא באורך פחות מ-4000 אמה - יגיע תחומה של חמתן לראשי הקשת של גדר שהרי נותנים לחמתן לקרנות העיר מרובע אלפיים על אלפיים שהאלכסון שלו הוא 2800 והאלכסון הזה וודאי יגיע לראשי הקשת של גדר ותירץ בשם ר"י כהן שאיירי שקרנות של חמתן הן קרובות ליתר של גדר פחות מאלפיים ואילו צדדי העיר - רחוקות יותר מאלפיים [הסברתי עפ"י הסבר המהרש"א בדבריו של ר"י כהן הנ"ל].

ממשנה סא. עד סוף הפרק.

ש. הנותן עירובו בעיר הסמוכה לעירו – מהיכן מונין לו אלפיים אמה ומדוע?

ת. נחלקו בזה ת"ק ור"ע במשנה. לת"ק – כל העיר שנתן בה עירובו נחשבת לו כד"א ומונים אלפיים מחוצה לה. ולר"ע – מונין ממקום ששם את עירובו.

ש. מהי "מערה" ומה הדין בנותן עירובו במערה מהיכן מודדין אלפיים לתחום שבת?

ת. מערה היינו חלל מתחת האדמה ואיירי במתני' במערה שנמצאת מחוץ לעיר. והנותן עירובו שם – במשנה כתוב שאם אין בה דיורין – מודד לכו"ע ממקום עירובו¹³¹⁵. ואם יש בה דיורין – נחלקו ת"ק ור"ע וכמו לגבי נותן עירובו בעיר סמוכה – שלת"ק מתחיל למדוד מחוץ למערה ולר"ע – ממקום עירובו¹³¹⁶ ובגמ' נחלקו רב יהודה אמר שמואל ורבי אלעזר האם הא דמודים רבנן לר"ע במערה שאין בה דיורין היינו אפי' יש לה מחיצות – זו דעת ר' יהודה אמר שמואל או שמודים לר"א רק בשאינה ראויה לדירה דהיינו בשאין לה מחיצות. להלכה – פסקינן בגמ' סא: כת"ק דהמניח עירובו בעיר – וכן במערה שיש בה דיורין – יש לו כל העיר /המערה ועוד אלפיים חוצה לה.

ש. מהי עיר חרבה המוזכרת בגמ' ומה הדין בשבת בעיר חרבה ובהניח עירוב בעיר חרבה ומדוע?

ת. עיר חרבה המוזכרת בגמ' – פרש"י דחריבה מדיוריה, אבל מחיצותיה קיימות סביב לה ועי' הערה¹³¹⁷.

והדין בשבת בה – דמהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה¹³¹⁸.

והדין בהניח בה עירוב – לדעת ר"ע שאפי' בהניח במקום יישוב יש לו רק אלפיים ממקום העירוב – כ"ש בעיר חרבה אבל בדעת ת"ק שבעיר מיושבת מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים – נחלקו אמוראים מה הדין בעיר חרבה שיש לה מחיצות – לדעת רב יהודה אמר שמואל – יש לו רק אלפיים ממקום עירובו ולדעת רבי אלעזר – כל עוד יש לה מחיצות

¹³¹⁵ ונראה פשוט שמירי במערה הנמצאת מחוץ לעיר וכן מוכח מדברי המשנה בהמשך לגבי מערה שיש בה דיורין שקל תוכה מעל גבה זאת אומרת שכששם עירוב על גבה אינו עירוב וא"כ איירי שאינה בעיר. אבל אם המערה נמצאת בעיר – עירובו עירוב.

¹³¹⁶ ונראה פשוט שה"ה לן עירובו בתוך בית שלר"ע מונין לו ממקום עירובו ולא מפתח הבית כנלענ"ד וצ"ע. ¹³¹⁷ ויל"ע מה הדין בשאין לה מחיצות מסביבה אבל בתיה קיימין וסמוכין זל"ז בפחות מע' אמה ושיריים ועי' חזו"א סי' קי דבמיושבת א"צ חומה סביב ומשמע דבחריבה צריך וצ"ע בזה.

¹³¹⁸ עי' בברייתא המובאת לעיל טו: ששבת במקום מחיצות – מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה. ועי"ש שבלא הוקף לדירה – ההיתר להלך את כולה וחוצה לה אלפיים הוא רק אם אין בה בית סאתיים. אמנם עיר חרבה הוקפה לדירה ולכן שרי בכל גווני.

וראויה לדירה נחשבת כעיר מיושבת ומהלך את כולה¹³¹⁹ וחוצה לה אלפיים אמה.

להלכה – פסק מרן [תח ב] כר' אלעזר דהמניח בעיר חרבה שיש לה מחיצות מהלך את כולה וחוצה לה אלפיים אמה. דהלכה כהמיקל בעירובין ועיי' הערה¹³²⁰

¹³¹⁹ לכאוי' סגי בזה שבבתים שבה יש מחיצות וא"צ שתהא העיר מוקפת מחיצות אך עיי' בשו"ע שפסק שצריך שיהא לעיב מחיצות וצ"ע בזה.

¹³²⁰ וז"ל מרן "המניח עירובו ברשות היחיד, אפילו היתה מדינה גדולה כנינוה ואפי' עיר חרבה או מערה הראויה לדירין, מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח." ומה שכתב מרן "רה"י"י פי' במשנ"ב דהיינו שיש לה מחיצות. ועיי' חזו"א ליקוטים סי' קי שכתב דבמיושבת א"צ מחיצות – וכמו לגבי שבת בעיר שכתב הרמב"ם שא"צ מחיצות עכת"ד עיי"ש וצ"ב בכל זה.

פרק שישי - הדר עם הנכרי

ממשנה סא: עד משנה סט:

ש. נכרי הדר עם ישראל בחצר או במבוי – האם ומתי אוסר על הישראל לערב ומדוע?
 ת. נכרי שגר עם ב' ישראלים ומעלה – אומרת המשנה שלכו"ע אוסר עליהם והיינו שלא יכולים לערב וממילא לא יכולים לטלטל מביתם לחצר. ובטעם הדבר אומרת הגמ' שאמנם מעיקה"ד דירת הגוי אינה נחשבת דירה לגבי חיוב עירוב דהויא כדירת בהמה - אמנם רבן גזרו שאוסר עליהם לטלטל מביתם לחצר אא"כ שכרו ממנו רשות כדי שלא יתרגלו יהודים לגור בין הגויים וילמדו ממעשיהם וסמכו חז"ל דהגוי לא יסכים בדרך כלל להשכיר רשותו וזה יגרום שהישראלים לא יגורו עם גויים באותו מבוי. וטעם שהגוי לא יסכים להשכיר רשותו אומרת הגמ' שלמ"ד שכירות בריאה בעינן [ע"י בזה בתשובה הבאה] – יחשוש הגוי שיבואו להחזיק ברשותו [פ"י גם בימי חול] ולמ"ד שסגי בשכירות רעועה מ"מ הגוי מפחד להשכיר שמא יעשו לו שם כשפים¹³²¹.

ולגבי אי צריך לשכור בכל ערב שבת או סגי שישכור בפעם אחת להרבה שבתות - ע"י הערה¹³²²
 ואם נכרי דר עם ישראל אחד בחצר או במבוי – נחלקו ת"ק ורבי אליעזר בן יעקב במשנה אם הגוי אוסר עליו: לדעת ת"ק – אוסר ולדעת ראב"י אינו אוסר דס"ל שדירה של יהודי אחד עם גוי אינה שכיחא דהיהודי מפחד שהגוי יהרגנו ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו רבן ואומרת הגמ' שאין לומר דהטעם שהגוי אוסר הוא משום שהגוי הווי כאחד מבני חצר או מבוי שלא עירב שקי"ל שאוסר על כולם – דשאני גוי שאין דירתו חשובה דירה אלא היא כמו דיר של בהמות וא"כ עכ"ח טעם שהגוי אוסר הוא מתקנת חכמים הנ"ל.

להלכה - בגמ' [סב:] נחלקו אמוראים איך לפסוק: **רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי**

¹³²¹ פ"י שמפחד הגוי שהישראל ישים לו שם "מזיקים". ויל"ע דבפועל מעשים שבכל יום שהגוי מסכים להשכיר ונראה לומר דבזמן חז"ל נכרים חיישו לכשפים ולא השכירו וכיום אף שלא חיישי לכשפים וכן משכירים - לא השתנתה התקנה כנלענ"ד וצ"ע.

¹³²² בספר או"ז [קסח] כתב שמדכתב רש"י [סב. ד"ה אלא] "גזרה שמא ילמוד ישראל מעשיו של נכרי הטריחוהו והפסידוהו חכמים לישראל הדר עמו, כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת, ויצא משם" - מוכח שצריך לשכור בכל ע"ש. אבל הרא"ש [סימן א] כתב בשם ה"ר מרונטנבורג שאין צריך לשכור ממנו בכל ע"ש דקי"ל (לקמן דף סו א) דשוכר כמערב דמי מה מערב אם עירב לכמה שנים כל זמן שהעירוב קיים עירובו עירוב וכ"ש שכירות דלא בעי לשכור בכל ע"ש דקאמרין לקמן (שם) דלקולא אמר שוכר כמערב ולא לחומרא ומה שכתב רש"י ז"ל ונכרי חייש לכשפים ולא מוגר ומתוך שיהא טורח לישראל לשכור בכל ע"ש יוצא נראה לי לאו משום דבעי לשכור בכל ע"ש היכא דאין הנכרי חוזר בו מן השכירות אלא כשהנכרי חוזר בו מן השכירות אז צריך לחזור ולשכור הימנו כשיתרצה. עכ"ל הרא"ש וכן פסק מרן שפ"ו שיכול לשכור מגוי לזמן מרובה.

אליעזר בן יעקב וכן דעת **אב"י** שאמר שקיימא לן משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי, **ורב הונא** אמר: מנהג כרבי אליעזר בן יעקב. **ורבי יוחנן** אמר: נהגו העם כרבי אליעזר בן יעקב.

ופרש"י הלכה - דדרשינן לה בפירקא ברבים. **מנהג** - בפירקא לא דרשינן, אבל אורויי מורין לה בבא לישאל, ומאן דאמר **נהגו** - אורויי נמי לא מורין, אבל אי עבדי - לא מחינן בידיהו.

ובשו"ע [שפב א] פסק **כשמואל ואב"י** שהלכה כראב"י.

ובעיקר תקנת חז"ל בשכירות מגוי ע"י שו"ת **גינת ורדים** [ג כב] שכתב וז"ל בזמנים אלו שאנו מעורבין עם הגויים שכל פרנסתינו מהם ואין לנו נחלת שדה וכרם והלואי כשנתערב עמם נמצא קצת חן בעיניהם והלואי נשיג פרנסתינו בצמצום ונמצאת אומר שגזרת חכמים מרופה ורפופה היא בידינו עיי"ש שמדמה א"ז ללקיחת ריבית מהגויים שבזמננו ליכא לאסור שמא יחמוד ממעשיהם וכתב הגינת ורדים שה"ה לגבי עירוב עיי"ש וכ"כ **בבית מאיר** על השו"ע סימן שפב סעיף כ' להקל מהאי טעמא שבכו"כ גרים בין הגויים אלא שסיים וז"ל אמנם האמת חלילה לי להקל במקום שכה"פ סותמים ומחמירי' ובוודאי ראוי לנהוג לשכור בכל מקום אלא דבשעת הדחק היכי דלא אפשר כגון היכי ששר העיר שההכרח לשכור ממנו אינו רוצה להשכיר או בזולת זה אופן דאין במציאות לשכור אפילו משכירו ולקטו כמדומה לי שטוב יותר לערב מכל מקום בלא שכירות משלא לערב כלל ולנהג באיסור טלטול דממש קרוב לוודאי שרוב המון עוברים ומטלטלים בלי עירוב כלל. עכ"ל ועי' בקובץ תשובות **הגרי"ש אלישיב** שכתב שהאידנא ליכא שכירות משר העיר ומ"מ הנהיגו גדולי ירושלים לערב גם במקום שיש גוי או מי שאינו מודה בעירוב כדי שלא יבואו המון העם לטלטל בלא עירוב כלל עכ"ל.

ש. מיהו "מי שאינו מודה בעירוב" והאם אוסר על הדר עמו בחצר ומדוע?

ת. רש"י פירש שמי שאינו מודה בעירוב היינו כותי וכמו שאמרה הגמ' לעיל לא: גבי השולח עירובו ביד מי שאינו מודה בעירוב דהיינו כותי.

ולגבי אם אוסר בחצר – **ת"ק במשנה** בריש פירקין אומר שמי שאינו מודה בעירוב אוסר והיינו דלמרות שכותי הוא יהודי – דגירותן של הכותים היא גירות אמת – כיוון שאינו מודה בעירוב דינו כגוי וצריך לשכור ממנו רשות. וכתב רש"י **דר"ג** שאומר שצדוקי אינו אוסר [עי' שאלה הבאה] – חולק על ת"ק וס"ל שמי שאינו מודה בעירוב אינו אוסר. ולדעת רש"י מודה ר"ג בכותי שאוסר אך לא מטעם שאינו מודה בעירוב אלא משום שסובר שאין גירותן גירות והם גויים.

הערה א: דעת **תוס' בדעת ר"ג** שגירותן של הכותים היא גירות ועל כן כיוון שלדעת ר"מ בדעת ר"ג מי שאינו מודה בעירוב אינו אוסר – על כן כותי אינו אוסר אמנם בתקופה מאוחרת יותר גזרו ר' אמי ור' אסי לאסרם אבל בזמן המשנה היו יהודים גמורים רק שלא

הודו בעירוב ועל כן לר"מ בדעת ר"ג א"צ לשכור מהם רשות אלא סגי שיבטל רשותו [אך להצטרף לעירוב לא מהני כי אינו מודה בעירוב].

הערה ב כתבו **תוס'** בריש פירקין [ד"ה הדר] שישראל הדר יחידי עם כותי – ג"כ א"צ לשכור ממנו רשות לדעת ראב"י [שכמותו ההלכה - ע"י בתשובה הקודמת] ואע"פ שאינם חשודים על רציחה ואין את הסברא שיהודי מפחד לגור עמו לבד – מ"מ לא החמירו בכותי יותר מגוי עי"ש **ועי' בנשמת אדם** [הערות על ספר חיי אדם ממחבר הספר חיי אדם] סימן עה סעיף ח שכתב דה"ה לישראל מומר דביחיד אינו אוסר כמ"ש תוס' ריש פרק הדר, דכיון דעיקר תקנה היה בשביל נכרי לא גזרינן טפי מנכרי מיהו מסתפק הנשמ"א אי מחלל שבת בפרהסיא דינו כמומר לעניין זה דדלמא מודה הוא בעירוב עכ"ד עי"ש **ועי' בתשובות חדשות לרעק"א** סימן ז שנשאל לגבי ישראל מומר שיהודי שומר תורה גר עמו יחידי אם בעי' שכירת רשות וכתב שלא דברו בזה הראשונים וצ"ע הא תוס' מפורש שלא החמירו בכותי יותר מהעכו"ם [וכמ"ש הנשמת אדם] ואולי סובר הגרעק"א שמומר שונה מכותי וצ"ע בזה.

להלכה – פסק **מון** [שפה ב על פי דברי הבי"י שם] בדעת ר"ג עפ"י שיטת תוס' שכותים מעיקר הדין אינם אוסרים ורק ר' אמי ור' אסי גזרו עליהם להיות כגויים ושיצטרכו בני חצר לשכור מהם רשות. ועי' שו"ע אהע"ז מד י שכותב שכותי שקדש אישה – צריכה הימנו גט וכתב בב"י דאף על גב דאמרין בפ"ק דחולין (ו.) דעשאו כגויים גמורים לכל דבריהם משמע להני רבוותא דהיינו דוקא לענין שלא נסמוך עליהם באיסור והיתר אבל להפקיע קידושיהם לא עכ"ל הבי"י.

ולגבי שכירת רשות מכותי – יל"ע האם השכרת הרשות מתירה לכותי עצמו לטלטל ואף שהכותי בין כה וכה לא ישמע לנו – יש נפק"מ האם שרי לתת לו דבר לטלטל דאם אסור לו לטלטל – אסור לנו להכשיל אותו בכך¹³²³ וה"ה לגבי צדוקי שמחלל שבת בפרהסיא שדעת הרבה פוסקים שדינו כגוי [עי' תשובה הבאה] ובעי' שכירת רשות- ג"כ יל"ע אי שרי לתת לו חפץ שיטלטל.

ש. מהו צדוקי והאם דינו כישראל שיכול לבטל רשותו לבני חצר או דינו כגוי שאינו יכול לבטל?

ת. צדוקי הוא אדם שאינו מאמין בתושבע"פ¹³²⁴ וממילא אינו מקבל על עצמו את תקנות חז"ל ואינו מודה בעירוב¹³²⁵. ונחלקו תנאים אי דינו כגוי שלא יכול לבטל רשותו לבני חצר

¹³²³ וכמ"ש המשנ"ב שמו ז דאסור להכשיל מומר עי"ש.

¹³²⁴ ומייסד הכת הזו - שמו היה צדוק ולכן נקראו תלמידיו צדוקים.

¹³²⁵ כתבתי את התשובה לפי הסבר תוד"ה אמר בדברי רש"י שלת"ק בין צדוקי ובין כותי דינן כגויים כי

וצריכים לשכור ממנו או שדינו כיהודי ויכול לבטל. **דעת ת"ק במשנה בריש פירקין** שצדוקי הרי הוא כגוי¹³²⁶ [ואע"ג דלא קתני א"י במשנה בהדיא -אומרת הגמ' בדף סח: ש"חיסורי מחסרא והכי קני צדוקי הרי הוא כנכרי"] **ובדעת ר"ג** נחלקו תנאים: **ת"ק דמתניתין אומר בדעתו** שצדוקי הוא כיהודי לגבי זה שיכול לבטל רשות וא"צ לשכור ממנו אבל א"א לצרפו לעירוב ובעי' שיבטל רשותו¹³²⁷ **ולר' יהודה** נחלקו תירוצי הגמ' בדף סט. מה סובר בדעת ר"ג. **לתירוץ ראשון**- סובר ר' יהודה שר"ג לא נחלק על ת"ק כלל ומודה שצדוקי דינו כגוי ומה שאמר ר"ג אמר "מהרו ועשו צרכיכם עד שלא יוציא" – הכוונה עד שלא יוציא היום היינו שיגמר יום שישי ויכנס שבת ואז הצדוקי יאסור עליהם דאין ביטול רשות שלו מועיל כי דינו כגוי¹³²⁸ **ולתירוץ שני** סובר ר' יהודה שר"ג **מחלק בין מחלל שבת בצנעא** – שבזה הרי הוא כיהודי ומבטל רשות ובזה אמר ר' יהודה במשנה בריש פירקין שר"ג אמר "מהרו ועשו צרכיכם עד שלא יוציא הצדוקי את כליו ויחזור בו מן הביטול" אבל כל עוד לא חזר בו ביטולו ביטול - **לבין מחלל שבת בפרהסיא** שבזה דינו כגוי ולא יכול לבטל כלל ובזה דיבר ר' יהודה בבביתא בדף סח:

להלכה – פסק **מרון** [שפה א] שצדוקי מבטל רשות **ובסעיף ג'** כתב שמחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל רשות ואם מחלל שבת בצנעא – מבטל רשות והיינו שפסק **ברבי יהודה וכלשנ"ב** והא דהיקל בסעיף א' בצדוקי סתם ולא חילק בין צדוקי שמחלל שבת בפרהסיא למח"ש בצנעא – כתב **בב"י** [סעיף ג' מובא גם **בט"ז** ס"ק א ובמשנ"ב ס"ק א] שאפי' שהם מחללים שבת בפרהסיא במילי דרבנן¹³²⁹ – **מ"מ כיוון שמנהג אבותיהם בידיהם הרי הם כתינוקות שנשבו**¹³³⁰ **ועי' משנ"ב** ס"ק א שאחר שכתב את דברי הב"י הנ"ל כתב **שדעת כמה פוסקים** שאף צדוקי **כשמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם** ובשעה"צ [ס"ק ב] כתב שכ"כ **תוס'**

לא מודים בעירוב ועי' ריטב"א שמקשה א"כ אמאי הגמ' אומרת "צדוקי מאן דכר שמיה" הרי צדוקי נכלל במי שאינו מודה בעירוב וע"כ חולק הריטב"א ומסביר שצדוקי מודה בעירוב והא דאמר "ב"חיסורי מחסרא" שדינו כגוי – היינו לראב"י ולא לת"ק עיי' ויל"ע מה יענו תוס' על קושיית הריטב"א.

¹³²⁶ עי' הערה קודמת.

¹³²⁷ וגם אם מחלל שבת בפרהסיא – לת"ק בדעת ר"ג דינו כיהודי דת"ק לא מחלק ביניהם.

¹³²⁸ ועי' חזון איש [פז(כג) ח] שכתב שגם לתירוץ ראשון ר' יהודה מחשיבו כגוי רק אם מח"ש בפרהסיא דהא כן מוכח מהבביתא שמביאה הגמ' בדף סט. שמומר לחלל שבת בגילוי רשות [=פרהסיא] הוויא כגוי ואוקימנא בגמ' כר' יהודה ומבין החזו"א שזה גם לתירוץ הראשון. ולדבריו כל ההבדל בין התירוצים הוא האם משנה דריש פרקין איירי בפרהסיא [ואז לר' יהודה בדעת ר"ג אינו מבטל כלל] או שאיירי בצנעא [ואז לר"י בדעת ר"ג מבטל אך יכול לחזור בו].

¹³²⁹ במשנ"ב שהביא דברי הב"י כתב "ואף על פי שבוודאי מחלל שבת בפרהסיא עכ"פ באיסור דרבנן" ומשמע שאף אם מחללים במילי דאורי' יש להקל לדעת הב"י כי מנהג אבותיהם בידיהם כנלענ"ד וצ"ע.

¹³³⁰ ונראה שהב"י אומר א"י גם לשיטת רבי יהודה שמחמיר במח"ש בפרהסיא – דסבר הב"י שהוא דיבר במזיד ולא בתינוק שנשבה. וא"כ גם הב"י מודה שפסקין כר' יהודה וכתירוץ ב' בגמ' שמחלק בין מח"ש בצנעא למח"ש בפרהסיא. ואע"ג שר"מ בבביתא [סח:] מיקל גם במח"ש בפרהסיא מ"מ פסקינו כר' יהודה נגד ר"מ אע"פ שר"מ מיקל בעירוב כנלענ"ד וצ"ע.

ורא"ש וריטב"א וריא"ז וכ"פ הקרבן נתנאל וא"ר ולדעתם אפי' הוא תינוק שנשבה דמ"מ בעי' שלא ילמדו ממעשיו ושכן מוכח גם מהרמב"ם ודלא כהבנת הב"י ברמב"ם¹³³¹ עכ"ד המשנ"ב ושעה"צ עיי"ש ומשמע שדעת המ"ב להחמיר כאותם פוסקים שאם מח"ש בפרהסיא בעי' שכירות.

להלכה - פסק מרן [בסי' תח סעיף א] כר' יהושע בן לוי . **ובמחלוקת הרמב"ם והטור** המובאת בהערה א שבסוף התשובה – פסק מרן [שם] **כהרמב"ם** וכן פסק הא"ר [המובא בשעה"צ ס"ק יא - יב] ועי' **במג"א** [ס"ק א] - עפ"י הסבר הביאור"ל [ד"ה רחוק] בדעתו - שמסביר בדעת הרמב"ם שכשכלתה מידתו באמצע העיר וביתו נמצא אחר המקום שכלתה מידתו – גם להרמב"ם הווי עירוב דהרי יכול להגיע בביה"ש אל עירובו ובכה"ג מוכח מהרמב"ם עירובין ו א שהווי עירוב, אלא שאחר שיצא מתחום עירו מחמת עירובו – שוב לא יכול לחזור לביתו בעירו שנמצא מחוץ לתחום עירובו והרמ"א פסק כתוס' והטור וכתב במשנ"ב [ס"ק יב] על דברי הרמ"א - "וכ"כ הב"ח ושאר אחרונים". וכן פסק **בחזו"א** [ליקוטים קט טז] **כהרמ"א אולם בביאור"ל** משמע שכן יש להחמיר כהא"ר [וצ"ע שבמשנ"ב כתב בפשיטות שהב"ח וש"פ פסקו כהרמ"א ולא מציין לעי' בביאור"ל ששם משמע שיש להחמיר כהא"ר וצ"ע] **ועי' בשעה"צ** [ס"ק יא] שכתב שאין למחות בהמקילין כהרמ"א אבל דבריו רפויים מאוד ורוב הפוסקים חולקים על זה והוסיף עוד שגם להרמ"א יש לאדם להיות בביתו בביה"ש מלבד זה שישן בביתו **עכ"ד** השעה"צ עיי"ש

ועי' חזו"א [פז (כג)יג] דכתב דלמחללי שבת בצנעא לתיאבון מהני עירוב עכ"ד וצ"ב בזה דהא כתב שו"ע שפה א דלא מהני עירוב למי שאינו מודה בעירוב ואולי כוונת החזו"א דבזמננו מח"ש בצנעא לתיאבון חשיבי מודים בעירוב.

ש. ישראל שביטל את רשותו לבני חצר – האם ומתי יכול לחזור בו מהביטול? והאם הוצאת כלים לחצר ע"י זה שביטל רשות חשיב שחזור בו מהביטול?
ת. לכו"ע הוצאת כלים לחצר ע"י זה שביטל רשות – חשיב שחזור בו מהביטול. [ולגבי אם הוציא בשוגג- נחלקו בזה ר"מ ורבי יהודה ועי' בזה לקמן]

ולגבי האם מתי יכול לחזור בו מהביטול - לדעת ת"ק בדעת ר"ג כל עוד לא הוציאו בני החצר כליהם לחצר יכול לחזור בו מהביטול ע"י הוצאת כליו לחצר אבל אחר שהוציאו – לא יכול לחזור בו וכ"כ בברייתא שבדף סט. "החזיקו בני מבוי ... אינו יכול לחזור בו" ולגבי אי בעי' שיוציאו את כליהם בשבת או סגי שיוציאו את כליהם לפני שבת – עי' הערה שבסוף התשובה.

¹³³¹ דהרמב"ם [ב טז] כתב שצדוקים אינם מחללין שבת אלא שאינן מודים בעירוב ולכן יכולים לבטל רשות וא"צ שכירות.

ולדעת ר' יהודה **בדעת ר"ג** – ללשנ"ק בגמ' סט. – ר' יהודה לא התייחס במשנה לחזרה מהביטול אך ללשנ"ב שם – ר' יהודה התייחס במשנה לחזרה הביטול ואמר שהצדוקי שביטל רשות יכול לחזור בו אפי' אחר שבני החצר הוציאו את כליהם¹³³².

הערה: כתב רש"י [סח: ד"ה והוציאו] דמה שאמר ר"מ שכשהוציאו בני המבוי כליהם שוב לא יכול המבטל לחזור בו – היינו כשהוציאו כליהם בשקדש היום עסקין, דחזקה דמבעוד יום לא מוכחא **עכ"ד רש"י** אמנם הטור בריש סי' שפא כתב בסתמא דלא שנא הוציאו מבעו"י ולא שנא הוציאו משחשיכה ואח"כ מביא דעת רש"י שבעי' שיוציאו משחשיכה ומשמע שפוסק דלא כרש"י.

להלכה – פסק מרן [שפא א] כת"ק בדעת ר"ג [שלפי לשנ"ק בגמ' סט. – רבי יהודה לא נחלק עליו בנושא זה – עיי' רש"י סט. ד"ה במה דברים אמורים] וכסתמא דברייתא שבדף סט. שאחר שבני החצר החזיקו – לא יכול המבטל לחזור בו¹³³³.

ולגבי מחלוקת רש"י והטור המובאת בהערה שבסוף התשובה – **בשו"ע** [שפא א] כתב **כהטור** – דבסתמא כתב שסגי שיוציאו מבעו"י ואח"כ הביא את דעת רש"י. אבל **בביאור"ל** כתב שיש להחמיר כרש"י אחר **שמתוס'** משמע כדבריו [דהם כתבו שגם הכנסה מהחצר לבית הווי חזקה דעושה דבר שהיה נאסר לולא הביטול – ומשמע שאיירי בשבת שאז אסור להכניס לולא הביטול. והוסיף הביאור"ל שגם רבינו יהונתן והריטב"א כתבו כרש"י ואילו דעת הטור היא יחידאה ועל כן מסיק דיש להחמיר עכ"ד הביאור"ל.

ש. מהי שכירות רעועה ומהי שכירות בריאה והאם השוכר מגוי לשם עירוב בעי דווקא שכירות בריאה ומדוע?

ת. **הגמ'** אומרת ששכירות בריאה - במוהרקי ואבורגני, רעועה - בלא מוהרקי ואבורגני **ופרש"י** ששכירות במוהרקי ואבורגני היינו למלאות החצר בספסלין וקתידראות אם ירצה ועי' הערה שבסוף התשובה

ולגבי אי השוכר מגוי לשם עירוב בעי' שכירות בריאה – נחלקו בזה אמוראים: ר' חסדא אומר שבעי' שכירות בריאה ור' ששת אומר שסגי ברעועה.

¹³³² ועי' רש"י סט. ד"ה במה דרים אמורים שמחלק רש"י בין לישנא דמתני' ללישנא דברייתא ונראה פשוט שחילוק זה הוא קודם ששאלה הגמ' את הסתירה בין המשנה לברייתא ואמרה את ב' התירוצים אבל לאחר שאמרה הגמ' את ב' התירוצים – הדבר תלוי בתירוצים – שלתירוצ ראשון אכן ר' יהודה לא דיבר כלל על חזרה מביטול ולתירוצ שני – כן דיבר על חזרה מביטול.

¹³³³ וכתב מרן הבי"י דאף על פי שכתב שם רש"י דלרבי יהודה דמתניתין לא מהניא חזקה [היינו ללשנ"ב שמתני' איירי במחלל שבת בצנעא ולר' יהודה יכול לחזור בו] מכל מקום כבר כתב דלרבי יהודה דברייתא [היינו לתירוצ ראשון בגמ' סט.] מהניא וקיימא לן הלכה כדברי המיקל בעירוב וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מהלכות עירובין (שם) וכתב הרב המגיד שכן דעת הרשב"א (עירובין סח: ד"ה ר"י אומר. ועבה"ק ש"ד סי' ז):

הערה: עי' תוס' שמוכחים מהגמ' ביבמות מו. שמוהרקני היינו שטר חתום וכן פרש"י שם שזה חותם. ונראה שגם כאן סובר רש"י שזה חותם ומש"כ "למלאת ספסלין וקתידראות אם ירצה" היינו שע"י החותם השכירות היא גמורה עד כדי כך שיש לו זכות למלאת החצר בכלים וקתידראות. ויל"ע האם שכירות רעועה הכוונה שלא ישים בכלל כלים וקתידראות או שהכוונה שישים אך לא ימלא את החצר ובפשטות נראה כצד ב' והיינו שכיוון שלא כתבו שטר מסתבר שאין לו רשות לעשות דברים חריגים בחצר אלא רק שימוש מועט וצ"ע ולגבי פירוש המילה "אבורגניני" פי' **תוס'** כאן שזה מלשון שלוחים וכ"כ **בערוך** בשם **רב האי** והוסיף שזה בלשון פרסית **עכ"ד** [ובמס' מו"ק יב. זה נקרא אבונגרי ו"נגרי" הם פסיעות בארמית עי' רש"י שבת סו: וע"כ שלוחים נקראים נגרי] וצ"ב מה הקשר שלוחים לכאן ואולי י"ל שכשחותמים שטר - יש שלוחים ששמים את השטר במקום שמור בגנזי המלך וכדו'.

להלכה – פסק מרן [שפב ד] **כר' ששת** וכהסבר **תוס'** [המבוא בהערה שבסוף התשובה] שא"צ לכתוב שום כתיבה על השכירות. וכתב בב"י שטעם שפסק כר' ששת - משום שהלכה כהמיקל בעירוב.

ש. קנין כסף בגוי – האם אפשר לעשותו בפחות משווה פרוטה?

ת. **בגמ'** אמרינן ששלח רבי יצחק ברבי יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן: הווי יודעין ששוכרין מן הנכרי אפילו בפחות משווה פרוטה. **עכ"ל** הגמ' ומשמע שה"ה בכל קנין כסף בגוי והטעם – בגמ' אמרי' דנכרי נהרג על גזל של פחות מש"פ ופרש"י דנכרי לא מחיל אפילו אפחות משווה פרוטה ומשמע בגמ' שזה הטעם גם שקונים ממנו בפחות מש"פ ועי' הערה¹³³⁴.

ש. חצר שהיא רק של גויים – האם שרי ליהודי להוציא מהבית של הגוי לחצר? ומדוע?

ת. אם החצר רק של גויים – שרי להוציא מביתו לחצר דדירת גוי לאו שמה דירה והוי כדיר של בהמות.

¹³³⁴ אבל **ברמב"ם** [עירובין ב יב] כתב וז"ל שוכרין מן הגוי אפי' בשבת, שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא הכר בלבד, לפיכך שוכרין מן הגוי אפילו בפחות משווה פרוטה, עכ"ל ומשמע שבשאר קניינים בעי' ש"פ גם בקונה מגוי ובטעם החילוק בין שאר קניינים לשכירות רשות כתב **האור שמח** שם דלגבי קנין אזלינן בתר מקנה ובתר קונה, ולכן בישראל הנמכר לעכו"ם אינו נפדה בפחות מפרוטה, אבל שכירת רשות מגוי עיקרה סילוק הגוי [דהא בישראל סגי בסילוק ורק רבנן גזרו בגוי שבעי' שכירות וא"כ גם בגוי סגי בסילוק ורק בעי' סילוק יהא ע"י שכירות] ולכן סגי בשכירות של פמשי"פ עכ"ד האו"ש. ויל"ע אי גם כששוכרים מישראל מחלל שבת בפרהסיא – אי ג"כ סגי בפחות מש"פ ולכאוי לסברת הגמ' שגוי לא חיל על פמשי"פ – זה לא שייך ביהודי מחלל שבת אבל סברת הרמב"ם שייכת גם במומר ועי' **בגאון יעקב** סט. שכתב שלא מהני במומר פמשי"פ ועי' **צפנת פענח** [להגאון מרוגאטשוב איסוי"ב יד ז] שמזכיר הנפק"מ בין טעמי הרמב"ם והגמ' לגבי מומר ודן ע"ז באריכות עי"ש וצ"ע לדינא.

ש. דירה שבעליה הלך בע"ש ואין חשש שיחזור לביתו בשבת – האם ומתי אסור להוציא מדירתו לחצר בשבת ומדירות אחרות לחצר – כשהבעל הדירה הוא יהודי וכשבעל הדירה הוא גוי ומדוע?

ת. כשבעל הדירה הוא יהודי – אומרת הגמ' שסוגיין סוברת שמעיקר הדין דירה בלא בעלים לאו שמיה דירה ואינה אוסרת לבני חצר להוציא מהחצר לבתיהם אבל גזרו חז"ל שתחשב דירה גם לגבי לאסור טלטול מהחצר לבתי שאר דיירי החצר. ולגבי להוציא מהבית של אותו יהודי לחצר – עי' הערה¹³³⁵.

כשבעל הדירה הוא גוי וגרים עמו ב' יהודים – כאן לא גזרו חז"ל שלא להוציא מבתי שאר בני חצר היהודיים לחצר¹³³⁶ דאף ביהודי אם אינו בביתו שרי מעיקה"ד להוציא משאר בתים לחצר ורק גזרו חז"ל אטו כשהוא בביתו אבל גבי גוי שהוא קל מישראל – שהרי מעיקה"ד אין דירתו דירה אף כשנמצא בשבת – על כן כשלא נמצא בשבת לא גזרו. מיהו להוציא מביתו לחצר – אסור גם בגוי שאינו בביתו דביהודי בכה"ג אסור מדינא – כאן גזרו גם בגוי ואם גר עמו רק יהודי אחד - בכה"ג נחלקו ת"ק וראב"י דלת"ק אסור להוציא מביתו לחצר ולראב"י שרי.

הערה: מה שכתבתי כאן שגזרו חז"ל שיהודי אוסר אף כשאינו בביתו – זוהי שיטת ר"מ המובאת בסוגיין. אבל במשנה לקמן פו. יש גם את שיטת ר' יהודה ור' שמעון שסוברים שיהודי שאינו בביתו ואין דעתו לחזור בשבת – אינו אוסר.

להלכה - לגבי מי שאינו בביתו בשבת פסק מרן [שעא א] שאם לא צפוי שיחזור בשבת – גם יהודי אינו אוסר להוציא מבית אחר וכ"ש גוי וכדעת ר' יהודה ור"ש לקמן דף פו.

ש. האם ומתי מותר לאדם להורות במקום רבו ושלא במקום רבו ומדוע ומה דינו של המורה הוראה באיסור בפני רבו? והאם ראיית סכין לפני שחיטה חשובה הוראה?

ת. בגמ' אמרי' שאפי' ביעתא בכותחא דהיינו אי שרי לאכול ביצה בחלב שזה היתר פשוט [כתבתי עפ"י פרש"י ועי' הערה ב' בסוף התשובה] וכן להורות במגילת תענית שזה דבר שכתוב ומונח ברבים וההוראה בו היא דבר פשוט¹³³⁷ - אסור להורות בפני רבו. ומיהו

¹³³⁵ כתב האבן העוזר [שסו ג] שמעיקר הדין אסור להוציא מהבית של היהודי הנ"ל לחצר דכל מה שאמרנו שדירה בלא בעלים לאו שמה דירה מעיקה"ד – היינו לגבי שאר בתי החצר אבל לגבי הבית של אותו אדם – אף אם לא נמצא כאן בשבת מ"מ רשות אחרת היא ואסור.

¹³³⁶ ומש"כ רש"י [סב. ד"ה ראב"י] שלראב"י אוסר הנכרי על בתיהן – עי' רש"ש שאיירי כשהגוי נמצא בשבת בביתו אבל כשאינו ביתו הא אמרה הגמ' שלר"מ לא גזרי' גזירה לגזירה וא"כ כ"ש לראב"י שמיקל יותר מר"מ – שלא גזרי' גזירה לגזירה עכ"ד ובספר משמרות כהונה [להג"ר אברהם הכוהן יצחקי מרבני תוניס לפי כמאתיים שנה] כתב שמש"כ רש"י שהגוי אוסר – איירי ללשנ"ב דרש"י המובאת בעמוד ב' עי"ש אולם בספר גאון יעקב [סב: ד"ה והאנן] כתב בפשיטות שלרש"י לראב"י הגוי אוסר על הוצאת חפצים מהבתים של הישראלים לחצר גם בדליתיה לגוי עי"ש.

¹³³⁷ ופרש"י שלא היתה דבר הלכה כתובה בימיהן אפילו אות אחת חוץ ממגילת תענית, עכ"ל ויל"ע

מצינו שר' חסדא הורה בכפרי בחיי ר' הונא רבו ופרש"י דבמקום אחר שרי להורות וכן מצינו שר' המנונא הורה בחרתא דארגז [שם מקום] בשני דר' חסדא וגם כאן פרש"י שזה לא היה במקום רבו.

וטעם איסור הוראה בפני רבו - פרש"י [ד"ה מהו] שזה חוצפה¹³³⁸.

ובגמ' מובאים דברי רבינא שמחלק בין תלמיד גמור לתלמיד חבר דאומר רבינא שבחיי ר' הונא - לא היה מורה ר' המנונא בחרתא דארגז כי לגבי ר' הונא היה ר' המנונא תלמיד גמור ובחיי ר' חסדא כן היה מורה ר' המנונא בחרתא דארגז כי לגבי ר' חסדא הוא תלמיד חבר **עכ"ד רבינא** ומשמע שתלמיד גמור אסור לו להורות אפי' במקום אחר ורק לתלמיד חבר מותר וא"כ צ"ל שהא דר' חסדא אורי בכפרי בשני דר' הונא - משום דר' חסדא היה תלמיד חבר לר' הונא וכן הא דר' המנונא הורה בחרתא דארגז בשני דר' חסדא - משום דהיה לו לתלמיד חבר.

ופירוש "תלמיד חבר" פרש"י חכם כמותו אלא שלמד ממנו דבר אחד או יותר ועי' הערה ד' שבסוף התשובה.

עוד אומר רבא בגמ' שהמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה ואילו שלא בפניו - אסור אך אינו חייב מיתה. והיינו בתלמיד רגיל דתלמיד חבר הא שרינן לא בפניו ועי' בזה בתשובה שאחרי התשובה הבאה.

וכי המשנה לא הייתה כתובה בזמן האמוראים והרי כתב ר"ש גאון באגרתו [כיצד נכתבה המשנה כא] וביומי דר' בנו של רשב"ג אסתייעא מילתא ותרכינהו וכתבינהו, עכ"ל ועי' גם מבוא התלמוד לר' שמואל הנגיד שכתב [בראש דבריו] וז"ל המשנה היא הנקראת תורה שבע"פ והיא יסוד התורה שהעתיקו ממשנה רבינו ע"ה עד ימי רבינו הקדוש ע"ה והוא רבי יהודה הנשיא [ונקרא קדוש שמימי לא הכניס ידו מן האבנט ולמטה] (שבת קיח ב) כי כתבה למען תעמוד ימים רבים פן תשכח מלב הקוראים ותאבד עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בהקדמתו ליד החזקה וז"ל וחיבר [-רבי] מהכל ספר המשנה. ושננו לחכמים ברבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם עכ"ל ועי' **בספר פתח עיניים** להחיד"א ב"מ לג. ד"ה מידה ואינה מידה שהביא שדעת החקרי לב ומהר"י חאגיז בדעת רש"י שרבי לא כתב המשנה אלא רק סידרה ועי"ש שמקשה וחולק על דבריהם ולדעת הסוברים שבימי רבי נכתבה אולי י"ל שעכ"פ המשנה אינה ספר הלכות ברור שהרי הרבה דיונים יש בגמ' על דברי המשנה ואיה דומה למגילת תענית שהיא ספר הלכה ברור ודוחק וצ"ע.

¹³³⁸ מה שכתבתי שטעם האיסור הוא משום שזה חוצפה - כן משמע מפרש"י שפירש גבי ספיקו של אביי "או דלמא חוצפא היא" אמנם עי' גמ' כתובות ס. ששם אמר אביי, האי מילתא דאמור רבנן: אפילו ביעתא בכותחא לא לישרי איניש במקום רביה, לא משום דמחזי כאפקירותא, אלא משום דלא מסתייעא מילתא למימרא, דהא אנא הוה גמירנא ליה להא דרב ושמואל, אפי' הכי לא מסתייעא לי מילתא למימר עכ"ל הגמ' שם וצ"ל שכוונת הגמ' בכתובות שזה לא רק בגלל חוצפה אלא גם שלא מסתייעא מילתה אבל אכן יש גם את הטעם של חוצפה וכ"מ מהמאירי שם שכתב וז"ל לאו משום דמחזי כאפקירותא ופירשו בו עד [-דאם מטעמא דאפקירותא] שאם ימחול הרב על כבודו יהא רשאי בכך אלא משום דלא מסתייעא מילתא ומעתה אפילו מחל הרב על כבודו או נתן לו רשות דרך כלל להורות שלא בפניו... אין ראוי לעשות כן שהדבר קרוב לבא לידי שגיאה עכ"ל המאירי ומה שכאן לא כתב רש"י את הטעם שלא מסתייעא מילתא - כי כאן איירי בדין פשוט שאין חשש שיבוא לידי שגיאה כנלענ"ד.

ומיהו אם זה לאפרושי מאיסורא – דהיינו שראה התלמיד אדם רוצה לעבור עבירה ורבו שם ושותק - אמר רבא דשרי לתלמיד לקפוץ ולגעור משום דקיי"ל אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', [פיי שאין לתת כבוד לחכמה במקום שזה פוגע בכבוד ה'] ולכן כל מקום שיש בו חילול השם - אין חולקין כבוד לרב

ולגבי ראיית סכין לפני שחיטה אומרת הגמ' שזה נחשב כהוראה ומיהו לעצמו שרי לצורבא מרבנן לראות סכין ופרש"י שבדק סכין לשחוט בו הוא עצמו בהמה שלו, ואין צריך להראות לרבו. ועי' בפרטי הדינים בזה בתשובה הבאה

היוצא מהנ"ל שבמקום רבו - אסור אף לתלמיד חבר להורות ובתלמיד רגיל אף חייב מיתה מלבד אם זה לאפרושי מאיסורא ושלא במקומו - יש לחלק בין תלמיד רגיל שאסור אך אינו חייב מיתה לבין תלמיד חבר שמותר

ולגבי עד כמה חשיב מקום רבו - עי' תוס' ד"ה רב חסדא שמביא מהגמ' סנהדרין ה': תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו, אלא אם כן היה רחוק ממנו שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל!

הערה א: כתבתי התשובה לפי פרש"י ותוס' [ד"ה ר' חסדא] שתלמיד חבר שרי רק שלא בפניו ותלמיד רגיל אסור אף שלא בפניו אלא שבפניו חייב מיתה ושלא בפניו לא חייב מיתה ולדעתם הא דאורי ר' חסדא בכפרי בשני דר' הונא - משום דתלמיד חבר שלו היה ורק בפניו לא אורי אפי' ביעתא בכותחא ולכן ר' המנונא לא הורה בחרתא דארגז בשני דר' הונא דתלמיד גמור שלו היה ואילו בשמיה דר' חסדא הורה כי היה תלמיד חבר שלו אבל הרמב"ם [ת"ת ה ב- ג] עפ"י הסבר הכס"מ בדבריו - כתב של תלמיד חבר שרי להורות אפי' בפני רבו ואילו תלמיד רגיל בפניו - דהיינו עד יב מיל - אסור וחייב מיתה ושלא בפניו אסור לקבוע הוראה אבל בדרך ארעי מותר להורות עכ"ז הרמב"ם ועי' גאון יעקב שמסביר של הרמב"ם עפ"י הכס"מ - ר' חסדא היה תלמיד רגיל של ר' הונא ולא תלמיד חבר שהרי היה אסור לו להורות בפני ר' הונא אפי' ביעתא בכותחא והא דר' חסדא אורי בכפרי - היינו בדרך ארעי והא דר' המנונא הורה בחרתא דארגז - היינו הוראה קבועה ולכן הורה רק בשני דר' חסדא דתלמיד חבר שלו היה ולא הורה בשני דר' הונא דתלמיד גמור שלו היה ועי' ריב"ש [רעא] שהקשה אמאי רבינא שהוכיח למי שעבר עבירה בפני ר' אשי היה צריך להא דאפרושי מאיסורא שרי הא בלא זה שרי לרבינא לדעת הרמב"ם דהא רבינא היה תלמיד חבר לר' אשי כדאיתא בסוגיין דף סג. ותירץ כתב בתירוצ' א' שגם לתלמיד חבר אסור להורות בפניו ממש והא דהתיר הרמב"ם לתלמיד חבר היינו תוך יב מיל אבל לא בפניו ממש תירוצ' ב' כתב ריב"ש דיי"ל ששאני שמתא שגם לתלמיד חבא אסור בפני רבו אא"כ זה אפרושי מאיסורא ותירוצ' ג' כתב ריב"ש שאפשר לומר שרבינא שאל את ר' אשי אי לתלמיד גמור שרי להוכיח ועל זה ענה לו ר' אשי ששרי לאפרושי מאיסורא אבל לתלמיד חבר שרי

גם בסתמא עכ"ד ריב"ש¹³³⁹ ועי' בבאור הגר"א [סימן רמב] דמש"כ בתירוץ א' זה דלא כהב"י שכתב בתלמיד חבר שרי אף בפניו.

הערה ב: נחלקו ראשונים מה הכוונה ביעתא בכותחא - שאסור לתמיד להורות במקום רבו - לרש"י היינו ביצה שכבר נולדה ולתוס' - איירי בביצה שנגמרה ועדיין במעי התרנגולת אבל אם כבר נולדה אין זה בגדר הוראה ושרי וכמו כן נחלקו מה הכוונה הוראה במגילת תענית שגם זה אסור בפני רבו - לרש"י הכוונה על הימים האסורים להתענות שכתובים במפורש ותוס' סוברים שהכוונה על הימים המותרים להתענות¹³⁴⁰ אבל אלו האסורים זה בכלל אפרושי מאיסורא.

הערה ג: לגבי מה נחשב "הוראה" שאסורה להורות בפני רבו - כתבו תוס' דהוראה האסורה בפני רבו היינו דווקא הוראה שנראה לתלמיד שיש בה חידוש אבל אם יודע התלמיד שזו הלכה ברורה [רק שאינו יודע מההלכה] כגון דין נטל"פ וכדו' - שרי וכתב הג"מ [הלכות ת"ת ס"ק ב] בשם רבו [= מהר"ם מרוטנבורג] שכל פסק שאדם רואה בפירוש בספר מספרי הגאונים יכול להורות אפילו בפני רבו ואפילו תלמיד גמור רק לא יורה דבר מלבו ולא יסמוך על ראיותיו ולא ידמה מילתא למילתא מדעת עצמו עכ"ל ועי' מה שכתבתי להלכה.

הערה ד: מה שכתבתי שתלמיד חבר היינו שחכם כרבו אלא שלמד אצלו דבר אחד או שניים - כ"כ רש"י. אבל הרמב"ם [ת"ת ה ט] כתב שאם לא למד ממנו רוב חכמתו הרי זה תלמיד חבר עכ"ל ומשמע שאע"פ שאינו חכם כרבו הווי תלמיד חבר ומתרוויהו משמע שאם למד ממנו רוב חכמתו - הווי תלמיד גמור אף אם נתחכם כרבו ועי' בספר יד מלאכי סימן תרס"ד שהביא דעות שגם לרש"י אצ"ל ממש חכם כמותו ורוצה להשוות דעת רש"י והרמב"ם ועי' רשב"ם ב"ב קנח: דכתב דתלמיד חבר הווי כל שלמד ממנו ולבסוף נעשה חברו עכ"ל ומשמע שלדעתו אף אם רוב חכמתו הימנו - אם נתחכם ונעשה חברו הווי תלמיד חבר [וכ"כ בספר יד מלאכי הנ"ל] ומצד שני אם לא נתגדל כרבו - הווי תלמיד גמור אפי' אין רוב חכמתו הימנו וכ"מ מדברי מהרש"ל [בספרו יש"ש כתובות ד נה] שכתב שריש לקיש היה תלמיד חבר של ר' יוחנן כי היה חכם כמותו עכ"ל - וא"כ אף שרוב חכמתו של ר"ל היה מר' יוחנן מ"מ היה לו תלמיד חבר וכ"כ הדרכי משה [רמב ד] ועי' מה שכתבתי בהלכה שבסוף התשובה.

¹³³⁹ ו' ולולא דברי ריב"ש לכאוי היה אפשר לתרץ דבזמן שרבינא ישב קמיה דר' אשי היה תלמיד גמור דאז רוב חכמתו הייתה מר' אשי ועל כן היה אסור לו להורות בפניו ורק אח"כ כשלמד גם מאחרים נעשה לר' אשי תלמיד חבר וכמו שמצינו בר' חייא שבתחילה היה תלמיד של רבי ובזקנותו נעשה תלמיד חבר [עיי' תוס' נידה יד: ד"ה מאי ועי' גם יד מלאכי סי' תרא שכתב כן לגבי ר"ל ור' יוחנן שר"ל נתחכם ונעשה תלמיד חבר לר' יוחנן עיי"ש].

¹³⁴⁰ ועי' תוס' רא"ש שמסביר שהשואל סבור שהוא אסור להתענות והוא מורה לו שמותר

הערה ה: לכאורה משמע בסוגיין שרק במקום חילול ה' יש לתלמיד להוכיח את העובר עבירה במקום רבו. **ועי' רש"י בסנהדרין פב.** ד"ה שמואל - לגבי פנחס שהרג לזמרי בפני משה - וז"ל רש"י "נזכר פסוק אין חכמה ואין תבונה נגד ה' שכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב, לפיכך הורה פנחס הלכה בפני רבו, ולא המתין ליטול רשות ממשה, שלא יראו הרואים וילמדו להתיר את הנכרית." עכ"ל ומשמע שרק כשיש לחוש משום הרואים אבל במקום שאין רואים - לא יוכיחנו במקום רבו ועי' גם **חידושי הר"ן שם** [ד"ה בית דין] שכתב דחלול ה' ליתיה אלא בפרהסיא **עכ"ל** ופרהסיא היינו בפני עשרה מישראל עי' **רמב"ם איסור"ב יב ד' אולם בפוסקים לא כתבו כלל חילוק בין אם זה בפרהסיא או בצנעא ועי' מה שכתבתי להלכה וצ"ע בזה.**

הערה ו: נחלקו הפוסקים באם נטל רשות מרבו להורות – האם רשאי אפי' תוך יב מיל [=ג' פרסאות] – זו דעת **הרשב"א** בשו"ת סי' קיא ומובא **בש"ך** רמב ד' אנ שאסור אפי' נטל רשות – זו דעת **תוס' בסנהדרין** דמעמידים הברייתא דשרי חוץ לג"פ - כשנטל רשות וא"כ תוך ג"פ אסור אפי' בכה"ג. וכ"כ **תוס' בכתובות ס:** ד"ה כי. שתוך ג"פ לא יורה אף אם נטל רשות ובטעם הדבר כתבו תוס' שם דלא מסתייעא מילתא הואיל ורבו אצלו עכ"ל **ויל"ע** מהא דמשה מינה שרי אלפים וכו' ואמאי לא חשש שלא מסתייע מילתא ועי' בספר **חומת אנך** על התורה להחיד"א [שמות פרשת יתרו אות ה] שמתחילה סירב משה למנות אחרים בגלל שלא אסתייעא מילתא ואז אמר לו יתרו שימנה אחרים לדברים הפשוטים עי"ש וכנראה כוונתו שדברים הפשוטים לא מיקרו "הוראה" וכמו שכתבתי בהערה ג' עי"ש ובספר **תורת חיים** [להג"ר אברהם חיים שור מגדולי גליציה לפני 400 שנה] כתב דהא דמינה משה שרי אלפים וכו' היינו לדיני ממונות עכ"ד ועי' **במהרי"ק** סי' קסט שכתב שנחלקו רש"י ותוס' אי שממון שאפשר בחזרה וגם שייך בו הפקר ביי"ד הפקר - שרי לתת רשות מריש גלותא להורות בפני רבו עי"ש ועי' בכל זה בספר **חישוקי חמד** להגר"י זילברשטיין סנהדרין כג.

הערה ז: עי' **רא"ש** שנסתפק אם בני ביתו של תלמיד הוצרכו להוראה ושאלו לו אי שרי. מידי דהוה אהא דאמר וצורבא מרבנן חזי לנפשיה. או דילמא הני מילי בדיקת סכין שאינו אלא לכבודו של חכם וכי האי מחיל ליקריה שלא להטריח צורבא מרבנן לבא אליו. אבל דבר איסור והיתר אפילו לעצמו אסור להורות במקום רבו. ומסיק הרא"ש "והדעת נוטה לאסור" **ונלענ"ד** שמש"כ הרא"ש שבדיקת סכין שבה צורבא מרבנן חזי לנפשיה אינה הוראה - זה לשיטתו שהוראה היא רק דבר מחודש [עי' הערה ה'] אולם **לדעת הש"ך** סימן רמב ס"ק טו **בדעת רבינו יהונתן** שאף דבר שאינו נראה כמחודש נחשב "הוראה" ואסור להורות בפני רבו - א"כ בדיקת סכין הוויא הוראה ומדשרי לצורבא מדרבנן לבדוק לעצמו - יש להוכיח לתלמיד להורות לעצמו ועי' בספר **ראשון לציון** [לבעל אור החיים] רמב יא שמביא ראיה מבדיקת סכין ששרי לעצמו - ששרי

להורות לעצמו ועי"ש שכתב כן גם בדעת הרא"ש וכתב שדווקא לבני ביתו אסור הרא"ש להורות עי"ש וצ"ע דהרא"ש כתב להדיא שבדיקת סכין אינה הוראה וצ"ע.

להלכה – פסק מרן [יו"ד רמב ד] **בסתמא** – כדעת הרמב"ם המובאת בהערה א' שתלמיד רגיל שרי באקראי חוץ לג' פרסאות ותלמיד חבר שרי אפי' בקבע ותוך ג' פרסאות מיהו מובא ברמ"א שלא יורה בפניו ממש [וכתירוץ א' של הריב"ש שהבאתי בהערה א' שבסוף התשובה] וגם לא יורה כשהתחילו בכבוד הרב דהיינו שאמרו בתחילה שישאלו לרב, או שהרב מופלג בחכמה וזקנה, **ובי"א** הביא את דעת תוס' שתלמיד רגיל אסור אפי' באקראי ואפי' חוץ לג"פ ולתלמיד חבר שרי רק חוץ לג"פ [ואז שרי גם קבע ועי' ש"ך ס"ק ז' שכתב שלתוס' אין חילוק בין ארעי לקבע עכ"ל והיינו דתלמיד רגיל אסור אפי' ארעי ותלמיד חבר - תוך ג"פ אסור אפי' ארעי וחוץ לג"פ שרי אף קבע] וקיי"ל בדעת מרן ש"סתם ויש – הלכה כסתם" [עי' יד מלאכי כללי השו"ע סעיף יז] וא"כ פוסק כהרמב"ם

ולגבי מה נקרא תלמיד חבר - פסק ברמ"א [יו"ד רמב ד] דהיינו שנתגדל בתורה ונעשה חבר לרבו, דהיינו שהוא קרוב להיות גדול כרבו. ולדעתו תלמיד גמור היינו שלא נתגדל כרבו ואפי' שאין רוב חכמתו ממנו והיינו כדעת הרשב"ם בב"ב ומהרש"ל שכתבתי בהערה ד' **ועי' ש"ך ס"ק יב** שכתב שנראה לו שגם הרמב"ם מודה דהיכא דנתחכם כמו רבו הווי תלמיד חבר אף אם רוב חכמתו הימנו עי"ש.

כמו כן מביא מרן [סעיף ח'] את מה שכתבתי בהערה ג' בשם תוס' – שדווקא דבר הנראה חידוש וכו' ועי"ש **בש"ך ס"ק טו** שמדברי **רבינו יהונתן** [כצ"ל ולא "מדברי הר"ן" כמו שכתוב שם] נראה [דלאו] דוקא כה"ג אסור שכתב ביעתא בכותחא ביצים גמורות כו' דבר פשוט כו' ועם כל זה לא רצה להורות בעוד שהיה רבו חי ולנסותו היה מתכוין השואל אם יורה במקום רבו עכ"ל **ולגבי ביצה שתרגולת כבר הטילה אותה** אי שרי להורות במקום רבו להתירה בכותח – נראה דבכה"ג **אפי' הש"ך ס"ק ח'** שחולק על השו"ע גבי דבר שאין בו חידוש – **מודה ששרי להורות בפני רבו** דהא הוא איירי דווקא בביצים גמורות שבתוך התרגולת עי"ש.

וכמו כן מביא מרן [שם סעיף ט] את דברי הג"מ בשם מהר"ם מרוטנבורג שהבאתי בהערה ג' שדבר הכתוב בספרי הגאונים וכו' **ובבאור הגר"א** מביא את דברי **מהרי"ק** [סי' קסט] שמקשה מהא דמגילת תענית דאע"פ שכתובה אסור להורות וכן מקשה בהגהות שעל הדרישה ס"ק ד מובא בש"ך ס"ק טז **ותירץ הש"ך** דמהר"ם סבירא ליה הך דמגילת תענית מיירי כשבא לדמות מלתא למלתא בדבר הכתוב במגילת תענית וק"ל: **עכ"ל הש"ך** וכתב על זה **הגר"א** "ול"י"י היינו ר"ת ולא נראה והיינו שהגר"א חולק על מהר"ם בזה.

עוד כתב מרן [סעיף יא] **שלאפרושי מאיסורא**, כגון שרואה אדם שעובר עבירה מפני שאינו יודע שהוא אסור, או מפני רשעתו, **מותר** להפרישו ולומר לו שהוא אסור, בפני רבו, שבכל

מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב. עכ"ל ולא חילק בין אם זה בצנעא או בפרהסיא ועיי' מה שכתבתי בהערה ה' שבסוף התשובה וצ"ע.

ולגבי להורות לעצמו ולבני ביתו במקום רבו - פסק מרן [סעיף יב] כהרא"ש [שהבאתי בהערה ז'] לאסור. ועיי' מה שכתבתי בהערה ז' בדעת הש"ך וצ"ע לדינא.

ולגבי אי נטל רשות מרבו שנחלקו בזה ראשונים עיי' הערה ז' שבסוף התשובה – **הרמ"א** בסימן רמב סעיף ד' פוסק לחלק בזה בין תוך ג' פרסאות שאסור לבין חוץ לג' פרסאות שמותר והש"ך שם ס"ק ד' פוסק להתיר אפי' תוך ג' פרסאות.

ש. האם צריך השוחט להראות סכיניו לחכם לפני שחיטה שיבדוק שאינה פגומה או שיכול לבדוק בעצמו? ומה הדין אם השוחט בעצמו הוא חכם ומדוע?

ת. **בגמ' כתוב** שצריך להראות לחכם ולא סגי שיבדוק בעצמו וכתב **רש"י** בסוגיין [סג. ד"ה סר ומקורו מהגמ' חולין יז:]: שתקנו את זה חז"ל משום כבודו של החכם. **ואם השוחט עצמו הוא צורבא מדרבנן** – אומרת הגמ' שיכול לבדוק לעצמו [ופרש"י בודק סכין לשוחט בו הוא עצמו בהמה שלו, ואין צריך להראות לרבו עכ"ל] אבל אם קונה בתשלום בשר משוחט אחר – אין יכול לבדוק בשביל השוחט ההוא [ופרש"י כיוון שקונה ממנו בדמים אין זה נקרא ששוחט לעצמו¹³⁴¹].

ומביאה הגמ' מעשה שר' אלעזר מהגרוניא ור' אבא בר תחליפא בדקו את סכיניו של ר' אחא בריה דר' איקא ששחט עגל בשבילם ושאל ר' אבא בר תחליפא את ר"א מהגרוניא אי א"צ להראות לחכם שבעיר שהוא ר' אחא בר יעקב? וענה לו ר"א מהגרוניא שצורבא מדר' חזי לנפשיה. ואומרת הגמ' שר"א מהגרוניא נענש על הוראתו זו. וטעם שנענש אע"ג שצורבא מדר' חזי לנפשיה - אומרת הגמ' שני תירוצים: א. שאני התם דאתחילו בכבודו. ב. שאני רב אחא בר יעקב דמופלג.

ולגבי אי שרי לצורבא מדרבנן לבדוק לשוחט אחר ששוחט בשביל הצורבא מדרבנן ללא תשלום עיי' הערה¹³⁴².

¹³⁴¹ ומשמע שאם נותן לו במתנה - יכול הצורבא מדרבנן לבדוק את הסכין לטבחא אף שעיי' בדיקה זו יוכל הטבחא לשחוט כל היום ועיי' הערה הבאה.

¹³⁴² **רש"י** ד"ה לנפשיה פירש לגבי ההיתר של צורבא מדרבנן לבדוק לעצמו "בודק סכין לשחוט בו הוא עצמו בהמה שלו" **ועיי' בחידושי רעק"א** שכתב דמשמע שתירתי בעינן – שגם ישחט הוא עצמו וגם שזו בהמה שלו. והוסיף הגרעק"א שלפי זה מה דאמריי "דאייתי סכינא ואחויי" היינו שהוא ג"כ בעצמו ישחט בזה דאל"כ למה רבינא סירב רק בגלל שהוא קונה בדמים ולמה ר"א מהגרוניא נענש רק משום שאתחילו בכבודו של ר"א בר יעקב או משום שהוא מופלג – תאמר שזה משום שלא שחטו הם עצמם? אעכ"ח איירי שהם עצמם שחטו **ועיי' ששתמה הרעק"א** מנ"ל לרש"י דבר זה

להלכה – כתב מרן [יו"ד יח יז] טבח שלא הראה סכיניו לחכם (ונמצאת יפה), היו מנדין אותו. הגה: ואם נמצאת פגומה, מנדין אותו ומעבירין אותו (טור). ובנמצאת יפה יכול החכם למחול ואין צריך לנדונו (הגהות אלפסי פ"ק דחולין); והאידנא נהגו למנות אנשים ידועים על השחיטה והבדיקה, ולהם מחלו חכמים כבודם כי הם זהירים וזריזים; **עכ"ל** ולא הזכיר מרן מאומה מדין צורבא מדרבנן. ועיי' **שו"ע הרב** [יו"ד קונטרס אחרון סימן יח] שכתב לגבי מש"כ מרן שטבח שלא הראה סכיניו לחכם הי מנדין אותו וז"ל ומיהו היינו דוקא בטבח ששוחט לעצמו ומוכר לאחרים או ששוחט לאחרים, אבל בשוחט לעצמו לא הצריכו חכמים להראות סכיניו לחכם, ולא לתלמיד ולא אפילו לטבח אחר, כדאמרינן בגמרא צורבא מרבנן חזי לנפשיה, וכל שוחט שידוע הלכות שחיטה הוא צורבא מרבנן לענין זה, דצורבא מדרבנן הוא שם כולל לכל התלמידים, ותלמיד נקרא כל מי ששואלין אותו אפילו דבר אחד בלבד בתלמודו ואומרו ואפילו בהלכות החג שהכל בקיאים בהם כמ"ש באה"ע סי' ל"ח] סעיף כ"ז]. וטעמא משום שכל אדם נאמן לעצמו כדלקמן. ולכן גם חכמים מחלו את כבודם. אבל לאחרים [פ"י בשוחט לאחרים] לא האמינו לכל טבח, בין ששוחט לעצמו ומוכר לאחרים, בין ששוחט לאחרים בשכר, או אפילו בחנם **עכ"ל**.

והרמ"א [רמב ד] מביא את שני תירוצי הגמ' - בהתחילו בכבוד הרב או שהרב מופלג בחכמה וזקנה- לגבי תלמיד חבר ששרי לו להורות במקום רבו לדעת הרמב"ם דמ"מ בכה"ג לא יורה.

ש. האם המורה הלכה במקום רבו במקום שאסור – חייב מיתה?

ת. בגמ' אמר **רבא** שבפניו – חייב מיתה ושלא בפניו – אסור¹³⁴³ אך לא חייב מיתה **ומקור הדין** שחייב מיתה ילפ"י מבני אהרון שהורו הלכה בפני משה לגבי זה שצריך שיתנו בני אהרון אש על המזבח ועיי' הערה¹³⁴⁴ **ומובא בגמ'** שכל שנמצא תוך ג' פרסאות חשיב "בפניו"

דבפשטות סגי שאחר ישחט בהמה של הצורבא **עכ"ד הגרעק"א** עיי"ש ויש להוסיף דבפשטות משמע גם שא"צ שהבהמה תהא של הצורבא מדרבנן אלא סגי בזה ששוחטים אותה בשביל הצורבא מדרבנן וכמעשה דר"א מהגרוינא ורק אם קונה הצורבא את הבשר בדמים כמעשה דרבינא וכדפרש"י שם שקונה בדמים – לא חזי הצורבא לנפשיה **ועיי' רש"ש** שכתב בד"ה רש"י ד"ה לנפשיה. וז"ל לשחוט בו הוא עצמו בהמה שלו. נראה דהוא עצמו ל"ד. אלא עיקר הדבר תלוי בבהמה שלו דכ"מ בעובדא דרבינא ודבתרה [כנראה כוונתו על מעשה דר"א מהגרוינא שמובא אחר מעשה דרבינא] שלא היו הם בעצמם השוחטים **עכ"ל הרש"ש** וגם בזה יש להוסיף שלכאוי א"צ בהמה שלו וסגי בזה שיתן השוחט לצורבא מהבשר אחר השחיטה וכמעשה דר"א מהגרוינא וצ"ע לדניא.

¹³⁴³ ובפשטות משמע שזה מדאוי וכמו שכתב רש"י שהוראה בפני רבו היא חוצפה וא"כ זה בכלל "את ה' אלוקיך תירא" שקי"ל [פסחים כב:]: שדרש ר"ע את ה"א תירא לרבות ת"ח ופרש"י שם - שיהא מורא רבך כמורא שמים.

¹³⁴⁴ וא"ת הרי זו לא הוראה שלהם דזה פסוק מפורש י"ל דאפשר לפרש הקרא שיתנו אש על המזבח

ולכן תלמידו של ר"א שהורה הלכה תוך ג' פרסאות לר"א – נתחייב מיתה בידי שמים.

הערה א: כתב הרא"ש [סנהדרין א ב] וז"ל ומסקינן בעירובין פרק הדר (דף סב ב) דתלמיד מובהק בתוך שלש פרסאות חייב מיתה... וחוצ' לג' פרסאות אסור ואין חייב מיתה. ותלמיד חבר בתוך ג' פרסאות אסור חוצ' לג' פרסאות מותר עכ"ל ומשמע שתלמיד חבר אינו חייב מיתה אף אם הורה תוך ג"פ וכ"כ בקיצור פסקי הרא"ש [שם] להדיא. **ושיטת הרמב"ם** שאף לכתחילה שרי לתלמיד חבר להורות בפני רבו [ולגבי אי שרי בפניו ממש נחלקו הב"י והריב"ש ע"י בתשובה שלפני התשובה הקודמת בהערה ב' שבסוף התשובה].

הערה ב הא דבתלמיד גמור חייב מיתה בהורה בפניו - נחלקו ראשונים האם כל ג' פרסאות הסמוכות לרבו חשיב בפניו לגבי זה - זו דעת תוס' [סא: ד"ה ר' חסדא] ורא"ש [הלכה ב] וע"י כס"מ [ת"ת ה ב] שפ"י כן גם בדעת הרמב"ם ולשיטתם הא דאמר רבא שלא בפניו אסור ואינו חייב מיתה - היינו חוצ' לג' פרסאות ולהרמב"ם - בכה"ג רק להורות באופן קבוע אסור או שרק בפניו ממש חייב מיתה אבל שלא בפניו ממש אפי' תוך ג' פרסאות - אסור אבל לא חייב מיתה - כ"כ הרשב"א בשו"ת [חלק א סימן קיא] ולשיטתו חוצ' לג' פרסאות שרי אפי' לקבוע הוראה.

ש. מי היה רבו של דוד והאם דוד הורה בפניו?

ת. בגמ' אמרי' שעירא היאירי היה רבו של דוד וכל זמן שרבו קיים – דוד לא הורה ועל זמן זה אמר דוד "בליבי צפנתי אמרתך" [תהלים קיט יא] ואחרי שנפטר עירא היאירי – כן הורה דוד וע"ז אמר דוד בשרתי צדק בקהל רב [שם מ י] וע"י הערה ¹³⁴⁵

לאו משל הדיוט אלא שיבעירו אותו מן אש הרבוצה על המזבח שהיא אש מן השמים כמפורש ביומא והם דרשו מהאי קרא ונתנו בני אהרן אש וגו' מן הדיוט ממש מבין הכירים כמפורש בת"כ [מהרש"א]. ולכאוי' מכאן יש ללמוד שאיסור הוראה בפני רבו הוא גם כשמורה הוראה לעצמו דהא בני אהרן הורו לעצמם וע"י רא"ש [סימן ב' והבאתי אותו בהערה ח' בתשובה שלפני התשובה הקודמת] שמסתפק בזה ונוטה לאסור וצ"ע למה לא הביא ראיה מבני אהרן וכן יש להקשות לדעת רבינו יהונתן והראשון לציון [שהבאתי בהערה ח' בתשובה שלפני התשובה הקודמת] שאמרו שבדיקת סכין הוויא הוראה - א"כ אמאי שרי לצורבא מדרבנן להורות לעצמו בפני רבו ומאי שנא מנדב ואביהו וצ"ע.

¹³⁴⁵ וע"י צל"ח ברכות ד. [ד"ה ואני] שכתב שבזמן מפיבושת – כן הורה דוד וכמ"ש בגמ' בברכות שם שאמר דוד ששאל לפני מפיבושת יפה הורתי ומשמע שהיה מותר לו להורות אף תוך יב מיל וע"כ כתב הצ"ח שדוד היה תלמיד חבר למפיבושת דאם היה תלמיד גמור – אסור תוך יב מיל אפי' עם נטילת רשות עכ"ד ודבריו אלה הם לפי שיטת הרמב"ם שתלמיד חבר שרי להורות אפי' בתוך יב מיל וכן לשיטת הרמ"א [רמב ה] שלתלמיד גמור אפי' נטילת רשות לא מהני תוך יב מיל. אבל לשיטת תוס' – אפי' תלמיד חבר אסור לו להורות תוך יב מיל ולשיטת הש"ך – אם נטל רשות אפי' תלמיד גמור שרי תוך יב מיל וא"כ לשיטת הש"ך יתכן שדוד נטל רשות והיה תלמיד גמור של מפיבושת. ויל"ע דמשמע מדברי הצ"ח שאפי' נטילת רשות מפורשת להורות תוך יב מיל לא מהני וצ"ע מדוע הרי הרב שמחל על כבודו – כבודו מחול וגם אין פה חשש שיבוא לידי שגיאה [שמחמת זה כתב המאירי כתובות ס: ד"ה לעולם,

ש. האם ראוי לאדם ליתן כל מתנות כהונה שלו לאדם אחד?

ת. בגמ' כתוב שלא. וראיה מדוד המלך שנתן כל מתנותיו לעירא הכהן והביא בזה רעב לעולם וכן פסק מרן [יו"ד רנז ט] ועיי' הערה¹³⁴⁶.

ש. מדוע נענשו אלעזר הכהן ויהושוע ובמה נענשו?

ת. אלעזר הכהן נענש על שהורה הלכה בפני משה - דהוא אמר לשרי הצבא את דין הגעלת כלים והיה צריך להניח למשה לומר את דינים אלו ואע"ג דאמר אותם בשם משה מ"מ מקרי מורה הלכה בפני רבו ובברייתא המובאת בגמ' סג. א"ר אליעזר שעונשו היה שירד מגדלותו¹³⁴⁷ - דאע"פ שה' אמר למשה לגבי יהושוע "ולפני אלעזר הכהן יעמוד" - מ"מ לא מצינו שנצרך לו יהושוע¹³⁴⁸.

יהושוע - נחלקו לוי ור' אבא בר פפא מפני מה נענש: ר' לוי - משום ש"הוטיב מילה" [ופרש"י שמוטיב מילה היינו משיב דבר מורה הלכה] בפני משה שאמר "אדוני משה כלאס" ופרש"י שאמר יהושוע שראויים הם לכך והווי כמורה הלכה **ולר' אבא בר פפא** נענש על זה שמנע ישראל לילה אחד מפו"ר דע"י שהשאיר בשדה בלילה את הארון שהיה יוצא איתם למלחמה וקי"ל שכשהארון שלא במקומו - אסורין כל ישראל בתשמיש המטה¹³⁴⁹ ועונשו היה - שנפטר בלא וולד ופרש"י שהיה ערירי ועיי' הערה¹³⁵⁰.

ש. יהודים שגרים בחצר עם גוי והגוי אינו מוכן להשכיר רשותו – מה יעשו ומדוע?

ת. נחלקו בזה אביי ורבא. **לאביי** - יבטלו כולם את רשותם לאדם אחד ופרש"י דאז זה נקרא שכולם אורחיו ויהא מותר לכולם להוציא מביתו לחצר¹³⁵¹. **ורבא** טוען שא"כ ביטלת

שאפי' מחל לו רבו אין ראוי להורות בפניו] דהא דוד התייעץ עם מפיושת על מה שפסק וצ"ע.
¹³⁴⁶ ועיי' מהרש"א שמקשה הא איכא בש"ס מושג של "מכירי כהונה" ולא משמע שיש בזה איסור ועיי"ש דניסה לתרץ דלמא מלך שאני שמתנותיו מרובין ולא היה לו לתיתן לאדם א' אך דחה דבגמ' כתוב "כל הנותן" עכ"ד.

¹³⁴⁷ ומ"מ לא היה חייב מיתה ולכא' זה ראייה לשיטת הרשב"א [בשו"ת א קיא - הבאתי אותו בהערה ב' בתשובה שלפני שתי התשובות האחרונות] שרק בפניו ממש חייב מיתה וצ"ע מה יענו שאר הראשונים.

¹³⁴⁸ ויל"ע דכיוון שכבר הורה משה כך מדוע מה שהורה אלעזר הווי בגדר של "הוראה" והרי פסק מרן [יו"ד רמ"ב ט] שדין הכתוב בספרים מפסקי הגאונים יכול להורות בימי רבו, רק לא יורה דבר מלבד ולא יסמוך על ראיותיו לדמות מילתא למילתא מעצמו. **עכ"ל מרן** שם ואולי י"ל שעדיין לא הורה משה כן לכלל הציבור אלא רק אלעזר שמע א"ז ממשה.

¹³⁴⁹ ועיי' תוס' [סג: ד"ה כל] שכתבו שאירי בארון שעשה בצלאל שבדרך כלל לא היה יוצא אתם למלחמה ומה שהיה עמהן במלחמת יהושע - ע"פ הדיבור היה עושה הכל.

¹³⁵⁰ ועיי' מגילה יד: בסוף העמוד שבנות כן היו לו וכתב מהרש"א כאן שמש"כ "בלא ולד" הכוונה וולד זכר.

¹³⁵¹ עיי' **ריטב"א** שמקשה על פרש"י דלקמן (ס"ט ב') אמרינן דחד לגבי חמשה הוי אורח חמשה לגבי חד לא הווי אורחין, **ועל כן כתב ריטב"א** שבתוספות פירשו דודאי לא אהני ביטול שלהם אלא לאותו היחיד

תורת עירוב¹³⁵² ועל כן דעת רבא שיתידד¹³⁵³ אחד מבני חצר עם הגוי וישאילנו מקום בחצירו להניח בו דברים ועי"ז חשיב כשכירו ולקיטו¹³⁵⁴ ואמר רב יהודה אמר שמואל שיהודי שהוא שכירו ולקיטו [- ופרש"י שכירו ולקיטו של הגוי] נותן עירוב [- עם בני מבוי במקום הגוי].

הערה א: מה שכתבתי שהשואל מקום מהגוי חשיב כשכירו ולקיטו של הגוי ומשתתף בעירוב עם בני המבוי – כך פרש"י. אבל הרמב"ם כתב וז"ל שאל מן הגוי מקום להניח בו חפציו והשאילו הרי נשתתף עמו ברשותו ומשכיר שלא לדעתו עכ"ל ועי' ב"י שמסביר שיטת הרמב"ם היינו ששכירו ולקיטו של הגוי חשיב כשלוחו של הגוי ומשכיר מקום לבני החצר במקום הגוי ולא סגי במה שזה ששאל מהגוי מקום בחצירו משתתף עמו בעירוב דמגוי בעי' דווקא שכירות ולא שאילה כי בשאילה לא חייש הגוי לכשפים ובשכירות כן חייש לכשפים¹³⁵⁵. ומה שאמר שמואל ששכירו ולקיטו נותן עירובו ודין – איירי בשכירו ולקיטו של ישראל שיכול להשתתף בעירוב כשליח של ישראל אפי' שלא לדעת בעה"ב ומבין רבא שה"ה בשכירו ולקיטו של הגוי שחשיב כשלוחו ויכול להשכיר לבני חצר כשלוחו של הגוי ואפי' שלא לדעתו.

הערה ב: נחלקו הפוסקים אי סגי שמקבל רשות מהגוי להניח דברים ברשותו – וא"צ להניח בפועל – הב"י מדייק ממש"כ רש"י בפירוש דברי הגמ' "לשאל מיניה דוכתא ולינח בהו מידי" – "ישאיל לו הנכרי מקום בחצירו לאתנוחי ביה מידי" דמשמע שא"צ להניח בפועל וכן מדייק הב"י מלשון הרמב"ם [עירובין ב יב] "שאל מן הגוי מקום להניח בו חפציו והשאילו" משמע שא"צ להניח בפועל אבל בא"ר דוחה דברי הב"י ואומר שלשון הגמ' "ולינח ביה" מוכח שצריך להניח בפועל ומה שדקדק ב"י משמעות מרש"י [שם ד"ה

בלבד וכי תימא והיאך יבטלו כולם מפני הנאת היחיד, י"ל דמ"מ (לשנה) [לשבת] הבאה יבטל יחיד אחר וכן חוזרין חלילה בכל שבת, ולמ"ד מבטלין וחוזרין ומבטלין כדלקמן אפשר דאפילו בו ביום מחזירין חלילה אצל כולם. עכ"ל הריטב"א.

¹³⁵² שהרי הרואים רואים אותם חלוקים בדיוורים וסבורים עליהם שלא בטלו כלם רשותם אצל אחד אלא שעירב העכו"ם עמהם ונמצאו סבורים שעירוב (עכו"ם) מועיל במקום עכו"ם [מאירי] ובב"י כתב וז"ל כלומר שהרואה שהוא מוציא מביתו למבוי יאמר שמטלטל במבוי בלא עירוב

¹³⁵³ לשון הגמ' "ליקרב ליה" ופרש"י ישתדל עם הנכרי עד שיהא אוהבו עכ"ל וצ"ע הא כל זה שגוי אוסר על בני חצר זה בשביל שלא יתקרבו אליו כדי שלא ילמדו ממעשיו ואיך חז"ל מתקנים שיתקרב אליו?

¹³⁵⁴ פרש"י: שכיר - לעבודת כל השנה, ולקיטו - לימות הקציר והאסיף

¹³⁵⁵ וצ"ע דאם בעי' דיהא בצורה שחייש הגוי לכשפים [כדי שהגוי לא ירצה להשכיר והיהודי יצטרך לעזוב את המבוי] א"ע אמאי סגי בזה שישכור משכירו ולקיטו הישראל הרי שכירו ולקיטו לא חייש לכשפים ואנן בעי' שיהא חייש לכשפים ובשלמא לפרש"י שסובר שאפי' שאילת מקום מהני בגוי וא"צ שכירות מקום – י"ל שסובר רש"י שגוי גם בשאילה חייש לכשפים ולא ירצה להשאיל מקום אפי' ליהודי אחד ועי"ז יצטרכו לעזוב את המבוי [ומיהו אמר להם רבא שאם יצליחו לפתות את הגוי להשאיל לאחד מהם סגי בזה] אבל לרמב"ם ששאילה לא מהני ובעי' דווקא שכירות דבכה"ג חייש לכשפים – א"כ מה מהני שישכרו מהשואל ללא רשות הגוי? וצ"ע.

להקריב] ורמב"ם [פ"ב הי"ב], לאו ראיה, דלא הוצרכו לפרש דמסתמא מניח בה כיון ששואל לזה. ומוסיף הא"ר שכ"כ הראב"ן [בהלכות עירובין מובא בא"ר] וז"ל וישאל מקום בביתו להניח שם שום דבר ויניח שם עכ"ל ועי' **נשמת אדם** [עה ה] שכתב ליישב שיטת רש"י דאפשר גרס בגמרא: "לשאל דוכתא לינח בה מידי", ולא "ולינח" אלא "לינח" עכ"ל הנשמת אדם עי"ש.

הערה ג – לגבי אי מהני שכירות משר העיר – עי' בזה בתשובה בהמשך לגבי שכירות מגוי שמשכיר את דירתו לגוי אחר.

להלכה – פוסק מרן [שפב יב] **כרבא** דהלכה כוותיה במקום אביי¹³⁵⁶.

ובמחלוקת הראשונים שבהערה א' – פוסק **בסתמא כהרמב"ם** שזה ששאל מקום בחצר ישכיר את רשות הגוי בחצר לבני החצר ובי"א מביא דעת רש"י שסגי שישתתף עמם בעירוב וא"צ להשכיר להם מקום. ופסק **במשנ"ב** [ס"ק מא] דלכתחלה נכון לחוש לסברא הראשונה:

ובמחלוקת הב"י והא"ר שבהערה ב' – הנה המג"א [ס"ק ח] כותב כהב"י שא"צ שיניח בפועל אך מוסיף שצריך שיקנה הקרקע בא' מהדרכים שקרקע נקנה בהם עכ"ל המג"א אמנם **במשנ"ב** ס"ק לז כותב וז"ל וקונה אותו המקום במה שהניח בו שום חפץ בע"ש ולדעת הרבה פוסקים מהני אף על פי שסילקו אח"כ משם כיון שכבר קנה אותו המקום להניח בו כשירצה: עכ"ל ומשמע שפוסק שבעי' שיניח בפועל כהא"ר וצ"ע בזה שלא מביא כלל את שיטת הב"י והמג"א.

ש. היו לגוי כמה שכירים או לקיטים – האם צריך שכולם ישתתפו בעירוב?

ת. אומרת הגמ' שבכה"ג סגי באחד מהם שישתתף בעירוב דמה שאמרו שכל אחד מהם נחשב דייר היינו רק לקולא – שכל אחד מהם יכול להשתתף בעירוב אבל לא לחומרא לומר שכולם צריכים להשתתף בעירוב¹³⁵⁷.

¹³⁵⁶ ועי' תוס' סד. ד"ה א"כ שכתבו שגם בדיעבד אינו מועיל ביטול בכה"ג ועי' חידושי רא"מ הורביץ סד: על תוד"ה הנ"ל שכתב לא ידענא מנ"ל הך סברא לענין שכחה בדיעבד שלא מצינו אותה אלא בכ"ד דשרינן להו לכתחילה למנהג הכי עי"ש וצ"ע לדינא מה הדין בדיעבד.

¹³⁵⁷ **ועי' משנ"ב** [שפב נג] שכותב שכל זה בשכירו ולקיטו שיכול הגוי לסלקם ועי"כ אינם חשובים מדינא כדיירים ורק לקולא נתנו להם שם של דיירים כדי שיוכלו להשתתף בעירוב אבל אם הגוי השכיר דירתו לשני דיירים ואינו יכול לסלקם לכל זמן השכירות – ודאי ששניהם צריכים להשתתף בעירוב **ועי' עוד במשנ"ב** [שם ס"ק נה בהסבר דברי הרמ"א] דאם שכרו בני החצר הרשות מן העכו"ם עצמן – שהוא בעל הבית - אין צריך לשכור מן השכיר והלקיט וכן א"צ שהשכיר ישתתף בעירוב וכל דין השתתפות בעירוב של השכיר או שכירות מן השכיר איירי כשבעה"ב לא השכיר רשותו.

ש. מהי "שמועה" והאם מותר לומר עליה שאינה טובה ומדוע?

ת. "שמועה" היינו דבר תורה שאדם שומע מאחר. וכתוב בגמ' "אמר רבי אחא בר חנינא: מאי דכתיב ורעה זונות יאבד הון, כל האומר שמועה זו נאה, וזו אינה נאה - מאבד הונה של תורה!" ופרש"י "רועה זונות" נוטריקון: זו נאה וארענה [מלשון רועה], ואעסוק בה, כדי שתתקיים בידי עכ"ל והגמ' הקשתה מדברי ר' אחא בר חנינא אלו על ר' נחמן שאמר על ב' השמועות של רב יהודה בשם שמואל – הראשונה ששכירו ולקטו של בעה"ב יכולים לתת עירוב במקום בעה"ב והשניה שהשותה רביעית יין אל יורה – שהראשונה היא שמועה מעליה והשניה – אינה מעליא שכן ר"נ העיד על עצמו שרביעית יין דווקא מיישבת את דעתו¹³⁵⁸ ומחמת דברי ר' אחא בר חנינא אלו א"ר נחמן "הדרי בי" ופרש"י לא אוסיף עוד [לדבר כך] ועי' הערה¹³⁵⁹.

ש. השותה רביעית יין האם מותר לו להורות ומדוע?

ת. בגמ' אמר רב יהודה אמר שמואל שאסור לו להורות ור' נחמן אמר שזו שמועה שאינה נאה. **הערה:** מקור האיסור להורות שתוי הוא מהברייתא המובאת בגמ' **בכריתות** יג: ששם ילפי מדכתיב [ויקרא י ט-יא] גֵּן וְשָׂרָר אֶל־תִּשְׁתֵּה אֶתְהָ וּבְגִידְ אֶתְךָ בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֱהָל מוֹעֵד וְלֹא תִמָּתוּ... וְלִהְיוֹת אֶתְכֶּנִּי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הַחֲקִים אֲשֶׁר דָּבַר יְקֹנֶק אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה: - א"כ מקישים הוראה לביאת מקדש לגבי שתיית יין. ובמשנה שם [יב:] אמר רבי אליעזר שאם פסק בה, או אם נתן בו מים כל שהוא - פטור. ובברייתא שבגמ' [יג:] אמרי' שמקורו הוא מדכתיב "שכר" – בדרך שכרותו ופסקין בגמ' הלכה כר"א ועוד אמרי' בגמ' שכל זה – כששתה רביעית אבל שתה יותר מרביעית – חייב אף אם הוסיף בו מים **וברמב"ם** [ביאת מקדש א א] מוסיף דאף אם הפסיק בה – חייב [וצ"ל שהפסיק בה בכדי אכילת פרס]. **ויל"ע** כמה זה יותר מרביעית – האם אפי' כל שהוא? א"כ יש חילוק בג' משהוין ואמרי' בתוס' [לעיל כד. ד"ה לא] דאין סברא שיהא ג' חלוקים בג' משהוין עיי"ש ואולי י"ל שיותר מרביעית אין הכוונה במשהו יותר אלא שתי רביעיות וכמו כן זה תלוי בשיעור המזיגה וצ"ע.

¹³⁵⁸ וכן מצינו בכמה מקומות בש"ס שיין גורם ליישוב הדעת – עי' ב"ב יב: הרגיל ביין... מפקחו ועי' **הוריות** יג: חמשה דברים משיבין את הלימוד ... והרגיל ביין **ועי' יומא** עו: רב כהנא רמי: כתיב תירש וקרינן תירוש, זכה - נעשה ראש, לא זכה - נעשה רש. (והיינו דרבא, דרבא) + מסורת הש"ס: [רבא] + רמי: כתיב ישמח וקרינן ישמח, זכה - משמחו, לא זכה - משממו. והיינו דאמר רבא: חמרא וריחני פקחין. עכ"ל הגמ' שם וכנראה סבר ר"נ דרביעית יין היא משובחת ואינה מזיקה.

¹³⁵⁹ **עי' רש"י** שכתב וז"ל נלע"ד דדוקא במקום שאין חולק על דינו רק שאומר שזה הדין אינו נאות. אבל במקום שחולק עליו מצאנו בכ"ד שאמרו בלשון ניאוף כמו שאמר עולא בתענית ד' ב' הא דר"ח כחומץ לשינים כו' וכן בקדושין (ס"ד מה) **עכ"ל** והיינו שבמעשה דר' נחמן – ר"נ לא חלק על הדין ששתוי אל יורה כי ביטל דעתו לגבי שמואל אלא שאמר שאינו אוהב את השמועה הזו מחמת שאינו מבינה. ויל"ע למה באמת לא חלק עליה הא מצינו הרבה שחלק ר"נ על שמואל וצ"ב בזה.

להלכה – הרמ"א [יו"ד רמב יג] ויזהר כל אדם שלא יורה כשהוא שתוי יין או שאר דברים המשכרים, אפילו בדבר פשוט, אם לא שהוא דבר ברור בפוסקים וזיל קרי בי רב הוא. **עכ"ל** ומקור ההיתר בדבר שפשוט בפוסקים הוא **ממהרי"ק** סי' קסט וז"ל דאע"ג דבימי התלמוד היה אסור להורות בכל ענין. עכשיו אין אסור להורות בכל ענין. כלומר היכא שההוראה מבוארת בפוסקים אבל היכא שאינה מבוארת היאך נוכל לומר שכל הדברים כתובים. **עכ"ל** **אולם הש"ך** [סי"ק כא] חלק על רמ"א ומהרי"ק בזה וכתב דמדברי הרמב"ם ות"ה דלעיל נראה מבואר דאפילו הוא דבר ברור בפוסקים כל שאינו מפורש במקרא דהצדוקים מודים בו אסור להורות וכ"כ **הב"ח**. **עכ"ל** הש"ך **ובהמשך דבריו כתב הש"ך** וז"ל ואפשר דמ"ש הרב [=הרמ"א] דבר ברור בפוסקים ט"ס והא וצ"ל בפוסקים **עכ"ל** הש"ך **ויש להעיר** דכנראה לא ראה הש"ך את דברי המהרי"ק במקורם אלא רק ראה מה שהובא בדרכי משה. אבל במהרי"ק עצמו - שהבאתי דבריו לעיל - מוכח שאיירי על מש"כ בפוסקים שאחר זמן הגמ' ולא איירי על הפוסקים של התורה.

ועי' דרכי משה – ומקורו **מתה"ד** [סי' מב] שכתב לחלק בין יינות שלהם שהיו חזקים יותר – ליינות שלנו שבהם יש להתיר ברביעית אך לא באם שתה הרבה דמשכר [ולא כתב כמה זה "הרבה" ואולי הכל כפי הרגשת האדם כי לא כל אדם שווה בהא].

והרמב"ם [ביאת מקדש א א] פוסק **להלכה** את דברי הגמ' בכריתות יג: המובאים בהערה שבסוף התשובה ומובא **בש"ך** [יו"ד רמב יט] ¹³⁶⁰.

ש. מהו "שתוי" ומהו "שיכור" והאם יכולים להתפלל ומה הדין בדיעבד אם התפללו?

ת. הגמ' אומרת ששתוי הוא מי ששתה יין אך עדיין יכול לדבר לפני מלך ושיכור הוא מי ששתה יין ולא יכול לדבר לפני מלך.

ודינם הוא ששתוי – לא יתפלל אך בדיעבד יצא ושיכור – לא יתפלל וגם בדיעבד – תפילתו תועבה ולא יצא ולגבי הטעם שלא יתפלל – עי' הערה ¹³⁶¹.

הערה: לגבי כמה השיעור המינימלי להקרות "שתוי" - ברמב"ם [תפילה ד יז] **ובטור** [צט א] כתוב שאיירי בשתה רביעית ועי' באור הגר"א שגרסו כן בגמ' "שתה רביעית יין אל יתפלל" ולא כג"י שלפנינו "אל יורה" ומיהו כתב הגר"א שגם תוס' [ד"ה שתה] שגורסים "אל יורה" מודים בדין להרמב"ם והטור עי"ש [ולא פירש מנא לו שמודים לטור ולרמב"ם].

¹³⁶⁰ והש"ך לא הביא הא דפסק הרמב"ם שבעי שישתה בבת אחת וצ"ע מדוע.

¹³⁶¹ עי' רמב"ם [תפילה ד יז] שכתב, שכור אל יתפלל מפני שאין לו כוונה, עכ"ל ומסתבר שגם שתוי הוא מטעם שאין לו מספיק כוונה כדי להתיר לו לכתחילה להתפלל. ולפי זה כל אדם שמטושטש בגלל תרופה וכדו' עד שאין לו כוונה – חשיב כשיכור.

להלכה – לגבי שתוי - פסק מרן [צט א] ששתה רביעית¹³⁶² אל יתפלל עד שיסיר יינו מעליו¹³⁶³ [וכהרמב"ם והטור הנ"ל] וכתב המשנ"ב [ס"ק א] שאיירי דווקא בשתה יין חי ובבת אחת וכן כתב [בס"ק ב] דמש"כ מרן "שיסיר יינו" היינו כשירגיש שאין לו כבר שום השפעה מהיין. **וכתב המג"א** [ס"ק א ומובא במשנ"ב ס"ק ב] שיין שבתוך הסעודה לא משכר וכתב ע"ז **הפמ"ג** [מובא ג"כ במשנ"ב שם] שהכל לפי מה שמבין בדעתו **עכ"ל** והיינו שאם מרגיש בבירור שהשפיע עליו צריך לחכות עד שיפיג יינו.

ולגבי שתוי שחושש שיעבור זמן תפילה אם לא יתפלל – כתב הפרי חדש [צט א ומובא במשנ"ב ס"ק ג] שאעפ"י שעובר זמן התפילה אינו מתפלל, אלא אח"כ יתפלל תפילת תשלומין כדין נאנס. **עכ"ל מיהו הוסיף המשנ"ב** וז"ל ועיין בסוף הסימן [במשנ"ב ס"ק יז] בשם הים של שלמה [ביצה ב ה] דעכשיו שבלא"ה אין מכוונין כ"כ בתפלה אין לחוש כ"כ להחמיר אם ע"י המתנתו יעבור זמן תפלה **עכ"ל**¹³⁶⁴ וכ"כ בשו"ע הרב [צט ד] ושם הביא סיבה נוספת להקל בזה"ז - שיינות שלנו אינן חזקים כל כך **עכ"ד** וכמו כן משמע בשו"ע הרב שאם מסתכל בסידור יש להקל אף אם אין חשש שיעבור זמן תפילה עי"ש

ולגבי שיכור – כתב השו"ע שאף בדיעבד תפילתו תועבה ואפילו אם עבר זמן התפלה, משלים אותה בתפלה שאחריה, כדין שוגג

ולגבי יינות שלנו – שחזקים פחות מיינות שלהם - כתב הרמ"א [צט ג] שאין נזהרין ומתפללין אף על פי ששתה רביעית ויותר **עכ"ד** ובסוגריים כתוב דמקורו **מתה"ד** סימן מה

¹³⁶² ועי"ש שיש חילוק בין רביעית ליותר מרביעית לגבי אם שתה בכמה לגימות ולגבי יין מזוג שברביעית – שרי וביותר מרביעית – אסור ומקורו מהמג"א **עכ"ד ויל"ע** דא"כ יש חילוק בג' משהויין – דבפחות מרביעית מותר תמיד וביותר מרביעית אסור תמיד וברביעית יש לחלק בין לגימה א' לב' לגימות ובין מזוג לחי והרי כתבו תוס' [לעיל כד. ד"ה לא] דאין סברא שיהא ג' חלוקים בג' משהויין עי"ש ואולי י"ל שיותר מרביעית אין הכוונה במשהו יותר אלא שתי רביעיות וכמו כן זה תלוי בשיעור המזיגה וצ"ע.

¹³⁶³ ומקור דין הסרת יינו כנראה הוא ממש"כ בשמואל א א יד "הסירי את יינך מעלייך". ולגבי איך מסיר את היין מעליו – עי' תשובה הבאה.

¹³⁶⁴ **ויל"ע** דהיש"ש איירי רק ביום טוב שיש מצוה לשמוח ומדוע לא הזכיר זאת המשנ"ב וז"ל היש"ש דלא אסרו חכמים לכתחילה אלא בחול, משום דאפשר לו להמתין עד שיפוג יינו, אבל היום של י"ט, שמצווה לשמוח, וחציה לכם, אוקמיה אדיניה, שתפלתו תפלה, ...רק [שלא יגיע] לשיעור שכרות, וכן אתה מוכרח לומר אף לדברי הרמב"ם, אף בתפלת ערבית. שהרי כתב שאוכלין ושותין עד הלילה, וכ"ש האידנא, שבלא"ה אין מדקדקין ומכוונים בתפלה כ"כ, שאין להקפיד בשתוי, כאשר כתבו הגהמ"י (ה' תפילה פ"ד אות כ'). **עכ"ל** וצ"ל שמבין המשנ"ב מסוף דבריו של היש"ש שהביא את ההג"מ שכתב וז"ל כתבו התוס' דבכל הני שמעתתא אין אנו נזהרין בזמן הזה דבלא"ה אין אנו מכוונים כל כך בתפלה מיהו בשכור שתפלתו תועבה צריך לזוהר כדלקמן בעמוד ע"כ: והוא לא מדבר ביו"ט אלא בחול. ואע"ג שדברי ההג"מ אינם על שתוי אלא על מי שדעתו משובשת כגון שבא מן הדרך [דעל זה דיבר הרמב"ם שעליו קאי ההג"מ] מ"מ י"ל שההג"מ מיעט רק שיכור שתפלתו תועבה משמע ששתוי בזה"ז ג"כ יש להקל ולא דווקא ביו"ט ומ"מ כתב המשנ"ב לסמוך ע"ז דווקא בכה"ג שאם לא יתפלל יעבור זמן תפילה ויש להוסיף שגם בשו"ע הרב [צט ד] התיר בזמנינו להתפלל כששתוי ועי"ש דמשמע שאם מתפלל מתוך הסידור שרי אפי' אם אין חושש שאם לא יתפלל כשהוא שתוי יעבור זמן תפילה וצ"ע למה לא הביאו המשנ"ב שהרי הוא בהדיא מדבר אף בחול.

[המובא בב"י] **ויל"ע** דהתה"ד כתב להקל ברביעית ולא כתב להקל ביותר מרביעית וצ"ע] **עוד כתב רמ"א** שכל שכן אם מתפללים מתוך סידור שבידו, שאין חוששין לשכרות מעט **ועי' בדרכי משה** דהיינו אם ע"י שכתוב לפניו בספר מה לומר – יוכל לדבר לפני המלך. ועי' **משנ"ב** דמ"מ אין ראוי לעשות כן¹³⁶⁵.

ש. איך מפיגין את היין כששתה רביעית וכששתה יותר מרביעית?

ת. בגמ' אמר **רמי בר אבא** שדרך מיל ושינה כל שהיא מפיגה את היין¹³⁶⁶ ואמר **ר"נ אמר רבה בר אבוא** שהני מילי בשתה רביעית אבל שתה יותר מרביעית – אדרבה דרך טורדתו ושינה משכרתו¹³⁶⁷ ועי' בהערה שבסוף התשובה.

ולגבי רביעית של יין איטלקי מצינו בגמ' **ממעשה דר"ג** שרכיבת ג' **מילין** הפיגה אותו. ובתחילה הבינה הגמ' שיין איטלקי חזק יותר מין רגיל ודינו כיותר מרביעית של יין רגיל שאין הדרך מפיגה אותו ורק אם רכב ג' מילין – אומרת הגמ' שגם ביין איטלקי זה מפיג את יינו [ומשמע שה"ה ביותר מרביעית יין רגיל] ואומרת הגמ' שדווקא ברכב אבל הלך ג' מילין – לא מהני ופרש"י שברכב אין לו טורח הדרך עכ"ל והיינו שרכיבה מפיגה יותר מהליכה

ולבסוף אומרת הגמ' שאפשר לומר להיפך – שיין איטלקי דינו כין רגיל שבשתה רביעית דרך מיל מפיגה אותו ורכיבה מפיגה פחות מהליכה ולכן במעשה דר"ג ששתה רביעית – הרכיבה הפיגה רק אחר ג' מילין.

הערה א: נחלקו ראשונים האם לפסוק כלשנ"ק דגמ' שרכוב עדיף ממהלך – כ"כ **הבה"ג** [ברכות פרק ה'] וז"ל והני מילי [קאי על דברי ר' נחמן שביותר מרביעית אדרבא וכו'] מהלך יתר ממיל דמשכרא ליה דרך אבל רכוב לא משכרא ליה דרך וכ"כ **הסמ"ג** סימן יט [והוא כתב שברכוב אפי' מיל מהני גם ביותר מרביעית עכ"ד וצ"ע דגם ללשנ"ק רכוב לא מהני מיל ביותר מרביעית] **אבל הר"ן על הרי"ף** [מגילה טז. ד"ה שיכור] פסק כלשנ"ב שרכוב גרע ממהלך וברביעית בעי' ג' מילין. ולגבי יותר מרביעית כתב שלא מהני ג' מילין אלא כל אחד

¹³⁶⁵ במשנ"ב כתב א"ז בשם הפמ"ג [א"א ס"ק ו] ויש להעיר שהפמ"ג כתב כן בשם הדרכי משה וכן הוא בד"מ שלפנינו ויותר מזה הוסיף בדרכי משה וז"ל אבל אין לסמוך על דעתי בזה מאחר שלא מצאתי בשום פוסק ולא כתבתי זה אלא ליישב המנהג שמתפללים בזמן הזה אחר השתיה אף על פי שהם שיכורים מעט: עכ"ל וצ"ע למה ברמ"א כתב כן לדינא ולא הזכיר מש"כ בד"מ שזה רק ליישב המנהג. ונראה דברמ"א מיירי בשתה רק רביעית ולא מיירי בשתוי יותר מרביעית שיכול לעמוד בפני מלך רק ע"י הסידור ודוחק וצ"ע.

¹³⁶⁶ ונראה דמיירי כשמסתפק אי פג יינו יכול לסמוך שמסתמא פג דכן הוא בדרך כלל אבל אם מרגיש בבירור שלא פג יינו – וודאי לא יוכל לסמוך על זה שהרי מרגיש שלא פג יינו כנלענ"ד.

¹³⁶⁷ ועי' בהערה לעיל מה שכתבתי לגבי חילוק בגי' משהויין וזה שייך גם כאן.

לפי מה שמרגיש ולהגות אשרי יש דעה שלישית - שברכוב בעי' ג' מילין בין ברביעית ובין ביותר מרביעית וז"ל שתה יותר מרביעית כל שכן שהשינה משכרתו ודרך מטרדתו. ודווקא שהולך ברגל אבל רכוב אין מטרדתו וגם אם לא שתה אלא רביעית דאמר דרך מיל מפיג היין רכוב שאני ובעי שלש מילין. עכ"ל ונראה שמעיקה"ד סובר כלשנ"ק שרכוב מפיג יותר מהליכה [וכלשונו "רכוב אין מטרדתו"] ולכן אף ביותר מרביעית מהני בג' מילין ומיהו לא רצו חז"ל לחלק ברכוב וגזרו שגם ברביעית בעי' ג' מילין כנלענ"ד וצ"ע.

הערה ב: לגבי שינה הרבה - כתב הכס"מ [ביאת מקדש א ה] שמהניא אף ליותר מרביעית.

להלכה – פסקו **הטור והשו"ע** [צט ב] פסק שדרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין; וה"מ כששתה רביעית, אבל אם שתה יותר, כל שכן ששינה משכרתו ודרך טורדתו; עכ"ל **הטוש"ע ובמג"א** ס"ק ד **ובמשנ"ב** ס"ק יג הביאו את דברי הכס"מ שהבאתי בהערה ב' שבסוף התשובה ששינה הרבה מפיגה אפי' יותר מרביעית.

ובהמשך כתבו הטוש"ע וז"ל וה"מ במהלך ברגליו, אבל רוכב, ודאי דרך מפיגה היין עכ"ל והיינו שפסקו **כהבה"ג** [ובטור כתב א"י בהדיא בשם הבה"ג] **שפסק כלשנ"ק דגמ' שרכוב** קל ממהלך ומפיג את היין אף ביותר מרביעית **וכתב בבאור הגר"א** דס"ל דלשנ"ב דיחויא הוא **ולגבי שיעור הרכיבה** - לא כתבו הטוש"ע וכתב המשנ"ב [ס"ק טו] **שבשתה יותר מרביעית** הוא ג' מילין [וכמבואר בגמ' שילפי' ממעשה דר"ג דשיעור רכוב הוא ג' מילין] והוסיף המשנ"ב ומ"מ **הכל לפי רוב היין** שאם הרבה לשתות מאוד אין דרך ג' מילין מפיגתו: עכ"ל והיינו ששיעור ג' מילין הוא המינימום אבל יתכן יותר. **ולגבי שתה רביעית** - כתב המשנ"ב [ס"ק יב] בסתמא שרכוב **במיל** [והיינו כפשטות דברי הטוש"ע שפסקו כבה"ג שרכוב קל ממהלך] **וני"א ג' מילין** [והיינו שיטת הג"א - שהבאתי בהערה א - שברכוב לא חילקו ותמיד בעי' ג' מילין בין ברביעית ובין ביותר מרביעית].

ש. איזה דינים למדנו ממעשה דר"ג שאמר לר' אלעאי להרים גלוסקא מן הדרך ואח"כ אמר לנכרי לקחתה ממנו?

ת. הגמ' אומרת שילפי' ג' דברים: **א.** שאין מעבירין על האוכלין הנמצאין בדרך¹³⁶⁸ **ב.** שאזלי' בתר רוב עוברי דרכים ופרש"י מדלא שרא ליה לר' אלעאי למיכלינהו¹³⁶⁹ ¹³⁷⁰,

¹³⁶⁸ ויל"ע אי זה חובה או רק הנהגה טובה ועי' **בהערות הגריש"א** על ב"מ כג: על מש"כ שם שאין מעבירין על האוכלין וז"ל הכא משמע דאין איסור דאורייתא ואף לא איסור דרבנן, אלא הנדון הכא הוא משום בזיון אוכלין דגורם עניות עכ"ל וטעם שאין בזה בל תשחית עי' **באגרות משה** יו"ד ב קעד שכתב וז"ל וזה הא לא חייבה תורה לאדם להציל דברים מהשחתה דהתורה אסרה רק להשחית בידים ולא להציל מהשחתה כשאין לחייבו מצד הפסד הבעלים עכ"ל.

¹³⁶⁹ **וכתבו תוס'** דאם היינו תולין בשל ישראל היה מותר אף על פי שאחר הפסח היה בסמוך דבישראל יש

דאחזקינהו בחזקת פיתן של נכרים, שרוב עוברי דרכים נכרים הן. עכ"ל¹³⁷¹ ג. שחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ופרש"י שאחר הפסח היה ואיכא טובת הנאה לנכרי עכ"ד והיינו שאסור לתת איסור"נ לגוי אף אם אינו מכירו [כדמוכח הכא שר"ג לא הכיר את הגוי] שמא הגוי יחזיר לו טובת הנאה.

ולגבי הדין שאין מעבירין על האוכלין אומר ר' יוחנן משום רשב"י שבדורות האחרונים שבנות ישראל פרוצות בכשפים – מעבירין על האוכלין והינו שחיישי' יגיע היזק ע"י כישוף למי שיטול את הככר. **ומביאה הגמ'** תנא בברייתא שאומר שחשש כישוף יש רק בככרות שלמין אבל לא בפיתין וא"כ על פיתין אין מעבירין.

ולגבי אי מעשה דר"ג שאמר לר' אלעאי ליטול את הגלוסקא איירי בפיתין או בככר – עי' הערה¹³⁷².

ולגבי אי יש במתנה לגוי משום לא תחנם – עי' הערה¹³⁷³.

להלכה – ברמב"ם ובשו"ע לא הביאו כלל את דין שאין מעבירין על האוכלין¹³⁷⁴ אבל זה

לומר דאחר הפסח נעשה. עכ"ל ועי' בשו"ת **בית מאיר** סימן ס' דמסביר שכוונתם דלישראל מהיכי תיתי לחושדו שעבר בב"י, ומסתמא אף בסמוך [לפסח] אמרינן שנעשה אחר הפסח דוודאי ישראל לא יעשה איסור עכ"ל ויל"ע אמאי לא כתבו תוס' בפשיטות שאם זה של ישראל זה מותר כי וודאי הפקירו לפני פסח שהרי כל ישראל מפקירים חמצם קודם הפסח ואולי י"ל דדוחק לומר שאיירי בגלוסקא כ"כ ישנה שנאפתה קודם הפסח.

¹³⁷⁰ **וא"ת** אמאי לא מוכיח שיש שם רוב עכו"ם מדא"צ להכריז על זה וי"ל שיתכן שלא היה בה סימן דזה היה ככרות של נחתום ולא של בעה"ב ומ"מ לא התירו לר' אילעאי לאכלו דפת של נחתום של גוי שרי רק בשעת הדחק עי' שו"ע יו"ד קיב ב.

¹³⁷¹ עי' בספר **בכור שור** שכתב וז"ל קצת קשה פשיטא ומאי אשמעינן בכל התורה אזלינן בתר רובא ואפי' רובא דליתא קמן ויש לומר דהערים הסמוכין לאותו דרך היו רובן ישראל וש"מ איתא לדרי' חנינא דאמר בפי' לא יחפור (בי"ב כ"ג ע"ב) דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב, וק"ל. עכ"ל.

¹³⁷² עי' **מהרש"א** בחידושי אגדות שכתב דהך גלוסקא דלעיל בעובדא דר' גמליאל במקום שרוב עוברי דרכים נכרים והם ודאי פרוצים בכשפים וצ"ל דלאו גלוסקא שלימה הוה וק"ל עכ"ל ולפי זה דברי ר' יוחנן בשם רשב"י לא אזלו על דברי ר"ג דר"ג איירי בפיתין ורשב"י איירי בשלמין ובמקום של ישראל אמנם בספר **גאון יעקב** כתב [בתירוצא קמא] דבדורות הראשונים בנות כותים נמי לא פריצי בכשפים, דהא הולכין אחר רוב הולכי דרכים דנכרים נינהו עכ"ל וא"כ ר"ג איירי גם בשלמים ולהסבר הגאון"י דברי רשב"י שבדורות ראשונים אין מעבירין קאי על דברי ר"ג.

¹³⁷³ עי' **תוס'** שהקשו שהרי אמר ר' יהודה שאסור לתת מתנת חנם לגוי משום לא תחנם ותירצו שר"ג פליג ועוד תירצו שהכא היה להם בן לוויה ושרי משום דרכי שלום עכ"ד **תוס'** ועי' **ירושלמי** ע"ז א ט שהביאה הגמ' שם מעשה זה והקשתה הגמ' שם את קו' תוס' ולא תירצה ועי' **מראה הפנים** שם שתירץ דלא משום חן נתן לו מתנת חנם זה אלא שלא היה ראוי כ"א להמבגיי הזה [והיינו שלזרוק את הפת לא רצה משום בזוי אוכלין וע"כ הפיתרון הוא לתיתו לגוי ולא משום חן] ועוד שר"ג רצה ללמדנו זה שהולכין אחר רוב עוברי הדרכים וכדאמרינן בעלמא לאפרושי מאיסורא שאני. ועל תירוץ תוס' כתב שהוא דחוק עכ"ד מראה הפנים. ויל"ע למה ר' אילעאי לא אמר שמע מינה דליכא לא תחנם וצ"ל בדוחק דזה היה פשוט לו שליכא לא תחנם בכה"ג ועדיין צ"ע **להלכה** – עי' שו"ע יו"ד קנא יא שכתב וז"ל אסור ליתן מתנת חנם לעובד כוכבים שאינו מכירו עכ"ל.

¹³⁷⁴ ועי' **בביאור"ל של הדרך אמונה** על הלכות מעשר יא י ד"ה שלא יאבדו שכתב וז"ל ונראה דרבנו

מובא **במג"א** [רעא א] **ובמשנ"ב** [שם ס"ק יא] וז"ל כשרואין אוכלין מונחים על הארץ אסור לילך ולהניחם אלא צריך להגביהם אם לא במקום דאיכא למיחש לכשפים כגון ככר שלם עכ"ל ועיי' בספר **פסקי תשובות** סי' קעא הערה 32 שכתב וז"ל ובסי' עץ השדה שם הערה כ"א בשם **הגרי"ש אלישיב** שליט"א דלכן בזמננו כשמוצאים מאכל מושלך ברחוב ואינו עטוף בניילון וכדו' אין חיוב להרימו כי אין דרך בנ"א לאכול מאכל מרחובה של עיר. עכ"ל.

ש. אלו ד' דברים למדנו ממעשה דר"ג שרכב ג' מילין אחר ששתה יין האיטלקי ואח"כ ירד מחמורו וישב והתיר ההוא סבא את הנדר?

ת. בגמ' אמרינן שלמדנו: א. שרביעית יין האיטלקי משכר, ב. שיכור אל יורה, ג. שדרך מפיגה את היין, ד. שאין מפירין נדרים לא רכוב ולא מהלך ולא עומד אלא יושב.

ולגבי הא שדרך מפיגה את היין עיי' בתשובה שלפני התשובה הקודמת שנחלקו תירוצי הגמ' אי יין האיטלקי משכר טפי מיין רגיל ואם שתה ממנו רביעית – הווי כשתה יותר מרביעית של יין רגיל שהליכה בדרך אין מפיגה את היין ורק רכיבה ג' מילין מפיגתו או שיין האיטלקי דינו כייין רגיל ובהליכה סגי במיל וברכיבה בעיי' ג' מילין כדי להפיג את היין.

ולגבי הא שסבר ר"ג שאין מתירין נדרים במעומד – עיי' בתשובה הבאה שזה תלוי במחלוקת תנאים אי פותחין בחרטה או אין פותחין בחרטה.

ש. האם המתיר נדר צריך לשבת או שיכול להתיר גם כשעומד או מהלך או רוכב ומדוע?

ת. בגמ' אמרי' שנחלקו בזה תנאים – **דעת ר"ג** היא שצריך לשבת כדי להתיר נדר ואומרת הגמ' [לפי הסבר רש"י בגמ'] שס"ל **כמ"ד שפותחין בחרטה** ופרש"י (ד"ה פותחין וד"ה אין פותחין) דצריך שיהא לו פתחון פה לומר: לדעת כן לא נדרתי, ואלו הייתי יודע שכן הוא לא הייתי נודר¹³⁷⁵, ונמצא נדר נעקר מאליו. ולפיכך הוצרך ישוב הדעת לחשב איזה פתח ימצא לו עכ"ד רש"י. **ואיכא מ"ד שסובר שאין פותחין בחרטה** כדי להתיר נדר [ופרש"י שהחכם עוקרו אף על פי שאינו מוצא לו טעם עקירה] והוא סובר שא"צ לשבת כדי להתירו אלא יכול לעמוד או ללכת או לרכב וכמותו פוסק ר' נחמן בגמ'

הערה: כתבתי התשובה עפ"י רש"י שפירש שלפתוח בחרטה זוהי חומרא – שצריך גם פתח וגם חרטה ור"ג שמחמיר שצריך לשבת בהתרת נדרים ס"ל שפותחין בחרטה והתנא שחולק ומיקל ס"ל שאין פותחין בחרטה וכמותו פוסק ר"ג אבל תוס' מקשים על רש"י מהא

[=הרמב"ם] לטעמי' שלא הביא דינא דאין מעבירין על האוכלין משום דס"ל דרבא דמסיק בב"מ כ"ג א' דכ"ע מעבירין על האוכלין ס"ל דלא קי"ל כן עכ"ל

¹³⁷⁵ וכגון אדם שנשבע ש את אשתו ולא ידע שצריך ליתן לה 400 דינר כתובתה – עיי' כתובות סה: במשנה

דנדרים כב: ששם א"ר נחמן שפותחין בחרטה וכאן הרי ר"נ ס"ל דלא כר"ג ולכן מסבירים שלפתוח בחרטה זוהי קולא – שסגי בחרטה וא"צ פתח ולפירושם ר"ג שהחמיר שצריך לשבת ס"ל שאין פותחין בחרטה והתנא המיקל ס"ל שפותחין בחרטה וא"צ פתח וא"צ לשבת וכמותו סובר ר"נ

להלכה – בגמ' נדרים כב: פסק ר' נחמן שפותחין בחרטה וכן פוסק מרן [ביו"ד רכח ז] שפותחין בחרטה ומסביר בסתמא כפירוש תוס' המובא בהערה שבסוף התשובה שזה קולא שא"צ פתח ואח"כ מביא יש אומרים שסוברים שצריך גם פתח וגם חרטה וכתב בבאר הגולה דהיינו שס"ל כרש"י שפתיחה בחרטה זוהי חומרא ועי' הערה¹³⁷⁶ וברמ"א כתב דנהגו להחמיר ולעשות מן החרטה פתח, שלאחר שאומר שמתחרט מעיקרא, אומרים לו: אילו ידעת שתתחרט, כלום נדרת, והוא אומר: לא. ואז מתירין לו. ועי' ט"ז [ס"ק יא] וש"ך [ס"ק טו] שכתבו דאין זה פתח ממש שהוא לחזור אחר טעם החרטה [דהיינו שיתברר לו משהו שלא ידע ממנו קודם כגון שנשבע לגרש את אשתו ולא ידע שכתובתה מרובה עי' נדרים סה: במשנה] אלא שע"י שאומר שאם היה יודע שיתחרט לא היה נודר - השתא אין לחוש שמא אינו בקי בחרטה זו ושמא היה חפץ בנדרו עד עתה¹³⁷⁷

ולגבי אי צריך לשבת כשמתירין נדר פסק מרן [יו"ד רכח ג-ד] שכשמתירין ע"י חרטה אפשר להתיר מעומד וכשמתירין ע"י פתח בעי' מיושב [ולפי זה לדעת הי"א שבסעיף ז' שתמיד בעי' פתח – א"כ תמיד בעי' מיושב] **וכתב הש"ך** ס"ק ט דעכשיו נהגו תמיד שהמתירין יושבין כי נהגו שצריך פתח כדלקמן ס"ז בהג"ה עכ"ל **ודבריו צ"ב** דהא כתב הש"ך עצמו בס"ק טו שאין זה פתח ממש אלא רק לברר שמתחרט מעיקרא וא"כ א"צ לזה ישוב הדעת ולמה צריכים ישיבה?¹³⁷⁸

ש. איזה פתח מצא ר"ג להתיר נדרו של ההוא סבא?

ת. בגמ' אמר ר' יוחנן שדרש לו את הפסוק [משלי יב יח] יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא, ופירש לו ר"ג את הפסוק - כל הבוטה [ופרש"י דהיינו הנודר¹³⁷⁹] ראוי לדוקרו בחרב, ופרש"י "דלמא לא מקיים ליה, והיינו פתח, דקאמר ליה: אילו היית יודע

¹³⁷⁶ **ויל"ע** הא אמרי' בסוגיין שר' נחמן סובר כתנא דפליג על ר"ג ולדעת הי"א הנ"ל יוצא שר"נ פוסק כר"ג שפותחין בחרטה וצ"ל שלהבנת הי"א שבשו"ע – יש מחלוקת הסוגיות בדעת ר"נ וסוגיין [וכן הסוגיא בנדרים דף עז:]: סוברת שר"נ פוסק כהתנא המיקל ואילו סוגיא דנדרים כב: סוברת שר"נ סובר כר"ג המחמיר ופסקו הי"א כסוגיא דנדרים דף כב: [ששם זה עיקר הסוגיא] ולכן פסקו להחמיר. ובתירוץ זה מתיישבת גם קו' תוס' על רש"י במה שהקשו מהגמ' בנדרים כב: על סוגיין די"ל שזו מחלוקת הסוגיות ¹³⁷⁷ וצ"ל שזה שלא ידע שיהא קשה לו לקיים נדרו אינו ממש פתח אלא צריך שלא ידע ממציאות מסוימת שישנה שבגללה קשה לו לקיים נדרו.

¹³⁷⁸ ובהתרת נדרים שנוהגים לעשות בער"ה – לא עושים כלל פתח ומ"מ נוהגים שהמתירין יושבין וצ"ע בזה.

¹³⁷⁹ מלשון מבטא שפתיחה [במדבר ל ז] – רש"י נדרים כב:

שאסור לנדור, וחייב מיתה אתה עליו, כלום היית נודר, ואמר ליה האיך: לא" עכ"ל רש"י.

הערה: כתבו תוס' [סד: ד"ה כל] דבגמ' בנדריים כב. אמרינן דאנן דלא פתחינן ליה בהא. **וכתבו תוס' הטעם** שלא פתחינן בהא - דמתוך יראה [הכוונה יראת הכבוד מהחכם שמפחד לומר לו שלא חושש מהאיסור לנדור] יאמר אדעתא דהא לא נדר אף על פי שמשקר **עכ"ד תוס' ויל"ע** למה ר"ג כן פתח בהא ואולי י"ל דהתם מיירי ב"ההוא סבא" כלשון הגמ' והיה בטוח ר"ג בו שבאמת לא היה נודר אילו ידע שאסור לנדור.

להלכה – פסק מרן [יו"ד רכח י] כדברי הגמ' בנדריים כב. שאין פותחין בכבוד המקום והיינו לומר לו שאלו היית יודע שהיית מיקל בכבוד המקום לא היית נודר.

ש. באלו נכסים צריך סייעתא דשמיא מיוחדת שיתקיימו בידו ומה יעשה אדם כדי שיקבל את הסייעתא דשמיא?

ת. בגמ' מובאים כמה שצריכים סייעתא דשמיא מיוחדת שיתקיימו נכסיהם: א. רבי אבא בר שומני ואיתימא רב מנשיא בר ירמיה מגיפתי אומרים - המחזיק בנכסי הגר ב. ר' ששת אומר אפילו בעל בנכסי אשתו ג. רבא אמר אפי' העושה עסקה ד. ר' פפא אמר אפי' המוצא מציאה.

ובטעם הדבר שצריכים ס"ד מיוחדת פרש"י [דף סד. ד"ה המחזיק ודף סד: ד"ה בעל] דמילתא דתוהו בה אינשי¹³⁸⁰ היא, לפי שבאו לו ללא יגיעה ושלטא בהו עינא בישא.

ולגבי איך יביא אדם לעצמו סייעתא דשמיא – בגמ' אמר רבי אבא בר שומני ואיתימא רב מנשיא בר ירמיה מגיפתי שיקח בהם [- במקצתם – רש"י] ספר תורה ור' נחמן בר יצחק אומר אפילו כתב בהו תפילין. ופרש"י דבשכר אלו יתקיימו האחרים בידו¹³⁸¹.

ומקור הדבר שע"י מצווה מתקיימים נכסי האדם – אומרת הגמ' דכתיב [במדבר כא ב] וַיֵּדֶר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר... אִם-נָתַן תִּתֵּן אֶת-הָעֵם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת-עֲרִיקָהּ וּפְרַשְׁיִי [בסוגיין] דעל ידי דעבד בהו מצוה מיקיימי בידיה - דכתיב וידר ישראל וגו' והחרמתי לשון הקדש, ועל ידי כך נשמעת תפלתם ונפלו בידם. **עכ"ל**¹³⁸².

¹³⁸⁰ "תוהו" הוא כמו "תהו" – ע"י פסחים נט: "מאי טעמא? דתהו ביה אינשי" ובעין יעקב שם גורס "תוהו ביה אינשי". ופירוש "תהו" – ע"י רש"י בראשית א ב שכתב תהו לשון תמה ושממון שאדם תוהא ומשתומם אישטורדישוין בלע"ז **עכ"ל** ובלעזי רש"י פי' דהיינו עילפון, הלם, מבוכה עכ"ל והיינו שזה תמיהה גדולה לאנשים שהאדם זכה פתאום בהרבה כסף ללא טורח וזה עלול להיפך לקנאה ולעין הרע.

¹³⁸¹ וע"י בספר **תורת חיים** [הג"ר אברהם חיים שור מרבני גליציה לפני כ-400 שנה ומובא הרבה בספרי האחרונים הש"ך הברכי יוסף הגרעק"א הפנ"י הצ"ח הנחלת דוד ועוד] שכתב דנראה דדוקא ספר תורה או תפילין מהניא לפי שהן מצות שאינן עוברות אלא מתקיימות תמיד לכך גם העושר מתקיים על ידיהן אבל נותן מהן צדקה לא דצדקה אינה אלא לפי שעה וכבר דרשו חז"ל הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן **עכ"ל**.

¹³⁸² ויש להעיר דשם לא איירי בלקיים נכסים אלא בהצלחה במלחמה וא"כ הגמ' מביאה ראייה שבאופן

ש. מהי שיכור רגיל ומהו "שיכור כלוט" ומה דינם לגבי קניינים וחיובי עונשין?

ת. שיכור רגיל אמרי' בגמ' דף סד. שהיינו מי שאינו יכול לעמוד בפני מלך. ושיכור כלוט – לא איתפרש בגמ' ועיי' הערה¹³⁸³

ודינו של שיכור רגיל – שהוא כפיקח גמור ומקחו וממכרו קיימים ומתחייב מיתת בי"ד או מלקות כשעבר עבירה בעדים והתראה **ודינו של שיכור כלוט** – שאין מקחו וממכרו קיימים ופטור כשעבר עבירה בעדים והתראה.

להלכה - פסק מרן [אהע"ז מד ג] ששיכור כלוט אין קידושיו קידושין ומתיישבין בדבר זה ומקורו מדברי הרמב"ם [אישות ד יח] וכתב המ"מ שם "ומפני שהוא בעריות החמורות כתב רבינו ומתיישבין בדבר זה. ופירוש "מתיישבין" כתב הב"ש שחוקרין הרבה לבדוק אם הוא שיכור כלוט. וכן פסק מרן [אהע"ז קכא א] שאם אמר כתבו גט אשתי - אין כותבין וכן פסק [חוי"מ רלה כב] שאין מקחו מקח ואין ממכרו ממכר והרי הוא כמו השוטה ועיי' רמב"ם [נזירות א יב] שכתב שאם קבל על עצמו נזירות אין דבריו כלום והוסיף וז"ל ואינו חייב על כל עבירה שיעשה שמהגיע לשכרותו של לוט אינו בן חיוב.

ולגבי אי חייב כשהזיק ממון – עיי' הערה¹³⁸⁴.

כללי אדם שנודר הקדש לה' בשביל שיצליח – זה עוזר לו להצליח ומצינו עוד בתנ"ך שאדם נודר כדי שבזכות זה יצליח וכמו יעקב שנדר [בראשית כח כ] וכמו יפתח שנדר [שופטים יא ל].

¹³⁸³ עיי' רמב"ם הלכות מכירה פרק כט הלכה יח שכתב וז"ל "השכור שעושה ואינו יודע מה עושה אין מעשיו כלום והרי הוא כשוטה או כקטן פחות מבן שש" עכ"ל וכ"פ מרן בחוי"מ [רלה כב] ומקור דינו שהיינו שעושה ואינו יודע מה עושה נראה שהוא מזה שלוט כשהיה שיכור בעל את שתי בנותיו ולא ידע שבעל אותם. וא"ת אמאי אומרים שיכור כלוט ולא שיכור כנוח נראה די"ל שעל נח לא כתוב שעשה מעשה כשהיה שיכור וממילא אין כאן מצב של "עושה ואינו יודע מה הוא עושה" ומה שכתוב [בראשית ט כא] "ויתגל" – עיי' בפירוש בכור שור [לאחד מבעלי התוס' ר' יצחק בכור שור] שכנען גילהו ולא שנח גילה את עצמו.

¹³⁸⁴ לגבי חיוב בהזיק ממון – עיי' ים של שלמה ב"ק ג ג שכתב וז"ל שיכור כלוט... שמזיק לחבירו. פשיטא שחייב. דאדם מועד לעולם, בין שוגג בין מזיד. בין ער בין ישן, בין אונס בין רצון. דאל"כ לא שבקת חיי. דכל שונא ישתה וישתכר על חבירו להזיקו, ואפילו בפורים דמחויב להשתכר. מ"מ אין כונת רבותינו כדי שישתגע. רק כמו שכתב הרמב"ם (ה' מגילה פ"ב הט"ו) צריך להשתכר להיות נרדם בשכר עכ"ל. ויש לעיין מה מקור הדין שחייב – האם זו תקנה חדשה כדמשמע מהמילים "דאל"כ לא שבקת" וכו' או מעיקה"ד כדמשמע ממש"כ "אדם מועד לעולם" וכו'? [ולכאוי' לגבי חיוב מעיקה"ד זה תלוי אי חשיב אונס כעין גניבה שלדעת תוס' (ב"ק כז: ד"ה ושמואל וכן ב"מ פב: ד"ה וסבר) אדם המזיק בכהאי גוונא פטור שהרי לא העלה על דעתו שיזיק אם ישתכר או שחשיב אונס כעין אבדה דלא היה לו להשתכר] ומה הדין כשהזיק את חבירו כשהיה שיכור כלוט וחבירו אינו יודע שהוא הזיק ולכן לא תובע אותו – האם חייב לשלם לחבירו דלצד שזה תקנה חדשה א"כ בכה"ג שיודע בבירור שלא השתכר כדי להזיק א"כ א"צ לספר לחבירו שהוא הזיק? ועיי' שו"ת הב"ח סי' סב שכתב בפשיטות שחייב מעיקה"ד דה"ל להזהר מתחלה שלא ישתכר כלוט ולהזיק את הרבים דמי אנסו להשתכר כ"כ ומ"מ מסיים הב"ח שם שנהגו להקל בנשתכר בשמחה של מצווה שבהזיק קטן שא"צ לשלם עכ"ד וגם פה יל"ע.

אי זו תקנה מיוחדת להקל בהזיק קטן בשמחה של מצווה והוי כהפקר בי"ד הפקר שהרי לא מצאנו מעיקה"ד הבדל בין נזק גדול לנזק קטן ועיי' רמ"א [תרצה ב] שכתב לגבי שמחת פורים דיש אומרים דאם הזיק אחד את חבירו מכח שמחת פורים, פטור מלשלם וכתב ע"ז במשנ"ב את דברי הב"ח הנ"ל

ש. **שיכור שרוצה להפיג את יינו ע"י שינה [היינו שינה הרבה שמפיגה את היין¹³⁸⁵] האם צריך לחכות עד שיתעורר מעצמו או שסגי בזה שיאמר לשמשו להעירו?**

ת. בגמ' אמרי' שר' ששת מסר שינתיה לשמעיה ואומרת הגמ' שפליגי בזה ר' חנינא ור' יוחנן. שר' חנינא דרש את הפסוק "גאוה אפיקי מגינים סגור חותם צר" שהכוונה שמי שמעביר את תפילת מגן אברהם [וממילא גם את שאר התפילה] שאינו אומרה כשהוא שיכור – סוגרין וחותרמין צרות בעדו. ואילו ר' יוחנן דרש את הפסוק שמי שמגלה תפילתו [היינו שמתפלל] כשהוא שיכור – סוגרים אותו בצרות והוא גורס במימרא דר' חנינא כל שאינו מפיק – היינו שאינו עושה את מה שכתוב בפסוק הנ"ל ולא מגלה תפילתו – אז אין הצרות סוגרות בעדו ואומרת הגמ' שר' ששת ס"ל כר' יוחנן ולכן צווה למשמשו להעירו ועיי' הערה ¹³⁸⁶

להלכה – בשו"ע לא הזכיר במפורש את דינו של ר' ששת אבל כתב [צט ג] שכל אחד שהוא שתוי, סגי ליה לפי מה שמרגיש בנפשו שיפיג יינו עכ"ל וא"כ סגי בזה שיעירו אדם אחר ואם רואה השיכור שסר יינו – יכול להתפלל וא"צ שיעור מעצמו וכן פסק **הפרי חדש** [שם] להדיא שהלכה כר' ששת ור' יוחנן דהו תרוויהו לגבי דר' חנינא ¹³⁸⁷.

ש. **אדם שלא מיושבת דעתו האם יתפלל? ומה הדין בבא מן הדרך ומדוע?**

ת. **לגבי אדם שאין מיושבת דעתו** – בגמ' א"ר חייא בר אשי אמר רב שאדם שאין דעתו מיושבת עליו – אל יתפלל משום שנא' "בצר [היינו אדם הנמצא בצרה] אל יורה" והיינו שאינו מרוכז מספיק וכתב רש"י שאין פסוק כזה במקרא ושם בספר בן סירא הוא ¹³⁸⁸.

לחלק בין נזק גדול לקטן.

ויש להעיר שכל זה לחייבו ממון אבל מיתה וודאי אין לחייבו אפי' הרג אדם ואף שיש לחוש שאדם יעשה עצמו שיכור ויהרוג – א"א לחייבו מיתה מחמת תקנה זו ושאינו ממון שהפקר ב"ד הפקר.

¹³⁸⁵ עיי' **כס"מ** ביאת מקדש א ב שמש"כ שגמ' לעיל סד: שתה יותר מרביעית כ"ש ששינה משכרתו – היינו בשינה מועטת אבל שינה מרובה מפירתו והובאו דבריו **במג"א** [צט ד] **ובמשנ"ב** [צט יג].

¹³⁸⁶ כתבתי ע"פ הסבר רש"י [ד"ה מסר] ומהרש"א בחי' אגדות סה. ד"ה מסר ועיי' בפירוש **חכמת שלמה** על השו"ע [להגר"ש קלוגר] צט א שמקשה מנ"ל שלמ"ד מפיק היינו אעבורי – שאסור להעירו ולמ"ד שמפיק היינו גלויי- ששרי להעירו ותיירץ דלמ"ד אעבורי – הווי מצווה להעביר את תפילתו וכיון שמקיים השיכור מצווה כשיישן הוי כתפילה ואין להעירו שיתפלל אבל למ"ד שלא יגלה תפילתו – אין בזה מצווה כיישן ולא מתפלל אלא רק אינו עושה עבירה וממילא יש מצווה להעירו כדי שיעשה מצווה ויתפלל דעשיית מצווה עדיפה מאי עשיית עבירה **עכ"ד החכמת שלמה** ויש להעיר שלכאורה לשונו של רש"י לא משמע הכי דרש"י פירש שלר' חנינא שבעי אעבורי – אסור לו להתפלל עד שיעור מעצמו – ומשמע שאין הכוונה שאסור להעירו מפני שבכו"כ מקיים מצווה וזה גזל שינה אלא גם אם צווה להעירו אין להעירו דאסור לו להתפלל עד שיתעורר מעצמו וצ"ע.

¹³⁸⁷ ואע"ג דר' חנינא הוה רביה דר' יוחנן י"ל דמ"מ עדיפי שניים על אחד

¹³⁸⁸ **ויל"ע** והא תפילה היא חובה גמורה ואיך אפשר לבטלה מחמת מש"כ בספר בן סירא ובפרט ששם איירי על הוראה שהיא אינה חובה ועיי' **תוס'** שמביאים **ירושלמי** שלומד א"י מפסוק [ישעיה נא כא] לָכֵן

ולגבי אדם שבא מן הדרך – בגמ' אמר רבי אלעזר "הבא מן הדרך אל יתפלל שלושה ימים" ומקורו מהפסוק [עזרא ח טו] וְאַקְבְּצִים אֶל־הַנֶּהָר הַבֹּא אֶל־אֶהְיָא וְנִחַנְהָ שָׁם יָמִים שְׁלֹשָׁה וְאַבְיָנָה בָּעָם שִׁמְשָׁמַע שָׁרָק אַחֵר גִּי יָמִים שְׁבַע דַּעְתוֹ אֵלָיו וּמִבִּיאה הַגָּמִי שֶׁכֵּן נִהַג אֲבוֹה דְּשִׁמּוּאֵל שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל גִּי יָמִים כְּשֶׁבֵּא מִן הַדֶּרֶךְ.

הערה: **כתב בכס"מ** דאם דעתו מכוונת יתפלל ולמדנו כן מדאמרינן התם אבוה דשמואל כי אתי באורחא לא מצלי תלתא יומי ואם איתא דכל אדם אסורים מאי רבותא דאבוה דשמואל אלא ודאי דאבוה דשמואל היה מזיק לו הדרך ולהכי לא מצלי עד תלתא יומי אבל אם לא היה מצטער היה צריך להתפלל מיד **עכ"ל** ונראה דמכאן למד **מהר"ם מרוטנבורג** [המובא בטור] שבזמננו אין אנו נזהרין עתה בכל זה שאין אנו מכוונין כל כך בתפילה. והיינו שילפי מזה שהביאה הגמ' את אבוה דשמואל – שזה דבר התלוי בכל אדם לפי מה שהוא וע"כ י"ל גם שבזמננו שבכו"כ אין מכוונין כ"כ אין להזהר בכל זה.

להלכה – כתב **מרן** [צח ב] וז"ל לא יתפלל במקום שיש דבר שמבטל כוונתו, ולא בשעה המבטלת כוונתו [כגון שאין דעתו מיושבת עליו מאיזה צער או כעס או מטורח הדרך - משנ"ב] ועכשיו אין אנו נזהרין בכל זה, מפני שאין אנו מכוונים כ"כ בתפלה. (טור בשם ר"מ מרוטנבורג הגה"מ פ"ד מהלכות תפלה) **עכ"ל מרן** ועל מש"כ מרן שכתשיו אין נזהרין - **כתב המשנ"ב** [ס"ק א - ב] ופשוט דמ"מ כשרוצה לעמוד להתפלל מתוך כעס וכדומה יראה להסיר מתחילה המחשבות המטרידות אותו וכדלעיל בס"א: ובפמ"ג כתב בשם הלבוש אף על גב שאין אנו מכוונין מ"מ מה דאפשר לעשות עושינן ע"כ אין להתפלל בבית שיש שם שכר חדש או מי דבש וכ"ש ריח רע מעופש קצת: **עכ"ל המשנ"ב**.

ש. מה פירוש "האדם ניכר"? ובאלו דברים האדם ניכר?

ת. "האדם ניכר" היינו שרואים עליו ופרש"י אם הגון הוא והדברים שניכר בהם הם **לר'**

שְׁמַעֲיָנָא זֵאת עֲנִיָּה וְשִׁכְרָתָא וְלֹא מִיָּין וְהֵינּוּ שֶׁהִטְרוּד בַּצָּרָה הוּא כְּשִׁיכּוּר. וְלִכֵּן לֹא יִתְפַּלֵּל עַד שֶׁתֵּהָא דַּעְתּוֹ מִיוֹשֶׁבֶת עָלָיו וְכֵן מִבִּיָּאִים אֶת רַבֵּינוּ תָּם שִׁילִיף דְּמַהֲאִי קָרָא "הִיעֵרוּךְ שׁוּעָךְ לֹא בָּצָר" (איוב לו) כְּלוֹמֵר בִּשְׁעַת צָרָה אֵל תַּעֲרוּךְ תַּפְלַתְךָ כְּשִׁישׁ טִירוּד וּבִכְמָה מִקּוֹמוֹת רִגִּיל הַשִּׁי"ס לִקְצֹר הַמִּקְרָא כְּגוֹן וּנְתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ **עכ"ד תוס'** [ויש להעיר שוודאי שלגבי הצרה הזו שעכשיו נמצא בה - יש לו יישוב דעת להתפלל ועי' רמב"ן בהשגות לסהמ"צ מצווה ה' שכתב וז"ל ושנתפלל אליו בעת הצרות ותהיינה עינינו ולבנו אליו לבדו כעיני עבדים אל יד אדוניהם. וזה כענין שכתוב וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחוצרות ונזכרתם לפני יי' אלהיכם והיא מצוה על כל צרה וצרה שתבא על הצבור לצעוק לפניו בתפלה ובתרועה **עכ"ל** אלא מיירי על תפילה בנושאים כלליים].

ולגבי עצם הקריאה בספר בן סירא - עי' גמ' ב"ב צח: שמביאה מאמר מספר בן סירא וכתב שם **הריטב"א** וז"ל ואף על פי שקראוהו בסנהדרין (ק' ב') ספרים החיצונים, ש"מ שלא אסרו שם אלא לעשות ממנו קבע אבל ראוי להגות בו בעתות ללמוד ממנו חכמה ומוסר, משא"כ בספרי מינין ממש. והביאו הנמו"י על הרי"ף ב"ב מח: ד"ה גרסינן וכן פסק הרמ"א **בדרכי משה** רמו ס"ק ט.

אליעאי כוסו כיסו וכעסו **ופרש"י** דכוסו היינו אם דעתו מיושבת עליו ביינו¹³⁸⁹ וכיסו [=ארנקו] היינו אם נושא ונותן באמונה ובכעסו - אם אינו מקפיד יותר מדאי **ואומרת הגמ'** "ואמרי לה אף בשחוקו"¹³⁹⁰

ש. מה הדין ב' חצירות שהן זו לפניו מזו ולפנימית יש דריסת רגל בחיצונה ובפנימית גרים גוי וישראל ובחיצונה גר ישראל לבדו - האם ומתי מותרין בני הפנימית והחיצונה לטלטל כל אחת מביתו לחצרו וכן לטלטל לחצר חבירו ומדוע?

ת. במקרה שבני החצרות שכרו רשות מהנכרי ואח"כ עירבו ב' החצרות זו עם זו - מותרין לכו"ע ב' החצירות לטלטל הן בפני עצמן והן לטלטל מחצר לחצר.

אולם במקרה שבני החצרות לא שכרו רשות מהנכרי - יש לחלק בין בן הפנימית לבין בן החיצונה:

לגבי החצר הפנימית - זה תלוי במחלוקת ר"מ וראב"י אי ישראלי אחד חייב לשכור רשות מגוי שבחצרו - ופסק רב בסוגיין כראב"י שא"צ לשכור רשות ויכול לטלטל גם אם לא עירב עם החצר השניה.

לגבי החצר החיצונה - פסקו רבי ור' חייא שאסור לבן החצר לטלטל מביתו לחצר וכן אסור לטלטל מבית שבחצר אחת לחצר השניה אפילו עירבו זו עם זו כל עוד לא שכרו רשות מהגוי ואומרת הגמ' שזה אפי' לראב"י שסובר שישראלי אחד א"צ לשכור מגוי - דכיוון שיש לישראל והגוי הפנימיים דריסת רגל בחיצונה זה נחשב שבחיצונה גרים ב' ישראלים וגוי והוא אוסר עליהם כל עוד לא שכרו ממנו.

ואמרי' בגמ' שהא דרבי ור' חייא אסרו - היינו כדעת ר"ע ופרש"י דחיצון אסור משום דריסת הרגל דפנימי כר' עקיבא, וכיון דאסר עליה הוו להו בחיצונה שני ישראלים אוסרין זה על זה - ומהני נכרי לבטל את עירובן אפילו עירבו¹³⁹¹ ועיי' הערה שבסוף התשובה.

הערה: עיי' רשב"א וריטב"א שכתבו בשם **הראב"ד** דגם לרבנן דר"ע הגוי אוסר את החצר

¹³⁸⁹ שאינו משתמש בו בדרך זוללות ושכרות [מאירי] **ועיי' בספר מחשבות חרוץ** [להג"ר צדוק הכהן מלובלין] אות ה שכתב פירוש אחר על אדם ניכר בכוסו - דאצל השכור כל מה שהוא בדמיונו יוצא בגילוי, ועל כן איתא בעירובין (ס"ה ב) דאדם ניכר בכוסו עכ"ל והיינו דאז ניכר מה הפנימיות שלו דשיכור אינו מסתיר את הפנימיות שלו.

¹³⁹⁰ פיי **בהגהות יעב"ץ** שאינו ממלא פיו שחוק כי מלבד שהוא אסור [ברכות ל"א א'] הוא סימן שטות אם שוחק יותר מדאי בפה פתוח וקול צליל.

¹³⁹¹ ויל"ע מדוע בגלל שלר"ע רגל המותרת אוסרת - חשיב שב' הישראלים והגוי גרים יחד בחיצונה? ועיי' **במאירי** ד"ה ואע"פ שכתב וז"ל והעמידוהו בעירבו פנימית וחיצונה שנמצאו שניהם כאחד מיהא להיות הנכרי מעכב עירובם וחזרו להם כלא עירבו ונשאר הפנימי מותר מדראב"י ואוסר על החיצון מדר' עקיבא **עכ"ל** ונראה כוונת המאירי שהעירוב גורם שכולם נחשבים כאילו גרים יחד וממילא הנכרי מבטל העירוב ונשאר שהווי כלא עירבו ואז לר"ע רגל המותרת אוסרת את החיצונה ויל"ע אי זו גם כוונת רש"י.

החיצונה אף כשלא עירבו - מחמת שבכה"ג שכיח שישראל גר עם גוי וכל מה שלא גזרי' בישראל אחד וגוי זה רק במילתא דלא שכיחא אבל היכא דשכיחא – גזרינן. ומ"מ גזרו רק על החיצונה שלא לטלטל בה כיוון דסגי בזה שיגזרו עליה בלבד כדי שהיהודי ששם יעזוב את מקומו וממילא גם היהודי שבפנימית יעזוב כי לא ירצה לגור לבד עם הגוי וכיוון דבהכי סגי לן לגרום שהישראלים לא יגורו עם הגוי – גזרי' רק על החיצונה שלא לחלוק בדברי ראב"י¹³⁹². והא דנקט בגמ' שזה כר"ע - לרווחא דמילתא הוא ולומר דכיוון שעירבו אף לר"ע אין כאן איסור מחמת דריסת רגל של רגל המותרת במקומה – דהא כשעירבו מודה ר"ע שאין רגל המותרת אוסרת - אלא גם לר"ע האיסור הוא רק מחמת הגוי שאוסר כשיש ב' ישראלים ואף שהריטב"א דוחה את פירוש הראב"ד בסוגיא דידן וסובר שלדעת סוגיא דידן לרבנן דר"ע לא חשובה החיצונה כמקום שב' ישראלים וגוי גרים שם – מ"מ לדינא מודה הריטב"א להראב"ד דאף לרבנן יש לאסור בחיצונה וזה משום דברי אביי ורבא בסוגיא דלחמן בר ריסתק [לעיל סג:] דמשמע שהסכימו לטענה שבמילתא דשכיחי שגרים יהודים וגויים יחד – יש לאסור אף ביהודי אחד וגוי [דכל ההיתר של ר"א בן יעקב ביהודי א' וגוי הוא משום שזה מילתא שלא שכיחא] וא"כ ה"נ בנד"ד זה מילתא דשכיחא שיהודי וגוי גרים בפנימית ויהודי אחר גר בחיצונה וממילא יש לאסור את החיצונה עכ"פ. ואביי ורבא בתראי נינהו ור' הונא בר יהושוע שהוא בעל סוגיא דידן – קיבל שם את דעת אביי ורבא ולכן הלכתא כוותיהו עכת"ד עיי"ש

ועי' רי"ף [יט:] שהשמיט את סוגיין וכתב בעל המאור [שם] דשמא סמך על הא דגרסינן בסוף פירקין [דף עה:] א"ר אלעזר נכרי הרי הוא כרבים] [היינו שאם נכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה אוסר עליהם כאילו יש עוד ב' ישראלים עם הנכרי בפנימית שאז היא רגל האסורה במקומה] ועיקר השמועה ההיא אינו אומר אלא על נכרי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה ושמא היתה דעתו של הרי"ף כי ה"ה לישראל ונכרי בחיצונה או בפנימית דאפילו לרבנן אסור משום דילמא איכא מאן דלא ידע [פי' דלא ידע שהנכרי לא גר איתם באותה חצר ויחשוב ששרי לטלטל בחצר שגרים בה ב' ישראלים וגוי ללא שכירות ולא יתלה ששכרו מהגוי] ונכרי אם איתא דאוגר מיפעא פאעי. עכ"ל בעה"מ וא"כ גם בעל המאור סובר לדינא כהראב"ד הנ"ל דאף לרבנן דר"ע בנכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה יש לאסור בחיצונה אלא שהוא סובר שזה מטעם מראית עין שיחשבו אנשים שהגוי והיהודים גרים יחד ושרי לערב בכה"ג ללא שכירות מהגוי

¹³⁹² היינו דכיוון שראב"י התיר בישראל אחד וגוי אחד – לא גזרי' בפנימית ששם לא מצויין ב' ישראלים אלא גזרי' רק בחיצונה כי שם ב' ישראלים מצויין וסגי לגזור רק בחיצונה כדי לגרום ליהודי שם לעזוב וממילא גם היהודי הפנימי יעזוב דלא ירצה לגור לבד עם גוי [אבל עיקר האיסור אינו משום שב' ישראלים מצויין דהא רגל המותרת במקומה אינה נחשבת למצויה בחיצונה בשביל שתאסור – אלא משום ששכיחא שדיירי עם גוי בכה"ג].

אולם עי' מאירי שכתב שגדולי הפוסקים [=הרי"ף] השמיטו סוגיא זו משום שס"ל שסוגיין שחיצונה אסורה היינו רק לר"ע אבל לרבנן – חיצונה מותרת ומסביר המאירי שרק העירוב גרם לזה שבחיצונה יחשב כאילו גרים ב' ישראלים וגוי ועל כן מתבטל העירוב וחוזר להיות הדין שבפנימית יש ישראל וגוי והיא מותרת במקומה ולר"ע אוסרת על החיצונה שיש לה בה דריסת רגל ולרבנן אינה אוסרת על החיצונה כיוון שמותרת במקומה.

להלכה – פסק מרן [שפב יז] שהחיצונה אסורה וכתב **במשנה ברורה** [ס"ק נח] דחשבינן כאלו כולם דרים בחצר החיצונה כיון שדריסת רגלם עליו ומצויים שם וגזרו בזה משום שמא ילמדו ממעשיו. ומ"מ ישראל הדר בפנימית מותר לטלטל בחצירו מביתו לחצר שאין העכו"ם אוסר על ישראל יחידי ואין החצר החיצונה אוסר עליו שהרי אין לו עליו דריסת הרגל ואינם מצויים שלשתם בחצר הפנימי ולא גזרו בזה חכמים: **עכ"ל** וזה **כדברי הראב"ד** המובא ברשב"א ובריטב"א¹³⁹³ ומובא בהערה שבסוף התשובה **ועי' בבאור הגר"א** דאף על גב דאוקמוה שם [דרכי ור' חייא שאסרו על החיצונה היינו] כר"ע [שאין הלכה כמותו אלא הלכה כרבנן שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת במקום שיש לה דריסת רגל] – למסקנא שם בדף ע"ה ב' נכרי הרי הוא כרבים כו' - א"צ למוקמי כר"ע: עכ"ל והיינו **כדעת בעל המאור** בדעת הרי"ף המובא בהערה שבסוף התשובה¹³⁹⁴.

ויל"ע מה הדין כשב' החצרות פתוחות גם לרה"ר ואין להם דריסת רגל זו על זו אי יכול היהודי שדר עם הגוי בחצר א' לערב עם חצר ב' הפתוחה לו או שגם בכה"ג העירוב גורם שיהיו שלושתם יחד והגוי יבטל את העירוב?

ש. ומה הדין אם בחצר בחיצונה גרים נכרי וישראל ובפנימית ישראל לבדו?

ת. **הייתה ס"ד לאמורא רבי אלעזר** שבכה"ג דירת הגוי לאו שמה דירה ויוכלו ב' היהודים לערב יחד ולא גזרי' שדירת הגוי תחשב דירה ותאסור על היהודים לערב – משום שזה לא שכיח שיגורו בחיצונה יהודי וגוי דהגוי לא מירתת להרוג את היהודי דאם היהודי הפנימי ישאלנו היכן הוא יאמר שהלך לדרכו ולא דמי למקרה שבו היהודי והגוי גרים בפנימית שאז מירתת להרוג דלא יוכל לומר שהיהודי הפנימי הלך לדרכו כשהחיצוני יודע שלא עבר דרך

¹³⁹³ כ"כ בשעה"צ וצע"ק דמלשון הראב"ד בסוגיין משמע שלא שחשיבי שלושתם מצויין שם אלא שכה"ג שכיחי שגר ישראל עם גוי ולכן גזרו אולם בדף עה אכן כתב הריטב"א לגבי גוי בפנימית וישראלים בחיצונה דחשיב שגר עמהם כי דריסת רגלו עמהם וזה כדברי המשנ"ב כאן וצ"ע דלכאוי בהם ב' טעמים שונים ונראה לומר דוודאי לרבנן דר"ע רגל המותרת לא חשיבא כאילו הפנימיים גרים בחיצונה דא"כ גם בלא גוי היו אוסרים לטלטל בחיצונה [והרי הם סוברים שבלא גוי – רגל המותרת במקומה אינה אוסרת את החיצונה] אעכ"ח רק בגלל שבכה"ג שכיחי ישראל שדיירי עם גוי אולם רק בחיצונה אסרו דשם שכיחי שלושתם.

¹³⁹⁴ וילע"ק מדוע לא הזכיר הגר"א שדבריו הם כדעת בעל המאור.

חצירו ולכן זה יותר מצוי וגזרי' בהכי **ושאל את רב בזה וענה לו רב** שגם בזה גזרי' שדירת הגוי שמה דירה ואינן יכולין לערב יחד¹³⁹⁵.

ש. גוי שמשכיר רשותו לגוי אחר - האם בני חצר יכולים לשכור רשות מהמשכיר ומדוע?
ת. בגמ' מסקינן שרק אם יש רשות למשכיר לסלק לאלתר את השוכר – אפשר לשכור מן המשכיר¹³⁹⁶

וכ"פ בשו"ע [שפב יח] והוסיף מרן שה"ה אם יש למשכיר תפיסה בבית שיכולים לשכור מהמשכיר אפי' אם אין לו זכות לסלק את השוכר

ולגבי שכירות משר העיר – עי' שו"ע שצא א שכתב שאם יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם. – אפשר לשכור ממנו ועי' **ביאור הלכה** שם שהביא משו"ת **חכם צבי** [סימן ו] שמצדד להעמיד את דברי השו"ע הנ"ל דמייירי בשר שהיכולת בידו לעורר מדנים ומלחמה בכל שעה שירצה עם שכניו ואין בני המדינה מעכבין עליו עכ"ד עי"ש ומדהביאו הביאור"ל משמע שכך פוסק לדינא וא"כ בזמננו שבחלק גדול מהמדינות [כולל כאן באר"י] אין אפשרות למלך להכריז מלחמה בכל עת שירצה¹³⁹⁷ – אין לנו ההיתר הזה ועי' בתשובות הגרי"ש **אלישיב** [ד לד] שכתב וז"ל במקומות שדר גוי או מי שאינו מודה בעירוב בעינן שכירות משר העיר שבידו להיכנס בבית התושבים והאידנא ליכא - ומשום כך רבים מיראי ד' מחמירים שלא לסמוך על העירוב המקיף את העיר [ירושלים] **עכ"ל מיהו עי"ש בתשובה הנ"ל** שמביא משו"ת **גינת ורדים** [ג כב] דבזמן הזה עצם חובת השכירות קיל טפי [מטעם שבין כה וכה אנו דרים בין האומות וצריכים לעשות מו"מ עמם וע"כ ליכא לגזירה שצריך לשכור מהגוי כדי שיעזוב היהודי את המבוי ולא ילמד ממעשי הגוי] ועוד הביא הגרי"ש אלישיב בתשובתו הנ"ל את **הבית מאיר** סי שפב שכתב לגבי מקום שא"א שידורו ישראלים בנפרד מהגויים – דיש להקל בכה"ג ללא

¹³⁹⁵ וממילא אין לטלטל בחצר החיצונה משום ששם שלושותן מצויין ובעי' שכירות מהגוי בכה"ג וכמש"כ המשנ"ב המובא בהלכה שבתשובה הקודמת וגם איכא לדין שגוי הרי הוא כרבים וחיישי' למראית עין שיחשבו שבחיצונה גרים ב' יהודים וגוי ולא שכרו מהגוי. אבל הפנימי יכול לטלטל בחצירו דליכא שם מראית עין דכולם יודעים שהוא שם לבד.

¹³⁹⁶ והטעם עי' ר"ח שכתב דרשותיה הוא **ובריטב"א** כתב דאין לך תפיסת יד גדולה מזו [והווי כשכירו ולקיטו] **ועי' ב"י** [שפב יח] שכתב דאפי' אם השוכר נמצא בשבת בביתו – שרי לשכור מן המשכיר בכה"ג שיכול לסלקו והובאו דבריו **במשנ"ב** ס"ק סב. **ויל"ע** האם בעי' דווקא שיוכל המשכיר להכריח את השוכר לצאת בשבת זו או דלמא סגי בזה שיכול להורות לו לצאת אפי' שיקח כמה ימים עד שיצא [דלא מסתבר שיכול לגרשו באותו יום שמודיע לו שעליו לצאת] דעכ"פ חשיב שיש לו זכות בבית.

¹³⁹⁷ ואף שעושים פעולות צבאיות שיכולים לגרום להתלקחות מלחמה נראה שזה חשש רחוק מאוד שפעולות אלה יגרמו מלחמה כזו שיצטרכו לתפוס בתים פרטיים בשבילה וצ"ע.

שכירות אך סיים חלילה לי להקל במקום שכל הפוסקים סותמים ומחמירים [ומ"מ סיים שם שעדיף לעשות עירוב מאשר שלא יעשו ויטלטלו אנשים ללא עירוב עיי"ש ולכן] כתב הגריש"א שגם בירושלים הנהיגו גדולי ירושלים ת"ו לעשות עירוב צורת הפתח שלא יבוא המון עם לטלטל בלא עירוב כלל **עכ"ד הגריש"א**.

ש. אדם שמסתפק בהלכה ואין לו את מי לשאול האם יכול להקל בדרבנן?

ת. מרש"י משמע שכן שכתב רש"י לגבי ספיקא דר"ל ותלמידי ר' חנינא אי שרי לשכור רשות מהמשכיר ואמר ר"ל שישכרו – שזה משום "ספק דבריהם להקל" אך עיי' הערה¹³⁹⁸.

ש. מה הדין בבני חצר שעירבו ובאמצע שבת הגיע גוי שדר בחצר [והיינו שנסע הגוי בער"ש וחזר בשבת] – האם העירוב מתבטל? והאם ומה יכולים לעשות בני החצר כדי להתיר טלטול בחצר בשבת?

ת. **לגבי אם העירוב מתבטל** – הגמ' בדף סה: דנה לגבי גוי שהוא בעל פונדק שיצא מהפונדק בע"ש ולא שכרו ממנו רשות – והגיע בשבת האם מותר לשכור ממנו בשבת. ופרש"י שאיירי שעירבו בע"ש אך העירוב מתבטל עם הגעת הגוי.

ולגבי אם ומה יכולים לעשות בני החצר כדי להתיר טלטול בחצר בשבת - נחלקו אמוראים אי יכולים בני החצר להתיר טלטול עיי' שישכרו מהגוי בשבת את רשותו ופרש"י שאח"כ יבטלו בני המקום את רשותם לאדם אחד¹³⁹⁹ [והוא יוכל לטלטל מביתו לחצר וכשיגמור

¹³⁹⁸ ועיי' שו"ת חלקת יעקב [להג"ר יעקב ברייש או"ח סימן ב ס"ק ג] שכתב דאף דהוי ספק חסרון ידיעה דהא היו צריכים לשאול לרבותינו, [ובכה"ג דחסרון ידיעה קי"ל דיש להחמיר אף בדרבנן עיי' ט"ז יו"ד צח ו וש"ך שם ס"ק ט] ביארו המפרשים, משום דהוי עירובין דאין לו עיקר בדאורייתא מותר אף ספק חסרון ידיעה, **עכ"ל ועיי' בספר כנפי יונה** [על השו"ע מהג"ר יונה לנסדופר מחכמי פרג לפני כ-300 שנה וספר זה מוזכר ברעק"א ובחת"ס ובפ"ת על שו"ע יו"ד] שכתב וז"ל י"ל דהיה ס"ל לר"ל דרשאים לשכור מן המשכיר ככה"ג דמצי מסלקי לי, אלא שעכ"ז לא היה רוצה לסמוך על דעתו בבירור לפסוק כן בכל פעם, כי אם שישאלו מרבתי, אבל לעת עתה היתה דעתו סמוכה שכן יהיה הדין גם לפי דעת רבותיו, וכל כה"ג נחשב לספק להקל, כן נראה לי **עכ"ל** ועכ"פ לתרוויהו ביש לו עיקר מהתורה – ספק דחסרון ידיעה יש להחמיר גם בדרבנן.

¹³⁹⁹ וכתב רש"י [ד"ה דאתא - עפ"י הגהות הב"ח ועפ"י הסבר תוס' בדבריו] שאף אם עירבו בני החצר בערב שבת כשלא היה הגוי עמהם – אין העירוב חוזר לקדמותו אחר ששכרו רשות מהגוי ולכן בעיי' שיבטלו רשותם **ועיי' תוס'** [ד"ה דאתא] שמקשים מאי שנא מספינות שהיו קשורות בער"ש ובשבת ניתרו וחזרו ונתקשרו, שאמרי' בברייתא [מובאת בגמ' שבת קא:] שכשנתקשרו שוב חוזר העירוב? ותירצו דשאני הכא דמתחילה כשעשה העירוב אין סופו להתקיים כל השבת שעתיד הנכרי לבא אבל התם אין הספינות עומדות להפסק **עכ"ד תוס'** ומשמע שאם בתחילת שבת לא היה הגוי עומד לבוא – אכן העירוב חוזר [ואפשר לשאול את הגוי אם חשב לבוא בתחילת שבת דבמסיח לפי תומו גוי נאמן עכ"פ באיסורי דר'] וצ"ע בזה. **ודעת הראב"ד** [מובא ברשב"א ובריטב"א] שגם כאן אם עירבו העירוב חוזר וניעור וכמו לגבי ספינות קשורות **ולהלכה פסק מרן** [סי' שפג] **כרש"י ותוס'** שצריכים לבטל רשותן לאחד אפי' אם עירבו מתחילה.

לטלטל מה שצריך – יבטלו רשותם לאדם אחר מבני החצר ואח"כ לאדם שלישי וכו' וכך כל בני החצר יוכלו לטלטל מביתם לחצר כל אחד בשעה אחרת]: דעת **רבי אסי** [בדף סה:]: שאסור לשכור רשות מגוי בשבת דס"ל דשוכר כמערב דמי, מה מערב שרי דווקא מבעוד יום¹⁴⁰⁰ אף שוכר דווקא מבעוד יום¹⁴⁰¹.

ונחלקו ר' ששת ור' המנונא בדף סז. אי ר' אסי אוסר רק לשכור ואח"כ לבטל רשות אבל אם עושה רק א' מהדברים – שרי [וכגון שמת הגוי ובעי רק לבטל] – זו דעת ר' ששת או שנאמר שגם לשכור לבד או לבטל רשות לבד אוסר ר' אסי – זו דעת ר' המנונא

ודעת רבי חייא בר יוסף ור' חייא בר אבא [בדף סה:]: **ור' יוחנן** [בדף סה: - סו.]: ששרי לשכור בשבת דשכירות כביטול רשות דמיא וביטול רשות שרו ב"ה [במשנה לקמן סט:]: גם בשבת והא דשוכר כמערב – נאמר לגבי דברים אחרים [עיי' שאלה הבאה].

ודעת שמואל [עפ"י הסבר הגמ' בדף סו בדעתו]: ששרי לשכור מהגוי בשבת אך כשלא חזו לעירובי מאתמול - אי אפשר לבטל רשות לאחד מבני החצר בשבת. וכשהגיע הגוי בשבת ובטל העירוב – חשיב כלא חזי לעירובי מאתמול שכן לא היה ראוי לערב אתמול עירוב כזה המועיל גם כשהגוי יחזור ולכן א"א לבטל רשות¹⁴⁰².

להלכה – פסק **מרון** [שפג א'] **כר' יוחנן** ששרי לשכור מגוי בשבת ואח"כ יבטל הא' לחבירו ויהי היחיד מותר.

¹⁴⁰⁰ משום דחשיב "תיקון" - עיי' רש"י שבת לד. ד"ה בעירובין וכ"כ בהדיא בשו"ת תורת חסד או"ח כח ס"ק ז וז"ל וכן משמע מהא דאסור לערב עירובי חצירות בשבת מטעם מתקן כמ"ש רש"י בשבת לד. **עכ"ל** אבל ביטול רשות - אינו קנין **ועיי' רמב"ן** ריש פסחים שכתב **דאפי' הפקר אינו** וז"ל הרמב"ן "ביטול רשות שהזכירו לענין עירוב (עירובין ס"א ב') אינו מפקיר ביתו שישבו בו אחרים, אלא שהוא עוקר דעתו מלדור עם השותפין ביומו כדי שיהו הם כמי שדרים לבדם" עכ"ל.

¹⁴⁰¹ ומדאמר הגמ' שטעם האיסור הוא משום ששוכר כמערב – משמע שאין כאן בעיה מצד איסור מקח וממכר בשבת. וטעם הדבר עיי' **תוס'** [סו. ד"ה יפה – השני] שכתבו דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול. **עכ"ל** [ומתנה לצורך שבת שרי לתת בשבת עיי' שו"ע שג"ז ובמשנ"ב שם ס"ק לד] **ועיי' רמב"ם** עירובין ב יב שכתב וז"ל שוכרין מן הגוי אפי' בשבת, שהשכירות כביטול רשות היא שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד **עכ"ל** **ועיי' במג"א** [שפ"ו] שכתב דגבי עכו"ם אין דירתו דירה אלא שאסור משום גזירה [ולכן] לא מיקרי קנין **עכ"ל** והיינו דמעיקה"ד א"צ קנין מגוי דהא אין דירתו דירה ורק תיקנו דישכרו ממנו בשביל להכביד על הדרים לידו ולגרום להם שיעברו משם ולא יושפעו מהגוי - ולזה א"צ קנין גמור. ונראה שבכה"ג לא חוששין שיבואו לכתוב ועל כן אין מקום לגזור איסור בשבת כמו במקח רגיל שחיישי' שיבוא לכתוב.

ונראה שלפי מש"כ תוס' [לעיל סב. ד"ה מוהרקין] **והערוך** [ערך מוהרק] – שלר' חסדא שאמר שכירות בריאה בעינן - צריך שהשכירות תהא עם כתיבה וחותמות – א"כ פשיטא שאין שוכרין מהגוי בשבת **ולהלכה** קי"ל דלא כר' חסדא אלא כר' ששת [בגמ' דף סב.] דסגי בשכירות רעועה וא"צ כתיבה [עיי' שו"ע שפ"ד].

¹⁴⁰² וצ"ב מה טעמו של שמואל שא"א לבטל רשות בכה"ג וצ"ל שסובר שמואל דהתקנה של ביטול רשות נתקנה רק על מקרה ששכחו לערב ולא על מקרה שלא יכלו לערב דלא רצו חז"ל להשתמש בביטול בצורה קבועה דלמא תשתכח תורת עירוב ולכן כל מקום שלא יכולין לערב לא מהניא ביטול כנלענ"ד ועדיין צ"ב.

ש. לאלו דברים לכו"ע שווה שכירות מגוי לעירוב?

ת. בגמ' דף סו. א"ר יוחנן ששווה שכירות לעירוב לגבי ג' דברים: א. שאפשר לשכור מגוי בפחות מש"פ כמו שאפשר לערב בפחות מש"פ ב. שאפשר לשכור משכירו ולקטו של הגוי כמו ששכירו ולקטו יכול להשתתף בעירוב [ועיי' בזה בתשובה הבאה] ג. ששכירות מן הגוי אינה צריכה שתהא ע"י כל בני החצר אלא סגי שאחד ישכור ממנו בשביל כולם כמו שאחד מבני חצר שעירוב יחד - יכול לצרף חצר הפתוחה להם ע"י שמביא העירוב אליהם - וזה אפ"י ללא ידיעת שאר בני החצר הראשונה ¹⁴⁰³.

ש. ישראל שהוא שכירו ולקטו של ישראל וישראל שהוא שכירו ולקטו של נכרי – האם יכולים לערב עם בני חצר והאם יכולים להשכיר לבני חצר?

ת. בגמ' אמרי' מה מערב אפ"י שכירו ולקטו אף שוכר אפ"י שכירו ולקטו.

ועמש"כ בגמ' ומה מערב אפילו שכירו ולקטו פרש"י "דנכרי, אם ישראל הוא כדאמר לעיל (סד, א) נותן עירובו ודיו" עכ"ל ¹⁴⁰⁴ ומשמע שעירוב בשכירו ולקטו ישנו רק בישראל שהוא שכירו ולקטו של נכרי ולא ישראל שהוא שכירו ולקטו של ישראל.

ועמש"כ בגמ' אף שוכר אפילו שכירו ולקטו פרש"י "דנכרי, אם נכרי הוא, משכיר רשות אדוניו לדיורי החצר" עכ"ל ומשמע ששכירת רשות ישנה רק מנכרי שהוא שכירו ולקטו של נכרי ולא מישראל שהוא שכירו ולקטו של נכרי וגם לא מישראל שהוא שכירו ולקטו של ישראל.

הערה א: בשו"ע שפב יב כתב בדעת רש"י שישראל שהוא שכירו ולקטו של נכרי אין צריך להשכיר אלא נותן עירובו ודיו עכ"ל ומשמע שרק אין צריך להשכיר אבל יכול להשכיר והרמב"ם [עירובין ב יב] כתב בהדיא שישראל שהוא שכירו ולקטו של נכרי יכול להשכיר רשות.

הערה ב: הרמב"ם [עירובין ב יב] כותב היה שכירו או שמשו [של הגוי] ישראלי הרי זה משכיר שלא מדעתו עכ"ל ומשמע שסובר ששכירו ולקטו של גוי אינן יכולין לערב אלא רק להשכיר ודלא כרש"י שכתב שיכול לערב הערה ג: ישראל שהוא שכירו ולקטו של ישראל – דעת הרמב"ם – עפ"י מש"כ הב"י [שפב יב, יד] בדעתו - שיכול לערב. [ובפשטות – גם שלא מדעת בעה"ב] ושבזה אמר שמואל לעיל אפ"י שכירו ולקטו נותן עירובו ודיו ודלא כדמשמע מרש"י בסוגיין שרק שכירו ולקטו של נכרי יכול לערב.

¹⁴⁰³ דזכין לאדם שלא בפניו – עיי' שו"ע שצב ח ועיי' ראב"ן [מובא בקובץ שיטות קמאי] שפ"י שאיירי על העירוב לבני חצר שא' מזכה לכולם ללא ידיעתם ולא הזכיר שמיירי שמזכה לחצר אחרת ויל"ע מדוע רש"י לא פ"י כראב"ן דלכא"ו זה פשוט יותר שהרי לר הזכירה הגמ' שמעביר העירוב לחצר אחרת וצ"ע.

¹⁴⁰⁴ וכ"כ ברש"י לעיל סד. ד"ה ואמר רב יהודה.

להלכה – לגבי ישראל שהוא שכירו ולקיטו של גוי – פסק מרן [שפב יב] בסתמא כהרמב"ם שלא יכול לערב אלא רק להשכיר ובי"א הביא דעת רש"י שיכול לערב וא"צ להשכיר.

ש. מה פירוש דברי שמואל "כל מקום שאוסרין ומערבין – מבטלין. מערבין ואין אוסרין, אוסרין ואין מערבין – אין מבטלין" ומי חולק עליו ומדוע?

ת. ר' **ששת מסביר בגמ' את דברי שמואל** ואומר דהא דתקון רבנן "ביטול רשות" למי שלא עירב שעיי"ז מתיר לשאר בני החצר לטלטל מביתם לחצר – זה רק במקום שאפשר לערב ושם לא עירבו – אוסרין זה על זה וכגון בחצר אחת שכולם יהודים וכמו כן בב' חצירות זו לפניו מזו ויש לפנימית דריסת רגל בחיצונה דיכולים לערב זו עם זו ואם לא עירבו זו עם זו והפנימית גם לא עירבה לעצמה – אוסרת הפנימית על החיצונה. ובכה"ג יכולין אלו שלא עירבו לבטל את דריסת הרגל שיש להם בחיצונה ולהתיר לאחרים לטלטל מביתם לחצר¹⁴⁰⁵ אבל במקום שגם אם לא יערבו לא יאסרו זה על זה וכגון בב' חצירות ששתיהן פתוחות למבוי ופתוחות גם זו לזו שבכה"ג אין לאף אחת דריסת רגל בחבירתה ואם לא עירבה עמה אינה אוסרת לחבירתה לטלטל בתוכה – אם ביטלה אחת מהן את רשותה לשניה – אינה מתירה לשניה לטלטל לחצר הראשונה¹⁴⁰⁶ וכן במקום שגם אם יערבו יאסרו זה את זה וכגון בחצר שגר שם גוי ויצא הגוי לפני שבת וחזר בשבת וא' מבני המבוי שכר ממנו רשותו – שאין מבטלין בני המבוי רשותם לאותו השוכר כי א"א לערב באמצע שבת וגם אם עירבו בע"ש העירוב מתבטל כשחוזר הגוי¹⁴⁰⁷

¹⁴⁰⁵ כתבתי עפ"י הגמ' בדף סו. ועיי' תוס' סוד"ה כל דההיא כללא לאו דווקא דהא כשיש חורבה אוסרין ומערבין ולא מבטלין וכן לרבא בדעת שמואל – בב' חצירות כשפנימית לא עירבה וחיצונה עירבה אין פנימית מבטלת רשותה לחיצונה ורק לאביי בדעת שמואל יכולין בני פנימית לבטל רשותם לחיצונה ועיי' בזה בתשובה הבאה ובדעת אביי בדעת שמואל יל"ע אי יכולין בני הפנימית לבטל לגמרי רשותם לבני החיצונה שיוכלו לטלטל מהחיצונה לפנימית ולכאוי מהמשך דינו של שמואל שאמר שבי' חצירות שאין אוסרות זו על זו אזי אחת אינה יכולה להתיר לשניה לטלטל בתוכה ע"י ביטול רשות – משמע שבפנימית וחיצונה כן יכולה אך מדברי שמואל בדף סו: "אין ביטול רשות מחצר לחצר" משמע שגם אם פנימית תבטל רשותה לגמרי לחיצונה זה לא יתיר לחיצונה לטלטל לפנימית וכן משמע מלשון רש"י סוד"ה כך מקום – שרק את דריסת הרגל שיש לפנימית בחיצונה יכולה הפנימית לבטל לחיצונה אך לא את החצר הפנימית עצמה וצ"ע.

¹⁴⁰⁶ ונראה שאם זה ששכח לערב הוא מהחצר שבה העירוב לא נמצא – יכולים בני החצר השניה שהעירוב אצלם לומר לבני החצר הראשונה "לתיקוני שיתפתיק ולא לעיוותי" וכמו שאמרה הגמ' לקמן לגבי פנימית וחיצונה שיכולה הפנימית לומר כך לחיצונה במקרה שהעירוב אצל הפנימית וא' מבני החיצונה שכח להשתתף בעירוב.

¹⁴⁰⁷ ויל"ע האם לשמואל שכירת הרשות מהגוי היא אסורה דהווי כתיקון או שהביטול רשות אסור כי לא יכולין לערב. ובפשטות משמע בגמ' כצד ב' שהרי שמואל אמר שכשאוסרין ואין מערבין – אין מבטלין רשות וא"כ הבעיה היא בביטול הרשות ולא בשכירות מהגוי וכ"כ החזו"א [פד"כ] (ס"ק ד) וכתב שלשמואל אם בטלו רשותם לא' מהן לפני שבת – מהני שכירות מהגוי בשבת גם לשמואל ולא ס"ל כר' אסי לעיל סה: [וכנהרדעי לעיל סו.] שס"ל שאסור לשכור מגוי בשבת דשוכר כמערב וא"ת אמאי לא

ור' יוחנן חולק על שמואל וסובר שאפשר לבטל רשות מחצר לחצר גם במקום שאם לא יערבו לא יאסרו זה על זה וכמו כן ס"ל שאפשר שא' מבני המבוי ישכור הרשות מהגוי בשבת וכולם יבטלו רשותם לזה ששכר מהגוי **וכן רבא** [בדף סח.]. סובר כר' יוחנן שמבטלין רשות מחצר לחצר.

להלכה – פסק מרן [שפא ב] כר' יוחנן ורבא שמבטלין רשות מחצר לחצר וכן פסק [שפג א] כר' יוחנן שאם בא עכו"ם בשבת, שיכולים לשכור ממנו בשבת, ואח"כ יבטל הא' לחבירו ויהי' היחיד מותר.

ש. האם לשמואל כשפנימית לא עירבה יכולה הפנימית לבטל רשותה לחיצונה כדי לא לאסור עליה?

ת. נחלקו בזה אב"י ורבא בדעת שמואל. **לאב"י** – בכל גווני יכולה הפנימית לבטל רשותה כדי לא לאסור את החיצונה ולא דמי לב' חצירות ששתיהן פתוחות למבוי ופתוחות גם זו לזו שאמר שמואל שלא מבטלין מחצר לחצר – דשאני הפנימית שיכולה לאסור על החיצונה [כשלא עירבה עמה ולא עירבה לעצמה] ומתוך שיכולה לאסור עליה – יכולה גם לבטל לה רשות **ולרבא** – אין יכולה הפנימית לבטל רשותה דאין מבטלין רשות מחצר לחצר.

ש. מה הפירוש "ביטול מחצר לחצר" והאם מבטלין מחצר לחצר ומדוע?

ת. **ביטול מחצר לחצר** היינו שבני חצר אחת מבטלים רשותם לבני חצר הסמוכה הפתוחה לחצר זו שלא עירבה עימם – כדי שבני חצר הסמוכה יוכלו לטלטל מביתם לחצר הראשונה ולגבי אי שרי לעשות כך – נחלקו אמוראים: **דעת ר' יוחנן** – שמבטלין מחצר לחצר דכמו שבני חצר יכולים לבטל רשותם זה לזה כשלא עירבו ועי"ז נחשבת החצר כאילו היא רק שלו – ה"ה שיכולים בני ה"ה שיכולים לבטל רשותם לחצר אחרת ותחשב חצירם כאילו היא של בני החצר האחרת ואילו שמואל אמר שאין מבטלין מחצר לחצר דלא תיקון ואילו **שמואל** אמר שאין מבטלין מחצר לחצר ¹⁴⁰⁸

ונחלקו אמוראים בדעת שמואל האם מה שאמר שמואל שאין מבטלין מחצר לחצר איירי רק כשחצר אחת לא אוסרת על חצר שניה אבל אם חצר אחת אוסרת על חצר שניה – וכגון חצר פנימית שלא עירבה שאוסרת על החיצונה אפי' כשהחיצונה עירבה – אזי מבטלין

תקנו בכה"ג ביטול רשות ומאי שנא מהיכא ששכחו לערב ששרי לבטל רשות? ואולי י"ל דס"ל לשמואל שחז"ל תקנו ביטול רשות רק במילתא דשכיחא דהיינו ששכחו לערב ולא במקרה שלא יכלו לערב. ¹⁴⁰⁸ דלא תקון רבנן ביטול אלא בחצר דשכיחי בה דיוורין דאקילו רבנן התם משום דהוי עיקר תשמישיהו התם ולהיות להם הרווחה לצורך תשמישי שבת [ריטב"א] אבל מחצר לחצר לא דאין עיקר תשמישי בני חצר אחת בחצר השניה.

מחצר לחצר – זו דעת אב"י או שאף כשחצר אחת אוסרת על חצר שניה – לא מבטלין מחצר לחצר ולכן כשחצר החיצונה עירבה וחצר הפנימית לא עירבה - אוסרת הפנימית על החיצונה ואין יכולים בני הפנימית לבטל לבני החיצונה את רשותם – זו דעת רבא.
להלכה- פסק מרן [שפא ב] כר' יוחנן¹⁴⁰⁹.

ש. ב' חצרות זו לפניו מזו שעירבו יחד ושכח א' מבני החצרות לערב – האם יכול לבטל רשותו לבני החצרות ומדוע?

ת. לדעת ר' יוחנן שמבטלין מחצר לחצר – פשוט שיכול לבטל רשותו לבני ב' החצרות כמו שיכול לבטל רשותו לבני חצר אחת.

לדעת שמואל שאין מבטלין מחצר לחצר – נחלקו אמוראים: לדעת אב"י – בכה"ג מבטלין רשות מחצר לחצר שכן כל מה שאין מבטלין לדעת שמואל זה רק כשהביטול בא להתיר שימוש בחצר השנייה אבל כאן הרי הביטול בא להתיר השימוש בחצר הזו שהרי עירבו יחד ויש לכל אחת דריסת רגל בחבירתה ואם לא יבטל רשות - יהיו שתיהן אסורות¹⁴¹⁰ לדעת רבא – גם במקרה כזה אוסר שמואל לבטל מחצר לחצר ולכן באמת ב' החצרות יהיו אסורות מלבד במקרה שהעירוב בפנימית ובן החיצונה שכח להשתתף – דאז מקילין לבן החיצונה לבטל את עירובו בפנימית משום שהפנימית אומרת לחיצונה לתיקוני שיתפתיך ולא לעיוותי. אמנם מסכים רבא שלדעת רבי אליעזר שסגי לבטל רשות רק לחלק מבני החצר וזה מועיל לכולם - ה"ה כששמו העירוב בפנימית ובן הפנימית שכח לערב – שיכול בן הפנימית לבטל רשותו לבני הפנימית [שזה לא ביטול מחצר לחצר] ואז ממילא מתבטלת רשותו גם לבני החיצונה דהא אין צריך לבטל רשות לכל אחד מבני החצרות¹⁴¹¹.

¹⁴⁰⁹ומקורו מהר"ח הרמב"ם [ב ה] והרא"ש [סימן ט] דפסקו כר' יוחנן וכתב הרא"ש דק"ל דשמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן. ועוד דהא רבא כרבי יוחנן ס"ל כדבעין למימר בעובדא דההוא ינוקא דאשתפיך חמימיה (לקמן סח א) ועוד דהלכה כדברי המיקל בעירוב עכ"ל וכתב רבינו חננאל וז"ל ויש מי שאומר אדאשקליה וטרו אב"י ורבא לתרוצי טעמא דשמואל ש"מ דהלכתא כוותיה. מיהו אנן קבלינן דהלכתא כהני כולהו שמעתא כר' יוחנן שאפילו ב' חצירות שיש בכל אחת מהן כמה בתים וכמה דיורין ופתח א' ביניהן כשם שמבטל אחד מבני חצר רשותו לבני חצירו כך יש לו לבטל אפילו מחצר לחצר אחרת דהא רב חסדא ורב ששת אליבא דר' יוחנן בעו ופשטי עכ"ל ויל"ע בדעת היש מי שאומר אין אפשר להוכיח מזה ששקלי וטרו אליבא דשמואל שסברי הלכה כשמואל והא רבא אמר להדיא לרבינא בדף סח. שסובר כר' יוחנן וצ"ע.

¹⁴¹⁰ונראה שבכה"ג שעירבו ב' החצרות יחד – אפי' אם תרווייהו פתוחות גם לרה"ר מ"מ אחר שעירבו יחד יכול לבטל גם לחצר השנייה שהרי אם יתבטל העירוב המשותף יהיו שתיהן אסורות [ואף זו שהעירוב אצלה תיאסר כי אחר שעירבה עם השנייה יש לשנייה דריסת רגל בה].

¹⁴¹¹ועי' תוס' [סז. ד"ה כמאן] שדווקא בכה"ג שכן הפנימית מבטל רשותו לבני הפנימית – אמרי' דמתבטל גם לחיצונה שליכא דיורין לחיצונה בפנימית אלא מחמת הרגל עירוב אבל כששכח בן החיצונה כשהעירוב בחיצונה ומבטל לבני החיצונה – לא מתבטל רשות הפנימית בהדיהו.

ש. שני בתים שבבין השמשות היו מב' צידי רה"ר ובשבת היקיפום גויים חומה ועשאו לחצר אחת – האם ואיך יכולים לטלטל מבית לחצר ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' חסדא שלשמואל שאמר שביטול רשות נאמר רק בחצרות שאוסרין זה על זה ומערבין זה עם זה – הכא וודאי לא מבטלין דהא בבין השמשות לא היו אוסרין זה על זה ולא היו מערבין זה עם זה דהא הם היו מב' צידי רה"ר ולא היה קשר ביניהם¹⁴¹² אמנם בדעת ר' יוחנן שאומר שמבטלין רשות מחצר לחצר אף שלא אסרו זה על זה – הסתפק ר' חסדא אי בנד"ד שמלבד שלא היו אוסרין זע"ז – גם לא היו יכולין לערב זה עם זה האם בכה"ג מודה ר' יוחנן שאין מבטלין מחצר לחצר או שגם בכה"ג סובר שמבטלין וענה לו ר' ששת שבכה"ג מודה ר' יוחנן שאין מבטלין מחצר לחצר¹⁴¹³.

להלכה – פסק מרן [שפא ה] שבכה"ג לא יכולין לבטל רשות מא' לחבירו¹⁴¹⁴.

ש. לדעת שמואל בדף סו. – סו: שנכרי שדר בחצר ונסע בע"ש וחזר בשבת כך שלא יכלו לשכור ממנו בע"ש – אין שוכרין ממנו בשבת בשביל לבטל רשות, מה הדין אם מת הגוי ויורשיו אינם בחצר בשבת האם בכה"ג שרי לבטל רשות?

ת. הגמ' בדף סז. אומרת שבדעת שמואל שאמר שאין שוכרין מהגוי כשבא בשבת מחמת שאי אפשר היה לערב בע"ש ממת שהגוי לא היה כאן וא"א היה לשכור ממנו רשותו – נחלקו ר' ששת ור' המנונא אם מת הגוי – דהשתא א"צ שכירות וסגי בביטול – אי שרי לבטל בשבת את רשותן לא' מבני החצר או לא או לא ועיי' הערה¹⁴¹⁵.

והרשב"א והמאירי חולקים וס"ל שלר' אליעזר גם במקרה שנתנו עירובן בחיצונה וביטל בן החיצונה את רשותו – מתבטלת הרשות גם לבני פנימית. ועיי' בספר גנזי יוסף [מובא באסיפת זקנים ובשוטנשטיין הערה 3] שגם להרשב"א והמאירי אם שמו עירוב בחיצונה ובן פנימית שכח – אינו יכול לבטל רשותו לפנימית ותיבטל ממילא לחיצונה כי העירוב בחיצונה וצריך לבטל קודם לבני חצר שהעירוב בתוכה וזה אי אפשר דהא זה ביטול מחצר לחצר.

¹⁴¹² ופשוט לגמ' שבעי' שבביה"ש יאסרו זה על זה ויוכלו לערב זה עם זה ונראה שהטעם בזה הוא כי כל מה שתקנו ביטול רשות זה בשביל שיוכלו להשתמש בחצר בשבת כמו שהשתמשו לפני שבת ולא יגרם להם צער מחמת השבת אבל הכא – הרי זו חצר חדשה שנהייתה עכשיו ע"י הגויים ולא השתמשו בה לפני שבת על כן אין ענין לחז"ל להתיר להשתמש בה עכשיו.

¹⁴¹³ דוודאי היכא שעד היום לא היו יכולין להשתמש זה בחצירו של זה בשבת אפי' ע"י עירוב – אין סיבה שרבנן יתקנו ביטול רשות ורק במקום שהיו יכולים להשתמש בשבתות קודמות ע"י עירוב וכאן שכחו לערב – תקנו חז"ל ביטול רשות.

¹⁴¹⁴ מיהו נראה שהשטח שהיה חצר בתחילת שבת – שרי לכל בית לטלטל בו דלא גרע מחצר שנפרצה לחברתה בשבת שאמרי' כיוון שהותרה למקצת שבת הותרה לכל השבת וצ"ע

¹⁴¹⁵ כתבתי התשובה עפ"י הסבר הגהות הב"ח ברש"י שאיירי שלא היה הגוי בחצר מע"ש דבכה"ג לשמואל לא שוכרים ממנו בשבת כדי לבטל רשות ונחלקו ר' ששת ור' המנונא באם הוא מת דא"צ לשכור ממנו וסגי בביטול האם בכה"ג יתיר שמואל. וכן מסבירים תוס' את מחלוקת ר' ששת ור' המנונא. אבל בדעת רש"י כתבו תוס' שמחלוקת ר' ששת ור' המנונא בדעת שמואל היא כשהגוי היה בחצר מע"ש ועל זה מקשים תוס' שבכה"ג כו"ע לא פליגי שאפי' אם הגוי חי שוכרים ממנו בשבת ואח"כ מבטלים רשות וכ"ש

להלכה פסק מרן בסי' שפג כר' יוחנן שאפי' אם הגוי חי אפשר לשכור ממנו ולבטל רשות וכ"ש כשמת הגוי.

ש. גוי שדר במבוי ויש לו פתח מביתו גם למבוי וגם לבקעה או לקרפף שנמצאים ליד המבוי – האם צריך לשכור ממנו רשות? ומדוע?

ת. בגמ' סז. - סז: אמר רב יהודה אמר שמואל אם הפתח לבקעה הוא בגודל של לפחות ד"ט על ד"ט – אין הגוי אוסר על בני המבוי אפילו אם מכניס ומוציא גמלים וקרונות כל היום כולו דרך מבוי דעיקר הפתח הוא זה של הבקעה וא"ר נחמן בר אמי משמיה דאולפנא דה"ה אם פתוח לקרפף¹⁴¹⁶ ואמרו רבה ור' יוסף בגמ' שזה בתנאי שבשטח שאליו הוא פתוח יש יותר מבית סאתיים ובטעם הדבר פרש"י [סו. ד"ה בההוא וסו: ד"ה אפי'] דבבקעה ובקרפף איכא אווירא טפי ממבוי עכ"ל ועיי' הערה¹⁴¹⁷

להלכה - בשו"ע [קפט] הביא את הדינים הנ"ל וכתב שאין חילוק בין אם פתוח לבקעה או לקרפף אבל **בביאור** ל"ל כתב וז"ל לכאורה בגמרא וכן ברמב"ם לא נזכר הנ"מ בין יתר מב"ס לב"ס רק לענין קרפף נוכל לומר דלענין בקעה שפתוח לכל צד אפילו בקעה קטנה שאין בו כ"א ב"ס ג"כ ניחא ליה ביה טפי מן הפתח שפתוח למבוי משום דנפיש אוירה טפי ועיין עכ"ד וצ"ב דבגמ' לא מוזכר שדין יותר מב"ס הוא רק בקרפף [ורק ברמב"ם אכן כתב דין זה רק על קרפף] וצ"ל שכוונת הביאור ל"ל לרש"י שהוא פירש את דין יותר מב"ס בקרפף וצ"ע.

ש. ישראל שלא עירב עם בני מבוי ויש לו פתח מחצירו לבקעה או לקרפף שמחוץ למבוי האם אוסר על בני מבוי?

ת. בגמ' אמרו רבה ור' יוסף שרק אם יש לו פתח לקרפף פחות מב"ס ששרי לטלטל בו בשבת – חשיב שאינו שייך לבני מבוי ואינו אוסר עליהם אבל אם יש לו פתח לבקעה או

כשהוא מת שצריכים רק לבטל שלכו"ע מבטלים רשות.

¹⁴¹⁶ ועיי' בטור שפט שכתב שפתחו למבוי הווי כאינו רגיל שאינו אוסר עכ"ל והיינו דאמר"י לעיל מט. שחצר שבין ב' מבואות - אוסרת רק על מבוי שרגילה בו עיי"ש וכ"פ מרן שפו ט ויל"ע דהרי דין שכירות מהגוי הוא כדי שלא ילמד ממעשיו כדאמר"י בריש פרקין והאם בכה"ג שיש לו פתח לבקעה יש פחות חשש שהיהודי ילמד ממעשי הגוי [ואם נאמר שכיוון שיש לו פתח לבקעה אינו מצוי במבוי ולא ילמדו ממעשיו – יש לדון מה הדין אי גם לישראל יש פתח לבקעה האם אז יש לחוש שילמד ממעשיו] או שנאמר שחז"ל נתנו לגוי את אותם דינים שיש לישראל שלא עירב שבו הדין הוא שאזלי בתר מי שרגיל אצלו וצ"ע.

¹⁴¹⁷ ועיי' בפרישה [שפט א והביאו בא"ר ס"ק א] שכתב וז"ל אבל כלים קטנים ניחא ליה להוציא דרך בקעה או קרפף ולכן חשוב פתחו למבוי כמו שאינו רגיל עכ"ד ומשמע שאם אין דרכו להכניס כלים כלל דרך פתח זה – אוסר על בני מבוי. ובמשנ"ב לא הביא את דברי הפרישה וצ"ע לדינא. עוד יל"ע האם זה נאמר אפי' כשאין דרך כבושה מהבקעה לרה"ר דלכאוי' בכה"ג וודאי ניחא ליה במבוי ובפוסקים לא הזכירו מזה ואולי זה בכלל דברי הפרישה שאירי שכלים קטנים מכניס דרך שם וצ"ע בכל זה.

לקרפף יותר מב"ס שאסור לטלטל בהם בשבת – אוסר על בני מבוי. ולגבי אם יש לו פתח לקרפף יותר מב"ס שהוקף לדירה – ע"י הערה ¹⁴¹⁸.

ש. קרפף שהוקף שלא לדירה והוא גדול מבית סאתיים האם דינו כרה"י מדאו' ומדר' ומדוע?

ת. בגמ' דף סז: אמר ר' יוחנן שמדאו' דינו כרה"י והזורק לתוכו חייב ¹⁴¹⁹ ומדרבנן – דינו ככרמלית ונחלקו רבא ור' אשי בגמ' האם דינו ככרמלית רק לחומרא – שאסור לטלטל בו יותר מד"א אבל אין בו את הקולא של כרמלית שיהא מותר לטלטל מכרמלית אליו [כשהטלטול הוא פחות מד"א] – זו דעת רבא ¹⁴²⁰ אן שכיון שרצו חז"ל שאנשים לא יטלטלו בו יותר מד"א שמא מיחלף ברה"ר – נתנו לו דין כרמלית גם לקולא – והיינו שאינו נחשב כרה"י לגבי טלטול ממנו לכרמלית ומכרמלית אליו אלא חשיב ככרמלית – זו דעת ר' אשי אבל לכו"ע לגבי דיני דאו' – דינו כרה"י והזורק מרה"ר לתוכו חייב

וטעם שהתירו לר' אשי לטלטל מכרמלית אליו אומרת הגמ' שאע"ג שגם מטלטול מכרמלית אליו יכולה לצאת תקלה – שיתירו לטלטל גם מרה"ר אליו – מ"מ טלטול מכרמלית לקרפף בשבת אינו שכיח ¹⁴²¹ ולכן לא חששו לזה חז"ל והעדיפו לעשותו כרמלית גם לקולא כדי שלא יטעו בו שהוא רה"י ויבואו לטלטל בו יותר מד"א ויבואו לטלטל גם ברה"ר יותר מד"א.

להלכה – פסק מרן [שמו ג] כר' אשי.

¹⁴¹⁸ בדבר זה נחלקו רש"י ותוס'. לרש"י [סז: ד"ה ישראל] חשיב כקרפף שאין בו ב"ס וממילא אינו אוסר על בני מבוי ולתוס' [סז: ד"ה וישראל] אדרבא – בהוקף לדירה חשיב כפתח לדירה שאינו מציל על בני מבוי.

¹⁴¹⁹ ויל"ע עד כמה יהא השטח גדול ועדיין יחשב לרה"י מדאורייתא וכי גם מדינה ענקית שמוקפת חומה תחשב לרה"י? ועי' תוס' לעיל כב: [ד"ה דלמא] שכתבו לגבי ארץ ישראל שמוקפת הרים ובקעות – שמחיצה שאינה עשויה בידי אדם מודו רבנן לר' יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא עכ"ד תוס' ומשמע שאי לא אתו רבים – אכן זו רה"י דאו'. אולם בריטב"א שם כ' [גבי קו' הגמ' שם בבל נמי הא מקיף ליה פרת] שכל שהעומד שם רואה עצמו תוך מחיצות [היינו שרואה שמוקף מחיצות] – חשוב רה"י אבל כשלא רואה המחיצות לא הווי רה"י ולפי זה רק אם רואה את ההרים מסביב – הוויא רה"י דאו'. ויל"ע אי הוקפה ע"י אדם דינה שונה ואם יש חילוק מדאו' בין הוקפה לדירה לבין הוקפה שלא לדירה וצ"ע בכל זה.

¹⁴²⁰ וטעמו – דגזירות חז"ל הם רק לחומרא ולא לקולא וכיון שמדאו' הוא רה"י גמורה – אין סיבה להתיר לטלטל מכרמלית אליו.

¹⁴²¹ הסיבה שאינו שכיח – נראה לומר שהרי אסור לטלטל בכרמלית יותר מד"א וכל מה שהתירו לטלטל מכרמלית לקרפף – זה עד ד"א וטלטול כזה הוא לא שכיח משא"כ טלטול בקרפף יותר מד"א – הוא שכיח ולכן גזרו שלא לטלטל בקרפף הגדול מב"ס ביותר מד"א.

ש. סלע שבים הגבוה י' ורחב ד' האם דינו כקרפף שלא הוקף לדירה?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שאין מטלטלין ממנו לים ומהים אליו ובלבד שיש בו עד ב"ס והגמ' משווה את דינו לקרפף שהוקף שלא לדירה ועיי' הערה 1422.

ש. האם שרי לעשות איסור דרבנן בשבת לצורך מצווה ומדוע?

ת. בסוגיין מחלק רבה בין איסור דרבנן שיש בו מעשה – כגון הזאת מי חטאת על טמא מת כדי לטהרו שאסורה בשבת משום שבות 1423 - שאסור גם לצורך מצווה כגון שיוכל להקריב פסחו 1424 לבין איסור אמירה לגוי שאין בו מעשה כגון לומר לגוי שיוציא כלים מבית לחצר שאינה מעורבת שמותר לצורך מצווה כגון לצורך מכשירי מילה. ולגבי אי שרי לצורך מצווה אמירה לגוי שיעשה איסור תורה – עיי' הערה 1425.

1422 וא"כ מדאורייתא חשיב רה"י גמורה אלא שעיי' בהערה שלפני הקודמת שאם הוא שטח גדול מאוד שלא רואים שיש לו מחיצות – כתב הריטב"א שהוא אינו רה"י מדאורייתא ועיי' מש"כ תוס' שאי בקעי רבים זה אינו רה"י מדאורייתא ויל"ע אי ים חשיב בקעי רבים וצ"ע בכל זה.

1423 דמתחזי כמתקן גברא [רש"י פסחים סה:] ומתקן גברא חייב משום מכה בפטיש או בונה עיי' רש"י שבת קז. ד"ה חייב וכ"כ הרמב"ם שבת י יז שחייב משום מכה בפטיש עיי' שולא דמי לטובל מטומאתו דשר דהתם מחזי כמיקר ואינו דומה למתקן – עיי' גמ' ביצה יח.

1424 ואיירי לשיטת ר"ע בפסחים סה. שאין מכשירי פסח דוחין את השבת וה"ה שס"ל בשבת קל. שאין מכשירי מילה דוחין את השבת וכמותו נפסקה הלכה ודלא כשיטת ר"א שס"ל שמכשירי מילה ופסח דוחין את השבת.

1425 עיי' רי"ף שבת נו. שנחלק בזה עם הבה"ג. דהבה"ג מיקל והרי"ף מחמיר וכתב הרי"ף שהבה"ג לא גורס בגמ' את המילים " דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים" וממילא לגירסתו לא מוזכר בגמ' חילוק בין אמירה לגוי באיסור דר' ובין אמירה לגוי באיסור דאורייתא ואילו הרי"ף כן גורס אותם. ועיי' בהגהות הבה"ח שג"כ מחק מילים אלו וז"ל תא"מ ונ"ב ס"א ל"ג ליה וכן מוכח בתוד"ה לשבות עכ"ל ויל"ע למה לא ציין להרי"ף הנ"ל שנחלק בזה עם הבה"ג וצ"ע ועיי' בספר העיטור [שער ג' הלכות מילה החלק הראשון] שכתב דרש"י לא גרס מילים אלו עכ"ל והיינו שס"ל לרש"י כהבה"ג וצ"ע דהא בהמשך העמוד [סח. ד"ה נשיילה] פרש"י דמתירין רק ריבוי בשיעורין עיי' גוי לצורך מילה ומשמע שלא מתירין מלאכה דאורייתא גוי לצורך מילה וצ"ע.

ולהלכה - עיי' רמ"א סימן רעו סעיף ב' דכתב דרוב הפוסקים החמירן באמירה לנכרי באיסור דאורייתא לצורך מצווה. ויש שמקילין ועיי' אין להקל אלא במקום צורך גדול ועיי' באור הגר"א דרוב הפוסקים היינו הרי"ף שבת נו. הרמב"ם והרא"ש ואילו הבה"ג [מובא ברי"ף שם] והעיטור מקילין עכ"ל ועיי' משנה ברורה ס"ק כד - כה שכתב שהשל"ה החמיר אף במקום צורך גדול כמו בסעודת חתונה ורק לענין מצווה דרבנים כגון לתקן את העירוב יש לסמוך על העיטור. עכ"ל.

ועיי' משנה ברורה בסימן שז ס"ק כד שכתב שהמיקל באיסור דאורייתא גוי לצורך מצווה – יחידאה הוא נגד הרי"ף הרא"ש והרמב"ם ועוד כמה גדולי ראשונים שחולקין עליה ואך לענין [מכשירי] מילה מצדד המ"א לקמן בסימן של"א ס"ק ה לסמוך על דעה זו ועיין בא"ר שם [כוונתו שהא"ר מחמיר גם במכשירי מילה אמנם לדינא משמע מדברי המשנ"ב סי' שלא ס"ק כב ובאור"ל שם שיש לסמוך על המג"א להקל בכשירי מילה] עכ"ל המשנה ברורה. ומש"כ שהמיקל יחידאה הוא צ"ע דהא הבה"ג והעיטור תרי נינהו וי"ל שהבה"ג התיר לגבי מכשירי מילה ויש דעות בראשונים [עיי' או"ז סימן פה בשם ר' יצחק בר שמואל] שמילה שאני שעיקרה דוחה שבת ואין ללמוד מכאן למצווה אחרת [ועיי' בזה הערה הבאה] ורק העיטור התיר בהדיא גם לצורך מצווה אחרת ונראה שלכן המג"א התיר במכשירי מילה דהתם גם הבה"ג מיקל ולא רק העיטור.

ולגבי אי שרי אמירה לגוי לצורך מצווה שאין עיקרה דוחה שבת עיי' הערה¹⁴²⁶.

ש. האם יש מצווה לערב עירובי חצירות או לא?

ת. **מדברי רבה ב"ר חנן** שהקשה לאבבי "מבוי דאיכא תרי גברי רברבי כרבנן לא להוי ביה עירוב" משמע שסובר שמצווה לעשות עירוב **ומדברי אבבי** שהוא לא עשה עירוב כי היה טרוד בגירסא משמע שסובר שאין בזה מצווה ועיי' הערה¹⁴²⁷.

להלכה – פסק מרן [שסו יג] דמצווה לחזר אחר עירובי חצירות ועיי' הערה¹⁴²⁸.

ועיי' בשו"ת **יביע אומר** [ג או"ח סי' כג] שמביא מכמה ספרי ראשונים [שכנראה לא היו לפני המשנ"ב] שמביאים את דברי העיטור ולא חולקים עליו ומשמע שסוברים כמותו והם: **הראב"ד** שו"ת תמים דעים (סי' קעה) ובס' **המנהיג** הקצר, הובא בשו"ת הרשב"ש (סי' קמא), כי בזה"ל: מצאתי בס' המכתם, מי ששכח ולא הדליק נר בע"ש, מדליק אותו ע"י גוי בשבת. וה"ה לכל מילי דמצווה דעבדינן ע"י גוי בשבת. ע"כ. וכן פסק **רבינו ישעיה הא'** בס' המכריע (סי' נז). ע"ש. **וכ"נ דעת התוס'** (ר"ה כד:). וכתב היביע אומר וז"ל בהגלות נגלות דברי הפוסקים הנ"ל, הראב"ד, וס' המכתם, והמנהיג, וס' המכריע, דכלהו ס"ל כבעל העיטור, נראה שיפה הכריע הרמ"א להקל במקום צורך גדול. **עכ"ל היביע אומר** ויש להעיר שספר המכריע פוסק כהבה"ג גבי מילה ולא איירי כלל בהדלקת הנר.

והנה כל הראשונים הנ"ל מלבד תוס' בר"ה – כנראה לא היו לפני המשנ"ב **אולם מתוס' בר"ה** קשה שהוא וודאי היה לפני המשנ"ב והוא סובר כהעיטור [ועיי' גם **בהערות הגריש"א** בר"ה שם שתוס' בר"ה ס"ל כהעיטור עיי"ש] וא"כ העיטור לאו יחידאה הוא ומדוע כתב המשנ"ב שהעיטור יחידאה הוא? **ויש ליישב** עפ"י משי"כ בספר **יד אהרן** סי' שז דתוס' בר"ה איירי בצורות שנעשו לשם קידוש החודש וקידוש החודש ג"כ עיקרו דוחה שבת וע"כ דינו כמילה עכ"ד עיי"ש וא"כ אין ראייה מתוס' שסובר כהעיטור שגם בשאר מצוות יש להקל באמירה לגוי בא"י דא"י.

¹⁴²⁶ נחלקו בזה **הרמב"ם ותוס' דעת הרמב"ם** [שבת ו ט-י] שמותר ודעת **תוס'** [גיטין ח: ד"ה אע"ג] שאסור. **והשו"ע** [שז ה] כתב בסתמא את דעת הרמב"ם ובי"א את דעת תוס' [ובסימן תקפו סעיף כא כתב רק את דעת הרמב"ם] וכתב **המשנ"ב** [ס"ק כג] שהלכה כדעה ראשונה שמותר. ועיי' **במשנ"ב** סימן תקפו ס"ק פו שכתב דאפשר שאפי' אם יש לו שופר שאינו של איל – שרי לומר לגוי להביא [דרך כרמלית] שופר של איל דמצווה באיל עכ"ד ומשם למד בספר **חישוקי חמד** [פסחים סא.] ששרי לומר לגוי לעשות איסור דרבנן לצורך **הידור מצווה**. **מיהו יל"ע** אי גם לצורך תוספת בעונג שבת יהא שרי שבות דשבות וצ"ע מה הגדר בזה.

¹⁴²⁷ ושו"ר שכ"כ **במרדכי** סי' תקטו שנחלקו אבבי ורבה בר חנן אי זה מצווה או לא וטעמו של רבה בר חנן – דלא ליתו לידי איסורא לאפוקי ולעילוי מבתים לחצרות: **עכ"ד עיי"ש**. ובטעמו של אבבי שאין זו מצווה נראה דסובר שאדרבא זה יוכל להביא קלקול דזימנן שלא יעשו עירוב ויטלטלו ללא עירוב כנלענ"ד **ואין לומר** שאבבי ס"ל דאיכא מצווה אלא שהוא לא רצה ליבטל מלימודו לזה – דהא קי"ל [מו"ק ט ב וכ"פ הרמב"ם ת"ת ג ד] שמצווה שא"א שתיעשה ע"י אחרים דוחה ת"ת וכאן הרי לא נעשית ע"י אחרים [ובפשטות אף שיכולה לעשות ע"י אחרים כיוון דבפועל אינם רוצים לעשות חשיב שאינה יכולה לעשות ע"י אחרים] וא"כ דוחה ת"ת ועכ"ח מדלא עשה אבבי עירוב משמע שסובר שאין זו מצווה.

¹⁴²⁸ וכ"פ **הטור** סי' שצה וכי' **הב"י** שמקורו מהמרדכי שהביא את דברי רבה בר חנן הנ"ל אלא **שיל"ע** מדוע פסק כוותיה נגד אבבי דהא המרדכי כתב שם שלאבבי אין זו מצווה וי"ל שאבבי לא אמר בהדיא שאין מצווה לעשות עירוב אלא השתמט בטענות שונות וע"כ אין זו ראייה גמורה שהוא חולק.

ש. אדם שעירב ע"י שזיכה פת שלו לכל בני החצר אבל לא מוכן לתת מהפת לבני החצר לאכלה האם עירובו עירוב או לא?

ת. בגמ' אמר אביי שאין עירובו עירוב והביא לזה ראייה מברייתא שאומרת אחד מבני מבוי שביקש יין ושמן ולא נתנו לו, - בטל השתוף. וטעם הדבר - כתב רש"י דנמצא שאין בליבו להיות בו חלק גמור, ובטל השיתוף עכ"ד ועי' הערה¹⁴²⁹.

ש. מה הכוונה "להשתתף באוצר" והאם שרינן להשתתף באוצר או לא ומדוע?

ת. להשתתף באוצר פרש"י שהיינו שיש "אוצר" [מלשון דבר עצור ומכונס] של פירות או יין שנמצא בחצר ומסתפקין ממנו בני החצר באופן קבוע - ומחליטים בני החצר שכמות קטנה של יין או פירות תשמש לשיתופי מבואות בכל שבת וכיוון שמסתפקין מהחבית באמצע השבוע מתנים בני החצר שהשיתוף יחול על האוכל האחרון שישאר באוצר. וכך כל עוד יש אוכל באוצר - יש שיתוף.

ולגבי אי שרינן לעשות כן - אומרת הגמ' שזה תלוי במחלוקת ב"ש וב"ה אי אמרינן "יש ברירה" שהרי בשעה שמחיל על הכמות הקטנה של היין דין שיתוף מבואות - עדיין לא מבורר על איזה חלק מהיין שבחבית מחיל דין שיתוף ורק אחר שיגמר כל היין ויישאר החלק הקטן ההוא - יתברר שכליו הוא החיל את השיתוף. וב"ש ס"ל שאין ברירה וב"ה ס"ל שיש ברירה.

¹⁴²⁹ **עי' ריטב"א שכתב דאפילו ר' חנינא** דאמר בפרק מי שהוציא אוהו (לעיל מ"ט א') שהמקפיד על עירובו עירובו עירוב אלא שנקראין מאנשי ורדניא - מודה הכא שאינו עירוב דהתם הוא בעירוב שגבו אותו מבני החצר [ולא היה זיכוי] אבל הכא דמזכי אחד משלו לכל בני המבוי כל היכא דקפיד עליה אינו זיכוי גמור ולפיכך בטל השיתוף. **עכ"ד הריטב"א** וכ"כ **הראב"ד** [על הרמב"ם עירובין ה' ב] **והרשב"א** דהכא אין הזיכוי גמור וכ"כ **בחזו"א** [פז (כג) א] והוסיף דזה אומדנא דמוכח הוא דאביי סמך שלא יבוא לאוכלו. **עכ"ל** והיינו שבכה"ג גם דברים שבלב הווי דברים ובטילה ההקנאה. **ועי' רא"ש** [פרק ד' הלכה יב] שסובר שדין זה של אביי הוא רק כשמואל שחולק על ר' חנינא וס"ל שהמקפיד על עירובו אין עירובו עירוב ולא כר' חנינא. ומטעם זה פסק הרא"ש כשמואל אע"ג שר' חנינא מיקל ובסתמא קי"ל כהמיקל בעירוב - דשאני הכא שאביי שהוא בתראה ס"ל כשמואל בכה"ג לא פסקינן כהמיקל בעירוב. **ונראה שהרא"ש מבין שגם כאן ההקנאה חלה** דאין אומדנא דמוכח שלא רוצה להקנות לכולם **ורק אביי לא רצה שאת החלק שלו יאכלו אחרים** [דהגם שהקנה לכולם מ"מ גם לו יש חלק כמו לכולם] משום דאין לו מספיק אוכל לשבת מלבד החלק שלו בפת. וע"כ דין זה תלוי במחלוקת שמואל ור' חנינא ואביי ס"ל כשמואל. **ובחזו"א הקשה על הרא"ש** דלדעתו שסוגיין כשמואל - הרי בסוגיין איכא ברייתא שמסייעת לאביי ומדוע הגמ' בדף מט. לא הקשתה מברייתא זו על ר' חנינא? **עכ"ד החזו"א ולכא' אפשר להקשות עוד** - מדוע הרא"ש פסק כשמואל רק בגלל אביי שפסק כמותו ולא בגלל שיש ברייתא כמותו? **ואולי יש ליישב את ב' הקושיות** - שברייתא זו - אביי הביאה ולא נשנתה בי ר' חייא ור' אושעיא ולכן לא מקשים ממנה [עי' חולין קמא. - קמא:] וגם לא פוסקים הלכה מחמתה. **ויש נפק"מ להלכה** בין הרא"ש לרשב"א והראב"ד, שלהרשב"א והראב"ד אין הוכחה מאביי ומהברייתא דלא כר' חנינא והדרין לכלל שהלכה כהמיקל בעירוב וא"כ היכא שגבו כולם ומקפידין זע"ז עירובן עירוב. **ולהלכה - פסק מרן** [שסו ה] **כהרא"ש** וכתב שגם **תוס'** [סח. ד"ה כיוון] סוברים כהרא"ש.

והמקרה בו נחלקו ב"ש וב"ה הוא בבית שיש בו מת ויש בו הרבה פתחים ואין אנו יודעים איזה פתח הוא "סוף טומאה לצאת בו" [שכל אדם או כלי שנמצא בו – נטמא אפי' אם הפתח עדיין סגור וליכא בו דין אוהל] ונחלקו האם ברגע שיוציא את המת דרך פתח מסוים – אמרי' שהוברר הדבר שדרך הפתח ההוא היה עתיד לצאת¹⁴³⁰ וכל מה שבפתחים האחרים טהור כי התברר שאין סוף טומאה לצאת בו – זו דעת ב"ה או שגם הכלים האחרים טמאים כי לא הוברר מלכתחילה באיזה פתח יצאו -זו דעת ב"ש

ואומרת הגמ' שאביי לא רצה להסתמך על ברירה¹⁴³¹

הערה: כתבתי התשובה ע"פ רש"י שפירש שאביי לא רצה להשתתף באוצר משום דס"ל דאין ברירה וכן פירשו תוד"ה תניא ותוד"ה אמר בתירוץ הראשון אמנם בתוס' ד"ה אמר בתירוץ השני מביא דעת ה"ר מנחם מיונ"י שסובר שטעמו של אביי – וכן טעמם של ב"ש לגבי סוף טומאה לצאת – הוא שכיוון שלא הניח את החבית לשם עירוב – אין מחשבה מועלת לעשותו עירוב וכן לב"ש כיוון שמתחילה, ברגע שנפטר המת, לא חשב להוציא את המת דרך פתח מסוים, לא מהני מה שחשב אח"כ. ולדעת ה"ר מנחם הנ"ל ב"ש וב"ה כלל לא פליגי בברירה דאף אם יש ברירה ס"ל לב"ש שמחשבה לא מועלת וכנ"ל.

ולהלכה – קי"ל שבדרבנן יש ברירה - עי' ביצה לח. וכ"פ מרן [יו"ד שלא יא] לגבי מעשרות שבמעשר דר' אמרי' ברירה וא"כ יש ברירה בעירוב ובשיתוף וכמו כן פסק הטור [ריש סי' שפ"ו בסוגריים] שמחשבה מועלת לעירוב אף אם לא שם את החבית מתחילה לשם עירוב.

ש. מה היה הפתרון של רבא בשני מקרים של ינוקא דאשפוך חמימיה?

ת. **במקרה הראשון** רבא אמר לחמם לו מים ע"י גוי אבל לא שהגוי יחמם במיוחד לתינוק אלא שיחמם מים ליולדת – שעד ל' יום מחללין שבת לצרכיה ע"י נכרי – וירבה בשביל התינוק. ולגבי ריבוי המים לתינוק אגב האם אם הוא איסור דאוי או דר' – עי' הערה¹⁴³²

¹⁴³⁰ ואע"פ שכאן אין החלת דין ע"י אדם כמו בדין ברירה הרגיל, והחלת הטומאה היא משמים מ"מ גם זה חשיב ברירה דסוף סוף יתברר שהפתח שיצא בו – הוא היה עתיד מלכתחילה לצאת בו.

¹⁴³¹ **והק' תוס'** איך יתכן שאביי כב"ש ס"ל? **ותירצו תירוץ א'** דהרי הרבה תנאים ס"ל דאין ברירה ועכ"ח פליגי אברייטא שאמרה שנחלקו ב"ש וב"ה אם הכלים שבשאר הפתחים טהורים והם סוברים שמודו ב"ה שהכלים שבשאר הפתחים טמאים דאין ברירה וכמותם סובר אביי. **ובתירוץ ב'** תירצו שסובר אביי שב"ש וב"ה נחלקו בברייטא אך לא לענין ברירה – דבזה גם ב"ה מודו שאין ברירה אלא על הכלים שבאו לפתח לאחר שחשב להוציא המת דרך פתח אחר – ופליגי ב"ש וב"ה האם מחשבה זו מועלת לטהר את שאר הפתחים.

¹⁴³² **עי' ר"ן** על הרי"ף ביצה ט: בדפי הרי"ף – שמביא דעת **הרשב"א** שריבוי בשיעורא [דהיינו שעושה מלאכה בהיתר כגון לצורך פיקו"נ ומרבה בכמות יותר ממה שהחולה צריך – בשביל בריא. ואיירי כמובן שאינו עושה עוד פעולה של מלאכה בשביל הריבוי אלא ששם את האוכל של החולה ושל הבריא בסיר ואח"כ מבשלם יחד] הוא איסור דר' והר"ן חולק וס"ל שהוא איסור דאורייתא. **ועי' בחידושי הר"ן בסוגין** שמקשה היכי שרינן להרבות ע"י גוי [והכוונה לשיטת הר"ן שריבוי

במקרה השני אמר רבא שיוציאו מים מחצירו שהייתה סמוכה לחצר של בית התינוק – לבית התינוק. ואע"ג שלא עירבו – דרבא ביטל את רשותו לחצר השניה וממילא הוויא חצירו כשייכת לבני החצר השניה והם הרי עירבו בינם לבין עצמן וממילא יוכלו להכניס המים מחצירו של רבא לבית התינוק וביקש רבא שלפני שיבטל את רשותו – שיוציאו כליו מחדרו כדי שלא יבוא להוציאם לחצר אחר שיבטל רשותו.

הערה: כתבתי התשובה לפי הגירסא שלפנינו בגמ' וכן הוא בפרש"י שהיתרו של רבא היה לחמם ע"י גוי. ומשמע מרש"י שבשביל לחמם מים לתינוק לצורך מילה בע"י שיחממו רק ע"י גוי ורק ע"י ריבוי בשיעורים. אולם דעת **הבה"ג** [סימן ח' – הלכות מילה הובא בתוס' ב"ק פ: וברי"ף שבת נו.] ששרי לומר לנכרי אף לעשות מלאכה גמורה לצורך מילה וא"צ ריבוי בשיעורים. ומה שהצריך רבא בסוגיין ריבוי בשיעורים – פי' תוס' בב"ק פ: בדעת בה"ג שצ"ל שמיירי או בתינוק שלושה ימים אחר המילה שכבר נתרפא יפה ¹⁴³³ או שמיירי שמחמם ע"י ישראל [ולא גרסי' את המילה "נכרי" בסוגיין] ואיירי ביולדת שהיא תוך ז' מעלי"ע ללידתה ולכן התירו לחמם לה מים ע"י ישראל והתירו ריבוי בשיעורים לצורך מצוות מילה.

להלכה – פסק מרן [שלא ו] ששרי לומר לגוי לצורך מילה רק איסורי דרבנן ולא מלאכות גמורות והמג"א שם [ס"ק ה ומובא במ"ב ס"ק כב] אומר דיש מקילין לומר לגוי לעשות אפילו מלאכה גמורה לצורך מילה. והוסיף המג"א ונ"ל דבמילה יש לסמוך עלייהו אם א"א בעניין אחר עכ"ל וע"י ביאורה"ל שם שאיירי כשלא פשע בזה שלא הכין סכין מע"ש.

ש. בני חצר שלא עירבו וביטלו בשבת כל בני החצר את רשותם לאחד מהם כדי שיוכל לטלטל מביתו לחצירו, האם יכולים כולם – כולל זה שבטלו בשבילו – לחזור ולבטל באותה שבת לאדם אחר מבני החצר שהוא יוכל לטלטל מביתו לחצר? ומדוע?

ת. נחלקו בזה רב ושמואל בגמ'. **רב אומר** – מבטלין וחוזרין ומבטלין ופרש"י "שנים הדרין בחצר אחת ולא עירבו, מבטל זה רשותו לזה עד שיעשה צרכיו, ויחזור זה ויבטל לזה" עכ"ל דביטול הרשות לא הווי סילוק גמור ולכן יכול זה שביטל רשותו לאדם א' - לחזור ולקחת הרשות מאדם א' ולהעבירה לאדם ב'. ושמואל אומר שאין מבטלין וחוזרין ומבטלין דס"ל שהווי סילוק גמור.

להלכה – פסק מרן [שפא ז] כרב שמבטל וחוזר ומבטל ¹⁴³⁴.

בשיעורין הוא דאין ותיירץ הר"ן וז"ל איכא למימר דכולי האי לא מחמרי' באמירה לגוי. אי נמי דמיירי בשאין מרבין בשביל התינוק דמה שצריך לאמו יספיק לרחוץ שניהם בבת אחת. עכ"ל.

¹⁴³³ ויל"ע הא צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה ושרי אף מלאכה גמורה ע"י גוי כמ"ש הרמ"א שכח יז.

¹⁴³⁴ ומקורו מהרי"ף והרמב"ם וכתב הרי"ף דאע"ג שרבא [שהוא בתראה מרב] ס"ל שאין חוזר ומבטל [בהמשך הגמ' שאמר רב אחא בר תחליפא משמיה דרבא שכו"ע – היינו גם ר"מ וגם ר' יהודה שנחלקו

ש. האם יש קשר בין דין "מבטל וחוזר ומבטל" לדין "ביטול מחצר לחצר"?

ת. הגמ' אומרת **שיש קשר** שיש צד לומר שמי שסובר שאפי' בן חצר אחת יכול לבטל רשותו לבן חצר אחרת, מסתבר שיסבור גם שאף אם ביטל רשותו – יכול לחזור ולבטל רשותו לאדם אחר שכן גם אם סילק עצמו מחצרו - לא גרע ממי שנמצא בחצר אחרת. ואכן שמואל סבירא ליה שאין מערבין מחצר לחצר ושאין המבטל חוזר ומבטל

ומ"מ אומרת הגמ' **שרבא** שסבר שאפשר לבטל מחצר לחצר – סובר שאין מבטל וחוזר ומבטל אבל לא מטעמו של שמואל דהווי סילוק – שהרי לא גרע מבן חצר אחרת שיכול לבטל – אלא משום דזה נראה כחוכא ואיטלולא שמבטל רשותו לאדם א' ואח"כ לוקח ממנו ומבטל לאדם ב'.

ש. האם יש קשר בין מחלוקת רב ושמואל אי מבטל וחוזר ומבטל למחלוקת ר"א וחכמים במשנה לעיל כו: אם המבטל – מבטל גם את ביתו?

ת. יש קשר – שהרי אי מבטל וחוזר ומבטל – א"כ לא ניתק לגמרי את הקשר שלו לחצר וזה אומר שלא ביטל את ביתו ואי אין חוזר ומבטל – א"כ ביטל גם את רשות ביתו. **ובתחילת הסוגיא** אומרת הגמ' שרב שסובר חוזר ומבטל יכול לסבור גם כר"א שביטל גם את ביתו אבל לא הסתלק לגמרי וכן שמואל שסובר אין חוזר ומטל יכול לסבור כרבנן שלא ביטל את ביתו ומ"מ יסבור שמהחצר הסתלק לגמרי. **ובסוף הסוגיא אומר ר' אשי** שרב שסובר חוזר ומבטל ס"ל כחכמים שלא סילק עצמו מביתו ושמואל שס"ל אין חוזר ומבטל – סובר כר"א שסילק עצמו גם מביתו **ועי' הערה**¹⁴³⁵

[הבאתי כאן תשובה לגבי צדוקי שכתבתיה גם בתחילת הסוגיא].

ש. מהו צדוקי והאם דינו כישראל שיכול לבטל רשותו לבני חצר או דינו כגוי שאינו יכול לבטל?

במי שביטל ואח"כ הוציא בשוגג- ס"ל אין מבטל וחוזר ומבטל] י"ל שר' אשי בהמשך הגמ' אומר שרב ס"ל כחכמים ושמואל – כרבי אליעזר וא"כ ס"ל לר' אשי שהלכה כרב שהרי הלכה כחכמים. ור' אשי בתראה [יותר מרבה] ולכן הלכה כמותו עכ"ד הרי"ף.

¹⁴³⁵ **עי' גאון יעקב** שכתב דמוכח מהגמ' שלר' אשי מודה רב דהיכא שסילק עצמו בהדיא מביתו – שאינו חוזר ומבטל דהרי אז גם רבנן מודו שביטל רשות ביתו לגמרי אבל מדברי **הב"י** סימן שפט סעיף ז **והמג"א** ס"ק ט **והמשנ"ב** ס"ק כח שדנים לגבי אי ביטלו בני חצר אחת לבני חצר אחרת את ביתם אי יכולים לטלטל מביתם לחצר או שצריך שיחזרו בני חצר השנייה ויבטלו להם רשותם – משמע שיכולים לחזור ולבטל גם למי שביטל את ביתו וצ"ע דהא משמע בדברי ר' אשי דבכה"ג אין חוזר ומבטל כדכתב הגאון וצ"ע ועי' **מרכבת המשנה** שכתב שהא דאמר ר' אשי דרב ס"ל כרבנן דר"א - היינו בזה שהמבטל בעין רעה מבטל ולפיכך אין זה ביטול לכל השבת אבל וודאי גם אם ביטל את רשות ביתו חוזר ומבטל עיי"ש.

ת. צדוקי הוא אדם שאינו מאמין בתושבע"פ¹⁴³⁶ וממילא אינו מקבל על עצמו את תקנות חז"ל ואינו מודה בעירוב¹⁴³⁷. ונחלקו תנאים אי דינו כגוי שלא יכול לבטל רשותו לבני חצר וצרכים לשכור ממנו או שדינו כיהודי ויכול לבטל. **דעת ת"ק במשנה בריש פירקין** שצדוקי הרי הוא כגוי¹⁴³⁸ [ואע"ג דלא קתני א"י במשנה בהדיא -אומרת הגמ' בדף סח: ש"חיסורי מחסרא והכי קני צדוקי הרי הוא כנכרי"] **ובדעת ר"ג** נחלקו תנאים: **ת"ק דמתניתין אומר בדעתו** שצדוקי הוא כיהודי לגבי זה שיכול לבטל רשות וא"צ לשכור ממנו אבל א"א לצרפו לעירוב ובעי' שיבטל רשותו¹⁴³⁹ **ולר' יהודה** נחלקו תירוצי הגמ' בדף סט. מה סובר בדעת ר"ג. **לתירוץ ראשון** - סובר ר' יהודה שר"ג לא נחלק על ת"ק כלל ומודה שצדוקי דינו כגוי ומה שאמר ר"ג אמר "מהרו ועשו צרכיכם עד שלא יוציא" - הכוונה עד שלא יוציא היום היינו שיגמר יום שישי ויכנס שבת ואז הצדוקי יאסור עליהם דאין ביטולו רשות שלו מועיל כי דינו כגוי¹⁴⁴⁰ **ולתירוץ שני** סובר ר' יהודה שר"ג מחלק בין מחלל שבת בצנעא - שבזה הרי הוא כיהודי ומבטל רשות ובזה אמר ר' יהודה במשנה בריש פירקין שר"ג אמר "מהרו ועשו צרכיכם עד שלא יוציא הצדוקי את כליו ויחזור בו מן הביטול" אבל כל עוד לא חזר בו ביטולו ביטול - לבין מחלל שבת בפרהסיא שבזה דינו כגוי ולא יכול לבטל כלל ובזה דיבר ר' יהודה בברייתא בדף סח:

להלכה - פסק מרן [שפה א] שצדוקי מבטל רשות ובסעיף ג' כתב שמחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל רשות ואם מחלל שבת בצנעא - מבטל רשות והיינו שפסק **כרבי יהודה וכלשנ"ב**¹⁴⁴¹ והא דהיקל בסעיף א' בצדוקי סתם ולא חילק בין צדוקי שמחלל שבת בפרהסיא למח"ש בצנעא - כתב בב"י [סעיף ג' מובא גם בט"ז ס"ק א ובמשנ"ב ס"ק א] שאפי'

¹⁴³⁶ ומייסד הכת הזו - שמו היה צדוק ולכן נקראו תלמידיו צדוקים.

¹⁴³⁷ כתבתי את התשובה לפי הסבר תוד"ה אמר בדברי רש"י **שלת"ק בין צדוקי ובין כותי דינן כגויים** כי לא מודים בעירוב ועי' ריטב"א שמקשה א"כ אמאי הגמ' אומרת "צדוקי מאן דכר שמייה" הרי צדוקי נכלל במי שאינו מודה בעירוב וע"כ חולק הריטב"א ומסביר שצדוקי מודה בעירוב והא דאמר"י ב"חיסורי מחסרא" שדינו כגוי - היינו לראב"י ולא לת"ק עיי"ש ויל"ע מה יענו תוס' על קושיית הריטב"א.

¹⁴³⁸ עי' הערה קודמת.

¹⁴³⁹ וגם אם מחלל שבת בפרהסיא - לת"ק בדעת ר"ג דינו כיהודי דת"ק לא מחלק ביניהם.

¹⁴⁴⁰ ועי' חזון איש [פז(כג) ח] שכתב שגם לתירוץ ראשון ר' יהודה מחשיבו כגוי רק אם מח"ש בפרהסיא דהא כן מוכח מהברייתא שמביאה הגמ' בדף סט. שמומר לחלל שבת בגילוי רשות [=פרהסיא] הוויא כגוי ואוקימנא בגמ' כר' יהודה ומבין החזו"א שזה גם לתירוץ הראשון. ולדבריו כל ההבדל בין התירוצים הוא האם משנה דריש פרקין איירי בפרהסיא [ואז לר' יהודה בדעת ר"ג אינו מבטל כלל] או שאיירי בצנעא [ואז לר"י בדעת ר"ג מבטל אך יכול לחזור בו].

¹⁴⁴¹ וכ"פ הר"מ מרוטנבורג מובא ברא"ש [סימן יג] והוסיף הר"מ ואף על גב דהלכה כדברי המיקל בעירובין. הא לא חשיב קולא אי אמר צדוקי אין כנכרי דאיכא קולא וחומרא דאי כנכרי הוא אין מבטל רשות אבל שוכרין ממנו ואי לאו כנכרי הוא מבטל רשות ואין שוכרין הימנו עכ"ל הר"מ אבל הרא"ש חולק עליו וס"ל שגם מישראל אפשר לשכור וממילא להיות כישראל זה קולא והלכה כהמיקל בעירוב עיי"ש **ומרן השו"ע** פסק כהר"מ מרוטנבורג הנ"ל [סימן שפ סעיף ג דהביאו ב"א בתרא] וממילא פסק כר' יהודה שהמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי.

שהם מחללים שבת בפרהסיא במילי דרבנן¹⁴⁴² – מ"מ כיוון שמנהג אבותיהם בידיהם הרי הם כתינוקות שנשבו¹⁴⁴³ ועי' משנ"ב ס"ק א שאחר שכתב את דברי הב"י הנ"ל כתב שדעת כמה פוסקים שאף צדוקי כשמחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם ובשעה"צ [ס"ק ב] כתב שכ"כ תוס' ורא"ש וריטב"א וריא"ז וכ"פ הקרבן נתנאל וא"ר ולדעתם אפי' הוא תינוק שנשבה דמ"מ בעי' שלא ילמדו ממעשיו ושכן מוכח גם מהרמב"ם ודלא כהבנת הב"י ברמב"ם¹⁴⁴⁴ עכ"ד המשנ"ב ושעה"צ עי"ש ומשמע שדעת המ"ב להחמיר כאותם פוסקים שאם מח"ש בפרהסיא בעי' שכירות.

ולגבי אי מהני שכירות במחלל שבת בצנעא – עי' שו"ע שפ"ג שמביא ב' דעות אי אפשר לשכור רשות מישראל – י"א קמא שמועיל וי"א בתרא שלא מועיל וידוע שהלכה כ"א בתרא עי' ספר יד מלאכי כללי השו"ע וכ"מ בב"י כאן. ועי' מג"א [ס"ק ו] ומובא במשנ"ב ס"ק יג] שכל מה שלא מהני שכירות ביהודי היינו כששכר בשבת שהוי כמקח וממכר [ולא דמי לגוי שמעיקה"ד אין דירתו דירה ולכן שרי לשכור הימנו בשבת] אבל כששכר בחול לכו"ע מהני אף ביהודי עכ"ד המג"א ועי' שו"ת חלקת יעקב [או"ח קפב] שדן לגבי ישראל שמח"ש בצנעא [שא"א לערב עליו והמציאות היא שאינן מבטלים רשות דא"א למצוא כל יהודי כזה בעיר ולבקש ממנו לבטל רשות והפתרון היחיד הוא שכירות ביום חול משר העיר שזה כשכירו ולקיטו וכמ"ש המג"א הנ"ל להתיר שכירות בחול בשביל ישראל] אי בעינן דווקא שכירות מעליא דהא רק בגוי אמרי' שסגי בשכירות רעועה ומסיק דאם שוכרים גם מגוי וגם מישראל שמחלל שבת בצנעא – מיגו דמהני לגוי מהני לישראל אולם אם שוכרים רק מישראל שמח"ש בצנעא בעי' שכירות מעליא עי"ש

ועי' חזו"א [פז (כג) יג] דכתב דלמחללי שבת בצנעא לתיאבון מהני עירוב עכ"ד וצ"ב בזה דהא כתב שו"ע שפה א דלא מהני עירוב למי שאינו מודה בעירוב ואולי כוונת החזו"א דבזמננו מח"ש בצנעא לתיאבון חשיבי מודים בעירוב.

¹⁴⁴² במשנ"ב שהביא דברי הב"י כתב "ואף על פי שבוודאי מחלל שבת בפרהסיא עכ"פ באיסור דרבנן" ומשמע שאף אם מחללים במילי דאוי' יש להקל לדעת הב"י כי מנהג אבותיהם בידיהם כנלענ"ד וצ"ע ¹⁴⁴³ ונראה שהב"י אומר א"ז גם לשיטת רבי יהודה שמחמיר במח"ש בפרהסיא – דסבר הב"י שהוא דיבר במזיד ולא בתינוק שנשבה. וא"כ גם הב"י מודה שפסקין כר' יהודה וכתירוץ ב' בגמ' שמחלק בין מח"ש בצנעא למח"ש בפרהסיא. ואע"ג שר"מ בבריתא [סח:] מיקל גם במח"ש בפרהסיא מ"מ פסקינו כר' יהודה נגד ר"מ אע"פ שר"מ מיקל בעירוב כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁴⁴⁴ דהרמב"ם [ב טז] כתב שצדוקים אינם מחללין שבת אלא שאינן מודים בעירוב ולכן יכולים לבטל רשות וא"צ שכירות.

ש. ישראל שביטל את רשותו לבני חצר – האם ומתי יכול לחזור בו מהביטול? והאם הוצאת כלים לחצר ע"י זה שביטל רשות חשיב שחזור בו מהביטול?

ת. לכו"ע הוצאת כלים לחצר ע"י זה שביטל רשות – חשיב שחזור בו מהביטול. [ולגבי אם הוציא בשוגג- נחלקו בזה ר"מ ורבי יהודה וע"י בזה לקמן]

ולגבי האם מתי יכול לחזור בו מהביטול - לדעת ת"ק בדעת ר"ג כל עוד לא הוציאו בני החצר כליהם לחצר יכול לחזור בו מהביטול ע"י הוצאת כליו לחצר אבל אחר שהוציאו – לא יכול לחזור בו וכ"כ בברייתא שבדף סט. "החזיקו בני מבוי ... אינו יכול לחזור בו" ולגבי אי בעי שיוציאו את כליהם שבבת או סגי שיוציאו את כליהם לפני שבת – ע"י הערה שבסוף התשובה ולדעת ר' יהודה בדעת ר"ג – ללשנ"ק בגמ' סט. – ר' יהודה לא התייחס במשנה לחזרה מהביטול אך ללשנ"ב שם – ר' יהודה התייחס במשנה לחזרה הביטול ואמר שהצדוקי שביטל רשות יכול לחזור בו אפי' אחר שבני החצר הוציאו את כליהם¹⁴⁴⁵.

הערה: כתב רש"י [סח: ד"ה והוציאו] דמה שאמר ר"מ שכשהוציאו בני המבוי כליהם שוב לא יכול המבטל לחזור בו - היינו כשהוציאו כליהם כשקדש היום עסקין, דחזקה דמבעוד יום לא מוכחא עכ"ד רש"י אמנם הטור בריש סי' שפא כתב בסתמא דלא שנא הוציאו מבעו"י ולא שנא הוציאו משחשיכה ואח"כ מביא דעת רש"י שבעי שיוציאו משחשיכה ומשמע שפוסק דלא כרש"י.

להלכה – פסק מרן [שפא א] כת"ק בדעת ר"ג [שלפי לשנ"ק בגמ' סט. – רבי יהודה לא נחלק עליו בנושא זה- ע"י רש"י סט. ד"ה במה דברים אמורים] וכסתמא דברייתא שבדף סט. שאחר שבני החצר החזיקו – לא יכול המבטל לחזור בו¹⁴⁴⁶.

ולגבי מחלוקת רש"י והטור המובאת בהערה שבסוף התשובה – בשו"ע [שפא א] כתב כהטור – דבסתמא כתב שסגי שיוציאו מבעו"י ואח"כ הביא את דעת רש"י. אבל בבניאווה"ל כתב שיש להחמיר כרש"י אחר שמתוס' משמע כדבריו [דהם כתבו שגם הכנסה מהחצר לבית הווי חזקה דעושה דבר שהיה נאסר לולא הביטול – ומשמע שאיירי בשבת שאז אסור להכניס לולא הביטול. והוסיף הביאווה"ל שגם רבינו יהונתן והריטב"א כתבו כרש"י ואילו דעת הטור היא יחידאה ועל כן מסיק דיש להחמיר עכ"ד הביאווה"ל.

¹⁴⁴⁵ וע"י רש"י סט. ד"ה במה דרים אמורים שמחלק רש"י בין לישנא דמתני' ללישנא דברייתא ונראה פשוט שחילוק זה הוא קודם ששאלה הגמ' את הסתירה בין המשנה לברייתא ואמרה את ב' התירוצים אבל לאחר שאמרה הגמ' את ב' התירוצים – הדבר תלוי בתירוצים – שלתירוצ ראשון אכן ר' יהודה לא דיבר כלל על חזרה מביטול ולתירוצ שני – כן דיבר על חזרה מביטול.

¹⁴⁴⁶ וכתב מרן הב"י דאף על פי שכתב שם רש"י דלרבי יהודה דמתניתין לא מהניא חזקה [היינו ללשנ"ב שמתני' איירי במחלל שבת בצנעא ולר' יהודה יכול לחזור בו] מכל מקום כבר כתב דלרבי יהודה דברייתא [היינו לתירוצ ראשון בגמ' סט.] מהניא וקיימא לן הלכה כדברי המיקל בעירוב וכן דעת הרמב"ם בפ"ב מהלכות עירובין (שם) וכתב הרב המגיד שכן דעת הרשב"א (עירובין סח: ד"ה ר"י אומר. ועבה"ק ש"ד סי' ז):

ש. **אדם שלא עירב והוציא באיסור חפץ מביתו לחצר – האם יכול לבטל רשות ומדוע?**

ת. **בברייתא** המובאת בגמ' דף סט. אמרי' שאם הוציא בשוגג – יכול לבטל רשות ואם הוציא במזיד – מחלוקת ר"מ ור' יהודה. לר"מ – יכול לבטל רשות ולר' יהודה אינו יכול.

וטעם שבהוציא במזיד לר' יהודה אינו יכול לבטל רשות – פרש"י דסובר ר' יהודה שמחלל שבת דינו כגוי שבעי שכירות ואילו ר"מ סובר שאין דינו כגוי ויכול לבטל רשות.

הערה: כתבו תוס' [ד"ה והוציא] בדעת רש"י שצ"ל שאיירי שהוציא את החפץ מביתו לחצר בפרהסיא [דהיינו בפני עשרה מישראל] שהרי אמרה הגמ' לקמן בדעת רבי יהודה שרק מחלל שבת בפרהסיא אינו יכול לבטל רשות. **ותוס' עצמם** חולקים על רש"י וסוברים שאם הוציא במקרה בעלמא מביתו לחצר אינו נחשב מחלל שבת ורק מי שרגיל לחלל שבת ואינו נזהר כלל נחשב למחלל שבת. וע"כ מסבירים שטעם שאינו יכול לר' יהודה לבטל רשות בהוציא במזיד – דהוציא באיסור הווי כמו הוציא אחר שביטל וכמו שאז חשיב שמבטל את הביטול עכ"ד תוס' ועי' **ריטב"א** שמסביר את הטעם שכשהוציא במזיד אינו יכול לבטל - דאלים חזקתיה בחצר לגלוי דעתא שאינו רוצה להסתלק משם כל אותו היום וכשהוא מבטל אינו מבטל בלב שלם שכבר מסר מודעא על ביטולו, ור' מאיר סבר דהא לאו גילוי דעתא הוא ואינו אוסר אלא בשהחזיק לאחר ביטולו דגלי דעתיה דמאי דיהיב שקל.

להלכה – בשו"ע לא מיירי כלל במי שהוציא באיסור אי יכול לבטל. אולם **במשנ"ב** [שפה ד] כתב בסתמא כדעת **תוס'** שמחלל שבת הווי רק אם רגיל לחללה ואח"כ מביא **שי"א כרש"י** שאף בפעם אחת חשיב מחלל שבת וכתב **בשעה"צ** [ס"ק ו-ז] שדעה ראשונה היא דעת **המג"א** [ס"ק ב] **והט"ז** ביו"ד [יא ב] ודעת הי"א היא דעת **הש"ך** [יו"ד ס"ק ב]

ולגבי מש"כ תוס' שמי שהוציא פעם אחת כבר אינו יכול לבטל באותה שבת – עי' **משנ"ב** שפא ג שכותב לגבי מי שביטל והוציא [שעי"ז חזר בו מביטולו] – שיכול לחזור ולבטל עכ"ל ומקורו מהמג"א שם והרי איירי שהוציא באיסור [שהרי לא עירב] ומ"מ יכול לבטל וא"כ לכאוי ה"ה בנד"ד ועי"ש בשעה"צ שמקור דין זה שיכול לחזור ולבטל הוא רבינו יהונתן בדף סט. עכ"ד ולא מצאתי א"ז ברבינו יהונתן וצ"ע בזה דהא תוס' כתבו בהדיא שלר' יהודה – שהלכה כמותו נגד ר"מ – אינו יכול לבטל אחר שהוציא באיסור וצ"ע.

ש. **מה הדין במבטל רשותו ואח"כ הוציא כליו מביתו לחצר לפני שבני החצר הוציאו את כליהם לחצר – האם הביטול ממשיך או מתבטל? והאם זה קשור למחלוקת אי יכול לבטל ולחזור ולבטל?**

ת. **בברייתא** המובאת בגמ' דף סט. כתוב שאם הוציא כליו **במזיד** – פשוט לכו"ע שהביטול מתבטל כיוון ששוב החזיק ברשותו ואם הוציא כליו **בשוגג** – נחלקו ר"מ ור' יהודה **לר"מ** – הביטול מתבטל **ולר' יהודה** – אינו מתבטל **ור' אחא בר חנא אמר ר' ששת** מקשר א"ז

למחלוקת רב ושמואל אי חוזר ומבטל דאי חוזר ומבטל זה אינו סילוק גמור וממילא כשהוציא אף בשוגג מבטל את הביטול ואי אינו חוזר ומבטל – א"כ זה סילוק גמור ובהוציא בשוגג לא מבטל את הביטול ור' אחא בר תחליפא משמיה דרבא אומר שיתכן שגם ר' מאיר שאומר שבשוגג מבטל את הביטול – מודה שאינו חוזר ומבטל והווי סילוק גמור אלא דגזרו מוציא בשוגג אטו מוציא במזיד ששם זה קנס שמבטל את הביטול¹⁴⁴⁷.

להלכה – פסק מרן [שפא א] כר' יהודה שבהוציא בשוגג אין זה מבטל את הביטול ועי' הערה¹⁴⁴⁸.

ש. אדם שביטל רשותו והוציאו בני החצר כליהם לחצר – ואח"כ בשבת חזר בו מבטולו והוציא המבטל כלים לחצר במזיד – האם אוסר על בני החצר?

ת. בגמ' דף סט. מובאת ברייתא שבה כתוב שבהוציאו בני המבוי כליהם לחצר – אין המבטל יכול לאסור עליהם אפי' אם הוציא כליו במזיד. וכתב רש"י [סח: ד"ה והוציאו] דאירי שהוציאו בני החצר את כליהם בשבת אבל מבעו"י לא חשיב חזקה בחצר דחזקה דמבעוד יום לא מוכחא. [היינו דזה לא מוכיח שביטל רשותו]

וכתב רש"י [סט. ד"ה במה] שדברים אלו של הברייתא הם **כדעת ר"מ** שאמר במשנה [סא:]: ובברייתא [סח:]: בדעת ר"ג שצדוקי דינו כישראל ויכול לבטל רשותו ואחר שהוציאו בני החצר כליהם – אינו יכול לחזור בו וא"כ ה"ה בישראל שביטל רשותו נמי דינא הכי שאינו יכול לחזור בו אחר שהוציאו בני חצר כליהם. **אולם לר' יהודה בדעת ר"ג** יש סתירה בין **לישנא דמתני'** שבה אמר ר' יהודה שצדוקי דינו כישראל ושיכול לחזור בו אחר שהוציאו בני החצר כליהם – וא"כ ה"ה בישראל דינא הכי שיכול לחזור בו אחר שהוציאו בני החצר כליהם ודלא כר"מ **לבין לישנא דברייתא** שבה אמר ר' יהודה שצדוקי דינו כגוי ולא יכול לבטל רשותו כלל וא"כ בישראל י"ל שסובר כר"מ שלא יכול לחזור בו אחר שהוציאו בני החצר כליהם עכ"ד רש"י.

הערה: בהמשך הגמ' דף סט. אכן מקשה הגמ' את הסתירה בין לישנא דברייתא בדעת ר' יהודה ללישנא דמתני' ומתרצת ב' תירוצים: **א.** שמשנים הגירסא בלישנא דמתני' שתהא כלישנא דברייתא – שצדוקי דינו כגוי. **ב.** שמעמידים שבמשנה איירי בצדוקי שמחלל שבת בצנעא ולכן דינו כישראל ואילו בברייתא איירי בצדוקי שמחלל שבת בפרהסיא שדינו כגוי.

¹⁴⁴⁷ ויל"ע מה הקנס בזה אדרבא זה עונש לשאר בני החצר שיתבטל הביטול ולא יוכלו לטלטל מביתם לחצר וצ"ע.

¹⁴⁴⁸ **ויל"ע** הא מרן פסק [שפז ז] שחוזר ומבטל ולב' תירוצי הגמ' לגבי מחלוקת ר' יהודה ור"מ בהוציא בשוגג – ס"ל לרבי יהודה [שאמר שבשוגג לא התבטל הביטול] שאין חוזר ומבטל וא"כ איך אפשר לפסוק כר' יהודה ולפסוק שחוזר ומבטל? ועי' בלח"מ ומרכה"מ על הרמב"ם עירובין ב ה-ו שדיברו בזה בשיטת הרמב"ם וי"ל דה"ה בשיטת השו"ע.

וא"כ לתירוצא קמא – אין ראיה כלל שר' יהודה חולק על ר"מ בישראל שביטל רשותו אולם לתירוצא בתרא – ר' יהודה חולק על ר"מ בישראל שביטל רשותו.

להלכה – פסק מרן [שפא א] שישראל שביטל רשותו וחזר והוציא כליו במזיד – חזר בו מהביטול אמנם אם החזיקו בני החצר ע"י שהוציאו כליהם – אינו יכול לחזור בו עכ"ד והיינו כר"מ בדעת ר"ג גבי צדוקי שהוא כישראל ואינו יכול לחזור בו אחר שהוציאו בני החצר כליהם. ועיי' הערה¹⁴⁴⁹.

ואח"כ כתב השו"ע שלדעת רש"י [סח: ד"ה והוציאו] – דהא דלא יכול המבטל לחזור בו זה רק אם הוציאו כליהם בשבת ולא סגי בהוצאת הכלים מבעו"י עכ"ד השו"ע וכתב ע"ז ביאורו^ל וז"ל משמע מלשון זה דתופס לעיקר כדעה ראשונה [היינו שסגי להוציא הכלים מבעו"י אחר שביטל הצדוקי את רשותו] ובאמת צ"ע דדעה ראשונה היא רק דעת הטור ודעת רש"י לאו יחידאה היא דכן כתב גם רבינו יהונתן והריטב"א וכן מוכח בתוספות ס"ח ע"ב ד"ה והוציאו וכמו שכתב בספר בית מאיר ומה שכתב הב"ח לדחות שיטת רש"י כבר דחו אחרונים דבריו ויש להחמיר. עכ"ל.

ש. מחלל שבת שמתבייש לחלל בפני ת"ח – האם חשיב כמחלל שבת בפרהסיא?

ת. בגמ' מוכח שלא חשיב מח"ש בפרהסיא דהגמ' מביאה מעשה דההוא דנפק בחומרתא דמדושא, כיון דחזייה לרבי יהודה נשיאה כסייה. אמר: כגון זה מבטל רשות לרבי יהודה. עכ"ד הגמ'.

להלכה – עיי' משנ"ב [שפה ס"ק ד וס"ק ו] שכתב וז"ל ופרהסיא מקרי כשחילל בפני עשרה מישראל או שידע שיתפרסם ביניהם ואם מתבייש לעשות זה בפני אדם גדול אף שעושה דבר זה בפני כמה אנשים גם זה לצנעה יחשב: עכ"ל ובפשטות בעיי' שכירות רק בדאיכא תרוויהו – גם שיחלל בפרהסיא וגם שלא יתבייש מאדם גדול ועיי' הערה¹⁴⁵⁰.

¹⁴⁴⁹ ואע"ג דקיי"ל שר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה – עיי' ב"י שכתב כאן וז"ל ואף על פי שכתב שם רש"י דלרבי יהודה דמתניתין לא מהניא חזקה מכל מקום כבר כתב דלרבי יהודה דברייתא מהניא וקיימא לן הלכה כדברי המיקל בעירוב עכ"ל והיינו דכיוון שיש סתירה ברבי יהודה בין המשנה לברייתא ולדעת הברייתא ר' יהודה כלל לא איירי במי שהוציא לאחר שביטל – פסקי' כברייתא דהלכה כהמיקל בעירוב וא"כ ר' יהודה לא פליג על ר"מ בדין של הוציא כליו לאחר שבני המבוי הוציאו את כליהם ויל"ע הא הגמ' יושבה שאין סתירה בין ר' יהודה דמתני' לר' יהודה דברייתא ורש"י שכתב שיש סתירה – זה לפני שהגמ' יושבה את הסתירה ואיך אפשר לפסוק הלכה עפ"י מש"כ רש"י בהו"א של הגמ'? וצ"ל בדוחק שסובר מרן שכיון שיש ב' יישובים לסתירה בר' יהודה ולפי יישוב ראשון – ר' יהודה כלל לא מדבר על מי שחזר בו מביטולו – ע"כ פסקי' כהיישוב הראשון בגמ' דבעירובין הילך אחר המיקל. אך מה שמביא הב"י את דברי רש"י שדיבר להו"א של הגמ' עדיין צ"ב.

¹⁴⁵⁰ מיהו נראה דמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי א"כ ראינו בהד"א שמתבייש מאדם גדול וכמעשה דר"י נשיאה ויל"ע מה הדין אם יש לנו רק אומדנא שיתבייש מאדם גדול ובפשטות לא מצאנו היתר בכה"ג

ש. מהו מומר והאם מקבלים ממנו קרבן ומדוע?

ת. מומר היינו מי שרגיל לעשות עבירות ויש ג' סוגי מומרים – א. מומר לדבר אחד ב. מומר לכל התורה כולה או לע"ז שזה חשיב כמומר לכל התורה כולה ג. מומר לחלל שבת.

ודינם לגבי קרבנות:

במומר לכל התורה וכן במומר לע"ז שהוא כמומר לכל התורה – לכו"ע אין מקבלים ממנו קרבנות שנא' [ויקרא א ב] "אדם כי יקריב מכס" – ולא כולכם יצא מומר.

במומר רק לדבר אחד או לחלק מהתורה – נחלקו תנאים **לר"מ** הוא כמומר לכל התורה ולא מקבלים ממנו קרבן **ולחכמים** אינו כמומר לכל התורה ומקבלים ממנו קרבן ובברייתא ילפי' לזה מפסוק "מן הבהמה" – לרבות מי שהוא כבהמה ופרש"י רשעים, שעשו עצמן כבהמה שאינה מכרת את בוראה - מקבלין מהן קרבן. [ור' מאיר לא יליף דרשה זו]

במומר לחלל שבת בפרהסיא – ר' הונא אמר בגמ' "איזהו ישראל מומר זה המחלל שבת בפרהסיא" ופשוט לגמ' שהוא סובר כחכמים שמומר לדבר אחד אינו מומר לכל התורה מדאמר ר' הונא שרק המחלל שבת הוא מומר ועל כרחך שהוא דיבר לדעת חכמים שאמרו שלא הווי מומר עד שיהא מומר לע"ז ועל זה אמר ר' הונא שמומר לחלל שבת הוא כמומר לע"ז.

ונחלקו אמוראים בדעת ר' הונא האם כוונתו שמומר לחלל שבת בפרהסיא הוא כמומר לע"ז רק לגבי ביטול רשות שבזה דינו כגוי שאינו מבטל רשות אלא רק משכיר רשות אבל מקבלים ממנו קרבן – **זו דעת ר' נחמן בר יצחק**¹⁴⁵¹ או שכוונת ר' הונא **שגם לא מקבלים ממנו קרבן** ודינו לגמרי כמומר לע"ז – **זו דעת ר' אשי**¹⁴⁵² וכן כתוב **בברייתא** שהביא ר' אשי.

הערה: נחלקו הפוסקים אם מקבלים נדבה מהמומר לביהכנ"ס - דעת **הרמ"א** [או"ח קנד יא וכן יו"ד רנד ב] **שאין מקבלים** דבר שנדב המומר לביהכנ"ס דהווי כקרבן נדבה לביהמ"ק

אולם עיי' בספר **שו"ת מהרש"ם** [מבערז'אן] חלק ג' סי' שסב שכתב וז"ל עמ"ש בדע"ת סי' ב' בשם הת"ח וא"ר דדווקא אם חילל גם בפני הרב מיקרי פרהסיא **עכ"ל** ומשמע שכל עוד לא ראינו שחלל שבת בפני הרב יש להקל ודבריו צ"ב דהתורת חיים בסוגיין והא"ר סי' שפה דיברו על מי שמתבייש לחלל שבת בפני הרב שחשיב בצנעא ומשמע שרק אם ידוע שמתבייש מהרב ולא סגי בזה שלא ראינו שמחלל שבת בפני הרב וצ"ע בזה.

¹⁴⁵¹ וסבירא ליה כר' יהודה בברייתא לעיל סח: שמחלל שבת בפרהסיא אינו מבטל רשות ולא כר"מ שאמר שמבטל רשות ורואים מכאן שאף שלר"מ מומר לדבר אחד הוא כמומר לכל התורה כולה לגבי זה שלא מקבלים ממנו קרבן – מ"מ לגבי ביטול רשות דינו כיהודי ואפי' אם הוא מומר לחלל שבת ויל"ע אי גם מומר לע"ז יכול לבטל רשות לר"מ.

¹⁴⁵² ובטעם שמחלל שבת דינו כעובד ע"ז עיי' **רש"י** חולין ה. שכתב וז"ל דהעובד עבודת כוכבים כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית. עכ"ל ועיי' **רמב"ם** ל טו שכתב וז"ל והשבת היא האות שבין הקדוש ברוך הוא ובינינו לעולם, לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה ושניהם כגוים לכל דבריהם. עכ"ל

שלא מקבלים מהמומר ואילו דעת הש"ך [יו"ד רנד ה] בשם המבי"ט [א ריד] שמקבלין דלא דמי לקרבן ועי' בא"ר שכתב בדעת המבי"ט דהא דשרי היינו שתרם מעות לס"ת ומשמע מדברי הא"ר שבוה מודה גם רמ"א ששרי ואין מחלוקת בין הרמ"א למבי"ט דהרמ"א אסר רק כשהמומר תרם חפץ מסוים לביהכנ"ס ולא כשתרם מעות והמבי"ט התיר כשתרם מעות ולא חפץ מסוים וכ"מ במג"א [או"ח קנד יח] וכ"כ במשנה ברורה [קנד מח] על דברי הרמ"א הנ"ל שלקבל ממומר מעות שרי עכ"ד ועי' מחצה"ש [על המ"א הנ"ל] שהעיר על דברי הא"ר שהמבי"ט איירי במי שתרם בית לביהכנ"ס ולא במי שתרם מעות וא"כ עכ"ח שהמבי"ט חולק על הרמ"א עכ"ד וצ"ע.

להלכה – לגבי קרבן פסק הרמב"ם [מעשה הקרבנות ג ד] כרבנן וכהברייתא שהביא ר' אשי וכהסבר ר' אשי בר' הונא – שמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי ואין מביא קרבן אבל מומר לדבר אחד מביא קרבן. וכן פסק מרן בכמה מקומות שמומר לחלל שבת בפרהסיא דינו כמומר לע"ז שדינו כגוי ומומר לדבר אחד אינו כגוי. – ביו"ד ב ה לגבי שחיטתו באהע"ז קכג ב לגבי כשרות לכתיבת גט בחו"מ רסו ב לגבי השבת אבדה ויל"ע אם הא דעובד ע"ז [וממילא גם מחלל שבת בפרהסיא שדינו כעע"ז] חשיב כגוי זה מדאורי או מדרבנן דהא מדרשה דמכס ולא מומר – ליכא למילף דדינו כגוי שהרי גוי כשר להקריב קרבן ועי' טור אהע"ז קנו וכן במ"מ יבוס א ו שכתבו שנחלקו ר' שרירא גאון ור' יהודאי גאון אי מומר זוקק את אשת אחיו ליבוס [כשבזמן הנישואין של אשת אחיו לאחיו הוא כבר היה מומר] – לר' שרירא כן ולר' יהודאי לא ועכ"ד ובפשטות בזה תלויה מחלוקתם האם מומר הוא מדאורי כגוי¹⁴⁵³ או רק מדרי' ולחומרא אבל לא לקולא ובדעת הרמב"ם והשו"ע יל"ע שלגבי יבוס פסקו [רמב"ם יבוס א ו ושו"ע אהע"ז קנו ד] שעובד ע"ז זוקק את אשת אחיו ליבוס וכתב המ"מ דמדלא חילק הרמב"ם בין אם היה האח מומר בשעת הנישואין של אשת אחיו לבין אם לא היה מומר אז – משמע שסובר כר' שרירא דאף אם נשתמד לפני הנישואין – זוקק ליבוס עכ"ד המ"מ וכן לגבי קידושי מומר פסקו [הרמב"ם אישות ד טו - טז ושו"ע אהע"ז מד ט] שהו קידושין גמורים וצריכה גט וגם דין זה נפסק וכתב בב"י שם שדעת הרמב"ם שמדאורי' תפסי קידושין עכ"ד וא"כ מדאורי' דינו כיהודי ומצד שני לגבי מומר שכתב גט פסקו הרמב"ם [הלכות גירושין ג טו – טז] והשו"ע [אהע"ז קכג ג] שאינו גט – ומשמע שמדאורי' אינו גט וכמ"ש הרמב"ם בתשובה [בשו"ת סימן תכג ומובא במ"מ גירושין ח ד] שלשון אינו גט היינו שפסול מדאורייתא ומובא בב"י ס"י קכג וא"כ מדאורי' דינו כגוי

ועי' בשו"ת מהרשד"ם [אהע"ז י] שכתב בדעת הרמב"ם לגבי קידושי מומר שמדכתב וצריכה גט משמע שזה קידושי ספק ולא קידושין גמורים דאל"כ למה צ"ל שצריכה גט

¹⁴⁵³ עי' תשב"ץ [ג מג] בשם תשובות הגאונים שמקור הדין בתורה שאינו כיהודי הוא מדכתיב ביני ובינ בני ישראל אות היא לעולם - כל המשמר שבת נקרא ישראל עכ"ל ועדיין צ"ב אם הוא דרשה גמורה דלא מצינו דרשה כזו בגמ'.

אעכ"ח שהקידושין אינם גמורים שהבא עליה בחנק אלא שצריכה גט עכ"ד וגם שיטתו צ"ב דאם זה ספק – אמאי אם כתב גט פסק הרמב"ם שאינו גט מדאורייתא ולא כתב דהוא ספק גט ועיי' הערה 1454 וכמו כן יל"ע אמאי כתב שזוקק את אשת אחיו ליבום הרי אם הוא ספק א"כ זוקק לחליצה ולא ליבום וצ"ע לדינא.

משנה מדף סט: עד דף עא.

ש. אחד מבני חצר ששכח ולא עירב וביטל רשותו לבני החצר – מאיזה בית מותר לו ולהן להוציא חפצים לחצר ומדוע?

ת. להוציא לחצר מהבית של בני החצר שביטל להם רשותו – מותר גם להם – דהא ביטל להם רשותו וגם לו – דהוא חשיב אורח אצלם¹⁴⁵⁵

ולהוציא לחצר מהבית של מי שביטל את רשותו – במשנה בסוגיין כתוב שאסור להם ולו להוציא מביתו לחצר וטעם הדין שלהם אסור להוציא – כי את ביתו לא ביטל להם. וטעם הדין שלו אסור להוציא – כי ביטל את רשותו בחצר ואין היא משמשת את ביתו בשבת זו. וכתב רש"י דזה דלא כר"א לעיל דף כג. במשנה שסובר שלהם שרי להוציא מביתו לחצר דבסתמא ביטל להם גם את ביתו ורק לו אסור להוציא מביתו לחצר ועיי' הערה ב' שבסוף התשובה.

הערה א – עיי' גמ' לעיל כו. דמחלוקת ר"א וחכמים היא רק כשביטל את רשותו בסתמא אבל אם פירש בהדיא שמבטל את ביתו – לכו"ע שרי להם להוציא מביתו לחצר.

הערה ב – מה שכתב רש"י בסוגיין שהמבטל עצמו אסור לו להוציא מביתו לחצר לכו"ע - יש להעיר שבדף כו. כתב רש"י [בד"ה אנשי] בדעת רבי אליעזר שסובר שביטל להם גם את ביתו - בטעם הדבר שלמבטל אסור להוציא מביתו לחצר אף שהוא אורח אצלם והם מותרים להוציא מביתו לחצר – משום דאף שהוא חשיב כאורח אצלם, מ"מ כשיוציא מביתו לחצר - חוזר ומחזיק ברשותו הוא, ואוסר עליהם והן עליו עכ"ד רש"י וכתב

¹⁴⁵⁴ ואולי י"ל שמש"כ מהרשד"ם שהוי ספק קידושין היינו שמדר' עשאוהו בספק אבל מדאורייתא אינן קידושין כלל וכי"מ קצת מלשוננו של מהרשד"ם וז"ל "והרמב"ם הלכות אישות פ' ד' אינו רצ"ל קדושין ודאים מן התורה עד שהבא עליה יתחייב סקילה בנערה /המאורסה/ או חנק באשת איש אלא קדושין ספק שאם לא כן למה כתב וצריכה גט וכי לא ידעין דמי שהיא מקודשת שצריכה גט אלא נר' שרוצה לומר הרי אלו קדושין גמורים למאי הלכתא לשצריכה גט לבד? לא שהבא עליה חייב כהבא על אשת איש הנה שמשומד לעבודה זרה או לחלל שבת בפרהסיא יש מחלוקת בין הפוסקים ז"ל אם קדושין קדושין אם לאו ואינו מוכרח בהדיא מן הגמ' כנר' לע"ד גם לדעת רבנו שמשון נר' שמה שאמרו בגמ' דקדושין קדושין אינו אלא לחומר' בעלמא ואפי' לדעת הרמב"ם וסמ"ג וכל הסוברים בקדושין דהוה קדושין אפשר שהוא כמו קדושין ספק מן התורה כמו שאמרנו עכ"ל ולשון "כמו קידושין ספק משמע שרבנן עשאוהו כקידושין ספק וצ"ע ומ"מ מדברי הרמב"ם שזוקק ליבום עדיין קשה.

¹⁴⁵⁵ ואפי' לרבנן דר"א שסוברים שלא ביטל להם את ביתו אלא רק את חלקו בחצר – מ"מ נעשה כאורח בבית שלהם וצ"ע בזה דכיוון שלא ביטל להם ביתו – א"כ גר בביתו ואמאי הווי אורח אצלם וצ"ע

הרשב"א שם בדעת רש"י שאם החזיקו כבר בני בחצר בחצירו של המבטל – שכבר אינו יכול לחזור בו – יכול המבטל להוציא מביתו לחצר דהא כבר לא יכול להחזיק שוב ברשותו **עכ"ד**. ודברי רש"י והרשב"א בדעת ר"א יש בהם נפק"מ גם לרבנן במקרה שביטל בהדיא את ביתו שאז גם רבנן מודים לר"א שביתו מבוטל לבני החצר כמבואר בהערה א' וא"כ הוא אורח אצלם וכמו שהם יכולין להוציא מביתו לחצר ה"ה הוא יכול להוציא מביתו לחצר.

להלכה פסק מרן [שפ א-ב עפ"י הסבר המג"א ס"ק ה מובא במשנ"ב ס"ק יב] כרבנן דר"א שבביטל סתם רשותו – שרי לו ולהם להוציא מביתם אבל לא מביתו ואם ביטל להדיא את ביתו להם – מותרין להוציא גם מביתו אבל הוא אסור דבזה שמוציא מביתו לחצר מבטל את ביטול רשותו. וכן פסק דאם ביטל להדיא את ביתו והחזיקו בני חצר בחצירו מותר גם הוא להוציא מביתו לחצר דכבר לא יכול לחזור בו וכהרשב"א המובא בהערה ב' [נועי משנ"ב שבעי' גם שיחזיקו בביתו וכניסו מהחצר לביתו].

ש. מה הדין כשבני החצר שעירבו – ביטלו רשותם לאחד שלא עירב ומדוע?

ת. במקרה זה הוא מותר להוציא מביתו לחצר [ולגבי אי שרי להוציא מביתם לחצר – עיי' הערה¹⁴⁵⁶] אמנם הם לא נחשבים כאורחיו דאין הרוב אורחים אצל היחיד ולכן אינם רשאים להוציא לא מביתו לחצר ולא מביתם לחצר.

ש. מה הדין כששני בני חצר שלא עירבו ביטלו רשותם לבני חצר שעירבו ומה החידוש בזה?

ת. במשנה אמרי' שביטולם ביטול. והחידוש בזה – שלא גזרי' שמא יתירו לבני חצר גם לבטל להם [שזה לא מהני עיי' תשובה הבאה]

הערה: נחלקו הפוסקים אם בכה"ג שרבים ביטלו רשותם לרבים – האם חשובים המבטלים כאורחים של אלו שבטלו להם **דעת הרשב"א** [עבודת הקודש בית נתיבות שער ד סעיף קעז ומובא במ"מ עירובין ב ג] שהיחיד נעשה אורח אצל רבים אבל רבים אינן נעשין אורחין אצל היחיד ולא אפילו אצל הרבים ולא היחיד אצל היחיד עכ"ל ועל כן בכה"ג ששניים ביטלו לאחד או לשניים – אין המבטלים רשאים להוציא מביתם של אלו שבטלו להם ואילו דעת **אבן העזר** [שפ ד] שמכמה ראשונים מוכח שרבים אצל רבים ויחיד אצל יחיד נעשו אורחים וכ"כ **הדרישה** [שפ א] **ולהלכה** – פסק מרן [שפ ד] כהרשב"א ובביאורו¹⁴⁵⁶ כתב שבשעת הדחק אפשר לסמוך על החולקים.

¹⁴⁵⁶ בפשטות זה תלוי במחלוקת ר"א ורבנן אי ביטול רשות בסתמא מבטל גם את ביתו וכשבביטלו בהדיא את ביתם – בפשטות מהני לכו"ע דומיא דביטל את ביתו להם וצ"ע לדינא.

ש. מה הדין כשבני חצר שעירבו ביטלו את רשותם לשני בני חצר שלא עירבו ומדוע?

ת. במקרה כזה אין הביטול מועיל שכן גם אם הרשות תהא שייכת לב' בני החצר שלא עירבו – מ"מ הם אוסרים זה על זה.

ש. במקרה הנ"ל – מה הדין אם אחר שביטלו לב' בני חצר שלא עירבו – ביטל אחד מהשניים את רשותו לחבירו ומה הדין כשהתנו בני החצר לאחד מהשניים שיבטל את רשותו לחבירו ומדוע?

ת. אומרת הגמ' שאחר שהביטול של בני החצר לשנים שלא עירבו לא מועיל – לא קיבלו השניים את רשותם של שאר בני החצר ולא יכולים לבטל זה לזה ואפי' אם בזמן שביטלו בני החצר לשניים התנו אם אחד מהם שיבטל רשותו לחבירו – לא מהני ופרש"י דכיון דלא קנה איהו לאשתרוי, לא מצי לאקנוי.

ש. אחד מבני חצר שלא עירב וביטל רשותו לחבירו שעירב אך לא ביטל לשאר בני החצר שעירבו עם החבר – האם מהני הביטול?

ת. בסוגיין [דף ע.] נחלקו בזה רבה ואב"י לרבה – לא מהני דבעי' שיבטל רשותו לכל בני החצר¹⁴⁵⁷ ואם לא עשה כן הרי יש כאן ב' רשויות ולאב"י מהני דכיון שזה שביטל לו את הרשות עירב עם השאר – השאר זוכין גם ברשות שקיבל ממי שלא עירב¹⁴⁵⁸ להלכה – פסק מרן כרבה וכתב ב"י משום דזוהי שיטת רבנן¹⁴⁵⁹.

ש. לדעת רבה שביטול רשות צריך שיהא לכל בני החצר שעירבו – מה הדין כשאחד מבני החצר שעירבו מת – האם סגי לבטל רק לאלו שחיים?

ת. בגמ' אמרינן ש"בדהוה ומית" מהני גם לרבה לבטל רק לאלו שחיים. וכתב רש"י שאיירי בשיירא שאין למת יורשים [שהרשות לא הייתה שייכת לנפטר] אבל בחצר שיש

¹⁴⁵⁷ ולגבי אי צריך שיפרט את שמות בני החצר או סגי שיאמר שמבטל לכל בני החצר – בשו"ע [שפ א] מביא בסתמא שצריך לכאוי"א [וכפסק הרמב"ם עירובין ב ב] ובי"א מביא שסגי שיאמר לכולהו – וכמשמעות רש"י כו: ד"ה ולרבנן וז"ל אמר בהדיא מבטילנא לכו אף רשות בית ופסק המשנ"ב [ס"ק ה] כ"א.

¹⁴⁵⁸ וכתבו תוס' דלעיל כו. מביאה הגמ' ברייתא שאומרת שלא מהני לבטל לא' מבני חצר ואומרת הגמ' שדין זה תלוי במחלוקת ר"א ורבנן אי המבטל רשותו מבטל ביתו – דלר"א שמבטל את ביתו אי"כ בעיין יפה מבטל ומבטל גם לשאר בני חצר ולחכמים שלא מבטל את ביתו אי"כ לא בעין יפה מבטל ולא מבטל לכל בני חצר ואב"י שהסתפק בדבר לא ידע את הבריתא דלעיל. וכ"כ הריטב"א והוסיף שרבה ענה לו כאן כשיטת רבנן שלא מהני.

¹⁴⁵⁹ ואפי' לדעות בראשונים שיש לפסוק כאב"י נגד רבה – י"ל ששאני הכא שאב"י לא ידע שלרבנן דר"א לא מהני לבטל לאחד ובעי' שיבטל לכל אחד ואחד וכדכתבו תוס'. ואע"ג שהלכה כהמיקל בעירובין י"ל שכאן כבר א"ר אלאעי שלא מצא לו חבר.

למת יורשים – הם אוסרים¹⁴⁶⁰. וכתבו תוס' שזה רק לדעת ר"מ שמי שאינו בביתו אוסר אבל אגן קי"ל כר"ש שמי שאינו בביתו אינו אוסר.

ש. לסיכום מה הכלל בביטול רשות מתי מהני ומתי לא?

ת. הכלל הוא שצריך שהחצר תהא כולה תחת רשות אחת בלבד. והיינו או שכולה תהא שייכת לאדם אחד או שכולה תהא שייכת לקבוצה שעירבו.

סוגיית יורש.

ש. אחד מבני חצר שלא עירב עמהם שנפטר בשבת – האם היורש שלו יכול לבטל רשות בשבת? ומדוע?

ת. נחלקו בזה הני דבי שמואל ור' נחמן. הני דבי שמואל שנו ברייתא¹⁴⁶¹ שאומרת שאין מבטל. והטעם – דרק מי שיכול לערב בערב שבת יכול לבטל והיורש הרי לא יכל לערב בע"ש שכן אז לא הי' השותף בחצר ודעת ר' נחמן – שכן יכול לבטל שכן "יורש כרעיה דאבוה" היינו נחשב כממלא מקומו של המוריש¹⁴⁶².

הערה: לגבי מה הדין כשזכה אדם בחצר בשבת שלא ע"י ירושה – וכגון בגר שמת – ע"י בתשובות הבאות.

להלכה – פסק מרן [שפא ו] כר' נחמן¹⁴⁶³.

ש. אחד מבני חצר שנפטר בערב שבת והוריש את ביתו לאדם שלא מבני החצר והוא לא עירב עם בני החצר האם אוסר עליהם?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שכשנפטר בע"ש והוריש את ביתו לאדם שלא מבני

¹⁴⁶⁰ ויל"ע לדעת שמואל לקמן שיורש לא מבטל רשות – אם אפשר לבטל לו רשות
¹⁴⁶¹ יל"ע איך ר"נ פליג אברייתא? וי"ל שזו ברייתא שלא נשנתה בי ר' חייא ור' אושעיא ולכן ר"נ יכול לחלוק עליה – ע"י חולין קמא: עוד י"ל שמש"כ שהני דבי שמואל תנו שיורש אינו מבטל – הכוונה לברייתות שהגמ' מביאה בהמשך כדי להקשות על ר' נחמן שמהם מוכח שיורש אוסר – ותירצה שם הגמ' לר"נ ב' תירוצים: א: ש"אוסר" הכוונה עד שיבטל וא"כ ר"נ לא פליג אברייתא ב: תירוצו של ר' יוחנן – שברייתות אלה הם כב"ש דס"ל שאין מבטלין רשות בשבת ור"נ סובר כב"ה.

¹⁴⁶² **כרעיה היינו רגליו** והיינו שהוא כחלק מהמוריש כי הוא ממשיכו. ומש"כ "אבוה" לאו דווקא דה"ה כל מוריש וכ"מ מלשון הרמב"ם עירובין ב ב "שהיורש קם תחת מורישו לכל דבר".

¹⁴⁶³ ומקורו – **מהרמב"ם** [עירובין ב ב] **והרא"ש** [סי' טז] שפסקו כר"נ. וכתב **הקרבן נתנאל** וז"ל והלכתא כר"נ - דרבי יוחנן קאי כוותיה דמוקי לה הנך ברייתות דס"ל יורש אינו מבטל כב"ש אבל לב"ה יורש מבטל: **עכ"ל ויל"ע** אי יש לפסוק כר"נ אף אי ר' יוחנן לא היה כוותיה מטעם שהלכה כהמיקל בעירוב ואת הבריתות יש לתרץ כתירוצא קמא של הגמ' שאוסר עד שיבטל או דלמא לא סמכינן אתירוצ' כזה שאוסר היינו עד שיבטל דהוא נגד משמעות הפשוטה של הבריתא

החצר שלא עירב – הרי האדם הזה אוסר [ויוכל לבטל רשותו לכו"ע דהא כבר מע"ש היה הבית שלו¹⁴⁶⁴] **וכתב רש"י** שזה שאוסר - זה כדתניא לקמן בהאי פירקא: מי שיש לו בית התבן ובית הבקר בחצר חבירו - אוסר עליו. **עכ"ל** והיינו דזה דלא כהלכתא שהרי ההלכה היא כר' שמעון שמי שאינו דר בחצר אינו אוסר על בני חצר מחמת בית תבן שיש לו בחצר ואף אם יש לו דירה בחצר אם אינו גר בה חשיב כבית תבן.

הערה: גם **תוס'** כתבו כדעת רש"י שסוגיין היא רק אליבא דמ"ד שמי שיש לו בית תבן בחצר – אוסר. אבל. אבל **בריטב"א** כתב דאפשר להעמיד הברייתא כהלכתא דמייירי שבא היורש לדור בבית ירושתו בשבת עכ"ד וכ"כ **הר"ן**. והוסיף הר"ן דאפי' למי שסובר בההיא דר' שמעון דאמ' דאפי' הלך לשבות אצל בתו באותה העיר אינו אוסר, דאע"פ שחזר בשבת אינו אוסר, מדקתני שכבר הסיחה מלבו, וכמו שנכתוב עלה דההיא בס"ד, התם שאני דכיון שהיה רגיל לדור שם ויצא משם לשבות אצל בתו הסיחה מלבו וכל שעה שיבא לדור שם מבעוד יום ולא עירב **עכ"ל** והיינו דהיורש לא הסיחה מליבו ולכן אוסר כשבא בשבת. **וכ"כ הרשב"א** [עבוה"ק נתיבות ד קפון] **והטור** [סי' שעא] דבכה"ג שבא היורש בשבת – נאסרת החצר עד שיבטל רשותו.

ועי' בב"ח [שעא ד] **שהקשה** מה בכך שבא היורש בשבת הרי כיוון שמת קודם השבת הרי הותרה החצר בבית"ש וכיוון דהותרה הותרה וכמו לגבי עירב ומת משחשיכה דאמרי' כיוון שהותרה הותרה וע"כ מעמיד הב"ח את הסוגיא שבא היורש מערב שבת לבית ירושתו וכותב שמש"כ הרשב"א שבא בשבת – כוונתו בע"ש עכ"ד ובמג"א ס"ה ה' תירץ קושייתו דבדידיה [היינו ביורש שבא בשבת] לא אמרי' שהסיח מלבו דדוקא כשהי' כאן והלך לו אמרי' כן עכ"ד והיינו שכאן זה לא היה בגדר של "הותרה" כי היה דעתו לבוא בשבת.

להלכה – בנפטר בן החצר מבעו"י והוריש למי שאינו בן החצר - פסק מרן [שעא ד] כדעת **רבי שמעון** המובאת בהערה שבסוף התשובה וכהסבר הרשב"א, הטור, הריטב"א והר"ן דאין היורש אוסר אא"כ היורש בא לדור שם בשבת¹⁴⁶⁵ ובנפטר בן החצר בשבת והנפטר לא עירב – פסק מרן [שם] שהחצר ניתרת כשהמוריש נפטר אא"כ בא היורש בשבת לגור בחצר שאז הוא אוסר **וכתב המשנ"ב** [ס"ק יח] דטעם שהחצר ניתרת כשלא בא היורש בשבת- דאף דנאסר בתחלת השבת מחמת

¹⁴⁶⁴ כ"כ בתוס' רי"ד. ויל"ע בזה דהא בע"ש היורש לא היה בחצר ור' המנונא אמר לעיל סז. שלמ"ד אין שוכרין מגוי דאתא בשבת – אפי' מת הגוי דבעי רק ביטול גם לא מבטלין כי בע"ש א"א היה לערב וא"כ לכאוי לר' המנונא בדעת שמואל ה"ה ביהודי שבא בשבת אין מבטל רשות [ואולי אכן תוס' רי"ד דיבר רק לר' ששת בדעת שמואל או לר' יוחנן] מיהו שם פרש"י [ד"ה והמנונא] שמה שר' המנונא אוסר זה כי בע"ש א"א היה לערב בלא שכירות" משמע שביהודי שבא בשבת שבעי רק ביטול שרי וצ"ע בזה.

¹⁴⁶⁵ ויש להעיר שבב"י כתב בשם הרא"ש אולם עי' מאמ"ר ס"ק ג' שברא"ש לא נזכר דין זה עיי"ש.

המוריש שלא עירב עם בני החצר מ"מ כשמת ונשאר הבית בלא דיורין לא חשיבא לאסור עכ"ל ועי' במג"א [ס"ק א] שכתב דזה דומה לדין מי שלא עירב והלך בשבת לחצר אחרת שהחצר ניתרת וכ"כ בלבוש [סעיף ד] והוסיף עוד דמת הווי כמבטל רשותו ¹⁴⁶⁶ עיי"ש וכי' בביאור"ל [סעיף ד' ד"ה כל זמן] שדין זה של הלך בשבת לחצר אחרת - תלוי במחלוקת ראשונים הרשב"א אוסר והרא"ש מתיר וכתב עוד בביאור"ל שמהגר"א משמע שסובר כהרשב"א לאסור ועל כן צ"ע לדינא.

ש. ומה הדין כשאחד מבני החצר נפטר בשבת לאחר שעירב עם בני החצר והוריש את ביתו לאדם שלא מבני החצר [שכמובן לא עירב עמהם] ?
ת. במקרה כזה אומרת הברייתא שאין הבית נאסר דחצר כיוון דהותרה הותרה.

ש. ומה הדין באדם שלא גר בחצר והיה לו בית שם ולא עירב ונפטר בערב שבת והוריש את ביתו לאחד מבני החצר – האם אוסר עליהם או לא ומה הדין אם נפטר בשבת ומדוע?
ת. אדם שלא גר בחצר ויש לו בית בחצר – בברייתא בסוגיין כתוב שאם נפטר בע"ש והוריש את ביתו לאחד מבני חצר – אינו אוסר עליהם ופרש"י "שהרי יערב זה עם שכניו" ¹⁴⁶⁷ אבל אם נפטר משחשיכה – אוסר היורש ועי' הערה ¹⁴⁶⁸ ונחלקו ר"נ והני דבי שמואל אי יכול

¹⁴⁶⁶ ומ"מ אם בא היורש בשבת – אוסר וכתבו המג"א [שעא ה] והלבוש [שם ד] דלא דמי למי שהלך לחצר אחרת בשבת שאפי' אם חזר אינו אוסר דשאני התם שכשהלך מסיח דעתו אבל הכא אינו מסיח דעתו, דלא שייך כאן גבי יורש הסיח דעתו, דמה שלא דר בו היה משום שעדיין היה מורישו דר בו, ושם מיד כשמת המוריש הסכים בדעתו לבא לדור בו בשבת.

¹⁴⁶⁷ ועי' קרבן נתנאל על הרא"ש [ס"ק ט] שדייק מרש"י שאם נפטר לאחר שהיורש – שהוא בן החצר – כבר עירב – צריך היורש לערב שוב בשביל הבית שירש ולא מהני מה שכבר עירב. אמנם הרא"ש כתב [סי' טז] דמה שעירב בו באותו חצר על הבית שדר בו מהני נמי לבית שירש מבעוד יום עכ"ל ומשמע שאפי' אם כשעירב עדיין בית זה לא היה שלו וכמותו פסק במשנ"ב שעא יא עיי"ש.

¹⁴⁶⁸ בפשטות גם כאן יאמר רש"י דדין זה שאוסר הוא רק לדעת ת"ק בבריתא לקמן עב: שאמר שאפי' מי שלא דר בחצר, אם יש לו שם בית בקר או בית תבן – אוסר [וא"כ כ"ש הכא שיש לו שם בית דירה אע"ג שאינו דר שם שאוסר]. ובפשטות גם כאן אומר הריטב"א בשם ר"י [המובא בהערה שבסוף התשובה שלפני הקודמת] שכיון שהיורש גר בחצר בשבת – גם לדעת ר' שמעון היורש אוסר וכן פסק מרן [שעא ג] אחד מן השוק שהיה לו בית בחצר ומת, והניח רשותו לאחד מבני החצר... אם מת משחשיכה, אוסר; אף על פי שעירב הזוכה עמהם אינו מועיל למה שירש אחר כך בשבת. עכ"ל ועי' מג"א ס"ק ד שהק' בשם הב"ח מדוע לא נאמר כיוון שהותרה בביה"ש – הותרה לכל השבת [ובאמת הב"ח מקשה א"ז לגבי בן חצר שמת בער"ש והיורש אינו מבני חצר אבל ה"ה שזה קשה כאן] ותי' המג"א בתירוץ הראשון [לפי הסבר המחצה"ש בדבריו] שאיירי שהיה בן השוק אוכל בדירתו שבחצר ולכן אוסר כשלא עירב עמם ובתירוץ השני [לפי הסבר המחצה"ש והביאור"ל בדבריו] תירץ שהיה בדעת היורש לגור שם עכ"ד ותירוץ השני צ"ב דהרי כאן – מבעו"י עדיין לא ירש ומדוע נאמר שכבר מע"ש היה בדעת היורש לגור כאן? וכנראה זוהי קושיית החזו"א [פה ד] שהקשה וז"ל אבל באחד מן השוק שמת משחשיכה והניח רשותו לאחד מבני חצר, לא יתכן כלל דברי המ"א דהרי המוריש ודאי הסיח מלבו כיון דאינו דר בבית זה רק בבית אחר, וזהו דין המשנה המניח את ביתו והלך לשבות, ובמ"ב בבה"ל ד"ה

היורש לבטל רשותו לר"נ - יכול לבטל דהוא כרעיה דאבוה [ואע"פ דאבוה לא היה גר בחצר מ"מ אם היה בא לחצר היה יכול לבטל¹⁴⁶⁹] ולהני דבי שמואל - לא יכול לבטל שכן לא היה יכול לערב ולבטל בער"ש.

להלכה – קי"ל כר"נ שיכול היורש לבטל רשותו.

ש. גר שהתגורר עם ישראל בחצר ומת הגר בערב שבת וזכה ישראל אחר בביתו בשבת – האם הישראל שזכה אוסר את החצר על הישראל שמתגורר בחצר?

ת. כתוב בברייתא [עפ"י הסבר ר' פפא בברייתא] שהישראל שזכה בביתו בשבת אוסר על הישראל השני. ואע"ג שבתחילת שבת לא היתה החצר אסורה שהרי הגר מת ואף אחד לא זכה בביתו עדיין – מ"מ כיון שכבר היה לישראל כח לזכות בזה - לא חשיב כהותרה לתחילת שבת^{1470 1471}.

ש. מה הדין בב' חצירות שעירבו יחד מחמת פתח שביניהם ונסתם הפתח באמצע השבת – האם מתבטל העירוב או לא? וכן מה הדין כשנפל הלחי או הקורה באמצע השבת? ומדוע?

ת. בברייתא המובאת בסוגין כתוב שגם בנסתם הפתח וגם בנפל הלחי הדין הוא שהעירוב אינו מתבטל דכך תיקנו רבנן "כיוון שהותרה – הותרה"

הערה א: כתבו הרשב"א והריטב"א דמש"כ בברייתא שלחי שנפלו קורותיו מותר – אינו **להלכה** דלקמן במשנה דף צד. נחלקו בזה תנאים ר' יהודה מתיר ור' יוסי אוסר וקיי"ל כר' יוסי. אולם הא דחלון ופתח שנסתמו שהותרו לכל השבת – זה כן **להלכה** דאפי' ר' יוסי מודה בזה.

ואח"כ ובד"ה ואם השהו ב' הדינים ודקדק בדברי הגר"א והדברים תמוהים, עכ"ל וצ"ע¹⁴⁶⁹ וכמ"ש התוס' ר"י ד לגבי מי שאינו דר בחצר שירש מבעו"י ובא בשבת שיכול לבטל לכו"ע [אפי' למ"ד שגוי שהגיע בשבת אינו יכול השכיר ולבטל ואפי' לר' המנונא שאמר שאינו הואיל ובע"ש יכל לבוא ולערב.

¹⁴⁷⁰ ועי' חידושי רעק"א בסוגין שהוכיח מכאן דשרי לזכות מההפקר בשבת דאל"כ לא היה חשיב שעומד ישראל לזכות בו וחולק על ספר **עצי אלמוגים** [סי' שעא] שכתב שאסור לזכות מההפקר ומוכיח מסוגין שהעובר על איסור מקח בשבת – חל המקח בדיעבד עי"ש ועי' בספר **שמירת שבת כהלכתה** [כט לב] שמתיר לזכות מההפקר בשבת ובהערה פט מוכיח כן מדאסר השו"ע סי' רסו למי שהחשיך ומצא מציאה לתיתה לנכרי – משמע שהזכיה בה מותרת [ועדיין צ"ב דיכול להרימה ללא שזוכה בה] וסוף ההערה כתב וז"ל **ומהגרש"ז אויערבך** זצ"ל שמעתי, דמ"מ מסתבר דאסור להגביה לקנין באופן שניכר לכל, שהוא מעשה קנין. עכ"ל ויל"ע אי נידון של זכיה מההפקר דומה לנידון אי שרי להפקיר בשבת – שבזה נחלקו הרמב"ן [פסחים ד:] והמאירי [מגן אבות סי' יח] שהמאירי מתיר והרמב"ן אוסר עי"ש.

¹⁴⁷¹ ויל"ע הא הרי היותר מסתבר הוא שהישראל שדר עמו בחצר הוא שיזכה בזה שכן הוא רואה ראשון שהגר מת – וא"כ אין ההיתר של החצר עומד להתבטל שהרי אם היהודי שגר בחצר יזכה בזה – ההיתר לא יתבטל.

הערה ב: נחלקו רש"י [לקמן צג: ד"ה מהו] והרמב"ם [עירובין ג כה] האם כשנסתם הפתח שרי גם לטלטל מחצר לחצר – זו דעת רש"י או שכל חצר מותרת לטלטל רק לעצמה ולא לטלטל מזו לזו – זו דעת הרמב"ם. וכתב המ"מ שלדעת הרמב"ם הכוונה "כיוון דהותרה הותרה" שאף על פי שהעירוב מונח באחת מהן ואי אפשר לחצר שניה ליטלו - מ"מ שרי לטלטל בשניה. וכתב עוד שמקור הרמב"ם הוא ממתני' דספינות קשורות שניתקו זו מזו בשבת שקי"ל שאסור לטלטל מזו לזו ושהרשב"א דוחה ראייתו דשאני ספינות שכשהותרו ראויה כל אחת לזוז ממקומה ואז יהא כרמלית ביניהם¹⁴⁷² עיי"ש.

להלכה – לגבי נסתם הפתח פסק מ"מ שעד א בסתמא כדעת רש"י שמותר לטלטל מזו לזו ובי"א מביא דעת הרמב"ם שאסור מזו לזו ושרי רק בכל חצר בפני עצמה וכתב המשנ"ב [ס"ק ו] דהלכה כרש"י ובשעה"צ כתב שכרש"י פסקו הר"ח [בדף צג:] הראב"ד ר' יהונתן הרשב"א הריטב"א והא"י.

ולגבי נפלו הקורות – פסק מ"מ [שסה ז] כר' יוסי במשנה לקמן וכתב הב"י דכן פסקו הרי"ף [לא]. והרא"ש [ט ד] וכתב הרא"ש שטעם שפסק כר' יוסי – כי בגמ' נחלקו רב ושמואל כמי הלכה ורב פסק כר' יוסי ושמואל כר' יהודה וקי"ל כרב באיסורי¹⁴⁷³.

ש. מהם סברותיהם של ב"ש וב"ה שנחלקו אם אפשר לבטל רשות בשבת?

ת. נחלקו אמוראים מהם סברותיהם: לעולא סברת ב"ה היא שאמרי' שברגע שביטל בשבת הוברר הדבר שכבר מע"ש רצה לבטל וזה דומיא דמובא בברייתא שהתורם שלא מדעת ואח"כ הוברר הדבר שבעה"ב ניחא ליה – תרומתו תרומה דאמרי' שרצה בכך מעיקרא¹⁴⁷⁴ וב"ש ס"ל שלא אמרי' שהוברר שמעיקרא רצה לבטל ולאביי סברת ב"ה היא שביטול רשות אינו כהקנאה האסורה בשבת אלא כסילוק רשות המותר בשבת¹⁴⁷⁵ וב"ש ס"ל שהוי כהקנאה האסורה בשבת.

¹⁴⁷² פ"י ואסור להושיט מרה"י לרה"י דרך כרמלית וכמ"ש הרמב"ם שבת יד יד עיי"ש.

¹⁴⁷³ ואע"ג דקי"ל כהמיקל בעירובין – כבר פסק הרא"ש [ב ד] דהיינו במקום דלא איתמר כללא. אבל במקום דאיתמר כללא כמו כללא דהלכה כר' יוחנן לגבי שמואל - אף לגבי עירובין אייתין להאי כללא. עכ"ד הרא"ש וא"כ ה"ה במחלוקת רב ושמואל דקי"ל כרב באיסורי גם לגבי עירוב.

¹⁴⁷⁴ ואע"ג דמוקי לה בריש אלו מציאות (ב"מ דף כב.) כגון דשויה שליח [וא"כ לא דמי לסוגיין דלא שוויה שליח מע"ש לבטל רשות] י"ל דנהי דשויה שליח לתרום לא שוויה שליח לתרום מן היפות [ובזה דומה דין תרומה לדין עירוב] ועל זה מפרש בקונטרס כמאן דשויה שליח לתרום מן היפות דמי כיון דנמצא יפות מהן. [תוס']

¹⁴⁷⁵ עיי' רש"ש כאן שכתב וז"ל "מכאן נ"ל דמותר להפקיר בשבת ויו"ט. וכן ראייה מפסחים (לה ב) דאי בעי מפקיר לנכסיה [לגבי דמאי] והתם ליל יום טוב הוא. וכ"מ במ"א ס"ס יג ודלא כהפ"ח באו"ח ס"י תל"ד ס"ב דפשוט ליה דאסור מסברא בעלמא "עכ"ל הרש"ש ועיי' רמב"ן פסחים ד:

מהמשנה דף עא. עד המשנה דף עב.

ש. מהו עירוב חצרות ומהו שיתוף מבואות?

ת. עירוב חצרות היינו שמשותפין בני הבתים שבחצר ע"י ששמים בבית אחד פת השייכת לכולם או הרבה לחמים שכל אחד מהם שייך לא' מדיירי המבוי - ועי"ז חשיב כאילו כולם גרים בבית אחד¹⁴⁷⁶ ויש בחצר רק בית אחד ובכה"ג מותר לטלטל מהבית לחצר דחצר שיש בה רק בית אחד – מטלטלין ממנו לחצר אבל חצר שיש בה כמה בתים הויה החצר לגבי הבתים כרה"ר ואין מטלטלין ממנה לבתים ומהבתים אליה אא"כ עירבו ואפשר לעשות עירו"ח לב' חצרות אם פתוחות זו לזו ע"י שכל אחת מערבת לעצמה ואז מביאים עירוב של אחת ומניחים אותו בחצר השנייה ואז שתיהן חשובות כחצר אחת ושרי לטלטל בשתיהן

שיתוף מבואות היינו שמשותפין כמה חצרות יחד - אפילו אינן פתוחות זו לזו¹⁴⁷⁷ אלא ששתיהן פתוחות לאותו מבוי - ע"י ששמים מאכל¹⁴⁷⁸ ששייך לכולם – או הרבה מאכלים שכל אחד שייך לא' מבני המבוי בחצר אחת¹⁴⁷⁹ – כדי שכל המבוי יחשב כרשות אחת.

ש. בני מבוי ששמו אצל אחד כד יין שכל בני מבוי שותפים בו – האם צריכים לעשות שיתופי מבואות ומדוע?

ת. במשנה כתוב שבכה"ג א"צ לעשות שיתוף מ"מ דכבר הם שותפים ביין¹⁴⁸⁰¹⁴⁸¹.

שג"כ ס"ל כהפר"ח שאין מפקירין בשבת שכתב וז"ל נראה שאסור לאדם להפקיר נכסיו בשבת כענין ששנינו (ביצה ל"ו ב') אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרמינן גזירה משום מקח וממכר עכ"ל ועי' מגן אבות להמאירי סי' יח שאכן מקשה על הרמב"ן ממ"ש דאי בעי מפקיר נכסיו וכקושיית הרש"ש על הפר"ח [אלא שהוא מק' מהגמ' בשבת פרק מפנין שג"כ איירי בדמאי].

¹⁴⁷⁶ רש"י עא: ד"ה ואם ועי' לעיל מט. שזוהי דעת רבה אבל שמואל אמר שעירוב משום קנין והיינו שכאילו הבית שבו נמצא העירוב שייך לכולם [וכולם קונים אותו בקניין כסף ע"י שנותנים שווה כסף לבעל הבית] ועי"ז נחשב החצר כשייכת רק לבית זה והווי כאילו יש רק בית אחד בחצר – והלכה כרבה [כמ"ש הרא"ש ד יג וכתב שזה משום שר' יוחנן בדף סו. אמר ששוכר מגוי כמערב והסבירה הגמ' שכוונתו דמערבי אפי' בפחות מש"פ וזה כרבה דלשמואל שזה קנין בעי' ש"פ וקי"ל כר' יוחנן לגבי שמואל כדאמרי' בגמ' לעיל מז: [ועל כן כתב רש"י כאן רק את דעת רבה.

¹⁴⁷⁷ ואם פתוחות זו לזו וגם פתוחות למבוי – עי' במשניות הבאות אי בעי עירו"ח או שיתוף מ"מ ואמרי' בברייתא עא: שבשיתופי מבואות א"צ דווקא פת כדאמרי' אבל בערובי חצרות בעי' דווקא פת. ופרש"י הטעם – דעירו"ח זה לעשות את דירתן אחת ודירתו של אדם אינו נמשך אחר היין אלא אחר פיתו.

¹⁴⁷⁹ וא"צ לשים בבית שבחצר אלא אפשר בחצר עצמה שהרי זה בשביל לשתף את החצרות ולא את הבתים – עי' ברייתא וגמ' לקמן פה:

¹⁴⁸⁰ ועי' תוס' ר"פ לעיל מט: שהקשה למ"ד משום קניין היכי מהני אף בשותף, הא ליכא משום קנין. ותירץ דכיון שיש כל כך קירוב דעת ביניהם, עשאו חכמים כמי שהקנום זה לזה, דודאי גמרי ומקנו אהדי עכ"ל.

ש. ומה הדין כשחצר אחת שבמבוי שותפה עמו ביין שבכד אחד וחצר שניה שותפה עמו בשמן שבכד אחר?

ת. בכה"ג לכו"ע אין כאן שיתוף של כל המבוי וצריך לעשות שיתוף מבואות במבוי דאין היין והשמן שנמצאים בב' כדים – מצטרפים לעירוב אחד ומה שאמר ר"ש במתניי שאין צריכים לערב – אוקימנא בגמ' בחצר שבין מבואות או בכד אחד שיש בו יין ושמן [ועי' בזה בתשובות הבאות] אבל לכו"ע חצרות שבמבוי לא משתתפין בכה"ג.

ש. מה הדין כשחצר אחת שותפה עמו ביין שבכד אחד וחצר שניה – ביין שבכד אחר?

ת. בזה נחלקו אמוראים¹⁴⁸²: לדעת **רב ורבא** – אין זה חשיב שיתוף וחייבין להשתתף בכד אחד¹⁴⁸³ **ולדעת אביי** – חשיב שיתוף כיוון שראוי לשימם בכד אחד¹⁴⁸⁴ ולא דמי ליין בכד אחד ושמן בכד אחר שאמרי' שלא מצטרפין – דשמן אין ראוי לערבו עם יין¹⁴⁸⁵.

להלכה – פסקו הטור סי' שסו והרמ"א שם בסעיף ג כרב ורבא¹⁴⁸⁶.

¹⁴⁸¹ ועי' **רשב"א** בעבודת הקודש [בית נתיבות ד עב ומובא במ"מ עירובין ה א] דה"ה בני חצר אחת שהיו שותפין בפת, אין צריכין לערב, וכן פסק **מנחם** [שסו יא].

¹⁴⁸² כתבתי לפי פשוט לשון הגמ' שאביי נחלק עם רב ורבא וכ"מ לשון רש"י ד"ה יין ויין אבל הריטב"א כתב שלא נחלקו לדינא ואביי רק אמר שאין ראיה ממתני' לרב עי"ש [וטעמו של הריטב"א – כנראה כי אין דרך אמורא אחרון כאביי לחלוק על רב ולכן היותר מסתבר שחלק רק על הראיה של רבא ממתני'].
¹⁴⁸³ וכתב רש"י אף שלמדנו לעיל מט. שבמליוה ואיתר מצטרפין אף בב' כדים – התם מיירי שמתחילה מלאוה לשם עירוב – משא"כ כאן שמלכתחילה לא נתנוהו לשם עירוב [ועי' בספר **גאון יעקב** שמקשה דלרש"י שפי' שחידושו של רב שלא מהני בב' כדים היינו אפי' אי מליוה ואיתר – איך מדייק רבא שבמתני' מוכח כרב מדתנן שאם היה שותף לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב – הא בשותף לזה ביין ולזה בשמן לא איירי במליוה ואיתר וא"כ מנלן שבמליוה ואיתר נמי צריכין לערב? ועי"ש תירוצו].

¹⁴⁸⁴ עי' **ריטב"א** שמסביר א"ז בלשון "כיון דיראון לערב בכלי אחד אין בילה מעכבת בו" ומשמע שלמד א"ז מדין בילה במנחה שאם ראויה המנחה לבילה [וכגון שאין בה יותר משישים עשרונים סולת בכלי אחד] אין הבילה מעכבת וכתב **בתוס' רבינו פרץ** דהווי עירוב לאביי אף דהווי בב' כדים ולא היה כאן "מליוה ואיתר" ואע"ג שלעיל מט. אמרי' שבב' כלים כשלא היה "מליוה ואיתר" גם לב"ה לא הווי עירוב דהווי כחולק עירובו, שנראה שסותר העירוב שעשה כשחולקו עכשיו, מ"מ הכא שלא הונח לשם עירוב, לא דמי כלל לחולק עירובו גם כשמניחו מתחילה בשני כלים, שהרי עדיין לא קרא עליו שם עירוב. עכ"ד וא"כ יוצא שרבא ואביי נחלקו במחלוקת קיצונית – שלרבא ב' כדי יין לא מהני אפי' כשמליוה ואיתר ולאביי – מהני אפי' כשלא מליוה ואיתר.

¹⁴⁸⁵ פ"י שאינו עומד לזה אבל יש כאלה שעושים א"ז כדתניא **בתוספתא** תרומות המובאת בסוגיין עא: שמן שצף ע"ג יין. וכן מצינו **במשנה בשבת** דף קלג. "אם לא טרף יין ושמן מע"ש" ופרש"י שם "כך היו רגילין, והיא רפואה שמערבין וטורפין בקערה יין ושמן יחד, כדרך שטורפין ביצים בקערה" עכ"ל [וכנראה לוקח זמן עד שהשמן צף על היין ועל כן קודם שהשמן נפרד מהיין שותים או מורחים את התערובת לרפואה].

¹⁴⁸⁶ דלא אמרי' הלכה כהמיקל בעירוב במקום דאיכא כלל בגמ' לפסוק כאמורא מסוים [עי' רא"ש ב ד לגבי מחלוקת שמואל ור' יוחנן] וכאן – הא קי"ל אביי ורבא הלכה כרבא ועי' **ריטב"א** שכתב שאביי לא

ש. מה הדין כשבאותו כד חצר אחת שמה יין וחצר אחת שמה שמן – האם צריכים לעשות שיתוף?

ת. ר' יוסף בגמ' אומר שבזה נחלקו ת"ק ור' שמעון במשנה לת"ק – חשיב כב' משקאות ולא הווי עירוב ולר"ש חשיב כמשקה אחד והווי עירוב ודעת רבה שר"ש ורבנן נחלקו בנושא אחר – לגבי חצר שבין ב' מבואות ומבוי א' שם בחצר יין ומבוי ב' שם שמן האם יכולה החצר לטלטל לב' המבואות ועיי' בזה בתשובה הבאה] ולא פירש רבה מה הדין בכה"ג ששמו בני המבוי בכלי אחד זה יין וזה שמן ועיי' הערה שבסוף התשובה.

הערה א: כתב הריטב"א בשם תוס' עמשי"כ בסוגיין שב' מינים אינן מצטרפין [ואפי' לר"ש מצטרפין רק כשמחברין יחד וחשובין כמשקה אחד] דהא דתנן שב' מיני אוכלין מצטרפין לעירוב – היינו כששמו אותן לשם עירוב משא"כ בנד"ד:

הערה ב: נחלקו ב' מפרשים המובאים בריטב"א בדעת רבה – מה הדין כששמו יין ושמן בכלי אחד. ויסוד המחלוקת היא בפירוש קושיית הגמ' על ר"ש [שאמר במשנה שבעה"ב שהיה שותף לזה בשמן ולזה ביין א"צ לערב] "ואפי' לזה ביין ולזה בשמן?!" – האם כוונת המקשן שרק בב' כלים לא מצטרפין אבל כשהם בכלי אחד – מצטרפין אפי' לרבנן – **זו דעה ראשונה בריטב"א** וכתב הריטב"א שכ"מ מפרש"י¹⁴⁸⁷. או שהקושיא היא שאפי' בכלי אחד אין מצטרפין אפי' לר' שמעון – **זו דעה שניה בריטב"א**.

להלכה – פסק הרמ"א [שפו ג] שאם היה משותף עם שכניו בסחורה, לזה ביין ולזה בשמן, אין צריך להשתתף; והוא שיהיה בכלי אחד ומקורו מהטור בסימן שסו ועיי' הערה¹⁴⁸⁸ **ובמשנ"ב** שם [ס"ק טז] כתב שרוב הפוסקים¹⁴⁸⁹ סוברים שאף כשהיין והשמן היו מעורבין

בא לחלוק לדינא על רב ורבא אלא רק לומר שאין ראיה ממתני' שבעי' שהיין יהא בכלי אחד עיי"ש.
¹⁴⁸⁷ שפירש בקושיית הגמ' והא לא מערבי "והא לא חזי לעירובי" ומדייק הריטב"א שאם בכל זאת עירבן – מהני.

¹⁴⁸⁸ **וכתב בבית יוסף** [שסו ט-י ד"ה בעל הבית] שפסק הטור כר"ש שהוא מיקל בעירוב ואח"כ כתב הב"י שסבר הטור שהלכה כרבה שהעמיד את מחלוקת רבנן ור"ש בגוונא אחריתי עכ"ד והיינו שלרבה גם רבנן מודו שכשהפקידו בני החצרות יין ושמן בכלי אחד הווי במקום שיתוף וא"צ לעשות שיתוף נוסף וצ"ע בזה דלכא"י הב"י סותר עצמו דקודם כתב שפוסק הטור כר"ש שהוא מיקל בעירוב ואח"כ כתב שפוסק כרבה והיינו שגם לרבנן דר"ש א"צ לעשות שיתוף נוסף וצ"ע ועיי' בבאור הגר"א שכתב פסק הרמ"א כדעת ר' שמעון לפי הסברו של רב יוסף עכ"ד והיינו שהלכה כהמיקל בעירוב וכמ"ש הב"י בתחילה **אלא שצ"ע** דהא כתב הרא"ש [ב ד] לגבי מחלוקת שמואל ור' יוחנן שבכללים המפורשים בש"ס כמי לפסוק אזלי בתר הכללים האלה אף בעירוב ואף להחמיר וא"כ הא קי"ל כרבה לגבי רב יוסף בר משדה ענין ומחצה מיהו מצינו ראשונים דס"ל שהא דהלכה כרבה לגבי ר' יוסף בר משדה ענין ומחצה הני מילי בב"ב או בסדר נזיקין ולא בכל הש"ס עיי' באנציקלופדיה תלמודית ערך הלכה [כרך ט] לגבי מחלוקת רבה ור' יוסף וא"כ אולי סובר הגר"א כדעות שבשאר הש"ס לא קי"ל כרבה לגבי רב יוסף

¹⁴⁸⁹ וכתב בשעה"צ שרוב הפוסקים הם הרמב"ם [עירובין ה א] הרשב"א [בעבוה"ק נתיבות ד ס"ק עד] והריטב"א [בסוגיין עא: ד"ה והני אמוראי] ויל"ע בזה דהא כתב הב"י [שסו ט-י] שהרי"ף (כא:) והרא"ש (סי' טז) כתבו המשנה כצורתה ונראה שסמכו על מה שכתבו בפרק מי שהוציא והו (רי"ף יב; רא"ש סי' ח)

בכלי אחד ג"כ אין סומכין עליהן לענין שיתוף ובביאור ל' [ד"ה לזה] הביא את דברי הגאון שכתב את החילוק שהבאתי בהערה א' בשם הריטב"א שבסוף התשובה בין ב' מיני אוכלין שנתנן מתחילה לשם שיתוף לבין נידון דידן שלא נצנוהו לשם שיתוף עיי"ש עכ"ד.

ש. חצר שבין ב' מבואות שהשתתפה עם מבוי א' ביין ועם מבוי שני בשמן – האם מותרת לטלטל לב' המבואות? והאם המבואות מותרין לטלטל זו עם זו? ומה הדין כשהחצר השתתפה עם ב' המבואות ביין מדוע?

ת. בהשתתפו החצר עם מבוי א' ביין ועם מבוי שני בשמן – הדין הוא שלטלטל ממבוי למבוי לכו"ע אסור דהא לא השתתפו יחד. ולטלטל מהחצר למבואות ומהמבואות לחצר – אמר רבה בסוגיין שבזה נחלקו ת"ק ור"ש במתני' – שלו"ש שרי לטלטל מהמבואות לחצר וממנה למבואות שהרי עירבה עימהן ולת"ק אסור דחיישי' שיבוא לטלטל ממבוי א' למבוי ב'.

בהשתתפו עם ב' המבואות ביין – אם היין היה בכלי אחד – לכו"ע הווי שיתוף מעליא ושרי לטלטל ממבוי למבוי ומהמבואות לחצר ואם היו בב' כדים לא הווי עירוב אא"כ מליוה ואייתר וכמ"ש רש"י עא. ד"ה אמר רב.

להלכה – פסק מרן שפו ט כרבי שמעון לפי הסבר רבה שכשעירבה חצר עם מבוי א' ביין ועם מבוי ב' בשמן – שרי לטלטל מהמבואות לחצר אך לא ממבוי אחד למבוי השני.

ש. אם השותפות של בני המבוי בכד של היין נעשתה ע"י שקנו אותו כולם יחד ולא בצורה שכל אחד שם יין בחבית – האם גם אז נחשבת החבית כשיתוף וא"צ לעשות שיתוף?

ת. **לדעת רבה בגמ'** – נחלקו בזה תנאים – דעת תנא דמתני' דנחשבת החבית כשיתוף ואילו דעת ר"א בן תדאי – שלא נחשבת כשיתוף. ואומר רבה שנחלקו אי יש ברירה או אין ברירה – דאם יש ברירה אמרי' שהוברר דלכל אחד יש כאן יין שלו ואם אין ברירה אמרי' שהיין הוא של כולם אבל אין לכל א' חלק מבורר בו ¹⁴⁹⁰ אולם לדעת ר' יוסף אין מחלוקת עם ר"א

הלכה כדברי המיקל בעירוב ואפילו יחיד במקום רבים: **עכ"ל הב"י** וא"כ לדעת הב"י הרי"ף הרא"ש והטור מקילים ואמאי יש להעדיף לפסוק כהרמב"ם הרשב"א והריטב"א? מיהו עי' גאון שכתב דאף הרי"ף והרא"ש שסתמו – משמע שס"ל כהרמב"ם שבעי' מין אחד ועדיין דברי המשנ"ב צ"ע אחר שהב"י כתב שס"ל להרי"ף והרא"ש כהטור וצ"ע.

¹⁴⁹⁰ ועי' ריטב"א שאין זה כשאר ברירות בש"ס שאירי בדבר שנתברר לבסוף ואמרי' שבשעה שהיה עומד להתברר הווי כאילו כבר נתברר אלא כאן איירי אף כשלא נתברר לבסוף דהא לא חילקו את היין ביניהם – והברירה אומרת שנידון כאילו כבר חלקו וחזר ושפך בחבית בלגינו **עכ"ד הריטב"א** וכ"כ **תוס'** [אלא שקצרו בדבריהם עיי"ש] ובפשטות נראה דלא פליג ר"א בן תדאי על המשנה [עט:] שאומרת שאחד יכול לזכות לכולן בעירוב ורק כאן פליגי כשלא התכוונו לשם שיתוף מבואות וצ"ע בזה. וש"ויר שכ"כ **בקרן אורה** בסוגיין [עא. ד"ה שם] שמסתבר שאירי דווקא בשלא אמרו שעושים השותפות לשם שיתוף מבואות עיי"ש.

בן תדאי בזה ומשמע שלית מאן דפליג שנחשב כשיתוף אף אם קנו כולם את החבית יחד.
להלכה – פסק מרן [שפו ג] בסתמא ששותפין א"צ לערב ומשמע שאין חילוק בין אם קנו יחד או ששם כל אחד יין משל עצמו בחבית.

ש. באיזה מאכל עושים עירוב חצרות ובאיזה – שיתוף מבואות? ומה הדין בבני מבוי שעשו שיתוף מבואות – האם צריכים לעשות גם עירוב חצרות ומדוע?

ת. **בברייתא המובאת בגמ'** בדף עא: אמרי' שעירובי חצרות עושים דווקא בפת ולא ביין ושיתו"מ עושים גם ביין¹⁴⁹¹.

ולגבי אם עשו רק שיתוף אי בעי לעשות גם עירוב - לדעת חכמים בברייתא עא: - אם עשו שיתוף מבואות א"צ לעשות עירוב חצרות דהשיתוף מחשיב את כל החצרות כחצר אחת ואת כל הבתים כבית אחד וא"כ חשיב כאילו יש רק בית אחד במבוי ושרי לטלטל ממנו למבוי. **ונחלקו ר' רחומי ורבה בדעתם** האם זה רק כשעשו את השיתוף מבואות בפת דאז חשיב שיש כאן גם עירובי חצרות¹⁴⁹² או שסגי גם ביין [וה"ה שאר אוכלין] דאע"ג שלעירוב חצרות בעי' פת ובעי' ששימוהו בבית – מ"מ מיגו דחזי למילתיה בשיתוף סמכינן עליה גם לעירוב¹⁴⁹³.

ולדעת ר' מאיר – כתוב בברייתא שכשעשו שיתו"מ צריך לעשות עירוב חצרות. וגם בדעתו נחלקו ר' רחומי ורבה האם זה רק כשעשו את השיתוף ביין [או בשאר אוכלין] שלא מהנו לעירו"ח אבל אם עשו את השיתוף¹⁴⁹⁴ בפת מהני גם לעירוב חצרות אן שסובר ר"מ שאפי' אם עשו השיתוף¹⁴⁹⁵ בפת גזרו חז"ל לעשות גם עירו"ח שלא תשתכח תורת עירוב חצרות ויבואו לטלטל בחצר גם כשלא עשו שיתוף¹⁴⁹⁶ ולא עירו"ח.

ובגמ' אמר ר' יוסף שגם ת"ק ור"א בן תדאי במשנתנו נחלקו האם כשעשו שיתוף¹⁴⁹⁷ ביין – צריכים החצרות לעשות גם עירו"ח שלדעת ת"ק א"צ לעשות עירו"ח ולדעת ר"א בן תדאי צריך לעשות עירובי חצרות¹⁴⁹⁸.

להלכה – בגמ' נחלקו אמוראים איך לפסוק במחלוקת ר"מ וחכמים – רב אמר הלכה כר"מ

¹⁴⁹¹ וכתבו תוס' ד"ה משתתפין שאפשר גם בכל נאכל כדתנן לעיל כו: בכל מערבין [עירובי תחומין – עיי"ש בתוס'] ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח.

¹⁴⁹² ובפשטות – בעי' גם שישים את הפת בבית ולא בחצר מטעם הנ"ל.

¹⁴⁹³ ובפשטות – שרי גם ששימוהו בחצר מהאי טעמא.

¹⁴⁹⁴ וכתב רש"י שלר"א בן תדאי צריכין החצרות לערב יחד זו עם זו דרך פתחיהן מלבד השיתוף מבואות ועי' גאוו"י שזה נגד מש"כ רש"י בדעת ר' מאיר שאף הוא מודה שאם עירבה כל חצר בפני עצמה – סגי בשיתוף¹⁴⁹⁵ וא"צ גם לערב זו עם זו והרי בגמ' אמרי' שר"א בן תדאי ס"ל כר"מ ועיי"ש תירוצו שכוונת רש"י כאן שגם כשעירבו כל חצר לעצמן – סגי בשיתוף¹⁴⁹⁶ לר"מ עיי"ש.

ור' הונא אמר מנהג כר"מ [ופרש"י שמורין כך ליחיד ולא דרשי בפירקא] ור' יוחנן אמר שנהגו העם כר"מ [ופרש"י שמי שעושה כר"מ לא מחינן בידיה] ¹⁴⁹⁵

ובגמ' לא נפסקה הלכה לגבי מחלוקת רב רחומי ורבה בדעת ר"מ האם ר"מ מחמיר גם כשעירבו החצרות בפת ואומר שבעי' גם שיתוף וכן כששיתפו בפת אומר שבעי' גם עירוב או שבפת מודה ר"מ לחכמים שמהני עירוב לבד או שיתוף לבד.

ופסק מרן [שפז א] שכשעשו שיתוף"מ בפת – א"צ לעשות עירובי חצרות וכשעשו ביין – צריך לעשות עירוף"ח ¹⁴⁹⁶.

ובשם **"יש אומרים"** כתב מרן שההיתר לסמוך על שיתוף"מ בפת ללא עירוף"ח – היינו שא"צ החצרות לערב יחד עירוף"ח אבל צריכה כל חצר לערב עירוף"ח בפני עצמה ועי' בב"י שכך

¹⁴⁹⁵ ומשמע מדברי ר' הונא ור' יוחנן שלכתחילה יש לסמוך על חכמים ולא לעשות כר"מ ועי' תוס' שמקשים מה בכך אם יחמירו כר"מ ועי"ש שתירצו משום ברכה לבטלה או משום שחיישי' שעיי"כ ימנעו מלטלטל גם לצורך מצווה. ולתירוצים אלו י"ל דמה שמורין ליחיד כר"מ לדעת ר' הונא – היינו שיערב בלא ברכה וכן שלא ימנע מצווה מחמת חומרא זו ורק בפירקא לא דרשי דחיישי' לברכה לבטלה ושימנעו ממצווה כנלענ"ד ועי"ש בתוס' עוד תירוצים.

¹⁴⁹⁶ ולשונו של מרן כלשון הרמב"ם עירובין א יט. ובב"י וכן בכס"מ שם מסביר שיש ב' אפשרויות כיצד פוסק הרמב"ם **אפשרות א'** – שהרמב"ם פוסק כמאן דאמר שהלכה כרבי מאיר ולא חיישינן לדרכי יוחנן דאמר נהגו כיון דסתמא דמתניתין כרבי מאיר [בפשטות כוונתו למתני' בדף עג. לפי ההסבר הראשון בגמ' בדף עג: שהעמיד את המשנה כר"מ ודלא כרב שהעמיד את המשנה כשאין החצרות פתוחות זו לזו וכרבנן] וכמ"ד בפת כולי עלמא לא פליגי דבחדא סגיא וכן פירש הרב המגיד בפ"א (היי"ט) וכתב שכן דעת הרשב"א (עבה"ק ש"ד סי' ו) **אפשרות ב'** שפוסק כחכמים וכמ"ד ביין כולי עלמא לא פליגי דבעינן תרתני וסתם מתניתין כחכמים [והינו שפוסק כרב בדף עג: שמעמיד המשנה בחצרות שאין פתוחות זו לזו ולכן עירב עירוב חצרות צריך גם לעשות שיתוף שהרי לא עירבו החצרות יחד ולשיטת רב המשנה יכולה להיות גם כחכמים] ומש"כ במשנה שאם עירבו ונשתתפו ושכח אחד ולא עירב סמכין אשיתוף – מיירי בנשתתפו ביין היא דכה"ג מודו רבנן דצריך לערב בחצרות שלא תשתכח תורת עירוב [ובשכח אחד מבני החצרות לערב לא חיישי' שישכחו התינוקות דהא רוב בני החצר עירבו] ולאפשרות זו יתכן שכשהחצרות פתוחות זו לזו – סמכין אעירוב במקום שיתוף **עכ"ד הב"י והכס"מ. ויש נפק"מ בין ב' האפשרויות** לגבי אי סמכין בפת אעירוב במקום שיתוף דלאפשרות א' שהרמב"ם פוסק כר"מ וס"ל שבפת לא פליגי וסתם מתני' כר"מ ובפתוחות זו לזו איירי – ברור שגם כשהחצרות פתוחות זו לזו לא סמכין בפת אעירוב במקום שיתוף ולאפשרות ב' – שפוסק כחכמים ובפת פליגי וסתם מתני' כחכמים ומתני' איירי כשאין פתוחות זו לזו ולכן בערוף"ח בלבד לא סגי – אפשר לומר שבפתוחות זו לזו סמכין אעירוב במקום שיתוף ועי' **בשו"ע** שפז א דמשמע שפוסק כאפשרות ב' – דהיינו כחכמים ושפליגי ביין ובפת מודו שסומכים אשיתוף במקום עירוב ואעירוב במקום שיתוף **ויל"ע** דהגר"א כתב שהשו"ע פוסק כר"מ וכאפשרות א' שסתם מתני' כר"מ וצ"ע דהא מרן פוסק שסמכין אעירוב במקום שיתוף וזה דלא כאפשרות א' ששם ר"מ מחמיר שלא סמכין אעירוב במקום שיתוף ושו"ר שבספר דמשק אליעזר על ביאור הגר"א כותב שהגר"א התכוון שתחילת דברי השו"ע – שסומכין על שיתוף במקום עירוב בפת ולא ביין – שהוא ציטוט מהרמב"ם – זה כרבי מאיר אבל לא דיבר הגר"א על המשך דברי השו"ע שבפת סומכים על עירוב במקום שיתוף עי"ש ועדיין צ"ע.

הבין בדעת רש"י ועי' בביאור"ל שכ"כ הריטב"א [עא: ד"ה ולפוס] בדעת רש"י אבל עי' ב"ח וט"ז ובאור הגר"א שתמהו על הבנת הב"י ברש"י וכתבו שוודאי גם לרש"י לדעת רבנן דר"מ אם עשו שיתו"מ בפת – א"צ כלל עירו"ח וכיוון שפסקי' שבפת מודה ר"מ לחכמים ולא נחלק עליהם אלא בין – א"כ בפת סגי בשיתו"מ וא"צ עירו"ח כלל.

והרמ"א פסק שאם עשו שיתו"מ ביין – א"צ לעשות עירו"ח והיינו כדעת רבנן וכדעה המקילה במחלוקת ר' רחומי ורבה – שאומרת שמחלוקת ר"מ ורבנן היא ביין.

ולגבי אי כשעושים שיתוף במקום עירוב צריך להניח את השיתוף בבית או שסגי בחצר – לדעת מרן ששיתוף במקום עירוב מהני רק בפת דבעי' שהשיתוף יהא בדבר הכשר לעירוב כתב המשנ"ב [שפז ג] דה"ה שבעי' שישימו אותה בבית ושתהא פת שלימה שתהא כשירה לעירוב אבל הרמ"א [שסו ג] כתב דהמנהג לשים העירוב בביהכ"נ דעירובין שלנו יש להם דין שיתוף ואין צריך להניח בבית דירה.

ש. מבוי שחצרות שבו פתוחות זו לזו ועירבו יחד עירוב חצרות – האם צריכים לעשות גם שיתופי מבואות? ומדוע?

ת. לדעת חכמים בברייתא עא: - אין צריכים לעשות שיתוף מבואות אחר שכל החצרות יחד עשו עירוב חצרות שהרי כל החצרות נחשבות כחצר אחת ע"י העירוב וחצר אחת שבמבוי אינה צריכה לעשות שיתוף מבואות.

ונחלקו ר' רחומי ורבה האם ר"מ חולק על חכמים בזה. דבברייתא אמר ר"מ "מערבין בחצרות ומשתתפין במבואות" ולדעת אחד האמוראים הנ"ל – כוונת ר"מ שאם עשו רק שיתוף מבואות ביין – בעי' שיעשו גם עירוב חצרות שהרי אין יין מועיל לעירוב חצרות [ועי' בזה בתשובה הבאה] אבל מודה ר"מ לחכמים שאם עירבו יחד את כל החצרות בפת – א"צ לעשות שיתוף דהא העירוב משתפס יחד ולדעת האמורא השני כוונת ר"מ היא שגם אם עירבו כל החצרות יחד בפת – בעי' שיעשו גם שיתוף מבואות [והיינו שמלבד העירוב חצרות - ישימו אוכל בחצר לשם שיתוף מבואות].

הערה: מה שכתבתי שיש חד מ"ד שר"מ מודה לחכמים שבעירב חצרות זו עם זו בפת סמכי' על זה במקום שיתוף – כן פרש"י אבל תוס' [עא: ד"ה בפת] והרשב"א [עא: ד"ה בפת] פירשו שגם למ"ד שמודה ר"מ בפת ששיתוף מועיל במקום עירוב - אבל לא מודה שעירוב יועיל במקום שיתוף.

להלכה – פסק מרן [שפז א] שאם עירבו בפת כל החצרות יחד [והיינו שפתוחות זו לזו] – א"צ לעשות שיתופי מבואות והמבוי נותר ע"י עירוב החצרות והיינו שפוסק כרבנן

או שפוסק כר"מ וס"ל שמודה ר"מ בפת שסמכי אעירוב במקום שיתוף ועיי' הערה¹⁴⁹⁷ ויש להעיר שלדעת מרן [ב"י שסג כו] אם פתוחות כל החצרות זו לזו – אין המבוי נותר בלחי וקורה אלא דינו כחצר וכמו שאמר רב לקמן עג: וכתב בב"י שכ"פ הרי"ף והרמב"ם ודלא כהרא"ש והמרדכי בשם ר"מ שכתבו שלא פסקינו כרב בהא. ולפי זה הא דפסק מרן שסמכין אעירוב במקום שיתוף צ"ל שמיירי שהיו פתוחין החצרות זו לזו רק דרך חלונות ולא דרך פתחים וכמ"ש תוס' עג: [ד"ה כל] שהרי אם יש פתחים – אין כאן כלל מבוי אלא רק חצרות ופשיטא שמהני עירוב דהא לא שייך כאן כלל שיתוף וברמ"א שם פסק כהרא"ש והמרדכי בשם ר"מ שגם במבוי כזה סגי בלחי וקורה וכ"פ במשנ"ב שם ס"ק קג עיי"ש.

מהמשנה דף עב. עד המשנה דף עב:

ש. טרקלין שישנו בחצר והוא מחולק במחיצות ארעיות ובכל שטח שבין מחיצות ישנה חבורה ששובתת שם ויש לה פתח נפרד לחצר ורוצים בני הטרקלין לערב עם בני החצר – האם כל אחת מהקבוצות צריכות להשתתף בפת עם בני חצר או שסגי שרק אחת הקבוצות תיתן פת וכמו כן האם שרי להם לטלטל מחבורה לחבורה ללא עירוב?
ת. לגבי אי כל חבורה צריכה לתת פת או שסגי שחבורה אחת תיתן בשביל כולם - נחלקו בזה ב"ש וב"ה במשנה: לדעת ב"ש כל חבורה צריכה ליתן פת ולב"ה - סגי שחבורה אחת תיתן בשביל כולם.

ונחלקו תנאים ואמוראים בהסבר מחלוקת ב"ש וב"ה:

א. מחלוקת התנאים היא שלדעת ר' יהודה הקפר מחלוקת ב"ש וב"ה היא כשהמחיצות שבין החבורות אינן מגיעות לתקרה ונחלקו האם המחיצות מחלקות ביניהם וחשיבי כל חבורה כאילו היא בבית אחר זו דעת ב"ש או שאין המחיצות מחלקות ביניהם וחשיבי שכולם גרות בבית אחד - זו דעת ב"ה.

ולדעת ר"י הקפר אם מגיעות לתקרה - לכו"ע המחיצות מחלקות ביניהם וחשיבי כאילו גרים בחמישה בתים.

¹⁴⁹⁷ ולכאוי נראה דמרן פוסק כרבנן דהא ר' יוחנן אמר [לעיל עב.] נהגו העם כר"מ ופרש"י שאין הלכתא כוותיה אלא רק לא מחינן במי שעושה כמותו וא"כ אמאי לפסוק כר"מ [ואע"ג דרב פסק שם כר"מ הא קי"ל כר' יוחנן לגביה דרב] ובשלמא אם סתם מתני' בדף עג. הייתה כ"מ ניחא אבל להב"י הרי סתם מתני' דלא כר"מ שהרי הוא פוסק [בסימן שסג סעיף כו] כרב שמתני' דדף עג. מיירי בחצרות שאינן פתוחות זו לזו וא"כ אפשר להעמיד מתני' דהתם כרבנן וכאפשרות ב' המובאת בהערה קודמת וא"כ לכאוי מסתבר שכ"פ מרן. אבל עיי' באור הגר"א שכתב שדברי השו"ע הם כר"מ ועיי' ספר דמשק אליעזר שדברי הגר"א הם רק על הרישא של דברי השו"ע שבפת סומכים על שיתוף במקום עירוב אבל לא על סיפא דברין שסומכים בפת על עירוב במקום שיתוף עכ"ד עיי"ש ועדיין צ"ב.

ובגמ' אמר רנב"י שכן משמע ממתני' שאומרת שמקצתן שרויין בחדרים או בעליות לכו"ע צריכים עירוב לכל חבורה ומסביר רנב"י שאין כוונת המשנה שדרים בחדרים שונים שיש בין החדרים מחיצות קבועות דזה פשיטא שהו כחמישה בתים אלא איירי שיש ביניהם מחיצות ארעיות אלא שמגיעות לתקרה דבכה"ג מחדשת המשנה שמודים ב"ה לב"ש שחשיבי כבתים שונים

ולדעת תנא דברייתא המובא בגמ' עב: - לא נחלקו ב"ש וב"ה בחבורות שבטרקלין שיש ביניהם מחיצות ארעיות אם המחיצות מחלקות ביניהם - דלכו"ע חשיבי כאילו הם גרים בבתים נפרדים שעירבו ביניהם [והיינו שאף שלא עירבו ביניהם חשיבי כאילו עירבו ביניהם דהטרקלין מחברן כי המחיצות הם ארעיות] ¹⁴⁹⁸ אלא שנחלקו ב"ש וב"ה מה הדין בחמישה בני חצר שגרים בבתים נפרדים שעירבו ביניהם ורוצים לצרף לעירוב חצר אחרת [שעירבה גם היא בפני עצמה] שקי"ל שצירוף זה נעשה ע"י שמעבירין את העירוב של חצר אחת - לחצר האחרת ונחלקו האם צריך להעביר לחצר השנייה את פיתן של כל בני החצר או שסגי שבית אחד ייתן פתו בשביל כולם דב"ה סוברים שכיוון שעירבו ביניהם - בית אחד שנותן פיתו הוא שליח של כולם וה"ה בנד"ד שחשיבי כאילו הם גרים בבתים נפרדים שעירבו ביניהם - נחלקו ב"ש וב"ה כשבאים לערב עם שאר בני חצר [או עם חצר אחרת] האם כל א' מהם צריך ליתן פת או שסגי שא' יתן בשביל כולם.

ונחלקו ב' לישנות בברייתא האם המחלוקת של ב"ש וב"ה אי צריכין על חבורה להשתתף בעירוב כשמערבין עם שאר בני חצר היא רק כשהעירוב אצל שאר בני חצר אבל כשהעירוב בא אצלן לכו"ע א"צ לערב או להיפך שהמחלוקת של ב"ש וב"ה היא כשהעירוב בא אצלן [דלב"ש אע"ג דלגבי עצמן חשיבי כמעורבות אבל לגבי שאר בני חצר לא חשיבי כמעורבות וע"כ אם מערבים עם שאר בני חצר צריכה כל חבורה ליתן פת לעירוב אף אם עירוב בא אצלן] אבל אם מביאים לחצר אחרת לכו"ע כל חבורה צריכה לתת פת לעירוב.

ב. מחלוקת האמוראים - כולו ס"ל שנחלקו ב"ש וב"ה אם מחיצות מחלקות ביניהם לגבי עירוב - לשנ"ק דר' נחמן אומרת שנחלקו רק כשהמחיצות שביניהם הם במסיפס [היינו מחיצה נמוכה מ"ט¹⁴⁹⁹] אבל מחיצה של י' טפחים לכו"ע מחלקת את הבית וצריכים לתת כ"א פת ולשנ"ב דר"נ שאומרת גם במסיפס וגם במחיצה י' טפחים נחלקו וכן ר' חייא ור"ש בר רבי: חז אמר שנחלקו רק במחיצות שמגיעות לתקרה אבל בפחות מזה לכו"ע אין

¹⁴⁹⁸ ועיי' גאון יעקב בדעת רש"י שתנא דברייתא שאומר שבין לב"ש ובין לב"ה הטרקלין מחברן שהו כה' בתים שעירבו זה עם זה - לא מתייחס לנידון באיזו מחיצה דברו ב"ש וב"ה - ובזה כל אחד מהאמוראים וכן רבי יהודה הסבר - יסבירו לפי שיטתם הינו שר' נחמן יאמר שהמחלוקת היא רק במסיפס אבל במחיצה - לכו"ע מחלקת לגמרי והו כב' דירות שאינן מעורבות ורבי יהודה הסבר יאמר שנחלקו רק במחיצות שאינן מגיעות לתקרה אבל במגיעות לתקרה לכו"ע חשיבי כב' בתים שאינן מעורבי.

¹⁴⁹⁹ שאין לה דין מחיצה כלל ועושין אותה להיכר בעלמא ולב"ש אע"פ שאינה מחיצה - צריכין כ"א לתת פת בנפרד דלא חשיב בית אחד.

מחלקות **וחד אמר** להיפך – שנחלקו רק במחיצות שאינן מגיעות לתקרה אבל במגיעות לתקרה לכו"ע מחלקות ואומרת הגמ' שברייתא דר"י הסבר הווי תיובתא דלני"ק דר"נ וכן תיובתא למ"ד שנחלקו במחיצות המגיעות לתקרה¹⁵⁰⁰ שהרי הברייתא אומרת שנחלקו במחיצות עשרה אלא שאינן מגיעות לתקרה.

הערה א: מה שכתבתי שהברייתא שאומרת "בד"א במוליכין עירובן" וכו' פליגא אר' יהודה הסבר - כן כתב **החזו"א** [פג(יט) א] שכ"מ **מפרש"י** וכוונתו לרש"י עב: ד"ה אבל שכתב דהאי תנא דברייתא ס"ל שב"ש וב"ה לאו במחיצות פליגי - והיינו שחולק על תנא דמתני' ועל ר"י הסבר שבהם פרש"י שסוברים שב"ש וב"ה פליגי במחיצות ארעיות אי חשיבי שדרים כולם בבית אחד ותנא דברייתא סובר שבין לב"ש ובין לב"ה מחיצות ארעיות חשיבי כאילו הם ה' בתים שעירובו זו עם זו ועי' **תוס'** שחולקים עמש"כ רש"י שלדעת תנא דברייתא ב"ש וב"ה לא פליגי במחיצות וסוברים תוס' דתנא דברייתא מסכים עם דברי ר"י הסבר ומתניתין [כפי שדייק רנב"י ממתניתין] שנחלקו ב"ש וב"ה במחיצות שאינן מגיעות לתקרה אי חשיב מחיצות דלב"ש חשיבי מחיצות ולב"ה לא חשיבי מחיצות אלא שחידשה הברייתא ללשנ"ק שגם לב"ש שחשיבי מחיצות - הני מילי לגבי כשמוליכין עירובן למקום אחר אבל כשעירוב בא אצלן - חשיבי כאילו עירוב זו עם זו וא"צ כל חבורה ליתן עירוב וללשנ"ב שאף לב"ה שלא חשיבי מחיצות - ה"מ לגבי עירוב בא אצלן אבל להביא למקו"א - לכו"ע חשיב מחיצות ומוסיפים תוס' שמחיצות המגיעות לתקרה לב"ה הן כמחיצות שאינן מגיעות לתקרה לב"ש וללשנ"ק שמודו ב"ש לגבי עירוב המגיע אצלן שהווי עירוב לכולן - ה"ה לב"ה במגיעות לתקרה אם עירוב בא אצל אי מהן א"צ כל החבורות ליתן עירוב.

הערה ב: בתשובה זו דיברתי רק על מקרה שבו לכל אחת מהקבוצות יש פתח נפרד לחצר [וכמו שצינתי בשאלה] וכך פרש"י את סוגיין. וכן כתבו תוס' והוסיפו שאם יש פתח לחצר רק לקבוצה אחת וכולן עוברים דרכה לחצר – במקרה כזה רק פנימי [- לדעת שמואל לקמן עה: או ב' פנימיים לדעת ר' יוחנן שם] נותן עירוב בשביל כולן וכדאיתא בגמ' לקמן עה: עיי"ש

להלכה פסק מרן [שע ג] **כדעת ב"ה עפ"י הסבר ר"י הסבר** שמחיצות שאינן מגיעות לתקרה – לא חשיבי כמחיצות והווי כבית אחד ועל כן אף אם מביאים עירוב למקום אחר סגי בפת אחת לכולן ובמקרה שמגיעות לתקרה – חשיבי מחיצות.

וכן פוסק **כדעת תוס' המובאת בהערה א'** וכלשנ"ק דברייתא המובאת בגמ' – שאף שלב"ה מחיצות המגיעות לתקרה הווי מחיצות – מ"מ אם עירוב בא אצל חבורה אחת א"צ שאר החבורות לתת פת.

¹⁵⁰⁰ ועי' בספר ערכי תנאים ואמוראים [ערך ר"י הסבר – מובא בקובץ שיטות קמאי] שמסביר שמדמותבין מדברי יהודה הסבר לרבי חייא או רבי שמעון ב"ר שמע מינה שמן התנאים הראשונים היה דהא ר' חייא ור"ש ברבי נחשבים תנאים כדאמרי' בכמה דוכתי בגמ' ועל כן אי לא הי הרי יהודה הסבר תנא קדמון לא היה אומר תיובתא על סתירה מדבריו לדבריהם עכת"ד עיי"ש.

וכמו כן פסק כמו שכתבתי בשם תוס' בהערה ב' שאם יש פתח אחד שכולן עוברים דרכו – כולן חשיבי כבית שער לפנימי והפנימי נותן עירוב לכולן.

ש. ומה הדין אם המחיצות שבין הקבוצות הן קבועות?

ת. בזה אומרת הגמ' שכו"ע לא פליגי שמחיצות מחלקות.

מהמשנה דף עב: עד המשנה דף עג.

ש. בנים שהיו אוכלין בבית אביהם וישנים בבית אחר שבאותה חצר – האם לגבי דיני

עירוב חצרות זה נחשב שמקומם הוא בית אביהם או בבית שישנים בו? ולמאי נפק"מ?

ת. נחלקו בדבר רב ושמואל רב סובר שבתר מקום פיתא אזלינן – ולכן בית אביהם נחשב ביתם לכל דבר ושמואל סובר שבתר מקום לינה אזלינן ולכן אין בית אביהם נחשב ביתם לגבי עירוב.

אמנם אם הם לבד בחצר ואין עוד דיורין שם – גם לשמואל אינן צריכים לערב דזה שאוכלין במקום אחד זה חשיב כאילו עירבו¹⁵⁰¹ ואפי' אם מערבין עם חצר אחרת סגי בזה שאחד ייתן פת בשביל כולם דכיוון שאוכלים יחד חשיב כחמישה בתים מעורבין שקי"ל שסגי שאחד מהם ייתן פת בשביל כולם וכמו כן אם יש עוד דיורין בחצר אבל את פת העירוב שמים בבית אביהם של הבנים הנ"ל¹⁵⁰² – א"צ הבנים לשים פת כי זה שהם אוכלים שם הווי כאילו שמו שם פת אבל אם יש עוד דיורין ואת פת העירוב שמים אצל אחד מהדיורין הנ"ל – צריכים גם הבנים לתת פת ולא סגי במה שאביהם נותן פת דמיגו שבני החצר האחרים אוסרים עליהם – גם הם אוסרים זה על זה אע"פ שאוכלים יחד¹⁵⁰³.

להלכה – פסק מרן [שע ה] כרב.

¹⁵⁰¹ וזה למרות שלשמואל עירוב משום קנין כדאמר' לעיל מט. מ"מ חשיב כאילו שמו שם פת וצ"ע בזה.

¹⁵⁰² ולגבי אי סגי שנותנים את העירוב בבית אחד הבנים ולא בית אביהם – עיי' שער הציון שע כב שכתב דמלשון השו"ע [שע ה] משמע שסגי בהא וכן משמע ברשב"א וריטב"א. וממשיך השעה"צ וז"ל "ודע, דמלשון רש"י [ד"ה אבל] וכן מלשון רבנו יהונתן משמע דדווקא כשהעירוב בא לבית אביהן, ומטעם שהם כולם נמשכין אחר בית זה, ולפי זה אינו מועיל כשהניחו באחד משאר בתי האחין" עכ"ל השעה"צ ויש להוסיף שגם מלשון הטור משמע כהשו"ע שכן כתב "אם נותנים אותו בביתן... א"צ לערב" ומשמע שא"צ דווקא בבית אביהן ולכאוי' גם פשטות לשון הגמ' "עירובן בא אצלן" משמע יותר כהטושו"ע וצ"ע:

¹⁵⁰³ ועיי' תוס' עב: [ד"ה כמאן] שכתבו דלעיל במקרה של ה' שגרים בטרקלין אחד ומחיצות שאינן מגיעות לתקרה ביניהם – דאמרין ללשנ"ק דברייתא בדעת ב"ה דהווי כחמשה שעירבו - סגי בפת אחת לכולן אפי' אם יש עוד בני חצר שאוסרים עליהם ולא אמרי' דמיגו שאוסרים עליהם אסרי כל אחד אהדדי דמ"מ כל הטרקלין חשיב כחדא ומטלטלין זה עם זה בכל הטרקלין בלא עירוב כשיש דיורין בחצר כמו שאין דיורין בחצר עכ"ד.

ש. ומה הדין אם אינן אוכלין בבית אביהם אלא אוכלים בביתם אלא שמקבלים את האוכל

מאביהם ואינם ישנים בבית אביהם – האם זה נחשב שמקומם בבית אביהם?

ת. הגמ' אומרת **שלדעת רב** – בזה איירי מתנאי שאומרת שיש חילוק בין אם בא עירוב אצלן או שאין עוד דיורין בחצר דאז א"צ לערב דהווי כאילו עירבו [ואם מביאין עירובן לחצר אחרת סגי שאחד יביא עירוב וכמו ה' שעירבו] לבין כששמים עירובן באחד מבתי הדיורין האחרים שבחצר דאז צריכין לערב דמיגו שבני החצר האחרים אוסרים עליהם – גם הם אוסרים זה על זה [וכמו דעת שמואל במקרה שאוכלין אצל אביהם בתשובה הקודמת] **ובדעת שמואל** לא אתפריש אי מודה לרב בזה ועיי' הערה¹⁵⁰⁴ ולגבי מה הדין כשרק חלק מהאוכל מקבלים מאביהם – עיי' הערה¹⁵⁰⁵ ולגבי מה הדין כשמקבלים מאביהם כסף לקנות אוכל – עיי' הערה¹⁵⁰⁶.

ש. מה הדין אם היו ישנים בבית אביהם ואוכלין כ"א בביתו - כשמקבלין פרס וכשלא מקבלין פרס?

ת. **לשמואל** - בין אם מקבלין פרס ובין אם לא - חשיבי כדרין בבית אחד לכל דבר דמקום לינה גורם.

לרב - לא אתפריש בגמ' האם השינה בבית אביהם משנה משהו או שאין זה משנה היכן ישנים העיקר הוא היכן אוכלים והאם מקבלים פרס [דאם אוכלין בביתיהן ולא מקבלין פרס צריכין לערב כל אחד בכל גווני ואם אוכלין בביתיהן ומקבלין פרס צריכין לערב כל אחד רק במקרה שיש אחרים בחצר ומוליכין העירוב אצלם] ועיי' הערה¹⁵⁰⁷.

¹⁵⁰⁴ עיי' **ריטב"א** שכתב וז"ל ומיהו אפשר דמודה שמואל בדין מקבלי פרס משום מתנייתא דבסמוך עכ"ל והיינו שיש ברייתא בדף עג. שמביאה מחלוקת תנאים לגבי עבדים או נשים שהם מקבלי פרס אלו נחשבים כבני בית לגבי עירוב ואלו לא [ואיירי כשאין עוד דיורין בחצר דאן יש דיורין אמרי' מיגו לאסור] ועכ"פ משמע שקבלת פרס מהניא וא"כ אולי גם שמואל מודה בהא.

¹⁵⁰⁵ בפשטות – בשביל שיחשב "סמוך" על שולחנו בעיי' שרוב האוכל שמקבלים יהא ממנו דאל"כ אין זה "סמוך" וצ"ע לדינא.

¹⁵⁰⁶ עיי' משנ"ב שע מד שכתב דה"ה במקבלים מעות עיי"ש וכ"מ מרש"י שכתב שמקבלים "הוצאה" אולם עיי' מ"מ עירובין דו שכתב בשם רש"י שמקבלים המנות מאביהם וכ"כ ברבינו יהונתן "שאוכלין ממה שאוכלין על שלחן אביהם בכל יום" וצ"ל שדעת המשנ"ב שכוונת המ"מ ורבינו יהונתן שלא דווקא שמקבלים מזון וה"ה כשמקבלים מעות בשביל לקנות מזון וצ"ע בזה.

¹⁵⁰⁷ ועיי' **גאון יעקב** שכתב בדעת רב שאם **ישנים בבית אביהם ומקבלים פרס** - חשיב כאילו גרים לגמרי בבית אביהם אע"פ שאוכלים בביתם **עכ"ד** ויש להוסיף **שכ"מ מרש"י** במשנה עב: ד"ה אימתי - שכתב בדעת רב דהא דמקבלי פרס צריכין לערב כשהעירוב בבית אחרים - "הואיל וחלוקין דיוריהם בלינה ומקבלין פרס" ומשמע שאם ישנים בבית אביהם וגם מקבלין פרס - מודה רב שחשיב כאילו גרים לגמרי בבית אביהם וא"צ לערב כלל וצ"ע לדינא וכן צ"ע מה הדין לרב כשרק **ישנים בבית אביהם אך לא אוכלים בו ולא מקבלים פרס** האם מהני מה שישנים בבית אביהם שעכ"פ אם עירוב בא אצלו או שאין דיורין נוספין בחצר - שלא יצטרכו לערב ומסתבר שכן דכמו שמקום פיתא מהני לשמואל היכא דעירוב

ש. אדם שיש לו בית אוצר בחצר שאינו גר בה – האם צריך להשתתף בעירוב? ומה הדין אם יש לו שם בית שער אכסדרה או מרפסת?

ת. ביש לו בית אוצר - נחלקו בזה ת"ק ורבי יהודה בברייתא המובאת בגמ'. לת"ק – צריך לערב דחשיב בית דירה¹⁵⁰⁸ ולרבי יהודה א"צ לערב כל עוד לא דר שם ממש ונחלקו רב ושמואל מה חשיב דירה - האם מקום פיתא הינו מקום שאוכל שם – זו דעת רב או מקום שלן שם – זו דעת שמואל.

ביש לו בית שער אכסדרה או מרפסת – לכו"ע לא חשיב בית דירה אפי' אם דר שם וא"צ להשתתף בעירוב.

להלכה – פסק מרן [שע א] כרבי יהודה שרק אם דר בבית התבן /הבקר/האוצרות הווי דירה ופסק כרב שדירה היינו מקום פיתא.

ש. לשיטת רב שבתר מקום אכילה אזלינן – מה הדין אם אנן סהדי שניחא לו לאכול במקום הלינה ורק מחמת כורח אוכל במקום אחר – בתר איזה מקום אזלינן? וכן מה הדין לשמואל היכא שאנן סהדי שניחא ליה לישון במקום האכילה ורק מחמת כורח אינו ישן שם?

ת. בברייתא המובאת בגמ' [עג.] כתוב שהרועים והקייצין והבורגנין ושומרי פירות,, בזמן שדרכן ללון בשדה, - יש להם אלפים לכל רוח עכ"ל הברייתא והיינו אלפיים ממקומם בשדה ולא מהעיר אע"פ שאוכלים בעיר ואומרת הגמ' שאף רב מסכים לזה משום שאנן סהדי שהיו מעדיפים לאכול במקום לינתן אלא שלא מביאין להם את האוכל לשם ומשמע בגמ' שה"ה לגבי עירובי חצרות אמרי' שלגביהם מודה רב שבכה"ג מקום לינה גורם ועי' מה שכתבתי בהלכה.

וה"ה לגבי שמואל במקרה שאנן סהדי שהיה ניחא ליה לישון במקום אכילה אילו היה מתאפשר – דהגמ' [עג.] מוכיחה ממי ששם עירוב תחומין מחוץ לעיר וישן בעיר שאזלי בתר מקום העירוב דאנן סהדי שאם היה יכול היה ישן שם¹⁵⁰⁹.

בא לבית אביהם - ה"ה מקום לינה יועיל לרב היכא שהעירוב בבית אביהם וצ"ע.

¹⁵⁰⁸ עיי' רש"י לעיל ע: ד"ה מבעו"י וז"ל "זה מן השוק אוסר, ואף על פי שאינו דר כאן, כדתניא לקמן בהאי פירקא: מי שיש לו בית התבן ובית הבקר בחצר חבירו - אוסר עליו" והיינו כיוון שראוי לדירה אע"פ שלא דר בה. ומשמע שגם בבית התבן א"צ שיהא בו תבן בשביל לאסור דסגי שהוא ראוי לדירה וכ"מ מתוס' בסוגיין ד"ה מי וז"ל בית דאסר על בני החצר אף על פי שאין דרין בו מידי דהוה אבית התבן אמנם עיי' תוס' לקמן פה: ד"ה בית התבן שכתבו וז"ל דבית התבן אוסר היינו דווקא כשיש שם תבן עכ"ל וצ"ע בזה.

¹⁵⁰⁹ וילי"ע היכא שאנן סהדי שניחא לנותן העירוב לישון בביתו משום שצריך בשבת בבוקר להיות סמוך לביתו וניחא ליה אח"כ להיות במקום עירבו דלכא' מוכח מהגמ' דלשמואל בכה"ג מקום לינה גורם וא"כ לא מהני עירובו לשמואל בכהאי גוונא וצ"ע.

וא"כ כל מחלוקת רב ושמואל אי מקום פיתא גורם או מקום לינה היא כשניחא ליה לאכול במקום אחד ולישן במקום אחר¹⁵¹⁰.

להלכה – כתב המג"א [שע"י ומובא בביאורו"ל סעיף ה ד"ה וישן] דמשמע בגמ' דרועים הלנין בשדה אף על פי שאוכלי בעיר אין אוסרין דאנן סהדי אלו ממטי להו ריפתא התם לאכול הוי ניחא להו וצ"ע עסי' ת"ט ס"ז [לגבי עירוב תחומין שמקום פיתא חשיב ביתו דאנן סהדי שהיה רוצה לישן שם] עכ"ל¹⁵¹¹.

ש. עבד ואישה שגרים בבית אחר באותה חצר של האדון /הבעל וניזונים משל האדון / הבעל – מה דינם לגבי עירוב ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים בברייתא המובאת בגמ' ר' יהודה בן בתירא מתיר באישה שלא להשתתף בעירוב ואוסר בעבד¹⁵¹² והיינו שאם העבד לא השתתף בעירוב אוסר על בני החצר ור"י בן בבא להיפך – מתיר בעבד ואוסר באישה ויסוד מחלוקתם הוא מי יותר טפל לבעה"ב – אשתו או עבדו¹⁵¹³ ובגמ' אמר רב שטעמו של ר"י בן בבא שעבד חשוב כבן בית – שנא' בדניאל "ודניאל בתרע מלכא" והיינו שבכ"מ שיושב חשיב שיושב בשער המלך¹⁵¹⁴.

הערה: ונחלקו ראשונים האם המחלוקת היא כשעירובן בא אצלן או שאין דיורין אחרים בחצר אבל אם לש עוד דיירים בחצר והעירוב אצל אותם דיירים - כו"ע לא פליגי שצריכים גם העבד והאשה לתת עירוב – זו דעת תוס' ר"פ וכ"כ המאירי בשם יש מפרשים וכ"כ בגאון יעקב או שנאמר שאיירי רק שיש דיירים אחרים בחצר והעירוב אצל אותם דיירים

¹⁵¹⁰ שו"ר שכ"כ בתוס' רי"ד.

¹⁵¹¹ וכתב במחצה"ש דהא דכתב המ"א לשון "משמע" אף שזה מפורש בגמ' – משום שבגמ' איירי לגבי עירוב תחומין וכאן איירי לגבי עירו"ח עכ"ל עיי' וצ"ב דהגמ' עצמה בריש דף עג. דימתה עירו"ח לעירו"ח שהרי רב ושמואל בעירו"ח פליגי ומייתי הגמ' ראייה מברייתא דקייצין ובורגנין שאיירי בעירובי תחומין.

¹⁵¹² וכתב הריטב"א דעבדים דנקטינן לאו עבדים ממש אלא כל שמשרתים אותו עכ"ל והיינו דעבדים ממש – הם וודאי כרכושו הפרטי ואינם צריכים להשתתף בעירוב אולם עי' משנ"ב [שע"ס"ק מט] שעל דברי השו"ע "מי שיש לו חמש נשים וחמישה עבדים" כתב המשנ"ב "וה"ה שוכרים" עכ"ל ובשעה"צ כתב שמקורו מהריטב"א עכ"ל וצ"ע שהא הריטב"א מעמיד א"ז רק במשרתים ולא בעבדים ומהמשנ"ב יוצא דגם עבדים ממש דינם כשוכרים.

¹⁵¹³ ועי' ריטב"א שמסביר דר' יהודה בן בתירא סבר שהנשים נגררות אחר בעליהן שמקבלות ממנו פרס שהן כמותן כגופו וגם הם נגררות זו עם זו שלא לאסור זו על זו שהבעל מצרפן, ולא עוד אלא שביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה וכן פירש הראב"ד ז"ל, אבל עבדים לא שייכי כולי האי בתר אדון ולא זה עם זה. ור' יהודה בן בבא. ס"ל דעבדים ככיסו הם מה שאין כן בנשים. עכ"ל והיינו שנחלקו האם הקירבה גורמת – ואישה היא כגופו של בעלה או הבעלות גורמת ועבד הוא בבעלות מוחלטת של אדונו משא"כ אישה.

¹⁵¹⁴ כך פרש"י וכתב הריטב"א שכוונתו שאע"פ שלא היה יושב כל היום בשער עשה אותו הכתוב כמי שיושב שם כיון שמקבל פרס ממנו והוא משרתו ועבדו עכ"ל ויל"ע הא גם על מרדכי היהודי כתוב וצ"ל שגם הוא היה משרת למלך אחשוורוש וצ"ע.

אבל בשאין דיורין או שעירוב בא אצל בעה"ב של האשה או העבד – לכו"ע פטורים מלהשתתף בעירוב על הדרך שביארנו בבנים – זו דעת המאירי בפירוש הראשון ופסק מרן [שע ו] כדעת תוס' הר"פ והמאירי בשם י"מ.

להלכה – פסק מרן [שע ו] שגם עבד וגם אישה מותרין ללא עירוב¹⁵¹⁵ **ופסק כדעת תוס' הר"פ שרק כשהעירוב בא אצלן או שאין עוד דיורין בחצר א"צ לערב אבל אם יש דיורין בחצר והעירוב בא אצל האחרים - צריכים להשתתף בעירוב.**

ש. מה הדין בתלמיד המקבל פרס מרבו ודר בחצירו של רבו בבית אחר – האם צריך להשתתף בעירוב?

ת הגמ' מביאה מרב שהיה תלמיד אצל ר' חייא ור' חייא שהיה תלמיד אצל רבי ושניהם [רב ור' חייא] אמרו שאין צריכים לערב מחמת שנחשבים סמוכים על שולחן רבם.

ש. בני חצר שכולם נתנו פת לעירוב ואח"כ רצו לשתף גם את בני החצר הסמוכה שפתוחה להם – האם צריכים להעביר את כל העירוב לחצר הסמוכה או שסגי שרק אחד מבני החצר יתן את פיתו בחצר הסמוכה?
ת. בגמ' אמר רבה שסגי בזה שאחד יתן בשביל כולם.

ש. אב ובנו שגרים במבוי כל אחד מהם בחצר אחרת – האם ניתן המבוי בלחי וקורה או שדינו כחצר שבעי' ב' לחיים?

ת. בברייתא המובאת בגמ' אמרי' שניתר בלחי וקורה¹⁵¹⁶ ופרש"י [עג. ד"ה ניתר] שאיירי שגרים כל אחד בחצר אחרת וכתב עוד [ד"ה בלחי עפ"י גירסת מהדורת עוד והדר וכן תיקן בחשק שלמה] דאע"ג דא"צ לערב חצרות [והיינו דאחד מהן מקבל פרס מהשני וכ"כ תוס' בהדיא] מ"מ פתוחות החצרות למבוי וסגי בלחי וקורה.

הערה: כתבתי את השאלה והתשובה ע"פ רש"י אבל עי' רשב"א בעבודת הקודש [בית

¹⁵¹⁵ ומקורו מהרא"ש בשם הר"מ [ברא"ש שלפנינו כתוב שאומר כן בשם הרמב"ם ואילו בב"י כתב שהרא"ש אומר בשם הר"מ ומשמע שכוונתו לר"מ מרוטנבורג וצ"ע ומ"מ גם הרמב"ם (עירובין ד ו) וגם מהר"ם מרוטנבורג (פסקי עירובין סי' קע"א) פסקו כן] וממשיך הרא"ש וכותב וז"ל ואין זה תרי קולי דסתורן אהדדי דלמר סבירא ליה דאשתו כגופו ועבד לאו כגופו. ולמר ס"ל כיון דהעבד משועבד לעבודת רבו חשיב כאילו הוא תדיר אצל רבו. וכיון דקיימא לן הלכה כדברי המיקל בעירוב תפסין סברת המיקל בעבד וסברת המיקל באשה.

¹⁵¹⁶ דאע"ג דכחידי דמו להני תרתי, שתי חצירות חשבינן להו להיות המבוי ניתר בלחי או קורה ואין צריך לחיים או פס ד', דמכל מקום חשיבות מבוי יש כאן שאילו היו דרים שם אחרים צריכין עירוב ואפילו הם בעצמם אם אינם מקבלין פרס, וכן פירשו רבותי [ריטב"א].

נתיבות שער א סעיף יח] שכתב היה הבית האחד לאב והשני לבן אף על פי שהבן מקבל פרס משולחן אביו ואוכל בביתו של עצמו, הרי הן נידונים כשנים עכ"ל וא"כ לדעתו אין האב והבן בבי' חצרות אלא בחצר אחת וצ"ל שלדעת הרשב"א איירי שיש במבוי עוד חצר דהא לעיל [סעיף טז] כתב הרשב"א שבשביל שיהא המבוי נותר בלחי וקורה בעי' שיהיו פתוחות לו שתי חצרות.

להלכה - פסק מ"ן [שסג כו] כהסבר הרשב"א שהבאתי בהערה שבשביל להתיר מבוי בלחי וקורה בעי' שיהיו פתוחות לו ב' חצרות שבכל חצר ב' בתים וכתב עוד שאב ובנו שכל א' מהם בבית אחר באותה חצר - חשיבי ב' בתים אע"פ שהבן מקבל פרס מאביו.

מהמשנה דף עג. עד משנה דף עה.

ש. חמש חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות למבוי – האם בעי' שיעשו גם ערו"ח וגם שיתו"מ או סגי באחד מהם? ומה הדין אם אחד מבני החצרות שכח להשתתף בעירוב או בשיתוף ומדוע?

ת. בגירסת המשנה שלפנינו - כתוב שבכה"ג שהחצרות פתוחות זו לזו בעינן שיעשו גם עירו"ח וגם שיתו"מ ולא סגי שיערבו כולם יחד. ואמרי' בגמ' שזה כדעת ר"מ שסובר שבעי' גם עירוב וגם שיתוף ולא סגי בשיתוף לבד או בעירוב לבד¹⁵¹⁷ אבל לדעת חכמים א"צ גם עירוב וגם שיתוף אלא סגי באחד מהם והיינו שיערבו כל החצרות יחד ואז שרי גם להוציא למבוי או שישתתפו יחד ואז א"צ לערב בחצרות.

ולגבי אם א' מבני החצרות לא עירב – אמרי' במתני' שבכה"ג סומכים על השיתוף במקום עירוב [והיינו אף לר"מ] משום שכשרוב הבני החצר עירבו ורק אחד שכח - לא חיישי' לשמא ישתכח תורת עירוב¹⁵¹⁸ אמנם אם אחד מבני המבוי לא נשתתף בשיתוף מבואות – אסרי' במשנה לסמוך על עירוב במקום שיתוף ועי' הערה¹⁵¹⁹ וכל נידון של

¹⁵¹⁷ ועי' תוס' לעיל עא: ד"ה בפת שלדעת מ"ד [לעיל עא:]: שבעירב בפת מודה ר"מ שבחדא סגי - ופרש"י שם [סוף ד"ה כי] שלדעת מ"ד הזה בפת לכו"ע סגי לערב כל החצרות יחד ומהני גם לשיתוף - א"א להעמיד משנתנו כהגרסא שלפנינו שהא גם ר"מ מודה שא"צ לעשות גם שיתוף וצריך לומר שאותו מ"ד גורס כרב - שמתני' איירי כשאין פתוחות זו לזו אמנם ר"י בתוס' שם סובר שמה שאמר אותו מ"ד שבפת לכו"ע בחדא סגי היינו כששמו את הפת בתורת שיתוף [והיינו בחצר שבמבוי ולא בבית שבחצר] אבל אם שמו אותו בתורת עירוב דהיינו בבית שבחצר - מודה אותו מ"ד שלר"מ לא מהני גם לשיתוף ובעי' שישמו גם שיתוף ולדעת ר"י - גם אותו מ"ד יכול לגרוס במשנה כהגרסא שלפנינו ולא כרב.

¹⁵¹⁸ וכגון שהיו בחצר ג' אנשים וב' עירבו ביניהם והשלישי לא עירב ואוסר עליהם - דמ"מ כיוון שרובן עירבו לא חיישי' שתשתכח תורת עירוב מבני החצר. ומשמע בגמ' שה"ה אם היו חמישה אנשים בחצר ושכחו שניים מבני החצר - סמכי' אשיתוף דסגי בזה שרובן עירבו אולם אם רובן לא עירבו ומיעוט עירבו - בזה חיישי' שלא ידעו התינוקות שיערבו כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁵¹⁹ עי' רש"י ורבינו יהונתן שפי' שאיירי ששכחו כל בני החצר להשתתף ולכן חיישי' שתשתכח תורת

שכח אחד – הוא רק לר"מ דלרבנן אפי' אם כולם לא עירובו סמכינן אשיתוף ואפי' כולם לא השתתפו סמכינן אעירוב.

ובגמ' מובאת דעת רב שגורס במשנה שאיירי בחצרות שאינן פתוחות זו לזו ולדעתו בכה"ג שפתוחות זו לזו חשובות כולן כחצר אחת וגם המבוי דינו כחצר ובין לר"מ ובין לרבנן סגי בעירוב וא"צ שיתוף כלל¹⁵²⁰.

להלכה – פסק מרן [שפז א] שבפתוחות זו לזו - סגי בעירוב במקום שיתוף וכן סגי בשיתוף במקום עירוב כשנעשה בפת ועי' הערה¹⁵²¹. ובסתמא כתב מרן שבשיתוף במקום עירוב בפת א"צ שהחצרות יערבו לעצמם אלא סגי שיעשו שיתוף ובי"א כתב שבעי' שכל חצר תערב לעצמה והשיתוף הוא רק כדי לחבר אותם ולהתיר לטלטל מזו לזו וכן לטלטל למבוי **ורמ"א פסק** שסגי בשיתוף במקום עירוב אף שכהשיתוף ביין ודלא כמתני' שרק בשכח אחד מבני חצר ולא עירב סמכינן אשיתוף במקום עירוב אלא כרבנן דר"מ לדעה המקילה לעיל עא: שפליגי ביין והיינו שחכמים מקילין גם ביין לסמוך על שיתוף במקום עירוב.

ולגבי מה שאמר רב שבפתוחות זו לזו חשובות כולן כחצר אחת ולא סגי בלחי וקורה - כתב בב"י [שסג כו] שנחלקו בזה ראשונים דמהרי"ף והרמב"ם משמע שפוסקים כרב ואילו הרא"ש והמרדכי כתבו בשם ר"מ שאין הלכה כרב ובב"י פסק כהרי"ף ורמב"ם שהלכה כרב וברמ"א הביא ב' הדעות ופסק כהרא"ש ומרדכי בשם ר"מ שאין הלכה כרב עי"ש וכ"פ במשנ"ב שם ס"ק קג עי"ש

ש. כמה חצרות צריך שיהא במבוי כדי שיהא אפשר להתירו בלחי וקורה?

ת. נחלקו בזה אמוראים: **דעת רב** – דבעי' ב' חצרות שבכל חצר יש ב' בתים. וכן דעת ר'

עירוב מבני החצר. וכתב רבינו יהונתן וז"ל "אבל אם לא שכחו כל בני החצר להשתתף אלא אחד לבדו היה מותר גם השוכח במבוי מדאמרינן בעירוב דתו לא אתי לאשתכוחי שיתוף כיון דרובם שתפו". **אולם עי' תוס' ר"פ לעיל עא:** ד"ה מערבין שכתב שעירוב במקום שיתוף לא מהני לר"מ מדינא ולא מצד שמא ישכחו התינוקות אלא כיון דלא נעשה לשם שיתוף להתיר במבוי – לפי זה וודאי אפי' שכח איש אחד להשתתף במבוי אין סמכי' על עירוב במקום שיתוף.

¹⁵²⁰ ועי' **ריטב"א** [עג: ד"ה רב לא תני] שלדעת רב מתני' אתיא אפי' לרבנן שהרי גם רבנן מודו שאם עירוב כ"א בפני עצמה - צריכין גם לעשות שיתוף ומוסיף הריטב"א שגם אי מתני' כרבנן יש לומר דהא דתנן "ואם נשתתפו במבוי מותרין" היינו שיתוף בנוסף לעירוב **עכ"ד הריטב"א** וכוונתו דכיוון דסתם שיתוף ביין [כמ"ש הריטב"א לעיל עג: ד"ה הא] א"כ בעי' שיתוף ביין בנוסף לעירוב שכל חצר עירבה לעצמה בפת **ויש להעיר** שהא שאפשר להעמיד המשנה כרבנן - זה רק למ"ד [לעיל עא:] שלרבנן אין שיתוף ביין מהני במקום עירוב אבל למ"ד שמחלוקת רבנן ור"מ היא ביין ולרבנן מהני ביין שיתוף במקום עירוב א"כ מתני' אינה כרבנן דהא תנן במתני' "עירבו בחצרות ונשתתפו במבוי ושכח אחד מבני חצר ולא עירב" ולרבנן הרי א"צ לערב כלל דהא סגי בשיתוף במקום עירוב.

¹⁵²¹ וז"ל מרן ואם עירבו דרך פתחים שביניהם ולא נשתתפו במבוי, מותרות להשתמש החצרות במבוי, שסומכים על עירוב שעירבו החצרות דרך פתחים במקום שיתוף עכ"ל **ויל"ע** בזה דהא מרן פוסק [בב"י שסג כו ומובא ברמ"א שם] כרב שבפתוחות זל"ז – הכל חשיב כחצר אחת ואין כאן כלל שיתוף אלא רק עירוב ואילו מלשוננו כאן משמע שיש כאן דין מבוי ודין שיתוף **ואולי י"ל** שמירי כשפתוחים רק עי"י חלונות וכמ"ש תוס' עג: ד"ה כל שבכה"ג כן חשיב כמבוי וצ"ע.

נחמן [לעיל דף ה. ודף יב:] ודעת **שמואל** בסוגיין שסגי בזה שיש חצר ועוד בית א' שפתוח למבוי¹⁵²² **ור' יוחנן** אומר שסגי בזה שיש חצר עם ב' בתים ועוד חורבה שפתוחה למבוי ואומרת הגמ' שר' אלעזר שאל את שמואל הרי שמואל אומר "אין לנו בעירובין אלא כלשון משתינו" ולשון המשנה היא "שהמבוי לחצרות" [משמע שאיכא תרי חצרות] ושמואל אשתיק ולא ברור לגמ' האם הודה לו או לא¹⁵²³.

להלכה - פסק מרן [שסג כו] כרב ור' נחמן¹⁵²⁴.

ש. כלים ששבתו בחצר – האם שרי להוציאם לחצר אחרת ללא עירוב והאם יש הבדל בין אם עירבו בחצר שבה נמצאים הכלים או לא עירבו ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים במשנה לקמן פט. **דעת ת"ק** – שאסור להוציא מחצר לחצר ללא עירוב ודעת ר"ש שמותר.

ונחלקו אמוראים בדעת ר"ש האם שרי גם כשעירבו בחצר שבה נמצאים הכלים: **דעת רב** – ששרי רק אם לא עירבו אבל אם עירבו – **אסור** דחיישי שמא יוציא לחצר השניה כלים ששבתו בבית והוציאם באמצע השבת לחצר – ואותם גם ר"ש מודה שאסור להוציא לחצר אחרת ללא עירוב. **ודעת שמואל ור' יוחנן** – שאף אם עירבו **שרי** ולא חיישי שיוציא גם כלים ששבתו בבית.

להלכה – פסק מרן [שעב א] כר"ש וכדעת שמואל ור' יוחנן בדעתו.

ש. לדעת רבי יוחנן דמבוי שיש בו חצר וחורבה נותר בלחי וקורה - האם כשבעל חורבה לא עשה "שיתוף מבואות" עם בני חצר - שרי לטלטל כלים ששבתו בבתי החצר לחורבה? ומה הדין לגבי טלטול כלים ששבתו בבתי החצר למבוי ומדוע?

ת. **לגבי להוציא כלים ששבתו בבית לחורבה** כשבעל חורבה לא השתתף עם בני המבוי – משמע **מרש"י** [עד. ד"ה הכא נמי] שאף ר' יוחנן שמתיר הוצאת כלים מחצר למבוי – **אוסר**

¹⁵²² ויל"ע לשמואל כמה בתים צריך שיהיו בחצר ועי' רש"י דכתב על דברי שמואל בית אחד וחצר אחת - בית בלא חצר, וחצר שבית אחר פתוח לה. **עכ"ל** ומשמע שקת שסגי בבית אחד ובפי' רבינו ישמעאל בן חכמון בדף עג: [מובא בקובץ שיטות קמאי] כתב בהדיא "שבית אחד פתוח לה" עי"ש ונראה שזו גם כוונת רש"י וצ"ע.

¹⁵²³ ובריי"ף כתב שהודה לו והיינו שהבין שזו מסקנת הגמ'.

¹⁵²⁴ בב"י הביא רק את דברי ר' נחמן וכלל לא הביא את מחלוקת האמוראים בסוגיין בזה וצ"ע. ועכ"פ **להלכה** – אכן פסקו הרי"ף הרא"ש והרמב"ם כדברי רב ור' נחמן ויל"ע בזה דהא קי"ל כהמיקל בעירוב אפי' יחיד נגד רבים ועי' **שו"ת הרשב"א** חלק ה סימן רב שכתב וז"ל ואף על גב דקי"ל הלכה כדברי המיקל בעירוב הכא מחיצות נינהו. ועוד דשאני הכא דפסק ר"נ הכי וקי"ל כוותיה דבתרא הוא. ועוד דמלישנא דקאמר ר"נ נקטינן, משמע דפשיטא להו דהכי הלכתא. ואף על פי שר' חננאל ז"ל פסק כר' יוחנן אנו אין לנו אלא כדברי הרי"ף ז"ל שפסק כרב וכן פסקו רוב הפוסקים. וכ"נ לי עיקר וכמו שכתבתי עכ"ל.

הוצאת כלים מבוי לחורבה וז"ל רש"י דלא גזור דילמא אתי לאפוקי מאני דחצר לחורבה דרך מבוי, והרי רשות אחרת היא, שיש לה בעלים, ובמבוי לא נשתתפו [פ"י עם בעל החורבה] שהרי אינה אוסרת עכ"ל ומשמע שאסור להוציא כלים מהבית לחורבה.

לגבי להוציא כלים ששבתו בבתי החצר למבוי – הגמ' אומרת שר' יוחנן שמתיר את המבוי הנ"ל בלחי ולא מצריך תיקוני חצר - מתיר להוציא כלים מהבית שחצר למבוי גם כשבעל החורבה לא עשה שיתופי מבואות ולא חייש ר' יוחנן דלמא יוציא מבתי החצר לחורבה ור' יוחנן לשיטתו שמתיר להוציא כלים ששבתו בחצר המעורבת לחצר אחרת ולא גזור דלמא יוציא גם את כלי הבית לחצר אחרת ¹⁵²⁵ וה"ה שמתיר גם להוציא כלי הבית למבוי ולא גזר שמא יוציאם לחורבה.

הערה: נחלקו רש"י ותוס' מה הדין בכלים ששבתו בחצר [ולא בבתי החצר] או במבוי לר' יוחנן - האם אסור להוציאן לחורבה שהרי היא רשות אחרת ולא השתתפה במבוי - זו דעת רש"י ¹⁵²⁶ **ואילו דעת תוס'** [עפ"י הסבר הריטב"א בדבריהם] שכלים ששבתו בבית – אכן לר' יוחנן אסור להוציאם לחורבה דחורבה הווי כחצר שאינה מעורבת. אבל כלים ששבתו בחצר או במבוי - שרי לר' יוחנן להוציאם לחורבה.

¹⁵²⁵ **יש להקשות** וכי לרב - שגזור שאסור להוציא כלי חצר המעורבת לחצר אחרת שמא יוציא כלי הבית לחצר אחרת - יהא אסור להוציא מבית לחצר שיש בה בית תבן דלמא יבוא לטלטל לבית התבן [כשבית התבן לא השתתף בעירוב]?! דלא מסתבר שרב ס"ל כר"מ [לעיל עב:] שבית התבן אוסר דהא רב עצמו הסביר לעיל [עג.] מהי מקום דירה שעליו דיבר רבי יהודה [ואמר שזה מקום פיתא] משמע דהכי ס"ל לרב כרבי יהודה שרק מקום דירה אוסר **עוד יל"ע** דמשמע בגמ' שאם יעשה למבוי זה תיקון חצר דהיינו ב' לחיים או פס ד' - מודה רב דשרי להוציא מהבית שבחצר למבוי דהכל חשיב חצר אחת - וקשה אמאי כשיעשה תיקון חצר לא חושש רב שיוציא מהחצר לחורבה וי"ל שרק אם החורבה נותנת למבוי דין מבוי שניתר בלחי וקורה - סובר רב דיש לחוש שיוציאו מהמבוי לחורבה דאנשים יחשבו שיש לחורבה שם בית מחמת שבגללה המבוי ניתר בלחי וקורה ויאמרו האנשים שאי שרי להוציא מהחצר למבוי - עכ"ח שבעל החורבה השתתף בשיתופי מבואות עם בעל החצר - וא"כ שרי גם לטלטל מהבית שבחצר לחורבה אבל אי נתיר את המבוי רק בתיקוני חצר - אדרבה יבינו האנשים שאין לחורבה שם בית ואינה משתתפת במבוי ואסור להוציא מהמבוי לחורבה ולפי זה מיושבת גם השאלה ה **כנלענ"ד וצ"ע**.

¹⁵²⁶ וכ"כ הריטב"א להדיא בדעת רש"י וז"ל "פירש רש"י ז"ל דהא ודאי אף לר' יוחנן אסור להוציא מן החצר לחורבה שהרי החורבה לא נשתתפה במבוי מכיוון שאינה אוסרת במבוי שאינו אוסר אלא בית דירה" וכ"כ אבן העזר שסו ג בדעת רש"י וז"ל "שכתב רש"י בעירובין דף ע"ד [ע"א ד"ה הכא] גבי חורבה דלא דרו בה בעלים כתב, אף על גב דדירה בלא בעלים אין אוסרת, היינו דאין אוסרת על בני החצר להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר, אבל להוציא ולהכניס מחורבה זו לחצר ודאי מכל מקום רשות אחרת היא ואסורין להכניס ולהוציא מחצר לתוך החורבה או להוציא מחורבה לחצר, דהא כיון דהחורבה אין אוסרת עליהם לא עירבה עמהם ולא נתנה להעירוב, ועל כן אסורין להוציא ולהכניס לתוכה, עד כאן דברי רש"י שם" ע"כ דברי אבן העזר.

ותוס' גורסים בדברי הגמ' בדעת ר' יוחנן "לא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחורבה".

להלכה - מרן [שסג כו] פסק כרב שכדי להתיר מבוי בלחי וקורה בעי' שיהיו ב' חצרות פתוחות לתוכו ובכל חצר - ב' בתים [ועי' בתשובה שלפני התשובה הקודמת מה שכתבתי **להלכה** ובהערה שם] אמנם במחלוקת רב ור' יוחנן אי גזרי בכלים ששבתו בחצר המעורבת שלא להוציאם לחצר אחרת אטו כלי הבית - בזה פוסק מרן כר' יוחנן שלא גזרו ושרי להוציאם לחצר אחרת.

ולגבי מחלוקת רש"י ותוס' בדעת ר' יוחנן אי מתיר להכניס כלי חצר לחורבה שבעליה לא עירב עם בני החצר [זו דעת תוס'] או שאוסר [זו דעת רש"י] - עי' **ביאור** "ל ש"ע ג [ד"ה וביניהם] שמביא שנחלקו בזה עוד ראשונים מלבד רש"י ותוס' וסיים הביאור "ל וז"ל ולפלא על השו"ע שלא הביא דעתו בזה ואפשר מדסתם ולא חילק [היינו שהתיר להכניס לחורבה ולא חילק אם החורבה של בעלי החצר שעירבו או של אחרים שלא עירבו] משמע ג"כ דבכל גווני שרי ובלבוש פסק בהדיא דמותר אפילו ביש להן בעלים [היינו שלא עירבו] וכן פסק הגר"ז **עכ"ל הביאור** "ל ומשמע שאפי' כלי הבית מותר להכניס לחורבה וצ"ע דאת זה גם תוס' אסרו.

ש. מה הפירוש בדברי רב "מבוי שצידו האחד נכרי וצידו השני ישראל – אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי" ומה הטעם בדין זה? ומה הדין כשיש פתחים מבית לבית האם דינם שווה לדין חלונות?

ת. בהסבר דין רב: פרש"י דאיירי שיש ב' חצרות פתוחות למבוי – באחת גר גוי ובשניה יהודי ולבית של היהודי צמוד בית של יהודי אחר שאינו פתוח לחצר אלא לרה"ר אבל יש חלון בין ב' הבתים כך שאפשר להעביר חפצים מבית א' לבית ב' דרך החלון. ואמר רב שב' היהודים אינם רשאים לערב ביניהם בשביל להעביר חפץ לבית שבחצר ומשם למבוי.

והטעם בדין זה – הייתה ס"ד לאביי לומר שאיירי כשהכשיר את המבוי בלחי וקורה וסובר רב שכיוון שדירת נכרי לאו שמה דירה – א"כ חשיב שיש רק חצר אחת שפתוחה למבוי ובכה"ג אין המבוי נותר בלחי וקורה¹⁵²⁷. ולס"ד הזו מה שאמר רב שאין רשאים לעשות

¹⁵²⁷ וא"ת אי משום הא אמאי נקטה בכה"ג [היינו שיש בתים שחלונותיהם פתוחים לבית הישראל] לימא בהדיא מבוי שאין בו אלא חצר אחת של ישראל וחצר אחת של גוי אין מערבין אותו, **תירצו בתוספות** דמילתא אגב אורחיה אשמעינן דאילו הייתה חצר של ישראל במקום חצירו של גוי, שהיו מערבין אותו, ואף על פי שאין בחצירו של זה הישראל האחר אלא בית אחד היו מערבין הוא ושכניו דרך חלונות ויצטרף הוא לעירוב ההוא לעשות שני בתים לחצר הזאת ויוכלו לערב עמו את המבוי להתירו דרך פתחים [ריטב"א] ויל"ע אי ר' יוסף שמעמיד שחידושו של רב הוא שאין עושין יחיד במקום נכרי - יסכים אם אביי שבמקום ששרי לערב [וכגון ששכרו רשות מהגוי עי' הערה ג' שבסוף התשובה] - יחשב הבית המערב יחד

עירוב – היינו בשביל להוציא למבוי שיש בו לחי וקורה אבל לערב בשביל להוציא לחצר – שרי ואפי' אם יש גוי עם היהודי בחצר וכמו כן במקרה שיש למבוי תיקון חצר [דהיינו ב' לחיים או פס ד' או צוה"פ] – רשאים להוציא למבוי אפי' שיש גוי במבוי או בחצר.

אולם רב יוסף אמר לו שרב אוסר גם לערב כדי להוציא לחצר כשדר גוי עם היהודי בחצר וטעם האיסור – כדי שיהא היהודי יחיד, ויירא מן הנכרי שלא יהרגנו ויצא. ואנו מעוניינים שיעזוב היהודי את החצר כדי שלא ילמד ממעשי הגוי וכמובן שלר' יוסף רב אוסר גם כשיש למבוי תיקון חצר דאין האיסור מחמת שאין המבוי נותר בלחי אלא מחמת טעם אחר – שלא יגרום ליהודי לא לפחד לגור עם הגוי בחצר. ולרב יוסף האיסור הוא בין אם הגוי דר עם היהודי בחצר ובין אם הגוי דר עם היהודי במבוי ועי' הערה ה' שבסוף התשובה.

ולגבי לערב כשיש גוי בחצר ויש היו שני בתים של יהודים בחצר וכן לגבי מה הדין כשיש פתחים [ולא חלונות] מבית שמחוץ לחצר לבית שבחצר – עי' הערה א' שבסוף התשובה

הערה א: לגבי אי היה פתח – ולא חלון – בין הבית שמחוץ לחצר לבית שבחצר – משמע מרש"י שאין הבדל וג"כ אסור לערב בכה"ג דכתב רש"י [עד: ד"ה אמר רב] "להכי נקט חלונות – שאין דרך בני אדם לעשות פתחים גדולים מבית לבית" ומשמע דאם עשו פתחים – דינם שווה שאין לערב אבל דעת ר"י [מובא ברא"ש סימן כא ובריטב"א עה. ד"ה ור"י] כתב בשם ר"י שלדעת ר' יוסף שהאיסור לערב הוא כדי שלא לעשות יחיד במקום נכרי – איירי רק בחלונות ולא בפתחים דאם היה פתח ביניהם מותר לערב דרך פתח שאפילו בלא עירוב אינו חשוב בעצמו שהוא יחידי ולא יברח כי הוא בטוח בישראל חברו זה, דגוי מרתת להזיקו ואמר השתא נפיק ואתי וחזי ליה עכ"ל¹⁵²⁸ ומסתבר דלר"י גם בכה"ג שיש פתח בין הבתים – לא בעי שכירות מהגוי דאי בעיא שכירות א"כ פשיטא שמערבין דלא גרע מבי בתים הפתוחים לחצר ששרי אם שכרו וצ"ע בזה וכתב הריטב"א שלפי דברי ר"י הנ"ל ה"ה לר' יוסף אם היו ב' בתים של יהודים בחצר ולאחד מהם היה בית מאחוריו הפתוח לחצר אחרת וחלון ביניהם – שרי לערב דרך החלון דהא אין זה "עשיית יחיד במקום נכרי" דהא איכא ב' בתים של ישראל בחצר וגם ללא העירוב לא מרתת.

הערה ב: מה שכתבתי בדעת ר' יוסף שרב אוסר לערב כדי להעביר כלים מבית לבית ומשם לחצר – כ"כ רש"י [ד"ה א"ר אפילו חצר]¹⁵²⁹ וכתב בביאור הלכה [שפב יט] דמשמע

עם הבית של היהודי בחצר כב' בתים לגבי להתיר את המבוי בלחי.

¹⁵²⁸ ועי' תוס' [עד: ד"ה מבוי] שכתבו טעם אחר בשם ר"י ועי' מהרש"א שהק' עליהם ומביא את דברי ר"י המובאים ברא"ש וכתב שכ"כ גם המרדכי.

¹⁵²⁹ ויל"ע לדעת ר' יוסף שאף לחצר אוסר רב – מדוע אמר רב שאין מערבין דרך חלונות להתירו דרך פתחים למבוי – הרי אפי' לחצר אסור [ולפי הריטב"א המובא בהערה שבסוף התשובה קשה אף יותר שהרי הוא אוסר אף להעביר כלים מבית לבית וא"כ מדוע רב הזכיר להוציאם למבוי] ועי' רשב"א בעבוה"ק [בית נתיבות ד ג ס"ק קטז] שאכן אוסר רק להעביר כלים כדי להוציאם למבוי אך דברי רש"י

מרש"י שאם מערבין רק כדי להוציא כלים מבית לחברו ולא לחצר – שרי דגם השתא מסתפי ישראל לדור שהרי בחצר הוא יחיד תמיד במקום עכו"ם וכ"פ **הרשב"א** [עבוה"ק בית נתיבות ד קטז] אבל **הריטב"א** כתב אפילו בלא היתר הוצאה דרך פתחים למבוי אלא לערב החצרות לבדם הוא אסור עכ"ל ומשמע שהריטב"א אוסר אפי' להוציא מבית לבית ולא רק להוציא לחצר **עכ"ד הביאווה"ל** [דלשון "לערב החצרות" היינו לערב הבתים שנמצאים בחצר].

הערה ג: כתב הביאווה"ל [שפב יט ד"ה כדי] שנחלקו ראשונים אי כששוכר היהודי שבחצר מהגוי – זה מתיר לערב דרך חלונות. **הרשב"א** [עבוה"ק בית נתיבות ד קטז] סובר שכן. דלא החמירו בחלונות יותר מבב' בתים שגרים בחצר עם הגוי [וכנראה שכששוכר היהודי מן הגוי סמכ"י על זה שהגוי לא ירצה להשכיר דחייש לכשפים כדאמר"י בגמ' לעיל סב. וממילא אין צריך לגזור שלא לערב] ולדעתו כל מה שאסר רב לערב דרך חלונות זה רק ביחיד שאינו שוכר וכראב"י שאמר שיחיד א"צ לשכור אבל אם היחיד שוכר – שרי לערב עמו כדי להוציא לחצר ואילו **התוס'** [עד: ד"ה מבוי] לחד תירוצא והריטב"א [עד: ד"ה מבוי] לחד תירוצא מחמירים [דהיינו שהם מעמידים בחד תירוצא את סוגיים בששכרו בעלי הבתים (המערבים דרך החלונות) מהגוי ואעפ"כ אוסר רב לערב דרך חלונות] וכתב הביאווה"ל שבספר **גאון יעקב** הסכים מסברא להתיר בשכירות **עכ"ד הביאווה"ל** ויש להוסיף **שהתוס' והריטב"א בתירוצם השני** כתבו שסוגיין אזלא כראב"י דאיירי שהיחיד אינו שוכר ולפי זה יתכן שסוברים כהרשב"א שכששוכר שרי לערב דרך חלונות.

הערה ד: נחלקו **תירוצי התוס'** [עד: ד"ה מבוי] האם ר' יוסף מסכים לדעת אב"י [בסלקא דעתך של אב"י] שאין דירת נכרי שמה דירה לגבי להחשיב שיש במבוי ב' חצרות שיהא סגי למבוי בתיקון מבוי ולא יהא צריך תיקון חצר, **לתירוץ א'** בתוס' – הוא מסכים ולתירוץ ב' – אינו מסכים וסובר שיש לדירת גוי שם דירה לגבי זה וכן פסק **הרא"ש** [סימן כא].

הערה ה: מה שאמר רב "מבוי שצידו אחד ישראל וצידו השני גוי" שהישראל חשיב יחיד במקום גוי – **כתב ר"י בתוס'** שאיירי אפי' שבחצר של הישראל היו הרבה בתים שמ"מ כיוון שהם בחצר אחת – חשיבא לגבי המבוי שהם יחידים במקום גוי וכמו שלגבי חצר שיש בה בית אחד של יהודי – חשיב היהודי יחיד במקום נכרי אף אם גרים בבית הרבה יהודים. **עכ"ד ר"י**. ובפשטות לפי ר"י האיסור בכה"ג לערב דרך חלונות לחצר – היינו שחצר אחרת תערב עם חצר זו ואין הכוונה שבית פרטי יערב עם בית בחצר זו דהא מסתבר שכמו שאם יש בית של גוי בחצר בעי' ב' בתים של ישראל כדי שהישראל לא יפחד לגור שם – א"כ ה"ה כשיש חצר של גוי שבמבוי בעי' ב' חצרות של ישראל כדי שהישראל לא יפחד לגור שם וכן משמע מדברי **המשנ"ב** [שצ ס"ק ב] על מש"כ מרן "מבוי שצדו א' אינו יהודי וצדו א'

ישראל, ובית של ישראל אחר אצלו פתוח לרשות הרבים ולא למבוי וחלון בינו לבין ישראל הדר במבוי" כתב המשנ"ב "בית של ישראל אחר - ר"ל חצר" עכ"ל והיינו כמו שכתבתי.

להלכה – פסק מרן [שפב יט] **כמסקנת ר' יוסף** שבבית של יהודי בחצר עם הגוי אסור לערב עם הבית שבחצר כדי להוציא הכלים לחצר וכן פוסק [בסי' ש"צ סעיף א] לגבי בית של יהודי במבוי עם הגוי ודייק **הביאווה"ל** [בסימן שפב סעיף יט] מדבריו שרק כדי להוציא כלים לחצר אסור לערב אבל לערב כדי להוציא כלים מבית לבית – שרי¹⁵³⁰ וזה כדברי רש"י והרשב"א בהערה ב' שבסוף התשובה

ובהמשך דבריו שם דן הביאווה"ל לגבי אי מהני שכירות מהגוי בשביל לערב [עי' הערה ג' שבסוף התשובה] והיינו כדי לטלטל לחצר ולמבוי דהא מבית לבית התיר הביאווה"ל גם ללא שכירות. ומשמע שמסיק כדעת הגאונים שמותר.

ובמחלוקת רש"י ור"י כשיש פתחים בין בית לבית שהבאתי בהערה א' – פסק מרן בסתמא להקל ובי"א הביא דעת המחמירים ופסק **במשנ"ב** [ס"ק סט] כי"א הנ"ל וכתב **בשעה"צ** שזה משום שדעת רש"י לאו יחידאה, שהרב רבנו יהונתן והאור זרוע והרשב"א בעבודת הקודש מסכימים לדעתו, אכן בחידושו מצדד לשיטת הר"י וכן הריטב"א שם, וצריך עיון **עכ"ד השעה"צ** ויש להוסיף שגם הרא"ש דעתו כר"י.

ובמחלוקת תירוצי התוס' שהבאתי בהערה ד' גבי אי דירת גוי חשיבא דירה לגבי להתיר מבוי בלחי וקורה - פסק מרן [שסג כו] **כדעת הרא"ש** שהבאתי בהערה שם שלגבי היתר לחי במבוי - חשיבא דירת בגוי דירה.

מהמשנה דף עה. עד סוף הפרק.

ש. שתי חצרות זו לפניו מזו ויש לפנימית דריסת רגל בחיצונה – מה הדין כשעירבו יחד וכשכל אחת עירבה בנפרד וכשהפנימית עירבה והחיצונה לא וכשהחיצונה עירבה והפנימית לא ומדוע?
ת. הדין הוא כדלהלן:

כשעירבו תרווייהו יחד – שתייהן מותרות דהא עירבו יחד.

כשכל אחת עירבה בנפרד – פנימית מותרת בעצמה לכו"ע שהרי עירבה ולגבי החיצונה – נחלקו ת"ק וחכמים עם ר"ע לת"ק וחכמים – חיצונה מותרת דהא עירבה **ולר"ע** – אסורה

¹⁵³⁰ ומסתבר לפי זה שבהיכי תמצי שאיירי בסימן שצ – שהישראל בחצר אחת והגוי בחצר אחרת באותו מבוי – הא דלא מהני עירוב זה כדי להוציא למבוי אבל לחצר של ישראל שרי וכמו לגבי הוצאה מבית לבית כשיש גוי בחצר שהתיר הביאווה"ל - כך היא הוצאה מבית לחצר כשיש גוי בחצר אחרת במבוי כנלענ"ד וצ"ע.

אא"כ עשתה הפנימית "דקה" - ופרש"י דהיינו דלת קטנה בפתחה¹⁵³¹ - וסילקה עצמה מהחיצונה דאז החיצונה מותרת¹⁵³². אבל כל עוד לא עשתה דקה – החיצונה אסורה דכיוון שלפנימית יש דריסת רגל בה – אינה ניתרת אא"כ עירבה יחד עם הפנימית ות"ק וחכמים ס"ל שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת.

כשהפנימית עירבה והחיצונה לא – פנימית לכו"ע מותרת וחיצונה לכו"ע אסורה.

כשהחיצונה עירבה והפנימית לא – הפנימית לכו"ע אסורה ולגבי החיצונה – נחלקו תנאים: ת"ק ור"ע – אוסרים דבכה"ג שהפנימית היא רגל האסורה במקומה – מודה ת"ק לר"ע שפנימית אוסרת על החיצונה¹⁵³³ ודעת חכמים – שהחיצונה מותרת דס"ל שאף רגל האסורה במקומה אינה אוסרת.

הערה: כתבתי את המחלוקת כהסברו של **רבין בשם ר' ינאי** בגמ' שאומר שדעת ת"ק היא דעה אמצעית בין ר"ע לחכמים [כי לר"ע כל רגל אוסרת ולחכמים כל רגל אינה אוסרת ולת"ק רגל המותרת אינה אוסרת ורגל האסורה אוסרת] וכך היא מסקנת הגמ' אבל ר' דימי אמר בשם ר' ינאי שאין דעה אמצעית אלא יש רק דעת ר"ע שכל רגל אוסרת ודעת חכמים שכל רגל אינה אוסרת ודעתו של רב דימי נדחתה דמוכח ממתני' שיש דעה שרגל המותרת אינה אוסרת ורגל האסורה אוסרת.

להלכה – פסק **מרן** [שעח ב] כת"ק ומקורו מהרא"ש [כא] והרמב"ם [ד כג] שפסקו כמותו **ולשון הרא"ש** היא וקי"ל כדברי המכריע. וכן מוכחא סוגיא דכולה פירקין. עכ"ל והיינו דאף דחכמים מקילין יותר והרי קי"ל כהמיקל בעירובין – מיהו הכלל שהלכה כהמכריע [שאותו אמר רב במס' שבת לט:] עדיף על הכלל שהלכה כהמיקל בעירוב ומה גם שהכי מוכח בכוליה פירקין¹⁵³⁴.

¹⁵³¹ וכתב המרומי שדה וז"ל "לענ"ד נראה לבאר, שיש לו פתח גדול כנהוג בחצרות ובמבואות, וסוגרה בשבת [היינו להוצאת חפצים] ולצורך הילוך עושה פתח קטן בתוך הדלת הגדול כנהוג, ובזה מיחד דשא ומשתמש בפני עצמו עכ"ל ועי' **תוס'** לעיל נט: ד"ה דעבוד שפי' שדקה היינו מחיצה גבוה ד"ט כגון איצטבא עכ"ל תוס' וכ"פ **הר"ח והרי"ף** שם שדקה היינו איצטבא. ונראה שגם לשיטתם האצטבא נעשה לשם סילוק נשיאת משאות.

¹⁵³² הגמ' אומרת א"ז בשיטת ר' דימי א"ר ינאי אבל בפשיטות זה נכון גם לשיטת רבין א"ר ינאי.

¹⁵³³ וכתב הריטב"א שהא דרגל האסורה אוסרת היינו בשלא עשתה דקה. אבל אם עשתה דקה אינה אוסרת דכיון דדקה משום סילוק הוא דנסתלקה מכאן אפילו ברגל האסורה נמי, ¹⁵³⁴ ויל"ע בזה דכתב מהר"י קורקוס [תרומות יג ו] שאפשר דלא פסקין כדברי המכריע אלא שמכריע בין יחיד ליחיד ומשום דבכל פלגא הוו שנים לגבי אחד אבל כשנחלק יחיד עם רבים כי הכא אפשר שלא נפסוק בזה במכריע עכ"ל וא"כ אם אמרי' שכלל שהלכה כהמיקל בעירוב עדיף על הכלל שהלכה כרבים [עי' גמ' לעיל מו.] א"כ כ"ש שלגבי הכלל של הלכה כהמכריע נאמר שהלכה כהמיקל בעירוב עדיף וצ"ע מיהו הרא"ש הוסיף ואמר שכוליה פירקין מוכחא שרגל האסורה במקומה אוסרת והיינו דברי אביי ורבא לעיל סו: ב' חצרות זו לפניו מזו מתוך שאוסרין וכו' ופרש"י דהוא רגל האסורה במקומה.

ש. מה הדין כשעירבו יחד ונתנו עירובן בחצר החיצונה ושכח א' מבני החצרות ולא עירב – האם ב' החצרות נאסרות מחמת השכחה או רק החצר שבה שכח אחד לערב נאסרת ומדוע?

ת. אם שכח אחד מהפנימית – הפנימית אסורה כי אחד מהם לא עירב ולגבי החיצונה – נחלקו תנאים: לדעת ת"ק ור"ע – גם החיצונה אסורה כי הפנימית היא רגל האסורה במקומה ולדעת חכמים – החיצונה מותרת כי רגל האסורה במקומה אינה אוסרת.

אם שכח אחד מהחיצונה ולא עירב לכו"ע שתיהן אסורות החיצונה – כי א' מהם לא עירב והפנימית – כי העירוב שלה נמצא בחיצונה שנאסרה.

הערה: למ"ד מבטלין מחצר לחצר יכול זה ששכח לבטל רשותו לשאר בני החצרות ואז תרוויחו יהיו מותרות.

להלכה - הלכה כת"ק ע"י תשובה הקודמת.

ש. ומה הדין אם נתנו את עירובן בפנימית ושכח אחד מבין ב' החצרות לערב ומדוע?

ת. אם אחד מבני הפנימית שכח – ב' החצרות אסורות. הפנימית – דהא לא עירבה והחיצונה – מחמת ב' סיבות: א' – כי הפנימית היא רגל האסורה במקומה [וסיבה זו הינה רק לת"ק ור"ע אבל חכמים מתירים ברגל האסורה במקומה] ב' – כי העירוב של החיצונה נמצא בפנימית שנאסרת.

ואם אחד מבני החיצונה שכח – החיצונה נאסרת לכו"ע דהא אחד מהם לא עירב ולגבי הפנימית – נחלקו ת"ק ור"ע בברייתא לר"ע – אף הפנימית נאסרת עד שהחיצונה תבטל את רשותה לפנימית כי ברגע שעירבה איתה היא הרגילה אותה לתוכה והיינו שנתנה לחיצונה דריסת רגל ועל כן היא אוסרת את הפנימית ודעת ת"ק אין הפנימית נאסרת דבכה"ג שהחיצונה נאסרת בטל השיתוף בעירוב שעשתה הפנימית עם החיצונה דאומרת הפנימית לחיצונה לתיקוני שיתפתיך ולא לעיוותי ועל כן אין לחיצונה דריסת רגל ואינה אוסרת.

ואומרת הגמ' שר"ע לא מקבל את דברי ת"ק שהפנימית אומרת לחיצונה לתיקוני וכו' – כי החיצונה יכולה לבטל רשות לפנימית¹⁵³⁵

ולגבי מה יענה ת"ק לר"ע אמאי לא תבטל חיצונה את רשותה לפנימית אומרת הגמ' שזה תלוי במחלוקת שמואל ור' יוחנן אי מבטלים רשות מחצר לחצר – לשמואל שסובר שבדרך כלל אין מבטלין רשות מחצר לחצר - ס"ל לת"ק שאין מבטלין מחצר לחצר ור"ע סובר

¹⁵³⁵ ויל"ע בזה אמאי זו סיבה שבגללה לא יכולה הפנימית לומר לחיצונה לתיקוני וכו'.

שבכה"ג שיש ב' חצרות שאסרי אהדדי אמרי' ביטול מחצר לחצר ור' יוחנן שסובר שבדרך כלל מבטלין רשות מחצר לחצר – ס"ל לת"ק שבכל זאת כיון שעד שיבטלו רשות אוסרות זו על זו – לכן משתמשים בסברא של לתיקוני וכו' כדי שלא יאסרו כלל.

להלכה – במחלוקת ת"ק ור"ע הלכה כת"ק כמו שכתבתי בתשובה לעיל. **במחלוקת שמואל ור' יוחנן** אי מבטלי מחצר לחצר – הלכה כר' יוחנן [שו"ע שפא ב] שאפשר לבטל מחצר לחצר.

ש. במקרה שחצר נאסרת מחמת ששכח אחד בחצר אחרת ולא עירב [וכדלעיל בתשובה הקודמת] האם יכול השוכח לבטל רשותו לב' החצרות ובכך להתיר הטלטול בהם?
ת. לר' יוחנן – שרי. דהא לדעתו שרי לבטל מחצר לחצר [אלא שלדעת ת"ק במקרה שא' מהחיצונות שכח - יכולה הפנימית לאחודי דשא ולומר דל אנת ודל ביטולך] **לשמואל** שאומר בדרך כלל שאין ביטול מחצר לחצר – אומרת הגמ' שלדעתו לר"ע יכולין לבטל מחצר לחצר בגלל שאוסרין אלו על אלו ובדעת ת"ק לא איתפריש.

ש. ב' חצרות זו לפניו מזו והיה גר אחד בחיצונה ואחד בפנימית ויש לפנימית דריסת רגל בחיצונה – האם צריכים לערב ומה הדין אם לא עירבו?
ת. במשנה כתוב שא"צ לערב – וזה כדעת ת"ק וחכמים שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת. אבל ר"ע ס"ל שצריך לערב כי רגל המותרת במקומה אוסרת ואם לא עירבו – הפנימית מותרת והחיצונה אסורה.

ש. היו ב' אנשים בחיצונה ואחד בפנימית – האם אנשי החיצונה צריכים לערב יחד עם האיש הדר בפנימית ומה הדין אם לא עירבו עמו אלא עירבו רק לעצמם?
ת. לחכמים – אינן צריכים לערב עמו דהא אפי' רגל האסורה אינה אוסרת וכ"ש כאן שזה רגל המותרת.

לר"ע – וודאי צריכים לערב עמו דאם לא עירבו - חיצונה אסורה דדריסת רגל של הפנימית אוסרתה.

לת"ק – נחלקו אמוראים: דעת ר' אדא בר אבהו שצריכים לערב עמו ואם לא עירבו עמו אלא עירבו רק לעצמם - **נאסרין** בטלטול משום **ש"אני קורא בהם רבים בחיצונה** דהיינו שיש קול שיש רבים בחיצונה **ופרש"י** שגזרי' משום רבים בפנימית **עכ"ל** והיינו שחיישינן שאם נתיר שנים בחיצונה וא' בפנימית - **יבואו להתיר את החיצונה גם אם יהיו שניים בפנימית שלא עירבו ביניהם** - שאז הפנימית היא רגל

האסורה במקומה ואוסרת את החיצונה ¹⁵³⁶ ודעת שמואל שא"צ לערב דס"ל שרגל המותרת אינה אוסרת ולא גזרינן אטו רבים ובגמ' מסביר ר' אלעזר את טעמו של שמואל שלא גזרינן – דאם אנשים יחשבו שיש שניים בפנימית – מסתמא יחשבו שהם עירבו ביניהם והם רגל המותרת במקומה ולכן לא אוסרים על החיצונה ולא יחשבו שרגל האסורה במקומה לא אוסרת.

הערה: הסברתי את דברי ר' אדא בר אהבה ע"פ רש"י שאירי שיש רק שתי חצרות – וב' אנשים בחיצונה וא' בפנימית אולם הר"ח והרי"ף מסבירים את דברי ר' אדא בר אהבה שאירי שיש ג' חצרות זו לפניו מזו והפנימית פתוחה לאמצעית שפתוחה לחיצונה ולכולם יש דריסת רגל בחיצונה ובכל חצר יש אדם אחד – דבכה"ג אומר ר' אדא בר אהבה שהחיצונה אסורה משום שיש רבים [היינו ב' אנשים מלבד בעל החצר] שדורסים בה וזה למרות שהשניים הפנימיים שדורסים בה – כל אחת מהם היא רגל המותרת במקומה ועל זה חולק שמואל ואומר שכיוון שאין שניים באותה חצר שאוסרין זה על זה אלא כל אחד מהשניים הוא בחצר אחרת והוא כל אחד רגל המותרת – אינם אוסרים על השלישי עכ"ד **וכתב הב"י** שכך מסביר הרמב"ם. והוסיף הב"י שהרמב"ם מודה לרש"י בדין – שאם יש שניים בחיצונה ואחד בפנימית – השניים מותרין אם עירבו ביניהם – ורק מעמיד את הגמ' בציוור אחר.

להלכה – פסק מרן [שעח ד] כשמואל לפי פרש"י ובסעיף ה' פסק כשמואל לפי הר"ח הרי"ף והרמב"ם.

ש. היה נכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה – האם צריכין לשכור רשות מהגוי או יכולים ב' הישראלים לערב בפני עצמם? ומדוע?

בגמ' אמר ר' אלעזר "נכרי הרי הוא כרבים" והיינו דאף שמעיקר הדין הוא "רגל המותרת במקומה" שהרי הגוי אינו צריך לערב – זה נחשב כאילו גרים בפנימית ב' ישראלים שלא עירבו שאז הם רגל האסורה במקומה ואוסרת את החיצונה וטעם הדבר – פרש"י [ד"ה מפעא] דמאן דלא ידע שהוא דר שם יחידי סבר דאין דריסת הרגל אוסרת, אי נמי: עירוב

¹⁵³⁶ ועיי' **תוס'** [ד"ה ואני] שהחשש הוא מפני הרואים שיחשבו שיש שניים בפנימית ולא עירבו וילמדו מכך שכשיש שניים בפנימית שלא עירבו אינם אוסרים על החיצונה ואולי זו גם כוונת רש"י שהחשש הוא מפני הרואים ולא שהחשש שבחצר הפנימית הזו יגורו ב' אנשים אולם עיי' גאון יעקב שפ"י שלרש"י החשש הוא שיהיו בפועל שניים בפנימית ולא יעירבו ביניהם ויבואו להתיר את החיצונה **ויל"ע** לפירוש תוס' – למה יחשבו אנשים שהשניים שבפנימית לא עירבו הא זה אוסר עליהם את הטלטול בחצרים? **ונראה לומר** שס"ל לר' אדא בר אהבה שלעירוב יש קול [היינו שזה מתפרסם שעירבו] ואילו היו שניים מערבין בפנימית – היה נודע שעירבו וכ"מ מתוס' הנ"ל שכתבו וז"ל "כשיש שנים בפנימית ועירבו לא גזרינן אטו לא עירבו דעירבו אטו לא עירבו לא גזרינן אבל כשיש אחד בפנימית ולא עירבו יסברו שהם שנים כמו בחיצונה והרי לא עירבו".

של פנימיים וחיצונים מועיל במקום נכרי בלא שכירות. עכ"ל ועי' הערה 1537.

להלכה – פסק מרן [שפב יז] כר' אלעזר.

ש. היה גוי אחד בפנימית וישראל אחד בחיצונה – האם מותר ליהודי לטלטל בחיצונה ללא שכירות?

ת. על דברי ר"א "נכרי הרי הוא כרבים" כתב רש"י וז"ל והא ליכא למימר דביחיד בחיצונה אסר - דהשתא אפילו דר עמו בחצר עצמה, הא קיימא לן כר"א בן יעקב דאמר עד שיהיו שני ישראלים אוסרין זה על זה, דריסת רגלו לא כל שכן דלא אסרה עכ"ל וא"כ לדעת ראב"י אין לאסור ומשמע דאפי' לר"ע שאמר שרגל המותרת אוסרת – כאן זה קל מרגל המותרת כי נכרי הגר עם ישראל בודד – נחשב כדיר של בהמה שלא אוסר אפי' לר"ע.

הערה: הרמב"ם [ד כב] כתב וז"ל היה אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו אינן צריכין לערב אלא כל אחד מהן משתמש בכל חצירו, ואם היה גוי בפנימית אף על פי שהוא אחד הרי הוא כרבים ואוסר על החיצונה עד שישכרו מקומו עכ"ל וכתב הב"י [שפב יז] שמשמע מהרמב"ם דאף אם גוי אחד בפנימי וישראל אחד בחיצונה – הגוי כרבים ואוסר [דהא הרמב"ם איירי בגוי אחד וישראל אחד] ודלא כרש"י עכ"ד הב"י ועל קושיית רש"י למה נאסור הרי אפי' כשהגוי דר עמו יחד מתיר ראב"י דדינו כדיר של בהמה ובמה חמור מה שהגוי דר בפנימי ויש לו דריסת רגל יותר מאילו דר עמו יחד בחצר – תי' המשנ"ב [בשעה"צ שפב סב] דעיקר הטעם דלא גזרו ביחיד הדר עם העכו"ם אף על גב דאיכא למיחש דילמד ממעשיו, משום דהוא מילתא דלא שכיחא, דמסתפי לדור עמו ביחיד, כדאיתא בש"ס, ובזה שדרים כל אחד בחצר בפני עצמו ואין לו עליו רק דריסת הרגל לא מסתפי כולי האי, ולהכי גזרו בזה שמא ילמד ממעשיו, כיון שעל כל פנים עובר תמיד דרך חצרו עכ"ל.

להלכה – השו"ע [שפב יז] הביא את דברי הרמב"ם [המובא בהערה שבסוף התשובה] בשם "ויש מי שאומר" וכתב המשנ"ב ס"ק נט דמ"מ להלכה לא נקטינן כן כי הרבה אחרונים דחו זה מהלכה:

¹⁵³⁷ וצ"ב לרש"י מה יחשבו אלו שלא יודעים שהגוי דר שם לבד – האם יחשבו שהוא גר שם עם עוד ישראל אחד? – א"כ אכן מדינא אין דריסת רגלם אוסרת לרבנן דר"ע דס"ל רגל המותרת אינה אוסרת דהא הלכה כראב"י דגוי וישראל הדרים בחצר א"צ לערב? ואם יחשבו שהוא גר שם עם ב' ישראלים – א"כ החשש הוא שאנשים יחשבו שגוי הגר עם ב' ישראלים א"צ שכירות [וזה שלא כדין שהרי לדינא כן צריך שכירות] אבל אין זה נוגע לדריסת רגל וצ"ע ועי' ריטב"א שפירש וז"ל דחשבינן ליה כאילו דר עמהם בחיצונה כיון שדריסת רגלו עליהם עכ"ל והיינו שאכן החשש הוא שאנשים יחשבו שהגוי וב' הישראלים גרים יחד ויחשבו שבכה"ג א"צ שכירות מהגוי ואכן לדעת הריטב"א אין זה מטעם שאנשים יחשבו שדריסת רגל אינה אוסרת והביאו במשנ"ב שפב נח [וכתב בשעה"צ שכ"מ מהרמב"ם בפרק ב (הלכה יא) עכ"ד וכוונתו שהרמב"ם שם כתב שזה כאילו גרים שלושתן באותה חצר עיי"ש] אבל המג"א כתב וז"ל וחיישי' שיסברו שבפנימית דרים עוד ישראלים וא"כ ה"ל רגל האסורה במקומה ואוסרת שלא במקומה עכ"ל וגם דבריו צ"ב וכמו שכתבתי על פרש"י – דאם יש כאן גוי וב' ישראלים א"כ אין זה נוגע לדין דריסת רגל וצ"ע.

ש. מה הפירוש "עשרה בתים זה לפנים מזה" ומי מהם צריך להשתתף בעירוב ומי לא ומדוע?
 ת. עשרה בתים זה לפנים מזה היינו בית אחד שיש בו עשרה חדרים [והגמ' קוראת לזה עשרה בתים] שבכל חדר דר אדם אחד ולכל חדר נכנסים דרך חדר שלפניו ורק החדר החיצוני פתוח לחצר.

והדין הוא שלכו"ע שמונת החדרים החיצוניים א"צ להשתתף בעירוב דכיוון שהם משמשים כ"בית שער" לב' החדרים הפנימיים וקי"ל שביט שער א"צ להשתתף בעירוב. והחדר הפנימי – צריך להשתתף בעירוב שכן הוא וודאי לא בית שער ולגבי החדר שלפני הפנימי – נחלקו שמואל ור' יוחנן לשמואל – א"צ לערב דגם הוא חשיב בית שער ולר' יוחנן צריך לערב דס"ל בית שער של יחיד לא שמיה בית שער.

להלכה פסק מרן [שע ז] כר' יוחנן ומקורו מהרא"ש [סימן כב] והרמב"ם [ד ט] שפסקו כך ואע"ג דקי"ל כהמיקל בעירובין וכאן שמואל הוא המיקל – כתב הרא"ש בפרק ב' סימן ד דהואיל ואיתמר [בעירובין מז:]: כללא דשמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן – אף לגבי עירובין אייתנין להאי כללא. עכ"ל הרא"ש.

ש. מה פירוש דברי הגמ' "שתי חצרות ושלשה בתים ביניהן, זה בא דרך זה ונותן עירובו בזה, וזה בא דרך זה ונותן עירובו בזה" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. המקרה המובא בגמ' הוא שהיה בית המחולק לג' חדרים [והגמ' קוראת לזה ג' בתים] שהחדר החיצוני הימני פתוח לחצר הימנית [שבה יש עוד בית שפתוח רק לה] והחדר החיצוני השמאלי – לחצר השמאלית [שגם בה יש עוד בית שפתוח רק לה] ושלושת החדרים פתוחין זה לזה ובכל חדר דר אדם. ובאו אנשים מב' החצרות ושמו את פיתם בבית האמצעי בשביל עירוב ואומרת הגמ' שבכה"ג אין בני ג' החדרים הנ"ל צריכים להשתתף בעירוב שהרי ב' החיצוניים נחשבים בית שער לפנימי והפנימי הוא "בית שמניחין בו עירוב" שא"צ ליתן פת.

ולגבי מה הדין אם לא שמים את העירוב באמצעי – האם תושבי החיצוניים מתחייבים לתת עירוב או שנפטרים מחמת שהם בית שער עיי' הערה¹⁵³⁸.

¹⁵³⁸ כתב הר"ן וז"ל דהכא מיירי כגון שאלו שלשה בתים פתוחין ג"כ לרשות הרבים ובכי האי גוונא אם לא הניחו עירובן באמצעי לא יהיו החיצונים בית שער, משום דלא מיקרי בית שער אלא כשאין [פתח לרה"ר] לבית הפנימי שבית זה נעשה לו בית שער, אבל בית אמצעי זה כיון שהוא פתוח לרשות הרבים אין שנים החיצונים נעשים לו בית שער, אלא מפני שנתנו עירובן בבית אמצעי וגלו בדעתם שקבעו שם שבתתם לאותה שבת מקרי בית שער ואינו אוסר. עכ"ל והיינו דמסוגיין משמע דרק בגלל שנתנו החצרות פיתן בבית האמצעי – נחשבות החיצוניות כבית שער לו וניתרות בעירוב ששמו הבני החצרות בפנימית ואילו היה מדובר שאין לבתים פתח לרה"ר אלא האמצעי הולך לרה"ר דרך החיצוניות – הרי הם היו בית שער לו גם ללא העירוב ששמו בני החצרות באמצעי. ויל"ע דלכאוי י"ל שאילו לא היו

ולגבי מדוע לא מתחייבים בתי השער להשתתף בעירוב מחמת שהם בית שער דיחיד וקיי"ל כר' יוחנן שבית שער דיחיד משתתף בעירוב - ע"י הערה ¹⁵³⁹

הערה: כתבו **תוס'** [עו. ד"ה אמצעי] שכמו שהחדרים חיצוניים נעשים בית שער לחדר הפנימי כששמו בני החצרות את העירוב בפנימי - ה"ה שאם חצר א' תיתן את עירובה בחדר הסמוך לחצר ב' - והיא תצטרך לעבור דרך ב' הבתים שסמוכים לה כדי להגיע לבית שסמוך לחצר ב' ולקחת את העירוב - נחשבים ב' הבתים הסמוכים לחצר א' כבית שער לחדר הסמוך לחצר ב' וניתרים בעירוב ששמו בחדר ההוא. וה"ה אם שמה חצר א' את עירובה בבית אחרים שבחצר ב' - והיא עוברת לחצר ב' דרך ג' החדרים הסמוכים לה - נעשים כל ג' החדרים כבית שער לחצר א' ומותרים בעירוב ששמה בחצר ב'.

להלכה - דין הגמ' ששמו חצרות עירובן בבית האמצעי - נפסק **בשו"ע** שעט א. **והמ"א** שם [ס"ק א ומובא במשנ"ב ס"ק ג] הביא את דברי **תוס'** המובאים בהערה שבסוף התשובה.

ש. ומה הדין בב' חצרות וב' בתים ביניהם כשכל חצר נתנה עירובה בבית הסמוך לחצר השנייה?

ת. אומרת הגמ' ששניהם לא קנו עירוב דממה נפשך: אי בית שער משוית ליה - הנותן את עירובו בבית שער אכסדרה ומרפסת - אינו עירוב. אי בית משוית ליה - קא מטלטל לבית דלא מערב ליה. עכ"ל הגמ' וכוונת הגמ' היא שכיוון שעירוב צריך לשים בבית ולא בבית שער - א"כ כשחצר א' שמה את העירוב בבית הסמוך לחצר ב' ע"י שעוברת אליו דרך הבית שסמוך לחצר א' - היא עושה מבית הסמוך לחצר א' "בית שער" [ואע"פ שבדרך כלל בית הסמוך לחצר א' אינו משמש כבית שער לבית הסמוך לחצר ב' - מ"מ בזה שחצר א' משתמשת בבית הסמוך לחצר א' כבית שער - הוא נהיה בית שער לבית הסמוך לחצר ב'] וכמו כן חצר ב' ששמה את העירוב בבית הסמוך לחצר א' ועוברת אליו דרך בית הסמוך

נותנים את העירוב באמצעי - היו החיצוניים בית שער דיחיד שקיי"ל שאינו בית שער וא"כ מדוע צריך הר"ן להעמיד את דברי רב שהאמצעי פתוח לרה"ר? ואולי י"ל דרוצה הר"ן להעמיד מימרא זו שתהא גם לפי שמואל שס"ל שבית שער דיחיד שמה שבית שער ולכן אמר שטעם שלולא היו מערבין בחיצונית היו חייבים החיצוניות בעירוב בוא מפני שהאמצעית פתוחה לרה"ר והם לא הוו בית שער לה ודוחק דהרי הר"ן כתב לעיל שרב ס"ל כר' יוחנן וכאן הרי זו מימרא של רב.

ועי' **בשער הציון** שעז א שכתב וז"ל ואפילו אם כל ימות החול אין להם [היינו לבני החצרות] רשות לעבור דרך הבתים, אפילו הכי כיון שהניחו את העירוב בבית האמצעי על כרחו נתרצו הבתים שמשני הצדדין לעבר דרך עליהן בהשבת כשירצו לאכול העירוב. **עכ"ל** ומשמע שגם הוא מבין כהר"ן שאיירי שהאמצעי פתוח לחצר או לרה"ר ואין החיצוניות משמשות בדרך כלל כבית שער.

¹⁵³⁹ י"ל דאיירי שהחיצונים עוברים דרך האמצעי כשעוברים מחצר לחצר ולכן כל בית שער הוא בית שער גם לחיצוני שפתוח לחצר השנייה וגם לאמצעי ואינו בית שער דיחיד **אי נמי** י"ל דאפי' כשהחיצון משמש כבית שער רק לאמצעי וכגון שאין לחיצוניים רשות לעבור דרך האמצעי מחצר לחצר - מ"מ כיוון שבני החצר מעבירים את עירובן לאמצעי דרך בית שער - אין זה נישב בית שער דיחיד דהא כל משתמשי העירוב עוברים בו ועדיין צ"ע.

לחצר ב' – היא עושה מבית הסמוך לחצר ב' "בית שער" וא"כ יוצא שממה נפשך אינו עירוב – דאם נחשיב את ב' הבתים כבית שער – הרי קי"ל שהשם עירוב בבית שער אינו עירוב ואם נחשיב את תרואיהו כבתים [מחמת שבדרך כלל אינם משמים כבית שער] – הרי בית הסמוך לחצר א' מפסיק בינה לבין עירובה וה"ה בית הסמוך לחצר ב' מפסיק בינה לבין עירובה ואין לומר שחצר א' תחשיב את בית הסמוך לחצר א' כבית שער וחצר ב' תחשיבנו כבית דזה מחזי כחוכא.

ש. מדוע לגבי ספק עירוב בבין השמשות לב' בני אדם -שלאחד שם עירובו בביה"ש ולמשנהו נאכל עירובו באותו רגע בביה"ש אמרי' דאזלי' לתרואיהו לקולא שלאחד נחשב יום ולשני לילה – ואילו בסוגיין לא אמרי' שלקולא נחשיב את הבית הסמוך לחצר לאדם אחד כבית שער ולמשנהו – כבית?

ת. הגמ' מיישבת שלגבי עירוב בביה"ש - ספק יממא ספק ליליא - לא מינכרא מילתא. אבל הכא, אי דלגבי דהאי בית - לגבי דהאי בית, אי לגבי דהאי בית שער - לגבי דהאי נמי בית שער עכ"ל הגמ' ומסביר רש"י שההבדל הוא שהבתים – קיימי קמן ולכן מחזי כחוכא להחשיבם כשני דברים סותרים [דמינכרא מילתא].

פרק שביעי - חלון

מהמשנה דף עו. עד משנה דף עז:

ש. חלון הנמצא במחיצה שבין ב' חצרות - האם ומתי הוא מחבר את ב' החצרות ומה הדין במקרה שמחבר את החצרות?

ת. המשנה [עפ"י באור הגמ' במשנה] אומרת דהיכא שהחלון יש בו רוחב וגובה ד"ט לפחות ותחתיתו של החלון אינו גבוה י"ט מקרקע החצר – החלון מחבר את החצרות כך שיכולין גם לערב יחד וגם לערב בנפרד והיכא שאין בו ד' על ד' או שתחתית החלון גבוהה מ"ט – אין החלון מחברם ויכולין לערב רק בנפרד.

ש. אם יש בין החצרות חלון עגול – מהי צריכה להיות מידת החלון כדי שיוכלו לערב יחד?

ת. ר' יוחנן בגמ' אומר שהיקף החלון צריך להיות כ"ד טפחים וששניים ומשהו מהם צריכים להיות תוך י' [והיינו שתחתית החלון תהיה גבוהה מקרקעית החצר פחות מח' טפחים] כדי שהריבוע ד' על ד' שבתוך החלון – תחתיתו יהא תוך י"ט לקרקע.

ודוחה הגמ' את דבריו ואומרת שסגי שיהא היקף החלון 16 טפחים וארבע חמישיות הטפח כדי שיהא אפשר לעשות בו ריבוע של ד' על ד' וזה משום שבשביל להכניס ריבוע בתוך עיגול צריך שאלכסון הריבוע לא יהא גדול מהרוחב [=הקוטר] של העיגול ואלכסון של ריבוע של ד"ט הוא 5.6 טפחים וא"כ הקוטר של העיגול המקיף את הריבוע של ד' על ד' הוא 5.6 וק"ל שהיקף עיגול הוא פי שלוש מקוטרו וא"כ היקף העיגול הוא 16.8¹⁵⁴⁰ ולגבי כמה צריך העיגול להיות בתוך י' – עיי' הערה¹⁵⁴¹.

¹⁵⁴⁰ מידות אלו אינן מדויקות שכן אלכסון של ריבוע של ד"ט הוא 5.65685 טפחים ולא 5.6 בלבד וכן היקף של עיגול הוא פי 3.1414 מהקוטר ולא פי שלוש בלבד וע"כ ההיקף של עיגול המקיף ריבוע של ד"ט על ד"ט הוא 5.65685 כפול 3.1414 ויוצא שהוא 17.771 טפחים וכבר עמדו בזה תוס' ועוד ראשונים שמידות אלו הכתובות בגמ' אינן מדויקות. ועיי' שו"ת תשב"ץ א קסה שמסתפק אי להלכה עבדי' כפי השיעורים שאינן מדוקדקים דכך היא הלמ"מ אן שלהלכה יש לדקדק העניין עפ"י הדקדוק האמיתי דמה שאמרו דברים לא מדויקין כוונתן הייתה לקרב ההבנה אצל התלמידים ומסיק שם שהדרך השנייה ישרה בעיניו עיי'ש אולם עיי' שעה"צ שעב"ח שכתב וז"ל האמת נראה לעניות דעתי דאין לדקדק בזה יותר, דסמכו חכמים על אלו השיעורים על העניינים שבתורה מפני שקשה לצמצם העודף, ואולי היה מקבל להם מסיני שיש לסמוך על השיעורים האלו אף בשיעורי תורה, ואיך שיהיה, במלתא דרבנן בוודאי יש לסמוך על השיעורים אלו, וכמעט כן משמע מהרמב"ם שם, עיין שם: עכ"ל ולא הביא את דברי התשב"ץ הנ"ל.

¹⁵⁴¹ לפי מה שכתבתי שקוטרו של העיגול צריך להיות 5.6 טפחים – א"כ הריבוע עצמו תופס ד"ט בגובה של העיגול ונשאר 1.6 טפחים בין קוטר העיגול לדפנות הריבוע שחצי מ' 1.6 טפחים – דהיינו 0.8 של טפח – הוא מתחת הריבוע והחצי השני הוא מעל לריבוע וא"כ העגול צריך להיכנס מתחת ל"ט בשיעור של קצת יותר מ' 0.8 של טפח כדי שתחתית הריבוע תהא בתוך י"ט.

ש. מה פירוש דברי רבנן דקיסרין "עיגולא מגו ריבועא - ריבועא ריבועא מגו עיגולא - פלגא" [גמ' רש"י ותוס'] ?

ת. לפי דברי ר' יוחנן בסוגיין עפ"י פרש"י [ד"ה ריבוע] פירוש דבריהם הוא שעיגול שנמצא בתוך ריבוע - היקפו קטן מהיקף הריבוע ברבע של הריבוע [והיינו שהיקפו של העיגול הוא שלושה רבעים מהיקף הריבוע] וריבוע שנמצא בתוך עיגול - הקיפו קטן מהיקף העיגול בשיעור של חצי מהיקף הריבוע [דהיינו שריבוע שהוא אמה על אמה והקיפו הוא ארבע אמות - יהא היקף העיגול המקיפו 6 אמות] ויוצא שהיקף העיגול הוא פי 1.5 מהיקף הריבוע.

ובתוד"ה ורבי יוחנן [דף עו:]: מביא את הגמ' בסוכה ח: שאומרת על הסיפא של דברי רבנן דקיסרין שריבוע דנפיק מגו עיגולא פלגא "ולא היא, דהא קחזינן דלא הוי כולי האי". והיינו דחזינן שהיקף העיגול הוא אינו פי 1.5 מהריבוע אלא הרבה פחות וכדאמרי' בגמ' שריבוע שהיקפו 16 - היקף העיגול המקיף את הריבוע הוא 16.8

וביישוב דברי רבנן דקיסרין כתבו תוס' שהם דיברו על ריבוע דנפיק מגו עיגולא והעיגולא הזה נפיק מגו ריבוע גדול יותר והם אמרו שהשטח - ולא ההיקף - של העיגול הוא ברבע פחות משטח הריבוע הגדול והשטח של הריבוע הקטן הוא בחצי פחות מהשטח של הריבוע הגדול ולא משטח העיגול [ואכן ריבוע של אמה על אמה שמקיפו עיגול - קוטר העיגול הוא אלכסון הריבוע שהוא 1.4 אמות ואם נעשה מרובע סביב העיגול מבחוץ - הצלע של הריבוע הוא הקוטר של העיגול שהוא 1.4 והשטח שלו יהא ב' אמות רבועות שזה פי שניים משטח הריבוע הפנימי].

ש. חלון שבין ב' בתים - האם דינו כחלון שבין ב' חצרות? ומדוע?

ת. בגמ' א"ר נחמן שלגבי זה שבעי' רוחב ד' על ד' כדי שיוכלו לערב אחד - אין חילוק בין ב' בתים לב' חצרות ויכולין לערב ב' הבתים יחד¹⁵⁴² אמנם לגבי גובה החלון - שונה דין בתים מחצרות דבבתים אפי' אם החלון גבוה למעלה מיי"ט - יכולין לערב אחד והטעם - דביתא כמאן דמליא דמי^{1543 1544}.

¹⁵⁴² והיינו אפי' אם לא עירבו בחצר [מג"א ס"ק ו מובא במשנ"ב ס"ק לג] ועי' משנ"ב ס"ק לג שכתב שא"צ בחלון שיעור פתח עכ"ד והיינו שא"צ שיעור ד' על ד' וסגי בטפח כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁵⁴³ לפי שיש בבית כלים גבוהים שהם מצויים לעלות על גביהם ולהשתמש בחלונות בנקל אף על פי שגבוהים כמה [מאירי] וכ"כ ברבינו יהונתן [על הרי"ף כד.] וז"ל "לפי שדרך לשים ספסלים או תיבות סביבות הבית" עכ"ל ועי' גאון יעקב שמסתפק אי חצר מקורה דינה כבית וכתב המגיה שם שלפי דברי רבינו יהונתן והמאירי הנ"ל נראה שאין דינה כבית שהרי אין דרך לשים בה כלים גבוהים עכ"ד וצ"ע לדינא. ¹⁵⁴⁴ ועי' גיליון הש"ס שמציין למס' שבת דף ה. ששם אמר רבי את הסברא של ביתא כמאן דמליא דמי לגבי זה שכל העובר באוויר הבית חשוב כמונח ואם זרק אדם חפץ מרה"ר לרה"ר דרך אוויר הבית - חייב דכיוון שאוירא כמאן דמליא א"כ חשיב כמונח עכ"ד הגמ' שבת ה. ולכאן לפי זה דין אוירא כמאן דמליא תלוי במחלוקת תנאים דהרי שם רבנן חולקים על רבי אמנם מהרמב"ם משמע שאין דין ביתא

ש. מהו "לול" המוזכר בסוגיין ומה דין בית שיש בו לול בינו לעליה האם מערבין שניים או אחד ומדוע?

ת. לול היינו פתח בתקרה¹⁵⁴⁵ ובגמ' אמרי' שכשיש לול בין הבית לעליה – גורם הלול הזה שיכולין לערב יחד כמו בחלון שבין ב' בתים ואומרת הגמ' שאפי' אין עומד שם סולם [מדרגות] שעולין דרכו לעליה.

משנה מהמשנה דף עז: עד המשנה דף עה:

ש. כותל שבין ב' חצרות שהוא גבוה י' ולכן עירבו כל חצר בפני עצמה והיו בראשו פירות – האם מותר לאנשי ב' החצרות לטלטלן ע"ג הכותל והאם שרי להורידם בשבת מע"ג הכותל ולהביאם לחצר ומדוע?

ת. אם יש ברוחב הכותל ארבעה על ארבעה טפחים – לכו"ע שרי לטלטל הפירות ע"ג הכותל שכן זו רשות היחיד המופרדת מהחצר ושייכת לב' החצרות וא"צ לערב בה שהרי אין פתוחים לה בתים. ולגבי להוריד את הפירות מע"ג גג הכותל לחצר – במשנה כתוב שאסור ועיי' הערה¹⁵⁴⁶

ואם אין בכותל ד' על ד' טפחים – נחלקו רב ור' יוחנן אי שרי לטלטל את הפירות ע"ג הכותל וכן אי שרי להורידם לחצר: לרב – אסור אפי' לטלטל ע"ג הכותל והטעם פרש"י דכיוון דלא חשיב למיהוי רשותא – בטיל לגבי תררויהו, ורשות שתי החצרות שולטות בו, ואוסרין זה על זה עכ"ל רש"י¹⁵⁴⁷ ולר' יוחנן שרי אפי' להעלותם מהחצר לגג ולהורידם

כמאן דמליא המובא בסוגיין קשור למחלוקת רבי וחכמים בשבת דף ה. שהרי שם פסק [שבת יג טז] כחכמים שלא אמרי' ביתא כמאן דמליא ואילו כאן פסק [עירובין ג ב] שחלון שבין ב' בתים אפי' למעלה מעשרה מערבין שניים ולולא דברי הגרעק"א הייתי אומר שאין קשר בין ביתא כמאן דמליא דשבת דף ה. שאירי שיחשב החפץ שבאוויר הבית כמונח כי הבית חשיב כאילו הוא מלא חפצים עד גגו וכדפרש"י שם [ד"ה כמאן דמלי] משא"כ בסוגיין הסברא של כמאן דמליא הוא שדרך לשים חפצים ולעלות על גביהם ולהשתמש בחלונות אפי' אם גבוהים י"ט מהקרקע כמו שכתבו רבינו יהונתן והמאירי המובאים בהערה הקודמת ודברי הגרעק"א שצין לשבת דף ה. צ"ב.

¹⁵⁴⁵ נראה שכל פתח קטן נקרא בלשון חז"ל לול ואפי' אם אינו בתקרה וכדמצינו בזבחים נה: לול קטן היה אחורי בית הכפורת גבוה שמונה אמות, כדי להכשיר את העזרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים, עיי"ש ושם הלול לא היה בתקרה אלא בקיר.

¹⁵⁴⁶ כתבו תוס' שלדעת ר' שמעון מותר לטלטל מהגג לחצר כדתנן במשנה לקמן פט. "רבי שמעון אומר: אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפפות – רשות אחת הן לכלים ששבתו לתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית." והרי הפירות שבתו על הגג ועל כן לר"ש שרי לטלטלן מהגג לחצר. ומש"כ במתניתין שאסור להורידם מהגג לחצר – י"ל או שזה כרבנן דר"ש או שהכוונה להורידם ולהכניסן לבית שבחצר שא"ז גם ר"ש אוסר.

¹⁵⁴⁷ וכתב הריטב"א וז"ל דכל פורתא הוה ליה כמי שמוציא מחצר לחצר ומיירי בשעירבו רוב לטעמיה דאמר (צ"א א') דערבו בתים עם חצר אסור להוציא מחצר לחצר ואפי' כלים ששבתו בחצר ואפי' לר' שמעון,

מהגג לחצר ופרש"י הטעם – דמקום פטור הוא¹⁵⁴⁸ ¹⁵⁴⁹ [ולגבי אי שרי להורידם לבית שבחצר ע"י הערה¹⁵⁵⁰].

להלכה – פסק מרן [שעב ו] כר' יוחנן.

ולגבי אי שרי בכותל שאין בו ד' על ד' להעלותם מחצר א' ולהניחם על גבי הכותל ולהורידם אח"כ לחצר השנייה – פסק רמ"א [שם] שאסור וכתב במשנ"ב [ס"ק מט] בטעם הדבר - דלמא אתי לאפוקי להדיא מן הבתים לחצר השני בלא הנחה בינתים. וכתב עוד המשנ"ב שלעיל בסימן שמו א כתב מרן שלהחליף ברשויות דר' יש אוסרין ויש מתירין וכאן משמע שהרמ"א חושש להחמיר עכ"ד המשנ"ב וכתב בספר מאמר מרדכי [ס"ק ו] שמדברי מרן בסימן שמו א שמביא המתירין ב"יש בתרא" משמע שפוסק בהמתירין [ע"י יד מלאכי כללי השו"ע כלל יג] וכ"מ בב"י שמביא שהרי"ף והרמב"ם מתירין והרא"ש אוסר והרי כתב הב"י שפוסק כב' מתוך ג' עמודי ההוראה עכת"ד המאמר ויל"ע לדעת האוסרין – מה הדין אם הניחם ע"ג הכותל שלא ע"מ להורידם לחצר השנייה ואח"כ נמלך להורידם לחצר השנייה האם שרי ולצד ששרי – האם מותר להערים בכך וצ"ע.

ש. כותל שבין ב' חצרות שאחת מהן גבוהה ואחת מהן נמוכה [וכגון שנמצאות על צלע של הר] והכותל שביניהם גבוה פחות מ' מהגבוהה ולמעלה מ' מהנמוכה - האם ראש הכותל שייך לראשונה או לשנייה או לתרוניה ומדוע?

ת. בגמ' א"ר נחמן שהכותל שייך לגבוהה ופרש"י ששרי לבני חצר הגבוהה להעלות ולהוריד מעליו ולבני חצר הראשונה אסור והטעם – אר"נ משום דהוה ליה לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה.

ולגבי אי איירי דווקא בכותל שהוא רחב ד' – ע"י הערה¹⁵⁵¹ ולגבי אי האיסור לתחתונה

¹⁵⁴⁸ וכתב המאירי [עו: ד"ה זה] זה שכתבנו בכותל זה שאין רחב ארבעה לשטתנו שמקום פטור הוא לא נאמר אלא לענין זה [היינו לטלטל מהכותל לחצר] הא אלו זרק מרה"ר ונח על גביו ודאי חייב אם היו מחיצות החצר עודפות עליו עכ"ל.

¹⁵⁴⁹ יש להעיר שאפי' לא גבוה י' - כך שגבוה ג"ט חשיב מקום פטור אם אינו רחב ד"ט.

¹⁵⁵⁰ ע"י תוס' שכתבו וז"ל מעלין – פירוש מן הבית. דמן החצר – אפי' ברחב ד' שרי דכר"ש מוקי לה ר' יוחנן לקמן עכ"ל [פי' שמשנקטה המשנה דווקא רחב ד' – עכ"ל לדייק שבאינו רחב ד' אפי' מהבית שרין וע"י ברש"י שכתב שלר' יוחנן שרי להעלות מחצירן לראשו עכ"ל ולכאוי' משמע שמהבית אסור אך ע"י רבינו יהונתן שג"כ נוקט כלשון רש"י ואח"כ מוסיף דה"ה דמהבית שרי עכ"ל וי"ל שגם רש"י סובר כן וכ"פ בשו"ע שעב א ששרי אף מהבית אמנם בטור כתב לאסור להעלות מהבית לגג כותל שאין בו ד' על ד' וע"י בב"י שמקשה עליו וחולק עליו ובדרכי משה כתב דט"ס יש בטור וצריך לגרוס בו ששרי להעלות מהבית לראש הכותל בכה"ג שאין בו ד' על ד'.

¹⁵⁵¹ כתב הריטב"א דלרבי יוחנן - מיירי בשהוא רחב ד' דאי לא אפילו לשניהם מותר להשתמש בו כדאיתא לעיל. עכ"ל והיינו שלר' יוחנן במקום פטור אין כלל הגבלת שימוש ורק כשרחב ד' שאז אסור לבני החצרות להביא מע"ג הכותל לבתייהם – התירו לזו שניחא תשמישתיה להעביר אף מכותל לבית וכן דייק המ"מ מהרמב"ם [עירובין ג טו] שכתב דין זה של ר' נחמן בכותל רחב ארבעה ודייק המ"מ שאם לא

להשתמש בו זה כולל אף להעביר מהחצר לגג הכותל או רק להעביר מהבית לגג הכותל ע"י הערה¹⁵⁵².

להלכה – בשו"ע שעב' ו הביא דברי ר' נחמן הנ"ל וכתב במג"א [ס"ק יא מובא במשנ"ב ס"ק נ] דמה שהכותל שייך לגבוה היינו כשעירבה¹⁵⁵³. **וכתב במשנ"ב** [ס"ק נ ובשעה"צ ס"ק לג] שאם לא עירבה – לתרוויהו מותר לטלטל מראש הגדר לחצר [וכמו במקרה שגבוהה י' לתרוויהו].

ש. אם הכותל היה גבוה י' ורחב ד' ומיעט בעל חצר אחת חלק מאורך הכותל ע"י שעקר חוליא מראש הכותל בצד שלו ובמקום שמיעט את הכותל – אינו גבוה י' האם חשיבא כחצר שתשמישה בנחת?

ת. בגמ' עז. אמרינן שכנגד המיעוט – דהיינו במקום שבו מיעט את הכותל מגובה י' – מותר לו להוריד פירות מהכותל לביתו ופרש"י [סוד"ה אמר רבינא] שהטעם הוא דכיוון דלא גבוה י' – לא הווי רשותא וע"י הערה¹⁵⁵⁴ ולגבי שאר הכותל שלא מיעטו – בגמ' [דף עז.] אמרי

רחב ד' – מותר לתרוויהו דהוא מקו"פ וכן פסק מרן [שעב' ו] וע"י בספר גאון יעקב שכתב שגם אם אין בה ד' אסור לזו שתשמישה קשה.

¹⁵⁵² נחלקו בזה הפוסקים דעת **המגיד משנה** שזו שתשמישה קשה אסורה בו אף מן החצר ואילו דעת **הרשב"א** [עבוה"ק שער ג ס"ק רע] אוסר למי שתשמישו קשה להוציא אליו מן הבית ומשמע שמהחצר – גם להם מותר ופסק מרן כהמ"מ. וע"י בספר עולת שבת שתמה על המ"מ ומרן דהרי קי"ל [שו"ע שעב' א] שכלים ששבתו בחצר המעורבת שרי להוציאם לחצר מעורבת אחרת וא"כ כ"ש שיהא שרי להוציאם לגדר שבין ב' החצרות **ותירץ המג"א** [ס"ק יב מובא במשנ"ב ס"ק נב] שאם ישתמש הוא [-התחתון] בו [היינו בגג הכותל ע"י שיוציא כלים ששבתו בחצר אליו] ה"ל כחצירו ויאסור חבירו להעלות עליו כלי הבית עכ"ל וכתב **מחציה"ש** שע"י שבעל חצר ראשונה משתמש בה מחזי כאילו זה שייך גם לו **עכ"ד** והיינו שכשמוציא כלי חצר לחצר אחרת – לא מחזי כאילו החצר האחרת שייכת לבעל חצר ראשונה משא"כ ראש הכותל שמחזי כאילו הכותל שייך גם לבעל חצר הנמוכה ועל כן אם ישתמש בכותל יאסור על בעל חצר השנייה להוציא מביתו לראש הכותל ומ"מ עדיין צ"ב **ובמשנ"ב** [ס"ק נב] אחר שהביא דברי המג"א הנ"ל הביא דעת **אבן העזר** שפסק כהרשב"א.

¹⁵⁵³ והסברא פשוטה – דאז אנו מחשיבין את ראש הגדר כשייך לחצר הגבוהה כדי להקל עליה להוציא מהבית לראש החצר דסברא היא שנקיל על מי שראש הגדר קרוב אליה.

¹⁵⁵⁴ ובפשטות היינו רק לר' יוחנן – שהלכה כמותו – שסובר שכותל שלא הווי רשותא – שרי להוריד פירות מהכותל לחצר ולבית שבחצר [ומשמע מרש"י שלמעלה מי' – כן הווי רשותא ואסור להוציא לשם כלים מביתו ויל"ע מדוע הא כיוון דלא רחב ד' הווי כמקום פטור ומאי שנא מכותל שגבוה י' ולא רחב ד' שא"ר יוחנן שהווי כמקום פטור? ונראה לומר שכיוון שגבוה י"ט מהחצר – הוא שייך לרשות של גג הכותל וחשיב כחור של רשות זו והווי כחורי רה"י שדינם כרה"י כנלענ"ד וצ"ע]. **וע"י שעה"צ** [שעב' נא] שכתב טעם זה דפחות מ"ט לא הווי רשות בשם **הלבוש** וילע"ק למה לא כתב שגם **רש"י** פירש כן. **וכתב השעה"צ** דלטעם זה מותר נגד המעוט אפילו כשנתמעט מגובה עשרה טפחים משנן הצדדים כשאינו רחב במשכן ד' טפחים [דהא לא הווי רשות] ומשולחן ערוך הגר"ז לכאורה לא משמע כן, עיין שם בסוף סעיף י"ב וצ"ע **עכ"ל השעה"צ** [הגר"ז] שם כתב שהיתר השימוש ע"ג הכותל בצד שבו נתמעט הוא משום ששם תשמישו בנחת והיינו כמו שאמר ר"נ שאם לזה תשמישו בקשה ולזה תשמישו בנחת נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת וא"כ כשלתרוויהו תשמישו בנחת חוזר הדין שזו רשות נפרדת ואסורה לשתי החצרות ויש להוסיף שגם **הרשב"א** (עז. ד"ה אמר רבא) **והריטב"א** (שם ד"ה ומהדרינן) כתבו כהשו"ע הרב ויל"ע למה השעה"צ לא כתב שגם הם ס"ל כשו"ע הרב].

שאם יש במיעוטו אורך ד' – חשיב כל הכותל כתשמישו בנחת שהרי ע"י מקום הנמוך – נוח לטפס ולילך בכל הכותל ואם אין שם אורך ד' – לא הווי כמקום שתשמישו בנחת.

הערה: כתב בספר **בית מאיר** [שעב ח ומובא במשנ"ב ס"ק עו] דכמו בבנה איצטבא [ע"י תשובה הבאה ובהערה שם שבסוף התשובה] לשיטת הרא"ש וש"ע צריך להיות האיצטבא ד' על ד' כדי להתיר את השימוש בכותל משום דאינו ראוי לעמוד עליו כמו כן הכא אותו הרוחב של מקום הנמוך שמצדו צריך להיות ד' על ד' ואם לאו אינו מותר לו השימוש בכל הכותל אלא רק כנגד המיעוט.

ש. מה הדין אם הכותל גבוה י' ורחב ד' ובעל חצר אחת מיעט את הכותל ע"י ששם איצטבא או תל עפר לידו ומהאצטבה או התל עד לראש הכותל אין גובה י' – האם ומתי הווי מיעוט לגבי זה שתחשב חצרו לחצר שתשמישה בכותל הוא בנחת ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שאם אהני מיעוטא ופרש"י [ד"ה אם יש] כגון שהאצטבא או התל ארוכים ד"ט בצד משך הכותל – מהניא לכולה כותל והיינו שיהא כל הכותל מותר לשימוש בצד של חצר זו. דהאצטבא משמשת כפתח [היינו מדרגה] לכל הכותל אולם אם לא אהני מיעוטא והיינו שאין האצטבה או התל רחבים ד' – אפילו כנגד המיעוט נמי לא¹⁵⁵⁵.

הערה: משמע מרש"י שא"צ שהתל או האצטבה יהיו רחבות ד' על ד' אלא סגי שארוכים ד"ט בצד משך הכותל וע"י הערה¹⁵⁵⁶. אבל ר"י בתוס' [עז: ד"ה אם] וכן הרא"ש [סימן ג] כתב דהכא בעינן ארבעה על ארבעה שיהא ראוי לעמוד ולהתעכב עליו ולעלות על הכותל.

הערה ב: שיעור הגובה של האצטבה – כתב המשנ"ב [שעב פ] ולעניין גובה משמע דאפילו כל שהוא סגי כמו בסמוך סעיף יו"ד כל שנתמעט ע"י הכותל מעשרה טפחים ממנה ולמעלה: עכ"ל ומש"כ סעיף י' – דשם מיירי בכפה ספל ושם כתב מרן בפ"י "וגבוה כל שהוא".

להלכה – פסק מרן [שעב ט] שצריך שהאצטבא תהא ד' על ד' וכדעת תוס' והרא"ש.

¹⁵⁵⁵ ופרש"י [עז: ד"ה אמר רבינא] דתל הרחב פחות מד' לא מהני למידי עכ"ד ויל"ע אי גם לגבי גדר הנמצאת ברה"ר גבוהה י' ורחבה ד' ויש לידה תל גבוה ג' ואינו רחב ד' האם הגדר שליד התל היא רה"י אע"פ שאינה גבוהה י"ט מהתל? ובפשטות מדברי רש"י שבציר מד' לא מהניא למידי משמע שהגדר היא רה"י גם ליד התל וצ"ע לדינא.

¹⁵⁵⁶ ויל"ע וכי סגי ברוחב כל שהוא? הא לא יכול להניח רגלו עליו ולטפס וצ"ע.

ש. מה הדין אם בצד אחד של הכותל כפה ספל והכניס את ראש דפנות הספל לקרקע סמוך לכותל י' ותחתית הספל גבוהה מהקרקע – האם ממעט בכותל לגבי זה שתחשב חצרו שתשמישה בכותל הוא בנחת?

ת. בגמ' כתוב שאם זה מוכנס כ"כ חזק עד שבשביל להוציא א"ז בעי' מרא וחצינא – וממילא אסור להוציאו בשבת כי זה מלאכת חופר [=חורש] – הווי מיעוט¹⁵⁵⁷. שכל מיעוט שאסור ליטלו בשבת הווי מיעוט אף שעתיד ליטלו לאחר שבת אולם אם אפשר להוציא את הכלי ללא מרא וחצינא דאז שרי בשבת להוציאו¹⁵⁵⁸ – אינו חשיב מיעוט.

להלכה – בשו"ע [שעב י] הביא את דין הגמ' [והוא גרס "ספסל" במקום "ספל" ועי' מאמר מרדכי שכתב שבש"ס ופוסקים הגירסא "ספל" ועי' בטור מהדורת שירת דבורה שבכתבי היד יש שכתוב בטור וב"י ספל ויש שכתוב ספסל] וכתב שאיירי ברחב ד' על ד' [דפשוט שלא עדיף מאיצטבא].

ועוד כתב בטור ובשו"ע דהא דחברו בטיט ממעט היינו כנגד המיעוט [דהיינו כנגד הספל] וכתב **הב"ח** דהוא ט"ס¹⁵⁵⁹ [פ"י וצ"ל שממעט אפי' שלא כנגד המיעוט – משנ"ב ס"ק פו] וכ"כ **הגר"א אב"ל המג"א** [ס"ק יז] הביא דברי הב"ח ואח"כ כתב דדוחק להגיה הספרים ואפשר דהטור וש"ע ס"ל דכיון דלא מבטל ליה לספל התם לא מהני לכל הכותל עכ"ל¹⁵⁶⁰ **ובמשנ"ב** [ס"ק פו] פסק כהב"ח. ולגבי אי לדעת הב"ח [שכמותו פסק המ"ב] שהביטול מהני לכל הכותל, צריך שיבטל הספל לעולם – עי' הערה¹⁵⁶¹.

¹⁵⁵⁷ הגמ' העמידה בתחילה דאית ליה אוגניים [דהיינו שפה כפולה לתוכו, כדכתב רש"י בבא מציעא דף כד א] ופרש"י דעכשיו עפר מונח עליהן והוי מזיז עפר ממקומו ודומה לחופר. עכ"ל ודחתה הגמ' שגם בכה"ג שרי לטלטלו ואמרה הגמ' "לא צריכא דחבריה בטינא" ולכאוי' משמע שחזרה בה הגמ' מהא דאית ליה אוגניים דסגי בזה שחבריה בטינא אפי' לית ליה אוגניים וכ"מ לכאוי' בטוש"ע שלא כתבו שיש לו אוגניים אבל **בב"ח** [שעב ה ד"ה ומש"כ] כתב וז"ל ואסיקנא בגמרא דמיירי בספל שיש [לן] אוגניים וחברניהן בארעא בטיט ובעי מרא וחצינא כשיבוא ליטלנו משם דהשתא הוה ליה דבר שאינו ניטל בשבת מחמת איסור וממעט ורבינו לא כתב שיש לו אוגניים משום דסתם ספל יש לו אוגניים וכן כתב רש"י דאית ליה אוגניים כעין ספלים שלנו עכ"ל הב"ח ומשמע שללא אוגניים לא מהני מה שחבריה בטינא וצ"ל שסובר הב"ח שבמציאות כשאין אוגניים א"צ מרא וחצינא להוציאו אפי' אם מודבק בטיט כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁵⁵⁸ ומשמע בגמ' שאם יכול להוציאו בידיו – אפי' אם הוא דבוק בטיט שרי להוציאו בשבת ואפי' איסור דרי' לא הווי וצ"ל שכל עוד אפשר לטלטלו ללא מרא וחצינא שם כלי עליו וצ"ע בזה.

¹⁵⁵⁹ דבעל כרחך אירי בדאית ביה ד' על ד' ומועיל אפילו בכל הכותל דדין ספל כדין האצטבא ותל עפר דאם אין בו ד' על ד' אפילו כנגד המיעוט אינו מתיר ¹⁵⁶⁰ והא דגבי סולם כתב השו"ע בסתם דהווי כפתח דמשמע דמהני לכל הכותל – כתב הפמ"ג [מש"ז ז] דצ"ל שסולם שמגיע לראש הכותל או סמוך לגיט הוה קיל טפי עכ"ד עיי"ש אלא שיל"ע דבסולם ובספל כתבה הגמ' לשון "ממעט" ומהיכן למדו הטוש"ע לחלק ביניהם.

¹⁵⁶¹ עי' משנ"ב שעב ס"ק קכד שפוסק לעניין עפר שבחריץ שבין ב' חצרות - שפסק להקל דסגי בביטול לשבת אחת וא"כ כ"ש בנ"ד שרוצה רק לעשות פתח ולא לבטל את כל המחיצה – שסגי בביטול לשבת אחת. וכן מוכח בסוגיין עז' : גבי סולם שסגי בביטול לשבת אחת כך נראה בפשיטות וצ"ע לדינא.

ש. מהו סולם המצרי ומהו סולם צורי והאם ממעטים את הכותל ומדוע?

ת. סולם המצרי היינו סולם קטן שיש בו פחות מד' חווקים [מדרגות של סולם] ¹⁵⁶² וסולם צורי היינו שיש בו ד' חווקים ומעלה ואומרת הגמ' דינא הוא שסולם המצרי אינו ממעט דעומד להינטל בשבת וסולם הצורי שהוא כבד אינו עומד להינטל וע"כ ממעט ופרש"י שאינו משום איסור אלא שקשה ליטלו ¹⁵⁶³.

להלכה – פסק מרן [שעב ח] את דברי הגמ' [והוא איירי לגבי מיעוט הכותל ע"י ב' סולמות שיוכלו לערב יחד ובפשטות ה"ה בסולם א' שממעט לגבי החצר שבה נמצא הסולם שיהא חשיב תשמישה בנחת].

והוסיף מרן דהא דסולם גדול ממעט היינו כשרחב ארבעה טפחים [דפשוט שלא עדיף מאיצטבא] וכן שצריך הסולם להגיע תוך ג"ט לגג הכותל וכתב **המג"א** [ס"ק טז והובא בביאור"ל ד"ה כותל] דסגי ברחב ד' וא"צ שגם עובי הסולם יהא ד' ולא הווי כאצטבא שבעי ד' על ד' ומסביר **המחציה"ש** דכיון דהסולם מגיע עד ראש הכותל או עד סמוך לשלשה טפחים לא בעינן שתהיה ד' על ד' ¹⁵⁶⁴.

עוד הוסיף מרן דסולם קטן שאין בו ד' חווקים לא חשיב מיעוט אא"כ זרועותיו ושליבותיו כבדות, [וכתב המשנ"ב ס"ק סח דהיינו יותר מכפי הרגיל ואינו נוח ליטלו משם] שאז כובדו קובעו. **עכ"ל מרן** ועי' בב"י שמקורו של מרן הוא **הרשב"א** בעבוה"ק. ופשוט שגם כשכבדו קובעו בעי' שיהא רחב ד"ט.

ש. כותל שהניח בו סולמות צורי מב' צדדים כדי שיוכלו לעבור בנחת מחצר לחצר – האם ומתי יכולים לערב יחד ומדוע?

ת. **בגמ' דף עז**: אמר אביי שאם הסולמות רחבים ד"ט ואינם מופלגים זה מזה ג"ט ¹⁵⁶⁵ או אפי' מופלגים זה מזה אבל רוחב הכותל הוא לפחות ד"ט כך שקל להלך עליו – חשיב

¹⁵⁶² מצינו כמה פעמים בש"ס שלחפץ קטן קוראים "מצרי" ולחפץ גדול קוראים צורי - גם בסוגיין וגם במשנה ב"ב נח: שמוזכרים במשנה שם גם סולם מצרי וצורי וגם חלון מצרי וצורי ובתרווייהו המצרי הוא הקטן והצורי הוא הגדול ועי' משנה מכשירין [ו] ג' [דג המצרי] ופרע"ב שם שהוא קטן [מיהו שם כתב הרע"ב שמוכרים אותו במצריים עי"ש וא"כ י"ל שע"ש זה נקרא מצרי].

¹⁵⁶³ ויל"ע דגבי ספל שכפאו משמע בגמ' שכל שא"צ מרא וחצינא אינו ממעט אף אם קשה ליטלו וצ"ע.

¹⁵⁶⁴ וכ"כ **תוס'** [עז: ד"ה אם] ומסבירים תוס' שכשאנו מגיע עד ראש הכותל – בעי' שיוכל לעמוד ולהתעכב עליו ולעלות אל הכותל **עכ"ד** אבל כשמגיע עד ראש הכותל א"צ להתעכב עליו כדי לעלות על הכותל.

¹⁵⁶⁵ פי' דאז חשובים כלבודים. ועי' משנ"ב [שעב צו] שכתב לגבי זיז שאם רוצה למעט הכותל ע"י ששם זיז מב' צדדים כדי לעשותו פתח לערב יחד אינו מועיל אא"כ הזיז הוא בפחות מג"ט לראש הכותל והשני עשה ג"כ כזה מעבר השני: עכ"ד ומסתבר שה"ה בסולם שבעי' שהסולם יגיע לראש הכותל.

הסולמות כפתח ויכולים לערב יחד ¹⁵⁶⁶ ובגמ' לקמן עח. אמר ר' יהודה שבעי שראש הסולם יהא סמוך לראש הכותל פחות מג"ט. ובטעם ששונה סולם מאיצטבא לעיל ששם א"צ שתהא האצטבה סמוכה לראש הכותל פחות מג"ט - עיי' הערה ב' שבסוף התשובה.

הערה א: איירי כאן דווקא בסולם צורי שש בו ד' שליבות אבל בסולם מצרי – אמרינן בגמ' שאינו ממעט ולפיכך גם אינו חשיב כפתח לגבי לערב יחד ב' החצרות וכ"מ מדברי הריטב"א וז"ל והוא שיהיו קבועים שם ובהא נמי כבדן קובען מדלא פירשו בגמ' עכ"ל.

הערה ב: בטעם ששונה דין סולם מדין איצטבא שבה א"צ שתהא סמוכה לראש הכותל פחות מג"ט - נחלקו ראשונים: דעת הר"מ מרוטנבורג [מובא ברא"ש סימן ד] דשונה דין איצטבא דאיירי לגבי להחשיב חצר להיות תשמישה בנחת ולזה א"צ שיהא סמוך לראש הכותל פחות מג"ט אבל להחשיב הסולם כפתח בין החצרות שיוכלו לערב אחד - לזה בעי' שיהא הסולם סמוך לראש הכותל פחות מג"ט וזה התירוץ הוא לשיטת רש"י שבין באצטבא ובין בסולם א"צ שיהא רחב ד' על ד'. אבל דעת הרא"ש שהחילוק הוא שבסולם אינו רחב ד' על ד' אלא רחב ד' על כל שהוא ולכן בעי' שיגיע עד ראש הכותל ואילו באיצטבא איירי שהיא רחבה ד' על ד' ונוח לעמוד על גבה ולעלות לראש הכותל ולכן לא בעי' שתגיע עד פחות מג"ט לראש הכותל.

הערה ג: בירושלמי [הלכה א] כתב שבעי' שלא יהיו בין השליבות ג"ט והובא בגאוו"י אך לא הובא בשאר פוסקים וצ"ע.

להלכה - פסק מרן [שעב ח] את דין סולם שמהני לערב את שתי החצרות יחד אם יש ב' סולמות רחבים ד"ט בב' צידי הכותל שמגיעים עד פחות מג"ט לראש הכותל וכן כתב הדין שאם אין בכותל רוחב ד"ט צריכים הסולמות להיות סמוכים זל"ז בתוך ג"ט ושצריך שיהא הסולם עם ד' שליבות [=צורי] או שיהיה כבד ולא הביא את דברי הירושלמי שהבאתי בהערה ג'.

ש. איצטבא שאין ברחבה ד' טפחים שנמצאת בצד אחד של הכותל ובנה על גבה אצטבא שיש ברחבה ד' ויכול אדם לעלות על אצטבא התחתונה ולהגיע דרכה לאיצטבא העליונה – האם ומתי ממעטות את הכותל לגבי להחשב את הכותל; שתשמישו בנחת לחצר זו?

ת. בגמ' אמר רב ביבי בר אביי שרק אם אין ג"ט בין שפת אצטבא התחתונה והעליונה – ממעט אבל אם יש ביניהם ג"ט אינו ממעט והטעם כי בתחתונה אין ד"ט והעליונה מרוחקת ממנה ג"ט והוי כתלויה באוויר ואנן בעינן שהאצטבא שברוחב ד"ט תהא סמוכה לארץ וכן בעי' שהתחתונה תהא סמוכה פחות מג"ט לארץ.

¹⁵⁶⁶ ורק לקולא נחשבים כפתח אבל לא לחומרא ולכן גם אם רחבן יותר מי' אמות – עדיין יכולין לערב שניים – עיי' גמ' לעיל ס.

הערה א: יל"ע האם לתחתונה צריך שיהא שיעור מסוים וכגון שיוכל להניח רגל עליה או שבכל שהוא סגי לעשות שהעליונה לא תהא תלויה באוויר ובגמ' עח. כתוב שסגי להניח אצל הזיז סולם כל שהוא ופרש"י כדי שלא יהא הזיז באוויר ומשמע שא"צ לתחתונה שיעור כלל אך מצד שני משמע שצריך שיהא סולם והיינו שיש בו שיעור שאפשר להניח רגל עליו וכ"מ מרש"י עח. ד"ה ארווחי שכתב שאם ארווחי – לא הווי האי סולם מתחתיו דרגא לזיז ואין כאן מיעוט שהוא מובדל מן הקרקע הרבה עכ"ל ומשמע שהסולם צריך להיות דרגא לזיז אלא שצ"ע דהא יכול לטפס על הזיז ללא הסולם שהרי אינו גבוה י"ט [וכמו שאמרה הגמ' לעיל עז. בא למעטו אם יש במיעוט ד' מותר להשתמש בכל הכותל ופרש"י שהווי פיתחא לכל הכותל] ואולי י"ל שאין כוונת רש"י שחייב לשמש דרגא לזיז אלא העיקר שיגרום שהזיז לא יחשב "מיעוט באוויר" ומה שכתבה הגמ' סולם - זה לחדש שסגי בסולם שיש בו שליבות לבודות זו לזו ואוויר ביניהם אבל ה"ה אם הניח שם מקל ברוחב כל שהוא סגי וצ"ע לדינא.

הערה ב: כתבתי התשובה עפ"י פרש"י [ד"ה אין בה וד"ה אי נמי] דגם אם בעליונה יש ד' מ"מ בעי' שיהא בינה לבין התחתונה פחות מג' וכן שהתחתונה תהא סמוכה פחות מג"ט לארץ כדי שלא יחשב "מיעוט באוויר" וכ"כ תוס' ד"ה ואם אלא שחלקו על רש"י בזה שלדעתו סגי בעליונה שיהא ד' על רוחב משהו ולדעתם – בעי' ד' על ד' אבל מודו לו בזה שאם העליונה רחוקה ג"ט מהתחתונה – אינה ממעטת אפי' אם יש בה ד' אולם הרשב"א כתב דאם היה בעליונה לבדה ד' על ד' ממעט ואפילו היה בין זה לזה שלשה או יותר, ומש"כ בסוגיין שבעי' שלא יהא ג"ט בין העליונה לתחתונה – היינו כשצריך לצרף את התחתונה לשיעור ד"ט ועי' ביאורו"ל שעב יא [ד"ה ואם] שמביא עוד ראשונים שסוברים כהרשב"א והם: ר"ח רמב"ם ראב"ד אור זרוע וריטב"א.

להלכה – פסק מרן [שעב יא] כהסבר הגמ' עפ"י תוס' דהיינו שבעי' שבעליונה יהא ד' על ד' וגם שלא תהא רחוקה מהתחתונה ג"ט וכתב במשנ"ב [ס"ק פט] דבעינן גם שתהא התחתונה עכ"פ בתוך ג"ט סמוך לארץ דאל"ה הוי בכלל מיעוט באוויר ולא שמיה מיעוט: ובביאורו"ל הביא דעת הראשונים שהבאתי בהערה ב' שבסוף התשובה שסוברים שאם עליונה רחבה ד' א"צ שתהא תוך ג"ט לתחתונה בשביל למעט ותמה על האחרונים שלא הזכירו את שיטת הרשב"א ודעימיה ונשאר בצ"ע להלכה.

ש. מה פירוש דברי הגמ' עח. "זיז היוצא מן הכותל ד' על ד' והניח עליו סולם כל שהוא מיעטו"?

ת. איירי בכותל י"ט המפריד בין שתי חצרות ויש לו זיז הבולט לחצר אחת ואיירי שהזיז גבוה מהארץ ג"ט ושאין י' טפחים מהזיז לראש הכותל והנידון הוא האם הוא ממעט את

הכותל ועל זה **אומרת הגמ'** שבשביל למעט בעי' שיהא בזיז ד' על ד'¹⁵⁶⁷ ושיהא סולם מהקרקע אל הזיז ופרש"י שזה כדי שהזיז לא יהא בגדר "מיעוט באוויר" עכ"ד רש"י. **ואומרת הגמ'** שהסולם - סגי שיהא ברוחב כל שהוא ואינו צריך להיות רחב ד' שהרי אין משתמש על הסולם אלא רק מטפס בו¹⁵⁶⁸ ובעי' שהסולם יהא מונח על הזיז ולא לידו¹⁵⁶⁹.

הערה: הסברתי דברי הגמ' לפי **רש"י** שסובר שבעי' שיהא סולם מהקרקע לזיז כי הזיז גבוה מהארץ למעלה מג"ט ושהסולם נשען ע"ג הזיז והזיז ממעט את הכותל מגובה י"ט וחידוש הגמ' בזיז הוא שבעי' שהסולם יהא נשען על הזיז עצמו ולא לידו. ומש"כ בגמ' "מיעוט" היינו שע"י הסולם הזיז ממעט את הכותל **אבל לשיטת הרשב"א** המובא בתשובה הקודמת – א"צ שיהא סולם אם הזיז נמוך מעשרה ואת דין זיז שבגמ' מסביר הרשב"א שאיירי בסולם שראשו נשען ע"ג הזיז וחידוש הגמ' הוא שהסולם ממעט את הזיז משטח של ד' על ד' וע"כ אין הזיז ממעט את הכותל¹⁵⁷⁰ ואם הסולם בצידו של הזיז – אינו מפריע לשימוש הזיז וע"כ הזיז ממעט את הכותל. **ויל"ע** לשיטת רש"י מה חידשה הגמ' הא למדנו כבר בדין של איצטבא ע"ג איצטבא שבעי' שהזיז או האצטבא יהא סמוך לקרקע פחות מג"ט ושסגי שאיצטבא התחתונה תהא ברוחב כל שהוא ובשלמא להרשב"א – יש כאן דין חדש שסולם ממעט לזיז אבל לרש"י קשה וי"ל שהחידוש בזיז הוא שבעי' שיהא ד' על ד' ולא כמו באיצטבא דסגי ברוחב ד' בלבד.

להלכה – השו"ע [שעב יב] הביא דין זה כפרש"י ועי' בתשובה הקודמת שהשו"ע פסק כרש"י והביאוה"ל העיר עליו.

ש. כותל הגבוה עשרים טפחים – כמה זיזים צריך כדי למעטו?

ת. בגמ' אמרי' שבעי' ב' זיזין זה שלא כנגד זה והיינו שהנמוך לא יהא בדיוק מתחת לגבוה והטעם – פרש"י כדי שיהא אפשר להעמיד סולם מהנמוך לגבוה¹⁵⁷¹.

¹⁵⁶⁷ **ומכאן הקשה הריטב"א** על פרש"י גבי אצטבא [עז: ד"ה אם יש] דמשמע ממנו שסגי שתהא האצטבא ארוכה ד' וא"צ שתהא גם רחבה ד' עיי"ש ועי' **מהרש"א** [עז: על תוד"ה אם] שמיישב את רש"י דכיוון שסמך הסולם לזיז ולא לכותל בעי' זיז גופיה ד' על ד' להיות פתח לכותל ודו"ק **עכ"ל** ועדיין צ"ב מה בכך שהניח הסולם על הזיז – מדוע צריך להיות רחב ד' על ד' וצ"ע.

¹⁵⁶⁸ מה שכתבתי שהסולם הוא בשביל לטפס בו אל הזיז – כ"מ מרש"י עת. ד"ה ארווחי שכתב שאם ארווחי ארווחי – לא הווי האי סולם מתחתיו דרגא לזיז ואין כאן מיעוט שהוא מובדל מן הקרקע הרבה עכ"ל ומשמע שהסולם צריך להיות דרגא לזיז וצ"ע הא יכול לטפס על הזיז ללא הסולם שהרי אינו גבוה י"ט [וכמו שאמרה הגמ' לעיל עז. בא למעטו אם יש במיעוט ד' מותר להשתמש בכל הכותל ופרש"י שהווי פיתחא לכל הכותל ואולי י"ל שאין כוונת רש"י שחייב לשמש דרגא לזיז אלא העיקר שיגרום שהזיז לא יחשב "מיעוט באוויר" ודוחק וצ"ע.

¹⁵⁶⁹ ועי' משנ"ב שעב צט שכתב דאפי' אם הסולם קרוב לזיז פחות מג"ט לא מהני עכ"ד עיי"ש וצ"ע למה לא מהני. ¹⁵⁷⁰ **ויל"ע** האם מיירי שיש יותר מג"ט בגובה בין שפת הסולם לזיז אבל בפחות מזה אמרי' לבוד ומצטרף שיעור הסולם לשיעור הזיז או שאפי' יש פחות מג"ט מ"מ מפריע הסולם לשימוש של הזיז וצ"ע **עוד יל"ע** אמאי מבטל הסולם את הזיז הרי יכול ליטלו בשבת ואפי' אם הוא סולם שאינו עומד להינטל מ"מ הרי שרי להזיזו וצ"ע.

¹⁵⁷¹ ורש"י לשיטתו שזיז הנמצא מעל ג"ט לארץ צריך שיהא אליו סולם. [ולגבי אי מהני סתימה אחרת –

ש. עמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ארבע ונעץ בו יתד – האם עדיין הוא רה"י ומדוע?

ת. נחלקו בזה אמוראים דעת ר' הונא – שאין העמוד רה"י דהיתד ממעט את שיעור שטח ד"ט¹⁵⁷² ודעת ר' אשי – שהוא רה"י שכן אפשר להשתמש ביתד לתליית חפצים ופרש"י דכיון דחזי לתשמישתיה דעמוד - מיניה חשיב, ולא ממעט.

ובדעת ר' הונא שאומר שהיתד מבטלו מתורת רה"י – נחלקו אמוראים אי זה דווקא כשהיתד גבוה ג"ט – זו דעת ר' אדא בר אבהו ופרש"י דבפחות מג' – חשוב כגג העמוד ולא ממעט א שזה גם כשהיתד אינו גבוה ג"ט דמ"מ לא יכול להשתמש בכל שטח ראש העמוד – זו דעת אביי ורבא.

הערה: כתבתי את התשובה לפי גירסת הגמ' שלפנינו וכפרש"י. אבל ר"ח גורס "אמר רב הונא עמוד ברה"ר גבוה י' ורחב ד' ונעץ בו יתד כל שהוא ממעט ונעתק מרשות היחיד ונעשה ככרמלית. ולא אמרן אלא בזמן שהיתד גבוה מן הקרקע ג' טפחים. אביי ורבא דאמרי אפי' גבוה ג' טפחים לא מידי הוא כלומר אינו ממעט. רב אשי אמר אף על פי שאינה גבוה ג' אפשר (דלית) [דתלי] ביה מידי כגון מחצלת וממעט. עכ"ל ומשמע שאיירי בתוקע את היתד מהצד של העמוד – ובזה א"ר הונא שאם גבוה ג"ט ממעט וחשיב העמוד כרמלית ונראה שזו היא גירסת הרמב"ם ועי' מה שכתבתי בהלכה.

להלכה – בטוש"ע לא הזכירו מזה כלום. וברמב"ם [שבת יד ט ומובא בב"י שמה יט וכתב הב"י שלא ידע למה השמיטו הטור] פסק כר' אשי לפי גירסת ר"ח – שאף יתד שאינו גבוה ג' ממעט הואיל וראוי לתלות בו ולהשתמש בו והוסיף הרמב"ם "ונעשה כרמלית" ופי' המ"מ שהרי בני רה"ר משתמשים בו ותולין בו והרי הוא כאילו קרקע רה"ר מגעת עד שם

עי' רש"י לעיל עז: ד"ה אי נמי אין בה – דמשמע שסגי בכל סתימה שתעשה שלא יהא המיעוט באוויר ומצד שני עי' רש"י עח. ד"ה ארווחי דמשמע שבעי' שיהא הסולם דרגא וצ"ע] וכשהזיז התחתון נמצא בדיוק מתחת לזיז העליון - א"א להניח את סולם שעל התחתון – על זיז העליון אבל לדעת הרשב"א והריטב"א שזיז הנמצא תוך י"ט א"צ סולם – כתב הריטב"א שטעם שצריך שלא יהיו זה כנגד זה דבהכי נח לעלות מזה לזה. עכ"ל וכ"כ הב"י שעב יב בדעת הרמב"ם שסובר כהרשב"א והריטב"א שא"צ סולם וטעם שלא יהיו זה כנגד זה דבהכי נח לעלות עכ"ד הב"י ועי' בספר תורת חיים שמקשה עליו מאי שנא מבי' אצטבאות זה ע"ג זה ורוח ביניהם שאמרה הגמ' לעיל שממעטין בכותל ונשאר בקושיא ונראה ליישב ששם איירי כשאצטבא שהעליונה גבוהה פחות מי"ט מהקרקע וא"צ לעמוד על אצטבא התחתונה כדי להגיע לעליונה אלא רק להניח את רגלן שם משא"כ בנד"ד שהאצטבא השנייה היא קרוב לבי' טפחים גובה – הכא וודאי צריך לעמוד על אצטבא התחתונה כדי לעלות על השנייה ולא סגי בהנחת רגל וא"כ בעי' שאצטבא העליונה לא תהא בדיוק מעליה אלא שתהא בצד.

¹⁵⁷² ויל"ע מה הדין אם שטח העמוד היה יותר מדי' על די' כך שגם ללא היתד יש כאן די' על די' אלא שאין הם רצופין אלא בי' טפחים בצד זה של היתד ובי' טפחים בצד זה – ועי' חידושי המאירי שכתב שבעי' שטח הראוי לשימוש וא"כ משמע שבעי' שיהא שטח די' על די' רצוף ולשון מיעטו לכאוי' לא משמע הכי אולם בספרו "בית הבחירה" בסוגיין כתב המאירי וז"ל שאם נעץ בו בראשו בשטח שבו יתד כל שהו מיעטו כלומר שמיעט רחבו של עמוד והרי אין כאן רחב ארבעה ונמצא שהוא מקום פטור עכ"ל ומשמע שדווקא אם ללא מקום היתד אין ד"ט על די"ט על פני העמוד הווי כרמלית וצ"ע. עוד יל"ע אי בעי' שהיתד יהא שם באופן קבוע וראיתי בקובץ ישורון חלק יא שנת תשסב במאמר מאת הגי"ר שלום יוסף גלבר שכתב שאיירי שזה קבוע או שעכ"פ צריך אומן בשביל להוציאה עי"ש.

עכ"ד וצ"ב מה זה משנה שבני רה"ר משתמשים בצידו של הכותל וכי בגלל זה ראש הכותל לא יחשב רה"י? הרי בראש הכותל אינם משתמשים וצ"ע.

ש. מה הדין כשנעץ הרבה יתדות על התל שגבוה י' ורחב ד' האם התל הוא רה"י ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' אשי שהתל הוא רה"י משום שיכול להניח עליו דף ולהשתמש עליו¹⁵⁷³ ¹⁵⁷⁴.

הערה: לפי גירסת ר"ח שהבאתי בהערה הקודמת – גם כאן איירי כששם את היתדות בצידו של הכותל ומה שאמרה הגמ' מנח עליה מידי הכוונה שתולה משהו על היתדות ויל"ע מה ספק הגמ' במה שונה אם זה מלא יתדות או יתד אחת הא בכל מקרה תולה חפץ רק על יתד אחת.

ש. מהו "בור וחולייתו" והאם ומתי הם רה"י?

ת. בור וחולייתו היינו בור שיש מסביבו קיר והקיר בולט אל מעבר לבור ומשמש לו מעקה ובגמ' א"ר יוחנן שאם יש בבור יחד עם החוליא גובה י' ורוחב ד' – הווי הבור רה"י ואע"ג שאין בחלל הבור עובי ד' אלא רק בצירוף עובי הקיר – מצרפים את עובי הקיר. ואמרי' בגמ' שטעמו של ר' יוחנן דאע"ג דאין בחלל הבור רוחב ד' מ"מ הווי רה"י הואיל ואפשר לשים על עובי הכותל דף ולהשתמש שם¹⁵⁷⁵.

ש. מה מחלוקת האמוראים בדין השענת סולם בכותל כדי להתיירו ומה הכוונה במילה "להתיירו"?

ת. "להתיירו" היינו לגרום שיהא אפשר לערב עירוב אחד עם החצר השנייה [ואירי שגם החצר השנייה הניחה סולם כזה] ונחלקו אמוראים עד כמה הסולם צריך להגיע קרוב לראש הקיר:

¹⁵⁷³ וא"ת הא גם עמוד רחב פחות מד' יכול להניח עליו דף ד' ולהשתמש עליו י"ל שרק כשיש שטח ד' רק שא"א להשתמש בו – אמרי' שהווי רה"י משום שיכול להשתמש בו ע"י שישים עליו דף אבל כשהשטח אין בו ד' – אינו רה"י אף אם יכול לשים עליו דף כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁵⁷⁴ ונראה שבזה כו"ע מודו דהווי רה"י ואין זה שייך למחלוקת של ר' אשי עם ר' אדא בר אבהו בנעץ יתד אחד.

¹⁵⁷⁵ ועי' **רשב"א** שבת ח. דהוכיח מהא דאמר **אביי** שם שבור עמוק עשרה ורחב שמנה וזרק מחצלת לתוכו חייב חלקו במחצלת פטור – שמוכח שהמחצלת לא עולה למנן ד"ט - דהא דכותל מצטרף לד"ט לא אמרו כן בכל כותלים אלא בכותלים עבים העשויים לכסות עליהם ולהשתמש מה שאין כן בכוורת ומחצלת עיי"ש ועי' **בשפת אמת** [שבת שם] שכתב וז"ל ולכאורה יש לתמוה מאוד עליו מהא דאמרין לעיל בבית שאין תוכו י' וקירוייו משלימו לעשרה דע"ג רה"י היא ותוכו כרמלית [ומאי שנא קירות הבור דהכא שעושות את תוך הבור לרה"י אע"פ שאין תוכו רחב ד'] וכתב השפת אמת "לפמ"ש בחי' לאו"ח דמטעם חורי רה"י יש לחשוב תוכו כרה"י א"ש דהתם דלמעלה סתום לא חשיב חורי רה"י אבל הכא בפתוח אלא דיכולין להניח ע"ג מידי מ"מ הוא בכלל חורי רה"י"

דעת **רב יהודה אמר שמואל** שבעי' שיגיע ראש הסולם לראש הכותל ולכן אם הכותל גבוה י"ט – צריך שהסולם יהא גבוה י"ד טפחים כדי שכשיניחנו באלכסון יגיע ראש הסולם לראש הקיר¹⁵⁷⁶.

ודעת ר' יוסף שכשהכותל י' – סגי בסולם שגבוה י"ג ומשהו כדי שכשמניחו באלכסון יגיע פחות מטפח לראש הקיר¹⁵⁷⁷ **ודעת אבני** בכותל י"ט סגי בסולם גבוה יא ומשהו שכשמניחו באלכסון יגיע פחות מג"ט סמוך לראש הקיר¹⁵⁷⁸ **ודעת ר"ה ב"ר יהושע** שבכותל י"ט סגי בסולם גבוה ז' ומשהו ופרש"י שלדעתו א"צ להניחו באלכסון אלא סגי להניחו זקוף ושככה"ג יגיע פחות מג"ט לראש הקיר.

הערה א: כתבתי את התשובה ע"פ פירושו של **מהר"ם מרוטנבורג** המובא ברא"ש סי' ד' ובריטב"א. ש"להתירו' היינו לגרום שיהא אפשר לערב עירוב אחד עם החצר השנייה. ולדעתו אם רוצה רק למעט את הכותל לאחת החצרות כדי להתיר לה שימוש – א"צ שהסולם יגיע אל ראש הקיר או סמוך לו סגי בזה שהסולם – שהוא רחב ד"ט – יגיע אל תוך י"ט מראש הקיר וכמו שאמרה הגמ' לעיל גבי איצטבא הרחבה ד"ט שממעטת מי' **אבל דעת תוס'** [עז: ד"ה אם] ש"להתירו' היינו גם להתיר שימוש של החצר ולדעתם מה שאמרהו שבאיצטבא סגי שתהא בתוך י"ט לשפת הכותל – איירי שהיא רחבה ד' על ד' אבל סולם שהוא רחב ד' אבל לא ד' על ד' בעי' שיגיע לראש הקיר [לשמואל] או סמוך לו [לשאר אמוראי].

הערה ב: כתב בירושלמי **[הלכה א]** שבסולם בעי' נמי שלא יהא בין השליבה לשליבה ג"ט עכ"ד הירושלמי. והיינו דכמו שבעי' שבין שליבה אחרונה לראש הכותל לא יהיו ג"ט – ה"ה שבעי' שגם בין השליבה הראשונה לארץ לא יהיו ג"ט וכן בין שליבה לשליבה לא יהיו ג"ט דדין בין השליבה לארץ ודין בין שליבה לשליבה צריך להיות שווה לדין בין השליבה לראש הכותל והובא הירושלמי בגאוו"י אבל לא מצאתי דין זה בשאר פוסקים וצ"ע לדינא.

להלכה – פסק מרן [שעב ח] כדעת ר"ה בריה דרב יהושע¹⁵⁷⁹ שבכה"ג שהסולם גבוה ז' ומשהו ומגיע פחות מג"ט לשפת הכותל – יכולים לערב אחד [אם עשו כן מב' צידי הכותל]

¹⁵⁷⁶ ולגבי כמה ירחיק את הסולם מהקיר – פרש"י שירחיק ד"ט ועי' תוס' שבכה"ג שמרחיק ד' א"צ סולם בגובה יד טפחים כדי להגיע לראש הקיר ולכן פי' שמרחיק י"ט דבכה"ג יגיע לראש הקיר [דקרקע שבין רגלי הסולם לקיר היא י"ט וניצב בקצה שלה כותל בגובה י"ט וזה יוצר זווית ישרה שכל צלע שבו היא י"ט ואלכסון של זווית כזו היא פי אחד וב' חמישיות מהצלע – והיינו י"ד טפחים].

¹⁵⁷⁷ ורש"י גם כאן פי' שמרחיקו ד' ועל כן גם כאן קשה עליו קו' תוס'. ותוס' פירשו שמרחיק ט' טפחים – ששיעור ההרחקה כשיעור הגובה שבו משעין את הסולם על הכותל ולר' יוסף שסגי בגובה ט' – א"כ מרחיק ט' ואלכסון של מרובע שהצלע שלו היא ט' – הוא 12.6 [לפי יחס של 1.4 לאלכסון על צלע של ריבוע] ומה שאמר ר' יוסף שגובה הסולם יהא יג כתבו תוס' דזה לסימנא בעלמא וצ"ב כוונתם.

¹⁵⁷⁸ גם כאן פרש"י שירחיק ד"ט ותוס' פי' שירחיק ז' וגובה הסולם יהא 9.8 טפחים שהוא אלכסון של מרובע שצלעו היא ז"ט. ומה שאמר אבני שהסולם יהא בגובה 11 זה לסימנא בעלמא וצ"ב כוונתם.

¹⁵⁷⁹ דהוא גם בתראה וגם הוא מיקל בעירוב.

ובמחלוקת מהר"ם מרוטנבורג ותוס' אי "להתירו" היינו לערב או שהיינו אף להתיר שימוש של החצר בכותל כשאין בסולם ד' על ד' – פסק מרן [שעב ט] כתרוויהו לחומרא והיינו שאם הניח את הסולם כדי לערב יחד צריך שיגיע סמוך לראש הכותל אפי' יש בו ד' על ד' וכדעת מהר"ם וגם פסק שאם אין בו ד' על ד' צריך שיגיע סמוך לראש הכותל אפי' הניחו כדי להשתמש בראש הכותל וכדעת ר"י ותרוויהו לחומרא ובביאור כתב שבשעת הדחק יש לסמוך על דעת תוס' ודעימייהו שכשרחב ד' על ד' א"צ שיגע הסולם סמוך לראש הכותל.

ש. מהן "סולמות שבבבל" ו"דקלים שבבבל" והאם ממעטין בכותל כשנמצאים על ידו כשלא קבע אותן שם ומדוע? [גמ' ותוס'].

ת. סולמות שבבבל פ"י בתוס' בשם רבינו שמואל שהיינו סולם צורי המוזכר לעיל עז: שיש לו ד' חווקים לפחות וע"כ אין דרך ליטלו בשבת והוא ממעט בקיר. ותוס' עצמם חולקים עליו ומפרשים שהיינו סולם שאין לו ד' חווקין ומ"מ ממעט כי הוא כבד יותר מסולם רגיל¹⁵⁸⁰.

דקלים שבבבל – פרש"י "פיסקי [- חתיכות] דקלים של בבל"¹⁵⁸¹.

ולגבי אם ממעטין בכותל – אומרת הגמ' שדקלים לכו"ע ממעטין ולגבי סולמות – נחלקו רבה בשם ר' חייא ור' יוסף בשם ר' אושעיא לר' חייא – אין ממעטין ולר' אושעיא – ממעטין דמתוך כובדן אין דרך ליטלן.

להלכה – פסק מרן [שעב ח] באיזה סולם אמרו [שממעט את גובה הכותל] כשיש בו ארבע שליבות אבל פחות מכאן לא, אא"כ זרועותיו ושליבותיו כבדות, שאז כובדו קובעו. עכ"ל וכתב הגר"א שפסק כר' יוסף [בשם ר' אושעיא] שהוא המיקל וכתב עוד הגר"א שכ"פ הטור ולשיטתו שסובר דק"ל כהמיקל בעירובין ומציין הגר"א לתוד"ה סולמות שהעמידו שר' יוסף בשם ר' אושעיא מיקל אף בשאין לו ד' חווקין אם הוא כבד.

ש. מהו ספקו של ר' יוסף "סולם מכאן וסולם מכאן וקשין באמצע" ו"קשין מכאן וקשין מכאן וסולם באמצע" ומה פשוט לו רבה ומדוע?

ת. איירי בב' סולמות צרים שאין בהם ביחד רוחב ד' והסתפק רב יוסף שני ספקות: ספק א' – האם כששם קשים בין הסולמות היינו שתוקע צד אחד של הקנה בחור של חווק של

¹⁵⁸⁰ וצ"ע הגדר בזה מה נקרא סולם רגיל ומה נקרא כבד ואלי אזלי בתר אי דרך טלטלו תדיר אך גם זה לא לגמרי מוגדר.

¹⁵⁸¹ ועי' חידושי המאירי שדקלים שבבבל היו עבים יותר עכ"ד ויתכן כי בבל הייתה ארץ נוחה מאוד לגידול דקלים ועי' רש"י פסחים פט. ד"ה תמרים שכתב שבבבל יש הרבה תמרים ועי' גם רש"י ברכות לא. ד"ה אדכרתן שכתב שאדם הראשון גזר על בבל שתהא מקום לגידול דקלים ונראה הטעם שבבל טובה לדקלים – כי היא בקעה [עי' רש"י בראשית יא ג] ותמרים טובים בבקעה יותר מבהרים כדאיתא במשנה ביכורים א ג ע"ש.

סולם א' ואת הצד השני של הקנה תוקע בחור שבסולם ב' ועי"ז נהיה בין הסולמות עוד סולם של קנים [שא"א לטפס עליו מחמת חולשתו של הקש] ויחד עמו יש בסולמות רוחב ד"ט והסתפק ר' יוסף האם זה חשיב סולם למעט את הכותל וענה לו רבה שאין זה חשיב סולם מחמת שא"א לטפס על הקנים מחמת חולשתם ופרש"י וסתם עליית הרגלים באמצע סולם הוא, וזה אין ראוי לכך עכ"ל ספק ב' – מה הדין כשהסולם שבאמצע הוא עם חווקים חזקים וב' הסולמות שבצדדין הן עם חווקים מקש ובזה ענה לו רבה שחשיב סולם כי דרך לטפס באמצע ופרש"י וראויין הקשין לאחוזו היד בהן, ולעלות בסולם. עכ"ל והיינו שמה שצריך רוחב ד"ט בסולם זה כדי שיהא מקום לאחוזו ביד כשמטפס ולזה סגי בקש.

ש. מה הפירוש "חקק להשלים בכותל" ומה הפרוש "חקקו כולו בכותל" ומה הדין בהם ומדוע? ת. – "חקק להשלים" פרש"י דהיינו שהעמיד סולם מב' צידי הכותל שבין ב' חצרות כדי שיערבו יחד והיה הסולם צר פחות מד"ט רוחב והשעינו על הכותל, וחקק בכותל מכאן ומכאן כנגד חווקי הסולם, להשלים רוחבו בארבעה¹⁵⁸².

ו"חקקו כולו בכותל" היינו שלא היה סולם כלל וחקק בכותל שליבות.

והדין בהם – אמרי' בגמ' שבחקק להשלים סגי בזה שההשלמה תהא עד גובה י' טפחים ופרש"י דאז הוי ביה שיעור פתח ואף על גב דגבוה כותל טובא לית לן בה¹⁵⁸³.

ואילו בחקק כולו בכותל – בעי' שיגיע הסולם עד ראש הכותל דאין נוח לעלות אי רק י"ט רחבים ד"ט.

ש. האם אפשר להשתמש באילן בשביל לעשות ממנו סולם כדי לעשות פתח בין ב' חצרות? והאם שרי להשתמש באשרה לצורך זה ומדוע?

ת. לגבי סולם באילן לצורך זה – נחלקו בזה אמוראים:

דעת רבה – ששרי. ואפי' לרבנן דרבי שסוברים שאין להתיר שבות בביה"ש אפי' לצורך

¹⁵⁸² ובתוס' כתבו שאיירי כגון שהכותל עב ובולט מצד הסולם או שהסולם בקרן זוית עכ"ל והיינו שבעינן שהחקיקה שבכותל תהא לצד רגלי הסולם ממש ולא מאחורי רגלי הסולם ולכן בעי' שהכותל יבולט כל שהחקיקה תהא לצד רגלי הסולם ולא לאחריהם וה"ה כשהסולם בקרן זוית דאז הכותל בולט לצד הסולם ובשו"ע ובמשנ"ב לא הזכירו מזה כלום אמנם בשו"ע הרב [סעיף יז] ובערוה"ש [סעיף כו] כן כתבו את דברי תוס' וכ"כ בספר עטרת צבי על השו"ע.

¹⁵⁸³ והוסיף המג"א [שעב כג ומובא במשנ"ב ס"ק קט] דהא יכול לעלות לראש הכותל בסולם אעפ"י שאין רחבה ד' עכ"ל המג"א. [ויל"ע כמה רוחב הוא צריך להיות כדי שיוכל לעלות עמו לאש הכותל] וכל זה לדעת רש"י אבל דעת ר"ת שבעי' שתגיע החקיקה עד פחות מיי"ט סמוך לראש הכותל דבי"ט אחרונים סגי שלא יהא הסולם רחב ד"ט. [כ"כ מהרש"ל בדעת ר"ת ועי' רש"י אבל מהרש"א לא כתב כן אלא שהסולם מגיע רחוק עשרה מראש הכותל וכתב שר"ת לשיטתו בתוס' לעיל עז: (סוד"ה אם) שסולם קבוע א"צ להגיע לראש הכותל] ופסק השו"ע [שעב יד] כרש"י.

מצווה וא"כ אפי' בביה"ש אסור לעלות באילן זה לעבור מחצר אחת לחצר השנייה – הכא יש להתיר כי סוף סוף יש לזה שם פתח והקובע בדיני עירוב אם אפשר לערב ב' חצרות יחד הוא אם יש שם פתח אע"ג שאסור להשתמש בו¹⁵⁸⁴.

ודעת ר' חסדא להיפך – שאסור אפי' לרבי שס"ל ששרי שבות ביה"ש לצורך מצווה¹⁵⁸⁵ מ"מ בערובי חצרות אסור דבעי' שיהא היתר לכל היום ולא רק לביה"ש¹⁵⁸⁶ וכן דעת רבין א"ר אלעזר ואמרי לה ר' אבהו א"ר יוחנן

ודעת ר"נ בר יצחק – שדין זה תלוי במחלוקת רבי ורבנן. אם שרי שבות ביה"ש לצורך מצווה דלרבי ששרי – אפשר להשתמש באילן לצורך ערוב ולרבנן שאסור – אי אפשר. **לגבי סולם באשרה** – ג"כ נחלקו אמוראים:

לדעת רבה – אסור דזה איסור הנאה ואפי' לרבי יהודה שמתיר ערוב תחומין ששמו בקבר שהוא איסור הנאה. וטעם החילוק בין ערוב תחומין לעירוב חצרות פרש"י [עח: ד"ה ה"ג] שאני התם שעושה עירוב תחומין לצורך מצווה ומצוות לאו ליהנות נתנו אבל הכא עירוב חצרות ניתן ליהנות^{1587 1588}.

לדעת ר' חסדא – שרי דאע"ג שאשרה אסורה בהנאה ואסור לו לעלות באשרה זו כדי לעבור לחצר השנייה – מ"מ יש כאן פתח אלא שיש לו איסור להשתמש בו וזה עדיין לא מבטלו משם "פתח"¹⁵⁸⁹ ולא דמי לעירוב באילן שבו ר' חסדא אוסר – דשאני התם שאיסור שבת

¹⁵⁸⁴ כתבתי ע"פ הרשב"א והריטב"א שרבה מתיר אפי' לרבנן דרבי מטעם הנ"ל. וכנראה לא משמע להו שרבה ס"ל כרבי דהרי הגמ' אמרה שהצד להתיר הוא אפי' לרבנן ומטעם הנ"ל.

¹⁵⁸⁵ ואפילו בערובי חצרות דליכא מצוה כולי האי מ"מ קצת מצוה איכא ודרכי שלום יש כשאדם נושא ונותן ומתערב עם חבריו [רשב"א].

¹⁵⁸⁶ ויל"ע מאי שנא עירוב תחומין שבו סגי שיהא מותר בביה"ש ועי' במאירי שכתב וז"ל עירובי תחומין אינן אלא להיכר שזהו מקום ביתו וכל שאכלו ביה"ש לשם כל שכן שהוא היכר ומעתה כל שקדש עליו היום ופתו לשם בין שאכלו בין שלא אכלו דיו עכ"ל ועדיין צ"ב מנ"ל שערות"ת זה רק היכר וערו"ח זה דירה ממש.

¹⁵⁸⁷ ואע"ג שגם עירוב חצרות הוא קצת מצווה וכמ"ש הרשב"א ש"קצת מצוה איכא ודרכי שלום יש כשאדם נושא ונותן ומתערב עם חבריו" – מ"מ הא וודאי להנות נתנו דכל המצווה היא להינות וכמו שאסור להדליק נר של שבת בשמן של טבל – עי' גמ' שבת כו. ועי' פמ"ג משי"ז רסד ס"ק א שכתב פשיטא לי שמן ערלה וכדומה אסור לנר שבת, דלא שייך מצות לאו להנות נתנו, דעיקר המצווה משום עונג הוא, ודמי לישיבת סוכה, וכל שכן הוא עכ"ל [ולפלא שלא כתב שזו גמ' מפורשת לגבי שמן של טבל] וא"כ ה"ה בעירוב חצרות כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁵⁸⁸ ולא אמרי' פתחא הוא ואריא רביעא עלה כדאמרי' גבי אילן – משום ששאני אשרה שאסורה אף בחול [ריטב"א] וצ"ע בזה.

¹⁵⁸⁹ **ועי' תוס' בדף פ:** [ד"ה אבל] שמקשה לדעת ר' חייא בר אשי שאומר בקורה של אשירה דאמרי' מכתת שיעוריה – למה מכשרין בסולם של אשירה הרי הוא צריך שיעור של רוחב ד"ט ומיכתת שיעוריה ותיכף שמ"מ סולם חשיב פתח כי חזי לעליה אי לאו איסורא דאשרה אבל קורה הצריכו חכמים שיעור של חשיבות עכ"ל וצ"ב בזה ועי' תוס' רא"ש שכותב דטעמא דפתח לאו משום דבעינן מידי דחשיבות אלא מידי דחזי לעלות בו חשוב פתח והאי חזי לעלות אי לאו איסור דאשרה אבל

גורם לו [דאין עולין באילן בשבת] ¹⁵⁹⁰ משא"כ הכא שאיסור דבר אחר גורם לו **ועי' הערה** ¹⁵⁹¹. וכן דעת **רבין א"ר אלעזר** ואמרי לה **רבי אבהו א"ר יוחנן**.

לדעת רנב"י – זה תלוי במחלוקת רבי יהודה וחכמים אי שרינן עירוב תחומין בקבר – דר' יהודה שמתיר לשים עירוב תחומין בקבר – ה"ה שמתיר לערב על סמך סולם שנמצא באשרה ¹⁵⁹² ¹⁵⁹³ וחכמים שאוסרים בעירו"ת ה"ה שאוסרים בערו"ת.

להלכה – **לגבי עשה סולם באילן** – נחלקו בזה **הרמב"ם** [עירובין ג ח] **והרא"ש** [סימן ד] **הרמב"ם** מתיר כדעת רבה ורנב"י בדעת רבי ¹⁵⁹⁴ **והרא"ש** אוסר כדעת ר' חסדא ¹⁵⁹⁵ ופסק **מרן** [שעב טו] **בסתמא ששרי** ואח"כ הביא שהרא"ש אוסר.

שיעור של קורה אינו מחמת צורך תשמיש אלא שהצריכו חכמים שיעור של חשיבות וכיון דמיכתת שיעוריה לא חשיב **עכ"ל** וכנראה לזה כוונת תוס' **ויל"ע** אי מעקה העשוי מאיסוה"נ אי אמרי' מכתת שיעוריה [דהא בעי' שיהא י"ט עי' שו"ע חו"מ תכז ה] ונראה מדברי תוס' שלא אמרי' בזה מכתת שיעוריה דאין זה משום חשיבות **ולולא דברי תוס'** היה אולי אפשר לומר שאכן מאן דמכשיר בסולם של אשרה [היינו ר' חסדא] – מכשיר גם בקורה של אשרה וסובר כדעת ר"ל לקמן דף פ: שגם בקורה לא אמרי' כתותיה מכתת שיעוריה ואולי י"ל שטעמו של ר"ל שמכשיר בקורה הוא משום שס"ל שקורה משום היכר ובכה"ג ל"א מכתת שיעוריה אבל בסולם כן צריך שיעור **ועי' ריטב"א** שחולק על תוס' ומעמיד את סוגיין באשרה דנכרי שיש לה ביטול ולא אמרי' בה מכתת שיעוריה עי"ש.

¹⁵⁹⁰ פי' והו' להו כשני סותרין שאיסור הבא מחמת שבת יתיר דבר לשבת [לבוש שעב טו מובא במשנ"ב ס"ק קיד].

¹⁵⁹¹ **ועי' ריטב"א** שהקשה מי גרעא אשירה מאילן דעלמא דאית ביה נמי איסור שבת, ותירץ דאשירה לאו דווקא ממש מחוברת אלא עץ של ע"ז שהיה נעבד. **עכ"ל ובטור** [שעב] כתב שאיירי באשרה יבשה שאין בה משום איסור שבות **עכ"ל** וכ"פ **בשו"ע** [שעב טו] **ועי"ש במשנ"ב** [ס"ק קטז] שאילן יבש אין בו פירות ועלין וענפים דאז לא חיישינן שמא יתלוש ומותר לעלות עליו בשבת אולם עי"ש שמשום סייג וגדר יש להיזהר שגם עליו לא לעלות עי"ש.

¹⁵⁹² **וטעם הדבר שר' יהודה מתיר בקבר** – נ"ל משום שזה הנאה עקיפה דהא אינו נהנה מהאשרה אלא מהעירוב שחל מחמת האשרה **ועי' קרן אורה** שכתב דלא חשיבא הנאה מה שמניח העירוב שם ובדף פ: גבי לחי מאשירה כתב דלא חשיב הנאה מה שמותר לטלטל על ידה **עכ"ל** וכנראה כוונתו למה שכתבתי דהנאה עקיפה ל"ח הנאה כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁵⁹³ **ועי' תוס'** [ד"ה אשירה] שכתבו דרנב"י פליג אסוגיא דלעיל לא. דמשמע התם דלכולי עלמא אסור לקנות בית באיסורי הנאה [והגמ' שם אומרת שטעם שר' יהודה מתיר בעירוב תחומין בקבר הוא שמצוות לאו להינות **עכ"ל** הגמ' שם ומשמע שבעירו"ח שזה כן ליהנות - יאסור ר' יהודה וזה דלא כרנב"י בסוגיין שאומר שר' יהודה מתיר גם בעירו"ח].

¹⁵⁹⁴ ובטעם הרמב"ם שפסק כרנב"י כתב בביאור הגר"א שהוא בתראי **עכ"ל** והיינו שקי"ל שמאביי ורבא הלכה כבתראי.

¹⁵⁹⁵ וכן דעת **הר"ח והראב"ד** מובאים ברשב"א ובריטב"א לפסוק כר' חסדא **ויל"ע** הא רנב"י בתרא הוא ורנב"י אמר שמיעט ע"י סולם שבאילן תליא במחלוקת רבי ורבנן והרי קי"ל כרבי ששרי שבות בבניה"ש לצורך מצווה **ועי' בחידושי תלמיד הרשב"א** המובאים בקובץ שיטות קמאי שמסביר טעמים של ר"ח וראב"ד שפסקו כר' חסדא מדוע אינם פוסקים כרנב"י וז"ל דלית הלכתא כרב נחמן בר יצחק דהא אתרוייהו פליגי. [פי' על רבה ור' חסדא] ועוד דלדידיה פליגי ר' יהודה ורבנן אם מותר לקנות בית באיסורי הנאה אם לאו, ובפרק בכל מערבין (ל"א ע"א) אסיקנא דלכו"ע אסור לקנות בית באיסורי הנאה **עכ"ל** וא"כ זו גם הסיבה שהרא"ש לא פוסק כרנב"י **ועדיין צ"ב** מש"כ שאין הלכה כרנב"י כי אתרווייהו פליג - מה בכך שאתרוייהו פליג הא קי"ל כבתראי גם כשחולק על רבים ומש"כ שרנב"י פליג אסוגיא דלעיל – יל"ע דזה סיבה שלא נפסוק כרנב"י לגבי קניית בית באיסוה"נ אבל גבי סולם באילן אמאי לא נפסוק כרנב"י וצ"ע.

לגבי עשה סולם באשרה – ג"כ נחלקו הרמב"ם והרא"ש הנ"ל – הרמב"ם אוסר כדעת רבה וכתנב"י בדעת חכמים והרא"ש מתיר כדעת ר' חסדא וגם בזה פסק מרן [שם] בסתמא כהרמב"ם¹⁵⁹⁶ ואח"כ הביא את דעת הרא"ש ששרי¹⁵⁹⁷ ומוסיף מרן "והוא שתהא יבשה" וכמ"ש הטור דבכה"ג ליכא איסור מטעם שבת¹⁵⁹⁸. וכתב המשנ"ב [ס"ק קטז] שהלכה כדעה ראשונה שהיא דעת הרבה פוסקים¹⁵⁹⁹.

¹⁵⁹⁶ ואע"ג שרנב"י אמר שרבי יהודה מתיר באשרה – הא פסקו הרמב"ם [ו יז] ומרן [תט א] דלא כרבי יהודה גם בעירוב תחומין שהוא מצווה ולא להינות נתנו וכ"ש בערו"ח שכן ניתן להינות.

¹⁵⁹⁷ ועי' באור הגר"א שמציין על דברי הרא"ש "עתוס" שם ד"ה אשרה כו' וקי"ל כסוגיא דשם: "עכ"ל והיינו שתוס' כתבו שמסוגיא דלעיל בדף לא. מוכח שלרבי יהודה אין קונים שביתה באיסוה"נ ונראה שכוונתו כדברי תלמיד הרשב"א שהבאתי בהערה שלפני הקודמת – שלכן לא פסק הרא"ש כרנב"י על אף שהוא בתראה כי הוא פליג אסוגיא דלעיל דף לא. ונשאר לרא"ש רק להכריע בין ר' חסדא לרבי והכריע כר' חסדא אך זה דוחק דהגר"א לא מסביר מדוע פסק הרא"ש כר' חסדא אלא רק למה פסק דלא כרנב"י לגבי אשרה ויתכן גם לומר שיש ט"ס בדיבור המתחיל שבבאור הגר"א ודברי הגר"א לא נסובים על הרא"ש אלא על המילה "אשירה" שבשו"ע ובא הגר"א לומר טעם למה באשירה מחמיר מרן אף שרנב"י ר' יהודה מתיר באשרה ועל זה מציין לגמ' לעיל דף לא. שמשמע שר' יהודה אוסר בעירוב חצרות באשירה דאמרי' שם שלרבי יהודה אין קונים בית באיסוה"נ כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁵⁹⁸ ובפשטות י"ל דהיינו בימות החמה שאז כתב הטור [שלו] ששרי לעלות באילן יבש ועי' במג"א [ס"ק כו] שהקשה הא פסק מרן [שלו א] שגם ביבש אסור ותי' הא"ר ב' תירוצים א' שהרא"ש לשיטתו שמתיר לעלות באילן יבש [כוונתו דבפרק י' סימן יב מביא הרא"ש שהרי"ף התיר ומשמע שלהלכה גם הרא"ש הכי ס"ל וכ"כ הטור בריש סי' שלו להתיר לעלות באילן יבש וכתב הב"י שזה כדעת הרא"ש] ב. שכיוון דהאיסור לעלות באילן יבש הוא רק חומרא – ע"כ גבי עירוב מקילין ועי' במשנ"ב ס"ק קטז שהביא רק התירוץ השני של הא"ר.

¹⁵⁹⁹ וז"ל האליה רבא "והרשב"א בעבודת הקודש [שם] והמגיד פ"ג [ה"ח] הסכימו לסברא ראשונה" עכ"ל הא"ר ויל"ע דבעבודת הקודש [בית נתיבות שער ד לא – לב] כתב וז"ל יש מי שאומר שאילן אינו ממעט ואשרה ממעט, שכל שאיסור שבת גורם לו אסור, אבל אשרה גדועה אין איסור שבת גורם שלא לעלות להשתמש בה אלא איסור אחר גורם לה, וכל שאיסור אחר גורם לה מותר. ויש אומרים בהפך, אילן מותר ואשרה אסורה. ונראה לי להתיר בין בזה ובין בזה אלא שיש לחוש ולהחמיר באילן כדברי הראשונים. עכ"ל עבוה"ק וא"כ אדרבא פוסק כדעת הרא"ש להחמיר באילן ולהקל באשרה גדועה ולא כדכתב בא"ר וצ"ע וכן מצינו גבי עירוב תחומין בקבר שהרשב"א היקל [עי' עבוה"ק בית נתיבות שער ה ס"ק לו] וא"כ לרנב"י שמשווה את עיר"ת לעירו"ח יש להקל גם בערו"ח מיהו בחידושי הרשב"א בסוגיין אכן פסק להחמיר באשרה משום דבגמ' לעיל לא. אמרי' שמודה רבי יהודה שאין קונין בית [דהיינו שביתה] באיסוה"נ ורק בעירו"ת התיר משום שמצוות לא להינות נתנו וזה דלא כוותיה דרנב"י שאמר שגם בערו"ח מתיר ר"י לקנות בית באיסוה"נ ולא שבקינן לישנא דגמרא דהוא עיקר משום הא דרב נחמן, עכת"ד עי"ש.

מהמשנה דף עה: עד המשנה דף עט.

ש. מהו "חריץ שבין ב' חצרות" והאם ומתי יכולים ב' החצרות שיש ביניהם חריץ לערב יחד או לערב בנפרד ומדוע?

ת. חריץ שבין ב' חצרות היינו חפירה ארוכה שנמשכת לאורך הגבול בין שתי חצרות ¹⁶⁰⁰ ולגבי איך הם מערבים – אומרת המשנה שאם החריץ עמוק י"ט ורחב ד"ט – יכולים לערב רק בנפרד ואם הוא עמוק פחות מ"ט או רחב פחות מד"ט – יכולים לערב רק יחד דנחשבים לחצר אחת.

ש. מה הדין אם החריץ מלא עפר או צרורות – האם מערבין אחד או שניים כשביטלו בפירוש וכשהניחו בסתם ומדוע?

ת. אם ביטלו בפירוש – לכו"ע מבטל את החריץ ומערבין אחד ¹⁶⁰¹

אם הניח את העפר בסתם ולא בטלו בפירוש [וה"ה אם לא עתיד לפנותו אך לא ביטלו בפיו] – במתני' כתוב בסתמא שבטיל ומדייקת הגמ' שאפי' לא ביטלו בפה ונחלקו אמוראים האם מתני' היא לכו"ע או שהיא תלויה במחלוקת תנאים.

דעת רב אסי – שזה תלוי במחלוקת ת"ק ורבי יוסי באהלות דת"ק במשנה באהלות [טו ז] המובאת בסוגיין אומר שכל עוד לא ביטלו בפירוש אינו מבוטל ואילו ר' יוסי אומר שסתם עפר – בטיל.

דעת ר"ה בריה דרב יהושע ור' אשי שמתני' היא לכו"ע דבין לת"ק ובין לר' יוסי החריץ בטל. ונחלקו ר"ה בריה דרב יהושע ור' אשי מדוע ת"ק מודה דבטל – לר"ה בריה דרב יהושע – משום שבשבת כל דבר שהוא מוקצה מבטלו גם לת"ק ודעת ר' אשי משום שחריץ עומד להסתם וע"כ גם לת"ק מתבטל אפי' לא ביטלו בפירוש ¹⁶⁰².

להלכה – פסק מרן [שעב טז] שעפר ששם אותו בסתמא בחריץ – בטל. ובמשנ"ב [ס"ק קכג] הביא דברי הרמב"ם שכתב דסתם עפר או צרורות שבחריץ מבוטלים הס" וכתב בשעה"צ שם דהיינו כר' אשי שאמר שבחריץ כו"ע לא פליגי דעפר בסתמא בטל אבל בבית – הלכה היא שבסתמא אינו בטל וכדת"ק באהלות.

¹⁶⁰⁰ והיא משמשת למעבר מים – עי' משנה מקוואות ה' ו מטבילין בחריצין ונעיצין.

¹⁶⁰¹ כדאיתא במשנה דעפר וצרורות מערבין אחד וגם לרב אסי בגמ' שאומר שדינו כמו לגבי עפר הנמצא בבית – הדין הוא שמבוטל שהרי אמרי' במשנה באהלות המובאת בסוגיין שעפר הנמצא בבית אם ביטלו בפירוש לכו"ע מבוטל.

¹⁶⁰² וטעם שסתם חריץ עומד להסתם נראה כי אין דרך שיהא חריץ בין חצרות כנלענ"ד וצ"ע דהרי החריץ לא נעשה לבד אלא נעשה לצורך וא"כ מדוע עומד להסתם?

ולגבי אי ביטלו רק לשבת אחת ודעתו לפנותו אח"כ - ברמ"א כאן ציין למש"כ בסימן שנח סעיף ב' דנחלקו בזה הפוסקים ועי' ביאור הגר"א שם שזוהי מחלוקת רש"י ור"ח [סוכה ג: - ד. בסוכה הגבוה י' שמיעטה בעפר או צרורות אי ביטול לשבעה [זו דעת רש"י] או לעולם -] זו דעת ר"ח¹⁶⁰³ ופסק המשנ"ב כאן [ס"ק קכד] דכיון שהוא ד"ס יש לסמוך להקל דאם רצו מערבין יחד ואם רצו מערבין שנים : עכ"ד¹⁶⁰⁴.

ש. ומה הדין אם מילא את החריץ בקש ותבן האם מערבין אחד או שניים - כשביטלו בפירוש וכשהניחו בסתם?

ת. אם בטלו בפירוש – לכו"ע בטיל ומערבין אחד וכדאיתא במשנה באהליות [טו ז] המובאת בסוגיין שאם ביטלו בפיו – בטיל.

ואם הניחו בסתם – במתני' כתוב שלא בטיל ואמרין בברייתא המובאת בגמ' שבקש ותבן גם ר' יוסי [שאמר שסתם עפר בטיל] מודה שבסתם - לא בטיל וכן גם ר"ה בריה דר' יהושע שאמר גבי עפר וצרורות שלגבי שבת סגי בביטול לשבת אחת - מ"מ קש ותבן אינם בטלים אפי' לשבת אחת וטעם שלא בטיל אפי' לשבת אחת - פרש"י [עט. ד"ה אפילו] כי תבן וקש ניטל למאכל בהמה עכ"ל¹⁶⁰⁵

¹⁶⁰³ ועי' פנ"י סוכה ד. ד"ה בתוספות – דכתב שבזה נחלקו ר' הונא בריה דר' יהושע ור' אשי בסוגיין דר"ה בריה דר"י שאמר הנח איסור שבת, דאפילו ארנקי נמי מבטל איניש – א"כ סגי ביטול לשבת ולר' אשי שאמר חריץ - למיטימיה קאי. – בעי' לעולם ורש"י והר"ח נחלקו כמי לפסוק דרש"י פסק כר"ה בריה דר"י ור"ח פסק כר' אשי עכ"ד הפנ"י וכ"מ מהרא"ש בסוכה [פרק א' סימן ב] שכתב שנראה כפירוש רש"י דביטול דהכא כל זמן מצות סוכה דומיא דמיעוט דכותל וחרץ שבין ב' חצירות דפרק חלון [דף עח ב] דלא בעי ביטול אלא באותה שבת דקאמר התם דדבר שאינו ניטל בשבת ממעט אבל דבר הניטל אינו ממעט עכ"ל הרא"ש ומש"כ הרא"ש דקאמר התם וכו' – היינו דברי ר"ה בריה דר"י וא"כ רש"י פוסק כר"ה בריה דר"י. אלא שיל"ע מנ"ל לרא"ש לפסוק כר"ה בריה דר"י נגד ר' אשי ואולי כי הוא מיקל בעירוב אך לפי זה היה לרא"ש לפסוק כקולי שניהם וכמ"ש המשנ"ב [שעב קכד] להקל דאם רצו מערבין יחד ואם רצו מערבין שנים וצ"ע ועי' שפת אמת שכתב שדעת הריטב"א שבעי' ביטול לעולם ובכל זאת גבי שבת כתב דבזה שאסור לשבת להחשב ביטול לשבת ועי' אבן האזל [שופר וסוכה ד יג] בדעת הרמב"ם דפסק דבסוכה בעינן ביטול לעולם וכמו שפי' המ"מ ובפ"ג מעירובין מוכח להדיא דפסק כר"ה דכל דבר שאינו ניטל בשבת ממעט. עכ"ל האבן האזל עי"ש באריכות.

¹⁶⁰⁴ והיינו להקל לב' הצדדים – גם שנחשב מחיצה וגם שלא נחשב מחיצה ויל"ע אי אותו אדם יכול להקל בבת אחת את ב' הקולות – שבמקום אחד יחשיב חריץ כזה לסתום ובמקום אחר – לחציצה וכן אם שבת אחת יחשוב חריץ כזה למחיצה ושבת שניה – לפתח וצ"ע.

¹⁶⁰⁵ ולגבי קש צ"ע דהא שנינו במשנה בשבת [קכו:] חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים. אם התקינן למאכל בהמה - מטלטלין אותן, ואם לאו - אין מטלטלין אותן. עכ"ל המשנה וכן שנינו במשנה שבת קמא. "הקש שע"ג המיטה לא ינענעו בידו" ופרש"י שם שסתמיה להסקה ומוקצה הוא עכ"ל ומוכח שקש שונה מתבן שהוא חתוך בשביל שיהא ראוי לבהמה ועי' תוס' [עח: ד"ה אפילו] שכתבו שאיירי כאן בתבן וקש שאינן מוקצה עכ"ל והיינו שאיירי שייחד את התבן למאכל בהמה וכנראה אמרו א"ז כדי שלא יקשה על ר"ה בריה דרב יהושע שאמר שמוקצה בטל בסתמא וכאן במשנה ראינו שקש ותבן לא בטיל.

ואם הניחו ע"מ שלא לפנותו אך לא ביטל בפיו להדיא – במתני' לא איירי בזה אך בברייתא באהלות אמר ר' יוסי שתבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כעפר סתם – וא"כ לתירוץ ר' אסי שכשם שנחלקו ת"ק ור' יוסי לגבי אהלות כך נחלקו לגבי עירובין – גם בתבן ואין עתיד לפנותו נחלקו ר' יוסי וחכמים אי נחשב כמבוטל [וכמו בעפר סתם שנחלקו בו יוסי וחכמים].

ולתירוץ ר"ה בר"י ור' אשי שבחריץ במתני' כו"ע מודו בעפר סתם שמבוטל בגלל שלא ניטל בשבת או בגלל שחריץ עומד ליסתם – יש לדון האם גם תבן שאין עתיד לפנותו חשיב כמבוטל ועיי' הערה 1606.

הערה: מה שכתבתי שבטלו הינו בפה – **כך פרש"י** [סוכה ד. ד"ה תבן וביטלו] ולדעתו כל עוד לא ביטל בפה אפי' אם החליט בליבו לבטלו – חשיב כ"אין עתיד לפנותו" אבל **ר"ח** [סוכה שם] כתב שאם הסכים שלא ליטלו משם לעולם [והיינו הסכים בליבו] – היינו ביטול ולדעת ר"ח צ"ל ש"אין עתיד לפנותו" היינו שלא הסכים בליבו לבטלו אלא שנוטה לזה שלא יפנה אותו כנלענ"ד וצ"ע.

להלכה פסק מרן [שעב טז] שכל עוד לא ביטל – מערבין שניים. **ולגבי אם לא ביטל בפה אך החליט בליבו לבטל** אי חשיב שבטלו – כתב **במשנ"ב** [ס"ק קכא ובביאוריה"ל ד"ה כל זמן] את מחלוקת רש"י ור"ח המובאת בהערה שבסוף התשובה ואת רש"י כתב בסתמא ואת ר"ח – בי"א ויל"ע אי גם במשנ"ב אמרינן שסתם ויש הלכה כסתם כמו בכללי השו"ע.

ש. חריץ עמוק י"ט ורחב ד"ט האם יכול למעטו ע"י שייתן עליו נסר ומה הם מידות הנסר?
ת. במשנה אמרינן שיכול למעטו ע"י שישים עליו נסר שרחב ד' ויעבור ע"ג הנסר מצד לצד. ואומרת הגמ' שא"צ שהנסר יהא על כל רוחב החריץ אלא סגי בזה שבמשך ד"ט מאורך החריץ – הנסר ימעט את החריץ מרוחב ד' ועל כן אם יש חריץ רחב ד' ושם לאורך החריץ נסר האורך ד"ט ורחב כל שהוא [ותקעו ע"ג יתדות כדי שלא יפול] ומהנסר לגדה השנייה של החריץ יש פחות מד"ט – הנסר ממעט את החריץ ויכולים לערב יחד.

¹⁶⁰⁶ לכאוי' כיוון דא"ר יוסי דתבן ואין עתיד לפנותו הרי הוא כעפר סתם – א"כ בכה"ג שעפר סתם בטל ה"ה שתבן ואין עתיד לפנותו בטל אלא ליתירוץ ר"ה בריה דר"י שעפר סתם בטל כי הוא מוקצה – א"כ תבן ואין עתיד לפנותו אינו בטל דהא הוא אינו מוקצה [לדעת רבי שמעון שסובר דכל מידי דחזי לבהמה אינו מוקצה אף אם אינו רוצה להשתמש בו בשבת והלכתא כוותיה] וגם לתירוץ ר' אשי שעפר סתם בחריץ מבוטל כי חריץ למיטמיה קאי – עיי' **חזון איש** [צז (לג) א] שכתב דהאי סברא דלמטימיה קאי לא מהני אלא בעפר אבל בתבן ואין עתיד לפנותו מערבים ב' ואין מערבין אחד א"כ בטלו כמבואר ברמב"ם פ"ג מה"ע הלכה יב שאין החריץ קאי למיטמיה בתבן.

ש. מה הפירוש ב' גזוזטראות זו כנגד זו והאם ומתי יכולים לערב יחד? ומה הדין כשאין זו כנגד זו ומדוע?

ת. זו כנגד זו פרש"י זו אצל זו בשתי עליות של שני דיורין, ולגבי אי יכולין לערב יחד – אמרינן במשנה שדינו שווה לדין חריץ ופרש"י דהיינו שאם נתן נסר רחב ארבעה כמין גשר מזו לזו – יכולין לערב יחד

וכשאין זו כנגד זו או שהיו זו למעלה מזו – בגמ' אמר רבא שמהמשנה משמע שאין מצטרפות אף אם שם נסר בין גזוזטרא לגזוזטרא. והוא שההבדל בין הגזוזטראות יהא לפחות ג"ט¹⁶⁰⁷.

הערה א: פרשתי את דברי המשנה "שתי גזוזטראות זו כנגד זו" ע"פ רש"י שפי' שאיירי שהם זו בצד זו¹⁶⁰⁸. אבל רבינו יהונתן פי' שאיירי שהם זו כנגד זו כפשוטו – דהיינו שאחת נמצאת בצד מזרח של רה"ר ואחת בצד מערב. ויל"ע אי יש מחלוקת לדינא בין רש"י לרבינו יהונתן או שחולקים רק בהסבר המשנה [ועי' רעק"א שמקשה למה לא פרש"י כפשוטו וכפירוש רבינו יהונתן עיי"ש].

הערה ב: כתבתי התשובה לפי רש"י ורבינו יהונתן שאיירי שנתן נסר בין גזוזטרא לגזוזטרא והקשו תוס' א"כ מה בכך שנמצאות זו שלא כנגד זו ומאי שנא מב' סולמות שנמצאים מב' צידי הכותל שבין החצרות – שאמרי' בגמ' [לעיל עז:]: שאם הכותל רחב ד' – אף אם הסולמות אינן זו כנגד זו הווי פתח כי יכול להלך על הכותל מסולם לסולם אף שרחוקים זה מזה ועי' ריטב"א שתירץ [בשם תוס' שאינם לפנינו] דלגבי גזוזטראות שהמהלך בנסר שביניהן מהלך ע"ג אויר בעיית תשמישתיה טפי¹⁶⁰⁹ עכ"ד עיי"ש ובתוס'

¹⁶⁰⁷ לגבי גזוזטראות זו שלא כנגד זו – לפי' רבינו יהונתן שאיירי בגזוזטראות שנמצאות זו מול זו – איירי שגזוזטרא אחת נמצאת בצד צפון מזרח של המבוי והשנייה – בדרום מערב והקצה הדרומי של הגזוזטרא שבצפון מזרח – הוא ג"ט צפונה מהקצה הצפוני של הגזוזטרא שנמצאת בדרום מערב ועל כן צריך לתת את הנסר באלכסון וכשה אלכסון של יותר מג"ט – מתיירא אדם לעבור בגשר הרחב ד"ט [ועל כן אף אם הגשר רחב יותר מד"ט לא פלוג רבנן] ובדעת רש"י שאיירי בגזוזטראות שנמצאות זו לצד זו עי' רעק"א שמבין שאיירי שגזוזטרא אחת ארוכה יותר מחבירתה בג"ט ומקשה הרעק"א מה בכך הא עדיין אפשר לשים את הנסר בין הגזוזטראות באופן ישר ועי' בספר נחל הערבים שמפרש שלרש"י מתחילה הגזוזטרא השנייה ג"ט אחרי שמסתיימת הגזוזטרא הראשונה ודוחק דלשון רש"י היא "שהייתה זו בולטת לרה"ר יותר מחבירתה" משמע כהבנת הגרעק"א וצ"ע.

¹⁶⁰⁸ וכתב הפמ"ג [מש"ז שעג א] שלפרש"י שאיירי שהם זו בצד זו מע"ג רה"ר – אם לא שם נסר ביניהם הוויא הושטה מגזוזטרא לגזוזטרא איסור דאוי' וכמו שאמרה המשנה במסכת שבת ריש פרק הזורק. ואפי' יעביר ללא הושטה [אלא בזריקה או בהנחה ע"י אדם אי' שאינה נקראת הושטה] – עכ"פ זה אסור מדרבנן אפי' אם ב' הגזוזטראות שייכות לאדם אחד. ולאחר ששם נסר בין הגזוזטראות – הוא מחברן ומותר לכתחילה להושיט מזו לזו עכ"ד ומשמע שגם לגבי דין מושיט שהוא דאוי' סגי בזה שימעט את הרווח שיהא רחב פחות מד"ט וא"צ לחברן ממש יחד וצ"ע בזה.

¹⁶⁰⁹ והינו בנסר שהוא באלכסון ועי' רבינו יהונתן שמסביר לפי שאין הגשר ישר אלא באלכסון עומד ומתיירא אדם לעבור בו ויל"ע מה ההבדל מבחינת הפחד בין אם הנסר באלכסון או שהוא ישר דהעיקר

הובאה דעת ר"ת היא שאיירי שאין נסר בין הגזוזטראות ואיירי שהגזוזטראות אינן רחוקות זו מזו ד"ט ולכן אם הם זו כנגד זו – מצטרפות ויכולין לערב יחד ויכולות לערב גם בנפרד¹⁶¹⁰ ואם זו שלא כנגד זו במרחק ג"ט – אינן מצטרפות¹⁶¹¹ אבל אם הניח שם נסר – בכל גווי יכולות לערב יחד גם אם אינן זו כנגד זו ודלא כרש"י וברשב"א כתב בשם ר"ת שכשאין ביניהם ד"ט יכולים לערב רק אחד שהרי אין ביניהם ד"ט ולדבריו מש"כ במשנה "ואם רצו מערבין אחד" איירי רק לגבי נסר שבין גזוזטראות.

הערה ג: לדעת רש"י ורבינו יהונתן שב' גזוזטראות איירי שרחוקות זו מזו ד"ט ונתן נסר ואז הדין שבאלכסון רחוק ג"ט לא חשיב חיבור – יל"ע אם ה"ה בחרץ שיש בו רוחב ד"ט ונתן הנסר באלכסון ובפשטות – היא היא ומה שאמר רבא דבריו דווקא בגזוזטרא – כי שם מצוי שיהיו זו שלא כנגד זו וממילא הנסר הוא באלכסון.

להלכה – פסק מרן [שעג א] שתי גזוזטראות, הבולטות משני עליו' זו כנגד זו ונתן ביניהם נסר רחב ארבעה, הרי הוא כפתח ומערבין יחד ואם רצו, כל א' מערבת לעצמה עכ"ל והיינו כשיטת רש"י שגם כשנתן נסר ביניהם יכולין לערב יחד רק אם זו כנגד זו וברמ"א שם כתב שאם אין ביניהם ד"ט – אפי' אין ביניהם נסר דינא הכי וכדכתב ר"ת וכתב המג"א [ס"ק ב] שבכה"ג שאין ביניהם ד"ט – אם הגזוזטראות פרוצים במלואם זה לזה או שפרוצים ביותר מ"י אמות – חייבים לערב יחד כדכתב הרשב"א [שהבאתי בהערה ב] והביאו במשנ"ב ס"ק ה רק שהמשנ"ב כתב שדין "פרוץ במלואו" בגזוזטראות היינו שפרוצים במלואם לכל אורך הכותל והיינו שהגזוזטרא הוא לכל אורך הכותל של הבניין וגם פרוצה במלואה אבל אם אינה לכל אורך כותל הבניין – אף שפרוצה במלואה יכולין לערב שניים דכוון שהכותל בולט אין זה חשיב פרוצה במלואה עיי"ש ובשעה"צ כתב שכ"כ הפמ"ג [ויש להעיר שהפמ"ג נשאר בזה בצ"ע משום דברמג"א כתוב להדיא שסגי שהגזוזטראות יהיו פרוצים במלואם בשביל שיהא חייב לערב אחד ואילו מהב"ח והמ"מ משמע לא כך עיי"ש].

ובמחלוקת רש"י ורבינו יהונתן אי איירי בזו מול זו או בזו לצד זו – כתב המשנ"ב [ס"ק

מה שקובע לגבי הפחד הוא אם הנסר חזק או חלש ונראה לומר שנסר שהוא באלכסון – מטבעו מונח פחות חזק שכן אין ראשי הנסר מונחים בשווה על רצפת הגזוזטרא אבל אם אכן קבוע במסמרים וכדו' – וודאי ששרי ועדיין צ"ב.

¹⁶¹⁰ ואע"ג שבב' חצרות שביניהם חריץ רחב פחות מד"ט אין יכולים לערב בנפרד [שהרי חשובים כחצר אחת ואוסרים זה על זה] – מ"מ שאני הכא שהן גזוזטראות חלוקות ובעיתא תשמשתיהן קצת [ריטב"א].

¹⁶¹¹ וצ"ל לדבריו שמש"כ במשנה שבעי' שיהיו זו כנגד זו אבל אם זו אינן כנגד זו לא מצטרפין ואמר רבא בגמ' שהיינו שיש בין זה לזה ג"ט – הכוונה שהגזוזטרא השנייה נמצאת ג"ט באלכסון מהגזוזטרא הראשונה ולא שהגזוזטרא השנייה נמצאת ג"ט מהמקום שכנגד הגזוזטרא הראשונה דאז פשיטא שאינן מצטרפין שהרי כשיש ג"ט מהמקום שכנגד הגזוזטרא הראשונה – א"כ האלכסון הוא יותר מד' טפחים ופשיטא שאינן מצטרפות ללא נסר.

א] בפשיטות כרבינו יהונתן וכתב בשעה"צ [ס"ק א] וז"ל ועיין באחרונים שנדחקו מאד על פירוש רש"י שמפרש באופן אחר: עכ"ל [אלא שצ"ע אי רש"י ורבינו יהונתן נחלקו לדינא או רק בהסבר המשנה].

מהמשנה דף עט. עד המשנה דף עט:

ש. מהו "מתבן" ומה הדין אם הוא נמצא בין ב' חצרות האם מערבין שניים או אחד ומדוע?

ת. "מתבן" פרש"י דהוא גדיש של תבן [תבן הינו תבואה חתוכה¹⁶¹² העומדת למאכל בהמה¹⁶¹³] ואם הוא נמצא בין ב' חצרות – אם הוא גבוה י' – חוצץ בין ב' החצרות ומערבין שניים.

ש. כשעירבו שני עירובין האם וכיצד יכולים בני החצרות לתת לבהמותיהם לאכול מהתבן? ומדוע?

ת. במשנה כתוב שיכולין לכוון את הבהמות לאכול משם ע"י שיחסום בפניהם מעבר למקום אחר וממילא ילכו למקום התבן ובגמ' אמרינן ששרי רק לעמוד בפניהם כשיוצאים מהדיר שלהם כדי שילכו למתבן אבל לא לקחת מהתבן בידיים ולתת לבהמות וכן לא למשוך את הבהמות לשם בידיים.

וטעם שלא יקח בידיים את התבן לבהמה – פרש"י שני טעמים: א. דלמא שקיל טובא וממעית ליה מעשרה, וקא מטלטל בחצר האוסרת¹⁶¹⁴, אבל כשהבהמה באה מעצמה ואוכלת, והתם לא חיישינן לדלמא ממעית, דבהמה קלי קלי [-מעט מעט¹⁶¹⁵] אכלה¹⁶¹⁶ ועי' בהערה שבסוף התשובה ב. משום דמוקצה מאתמול למחיצה זו¹⁶¹⁷.

¹⁶¹² ע"י רש"י ישעיהו כח כז.

¹⁶¹³ ע"י רש"י שמואל ב כד כז וז"ל "והמרגים - כלי עץ מלא חריצין וכבד הוא ומעבירין אותו על הקש תמיד ומחתכו להיות תבן למאכל בהמות".

¹⁶¹⁴ נדצ"ל חצר האסורה וכן הוא בתוס' רא"ש וברבינו ירוחם [אדו"ח יב טו] בשם רש"י וכן הוא באו"ז סימן קפא שכידוע דרכו להעתיק את לשון רש"י.

¹⁶¹⁵ ע"י רש"י שבת קג: ד"ה קלי קלי.

¹⁶¹⁶ ויל"ע מה הדין כשהרבה בהמות באות לאכול מהמתבן.

¹⁶¹⁷ ואסרינן לקחת גם מהחלק של המתבן שגבוה מ"ט ולא הוקצה למחיצה – דחיישי' שיקח גם את מה שמתחת ל"ט [רש"י ד"ה כיון דאיכא תקרה] ועי' רשב"א [מובא גם בריטב"א] שאפילו לר' שמעון דלית ליה מגו אלא בדבר שהוקצה למצותו והוקצה לאיסורו ואי נמי בגרורות וצמוקים

וטעם שלא ימשוך את הבהמה לשם בידיים – אומרת הגמ' שזה משום מה שאמר ר' הונא בשם ר' חנינא "מעמיד אדם את בהמתו על גבי עשבים בשבת, ואין מעמיד אדם את בהמתו על גבי מוקצה בשבת" ופרש"י דבעשבים מחוברים לא חיישינן דלמא עקר בידיים ומאכיל לה, דהא חמיר עליה איסור שבת, אבל איסור מוקצה - קיל ליה, וחיישינן דלמא שקיל בידיים וספי לה, והכי נמי גבי מתבן שבין ב' חצרות כיון דאיסורא דרבנן הוא דאיכא – ניוש עכ"ד¹⁶¹⁸.

הערה: על הטעם שלא יטול תבן מחשש שהחצר תיאסר - כתב הרשב"א וא"ת ומאי חששא הא שבת הואיל והותרה הותרה, דרב הונא גופיה אית ליה הכין בפ"ק, **תירץ הראב"ד** ז"ל דמ"מ צריך לזהר שלא יבא לידי כך **עכ"ל הרשב"א** ועי' **מאמ"ר** [שעב יט] שכתב **שמרש"י** לא משמע כתירוצו **הרשב"א** שהרי כתב וקא מטלטל בחצר האוסרת עיי"ש **ובריטב"א תירץ** דחיישינן לשבתות אחרים דלא מסקי אדעתיהו, **עכ"ל** ולפי תירוצו הריטב"א – יוצא שאפי' באמצע השבוע אסור לו ליקח בידיים מהתבן כל עוד הוא משמש כמחיצה בין ב' החצרות ורק לתת לבהמתו שריא דבהמתו אפי' בחול לא אוכלת כ"כ שיתמעט מעשרה ומרש"י לא משמע כן שכתב [בד"ה מאכילין] שבהמה בשבת לא אוכלת הרבה ומשמע שכל החשש הוא שיאסר בשבת שתאכל ממנה ולא כהריטב"א הנ"ל ועי' **רא"ש** [סימן ו] שכתב בשם **רש"י** בהדיא שכל האיסור הוא ליטול בידיים בשבת [ואינו ברש"י שלפנינו] וזה בהדיא דלא כהריטב"א שכתב שהאיסור הוא מחשש לשבת אחרת דא"כ אסור ליטול אפי' בחול והרא"ש עצמו כתב שבחול אסור דלמא ממעט ליה בעיי"ש **סמוך לחשיכה ולא אדעתיה וקמטלטל בשבת בחצר האסורה. ובתוס' ר"פ תירץ** דהכא אם היה נותן לתוך קופתו הוי רגיל להיות פחות מעשרה, ובכי האי גוונא לא אמרי' הואיל והותרה הותרה **עכ"ל** ותירוצו זה הוא גם לרש"י ועי' במה שכתבתי בהלכה שבסוף התשובה.

כדאיתא בפרק כירה (שבת מ"ה ב'), שאני הכא דכיון דאיתסר בין השמשות משום סתירת מחיצה הרי חל עליה בבין השמשות שם מחיצה ושם אהל, וכיון שכן כשסותר ממנה בשבת הו"ל כסותר אהל ומחיצה **עכ"ל** ומיהו רק החלק שלמעלה מי' יש בו איסור סתירה דהוא מחיצה המתרת והחלק שלמעלה מי' אסרי' אטו זה שלמטה מי' כמו שכתב רש"י **אמנם רש"י** כן כתב שהאיסור הוא משום מוקצה [ולא משום איסור סתירה] ולשיטתו צ"ע דהא קי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אלא בגרו"צ **ואולי י"ל** שסובר רש"י שתבן למרות שבד"כ משמש למאכל בהמה – מ"מ כיוון שלפעמים משתמשים בו גם לטיט [עי' רש"י שבת קכג. שכתב "ותבן הוי מוקצה לטיט"] לא דמי למאכל אדם שעליו דיבר ר"ש אלא הווי כחריות של דקל שעומדים גם לשיבה וגם לשריפה דאם חשב עליהם לשריפה הווי מוקצה [עי' מג"א סימן שח ס"ק מ ומובא במשנ"ב שם ס"ק פז] וה"נ אם חשב עליהן למחיצה הווי מוקצה והרשב"א סבר שאף אם חשב למחיצה כיוון שבדרך כלל התבן הזה עומד למאכל בהמה ולא להסקה או לטיט – לא הווי מוקצה כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁶¹⁸ והיינו שמאיסורי דרבנן צריך להתרחק יותר מאיסורי תורה דיותר חיישי' שיבוא לעבור עליהם. וצ"ע דהא אדרבא קי"ל [שבת יא]: שגזירה לגזירה לא גזרינן וצ"ל שהכל לפי העניין ויש דברים שחז"ל מצאו להרחיק יותר באיסור תורה מחמת חומרתם ויש דברים שלהיפך – דווקא באיסורי דר' יש להרחיק יותר וכדמצינו כמה פעמים בש"ס שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה.

להלכה – פסק **מרון** את דברי הגמ' ששרי רק לעמוד בפני הבהמה כדי שתלך מעצמה למתבן וכתב **בסתמא** שהאיסור לקחת תבן בידיים מהמתבן הוא רק בשבת ואח"כ הביא דעת **הרא"ש** [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] שכתב שאף בחול אסור [כל עוד משמש המתבן כמחיצה בין ב' חצרות] ¹⁶¹⁹ ופסק **המשנ"ב** [ס"ק קמ] כדעת השו"ע ב**סתמא** שהאיסור לקחת תבן בידיים מהמתבן הוא רק בשבת ו**במשנ"ב** [ס"ק קלז] הביא **בהסבר** דעת השו"ע ב**סתמא** שאסר לקחת מהמתבן בשבת – את דברי הריטב"א [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] שהחשש הוא שיטלטל בשבת אחרת אבל שבת זו כיוון שהותרה הותרה **עכ"ד המשנ"ב** ¹⁶²⁰ ו**בשעה"צ** [ס"ק צז] הביא את דברי הרשב"א [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] שאה מנס זה לא אוסר בשבת זו בדיעבד אבל לכתחילה לא יביא את עצמו לידי כך שהמחיצה תיפרץ.

ש. מתבן שיש עליו תקרה – האם דינו שווה למתבן שאין עליו תקרה או שדינו שונה ומדוע?
ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שבית שבין ב' חצרות ומלאו תבן ¹⁶²¹ וכל חצר עירבה בפני עצמה – שרי לכל אחד מבני החצר ליקח תבן ולהאכיל לבהמתו. ואומרת הגמ' שלא חיישין דלמא יתמעט מי' ולא אדעתיה – דכיוון שאיכא תקרה מינכרא מילתא אם מתמעט ופרש"י דאי מפחית מעשרה – רמי אנפשיה ופריש ¹⁶²², וללישנא דמוקצה נמי אין אסור משום מוקצה אלא מעשרה ולמטה ואי מפחית מעשרה – רמי אנפשיה ופריש, וללישנא דמוקצה נמי אין אסור משום מוקצה אלא מעשרה ולמטה ¹⁶²³ עכ"ל רש"י.

עוד אומרת הגמ' שלמ"ד מחיצות שאינן מגיעות לתקרה ל"ש מחיצות – בשביל שהמתבן יחצוץ צריך התבן להגיע עד התקרה או עכ"פ סמוך ג"ט לתקרה ואם לא מגיע לתקרה – אין

¹⁶¹⁹ וכתב **בביאור"ל** שלשון אף מגומגם דלהרא"ש דווקא בחול אבל בשבת אין לנו לחוש שמא יתמעט דאפילו נתמעט שרי מטעם שהותר מעיקרא ובמאמ"ר כתב דלשון אפילו הוא רק לאפוקי מדעה ראשונה דס"ל דבחול שרי עיי"ש: עכ"ל הביאור"ל ועי' בשעה"צ שכתב קולא גדולה יותר בדעת הרא"ש – דלא החמירו בכל ימי החול כי אם בערב שבת:

¹⁶²⁰ ודבריו צ"ב דהרי השו"ע אסר לקחת מהמתבן רק בשבת ולהריטב"א אסור אפי' בחול ומדוע הביא המ"ב את הריטב"א כדי להסביר את דעת השו"ע?

¹⁶²¹ דמיירי שהבית הזה אין בו מחיצות [אלא] תקרה [ריטב"א] והיינו שבין בחצרות יש בית תבן שלא גרים בו והתבן ששם הוא חוצץ בין ב' החצרות. ועי' בשעה"צ שעה קה **שמקשה** על הריטב"א מדוע אומרת הגמ' שבכה"ג בעי' שתהא המחיצה מגיעה לתקרה הלא רק לענין חילוק דיורין בבית מצינו שצריך שתהא מגעת לתקרה ולא לחלוק שני חצרות, דהא תבן בעלמא בלא תקרה כלל גם כן די, וכנ"ל בשולחן ערוך, וצריך עיון: עכ"ד השעה"צ ועי' רש"י שכתב שאיירי שב' בתים מב' החצרות פתוחין לו ופי' **הריטב"א בדעתו** דהיינו שפרוצים לו במלואם או ביותר מ"י אמות והבתים האלו נאסרים אם התבן גבוה פחות מ"י ובכה"ג ניחא לשעה"צ שכן איירי בחילוק דיורין.

¹⁶²² והיינו כהרשב"א שכתב שאף ששבת דהותרה הותרה מ"מ לכתחילה אסור לבטל את המחיצה. ולהריטב"א צ"ל שמש"כ בגמ' רמי אנפשיה ופריש – היינו שלא יטלטל לשבת אחרת דבשבת הזו שרי לטלטל.

¹⁶²³ והיינו שכשיגיע לגובה י' – רמי אנפשיה ופריש.

הוא חוצץ ואוסרים זה על זה והא דתניא בברייתא שרק אי נתמעט מי"ט אינו חוצץ – מעמיד אביי דאיירי שהתקרה גבוהה י"ג טפחים כך שפחות מי"ט אינו לבוד לתקרה אבל אם גבוהה יותר מי"ג טפחים – לא סגי בגובה י"ט אלא בעי' שיהא התבן לבוד לתקרה ור"ה בריה דר' יהושוע מעמיד שאיירי בתבן גבוה שבע ולבוד לתקרה הגבוהה עשר ומש"כ בברייתא "נתמעט התבן מעשרה טפחים - שניהם אסורים" איירי שנתמעט משבע כך שאין לו לבוד לתקרה עשר ¹⁶²⁴ ¹⁶²⁵.

הערה: נחלקו ראשונים למ"ד שבעי' במחיצה שתהא מגיעה לתקרה - האם איירי רק במחיצה עראית - זו דעת תוס' [עט. ד"ה שמע] או שמיירי אף במחיצות קבועות - זו דעת האו"ז סימן קעב ועי' מה שכתבתי להלכה.

להלכה – פסק מרן [שעב יט] גדיש שבין שני בתים מותר להאכיל לבהמתו ממנו, בידיים. וכתב המג"א [ס"ק לא ומובא במשנ"ב ס"ק קמא] דמיירי שבית אי' פתוח לחצר זה והשני פתוח לחצר אחרת ולא עירבו ב' החצרות יחד: **והוסיף המשנ"ב** [ס"ק קמא - קמב ובשעה"צ ס"ק קה] שאיירי השו"ע כשיש פרצה של יותר מי' אמות בין הבתים והגדיש הוא זה שחוצץ ביניהם ומיירי שמעל לגדיש יש תקרה וראש הגדיש מגיע סמוך לתקרה פחות מג"ט דאז הוא לבוד לתקרה אבל אם אינו מגיע לתקרה - אינו חוצץ דברחוקה ג' מתקרה, אף שגבוה י' אין מתירין במחיצה גרוע כזו עכ"ד המשנ"ב ושעה"צ.

לגבי דין מחיצה שאינה מגיעה לתקרה - פסק מרן [שע ג] כמ"ד שמחיצות שאינן מגיעות לתקרה לאו שמיה מחיצות ¹⁶²⁶ וכתב המשנ"ב [ס"ק כז] דאפי' הם מחיצות קבועות של נסרים ואבנים ואפילו גבוהות יותר מעשרה. וכדעת האו"ז [הבאתי אותו בהערה שבסוף התשובה] ועי' חזו"א [צז (כט) ח] שמקשה סתירה במשנ"ב ממש"כ בשעה"צ שעב קה שכתב בדין מתבן שבין ב' חצרות שלא מגיע לתקרה שאיירי במחיצה

¹⁶²⁴ ויל"ע א"כ למה כתבה הברייתא נתמעט מעשרה שניהם אסורין הא אין זה תלוי בנתמעט מי' אלא בנתרחק ג"ט מהתקרה וצ"ע.

¹⁶²⁵ ובטעם שאביי לא מעמיד בגבוה שבעה וכו"ה בר"י – כתב הרשב"א דכולי האי [היינו שמחיצה שבע ומשהו הלבודה לתקרה תחשב מחיצה] לא מקילין כיון דבעלמא אפילו מחיצות עשרה כיון שאין מגיעות לתקרה אינן מחיצות, כי אם [פי' אבל] נקל אם הויא עשרה וסמוכה לתקרה בפחות משלשה שתהא מחיצה: עכ"ל ועי' שפת אמת שכתב שזוהי גם כוונת תוס'.

¹⁶²⁶ ועי' אור שמח על הרמב"ם הלכות סוכה ד ד שהקשה מדוע לגבי סוכה פסק הרמב"ם שם [וכן השו"ע תרל ט] שהווי מחיצות אפי' אם מופלגות טובא מהסכך ותירץ דרק להפסיק בין דיורין אינן מחיצות עכ"ל והיינו שבתוך הבית אינן חשובות לחלק דמחיצות החיצוניות וכן התקרה של הבית מחברים את ב' חלקי הבית כשאין המחיצות הפנימיות מגיעות לתקרה אבל מחיצות המבדילות בין הבית למחוץ לבית – גם אם אינן מגיעות לתקרה מבדילות עוד תירץ האו"ז דלפי מש"כ תוס' דרק במחיצות ארעי אמרי' שאינן מחיצות אם אינן מגיעות לתקרה – י"ל שסוכה שהיא דירת ארעי – מהני בה אף מחיצות ארעי להיחשב מחיצות דכוונת תוס' היא שרק מחיצות ארעי בבית קבע אינן מחיצות.

גרועה וכדעת תוס' [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] עי"ש ופסק החזו"א כהשעה"צ הנ"ל - שכן היא דעת תוס' - שמחיצות קבועות שלא מגיעות לתקרה הווין מחיצות.

ולגבי מחלוקת אביי ור"ה בריה דרב יהושעאי גם בתבן שגבוה שבעה ומשהו וסמוך לגג פחות מג"ט אמרי' דהוה מחיצה – לא דיבר מרן¹⁶²⁷. ועיי' עבודת הקודש **להרשב"א** [בית נתיבות ד ס"ק מג] שפוסק כר"ה ב"ר יהושע שהוויא מחיצה ומערבין שניים עי"ש ונראה שזה משום שר"ה ב"ר יהושע הוא בתראי מאביי דהא הוא היה תלמידו של אביי¹⁶²⁸ עיי' פסחים קיא: אביי הוה שקיל ואזיל, ואזיל רב פפא מימיניה ורב הונא בריה דרב יהושע משמאליה] ומאביי ורבא הלכה כתלמיד במקום הרב דהתלמיד הוא בתרא¹⁶²⁸.

ש. מה הדין אם באמצע השבת נתמעט המתבן מגובה י' האם העירוב מתבטל? ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שזה דבר זה תלוי במחלוקת לגבי דיורין הבאים שבת אם אוסרין [דכאן הרי נוספו הדיירים של חצר השנייה לחצר ראשונה ושל חצר הראשונה נוספו לשנייה] **ונחלקו ר' הונא ור' יצחק** לעיל [דף יז]. אי אמרי' בכה"ג שבת הואיל והותרה הותרה – זו דעת ר' הונא או שאכן מתבטל העירוב – זו דעת ר' חסדא. ואומרת הגמ' שלמ"ד שאין העירוב מתבטל – הא דתניא בברייתא שהעירוב מתבטל – היינו כשנמעט מע"ש.

להלכה – פסק מרן [שס ב] כר' הונא ששבת הואיל והותרה התרה. וכתב בשעה"צ [שעב צז] דבדיעבד מותר אף אם שקיל את התבן בידיים ומ"מ לכתחילה אסור לגרום למעט המחיצה מיי"ט בשבת.

ש. אם נתבטל העירוב מחמת שנתמעט התבן – מה יכולים לעשות בני החצרות כדי להתייר טלטול לחצר?

ת. **בברייתא כתוב** שבעל אחד הבתים נועל את ביתו¹⁶²⁹ ומבטל את רשותו – דהיינו מבטל את זכותו להשתמש בחצר ובמתבן שנמצא בחצר **ונחלקו הלשונות בגמ'** האם סגי באחד מהם [היינו או שיאמר בפה שמבטל רשותו או שינעל את ביתו ואז א"צ לומר בפה שמבטל את רשותו דמעשיו מגלים את דעתו]. אן שבעי' שבעל החצר הראשונה גם יבטל את

¹⁶²⁷ עיי' שפת אמת [עט: סוד"ה בתוס'] וז"ל וצ"ע שהפוסקים השמיטו בשו"ע כל דינים אלו דבית וגם בדין נעילה דאח"ז לא הובא בשו"ע עכ"ל.

¹⁶²⁸ עיי' **תוס'** קידושין מה: ד"ה הוה וז"ל ובכל מקום שהרב והתלמיד חולקין הלכה כדברי הרב באמוראי ראשונים עד אביי ורבא אבל מכאן ואילך פסקין כבתראי לפי שדקדקו יותר מן הראשונים להעמיד הלכה על בוריה ועיי' אנציקלופדיה תלמודית ערך אין הלכה כתלמיד במקום הרב.

¹⁶²⁹ פיי' דיפתחנו רק כשרוצה לצאת ולבוא אך מיד אח"כ ינעלנו [תוד"ה ואיבעית וכ"פ מרן שפ א].

רשותו וגם ינעל את ביתו¹⁶³⁰. ובטעם שללישנא השנייה בעי' גם וגם – אומרת הגמ' "כיוון דדש ביה אתי לטלטולי" והיינו כיוון שהתרגל לטלטל מביתו לחצר בעי' לתרוויהו.

וכתב רש"י שללשנ"ב שבעי' גם נעילה וגם ביטול – ה"ה בכל ביטול רשות בעי' גם נעילת דלת.

הערה: על מש"כ רש"י שללשנ"ב בכל ביטול בעי' גם נעילה - **כתבו תוס' ורא"ש בדעת רש"י** שיכול להיכנס ולצאת מביתו לחצר [ללא טלטול חפצים כמובן] אלא שינעול מיד אחר שנכנס או יוצא **ותוס' עצמם** חולקים ואומרים **שרק גבי מתבן וכדו'** שהתרגל לטלטל ללא עירוב מביתו לחצר אמרי' הכי **ורק בשבת ראשונה** לאחר שנפרץ המתבן אבל בשבת שאחריה – כבר התרגל שלא לטלטל מביתו לחצר וא"צ נעילת דלת **והרא"ש** פוסק כרש"י שבעי' נעילת דלת במי ששכח לערב והביא ראייה מדאמר רבא [לעיל סח.] פנו לי מאני מבי גברי לבי נשי – ומשמע שאי לא היה לו חדר פנימי לפנות אליו את החפצים – היה נועל את ביתו.

להלכה: לגבי מתבן שנתמעט התבן - לא הזכיר מרן מה הדין במקרה שאוסרים זה על זה האם הלכה כלשנ"ק או כלשנ"ב ועי' הערה ¹⁶³¹

ולגבי אחד מבני חצר ששכח לערב - כתב **מרן** [שפ א] **בסתמא** – שא"צ לנעול ביתו **וביש אומרים** – שצריך וכתב **המשנ"ב** [ס"ק יא] דבמקום הדחק יש לסמוך להקל שאין צריך נעילת בית עכ"ל וכתב **בשעה"צ** הטעם שבשעה"ד יש להקל – "כי רבים חולקים על זה, עיין בתוספות ומרדכי ורי"ז, וכן הרמב"ם לא הזכיר זה, וכן דעת הרשב"א והריטב"א בחידושיהם להקל בזה, וכן כתב הגר"ז" **עכ"ל השעה"צ**.

ש. ראובן שביטל רשותו לשמעון – האם יכול שמעון לחזור ולבטל רשותו לראובן?

ת. לעיל [סח:] נחלקו בזה רב ושמואל – לרב אין חוזר ומבטל ולשמואל חוזר ומבטל. ודעת הברייטא בסוגיין – לפי איך שמסבירה אותה הגמ' בסוגיין – שלא חוזר ומבטל ולכן כתבה שאם ביטל אחד לחברו – הוא [-המבטל] אסור וחבירו מותר והיינו שאין חבירו חוזר ומבטל לו¹⁶³².

¹⁶³⁰ והיינו כשמבטל רק את רשותו אבל אם מבטל גם את ביתו – א"כ ביתו מותר לאחרים להכניס ולהוציא ואחר שהם הכניסו והוציאו – שרי גם לו להכניס ולהוציא וא"כ א"צ לנעול ביתו [משנ"ב שפ י].

¹⁶³¹ ועי' **שפת אמת** [ע"ט: סוד"ה בתוס'] שנשאר בצ"ע אמאי לא הביא השו"ע דין זה עיי"ש ובפשטות מדלא הביא מרן דין מתבן שנפרץ בעי"ש אי בעיא נעילת דלת – מוכח שסובר שדינו כמי ששכח לערב שכתב מרן [שפ א] בסתמא שא"צ נעילת דלת ובי"א – שצריך וקי"ל בכללי השו"ע שסתם ויש הלכה כסתם וכ"פ המשנ"ב וא"כ ה"ה במתבן שנפרץ. **אלא שיל"ע בזה טובא** דהא מה שפסק מרן גבי מי ששכח - בסתמא דלא כהרא"ש ורש"י הוא משום דעת תוס' ודעימיהו שחולקים עליו וכמ"ש בב"י והרי הם חולקים רק במי ששכח ולא במתבן שנפרץ וא"כ במתבן יש לפסוק כהרא"ש ורש"י אלא שמצד שני הרי"ף והרמב"ם [עירובין ב א] כלל לא מזכירים דין נעילת דלת ומשמע שלית להו דין זה גם במתבן וכתב **הכס"מ** טעם הרמב"ם – שפוסק כתירוצא קמא דסגי בביטול או בנעילה וא"צ גם ביטול וגם נעילה והרי קי"ל כהמיקל בעירוב **עכ"ד** [והרא"ש יסבור דשאני הכא שמוכח מרבא לעיל סח. כלשנ"ב].

¹⁶³² וכתב **הריטב"א** "ואפ"ה לא קשיא לרב דאמר מבטלין [וחוזרין ומבטלין], דאליבא דרב [נדצ"ל רב

להלכה - פסק מרן [שפא ז'] כרב שחוזר ומבטל¹⁶³³.

ש. גוב תבן הנמצא בין ב' תחומי שבת – האם מותר ביו"ט למלאת ממנו ומה החידוש בכך?
 ת. מותר למלאת והחידוש הוא - אומרת הגמ' שאפי' לר"ע שס"ל תחומין דאוי – שרי ולא חיישי' דלמא אתי לאחלופי ופרש"י דהיינו שלא חיישי' שיבוא ליקח מתחום שאינו שלהן, וקא עברי אדאורייתא עכ"ד רש"י ועי' הערה ¹⁶³⁴.

מהמשנה דף עט: עד המשנה דף פ:

ש. אדם שרוצה לקחת חבית משלו ולעשותה שיתוף מבואות – כיצד יעשה?

ת. **המשנה אומרת** – עפ"י הסבר **רב יהודה** בגמ' – שיניח החבית בחצר ויאמר לאדם אחר להגביה טפח בשביל לזכות אותה לכל בני המבוי והשליח ירים טפח¹⁶³⁵ ע"מ לזכות להם. ולגבי אי צריך שיאמר השליח בפיו שמזכה להם – עי' הערה ¹⁶³⁶ **ובגמ' נחלקו רב ושמואל** בדין המשנה שצריך לזכות את השיתוף לבני המבוי – **רב פליג אמתניתין¹⁶³⁷** ואומר שא"צ

אש"י דאמר התם דתנאי היא הא מני רבנן היא והוא דאמר כר' אליעזר" **עכ"ל** ונראה דט"ס בריטב"א וצ"ל "הא מני ר"א והוא דאמר כרבנן" דכן איתא בגמ' לעיל סח:

¹⁶³³ ואע"ג שסתמא דגמ' כאן היא כשמואל – י"ל דהלכה כרב לגבי שמואל אף היכא שסותמת הגמ' שהביריתא היא כשמואל ובפרט לפי מה שאמר ר' אשי [לעיל סח:] - שהוא בתראה - שרב ס"ל כרבנן ושמואל כר"א וא"כ רב הווי כרבים ועוד דרב כאן הוא מיקל בעירוב כנלענ"ד וצ"ע בכל זה.

¹⁶³⁴ והקשה **הריטב"א** דאפילו לר' עקיבא ליכא איסורא דאורייתא אלא כשיוצא חוץ לתחום אבל לעומד תוך התחום ולהביא מחוץ לתחום תוך ד' אמות אין בו איסור לר' עקיבא יותר מלרבנן, וכתב **שלכך נראה לפרש** מהו **דתימא ליחוש דילמא** אתי לאחלופי להביא מחוץ לתחום ולא ראמי אנפשיה ונפיק **מחוץ לתחום** כדי להביא אצלו וקא עברי אדאורייתא. **עכ"ל הריטב"א** וליישב דעת רש"י עי' בספר **מרחשת** [להג"ר חנוך אייגעש חלק א סימן י' ענף ב' ס"ק ז'] דרש"י סובר **שגם תחום כלים זה דאוי וממילא אם מוציא את התבן של חברו מתחומו זה איסור דאוי** לר"ע ועי"ש במרחשת שמביא את מחלוקת מהרלב"ח ומהר"ם אלשקאר [המובאת במג"א תד א] שנחלקו לגבי תחומין דיב מיל למ"ד שהם דאוי – האם גם תחום כלים הוא דאוי. ואומר המרחשת שה"ה שנחלקו לדעת ר"ע בתחום כלים של אלפיים אמה אם הוא דאוי [דלמ"ד יב מיל דאוי - תחום אלפיים אמה לר"ע הוא כתחום יב מיל לרבנן] וא"כ מהרלב"ח ומהר"ם אלשקאר נחלקו במחלוקת רש"י וריטב"א דרש"י סובר כמהר"ם אלשקאר שתחום כלים דינו כתחום אדם והריטב"א סובר כמהרלב"ח שאינו כתחום אדם עכ"ד המרחשת.

¹⁶³⁵ עי' **טור, ב"י ושו"ע** חו"מ קצח ב שנחלקו הפוסקים אי בכל הגבהה סגי בטפח או שסתם הגבהה בעי' ג"ט ורק בעירוב הקילו שהוא מדרבנן עי"ש.

¹⁶³⁶ רש"י כתב שהשליח מגביה מן הקרקע ואומר זכיתי לכם עכ"ל וכתב הב"ח והאי ואומר אמירה במחשבה קאמר שיהא מתכוון בשעה שמגביה כדי לזכות לכולם וכן כתב בית יוסף דאין צריך שיאמר בפה. עכ"ל וכ"פ במשנ"ב ס"ק נ.

¹⁶³⁷ ופרש"י דרב תנא הוא ופליג ויל"ע למה הגמ' לא אמרה הגמ' א"ז בהדיא שהרי דרך הגמ' להקשות על רב ממשניות או מבריות ואם אין תירוץ אחר אומרת הגמ' שרב תנא ופליג ואולי י"ל שכאן פשוט שחולק על מתני' והגמ' לא הייתה צריכה לומר א"ז ודוחק וצ"ע. ובתוס' פירשו דמה שעירבה אשתו של ר' אושעיא לכלתה – היה עירוב חצרות ובזה ר' חייא אסר מחמת שלא זיכתה לה ור' ישמעאל ב"ר יוסי בשם אביו – התיר וא"כ רב ס"ל כר' יוסי ולכן פליג אמתני'.

לזכות לבני מבוי אלא סגי בזה שיאמר שחבית זו היא שיתוף וטעמו של רב פרש"י "דכיוון דקאסר עליה גמר ומקני"¹⁶³⁸ שמואל סבר כמתני' שצריך לזכות וכמותו פסק ר' נחמן בגמ' שנקטינן שצריך לזכות.

להלכה – פסק מרן [שפו ג] שצריך לזכות.

ש. האם יכול לזכות לבני המבוי ע"י שאשתו תרים ותזכה להם? ומה הדין בבנו ובבתו ובעבדו ושפחתו ומדוע?

ת. במשנה כתוב שמזכה להם ע"י אשתו וכן ע"י בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העבריים¹⁶³⁹ דיש להם יד לזכות לעצמם וממילא לזכות לאחרים אבל לא ע"י בנו ובתו הקטנים שידן כידו וכן לא לגבי עבדו ושפחתו הכנעניים שידן כידו.

הערה א: לגבי זיכוי ע"י אשתו – נחלקו ראשונים האם אירי רק כשאינה מקבלת פרס מבעלה דבכה"ג אין מציאתה לבעלה אבל במקבלת פרס או מזונות – אין לה יד לזכות לעצמה ולא לאחרים – זו דעת תוס' והרא"ש [עפ"י מה שהסבירם הב"י שסו י] או שמירי אף שמקבלת פרס דמ"מ יש לה יד לזכות ע"י אחר וה"ה ע"י בעלה וא"כ יכולה לזכות גם לאחרים – זו דעת רי"ף ורמב"ם עפ"י הסבר הב"י הנ"ל.

הערה ב: נחלקו ראשונים לגבי בנו ובתו הגדולים הסמוכים על שולחנו האם חשיבי כקטנים וכדפסקינן גבי מציאה [כר' יוחנן לגבי שמואל – ב"מ יב.] וכן בנו ובתו הקטנים שאינם סמוכים על שולחנו האם חשיבי כגדולים – זו דעת הרא"ש [סימן ח] **בשם רבינו חננאל** או שלענין עירוב גדול גדול ממש וקטן קטן ממש – זו דעת הרמב"ם עפ"י הסבר המ"מ בדבריו¹⁶⁴⁰ וכן הרי"ף ע"פ הסבר הב"י בדבריו וכתב הב"י וז"ל ויש שום טעם לחלק בין מציאה [שבה פסק הרמב"ם כר' יוחנן שקטן שאינו סמוך על שולחן אבי חשוב גדול

¹⁶³⁸ כוונת רש"י היא דכיוון שלולא העירוב – נאסר על המערב להוציא מביתו למבוי – א"כ העירוב הוא להנאתו וע"כ א"צ קנין וכ"כ הריטב"א "דכיוון דאיכא הנאה למערב שהוא מותר במבוי אין צריך לזכות בפירוש דודאי גמר ומקני לה " עכ"ל עוד כתב הריטב"א וז"ל וכי תימא במאי אקני ליה, י"ל בהנאה דמקבל דחשיב ככסף ואקני להו מקום בחצירו" עכ"ל ויל"ע דמשמע שאינו מקנה את העירוב [שהוא מטלטלין ואינו נקנה בכסף] אלא רק מקום בחצירו וא"כ אמאי צריך בכלל עירוב שיהא סגי בזה שירצה להקנות מקום בחצירו כדי שלא יאסור עליו? עוד יל"ע האם בכל פעם שאדם מקנה למישהו והמקנה נהנה מזה א"צ לזכות ע"י אחר או שזה רק בעירוב.

¹⁶³⁹ כתב המשנ"ב [שסו נח] לגבי אמה עבריה שהיא קטנה וז"ל ואף על גב שאין קטן זוכה לאחרים בכל מקום הכא בעירוב שהוא מדרבנן בעלמא הקילו בעבדו ושפחתו ומ"מ לא רצו להקל אלא בעבדו ושפחתו אבל לא בבניו הקטנים וכדלעיל משום דידן ממש כידו: עכ"ל ויש להעיר דמשנ"ב המשנ"ב שאמה עבריה שונה מבנו קטן – היינו לפוסקים שקטן אפי' אינו סמוך על שולחן אביו חשוב קטן ובזה יש לחלק בין בנו לאמה עבריה שדינה כגדולה אבל לפוסקים שקטן שאינו סמוך חשיב גדול – א"כ אמה עברה דינה כבנו קטן וטעם שמזכה – כי אינה סמוכה על שולחן רבה דבשכרה קאכלה וחשובה כגדולה.

¹⁶⁴⁰ ומ"מ יש לו לזכות להן על ידי שפחתו העברית אף על פי שהיא קטנה, שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים [רמב"ם א כ].

וגדול הסמוך על שולחן אביו חשוב קטן] לעירוב וכמ"ש בתשובת הרמב"ן סימן רי"ג דמציאה אין האב זוכה אלא כדי שלא תהא לו איבה כיון שהבן סמוך על שולחנו אבל במה שהאב רוצה לזכות לאחרים על ידי בניו זוכים הם לאחרים כאינש דעלמא. **ועדיין צ"ב** אמאי לר' יוחנן בעירוב קטן שאינו סמוך על שולחן אביו חשוב קטן ולא הווי כגדול ומדוע אמה עבריה כן חשובה כגדולה.

להלכה פסק מרן [שסו י] גם לגבי מחלוקת הראשונים באשתו [עי' הערה א] וגם לגבי מחלוקת הראשונים בבנו ובתו [עי' הערה ב] שלכתחילה טוב לחוש לדברי שניהם היכא דאפשר. וכתב **הרמ"א** דבדיעבד סומכין על דברי המיקל בערוב וכתב המשנ"ב [ס"ק סט] דמזכה עירוב בין ע"י קטן ואין סמוך על שולחנו או גדול אף שסמוך עכ"ד המשנ"ב וכתב בשעה"צ שמקורו מהב"י [שכתב שבדיעבד כל אחד מהם חשוב גדול] **ויל"ע** למה לא הווי כתרי קולי דסתרי אהדדי בזה שיכול שבת אחת לזכות ע"י קטן שאינו סמוך ובשבת שניה ע"י גדול הסמוך ועי' **פר"ח** כללי ס"ס אות ג' שרק לתרי גברי מקילין בסתרי אהדדי בדרבנן אבל לחד לא וצ"ע.

ש. האם המניח עירוב תחומין לאדם אחר – צריך לזכות לו את העירוב? ומה הדין במניח עירוב חצרות האם צריך להקנות לכל בני החצר ומדוע?

בערוב תחומין – ג"כ נחלקו רב ושמואל אבל בשונה משיתו"מ – בזה **לרב** – צריך לזכות ולשמואל – א"צ לזכות. ואומרת הגמ' שממתני' דלקמן [פב]. דקתני כיצד משתתפין בתחומין ולא קתני שמזכה – משמע שסוברת כשמואל **ובטעמיהם** – עי' הערה שבסוף התשובה.

ואומרת הגמ' שנחלקו בזה ר' חייא ור' ישמעאל ב"ר יוסי **דר' חייא** הכריע במעשה של אשתו של ר' אושעיא שעירבה ערוב תחומין לכלתה ולא זיכתה לה – שאינו עירוב ור' **ישמעאל ב"ר יוסי** הכריע שעירובה עירוב וזה מחמת מה שאמר לו ר' יוסי ש"כל שיש לך להקל בעירובין – הקל".

ובגמ' פסק **ר' נחמן** שבעירוב תחומין צריך לזכות וכדעת רב ור' חייא וגם בשיתו"מ צריך לזכות וכדעת שמואל והיינו שמחמיר כתרוויהו¹⁶⁴¹.

¹⁶⁴¹ ויל"ע הא פסק ריב"ל שהלכה כהמיקל בעירוב ובפרט כאן שזו מחלוקת תנאים היה לו לר"נ לפסוק כהמיקל ובשלמא במחלוקת אמוראים - ר' נחמן לא מחויב לחולקים ואם דעתו להחמיר - אינו חייב להקל בגלל שיש אמורא שמיקל [והא דכתב הר"מ מרוטנבורג (עי' רא"ש ב ד במסקנתו) שגם באמוראים הלכה כהמיקל בעירוב - זה לדידן אבל אמורא לא מחויב לפסוק כאמורא אחר שמיקל] אבל במחלוקת תנאים - ר' נחמן לכאוי צריך להכריע כהתנא המיקל שהוא ר' ישמעאל ב"ר יוסי ולשיטת תוס' שר' ישמעאל ב"ר יוסי היקל בעירובי חצרות ושיתופי מבואות - י"ל דלא פסק כמותו כי סתמא דמתני' לא כוותיה אבל לשיטת רש"י שר"י בר ר' יוסי איירי בתחומין ומתני' איירי בשיתו"מ - קשה וצ"ע.

בערוב חצרות – פסק ר' נחמן שצריך לזכות ורב ושמואל לא דברו מזה ¹⁶⁴².

הערה: בטעמי המחלוקת בעירוב תחומין אי צריך לזכות כתבו **תוס'** דלרש"י שפי' שטעמו של רב בשיתו"מ שא"צ לזכות דכיוון דאסר עליה גמר ומקני – א"כ בתחומין לא שייך טעם זה שאין האחד אוסר על חברו ולכן לא אמרי' שגמר ומקני. וטעמו של שמואל לא אתפריש ברש"י וכתבו תוס' כמה הסברים למה בשיתו"מ צריך קנין: **א.** דקסבר עירוב משום קנין וא"כ צריך לקנות רשות **ב.** דעירו"ת שאני שהוא מצווה ולכן משום מצווה גמר ומקני [וצ"ע וכי זה שבשיתו"מ חברו אוסר עליו – אין בזה "גמר ומקני" יותר מאשר בעירו"ת?!]. **ג.** שעירו"ת איירי שחברו מינה אותו לעשות לו [שא"א לעשות עירו"ת שלא מדעתו דחוב הוא לו שמפסיד אלפיים אמה לצד שני] וכשהוא אומר לו צא וערב לי הווי כזכיה [היינו כאומר לו "זכה לי"] ¹⁶⁴³.

להלכה – פסק **מנן כר'** נחמן שצריך לזכות בין לגבי עירובי תחומין [בסימן תיג סעיף א] ובין לגבי שיתופי מבואות [שפו ג] ובין לגבי עירובי חצרות [שסו ט] ¹⁶⁴⁴.

ש. המניח עירוב תבשילין לאחר – האם צריך לזכות לו?

ת. בגמ' אמר ר' נחמן בר ר' אדא אמר שמואל שצריך ואומרת הגמ' שלית מאן דפליג על זה ומה שהסתפק בזה ר' נחמן – זה כי לא שמיע ליה הא דשמואל.

ש. מיהם "סבי דפומבדיתא" ומה חידשו לגבי "טעימת היין של המקדש", "מדורה לחיה", ו"איזוהי אשירה"?

ת. רש"י פירש כאן דסבי דפומבדיתא הכוונה לרב יהודה וישיבתו ¹⁶⁴⁵ בשלהי פ"ק דסנהדרין ¹⁶⁴⁶ **עכ"ל וחידושו הם:** לגבי טעימת היין של מקדש – שצריך לטעום מלוא

¹⁶⁴² ובפשטות נחלקו גם בזה כמו בשיתופי מבואות דבתרווייהו יש את הסברא שנהנה בעירוב דלולא העירוב יאסר עליו לטלטל כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁶⁴³ מיהו לרש"י שפירש שמעשה שכלתיה דר' אושעיא איירי בעירו"ת והיה צד לגמ' להעמיד שאיירי שזה היה שלא מדעתה ובה נחלקו ר' חייא ור' ישמעאל ב"ר יוסי – א"כ מוכח שלר' ישמעאל בר"י – שס"ל כשמואל – אף כשלא מינתה אותה שליחה א"צ לזכות. מיהו עי' גאו"י שכתב דלמסקנת הגמ' שנחלקו בלא זיכתה- איירי שזה כן היה מדעתה. אלא שיל"ע דלקמן פב. אומרת הגמ' שסגי בזה שהמערב יודיע לבני העיר שמערב למי שירצה להשתתף וא"צ שבני העיר יאמרו לו שיערב בשבילם וצ"ע.

¹⁶⁴⁴ והנראה דאף שקי"ל כהמיקל בעירוב וכאן ר"נ הוא המחמיר – י"ל דהכלל דהלכתא כבתראי גובר על כלל שהלכה כהמיקל בעירוב כמ"ש הקרבן נתנאל על הרא"ש פרק ב' ס"ק ט ועי' **יד מלאכי** קסז שכשלא נחלקו פנים אל פנים – לרוב הפוסקים גם קודם אביי ורבא אמרי' הלכה כבתראי ורק הרא"ש חולק בזה ואומר שאין הלכה כבתראי קודם אביי ורבא אף כשלא נחלקו פא"פ **עכ"ד** עיי"ש ובסוגיין הרי ר"נ לא נחלק על רב ושמואל פא"פ וא"כ לרוב הפוסקים הלכה כר' נחמן מיהו בסוגיין גם הרא"ש פוסק כר"נ ונראה שכיוון שהגמ' מביאה שר"נ אמר "נקטינן" – משמע שכך פוסקת הגמ' **להלכה** ועדיין צ"ב בכל זה.

¹⁶⁴⁵ רב יהודה היה מייסד הישיבה בפומבדיתא.

¹⁶⁴⁶ דף יז: ושם כתבה הגמ' שהכוונה לרב יהודה ור' עינא וצ"ע למה כתב רש"י כאן "וישיבתו" ולא "ור' עינא".

לוגמיו¹⁶⁴⁷ ולגבי הדלקת מדורה לילולדת ששרי בשבת ומסיקה הגמ' שאפי' בימות החמה שרי דומיא דהקז דם ונצטנן¹⁶⁴⁸ ולגבי אשירה שהלכה כשמואל שאמר לגבי עץ תמרים אי אמרי "הני תמרי לשיכרא דבי נצרפיי"¹⁶⁴⁹ דשתו ליה ביום חגם- הרי העץ בחזקת אשירה.

ש. נכרי שאוסר על בני חצר ואינו מוכן להשכיר רשותו – האם שרי לשכור רשות מאשתו שלא מדעתו?

ת. הגמ' משווה א"ז למי שאינו רוצה לערב שכתוב ברייתא ששרי לקחת עירוב מאשתו [ע"י תשובה הבאה] ומבינה הגמ' ה"ה בנד"ד שרי לשכור מאשתו.

הערה: מה שכתבתי בתשובה שאשת נכרי משכירה אע"פ שהוא אינו מוכן כ"כ בשו"ת **הרשב"א** [ה'ה' ומובא בב"י שפ"ב י – יא] וז"ל "דאפילו בקשו ממנו לשכור ולא רצה שוכרין מיד אשתו ... כמעשה הטורזינא דפרק חלון (דף פ) שלא מדעתו ואפי' מוחה קאמר" **ובדעת הרמב"ם** [עירובין ה'ה] שפסק שאישה לא יכולה לערב כשבעלה מוחה – **נחלקו הפוסקים האם אשת נכרי כן יכולה להשכיר כשבעלה מוחה** – זו דעת **המ"מ** בדעת הרמב"ם וכתב ע"ז **הא"ר** [שס"ז ד] וז"ל "וכן נראה לי מוכח מדלא פירש הרמב"ם שם דמיירי דווקא בלא ידיעתו כדפירש בפרק ה' "עכ"ל **אז** שגם אשת נכרי לא יכולה להשכיר כשבעלה מוחה – כ"מ מבאור **הגר"א** [שפ"ב יא ד"ה אע"פ ומובא **במשנ"ב** ס"ק לד] שכתב שההיתר שכתב השו"ע בסימן שפ"ב לשכור רשות מאשת נכרי כשבעלה מוחה - הוא כדעת הרא"ש שהביא השו"ע בסימן שס"ז עכ"ל הגר"א וכתב המשנ"ב ס"ק לד דמשמע מהגר"א שלהרמב"ם אינה יכולה להשכיר כשהוא מוחה **וכתב השעה"צ** [ס"ק לח] בדעת הרמב"ם דההיא דטורזינא

¹⁶⁴⁷ ע"י בערוך ערך גם שמלוא לוגמיו פירושו מלא פיו **ועי' תוס'** שכתבו בשם ר"ת דהא מלא לוגמיו לאו דווקא מלא לוגמיו אלא ר"ל כדמפרש בפ' בתרא דיומא (דף פ.) כל שאילו מסלקו לצד אחד ונראה כמלא לוגמיו. וכתבו **תוס'** שכן מוכח מהגמ' בפסחים שכתבה שבד' כוסות [שאחת מהם היא לקידוש] סגי ברביעית ואם הא דצריך לטעום מלוא לוגמיו היה מלוא לוגמיו כפשוטו – א"כ היה צריך יותר מרביעית שהרי מוכח ביומא פ. שמלוא לוגמיו כפשוטו הוא יותר מרביעית אעכ"ל הא דצריך שיטעם מלוא לוגמיו היינו **כמלוא** לוגמיו שזה פחות מרביעית **ויל"ע** אמאי שתיית כוס של קידוש נקראת טעימה הרי סתם טעימה בלשון הגמ' היינו לבדוק את האוכל אם הוא טעים [ע"י רש"י ברכות יד. ד"ה מהו שיטעום וע"י משנ"ב סימן רי ס"ק יג] ואולי י"ל שכיוון שגם כאן אין מתכוון לרוות צימאנו או להנות מהיין אלא לקיים מצות קידוש – חשיב ג"כ טעימה.

¹⁶⁴⁸ וע"י **שו"ע** ש"ו שכתב שההיתר להדליק מדורה לילולדת אפי' ע"י ישראל הוא עד ל' יום ומקורו הוא **מהראב"ד** שכתב כך וע"י **ביאור"ל** שמביא **מהשאלות** שמיקל רק עד ג' ימים ושכ"כ **הרמב"ן ורבינו ירוחם** וע"כ כותב הביאור"ל שקשה מאד להקל לעשות מדורה ע"י ישראל עד ל' וצ"ע למעשה עכ"ל הביאור"ל.

¹⁶⁴⁹ היינו לעשות שכר לכבוד ע"ז שלהן שנקראת נצרפי. **ומשמע בגמ' קצת** שהכומרים של הע"ז הם שאמרו כך שהרי דברי שמואל הובאו אחר שדברי רב שאמר שאיירי שהכומרים משמרים אותה וא"כ גם שמואל איירי בכומרים אבל הרמב"ם [ע"ז ח ג] כתב **שהעובדי כוכבים** משמרים אותה ומשמע שא"צ שיהיו דווקא כומרים וצ"ע וגם בטוש"ע [יו"ד קמ"ב יב] כתב "ששומרין פירותיו לעשות מהם שיכר לשותותו ביום חגם" ולא כתב שאיירי בכומרים וצ"ע.

[או דלחמן בר ריסתק] שלא רצה להשכיר ואפילו הכי קאמר הגמרא דשוכרין מאשתו, מיירי שלא מחה על כל פנים בהדיא: עכ"ל.

להלכה – פסק מרן [שפב יא] שיכולין לשכור מאשת נכרי בעכ"ח [ומרן לא הביא - לא בשו"ע ולא בב"י - שהרמב"ם מחמיר וכנראה סובר כהמ"מ המובא בהערה שבסוף התשובה שהרמב"ם מודה ששוכרים מאשה בעכ"ח של בעלה].

ש. אדם שאינו רוצה להשתתף בעירוב – האם אשתו יכולה להשתתף שלא מדעתו? ומה הדין אם גם אשתו אינה רוצה האם בני חצר יכולין ליטול ממנו שיתוף בעל כרחם? [גמ' ותוס']
ת הגמ' מחלקת בין מקרה שזה שאינו משתתף אינו אוסר על בני החצר – וכגון שביתו פתוח גם לחצר אחרת ואינו רגיל לצאת ולבוא דווקא דרך אותה חצר שאיתה אינו רוצה להשתתף – דבכה"ג אין אשתו יכולה להשתתף העירוב של חצר זו נגד רצונו. לבין מקרה שזה שאינו משתתף אוסר על בני חצר וכגון בחצר שרגיל לצאת ולבוא בה וכ"ש כשביתו פתוח רק לחצר זו – אשתו יכולה לערב אפי' שלא מדעתו¹⁶⁵⁰.

ואומרת הגמ' שלזה התכוון שמואל דאמר שמי שרגיל להשתתף עם בני מבוי ולא נשתתף – בני מבוי לוקחים ממנו שיתוף בעכ"ח¹⁶⁵¹ ואם אינו רגיל להשתתף – לא לוקחים ממנו שיתוף בעכ"ח עכ"ד שמואל ופרש"י שרואים מדברי שמואל שהיכא שלא אסר עליהן [והיינו שאינו רגיל להשתתף כי לא עובר במבוי] - לא גובים ממנו בעכ"ח.

הערה א: כתבתי התשובה לפי הסברם של **רש"י תוס'** בדברי הגמ' "הא דאוסר הא דלא אוסר" שכוונת הגמ' לומר שהיכא שאי השתתפותו של הבעל בעירוב תאסור על בני החצר טלטול בחצר – מערבת אשתו בעכ"ח והיכא שאי השתתפותו לא תאסור על בני החצר – אינה מערבת בעכ"ח. ולדעתם הא דאמר שמואל שמי שרגיל להשתתף ולא השתתף לוקחים ממנו שיתוף בעכ"ח – היינו כשאוסר אם לא עירב ולוקחים בעכ"ח היינו ע"י אשתו.

ויש עוד ב' דעות בראשונים בהסבר דברי הגמ' "הא באוסר הא באינו אוסר" ובהסבר דברי שמואל שמי שרגיל להשתתף ולא השתתף בני המבוי לוקחין ממנו שיתוף בעכ"ח: **דעת הרא"ש** בתירוץ הגמ' "הא דאוסר הא דלא אוסר" הוא כפרש"י ותוס' שאם ע"י שלא יערב עמם יאסור עליהם טלטול בחצר שלהם – מערבין שלא לדעתו ע"י הסכמת אשתו אמנם

¹⁶⁵⁰ וטעם הדבר כתב **הלבוש** [שסז א ומובא במשנ"ב ס"ק א] שזו תקנת חז"ל כדי שאם לפעמים ירצה הבעל להקניט את חבריו ולא להשתתף עמם בעירוב כדי לאסור עליהם הטלטול - תערב אשתו שהיא כגופו - בשבילו, ולא חשו שמא שניהם ירצו להקניט ולצער, דזה מילתא דלא שכיחא היא. **עכ"ד הלבוש**. ומשמע שרק אשתו שהיא כגופו יכולה לערב אבל לא אדם אחר מבני ביתו וכ"כ **ריטב"א בשם תוס'** אבל **הריטב"א** עצמו סובר שאפי' א' מבני ביתו יכול לערב שלא מדעתו ע"י ש.

¹⁶⁵¹ וכתבו תוס' היינו בהסכמת אשתו אבל אם גם היא לא מסכימה – לא וטעמם – י"ל כדכתב **הלבוש** [המובא בהערה הקודמת] דלא חשו חז"ל שמא שניהם ירצו להקניט ולצער, דזה מילתא דלא שכיחא היא

במה דאמר שמואל שמי שרגיל לערב ולא עירב לוקחים בעכ"ח מסביר הרא"ש דהיינו אף כשלא אוסר עליהן אלא שרגיל לערב עמם¹⁶⁵². ולדעתו יש ב' מקרים שבהם מערבים בעכ"ח של אדם ע"י הסכמת אשתו: א. כשאוסר עליהם אם לא מערב עמם והיינו כשחצירו פתוחה רק למבוי זה או שפתוחה לב' מבואות אך רגיל לצאת ולהיכנס דרך מבוי זה ב. כשרגיל לערב עמם אף אם לא אוסר עליהם כשלא מערב [וכגון שנמצא בין ב' מבואות ואין רגיל לצאת ולבוא דרך אותו מבוי].

דעת הר"ח [בפירושו בסוגיין] **והרמב"ם** [עירובין ה ה] היא שמה שכתוב בגמ' "הא באוסר הא באינו אוסר" היינו שכשהבעל מסרב במפורש לערב עמם ורוצה לאסור עליהם אין אשתו מערבת שלא מדעתו וזה הכוונה "אוסר", ו"אינו אוסר" היינו שאין ידועה דעתו – ובכה"ג מערבת אשתו שלא לדעתו [דאמרי' מסתמא ניחא ליה – לבוש] וא"כ לדעת הר"ח והרמב"ם כשהבעל מסרב לערב – אין מערבין ע"י אשתו אפי' אם ע"י סירובו אין בני החצר יכולין לערב.

ובהסבר מה שאמר שמואל שמי שרגיל להשתתף ולא השתתף בני מבוי לוקחין ממנו שיתוף בעכ"ח – שפסק אותו הרמב"ם [עירובין ה ב] **להלכה** – נחלקו **הב"י** ו**המג"א** האם כוונת הרמב"ם שדווקא בני החצר יכולין לכופו לערב בעכ"ח כשאוסר עליהן ולא אשתו [שהרי כבר אמר שמואל שכשהבעל מסרב לערב אין אשתו מערבת בעכ"ח] – זו דעת **הב"י** ברמב"ם¹⁶⁵³ או שדין אשתו כדין בני חצר ותרוניהו יכולין לערב בעכ"ח אבל רק כשהיה רגיל לערב עם בני חצר¹⁶⁵⁴ ואילו בשלא היה רגיל – לא ומה שכתב הרמב"ם שאין האשה יכולה לערב כשבעלה מסרב לערב – היינו בשלא היה רגיל לערב עם בני החצר אבל אם היה רגיל לערב – מערבת בעכ"ח – זו דעת **המג"א** ברמב"ם. יוצא שלדעת **הב"י** בדעת הרמב"ם בכל מקרה אין אשה יכולה לערב בעכ"ח של בעלה ורק בני חצר יכולין לכופו היכא שהיה רגיל לערב עמם והפסיק לערב ודעת **המג"א** שגם להרמב"ם היכא דהיה רגיל לערב והפסיק לערב מודה הרמב"ם שמערבין ע"י אשתו בעכ"ח אבל היכא שלא היה רגיל לערב – אף שאוסר עליהן – אינה מערבת בעכ"ח.

¹⁶⁵² וכתב **המשנ"ב** [שסז ה] שהטעם משום דרכי שלום כיון שעד עתה היה דרכו ליתן חלק בעירוב לכן חל העירוב בכל גווני ומותר אח"כ לטלטל כלים ששבתו בביתו למבוי זה: **עכ"ל** ו**כ"כ בלבוש** שזה משום דרכי שלום ואולי י"ל גם שכיוון שרגילים בני המבוי לטלטל לחצרו וכן לטלטל למבוי השני דרך חצרו – חיישינן שאם פעם אחת לא יערב לא ידעו מכך בני החצר וימשיכו לטלטל שם.

¹⁶⁵³ וכתב **הב"י** שצריך לומר שאינו גורס בגמ' את המילים "רגיל אין שאינו רגיל לא" דאין לו ענין לפי שיטה זו [דהא הראיה היא מדבני חצר כופין הא אשתו אינה כופה ואינה נותנת בעכ"ח] ומאי דנקט שמואל רגיל הוא משום דאם אינו רגיל אפילו בני מבוי אין נוטלין על כרחו אבל כופין אותו בבית דין עד שיאמר רוצה אני.

¹⁶⁵⁴ וכנראה דעת **המג"א** היא שע"י שהרגיל עצמו לערב עמם – כאילו קיבל על עצמו לערב עמם לעולם ולכן אם מסרב – כופין עליו בין ע"י שלוקחין בני החצר עירוב בעכ"ח ובין ע"י שאשתו מביאה עירוב בעכ"ח.

וכתב הב"י שגם דעת הרי"ף נראה שהיא כדעת הרמב"ם דהרי"ף כתב בסתמא שאשה מערבת שלא מדעת בעלה ולא הביא את חילוק הגמ' בין אוסר ללא אוסר ומבין הב"י שכוונת הרי"ף שמערבת שלא מדעתו היינו כשלא גילה דעתו שמסרב ואח"כ הביא הרי"ף את דברי שמואל שבהיה רגיל לערב ועכשיו מסרב – בני חצר גובין ממנו בעכ"ח ומבין הב"י היינו דווקא להם ולא לאשתו

ובמג"א מסכים עם הב"י שהרי"ף ס"ל כהרמב"ם שאין אישה יכולה לערב כשבעלה מסרב אלא שסובר שגם הרי"ף וגם הרמב"ם מסכימים דכל זה היכא שאינו רגיל לערב עמהם אבל היכא שרגיל לערב ועכשיו מסרב – גם אשתו יכולה ליטול ממנו ולערב בעכ"ח ולא רק בני חצר בני חצר.

להלכה – פסק מרן [שסז] **בסתמא** כדעת **הרא"ש**¹⁶⁵⁵ [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] שמי שללא השתתפותו בעירוב יאסרו בני החצר מלטלטל בה – מערבת אשתו בעכ"ח וכן מי שרגיל לערב אף אם לא אוסר [וכגון שבדרך כלל יוצא ונכנס דרך חצר אחרת] ועכשיו אינו רוצה לערב – מערבת אשתו בעכ"ח.

וכן פסק כדעת **תוס' ורא"ש** [שהבאתי בתשובה] שאם גם האשה אינה מסכמת לערב – אין מערבין בני החצר בעל כרחם של הבעל והאשה אפי' אם עייז נאסרת החצר עליהן ואפי' אם היו הבעל והאשה רגילים לערב עמם ועכשיו מסרבים

ובי"א הביא מרן את דעת **הרמב"ם** [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] שכשהבעל מסרב לערב – אין אשתו יכולה לערב ורק כשלא סירב אלא שלא ידועה דעתו – יכולה לערב וכתב מרן בדעת הרמב"ם שבמקרה שהיה הבעל רגיל לערב עמם ועכשיו אוסר עליהן - בני חצר יכולין לקחת ממנו פת בעכ"ח ולערב [ועי' משנ"ב ס"ק טו] אבל אשתו לא יכולה לערב בעכ"ח. **ודעת המג"א** [ס"ק ד' ומובא במשנ"ב ס"ק טו] היא שבמקרה שרגיל לערב עמם ועכשיו מסרב ואוסר עליהם – הרמב"ם מודה שגם אשתו יכולה לערב בעכ"ח ולא רק בני החצר יכולים לערב בעכ"ח.

וכתב הביאור [ד"ה וי"א] **שמדברי מרן** שהביא את דעת הרא"ש בסתמא ואת דעת הרמב"ם בי"א משמע שדעתו לפסוק כהרא"ש **אבל** כיון דסוגית הש"ס מתפרשא שפיר כהרמב"ם וגם הר"ח והרי"ף סוברים כן [ולדידהו מתיישב טפי הסוגיא דלדעת הרא"ש דמימרא אחרונה דשמואל אתיא בבית הפתוח לשני מבואות ואינו אוסר עליהם מאי שיך נכנסין בע"כ מאי איכפת להו אם לא יתן חלק בעירוב הוא יהיה אסור להוציא כלי הבית לחוץ ולא הם] אפשר שיש להחמיר כשיטה זו שלא לערב בע"כ של בעה"ב

¹⁶⁵⁵ וצ"ע דהא הרי"ף והרמב"ם הם ב' עמודי הוראה כנגד הרא"ש ולמה פסק כמותו בסתמא ואולי י"ל שבעירובין פוסק מרן בסתמא כהמיקל אף כנגד רבים וצ"ע בזה ועי' במה שכתבתי בשם הביאור"ל בהמשך.

אפילו מדעת אשתו היכי שאינו רגיל להשתתף עמהם מיהו בא"ר ראיתי שכתב שכדעה קמא יש לפסוק לקולא וצ"ע ומיהו וודאי יש לסמוך עמ"ש הרמב"ם שהיכא שהיה רגיל לערב עמהם ועכשיו מסרב – יכולין בני חצר לקחת ממנו עירוב בעכ"ח אפי' ללא הסכמת אשתו [והיינו כדעת המג"א בדעת הרמב"ם] עכ"ד הביאווה"ל.

ש. אדם שאינו מוכן להשתתף בעשיית לחי או קורה – האם כופין אותו?

ת. בברייתא המובאת בגמ' אמרי' שכופין ובתחילה דימתה א"ז הגמ' לכפיה לעשות עירוב ודחתה א"ז הגמ' דהכא חמיר טפי דאפי' אם לגבי עירוב לא כופין – הכא כופין כי ללא לחי וקורה המבוי מגולה ולא נוח לשומרו אבל לעשות עירוב – עושים רק מדעת כולם¹⁶⁵⁶.

הערה: מה שכתבתי שהלחי נעשית לשם שמירה – כך פרש"י ועי' **ריטב"א** שמקשה דמאי גנות איכא בלא לחי ומאי שמירה איכא בלחי וקורה, ועל כן כתב הריטב"א שהנכון כגירסת רוב הספרים דגרסי שאני התם דאיכא מחיצות, כלומר דלא דמי לעשיית עירוב משום דמחיצות – אע"ג דנעשו בעל כרחו מחיצות הן להתיר המבוי וכיון שכן וראוי לכופו כופין אותו, אבל עירובי חצירות דבעינן קנין או דירה כי הוה בעל כרחו אימא לך דלא מהני דאין כאן קנין ולא דירה, וכן פירשו **בתוספות**. עכ"ד הריטב"א.

להלכה פסק מרן בחו"מ קסז א שכופין אותו לעשות לחי וקורה **וכתב הסמ"ע** שם שבמקום שמפולש מצד אחד לרה"ר שצריך צוה"פ – כופין גם לעשות צוה"פ **ויל"ע** לפי מש"כ הרמ"א באו"ח שסג כו דנוהגין האידנא לתקן כל המבואות בצורת הפתח, דכל המבואות שלנו יש להם דין חצרות – האם מחמת מנהג אפשר לחייב כל בן מבוי להשתתף בצוה"פ.

ש. האם שרי לעשות לחי או קורה מעצי אשרה ומדוע?

ת. בגמ' אמרי' **שלחי** – לכו"ע שרי לעשות על אף שהאשרה היא איסוה"נ דאין זה חשיב שנהנה ועי' הערה¹⁶⁵⁷ ופרש"י דאע"ג דאיסוה"נ מכתת שיעוריה – מ"מ לחי א"צ שיעור

¹⁶⁵⁶ ובפשטות כשהגמ' דימתה כפיה זו לכפיה לעשות עירוב הבינה הגמ' שזה רק כשאשתו מסכימה וכמ"ש תוס' פ. ד"ה רגיל [עי' בהערה א' שבסוף התשובה הקודמת] – אולם לדחיית הגמ' שאפי' אם לא כופין לעשות עירוב – כופין לעשות לחי משום שמירת המבוי – אי"כ זה אפי' כשאשתו לא מסכימה וכ"מ מפסק השו"ע [חו"מ קסב א] שגבי כפיה לעשות לחי – לא כתב שמייירי שאשתו מסכימה ודלא כמו לגבי כפיה לערב שכתב מרן [שסז א לדעה ראשונה שם שכתב אותה בסתמא] שמייירי ע"י הסכמת אשתו.

¹⁶⁵⁷ ואף דלעיל עח: נחלקו אמוראים לגבי שימוש באשרה לפתח לענין ערוב חצרות – אומר **הבית מאיר** [שסג ח והובא במשנ"ב שם ס"ק כט] דעד כאן לא מיבעי שם אליבא דר' יודא אלא משום דבעינן דליהוי חשוב פתח לאשתמושי ב'י וזה יהי' באיסור הנאה אבל הכא דאינו אלא לצורך מחיצה ובה גופא לא משתמש במידי לכ"ע לא חשוב הנאה מה שנהנה על ידה היתר טלטול: **עכ"ל** והיינו שלעשות מאשרה סולם בשביל שיחשב פתח – חשיב שימוש אבל לעשותה לחי אין חשיב שימוש אלא היתר דממילא.

לרחבו ולעביו¹⁶⁵⁸ **ובקורה** – נחלקו אמוראים ר"ל מתיר ור"ח בר אשי אוסר דס"ל שכתותי מכתת שיעוריה והא בעי שיעורא טפח¹⁶⁵⁹.

להלכה – פסק מרן לגבי לחי [סימן שסג סעיף ח] שכשר ולגבי קורה [סימן שסג סעיף טז] שפסול וכדעת ר"ח בר אשי¹⁶⁶⁰

מהמשנה דף פ: למעלה עד המשנה דף פ: למטה.

ש. מה השיעור של עירוב חצרות ושל שיתופי מבואות?

ת. **שיעור עירו"ח ושיתו"מ** אומרת המשנה¹⁶⁶¹ - עפ"י הסבר הגמ' - שאם יש בעירוב שיעור ב' סעודות דהיינו י"ח גרוגרות – זה מספיק לכל בני החצר והמבוי ולא משנה כמה הם¹⁶⁶².

¹⁶⁵⁸ **וכתבו תוס'** דאע"ג שבעי שיעור בגובהו מ"מ כיוון דלא בעי אלא שיעור משהו לא החמירו בו ועוד תירצו תוס' שם דאפי' אם מכתת שיעורי הרי אם היה מדביק את הכתיתים והיה עושה לחי – ג"כ היה כשר **עכ"ל** ומשמע קצת מדבריהם בתירוצם הראשון ["לא החמירו בו"] שכל דין כתותי מכתת הוא חומרא דרבנן [ולא רק באיסורי דר' אלא גם באיסורי דאו' דלא חילקו תוס' בין איסורי דר' לדאו'] וכ"כ המהרש"א [סוכה לה. ד"ה בא"ד] אך עי' שו"ת שו"מ [תליתאה א סו"ס קמ] בדברי השואל שם שהוכיח מבגד של מצורע דביבמות קג: דרש"י מקרא דאף שעומד לישרף חשיב בגד ומשמע שבשאר דברים העומדים לישרף כתותי מכתת שיעוריה וצ"ע בכל זה.

¹⁶⁵⁹ **ובדעת ר"ל** – עי' בהשגות **הראב"ד** על הרמב"ם שבת יז יב שכתב דבין לחי בין קורה מותר משום היכר הוא והאיכא היכר עכ"ל ועי' במאירי שכתב שהראב"ד [= גדולי המפרשים] פוסק כר"ל. עיי"ש ואע"ג שפסקינן **להלכה** שלחי משום מחיצה – י"ל שמ"מ לעניין שבת מה שצריך זה ההיכר בלבד ובלחי יש גם היכר כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁶⁶⁰ וכן פסק **הרשב"א** וכתב וז"ל ואף על גב דריש לקיש מיקל אין הולכין במחיצות להקל אלא להחמיר דדווקא בעירוב אמרו ולא במחיצות: **עכ"ל ויל"ע** לדעת מהר"ם מרוטנבורג [מובא ברא"ש לעיל ב ד ובמרדכי עירובין א תמב ובהג"מ שבת טז ח] שפסקי' להקל אף במחיצות – מה יפסוק בנד"ד **וכן צ"ע** לפי משי"כ **הב"ח** [שצח ב] לגבי שתי מחיצות ויש עליהן תקרה שהיא בעיא ולא איפשיטא דכתב הב"ח דפסקה הרמב"ם בפכ"ח מהלכות שבת (ה"ג) לקולא משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב וכן פסק בשולחן ערוך (ס"ו) **עכ"ל** וצ"ע הא התם איירי במחיצות וי"ל דהתם איירי לגבי צירוף הבית לעיר ולא דמי למחלוקת בדן לחי ששם איירי במחיצה שעושה אותה רה"י גמורה ועדיין צ"ב בזה ועי' **מגדל עוז** [על הרמב"ם יז יג] שגורס בסוגיין שר' חייא בר אשי אומר דבריו בשם רב [וכן הגירסא בהג"מ ובמ"מ ובמאירי ובספר העיתים סי' קג] וכתב דקיי"ל כרב לגבי ר"ל דהא אף נגד ר' יוחנן היה צ"ל הלכה כמותו אלא שר' יוחנן הרבה ישיבות והרבה חכמה אבל נגד ר"ל וודאי צ"ל הלכה כרב **עכ"ד המגדל עוז** וא"כ אף דהלכה כהמיקל בעירוב אמנם זה לא נגד ר"ל במקום שחולק על רב ועדיין צ"ע בזה.

¹⁶⁶¹ עי' **רבינו יהונתן** שמתני' איירי גם בערו"ח וגם בשיתו"מ.

¹⁶⁶² דכיון דדבר חשוב הוא סגי להו בהכי [רבינו יהונתן]. **ועי' בגמ' לעיל** כט: דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל שהוא ליפתן - כדי לאכול בו. כל שאינו ליפתן - כדי לאכול הימנו. עכ"ל והיינו שמאכל שנאכל כלפתן לפת – א"צ שיהא ממנו י"ח גרוגרות אלא סגי בשיעור שאוכלים לפתן כמוהו בב"ס ועל כן אמרה הגמ' לעיל ל. שכשעושה שיתוף מבואות בביצים – סגי בבי' ביצים בלבד דזה שיעור שדרך לאכול ביצים בב"ס וכ"פ **מרן** [שפו ו-ז]. **ושיעור י"ח גרוגרות שנאמר כאן** – עי' **תוס'** ד"ה אגב שמבינים שאיירי בפת ועי' **תוס' ישנים יומא פ:** בדיבור הראשון שכתב וז"ל ומיירי בשאר פירות דהוי מזון שתי סעודות שלא הוזכר שיעורן בפרק בכל מערבין כגון מעשה אילפס עכ"ל [מעשה אילפס היינו בצק שהתבשל ולא נאפה עי' פסחים לז. וצ"ע למה קוראים לזה תוס' ישנים "פירות"].

ואם יש פחות מב"ס – בע"י שיהא שיעור גרוגרת לכל אחד מבני החצר והמבוי¹⁶⁶³.

הערה: נחלקו ראשונים כמה ביצים יש ב"ח גרוגרות - **הרמב"ם** [עירובין א ט] אומר שהם כשש ביצים **ובטור** ס"י תט כתב שבב"ס יש ח' ביצים **ומתוס'** [פ: ד"ה אגב] דייק הב"ח [תט ח] שמשמע ש"ח גרוגרות הם יותר מח' ביצים [שסוברים שבביצה יש ב' זיתים וכיוון שגרוגרת גדולה מכזית א"כ יש בביצה פחות מב' גרוגרות וא"כ יח גרוגרות זה יותר מח' ביצים] ועי"ש בב"ח שמ"מ היקל הטור דסגי בח' ביצים עי"ש.

להלכה - פסק מרן [שסח ג] את דברי שמואל בגמ' שבע"י שיהא כגרוגרת לכל אחד או ב"ס לכולם יחד וכתב בסתמא את דעת הרמב"ם המובאת בהערה שיח גרוגרות הם ו' ביצים ובי"א כתב את שיטת הטור שהם ח' ביצים וכתב המשנ"ב [ס"ק יא - יב] שהביצים היינו בקליפתן ושלכתחילה נכון להחמיר כדעת הטור.

ולגבי כמה כזיתים יש בב' סעודות - ע"י **מג"א** שמציין לסי' תפו ששם פסק מרן שבביצה יש ב' כזיתים וא"כ בו' ביצים [שזהו ב"ס לדעת מרן בסתמא] יש י"ב זיתים וא"כ יוצא שזית גדול מגרוגרת [שהרי בב"ס יש י"ח גרוגרות] וע"י **מג"א בסי' תפו בהקדמה** שכתב דהא דאמרה הגמ' בהמצניע שגרורגרת גדול מכזית - היינו בזית קטן ואנן משערין בזית בינוני ומ"מ מוכיח המג"א בהקדמה לסי' תפו דבביצה יש קצת יותר מב' זיתים שהרי פסק מרן בסי' תריב שביצה היא גדולה מכותבת ואמרי' בכריתות יד. שבכותבת יש ב' ביצים וא"כ בביצה שהיא גדולה מכותבת יש יותר מב' זיתים ומש"כ מרן בסי' תפו שכזית זה כחצי ביצה - לא דק ולחומרא לא דק **עכ"ד המג"א** והיינו דבסי' תפו איירי בשיעור כזית ושם כתב מרן להחמיר שיקח חצי ביצה אבל במקום שצריך ו' ביצים - וודאי יש לקחת יותר מיב זיתים דזית הוא פחות מחצי ביצה.

וע"י באור הגר"א שכתב דהא דפסק מרן בסי' תפו דבביצה יש ב' זיתים - היינו ביצה ללא קליפתה והא דפסק מרן בסי' שסג דבב' סעודות יש ו' ביצים - היינו בביצה עם קליפתה ואומר הגר"א שבביצה עם קליפתה יש יותר מג' זיתים וזה כדברי הגמ' בהמצניע שגרורגרת גדולה מכזית **עכ"ד הגר"א** וא"כ לדעת הגר"א לשיעור ב"ס בע"י יותר מי"ח זיתים

וע"י משנה ברורה תפו א שהסביר בדברי מרן שזית הוא חצי ביצה - שאיירי בביצה עם קליפתה עכ"ד המשנ"ב ומ"מ פשוט שגם המ"ב יודה שבעירוב - שפסק מרן בסתמא שסגי בו' ביצים - לא סגי ביי"ב זיתים וכמו שהוכיחו המג"א והגר"א שלא סגי ביי"ב זיתים אלא שסובר המ"ב כהמג"א שבאמת כזית הוא פחות מחצי ביצה ומש"כ בסי' תפו שזה חצי ביצה - שם לא דק לחומרא וכמ"ש המג"א [דשם איירי בשיעור כזית והחמיר שהוא חצי

¹⁶⁶³ יליע אי זה כולל גם ילדים וא"כ – מאיזה גיל ומסברא נראה שכל ילד שאוכל מין דגן הוא בכלל זה וצ"ע.

ביצה אבל במקום שאיירי בשיעור ביצה - וודאי יש להחמיר שביצה היא יותר מב' זיתים].

ש. אדם שרוצה לערב לבני חצר - האם יכול לזכות להם פת משלו ללא ידיעתם והאם יכול לקחת מהם פת ללא ידיעתם [במקרה שאינם מסרבים בהדיא] ומה הדין כשהיה כבר עירוב בהסכמתם אלא שנתמעט שיעורו או כלה שיעורו - [באופן שצריך להשלים את השיעור - ע"י תשובה הבאה ובהערות שם] - האם בכה"ג צריך לשאול רשות לקחת מהם פת להשלים את שיעורו?

ת. אם רוצה לזכות להם פת משלו - פרש"י במשנה בדף פ: [ד"ה וצריך] שיכול בכל גווני ואין בזה חילוק בין אם מערב בתחילה או אם נתמעט העירוב ובא להוסיף.

וכשרוצה ליקח פת מבני חצר שלא בידיעתם ולערב להם הדין הוא כדלהלן:

א. אם מערב בתחילה וכן אם עירבו אך נתווספו דיורין שלא עירבו - אומרת המשנה שצריך להודיע להם והיינו שיקבל מהם רשות.

ב. אם עירבו כבר אלא שכלה האוכל ורוצה להוסיף משלהם - אומרת הברייתא שאם מערב ממין אחד [ופרש"י דהיינו שמערב בפעם השנייה מאותו מין שעירב בתחילה] - א"צ להודיע ולבקש רשות דמסתמא מסכימים דהא רוצים לערב ואם מערב משני מינים [ופרש"י היינו שמערב בפעם השנייה ממין אחר] - צריך להודיע¹⁶⁶⁴.

ג. אם עירבו כבר ונתמעט האוכל ולא כלה לגמרי - אם מערב מאותו מין שעירב בתחילה ממין אחד א"צ להודיע [וכ"ש הוא דהא אפי' כלה לגמרי א"צ להודיע] ואם מערב ממין אחר - נחלקו הלשנות בגמ' ללשנ"ק - צריך להודיע וללשנ"ב - א"צ להודיע.

ובגמ' אמר **רב חסדא** שהמשנה בסוגיין היא דלא כרבי יהודה במשנה לקמן [פא:]: שאמר שאפשר לערב בני חצר שלא מדעתם אפי' בתחילת עירוב [מיהו ברור שאיירי רק כשזה שלא מידיעתו אבל אם מסרב להדיא - אסור ורק בהסכמת אשתו שרי במקרה שאוסר עליהם כדאמר' בתשובה לעיל].

הערה א: הגמ' לקמן [פא:]: מביאה את דעת ר' יהושע בן לוי שאומר שרבי יהודה לא חולק על מתניתין ואומרת הגמ' בדעת ריב"ל דמתניתין שאומרת שכשמערב בתחילה בעי' שיהא מדעת בני חצר - איירי בחצר שבין ב' מבואות שהשתתפה עם מבוי אחד ובאים בני מבוי שני ורוצים לצרף אותה גם אליהם - דבכה"ג לא חשיב זכות דהא מספיק לה להשתתף עם מבוי אחד ולכן בעי' שישאלו את דעתם אבל רבי יהודה מדבר כשמשותף חצרות שפתוחות רק לאותו מבוי שברור שמעוניינים בשיתוף - ובכה"ג אפשר ליקח מהם פת שלא מדעתם כל עוד אינם מסרבים להדיא.

¹⁶⁶⁴ ובטעם הדבר פי' הריטב"א דבב' מינים כשכלה מין א' ומערב ממין ב' - נראה כמערב מחדש.

הערה ב: כתבתי התשובה עפ"י רש"י [פ: ד"ה וצריך] שמתני' שאומרת שבנתווספו דיירים צריך להודיע - וכן דברי הגמ' שלרבי יהודה א"צ להודיע - מיירי במערב משלהם ללא ידיעתם אבל במערב משלו - וודאי לכו"ע יכול לערב ללא ידיעתם ולזכות להם גם במערב מתחילה ולא נחלקו בזה מתני' ורבי יהודה. ועי' **מאמ"ר** [שסח ג] **ונהר שלום** [שסח א] **ובית מאיר** [שסח ב] שכתבו שלדעת רש"י גם לדברי הגמ' לקמן פא: בדעת ר' יהושוע בן לוי שמתני' מיירי בחצר שבין ב' מבואות ולכן גם לרבי יהודה צריך להודיע - מיירי כשמערב משלהם אבל במזכה להם משלו א"צ להודיע דאף שמרבה עליהם דיורין - זכות היא להם אם מזכה להם משלו וא"כ רק בתרתי לגריעותא צריך להודיע - כשמערב משלהם בעירוב שבין ב' חצרות.

ועי' רי"ף שמסביר את מתני' עפ"י דברי הגמ' לקמן פא: בדעת ריב"ל שמיירי בחצר שבין ב' מבואות ולכן גם לרבי יהודה צריך להודיע **וכותב הרי"ף** שהטעם שבחצר שבין ב' מבואות לא יכול לזכות להם שלא מדעתם הוא שמתוך שאתה מתירו במבוי זה אתה אוסרו במבוי אחר עכ"ל ומשמע שאפי' במערב משלו אומרת המשנה שצריך להודיע וכן פסק **הרמב"ם** [עירובין ה ד] שבחצר שבין ב' מבואות - אם רוצים לזכות לה עירוב צריך להודיעם ¹⁶⁶⁵ **ויל"ע** אי לדעת הרמב"ם והרי"ף אפשר לזכות עירוב לכל בני העיר כפי שעושין בזמננו הרי יתכן שרחובות מסוימים מעוניינים רק לערב בעצמם ולא להשתתף עם שאר בני העיר וצ"ע.

הערה ג: כתבתי בתשובה את הבר דברי הברייתא "במין אחד א"צ להודיע בב' מינים צריך להודיע - כפרש"י ש"מין אחד" היינו שבפעם השנייה מערב באותו מין שעירב מתחילה ו"ב' מינים" היינו שבפעם השנייה נערב במין אחר. **אבל הרמב"ם** [עירובין ה ו] כתב וז"ל אם במין אחד נשתתפו אפילו כלה אותו המין הרי זה עושה שיתוף אחר ומזכה להן ואינו צריך להודיעם פעם שניה, ואם בשני מינים נשתתפו ונתמעט האוכל מוסיף ומזכה ואינו צריך להודיען, ואם כלו מזכה להם וצריך להודיעם וכתב עליו הראב"ד שזה הפירוש שבוש הוא שאינם יכולים להשתתף אלא במין אחד עכ"ל **ובפרק א הלכה יא הוסיף הראב"ד** וכתב

¹⁶⁶⁵ **והקשה הראב"ד** על הרמב"ם [וקושיא זו קשה גם על הרי"ף] הרי קי"ל [בגמ' לעיל מו:] כר"ש שחצר שעירבה עם ב' מבואות מותרת עם שניהם וא"כ אמאי צריך להודיעם הרי זה לא חוב לה שתהא מותרת עם שניהם **ותירץ המ"מ** דשמא אינה חפצה בשיתוף שני מבואות דאוושי לה אינשי שבני המבואות יהיה להם מקום מיוחד יוכלו שניהם לשום בו כליהם ולהתחבר שם ביחד ולפיכך אין זה זכות גמור לעשותו שלא מדעתו צ"ע אולם בדעת הרי"ף צ"ע שהרי הרי"ף כתב "שמתוך שאתה מתירו במבוי זה אתה אוסרו במבוי אחר" ולכאוי' זה דלא כר"ש והרי הרי"ף פסק [בדף יג] מדפי הרי"ף [כר"ש? וראיתי בספר **גאון יעקב** [פ: ד"ה כלה שאני] **שכתב בדעת הרי"ף** וז"ל הא דאמר הריא"פ שמתוך שאתה מתירו במבוי זה אתה אוסרו במבוי אחר... ה"ק אימא בתרתי לא בעיא לערובי, משום דאוושי אינשי ולא מערבא אלא בחדא, וכי מערבת לה בההיא מבוי קאסרת עלי' אידך מבוי דלא מערבא בהדי', ואימא אייהד ואידך ניחא לה לעירובי עכ"ל ועדיין זה דוחק דלשון "אוסרו במבוי אחר" שכתב הרי"ף משמע שאפי' אם ירצה לערב לא יוכל וצ"ע.

דבתחלה אינו בא אלא ממין אחד והמזכה לבני מבוי אינו מזכה אלא ממין אחד, מיהו בסוף הקלו בה שאם נתמעט, אפילו ממין אחר מוסיף ואינו צריך להודיע, ושמעתא דבעל הבית שהיה שותף לשכנים (שם/עירובין/ עא) מוכחת להדיא דבעינן דברים שיהו חבורין זה לזה דוק ותשכח. עכ"ל ועי' בהגהות הרמ"ך על הרמב"ם [עירובין ה ו] שכתב שהרמב"ם הלך בשיטת הר"ף ולא ידעתי טעם לפירושו " עכ"ל והיינו דמהר"ף ג"כ משמע שמש"כ בברייתא "מין אחד וב' מינים " היינו שמתחילה השתתפו המין אחד או בב' מינים וז"ל הר"ף "סוגיא דשמעתא אם האוכל מין אחד ואפילו כלה מוסף ומזכה וא"צ להודיע ואם שני מינים ונתמעט ואינו כלה מוסיף ומזכה ואין צריך להודיע ואם כלה צריך להודיע" ובטעמו של הרמב"ם שמחלק בין השתתפו במין אחד או בשניים כתב החזו"א צט [לה] יח] שבב' מינים היינו שכל אחד נתן מין אחר – בזה אין קירוב דעתן והתערבותן כל כך עכ"ל ועדיין צ"ב.

להלכה - לגבי לערב בתחילה וכן להוסיף בעירוב אם נתווספו דיורין בחצר פסק מרן [שסח ב] כדעת ריב"ל [שהבאתי בהערה א' שבסוף התשובה] שבשיתופי מבואות א"צ להודיע אא"כ משתתף במבוי עם חצר הפתוחה לב' מבואות שאז צריך את רשותם ולכן צריך להודיע להם.

ועוד פסק מרן [שסח א] שאם כלה העירוב ומערב ממין אחר הווי כמערב בתחילה אבל אם רק נתמעט העירוב א"צ להודיע אפי' כשמוסיף ממין אחר וכלשנ"ב שבגמ' ולא הביא מרן כלל את שיטת הרמב"ם והר"ף [שהבאתי בהערה ג' שבסוף התשובה] שכתבו שאם מתחילה נשתתפו בב' מינים - וכלה העירוב - צריך להודיע וצ"ע מדוע לא הביאם.

ונחלקו אחרונים בדעת מרן האם הא דמערב מתחילה צריך להודיע - וכן הא דאם כלה העירוב ומערב ממין אחר צריך להודיע דהווי כמערב מתחילה - היינו רק בתרתי לגריעותא - שמערב משלהם בחצר שבין ב' מבואות [או בבית שבין ב' חצרות] וכדעת רש"י - זו דעת **המאמר' ונהר שלום ובית מאיר** [שהבאתי בהערה ב' שבסוף התשובה] המובאים במשנ"ב ס"ק ד' וס"ק ט אז שאפי' בחדא לגריעותא צריך להודיע - דהיינו אם מערב משלהם צריך להודיע אף בחצר אחת וכן בחצר שבין ב' מבואות צריך להודיע אף במערב משלו וכדעת הר"ף שהבאתי בהערה ב'¹⁶⁶⁶ - זו דעת המג"א ועולת שבת מובאים במשנ"ב ס"ק ט וציין המשנ"ב [ס"ק ט] למש"כ **בביאור' ל' ס"י** שסז א ד"ה אבל שברגיל לערב עמהם - יש להתיר בחצר שבין ב' מבואות לערב משלהם ללא ידיעתם עי"ש.

ש. עירוב חצרות שנתמעט משיעורו – האם ומתי צריך להשלימו לשיעור עירוב?

ת. נחלקו בזה ת"ק ור' יוסי במשנה **לת"ק** – צריך להשלימו ולר' יוסי – א"צ להשלימו

¹⁶⁶⁶ הר"ף דיבר לגבי מערב משלו בחצר שבין ב' מבואות שצריך להודיע ולא דיבר מה הדין אם מערב משלהם במבוי אחד.

ולפרש"י הא דאמר ר' יוסי שא"צ להשלימו איירי שעשו גם שיתופי מבואות וסובר ר' יוסי שכיוון שכעשו שיתו"מ אין חיוב לעשות עירוב חצרות מעיקה"ד - על כן יש להקל כשנתמעט שא"צ להשלימו ות"ק מחמיר שגם בנתמעט יש להשלימם. ובין ת"ק ובין ר' יוסי סוברים **כדעת ר' מאיר** בברייתא לעיל עא: שאמר שלא סגי בשיתו"מ אלא בעי גם עירו"ח כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות.

הערה א: כתבתי התשובה ע"פ פרש"י שכתב שר' יוסי מיקל בעירו"ח משום שמעיקה"ד לא היה צריך לעשותם [דסגי בשיתו"מ] ועושין אותם רק כדי שלא תשתכח תורת עירוב מהתינוקות. וכ"כ **רבינו יהונתן** והוסיף דמשמע דלא מקילינן הכי בחצר שאינה פתוחה למבוי שעירבה לעצמה א"נ פתוחה למבוי ולא נשתתפה עם המבוי [דהתם] אם נתמעט משיעורו צריך להוסיף בו ולהעמידו על שיעור **עכ"ל רבינו יהונתן** וכן כתב **המג"א** [שסח ג ומובא במשנ"ב ס"ק טז ובביאוריה"ל ד"ה אף] שלדידן שסומכין על שיתוף במקום עירוב - אם נתמעט השיתוף צריך להשלימו **אבל עי' ביאוריה"ל** [שם] **שכתב שמהטור** שפסק שסגי בשיתוף במקום עירוב [אפי' בין] ובכל פסק שנתמעט העירוב כשר - עכ"ח איירי אפי' כעשו רק שיתו"מ [דהלוא אם עשו גם עירו"ח הוא מיותר ואפי' אם כלה לגמרי שרי] והוא זה שנתמעט וא"כ חולק על רש"י ורבינו יהונתן וס"ל שר' יוסי מתיר גם בכה"ג שעשה שיתוף בלבד ונתמעט **עוד כתב הביאוריה"ל** שכן נראה גם דעת **הרשב"א** בעבוה"ק שהעתיק בסתמא דשורו בכל שהוא ולא חילק דמיירי כשהיה השיתוף קיים והעירו"ח הוא שהתמעט.

הערה ב: כתבתי התשובה עפ"י גירסת מהרש"ל **ברש"י**¹⁶⁶⁷ דת"ק פליג על ר' יוסי. ועי' **תויו"ט** שכתב שמחלוקתם היא כשנתמעט משכנסה שבת ראשונה אבל אם נתמעט קודם שבת הראשונה לכו"ע צריך להשלים וכך גורס התויו"ט בדברי **רבינו יהונתן** [על הרי"ף כה: ד"ה מתני'] דכתב דהא דאמר ת"ק שנתמעט האוכל צריך להשלים היינו שנתמעט האוכל מע"ש השני [והיינו אחר שנכנסה שבת הראשונה] ובזה חולק עליו ר' יוסי אבל אם נתמעט מע"ש לכו"ע צריך להשלים וכמ"ש רבינו יהונתן בד"ה כל שהוא אבל **הב"ח** גורס בדברי **רבינו יהונתן** שת"ק ור' יוסי לא פליגי ומה שמחמיר ת"ק היינו כשנתמעט קודם כניסת שבת הראשונה ומה שMIקל ר' יוסי היינו כשנתמעט אחר כניסת שבת הראשונה.

להלכה – פסק מרן [שסח ד] את דברי ר' יוסי עפ"י הסבר **רבינו יהונתן** בדבריו שאם התמעט העירוב אחר כניסת שבת הראשונה – א"צ להוסיף וכשר אפי' לשבתות אחרות¹⁶⁶⁸.

¹⁶⁶⁷ וכ"כ הב"ח [שסח א] שכך הוא במקצת ספרי רש"י.

¹⁶⁶⁸ ונראה דס"ל כהב"ח שהבאתי בהערה א' שאמר שר' יוסי לא חולק על ת"ק [אלא ת"ק איירי שנתמעט לפני השבת ור' יוסי איירי שנתמעט אחר כניסת השבת] דאילו היה חולק [והיינו שת"ק שאומר שצריך להשלים את שיעור העירוב איירי גם כשנתמעט אחר כניסת שבת ופליג ר' יוסי עליו] – היה פוסק כת"ק דהא לרוב הפוסקים קי"ל כר' יוסי מחבירו ולא מחבריו עי' יד מלאכי סי' רל ועיי"ש עוד בשם הפר"ח

ובמחלוקת הראשונים והפוסקים שבהערה א' אי שרי נתמעט גם כשעשה שיתוף בלבד ללא עירוי"ח – פסק בביאור"ל דנראה דיש להקל בזה בשעת הדחק וכ"כ בס' שולחן עצי שיטים [מבעל מרכה"מ] ולכתחלה בוודאי נכון ליזהר בזה עכ"ל הביאור"ל.

מהמשנה דף פ: למטה עד המשנה דף פא.

ש. האם אפשר לערב עירובי חצרות בכל מאכל או רק בלחם? והאם יש הבדל אם הלחם שלם או פרוס ומדוע?

ת. לדעת ר' יהושע במשנה – אפשר לערב רק בלחם שלם. משום איבה – דיהא איבה אם אחד יביא שלם וחבירו יביא פרוס¹⁶⁶⁹. מיהו אם הביא לחם שלם רק שניטל ממנו שיעור הפרשת חלה או שיעור העלאה מדימוע – שרי [ועי' בזה בתשובה שאחרי התשובה הבאה בפירוט].

ולדעת ר"א במשנה מערבין "בכל" ובגמ' מסביר רבב"ח שהכוונה במילה "בכל" – דאפשר לערב גם בלחם פרוס אבל מודה ר"א שמערבין רק בפת¹⁶⁷⁰ ולגבי פירוש המילים "חוץ מן המים ומן המלח" פרש"י שאזלו אשיתוף בלבד והכי קאמר: בכל מיני פת מערבין בחצרות, ומשתתפין במבוי בכל מילי – חוץ ממים ומלח.

להלכה – פסק מרן [שסו ו] כרבי יהושע¹⁶⁷¹.

ש. האם אפשר לערב עירובי חצרות בלחם שלם שגודלו כאיסור?

ת. במשנה כתבו "ככר כאיסור מערבין בו"

הערה: נחלקו הראשונים האם הכוונה שיביא כמה ככרות שכל אחת מהן בגודל כאיסור ובכולם יחד יש כגרוגרת [שהרי מטבע של איסור אין בה כגרוגרת – עי' גמ' שבת עח: שסלע וגרוגרת חד שיעורא הוא ואיסור הוא קטן מסלע] דגם בעירובי חצרות בעי' שיעור גרוגרת

שסתם משנה – עדיף מרבים וא"כ כ"ש שאין הלכה כר' יוסי נגד סתם משנה ועוד דבב"י כלל לא הביא שת"ק חולק על ר' יוסי.

¹⁶⁶⁹ ולגבי שיתוי"מ אי חיישי' לאיבה – עי' ביאור"ל שסו ו ד"ה אין שנחלקו בזה ראשונים דמהרמב"ם משמע שאין בזה חשש איבה ומשאר ראשונים משמע שיש חשש איבה עי"ש בזה.

¹⁶⁷⁰ וכתב הריטב"א דכיון דאפשר לפרושי הכי – מפרשינן לה דלא לאפושי פלוגתא ביניהו [היינו בין ר"א לר' יהושע].

¹⁶⁷¹ וכן פסק הרשב"א וכתב דאע"ג שר"א מיקל וקי"ל כהמיקל בעירוב – לא פסקי' כר"א שהוא שמותי אף כשמיקל בעירוב וב"ש במקום ב"ה אינה משנה, ועוד דרבי מפרש טעמיה דר' יהושע ומשמע דס"ל כוותיה, ועוד דשקלינן וטרינן אליביה, ודרב חסדא נמי דאמר תפרה בקיסם מערבין לו בה כוותיה אזלא, ואפילו עירבו כולן בפרוסות אסור דגזרינן שמא יחזור דבר לקלולו. עכ"ד הרשב"א. ועי' רא"ש [לעיל ו טו] לגבי מבטל רשותו שנחלקו רבי אליעזר וחכמים אי מבטל לבני חצר אף את ביתו שמשמע ממנו שהינו פוסקים כר"א אי לאו דברי המשנה "ולא מצאתי לי חבר" ולולא היה זו "מחלוקת ואח"כ סתם" וכנראה סובר שאין לר"א לגמרי דין של בית שמאי במקום ב"ה שנאמר שדבריו אינה משנה וצ"ע בכל זה.

לכל אחד או ב"ס לכולם יחד - זו דעת **הראב"ד** [בהשגתו על הרמב"ם עירובין א טז] עיי"ש או שבעירוב חצרות - שבעינין כיכר שלמה - סגי שתהא כאיסר אף שקטנה מגרוגרת ורק בשיתופי מבואות בעי' כגרוגרת לכל אחד - זו דעת **הרמב"ם** [עירובין א ח] עפ"י הסבר המ"מ [בהלכה טז] וכ"כ **הב"י** [שסח ה] בדעתו¹⁶⁷² אמנם עיי' **באור הגר"א** שסו ו שהרמב"ם לא הזכיר שיעור בעירובי חצרות. **להלכה** - פסק **מ"מ** [שסו ו] כהראב"ד.

ש. מה פירוש המילים "נטלה הימנה כדי חלתה וכדי דמועה" ומה הדין בזה ומדוע?

ת. **נטלה הימנה כדי חלתה** - איירי בחלה שלמה שניטל ממנה כשיעור של הפרשת חלה¹⁶⁷³ שהוא בחלת בעה"ב - אחד מכ"ד ובחלת נחתום [- שעומדת להימכר בשוק] - אחד ממ"ח¹⁶⁷⁴.

"ניטלה הימנה כדי דמועה" היינו שניטל ממנה שיעור שמרימים ממנה כאשר נדמע בה תרומה ונתבטלה דהיינו נפל בה קמח של תרומה והתבטל בה באחד ומאה שהדין הוא שצריך לקחת כמות דומה לכמות של התרומה שנפלה - ולעשותה תרומה

ודין ככר שניטל ממנה שיעור הפרשת חלה לגבי עירוב אי שרי לערב בה לר' יהושע שמצריך ככר שלמה - הגמ' מחלקת בין אם ניטל ממנה שיעור חלת נחתום דמערבין בה לבין אם ניטל שיעור חלת בעה"ב [שהוא גדול יותר] - שלא מערבין בה.

ודין ניטל ממנה שיעור דימוע - אומרת הברייתא המובאת בגמ' שמערבין בה.

הערה א: עיי' **משנה חלה** [ב ז] שנטמאת עיסתה שוגגת או אנוסה אחד מארבעים ושמנה עכ"ל והיינו אף בחלת בעה"ב. וכתב **הרמב"ם** [חלה ה ט] שבזמן הזה שאין שם עיסה טהורה מפני טומאת המת מפרישין חלה אחת בכל א"י אחד ממ"ח ושורפין אותה מפני שהיא טמאה וכן פסק **מ"מ** [יו"ד שכב ד].

הערה ב: **נחלקו ראשונים** האם היתר לערב בכיכר שנטל ממנו כדי שיעור חלה הוא רק כשאכן ניטל לשם חלה אבל אם ניטל לצורך אחר אין מערבין בה - זו דעת **תוס'** [פא. ד"ה כדי] או דכיון דטעמא משום איבה - אין חילוק בין דניטל לשם חלה ובין לא ניטל לשם חלה. דמה יודעין [שכניו] אם ניטל לשם חלה או שלא לשם חלה. אלא בכדי שיעור חלה והם תולין דלשם חלה ניטל וליכא איבה - זו דעת **הרא"ש**.

להלכה - פסק **מ"מ** [שסו ו] שאם ניטל ממנה כדי חלת נחתום מערבין בה [ומשמע דזה אף

¹⁶⁷² ועיי' **תוס' יו"ט** על משנה י' שכתב דלפי דעת הרמב"ם - דברי ר' יוסי במשנה "בד"א בתחילת עירוב " אזיל אשיתופי מבואות שהרי המשנה אומרת ששיעור "תחילת עירוב" שם הוא ב"ס ולהרמב"ם שיעור זה הוא רק בשיתופי"מ והוסיף התויו"ט שלפי זה סוף המשנה "ולא אמרו לערב בחצרות אלא שלא תשכח" וכו' - לא אזיל אדברי ר' יוסי אלא הם קטע בפני"ע ולא כפרש"י.

¹⁶⁷³ וכתב הריטב"א וז"ל כגון שאפה פחות מכשיעור והסל מצרפן לחלה ונטל מככר אחת חלתה, או שנפלה תרומה בחולין במאה ואפה הכל ביחד ועכשיו נוטל ממנה שיעור התרומה, עכ"ל.

¹⁶⁷⁴ לפי שעיסתו מרובה יש בשיעור זה כדי מתנה [ירושלמי חלה ב ג וכ"כ ברמב"ם ביכורים ה ב].

בחלת בעה"ב וכדכתבתי בהערה א' שבסוף התשובה] וכתב **במג"א** [ס"ק יב ומובא **במשנ"ב** ס"ק לח] שטעם דשריא בניטל א' מארבעים ושמונה שהשכנים סוברים שניטל חלה מן הפת עכ"ל והינו **כדעת הרא"ש** המובאת בהערה ב' שבסוף התשובה שאפי' לא ניטל לשם חלה אלא לצורך אחר - מערבין בה.

ולגבי אי חסר בה כדי חלה או כדי דימוע אי מהני ללחם משנה - עיי' קרבן נתנאל על הרא"ש סימן יב ס"ק ג שאם ניטל לצורך הפרשת חלה - אמרי' שזהו תיקונה אבל אם ניטל שלא לצורך הפרשת חלה אומר הק"נ שגם לדעת הרא"ש שמיקל בעירוב דבכה"ג לא הווי איבה דהשכנים סוברים שנטלה לשם חלה - מ"מ בלחם משנה ששם צריך שלם לא מחמת איבה - א"כ לא הווי שלם ולא יקחנה ללחם משנה **ומצד שני** עיי' שו"ת **חכם צבי** סימן סב בניטל שיעור חלה שלא לצורך חלה דמדמה דין שלם לגבי עירוב לדין שלם לגבי לחם משנה וכתב שלדעת הרא"ש מהני ללחם משנה עיי' ולהלכה - עיי' שש"כ [פרק נה¹³ הערה כד*] שמביא את הקרבן נתנאל הנ"ל ואח"כ מביא את דברי **הגרשז"א** שאומר שאין דבריו מוכרחים די"ל שחיסרון של אחד ממ"ח חשיב בעיני הבריות כשלם ובסוגריים¹⁶⁷⁵ הוסיף הגרשז"א שמ"מ צ"ע שבזמננו אפשר דלא שייך כ"כ הטעם של חלה **עכ"ל הגרשז"א** ולא ירדתי לסוף דעתו דהא אחר שבעיני הבריות חשיב כשלם מה בכך שלא שייך כ"כ בזמננו דין חלה.

ש. מה הפירוש "תפרה בקיסם" והאם מערבין בה למ"ד שבעי' ככר שלם?

ת. "תפרה בקיסם" היינו שלקח ככר שנפרס וחיבר את החתיכות עיי' שתחב קצה אחד של קיסם בחתיכה אחת וקצה שני בחתיכה שניה¹⁶⁷⁶

והדין בזה הוא - שתלוי אם זה נראה כשלם - כשר לעירוב ואם ניכר שחיברוהו עיי' קיסם - פסול¹⁶⁷⁷

הערה: עיי' בשו"ע קסח ב דתפרה בקיסם מהני גם לעניין שבת להחשב לחם משנה ומקורו מספר הרוקח סי' שכט.

ש. האם מערבין ערוב חצרות בפת הנעשית מאורז או מדוחן או מעדשים ומדוע?

ת. לגבי פת של אורז - בגמ' אמרו ר' זירא ומר עוקבא בשם שמואל שמערבין. ולגבי פת של דוחן - נחלקו ר' זירא ומר עוקבא בדעת שמואל אי מערבין - לר' זירא שרי ולמר עוקבא אסור ולגבי פת של עדשין - ר' חייא בר אבין אמר רב אמר שמערבין ולא איתפריש בגמ' אי שמואל חולק.

¹⁶⁷⁵ בשש"כ מביא את הסוגריים כחלק מדברים ששמע מהגרשז"א ומשמע ממנו שהגרשז"א עצמו שם דברים אלה בסוגריים והיינו שהגרשז"א אמר לו לשים דברים אלו בסוגריים.

¹⁶⁷⁶ ולשון "תפרה" צ"ע דהול"ל חיברה דהא לא איירי כאן בחוט ולא בבגד ובאמת הטור והשו"ע כתבו "חיברה" וצ"ע.

¹⁶⁷⁷ ויל"ע אי חילוק זה הוא גם לגבי לחם משנה של שבת שלכתחילה בוצע בשלם וכן לגבי דין קדימה בברכות שיש קדימה לככר שלם.

להלכה – פסק מרן [שסו ח] שמערבין בפת אורז ובפת עדשים אבל לא בפת דוחן¹⁶⁷⁸.

ש. "ההיא דהוואי בשניה דמר שמואל" - על איזו פת מדובר ומה דינה לגבי עירוב?

ת. מדובר על פת שעשו בזמנו של שמואל שהיא דומה לפת שנצטווה יחזקאל הנביא לעשות¹⁶⁷⁹ ולאכול ואפי' כלבים לא רצו לאכלה לרוב פחיתותה ונחלקו הלשנות בגמ' אי איירי בפת שעשויה מ"שאר מיני" ופרש"י שמינים הרבה היו מעורבין בה¹⁶⁸⁰ או שאיירי בפת שנאפתה ע"ג צואת אדם [היינו שהדליקו הגללים באש והיניחוה עליהם ואפוח] ומשמע בגמ' שפת זו פסולה לעירוב שהרי אינה ראויה לאכילה.

מהמשנה דף פא. עד סוף הפרק.

ש. מה פירוש דברי המשנה "נותן אדם מעה לחנווני כדי שיזכה לו עירוב" ומה הדין בזה בערובי תחומין ובערובי חצרות ומדוע?

ת. **פירוש דברי המשנה** - פרש"י שאיירי באדם שנתן מעה לחנווני שגר בחצרו כדי לקנות ככר בקניין כסף ומתכוון לעשות הככר לעירוב כשהכיכר נמצא עדיין בחנות [היינו שבעירובי חצרות - מתכנן שכל בני החצר ג"כ יקנו חלק בכיכר וכך יהא של כולם ויהא עירוב ובעירובי תחומין - איירי שהחנות נמצאת סמוך לקצה התחום ורוצה ששם יהא לו עירוב תחומין].

והדין בזה - נחלקו תנאים במשנה אי בכה"ג קנה עירוב: **לר"א** – קנה דקנין כסף מועיל בעירוב דמפני תיקון שבת העמידו חכמים דבריהם על דין תורה שמעות קונות **ולחכמים** – לא קנה שקנין כסף לא מהני לקנות לו את הככר **וממשיכים חכמים ואומרים** "דאין מערבין לו לאדם אלא לדעתו" ופרש"י [ד"ה לא זכו וד"ה שאין מערבין] שאפי' אם המוכר זיכה את הככר לכל בני החצר [דהיינו שנתן לאדם להגביה את הככר בשבילם] - לא זכה נותן המעות בעירוב משום שהמוכר לא נתכוון לזכות לו במתנה אלא בקניין מעות והרי קנין מעות לא קונה [כ"כ רש"י בד"ה לא זכו¹⁶⁸¹] וגם - כיוון שהקונה לא

¹⁶⁷⁸ וכ"פ הרי"ף הרמב"ם והרא"ש [והרי"ף והרא"ש לא הביאו כלל את דברי ר' זירא] וא"ת אמאי פסקו כמר עוקבא נגד ר' זירא הא קי"ל כהמיקל בעירוב י"ל כדכתב הכס"מ בהלכות תפילה ה' י לגבי מחלוקת ר"ש בן פיז ור' יצחק בר נחמני בדעת ריב"ל וז"ל ופסק רבינו כר"י בר נחמני משום דאמר לדידי מיפרשא לי אלמא דק טפי בשמעתיה. עכ"ל וא"כ ה"ה בנד"ד שמר עוקבא אמר "לדידי מפרשא לי" ועי' בספר יד מלאכי סימן שע שזה רק כשנחלקו בדעת אותו אמורא וחד מהם אמר סתמא בשמו וחד מהם אמר לדידי מפרשא לי.

¹⁶⁷⁹ ועשאוה בשניה דשמואל כדי לידע מה טעמה של פת שעשה יחזקאל [תוס'].
¹⁶⁸⁰ עי' גאוו"י שהכוונה שהייתה פת עדשים שהיו מעורבין בה מינים שאינן מחמשת מיני דגן וגם אינם אורז ואלו המינים פוסלים אותה [מאכילה].

¹⁶⁸¹ ועי' תוס' שכתב על דבר רש"י אלו " ובחנם פירש כן דאפילו מתכוון לו להקנות לו בחנם ואפילו זיכה

נתכוון שהמוכר יזכה בשבילו ע"י אחר אלא כוונתו לקנות הכר בקניין כסף [כ"כ רש"י בד"ה שאין מערבין].

ובהמשך המשנה אמר **רבי יהודה** "במה דברים אמורים בעירוב תחומין"¹⁶⁸² אבל בעירוב חצרות – מערבים שלא לדעתו דזכין לאדם שלא בפניו" והיינו שרק בעירובי תחומין אמרינן שהמוכר לא יכול לזכות עירוב לנותן המעות [ע"י שייתן לאדם אחר לזכות לו] אבל בעירובי חצרות יחול העירוב אם המוכר יזכה לו את הכר ע"י אחר אפי' שהקונה לא נתכוון לזה שיזכה לו ע"י אחר אלא רצה לקנות הכר בקניין כסף¹⁶⁸³.

ונחלקו אמוראים בגמ' האם ר' יהודה מסביר את ת"ק [ואין כאן מחלוקת] או חולק עליו לדעת **ריב"ל** – ר' יהודה מסביר את ת"ק והיינו שגם לת"ק בערו"ח הווי עירוב אם זיכה המוכר לכל בני החצר ולדעת **ר' יוחנן ושמואל** – ר' יהודה חולק על ת"ק דלדעת ת"ק גם בעירובי חצרות אין מזכה לו את הפת שלא מדעתו. ומה שפרש"י את המשנה בעירובי חצרות – היינו לשיטת רבי יוחנן ושמואל שת"ק פליג אדרבי יהודה.

הערה: הסברתי את **דברי חכמים במשנה** שאין מזכין עירוב לאדם אלא לדעתו – עפ"י הסבר **רש"י** שאף אם המוכר מזכה את הכר לכל בני החצר [ע"י שנותנה לאחר להגביה ולזכות בשבילם] המוכר לא מזכה לנותן המעה את הכר כי מתכוון לזכות במעה בקניין כסף והרי לא קונה אותה בגלל תקנת חז"ל [וגם תוס' מסכימים עם רש"י

לו ע"י אחר או לקח המעה וקנה לו מן השוק אינו עירוב כיון שהנותן מתכוון לקנות לו מן החנוני [בקניין כסף] ואין המעה קונה לו וכל הזכויות שעושה החנוני שלא מדעת בעל הבית קא עביד ואין מערבין אלא לדעתו ולשון הקונטרס נמי מוכיח כן בסמוך" [היינו שרש"י עצמו פי' בד"ה שאין מזכין שהבעיה היא שנותן המעה מעונין לקנות בקניין כסף ולא שהחנוני יקנה לו ע"י אחר בקניין אחר] **ועי' חזו"א** [צט (לה) יב] שמיישב שלשיטת רש"י ברור שאם החנוני מקנה לו את העירוב בחינם ואין החנוני מתכוון לזכות במעה שקיבל – הווי עירוב דהא לא אכפת לנותן המעה שיערבו לו בחינם ורק לא רוצה שיקח החנוני את המעה שלו שלא מדעתו שהרי בטלו חז"ל את קנין כסף והמעה שייכת לנותן המעה ולא לחנוני עכ"ד החזו"א **ונלענ"ד דרש"י לשיטתו** במשנה הקודמת שמה שלא מערבים לרבנן דרבי יהודה שלא מדעת אחרים זה רק כשמערב בפת של אחרים וכאן שהחנוני מזכה לו פת ולוקח לעצמו את המעה הווי כמערב בפת של אחרים אבל תוס' סוברים שרובנן דרבי יהודה אין מערבין בשביל אחרים אפי' בפת של המערב ועל כן אפי' אם מזכה לו בחינם לא קנה את העירוב.

¹⁶⁸² והיינו שהחנות הייתה מחוץ לתחום העיר ורצה נותן המעות שהכר שבחנות תהיה שלו ותהיה עירוב תחומין ובכה"ג כיוון שהתכוון לקנותה בקניין כסף והוא אינו קונה – אין המוכר יכול לזכות לו שהרי אין מזכין בעירובי תחומין שהרי יש בזה גם חוב וכאן גם רש"י מודה שאפי' יתכוון לזכות לו במתנה – ולא בשביל המעה – ג"כ אינו קונה כנלענ"ד.

¹⁶⁸³ וחשיב זכות אף שהמוכר לוקח לעצמו את המעות וצ"ע בזה **ועי' חזו"א** [צט (לה)טו] שכתב דלרבי יהודה שרי ליקח פת מאדם שלא מדעתו ולערב לו [וכדמוכח בגמ' פא: שאמר ר' חסדא דהא דצריך להודיע כשלוקח פת שלא לדעתם בנתווספו דיירים זה לא לשיטת ר' יהודה והגמ' אומרת שם שגם לדעת ריב"ל שר' יהודה מסכים עם דין זה שצריך להודיע – זה רק כשהחצר שבה התווספו הדיירין היא בין ב' מבואות ומבוי א' רוצה לצרף אותן לשיתוף דבכה"ג בעי' הסכמתן דשמא מעוניינים להצטרף רק למבוי שני ולא מעוניינים ליתן פת גם למבוי זה] וכש"כ שיכול לקחת המעות ששילם בעד העירוב אף שעדיין לא קנה המוכר את המעות עכ"ד עיי"ש.

שאיירי שהחנווני זיכה לו את העירוב והם מוסיפים שאפי' לערב לו בחינם לא יכול שלא לדעתו] ועי' רא"ש שיש לו הסבר אחר במשנה ולדעתו הא דאמרו חכמים שאין נותן המעות זוכה בעירוב – היינו כשהחנווני כלל לא זיכה לו. ולדעת הרא"ש אם החנווני זיכה לו – הווי עירוב אף אם זיכה לו בשביל לזכות במעה ששילם כיוון דהלוקח גילה דעתו שמעונין במקח¹⁶⁸⁴. ולדעתו דברי המשנה "שאין מזכין לו לאדם אלא לדעתו" לא אזלו על המקרה שאדם נתן מעות לחנווני אלא הוא קטע בפני עצמו שאין לערב לאדם שלא מדעתו דזה חוב לו ועל זה א"ר יהודה שבעירו"ח אינו חוב לו ובעירו"ת זה חוב לו.

להלכה: הגמ' אומרת שלשמואל ור' יוחנן שאומרים שרבי יהודה חולק על ת"ק - **הלכה כרבי יהודה** ולדעת ריב"ל - ר' יהודה מסביר את ת"ק וגם ת"ק מודה לרבי יהודה [וא"כ וודאי שהלכה כר' יהודה שהרי לית מאן דפליג עליה] ולפרש"י שרבי יהודה איירי בנותן מעה לחנווני והחנווני זיכה לו את העירוב ע"י אחר - א"כ פוסקת הגמ' שיכול המוכר לזכות לנותן המעה את העירוב רק בעירובי חצרות אבל לא בעירובי תחמין ולרא"ש [המובא בהערה שבסוף התשובה] שסובר שרבי יהודה שמחלק בין עירו"ת לעירו"ח מדבר על סתם אדם שמזכה עירוב שלא מדעת ולא על נותן מעה למוכר ואילו רישא דמתני' איירי גם בעירו"ת וגם בעירו"ח וברישא דמתני' פ"י הרא"ש שהא דלא מהני בנותן מעה למוכר היינו כשהמוכר לא זיכה לו את העירוב אבל אם זיכה לו - מהני - א"כ בנותן מעה למוכר וזיכה המוכר את העירוב לנותן המעה - מהני גם בעירובי תחומין דהא נותן המעה גילה דעתו שרוצה בעירוב.

ובשו"ע פסק [בסי' שסט] לגבי עירוב חצרות - שמערבין לאדם שלא לדעתו ועל כן אם נתן מעה לחנווני כדי לזכות בעירוב - אף שלא זכה בעירוב בקניין מעות מ"מ החנווני יכול לזכות לו את העירוב ע"י אחר¹⁶⁸⁵. אבל אם זיכה לכל בני החצר¹⁶⁸⁶ - אע"פ שגם נותן המעה הוא בכלל בני חצר - אינו זוכה. והטעם - כתב **המשנ"ב** ס"ק ב [ומקורו מהמג"א ס"ק א] דמסתמא לא כוון ליתן לו במתנת חנם כמו לאחרים אלא בשביל מעות שנתן לו ומעות אינן קונות נמצא שאין לו חלק בעירוב ועי' הערה¹⁶⁸⁷

¹⁶⁸⁴ ועי' חזו"א שמקשה על הרא"ש הא בכל קנין כסף הקונה מגלה דעתו שמעונין במקח ומ"מ הלוקח לא קנה אפי' אם זיכה לו המוכר את החפץ בהגבהה ע"י אחר ומדוע פשוט לרא"ש שכאן נותן המעות קנה את העירוב? ואמר לי הגר"ב טרופר דיש לחלק דכאן אמר למוכר שברצונו לערב ובזה מגלה דעתו שמעונין שיזכה לו משא"כ בכל קנין כסף שנותן הכסף מעוניין שהחיתים ישארו עדיין בבעלות המוכר כדי שלא יאמר לו נשרפו חיתך בעליה ועי' חזו"א שפשוט לו שהא שאמר למוכר זה רק סיפור דברים כדי שידע מה ליתן לו וכין כאן שום גילוי דעת יותר מקונה רגיל ששילם כסף ולא הגביה.

¹⁶⁸⁵ ועי' פמ"ג [א"א ס"ק א] שכתב שצריך לומר בהדיא שנותן לו במתנת חנם [דאלי"כ אמרי' שהתכוון להקנות לו בקניין כסף וזה לא מועיל] ובמשנ"ב לא הביאו וצ"ע אי סובר כמותו.

¹⁶⁸⁶ והיינו שלא פ"י בהדיא שמזכה לנותן המעות [משנ"ב ס"ק ב].

¹⁶⁸⁷ **ויל"ע מה מקור הטוש"ע לחילוק זה** שבין אם זיכה לו במיוחד לבין אם זיכה לכל בני חצר הרי בפשטות - רבי יהודה - שכמותו הלכה - אומר שבעירוב חצרות אם זיכה לו - מהני ובין לשיטת רש"י

ולגבי עירוב תחומין פסק מרן [תיד א] שאין מערבין לו לאדם אלא מדעתו ויל"ע מה פוסק מרן בעירוב תחומין כשהחנווני קיבל מעה ע"מ לערב לו וזיכה לו - האם כרש"י ותוס' שלא מהני או כהרא"ש שמהני כי גילה דעתו שמעוניין בעירוב.

ש. מה הדין אם זה שנתן את הכסף למוכר אמר לו "ערב בשבילי"?

ת. בכה"ג יכול לערב בשבילו דלא התכוון לקנות את הפת בכסף אלא שיערב לו כעיקר הדין ורק שילם לו את הוצאות העירוב.

ש. מה הדין אם נתן לבעה"ב - שאינו חנווני או נחתום - כסף שיזכה לו בפת בשביל עירוב?

ת. אומרת המשנה שאז גם לחכמים החולקים על ר"א - יכול בעה"ב לזכות למשלם בפת ופרש"י דהואיל ואין בעל הבית רגיל למכור ככרות לא נתכוון זה אלא לעשותו שליח, ונעשה כאומר לו ערב לי, וגבי חנוני גופיה, אי אמר ליה ערב לי אמרינן בגמרא דקני עכ"ל¹⁶⁸⁸.

ש. מה הדין באדם שנתן כלי למוכר ע"מ לקנות את הפת בחליפין?

ת. בכה"ג אמר שמואל שגם לחכמים קונה דחליפין וודאי קונים פת.

ש. האם הלכה כרבי יהודה בכל דיני עירובין?

ת. שמואל אמר שהלכה כרבי יהודה בכל מקום בעירובין אבל לא במחיצות והיינו שבדיני הפת של העירוב [איזה פת מי נותן והיכן שמים ומה הדין אם נאבדה וכדו'] - הלכה כמותו בכל מקום בעירובין.

הערה: עי' רא"ש עירובין ג ד שכתב בשם רבינו מאיר לגבי אי עירוב צריך להניחו במקום ד' - דריב"ל שאמר שהלכה כהמיקל בעירוב פליג אשמואל [שאמר שהלכה כר' יהודה בעירוב אף לחומרא וכגון במה שאמר שעירוב בעי' מקום ד'] והלכה כריב"ל לגבי שמואל דהא קי"ל רב ושמואל הלכה כרב באיסורי רב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן ור' יוחנן וריב"ל הלכה כריב"ל כמו שפסק ר"ת ז"ל מההיא דמגילה בפרק בני העיר בפלוגתא דבית הכנסת אם מותר לעשות בית המדרש וכל שכן דהלכתא כוותיה לגבי שמואל עכ"ל הרא"ש.

שדברי ר' יהודה אזלו על חנווני שזיכה ובין לשיטת הרא"ש שדברי ר' יהודה אזלו על אדם רגיל שזיכה - תרוויחו מודו שחנווני שזיכה זה מועיל ומנא לטושו"ע לחלק בין אם זיכה במיוחד לנותן המעה לבין אם זיכה לכל בני חצר.

¹⁶⁸⁸ והיינו שכוונת נותן המעות הייתה שיקנה הבעה"ב פת במעות אלו ויזכה אותה לנותן המעות. ומשמע שאם בפירוש אמר לבעה"ב שמשלם לו כדי לקנות חלק בפת של העירוב שכבר נמצאת אצל בעה"ב - לא יכול בעה"ב לזכות לו וצ"ע.

להלכה: בב"י תט ג הביא את הרא"ש הנ"ל וכ"פ **בשעה"צ** שם ס"ק טז שאין הלכה כרבי יהודה במה שאומר שעירוב צ"ל על מקום ד'.

ש. כשרבי יהודה אומר במשנה חילוק בלשון של "במה דברים אמורים" או בלשון של "אימתי" – האם מתכוון לחלוק על ת"ק או לפרש את דבריו?
ת. נחלקו בזה ר' יהושע בן לוי, שמואל ור' יוחנן. לדעת ר' יהושע בן לוי – בתרווייהו ר' יהודה בא לפר.

ש. ולדעת שמואל ור' יוחנן – כשאמר "במה דברים אמורים" – בא לחלוק ולגבי כשאמר אימתי – לא דיבר שמואל ולדעת ר' יוחנן – בא לפרש.
וכל זה - כשאומר רבי יהודה בשם עצמו אבל כשאומר בשם תנא אחר - גם כשאומר "אימתי" בא לחלוק.

להלכה - ע"י בספר **יד מלאכי** [כללי התלמוד כלל שא] שמאריך בדבר זה ומסיק שרוב הראשונים והאחרונים ס"ל לפסוק כריב"ל ומיעוט פוסקים פסקו כר' יוחנן ופסק היד מלאכי כרוב הפוסקים.

ש. המשחק בקוביא ומפריחי יונים – האם ומתי פסולים לעדות ומדוע?

ת. **במשנה סנהדרין כד**: המובאת בסוגיין אומר ת"ק שפסולים לעדות ואמר ר' יהודה שם אימתי בזמן שאין להם אומנות אלא היא אבל אם יש להם אומנות אחרת – כשרים ע"כ דברי המשנה שם ופירש רש"י שטעמו של ר' יהודה דהואיל ואין עסוקין ביישובו של עולם אינן בקיאים בטיב דינין ומשא ומתן, ואינן יראי חטא¹⁶⁸⁹ עכ"ל.

ואומרת הגמ' בסוגיין שבין לריב"ל ובין לר' יוחנן - רבי יהודה שבמשנה מפרש את דברי ת"ק ולא חולק עליו אבל **בברייתא** מובאת דעה שגם כשיש להם אומנות אחרת פסולין – ואומרת הגמ' שזו דעת **רבי יהודה משום ר' טרפון** [ור' יהודה עצמו חולק עליו כדאיתא במשנה] דמצאנו שר' יהודה אמר בשם ר"ט שאסמכתא לא קניא גבי אדם שאמר הריני נזיר אם פלוני נזיר וחבירו אמר הריני נזיר אם אינו נזיר דאר"י משום ר"ט שתרווייהו אינן נזירים ופרש"י [בסנהדרין כה]. שזה משום שעל הספק אמר דבריו תחילה ואין זו הפלאה דכי יפליא איש (ויקרא כז) יפרש משמע, אלמא לר' טרפון דכי תלי תנאה במידי

¹⁶⁸⁹ וע"י סמ"ע [לד מ] שלרש"י כל מי שלא עוסק ביישובו של עולם פסול לעדות מחמת זה אפי' יש לו ממון להתפרנס. **עכת"ד ע"ש** ובפשטות נראה דכל זה ביושב ובטל אבל מי שעוסק בתורה או במצוות אחרות וודאי אינו בכלל זה וכי ס"ד ששבט לוי [ומשה ואהרן בכללם] פסולים לעדות?!

דלאו בידיה ולא ידע לה, אפילו הכי הויה אסמכתא, ולא אמרינן: מספיקא גמר ואקני. עכ"ל רש"י ועיי' הערה¹⁶⁹⁰ ומילא מפריחי יונים וכדו' שלוקחים כסף ממי שהפסיד בהתערבות אע"ג שהתערב מחמת אסמכתא ולא הייתה דעתו להפסיד - יש כאן אבק גזל.

להלכה - פסק מרן [לד טז] כרבי יהודה ועיי' סמ"ע [ס"ק מ] דלדעת מרן [וכן היא דעת הרמב"ם] בעיי' תרי לגריעותא – שישחקו בקוביא ושלא תהיה להם עבודה שעוסקת ביישוב העולם דמצרפין אבק גזל לזה שאינן עוסקין ביישובו של עולם אבל מי שיש לו רק חדא לגריעותא – כשר עיי"ש.

¹⁶⁹⁰ לפי רש"י איירי באדם שלא ידע אם פלוני נזיר או לא נזיר ואמר "הריני נזיר אם הוא נזיר" והתברר שאכן פלוני נזיר. ועיי' מאירי שמסביר שאיירי שהתווכח עם חברו אם פלוני נזיר – וכל אחד קיבל על עצמו נזירות במקרה שהוא טועה והתברר שאחד מהם טעה – דבכה"ג אר"ט שאינו נזיר כי הווי אסמכתא. ולפירוש המאירי דברי ר"ט מדברים באסמכתא בדיוק כמו במפריחי יונים שכל אחד חשב שהוא צודק ומחמת זה התערב עם חברו והתברר שטעה. אבל לרש"י אין זו ממש אסמכתא דהא זה שאמר "הריני נזיר אם פלוני נזיר" – לא חשב שהוא אכן נזיר אלא אמר דברו על ספק ויל"ע לפרש"י למה ר"ט צריך לדבר בב' אנשים שאחד אמר הריני נזיר אם פלוני נזיר וחברו אמר שהריני נזיר אם פלוני אינו נזיר" הלא דברי ר"ט אמורים גם באדם אחד שאמר הריני נזיר אם הוא נזיר דבכה"ג אומר ר"ט שאינו נזיר כי אמר א"ז על ספק ובשלמא לפי המאירי איירי בוויכוח בין ב' אנשים אבל לרש"י קשה וצ"ע.

פרק שמיני - כיצד משתתפין

מהמשנה דף פב. עד המשנה דף פב:

ש. אדם שמניח עירוב תחומין ורוצה דעירוב זה יהא גם בשביל אחרים כיצד עושה?

ת. במשנה כתוב שמניח את החבית ואומר שזה יהא "לכל בני העיר שרוצים לילך לבית האבל או לבית המשתה"¹⁶⁹¹ ואומרת המשנה שזה יועיל למי שקיבל על עצמו מבעוד יום לסמוך על עירוב זה עוד אומרת הגמ' שלמ"ד יש ברירה¹⁶⁹² – א"צ להחליט בע"ש שרוצה לזכות בזה אלא צריך שידע בע"ש שיש עירוב ובשבת יחליט אם רוצה לזכות בזה ומהני מדין "ברירה"¹⁶⁹³.

להלכה - פסק מרן [תיג] שבתחומין אמרי' ברירה ועי' הערה¹⁶⁹⁴.

ש. האם מערבין עירוב תחומין לכל צורך שהוא או רק לדבר מצווה ומדוע?

ת. בגמ' א"ר יוסף שמדתן במתני' שעושה עירוב תחומין לצורך לילך לבית האבל או לבית המשתה – ש"מ אין מערבין אלא לדבר מצווה¹⁶⁹⁵ וטעם הדבר – עי' הערה ב' שבסוף התשובה.

הערה א: נחלקו ראשונים לגבי דיעבד – אם עירב לדבר הרשות אי חל העירוב. הבה"ג וסיעתו אומרים שלא והרמב"ם וסיעתו אומרים שכן¹⁶⁹⁶

הערה ב: נחלקו הפוסקים [מובאים במשנ"ב תטו א] אי גם **במערב ברגליו** אמרי' שדווקא

¹⁶⁹¹ ועי' בגמ' **לעיל פ**. שנחלקו רב ושמואל האם בעירובי תחומין צריך לזכות למי שמערב לו – זו דעת רב או שסגי שגומר בליבו – זו דעת שמואל. **ולהלכה** – פסק ר' נחמן בגמ' שם שצריך לזכות וכ"פ מרן [תיג]¹⁶⁹² ובערובי תחומין שהם דר' – קי"ל שיש ברירה [תוס'].

¹⁶⁹³ מיהו אם בע"ש החליט שאינו רוצה להשתתף בעירוב זה – לא יכול לשנות דעתו בשבת ולהחליט שרוצה בעירוב זה דבכה"ג לא אמרי' שהוברר הדבר שבביה"ש היה רוצה בעירוב דהא כיוון דבע"ש לא רצה בעירוב חזקה שגם בביה"ש לא רצה בעירוב [גאון יעקב מובא בשעה"צ תיג ב]¹⁶⁹⁴ **ויל"ע** לפי השיטות בראשונים ובאחרונים שהא דיש ברירה בדרבנן הוא מטעם דספיקא דר' לקולא [עי' בזה באנציקלופדיה תלמודית ערך ברירה הערות 64 - 54] א"כ המחמירים בהניח עירוב תחומין ביה"ש שלא אמרי' בזה ספד"ר לקולא מחמת שאין להם חזקת היתר [המובאים בביאור"ל תטו ג ד"ה ויש] - יחמירו גם שלא אמרי' בתחומין דין ברירה בנד"ד שאין לעירוב חזקת היתר [דהא כל עוד לא התברר שהעירוב חל אין לו חזקת היתר] וזה דחוק מאוד דבגמ' פריך ר' אשי שהודיעוהו קתני ויש ברירה בתחומין וצ"ל שהמחמירים בספק עירוב בביה"ש סוברים שהא דיש ברירה בדר' אינו מטעם ספד"ר לקולא וצ"ע בכל זה.

¹⁶⁹⁵ ומוכח מכאן שביקור בבית האבל בשבת זה ג"כ מצווה אף שרק בקושי התירו לילך לבית האבל בשבת – עי' שבת יב: ומיהו עי' במג"א בהקדמה לסי' רפז [ומובא במשנ"ב רפז א] שלא יפה אלו שכל ימות השבוע אין הולכין ורק בשבת הולכין.

¹⁶⁹⁶ ויל"ע אי אחר שעירב לדבר הרשות ונכנסה שבת כך שלא יכול לבטל את העירוב - אי שרי לכתחילה לסמוך על זה בשבת ונראה דכיון דכבר קנה שבתה במקום זה – יכול לסמוך אף לכתחילה בשבת וצ"ע בזה.

לצורך מצווה – **דעת המתירין** היא שברגליו שרי אפי' לצורך הרשות. דדווקא פת שאינו היתר מעיקר הדין אלא כדי להקל על העשיר שלא יצטרך לצאת מביתו – התירו רק לדבר מצווה אבל ברגליו הווי מעיקר הדין **ודעת האוסרין** – שלא חילקו חז"ל בזה.

להלכה – פסק **מרון** שלכתחילה – מערב רק לדבר מצווה **ובדיעבד** – גם שלא לדבר מצווה **הווי עירוב** וכתב **הרמ"א** שטיול בשבת או ביו"ט חשיב מצווה¹⁶⁹⁷ וכמו כן כתב הרמ"א שאם עירב לצורך מצווה – שרי לכתחילה לסמוך על זה גם לצורך רשות **ולגבי מערב ברגליו** – עיי' במשנ"ב שהביא את מחלוקת הפוסקים שבהערה ב' וכתב שבמקום צורך יש להקל עיי"ש.

ש. אישה שעירבה לעצמה – האם יכולה ליקח עימה את בנה הקטן למרות שלא עירבה בשבילו?

ת. בגמ' אמר ר' **אסי** שקטן **בן שש** יוצא בעירוב אמו. ומה שכתוב בברייתא "עד גיל שש" – אומרת הגמ' בדעת ר' אסי שהכוונה עד ועד בכלל. והגמ' הביאה את דברי ר"ל ור' **ינאי** שאומרים שקטן מגיל 4-5 [ופרש"י כל אחד לפי חורפיה] – כבר לא נקרא צריך לאמו לגבי חיובו בסוכה ובעירוב – וכדי שלא יסתרו את דברי הברייתא שאמרה עד גיל שש – **מחלקת הגמ' לדעתם בין אם אביו עמו** – שאז מגיל 4-5 א"צ לאימו **לבין כשאביו לא עמו**¹⁶⁹⁸ שאז עד שיל שש צריך לאמו.

ולגבי אי גם רב **אסי מחלק בין אם אביו עמו לבין כשאביו לא עמו** - עיי' הערה א' שבסוף התשובה וכן במה שכתבתי **להלכה**

הערה: ברי"ף כתב וז"ל אמר רב אשי[ולא רב אסי כדאיתא בגמ' שלפנינו] **קטן בן שש יוצא בעירוב אמו** הא יתר על בן שש צריך לערב לעצמו עכ"ל **וכתב הב"י** דמשמע דס"ל דלא סמכינן אהאי שינויא [שתירצה הגמ' בדעת ר' ינאי ור"ל] דהא לרב אסי ליתיה דהא אותבוהו מההיא ברייתא ושני עד ועד בכלל עכ"ל **וברמב"ם** [עירובין ו כא] ג"כ כתב

¹⁶⁹⁷ ומקורו – משו"ת **תרומת הדשן** [סימן עז] ויש להעיר דבתה"ד איירי ביו"ט ומשום שמחת יו"ט ולא מוזכר שבת. ובעיקר הדין אי יש מצוות שמחה שבת – עיי' **דעת תורה** [למהרש"ם מבערזאן] סי' רמב שמביא בזה דעות עיי"ש **ויתכן** שאף לדעות דליכא מצוות שמחה – מ"מ הטיול בפרדסים הוא גם **עונג** וע"כ פשוט לרמ"א שיש בזה מצווה בשבת ועיי' שו"ת **ציץ אליעזר** יז יג ס"ק א שכתב בפשיטות שיש בטיול משום עונג שבת **ומצד שני עיי' ספר זכרו תורת משה עבדי** [לבעל חיי אדם] שכתב [בסימן ו] וז"ל אל תשמע לדברי היצר הרועה לאבד נפשך, אחר שמצווה לענג שבת, ואם כן ילך ויטייל כי הוא לו לעונג, הא למה זה דומה למצוות שמחת יום טוב שפתוי היצר הוא לשמוח בשמחת הוללות וטיול, ובאמת אין כוונת הש"י על שמחה זו ועל עונג זה **עכ"ל** ודבריו צ"ע אחר שתורה"ד והרמ"א כתבו בהדיא דאיכא בזה שמחת יו"ט. ועיי' **עוד בתורה"ד** סימן א' שהביא שהיה רב העיר שהיה מהגדולים הקדמונים הוא, וכל טובי הקהל עמו, הלכו לטייל אחר אכילה של סעודת שבת, על שפת הנהר דונא"י עיי"ש וצ"ע.

¹⁶⁹⁸ וכנראה הכוונה שיש מישהו אחר שישמור עליו דאלי"כ אף למעלה משש הוא צריך לאימו כנלענ"ד וצ"ע

בסתמא שקטן בן שש שנים או פחות יוצא בעירוב אמו ואין צריך להניח עליו מזון שתי סעודות לעצמו. עכ"ל וכתב המ"מ דפוסק כר' אסי וכתב בב"י שגם הרמב"ם ס"ל כהרי"ף שר' אסי לא מחלק בין אביו עמו לאין אביו עמו ובכל גווני חשיב עד גיל שש צריך לאמו לעניין עירוב וברא"ש [סימן ב] כתב וז"ל אמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב אמו בדליתיה לאבוא במתא. אבל איתיה לאבוא במתא כבר ארבע וכבר חמש אין. טפי לא: עכ"ל ומשמע שסובר שר' אסי לא פליג אר"ל ור' ינאי אלא ומה שאמר עד שש איירי באביו אינו בעיר.

להלכה - פסק מרן [תיד ב] דקטן בן שש שנים [היינו עד שיהא בן שש שנים שלמות] או פחות, יוצא בעירוב אמו וא"צ להניח עליו מזון ב' סעודות לעצמו. עכ"ל ולא חילק מרן בין אם אביו עמו או לא ועיי' בב"י שכן פסקו הרמב"ם והרי"ף דסבירא להו שר' אסי חולק על ר' ינאי ור"ל והלכה כר' אסי. וזה דלא כהרא"ש והטור שפסקו את דברי ר"ל ור' ינאי לחלק בין אם אביו עמו שאז צריך לאמו הוא עד גיל 4-5 לבין אין אביו עמו שאז צריך לאמו עד גיל שש¹⁶⁹⁹.

ובמג"א [ס"ק ב] כתב דבסי' תרמ משמע בשו"ע שאם הוא חריף וא"צ לאמו - כבר מגיל חמש צריך לערב עליו עכ"ד [ועיי' תשובה הבאה ומה שכתבתי שם **להלכה**] **אבל במשנ"ב לא הביאו.** **ובמשנ"ב** [ס"ק ז] הביא **שהא"ר** [ס"ק ב] מצדד ככמה פוסקים שפסקו כהרא"ש¹⁷⁰⁰ עכ"ד המשנ"ב וצ"ע אי אכן פוסק המשנ"ב כהא"ר.

ש. עד איזה גיל נחשב קטן צריך לאימו לגבי להפטר מהסוכה והאם יש הבדל בין דין סוכה לדין עירוב לגבי מה נחשב צריך לאמו?

ת. בגמ' בסוגיין משמע שדין סוכה כדין עירוב שהגמ' מביאה את הברייתא שאומרת שקטן הצריך לאמו יוצא בעירוב אמו ואת המשנה שקטן הצריך לאמו פטור מסוכה - בחדא מחתא אבל עיי' הערה שבסוף התשובה ובמה שכתבתי **להלכה**.

הערה: ברמב"ם כתב לגבי עירוב [עירובין ו כא] קטן בן שש שנים או פחות יוצא בעירוב אמו ולגבי סוכה כתב [סוכה ו א] וז"ל קטן שאינו צריך לאמו שהוא כבן חמש כבן שש חייב בסוכה מדברי סופרים עכ"ל וצ"ע דבגמ' לא מצינו כלל חילוק של "בן חמש בן שש" דהגמ'

¹⁶⁹⁹ וילע"ק שבטור כתב שעד גיל חמש יוצא עם אמו כשאביו בעיר ולא כתב "כבר ארבע וכבר חמש" כדברי הגמ' ואילו הרא"ש כן כתב כדברי הגמ' וצ"ע.

¹⁷⁰⁰ והפוסקים הם רבינו יהונתן והרשב"א ותוס' [ודלא כהב"י שהבין שתוס' סוברים שר' אסי חולק על ר' ינאי ור"ל ופוסקים הלכה כר' אסי] ורבינו ירוחם ויאזן וש"י וכתב עוד דגם מהכס"מ בהלכות סוכה ו א כתב בהדיא שהרמב"ם בעירובין איירי רק כשאביו אינו עמו וכתב הא"ר שמרן כתב את ספרו כסף משנה אחר שכתב את ספרו בית יוסף ועל כן יש לסמוך יותר על הכס"מ **עכ"ד הא"ר** וצ"ע בזה דמה בכך שאת הכס"מ חיבר אחר הב"י – הלוא את השו"ע ודאי חיבר בסוף ימיו ובשו"ע סתם עד גיל שש וצ"ע.

אומרת שלר' אסי - בן שש אינו צריך לאמו ולר' ינאי ולר"ל - בן 4-5 אינו צריך לאמו **ועוד צ"ע** דבהל' עירוב כתב הרמב"ם בסתמא "עד גיל שש" ולמה שינה בהל' סוכה **ועי' באור הגר"א** [תרמ ב] שכתב דמש"כ הרמב"ם בסוכה "כבן חמש" - הוא ט"ס וא"כ הרמב"ם לדעתו פוסק כר' אסי בין בסוכה ובין בעירוב ועי' מה שכתבתי **להלכה**.

להלכה - מרן פסק כלשון הרמב"ם גם לגבי עירוב [תיד ב] וגם לגבי סוכה [תרמ ב] ובב"י בסימן תרמ הקשה את הסתירה מדברי הרמב"ם בסוכה ובעירוב ולא יישבה **ובמג"א** בסימן תיד ס"ק ב ציין למש"כ מרן בסי' תרמ שמחלק בין חריף לשאינו חריף ומשמע שסובר שה"ה גבי עירוב יש לחלק בכך **ובבאור הגר"א** כתב דדברי הרמב"ם והשו"ע "כבן חמש" הם ט"ס [והיינו שברמב"ם יש ט"ס ואחריו נמשך השו"ע אבל בשו"ע זה אינו ט"ס אלא דברי הר"י קארו בעצמו שהרי כך כתב בב"י וכוונת הגר"א שהב"י נמשך אחר ה"ט"ס שישנה ברמב"ם] ועל כן בין בעירוב ובין בסוכה הגיל הוא שש ולא מחלק בין חריף לאינו חריף וכפשטיה דברי ר' אסי שאמר עד גיל שש ולא חילק בין חריף לאינו חריף.

ובמשנה ברורה בהל' סוכה [בסימן תרמ ס"ק ד] כתב בהסבר דעת השו"ע כדברי המג"א אך בהלכות עירוב [סימן תיד] לא הביא את דברי המג"א ומשמע שמבין המ"ב שבסוכה דעת השו"ע לחלק בין חריף לאינו חריף ובעירוב - לדעת מרן בכל גווני חשיב צריך לאמו עד גיל שש וצ"ע ובין בהל' סוכה ובין בהל' עירוב מביא המשנ"ב את דברי הא"ר ועוד אחרונים שפוסקים כר' ינאי ור"ל שכשאביו בעיר - בחריף - עד גיל ארבע חשיב צריך לאמו ובאינו חריף עד גיל חמש ובאין אביו בעיר - עד גיל שש.

ש. על אלו אנשים יכול אדם לערב מבלי לשאול אותם ומדוע?

ת. בברייתא כתוב שמערב על ידי [דהיינו בשביל - רש"י] בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנעניים מפני שידן כידו אבל לא בנו ובתו הגדולים ולא עבדו ושפחתו העבריים ולא בשביל אשתו וא"כ הם מסכימים ועי' תשובה הבאה.

ש. אדם שעירב בשביל בנו וביתו הגדולים או בשביל אשתו והודיע להם ולא מיחו - האם קנו?

ת. בערב לאשתו או בניו ובנותיו הגדולים - חל העירוב¹⁷⁰¹ אא"כ מיחו או שעירבו למקום אחר דאין לך מחאה גדולה מזו. ולגבי מתי צריך להודיע להם שעירב ומה הבדל בינם לבין אנשים אחרים שעירב בשבילם - עי' הערה¹⁷⁰².

¹⁷⁰¹ ומ"מ צריך לזכות להם [ביאורו"ל תיד א ד"ה אינו].

¹⁷⁰² עי' **רשב"א** בעבודת הקודש בית נתיבות סימן ה סעיפים קכא וקפא שכשמערב לבני ביתו - א"צ להודיעם קודם חשיכה אלא סגי בזה שכשנודע להם אחר שחשיכה לא מיחו אבל כשמערב לאחרים -

ש. האם בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנעניים יכולים גם לערב לעצמן? ומה הדין אם עירבו לעצמן ואביהם עירב בשבילם למקום אחר?

ת. ברייתא כתוב שאם עירבו לעצמן ואביהם עירב למקום אחר – אזלינן בתר אביהם. ומשמע שאם עירבו לעצמן ואביהם לא עירב כלל – עירובן עירוב ועיי' הערה ¹⁷⁰³

מהמשנה דף פב: עד המשנה דף פג:

ש. כמה הוא שיעור של עירוב תחומין וכשמערב לאדם אחד וכשמערב לכמה אנשים?

ת. **במשנה** אמרי' שצריך לשים בעירוב ב' סעודות לכל אחד ואחד ^{1704 1705}. **ונחלקו ר"מ ור' יהודה** במשנה האם אזלי' לפי סעודות של יום חול או של שבת ותרויהו מסכימים שהולכים לפי הסעודה המועטת מביניהם אך נחלקו האם הסעודה המועטת הוא של חול – כי בחול אוכל סעודה פחות טעימה ולכן אוכל פחות מבשבת דרווחא לביסימא שכיח – זו דעת ר"מ או להיפך שהמועטת היא בשבת שבשבת אוכל פחות בכל סעודה כי אוכל ג' סעודות – זו דעת ר' יהודה.

ובמשנה לא פורש כמה הוא שיעור הסעודה המועטת לר"מ ולר' יהודה ואמרי' בגמ' [ע"פ פרש"י ד"ה וכמה] שנחלקו בזה אמוראים: לדעת רב יהודה אמר רב – הוא ב' כיכרות של אכרייתא ולדעת רב אדא בר אהבה הוא ב' ככרות של נהר פפיתא ועיי' הערה ¹⁷⁰⁶

צריך שידעו קודם חשיכה והובא בב"י סי' תיד וכן **במשנה ברורה** תיד ד ובטעם הדבר שלבני ביתו שרי להודיע גם אחר שחשיכה – כתב המשנ"ב דמסתמא נתרצה העבד והשפחה ליד אדוניהם וכן הבנים לאביהן והאשה לדעת בעלה עכ"ד המ"ב. **ויל"ע** הא עירוב תחומין חשיב חוב ובפשטות אף לבני ביתו חשיב חוב [שאל"כ מה מועיל מה שמיחו לאחר שחשיכה] ואיך מהני לחוב להם שלא בידיעתם?

¹⁷⁰³ ועיי' **ביאור"ל** תיד א ד"ה אינו שכתב וז"ל נ"ל דאף שבברייתא משה בניס קטנים לעבדים כנענים לענין עירוב מ"מ לפעמים יש חילוק ביניהם דהיינו אם האב לא הניח עירוב כלל ואחר הניח עירוב בשבילם לאיזה צד עירובו קיים משא"כ לענין עבדים כיון שמשועבדין לו לילך ולשמשו במקום שהוא הולך והוא אינו רוצה במה שהניחו לצד אחר [דעיי' אין יכולין לילך מעבר לבית כלום] אין עירובן חל: **עכ"ל** ומשמע קצת שקטנים לא יכולים להניח עירוב לעצמם אלא רק אחר יכול להניח בשבילם [מדהביא הביאור"ל מקרה של אחר שהניח בשבילם ולא מקרה שהם עירבו לעצמם] וצ"ע בזה.

¹⁷⁰⁴ ועיי' לעיל כט: **שאמר רב יהודה אמר שמואל**: כל שהוא ליפתן – כדי לאכול בו [ללפת בו את הפת מזון שתי סעודות – רש"י] כל שאינו ליפתן – כדי לאכול הימנו [שהיה כל שתי הסעודות ממנו – רש"י].

¹⁷⁰⁵ **ובטעם שגבי עירוב חצרות סגי בב' סעודות לכולן** וכאן בעיי' לכל אחד ואחד – כתב **הלבוש** [תיג א] דעירובי חצירות תיקנו לאפרושי מאיסורא, ולכך הקילו להם דלא ליתו לידי איסור, משא"כ כאן שלא התיירוהו אלא לדבר מצוה לא רצו להקל עכ"ל והקשה עליו האליה רבה שם דהתוס' בשבת לד. ד"ה דלא – כתבו להיפך דזה שאין מערבין אלא לדבר מצווה הוא סיבה להקל דכתבו שבגלל זה מקילי בתחומים דלא בעי פת. ולכן כתב **הא"ר** טעם אחר – דתחומין חמור דאסמכוהו אקרא עכ"ד ועיי' ט"ז [תיג א] שכתב חילוק אחר – שערו"ח כל אחד אוסר על חברו ועיי' ב"ס שי שאצל א' מהם הם מתחברים זה לזה משא"כ תחומין אין בזה קשר בין אדם לאדם עכ"ד עיי"ש.

¹⁷⁰⁶ עיי' **ריטב"א** [פב: ד"ה מתני'] שכתב ששיעור זה הוא לרעבתן ולכל אדם [דלרעבתן משערי' ככל אדם] אבל זקן או חולה – משערי' לדעת ר"מ ור"י לפי מה שהוא אוכל **עכ"ד**. **ויל"ע** לפרש"י שדברי

ובמשנה מובאות עוד שתי דעות בשיעור ב"ס - דעת ר' יוחנן בן ברוקא שהוא ככר שעולה פונדיון בזמן שד' סאים קמח עולים סלע ואומרת הגמ' למסקנא שבכיר כזה יש רבע קב ואיירי כשהקונה איננו מביא את העצים אבל כשהקונה מביא את העצים – הוא מקבל בפונדיון ככר של שליש קב וא"כ ככר של רבע קב עולה לו פחות מפונדיון ולר"ש השיעור הוא שתי שליש של כיכר שהוא שליש קב – דהיינו ב' תשיעיות הקב. ושיעור זה הוא קטן משל ר"י בן ברוקא שכן בכיכר של ר"י בן ברוקא יש רבע הקב שהוא ב' שמיניות הקב וזה יותר מב' תשיעיות שיש בכיכר של ר"ש.

להלכה – פסק מרן [תט ז] ששיעור ב"ס הינן שש ביצים והיינו כר"י בן ברוקא¹⁷⁰⁷ שאמר שב"ס הם רבע קב דבקב יש 24 ביצים וברבע קב יש שש ביצים והרמ"א שם מציין לשו"ע שסח ג ששם הביא מרן בסתמא שזה שש ביצים וביש אומרים ששיעור ב"ס הוא ח' ביצים וכתב שם המשנ"ב [ס"ק יב ובשעה"צ שם ס"ק יא בשם הב"ח] שכן ראוי להחמיר לכתחילה מחמת שבגמ' לעיל פ: אמר שמואל ששיעור ב"ס הם י"ח גרוגרות והוכיחו תוס' שם [ד"ה אגב] שי"ח גרוגרות הם יותר מח' ביצים [שהרי גרוגרת היא יותר מכזית כדמוכח בהמצניע ובכל ביצה יש ב' כזיתים כדמוכח בכריתות וא"כ בח' ביצים יש טז זיתים וזה פחות מיח גרוגרות] וכתבו עוד שדברי שמואל שב"ס הם יח גרוגרות הם כדעת ר"מ ור' יהודה שהגמ' בדף פב: אמרה בדעתם שב"ס הם ב' ריפתא איכרייתא או ב' ריפתא דנהר פפיתא ואמר"י בגמ' שם דרב יוסף ורבה [בגמ' דידן הגירסא רבא] כר"מ ס"ל – וזה שיעור גדול יותר משיעור של ר"י בן ברוקא ומהשיעור של ר"ש לגבי עירוב¹⁷⁰⁸. ולייע למה פסק

הגמ' "וכמה" אזלא אר"מ ור' יהודה - מנ"ל לגמ' שר"מ ור' יהודה חולקים על ר' יוחנן בן ברוקא ור"ש בשיעור ב' סעודות? ולמה לא נאמר שר"מ ור' יהודה מסכימים שהשיעור הוא או ככר בפונדיון או שני שליש ככר של שליש קב - ונחלקו ר"מ ור' יהודה האם זה כסעודת חול או כסעודת שבת [ושו"ר שאכן בגאון יעקב נתקשה בזה ועל כן הביא עוד פירוש - דהא דבעי וכמה מזון ב' סעודות, לאו לר"מ ור"י קבעי, חדא כיון דאינהו לא תנו ב' שיעורא כלל, אגב מנא לן לפרושי שיעורא אליב"י, ועוד כל היכא דקבעינן שיעורא לית לן למימר ב' מזונו לחול או לשבת, אלא פרשינן לשיעורא וכדאמרין בכל מקום. אלא לד"ה קבעי, שקא בעי סימנא למאן דלא ידע שיעורא דקבא, ודפונדיון נמי לאו בכל אתרא ובכל חנווני ובכל זמן ובכל שער היא, ואתא ר"י ואמר משמ"י דרב ויהיב סימנא בריפתא דאכרייתא, ורב אדאג בדנהר פפיתא. עכ"ד הגאון"י] ואת דברי רש"י יש ליישב עפ"י מש"כ תוס' לעיל פ: שדברי המשנה שם שבב' סעודות יש יח גרוגרות - הם כדעת ר"מ ור' יהודה ודלא כדעת ר"י בן ברוקא ור"ש דלדבריהם וודאי שיעור ב"ס הוא פחות מיח גרוגרות עכ"ד תוס' שם וא"כ מובן שהגמ' ששואלת "וכמה הם ב"ס" מבינה שלדעת סתמא דמשנה לעיל פ: שיעור ב"ס הוא דלא כריב"ב ור"ש אלא כר"מ ור' יהודה ולכן שאלה הגמ' כמה הוא שיעור ב"ס לשעת ר"מ ור"י שהיא דעת סתמא דמשנה לעיל פ: ועל כן שאלה גמ' כמה הם ב"ס לסתמא דמשנה וכל זה היא שיטת רש"י ותוס' אבל הרמב"ם [עירובין א ט] פוסק להלכה שיח גרוגרות הם ו' ביצים וא"כ סובר שסתמא דמשנה דלעיל פ: היא כר"י בן ברוקא [ולדבריו צריך לפרש את דברי הגמ' כהגאון יעקב הנ"ל].

¹⁷⁰⁷ יל"ע אמאי לא פסק כר"ש הא קי"ל כהמיקל בעירוב ועי' ב"י [תט ז] שכתב כי בגמ' ריב"ב נקרא "חכמים" [מאן חכמים ר"י בן ברוקא"] אך עדיין צ"ע הא קי"ל כהמיקל בעירוב גם כנגד רבים וצ"ע.

¹⁷⁰⁸ ועי' עוד בתוס' שם שמוכיחים שגרוגרת היא גדולה מכזית ושבביצה יש ב' זיתים א"כ ב' גרוגרות הם יותר מכביצה ובי"ח גרוגרות יש יותר מתשע ביצים עכ"ד תוס' ומ"מ כתב הב"ח [תט ח] שאין להחמיר בעירוב יותר מח' ביצים עי"ש.

ולגבי מה שהוכיחו תוס' שבביצה יש רק ב' זיתים [מדבית הבליעה מצינו בביומה פ. שאינו מחזיק יותר מכביצה ובכריתות מצינו שאינו מחזיק יותר מב' זיתים וא"כ כביצה הוא ב' זיתים] ומחמת זה הוכיחו שב'

המשנ"ב שראוי להחמיר הא כתב **המשנ"ב** [סימן תריב ס"ק ח] שבשל תורה הילך אחר המחמיר ובשל סופרים הילך אחר המיקל וא"כ בעירוב שזה מד"ס יש להקל.

ולגבי שיעור ביצה במידות של זמנו – נחלקו הפוסקים אי נתקטנו הביצים של היום מהביצים שבזמן חז"ל – ע"י משנ"ב תפו א שמכריע שבשל תורה יש להחמיר ובדרי יש להקל. ושיעור ביצים של זמנו – ע"י בספר שיעורי תורה **להגרא"ח נאה** שהוא 57.6 סמ"ק [ולדעתו מדידת ביצה היא כפי ביצים של זמנו שסובר שלא נתקטנו מזמן חז"ל] ואילו בספר שיעורי של תורה **להגר"י קניבסקי** כתב שהביצים של היום הם 50 סמ"ק [ולדעתו יש לחוש שנתקטנו עד חצי ולפי זה שיעור כביצה של חז"ל הם 100 סמ"ק וכך צריך למדוד גם בזמנו].

ש. הנכנס לבית המנוגע – מאימתי מטמא בגדים ומנ"ל?

ת. בתורה כתיב [ויקרא יד מז] והאוכל בבית יכבס את בגדיו וכתב **רש"י** בסוגיין שמוקמינן לה בתורת כהנים לשוהה כדי סעודה ואף על פי שלא אכל. ואומרת המשנה ששיעור כדי סעודה הוא זמן אכילת חצי ככר. וכתב **רש"י** ששיעור כזה נקרא בגמ' **"פרס"** והיינו פרוסה מהכיכר ויוצא שלדעת **ריב"ב** שככר הוא רבע קב [למסקנת הגמ'] - שיעור פרס הוא שמינית קב דהיינו ג' ביצים ולדעת **ר' שמעון** ששיעור ככר הוא שליש קב – שיעור פרס הוא שישית קב דהיינו ד' ביצים¹⁷⁰⁹.

להלכה - לגבי שיעור שהיה בבית המנוגע פסק **הרמב"ם** [טומאת צרעת טז ו] שכדי אכילת פרס הוא שיעור אכילת שלוש ביצים פת וכו' **בן ברוקא ובשו"ע** לא איירי בבית המנוגע שאינו נוהג בזה"ז אולם **בסימן תריב** סעיף ד פסק לגבי שיעור פרס ביוה"כ שיש אומרים שהוא ד' ביצים והיינו כר' שמעון וי"א שהוא ג' ביצים והיינו כריב"ב¹⁷¹⁰ וכתב המשנ"ב [ס"ק ח] שבד"ת אחר המחמיר

גרורות שהם גדולים מב' כזיתים כדמוכח בשבת צא. - הם יותר מכביצה וי"ח גרורות הם יותר מ' ביצים – דבר זה אינו מוסכם בכל הפוסקים ע"י משנ"ב תפו א **שלדעת הרמב"ם** בכביצה יש ג' זיתים עכ"ד.¹⁷⁰⁹ וכתב **רש"י** שאע"ג שלגבי עירוב א"ר שמעון ששיעור ב' סעודות הוא ב' שלישי ככר וא"כ פרס [דהיינו שיעור סעודה] הינו שליש ככר - היינו רק לגבי עירוב שהקילו בו אבל לגבי שאר דינים – פרס הינו חצי ככר וכיוון שככר לר"ש הוא שליש קב – חצי ככר הוא ששית קב.

¹⁷¹⁰ **וכתב בב"י** שדעת **הרמב"ם** והרשב"א **כריב"ב** וטעמם - מדאמר רב חסדא לגבי טומאת גווייה [ע"י תשובה הבאה] "זו דברי רבי יהודה ורבי יוסי אבל חכמים אומרים כביצה ומחצה שוחקות ומאן חכמים רבי יוחנן בן ברוקא" ומדאפקיה בלשון חכמים אלמא סבר דהלכתא הכי. ואילו דעת **רש"י** בפרק בתרא דיומא (שם ד"ה חצי פרס) דק"ל כר"ש וכן נראה מדברי **תוס'** בפרק בכל משתתפין [עירובין פג: ד"ה שבעת] וכתב הב"י שטעמם הוא **מדאמרין בכל דוכתא דשיעור טומאת אוכלין** [שהוא רבע פרס כדאמר' בברייתא המובאת בגמ' "וחצי חצי חציה לטמא טומאת אוכלין" וע"י תשובה שאחרי התשובה הבאה] **בכביצה** משמע דהלכה כרבי שמעון [שפרס הוא ד' ביצים וא"כ רבע פרס הוא כביצה] ועוד מדאמרין בגמרא (שם) ותנא דידן מאי טעמא לא תני טומאת אוכלין משום דלא שוו שיעוריהו [להדדי] דתניא כמה שיעור חצי פרס שתי ביצים חסר קימעה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר שתי ביצים שוחקות שיער רבי שתי ביצים ועוד כמה ועוד אחד מעשרים בביצה ואילו גבי טומאת אוכלין תניא רבי נתן ורבי דוסא אמרו כביצה שאמרו כמוה ובקליפתה וחכמים אומרים כמוה בלא קליפתה. וכל הני תנאי בדברי שמעון שייכי טפי מבדברי יוחנן בן ברוקא נקטינן כרבי שמעון עכ"ד הב"י.

ולגבי כמה דקות זה שיעור אכילת פרס – עיי' פסקי תשובות [רי א] שהשיעור נע בין 2 דקות ל-8 דקות והמנהג המקובל הוא 4 דקות עכ"ד והמסתבר שכמ"ש המ"ב לגבי המחלוקת בשיעור הביצים – כך כאן יש לחלק בין דאו' ודרי' שבדאו' יש להחמיר יותר ובדרי' יש להקל יותר.

ש. מה פירוש דברי המשנה "לפסול את הגוויה" ומה השיעור של זה?

ת. לפסול גוויה היינו תקנת חז"ל שהאוכל אוכל טמא – פסול לאכול תרומה עד שיטבול¹⁷¹¹.

ושיעור אכילה לפסול גוויה – אומרת המשנה שהוא רבע ככר – והיינו שלר"י בן ברוקא שסובר שככר הוא רבע קב – א"כ שיעור הפסול הוא באחד חלקי 16 של קב [שהוא ביצה ומחצה]¹⁷¹² ולר"ש שסובר שככר הוא שליש קב – א"כ הפסול הוא באחד חלקי 12 של קב [שהוא כשתי ביצים] ובברייתא מובאת מחלוקת בין ר' יהודה רבי ורבי יוסי האם זה ב' ביצים קטנות או שתי ביצים ועוד או שתי ביצים שוחקות [ועיי' רש"י שכתב בדעת ר' יהודה דאליבא דר' שמעון דאמר במתניתין שתי ביצים עכ"ל רש"י ונראה שגם רבי ור' יוסי ס"ל כר"ש שככר זה שליש קב דלריב"ב שככר זה רבע קב א"כ רבע ככר הוא ביצה וחצי וכנראה כוונת רש"י היא לא רק לר' יהודה כנלענ"ד וצ"ע].

להלכה – פוסק הרמב"ם [טומאת אוכלין ד א] **כריב"ב** שהוא שיעור ביצה ומחצה. ועיי' לעיל שהשו"ע [תט ז] בסתמא פסק כריב"ב ובי"א מביא דעות שככר זה ח' ביצים ולדעתם שיעור פסילת גווייה הוא ב' ביצים.

ש. כמה שיעור צריך שיהא באוכל כדי שיטמא טומאת אוכלין? ומדוע לא מופיע שיעור זה במשנה?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שהשיעור שיהא באוכל לטמא טומאת אוכלין הוא לר' נתן ור' דוסא כביצה בקליפתה **ולחכמים** כביצה ללא קליפתה ושיעור ההפרש ביניהם – עיי' הערה¹⁷¹³.

¹⁷¹¹ וצ"ע למה קוראים לזה חז"ל פסול גוויה דבדרך כלל לשון גויה בתנ"ך הוא למת – עיי' שופטים יא ח [לגבי גווית האריה] שמואל א לא י יב [לגבי גווית שאול] ואמנם מצינו בתורה לשון גוויה שהיא על אדם חי – בראשית מז יח "גוויתנו ואדמתנו" וצ"ע בזה מתי משתמשים בלשון גוויה לאדם חי ויתכן דלא רצו חז"ל לומר שם "פסול" על אדם – שלשון אדם כולל גם את נשמתו ולכן דברו על גוויה שהכוונה רק לגופו אלא דעדיין צ"ב למה לשון "טומאה" כן אומרים על אדם.

¹⁷¹² כי אחד וחצי כפול 16 הו א 24.

¹⁷¹³ עיי' שו"ת נו"ב קמא או"ח לח שכתב [בסוף התשובה] לפי החשבון של מהרי"ל בסדר הגדה הביאו ג"כ הרב הקדוש בשל"ה ז"ל שביצה ומחצה עם הקליפות הם שתי ביצים בלי הקליפות עכ"ל והיינו ששלושת רבעי ביצה בקליפתה היא ביצה שלמה ללא קליפתה אולם בבאור **הגר"א** ס"י תפו כתב ששיעור ביצה

והביאה הגמ' ברייתא שאומרת ששיעור טומאת אוכלין הוא שמינית כיכר שזה לריב"ב 3/4 ביצה ולר"ש ביצה ויצא שלפי ברייתא זו - חכמים ס"ל כריב"ב ששיעור טומ"א כביצה ללא קליפתה ור' נתן ור' דוסא ס"ל כר"ש שטומ"א כביצה בקליפתה [שהרי שיעור ככר וודאי איירי בביצה בקליפתה].

מיהו אומרת הגמ' שבמשנה לא רצו לומר ששיעור טומאת אוכלין הוא שמינית ככר – משום שהמשנה סוברת שלדעת ר' שמעון שמינית ככר אינה בדיוק ביצה אלא או קצת יותר או קצת פחות וכן לדעת ריב"ב שמינית ככר אינה בדיוק 3/4 ביצה דמצינו בברייתא שנחלקו תנאים כמה ביצים הוא שיעור פרס שהוא רבע ככר - לר' יהודה הוא ב' ביצים חסר קמעא ולר' יוסי ורבי הוא קצת יותר מב' ביצים [ופרש"י - וכן א"ר חסדא בהמשך הגמ' - שר' יהודה ור' יוסי ורבי אזלו בשיטת ר"ש שככר הוא שליש קב דאז הוא קצת יותר או קצת פחות מב' ביצים אבל לר"י בן ברוקא חצי פרס הוא ביצה וחצי] וא"כ יוצא שגם שמינית ככר אינה בדיוק ביצה אלא או קצת יותר או קצת פחות וכן בדעת ריב"ב אמר ר' חסדא ששיעור חצי פרס הוא ביצה וחצי שוחקות - וא"כ שיעור שמינית ככר שזה רבע פרס - הוא יותר מ-3/4 ביצה¹⁷¹⁴ ואילו שיעור טומאת אוכלין – לדעת ר' נתן ור' דוסא הוא בדיוק כביצה ולדעת חכמים החולקים על ר' נתן ור' דוסא שיעור טומאת אוכלין הוא כביצה ללא קליפתה [שזה 3/4 ביצה] וא"כ לדעת ר' יהודה ר' יוסי ורבי - ברייתא זו שאומרת שטומ"א שיעורה בשמינית ככר - לא מתאימה לשיטת ר"ש וריב"ב.

הערה: הגמ' מסבירה מדוע במשנה לא מוזכר ששיעור טומאת אוכלין הוא שמינית ככר. אבל בגמ' לא מבואר מדוע הברייתא כן אומרת שמינית ככר ונראה לומר שהברייתא חולקת על ר' יוסי ור' יהודה ורבי וסוברת שלר"ש ככר הוא בדיוק ח' ביצים ושיעור טומאת אוכלין הוא ביצה וכדעת ר' נתן ור' דוסא ולריב"ב ככר הוא בדיוק ו' ביצים ושיעור טומאת אוכלין הוא שלושת רבעי ביצה וא"כ שיעור טומאת אוכלין הוא בדיוק שמינית ככר.

להלכה - פוסק הרמב"ם [טומאת אוכלין ד א] בכחמים שחולקים על ר' נתן ור' דוסא ששיעור טומאת אוכלין הוא כביצה ללא קליפתה [שלדעת הנו"ב קמא או"ח לח זה 3/4 מביצה בקליפתה ולדעת הגר"א ס"י תפו זה 2/3 מביצה בקליפתה] וכמו כן פוסק הרמב"ם [שם] ששיעור פסילת גווייה הוא חצי פרס שהוא ביצה ומחצה עכ"ד הרמב"ם והיינו שפוסק כדעת הברייתא בדעת ריב"ב שככר הוא שש ביצים בינוניות ולא יותר ולא פחות.

בלא קליפתה הוא ב' זיתים ושיעור ביצה בקליפתה הוא יותר מג' זיתים וא"כ שתי שליש של ביצה בקליפתה היא ביצה שלמה ללא קליפתה.

¹⁷¹⁴ בגמ' מובאות דעת ר' יהודה רבי ור' יוסי לגבי שיעור חצי פרס אבל פשוט שנחלקו גם לגבי שיעור פרס וגם לגבי שיעור ככר ויל"ע למה הם נחלקו דווקא לגבי שיעור חצי פרס ולא לגבי שיעור ככר.

ש. מהי סאה מדברית סאה ירושלמית וסאה ציפורית וכמה ביצים יש בהם וכמה ביצים היו בסאה שמדד רבי ומדוע?

ת. סאה מדברית היא הסאה שנהגה כשהיו ישראל במדבר והיא ו' קבין כשבכל קב יש כ"ד ביצים וא"כ יש בסאה מדברית 144 ביצים

סאה ירושלמית – היא הסאה שנהגה בירושלים שהיא פי 1.2 מסאה מדברית דהיינו 172.8 ביצים

סאה ציפורית היא הסאה שנהגה בציפורי שהיא גדולה פי 1.2 מסאה ירושלמית וא"כ יש בה 207.36 ביצים

ובסאה שמדד רבי היו 217 ביצים – שכן סאה זו הייתה סאה ציפורית שיש בה 207.36 ביצים ורבי לשיטתו שכדי להגיע למידת סאה יש להוסיף על כמות זו אחד חלקי עשרים [0.05] וא"כ 207.36 כפול 1.05 שווה 217.72 ומה שאמרה הגמ' 217 ולא הוסיפה את האפס נקודה שבעים ושתיים – משום שזה פחות מביצה.

ש. איזו עיסה חייבת בחלה ומנ"ל?

ת. בתורה [במדבר טו כ] כתוב ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה ובברייתא המובאת בגמ' דרז"ל שעריסותיכם היינו עיסה שבנ"י היה דרכם ללוש כשהיו במדבר ואומרת הברייתא היינו עומר לגולגולת שירד להם כל יום ועשו ממנו עיסה. וכמות של "עומר" מוזכר בתורה [שמות טז לו] שהוא עשירית האיפה וא"כ למדנו מהתורה שעשירית איפה חית בחלה ואומרת הברייתא שהיינו ז' רבעים [=לוגין] קמח ועוד ופרש"י ש"ועוד" היינו עוד ביצה וחומש ביצה¹⁷¹⁵ ואומרת הגמ' שז' רבעים ועוד במידה מדברית – הם ששה רבעים במידה ירושלמית [שבה המידות גדולות יותר] וחמישה רבעים במידת ציפורי שהיא גדולה עוד יותר

להלכה – פסק מרן [יו"ד שכד א] להפריש חלה בשיעור קמח של 43.2 ביצים [שהם שבעה ועוד לוגין מדבריים שהרי בלוג יש ששה ביצים ובשבעה לוגין יש 42 ביצים ועוד ביצה וחומש ס"ה 43 וחומש] **ושיעור הנפח של 43.2 ביצים במידות של סמ"ק** – להגר"ח נאה [שיעורי תורה ג ג] שנפח של ביצה הוא 58 סמ"ק – א"כ נפח של 43.2 ביצים הוא 2500 סמ"ק **ולחזו"א** שיעור נפח ביצה הוא 100 סמ"ק וא"כ שיעור נפח של 43.2 ביצים הוא 4320 סמ"ק.

¹⁷¹⁵ ולפי **שיעור הגרא"ח נאה** שביצה היא בנפח של 57.6 סמ"ק א"כ צריך לשיעור חלה 57.6 כפול 43.2 ביצים שזה בס"ה 2488 סמ"ק של קמח. וידוע שסמ"ק קמח משקלו 2/3 גרם וא"כ 2488 סמ"ק כפול 0.666 גרם שווה 1642 גרם שזהו שיעור חלה. ולפי **שיעור החזו"א** שביצה היא 100 סמ"ק – א"כ בעי' 4320 סמ"ק להפריש חלה שזה 2877 גרם.

ולגבי משקל הקמח שחייב בחלה – כתב מרן [שם] שהוא 520 דרהם [ומקורו מהרמב"ם שכתב שמשקלו 520 זוזים מצריים וכתב הכס"מ שזוז מצרי הוא דרה"ם וכ"פ בשו"ע] דהיינו מטבע שיצאה במצריים. **ושיעור הדרהם כתב הגר"ח נאה** שהוא 3.2 גרם וא"כ שיעור משקל הקמח לפי מרן הוא 1664 גרם **וכן היא דעת החזו"א** [יו"ד קפב י] שכתב דדרהם הוא משקל ס"ד שעורות ובקונטרס השיעורים [או"ח לט ט] כתב שכי' שעורות הוא משקל גרם וא"כ יוצא שגם החזו"א מסכים להגרא"ח נאה שדרהם הוא 3.2 גרם וממילא 520 דרהם שכתב השו"ע שצריך להפריש חלה ממנו - הוא 1660 ק"ג¹⁷¹⁶.

ולגבי שיעור משקל קמח החייב בחלה בזמננו – לדעת הגרא"ח נאה הוא כמו בזמן מרן – 1660 גרם ואילו דעת החזו"א שהקמח של היום שוקל יותר מהקמח שבזמן מרן וכמ"ש בקונטרס השיעורים סימן לט אות ח' שאפי' מין אחד ישתנה כובדו וכ"ש קמחים מארצות שונות עכת"ד עי"ש וע"כ כתב הגר"י קניבסקי בספרו שיעורין של תורה שקמח של 43.2 ביצים שלדעת החזו"א הם 4320 סמ"ק – שוקל כיום 2500 גרם.

מהמשנה בדף פג: עד המשנה בדף פה:

ש. חצר שיש בה בית ומעליו מרפסת שגבוהה מהחצר י"ט ויש במרפסת דיורין ויש בחצר תל רחב ד' על ד' 1717 השייך לבני החצר ולבני המרפסת – למי מותר לטלטל מהתל לביתו בשבת? **לבני החצר או לבני המרפסת או לשניהם או לאף אחד לא? ומדוע?**

ת. הכלל בזה הוא שאם התל הוא נוח לאחד מהם ולא לחברו - דהיינו שנוח למרפסת - שסמוך לה בתוך ד"ט ושפת התל סמוכה לגובה המרפסת פחות מ"ט] ולא לחצר [דהיינו שגבוה מהחצר י"ט] או להיפך [דהיינו שנח לחצר שאינו גבוה י"ט אבל לא נוח למרפסת וכגון שמופלג ד"ט מהמרפסת - ועי' בזה בהערה ב' שבסוף התשובה - או שנמוך י"ט מהמרפסת] - לכו"ע מותר לטלטל מהתל לבית של זה שנוח לו בלבד.

ואם הוא נוח לשימוש לשניהם - דהיינו שאינו גבוה י" מהחצר וכן אינו מופלג ד"ט מהמרפסת ואינו נמוך י"ט מהמרפסת - לכו"ע נאסר לשניהם לטלטל ממנו לביתם.

וכן אם אינו נוח לשניהם מחמת שלשניהם השימוש בתל הוא ע"י זריקה דהיינו שגבוה י"ט גם מהחצר וגם מהמרפסת¹⁷¹⁸ או שגבוה י"ט מהחצר ומופלג ד"ט מהמרפסת [ועי' בזה בהערה ג' שבסוף התשובה] - לכו"ע נאסר לשניהם.

¹⁷¹⁶ ועי' קונטרס של הרב הדר מרגולין כתב שבדק במוזאונים ומצא שהדרהם המצרי של זמן הרמב"ם אינו יותר מ3 גרם וע"כ כתב שיש להחמיר להפריש חלה מ1560 גרם קמח.

¹⁷¹⁷ מה שכתבתי ד' על ד' זה ע"פ הריטב"א שכתב דמתני' אייר בתל ד' על ד' אבל בפחות מכאן – בכל גווני מותרים שניהם לטלטל בו וכ"פ הביאור"ל שעה ב ד"ה ויש עי"ש.

¹⁷¹⁸ כך פרש"י פד. ד"ה לזה בזריקה. וצ"ע וכי מחמת גובה י"ט א"א להשתמש ללא זריקה? והלוא גובה אדם בינוני הוא יח טפחים?

אבל אם זה אינו נוח לשניהם מחמת שמהמרפסת השימוש הוא בשלשול [שנמוך ממנה י"ט אבל אינו מופלג ד"ט] **ומהחצר השימוש הוא בזריקה** - [שהוא גבוה י"ט] בזה נחלקו רב ושמואל **דעת רב** שחשיב אינו נוח לשניהם דשלשול הווי כזריקה **ודעת שמואל** שחשיב נח למרפסת דשלשול עדיף מזריקה.

הערה א: כתב הרשב"א שהא דיש במרפסת דיורין הכוונה שיש שם בתים הפתוחים למרפסת ואין הכוונה שבמרפסת עצמה דרים אנשים דהא שנינו במשנה לקמן שהדר במרפסת אינו אוסר עכ"ד וכ"כ הריטב"א והוסיף ד"בני עליה" היינו שיש סולם מהמרפסת לעליה ובני מרפסת היינו שפתוחות למרפסת ללא סולם.

הערה ב: מה שכתבתי שאם התל אינו גבוה י"ט מהחצר ואינו נמוך י"ט מהמרפסת אבל הוא מופלג ד"ט מהמרפסת - חשיב שנוח לחצר ולא למרפסת - **כן כתב הטור** [סימן שעה] וכתב בחזו"א [קב (לח) ט] שזה מוכח מהגמ' שאומרת שבגבוה י"ט מהחצר ומופלג ד"ט מהמרפסת חשיב רשותא דתרוויהו והיינו שגם לבני המרפסת הוא בזריקה וא"כ פשוט שאם אינו גבוה י"ט מהחצר - הווי לחצר בפתח ולמרפסת בזריקה עיי"ש ועיי' ברמב"ם [עירובין ד טז] שכתב וז"ל הסלע או תל וכיוצא בו שבתוך החצר אם אינן גבוהין עשרה טפחים הרי אלו נחשבין בין החצר ובין המרפסת ושניהן אסורין להוציא שם כלים שבבתים, עכ"ל **ומבין הב"י** בדעתו שאפ"י הוא מופלג ד"ט מהמרפסת - חשיב נוח לשתייהן ונאסר לשתייהן **אבל המג"א** [שעה א] כתב דאפשר שגם הרמב"ם ס"ל כהטור אלא שדרכו לסתום עכ"ל וכ"כ בגאוו"י וז"ל ודהרמב"ם לא מכרעא דאורח' למיסרך אלישנא דמתני', ומתניתין בגבוה יו"ד הוא דקא מפלגא עכ"ל והיינו שהמשנה חילקה בין מופלג מהמרפסת ולא מופלג - לגבי גבוה י"ט שבמופלג שייך לתרוויהו ונאסר ובאינו מופלג שייך למרפסת ולכן גם הרמב"ם כתב החילוק בין מופלג לאינו מופלג בגבוה י' אבל גם הוא מודה שבמופלג ואינו גבוה י' הוי לחצר דהווי לזה בפתח ולזה בזריקה.

הערה ג: מה שכתבתי שברחוק התל ד"ט מהמרפסת וגבוה י"ט מהחצר חשיב אינו נוח לשניהם ושניהם נאסרים - כך הוא פשוט דברי הגמ' פד. שאומרת שבמופלג התל מהמרפסת ד"ט וגבוה י"ט - רשותא דתרוויהו הוא ונאסרים וכן פסקו הרמב"ם והריטב"א והרשב"א והטור אולם דעת תוס' [פד. ד"ה ה"נ מסתברא] שהא דאמרה הגמ' שהתל נאסר לשניהם - היינו לשמואל שסובר שאדם אוסר על חבירו עיי' אוויר אבל לדעת רב בני המרפסת אינם אוסרים על בני חצר ובני חצר מותרין בתל דהא אמר רב לקמן פה. שאין אדם אוסר על חברו דרך אוויר עכ"ד תוס' וליישב את הוכחת התוס' כתב הב"ח [שעו ג] דדווקא גבי בור וכן גבי חורבה דאין שם תשמיש כלל אפילו בחול אלא על ידי זריקת משך ארבעה דרך אוויר קיימא לן דאינו אוסר אבל לעיל גבי מרפסת דבחול משתמש בלא דרך אוויר אלא דעכשיו שלא עירב על כרחו אין תשמישו אלא דרך אוויר ודאי אוסר.

הערה ד: נחלקו הפוסקים באם יש למרפסת ב' רעותות - אחת של שלשול ושניה של הפלגת ד"ט ולחצר יש רק רעותא אחת - של זריקה: דעת ה"ט"ז [שעה ב] **והשו"ע הרב** [שעה ב] להקל בכה"ג וכ"כ בא"ר כתב בשם רבינו ירוחם דאף שגבוה עשרה מחצר נותנין לחצר כיון שרחוק ארבעה ממרפסת, והוסיף הא"ר דכן משמע בתוס' דף פ"ד [ע"א] ד"ה הכי וכו', ויש להעיר דשיטת תוס' היא דכל שרחוק ד' מהמרפסת אין המרפסת אוסרת אפי' שהוא תוך י"ט למרפסת - ושיטה זו נדחתה ע"י רוב הפוסקים ע"י הערה קודמת] ואילו **הרשב"א** [בית נתיבות שער ג סעיף רעג] כתב כל שזה ... בזריקת הפלגת ארבעה טפחים ושלשול ולזה בשלשול, שניהם אוסרין זה על זה. עכ"ל וא"כ ה"ה אם לזה בזריקה ולזה בהפלגה ושלשול שניהם אוסרין זה על זה וכ"כ **בנהר שלום** שכן מוכח מהרשב"א וכ"כ **הריטב"א** [פד. ד"ה אלימא] וז"ל שאפילו לרב שהוא משוה שלשול לזריקה כל שיצא מתורת פתח לשניהם לא שני לן בין כח אחד לשני כחות וכמותם פסק **בבית מאיר**.

ועי' שעה"צ שעה ט שמביא ראיה לאוסרים מדאסרה הגמ' לדעת רב שימוש גם לבני מרפסת בבור שחוללייתו גבוהה י' ונתמעטו בו המים למרות שלבני מרפסת זה רק רעותא אחת ולבני חצר זה ב' רעותות - זריקה ושלשול **עכ"ד השעה"צ ולענ"ד נראה** שהט"ז היקל רק כשא' מב' הרעותות היא הפלגה דכתב דבכה"ג אין אדם אוסר דרך אוויר אבל בב' רעותות אחרות - מודה הט"ז ששניהם אוסרים וכ"מ **מערוה"ש** שעה ה שפסק להקל בנידון דאחת הרעותות היא של הפלגה ולהחמיר כשב' הרעותות הם זריקה ושלשול עי"ש וממילא אין ראיה מהגמ' נגד הט"ז כנלענ"ד וצ"ע.

להלכה – פסק **מרן** [שעה ב] כרב לגבי שמואל שזה בזריקה וזה בשלשול חשיב שלא נוח לשניהם ואוסרים זה על זה [דהלכתא כוותיה לגבי שמואל באיסורי -ב"י].

ולגבי מחלוקת הפוסקים שהבאתי **בהערה ב'** שבסוף התשובה - פסק המ"ב [ס"ק ז] כהטור שבמפלג ד' מהמרפסת וגבוה פחות מ"ט מהחצר - התל שייכת לחצר דהווי לחצר בנוח ולמרפסת בקשה.

ולגבי מחלוקת תוס' ושאר הראשונים **שבהערה ג'** - פסק **מרן** [שעה ב] כשאר הראשונים שהתל אסור לשניהם גם לשיטת רב [שכמותו ההלכה].

ולגבי מחלוקת הפוסקים **שבהערה ד** שבסוף התשובה לגבי תרי רעותות מול רעותא אחת - המשנ"ב [ס"ק יא] הביא את ב' השיטות ולא הכריע אמנם בשעה"צ ס"ק ט הביא ראיה למחמירין ועי' בהערה ד' הנ"ל מה שכתבתי שם על ראייתו וצ"ע.

ש. מה פירוש המושגים "פתח" "זריקה" "שלשול" המובאים בגמ'?

ת. איירי בשטח שבין ב' חצרות שעירבו כל אחת בפני עצמה [ואיירי שיש מחיצה בין ב' החצרות והשטח שביניהם אין בו מחיצה והוא אינו רחב י' אמות דאם רחב י' אמות הווי

פרצה ולא חל העירוב] ו"פתח" היינו שיש גישה נוחה מהחצר לשטח הנ"ל – שאינו גבוה י"ט ואינו עמוק י"ט. "זריקה" - היינו שהשטח גבוה י"ט מהחצר שכשמניח חפץ מהחצר אליו זורק אותו עליו ¹⁷¹⁹ ואין זו גישה נוחה "שלשול" היינו שהשטח עמוק י"ט מהחצר שכדי להניח עליו חפץ משלשלו בחבל וגם זו אינה גישה נוחה.

ש. בור מים שיש מסביבו חוליא גבוהה י"ט והוא נמצא סמוך למרפסת והוא שייך גם לבני החצר וגם לבני המרפסת שעירבו כל אחד בפני עצמו - האם מותר לבני החצר ולבני המרפסת למלאת ממנו בשבת וכן לטלטל מהחצר ומהמרפסת לחוליה של הבור ומדוע?
ת. בגמ' אמרין שבני חצר – לכו"ע לא יכולים למלאת ממנו וגם לא להשתמש בחולייתו שכן כיוון שיש חוליא י"ט הרי להם זה בגדר תשמישו בקשה.

ונחלקו רב ושמואל אי בני מרפסת יכולים למלאת ממנו ולהשתמש בחולייתו – לרב לא יכולין שכן גם להם חשיב תשמישו בקשה גם לגבי הבור וגם לגבי חולייתו [ועי' הערה שבסוף התשובה] ואמרי' בגמ' שאפי' אם הבור מלא מים עד שפת חולייתו כך שכשמלא מהמרפסת א"צ לשלשל את החבל י"ט [דשפת חוליית הבור אינה נמוכה מהמרפסת י"ט] – מ"מ אסור לבני מרפסת למלאת ממנו מים דכיון דכי חסרא אסירא, כי מליא נמי אסירא! ¹⁷²⁰ ולשמואל – בני מרפסת ואפי' בני עליה מותרין שכן יחסית לבני חצר שבעו זריקה [ושלשול] – בני עליה בעו רק שלשול וחשיב שתשמישו בקל.

הערה: מה שכתבתי שלרב חשיב תשמישו בקשה לבני מרפסת גם לגבי שימוש בחולייתו – כן כתבו תוס' המובאים בריטב"א פד. ד"ה ואיכא – בתירוצם השני ולדעתם חולית הבור דינה כבור אף שהיא קרובה לבני מרפסת בפחות מ"ט כיוון שהיא טפילה לבור. אבל בתירוצם הראשון מתרצים תוס' שאכן בחולית הבור משתמשים גם בני חצר וגם בני עליה כיוון שסתם חוליא אינה רחבה ד"ט והווי מקום פטור ושרי לשניהם וכל מה שאמרה הגמ' שלא משתמשים הינו בבור עצמו ¹⁷²¹.

להלכה - בשו"ע לא הביא דין זה אבל ברמב"ם [עירובין ד יח] הביאו וז"ל בור שבחצר. אם היה מלא מים אין בני חצר ולא בני מרפסת מכניסין ממנו לבתים עד שיערבו. עכ"ל והובא במג"א שעה ב ובמשנ"ב ס"ק יא ולא ברור אי גם מהחוליא אסור לשניהם או שמותרת לבני מרפסת ועי' בהערה שבסוף התשובה שכתבתי שנחלקו בזה ב' תרוצי תוס' המובא בריטב"א.

¹⁷¹⁹ וצ"ע הא גובה אדם ממוצע יח טפחים [עי' שבת צב. ורש"י שם ד"ה אשתכח] וא"כ גם כשהשטח גבוה י" א"צ לזרוק את החפץ כדי להניחו עליו וצ"ע.

¹⁷²⁰ דהוי דבר הניטל בשבת ואינו ממעט [תוס'] וריטב"א כתב דעבידא דחסרה ולהכי נמי קיימא וכיון שכן מעתה חשבינן ליה כמחוסר ורשות שניהם שולטת בו ואסרי אהדדי.

¹⁷²¹ ויל"ע דלעיל עח. גבי מילאהו כולו ביתדות אמרי' דחשיב שיש בו ד"ט דאי בעי מנח עליה מידי ומשתמש וכן במס' שבת פ' הזורק אמרי' דחוליא חשיבא רה"י כי מנח עליה מידי ומשתמש וא"כ מדוע לא תחשב גם רשות לגבי תשמיש בני המרפסת?

ש. ואם יש בבור פירות – האם הדין שונה ומדוע?

ת. אם הפירות אינם מוקצה – דינו כבור מים אבל אם הפירות מוקצה והבור מלא מהם ומשתמש רק ע"ג הפירות שבשפת הבור – בזה גם לרב שרו בני מרפסת להשתמש בהם כשזה בתוך י"ט להם [ואם זה יותר מי"ט לבני מרפסת - נחלקו רב ושמואל דלבני חצר זה בזריקה ולבני מרפסת זה בשלשול].

ש. איך מסבירים רב ושמואל את דברי המשנה "חוליית הבור והסלע שהן גבוהין עשרה - למרפסת"?

ת. לגבי סלע – איירי בסלע שקרוב פחות מי"ט למרפסת ולרב שרי לבני מרפסת לטלטל ממנו דלהם זה בנחת ולבני חצר זה בקשה ולשמואל שרי אף לבני עליה להשתמש בהם ע"י שלשול דמ"מ לגבי בני חצר שבעו זריקה – חשיב שלשול טלטול בנחת.

לגבי חוליית הבור – לרב איירי בבור מלא עד שפת חולייתו בפירות מוקצים שאינן עתידים להיחסר בשבת ושרי לבני מרפסת להשתמש ע"ג הפירות כי הם עמוקים מהמרפסת פחות מי"ט ואילו מהחצר גבוהים יותר מי"ט ועל כן שייכים למרפסת ולשמואל איירי בבור מים ומותר לבני מרפסת ואפי' לבני עליה לדלות ממנו בשבת כי להם זה בשלשול ולבני חצר – בזריקה [דיש בחוליא י"ט] וחשיב נחת לבני המרפסת.

הערה: לא אתפריש בגמ' איך מסבירים רב ושמואל את הסיפא של דין חולית הבור והסלע "פחות מכאן לחצר" והנה לרב פשוט שהכוונה שאסורים לתרוויהו וכמו לגבי תל שגבוה פחות מי"ט ולגבי שמואל – **עי' ריטב"א** שכתב שלגבי בור שאיירי לשמואל שהוא עמוק י' וממלאים ממנו מים – א"כ אף אם החוליא פחות מי' צ"ל אסור גם לבני חצר וגם לבני מרפסת [-עליה] דהא לתרוויהו בעי' שלשול וזוהי כוונת המשנה לבני חצר – ששייך גם לבני חצר ועל כן אסור לתרוויהו עכ"ד הריטב"א **וצ"ע** דא"כ יוצא שלגבי סלע – פחות מי"ט הוא רק לבני חצר וכמו לגבי תל ולגבי בור הכוונה אף לבני חצר ואסור לתרוויהו וזה נראה דוחק וצ"ע ולולא דברי הריטב"א הייתי אומר ש"פחות מכך" היינו שהבור עמוק פחות מי"ט ולכן שייך לבני חצר וצ"ע.

ש. עליה הנמצאת ליד חצר ועירבו בני עליה ובני חצר בנפרד – מה דין הזיזים שבכותל שנמצא בחצר מתחת לעליה והזיזין שייכים לבני החצר ולבני העליה - האם הזיזין מותרים בשימוש בשבת לבני חצר או לבני עליה או שאסורים לתרוויהו ומדוע?

ת. בברייתא כתוב שאנשי חצר משתמשים בזיזין שעד גובה עשרה ואנשי עליה – בזיזים שתוך עשרה לעליה. ולא אתפריש בברייתא מה הדין אם יש זיזין ביניהם [היינו שגבוהין למעלה מי' מהחצר ועמוקים יותר מי' מהעליה] ואומרת הגמ' שנחלקו בזה רב ושמואל –

לרב תרואהו אסורין שכן לתרואהו השימוש בקשה – לזה בזריקה ולזה בשלשול **ולשמואל** – אם יש זיזין ביניהם – הם שייכים לעליונה שכן לתחתונה הם בזריקה ולעליונה הם בשלשול ומה שכתוב בברייתא משתמשים העליונים רק בעשרה עליונים – איירי בכותל גבוה רק 19 אמה שהזיזים שתחת עשרה עליונים נמצאים בתוך י' לתחתונה והווי לתחתונה בפתח ולעליונה בשלשול שמודה שמואל ששייכים לתחתונה.

וכתב רש"י שאיירי בברייתא **בזיזין הרחבים ד'** [וכוונתו ד' על ד'] דבציר מהכי לאו היינו רשותא ובטל להכא ולהכא [כדעת ר' יוחנן לעיל] ועיי' הערה¹⁷²².

להלכה - פסק מרן [שעה ד] כרב ומביא המשנ"ב [ס"ק יב] את דברי רש"י הנ"ל.

ש. ב' **מרפסות אחת גבוהה ואחת נמוכה הנמצאות ליד נהר ולא עירבו יחד ויש במרפסת העליונה מחיצות תלויות כדי להעלות מים מהנהר האם המחיצות התלויות מותרות בשימוש לעליונה? ולתחתונה? או שאסורות לשניהם? ומדוע?**

ת. אם המחיצות שייכות רק לבני מרפסת עליונה – מותר רק לבני עליונה להעלות בה מים. ואפי' אם לא עירבו¹⁷²³.

ואם המחיצות שייכות לשני החצרות: אם בני התחתונה עולים לעליונה ומשתמשים שם **במחיצות** – במחיצות אסורות לתרואהו. דהא שייך לשניהם ותרואהו משתמשים ע"י שלשול וא"כ **אוסרים זה על זה**. וכך הסביר ר' אדא בר אבהו את המשנה [לקמן פד]: המובאת בסוגיין שאומרת שב' המרפסות אוסרות זו על זו.

אם בני התחתונה משתמשים בעליונה ע"י שזורקים אליה את הדלי לבין המחיצות יש בזה כמה חילוקים:

¹⁷²² ויל"ע אי הזיזין שלמטה מיי"ט רחבים ד' על ד' א"כ גם זיזים שלמעלה מיי"ט חשובים כאילו יש להם פתח מהחצר שכן אפשר לעמוד על הזיזין התחתונים ולהשתמש בזיזין העליונים? ואולי י"ל שרש"י לשיטתו שמיעוט באוויר לא שמיה מיעוט ולכן אם יש חלל ג"ט תחת הזיזין אינן חשובים כפתח אבל לשאר ראשונים [מובאים בביאור ש"עב יא ד"ה ואין] – שסוברים שמיעוט באוויר שמיה מיעוט וגם ביש חלל תחתיו חשיב כפתח – צ"ע דאם יש בזיזי התחתון ד' על ד' – א"כ חשיב פתח וגם עליונים מותרים לבני חצר ואם אין בזיזין ד' על ד' – א"כ הווי מקום פטור ומותרים בין לבני חצר ובין לבני עליה וצ"ע ואולי י"ל לדעתם שמירי שהזיזין העליונים רחוקים מהזיזין התחתונים כך שא"א לעמוד על התחתונים ולהשתמש בעליונים או שאיירי בזיזין חלשים שא"א לעמוד עליהם ודוחק וצ"ע.

¹⁷²³ ומשמע בסוגיין דאפי' אם המרפסת התחתונה אוסרת את העליונה – וכגון שאין ביניהם י"ט ואינה רחוקה ד"ט – מ"מ שרי לבית שליד המרפסת העליונה להעלות דלי בין המחיצות ולהביאו הביתה [ובלבד שלא יניחו במרפסת העליונה דהא אינה מעורבת ואסור להכניס ממנה לבית] דהא **מה שאמר אביי בסוגיין שאוסרות אהדדי היינו כשהמחיצות שייכות לבני ב'** החצרות כדפרש"י ד"ה שתיהן אסורין וכן הוא בגמ' לקמן ומשמע שכששייכות רק לבני העליונה או רק לבני התחתונה – מותרת להעלות מהמחיצות לתוך הבית ואע"פ שמעביר דרך אויר של חצר שאינה מעורבת מכיוון שלא מניח את הדלי בחצר כנלענ"ד וצ"ע.

א. אם העליונה אינה גבוהה י"ט מהתחתונה וגם אינה מופלגת ד"ט מכנגד התחתונה כך שהם אוסרות זו על זו את השימוש במרפסת – אוסרות זו על זו גם את השימוש במחיצות התלויות אע"ג שלבני עליונה השימוש יותר נח דכיוון שאין חילוק רשות ביניהם ותרואיהו רשות אחת – דינם שווה זו לזו - וכך מסביר אביי את המשנה הנ"ל שאומרת שב' המרפסות אוסרות זו על זו.

ב. אם העליונה והתחתונה מופלגות זו מזו ד"ט – אומרת הגמ' בדף פה. בשם רב שהעליונה מותרת והתחתונה אסורה ופרש"י שאע"ג שמצינו שרב אוסר כשלזה בזריקה ולזה בשלשול – מ"מ במופלגת מכנגדה ארבעה, כיון דאין לתחתונה כאן אלא תשמיש מופלג במשך - זהו אור, ולא תשמיש הוא¹⁷²⁴, ובפשטות שמואל מודה לרב בדין זה.

ג. אם העליונה והתחתונה אינן מופלגות ד"ט אבל העליונה גבוהה מהתחתונה י"ט – בזה נחלקו רב ושמואל לשמואל העליונה מותרת שכן לעליונה התשמיש הוא בשלשול בלבד ולתחתונה – בזריקה ושלשות **ולרב** – שתיהן אסורות שכן תרואיהו בתשמיש שאינו מופלג ולתרואיהו השימוש בקשה.

להלכה – פסק מרן [שנה ה] כרב.

ש. גג של בית שגם בני חצר וגם בני רה"ר משתמשים בו להנחת חפצים ולבני רה"ר התשמיש בקשה – ע"י זריקה – כיוון שהגג גבוה מרה"ר י"ט, ואילו לבני חצר התשמיש בקל כי אינו גבוה ממנה י"ט - האם מותר לבני חצר לטלטל מהחצר לגג או שבני רה"ר אוסרים עליהם כי הגג שייך גם להם?

ת. אם בעה"ב עשה סולם קבוע מביתו או מהחצר לגג – שרי לבני מרפסת להשתמש בגג דע"י שעשה סולם קבוע גילה דעתו שהתשמיש מיועד בעיקר לבני מרפסת

ואם לא עשה סולם קבוע בגמ' א"ר נחמן אמר שמואל שהגג אסור בשימוש לבני חצר מחמת שגם בני רה"ר משתמשים בו¹⁷²⁵. ואומרת הגמ' שלא חשיב שתשמישו קל לבני חצר וקשה לבני רה"ר – דהתשמיש של בני רה"ר הוא לשים כומתא וסודרא וזה קל אף בגבוה י"ט.

¹⁷²⁴ וכתב הריטב"א דבכה"ג שלמרפסת למעלה יש רעותא אחת - דבעיא שלשול ולמרפסת למטה יש ג' רעותות - הפלגת ד"ט, זריקה ושלשול - נותנים את השימוש למרפסת העליונה אבל כשיש לאחד ב' רעותות ולשני רעותא אחת - אוסרים זה על זה ולא מעדיפים את זה שיש לה רק רעותא אחת.

¹⁷²⁵ והיינו שמשתמשים בו בחול דבשבת אסור לטלטל מרה"ר לגג כנלענ"ד וצ"ע.

ש. בור הנמצא בין ב' חצרות ומופלג מכותלה של כל אחת מהן ד"ט ושייך לשתייהן – האם מותר לב' החצרות למלאת ממנו ומדוע?

ת. בגמ' אמר **רב יהודה בשם שמואל** ששרי לתרוויהו למלאת ופרש"י דכיוון שהבור מופלג ד"ט מתרוויהו – אף אחד מהם אינו אוסר אותו.

ומוסיף רב יהודה בשם שמואל שמ"מ בשביל שיהא היכר שבמקרה שאינו מופלג מתרוויהו ד"ט אסור לשתייהן למלאת ממנו – בעי' שיעשו זיז ליד הכותל של כל חצר במקום שבו ממלאים את הדלי. ומביאה הגמ' שדעת **רב יהודה עצמו** שא"צ זיז אלא סגי בקנה כל שהוא **ודעת רב** – שאפי' קנה כל שהוא א"צ דאין אדם אוסר על חברו דרך אוויר דהיינו בתשמיש בבור שמופלג ממנו ד"ט ומעביר בדלי את המים לביתו דרך אוויר שבין הבור לחצר ועי' הערה א' שבסוף התשובה.

הערה א: עי' **תוס'** לעיל פד. ד"ה ה"נ מסתברא - שלרב ה"ה בתל המופלג מהמרפסת ד"ט - אין המרפסת אוסרת על בני חצר דאין אדם אוסר ע"י אוויר **אבל שאר פוסקים** [הרמב"ם והרשב"א והריטב"א] פסקו דגם רב מודה בתל שבחצר המופלג ד"ט שאסור לשניהם **ועי' ט"ז** [שעו ב] **ופמ"ג** שם שמסבירים החילוק - שתל הוא בשימוש קבוע משא"כ בור מים עכ"ד עיי"ש וצ"ב דהרי ממלאים מהבור מים כל יום וצ"ע ועי' **ב"ח** שעו ג שכתב וז"ל דדווקא גבי בור וכן גבי חורבה דאין שם תשמיש כלל **אפילו בחול** אלא על ידי זריקת משך ארבעה דרך אוויר קיימא לן דאינו אוסר אבל לעיל גבי מרפסת דבחול משתמש בלא דרך אוויר אלא דעכשיו שלא עירב על כרחו אין תשמישו אלא דרך אוויר ודאי אוסר עכ"ל.

הערה ב: כתבתי התשובה ע"פ **פרש"י** שטעם שתרוויהו שרו למלאת כי הבור מופלג מתרוויהו ד"ט. ועי' **רמב"ם** [עירובין ג כג] שכתב וז"ל באר שבאמצע השביל בין שני כתלי חצרות **אף על פי** שהיא **מופלגת מכותל זה ארבעה טפחים** ומכותל זה ארבעה טפחים שניהם ממלאין **עכ"ל** וכתב **המ"מ** דמשמע שמדבריו שכ"ש אם אינן מופלגין ד"ט מהחצר ששרי למלאת לתרוויהו והטעם – שהמלוי אינו דרך שביל אלא דרך חלון ולזה נקרא דרך אוויר. עכ"ל¹⁷²⁶.

להלכה – פסק **מנן** [שעו ב] כדברי **הרמב"ם** המובאים בהערה ב' שבסוף התשובה ששרי אף שאין מופלגים ד'. **וברמ"א** הביא את דעת **רש"י** שרק במופלג ד"ט יש להקל וכתב **המשנ"ב** [ס"ק טו ובשעה"צ ס"ק יט] שפסקו **הלבוש ואליה רבה והגר"ז** כהרמ"א. ומוסיף **בשעה"צ** וז"ל ובאמת דעת הרמב"ם היא רק יחידאה, **דהרשב"א** בעבודת הקודש **והריטב"א** **והטור**

¹⁷²⁶ ויל"ע מה בכך שממלא מחלון שבחצר – מאי שנא מכותל שבין ב' חצרות הגבוה י"ט מתרוויהו שאסור לתרוויהו להוריד ממנו פירות? וצ"ע ועי' **ערוה"ש** [שעו ה] שכתב וז"ל ואף על גב דבחצר ומרפסת של סי' הקודם אוסרים זה על זה בגובה ובשלשול עשרה שאני חצר שהוא תשמיש קבוע משא"כ מילוי מים מבור או בחורבה שיתבאר שגם שם אין בו תשמיש קבוע [ט"ז ס"ק ב] **עכ"ל** ועיי"ש תירוץ נוסף.

ורבנו ירוחם קיימי כולהו בחדא שיטתא **רש"י** דדווקא מפלג ד' טפחים מן הכותל. ועיין בתוספות שם דר"י מחמיר עוד יותר, ובית יוסף הביאו, וצריך עיון קצת אמאי לא העתיקו בשולחן ערוך: עכ"ל השעה"צ.

ש. ב' בתים שלא עירבו זה עם זה וביניהם ג' חורבות הפרוצות זו לזו ולכל אחד מב' הבתים יש חלון הפונה לחורבות – האם והיכן מותרין בני הבתים להשתמש בחורבות ומדוע?

ת. בגמ' אמר רב **שבמקרה שג' החורבות הן כשורה** – היינו זו לצד זו – מותר כל אחד מבני הבתים להשתמש בחורבה הסמוכה לו ומותרים ב' הבתים להשתמש יחד בחורבה האמצעית.

וטעם שמותר לכל בית להשתמש בחורבה הסמוכה אע"פ שגם בני הבית השני משתמשים בימי החול בחורבה זו – דכיוון שבני הבית השני מופלגות ממנה יותר מד"ט – הווי כלזה בנחת ולזה אינו בנחת שמשייכים את החצר רק לזה שבנחת

וזה שמשתמש בנחת יכול להשתמש בכל שטח החורבה הסמוכה לו אף בשטח הרחוק ממנו ד"ט כיוון שהשטח הקרוב אליו שייך לו – משייכים את כל החורבה אליו.

וכמו כן בחורבה האמצעית שרי לשניהם דאע"פ דלשניהם הווי שלא בנחת – מ"מ אין אדם אוסר על חברו ע"י אוויר

ובמקרה שג' החורבות הם כחצובה – דהיינו ששתי חורבות – כל אחת מהן סמוכה לבית אחר והחורבה השלישית שלידם סמוכה לב' הבתים – אזי החורבות שסמוכות רק לבית אחד מותרות לו דהוו לזה בנחת ולזה באוויר ואילו החורבה השלישית אסורה לתרוויהו כי לתרוויהו היא בנחת. ואף שיש בחורבה האמצעית שטח שלתרוויהו הוא לא בנחת [דרחוק ד"ט משני הבתים] מ"מ לא מחלקים באמצע החורבה וכיוון שלכל בית יש שייכות במקום הסמוך לו – חשיב שיש להם שייכות בכל החורבה.

וכתב רש"י דאף על גב דשתיים הסמוכות פרוצות לאמצעי האוסר - לא אחמור רבן במקום שאין לו תשמיש גמור שיהא אסור משום פרוץ.

הערה: גם תשובה זו כתבתי ע"פ רש"י. אבל להרמב"ם המובא בהערה שבסוף התשובה הקודמת – כל תשמיש דרך חלון חשוב כתשמיש ע"י אוויר ואינו אוסר **וצ"ע למה השלישית אסורה הרי תרוויהו משתמשים בה ע"י חלון וצ"ע**

להלכה – מרן [שעו ג] פסק כאן כהסבר הגמ' עפ"י רש"י [אע"ג שבתשובה הקודמת פסק כהרמב"ם וע"י הערה שבסוף התשובה שלהרמב"ם גם כחצובה צ"ל מותרת וצ"ע].

ש. מקום פטור הנמצא באמצע רה"ר - האם לשמואל צריך היכר בשביל לטלטל ממנו לרה"ר וכמו לגבי טלטול מחצר לבור שבין ב' חצרות ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שא"צ היכר דדווקא בטלטול מרה"י של אדם פרטי לרה"י משותפת ללא עירוב – שגם כשהיא אסורה זה רק מדרי' – אזי חכמים רצו לחזק דבריהם וגזרו שגם במקום שהטלטול מותר [וכגון שתרוויהו משתמשים ברשות המשותפת רק ע"י אוויר] יעשה היכר אבל בטלטול בין רה"ר לרשות אחרת ששייך בזה איסור דאוי' [כשזה מרה"ר לרה"י] אזי כשזה מרה"ר למקום פטור לא גזרו דאנשים נזהרים שלא יבואו לטלטל לרה"י¹⁷²⁷.

ש. ב' בתים מב' צידי רה"ר השייכים לאדם אחד – האם מותר לזרוק חפץ מבית לבית ומדוע?

ת. אם הבתים הם בגובה שווה – לכו"ע מותר ולא חיישי' שיפול החפץ לרה"ר ויבוא להרימו¹⁷²⁸.

ואם אינם בגובה שווה – נחלקו רב ושמואל לרב אסור דחיישי' שיפול החפץ לרה"ר ויבוא להביאו מרה"ר לרה"י ולשמואל שרי ולא חיישי' להא.

וכתב רש"י דלשמואל דאמר מותר - לא קשיא ידידה אדידיה, דאמר: אדם אוסר על חבירו דרך אויר דהא אמרינן: ברשויות דאורייתא שמואל מודי עכ"ל¹⁷²⁹.

להלכה – פסק מרן [שנג א] **כרב** וז"ל "שני בתים בשני צדי רשות הרבים והם של אדם אחד, או של שנים ועירבו, אם שניהם שוים מותר לזרוק מזה לזה; ואם אחד גבוה מחבירו, אסור לזרוק מזה לזה אלא א"כ הם כלי חרס וכיוצא בהם שאם יפלו ישברו. במה דברים אמורים, ברשות הרבים עוברת ביניהם, אבל אם הייתה כרמלית עוברת ביניהם מותר בכל גוונא."

¹⁷²⁷ ויוצא שלפעמים אדרבא במקום חשש דר' לא גזרי' דלא עבדי' גזירה לגזירה ולפעמים – אדרבא במקום איסור דר' חששו יותר והכל לפי העניין ועי' מאירי ב"מ נה: ד"ה בהרבה – שכתב שזה תלוי אם פרצת הגדר מצויה בדבר זה עי"ש. ויל"ע לדעות ששרי טלטול ממקום פטור לכרמלית ול"א מצא מין את מינו [עי' רמ"א שמה יט ועי' עוד ביאורו של שמו א ד"ה ברשויות שכתב שכשהמקום פטור הוא למעלה מ"י - לכו"ע שרי לטלטל אליו מכרמלית] – אמאי לא עבדי' בה היכר הא זה רשויות דר' וצ"ע.

¹⁷²⁸ והא דתנן בריש פרק הזורק [שבת צו:] ב' בתים מב' צידי רה"ר המושיט והזורק פטור – דמשמע פטור אבל אסור – י"ל דתני בברייתא [שם צו:] בהדיא דאם היו רשויות שלו – מותר עי"ש.

¹⁷²⁹ ויל"ע ברשויות דר' וכגון שזורק מבית לבית מעל כרמלית – אי לרש"י שמואל גוזר משום אווירא דבני רה"ר. וצ"ע ולהלכה אין בזה נפק"מ דהא הלכה כרב שלא אוסר מחמת אויר.

מהמשנה בדף פה: עד המשנה בדף פו. למעלה.

ש. מהו בית שער אכסדרה ומרפסת והאם הזר שם חייב להשתתף בעירוב והאם מניחים שם עירוב חצרות ושיתוף מבואות?

ת. בית שער היינו ביתן של השומר שלפני שער הבית או החצר אכסדרה היינו מרפסת ביתית מרפסת היינו מרפסת שדרכה נכנסים לכמה דירות.

ואומרת המשנה שמי שגר בהם א"צ לערב ופרש"י דלאו דירה הוא. עוד אומרת המשנה שהנותן שם עירוב חצרות אינו עירוב ופרש"י בגמ' דכיוון שעירוב משום דירה – בעי' שייתן עירוב חצרות במקום הראוי לדירה עכ"ד רש"י¹⁷³⁰.

מיהו אמר רב יהודה ב"ר שמואל בר שילת¹⁷³¹ בגמ' שאם הבית שער הוא בית שער דיחיד – ופרש"י דהיינו של חצר של יחיד – אע"פ שהזר שם אינו אוסר מ"מ יכול לתת בו עירוב.

ולגבי נתינת שיתוף מבואות – אמרי' בגמ' שיכול לתת בבית שער אכסדרה ומרפסת וכן בחצר שבמבוי¹⁷³² אבל לא במבוי עצמו ופרש"י דבעי' מקום משתמר ואוויר דמבוי לאו משתמר הוא.

הערה א: לפי רש"י שבית שער דיחיד האמור במשנה היינו בית שער של חצר שגר בה אדם יחיד – צ"ל דהיינו כשעירב בעל החצר עם בעל חצר אחרת הפתוחה לו דאלי"כ א"צ כלל עירוב.

הערה ב: לעיל עה: א"ר יוחנן שהזר בבית שער דיחיד – אוסר וחייב ליתן עירוב ועי' תוס' שם [ד"ה ור' יוחנן] שכתבו דלפרש"י – שאיירי כאן בבית שער דחצר – מודה ר' יוחנן לר' יהודה בריה דר' שמואל בר שילת שאמר בסוגיין שהזר בבית שער של חצר אינו אוסר – דהתם מה שאמר ר' יוחנן שאוסר איירי בבית שער של בית שעשוי לדירה וכאן איירי בבית שער של חצר שאינו עשוי לדירה עכ"ד תוס' וכ"כ הרשב"א לעיל עה: ד"ה אמר וכ"כ בספרו עבודת הקודש בית נתיבות שער ה סעיף קס וכ"כ הרא"ש לעיל [בפרק שישי סימן כב] בתירוץ השני אולם בתירוץ הראשון שם אומר הרא"ש שר' יוחנן פליג אר' יהודה

¹⁷³⁰ ויל"ע לשמואל לעיל מט. דאמר עירוב משום קנין ולא משום דירה [ולכן מהני שיקנו כולם חלק בבית אחד ע"י קנין סודר וא"צ ליתן דווקא פת עי"ש] – אמרי' לא יתנו בבית שער ועי' ט"ז [שסו ב] שכתב וז"ל דגם למ"ד משוי' קנין בעינן עכ"פ דירה דעיקר טעם העירוב לערב הדירות והרשויות אלא דמ"ד משום קנין ס"ל כשמפרש בהדיא משום קנין מהני אפי' בכלי עכ"ל עי"ש.

¹⁷³¹ בריטב"א וברשב"א לעיל עה: הגי' רב יהודה אמר רב ועי' קרבן נתנאל על הרא"ש פרק ו' ס"ק ע שמשמע מהרא"ש שגם הוא גורס כהרשב"א והריטב"א עי"ש.

¹⁷³² ועי' תוס' עב. סוף הדיבור הראשון שכתבו בשם ר"י שבעי' שישים השיתוף דווקא בחצר ולא בבית אבל עי' ביאוריה"ל שפ"א ד"ה וא"צ שכתב שדעת רש"י רשב"א וראב"ד אינה כן אלא שיכול לתיתו גם בבית וכן מוכח ברמב"ם וכן משמע ברא"ש וכן משמע מלשון השו"ע [שפ"א] שכתב שא"צ לתיתו בבית – משמע שרק אין צריך אבל יכול ליתנו שם.

בריה דר' שמואל בר שילת והיינו שר' שמואל בר שילת אומר גם על בית שער של בית - שאינו עומד לדירה ואינו אוסר [ודלא כרש"י שפי' שרב יהודה ב"ר שמואל בר שילת איירי בבית שער של חצר] ור' יוחנן אומר שבית שער של בית עומד לדירה ואוסר וכ"כ בפסקי הרי"ד שר' יהודה ברשב"ש איירי בבית שער של בית וז"ל בית שער דיחיד כגון אחד מבני החצר שיש לו בית גדול, ועשה לפניו בית שער להיות יוצא ונכנס דרך עליו לביתו, כיון שאין רבים נכנסין ויוצאין ראוי להניח בו עירוב, והדר שם אינו אוסר, שעיקר הדירה בבית הגדול היא, והיא טפל לו.

הערה ג: דעת הרמב"ם [עירובין א טז] שאין נותנין עירוב בבית שער של יחיד. ולכאוי זה דלא כר' יהודה ב"ר שמואל בר שילת וכן דלא כר' יוחנן דהא ר' יהודה ברשב"ש אמר בהדיא שנותנין עירוב בבית שער דיחיד אע"פ שהדר שם אינו אוסר ולפי זה ר' יוחנן שאמר שהדר שם אוסר - פשיטא שיאמר שנותנין שם עירוב ומחמת זה כתב המ"מ שיש לרמב"ם גירסא אחרת בדברי ר' יהודה ברשב"ש והיא שהיה שער דיחיד הדר שם אוסר ובכל זאת הנותן שם עירוב אינו עירוב [והיינו הפוך מהגירסא שלפנינו שבה ר' יהודה ברשב"ש מיקל ואומר שהדר שם אינו אוסר ונותנים שם עירוב] וכן משמע מדברי הרמב"ם עירובין ד ח שכותב מי שיש לו בחצר חבירו בית שער שרבים דורסין בו ... הרי זה אינו אוסר עכ"ל - ומשמע שבית שער דיחיד שאין רבים דורסים בו - אוסר ומ"מ פוסק הרמב"ם שאין נותנים בו עירוב דלגבי זה אינו בית דירה עכ"ד המ"מ ועי' ביאור הל"ל שסו ג שכל המפרשים גורסים דלא כהרמב"ם אלא שאמר ר' יהודה ברשב"ש ששרי לשים עירוב חצרות בבית שער דיחיד אם זה בית שער של בית.

להלכה - פסק מרן שסו ג בסתמא שאין מניחין עירוב אלא בבית הראוי לדירה ולא בבית שער ובביאור הל"ל כתב שסתם **כדעת הרמב"ם** [שהבאתי בהערה ג' שבסוף התשובה] דאפילו בבית שער דיחיד אין מניחין עכ"ד וכן מוכח בב"י שאחר שהביא את דברי ר' יהודה ברשב"ש שבבית שער דיחיד עירובו עירוב כתב "אבל הרמב"ם כתב דאפילו בבית שער דיחיד אין נותנין עירוב" ומשמע שכך פוסק מרן. ועי' בבאור הלכה שהביא **שהרבה ראשונים** חולקים על הרמב"ם ומתירין לשים עירוב בבית שער דיחיד [ואפי' בבית שער דחצר של יחיד] - והם רש"י ותוס' והרשב"א והרא"ש בתירוץ שני [עי' בהערה ב' - ג' שבסוף התשובה שהבאתי את דבריהם] שגורסים כג"י שלפנינו בדעת ר' יהודה ברשב"ש וסוברים שלית מאן דפליג עליו ששרי לשים עירוב בבית שער דיחיד [ויש להעיר שגם בתירוצו הראשון של הרא"ש שאומר שר' יוחנן פליג אר' יהודה ברשב"ש והלכה כר' יוחנן - מ"מ היינו לגבי זה שבית שער דיחיד חשיב ראוי לדירה ואוסר על בני חצר אם לא עירב אבל וודאי שמודה ר' יוחנן לר' יהודה ברשב"ש ששמים בו עירוב דהא לר' יוחנן הוא בית דירה ממש שאף אוסר על בני חצר אם לא עירב] והוסיף הביאור הל"ל ואמר שהגר"א למד כן גם בדעת המחבר ששרי לשים עירוב בבית שער דיחיד עכ"ד והיינו שהגר"א מסביר דברי השו"ע דלא כמ"ש בב"י שבב"י פוסק כהרמב"ם שבית שער דיחיד אינו ראוי לדירה ובביאור הגר"א כותב שהסבר דברי השולחן ערוך הם כדעת הרא"ש בתירוץ הראשון שבית

שער דיחיד הוא ראוי לדירה ולאו שמיה בית שער [אלא דירה] וכוונת הגר"א לחלוק על הר"י קארו ולא לבארו שהרי הר"י קארו פסק בב"י כהרמב"ם ומצינו בכמה מקומות שהגר"א מבאר את דברי השו"ע דלא כהב"י וא"כ חולק על הר"י קארו ולא מבארו.

ש. מהן "בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות" והאם אפשר לשים שם עירוב חצרות והאם הדר שם אוסר על בני חצר אם לא השתתף בערו"ח?

ת. המקומות הנ"ל הם מחסנים המיועדים לתבן, לבקר [= רפת], לאחסנת עצים ולאחסנת פירות וחשיבי מקום הראוי לדירה ¹⁷³³ ועל כן הדר שם אוסר על בני חצר עד שיערב וכמו כן אפשר לשים שם עירוב חצרות.

ובמשנה אמר רבי יהודה שאם יש שם תפיסת יד של בעל הבית [ופרש"י שיש לבעל הבית מקום בדירתו של זה שנותן שם כליו להצניע] - אינו אוסר [ופרש"י דכל רשותא דחצר דידיה הוא, כאילו דר עמו בבית]. ואמרי' בגמ' שבעי' שתפיסת היד יהא דבר שאינו ניטל בשבת ופרש"י שדבר הניטל בשבת - אי בעי - שקיל ושדי ליה לבראי עכ"ל.

הערה א: כתב הריטב"א שבזמננו היה מניח כליו בדרך קבע כל השנה דהווי כאילו לא נתרוקנה רשותו משם ולפיכך הדר עמו בחצר אינו אוסר. ומוסיף הריטב"א "ואסיקנא דאפילו לא הניח שם אלא יתד של מחרישה או כיוצא בו מדבר שאינו ניטל בשבת שוב אין הדר שם אוסר עליהם" עכ"ל ומשמע מהריטב"א שבשביל שיחשב תפיסת יד בעי' גם שיהא מניח באופן קבוע וגם שיהא דבר האסור בטלטול אמנם הרמב"ם [ד יד] והטור [שע] לא הזכירו שצריך שישם הכלים באופן קבוע ופשטות לשונם משמע שסגי שיניח שם דבר דאינו ניטל בשבת ¹⁷³⁴ וכ"ש שלשיטת הב"ח והקרוב נתנאל בדעת רש"י [יובאו בהערה הבאה] הווי תפיסת יד במוקצה אפי' אין רשות למשכיר כלל להניחם ורק באינו מוקצה ואין רשות למשכיר להניחם שם לא הוי תפיסת יד עי"ש ועי' במה שכתבתי להלכה.

הערה ב: נחלקו הפוסקים מה הדין כשבעה"ב מניח כלים שאינם מוקצה אך אסור לשוכר להוציאם ללא רשות בעה"ב - דמהרמב"ם והטור שהבאתי בהערה הקודמת מוכח שכל

¹⁷³³ ועי' פתחי תשובה יו"ד רפו ס"ק ב שכתב בשם ספר יד הקטנה דמה שאין נוהגים עכשיו בשום מקום לעשות מזוזה ברפת [דלא כפסק השו"ע שרפת חייבת במזוזה] צ"ל דדווקא בימיהם דהייתה נקיה קצת ולא נפיש זוהמיהו אבל עכשיו אנו רואים בחוש דנפיש זוהמיהו עכ"ל ויל"ע אי ה"ה לגבי עירוב שבזמננו אינו נחשב ראוי לדירה.

¹⁷³⁴ וז"ל הרמב"ם בעל החצר שהשכיר מבתי חצרו לאחרים והניח לו כלים או מיני סחורה בכל בית ובית מהן אינן אוסרין עליו הואיל ויש לו תפיסת יד בכל בית מהן נעשו הכל כאורחין אצלו, במה דברים אמורים בשהניח שם דבר שאסור לטלטלו בשבת כגון טבל ועששיות, אבל אם נשאר לו בכל בית מהן כלים שמותר לטלטלן הואיל ואפשר שיוציאם היום ולא ישאר לו שם תפיסת יד הרי אלו אוסרין עליו עד שיערבו. וז"ל הטור בע"ה שיש לו הרבה בתים בחצר והשאלין או השכירן לאחרים ויש לו בכל א' מהן כלים אם אינן ניטלין בשבת מחמת איסור או מחמת כובדן אין הדרין בהם אוסרין עליו שחשובין כולם כאילו דרין עמו ואם ניטלים בשבת אוסרין כיון שיכול להוציא משם:

שאינו מוקצה - לא הווי תפיסת יד אבל בשיטת רש"י כתבו הב"ח והקרנן נתנאל דמשמע שאף בדבר שאינו מוקצה - אם לא יכול השוכר להוציאו ללא רשות מבעה"ב הווי תפיסת יד דכתב רש"י גבי כלים הניטלים שלא הווי תפיסת יד ואוסר דאי בעי שקיל ושדי ליה לבראי עכ"ל ומשמע שמש"כ "דאי בעי" וכו' - זה המשך למש"כ "ואוסר" דהיינו שהולך על השוכר שאי בעי זרק וא"כ גם בדבר שאינו מוקצה השוכר אוסר רק אם יכול מדיני ממונות להוציא את כלי בעה"ב [וממילא מוכח שלדעת הב"ח והק"נ בדעת רש"י - במוקצה הווי תפיסת יד אפי' אם השוכר יכול להוציאם ללא הסכמת בעה"ב דאל"כ מה העדיפות של מוקצה שהוזכרה בגמ'] עיי"ש **אמנם בשעה"צ** [שע ח] כתב דמלשון האו"ז שהביא את שיטת רש"י ורמב"ם יחד משמע שגם לרש"י אם אינו מוקצה אינו תפיסת יד אפי' אם אין רשות לשוכר להוציאם ללא הסכמת בעה"ב ולפי זה מש"כ רש"י "דאי בעי שדי ליה" אזיל על המשכיר ולא על השוכר עכ"ל **השעה"צ**.

הערה ג: כתב **רבינו יהונתן** דהשוכר שיש בביתו תפיסת יד של בעה"ב דינו כהאחין שהיו אוכלין על שולחן אביהם דאמרי' במשנה לעיל עב: שרק כשאין עוד דיורין בחצר - או שיש דיורין אבל העירוב נמצא אצל אביהן או אצל האחין - אינם צריכים לערב אבל אם יש עוד דיורין והעירוב נמצא אצל שאר הדיורין צריכים לערב וה"ה בשוכר בכה"ג שיש עוד דיורין והעירוב אצלם צריך השוכר להשתתף בעירוב עכ"ל רבינו יהונתן.

להלכה – פסק **מרן** [שע ב] **כרבי יהודה** וכתב **בב"י** דמדמפרשי אמוראי מילתיה דרבי יהודה אלמא הלכתא כוותיה וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מהלכות עירובין (הי"ד) וטעמא [פי' טעם האמוראים שפסקו כר' יהודה] משום דקים להו דלפרושי מילתא דתנא קמא אתא ואפילו אי אתא לאיפלוגי הא קיימא לן (מו:): כדברי המיקל בעירוב. עכ"ל הב"י.

ובמחלוקת הפוסקים אי הניח דבר שאינו מוקצה אבל אין רשות לשוכר להוציאו ללא הסכמת בעה"ב - אי חשיב תפיסת יד [שהבאתי בהערה ב] - פסק מרן כדברי הרמב"ם והטור שבעי' שיהא החפץ מוקצה.

וברמ"א [שם] כתב את דברי רבינו יהונתן שהבאתי בהערה ג'.

ולגבי מחלוקת הפוסקים אי תפיסת יד צריכה שתהא בדרך קבע או שסגי אפי' בדרך ארעי [שהבאתי בהערה א] - פסק **המשנ"ב** [ס"ק יא] כדברי הריטב"א שבעי' שתהא לו זכות קבועה להניח שם חפצים וכתב בשעה"צ שכן פסק **החיי אדם עכ"ל** וכתב **בנשמת אדם** [עג ב] שאע"ג שמלשון הרמב"ם והטור והשו"ע משמע שאף בהניח בדרך ארעי מהני - מ"מ המרדכי ומהרי"ק כתבו בהדיא כהריטב"א וכ"כ התניו"ט וכיון שאין לנו בהדיא בפוסקים מי שיחלוק על המרדכי ומהרי"ק והתניו"ט - יותר מסתבר לומר שגם לשונם [של הרמב"ם וטוש"ע] הכי משמע:

ש. בני חבורה שהיו מסובין וקידש עליהן היום – האם צריכים לערב ומדוע?

ת. בגמ' אמר שמואל שאם היו מסובין בבית [והיינו כשכל בני החצר היו מסובין שם] – א"צ לערב עירו"ח ואם היו מסובין בחצר [היינו שכל בני מבוי היו מסובין שם] – א"צ לעשות שיתו"מ¹⁷³⁵.

הערה: נראה פשוט דה"ה אם אוכלין מסעודת בעה"ב אחר ביה"ש דסגי בזה שבביה"ש האוכל מוכן לאכילה ע"י כולם דהווי כזיכה להם ועי' **רשב"א** [עבוה"ק נתיבות ד' קנה] שכתב "פת שעל השולחן אם היו מסובין בבית סומכין עליו משום עירוב ומשום שיתוף, שכל שזימן ויכולין לאכול מה שעל השולחן הרי זיכה להן את הכל וזכות יש להן בו במה שעל השולחן" עכ"ל ונראה דלאו דווקא על השולחן ממש אלא כל שנמצא בבית המארח ומתכוון שכולם יאכלו הווי ליה כנמצא על השולחן כנלענ"ד וצ"ע.

להלכה – מרן [שסו יא] מביא דין זה וכותב שהפת שעל השולחן סומכין עליו משום עירוב" ועי' **משנ"ב** ס"ק עב שכתב וע"כ אם הוא [-הפת] קיים עד לאחר בין השמשות סומכין עליו משום עירוב עכ"ל מיהו נראה שזה לא לעיכובא דהא שנינו בגמ' שבת לד. שאם נאכל הפת בביה"ש עירובו קיים. **ועי' עוד** במשנ"ב ס"ק עג שמסתפק אי בעי' שהפת יהא שלם דהא קי"ל [שו"ע שסו ז ומקורו מהרא"ש בשם מהר"ם] שכשאחד מזכה לכולם לא בעי' ככר שלם וכאן הרי אוכלין משל אחד שזימן אותם לאכול משלו וחשיב שמזכה לכולם אך מצד שני כתב המשנ"ב שיש לחלק ביניהם ונשאר בצ"ע.

מהמשנה דף פו. למעלה עד המשנה דף פו. למטה.

ש. בן חצר - יהודי או גוי - שהלך בע"ש מביתו לשבות בעיר אחרת – האם אוסר על שאר בני חצר? ומה הדין כששבות בעירו בחצר אחרת? ומדוע?

ת. במשנה מובאות ד' דעות של תנאים:

דעת ר"מ - שבכל גווי [דהיינו בין ביהודי ובין בגוי וכן בין אם הלך לעיר אחרת ובין אם הלך לחצר אחרת באותה עיר] אוסר ופרש"י דס"ל שדירה דלית לה בעלים שמה דירה וחשיב כאילו גר בחצר זו בשבת¹⁷³⁶

¹⁷³⁵ **ועי' תוס'** מט: דגם לשמואל שאמר שעירוב משום קנין ולא משום דירה – מ"מ כיון שיש קירוב דעת ביניהן עשאוה חכמים כאילו הקנו זה לזה **ועי' בהערה הקודמת** שנחלקו תוס' עם רוב הראשונים האם כשמסובין כל בני מבוי בבית שבאחת החצרות – אי בעי' לעשות שיתו"מ בחצר או ששיתו"מ אפשר לעשות גם בבית.

¹⁷³⁶ **ועי' בחידושי רעק"א** שמקשה על פרש"י דהא בר"פ הדר [סב:] מסקי' דר"מ ס"ל דדירה בלא בעלים לאו שמה דירה אלא דגזר רבנן בליתיה אטו דאית' ועו"ג כיון דגם באיתיה אינו אוסר רק מטעם גזרה שמא ילמד ממעשיו לא גזרי' ליתיה אטו איתיה והא דקתני הכא אחד עו"ג היינו דאתי ביומיה ע"ש.

דעת ר' יהודה - בין ביהודי ובין בגוי אם הלך בע"ש לעיר אחרת אינו אוסר ומשמע שאם הלך לחצר אחרת באותה עיר - אוסר ופרש"י דס"ל שדירה שלית בה בעלים לא שמה דירה עכ"ל רש"י [ומ"מ בהלך לאותה העיר י"ל דחייש ר' יהודה שיחזור באותה שבת].

דעת ר' יוסי - שבהלך לעיר אחרת ביהודי אינו אוסר ובגוי אוסר ופרש"י דס"ל שדירה ללא בעלים לאו שמה דירה אולם בגוי גזרי' שמא יחזור בשבת ויאסור [פי' ולא יראו בני החצר שחזר וימשיכו לטלטל בחצר אף שאוסר עליהם] ובהלך לאותה עיר משמע שאוסר גם ביהודי - דחיישי' שמא יחזור.

דעת רבי שמעון שאף באותה עיר - וכ"ש שהלך לעיר אחרת - כשהלך לבתו לשבת אינו אוסר ולא חיישי' שיחזור שכבר הסיע [= השכיח] מליבו והיינו שס"ל שדירה ללא בעלים לאו שמה דירה וגם ס"ל שאפי' באותה עיר לא חיישי' שיחזור. [ועי' מה שכתבתי בהערה שבסוף התשובה] ובגמ' אומרת שדווקא לבתו אינו אוסר אבל לבנו אוסר [באותה העיר] דחיישי' שישתכסך עם כלתו וישוב לביתו בשבת.

הערה א: עי' רמב"ם עירובין ד יג ומ"מ שם שר"ש איירי דווקא בישראל ששם אמרי' שהסיע מליבו ולא בגוי וכ"כ תוס' לעיל סה: [ד"ה איקלעו] שר"ש בא להקל ולהתיר בישראל טפי מרבי יהודה עכ"ד וכ"כ רבינו יהונתן וגם נתן טעם לחילוק בין ישראל לגוי - דישראל כיון שחשב וסלק עצמו משם שוב לא ימלך מזה ולא יחזור בו [צפניה ג] דשארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב וגוי אבל עכו"ם אוסר שיחזור בו דכתיב [תהלים קמד] אשר פיהם דבר שווא עכ"ד רבינו יהונתן¹⁷³⁷ אבל ריא"ז [מובא בש"ג כתב דדברי ר"ש הם בין שהיה נכרי בין ישראל שכבר הסיח דעתו מאותה דירה באותו שבת עכ"ד וכ"כ בגאון יעקב דבאותה עיר - מה לי נכרי ומה לי ישראל].

הערה ב: הרמב"ם והתוס' [המובאים בהערה הקודמת] שאמרו דבגוי שהלך לחצר אחרת באותה העיר - גם לר"ש חיישינן שהגוי יחזור, נחלקו ביניהם מה הדין כשהלך הגוי לעיר אחרת דבזה נחלקו במשנה ר' יוסי ור' יהודה - דעת הרמב"ם שבזה פסקינן כר' יוסי

וצ"ע. עכ"ל הגרעק"א ועי' פרש"י שם שפי' דאתי ביומיה - שהלך למקום קרוב, ויבא בו ביום, ו [חיישינן ד]אי שרית להו קודם שיבא - מטלטלי נמי אחר שיבא, עכ"ל רש"י. ועי' מ"מ [עירובין ד יג] דגם ר' יוסי שאסר בגוי איירי רק בכה"ג שהלך למקום קרוב דאם היה מחמיר בנכרי יותר מר"מ הו"ל לפירושי עכ"ד ובדעת ר' יהודה שמתיר אף בגוי - עי' ט"ז [שעא א והובא במשנ"ב ס"ק ה] שכתב דאה"נ דאם העכו"ם רגיל לחזור לביתו באותו יום דאסור וכאן מייירי דהלך לדעת לשבות שם כל היום עכ"ל וצ"ל שלר' מאיר גם בכה"ג הגוי אוסר חיישי' שאתי ביומיה.

¹⁷³⁷ ועל טעמו של רבינו יהונתן תמה הגאון"י הא הכא בדלא אמר ולא מידי, אלא סתמא הסייעו מלבו קאמר דאי בדאמר דעתו לשבות אצל בתו, אפי' בנו נמי כדאמר הרשב"א¹⁷³⁷ עכ"ד. ועי' בית מאיר שכתב טעם אחר לחלק בין יהודי לגוי באותה העיר דישראל - במקום ששובת בכניסת שבת שהוא לו יום מנוחה מסתמא דעתו אז שלא לעקור ומה שבא רוח אחרת היה לו. משא"כ גוי כשבא כבר ביה"ש היה דעתו לבוא עכ"ד ואולי אפשר עוד טעם דבגוי שכיח יותר שישתכסך ויחזור בשבת גם בהולך לבית בתו ואין הבדל בין בתו לחתנו משא"כ היהודי פחות מצוי שישתכסך עם חתנו מאשר עם כלתו.

שחיישי שיחזור ודעת תוס' שבזה פסקי כר' יהודה שלא חיישי שיחזור. וכן פסקו הרא"ש [סימן ו] וכן פסק בשו"ת הרשב"א המיוחסות להרמב"ן סימן ריד¹⁷³⁸ והרשב"א בעבוה"ק כתוס'.

הערה ג: לגבי מה הדין אם זה שיצא - חזר בשבת לביתו: לגבי נכרי שחזר באמצע שבת - הגמ' לעיל [סה:]: אומרת שאם חזר הנכרי באמצע שבת - אוסר וצריכים לשכור ממנו וכתבו תוס' שם [ד"ה דאתא] שגם לדעת רבי יהודה [שלדעת תוס' הלכה כמותו] שבזמן שהגוי בעיר אחרת אינו אוסר - מ"מ אם הגיע הגוי באמצע שבת - אוסר וצריך לשכור ממנו

ולגבי ישראל שהלך לשבות בחצר אחרת באותה עיר וחזר בשבת - כתב הרא"ש בסוגיין [ח ו] ד"א שאוסר ומביאין ראיה מנכרי דכי ליתיה לא אסר וכי איתיה אסר. ועוד ממבטל רשות שאם חזר והוציא אוסר. ולי נראה כיון דרבי שמעון לא שרי אלא משום דמסיע מלבו ובוודאי לא יחזור ה"ל שבת שהותר ושוב לא תיאסר. ולא דמי לנכרי שהיה עתיד לבא בשבת.

הערה ד: נחלקו אחרונים מה הדין בבן חצר שלא עירב ואסר על כולם - שהלך מהחצר באמצע שבת ע"מ שלא לחזור עד סוף שבתאי אוסר ומחלוקתם היא רק לשיטת הראשונים [תוס' לעיל ע. ד"ה יורש וכן הרא"ש ו טז] שסוברים שמי שלא עירב ומת באמצע שבת - אינו אוסר אא"כ בא היורש לגור שם בשבת וכמותם פסק בשו"ע [שעא ד]. ונחלקו האחרונים אם ה"ה כשבן החצר הלך מהחצר ע"מ שלא לחזור עד מוצ"ש - הווי כמת. דעת המ"א [שעא א] והא"ר [שעא א] שהוי כמת ואילו דעת הבית מאיר [שעא א] והגאון [ע: ד"ה אחד] שלא דמי למת וטעם החילוק - כתב הב"מ דכיון שהוא חי וכל שעה עומד לחזור לא שייך כלל טעמו דר' יוסי שכבר הסיע מלבו דזה ל"ש אלא בהולך לשבות בכניסת שבת: והגאון כתב לא נעקרה דירתו מכאן במה שהלך במקצת היום הנשאר לשבות אצל בתו, כיון שקנה בו שביטה לאחר שקדש היום: ועי' מה שכתבתי להלכה.

להלכה פסקה הגמ' כר"ש שאפי' באותה עיר אם נסע לבתו אינו אוסר וכ"פ מרן [שעא א] ומרן לא מחלק בין אם הלך לבנו או לבתו וכתב בסתמא שאם הסיח מלבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת, הרי זה אינו אוסר עליהם. ועי' ביאורו"ל שמסביר שהשו"ע איירי כשפירש בהדיא שמסיח דעתו או שלא מסיח דעתו ובה אין חילוק בין אם נוסע לבנו או לבתו אבל כשלא פירש - מחלקים בין אם נוסע לבנו או אם נוסע לבתו ועי' הערה¹⁷³⁹.

¹⁷³⁸ ועי' ב"י בהקדמתו שתשובות אלו הם מהרשב"א [וכתב עוד שבב"י מזכירם בשם תשובות הרמב"ן כי כן נתפשטו בדפוס עיי"ש] וכ"כ בים של שלמה [גיטין ד מג] וז"ל מצאתי בתשובת הרמב"ן והיא לרשב"א עכ"ל ותשובה זו נמצאת במיוחסות לרמב"ן סימן רנ"ו. ויל"ע דבתשובה אחרת של הרשב"א [ג רע] פסק אבל עכ"ל שהיה לו מקום פתא במבוי אף על פי שאינו שם אוסר משום דאפשר דאתי ביומיה עכ"ל וצ"ע ועי' בעבודת הקודש [נתיבות ד טו] שפסק בסתמא שאינו אוסר ואח"כ כתב ויש מי שאוסר.

¹⁷³⁹ והוסיף וכתב הביאורו"ל שבספר תוספת שבת כתב שלהרמב"ם אין שום חילוק בין בתו לבן אחרים

ולגבי מחלוקת הרמב"ם ותוס' עם פסקי ריא"ז אי התירו של ר"ש בהלך לשבות בחצר אחרת באותה העיר הוא רק בישראל או גם בגוי [עיי' הערה א' שבסוף התשובה]_ וכן במחלוקת הרמב"ם עם תוס' ורא"ש ורשב"א לגבי גוי שהלך לעיר אחרת [עיי' הערה ב' שבסוף התשובה] מביא מרן [שם] בתחילה את דעת הרמב"ם דאפי' בעיר אחרת אוסר ובי"א מביא את דעת פסקי ריא"ז שאפי' הלך הגוי לחצר אחרת באותה עיר אינו אוסר וכתב על דעת ריא"ז "וכן נראה עיקר" ובביאור הביא את דעת הב"ח שפסק כתוס' ורא"ש ורשב"א שבנכרי רק בהלך לעיר אחרת יש להקל אבל בהלך לחצר אחרת באותה עיר אין להקל והביא את דברי הבית מאיר שמש"כ בשו"ע להתיר בחצר אחרת הוא ט"ס¹⁷⁴⁰.

ולגבי מה הדין בישראל שהלך לחצר אחרת באותה עיר וחזר הישראל באמצע שבת [שדן בזה הרא"ש והבאתי אותו בהערה ג' שבסוף התשובה] פסק מרן [שעא ב.] כהרא"ש ששבת הואיל והותרה - הותרה ועיי' בביאור שכתב שבבאור הגר"א משמע דדעתו לפסוק כדעת המחמירים עיי' ועיי' יש להחמיר אם לא בשעת הדחק

ולגבי מחלוקת המ"א והא"ר עם הגאון"י והבית מאיר במי שלא עירב והלך בשבת עיי' שלא לחזור עד מוצ"ש [שהבאתי בהערה ד'] פסק הביאור [ל' שעא א ד"ה שהניח] דאין להקל כשהלך בשבת אם לא בשעת הדחק אפשר דיש לסמוך על דעת המ"א כשהסיח דעתו בהדיא עכ"ל ועיי' בביאור"ל שעא ד ד"ה כל - שכתב דגם גבי מי שלא עירב ומת בשבת צ"ע אי יש לסמוך למעשה על מה שפסק השו"ע להקל דיש כמה ראשונים שמחמירים גם במת עיי"ש.

מהמשנה בדף פז: למטה עד המשנה בדף פז.

ש. בור שבין ב' חצרות שיש בו מחיצה י' טפחים שחוצה את הבור לשניים והחצרות לא עירבו יחד – האם ומתי מותר לכל חצר למלאת מן הבור ומדוע?

ת. במשנה כתוב שהמחיצה מועילה להתיר לכל חצר למלאת מהבור בחלק שבין המחיצה לאותה חצר.

אבל הביאור"ל עצמו חולק וכותב שמסתבר שהרמב"ם לא חולק על כל הראשונים שהעתיקו מימרא דגמ' דיש חילוק בין בנו לבין בתו עכ"ל הביאור"ל ויל"ע בדברי הביאור"ל הנ"ל דעיי' במגיד משנה דכתב בדעת הרמב"ם ג"כ כדברי התוספת שבת וז"ל המ"מ "ולא חלק בין בנו לבתו לפי שלא אמרו אלא לדבר בהוה המצוי שדרך בני אדם לשבות אצל בתן מאצל בן ולעולם אם הסיח לבו אפילו הלך לשבות אצל נכרי אינו אוסר ובשלא הסיח לבו אפילו אצל בתו הרי זה אוסר," עכ"ל והביאו הב"י [ועיי' בספר מעשה רוקח שצ"ל דסבור רבינו [הרמב"ם] דהך בתו דקתני מתניתין לאו לעניין דינא קאמר אלא לדוגמא בעלמא להשמיענו דרכו של עולם דדרך האדם להתנהג כך ועיי' זה באו דברי רב בגמ' עכ"ל והיינו דברי הגמ' הם שבד"כ אדם הולך לבתו ולא לבנו] וא"כ גם בשו"ע - שפסק כהרמב"ם והביא בב"י את דברי המ"מ הנ"ל - י"ל שלא מחלק בין הלך לבנו או הלך לבתו וצ"ע.

¹⁷⁴⁰ ובביאור"ל כתב שהט"ס הוא ברא"ש וזה טעות סופר בביאור"ל וצ"ל שהט"ס הוא בשו"ע כדמוכח מהבית מאיר.

ונחלקו תנאים במשנה האם וכיצד צריכה המחיצה להיכנס לתוך הבור :

לדעת רבי יהודה - אין המחיצה צריכה כלל להיכנס לבור וסגי שתעבור מעל לבור ואומרת הגמ' [פו:] שס"ל לרבי יהודה שמחיצה תלויה מתרת גם ביבשה עכ"פ בדינים דרבנן¹⁷⁴¹

לדעת ת"ק - המחיצה צריכה להיכנס בין כתלי הבור [ימתוך אוגנו¹⁷⁴²] אולם א"צ שתגיע עד סמוך למים אלא סגי שתהא י"ט בתוך אוגני הבור אפי' אם זה רחוק מהמים

לדעת רשב"ג - נחלקו בדבר ב"ש וב"ה ב"ש אומרים שהמחיצה למטה וב"ה אומרים שהמחיצה למעלה.

ונחלקו ר' הונא ורבי יהודה בהסבר מחלוקת ב"ש וב"ה אליבא דרשב"ג: לדעת ר' הונא סובר רשב"ג שלדעת ב"ש המחיצה צריכה להיות סמוך למים בדווקא ולזה קורא ר' הונא "למטה ממש"¹⁷⁴³ ולדעת ב"ה המחיצה צריכה להיות בין כתלי הבור אבל אינה צריכה להיות סמוך למים ולזה קורא ר' הונא "למעלה ממש" וא"כ לדעת ר' הונא לרשב"ג דעת ב"ה היא כדעת ת"ק דמתניתין¹⁷⁴⁴. ולדעת רב יהודה - סובר רשב"ג שלב"ש צריכה להיות למטה מן המים [ופרש"י (ד"ה למטה) דהיינו בקרקעית הבור] ושתבלוט המחיצה טפח מעל למים ולב"ה סגי שתהא המחיצה למעלה מן המים דהיינו למעלה מקרקעית הבור ואפי' יכולה להיות רובה מעל לפני מים אבל בעי' שטפח לפחות יהא שקוע במים ואומרת הגמ' שיעקב קריחנאה הביא ברייתא שסוברת כרב יהודה בדעת רשב"ג בדעת ב"ה שצריך לשקע ראשי קנים במים טפח.

ולגבי אי לרב יהודה גם ת"ק מצריך שתהא שקועה במים או שלרב יהודה רק רשב"ג בדעת ב"ה מצריך שתהא שקועה במים - עיי' הערה¹⁷⁴⁵

¹⁷⁴¹ ולמרות שרבי יהודה דיבר במחיצה שע"ג בור מים – מ"מ המחיצה לא נעשית בשביל המים [רש"י סוכה טז: ד"ה מן הכותל וכ"כ תוס' בסוגיא פו: ד"ה עד כאן עיי"ש].
¹⁷⁴² עיי' בערוך ערך אוגן שכתב וז"ל פי' כמו אזנים יש לכלי אלא שהאוזן יוצא מגוף הכלי, והאוגן הוא דבר שאין מן הכלי אלא מסובב עליו ויצא עכ"ל והיינו שזה שפת הכלי וה"ה שזה שפת הבור.
¹⁷⁴³ ומסביר הריטב"א [פו: ד"ה ויש] שכוונתו במילה "ממש" - שלא נאמר ש"למעלה" היינו על האוגן [=אוגנו] מלמעלה דכיון שנעשית לשם כן עדיפא מן הכותל שבחצר וא"כ למטה היינו למטה מהאוגן, ולהכי קאמר למטה למטה ממש מחללו של בור סמוך למים, עכ"ל ועיי"ש שר' הונא אמר את דבריו לפני שרב יהודה אמר את דבריו ולא בא ר"ה במילה "ממש" לאפוקי מפירושו של רב יהודה דהרי אדרבה לרב יהודה ניחא טפי לשון "למטה ממש" שהרי זה למטה הרבה אלא בא לאפוקי שלא נאמר דלמטה היינו שסגי שיהא מלמטה לאגנו אלא למטה היינו שיהא סמוך למים עכ"ל הריטב"א.

¹⁷⁴⁴ וכתב הריטב"א [פו: ד"ה ר' הונא] דלר' הונא - רשב"ג לא חולק על ת"ק איירי לשיטת ב"ה ורשב"ג הביא גם את שיטת ב"ש ויל"ע וכי את דעת ב"ש אתא רשב"ג לאשמועין ועיי' גמ' ב"ק צ. שמקשה "איכפל כל הני תנאי לאשמועין כב"ש" וכן בגמ' שבת קלה. עיי"ש וכן הקשו בתוס' לעיל יג. ד"ה על זה עיי"ש וא"כ ה"ה הכא יש להקשות וצ"ע ושו"ר כן הק' מהרש"א פו: על תוד"ה הא עיי"ש.

¹⁷⁴⁵ כתבו תוס' [פו: ד"ה הא] דכי היכי דבעי רב יהודה שיקוע לרשב"ג ה"ה לת"ק עכ"ל אמנם **ברשב"א** [פו: ד"ה ה"ג] כתב בשם **הראב"ד** וז"ל דרב יהודה לא אמר צריך לשקע אלא לרשב"ג אבל לת"ק דאמר

והגמ' דחתה את הסבר רב יהודה בדעת ב"ה לרשב"ג שבעי שתשקע המחיצה במים דהרי בקורה רחבה ד"ט הנמצאת מעל לבור אמר רבה בר אבון¹⁷⁴⁶ שסגי בה כדי להתיר לכל צד לדלות מהבור¹⁷⁴⁷ [ועי' בזה באריכות בתשובה הבאה] ומסיקה הגמ' כר' הונא שלב"ה אליבא דרשב"ג סגי שתהא המחיצה בין אוגני הבור ואע"ג שמחיצה תלויה אינה מתרת ביבשה – מ"מ במים הקילו¹⁷⁴⁸

הערה א: כתבתי התשובה **כפרש"י** שהגמ' דוחה את דעת רב יהודה שמצריך שתחתית המחיצה תהא בתוך המים מדראינו שרבה בר אבון ס"ל גבי קורה שא"צ שתהא משוקעת במים וכ"כ **הראב"ד** ו**הר"ז** מובאים ברא"ש סי' ז אולם **בתוס'** [פו: ד"ה אלא] **וברא"ש** [סימן ז'] הקשו דהא רב¹⁷⁴⁹ ור' חייא וברייטא דיעקב קרחנאה סברי כרב יהודה ועל כן מסבירים שכוונת הגמ' בתירוץ "קל הוא שהקילו חכמים במים" קל הוא שהקילו חכמים במים **בקורה** דמותר בלא שיקוע משום דפי תקרה יורד וסותם חשיב טפי¹⁷⁵⁰ אבל **במחיצה תלויה** קיימא לן כרב יהודה דבעי שיקוע וכ"פ הר"ח הר"ף והרמב"ם [ג כא] כרב יהודה.

ובטעם שפוסקים הראשונים הנ"ל כרשב"ג [וכת"ק¹⁷⁵¹] שבעי שהמחיצה תהא בתוך הבור - ואף שתשקע טפח במים - ולא כרבי יהודה שאמר ששרי מחיצה תלויה בשבת – כתבו הרוקח [עירובין קס] והב"י [שעו א] דאמרינן בסוף פרק חלון (פא:) הלכה כרבי יהודה

בין מלמטה בין מתוך אוגנו ודאי אין צריך לשקע כלל **עכ"ל** והוסיף עוד דלפי זה אצ"ל שליתא לדרב יהודה כדפרש"י שהרי רב יהודה נחלק על ר"ה רר בדעת ת"ק וא"כ גם רב יהודה מסכים שלת"ק - קורה ד"ט מהני ור' נחמן אמר רבה בר אבון ס"ל כת"ק **וכ"כ הריטב"א** [פו: ד"ה ורב יהודה] שלרב יהודה ת"ק פליג ארשב"ג. **ומיהו מכל הפוסקים שפסקו כרב יהודה משמע שסוברים כתוס' שלרב יהודה גם לת"ק בעי שיקוע דאלי"כ היו הפוסקים צריכים לציין שקי"ל כרשב"ג נגד ת"ק ויל"ע לדעות שרב יהודה איירי גם בדעת ת"ק - מהו לשון ת"ק "מתוך אוגנו" דהא לא סגי שתהא המחיצה מתוך אוגנו אלא גם בעי שתהא משוקעת במים וצ"ע ושו"ר שעמד בשה מהרש"א פו: על תוד"ה הא עי"ש.**

¹⁷⁴⁶ שהוא קשיש מר' יהודה [ולכן מקשינן מינה לרב יהודה] – ריטב"א
¹⁷⁴⁷ ובשלמא לר' הונא סגי בהיכר ובקורה איכא היכר אף אם לא נכנסת לתוך אוגנו אלא לרב יהודה הא בעי שתהא מחיצה בתוך המים ובקורה ליכא מחיצה בתוך המים.

¹⁷⁴⁸ וכדאמר' בגמ' שבת קא. קא: דבקיעת דגים לאו שמה בקיעה ופרש"י שם [קא. ד"ה בקיעת] לפי שאינן נראין. ועי' רש"י סוכה טז. ד"ה בין מתוך אוגנו שכתב וז"ל **ובלבד שתהא בתוך אוגן של בור, דמוכחא מילתא דבשביל אוגן המים נעשית.**

¹⁷⁴⁹ בגמ' כתוב שזה "אמר רב יהודה אמר רב" וא"כ לכאורה אין מכאן קו' על ר"ה דמסתמא הוא סובר שרב לא אמר כך וצ"ע.

¹⁷⁵⁰ המילים "דפי תקרה יורד וסותם חשיב טפי" נמצאים רק ברא"ש ולא בתוס' אולם ברור שזו גם כוונת תוס' וכתב **בקרוב נתנאל** [ס"ק מ] להסביר את העדיפות של פי תקרה ששם א"צ שתהא הקורה שקועה במין וז"ל פי' כיון דאין דלי מהלך יותר מארבעה נמצא שאין דולה מחלק חבירו ומה תאמר תחת הקורה מיהא עריב מיא. אמרי' כשהוא דולה מתחת הקורה מדיליה הוא דולה דבצד הקורה הסמוך לחלק חבירו אמרי' פי תקרה יורד וסותם וכשדולה חבירו מתחת הקורה לגבי דיליה אומר להיפוך שצד השני יורד וסותם. אף על גב דסתרי אהדדי קל הוא שהקילו במים
¹⁷⁵¹ עי"פ דברי תוס' [ד"ה הא] שלרב יהודה גם לת"ק בעי שיקוע ומשמע שכך סוברים הר"ח הר"ף והרמב"ם שהרי אם היו סוברים שלרב יהודה ת"ק פליג ארשב"ג - היו צריכים לציין שקי"ל כרשב"ג נגד ת"ק.

בעירובין ולא במחיצות: עכ"ל וצ"ל שס"ל לראשונים הנ"ל דגם מה שאמר ריב"ל שהלכה כהמיקל בעירוב – הוא לא במחיצות דהא הלכה כריב"ל שהלכה כהמיקל בעירוב. ויל"ע בזה דהא הרא"ש [ב ד] מסיק שהלכה כהמיקל בעירוב גם במחיצות עיי"ש ולדבריו קשה מדוע כאן החמירו הראשונים הנ"ל ולכאוף יש טעם אחר למה לא לפסוק כרבי יהודה – משום דרבה אמר שרבי יהודה ורבי חנניא בן עקביא אמרו דבר אחד וקי"ל דזה חשיב שהם בשיטה ואין הלכה כשיטה [עיי' ש"ך יו"ד רצד לא שכ"כ בדעת הרא"ש וכן במעדני יו"ט על הלכות קטנות להרא"ש ערלה ד ס"ק ב שכתב וז"ל כל כי הא דאמרי ר"א ור"ש אמרו דבר אחד שיטה הוא ואין הלכה כשיטה כמ"ש רבינו [=הרא"ש] בסוף מסכת ב"מ ושוב מצאתי שכ"כ הרשב"א גי"כ וכמ"ש בד"ח: עכ"ל] ואף שאבוי פליג עליה – ס"ל להרא"ש דבמקום רבו אין הלכה כאבוי עיי' רא"ש עירובין ב ד.

הערה ב: הרמב"ם [עירובין ג כא] פסק גבי בור כרב יהודה שבעי שהמחיצה תהא שקועה במים ואילו גבי גזוזטרא שהיא למעלה מן הים [לקמן פז:] פסק הרמב"ם [שבת טו טו] שעושין מחיצה גבוהה עשרה טפחים על גבי הים כנגד החלון שבכצורה [=גזוזטרא], או תהיה המחיצה יורדת מן הכצורה כנגד הים ורואין אותה כאלו ירדה ונגעה עד הים עכ"ל ומשמע שאינה צריכה לשקוע במים.

ובטעם החילוק שבין גזוזטרא לבור שבבור בעיי' שתהא המחיצה שקועה במים כתב הריטב"א בסוגיין [פו: ד"ה ומורי] וז"ל ומורי הרשב"א נ"ר תירץ כי שמא נאמר שלא הצריך רב יהודה שקוע אלא בבור וכיוצא בזה שמן המחיצה ולהלן לאחד ומן המחיצה ולצד האחר לאחר וכדי שלא ידלה משל חבירו ממש להדיא, אבל גזוזטרא שעל הים שאפילו חוץ לגזוזטרא יש לבעל הגזוזטרא שותפות בו כיון דאיכא היכר מחיצה שרי ואפילו לרב יהודה, דה"ל (כלי) [כוליה] ים ואפילו מה שחוץ לגזוזטרא כמים שתחת הקורה דערבי מיא ואפ"ה כיון (דמחד) [דלא מייחד] לחד מינייהו ויד שניהם שוה בהם הקילו בהם חכמים והתירו והכא נמי (רבותא) [דכוותה] היא,

ועוד י"ל דגבי בור שהוא משותף ממש ואויר (שביניהם) [שניהם] שולטות בו ונראה כחצר של שותפין החמירו להצריך משוקעת במים ואפילו בזה הקילו בקורה רחבה ע"פ הבור שנראה כאלו חודיה סותמין ועביד היכרא, אבל במים דרבים שהם ככרמלית ואינם נראין כמשותפין כ"כ ועבדינן גזוזטרא של ארבע מחיצות דעבדא היכרא רבה לא גריע האי היכרא לשם מקורה רחבה ד' טפחים שעל שפת הבור, כנ"ל וכן דנתי לפני מורינו הרב המובהק הר"א הלוי ז"ל. עכ"ל הריטב"א

ושיטת רש"י לקמן פז: ד"ה אלא [לפי מה שפ"י תוס' ד"ה בין בדבריו] שיש להקל עוד יותר בגזוזטרא - שא"צ שהמחיצות יהיו תחת הגזוזטרא אלא שרי גם שהמחיצות יהיו מעל לגזוזטרא ובטעם החילוק בין גזוזטרא לבור - עיי"ש בתוס' שמסבירים כעין פירוש ב' של

הריטב"א וז"ל דנקב עשוי ד' על ד' ועושה מחיצה סביב הנקב אפילו למעלה הוי היכר. עכ"ל.
להלכה – פסק מרן [שעו א] **כרב יהודה בדעת ת"ק ורשב"ג** וכדברי הראשונים שהבאתי בהערה א שבסוף התשובה.

וכמו כן פסק [שנה א] לחלק בין גזוזטרא לבור **ופסק כרש"י** [שהבאתי בהערה ב] שבגזוזטרא אפי' המחיצות למעלה מהגזוזטרא מהני. **ועי"ש במשנ"ב** ס"ק ה ובשעה"צ ס"ק ה שהביא את דעת הריטב"א והרשב"א שחולקים וס"ל שבעי' בגזוזטרא שהמחיצות יהיו למטה מהגזוזטרא [וצ"ע למה לא הזכיר שזו גם דעת הרמב"ם וכמ"ש הבי"ש שם].

ש. קורה הנתונה מע"ג הבור - האם ומתי היא נחשבת כמחיצה בתוך הבור?

ת. הגמ' [פו.-פו:] הביאה את דברי ר"נ **אמר רבה בר אבון** "קורה ארבעה מתרת במים" והיינו שכשרחבה ד"ט אמרי' בה "פי תקרה יורד וסותם" וחשיבה כמחיצה בתוך המים אבל אם אינה רחבה לא אמרי' בה "פי תקרה יורד וסותם" ואומרת הגמ' [ע"פ פרש"י] שרבה בר אבון סובר **כר' הונא** שלרשב"ג בדעת ב"ה א"צ שהמחיצה תיכנס למים **אבל לרב יהודה** שאומר שלרשב"ג בדעת ב"ה צריך במחיצה שתכנס למים - **אין הקורה הזו מתרת במים** כי אינה נכנסת למים¹⁷⁵².

הערה: כתבתי התשובה ע"פ פרש"י [פו: ד"ה אלא] שסובר שרבה בר אבון סובר כר' הונא ולפרש"י פוסקת הגמ' כר' הונא דמפרש את דברי הגמ' "אלא משום דקל הוא שהקילו חכמים במים" - שפוסקת הגמ' כר' הונא משום דרב יהודה פליג על רבה בר אבון ופסקי' כרבה בר אבון אבל דעת **הר"ח הרי"ף הרמב"ם תוס' והרא"ש** לפסוק **כרב יהודה** ולדעתם הגמ' מפרשת את דברי ר' יהודה ומיישבת אותם עם דברי רבה בר אבון דרבה בר אבון איירי בקורה שמתרת מטעם פי תקרה ולזה לא בעי' שיקוע במים אבל במחיצה - מצריך רב יהודה שיקוע במים.

להלכה - פסק מרן [שעו א] את דברי רבה בר אבון בקורה וזה למרות שפוסק **כרב יהודה** ולא כר' הונא - דס"ל למרן כהפוסקים החולקים על רש"י וסוברים שרב יהודה לא פליג עם רבה בר אבון.

ש. האם מחיצה תלויה שמה מחיצה לגבי סוכה ולגבי שבת?

ת. **לגבי סוכה** - נחלקו בדבר ר' יוסי וחכמים במשנה בסוכה המובאת בסוגיין לדעת ר' יוסי - שמיה מחיצה ולדעת חכמים - לאו שמיה מחיצה.

¹⁷⁵² וצ"ע דהא רב יהודה התיר קורה אפי' בחורבה וא"כ כ"ש שיש להתיר במים ועי' רש"י שכתב דסבר לה כר' ישמעאל ב"ר יוסי דמחיצה תלויה מתרת עכ"ל ולפי זה צ"ל שרב יהודה בסוגיין איירי לשיטת רבנן שסברי שמחיצה תלויה אינה מתרת וזה אף שרב יהודה עצמו ס"ל שמחיצה תלויה מתרת וצ"ע.

לגבי שבת - בסוגיין הובאו ב' מחלוקות: **א.** מחלוקת רבי יהודה וחכמים במחיצה שע"ג בור מים שאינה נכנסת לבור - אי הוויא מחיצה כלפי הבור - לרבי יהודה הוויא מחיצה ולת"ק ורשב"ג - לא הוויא מחיצה **ב.** הגמ' מביאה מעשה בציפורי שבו התיר ר' ישמעאל ב"ר יוסי לטלטל ללא עירוב בחצר מבית לבית כנסת בחצר שאינה מעורבת מחמת מחיצה תלויה שהבדילה את הבית וביהכנ"ס משאר בתי החצר ועשתה אותם כאילו הם בחצר נפרדת ובכה"ג א"צ עירוב¹⁷⁵³.

ואומרת הגמ' שאין להוכיח שר' יוסי מסכים עם ר' יהודה ועם ר' ישמעאל בנו לגבי שבת דדלמא שאני שבת דאיסור סקילה - ופרש"י דאף על גב דברשויות דרבנן [שבהם דברו ר' יהודה ור' ישמעאל ב"ר יוסי] ליכא סקילה - כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון עכ"ל רש"י. וכמו כן אין להוכיח שר' יהודה ור' ישמעאל ב"ר יוסי מסכימים עם ר' יוסי לגבי סוכה - די"ל דשאני סוכה שאיירי במחיצות דאורייתא

הערה א: כתב **הריטב"א** שזה ברור שלדעת ר' יוסי מדאורייתא מחיצה תלויה שמיה מחיצה דכיון דשם מחיצה אחת היא אין לחלק בדאורייתא בין מצות עשה לאיסור סקילה, אלא ודאי דאין זה אלא מדרבנן - וגבי סוכה אוקמוה דאורייתא ולגבי שבת החמורה - החמירו וגזרו שלא תהא מחיצה עכ"ד **ועי' בספר גאון יעקב** [פו: ד"ה ע"כ] שכתב דגם ר' יהודה ור' ישמעאל ב"ר יוסי ס"ל שמדאורייתא הוויא מחיצה ורק מדרבנן חילקו בין סוכה שהיא דאורייתא ובה גזרו רבנן לבין רשויות דר' שבהם לא גזרו חכמים והשאירו את הדין שהוויא מחיצה **עכ"ד הגאון**. **ויל"ע** האם לרבנן - שפליגי על ר' יוסי ור' יהודה ור' ישמעאל ב"ר יוסי וסוברים שתמיד אין מחיצה תלויה מחיצה - אי מדאורייתא הווי מחיצה ועי' ברייתא המובאת בגמ' שבת קא. שנחלקו ר' יוסי ב"ר יהודה וחכמים לגבי הזורק חפץ מרה"י על טרסקל הנמצא ע"ג קנה שברה"ר שריב"י מחייב וחכמים פוטרם וא"כ לחכמים - מדאורייתא אין זה מחיצה.

הערה ב: יש להעיר דהא דמחיצה תלויה לא הוויא מחיצה אפי' אם יש לה י"ט - היינו שאינה מחיצה לגבי מה שלמטה ממנה אבל לגבי מה שלמעלה ממנה - הוויא מחיצה והא דבטרסקל לא הווי מחיצה לדעת רבנן דר"י ב"ר יוסי - משום דאיירי שאין לו מחיצות י"ט. ולכן **פסק המג"א** [שמה א] עפ"י הסבר **המחציה"ש** [שם בד"ה אבל] בדבריו - שאם יש לטרסקל מחיצות י' מודו רבנן שעל גביו הווי רה"י וכמו שכתבו **תוס'** שבת צט. ד"ה שתי - שע"ג העגלות שבמשכן היה רה"י אע"פ שאין הקרשים שלהם מגיעים לקרקע לפי שיש מן העגלות עד למעלה מהקרשים יותר מיי"ט עיי"ש **עכ"ד המג"א ומחציה"ש** ועי' גם בתוס' לעיל לג. ד"ה

¹⁷⁵³ דביכנ"ס אינו נחשב בית לגבי להצריך עירוב חצרות והווי כבית שער ואכסדרא שאין דרך לדור שם ועי' בברייתא המובאת בגמ' יומא יא. לגבי מזוזה שביכנ"ס חייב במזוזה רק אם יש בו בית דירה עיי"ש וה"ה לנד"ד ועי' **ברמ"א** שסו ג **ובמשנ"ב** שם לגבי הנחת עירוב בביהכנ"ס שאינו חשיב בית דירה אלא הרי הוא כחצר שבמבוי ששרי לשים בה רק שיתו"מ ולא עירו"ח עיי"ש.

דהדר שכתבו וז"ל כגון שיש גובה י' באותו זקופה דחשיב רה"י אף על גב דגדיים בוקעין כמו עגלות כדאמר בהזורק (שבת צח.) דהוי רה"י אף על גב דתחתיהן הוי רה"ר. עכ"ל.

ולגבי אי מחיצה תלויה הוויא מחיצה לגבי מה שבין המחיצות - עי' בשו"ת בנין שלמה להג"ר שלמה הכהן מווילנה [א טו] ומובא בספר דף על הדף לעיל לג. - שהוכיח מביצאתא דמישן שגם בין המחיצות לא הוויא רה"י עכ"ד עיי"ש ויל"ע בזה דממ"נ אי לא הוויא מחיצות לגבי מה שבתוכן - אמאי הוו מחיצות לגבי מה שעליהן דהרי מה שע"ג הוויא רה"י מטעם גוד אסיק מחיצתא ואמאי יהא עדיף גוד אסיק יותר מבין המחיצות וצ"ע.

ש. חצר שיש בה בית ובית כנסת - האם צריך לעשות עירוב חצרות כדי להוציא מהבית לביכנ"ס?

ת. במעשה דר' דימי המובא בסוגיין מוכח שלא שהרי הביאו ס"ת מבית לביהכנ"ס שהיה באותה חצר ללא עירוב¹⁷⁵⁴ וכ"פ להלכה בשעה"צ שסו כז עיי"ש.

ש. גזוזטרא מעל מים שיש בה חור של ארבע על ארבע אך אין סביב החור הזה מחיצות - האם יש מקרים שבהם מותר למלאת ממנו?

ת. בברייתא המובאת בגמ' אמר ר' חנניא בן עקביא שאם יש בגזוזטרא מכל צידי החור שטח של י' טפחים - מחשיבים אותם כאילו הם עומדים והוו מחיצות. ובגמ' אמר רבה שר' חנניא הנ"ל ורבי יהודה שאמר שאמרי' גוד אחית במחיצה שע"ג הבור - אמרו דבר אחד דלתרוויהו לא בעי' מחיצה מיוחדת שתעשה בשביל מילוי המים בחור ואביי אמר שיתכן שר' יהודה לא מסכים עם ר' חנניא דאיתכן שרבי יהודה אומר רק גוד אחית במחיצה שלא נעשית לשם מילוי המים אבל לא אמרי' כיון [היינו להחשיב את הגזוזטרא כמכופפת וכאילו נעשית מחיצה] בגזוזטרא.

להלכה - הפוסקים לא הביאו הא דר' חנניא דהא אפי' רבי יהודה אינו **להלכה** וכ"ש בנד"ד שאפי' ר' יהודה יתכן שאוסר כמו שאומר אביי בגמ'.

ש. ומה הדין אם יש קיר סמוך פחות מג"ט לגזוזטרא - כמה רוחב צריך להיות לגזוזטרא ולחור שבה?

ת. בגמ' אמר אביי בדעת ר' חנניא הנ"ל שאם הגזוזטרא סמוכה לכותל בפחות מג"ט - אמרי' לבוד מהגזוזטרא לכותל וסגי שיעשה בגזוזטרא חור טפח ומשהו על ד"ט ושיעשה את החור צמוד לרווח בין הגזוזטרא לקיר שהוא ג"ט פחות משהו כך שיהא בחור ד"ט על

¹⁷⁵⁴ כ"כ במאירי בסוגיין

ד"ט. ורוחב הגזזטרא סגי שיהא י"א טפחים ומשהו – טפח ומשהו לחור ועוד י"ט לשטח הגזזטרא שיחשב כעומד ואורך הגזזטרא עדיין צריך להיות לפחות כד טפחים כך שיהא י"ט מב' צידי החור שיחשבו כעומדים ובסך הכול יהא ג' שטחים מסביב לבור שיחשבו כעומדים ועוד הקיר שהוא לבד לחור והוא עומד ממש.

ש. אם יש במרחק של ד"ט מהקיר גזזטרא זקופה – ורוצה למלאת מים בין הגזזטרא הזקופה לקיר האם יכול?

ת. בגמ' אמר אביי בדעת ר' חנניא בן עקביא שצריך שיהא בגזזטרה רוחב של ו' טפחים ואז נחשבים טפח ומשהו מכל צד כאילו הם כפופים לכיוון הקיר וכך יש ביניהם לקיר פחות מג"ט והם לבודים וחשיבי מחיצות ¹⁷⁵⁵.

מהמשנה דף פז. עד המשנה דף פז:

ש. אמת המים העוברת ברה"י האם ומתי היא כרמלית ואיך אפשר להפוך אותה לרה"י?
ת. אם אמת המים עמוקה י"ט ורחבה ד"ט ואין מחיצות ברוחב האמה לא בתוכה ולא על גבה – לכו"ע אמת המים היא כרמלית ואסור להוציא ממנה מים לרה"י ¹⁷⁵⁶.

אם אינה עמוקה י"ט או שאינה רחבה ד"ט או שעשו בתוך אמת המים מחיצות לרוחב האמה בכניסה של אמת המים לחצר וביציאה ממנה – לכו"ע אין אמת המים כרמלית אלא היא רה"י [ובפשטות גם כאן נחלקו ר' הונא ור' יהודה האם לת"ק ולרשב"ג במשנה לעיל

¹⁷⁵⁵ ויל"ע אי כשאין בגזזטרה ו' טפחים אבל בקיר יש ו' טפחים אי אמרי' שחשיב הקיר כאילו הוא כפוף.

¹⁷⁵⁶ כתב רבינו יהונתן דאפי' ברה"י נחשבת לכרמלית כיון שבאה מכח כרמלית דזהו הנהר שנמשכת ממנו... ואפי' לא נפרצה החצר אלא בפחות מעשר צריך מחיצה כיון שעמוקה י' ורחבה ד' דמי לים והא דאמרינן בפ"ק [דף יב א] בלשון ים שנכנס לחצר וכו' בד"א שנפרצה ביתר מיי [אמות] אבל בפחות מיי [אמות] אינו צריך כלום ל"ק דהתם מיירי בשאינה עמוקה י' [טפחים] דכארעא סמיכתא היא כלומר ואינה חולקת רשות לעצמה: עכ"ל והיינו שבדף יב: איירי שאין מחיצות י"ט סביב ללשון הים כמו בסוגיין וכ"כ הריטב"א לעיל יב: בשם תוס' והראב"ד והוסף הריטב"א דאף על פי שיש בגדודין הסמוכין לחצר גובה עשרה [היינו להסבר תוס' שם שאיירי שם שיש גידודי עשרה בין לשון הים לחצר] אבל בשאר השפלות שיש ללשון ים זה מכאן ומכאן אינם גבוהים עשרה עכ"ל והיינו שיש מקומות שבהם אין מחיצה י' בין לשון הים לחצר [וצ"ל שהם רחבים ד"ט דהיינו שיש פתח בין לשול הים לחצר] ולכן אם אין עשר אמות בפתח לשון הים - שרי למלאת מים ממנה לחצר ואינה דומה לאמת המים בסוגיין שחלקה לגמרי רשות לעצמה ואסור למלאת ממנה לחצר אא"כ עשה מחיצה בב' רוחותיה והריטב"א עצמו [לעיל יב:] תירץ וז"ל דשאני התם [דהיינו בסוגיין דאמת המים] שאין האמה מתעכבת בחצר אלא שעוברת מצד לצד וכיון שכן והיא גבוהה עשרה חלקה רשות לעצמה ואינה בטלה לגבי החצר עד שיעשה מחיצות הניכרות לשמה, אבל הכא [בלשון ים שנפרצה לחצר] שהמים מתעכבין ועומדין בחצר נתבטלו לחצר כאילו היו (ה)מים שנשפכו שם, אבל כשהפרצה ביותר מעשר מתערבין הם עם הים שמחוץ (לעשר) [לחצר] ואינם מתבטלין, וזה נכון מאד. עכ"ל הריטב"א ועי' מג"א [שנו ד והובא במשנ"ב שם ס"ק י'] שפסק כהריטב"א.

דף פו. צריך שהמחיצה תיכנס לתוך המים או שסגי שתהא בין קירות של אמת המים וא"צ שתיכנס לתוך המים]

ונחלקו ת"ק ורבי יהודה באמת מים עמוקה י"ט ורחבה ד"ט שעשו לה מחיצות על גבה של האמה בכניסה וביציאה אך אין המחיצות בתוכה – האם אמרי' בכה"ג גוד אחית והאמה היא רה"י – זו דעת רבי יהודה או שלא אמרי' גוד אחית כי לא ניכר שהמחיצה בשביל האמה והאמה היא כרמלית – זו דעת ת"ק.

הערה א: מה שכתבתי ששיעור כרמלית זה ד"ט – כן הוא לדעת ר' דימי ולדעת רבינא המובאים בגמ' אבל בדעת זעירי היה צד לגמ' לומר שנחלקו ת"ק ורשב"ג בשיעור כרמלית אם היא ג"ט או ד"ט אולם יתכן שסובר כרבינא שמחלוקת ת"ק ורשב"ג היא גבי לבוד אבל שיעור כרמלית הוא לכו"ע ד"ט.

הערה ב: בטעם שאמת המים שלא עשו לה מחיצות נחשבת ככרמלית כתב **רבינו יהונתן** [על הרי"ף כח:] וז"ל ואפי' ברה"י נחשבת לכרמלית כיון שבאה מכח כרמלית דזהו הנהר שנמשכת ממנו עכ"ל ונראה פשוט דלאו דווקא אם נמשכת מנהר אלא ה"ה אם נובעת מהאדמה אלא שמקום הנביעה הוא כרמלית והיא נמשכת לתוך רה"י אבל אם נובעת ברה"י ונמשכת לרה"י אחר – אכן אינה כרמלית ועי' משנ"ב שנו א שכתב שברכה שבחצר וודאי דינה כרה"י עכ"ל ונראה דה"ה אם מגיעה מחצר אחרת וכדכתבתי כנלענ"ד וצ"ע.

הערה ג: יל"ע מה דין האמה הזו מדאורייתא כשעמוקה י' ורחבה ד' ולא עשו לה מחיצות ובפשטות נראה שמדאורייתא וודאי היא רה"י שהרי החצר שבה עוברת אמת המים - מוקפת מחיצות והיא רה"י גמורה ואמת המים שבתוכה חשיבא כבור שנמצא ברה"י שהוא ג"כ רה"י ועל כן נראה שהאמה היא רה"י מדאורייתא והזורק לתוכה מרה"ר חייב ורק מדר' החמירו לעשותה ככרמלית כשלא עשו לה מחיצות בכניסתה ויציאתה כנלענ"ד וצ"ע בזה.

להלכה – פסק מרן [שנו א] שאמת המים העמוקה י"ט ורחבה ד"ט ואין בתוכה מחיצות מב' צדדיה – היא כרמלית **כת"ק דרבי יהודה** דלא סגי במחיצה שעל גבה וכן **כר' דימי ורבינא** שרוחב כרמלית הוא ד"ט וכן פסק כדעת **רב יהודה** שבעי' שהמחיצה תהא משוקעת במים.

ש. מה הסבר דברי הברייתא "אמת המים העוברת בין החלונות, פחות משלשה - משלשל דלי וממלא, שלשה - אין משלשל דלי וממלא. רבן שמעון בן גמליאל אומר: פחות מארבעה - משלשל דלי וממלא. ארבעה - אין משלשל דלי וממלא?"

ת. "אמת המים העוברת בין החלונות" פרש"י שעוברת בחצר או במבוי ויש בתים מצידה שמלאין ממנה מים.

ומה שכתוב בברייתא **"פחות משלושה"** **"פחות מארבעה"** מביאה הגמ' ג' אפשרויות להסבר :

אפשרות א' שאיירי במידות אגפי האמה והיינו שמדובר באמה רחבה ד"ט שהיא כרמלית משום שאין לה מחיצות לרוחב שהופכות אותה לרה"י אבל יש לה אגפים [מחיצות לאורך] שכשמעבירים את הדלי מהאמה לחלון - מניחים אותו על האגפים ואומרת הברייתא **שלת"ק** - אם האגפים רחבים פחות מג"ט - חשיבי מקו"פ ושרי להעלות מים מהאמה כשבאמצע מניחם על האגפים דהאגפים הם מקום פטור ושרי להעלות מכרמלית לרה"י כשבאמצע מניח על מקו"פ ובלשון חז"ל זה נקרא "להחליף ברשויות" אבל אם האגפים הם ג"ט ומעלה - אסור להחליף ברשויות דרכם דלדעת רבנן כשרחב ג"ט לא הוו מקו"פ¹⁷⁵⁷ **ולרשב"ג** - אם הם פחות מד"ט חשיבי מקו"פ ושרי.

אפשרות ב' - איירי במידות האמה עצמה והיינו דמיירי באמת מים שאין לה מחיצות לרוחב שהופכות אותה לרה"י ולא מיירי שמניח הדלי על אגפיה אלא מעלהו ישר מהאמה לחלון ואומרת הברייתא **שלת"ק** אם אמת המים רחבה פחות מג"ט - הרי היא כמקום פטור ושרי למלות ממנה לרה"י אבל אם האמה רחבה מג"ט ומעלה - אינה מקום פטור **ולרשב"ג** אם אמת המים רחבה פחות מד"ט היא מקום פטור ומד"ט ומעלה אינה מקו"פ

אפשרות ג' - אומר רבינא דאיירי בלבד בבין ב' חלקי מחיצה שבאמת המים והיינו שאיירי באמת המים רחבה ד"ט שמעלים ממנה לחלונות בלי להניח על אגפיה ואיירי שיש לה מחיצות לרוחב אלא שיש להם מוצאות דהיינו פתח שבו יעברו המים ונחלקו ת"ק ורשב"ג מתי הפתח נחשב לבד ואז יוכל לסמוך על מחיצות הללו להפוך את האמה לרה"י לת"ק עד ג"ט ולרשב"ג עד ד"ט¹⁷⁵⁸

ואומרת הגמ' שמה שכתבתי בתשובה כ"אפשרות א' - "היא לא כזעירי שהרי זעיר אמר בשם ר' יוחנן שאסור להחליף אף ברשויות דרבנן אבל היא יכולה להיות כר' דימי ומה שאמר ר' דימי שאסור להחליף ברשויות - נעמיד שזה רק ברשויות דאוי אבל ברשויות דרבנן שרי.

עוד אומרת הגמ' שמה שכתבתי בתשובה כ"אפשרות ב' - "היא לא כר' דימי שהרי ר' דימי אמר שאין כרמלית פחותה מד"ט ובפשטות - אמר אי"ז לכו"ע ולא רק בשיטת רשב"ג¹⁷⁵⁹.

¹⁷⁵⁷ מה שכתבתי שלפי אפשרות א' - לרבנן מג"ט ומעלה לא הווי מקום פטור - כך פרש"י [פז. סוד"ה אלא] וצ"ע דהא הגמ' אומרת שאפשרות א' היא כר' דימי שאמר שאין כרמלית פחותה מארבעה וא"כ אמאי אגפים ברוחב ג"ט לא הוו מקום פטור? ועי' גאו"י [פז. סוד"ה באגפיה] שכותב וז"ל וטעמי דרבנן דבדאית ביה ג' אפי' ברשויות דרבנן אסור, ובדלית ב' ג' שרי, לא אתפרש לן, אלא דסוגיין הכי אזדא. עכ"ל וצ"ע הרי רש"י פירש את שיטתם דברחב ג"ט לא הווי מקו"פ אלא שדברי רש"י צ"ב וכדכתבתי.

¹⁷⁵⁸ וכתב השפת אמת דצ"ל דמיירי בפרוץ מרובה על העומד שהעמיד קנים זה אצל זה וברחוק ג' טפחים זה מזה מיפסל לדין ולרשב"ג בד', דאי איירי בעומד מרובה א"כ כל עוד אין פרצה י' אמות שרי.

¹⁷⁵⁹ וצ"ע לר' דימי שאין כרמלית פחותה מד"ט - אמאי לרבנן אסור להחליף אם האגפים רחבים ג"ט ועי' רש"י [פז. סוד"ה אלא] שכתב שלרבנן ג"ט אינם מקו"פ עכ"ל וגם זה צ"ב דאם אינו כרמלית - מדוע שלא יהא מקו"פ ועי' גאו"י שכתב וז"ל וטעמי דרבנן דבדאית ביה ג' אפי' ברשויות דרבנן אסור, ובדלית ב' ג' שרי, לא אתפרש לן, אלא דסוגיין הכי אזדא עכ"ל ועי"ש שמנסה ליישב ועדיין צ"ב.

אבל מה שכתבתי בתשובה כ"אפשרות ג' " (- דעת רבינא) - י"ל דהיא בין לר' דימי ובין לזעירי דאז י"ל שלתרוויהו אסור להחליף אף ברשויות דרבנן (שהרי ר' דימי אסר להחליף ברשויות דאורייתא ומסתמא ה"ה ברשויות דרבנן דכל דתקון רבנן - כעין דאורייתא תקון) וכן לתרוויהו אין כרמלית פחותה מד"ט. ועיי' מה שכתבתי להלכה שהבאתי את דברי הרא"ש הרז"ה והראב"ד שפוסקים כאפשרות ג'.

להלכה: לגבי להחליף ברשויות דרבנן [שבזה דברה הברייתא לפי אפשרות א'] בשו"ע שמו א כתב שלהחליף דרך מקו"פ ברשויות דר' - יש אוסרין ויש מתירין עכ"ל וכתב בב"י שנחלקו ראשונים אי לפסוק כהסבר הברייתא לפי אפשרות א' ששרי להחליף ברשויות דר' ודלא כזעירי שאמר בדעת ר' יוחנן שאסור להחליף אפי' ברשויות דרבנן - זו דעת הרי"ף והרמב"ם או שיש לפסוק כהסבר רבינא [=אפשרות ג'] שמחלוקת ת"ק ורשב"ג היא בלבד ולפי הסבר זה בברייתא איירי כשדולה ישר מאמת המים לחלונות ואין הברייתא מדברת בהחלפת רשויות ולדברי רבינא א"צ לעשות מחלוקת בין ר' דימי לזעירי ודברי ר' דימי שאסור להחליף רשויות הם גם ברשויות דרבנן ולא נחלקו זעירי ור' דימי בזה - זו דעת הרז"ה והראב"ד הרא"ש והרשב"א עכ"ל הב"י וכתב ביד מלאכי כללי השו"ע כלל יג בשם כמה פוסקים שיש ויש הלכה כיש בתרא עכ"ל וא"כ פוסק מרן להקל כהרי"ף והרמב"ם ששרי להחליף ברשויות דרבנן [וטעם שמיקל - דהרי זה ב' עמודי הוראה כנגד אחד] אולם דעת הרמ"א [בסי' שעב סעיף 1760] שיש להחמיר כדעת הרז"ה והראב"ד הרא"ש והרשב"א שלא להחליף גם ברשויות דרבנן.

לגבי שיעור מקו"פ אם הוא ג"ט או ד"ט - שבזה נחלקו ת"ק ורשב"ג לפי אפשרות ב' - פסק מרן [שמה יט] שמקו"פ הוא עד ד"ט וכדברי ר' דימי שאין כרמלית פחותה מד"ט ודלא כאפשרות ב' שלדעתה לת"ק מקו"פ הוא רק עד ג"ט.

לגבי שיעור לבד - שבזה נחלקו ת"ק ורשב"ג [לאפשרות ג' בגמ' בזה נחלקו ת"ק ורשב"ג גם בברייתא דידן] פסק מרן [שנו א] שלבוד זה בג"ט.

ש. אמת מים שהיא כרמלית ובאמצעה נהיית צרה - האם היא חורי כרמלית או שהיא מקו"פ?
ת. נחלקו בזה אמוראים בגמ' - אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין אמרו שאין חורים לכרמלית ובטעם הדבר פרש"י דלמרות שלרה"ר יש חורים¹⁷⁶¹, מ"מ בכרמלית לא החמירו רבנן כולי האי. ור' אשי [ובב"י שמה יז גרס "רבינא"] אמר שיתכן שיש חורים לכרמלית

¹⁷⁶⁰ עיי' משנ"ב שם ס"ק מט שמה שמובא בשו"ע בסוגריים - הם דברי הרמ"א.

¹⁷⁶¹ והיינו שגם לדעת אביי שיש חורים לרה"ר - אין חורים לכרמלית. וכ"ש לדעת רבא שאפי' לרה"ר אין חורים אלא רק לרה"י יש חורים - שאין חורים לכרמלית.

אבל רק סמוך לכרמלית [דהיינו למקום שבו היא רחבה ד"ט] ולא במופלגת ¹⁷⁶².

להלכה – פסק מרן [שמה יז] שחורי כרמלית אינן ככרמלית וכתב בב"י דרבינא נמי לא פליג אהא בהדיא אלא דקאמר דאפילו יש חורין לכרמלית אית לן שינוי אחרנא עכ"ל וכתב במשנ"ב ס"ק עא דהיינו כשגובהן שלשה אבל בפחות משלשה אף שאין בו ד' על ד' יש להם דין כרמלית דחשובין כקרקע הסמוך להן עכ"ל ועי' הערה ¹⁷⁶³ ועי' ביאור ד"ה חורי שכתב וז"ל ואפילו למה שפסק בהג"ה בסי"ח דאין מקום פטור בכרמלית משום דמצא מין את מינו יש לחלק דשם המקום פטור הוא באמצע הכרמלית והכרמלית מקיפו בכל צד משא"כ הכא וכ"כ הגר"ז עי"ש: עכ"ל ועי' בהערות שעל האנציקלופדיה תלמודית ערך כרמלית הערה 149 שכתב על זה וז"ל ועי' עירובין ט א בבין הלחיים במבוי הפתוח לכרמלית שמצא מין את מינו ונעשה כרמלית, אף שעומד בצד הכרמלית ולא בתוכה, ואולי שם כיון ששטחו שווה לכרמלית מצטרפת הכרמלית להשלים שיעור ד' ועי' רמ"א שמו ג באיסקופה שאין בה ד' וגבוהה ג' הסמוכה לכרמלית שדינה ככרמלית, אף שאינו אלא מצד אחד, וצ"ע. עכ"ל.

מהמשנה דף פז: עד המשנה דף פח.

ש. גזוזטרא שהיא מעל מים שהם כרמלית – האם שרי להעלות מהמים לגזוזטרא ומדוע?
 ת. במשנה כתוב שאסור דהא הגזוזטרא היא רה"י ¹⁷⁶⁴ והמים – כרמלית מיהו אומרת המשנה שאם עשה לה מחיצה בגובה י"ט המקיפה חלל של ד' על ד' שדרכו מעלים את המים – שרי. והמחיצה יכולה להיות בין למעלה לגזוזטרא ובין מלמטה לה ¹⁷⁶⁵ וכתב רש"י [לעיל פד: ד"ה שתי] דחשיב כאילו פיות המחיצה יורדין וסותמין עד תהום, כדאמר בפרק קמא /עירובין/ (יב, א): קל הוא שהקילו חכמים במים שמחיצה תלויה מתרת בהן עכ"ל ¹⁷⁶⁶

ובברייתא שבגמ' מובאת דעת ר' חנניא בן עקביא שאומר שאם יש בגזוזטרא ד"א על ד"א כך והחלל ד' על ד' הוא במרכזה כך שהוא מוקף מכל צדדיו בגזוזטרא של י"ט א"צ מחיצות כלל דהגזוזטרא שמסביב החור – חשובה כאילו היא עומדת והוויא כמחיצה ובגמ' אמר ר'

¹⁷⁶² ועי' בריטב"א שכתב שסמוך היינו תוך ד"ט.

¹⁷⁶³ ויל"ע הא בסוגיין איירי באמת המים שמתקצרת באמצעה וא"כ אינה גבוהה ג"ט מהכרמלית ומדוע פסק הב"י שבאמת המים שבסוגיין ההלכה היא שאינה ככרמלית.

¹⁷⁶⁴ ועי' תוס' לעיל פו: ד"ה גזוזטרא דאפי' אם אין לה מחיצות י' מ"מ הא היא רה"י או בגלל פח תקרה או דכיוון שפתוחה לרה"י הוויא כחורי רה"י עכ"ד תוס' וכתירוף השני של תוס' פסק המג"א [שנה א] וכ"פ המשנ"ב [שמה סז ושנה ב].

¹⁷⁶⁵ ופרש"י מלמטה לה – מחוברת לגזוזטרא מלמטה עכ"ל ועי' משנ"ב [שנה ד] דכ"ש אם עושה המחיצה של עשרה טפחים למטה אצל המים דמהני דאמרין גוד אסיק מחיצתא עד נגד הגזוזטרא:

¹⁷⁶⁶ ועי' משנ"ב שנה מא שאם המים אינם בגובה י"ט ויש גם בני אדם שבוקעים שם דאז מקום המים הוא רה"י – אין למלאת מים משם דהא איכא בקיעת בני אדם. עכ"ד עי"ש.

יוחנן שלא הקיל ר' חנניא אלא בימה של טבריא, הואיל ויש לה אוגנים¹⁷⁶⁷, ועיירות וקרפיות מקיפות אותה.

הערה: מה שכתבתי שיכול לעשות המחיצה גם למעלה מהגזוזטרא – כך **פרש"י** מש"כ במשנה "בין מלמעלה" וכ"פ **הסמ"ג והאור זרוע והרבנו ירוחם והטור** [מובאים בשעה"צ שנה ה] אבל **הרשב"א והריטב"א** חולקין ע"ד רש"י ופירשו דמה שאמרה המשנה בין למעלה בין למטה, למעלה נקרא במה שעשה תחת הגזוזטרא אף על פי שתלויה ואינה מגעת עד למים, ולמטה היא כשעשה המחיצה אצל המים, וכפירושם **מבואר ברמב"ם וברבנו יהונתן**. [כל זה מובא בשעה"צ הנ"ל].

להלכה - פסק **מרון** [שנה א] כדעת משנתנו שבעי מחיצות [ודלא כר' חנניא בר עקביא שבטבריא לא מצריך מחיצות] וכדעת רש"י שהמחיצות יכולין להיות גם על גבה של הגזוזטרא ובביאווה"ל הביא חולקים בזה [עי' בהערה שבסוף התשובה] ופסק דלכתחילה נכון להיזהר בזה.

ובעיקר דין של מחיצה ע"ג מים – יל"ע דבגמ' שבת קא. מובא שנחלקו ר' הונא ור' נחמן אי אמרי' גוד אחית במחיצה תלויה במים **דלר"ה** ל"א גוד אחית **ולר' נחמן** אמרי' גוד אחית. ובפשטות מה שאמר רב בעירובין יב. "קל הוא שהקילו חכמים במים" – הוא רק כשיטת ר' הונא דהא **לר"נ** מעיקה"ד אמרי' גוד אחית במים וזה לא רק לקולא בדרבנן אלא **מדאורי** וא"כ יש לעיין **דהמג"א** [שעו ב] הביא את הכלל שקל הוא שהקילו חכמים במים והיינו כר"ה ומצד שני **המג"א** שסו ה [מובא **בביאווה"ל** סעיף ב ד"ה ואם] כותב בפשיטות שקי"ל שאמרי' גוד אחית במים לגבי ביצאתא דמישן והיינו כר' נחמן.

והנראה לומר שבאמת פוסק המג"א כר' נחמן אולם גם **לר' נחמן** אמרי' את הכלל שקל הוא שהקילו חכמים במים – במקרה שאין לנו גוד אחית וכגון בקורה רחבה ד"ט שעל פני המים שמתחת לקורה יש שטח מעורב של ב' החצרות ובכה"ג גם **לר' נחמן** אמרי' את הכלל שהקילו חכמים במים למלאת מתחת הקורה וכן משמע בגמ' שהרי את דין קורה ארבעה שמתרת במים אמר ר' נחמן בשם רבה בר אבוה ובדרך כלל אם אמורא אומר דין בשם מישוהו – הוא מסכים לו [ורק בדוחק אמרינן לפעמים שאמר בשם רבו וליה לא סבירא ליה] ועל כן מסתבר שר' נחמן כן מסכים שבקורה אמרי' קל שהקילו חכמים.

וטעם שפוסק המג"א כר' נחמן נראה משום דאע"ג דרב ס"ל כר' הונא בעירובין יב. מ"מ הא ר' אשי בשבת קא: ס"ל כר"נ והוא בתראה. ועי' **שו"ע הרב** [קונטרס אחרון שנה א] שחולק על המג"א ופוסק **כר' הונא** דהוא גדול מר"נ [ויש להוסיף עוד שהא רב בעירובין יב. ס"ל כוונתה דאמר קל הוא שהקילו חכמים במים מיהו בגמ' שבת קא: כתוב שרבין אמר א"ז

¹⁷⁶⁷ שפה גבוה דהויא כמחיצות סביב לה, דאיכא קצת הכירא דהיתר [רש"י לעיל פז. ד"ה אוגנים]

וכנראה הגמ' שם גורסת רבין במקום רב וצ"ע] ואומר השו"ע הרב שר' אשי לא בא לפסוק כר"נ אלא ליישב את הקושיא שהקשתה הגמ' עליו **ובדבר זה נחלקו כבר ראשונים** – **דהרשב"א** בעבוה"ק שער ג ס"ק כח-כט פוסק **כר"נ** שמעיקה"ד אמרי' במים גוד אחית וזה גם לגבי דין דאוי ואילו **האגודה** פרק הזורק סי' קיג [מובא במג"א הנ"ל] פסק **כר' הונא**.

ש. והאם שרי לשפוך מים מהגזוזטרא לים דרך המחיצות הללו ומדוע?

ת. בזה נחלקו ב' לישנות בדעת רבה בר רב הונא: **ללשנ"ק** – **אסור** משום שהמים אמנם יורדים בין המחיצות שזה נחשב רה"י אבל אחר שמגיען למים – **זזים אל מחוץ לבין המחיצות שזה וודאי כרמלית** ונמצא מוציא מרה"י לכרמלית ולא דמי למה שהתירה המשנה לקמן לשפוך מים ברה"י כשיצאו לרה"ר אם יש עוקה ליד רה"י ואפי' היא מלאה והמים נשפכים לרה"ר דהתם תימימי מיא **ופרש"י** דהיינו שהמים עשויין לכלות ולהבלע בקרקע [היינו בעוקה] ולא לצאת לרה"ר¹⁷⁶⁸ משא"כ בנד"ד שברור שיצאו המים לכרמלית שהרי כאן אין עוקה.

ללשנ"ב – שרי ופרש"י דלא דמי לחצר פחות מד' על ד' שבעי' שיעשה עוקה – דהתם ניחא ליה דליפוקו מיא לבר שלא ילכלכו את חצרו, אבל **הכא איהו לא איכפת ליה** דליפוקו לבראי עכ"ד¹⁷⁶⁹.

הערה: כתבו **תוס'** [פח. ד"ה הני] דבגזוזטרא פעמים כששופכין ממנה **המים הולך מיד עד מקום שרשות הרבים מהלכת ברקק מים והוי כחו ברשות הרבים ולא פלוג בכל גזוזטראות עכ"ל** והיינו שללשנ"ק אסרו גם כשהמים אזלו לכרמלית אע"ג שכוחו בכרמלית לא אסרו – משום שלפעמים המים יוצאים לרה"ר ולא רצו חכמים לחלק ולכן אסרו בכל גווני. **ומשמע שללשנ"ב ששרי לשפוך מים במחיצות הגזוזטרא – שרי אף אם יוצאים המים לרה"ר ובטעם הדבר י"ל שכוחו גם ברה"ר הוא מדרבנן וכיוון שזה פסי"ר דלא ניחא ליה** – שרי¹⁷⁷⁰.

ועי' רשב"א [פח. סוד"ה הני] שאומר שללשנ"ב התירו משום דכוחו ברשויות דרבנן לא גזרו עכ"ד – ומשמע שאם יצאו המים לרה"ר – גזרו אף בכוחו ואע"ג שזה לא ניחא ליה.

¹⁷⁶⁸ נראה דכוונת רש"י ללשנ"ק – שבעוקה אין זה פסיק רישא שיצאו המים ולכן שרי בלא מתכוון משא"כ במחיצות הגזוזטרא – זה פסי"ר שיצאו המים. ורש"י מוסיף ואומר "ואפי' מתכוון איסור ממש ליכא דהא ברה"י שפיך" וצ"ע מה צריך לתוספת זו הרי אפי' היה איסור דאוי' במתכוון – מ"מ הכא שרי דזה אינו מתכוון ולא פסיק רישא.

¹⁷⁶⁹ והיינו דכיוון שזה פסי"ר דלא ניחא ליה בדרבנן – יש להקל וכאן זה דרבנן כמו שכתב רש"י ד"ה התם וז"ל **דאפילו איכוון – איסור ממש ליכא**, דהא ברשות היחיד שפיך עכ"ל ועי' מאמ"ר [שנו ה] שכוונת רש"י דאפי' ממתכוון ליכא איסורא דאורייתא דלא הוי אלא כחו ע"ש.

¹⁷⁷⁰ עי' ראבי"ה סימן תתקסז שכתב וז"ל אומר אני ובא, דכוחו בשבת לא מיחיב, כגון מגלגל חבית אפילו מרה"י לרה"ר או ד' אמות ברשות הרבים. וגרע מזורק ד' אמות ד(ל)מעשה הוי ולא כחו גרידא. שדבר המתגלגל אין צריך מעשה וכח גמור. ומדרבנן אסור, אבל בכרמלית לא גזור ביה רבנן כדאי' בשילהי פרק הזורק.

ועי' ביאור הלכה [שנה א ד"ה לשפוך] שכתב דהיכא שמתכוון שיצאו המים לכרמלית ע"י כוחו וכגון שזורק שופכין על קיר הבית ומשם נשפכים לכרמלית - תהא מחלוקתם של תוס' והרשב"א הפוכה דלתוס' מחמירים דחיישי שמא ישפוך גם לרה"ר דרך בים שאינו קרוב לרה"ר התירו בכוחו כשמתכוון אבל בגזוזטרא או בבית שסמוכים לרה"ר איכא למיגזר שמא ישפוך בכוחו גם לרה"ר - ושרי רק בלא מתכוון ואילו להרשב"א - התירו בכוחו ברשויות דרבנן.

להלכה – פסק מרן [שנה א] כלשנ"ב ששרי לשפוך מים לבין המחיצות.

ולגבי אי שרי לשפוך גם כשליד המים שתחת המחיצות – יש רה"ר והמים הנשפכים יגיעו לרה"ר לאחר שיפלו למים שתחת המחיצות – עי' **ביאור הלכה** שם ד"ה לשפוך שנחלקו בזה תוס' ורשב"א [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] **ובמג"א** ס"ק ד פסק להקל והביאו **במשנ"ב** ס"ק ו אך כתב לעיין בביאור הלכה שם כתב שזו מחלוקת ראשונים

ולגבי מחלוקת הראשונים שהביא הביאור הלכה אי במתכוון שיצאו המים לכרמלית - שרי כוחו גם בכרמלית הסמוכה לרה"ר [עי' הערה שבסוף התשובה] שתוס' מחמירים ורשב"א מיקל - כתב הביאור הלכה שנחלקו בזה גם השו"ע ורמ"א דהשו"ע מיקל ורמ"א מחמיר עי"ש [התשובה הבאה - כתבתי עפ"י הסוגיא לעיל פד. שמסבירה את דברי המשנה בסוגיין לפי רב ולפי שמואל. ותשובה זו כתבתי גם בסוגיא לעיל פד.].

ש. ב' מרפסות אחת גבוהה ואחת נמוכה הנמצאות ליד נהר ולא עירבו יחד ויש במרפסת העליונה מחיצות תלויות כדי להעלות מים מהנהר האם המחיצות התלויות מותרות בשימוש לעליונה? ולתחתונה? או שאסורות לשניהם? ומדוע?

ת. אם המחיצות שייכות רק לבני מרפסת עליונה – מותר רק לבני עליונה להעלות בה מים. ואפי' אם לא עירבו¹⁷⁷¹.

ואם המחיצות שייכות לשני החצרות: אם בני התחתונה עולים לעליונה ומשתמשים שם במחיצות – במחיצות אסורות לתרוויהו. דהא שייך לשניהם ותרוויהו משתמשים ע"י שלשול וא"כ אוסרים זה על זה. וכך הסביר ר' אדא בר אבהו את הברייתא שאומרת שבי המרפסות אוסרות זו על זו.

¹⁷⁷¹ ומשמע בסוגיין דאפי' אם המרפסת התחתונה אוסרת את העליונה - וכגון שאין ביניהם י"ט ואינה רחוקה ד"ט – מ"מ שרי לבית שליח המרפסת העליונה להעלות דלי בין המחיצות ולהביאו הביתה [ובלבד שלא יניחו במרפסת העליונה דהא אינה מעורבת ואסור להכניס ממנה לבית] דהא מה שאמר אביי בסוגיין שאוסרות אהדדי היינו כשהמחיצות שייכות לבני ב' החצרות כדפרש"י ד"ה שתיהן אסורין וכן הוא בגמ' לקמן ומשמע שכששייכות רק לבני העליונה או רק לבני התחתונה – מותרת להעלות מהמחיצות לתוך הבית ואע"פ שמעביר דרך אויר של חצר שאינה מעורבת מכיוון שלא מניח את הדלי בחצר כנלענ"ד וצ"ע.

אם בני התחתונה משתמשים בעליונה ע"י שזורקים אליה את הדלי לבין המחיצות יש בזה כמה חילוקים:

א. אם העליונה אינה גבוהה י"ט מהתחתונה וגם אינה מופלגת ד"ט מכנגד התחתונה כך שהם אוסרות זו על זו את השימוש במרפסת – אוסרות זו על זו גם את השימוש במחיצות התלויות אע"ג שלבני עליונה השימוש יותר נח דכיוון שאין חילוק רשות ביניהם ותרואיהן רשות אחת – דינם שווה זו לזו – וכך מסביר אביי את הברייתא הנ"ל שאומרת שבי' המרפסות אוסרות זו על זו.

ב. אם העליונה והתחתונה מופלגות זו מזו ד"ט – אומרת הגמ' בדף פה. בשם רב שהעליונה מותרת והתחתונה אסורה ופרש"י שאע"ג שמצינו שרב אוסר כשלזה בזריקה ולזה בשלשול – מ"מ במופלגת מכנגדה ארבעה, כיון דאין לתחתונה כאן אלא תשמיש מופלג במשך – זהו אויר, ולא תשמיש הוא¹⁷⁷², ובפשטות שמואל מודה לרב בדין זה.

ג. אם העליונה והתחתונה אינן מופלגות ד"ט אבל העליונה גבוהה מהתחתונה י"ט – בזה נחלקו רב ושמואל לשמואל העליונה מותרת שכן לעליונה התשמיש הוא בשלשול בלבד ולתחתונה – בזריקה ושלשות ולרב – שתיהן אסורות שכן תרואיהן בתשמיש שאינו מופלג ולתרואיהן השימוש בקשה.

להלכה – פסק מרן [שנה ה] כרב.

¹⁷⁷² **והא דאמרי'** לעיל בדף פד. אמרי' שלרב במופלגת ארבעה מהמרפסת וגבוהה י' מהחצר – תרואיהן אסורים ואמאי הא אין אדם אוסר דרך אויר **תירצו בתוס'** שם ד"ה ה"נ בשם ר"י דזה אליבא דשמואל דווקא דסבר אדם אוסר על חבירו דרך אויר בשמעתין [ויע' **בריטב"א** שכתב בשם ר"י שהכוונה שמתרץ לה רב אליבא דשמואל] אבל לרב דאמר אין אדם אוסר על חבירו דרך אויר הו"א הא "לחצר" – דווקא ומותרין **עכ"ד תוס'** אולם **בשו"ע** [שעה ב] פסק **להלכה** גבי מרפסת שמופלגת ד"ט ויש בחצר תל גבוה י"ט – ששניהם אסורין וזה אע"פ שפסק [שנה ה] כרב שאין אדם אוסר דרך אויר [דכתב גבי שתי גזוזטרות שממלאין מהעליונה – ששניהן אסורות אם סמוכות בתוך ד"ט ומשמע שאם מופלגות – עליונה מותרת] **וי"ל ע"פ מש"כ הט"ז** [שעה ב] לגבי תל הגבוה י' מהחצר ומופלג ד"ט מהמרפסת דכתב מרן דהתל אסור לשניהם וכתב הט"ז דהתם גבי מרפסת – אין לבעל מרפסת ריעותא מכח שלשול כיון שהוא תוך י' שלו ואיכא רק ריעותא דמופלג אבל אם היו תרתי לריעות' לבעל המרפסת דהיינו למעלה מי' ומופלג נ"ל שמותר בעל החצר בהתל ואין בעל המרפסת יוכל לאסור עליו מפני שאין אדם אוסר דרך אויר **עכ"ל** וא"כ ה"ה בב' גזוזטראות איכא לבעל הגזוזטרא התחתונה ב' ריעותות א. מרחק ד"ט ב. שלשול וזה אפי' כשאין ביניהם י"ט וכ"ש כשיש י"ט שאיכא לתחתונה גם ריעותא דזריקה **אמנם עי' משנ"ב** שעה יא שמביא את דעת הט"ז הנ"ל אבל מביא גם דעות האוסרות על בני חצר אפי' כשיש לבני מרפסת ב' רעותות וא"כ צ"ע אמאי בגזוזטראות פסק מרן [שנה ה] דבמופלגת ד"ט שרי לבני מרפסת עליונה **ואולי י"ל** דהא דמתיר במופלגת ד"א לעליונה הני מילי כשגם גבוהה י"ט דאיכא לתחתונה ג' רעותות זריקה שלשול והפלגת ד"ט וצ"ע.

ש. מה פירוש דברי ר' חייא ור' אושעיא בדף פח. "יש גזל בשבת, וחורבה מחזיר לבעלים" ומה ילפי' מדבריהם לדין גזוזטראות שבמשנה?

ת. למסקנא פירוש דבריהם הוא שהמשתמש בחצר של חברו שלא ברשותו של חברו - אינו אוסר עליו את רשותו דדינו כגזלן שחייב לחזיר לבעלים בשבת ועל כן המשתמש בחורבתו של חברו שלא מדעתו - אינו אוסר אותה על בעליה דהיא חוזרת לבעלים.

ומדבריהם ילפי' דגזוזטראות שבמשנה שאוסרים זה על זה - איירי רק כשעשו אותם בשותפות אבל אם היא שייכת רק לאחד מהם - אינה נאסרת¹⁷⁷³.

ש. ומה הדין אם יש בב' המרפסות מחיצות תלויות כדי להעלות מים מהנהר ושתיהן שותפות זו בזו האם אוסרות זו על זו כשלא עירבו?

ת. הגמ' אומרת שבכה"ג אף בשסמוכות זו לזו - אינן אוסרות זו על זו דכיון דעשו לתחתונה - גלוי גלי דעתה דאנא בהדך לא ניחא לי.

מהמשנה דף פח. עד סוף הפרק.

ש. האם מותר לשפוך מים בחצר כשיוזע שהם יקלחו לרה"ר ומדוע?

ת. מדאורייתא - שרי לשפוך בכל גווי ופרש"י במשנה [ד"ה שופכין] דהא לאו ברשות הרבים זריק להו איהו גופיה, אלא מאיליהן יוצאין¹⁷⁷⁴ עכ"ל אולם רבנן גזרו באופנים מסוימים שלא לשפוך מים ברה"י שיקלחו לרה"ר ופרש"י דגזור רבנן עליה דילמא אתי למישרי זריקה בהדיא לרשות הרבים¹⁷⁷⁵.

והדינים העולים מדברי המשנה והגמ' הם שיש לחלק בין ימות החמה שבהם אדם ששופך הרבה מים - רצונו שיצאו החוצה ולא יקלקלו לו את החצר לבין ימות הגשמים שבהם אדם אינו מקפיד שהמים ישארו בחצירו שהרי בין כה וכה היא מלאה מים

¹⁷⁷³ רש"י כתב שכששייכת לאחד מהם אינה אוסרת איירי שהשנייה משתמשת בה בחול שלא כדין ויל"ע מה הדין אם בחול משתמשת בה כדין וכגון שקבלה רשות מבעליה - האם בשבת אוסרת? ומלשון רש"י משמע שאוסרת בכה"ג וצ"ע דהא ברור שבשבת לא קבלה רשות שהרי רשות זו תגרום לאסור על הבעלים את השימוש בחורבה בשבת וצ"ע.

¹⁷⁷⁴ וכתב החזו"א [קה (מא) ס"ק ח] דצ"ל דכוונת רש"י דאין המים מקלחין מחמת כח זריקתן אלא כטבע מים המוגרין אבל אם שפכן סמוך ליציאתן ושפכן באלכסון והמים נמהרין לצאת בכח המרוץ שנתן בהן בזריקתן - הוויא הוצאה גמורה עכ"ל.

¹⁷⁷⁵ ואף שגם אם יזרקן להדיא זו מלשאצלי"ג שלר"ש פטור - י"ל שמלשאצלי"ג הווי שבות חמור וגזרי' אטו שבות זה וכמ"ש הר"ן על הר"י"ן שבת סא. ד"ה ובמקום דבמלשאצלי"ג גזרי' גזריה לגזירה כיון דאם היה צל"ג היה אסור מהתורה ואין הכל בקיאתן לחלק בין צל"ג לאצלי"ג עכ"ד ועי"ע תוס' שבת מז' : דמתרץ תירוץ אחר למה גזרי' אטו כיבוי היא מלשאצלי"ג - דקים להו לרבנן דהכא שייך למיגזר טפי עכ"ל וא"כ י"ל דה"ה בנד"ד כנלענ"ד וצ"ע.

ועל כן הדין הוא **שבימות החמה** :

א. בחצר שיש בה ד"א ומעלה על ד"א ומעלה – לא גזרינן כלל ושרי לשפוך מים בחצר אפי' אם זה כמות כזו שוודאי ישפך לרה"ר ובטעם הדבר נחלקו אמוראים **לרבה** – דבשטח כזה דרכו של אדם לזלף שיעור סאתיים בשביל לרפץ את הקרקע¹⁷⁷⁶ וסאתיים הם שיעור שופכין של יום אחד וכיוון שזה שיעור זילוף - לא ישפכו המים לרה"ר וגם אם ישפכו החוצה - זה בכלל "דבר שאינו מתכוון" ולא פסיק רישא ולכן שרי¹⁷⁷⁷ **ולר' זירא** – אפי' אם אין דרכו לזלף – מ"מ בשטח כזה המים נבלעים ואין דרכם לצאת החוצה.

ב. בשטח של 16 אמה מרובעות אלא שאינם ד' על ד' וכגון שזה ארוך מד' אבל פחות רחב מד' – אומרת הגמ' שנחלקו בזה רבה ור' זירא **דלרבה** בעי' שיהא דרך לזלף שם סאתיים ובכה"ג אין דרך לזלף סאתיים¹⁷⁷⁸ ואסור דכיוון שאין דרך לזלף חצר זו – וודאי כוונתו לשפכן שיצאו החוצה ובכה"ג גזרו רבנן אפי' כשעושה א"ז בדרך של "כחו" – שמא יבוא לזרקן להדיא לרה"ר **ולר' זירא** – שרי דמ"מ כיוון שהמים נבלעים שם א"כ אין כוונתו להוציאן וגם לא הווי פסי"ר שיצאו¹⁷⁷⁹ ואומרת הגמ' שמחלוקת רבה ור' זירא הנ"ל היא מחלוקת ראב"י וחכמים אי שרי לשפוך מים לביב [עי' תשובה הבאה] וכל מחלוקת ר' זירא ורבה היא דלרבה רישא דמתני' אזלא בשיטת חכמים שאוסרים בביב ולר' זירא – רישא דמתני' אזלא בשיטת ראב"י שמתיר בביב.

¹⁷⁷⁶ פי' דחצר שיש בה ד' אמות על ד' אמות ראויה היא לזלוף מפני שמשתמשין בה דרך כבוד ושלא יעלה האבק, הילכך אפילו בשנותנן שם דרך שפיכה וסמוך לרשות הרבים אגן סהדי שאין דעתו אלא שיתפשטו בחצר וימנעו האבק, ועוד דשפיכתם לא שכיחא ואין דרך אלא לזלף, וכיון דכן לא גזור בה רבנן ואפילו לשפוך שופך במקום שירצה. [ריטב"א].

¹⁷⁷⁷ וכתב הריטב"א וז"ל פי' וכי מסתפק טפי [מסאתיים] מילתא דלא שכיחא הוא ולא גזרינן בה. עכ"ל והיינו דאף דביותר מסאתיים אינו מתכוון לרפץ אלא מתכוון שיצאו המים לרה"ר - מ"מ מילתא דלא שכיחא היא וכיון דגם אם מתכוון שיצאו המים לרה"ר זה רק איסור דרבנן כי זה "כחו" - בכה"ג שלא שכיחא לא גזרו.

¹⁷⁷⁸ **להריטב"א** המובא בהערה שלפני ההערה הקודמת – טעם שאין מזלפין בחצר שאין בה ד' על ד' הוא מפני שאין משתמשים בה דרך כבוד ועי' **רשב"א** [פח: ד"ה אריך] שכתב טעם אחר - דכל שאין בה ד' על ד' אין אויר רב שולט בה ואינה ראויה לזילוף

¹⁷⁷⁹ והיינו שנחלקו רבה ור' זירא האם סתם אדם שזורק סאתיים לחצר שיש בה 16 אמה מרובעות אך אין דרך לזלף בה - מתכוון שיצאו המים לרה"ר ולכן גזרי' שמא יזרוק להדיא לרה"ר או שבכה"ג סתם אדם אינו מתכוון שיצאו לרה"ר אלא שיבלעו במקומם - **כך משמע מפרש"י** [פח: ד"ה פחות] שפי' דלרבה כשאין ארבע על ארבע "מתכוון לשפכן" **ויל"ע** דמהגמ' בהמשך משמע שטעמו של רבה [שזהו טעמם של רבנן דראב"י] הוא משום "גזירה שמא יאמרו צנורו של פלוני מקלח מים" וצ"ע ועי' **ריטב"א** [פח: ד"ה וחכמים] דכתב בדעת חכמים דראב"י [שהיא דעת רבה] דסברי רבנן דכל ששופך לתוך הביב **נראה כמתכוון** לשפיכה ושיצאו לחוץ הילכך אף על פי דתיימי מיהא התם אסור, ולא התירו אלא כששופכן ברשות הראוי לזלף שנראה (כנראה) [ש]אין דעתו אלא לזלף עכ"ל והיינו שאוסרים משום מראית עין [ועי' שו"ע יו"ד פז ג ברמ"א ובש"ך שם ס"ק ו שנחלקו רמ"א וש"ך אי בדרי' חיישי' למראית עין ולכאוי' דברי הריטב"א כאן הם כהש"ך שחוששים] וזה מובן יותר בלשון הגמ' "שמא יאמרו".

ג. בשטח של פחות מ-16 אמה מרובעות – אסור לשפוך מים [דבכה"ג וודאי מתכוון שיצאו לרה"ר דלא ניחא ליה שיצטברו בחצר] א"כ עשה עוקה [היינו גומה¹⁷⁸⁰] שמחזקת סאתיים שהם שיעור שופכין של יום אחד ושופך המים לתוכה והיא תגרום שהמים לא יצאו לרה"ר והעוקה יכולה להיות גם ברה"ר צמוד למקום שבו יוצאים המים לרה"ר – אלא שאז צריך לעשות לעוקה תקרה ופרש"י [פח. ד"ה שהוא] שזה כדי להופכה למקום פטור¹⁷⁸¹. ולגבי אי שרי לשפוך בעוקה יותר מסאתיים – ע"י הערה שבסוף התשובה.

ובימות הגשמים – אמרי' בברייתא דשופך ושונה ונחלקו אמוראים בביאור דברי הברייתא: **דעת אביי** שא"צ עוקה כלל ושרי לשפוך בחצר שאין בה ד' על ד' ושיצאו המים לרה"ר ולא חיישי' שיבוא לשפוך בהדיא לרה"ר דאין לו ענין לשפוך לרה"ר דחצרו ממילא מיקלקלא וקיימא וכמו כן אין את החשש של חכמים במשנה שיראה כאילו שפך בהדיא לרה"ר כיוון בדימות הגשמים המים מקלחים לרה"ר גם ללא ששופך אדם מים **ודעת ר' נחמן** – דצריך עוקה דגם בימות הגשמים לא מתירים לו לשפוך לחצר ושיצאו המים לרה"ר אבל מ"מ בימות הגשמים מתירין יותר מבימות החמה בזה שאם רוצה לשפוך רק סאה של מים – שרי לעשות עוקה שמחזקת סאה בלבד ובימוה"ח לא מתירים לו לעשות עוקה של סאה דחיישי' שמא ישפוך סאתיים דזה השיעור שדרך לשפוך ביום אבל בימה"ג שגם אם ישפוך סאתיים אין כ"כ מקום לגזור דהא אינו מעונין לשפוך בהדיא לרה"ר דחצרו מקלקלא וקיימא וכמו כן אין חשש שיחשבו ששופך מים בהדיא לרה"ר דיתלו את המים המי גשמים – שרי לשפוך סאה מים בעוקה מחזקת סאה **הערה א: מה שכתבתי שבימות הגשמים לאביי שרי ללא עוקה בכלל אפי' כוריים** ולר' נחמן שרי עוקה של סאה כמלואה – כך הוא הסבר מחלוקת אביי ור"נ בגמ' ע"פ הרא"ש הריטב"א והרשב"א אבל **הרמב"ם** סובר שבימות הגשמים לאביי שרי עוקה של סאה כמלואה [היינו סאה] ושל סאתיים – אפי' כור ואפי' כוריים ואילו לר' נחמן שרי בשל סאה במלואה וגם בשל סאתיים רק סאתיים

¹⁷⁸⁰ נראה שזה מלשון "עוגה" דהיינו חפירה עגולה שדרך לעשות בקרקע מסביב לגפנים – ע"י משנה מו"ק א א.

¹⁷⁸¹ ומסביר **הבית מאיר** [שנז א] דכל גומא חצי אמה על חצי אמה ברום ג' חומשי אמה היא מחזקת סאתיים [ע"י רמב"ם שבת טו טז] וידוע דשיעור עומק זה הוא מקום פטור כמבואר ס"י שמ"ה [דהא רוחב חצי אמה הוא ג"ט וזה רוחבו של מקום פטור] ומהיכי תיתי דיעשה יותר משעור ההכרחי? אלא שאם יהי מגולה יתמעט משעור העומק על פחות משלשה ויהי ר"ה משא"כ כשמכוסה: **עכ"ד הבית מאיר** והיינו שכשהיא מכוסה תמיד תישאר מקום פטור ולא תיהפך לרה"ר ויל"ע א"כ דחיישי' שתתמעט העוקה – הא גם ברה"י יש לחוש שיתמעט משיעור העומק וכבר לא יהא בעוקה שיעור סאתיים ויצאו המים לרה"ר ואולי י"ל שאפי' אם תתמעט העוקה מ"מ חלק מהמים יבלעו בחצר והשאר יהיו בעוקה אבל כשהיא ברה"ר כל טיפת מים שבאים לעוקה הם הוצאה לרה"ר ודוחק וצ"ע וע"י **ריטב"א שכתב** בהסבר דעת רש"י – שעייז היא תיהפך לחורי רה"י **עכ"ד** עייש וצ"ע א"כ למה כתב רש"י שנעשית מקום פטור ולא כתב שנעשית חורי רה"י ושו"ר **במחציה"ש** שנז א שכתב על דברי מרן שנעשית מקו"פ שזה לאו דווקא אלא שמותר להוציא לה מרה"י עייש וא"כ י"ל דה"ה בדעת רש"י ועדיין צ"ב.

[ולא שרי יותר ממלואה אפי' בסאתיים]. וכיוון דהלכה כאביו לגבי ר' נחמן - התיר הרא"ש הרשב"א והריטב"א בימות הגשמים אפי' ללא עוקה כלל ואילו הרמב"ם התיר בימות הגשמים בשל סאה - כמלואה ובשל סאתיים - אפי' כור או כוריים.

הערה ב: נחלקו ראשונים בעוקה של סאתיים בימות החמה אי שרי לשפוך לה יותר מסאתיים שבכה"ג יצאו חלק מהמים לרה"ר - דעת תוס' [ד"ה מחזיק] שכתבו דאפי' יותר מסאתיים יכול לשפוך בין לאביו ובין לר' נחמן [דלדעתם לא נחלקו אביו ור"נ אלא בעוקה של סאה בימות הגשמים שלר"נ שרי במלואה ולאביו - אפי' כור ואפי' כוריים] ומה שאמר ר"נ "מחזיק סאתיים נותן לתוכו סאתיים" לאו דווקא נותן לתוכו סאתיים אלא ה"ה טפי וכ"כ הרשב"א מובא בב"י שנו א וכ"כ הריטב"א [פח: ד"ה והנכון] ובטעם ההיתר כתב הריטב"א דטפי מסאתיים מילתא דלא שכיחא היא ולא גזרו בה כלום, וסאתיים דנקט לאו דווקא אלא שמן הסתם אין אדם מסתפק יותר [ויל"ע מה הדין כשגרים בחצר הרבה אנשים האם בעי' עוקה יש בה סאתיים לכל אחד או חצר ד' על ד' לכל אחד?] אבל הרמב"ם כתב בימות החמה אם הייתה מחזקת סאתים אין שופכין לה אלא סאתים, עכ"ל ולדעתו מה שאמר אביו אפי' כור ואפי' כוריים אזיל אעוקה של סאתיים בימות הגשמים ועי' חזון איש [קדמ] (ד) שמקשה על הרמב"ם איך יסביר הרמב"ם מש"כ בגמ' פח. [בסוף העמוד] "אילימא משום נפישא דמיא - והתניא: אחת לי עוקה ואחת לי גיסטרא בריכה ועריבה, אף על פי שנתמלאו מים מערב שבת - שופכין לתוכן מים בשבת! " דמוכח דאפי' נפישא מיא שרי והרי ברייתא זו איירי בימות החמה¹⁷⁸² וכתב החזו"א שכן הקשה הריטב"א עכ"ד החזו"א ויש להעיר שהריטב"א [פח: ד"ה א"ר נחמן] לא הביא את הרמב"ם אלא את רש"י וסבר הריטב"א שרש"י פי' את הגמ' כהרמב"ם ועליו מקשה הריטב"א.

הערה ג: נחלקו הפוסקים בחצר שאין בה 16 אמה מרובעות הסמוכה לכרמלית - ולא לרה"ר - האם מתירים לשפוך בה מים ע"מ שיצאו החוצה לכרמלית גם בימות החמה וא"צ עוקה דהרי קי"ל שכוחו בכרמלית לא גזרו - זו דעת הרמב"ם [שבת טו יט] והרשב"א [פח. סוד"ה הני ועבוה"ק נתיבות ג רז] או שרק בספינה לא גזרו דלא שכיחא שתהא סמוכה לרה"ר אבל בחצר גזרו גם בסמוכה לכרמלית שכן שכיח שחצרות סמוכות לרה"ר ולא פלוג רבנן בחצרות וגזרו בכל גווני - זו דעת תוס' [פח. ד"ה הני] ורא"ש [סוף סימן ט ועיי"ש ברבן נתנאל ס"ק ר].

הערה ד: גם הרא"ש שהבאתי בהערה ג' שסובר שגזרו בחצר הסמוכה לכרמלית שאסור לשפוך בה מים ע"מ שיצאו לכרמלית - מודה שלא גזרו בחצר הסמוכה לחצר שאינה מעורבת

¹⁷⁸² עיי' בריטב"א [פח: ד"ה א"ר נחמן] דמוכח מהגמ' שבריייתא זו מדברת בימות החמה שהרי הוכיחה ממנה הגמ' שמתניתין שרי לשפוך יותר מסאתיים לעוקה והרי מתני' איירי בימות החמה וכדאיתא בהדיא בבריייתא שהביאה הגמ' לעיל "בד"א בימיה"ח".

ולכן שרי לשפוך מים בחצר אחת ע"מ דשילכו המים לחצר שניה גם כשלא עירבו יחד.

להלכה – לגבי מחלוקת רבה ור' זירא באריך וקטין פסק מֵרֵן [שנו א] בסתמא כר' זירא ובסעיף ב' מביא את דעת הרמב"ם שפסק כרבה ועיי' הערה¹⁷⁸³

לגבי מחלוקת ר' נחמן ואב"י בהסבר דברי הבריתא שבימות הגשמים שופך ושונה ומחלוקת הרמב"ם עם הרא"ש הרשב"א והריטב"א בהסבר מחלוקת ר' נחמן ואב"י [את מחלוקת הרמב"ם והרא"ש הבאתי בהערה א' שבסוף התשובה] – פסק מֵרֵן [שם] **כאב"י ע"פ הסבר הרא"ש הרשב"א והריטב"א** שבימות הגשמים א"צ עוקה כלל וטעם שפסק כאב"י נגד ר' נחמן – כתב בב"י בשם הרא"ש דאב"י בתרא הוא ומסתבר טעמיה עכ"ל

לגבי מחלוקת הרמב"ם עם תוס' והרשב"א והריטב"א אי בימות החמה שרי לשפוך יותר מסאתיים לגומא המחזקת סאתיים [שהבאתי בהערה ב' שבסוף התשובה] - פסק מֵרֵן [שם] כתוס' והרשב"א והריטב"א ששרי.

לגבי מחלוקת הרמב"ם והרשב"א עם תוס' והרא"ש שהבאתי בהערה ג' שבסוף התשובה - אי גזרינן בחצר קטנה הסמוכה לכרמלית שלא לשפוך מים שיגיעו מכוחו לכרמלית - פסק מֵרֵן [שנו ג] כהרמב"ם והרשב"א שלא גזרינן ואילו הרמ"א [שם] פסק כתוס' והרא"ש שגזרינן אולם מוסיף הרמ"א שהא דגזרו היינו דווקא בכרמלית הסמוכה לעיר אבל בכרמלית שאינה סמוכה לעיר - מודה הרמ"א שלא גזרו.

עוד כתב רמ"א דאם המים מגיעים מרה"י לחצר שאינה מעורבת או לעיר מוקפת חומה שאינה מעורבת או שהמים עוברים בצינור שעובר מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור [אע"פ שאין המים נחים במקו"פ] - יש להקל דבכה"ג בכוחו לא גזרו.

ש. חצר שיש בה ד' אמות על ד' אמות שמותר לשפוך מים בחצר [עיי' תשובה קודמת] - האם מותר לשפוך אותן על פי הצינור שמוביל אותם החוצה או שמותר לשפכן רק בחצר והמים מאיליהן יגיעו לצינור שמוציא אותן החוצה ומדוע?

ת. **בימות החמה** - אם אין בצינור שטח של 16 אמה רבועות הנמצאות בשטח רה"י או

¹⁷⁸³ ועיי' ב"י שנחלקו הרמב"ם והרא"ש כמי לפסוק – הרמב"ם פסק כרבה והרא"ש והרשב"א כר' זירא ועיי' רשב"א בסוגיין [פח: ד"ה ולעניין] דיסוד מחלוקתו עם הרמב"ם היא שהרי ר' זירא ס"ל כראב"י ורבה ס"ל כחכמים ונחלק הרשב"א עם הרמב"ם אי הא דאמר אב"י לעיל [סו:] דמשנת ראב"י קב ונקי זה בא לומר שהלכה כמותו אף נגד רבים או שזה רק נגד יחיד עיי' ובשו"ע בסעיף א' פסק בסתמא כהרא"ש והרשב"א ובסעיף ב' מביא בסתמא כהרא"ש והרשב"א ואח"כ מביא את דעת הרמב"ם וא"כ פוסק כהרא"ש והרשב"א ובטעם שפסק בשו"ע כהרא"ש והרשב"א נראה עפ"י מש"כ הב"י בהקדמתו דבמקום שאחד מן הג' העמודים הנזכרים לא גילה דעתו בדין ההוא והשני עמודים הנשארים חולקין בדבר הנה הרמב"ן והרשב"א והר"ן והמרדכי וסמ"ג ז"ל לפנינו אל מקום אשר יהיה שמה הרוח רוח אלה"ן קדישין ללכת נלך כי אל הדעת אשר יטו רובן כן נפסק הלכה: עכ"ל וכאן הרשב"א סובר כהרא"ש ומה עוד שזה מילתא דרבנן.

שקמורות – לכו"ע אסור לשפוך שם דאז המים לא נבלעים לפני שמגיעים לרה"ר וגם אין זה דרך זילוף ואם יש בצינור שטח של 16 אמות רבועות – נחלקו בזה ראב"י וחכמים לראב"י שרי ולחכמים אסור ואומרת הגמ' שהם נחלקו במחלוקת רבה ור' זירא דלראב"י טעם שבעי' ד' על ד' הוא כדי שכששופך סאתיים - יבלעו המים לפני שיצאו לרה"ר וזה שייך גם כששופך על פי צינור שיש בו שטח 16 אמות רבועות הנמצאות בשטח רה"י או שקמורות וחכמים סוברים כר' זירא שבעי' שיהא מקום השפיכה עומד לזילוף וצינור אינו עומד לזילוף¹⁷⁸⁴.

בימות הגשמים – לאב"י אפי' אין בצינור שטח של ד"א על ד"א שרי ולר"נ שבעי' עוקה סאה – צ"ע אי שרי.

להלכה – מרן [שנו ב] פסק **בסתמא כראב"י** [וכתב בב"י שזה משום דק"ל משנת ראב"י קב ונקי] **ואח"כ** הביא מרן את דעת **הרמב"ם** שפסק **כחכמים** וכתב **במשנ"ב** [ס"ק כא] דנקטינן **להקל** כסברא ראשונה

והוסיף מרן דכל זה איירי בצינור שהוא כעין רצפה של אבנים שיש רווח ביניהם והמים נבלעים אבל אם זה צינור של עץ שאינם יכולים להיבלע בו - אסור.

ש. גג שיש בו ד"א על ד"א והמים שנשפכים בו יוצאים בצינור לרה"ר ויש בצינור ד' על ד' – האם מותר לשפוך על הגג?

ת. **במתני'** כתוב שאפי' חכמים שאוסרים לשפוך לפי הביב – מתירים לשפוך על הגג שהמים יזובו מהגג לרה"ר ובגמ' מובאת דעת **חנניא** שאפילו גג מאה אמה - לא ישפוך, לפי שאין הגג עשוי לבלוע אלא לקלח ופרש"י שגגותיהן היו טוחין בטיט כך שוודאי לא יבלעו המים בגג עכ"ל ועי' הערה¹⁷⁸⁵

להלכה - פסק מרן [שנו ב] דשרי לשפוך מים חוץ לביב והם יורדים לביב.

¹⁷⁸⁴ ומשמע מרש"י שזה רק כשיתכן שיצאו המים לרה"ר אבל אם בטוח שיבלעו המים בקרקע – שרי דבכה"ג ליכא למיגזר אטו שפיכת מים לרה"ר כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁷⁸⁵ ובטעם הדבר שלחכמים שרי לשפוך על הגג ומשם ילכו המים לביב - כתב **הריטב"א** [פח. סוד"ה וחכמים] דהשתא **נראה כמזלף עכ"ל** והיינו שדרך לזלף את הגג [ואע"ג שהוא טוח בטיט מ"מ יש לזלף שלא יעלה האבק כנלענ"ד] ועי' **בספר גאון יעקב** דכתב **דהוי כח כחו**, עכ"ל והיינו שלרבנן בכח כחו שרי אע"ג דלא ראוי לזילוף ור' חנניא אוסר אף בכח כחו. וכ"כ **הרדב"ז** [א קעא] וז"ל ואם הביב יש בו עוגה מקום שמתקבצים בה המים ובשעה שהוא שופך מים מתמלאת העוגה ויוצאין המים חוץ מותר לשפוך על פי הביב **דהוי כח כחו ולא גזרו בה רבנן**. **עכ"ל** וא"כ ה"ה בגג הטעם הוא משום כח כחו **אלא שיל"ע** בדברי הרדב"ז בעוקה אמאי צריך להגיע לכח כחו אפי' בלא זה שרי משום שעשה היכר דהא אפי' יוצאים המים ישר מהעוקה לרה"ר שרי משום היכר וצ"ע.

ש. עוקה שנעשית בשביל שני בני חצר – איזה גודל היא צריכה להיות?

ת. בגמ' אמרי' לגבי ב' דיוטות זו כנגד זו " אילימא משום נפישא דמיה - והתניא: אחת לי עוקה ואחת לי גיסטרא בריכה ועריבה, אף על פי שנתמלאו מים מערב שבת - שופכין לתוכן מים בשבת" ופרש"י דיש כאן ד' סאים לב' בתים עכ"ל ומוכח דשרי עוקה של סאתיים אף לב' בני חצר ועי' הערה¹⁷⁸⁶.

ש. ב' בני חצר שאחד מהם עשה עוקה בחצר – האם יכולים להשתמש בעוקה שבחצר ומדוע? [גמ' ותוס']

ת. במשנה אמרי' שתי דיוטאות [ופרש"י עליות] זו כנגד זו, מקצתן עשו עוקה ומקצתן לא עשו עוקה, את שעשו עוקה - מותרין, את שלא עשו עוקה - אסורין. עכ"ל המשנה ואמרי' בגמ' שמתני' איירי כשלא עירבו ולכן אלו שלא עשו את העוקה אסורין להשתמש בה גזירה שמא יוציאו כליהם מהדיוטא לחצר אבל בעירבו – שתייהן מותרות בעוקה. ופירשו תוס' שמעיקר הדין השפיכה מהדיוטא לעוקה מותרת גם ללא עירוב כי איירי ששופכין אותה בדיוטא ויורדין מעצמם לחצר ולא גזרו חכמים איסור על כוחו בחצר שאינה מעורבת [פי' דאף שהדיוטא אין בה ד"א על ד"א שרי לשפוך בה כדי שהמים ירדו לחצר שאינה מעורבת ולא הווי כחצר הסמוכה לרה"ר שאסור לשפוך בה ללא עוקה] אולם כשלא עירבו גזרו חז"ל על אלו הרחוקים מהעוקה שלא ישפכו מים בדיוטא כדי שיגיעו לעוקה – גזירה שמא ילכו עם כליהם לעוקה אבל עושי העוקה דהעוקה סמוכה להם – לא חיישי' שילכו עם כליהם לעוקה עכ"ל תוס'¹⁷⁸⁷.

להלכה: בטור ושו"ע [סימן שעז] כתבו וז"ל "שתי עליות הפתוחות לחצר זו כנגד זו, ואחת עשתה גומא בחצר כדי לשפוך בחצר שאין בה ד' אמות מימיה והשנייה לא עשתה, אם עירבו יחד שתיהם מותרות לשפוך מימיהן; ואם לא עירבו יחד, והאחת עירב' לעצמ' והשנייה לא עירבה כלל, זו שלא עירבה, אסורה; ושעירבה, מותרת; ובלבד שלא תשפוך להדיא בגומא אלא תשפוך בעלייה והם יורדים לגומא" ובטור הוסיף המילים "דכוחו בחצר שאינה מעורבת שרי" והביאן הרמ"א בשו"ע

והקשה הט"ז למה כתבו הטוש"ע על מקרה שלא עירבו יחד שאיירי שאחת עירבה בפני"ע ואחת לא עירבה כלל? דהרי זה לא מוזכר כלל בגמ' והחילוק המוזכר בגמ' הוא רק בין עירבו שניהם ללא עירבו שניהם? וע"כ כתב הט"ז שאולי יש כאן ט"ס ולא פי' מה הוא

¹⁷⁸⁶ ועי' רמב"ם [שבת טו יז] שכתב שבימות החמה אם הייתה מחזקת סאתים אין שופכין לה אלא סאתים עכ"ל ועי' חזו"א [קד(מ) ד] שתמה עליו מסוגיין ונשאר בקושיא.

¹⁷⁸⁷ ולפי זה מה שכתבה המשנה ששרי רק לאלו שעשו את העוקה – היינו במקרה שעשו אותה סמוך אליהם שכך הדרך לעשות אבל אם עשו אותה סמוך לדיוטא השנייה – שרי רק לבני הדיוטא השנייה כנלענ"ד וצ"ע.

הט"ס. ועיי' **בהגר"א** [מובא **בשעה"צ** ס"ק ה] שג"כ כתב שיש כאן ט"ס ופירש שהט"ס הוא שבמקום " והאחת עירב' לעצמ' והשנייה לא עירבה כלל, זו שלא עירבה, אסורה" צ"ל והא' ע"ע [=עשתה עוקה] לעצמה והשנייה לא עשתה זו שלא עשתה כו' [=אסורה] והיינו כפירוש תוס' שזו שעשתה עוקה והעוקה קרובה לה - שרי לה לשפוך למרפסת ומשם ילכו המים לעוקה ולא חיישי' שיוציא את הכלי עם המים לחצר כדי לשפכו בעוקה כי החצר לא ניזוקה מזה ששופך על המרפסת ומשם לעוקה אבל הדיוטא השנייה שהעוקה רחוקה ממנה – א"כ עד שיגיעו המים לעוקה ילכו הרבה בחצר ויקלקלוה ולכן חיישי' שמא יוציאו הכלי עם המים לעוקה.

עוד הוסיף הרמ"א בשו"ע וז"ל וה"ה אם החצר יותר מד' אמות, דשתייהם מותרים בכה"ג ואין צריכים לגומא עכ"ל והיינו דאז א"צ לעשות גומא כלל וכל אחד ישפוך המים על מרפסתו וילכו המים לחצר ואף אם לא עירבו שרי לעשות כן דהא אין כאן גומא שיהא חשש שיבוא עם הכלי לגומא וגם אם יש שם גומא – בחצר רחבה שיעור ד"א על ד"א לא חושש לקלקול החצר כי ביש בה ד"א המים נבלעים בחצר ולא יתקלקל החצר וממילא לא חיישי' שיבוא עם הכלי לגומא.

פרק תשיעי - כל גגות

מהמשנה דף פט. עד המשנה דף צב.

ש. חפץ שהונח בגג בע"ש האם מותר לטלטלו בשבת לגג אחר הסמוך לו כשלא עירבו יחד ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים במשנה דעת ר"מ לחלק בין אם יש הפרש של י"ט בין גג לגג דאז הו' ב' רשויות ואסור לטלטל מזו לזו ללא עירוב לבין אם אין הפרש של י"ט בין גג לגג דאז חשיבי תרווייהו רשות אחת ושרי לטלטל מגג לגג ואסור דעת חכמים שאסור בכל גוונ' לטלטל מגג לגג ואפי' אם אין הפרש של י"ט ביניהם דס"ל שכל גג הוא רשות בפני עצמו ודעת ר"ש שמותר בכל גוונ' לטלטל מגג לגג שכל הגגות הם רשות אחת לכלים ששבתו בהן בע"ש ביה"ש אפי' אם יש בין הגגות הפרש של י"ט.

וטעמו של ר"מ שמחלק בין אם יש הפרש י"ט לאין הפרש י"ט – אומרת הגמ' דס"ל שכל הגגות רשות אחת אלא שגזרינן על תל גבוה י"ט שברה"י שאסור לטלטל אליו מרה"י אטו תל י"ט שברה"ר שבו האיסור לטלטל אליו מרה"ר הוא מדאורייתא¹⁷⁸⁸.

להלכה – פסקה הגמ' [צא]. כרבי שמעון וכן פסק מרן [שעב א].

ש. ומה הדין לר' שמעון בחפץ שהועלה מהבית לגג בשבת או הוצא מהבית לחצר בשבת [וכגון שהגג והחצר הם רק שלו או שהם משותפים לכמה שכנים ועירבו ביניהם] שרי לטלטלו לגג אחר או לחצר אחרת או לקרפף ללא עירוב? ומה הדין אם עירב?

ת. לגבי להוציא חפץ ששבת בבית ויצא לחצר המעורבת או חצר של יחיד, ורוצה להוציאו משם לחצר אחרת: אם לא עירב עם בעלי החצר האחרת – בזה אומרת המשנה דאף לר' שמעון אסור כיוון דהחפץ קנה שביתה בבית והגג השני וכן החצר השנייה או הקרפף הם

¹⁷⁸⁸ לשון הגמ' הוא "עמוד ברשות היחיד גבוה עשרה ורחב ארבעה - אסור לכתף עליו, גזירה משום תל ברשות הרבים" ועי' ר"ן על הרי"ף במסכת שבת [ג: ד"ה הר"ן] שכתב גזירה משום תל ברה"ר גבוה י' ורחב ד' דהוי רה"י ואיכא חיובא דאורייתא לכתף מרה"ר עליו עכ"ל ויש לעיין דהחזון איש [סב ד] מוכיח מדברי תוס' בשבת ח. דהנחת חפץ ברה"ר לכתף - דינה כעמידת אדם לכתף שאמרי' בגמ' [שבת ה:] שאינה חשיבא הנחה דהתוס' שם כתבו לגבי זרזיפא דקני שמטלטלם ד"א ע"י שזוקפם ומניחם - שסד"א שחשיב העברה ד"א משום שהנחת הזרזיפי בתוך הד"א הווי כהנחה לכתף ואינה חשובה הנחה [ולכן חשיבא כמעביר ד"א בבת אחת] עכ"ד תוס'. ולמרות שתוס' שכתבו א"ז בהסבר ההו"א של הגמ' אבל למסקנא המעביר זרזיפא ד"א ברה"ר פטור - כתב החזו"א דזה משום שהנחתם בתוך הד"א חשיבא כהנחה לפוש או משום שאין דרך הוצאה שמכתף בכל פסיעה עכ"ד החזו"א ומשמע שאם מניח כדי לכתף וזה דרך לכתף כך - לא חשיבא הנחה בתוך הד"א וצ"ע מסוגיין דגזרי' משום מכתף בתל שברה"ר ומשמע שהווי הנחה וכדכתב הר"ן הנ"ל וצ"ע.

רשות אחרת מהבית. אמנם אם עירב עם בני חצר האחרת - שרי להוציא מהבית לחצר האחרת דזו הייתה תקנת עירוב ששרי להוציא מהבית לחצר המעורבת וכן לכל החצרות שעירבו עם בני חצר זו

ולגבי אי שרי להוציא מבית לגג ולקרפף שבחצר של יחיד או שבחצר המעורבת - עיי' הערה שבסוף התשובה

הערה: לגבי להוציא מבית לגג שבחצר המעורבת - עיי' שו"ת **הרשב"א** מכת"י סימן כו [ד"ה ואם תאמר] דלרב שאמר שגג חשיב מוקף לדירה [עיי' גמ' דף צ.]. - וודאי שרי ולשמואל שאמר שגג חשיב אינו מוקף לדירה - יש אוסרים אף אם אינו ב"ס דחשיב כקרפף והרשב"א עצמו מתיר גם לדעת שמואל דס"ל דגם לשמואל כל שאינו יתר מבית סאתים לא החמירו בו לעשותו כקרפף אלא כחצר, דקרוב הוא להיות אצל הבית כעין תשמיש חצר. אבל כשהוא יתר מבית סאתים ולא הוקף לדירה, הרי הוא כקרפף אליבא דשמואל עכ"ד הרשב"א ולדינא שהלכה כרב - גם ה"י אוסרין" - מתירין

ולגבי להוציא מבית לקרפף שבחצר מעורבת או בקרפף שבחצר של יחיד [והיינו שסמוך לחצר יש מקום מגודר המיועד למחסן והמחסן שייך לבעלי החצר והחצר היא מעורבת או של יחיד] - נחלקו בזה ראשונים: דעת **רש"י** לעיל כג: ד"ה כדתן - דבית וקרפף שתי רשויות הן, ואפילו דחד גברא. **עכ"ל** וכ"כ **הרשב"א** [לעיל כד. ד"ה ומהא] ובפשטות ה"ה לקרפף שבחצר מעורבת דלא גרע מקרפף ובית שהם של אדם אחד שאסור לו לטלטל מבית לקרפף ואילו **הריטב"א** אומר בשם רבו שמואל להוציא מבית לקרפף של חד גברא מידי דהוה אבית וחצר דחד גברא שהוא מותר לדברי הכל, ובדעת **הרמב"ם** נחלקו האחרונים - **הבית מאיר כותב שהוא מיקל** דז"ל הרמב"ם שבת הכלי בבית והוציאו לחצר לא יעבירנו לחצר אחרת או לגג אחר או לראש הכותל או לקרפף אלא אם כן עירבו אנשי כל המקומות שמעבירין בהן כלי זה עירוב אחד. **עכ"ל** וא"כ מוכח שבעירבו יש להקל גם מבית לקרפף ואילו **המ"א** [שעב א] אומר דמכיוון שבגמ' משמע שאסור¹⁷⁸⁹ ועל כן כתב דאפשר **דהרמב"ם לא קאי אקרפף** עכ"ל והיינו שההיתר שדיבר הרמב"ם זה להכניס מבית לחצר או לגג לרש הכותל אבל לקרפף יש להחמיר.

להלכה - פסקה הגמ' [צא]. כר' שמעון וכ"פ **מרן** [שעב א].

¹⁷⁸⁹ עיי' **מחצה"ש** דכוונת המג"א דבגמ' עירובין כד. כתוב שלרבנן אסור לטלטל מחצר לגינה שיש בה ב"ס והבין המג"א שכאשר הדין לרבנן בכלים ששבתו בחצר כן הוא הדין לר"ש בכלים ששבתו בבית דמודה ר' שמעון בזה לרבנן עכ"ד המחצה"ש **אמנם עיי' ביאור"ל שכבר יישב הריטב"א קושיא זו** וז"ל הריטב"א "ואף על גב דלרבנן אסרינן מחצר לקרפף ואפילו מחד גברא וכדמוכחא שמעתין להדיא, דאמרינן בסמוך אבל בית סאתים אסור כמאן כרבנן והכא ודאי הזרוע ושאינו [זרוע] דחד גברא הוא מן הסתם שהרי כולו מקרפף אחד וסתמא דחד גברא, אפילו הכי עדיף (אפיי) לר"ש בית וקרפף מחצר וקרפף לרבנן כיון דהוה דחד גברא, עכ"ל הריטב"א.

ולגבי להוציא חפץ מבית לקרפף כשתרוויחו של חד גברא או כשנמצא הקרפף בחצר מעורבת והוא שייך לבני החצר - שנחלקו בזה ראשונים שהבאתי בהערה שבסוף התשובה - פסק מרן [שנח י] לגבי גינה שבחצרו שאין בה ב"ס שאסור להוציא מהבית לגינה ועי' ביאורו"ל בסימן שעב סעיף א ד"ה או שלדעת מרן - ה"ה שאסור להוציא מבית לקרפף שלא הוקף לדירה אף אם הבית והקרפף שלו ואף שאין בקרפף ב"ס אמנם מביא הביאורו"ל בשם הבית מאיר [שנח י] דלכתחילה בוודאי יש להחמיר בזה כפסק השו"ע. ובשעת הדחק נראה דיש לסמוך ולהקל:

ש. לדעת ר"מ שאסור לטלטל חפץ ששבת בגג - לגג סמוך הגבוה י"ט, האם שרי לטלטל מחצר חצר כשבין החצרות יש קיר גבוה י"ט? ומדוע?

ת. הגמ' אומרת שלר"מ שווה דין טלטול מחצר לחצר לטלטול מגג ועל כן אם יש בין החצרות קיר גבוה י"ט - אסור לטלטל על גביו. ורק להעביר בפתח שביניהם שרי ולגבי אי האיסור לר"מ הוא רק אם מניח על גביו או שהאיסור אפי' אם מעביר באוויר שמעל גביו - עי' הערה¹⁷⁹⁰ ולגבי מה הדין אם הקיר שביניהם אינו רחב ד"ט - עי' הערה¹⁷⁹¹.

ש. לדעת חכמים שאסור לטלטל מגג לגג ללא עירוב - האם שרי לטלטל חפץ ד' אמות בגג הפרוץ במלואו או בי' אמות לגג אחר ומדוע?

ת. אם יש לגג מחיצות הניכרות המפרידות אותו מהגג הסמוך דהיינו שיש רווח כל שהוא

¹⁷⁹⁰ עי' חזו"א [קג(לט) יט] שכתב בפשיטות דמסוגיין משמע שעקירה בלא הנחה ברשויות דרבנן - אסור עכ"ל [ויעקירה בלא הנחה" היינו שעוקר מרה"י ומעביר באוויר של רשות אחרת בלא להניח שם ומניח את החפץ שוב ברה"י וה"ה בנד"ד שע"ג הקיר - שהוא גבוה י"ט ורחב ד"ט שלדעת ר"מ חשיב רשות אחרת שכן לר"מ אסור לטלטל מרה"י לתל גבוה י"ט שברה"י] וא"כ דעת החזו"א שהעברה ע"ג קיר שאסרה הגמ' לדעת ר"מ היינו אפי' אם אינו מניח את החפץ ע"ג הקיר. ועי' בהערות שבגמ' מהדורות שוטנשטיין דף פט. הערה 18 שמדייק כך גם מדברי הריטב"א לקמן צא: ד"ה חמש שכתב וז"ל ולדבריו [דרי מאיר] אי אפשר להוציא מחצר לחצר כשלא עירבו דרך כותל גזרה משום תל ברשות הרבים אלא צריך להכניס ולהוציא דרך פתחים וכדאמרין לעיל בריש פרקין עכ"ל וכ"כ גם הרשב"א שם [ד"ה חמש] עיי"ש ומשמע שהאיסור להעביר הוא גם אם לא מניח את החפץ ע"ג הכותל. אולם עי' רמב"ן [שבת צט: ד"ה ונראה] שכתב דבעמוד לא אמרי' "רה"י עולה עד לרקיע" ואויר שעל גביו הווי מקום פטור ושרי לזרוק מרה"י לרה"י מע"ג עמוד עכ"ד ועי' בהערה שבמהדורת שוטנשטיין הנ"ל שלשיטתו וודאי שרי לזרוק מחצר לחצר דרך אוויר שע"ג הכותל שהרי כל האיסור בתל הוא אטו רה"י וכאן אפי' מרה"י לרה"י שרי ע"ג עמוד דהא הוא מקו"פ וע"כ כתב בהערה הנ"ל שלהרמב"ן צ"ל שהאיסור לר"מ להעביר מחצר לחצר דרך כותל הוא רק כשמניח ע"ג הכותל עיי"ש.

¹⁷⁹¹ עי' ריטב"א שכתב וז"ל מצי לשנויי ליה [על השאלה מדוע אמר רב יהודה שר"מ מתיר לטלטל מחצר לחצר למרות שיש קיר ביניהם] דהכא בכותל שאינו רחב ד' טפחים שהוא מקום פטור ולית ביה משום גזירה דרב יצחק, [דהא גם להניח ע"ג ברה"י שרי] אלא דניחא ליה לתרוצי ליה לפום דעתיה דמקשה דהא דאמר רב יהודה היינו להכניס ולהוציא דרך פתחים. עכ"ל וכ"כ תוס' [פט. ד"ה מאי] שהמ"ל בשלא רחב ד"א.

בין הגגות שכשעומד בגג ומביט למטה רואה את המחיצות - לכו"ע שרי לטלטל בגג ואפי' שהמחיצות הם רק ע"י גוד אסיק.

ואם אין לגג מחיצות הניכרות דהיינו שהגגות מחוברים – נחלקו רב ושמואל אם אמרי' גוד אסיק ומחיצות הבית שמתחת לגג מפרידות בין גג לגג **לרב** – לא אומרים גוד אסיק וממילא מכיוון שכל גג נפרץ במלואו או ב"י אמות למקום האסור לו – נאסר גם הוא בטלטול ולשמואל אומרים גוד אסיק וממילא אין הגג נחשב כנפרץ למקום האסור לו ועל כן מותר בטלטול

ואמר אביי בשם ר' יוסף דכל מה שלשמואל אמרי' גוד אסיק זה רק אם המחיצה אינה נדרסת דהיינו שאין דיורין בגגות הנ"ל שעוברים מגג זה לגג זה אבל אם המחיצה נדרסת – מודה שמואל שלא אמרי' גוד אסיק ולכן אם יש דיורין בגגות שעוברים מגג לגג – מודה שמואל שאם לא עירבו בע"י מחיצות ניכרות בין הגגות וללא זה אסורין כשנפרצו אחד לשני.

והגמ' מביאה את דעת ר' יוסף שאמר לאביי [לאחר שחלה ושכח חלק מתלמודו] שגם לשמואל אין היתר של גוד אסיק בגגות מחוברים והיינו שלדעת ר' יוסף לאחר שחלה – שמואל מודה לרב שלא אמרי' גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות.

הערה א: ועי' גמ' לקמן צב. [עפ"י הסבר **תוס'** שם ד"ה אף] שנוקטת בפשיטות כדעת אביי בשם ר' יוסף בדעת שמואל שאמרי' גוד אסיק אא"כ המחיצה נדרסת ולא כדעת ר' יוסף לאחר שחלה שאמר שלא אמר דבר זה.

הערה ב: עי' **תוס'** [פט. ד"ה רב] שכתבו שאף שמחלוקת רב ושמואל אי שרי לטלטל יותר מד"א בגג אחד היא בדעת חכמים שסוברים שאין הגגות רשות אחת – מ"מ יש נפק"מ במחלוקתם גם לשיטת ר"מ ור"ש שסוברים שהגגות רשות אחת לכלים ששבתו בגגות והנפק"מ היא לגבי כלים ששבתו בבית שלגביהם שאר הגגות אינם רשות אחת דלדעת רב אסור להעלותם לגג מחמת שפרץ במלואו לגגות האסורים בטלטול לכלי ששבת בבית וכמו כן יש נפק"מ בכלים ששבתו בגג במקרה שע"י חיבור הגגות יהיו הגגות למעלה מבית סאתיים ויהפכו לכרמלית דלא הוקפו לדירה – דלרב לא אמרי' גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות וממילא הגגות הם כרמלית ולשמואל אמרי' גוד אסיק ואין המקום כרמלית עכ"ד **תוס'** ¹⁷⁹².

הערה ג: בתשובה כתבתי שמחיצות שאינן ניכרות היינו שהבתי מחוברים וזהו **כפרש"י** ועי' **תוס'** [פט. ד"ה במחיצות] שכותבים שגם מחיצות בולטות חשיבי אינן ניכרות ועי' בתשובות על המשנה הבאה מה שכתבתי בנושא זה.

¹⁷⁹² אך עי' רש"י שכתב [בד"ה רב אמר] שאיירי לדעת רבן ואולי כוונתו שבכה"ג ששבת בגג ושע"י חיבור הגגות אין יותר מסאתיים – הנידון הוא רק לפי חכמים אבל במקום שהעלו מהבית לגג הנידון הוא גם לר"מ ור"ש וכדכתב רש"י לקמן צב. גבי גג קטן שנפרץ לגדול שדין זה הוא גם לר"מ במקרה שהעלו מהבית לגג עיי"ש.

להלכה – פסק מרן [שעד ד] כרב¹⁷⁹³ שלא אמרי' גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות וממילא אסור להעלות כלים ששבתו בבית לגג המחובר לגג אחר כשנפרץ אליו במלואו או ביותר מי' אמות כשלא עשו עירוב בין הבתים [וכמבואר בהערה ב' שכתבתי בסוף התשובה].

ש. ב' גגות - גדול וקטן - הסמוכין זה לזה שהקטן פרוץ במלואו לגדול והגדול אינו פרוץ במלואו לקטן האם לרבנן דמתני' מותר לטלטל חפץ ששבת בגג הגדול ובגג הקטן?

ת. במשנה דף צב. המובאת בסוגיין [דף פט:] אמרי' שגדול מותר וקטן אסור ופרש"י בדף צב. שלגדול יש גיפופין ולקטן לא ועוד פרש"י שם שאיירי שאין בפרצה י' אמות דאל"כ חשיב כנפרצו במלואן זה לזה ותרווייהו אסורין **ובגמ' בסוגיין אמר אביי בשם רב יוסף דלדעת שמואל דאמרי' גוד אסיק אף בגגות מחוברין - צ"ל שאיירי במחיצה נדרסת** דהיינו שיש דיורין על הגגות ועוברין אנשים מגג לגג ובכה"ג מודה שמואל שבחיבור שבין הגגות לא אמרי' גוד אסיק ולכן הקטן אסור דפרוץ במלואו לגדול אבל **במחיצה שאינה נדרסת - לשמואל אמרי' גוד אסיק ושרי לטלטל בב' הגגות** דחשיבי שאינן פרוצין זה לזה וכל זה לדעת שמואל אבל לדעת רב - ולדעת ר' יוסף אחר שחלה זו גם דעת שמואל¹⁷⁹⁴ – **לא אמרי' גוד אסיק** במקום שבו מחוברין הגגות דאין המחיצות ניכרות ולכן **אף במחיצה שאינה נדרסת מותר לטלטל רק בגג הגדול שיש לו גיפופין.**

ועוד הוסיף ר' יוסף לאחר שחלה - דהא דגג גדול מותר היינו כשגיפופי הגדול הם מחיצות בעין הנמצאות מעל לגג אבל אם אין לו מחיצות בעין מעל הגג - אף שיש לו מחיצות מתחת לגג שהם חשיבי מחיצות ניכרות במקרה שאין הקטן פתוח לגדול [כדאמרי' לעיל פט. ופרש"י שם ד"ה במחיצות - דנראין לעומדין כשמסתכלין למטה] - מ"מ כשהקטן פתוח במלואו לגדול לא מהני הגיפופין של הגדול להחשב מחיצות ולהתיר את הגדול ופרש"י דהואיל ולא הוו גיפופי ממש אלא על ידי גוד אסיק, לא הוו גיפופי לשווייה פתחא לגביה, דפתחא דמינכר בעינן, וכהאי גוונא לא עבדי אינשי.

הערה: כתבו **תוס'** [פט: ד"ה וקטן] **שהא דגג קטן נאסר היינו כשמחיצות הקטן נכנסות לתוך הגדול** כך שאין כאן "נראה מבחוץ ושווה מבפנים"¹⁷⁹⁵ אבל בנראה מבחוץ ושווה מבפנים קי"ל בגמ' לעיל י. שהווי לחי גם לקטנה. **עכ"ז תוס'** ונראה שאפשר לומר גם

¹⁷⁹³ דהלכתא כוותיה באיסורי נגד שמואל. וכלל זה תקף אף בעירובין שבהם הלכה כדברי המיקל [וכאן הרי שמואל הוא המיקל] וכמו שהכלל שהלכה כר' יוחנן לגבי שמואל תקף אף בעירובין כמ"ש בגמ' לעיל מז:

¹⁷⁹⁴ אמנם עיי' גמ' לקמן צב. שנוקטת בפשיטות כדברי אביי שלשמואל יש דין גוד אסיק בגגות מחוברין מלבד במחיצה הנדרסת.

¹⁷⁹⁵ ועיי' תוס' לעיל ט: ד"ה כותל שמוכח מסוגיין דנראה מבחוץ היינו ששקע הכותל מלפניו ולא שמשך כל הלחי לחוץ דא"כ גם בנכנסות מחיצות קטנה לגדולה הווי נראה מבחוץ מחמת עובי כותל הקטנה שנראה כלחי וגיפופי הגדולה נראין ככתלי הקטנה עיי"ש.

בכה"ג שאין מחיצות הקטן נכנסות לתוך הגדול וכגון דמחיצות הגג הגדול עודפים על מחיצות הגג הקטן ביותר מד' אמות דבכה"ג אין מחיצות העודפות חשובות לחי דלחי העומד מאליו ביותר מד"א לא הווי לחי.

להלכה – פסק מרן [שעד ד] כאב"י בשם ר' יוסף וכרב דבמחיצות הניכרות אמרינן גוד אסיק ובשאינן ניכרות לא אמרי' גוד אסיק ומוכח מדברי מרן שא"צ שמחיצות הניכרות יהיו בעין מע"ג הגג אלא בכל מחיצות הניכרות אמרי' גוד אסיק ודלא כרב יוסף וכנראה דס"ל שאב"י שאומר שלדעת שמואל אמרי' גוד אסיק אפי' במחיצות שאינן ניכרות - סובר שבמחיצות ניכרות גם רב יודה דאמרי' בהו גוד אסיק וא"צ שיהיו בעין דמסתבר שמה שמיקל שמואל במחיצות שאינן ניכרות - יקל רב במחיצות ניכרות וס"ל למרן שהלכה כאב"י נגד רב יוסף¹⁷⁹⁶. ועי' תשובה קודמת ובהערה שם דגם לדין שפסקין כר"ש – יש בזה נפק"מ לגבי כלים ששבתו בבית.

ויל"ע מה הדין לדעת רב במחיצה ניכרת כשהיא נדרסת [והיינו כשיש רווח בין הבניינים אבל אינו רחב ד"ט ואנשים עוברים מעל הרווח הזה] ולכאוי' היינו דין דחריץ שעמוק י"ט ואין רחב ד"ט שאינו חשיב מחיצה אמנם מסוגיין משמע שרק בגגות מחוברין מחמיר רב וצ"ע לדינא.

ש. ומה הדין במקרה שהגדול עשה מחיצה חזקה בגג שלו הראויה לדירה והקטן לא עשה מחיצה הראויה לדירה?

ת. במקרה כזה אמר ר' יוסף שהגג הקטן נחשב שייך לבעל הגג הגדול כיוון שהגדול משתמש בגגו לדירורין ואף לרב מותר לגדול לטלטל כלים ששבתו בביתו גם לגג הגדול וגם לגג הקטן וכן א"ר נחמן שמי שעשה סולם קבוע לגגו וגגו מחובר לגג אחר שלא עשה סולם קבוע - הותר בעל הסולם הקבוע בכל הגגות ופרש"י דכיון דאינהו לא עביד סולם - סליקו נפשיהו ואחלינהו לגביה.¹⁷⁹⁷

להלכה – הפוסקים לא הביאו דין דר' יוסף ודר' נחמן ועי' בית מאיר [שעד ב] שכתב וז"ל והנה איתא בגמרא דף פ"ט ע"ב דאמר רב יוסף אי אמרי לכו דיורין הכי אמרי לכו לא שאנו וכו' אבל יש מחיצה ראויה לדירה על הגדול ואין ראויה לדירה על הקטן אפילו קטן שרי לבני גדול והפוסקים השמיטו... איתא תו דף פ"ט הנ"ל כהא דאמר רב נחמן עשה סולם קבוע

¹⁷⁹⁶ ועי' רא"ש לעיל פרק ב סימן ד' ובקרבן נתנאל שם ס"ק ט דנחלקו הפוסקים אי הלכה כאב"י נגד רבו וכתב הק"נ שהרא"ש פסק בכה"ג לקולא עכ"ד עיי"ש וכן י"ל בנד"ד שפסקי' כאב"י שזה לקולא וצ"ע ויש להעיר שהרמב"ם בפיהמ"ש כתב לגבי גג קטן שנפרץ במלואו לגדול דמיירי כשהגגין מוקפין מחיצות ועי' רש"י שתמה אמאי לא הזכיר השו"ע דעת הרמב"ם שבעי' מחיצות. ועי' גם בעבוה"ק להרשב"א [נתיבות ג סעיף רס] שכתב את דין גג קטן שנפרץ לגדול והוסיף "ושניהם מוקפין מחיצות עשרה".

¹⁷⁹⁷ וצ"ל שאיירי שיש לו רשות להשתמש בכל הגגות כנלענ"ד.

לגגו הותר בכל הגגין. ונמי הטעם משום דהקטנים אחולי אחלי. וזה נמי משמיטים הפוסקים ש"מ דס"ל כמשמעות פרש"י דאחולי אחיל לא מהני אלא לרבנן ולעניין כלים ששבתו על הגגין ולא לענין כלים ששבתו בבית ולהכי לדידן אין נ"מ. וממילא ה"ה דניחא בפשוט מה דהשמיטו אף דר' יוסף. אמנם הריטב"א פוסק להלכה דינא דר"נ אף לענין כלים ששבתו בבית לדידן ומביא רא"י מירושלמי:

ש. מה הדין בב' גגות המחוברים שמתחילה היו פרוצין זה לזה באופן שאסרו זה את זה [לשיטת חכמים אליבא דרב שלא אמרי' גוד אסיק בגגין מחוברים] ואח"כ עשה אחד מחיצות לשם דירה על גגו ועשה פתח ["דקה" בלשון הגמ'] הפונה לגג של חברו – האם מותר לו להשתמש בגגו ובגג חברו ומדוע?

ת. בגמ' אמר אביי: בנה עלייה על גבי ביתו ועשה לפניה דקה ארבע - הותר בכל הגגין כולן. ופרש"י ש"דקה" היינו פתח קטן הפתוח לצד הגגין דגלי דעתיה דקא מחזיק בהו, והם לא הקפידו לעשות כן - אחלינהו לגביה. עכ"ל וע"י הערה¹⁷⁹⁸. ולעניין הלכה – ע"י בבית מאיר שהבאתי בהלכה שבתשובה הקודמת.

הערה: כתבתי את השאלה והתשובה הזו - וכן את השאלה והתשובה הבאה - לפי רש"י ש"דקה" היינו פתח. וע"י תוס' בשם ר"י שפי' איירי שדקה היינו שעשה מחיצה לפני הפתח ובזה אמר אביי שזה מראה שדעתו להשתמש בעליה תשמיש קבוע ולכן כל הגגין נחשבים כרשותו ועי"ש שמקשים תוס' על ר"י דהא א"ר יוסף שבלא דקה כל הגגין חשובין כרשותו וכדין מחיצה הראויה לדירה [וצ"ע בקו' תוס' על ר"י דהא דין זה של מחיצה הראויה לדירה - הוא של ר' יוסף ומנ"ל לתוס' שאביי מסכים עמו? ואולי לאביי בעי' דווקא עליה עם דקה? וצ"ע] ועי"ש עוד שמביאים תוס' גי' הר"ח שאמר אביי שע"י שעשה דקה - דהיינו אצטבא רחבה ד"ט - הותרו כל הגגין פ"י שאם עירבו כולן בלעדיו אינו אוסר עליהן אם פרוץ להם דסילק עצמו ע"י הדקה ועי"ש בתוס' שמתקשים לגי' ר"ח בהבנת דברי רבא "פעמים שהדקה לאסור" דלגרסת ר"ח מה בא רבא לאסור ועי' בר"ח שלפנינו שגרס ברבא "ואי עבדא לדקה בהדי ביתיה - אסיר [היינו שאוסר על כולם] דלא אמר' סלוקי סליק נפשיה אלא לנטוריה ביתיה הוא דעביד" עכ"ל ולגי' זו מובנים דברי רבא.

¹⁷⁹⁸ ויל"ע מה מוסיף אביי על דברי ר' יוסף שהתיר כשעשה בגגו מחיצות הראויות לדירה? והלוא אם מחיצות לדירה מהני להתיר לו את כל הגגות פשיטא שעליה מהני? ואולי רוצה לומר אביי דדווקא בעשה עליה ע"ג גגו מתבטלים הגגות אליו אבל אם רק עשה מחיצות הראויות לדירה לא סגי בהא וחולק על ר' יוסף או שנאמר שאביי מדבר כשכל בעלי הגגין עשו היקף לדירה ובהא גם לר' יוסף אסורין הגגין זה בזה ובכה"ג אם אחד בנה עליה והאחרים לא בנו עליה - חשיבי שביטלו רשותם לגביהו דלגבי עליה שהיא מקורה - המחיצות של האחרים כמאן דליתיה דמי ובזה אף ר' יוסף מודה וצ"ע.

ש. במקרה של השאלה הקודמת - מה הדין אם עשה את הפתח [= הדקה] לא לכיוון הגג אלא לכיוון גינה שלו שנמצאת בצד אחר האם יכול לטלטל מעלייתו לגג ומדוע?

ת. בזה אומר רבא שבניית הדקה [היינו בניית העליה עם הדקה - גאון יעקב] אוסרת טלטול מהעליה לגג ופרש"י דזה אפילו לר' מאיר, דמשוי כל הגגות רשות אחת אסור בהן. עכ"ל דלחכמים דמתני' אפי' ללא העליה אסור לטלטל מגג לגג ועי' הערה¹⁷⁹⁹.

ש. לדעת רב בדעת חכמים שאסור לטלטל יותר מד"א בגג הפרוץ לגג אחר בשבת - האם מותר לטלטל מגג כזה לשטח שעל עמוד שנמצא ברה"ר והעמוד הוא רה"י? והאם שרי לטלטלו לגג של אכסדרא שהיא כרמלית? ולחורבה ומדוע?

ת. לטלטל מגג כזה לעמוד שהוא רה"י – אומרת הגמ' שפשוט שאסור כיון שגג כזה חשיב כרמלית לחומרא כי הוא פרוץ לגג אחר וממילא אסור לטלטל ממנו לעמוד שהוא רה"י גמורה¹⁸⁰⁰.

הערה: לגבי אי שרי לטלטל מגג כזה לעמוד שהוא כרמלית דהיינו שגבוה פחות מ' ורחב ד' עי' ריטב"א שכתב שאסור דהגג הזה רשות היחיד הוא מן התורה כיון דגבוה עשרה ורחב ד' והזורק לתוכו מרשות הרבים חייב, אלא שעשאוהו חכמים ככרמלית שלא לטלטל בו אלא בד' אמות כמו שעשו בקרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה, ולהחמיר עשאוהו ככרמלית ולא להקל, עכ"ל ויל"ע הא בקרפף יתר מב"ס אמר ר' אשי לעיל [סז:] "יתר מבית סאתים דאסור לטלטולי בכוליה - שרו רבנן לטלטולי מתוכו לים ומן הים לתוכו" דהם אמרו והם אמרו – וא"כ גם כאן נתיר לטלטל מהגג לעמוד? ואולי י"ל שדברי הריטב"א הם רק לדעת רבא לעיל סז: שאוסר לטלטל מקרפף יותר מב"ס לכרמלית וצ"ע ועי' רש"י [ד"ה ושתי אמות] גבי ב' אמות בגג וב' אמות באכסדרא שפרש"י שמייירי שאין לה מחיצות עכ"ל וא"כ היא כרמלית גמורה שאינה רה"י מהתורה ומ"מ מותר לטלטל מהגג אליה למרות שהגג הוא רה"י מהתורה וא"כ נראה שה"נ לרש"י יהא שרי לטלטל מהגג לעמוד שגבוה פחות מ' ורחב ד' והריטב"א שם חולק על רש"י ואוסר כשאין לאכסדרא מחיצות מחמת שהוא לשיטתו שאוסר לטלטל מהגג לכרמלית גמורה.

¹⁷⁹⁹ ויוצא מרש"י שאב"י איירי לשיטת חכמים [כדמשמע מפרש"י ד"ה הותר בכל הגגין שפירש "ואפילו לרבנן" דמשמע שאיירי בשבתו הכלים בגג וכן הבין הריטב"א ברש"י] ואילו רבא איירי לשיטת ר"מ [ומסתמא גם ר"ש] ואין זו תימה שכל אחד מהם מדבר לדעה אחרת דהא אב"י בא למצוא היתר וא"כ היינו למאן דאוסר ורבא בא למצוא איסור – והיינו למאן דמתיר כנלענ"ד ועי' בספר חזון איש [קד(מ) יב ד"ה שם] שכתב על דברי רבא שלא יתכנו דברי רבא [לאסור מבית לגג כשעשה פתח לכיוון הגינה] אלא ביש לו מקום פיתא בעלייתו [דאז הגג חשיב בית וגם לר"מ ולר"ש אסור לטלטל מבית לגג בלא עירוב] אבל בלא פיתא – לר"מ גגין וחצירות חד דינא אית להו ולא שייך לאסור מחמת סילוק וכדאמר לקמן צב. מאי למטה למטה לבתים.

¹⁸⁰⁰ ומשמע בגמ' שאם הגג הוא רה"י דהיינו שאינו פרוץ לגג אחר – מותר לטלטל ממנו לעמוד אף שהעמוד שייך לכלל הציבור וא"צ עירוב וצ"ע בזה.

ולגבי אי שרי לטלטל מגג כזה לעמוד שהוא רה"י אבל סמוך לגג פחות מד"ט – עיי' תוס' שכתבו ששרי דחשיב פרוץ לגג ועיי' בספר גאון יעקב שכתב וז"ל לא ידענא, בסמוך נמי הא מחיצות ניכרות נינהו ואמרינן גוד אסיק. עכ"ל [פיי' וא"כ אמאי חשיב פרוץ לגג] ובהערות המהדיר כתב וז"ל שמעתי מהרה"ג ר' גרשון גולדמן שליט"א ליישב שבאופן שהעמוד סמוך לגג פחות מד"ט א"א לומר גוד אסיק לענין שיהא מחיצה בין העמוד לגג, כיון שמלמטה לא חשיב מחיצת העמוד מחיצה להפסיק בין הבית לעמוד, שכל מחיצה שאינה עשוי' לחלל ד' אינו מחיצה, א"כ נחשב שאין כאן מחיצה בין הבית לעמוד, ממילא לא שייך לומר גוד אסיק שהרי אין כאן מחיצה למטה, והיינו שכל מה שמחיצות העמוד נחשבים למחיצות אף שאין חלל ד' ביניהן, זהו משום שהם משמשים מחיצה כלפי החוץ, בין העמוד לחוץ ממנו, שיש חלל ד' בין העמוד ולחוץ. אבל באופן שאין חלל ד' בין העמוד לחוץ ממנו לא חשיבא מחיצה. עכ"ל המהדיר.

להלכה – השו"ע לא מביא דין זה ונראה דלהלכה שקי"ל כר"ש שכל הגגות רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן – גג הפרוץ לחברו חשיב רה"י גמורה למרות שאסור להוציא אליו כלים ששבתו בבית. וא"כ ברור ששרי לטלטל ממנו לעמוד שברה"ר. אמנם גם לר"ש יהא דין זה בבית הפרוץ לחברו שבו גם לר"ש אסור לטלטל יותר מד"א וצ"ע לדינא.

ש. מהי אכסדרה? ואימתי גג של אכסדרא חשיב כרמלית? והאם לרבנן אליבא דרב שסוברים שגג של בית הפרוץ לגג של בית אחר אסור לטלטל בו יותר מד"א – שרי לטלטל חפץ ששבת בגג זה אל גג של אכסדרא שהוא כרמלית? ומדוע?

ת. פרש"י [צ. ד"ה ושתי אמות] שאכסדרה היינו מקום מקורה שאינו מוקף מחיצות [והגג הוא ע"ג יתדות או שיש לאכסדרא מחיצה אחת ואליה הוא מחובר] והגג שלה חשיב כרמלית אם הוא בשיפוע דבכה"ג אין "פי תקרה יורד וסותם" ¹⁸⁰¹ ואם יש בו יותר מבית סאתיים חשיב כרמלית אפי' יש לו מחיצות ואפי' אין גגו בשיפוע דאינו מוקף לדירה.

ולגבי אי לרבנן אליבא דרב שרי לטלטל חפץ ששבת בגג בית הפרוץ לגג אחר- מגג הבית אל גג האכסדרא כשגג האכסדרא הוא כרמלית הדין הוא כך :

אם גג האכסדרא וגג הבית שייכים לאותו אדם – שרי דחשיב טלטול מכרמלית לכרמלית ששרי לטלטל ב' אמות בזה וב' אמות בזה ¹⁸⁰².

ואם הם שייכים לב' בני אדם – הסתפק רמי בר חמא אי חשיב חדא רשותא כי תרווייהו כרמלית ואינן ראיין לדירה ושרי לטלטל מזה לזה אף ששייכים לב' בני אדם ולא דמו לגג

¹⁸⁰¹ וכמובן שזה בתנאי שהאכסדראות אינה נמצאת ברה"י אלא בכרמלית או ברה"ר.

¹⁸⁰² כתבתי לפי רש"י ועיי' ריטב"א שס"ל שאסור לטלטל מגג לכרמלית גמורה דגג הוא כרמלית רק לחומרא ונידון הגמ' הוא באכסדרא שיש לה ג' מחיצות אך פרוצה ברוח רביעית לרה"ר או לכרמלית – דבכה"ג מדאורייתא היא רה"י ורק מדר' היא כרמלית לחומרא וע"כ היא דומה לגג הפרוץ לגג אחר.

של ב' בתים שנחשבים רשות אחרת כי התם דרים למטה ויש שם חילוק רשות אן דלמא כיוון שתרוויהו שייכים לב' בני אדם – הווה כטלטול מגג לגג שאסור לטלטל מזה לזה ונשארה הגמ' בתיקון.

הערה: כתבו תוס' גבי אכסדרא שיש בה יותר מב"ס ויש לה מחיצות שכתב רש"י שהיא כרמלית אף אם יש בה מחיצות – וכתבו תוס' בדעת רש"י שרק לגג האכסדרא יש דין כרמלית כי הוא אינו מקורה אבל לאכסדרא עצמה אין דין כרמלית כי היא מקורה ועל כן אם יש לה מחיצות – הוויא רה"י אף שלא הוקפה לדירה עכ"ד תוס' 1803 ועי' באבן העזר שסא א שכתב בדעת רש"י ודווקא אם עשאה לאוויר אסרו גם במקורה, אבל אם עשאה קצת לתשמיש, אף שלא לתשמיש תדיר לא גזרו חכמים במקורה. עכ"ל וכוונתו דהרי בדירה שתשמישה לאוויר אמרינן לעיל [כב.] וכל דירה שתשמישה לאוויר, כגון בורגנין שבשדות, בית סאתים - מותר, יתר מבית סאתים - אסור. ופרש"י שם שאירי שהיא מכוסה בגג, עכ"ד וא"כ ס"ל שגם מקורה הוי כרמלית אעכ"ח שם איירי שעשאה רק לאוויר.

להלכה – לגבי לטלטל חפץ ששבת בגג הפרוץ לחברו לגג של אכסדרה: כיון דקי"ל כר' שמעון שכל הגגות רשות אחת לכלים ששבתו בהן הלכה גג הפרוץ לחברו חשיב רה"י גמורה ואסור לטלטל ממנו לגג של אכסדרא שהוא כרמלית אולם יתכן שגם לר"ש יש את ספקו של רמי בר חמא בבית הפרוץ לחברו אי שרי לטלטל ממנו לגג של אכסדרא שהוא כרמלית וצ"ע.

ולגבי מש"כ תוס' שקרפף מקורה יותר מב"ס ל"ה כרמלית אף אם לא הוקף לדירה – עי' בשו"ע שמו ג בסוגריים שכתב שם שקרפף היינו מקום שמוקף מחיצות בלא קירוי עכ"ל ומשמע שפסק כתוס' הנ"ל ועי' ביאורו"ל שסב א ד"ה או שהביא את רש"י בדף כב. המובא בהערה שבסוף התשובה שדירה שתשמישה לאוויר וגדולה מב"ס הוויא כרמלית אף שמכוסה בגג ואח"כ כתב שמהרמב"ם משמע שלא הווי כרמלית ולבסוף מסיק שבנין חשוב כמו מחסן גדול אם משתמש שם גם יתר צרכי ביתו וודאי אינו כרמלית עיי"ש והיינו כדברי האבן העזר בדעת רש"י שהבאתי בהערה שבסוף התשובה וצ"ע מה יפסוק במקום מקורה שלא משתמש שם כלל בצרכי ביתו האם כרש"י או כתוס' והרמב"ם.

ש. מהי חורבה? והאם חפץ ששבת בגג הפרוץ לחברו – שרי לטלטלו מהגג לחורבה?

ת. חורבה – אמרי' בגמ' שהוא בית שאין בו דיורין ופרש"י [צ. ד"ה אם תמצוי] שאינו ראוי לדירה אך בתיקון מועט הוא יהא ראוי לדירה. והגמ' מסתפקת אי שרי לרב אליבא דרבנן

¹⁸⁰³ ועיי"ש שמביאים תוס' ראיה מהגמ' לעיל כה. דאמר קרפף יותר מבית סאתיים וקירה בו בית סאה וכו' עכ"ד תוס' ועי' חזו"א [קד(מ) טו] שמפרש דס"ל לתוס' דלמסקנת הגמ' שם שאירי כי אורזילא טעמו של ר' זירא שלא הווי כרמלית הוא בגלל הקירוי ולא בגלל שאמרי' פי תקרה עיי"ש ומוסיף החזו"א שרש"י פי בר' זירא גם למסקנת הגמ' שטעמו משום פי תקרה עכ"ד החזו"א עיי"ש.

לטלטל מגג הפרוץ לגג אחר – לחורבה הפרוצה לרה"ר דהויא נמי כרמלית¹⁸⁰⁴ ואומרת הגמ' דיש צד להחמיר בזה מבאכסדרא שכן חורבה דומה יותר לבית שכן בתיקון מועט תהא ראויה לדירה משא"כ אכסדרא ועל כן טלטול מגג לחורבה דומה יותר לטלטול מגג של בית לגג של בית אחר שאסור לפי רבנן.

להלכה – בפוסקים לא הביאו נידון זה ויל"ע אי לר' שמעון שהלכה כמותו ושרי לטלטל מגג לגג – שרי גם לטלטל מגג לחורבה וצ"ע.

ש. לדעת ר"מ שגגין של ב' בתים נחשבים גג אחד ושרי לטלטל בכולו כלים ששבתו בו – האם שרי לטלטל בו גם כשכל הגגין יחד הם יותר מבית סאתיים?

ת. נחלקו בזה רב ושמואל. **לרב** – מותר לטלטל בו דהמחיצות של הבתים חשיבי מחיצות ניכרות גם לגג ופרש"י [צ: ד"ה מאי שנא] דכיון דמחיצות לדירה נעשו אף על פי שלא לדירת מעלה עשאו, כי אמרינן בהו גוד אסיק - הוי כהיקף לדירה **ולשמואל** – אסור לטלטל בו יותר מד"א כי המחיצות שלמטה לא נעשו בשביל הגג ולכן אין הגג חשיב מוקף לדירה¹⁸⁰⁵.

להלכה פסק מרן [שסד ד] כרב לגבי ספינה שכפאה על פיה לדור תחתיה וה"ה לגגות כדאמרי' בגמ' צ:

ש. מחיצות של ספינה – האם חשיב שמקיפות אותה לדירה?

ת. בגמ' נחלקו בזה רב ושמואל לרב – חשיב מקיפות לדירה ולשמואל – לא. דסובר שמחיצות נועדו רק להבריש מים¹⁸⁰⁶ ואמרי' בגמ' שרי חייא בר יוסף שאל את שמואל הלכה כמי וענה לו שמואל שהלכה כרב ועי' הערה¹⁸⁰⁷.

¹⁸⁰⁴ ועי' **ריטב"א** דכתב שהחורבה דינה כגג שהוא רשות היחיד מדאורייתא וכרמלית מדרבנן **עכ"ל** והריטב"א לשיטתו שספקות הגמ' הם רק אי שרי לטלטל מגג לרשות שהיא רה"י מדאו' וכרמלית רק מדרי' אבל לא למקום שהוא אינו רה"י מהתורה כגון מדבר וכדו' דזה כרמלית חמורה יותר אמנם רש"י לא מחלק ביניהם.

¹⁸⁰⁵ דהא דאמרי' גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות לשמואל זה רק לרבנן שכל גג חשיב נפרד אבל לר"מ ור"ש שכל הגגות רשות אחת – מודה שמואל שלא אמרי' גוד אסיק במחיצות שבין הבתים [רש"י] **ויל"ע** מדוע המעקה של הגג אינו מחשיב את הגג כמוקף לדירה? דאף שהמעקה אינו רק לדירה אלא שלא יפלו מהגג – מ"מ כיוון שדרכו להשתמש בגג ויש שם מעקה מסתמא חשיב לדירה וצ"ע ועי' **גאו"י** שמקשה אמאי לר"מ ור"ש חשיבי לשמואל רשות אחת הא לגבי כלים ששבתו בבית אינן רשות אחת ע"ש.

¹⁸⁰⁶ ויל"ע למה הברחת מים לא חשיבי היקף לדירה שהרי מבריש המים כדי שיוכל לדור בספינה? ואולי י"ל דבספינות הקטנות שבימיהם – הברחת המים נועדה בעיקר שלא תטבע האונייה.

¹⁸⁰⁷ כתב הרשב"א [צ. ד"ה וקיי"ל] ששמואל חזר בו.

ש. ספינה שכפאה על פיה – האם לרב מותר לטלטל על גבה [היינו קרקעיתה שנהפכה להיות גגה] כשהיא יותר מבית באתיים? ומדוע?

ת. הגמ' מחלקת בין כפתה לזפתה לבין כפתה לגור תחתיה. שבכפתה לזפתה - אמר רב יחיאל א"ר חייא בר יוסף שמודה רב שבכה"ג לא אמרי' גוד אסיק במחיצות הספינה שיחשב המקום שעל גבה כמוקף לדירה ופרש"י שהרי בטל מחיצותיה מתורת דירה, דאינן עומדות כל זמן כפייתה לא לדירת מעלן ולא לדירת מטן, והווי כעמוד בעלמא, ¹⁸⁰⁸ ואם כפתה לדור בה – אמרי' גוד אסיק שהרי עכשיו המחיצות עומדות לדירה.

ש. אכסדרא שאינה מוקפת מחיצות כלל אלא גגה עומד על יתדות – האם דינה כרה"י או ככרמלית ומדוע?

ת. נחלקו בזה רב ושמואל **לרב** – דינה כרה"י דאמרי' פי תקרה יורד וסותם והוויא כמוקפת מחיצות ולכן מטלטלין בכולה [היינו כשהיא פחות מבית סאתיים שהרי לא הוקפה לדירה] ולשמואל – דינה ככרמלית [ולא כרה"ר שהרי היא מקורה] ואסור לטלטל בה יותר מד"א דלא אמרי' פי תקרה בכה"ג שאין לה שום מחיצה.

הערה א: פירשתי הסוגיא לפי רש"י שמחלוקת רב ושמואל היא כשאין לה מחיצות כלל אבל אם יש לה מחיצה אחת – מודה שמואל שאמרי' פי תקרה בג' צדדים הנותרים ועי' תוס' לקמן צד: שפירשו שמחלוקת רב ושמואל היא כשפרוצה מב' רוחות זה שלא כנגד זה וכן כשפרוצה רק ברוח אחת לגמרי אבל אם גם ברוח הזו יש לחי – מודה שמואל שהוויא רה"י וכן אם פרוצה מב' רוחותיה זה כנגד זה – אף לרב לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם וכן פירש הרא"ש

ודעת הר"ח הר"ף והרמב"ם שמחלוקת רב ושמואל היא רק כשיש ג' מחיצות שלמות והרביעית פרוצה לגמרי אבל אם יש ב' מחיצות אפ"י כמין גאם – מודה רב שלא אמרי' פי תקרה וכן אם יש ברוח רביעית לחי – מודה שמואל שהווי רה"י.

הערה ב דנו הפוסקים במקרה שגגה עומד על יתדות [וכמ"ש רש"י צ: ד"ה אכסדרה שאיירי שעומד קירויה על ד' יתדות] אמאי לשמואל לא נחשיבם כמחיצות מחמת צוה"פ ובשו"ת **משכנות יעקב** [אוח קכג ד"ה ובהכי אתי שפיר] כתב דמוכח מכאן שצוה"פ חשיב מחיצה רק אם נעשית לשם פתח ואילו כאן היא נעשית לשם החזקת התקרה בלבד סי' קיא

¹⁸⁰⁸ ועי' **מג"א** שסב ז [וכ"כ במשנ"ב ס"ק כט] משמע בגמ' דאף תחתי' אין מטלטלין שבטל מחיצותיה מתורת דירה **עכ"ל** ומיהו אם יכנס לתוכה לדור בה – נראה פשוט שאף אם כפאה לזפתה מ"מ כשנכנס לדור בה חזר לזה שם דירה דהא זה שכפאה לזפתה זה רק זמני וכמו שפשוט שכשיהפכה בחזרה וידור בה חשיב כהוקף מלכתחילה לדירה ולא נחשב כהוקף ולבסוף יושב – ה"נ בזמן שזה הפוך אם יבוא לדור בה חשיב כהוקף מלכתחילה לדירה מיהו יל"ע מהא דזרע חצר שהדין הוא שאף בעקר הזרעים אינו חוזר להיות מוקף לדירה אף שמסתמא זה זמני [עי' מראה הפנים מעשרות ג ד ד"ה רובה] ויש לחלק דזריעה זה פחות זמני מהפיכת הספינה כנלענ"ד וצ"ע.

להלכה – פסק **מרן** [שסא] **כרב** שברוח שלישית אמרי' פי תקרה וכתב **במשנ"ב** שם [ס"ק יג] וז"ל והנה בדברי המחבר לא נתבאר אם דוקא בדופן אחד כשהוא פרוץ אמרינן פי תקרה יורד וסותם [והיינו כדעת ר"ח רי"ף ורמב"ם המובאים בהערה א'] או אפילו בשתי דפנות [והיינו כדעת ר"ת ורא"ש המובאים בהערה א'] משום דלא פסיקא ליה דבר זה כדמשמע בב"י **עכ"ל**¹⁸⁰⁹ **וברמ"א** פסק **כרב** עפ"י דעת תוס' ורא"ש שאף בב' רוחות כמין גאם אמרי' פי תקרה ועי' הערה¹⁸¹⁰.

ש. האם לר"מ שרי לטלטל מגג לחצר ולקרפף שהוקף לדירה ומדוע?

ת. בגמ' ז': אמר רב יהודה בדעת ר"מ שגגין רשות לעצמן וחצרות רשות לעצמן וקרפפות רשות לעצמן דהיינו שאסור לטלטל מגג לחצר ומגג לקרפף. ואומרת הגמ' שאפי' לדעת רב שסובר שגגין חשובים מוקפים לדירה והו' רה"י גמורה – מ"מ אסור לטלטל מהם לחצר המוקפת גם היא לדירה וכן לקרפף שהוקף לדירה למרות שגם הם רה"י גמורה והטעם – כדאמר ר' יצחק בר אבדימי לעיל פט. אומר היה רבי מאיר: כל מקום שאתה מוצא שתי רשויות והן רשות אחת, כגון עמוד ברשות היחיד גבוה עשרה ורחב ארבעה – אסור לכתף עליו, גזירה משום תל ברשות הרבים. ואומרת הגמ' שם שגם מגג לחצר ולקרפף אוסר ר"מ לטלטל גזירה אטו תל ברה"ר.

ש. לרבנן במשנה שאוסרים לטלטל חפץ ששבת בגג, מגג לגג – האם מותר לטלטל מגג לחצר משותפת שלא עירבו בה?

ת. **אם הגג שבו שבת החפץ הוא רה"י** – מותר לדעת רבנן לטלטל ממנו לחצר שאינה מעורבת וכדאמר רב יהודה שלרבנן גגין וחצרות הן רשות אחת. ואפי' אם הגג פרוץ לגגין אחרים ואפי' לרב שבכה"ג אסור לטלטל בגג יותר מד"א – מ"מ יכול לטלטל ממנו לחצר דגגין וחצרות רשות אחת¹⁸¹¹.

¹⁸⁰⁹ **ויל"ע** במה שכתב המשנ"ב שהב"י הסתפק ולא הכריע דהא כתב מרן בהקדמתו שדרכו לפסוק ע"פ ב' עמודי הוראה כנגד אחד וא"כ פוסק כהרי"ף והרמב"ם נגד הרא"ש ובפרט שהשו"ע השמיט מש"כ הטור שאפי' בב' רוחות אמרי' פי תקרה וא"כ מוכח שלא סובר כהטור בזה. **ועי' בביאור הגר"א** שכתב בפשיטות שהשו"ע פסק כרי"ף ורמב"ם דפי' אכסדרה בבקעה שיש לו ג' מחיצות דלגתיה בהכי וכג"י ר"ח **עכ"ל הגר"א** ודברי המשנ"ב צ"ב.

¹⁸¹⁰ כתב **בביאור"ל** על דברי הרמ"א וז"ל ואולי דדעת הרמ"א רק להכניס דעה זו בתוך הי"א אבל לא להחליט כדבריו עכ"ל אמנם **במשנ"ב** [ס"ק יג] כתב בסתמא שהרמ"א בהגהתו העתיק לדינא דברי הטור דסתם כשיטת הפוסקים דס"ל דאפילו פרוץ שתי מחיצות אמרינן פי תקרה יורד וסותם וכדלקמיה: **עכ"ל המשנ"ב ויל"ע** מדוע יש צד לביאור"ל דהרמ"א לא פוסק כדעה זו אחר שדרך הרמ"א תמיד לפסוק כדעה שאותה הוא מביא ב"א.

¹⁸¹¹ **ובפשטות** לא יטלטלנו יותר מד"א דהא שבת במקום הפרוץ למקום האסור לו כנלענ"ד וצ"ע

אם הגג שבו שבת החפץ הוא כרמלית – וכגון שהוא יותר מב"ס לדעת שמואל שגג לא חשיב מוקף לדירה – אסור לטלטל ממנו לחצר שמוקפת לדירה דהא מטלטל מכרמלית לרה"י.

ש. לרבנן האם מותר לטלטל מגג לקרפף ומדוע?

ת. בגמ' אמר רב יהודה שאסור לטלטל מגג לקרפף וטעם הדבר הוא דלא מבעיא אם הגג הוא כרמלית [שהוא יותר מב"ס לדעת שמואל] והקרפף הוא רה"י [וכגון שאין בו ב"ס] או להיפך שהגג רה"י והקרפף כרמלית – שאז ברור שאסור לטלטל מזה לזה וכתב רש"י שגם גג הפרוץ לחברו לדעת רב שאסור לטלטל בו יותר מד"א – מ"מ רק לחומרא חשוב כרמלית אבל לא שיהא מותר לטלטל ממנו לקרפף כרמלית¹⁸¹²

אלא גם אם הגג הוא כרמלית [דהיינו יש שבו יותר מב"ס לשמואל דגג לא חשיב הוקף לדירה] והקרפף הוא כרמלית [שיש בו יותר מב"ס] – אומרת הגמ' שאסור לטלטל מגג לקרפף גזירה שמא יפחת הגג ויהא רה"י ולא דמי להא דלא חיישי קרפף יותר מב"ס יפחת [דהיינו שיצמצם את המחיצות לשטח פחות מב"ס] דהתם מינכרא מילתא שהרי המחיצות ניכרות אבל בגג של בית אין המחיצות ניכרות¹⁸¹³

וגם אם הגג והקרפף שניהם רה"י וכגון שבתרוויהו אין ב"ס [או לרב אפי' יש בגג ב"ס דהא חישב הוקף לדירה] - כתב רש"י דאסור לטלטל מגג לקרפף דקרפף אינו עשוי לתשמיש תדיר וגג כן עשוי לתשמיש תדיר.

ש. לר' שמעון האם מותר לטלטל מגג לחצר ולקרפף ומדוע?

ת. במשנה כתוב שלר' שמעון שרי לטלטל כלים ששבתו בגג גם לגג אחר המחובר לו וגם לחצר וגם לקרפף [ופרש"י שהקרפף מוקף לדירה או שאינו יותר מב"ס דהוה רה"י] דכולם נחשבים רשות אחת.

ש. לר"מ, לחכמים ולר"ש – האם שרי לטלטל כלים ששבתו בחצר אחת – לחצר אחרת שלא עירבה עימה? ומה הדין מחצר למבוי ומחצר לקרפף שאין בו ב"ס?

ת. לגבי לטלטל מחצר לחצר אחרת שלא עירבה עמה: אם ב' החצרות לא עירבו כלל [דהיינו שגם כל אחת בפני עצמה לא עירבה] - לכו"ע שרי להוציא כלים ששבתו בחצר זו חצר אחרת דכו"ע מודו שכל החצרות הן רשות אחת.

¹⁸¹² ויל"ע לדעת רש"י שכאן כותב א"ז כדבר פשוט שאסור לטלטל מגג כזה לקרפף יותר מב"ס ואילו לעיל צ. רמי בר חמא הסתפק אי לרב שרי לטלטל מגג כזה לגג שיש בו יותר מב"ס או שאין בו מחיצות וסלקא הגמ' בתיקו.

¹⁸¹³ ולפי זה אם יש מלחיצות על הגג אך לא לדירה וכגון שזה מעקה שלא יפלו אינו משתמש שם – שרי להוציא משם לקרפף שיש בו יותר מב"ס.

ואם ב' החצרות עירבו כל אחת בפני עצמה – נחלקו בזה אמוראים בגמ' דף צא.: **לדעת רב** – **אסור לכו"ע לטלטל מהחצר לחצר אחרת** דכיוון שיש בחצר גם כלים ששבתו בבית והוצאו לחצר – חיישינן דלמא אתי להוציא גם אותם לחצר אחרת שזה אסור ולכן אסרו חז"ל גם להוציא גם כלים ששבתו בחצר לחצר אחרת והא דהתיר ר"ש במשנה להוציא כלים ששבתו בחצר לחצר אחרת - איירי כשלא עירבה חצר זו לעצמה דהשתא אין בחצר כלים ששבתו בבית וכן דעת הברייתא שהביא ר' חייא בדף צב. שאוסר להוריד מגג של כותל משותף שלא עירבו בו – לחצר של יחיד שדינה כחצר המעורבת **לדעת שמואל ור' יוחנן** – דבר זה תלוי במחלוקת חכמים ור"ש [במשנה מה: ובגמ' מח: מט.] בחצר אמצעית שעירבה עם ב' חצרות חיצוניות אי שרי לחצר האמצעית לטלטל לחיצוניות ולהיפך או שגזרינן שמא החיצוניות יטלטלו מזו לזו דרבנן אוסרים לטלטל מאמצעית לחיצונות ולהיפך ור"ש מתיר והכא נמי נחלקו אי שרי לטלטל מחצר לחצר כלים ששבתו בחצר או שגזרינן דלמא אתו לטלטל לחצר אחרת כלים ששבתו בבית והוציאן לחצר [דהא שרי להוציא כלים מהבית לחצר דהא כל חצר עירבה בפני עצמה] דרבנן אוסרים ור"ש מתיר וכן ועל הברייתא שהביא ר' חייא שאוסרת להוריד מהגג לחצר אמר ר' אשי "רבי לא שנאה – ר' חייא מניין לו?" ואומר שאין ממנה ראיה נגד שמואל ור' יוחנן¹⁸¹⁴.

וטעם שרב לא סובר שכאן גם כן ר"ש מיקל כמו גבי ג' חצרות – עיי' הערה¹⁸¹⁵

לגבי לטלטל מחצר לקרפף ולמבוי: לרבנן ולר"מ – אסור דקרפפות ומבואות הן רשות שונה מחצר **ולר"ש**: דין טלטול מחצר לקרפף ומבוי שווה לדין טלטול מחצר לחצר [שם החצרות לא עירבו בפני עצמן – שרי ואם עירבו כ"א בפני עצמה – מחלוקת רב ושמואל].

להלכה – פסק **מרוך** [שעב א] שהלכה **כר"ש** וכדעת **שמואל ור' יוחנן** בדעתו דשרי להוציא כלים דחצר לחצר אחרת אפי' אם כל חצר עירבה בפני עצמה וכן שרי להוציא מחצר - אפי' אם היא מעורבת - לקרפף ולמבוי שלא עשו בו שיתוף מבואות דכולם רשות אחת הם.

וטעם שלשמואל [שכמותו פסקינן **להלכה**] הלכה כאן כר"ש שמיקל לדעת שמואל אף בחצרות שעירבו כל אחת בפני עצמה ולא גוזר – ואילו גבי ג' חצרות שעירבו החיצוניות עם האמצעית הלכה כרבנן שמחמירים וגוזרים – עיי' הערה¹⁸¹⁶.

¹⁸¹⁴ וצ"ע ומה בכך שרבי לא שנאה במשנה וכי זה אומר שאין מהברייתא ראיה נגד ר' יוחנן? ועיי' ר"ח שכתב וז"ל ר' חייא תלמיד ר' [הביא] בידו משנה שלא שנאה רבי (מכלל) [כגון] זו שאינה שנויה במשנתנו לאו דסמכה היא עכ"ל וגם זה צ"ב אמאי זה אומר שלא סמכה היא וצ"ע.

¹⁸¹⁵ כתב **הריטב"א** דאמר לך רב דשאני התם דאשה בקיאה בכליה וכלים דידה בכלים דחברתה לא מחלפא ומידע ידעה דכלים דידה מותרין עם חברתה לפי שעירבה עמה אבל לא בכלים דחיצונה שלא עירבה עם חברתה ולפיכך מיקל שם ר"ש אבל כאן שאיירי רק בכלים דידה – האשה מחליפה בין כלים ששבתו בבית לכלים ששבתו בחצר **עכ"ד**.

¹⁸¹⁶ כתב **הריטב"א** דשמואל סבר דהתם שייך למיגזר טפי משום דבין כלים דידה ובין כלים דחברתה

ש. בגדים ששבתו בבית והוצאו לחצר שלא מעורבת ע"י שלבש אותם – האם יכול לטלטלם בידי לחצר אחרת? ומדוע?

ת. במשנה פט: אומר ר"ש שהא דחצרות וגגין וקרפפות רשות אחת הן – זה רק לכלים ששבתו בהם ולא לכלים ששבתו בבית ומסבירה הגמ' שלרב - שמתני' איירי בלא עירבו - איירי מתני' בכלים ששבתו בבית והוציאן לחצר דרך מלבוש דבכה"ג אסור להוציאן לחצר אחרת בכלים שבתו בבית אין החצרות נחשבות רשות אחת להן.

וכן פסק המשנה ברורה [שעב טז] להלכה¹⁸¹⁷. ועיי' בביאור הלכה [ד"ה לחצר] שכתב בשם הבית מאיר שמצדד דזהו דווקא אם בתחלת קדושת היום לא היה הבגד עליו אלא שלבשו אח"כ אבל אם היה לבוש בו בביתו בתחלת קדושת השבת לא נחשב בכלל כלים ששבתו בבית דכיון שהיה לבוש בהם בטלים לגבי גופו עכ"ל וכתב הביאור"ל שכן מצדד בספר תוספת ירושלים.

ולגבי בגדים שהוצאו דרך מלבוש לחצר שאינה מעורבת אי שרי לטלטלם בידי באותה חצר – כתב הביאור"ל [ד"ה שמא] שנחלקו בזה ראשונים – דהרשב"א בעבודת הקודש [נתיבות שער ג ס"ק קט] מובא באבן העזר [שסו] כתב "כלים ששבתו בתוך הבית ויצאו בחצר או במבוי אין מטלטלין אותן אלא בארבע אמות" ואומר האבן העזר דזה גם אם הוציאן ע"י גוי או ע"י מלבוש¹⁸¹⁸. וכתב הביאור"ל דכ"מ קצת מהרמב"ם בריש עירובין הלכות א' ב' והי¹⁸¹⁹ אולם דעת רש"י [שבת קל: ד"ה מותר] שבגדיו שהוציאן מן הבית לתוכו דרך מלבוש - פושטן ומטלטלן בכולו לדברי הכל וכ"כ תוס' בסוגיאן צא: ד"ה וכלים – והם כתבו על כל הכלים ששבתו בבית ולא דווקא על בגדים. וכתב הביאור"ל שמסתבר מתוס' שאפי'

כולהו כלים דבתים או דחצירות ניהו וליכא היכרא ומחלפי לה, אבל הכא כלים דבתים ידיעי ולא מחלפי בכלים דחצר, ועוד דהתם משום גזירה מבטלין היתר שבא לה ע"י עירוב אבל הכא שאין ההיתר מחמת עירוב [לא] מבטלין ליה משום גזירה עכ"ל וא"כ שמואל ורב נחלקו במחלוקת קיצונית – דלרב בכלים דידה חיישי טפי שתחליף בין כלי בית לכלי חצר ולכן אף ר"ש מחמיר בזה ואילו לשמואל – לא חיישי כלל שתחליף בין כלי בית לכלי חצר ולכן ר"ש מיקל אולם להלכה חיישי שתחליף בין כלי חצר שלה לשל חבירתה ולכן חיישי שתביא כלים של חצר חיצונית אחת לחצר חיצונית אחרת.

¹⁸¹⁷ ואף שאין הלכה כרב שמעמיד את המשנה בלא עירבו ובכלים שהוציאן דרך מלבוש - מ"מ גם שמואל ור' יוחנן מודים בדין זה שלא יוציאם לחצר אחרת.

¹⁸¹⁸ ועיי' באבן העזר דכתב דאפי' אם הביאן מחצר שאינה מעורבת לבית ע"י גוי [כנראה דמשום צורך שבת התירו אמירה לעכו"ם באיסור דרבנן] – אין לטלטלן בבית יותר מד"א. עכ"ל האבן העזר והביאור"ל [בסוף הדיבור] הביא שהבית מאיר חלק עליו בזה ואמר שרק בחצר שאינה מעורבת מחמיר הרשב"א הנ"ל אבל לא בבית שאינו דומה כלל לרה"ר וכתב שכי"ד הגרעק"א כהב"מ ומשמע שכן פוסק בביאור"ל כהב"מ.

¹⁸¹⁹ [נראה כוונתו למש"כ הרמב"ם עירובין א ה "ויהיה אסור להוציא מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד כולם שווה בו, כמו שאין מוציאין מרשות היחיד לרשות הרבים" והיינו שכמו שברה"ר אם הוציא ע"י מלבוש שרי לטלטל בידי רק בד"א ה"ה בהוציא לחצר שאינה מעורבת ע"י מלבוש ש. אולם אין זו הוכחה גמורה דדלמא לא נתכוון הרמב"ם להשוותה אלא לגבי איסור הוצאה ולא לגבי דין טלטול אם הוציאה ע"י מלבוש ולכן כתב הביאור"ל שזה רק "משמע קצת" ברמב"ם].

הוציאן דרך איסור שרי לטלטלן יותר מד"א בחצר¹⁸²⁰ וכן מסתבר שגם רש"י סובר שה"ה כל הכלים ששבתו בבית ששרי לטלטלן בחצר יותר מד"א אם הוציאן אפי' באיסור ומש"כ רש"י "בגדים" זה לאו דווקא אלא צייר באופן של היתר **עכ"ז הביאווה"ל**.

ולדינא למרות שהביאווה"ל לא מכריע – נראה שבעירובין הלכה כהמיקל ואף שנחלקו הפוסקים אי כללא דהלכה כהמיקל בעירובין שייך גם במחלוקות שאחרי זמן התלמוד מ"מ כאן שזה מחלוקת שקולה בין רש"י ותוס' לרשב"א ורמב"ם ובייחוד שמהרמב"ם אין הוכחה גמורה שמחמיר וגם הרשב"א לא ברור שדיבר על מקרה שהוציא דרך מלבוש ורק האבן העוזר כתב כן בדעת הרשב"א – על כן נראה שגם ללא הכלל שהלכה כהמיקל בעירוב [שזה אפי' יחיד במקום רבים] יש להקל מחמת שספיקא דרבנן לקולא. ומ"מ כל זה כשהוציא דרך היתר כגון ע"י מלבוש או ע"י גוי לצורך שבת אבל בהוציא דרך איסור יל"ע בזה טובא דרש"י הרי איירי בהוציא דרך מלבוש וגם בתוס' לא כתבו להדיא דמיירי בהוציא באיסור וזה רק משמע מדבריהם כמ"ש הביאווה"ל וא"כ אולי אין להכריע להתיר בכה"ג לטלטל בכל החצר יותר מד"א כנגד שיטת הרשב"א וצ"ע.

ש. חפץ ששבת מבעו"י במבוי שלא נשתתפו בו - האם מותר לטלטלו יותר מד' אמות ומדוע?

ת. בגמ' אמר ר' זירא אמר רב שאסור וע"י הערה¹⁸²¹.

ש. חורבה הנמצאת בין ב' חצרות אחת עירבה בפני עצמה ואחת לא עירבה כלל – האם שרי לבני החצרות להוציא כלים ששבתו בחצר לחורבה?

ת. **לדעת שמואל** – פשוט ששרי להוציא כלים ששבתו בשניהם לחורבה דהא לדעת שמואל זה שחצר אחת עירבה – זה לא מפריע לה להוציא לחצר אחרת וא"כ גם לחורבה שרי.

ובדעת רב – נחלקו ר' הונא וב' לשנות בדעת חייא בר רב: **לר' הונא** – זו שעירבה אסור לה להוציא לחורבה דחיישי שיבוא להוציא כלי בית לחורבה וזו שלא עירבה – מותר לה להוציא מהחצר לחורבה דל"ח שיבוא להוציא כלי בית לחורבה דהא אסור להוציא כלי בית לחצר.

¹⁸²⁰ ויל"ע אם הוציא במזיד אי שרי להנות ממעשה שבת. דאף שלא נעשה מלאכה בגוף הדבר מ"מ במזיד נראה שיש להחמיר ע"י ביאווה"ל שיח א ד"ה אחת. ואם הוציא בשוגג נראה שיש להקל - ע"י בביאווה"ל שם ד"ה המבשל שמסיק שבדרבנן בשוגג לא קנסו אטו מזיד.

¹⁸²¹ וכתבו **תוס'** שאיירי בעירבו החצרות עם הבתים דבכה"ג לדעת רב גם לר"ש אסור להוציא מהחצרות למבוי אפי' כלים שבתו בחצר גזירה אטו כלים ששבתו בבתים – וממילא אין במבוי שום תשמיש ודמאי לכרמלית כיון דאין בו אלא ג' מחיצות. עכ"ז תוס' ומאחר שרב לשיטתו שאוסר טלטול מחצר למבוי היכא שעירבו בתים וחצרות – א"כ **להלכה** שפסק מרן [שעב א] כשמואל ור' יוחנן ששרי להוציא כלים ששבתו בחצר למבוי - ברור ששרי גם לטלטל כלים ששבתו במבוי יותר מד"א דהרי המבוי לא דומה לכרמלית כי מותר להוציא אליו כלים מהחצר.

וחי **בר רב** אמר ששמע מאביו דאף לשעירבה נותנין אותה. ונחלקו הלישנות בחייא בר רב בדעת רב מה הכוונה "אף לשעירבה נותנין אותה": **ללשנ"ק** - סובר חב"ר שרב התכוון שתרווייהו אסורות - דגזרי' אף לזו שלא עירבה אטו זו שעירבה [כיוון דסמוכה לה] **וללשנ"ב** - סובר חב"ר שרב התכוון שתרווייהו מותרות דלא שכיחי להוציא כלים לחורבה דאינן נשמרים בתוכה וכיון דאין מוציאין לה הרבה כלים - לא חיישי דלמא מחלפי כלי חצר בכלי בית.

להלכה - פסק מרן [שעב א] כשמואל.

מהמשנה בדף צב. עד המשנה בדף צד.

ש. גג קטן שנפרץ - במלואו אבל פחות מ' אמות - לגג גדול, ואין הגג בולט מן מחיצות הבית האם שרי לטלטל בכל אחד מהם כלים ששבתו בבית שמתחתיו ומדוע?
ת. לגבי הגג הגדול: אם אין הגג בולט מעבר למחיצות של הבית - לכו"ע אמרי' גוד אסיק וחשיב שהגג מוקף מחיצות ומותר לטלטל אליו מהבית.

לגבי הגג הקטן - נחלקו רב ושמואל **לרב** - הגג הקטן נאסר מחמת שפרוץ לגדול במלואו **ולשמואל** - יש לחלק בין אי דרסי רבים בגג - דאז נחשב הגג הקטן כפרוץ במלואו לגדול לבין אם לא דרסי רבים בגג דאז אמרי' גוד אסיק לכותל שבין ב' הבתים ואין הגג הקטן נחשב כפרוץ במלואו לגדול ושרי לטלטל אליו כלים מהבית שתחתיו.

הערה: כתב הריטב"א שגם למ"ד נראה מבפנים ושווה מבחוץ הווי מחיצה - לא אמרי' שע"י הגוד אסיק גידודי הגדול יהוו מחיצה לקטן - דכי אמרינן גוד אסיק למהני לגג גדול עצמו אבל לא להציל גג הקטן בגפופין דגדול עכ"ד.

להלכה - פסק מרן [שעד ד] כרב שלא אמרי' גוד אסיק במחיצות שאינן ניכרות. **ובביאור"ל** [ד"ה שנפרץ] מביא את דברי הריטב"א שהבאתי בהערה שבסוף התשובה.

ש. ומה הדין כשהגג בולט ממחיצות הבית ומדוע?

ת. במקרה כזה אומר רב בגמ' שגם הגדול אסור כי לא אמרי' גוד אסיק וממילא חשיב שאין לו מחיצות והוא כרמלית ¹⁸²² ולגבי אי שמואל מודה לו - עי' הערה ¹⁸²³.

¹⁸²² מיהו אם נמצא הבית ברה"י המוקפת מחיצות - אינו כרמלית ומ"מ נראה שחשיב פרוץ במלואו לגג הקטן וממילא אסור לטלטל אליו כלים מהבית וצ"ע.

¹⁸²³ בפשטות גם בזה שמואל מחלק בין אי דרסי רבים ללא דרסי רבים דבדרסי רבים לא אמרי' גוד אסיק וממילא הגג הוא כרמלית ובלא דרסי רבים אמרי' גוד אסיק וממילא ב' הגגות מותרים כי הם חשובים כמוקפים מחיצות.

להלכה – פסק **מֵרֵן** [שעד ד] **כרב והוסיף מֵרֵן** [ומקורו מהרא"ש] שאם יש חלון ד' על ד' מהבית לגג- אין הגג חשוב ככרמלית אלא כחורי רה"י וכתב **המשנ"ב** בשם הגר"ז דמ"מ חשיבי הגדול והקטן פרוצים זה לזה דאין להם גידודין ועל כן מה שהגג דינו כרה"י היינו רק לגבי כלים ששבתו בגג ששרי לטלטלם יותר מד"א עי"ש.

עוד כתב **המשנ"ב** [ס"ק כח] בשם המג"א והא"ר שדין "בולט" היינו דווקא כשבולט ד"ט אבל פחות מזה – אמרי' גוד אסיק והווי כמחיצות ניכרות. אך **המשנ"ב מפנה לעיין בביאור** ל' בסימן שמה סעיף טז ד"ה שם כותב שמסתימת הפוסקים משמע שאפי' בולט כל שהוא לא אמרי' גוד אסיק ומ"מ כיוון שלדעת הגר"א אין הגג כרמלית מטעם אחר – דהוא גבוה מ"ט על כן יש להקל בצירוף זה שאינו בולט ד' שלא חשיב כרמלית עי"ש ומ"מ נראה דעדיין חשיב פרוץ לקטן וע"כ אין להעלות אליו מהבית כנלענ"ד וצ"ע.

ש. חצר קטנה שנפרצה במלואה – אך בפחות מ' אמות - לחצר גדולה וערבה כל חצר בפני עצמה האם מותרת כל חצר לטלטל בפני עצמה ומה הדין לטלטל מחצר לחצר ומדוע?
ת. **לטלטל מחצר לחצר** – אסור דלא עירבו יחד.

לטלטל כל חצר בפני עצמה – בגדולה שרי דהיא נחשבת כחצר נפרדת מהקטנה דהא יש לה גיפופים ב' הצדדים וכמו כן בפרצה אין י' אמה והיא חשובה כפתח¹⁸²⁴ אבל בקטנה אסור כי היא פרוצה במלואה לגדולה ולא יכולה לערב בלעדיה.

הערה – אמרי' בגמ' לעיל ט: **דלמ"ד נראה מבחוץ ושווה מבפנים** נידון משום לחי – ה"נ נידון משום מחיצה וגם הקטנה מותרת והא דשנינו במשנה שקטנה אסורה היינו כשכתלי הקטנה נכנסים לגדולה ומופלגין מכתליה יותר מג"ט כך שאין הגידודין נחשבין מחיצה גם לחצר הקטנה אבל אם מופלגין פחות מג"ט – חשיב הרווח שבין כתלי הקטנה הנכנסים לגדולה לבין כתלי הגדולה – כסתום ושוב הווי מחיצה הנראית מבחוץ ושווה מבפנים וחשיבה מחיצה גם לקטנה.

להלכה – פסק **מֵרֵן** [שעד ג] כמ"ד נראה מבחוץ ושווה מבפנים נידון משום לחי ולכן רק כשנכנסים כתלי הקטנה לגדולה ומופלגין ממנה ג"ט – הקטנה אסורה וכתב הביאור ל' דאם כותל אחד מופלג ג"ט וכותל שני לא – לא מהני דהא בשביל שיחשב שיש כותל לקטנה בעי' ב' לחיים מב' צדדים או כותל מצד א' רחב ד' עכ"ד ויש להעיר שאם הכותל הנכנס מהקטנה לגדולה רחב ד"ט ע"י לבד – דהיינו שרחב טפח ומשהו ונמצא תוך ג"ט פחות משהו לכותל של הגדולה דאז חשיב שרחב ד' - סגי בכותל אחד כדי להיחשב גיפוף לקטנה כדכתב הביאור ל' עוד יש להעיר שלחי העומד מאליו הרחב ד' אמות - אינו לחי

¹⁸²⁴ וזו כוונת המשנה שאומרת שקטנה היא כפתח שך גדולה

כדאמרי' לעיל ה. וכדפסק השו"ע שסג יב ולכן אם גיפופי הגדולה רחבים מד"א - אינם מתירים את הקטנה.

ש. חצר קטנה הפרוצה במלואה לגדולה והגדולה אינה פרוצה במלואה לקטנה ויש גפנים בקטנה – האם מותר לזרוע זרעים בגדולה בתוך ד"א לגדולה? ומה הדין כשיש גפנים בגדולה – האם מותר לזרוע זרעים או לנטוע כרם בקטנה? ואם זרע האם ומתי הזרע והנטיעות נאסרים ומדוע?

ת. **אם אין מרחק ד' אמות בין הגפנים לזרעים** - הדין הוא " גפנים בגדולה - אסור לזרוע את הקטנה, ואם זרע - זרעין אסורין, גפנים מותרין. גפנים בקטנה - מותר לזרוע את הגדולה".

ופרש"י שכשיש כרם בגדולה - אסור לזרוע זרעים בקטנה משום שהקטנה נמשכת אחרי הגדולה היות והיא פרוצה לה במלואה וחשיב שזרע כרם בתוך הזרעים או זרע בתוך הגפנים. ואם זרע או נטע בקטנה - הזרעים של הקטנה נאסרים אבל של הגדולה לא נאסרים דהמחיצות מהנו לגדולה ולא לקטנה.

אבל כשיש כרם בקטנה - מותר לזרוע זרעים בגדולה שהרי לגבי הגדולה חשיב שיש לה מחיצות ובכה"ג גם הקטנה לא תאסר כיוון שנטע אותה ברשות ופרש"י דאיירי בזרעים שאין בהם כלאיים מדאורייתא אלא רק מדר'דהיינו שהזרע הוא לא לוף וקנבוס¹⁸²⁵ ובכה"ג שזרע את הקטנה והגדולה בהיתר - לא גזרו לאסור את הזרעים ומשמע שאם היו אלו קנבוס ולוף שבהם כלאים דאורייתא - אכן תאסר הקטנה¹⁸²⁶.

אם יש ד"א בין הזרעים לגפנים - נחלקו אמוראים לדעת **אביי** - שרי לזרוע בקטנה אף כשיש כרם בגדולה דאע"פ שפרוצה במלואה - לא גרע מאילו לא היו מוקפות כלל מחיצות שסגי בהרחקת ד"א אמנם דעת רבה, **ר' זירא ורבה בר רב חנן** - שמאחר שהקטנה פרוצה במלואה לגדולה והגדולה אינה פרוצה במלואה לקטנה - הקטנה נמשכת אחר הגדולה ואסור לזרוע בקטנה ואם עשה כן - הקטנה נאסרת¹⁸²⁷.

¹⁸²⁵ ומציין רש"י לגמ' במנחות טו: "קנבוס ולוף אסרה תורה" ופרש"י שם דכתיב (דברים כב) כרמך כלאים זרעים הדומין לכרם ובהנך תולין [פ"י תלוין וכן הוא בפסקי הרי"ד בשם רש"י] אשכולות כעין ענבים. ועי' פסקי רי"ד שם שהכוונה מלבד חמשת מיני דגן שגם הם מהתורה כמ"ש בגמ' ברכות כב. עד שיזרע חיטה שעורה וחרצן במפולת יש וכ"פ הרמב"ם כלאיים ה א ע"ש

¹⁸²⁶ הגמ' מדברת על מקרה שהגפן הייתה לפני הזרעים אבל בפשטות לפי רש"י ה"ה אם הזרעים היו לפני הכרם - שאם הזרעים בגדולה אסור ליטע כרם בקטנה ואם נטע הכרם נאסר ואם הזרעים בקטנה - מותר ליטע כרם בגדולה ואז אין הזרעים שבקטנה נאסרים.

¹⁸²⁷ ועי' ריטב"א שאחר שהביא דברי רש"י הנ"ל כתב בשם תוס' [שאינו לפנינו] מיהו אם הרחיק ד' אמות בגדולה גופה עד פתחה מותר לזרוע בקטנה כשם שמותר לזרוע בגדולה גופה בהרחקת ד' אמות. עכ"ל

הערה א: גם כאן – כמו בתשובה הקודמת לגבי טלטול – למ"ד נראה מבחוץ ושווה מבפנים נידון משום לחי צ"ל שהא דקטנה פרוצה במלואה לגדולה איירי כשמחיצות הקטנה נכנסים לגדולה או כשדפנות הגדולה רחבים ד"א דבכה"ג אין דפנות הגדולה נחשבים לחי לקטנה אבל אם אין נכנסים דפנות הקטנה לגדולה וגם דפנות הגדולה אינן רחבים ד"א - דפנות הגדולה נחשבים לחי לקטנה ואינה נחשבת פרוצה במלואה לגדולה ועי' **בקרן אורה בסוגיין שמקשה** מדוע השו"ע לא ציין בכל דיני קטנה וגדולה - מלבד בדיני טלטול בקטנה בסימן שעד- שאיירי שמחיצות הקטנה נכנסות לגדולה ונשאר בצ"ע.

הערה ב: כתבתי התשובה עפ"י פרש"י שכתב דטעם שגפנים בקטנה מותר לזרוע את הגדולה - ואין הקטנה נאסרת - כי נטע את הקטנה בהיתר וזרע את הגדולה בהיתר וכיוון שאיירי בזרעים שהם כלאים רק מדרבנן - לא גזרו שיאסרו בכה"ג שעשה את תרואתו בהיתר אולם **תוס'** חולקים ואומרים שטעם שכשהיו גפנים בקטנה ואח"כ זרע את הגדולה הגפנים שבקטנה לא נאסרו – הוא כי אין עליהם שם "כרם" דהשם נקבע לפי השדה הגדולה והיא שדה ולא כרם ועל כן לדעתם גם אם יזרע בשדה הגדולה לוף וקנבוס – לא יאסרו הגפנים¹⁸²⁸ ומצד שני לדעתם אם זרע את הקטנה בהיתר וכגון שעדיין לא היה כרם בגדולה – ואח"כ נטע את הגדולה גפנים – יש על הכל שם "כרם" והזרעים שבקטנה יאסרו כי אין לה מחיצות ונחשב שיש זרעים בכרם ואפי' שזרעם בהיתר ואפי' בכלאים דרבנן דמ"מ יש שם כרם על הכל.

להלכה – פסק הרמב"ם [כלאים ז יט] ובעקבותיו השו"ע [יו"ד רצו מט] לאסור לזרוע בקטנה כשגפנים בגדולה [וכתב בחזו"א (יא ח) מובא בדרך אמונה (ס"ק קב) שזה רק כשנכנסין כותלי הקטנה לגדולה] ועי' דרך אמונה שם [ס"ק קג] שזה אפי' ברחוק יותר מד"א [והיינו דלא כאביי¹⁸²⁹] אמנם בספר קרן אורה כתב דמדעת הרמב"ם ז"ל נראה דפסק כאביי דלא מצינו מחיצה לאיסור, שכן בפ"ז מהלכות כלאים לא ביאר דאסור לזרוע בקטנה אפילו על ידי הרחקה, אלא כתב סתמא דלזה יש מחיצה, היינו לגדולה, ומותר לזרוע שם, ולקטנה אין לה מחיצה להפסיק כיון דנפרצה במילואה, אבל זו לא שמענו בדבריו ז"ל

ומשמע שהם מסבירים את רש"י שרש"י דיבר רק כשלא הרחיק בגדולה ד"א מהכותל [אלא בקטנה הרחיק] וכ"מ בספר דרך אמונה [על הרמב"ם כלאים ז קג] שהביא את דברי רש"י ואת דברי הריטב"א **להלכה** ומשמע שאין ביניהם מחלוקת.

¹⁸²⁸ ולגבי אי לדעת תוס' יהא מותר לזרוע גם בתוך השדה הקטנה אע"ג שיש שם גפנים דהרי גם הקטנה נקראת שדה ולא כרם – עי' **מהר"י קורקוס** על הרמב"ם כלאים ז יט שכתב בדעת תוס' וז"ל גפנים בקטנה מותר לזרוע בגדולה דאין שם קטנה על הגדולה ואף על פי שכשיזרע בה הרי יש על הקטנה שם שדה אין לחוש הואיל ואין הזרעים ממש בקטנה עכ"ל וא"כ משמע ממנו שבקטנה עצמה אסור לזרוע ועדיין צ"ע אי זה מוסכם לכו"ע.

¹⁸²⁹ ועיי'ש בצה"ל שמציין לרש"י תוס' ריטב"א ורבינו ירוחם [אדו"ח כא א] והנה רש"י תוס' והריטב"א איירו בדעת רבה ור' זירא ולא פסקו כד **להלכה** ויתכן שס"ל שהלכה כאביי אולם רבינו ירוחם פסק כן **להלכה**.

שיהיה כל קטנה חשובה כאילו בתוך הגדולה היא. **עכ"ל הקרן אורה** ויל"ע בדבריו דהרמב"ם סתם שאסור לזרוע בקטנה ולא הביא את דברי אב"י ששרי בהרחקת ד"א - משמע שבכולה אסור וצ"ע.

כמו כן פסק הרמב"ם להתיר לזרוע בגדולה כשגפנים בקטנה וכתב **בדרך אמונה** [ס"ק קה] בשם **החזו"א** [יא ח] בדעת הרמב"ם שאפי' תבואה שאסורה מה"ת מותר לזרוע שם **עכ"ל** והיינו דמדסתם הרמב"ם שמותר משמע שאף קנבוס ולוף מותר וכדעת תוס'.

ש. הזרק גט לחצר קטנה הפרוצה במלואה לחצר גדולה וב' החצרות הם של אשתו ואשתו עומדת בגדולה - האם מגורשת ומה הדין להיפך - כשזרק לגדולה והיא עומדת בקטנה ומדוע?

ת. בגמ' אמרי' שכשזרק לקטנה - מגורשת אף אם עומדת בגדולה ופרש"י שהרי היא כעומדת בקטנה [פ"י גם בקטנה] דכולה בתר גדולה גרידא **עכ"ל** אבל בזרק לגדולה והיא עומדת בקטנה - אינה מגורשת ופרש"י דגדולה לאו בתר קטנה אזלא, וגט לא קני לאשה דנימא נשדי אשה בתר גט, דאשה (לא)¹⁸³⁰ בעיא למקני גיטא **עכ"ל** פ"י דהקונה הוא זה שצריך להיות במקום העיקרי.

הערה: יל"ע אי גם כאן אמרי' שרק אי מחיצות הקטנה נכנסות לגדולה או כשיש בגיפופין ד"א - חשיב פרוצה במלואה לגדולה ושו"ר שעמד בזה **הקרן אורה** בסוגיין ושאל מדוע השו"ע לא ציין בכל הדינים של קטנה וגדולה - מלבד בדיני טלטול - שדין קטנה היינו כשמחיצותיה נכנסין לגדולה ונשאר בצ"ע

עוד יל"ע אי גם גבי גט אומר אב"י שלא אמרי' מחיצה לאסור ד.

להלכה - הפוסקים לא הביאו דין זה ועי' בשו"ת **זכרון יוסף** [מהג"ר יוסף שטיינהרט - מרבני גרמניה לפני כ-300 שנה אהע"ז יב] **מובא בפת"ש** [אהע"ז קלט ב] **דלהלכה** אין האשה צריכה להיות בחצרה ממש אלא סגי בעומדת בצד חצרה וכדמשמע לשון הטור [ושו"ע] אהע"ז קלט¹⁸³¹ וא"כ כ"ש ששרי אפי' בעומדת בקטנה אם נמצאת סמוך לגדולה **עכת"ד ועי' בפת"ש שמשגיג עליו** ומקשה מדוע לא הזכיר דברי הרמ"א ז"ל בח"מ סי' ר' ס"א שכ' וי"א דבעינן דוקא בתוכו אבל חוצה לו לא. דלפ"ז משמע כ"ש הכא האי עומדת בחצירה דוקא הוא ומה דאיתא לקמן ס"ב וס"ג סמוכה לחצר כו' בצד החצר כו' ע"כ דהיינו מן הצד שבתוכו ועי' בספר **בית מאיר** מזה [שפוסק שבעי' שתהא בתוכו] **עכ"ל הפת"ש** וצ"ע לדינא.

¹⁸³⁰ בשו"ת מהרש"ם [ב קצה] כותב דנ"ל למחוק תיבת "לא" וכן הוא בכת"י ובדפוסים ישנים.

¹⁸³¹ בשו"ע הוא בסעיף ב' וכתב עוד דהא דכתב הטור בתחילת הסימן שהיא עומדת בחצרה - לישנא דמתני' נקט ולא דווקא הוא.

ש. שליח ציבור שנמצא לבדו בחצר הקטנה שפרוצה במלואה לחצר גדולה ושאר הציבור נמצא בחצר הגדולה - האם מוציא הש"ץ אותם ידי חובה ומה הדין אם הוא בגדולה והם בקטנה ומדוע?

ת. כשהש"ץ בקטנה - מוציאם ידי חובה דהיחיד נמשך אחר הציבור והקטנה נמשכת אחר הגדולה אבל כשהוא בגדולה - אינו נמשך אחר הקטנה דאין גדולה נמשכת אחר הקטנה וגם הציבור שבקטנה לא נמשך אחריו דאין ציבור נמשך ליחיד.

הערה: יל"ע אי אביי פליג גם על זה ואמר שח"ץ לד"א אין הקטנה נגררת אחר הגדולה.

להלכה - פסק מרן [נה יז] דין זה ומשמע שכל הקטנה נגררת אחר הגדולה ולא רק ד"א ראשונות.

ש. צבור שנמצא רובו בגדולה ומיעוטו בקטנה - האם מצטרפין המיעוט לרוב? ומה הדין אם המיעוט בגדולה והרוב בקטנה ומדוע?

ת. בגמ' אמרי' שאם הרוב בגדולה והמיעוט בקטנה - המיעוט מצטרף לרוב כי אין מחיצה בין המיעוט לרוב והמיעוט הוא טפל לרוב אבל אם הרוב בקטנה והמיעוט בגדולה - אין הרוב נגרר אחר המיעוט דאין הרוב טפל למיעוט וגם אין המיעוט שבגדולה נגרר אחר הרוב שבקטנה כי יש מחיצה בין הגדולה לקטנה.

הערה: כתב בב"י [נה יד] בשם ספר אורחות חיים¹⁸³² בשם ר' האי גאון וז"ל מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון אפילו גבוה כמה קומות אפילו אינו רחב ארבע ומראה להם פניו משם מצטרף עמהם לעשרה עכ"ל והיינו שראיה מצרפת אפי' כשיש מחיצה **עוד כתב הרשב"א** בתשובה [סימן צו] שאפשר לומר שכל שרואין אלו את אלו כאילו הן בבית אחד דמי ומצטרפין. עכ"ל ומובא בפרי חדש [נה יג].

להלכה - בשו"ע [נה טז] פסק את דברי הגמ' הנ"ל ובסעיף יד הביא מרן את דברי ר' האי גאון שהבאתי בהערה שבסוף התשובה **ובביאור** בסעיף יג [ד"ה ולח"ץ] הביא את דברי הרשב"א המובאים בפרי חדש שהבאתי בהערה הנ"ל וכתב דזה דומיא דמה שפסק המחבר בסעיף יד את דברי ר' האי גאון הנ"ל ואח"כ כתב דלכתחילה יותר טוב להחמיר בזה שיכנסו לפנים דקולא זו דמהני רואין אלו את אלו לענין צירוף כמו לענין בהמ"ז לקמן בסימן קצ"ה נובע מתשובת הרשב"א בסימן צ"ו והוא לא כתב שם זה רק בדרך אפשר: **עכ"ל** וצ"ע הא הביאור הנ"ל עצמו כתב דדין דרואין זה את זה הוא דומיא דדין מראה פניו בחלון ואת דין מראה פניו בחלון פסקו ר' האי גאון והשו"ע ולא כתבו את זה בדרך אפשר וא"כ אמאי לא נסמוך עליהם ומה בכך שהרשב"א כתב א"ז רק בדרך אפשר? ואולי יש

¹⁸³² באורחות חיים שלפנינו אינו נמצא.

מקום לחלק בין מראה פניו בחלון לבין רואים זה את זה וצ"ע ומיהו גם בדין מראה פני בחלון שכתבו רב האי גאון והשו"ע - **כתב המשנ"ב** [ס"ק נב] דיש חולקין וע"כ אם בנקל אפשר לירד לביהכ"נ – יותר טוב שירד עכ"ד עיי"ש.

ש. צואה בגדולה – האם אפשר לקרוא ק"ש בקטנה ומה הדין כשהצואה בקטנה ומדוע?

ת. אמרי' בגמ' שצואה בגדולה – אסור לקרוא שמע בקטנה דכיוון שאין מחיצות בקטנה - חשיבה כפתח שלה ונגררת אחריה אבל צואה בקטנה – מותר לקרוא שמע בגדולה כיון שיש מחיצה בין הגדולה לקטנה.

הערה א: נחלקו ראשונים לגבי היתר קריאת שמע כשהצואה בקטנה האם איירי גם כשרואה אותה – הרא"ש [ברכות ג מו] מיקל והרשב"א [ברכות כה.] מחמיר וכן נחלקו ראשונים כשיש לה ריח – הרמב"ם והרא"ש מחמירים ורבינו יונה בשם רבני צרפת – מיקל דמחיצה מועילה גן לריח וכן נחלקו ראשונים כשאין בינו לבין הצואה ד"א – הרא"ש מיקל דמחיצה מועילה אפי' אם אין ד"א ובלבד שאין ריח ואילו הריטב"א בסוגיין מחמיר.

הערה ב: גבי צואה בגדולה והאדם בקטנה שפסקי' בגמ' שאסור לקרוא ק"ש בקטנה **כתב בפסקי ריא"ז** בפירקין [הלכה ב ס"ק ו] שהאיסור הוא רק בתוך ד"א וכ"כ **בב"י** [עט ג] ועי' בספר **קרבן אורה** בסוגיין [צב: ד"ה שם גמרא] שכתב דגם **הרמב"ם** ס"ל שסגי הרחקת ד"א מהצואה דפסק כאביי שלא מצינו מחיצה להחמיר שכן בפ"ז מהלכות כלאים לא ביאר דאסור לזרוע בקטנה אפילו על ידי הרחקה, אלא כתב סתמא דלזה יש מחיצה, היינו לגדולה, ומותר לזרוע שם, ולקטנה אין לה מחיצה להפסיק כיון דנפרצה במילואה, אבל זו לא שמענו בדבריו ז"ל שיהיה כל קטנה חשובה כאילו בתוך הגדולה היא. **עכ"ל ויל"ע** מדוע לפסוק כאביי נגד רבא שהרי רבא היה בין אלו שהקשו על אביי ועי' בתשובה לעיל לגבי כלאיים שהבאתי את דברי הדרך אמונה שכתב בדעת הרמב"ם גבי גפנים בגדולה שלא מהני הרחקת ד"א ובביאור"ל [עט ג ד"ה חצר] תמה על הבי"י שלא הביא שיטות רש"י ריטב"א ורשב"א שמחמירים גם אם יש בין הקטנה לגדולה ד"א עיי"ש ולפי דברי הקרבן אורה הנ"ל מיושב דס"ל לשו"ע שאביי פליג ארבה ור' זירא ועל כן אין ראיה מרש"י והריטב"א שהסבירו את דברי רבה ור' זירא אבל זה לא אומר שפסקו כמותם אמנם **ברבינו ירוחם** [אדו"ח כא א] פסק גבי כלאיים שגפנים בגדולה לא מהני הרחקת זרעים בקטנה ד"א וזה כרבה ור' זירא.

להלכה – פסק **מנן** [עט ג] **שאם צואה בקטנה** – מותר לקרות ק"ש בגדולה אם אין לו ריח¹⁸³³. ולגבי מה הדין כשרואה את הצואה שבקטנה - כתב **המשנ"ב** בס"ק כא שמרן סתם

¹⁸³³ אבל אם יש ריח אינו מועיל מחיצה. ובסעיף ב' מביא דעה זו בסתם ובי"א מביא את דעת רבינו יונה

כדעת הרא"ש ששרי אף אם רואה אותה [דמדלא חילק בין אם רואה אותה או לא משמע שבכ"ג שרי] עכ"ד המשנ"ב ויל"ע דבסעיף ב [לגבי צואה בחדר אחר ורואה אותה דרך הפתח] מביא מרן את ב' הדעות – דעת הרא"ש ודעת הרשב"א ושם כתב **בביאור"ל** [ד"ה אבל] דבב"י משמע דלעיקר הלכה תפסין כהרא"ש וכ"כ הע"ת ומדברי השו"ע משמע שמצדד יותר להרשב"א עכ"ד ולכאוי זה סותר את מש"כ במשנ"ב ס"ק כא דהשו"ע בסעיף ג' סתם כהרא"ש וצ"ע¹⁸³⁴ ולדינא פסק בביאור"ל הנ"ל שהוא ספיקא דדינא עכ"ד [ועל כן כיוון דזה ספיקא דאוי – דכתיב "וכיסית את צאתיך... והיה מחניך קדוש" - יש להחמיר]

ולגבי אי צואה בגדולה והוא בקטנה אי סגי להרחיק ממנה ד"א – בשו"ע כתב שאסור לקרות בקטנה עד שירחיק כשיעור וכתב המשנ"ב [ס"ק כ] וז"ל דהיינו ד"א ממקום שכלה הריח - כן מוכח בב"י ועיין בבה"ל עכ"ל ובביאור"ל [הבאתיו בהערה ב' שבסוף התשובה] תמה עליו עיי"ש.

ש. מה הכוונה "חצר קטנה שנפרצה לגדולה והשווה את גיפופיה" ומה הדין בזה לגבי טלטול וכלאיים וצואה?

ת. השווה את גיפופיה היינו שבנה מחיצות בתוך הגדולה מכאן ומכאן וע"י כך קיצר את הגדולה שתהא כמדת הקטנה. והדין בכה"ג - שזה נחשב שב' החצרות חשובות פרוצות זו לזו ואין הגדולה יכולה לערב לעצמה וכן לגבי כלאיים הגדולה נאסרת בזריעת הקטנה וכן לגבי צואה אם יש צואה בקטנה - הגדולה נאסרת תוך ד"א דחשיב שאין לה מחיצות.

ש. מהי אכסדרה שיש לה פצימין ומה הדין כשסיכך על גבה האם הסוכה כשירה ומדוע?

ת. אכסדרה שיש לה פצימין פרש"י שיש לה ב' דפנות כהלכתה [הינו באורך ז' טפחים כשיעור סוכה] לארכה ועשויה כמבוי ובדופן שלישית ורביעית קבועין עמודין לקרני [פ"י בקרני] הזוויות ויש להם טפח ואמרי' בגמ' [צג.] שהסוכה כשירה ופרש"י - דתנן (סוכה ו, א) שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח¹⁸³⁵. עכ"ל.

שמהני מחיצה גם אם יש ריח וכתב במשנ"ב ס"ק טז שפסקו האחרונים כדעה קמיינתא עכ"ל ויש להוסיף שכ"מ גם מהשו"ע שפסק בסתמא לחומרא ואת הדעה המקילה הביא ב"א.

¹⁸³⁴ ואולי י"ל דאכן זו כוונת המשנ"ב דבסעיף ב' משמע שפוסק כהרשב"א מדמביא את דבריו בלשון "אבל" ואלו בסעיף ג' סתם כהרא"ש וצ"ע.

¹⁸³⁵ וכתב המשנ"ב [תרל לז] בביאור פרש"י הנ"ל דאף על פי שבסוכה אחרת שאין לה אלא שני כותלים ועשויים כמבוי זה כנגד זה אמרינן בסעיף ג' דצריך פס ד' ומשהו - כאן די בפצימין דכיון שיש פצימין אמרינן פי תקרה עכ"ל המשנ"ב וצ"ע א"כ אמאי בעי' גם פצים בדופן הרביעית ועי' תוס' סוכה יח: בדיבור הראשון שמביא את רש"י כאן וכותב בשמו שבדופן השלישית יש עמודין ולא הזכיר את הדופן הרביעית.

הערה: בתוס' [צג. ד"ה סיכך] חולקים על מה שכתב רש"י דאירי שעשויה כמבוי ואומרים דאירי שיש בה ב' מחיצות כמין גאם ופצימין בצידה של אחת המחיצות אבל בעשויה כמבוי ס"ל לתוס' דפסולה ולא אמרי' פי תקרה בכה"ג.

להלכה – פסק בשו"ע [תרל ח] כרש"י וברמ"א הביא שיש חולקים ולכן אין לעשות סוכה בכה"ג וכתב המג"א [ס"ק יב והובא במשנ"ב ס"ק לז] שהחולקים הם הפוסקים שמכשירים רק כשעשויה כמין גאם וכתב במחצה"ש דהיינו שיטת תוס' [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] וכתב המשנ"ב בס"ק מא בשם הלבוש שבדיעבד יש לסמוך על המכשירים.

ש. ומה הדין אם יש מחיצה ליד הפצימין כך שאינן נראין מתוך הסוכה?

ת. בגמ' אמר אב"י שלשיטתו - כשירה דאע"ג דיש סילוק מחיצות ואין הפצימין מועילים להכשר סוכה - מ"מ אמרי' פי תקרה יורד וסותם וא"צ שיהיו גם פצימין ולרבא היא פסולה דיש כאן סילוק מחיצות ולדעתו ללא הפצימין - לא אמרי' פי תקרה.

להלכה – פסק מרן [תרל ח] שבע"י שהפצימין יהיו נראין מבפנים או מבחוץ עכ"ד ומשמע שבמקרה דגם לא נראים מבחוץ וכגון שדפנות הסוכה בולטין מעבר לפצימין – פסולה ועדיין צ"ע בכל זה.

ש. הרוצה לזרוע זרעים ליד כרם – האם וכמה מרחיק ממנו כשאין מחיצה בין הזרעים לכרם וכשיש מחיצה בין הזרעים לכרם? ומה הדין כשאין מחיצה בין הזרעים לכרם אבל יש מחיצה אחרי מקום הזרעים שמפרידים בין מקום הזרעים לרשות אחרת? ומדוע?

ת. **כשיש מחיצה בין הזרעים לכרם** – שרי לזרוע תבואה מכאן ותבואה מכאן וא"צ להרחיק כלל וכדתנן **במשנה** בב"ב כו. [מובאת ברש"י בסוגיין צב: ד"ה גפנים] היה גדר בינתיים - זה סומך לגדר מכאן, וזה סומך לגדר מכאן, ¹⁸³⁶ וכן תניא **בברייתא** בסוגיין [צג.]. כרם הנטוע עד עיקר מחיצה - זורע מעיקר מחיצה ואילך,

וכשאין מחיצה בין הזרעים לכרם – אמרינן בברייתא הנ"ל שמרחיק ארבע אמות כדי עבודת הכרם וזורע ופרש"י [ד"ה הכי גרסינן ארבע אמות] דתוך ד"א לכרם כיון דצריך לו - הוי כרם עצמו ¹⁸³⁷.

¹⁸³⁶ עיי' תוספתא כלאים ד ב. והרמב"ם השמיט דין צוה"פ בכלאים וכתב הגרעק"א [לעיל יא.] דסמך על דין צוה"פ שכתב בהלכות שבת.

¹⁸³⁷ ונראה מהגמ' שצריך שמקום הזריעה יהא לפחות ד"א על ד"א דאל"כ אינו חשיב ובטיל לגבי כרם וכמו שאמרי' גבי כשיש כותל מאחרי מקום הזריעה. ולגבי **אי חיוב הרחקת ד"א הוא מדא' או מדר'** – כתב בספר **דרך אמונה** [כלאים ז ב] וז"ל ובחזו"א נסתפק אם הרחקת ד"א הוא מה"ת או דמה"ת סגי בו' טפחים אבל מצאתי בשיטה מקובצת [ב"ק ק:]: בשם תוספות שאנץ וכן בשיטמ"ק [מנחות טו אות ב] בשם

וכשיש מחיצה מאחורי מקום הזרעים – צריך שיהא גם בין מקום הזרעים למחיצה ד"א דארבע אמות שליד הכותל אינן עומדות לזריעה כדתנן בב"ב [יז.]. ובעי שיהא גם ארבע אמות בין הזרעים לכרם ועוד ד' אמות שבהם יהיו הזרעים ופרש"י [ד"ה אפקורי] דבפחות מכאן בטלים לכרם וא"כ בעי שבין הכרם לכותל יהיו יב אמה.

ש. מהו דין שיירא המוזכר בסוגיין והאם כשיש שלושה קרפפות סמוכים זה לזה והאמצעי פרוץ לב' החיצוניים והם אינם פרוצים אליו ובכל אחד מהם יש אדם אחד – האם מצטרפין ג' האנשים להיות כשיירא ומדוע?

ת. דין שיירא הוא שאם ג' בני אדם הנמצאים בכרמלית או ברה"ר מחוץ לעיר ורוצים להקיף עצמם במחיצות לעשות לעצמם רה"י שיוכלו לטלטל בה - יכולין להקיף עצמן בג' חבלים זה ע"ג זה וביניהם פחות מג"ט שיהוו יחד מחיצה של י"ט גובה וכמו כן התירו לעשות מחיצה של שתי בלא ערב כגון של קנים שעומדים זה ליד זה במרחק של פחות מג"ט ואע"פ שזו אינה מחיצה גמורה שכן מחיצה גמורה יש בה גם שתי וגם ערב ובזו יש רק אחד מהם – מ"מ התירו לשיירא מחיצה כזו. והתירו אפילו הקרפף גדול יותר מבית ו' סאין – שיש יותר מב"ס לכל אחד ובלבד שלא יהא ב"ס פנוי. ואילו ליחיד התירו מחיצה כזו רק עד בית סאתיים ולא יותר¹⁸³⁸.

ולגבי ג' קרפפות סמוכים זה לזה שהפנימי פרוץ לחיצוניים והחיצוניים אינם פרוצים אליו – אומרת הגמ' שהם נעשו כשיירא ונותנין להן כל צורכן ופרש"י שהאמצעי מצרפין¹⁸³⁹ והאמצעי מותר לטלטל בקרפף שלו אפי' אם הוא גדול מב"ס דאמרינן: דיורי גדולים בקטן, ונמצאו שלשתן באמצעי **עכ"ד** והיינו שרק בקרפף האמצעי שמצרפן שרי לטלטל אפי' אם הוא יותר מב"ס.

הערה א: כתבו **הרשב"א והריטב"א דלהלכה** שקי"ל דנראה מבחוץ ושווה מבפנים חשיב לחי – צ"ל שבסוגיין אין לאמצעית גיפופין אפי' לא ע"י נראה מבחוץ וכגון שמחיצותיה

תוספות רבנו פרץ שהוא מה"ת ובקריית ספר כתב שהוא הלכה למשה מסיני עכ"ד.

¹⁸³⁸ **במשנה לעיל טז:** נחלקו בזה תנאים **יש אומרים** שגם יחיד דינו כשיירא והתירו לו במחיצה כזו אפילו יותר מב"ס **ויש אומרים** להיפך – שגם בשיירא אין להתיר יותר מב"ס לכל אחד **וסוגיין הולכת כדעה השלישית שם** – שיש לחלק בין שיירא ליחיד וביחיד שרי רק ב"ס ובשיירא שרי יותר ובלבד שלא יהא ב"ס פנוי וכן הלכה.

¹⁸³⁹ וכתבו תוס' ולא דמי לתשעה בקטנה ויחיד בגדולה דהכא איכא טעמא כדאמר דנפיק להכא ולהכא. עכ"ל והיינו דלגבי תשעה בקטנה אמרי' להיפך – שמי שבקטנה מצטרף למי שבגדולה וכאן אומרים שמי שבגדולה מצטרף למי שבקטנה והטעם פי' תוס' דכאן נפיק להכא ולהכא ופי' **בגאון יעקב** וז"ל דאימא הכא לענין תשמיש, דהאי דבמגופף קא משתמש בשאינו מגופף, כאדם המשתמש בפתח שלו, והו"ל שאינו מגופף דשותפות דהאי דאיתיה ביה ודהאי דמגופף **עכ"ל** והיינו שלענין להחשב כשיירא אזלינן בתר מקום התשמיש שלהם ומקום התשמיש של המגופף הוא גם בשאינו מגופף ולא דמי לצירוף של ציבור דאזלי בתר מקום החשוב יותר.

בולטות לתוך החיצוניים אבל אם יש לאמצעית גיפופין אפי' אם זה רק נראה מבחוץ – חשיבו כל הקרפפות כמופרדין זה מזה ולא מצטרפין כלל.

הערה ב: דעת הריטב"א בשם אחרים דכיון דקאמר סתמא נותנין להם כל צרכם - אף בחיצוניים נותנין להם כל צרכם, דכיון דנעשו שיירא באמצעי הוה להו אידך כחצר לאמצעי ונותנין להם כל צרכם עכ"ל והוסיף הריטב"א שכן דעת מורו **הרשב"א** וזה **דלא כפרש"י** שכתב שרק בחצר האמצעית מותר לטלטל יותר מב"ס.

להלכה – בשו"ע [שם] הביא **בסתמא** את דעת **הרשב"א** ו**הריטב"א** שהבאתי בהערה ב שאף בחיצוניים נותנין להם כל צרכם ובי"א הביא את דעת רש"י וכתב **המשנ"ב** [ס"ק טו] שהלכה כדעה קמיתא ומ"מ לכתחלה אין כדאי להקל:

וכמו כן הביא בשו"ע [שם] את דברי הרשב"א ו**הריטב"א** שהבאתי בהערה א שאיירי כשמחיצות האמצעית נכנסים לחיצוניות.

ש. ומה הדין אם האמצעי מגופף והחיצוניים פרוצים אליו ומדוע?

ת. בכה"ג אומרת הגמ' שאינן חשובים כשיירא ושרי לטלטל רק בקרפף שהוא עד ב"ס שהרי האמצעי משתמש בשתיהן אבל אין החיצוניים משתמשים זה בזה וא"כ בכל אחד מהחיצוניים יש רק ב' אנשים – האמצעי והחיצון. **והוסיף רש"י** שאם הקרפף האמצעי הוא יותר מב"ס – נאסרים אף הצדדיים כיוון שהם פרוצים במלואם למקום האסור בטלטול.

ש. מה הדין אם באמצעי המגופף יש שניים ובחיצוניים שפרוצים במלואם לאמצעי – יש אחד בכל אחד וכן במקרה שבחיצוניים ישנים שניים בכל אחד ובאמצעי יש אחד – האם נחשבים כשיירא ומותר שיהא בכל אחד מהם יותר מב"ס ומדוע?

ת. הגמ' מסתפקת בב' המקרים האלה: במקרה שבאמצעי יש שניים מסתפקת הגמ' האם נאמר שהשניים משתמשים גם בחיצונה זו וגם בחיצונה זו וממילא בכולם יש שיירא ומותרים בטלטול או שנאמר שהשניים שבאמצעי מתחלקים וכל אחד משתמש בחיצונה אחרת וממילא בכל קרפף יש רק ב' ולצד שהשניים שבאמצעי מתחלקים - מסתפקת הגמ' מה הדין כשבכל אחד מהחיצוניים יש שניים ובאמצעי יש אחד האם כאן לא שייך שיתחלק א"כ לפחות לאחת מהן חשיב שמצטרף או שנאמר שכיוון שאין אנו יודעים לאיזה מהם מצטרף – חשיב שלא מצטרף כלל.

ומסקנת הגמ' שפסקין להקל בב' המקרים והיינו שגם כשיש אמצעי אחד הוא מצטרף לשתי החיצוניות וגם כשיש ב' אמצעיים הם מצטרפים ללבי החיצוניות וחשיבי כשיירא.

הערה: עיי' בספר **גאון יעקב** שכתב שגם בזה נחלקו רש"י ו**הרשב"א** האם רק בחצר הפרוצה

במלואה שרי לטלטל אפי' אם היא יותר מב"ס ולדעה זו בנד"ד אלו החצרות החיצוניים שבהם משתמשים שלושה ששרי בהם לטלטל אפי' יהיו יותר מב"ס – זו דעת רש"י או שבכל החצרות שרי לטלטל אפי' גדולות מב"ס - זו דעת הרשב"א עכ"ד הגאון"י וכ"כ במג"א המובא בהלכה שבסוף התשובה.

להלכה – בשו"ע כתב שבכה"ג נותנים לחיצוניים כל צרכן דהיינו מתירין שהקרפף שלהם יהא יותר מב"ס שהרי יש בהם שיירא דהאמצעי חשיב שגר אצלם וכתב המג"א ס"ק ו' ומובא במשנ"ב ס"ק כב דמה שכתב השו"ע שלחיצוניים נותנים יותר מב"ס – משמע שלאמצעי לא וזה רק לשיטת רש"י שלמגופף לא שרינן יותר מב"ס אבל לשיטת הרשב"א שכמותו פוסק מרן בסתמא – אף המגופף נותר מחמת שיש בלא מגופף שיירא דחשיב כולו חצר אחת.

ואם היה הפתח שביניהם יותר מי' אמות – כתב מרן [שס ג] שהיה ליה פרצה וגם המגופפים אסורים. ומסביר המשנ"ב [ס"ק כג] דהשו"ע איירי במקרה שהחיצוניים פרוצים במלואם לאמצעי ובכל קרפף יש רק אדם אי' דבכה"ג אמרי' בגמ' שהתרנו לכל קרפף רק ב"ס דאין האמצעי המגופף מצרף אותם [עי' בתשובה הקודמת] ובכה"ג הדין הוא שאם החיצון הוא יותר מב"ס – החיצון נאסר אך האמצעי לא נאסר דהא האמצעי אינו פרוץ במלואו לחיצון וע"ז אמר השו"ע שאם יש פרצה יותר מי' – גם האמצעי נאסר כי הוא פרוץ לחיצון שזה מקום האסור בטלטול עכ"ד המשנ"ב וצ"ע לשון השו"ע "המגופפין נאסרין" דהול"ל "המגופף נאסר" דהא איירי כשהמגופף פרוץ לחיצון שנאסר מחמת שיש בו יותר מב"ס. ועי' חזו"א [קו (מב) ב] שמסביר את דברי מרן במקרה של ב' חיצונים מגופפין והאמצעי פרוץ להם במלואו ובכל קרפף יש אדם אחד - דבכה"ג אמר רב יהודה בגמ' שהאמצעי מצרף את שלושתן להיות שיירא [עי' בתשובה שלפני הקודמת] וע"ז אמר השו"ע דבכה"ג שיש בפרצה שבין האמצעי לחיצונים י' אמה - אין האמצעי חשוב כפתח להם שיצרף אותן ועל כן אין להם דין שיירא ואם יש בא' מהם יותר מב"ס – כולם אסורין כולל שני הקרפפות שאין בהם הב"ס מחמת שהקרפפות האחרים פרוצים לזה שיש בו יותר מב"ס ואומר החזו"א שכן היא משמעות הריטב"א - שהוא מקור דברי השו"ע - שאיירי במקרה של ב' חיצונים מגופפין והאמצעי פרוץ להם במלואו דבכה"ג לא חשיב פתח עכ"ד החזו"א עיי"ש.

ועי' מג"א [ס"ק ז] שמפקפק בדעת השו"ע ואומר שאפשר דבכה"ג שיש פרצה י' חשיבי הקרפפות כקרפף אחד ששדרים בו ג' אנשים והווי שיירא ושרי אפי' יש יותר מב"ס לכל אחד **ובביאור"ל** [ד"ה הו"ל] הביא את המג"א וכתב וז"ל אמנם התוספת שבת חולק עליו עיי' עכ"ד הביאור"ל ועי' בחזו"א הנ"ל שמסכים עם המג"א והוסיף החזו"א שאף עירוב א"צ עכ"ד החזו"א אלא שיש להעיר שמקור השו"ע הוא מהריטב"א וא"כ המג"א והחזו"א פליגי על הריטב"א וצ"ע.

ש. מהו גידוד והאם גידוד חמישה ומחיצה חמישה מצטרפין למחיצה עשרה ומדוע?

ת. גידוד פרש"י בסוגיין דהיינו חצר עכ"ל ועי' הערה¹⁸⁴⁰ ונידון הגמ' הוא האם חצר שגבוהה ה' טפחים מחצר אחרת ובנו על שפת החצר העליונה קיר גבוה ה' האם הגידוד והמחיצה מצטרפין וזה נחשב שיש מחיצה י"ט בינה לבין התחתונה ומערבין ב' עירובין או שאין מצטרפין ואז אין זה נחשב מחיצה י"ט ומערבין אחד

ואמר' בגמ' שלגבי התחתונה – לכו"ע חשיב שיש מחיצה ומערבת בפני עצמה ולא מערבת עם העליונה אולם נחלקו ר' חסדא ומרימר לגבי העליונה – האם חשיב שיש מחיצה י"ט בינה לבין התחתונה. לר' חסדא – לגבי העליונה אין זו נחשבת מחיצה וממילא לא יכולה לערב בפני עצמה שהרי היא פתוחה לתחתונה וגם לא יכולה לערב יחד עם התחתונה שהרי התחתונה אינה פתוחה לה שהרי לגבי התחתונה חשיב שיש מחיצה¹⁸⁴¹ ולמרימר – נחשבת מחיצה גם לגבי העליונה וממילא העליונה מערבת בפני עצמה והתחתונה מערבת בפני עצמה.

להלכה – פוסקת הגמ' כמרימר וכ"פ בשו"ע שסב ב' ועי' ביאור"ל שם [ד"ה תל וד"ה שעשה] שמסתפק ג' ספקות: ספק א' – מה הדין אם הגידוד הוא יותר משבעה טפחים והמחיצה פחות מג"ט – האם מצטרף מחיצה של פחות מג"ט לגידוד או שאמרין שזה לבוד לקרקע של העליונה וספק ב' – מה הדין אם הה' טפחים של התל הוא מתלקט ה' מתוך ב' טפחים – האם הוויא מחיצה וכמו בתל שמתלקט י' מתוך ד' [שאינו גם מתלקט ה' מתוך ב'] או שה' מתוך ב' ניחא להילוך קצת ואינו יכול להצטרף לתל להיות מחיצה עי"ש וספק ג' – מה הדין אם התל רחוק ג' או ד' טפחים מהגידוד – האם הווי כתל המתלקט י' מתוך ד' אמות ששם ברור לביאור"ל שאף אם באמצע יש מישור של ד"ט מצטרף או שבגידוד ומחיצה גרע טפי דזה כמו מחיצה חדשה וכדאמר' לעיל כה. גבי מחיצה ליד מחיצה שאם הרחיק ג"ט הרי זו מחיצה חדשה ועי' חזו"א [סימן סה (א) סוף סעיף ע] שכתב דיותר נראה שכל שמופלגין הגידוד והמחיצה ג"ט אינן מצטרפין כלל עי"ש.

¹⁸⁴⁰ ועי' טור ושו"ע שסב ב' וכן משנה ברורה תה לה שפי' שגידוד הוא תל [ועי' אבן עזרא דברים יג יז וכן רש"י יחזקאל יז כב שתל היינו הר גבוה ותלול] ונראה דמה שפרש"י כאן שזה חצר – היינו תל דהחצר הגבוהה היא תל – הר תלול.

¹⁸⁴¹ והפתרון הוא להשתתף יחד במבוי ששתיהן פתוחות לו וכך יוכלו לטלטל מזו לזו או שהעליונה תעשה לעצמה מחיצה י"ט. ויל"ע מדוע לא אמר' שלגבי העליונה הווי נראה מבחוץ ושווה מבפנים שלהלכה קי"ל שחשיב כאילו נראה מבפנים וא"כ ה"ה בנד"ד שיחשב כאילו יש מחיצה י' גם בעליונה. ועי' ריטב"א שכתב דהא דלא חשיב מחיצה לעליונה – היינו מדרבנן וז"ל אם אתה מכשירן עכשיו שהשלימו עליו מחיצה עשרה סבורין לומר דבמחיצה חמשה סגי שהרי עכשיו אינם רואין פני עשרה. עכ"ל [ועי' גאון יעקב שכתב בהדיא שלהריטב"א היינו מדרבנן] ועדיין צ"ע אמאי לגבי נראה מבפנים ושווה מבחוץ אמר' דהוויא מחיצה אף מדרבנן ואולי י"ל בדוחק דעדיף נראה מבחוץ שאינו נראה כלל מבפנים לבין היכא שנראים מבפנים חמש טפחים שבכה"ג איכא יותר לגזור דלמא יחשבו שחמש טפחים הוויא מחיצה ודוחק וצ"ע.

ש. לר' חסדא – מה פירוש דברי הברייתא "גידוד חמשה ומחיצה חמשה - מערבין שנים ואין מערבין אחד. פחות מכאן - מערבין אחד ואין מערבין שנים" הרי לשיטתו כשיש גידוד ה' ומחיצה ה' - העליונה לא מערבת כלל?

ת. הגמ' מיישבת שלדעתו איירי בברייתא כשיש בעליונה מחיצה י' טפחים אלא שיש בה מקום שאינו רחב י' אמות ששם יש מחיצה ה' וגידוד ה' ומתחתיו יש את החצר התחתונה ואיירי שהחצר התחתונה פרוצה במלואה למקום הגידוד ה' ומחיצה ה'¹⁸⁴². ועל כן אם המחיצה שמעל לגידוד היא ה' טפחים - מערבין שניים שכן לתחתונה יש מחיצה [הגידוד ה' והמחיצה ה'] ולעליונה יש מחיצה [דיש לה מחיצה י"ט] ואם אין במחיצה ה' טפחים – א"כ לא יכולה התחתונה לערב בפני עצמה שהרי פרוצה במלואה לעליונה ואין כאן מחיצה י' ועל כן יכולה רק לערב עם העליונה [אבל העליונה יכולה לערב גם בפני עצמה].

ש. לר' חסדא מה פירוש דברי הברייתא "פחות מכאן מערבין אחד ואין מערבין שתיים"?

ת. הכוונה שאם הגידוד והמחיצה יחד אינם בגובה י"ט - התחתונה לא יכולה לערב בפני עצמה שהרי פרוצה במלואה לעליונה אלא יכולה לערב רק עם העליונה אבל העליונה – יכולה לערב לבדה שהרי אינה פרוצה במלואה לתחתונה דיש לה גיפופין מהצדדים.

ש. מה הכוונה "דירין הבאים בשבת" והאם אוסרין או לא ומדוע?

ת. פרש"י שהנידון הוא בכשנפל הכותל בין ב' חצרות שעירבו כל אחת בפני עצמה ועכשיו הן פרוצות זו לזו האם נאסרין באמצע שבת¹⁸⁴³ ומסיק אביי בשם רבה בשם ר' הונא ור' יהודה שבכה"ג כיוון דהותרה הותרה¹⁸⁴⁴ והיינו של אחת מותרת לטלטל בפני עצמה אבל לא מחצר לחצר.

ואח"כ מביאה הגמ' שנחלקו בזה רב ושמואל¹⁸⁴⁵ לרב לא אמרי' הואיל והותרה הותרה ולשמואל – אמרי' הואיל והותרה הותרה

להלכה – פוסק מרן [שעד ב] כשמואל¹⁸⁴⁶

¹⁸⁴² וצ"ל שכתלי תחתונה נכנסים לתוך העליונה כך שאין כאן נראה מבחוץ ושווה מבפנים כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁸⁴³ ויל"ע אמאי לא מפרש"י כפשוטו שבאו דיירים חדשים לחצר באמצע שבת שלא עירבו.

¹⁸⁴⁴ ועיי' ריטב"א שלא דמי להא דאמר רבי יוסי [במשנה לקמן צד]. גבי חצר שנפרצה לרה"ר או לכרמלית שכיוון שנאסרה לשבת הבאה - נאסרה גם לשבת זו [וכוותיה פסק רב בגמ' דף צה.]. - דשאני הכא שהכותל שנפרץ לא עביד רשות אלא חילק רשויות שלא יתערבו בהא ודאי כי נפל לא חשיב חסרון וכמאן דאיתנהו למחיצות דמי וראוי לומר שבת כיון שהותרה הותרה עכ"ד.

¹⁸⁴⁵ וא"כ יוצא שר' הונא חולק על רב דהא ר' הונא אמר ששבת כיוון דהותרה הותרה ועיי' סדרי טהרה שיורי טהרה קצט לו דדוחק לומר דר' הונא פליג אדרב רביה.

¹⁸⁴⁶ וכתב הב"י שכ"פ הרי"ף הרא"ש והרמב"ם ונראה דאע"ג דק"ל כרב באיסור נגד שמואל – הא כאן

מהמשנה בדף צד. למעלה עד המשנה בדף צד. למטה.

ש. מה הפירוש בדברי המשנה "חצר שנפרצה לרה"ר" ומה דינה ומדוע?

ת. חצר שנפרצה לרה"ר פרש"י דהיינו שנפל כל הכותל שמפריד בינה לרה"ר ונפרצה לרה"ר במלואה או שנפרץ הכותל ב"י אמות.

והדין הוא שהחלק שבין המחיצות שלא נפרצו – לכו"ע נדון ככרמלית אולם לגבי מקום המחיצה שנפלה הסמוך לרה"ר – אמרינן במשנה שנחלקו בזה ת"ק ור"א לת"ק – הווי כרמלית ולר"א הווי רה"ר.

ונחלקו ב' לשנות בגמ' האם מחלוקתם היא כשאין מקום המחיצה שנפלה ניכר ובני רה"ר טוענים שהמחיצה שנפלה הייתה יותר פנימה ואילו בני חצר טוענים שהמחיצה הייתה יותר בחוץ ויסוד מחלוקת ת"ק ור"א היא האם יכולים בני חצר לסלק משם דלר"א לא יכולין לסלק משם וממילא המקום הווי רה"ר ולחכמים יכולין לסלק משם¹⁸⁴⁷ וממילא המקום הוא כרמלית¹⁸⁴⁸ – זוהי דעת לשנ"ק דגמ', או שמחלוקתם היא היכא שידוע היכן המחיצה שנפלה¹⁸⁴⁹ ומ"מ בני רה"ר הולכים שם¹⁸⁵⁰ דלר"א מקום המחיצה שהוא "צידי רה"ר"¹⁸⁵¹ – הווי כרה"ר ולרבנן הוי ככרמלית – זו דעת לשנ"ב בגמ'.

הערה א: יל"ע האם לשנ"ב מודה ללשנ"ק שרבנן פליגי אף באין מחיצה ניכרת שהווי כרמלית כי יכול לסלקם וצ"ע.

הערה ב: מה שכתבתי שתוך החצר לכו"ע דינה ככרמלית אף שיש בה ג' מחיצות – כך היא פשטות המשנה שנפרצה היינו רק מצד אחד ואמרו רבנן במשנה שהמטלטל מתוכה לרה"ר

אביי פסק כשמואל וקי"ל כאביי דהוא בתראה. ועי' תוס' שהקשו אמאי פסק רבה כשמואל הא אמר אביי [שבת כב.] כל מילי דמר כחומרי דרב עביד ותירצו דהא דעביד כחומרי דרב היינו בעלמא לבד מעירוב ואבל דהלכה כדברי המיקל בהם או שמא כיון דזימנן חד קולא הויא חומרא כגון דנאסר במקצת שבת דמהאי טעמא נאסר לכל השבת לא חשיב ליה מחומרי דרב דלרב לית ליה הואיל והותרה הותרה ולית ליה נמי הואיל ונאסר נאסר.

¹⁸⁴⁷ וכל שאין הדרך מסור לרבים אפילו היא מסלה גמורה אין לה דין רשות הרבים וכדאיתא בפ"ק (לעיל כ"ב ב') [ריטב"א]. ויל"ע מדוע לרבנן יכולים בני חצר לסלק את בני רה"ר הרי הם לא יכולים להוכיח שמקום זה שלהם וצ"ע.

¹⁸⁴⁸ וכגון שבשני ראשיה לא נשאר כלל משתי מחיצות שבצידה שמקום מחיצה זו שנפרצה אינו תוך מחיצות הנשארות [תוס' צג: ד"ה חייב]

¹⁸⁴⁹ ומשמע מתוס' [צג: ד"ה חייב] שגם ללשנ"ב איירי שבשני ראשיה לא נשאר כלל מב' מחיצות שבצידה דהתוס' אומרים א"י בתחילת הדיבור ואח"כ כותבים "וללשנא קמא מוקי לה" וכו' ומשמע שדבריהם שבתחילת הדיבור איירי גם ללשנ"ב כנלענ"ד וצ"ע

¹⁸⁵⁰ וכתב הריטב"א שאירי שנתנו להם בני חצר רשות ללכת שם ואז אסור להם לסלקם כדין מיצר שהחזיקו בו רבים עכ"ל ולרבנן גם בכה"ג הווי כרמלית וכן הלכה.

¹⁸⁵¹ והיינו מקום פרטי [עי' תוד"ה ולפליגו] הסמוך לרה"ר שדרך בני"א לילך שם. ועי' ריטב"א שאירי שנתן להם רשות שאז אסור לו לחזור בו וכדאמרי' מיצר שהחזיקו בו רבים וכו'.

פטור וכן הוא פשטות דברי הגמ' [צד]. דהכי קאמרו רבנן לר"א "מי לא קא מודית לן היכא דטילטל מתוכה לרשות הרבים, ומרשות הרבים לתוכה דפטור - מפני שהיא כרמלית, צידי נמי לא שנא" וא"כ ס"ל לרבנן שתוך החצר היא כרמלית אף שמוקפת מג' רוחות וכן דעת ר"ח לעיל יב: [ומובא בביאור"ל שסג] שבתוך ג' מחיצות הווי כרמלית והזורק מרה"ר לתוכו פטור וכ"פ הרמב"ם [שבת יד ד וכן יז ט] וכן פסק הטור [סימן שמה וכן סימן שסא] **אבל הראב"ד** [שבת יז ט] חולק וס"ל שבכה"ג שיש לו ג' מחיצות – הווי רה"י גמורה וכ"ד **תוס'** [צג: ד"ה חייב] וכתבו תוס' דמה שאמרו רבנן במתני' שבתוכה הווי כרמלית והמטלטל מתוכה לרה"ר פטור – היינו כשנפלו כל המחיצות וכ"כ בתוס' רי"ד שבתוך ג' מחיצות החצר היא רה"י¹⁸⁵² ועיי' ביאור"ל שסג א [ד"ה אסור] שכן דעת **רש"י** עירובין יב: **ורא"ש ורשב"א וריטב"א** כהראב"ד עכ"ד ביאור"ל. **ולגבי דעת רש"י - עיי' רש"ש שבת ו:** שמוכיח מרש"י שם שבעי' ד' מחיצות אבל ג' מחיצות הווי כרמלית וא"כ רש"י לכאוי סותר את עצמו ממש"כ בעירובין יב: **והרש"ש** נשאר בצ"ע ועיי' **הערות הגריש"א** שבת ז. על רש"י ד"ה לא נצרכה שכתב שבזה נחלקו ב' הלשנות ברש"י שם שלשנ"ק ג' מחיצות הווי כרמלית וללשנ"ב הווי רה"י עיי"ש ועיי' **ריטב"א עירובין ט**. שכתב בדעת רש"י לחלק בין היכא שהמקום שיש בו ג' מחיצות פרוץ לרה"ר דאז הווי כרמלית לבין אי פרוץ לכרמלית שאז הווי רה"י ועיי' **ערוה"ש** שמה ד שכתב לחלק כן בדעת הרמב"ם.

להלכה – פסק **בשו"ע** [שסא ב] כחכמים וכלשנ"ב שפליגי במקום מחיצה והלכה שהיא כרמלית.

ולגבי מחלוקת ראשונים שבהערה ב' – פסק מרן [שם] כדעת הרמב"ם והטור שתוך החצר המוקפת ג' מחיצות הווי כרמלית **ועיי' בביאור"ל** [סימן שסג סעיף א] שהביא את מחלוקת הראשונים הנ"ל כתב שרוה"פ פליגי על הרמב"ם והר"ח [וכ"כ במשנ"ב שמה נה שרוה"פ פליגי על הרמב"ם] עיי"ש ולא הזכיר בביאור"ל שגם הטור והשו"ע בסימן שסג והרמ"א בסימן שמה יד ס"ל כהרמב"ם והר"ח וכן לא הזכיר את הסתירות ברש"י שהבאתי בהערה וכתב בסתמא שלרש"י בג' מחיצות הווי רה"י וצ"ע וכתב ג"כ את החילוק שכתב הריטב"א [אך לא הזכיר שזה בדעת רש"י] ולא פסק לדינא

¹⁸⁵² וכתב דהא דאמרו רבנן שהווי כרמלית היינו לחומרא שאסור לטלטל בו יותר מד"א אבל מדאוי' דינו כרה"י וגורס בדברי רבנן שהזורק מתוכה לרה"י פטור [ולא לרה"ר כהגירסא שלפנינו] **עכ"ד וצ"ע** א"כ מה פירוש דברי הגמ' שאמרו רבנן לר"א שכמו שבתוכה כרמלית ה"ה במקום המחיצה שנפלה שיהא כרמלית - הלא גם לרבנן אין משווין את תוכה למקום המחיצה דהא בתוכה הווי רה"י מדינא ורק לחומרא זו כרמלית ובמקום המחיצה זה כרמלית מדינא

מהמשנה בדף צד. למטה עד המשנה בדף צה. למעלה.

ש. חצר שעשה לה תיקון ברוח רביעית ונפרצה באמצע או שנפרצה בקרן זוית – אימתי נחשבת רה"י ואימתי לכרמלית?

ת. כשגודל הפרצה עד י' אמות - אם נפרצה באמצע המחיצה – חשיב כפתח ושרי לטלטל בה אם יש עומד מרובה על הפרוץ וה"ה אם נפרצה באמצע ב' או ג' המחיצות [מלבד הרביעית שיש בה פתח] אם יש עומד מרובה¹⁸⁵³ והפרצה אינה יותר מי' אמות - אין המחיצות נפסלות מחמת הפרצה. ואם נפרצה בקרן זוית – חשיב כפרצה אפי' נפרצה פחות מי' אמות ואפי' העומד מרובה על הפרוץ והוויא כרמלית ואין לזה שם פתח שכן אין דרך בני אדם לעשות פתח בקרן זוית.

וכשגודל הפרצה מעל י' אמות - לעולם חשיבא ככרמלית אפי' נפרצה רק בצד אחד.

הערה א – מה שכתבתי שבפרצה יותר מי' אמות החצר היא כרמלית - כן כתב השו"ע שסא ב ועיי"ש שאפי' אם רק ברוח רביעית נפרצה יותר מי' אמות - הוויא כרמלית ונחלקו אחרונים האם פרצת יותר מי' אמות מבטלת שם מחיצה מדאוי או מדרבנן - דעת המשכנות יעקב [קכא] שזה מדאוי ואילו דעת הבית אפרים [סימן כז] והחזו"א [ליקוטים - קיב ה] שזה מדרבנן.

הערה ב: מה שכתבתי שכשיש פרצה בקרן זוית החצר היא כרמלית - כ"כ החזו"א [ליקוטים סימן קיא אות ד'] ועיי' בשו"ת מנחת יצחק ח לב שפשוט לו דמדאוי אין פרצה בקרן זוית מבטלת שם מחיצה ואפי' לפוסקים שפרצה של י' אמות מבטלת שם מחיצה מדאוי [עיי' הערה קודמת] - מ"מ פרצה של קרן זוית מבטלת שם מחיצה רק מדר' ומדאוי הוי המקום רה"י גמורה ומ"מ אם יהיו פרצות בכל הקרנות - זה תלוי במחלוקת הפוסקים אי הווי פסול דאוי עכ"ד המנח"י עיי"ש

הערה ג: שיעור פתח בקרן זוית שתחשב פרצה – כתב הרשב"א בעבוה"ק נתיבות א סימן יג סעיף עז דאם פרצת פחות משלושה טפחים היא אינה צריכה כלום. משלושה ועד ארבעה צריכה שני לחיים, ארבעה פרצת מקום חשוב היא ואין לה הכשר עד שימעטנה מארבע או עד שימלא ראש הכותל האחד כדי שלא תהא פרצה אוכלת קרן שני הכתלים עכ"ל ובפמ"ג כתב שנראה להקל בפחות מאמה והובאו שניהם במשנ"ב שסא י ונראה שפוסק כהרשב"א עיי"ש.

¹⁸⁵³ ואם בצד אחד יש פרוץ מרובה אבל יחד עם שאר הרוחות יש עומ"ר - נחלקו בזה המשנ"ב [שסב מה וכן שסא ח] וערוה"ש [שסב כג וכן שסג יז] דלדעת המ"ב בעיי' שבכל רוח מגי' רוחות יהא עומ"ר ולדעת הערוה"ש סגי שבס"ה של כל הרוחות יהא עומ"ר וכתב במ"ב שסא ח דכמותו כתבו בתוס' [צד. ד"ה מאי(הראשון)] וברשב"א [עבוה"ק נתיבות א סעיף פ] ועיי' ערוה"ש שמביא כמה ראיות לדבריו מרש"י עיי"ש.

הערה ד': לגבי פרצה בקרן זוית כתבו **תוס'** לעיל ו. ד"ה דפתחא וז"ל מיהו אם עשאה כעין פתח במזוזות ומשקוף הוי שפיר פתח כדאמר לעיל (ה. לגבי מבוי שארוך ד"ט וב' חצרות פתוחות לו) דפתח ליה בקרן זוית. **עכ"ל** וכ"כ **הרשב"א** שם בשם **הראב"ד** מיהו עיי' **רי"ף** לעיל ב: בדפי הרי"ף שכתב בשם ר' האי גאון לגבי צוה"פ שעשאה מן הצד "כגון שעשאה מצדו של כותל דהויא ליה פיתחא [בקרן זוית]" **עכ"ל** וא"כ אפי' מן הצד לא מהניא צוה"פ וכ"ש בקרן זוית וכ"כ **הרמב"ם** [שבת טז כ] ולשיטתם לא מהניא צוה"פ אפי' מצידו של כותל וכ"ש בקרן זוית אמנם רש"י והרשב"א [ע"ה"ק נתיבות ב ב מובא גם במ"מ על הרמב"ם שם] והרא"ש [א יד] חלקו על הרי"ף והרמב"ם בפ"י צוה"פ מן הצד.

להלכה - פסק **מרון** [שסא ב] שחצר שנפרצה בקרן זוית - אסורה אפי' נפרצה פחות מ"אמות **ובמשנ"ב** [ס"ק י] הביא את דברי הפמ"ג ועבוה"ק שהבאתי **בהערה ג'** ולא הכריע ביניהם ובס"ק ט הביא המ"ב את דברי תוס' והראב"ד שהבאתי **בהערה ד'** ולא הביא את דברי הרמב"ם והרי"ף הנ"ל ונראה שלא חוששים להם לדינא וצ"ע בזה.

ש. חצר שנפרצה באמצע שבת ונעשתה לכרמלית - האם אמרי' מיגו דהותרה לתחילת שבת הותרה גם להמשך השבת? ומה דינה לשבת הבאה?

ת. לשבת הבאה - לכו"ע הוויא כרמלית לכל דבר.

ולאותה שבת - נחלקו תנאים אי אמרי' הואיל והותרה למקצתה הותרה לכולה - זו דעת **רבי יהודה** [ע"פ פרש"י במשנה צד. ד"ה מותרין] אן שכשם שאסורה לשבת הבאה כך אסורה גם לשבת זו - זו דעת **ר' יוסי** במשנה בדף צד. [עפ"י הסבר הברייתא ור' יוחנן ור' ששת בדף צה.].

להלכה - נחלקו אמוראים בגמ' אי הלכה **כר' יוסי** - זו דעת ר' חייא בר אשי אמר **רב**¹⁸⁵⁴ או שהלכה **כר' יהודה** - זו דעת **שמואל** ופסק **מרון** [שסה ז] **כרב** דהלכתא כוותיה באיסורא לגבי שמואל.

ש. בית שנפרץ בשבת - האם ומתי שרי לטלטל בו יותר מד"א בגג שיש בו פי תקרה ובגג שאין בו פי תקרה ומדוע? ובאיזה אופן מדברת המשנה שאומרת שהבית נאסר לשבתות הבאות ובאותה שבת נחלקו ר' יוסי ור' יהודה?

ת. לגבי אם ומתי הבית נאסר לשבתות הבאות ונחלקו ר' יוסי ור' יהודה לגבי אותה שבת - הנידון תלוי בב' דינים: א. האם המקום שנפרץ חשיב כפרצה או כפתח ב. האם אמרי' שפי

¹⁸⁵⁴ כך היא הגרסא בגמ' ע"פ הגהות הב"ח וכן גורסים הרי"ף והרא"ש ובגמ' שלפנינו הגירסא אמר רב חייא בר יוסף הלכה כר' יוסי.

התקרה שמעל למקום שנפרץ חשיב כאילו יורדת וסותמת אותו. ואם יצטרפו ב' ריעותות יחד – שהמקום נחשב כפרצה במחיצה ושאין פי התקרה יורד וסותם – יחשב הבית ככרמלית ואסור לטלטל בו יותר מד' אמות ובזה איירי מתניתין שאומרת שביט שנפרץ מב' רוחותיו נאסר לעתיד לבוא [ולאותה שבת נחלקו ר' יהודה ור' יוסי אם נאסר]¹⁸⁵⁵.

ולגבי מתי המקום נחשב כפרצה במחיצה – יש לחלק בין אי נפרץ באמצע הקיר או בקרן זווית שאם נפרץ בקרן זווית חשיב תמיד כפרצה¹⁸⁵⁶ ואם נפרץ באמצע הקיר – עד י' אמות חשיב כפתח יותר מזה – חשיב פרצה.

ולגבי מתי אמרי' פי תקרה יורד וסותם – יש לחלק בין אם הגג משופע [שלזה קוראת הגמ' "קירויו באלכסון"] לבין אם הגג חלק: אם הגג משופע – לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם ואם הוא חלק – אמרי' פי תקרה יורד וסותם.

ובמקום "שנפרץ קירויו בארבעה"¹⁸⁵⁷ נחלקו רב ושמואל אי אמרי' פי תקרה - לרב אמרי' פי תקרה ולשמואל לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם¹⁸⁵⁸ ופרש"י דהיינו שיש ד' פיות לתקרה והיינו שנפרצה התקרה בקרן זווית של צפון מזרח בעומק ד"ט ורוחב ה' אמות וכן ממזרח למערב בעומק ד"ט ורוחב קצת יותר מה' אמות כך שבס"ה יש לנו ב' זוויות שאורכן ס"ה יותר מי' אמות ויש בהם ד' פיות תקרה - דלרב אמרי' פי תקרה דלא גרע מאכסדרא שנפרצה בד' רוחותיה שלדעת רב אומרים בה פי תקרה ולשמואל ל"א פי תקרה דומיא דאכסדרא שנפרצה בד' רוחותיה שלדעת שמואל לא אומרים בה פי תקרה¹⁸⁵⁹.

ולגבי הסבר המשנה שאומרת שביט שנפרץ מב' רוחות נאסר לשבת הבאה לכו"ע ובאותה שבת מחלוקת ר' יהודה ור' יוסי נחלקו רב ושמואל כיצד להעמיד את המשנה: **לדעת רב** - מתני' איירי בנפרץ עד עשר ובקרן זווית וכשהקירויו הוא באלכסון ופרש"י [צד: ד"ה כי אמרי] דהיינו בשיפוע דליכא פה כעין ארזילא דאמרינן בעושינן פסין עכ"ד. דבכה"ג יש ב' ריעותות - פרצה בקרן זווית ושאין פי תקרה ולכן הבית נאסר. ולגבי מה הדין לרב בנפרץ יותר מעשר ברוח אחת והקירויו הוא באלכסון - עיי' הערה¹⁸⁶⁰.

¹⁸⁵⁵ מיהו מדאוי' וודאי חשיב רה"י עכ"פ לרוב הפוסקים שסוברים דסגי בג' דפנות לרה"י ועיי' בהערה ב' שבסוף התשובה שלפני התשובה הקודמת.

¹⁸⁵⁶ אא"כ אין בו ד"ט וכמ"ש הרשב"א המובא בתשובה הקודמת בהערה ב' שבסוף התשובה וכמו כן כשאין שם צוה"פ כדכתבו תוס' שהבאתי בהערה ג' שם.

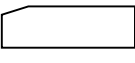
¹⁸⁵⁷ בגמ' כתוב "בארבע" ועיי' רש"י שצ"ל בארבעה דהיינו ארבעה טפחים ועיי' בגמ' מהדורות עוז והדר ושוטנשטיין שכן הוא בכתבי יד

¹⁸⁵⁸ נראה פשוט שה"ה אם יש פחות מעשר אמות של"א פי תקרה אלא שמואל העמיד את מתני' בנפרץ י' אמות שאפי' אז ברוח אחת אמרי' פי תקרה ורק בקרן זווית ל"א אמרי' פי תקרה.

¹⁸⁵⁹ מה שפרש"י שאיירי כשבס"ה אורך הפרצה יותר מי' אמות - היינו ללשנ"ק לקמן בגמ' שהא דאמר שמואל שלא אומרים פי תקרה בד' רוחות היינו ביותר מעשר אמות אבל לשנ"ב - גם בפחות מי' אמות ל"א פי תקרה.

¹⁸⁶⁰ כתבו תוס' [צד: ד"ה ושמואל] שה"ה בנפרץ יותר מעשר ברוח אחת נמי הבית נאסר אם קירויו

ולדעת שמואל איירי מתני' בין בנפרץ בעשר ובין ביותר מי¹⁸⁶¹ ובקרבן זוית ושקירוי נפרץ בארבעה טפחים בצורה שיש בפרצה שבקרוי ד' רוחות דלשמואל לא אמרי' פי תקרה בכה"ג ועל כן לשמואל גם בכה"ג יש ב' רעותות - דחשיב פרצה ולא פתח וכן שלא אמרי' פי תקרה יורד וסותם. ולגבי מה הדין לשמואל כשנפרץ ברוח אחת ביותר מעשר וקירוי נפרץ בצורה שיש בפרצה ד' פיות - עיי' הערה¹⁸⁶².

הערה א: מה שכתבתי בתשובה שקירוי באלכסון שאמר רב היינו שהגג משופע - כך פרש"י אבל **תוס'** [צד: ד"ה וקירוי באלכסון] **והרא"ש** [סימן ג'] פירשו שהכוונה בגג חלק שאינו משופע ואירי שהגג נפרץ בקרבן זוית כך שהפי תקרה הוא **באלכסון לרוחב הגג ולא לגובה הגג** וכגון אם הקרבן זוית היא בצפון מזרח - הקרוי של הגג נפרץ ג"כ בצפון מזרח כך שפי הגג שבצפון מזרח הוא באלכסון [בתצלום מהגובה הגג נראה כזה:] ובכה"ג לא אמרי' פי תקרה ומסביר הרא"ש [שם] דטעמא דפי תקרה משום דדמי לפתח מדמפלגי' בסמוך [עיי' תשובה הבאה] בין עשר ליתר מעשר, ופתחא בקרבן זוית לא עבדי אינשי: עכ"ל הרא"ש ובעיקר הדין מודים תוס' והרא"ש לרש"י שגם בציור של רש"י ל"א פי תקרה אלא שכותבים שלזה הגמ' קוראת "כי ארזילא כדלעיל כה: ולא "אלכסון"

הערה ב: מה שכתבתי ש"קירוי בארבעה" שנחלקו בזה רב ושמואל אי אמרי' פי תקרה היינו שנפרץ לעומק ד"ט ויש ד' פיות תקרה - כך פי' רש"י אבל **תוס'** [צד: דיבור ראשון] כתבו שאיירי שנפרץ ד"ט על ד"ט בקרבן זוית כך שיש רק ב' פיות תקרה דגם בכה"ג אומר שמואל שלא אמרי' פי תקרה בקרבן זוית. ויל"ע לתוס' מה דעת רב בכשיש ד' פיות לתקרה האם מודה לשמואל של"א פי תקרה דדמי לאכסדרא שנפרצה בד' רוחות שלתוס' מודה רב של"א פי תקרה או שחשיב כנפרצה מב' רוחות דהא עדיין יש ב' רוחות שלמות וצ"ע.

להלכה - פסק מרן [שסא ב] **כרב** דהא דלא אמרי' פי תקרה היינו כשנפרץ בקרבן זוית וקירוי באלכסון **וכפי' תוס' ורא"ש** שהבאתי בהערה א שאלכסון לא איירי בשיפוע אלא בגג חלק והוסיף השו"ע עוד דה"ה בגג משופע שג"כ לא אמרי' פי תקרה עכ"ד והיינו

באלכסון [ונראה שתוס' מדברים ב"אלכסון" של ארזילא וכדפרש"י אבל "אלכסון" שכתבו תוד"ה וקירוי שאיירי בגג שטוח והאלכסון הוא לרחבו בקרבן זוית - עיי' הערה א' שבסוף התשובה - אין שייך אלכסון זה כי אם בקרבן זוית וצ"ע בזה] ונחלקו תירוצי תוס' האם ביותר מעשר לדעת רב ר' יהודה מתיר באותה שבת או אוסר באותה שבת.

¹⁸⁶¹ כ"כ תוד"ה ושמואל שלשמואל איירי בין בעשר ובין ביותר מעשר ובתרווייהו רק בנפרץ בקרבן זוית וקירוי בארבעה - לא אמרי' פי תקרה.

¹⁸⁶² כתבו תוס' ב' הסברים למה לשמואל לא איירי מתני' בנפרץ יותר מעשר אמות ברוח אחת וקירוי בארבעה - לתירוץ א' כי זה לא מצוי שיפרץ קירוי בארבעה ברוח אחת בצורה שיהא צריך ב' פי תקרה [תוס' לשיטתם ששמואל אוסר אפי' ב' פיות תקרה ולרש"י צ"ל שלא מצוי שברוח אחת יהא פרצה בקירוי בארבעה שיהא בה ד' פיות תקרה] לתירוץ שני - לשמואל בנפרץ ברוח אחת אפי' אם קירוי בארבעה אמרי' פי תקרה ודווקא בשנפרץ בקרבן זוית וגם קירוי בארבעה לא אמרי' פי תקרה.

כדכתבתי בהערה א' שבסוף התשובה שבעיקה"ד מודים תוס' לרש"י שבמשופע לא אמרי' פי תקרה רק טוענים שאין זה האלכסון של הגמ'

ואם נפרץ בקרן זווית שלא באלכסון אלא שנפרץ קירוי בארבעה - נראה **שלהלכה** אמרי' פי תקרה וכמו שאמרה הגמ' בדעת רב - שכמותו הלכה לגבי שמואל - ש"קירוי בארבעה הוה ליה אכסדרא" והיינו שבכה"ג אומר רב שאמרי' פי תקרה כמו באכסדרא כנלענ"ד וצ"ע בזה.

ש. "אכסדרא בבקעה" שנחלקו בה רב ושמואל - כמה מחיצות יש לה וכמה פרצתה בכל רוח?
ת. בגמ'- לפי גירסת רש"י - מובא שנחלקו **באכסדרא בבקעה שאין לה בכלל דפנות** והתקרה עומדת על עמודים אי חשיבה רה"י גמורה מחמת פי תקרה או שחשבה כרמלית - לרב חשבה כרה"י גמורה דאמרי' פי תקרה יורד וסותם גם מד' רוחות ולשמואל - רק אם יש לה דופן מרוח אחת חשיבא רה"י דרך עד ג' מחיצות אמרי' פי תקרה יורד וסותם אבל כשחסרים ד' מחיצות לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם.

ונחלקו ב' לשנות בגמ' האם מחלוקת רב ושמואל היא כשיש בכל רוח יותר מי' אמות אבל כשיש רק י' אמות ומטה - מודה שמואל שאומרים פי תקרה בד' דפנות¹⁸⁶³ - זו דעת לשנ"ק או מחלוקתם רק כשבכל רוח יש עשר ומטה אבל כשיש למעלה מעשר לכו"ע לא אמרי' פי תקרה.

הערה: כתבתי התשובה ע"פ **גירסת רש"י** שגורס בגמ' לגבי מחלוקת רב ושמואל באכסדרא "כי לית ליה [לשמואל פי תקרה] בד' [שבעי ד' פי תקרות] אבל בג' - אית ליה" והיינו שנחלקו באכסדרא שחסרים לה ד' דפנות אבל אם חסרים רק ג' דפנות - אמרי' לכו"ע פי תקרה **אבל תוס' צד. ד"ה בשתי** [וכן לעיל כה ד"ה אכסדרה] חולקים ולדעתם מחלוקת רב ושמואל היא באכסדרא שיש לה ב' מחיצות זו שלא כנגד זו או ג' מחיצות שלרב בכה"ג אומרים פי תקרה ולשמואל לא אומרים פי תקרה אבל כשיש רק מחיצה אחת או ב' מחיצות זו שלא כנגד זו וכ"ש כשאין כלל מחיצות - לכו"ע לא אומרים פי תקרה וכשיש ב' מחיצות ועוד ב' פצימין בב' רוחות הנותרות - גם לשמואל אמרי' פי תקרה גורסים בגמ' " כי לית ליה בשלש אבל בד' אית ליה" ומפרשים תוס' שכשיש ג' מחיצות בלבד - לית ליה לשמואל פי תקרה אבל כשיש מעט מן הרביעית - אית ליה פי תקרה וכ"כ **הרא"ש** [סימן ג].

ודעת הרי"ף והרמב"ם [שבת יז לה] להחמיר עוד יותר מתוס' - דמחלוקת רב ושמואל

¹⁸⁶³ וכתב רש"י דטעם שלשמואל בעשר מטלטלין באכסדרא - דבלאו סתימת פי תקרה נמי פתחים הם. עכ"ל והקשו תוסק דא"כ אמאי בלשנ"ב שמואל חולק אף בעשר וכתבו דכיוון שמיידי בפרוצות במלואם - לכן לא הווי פתח ומ"מ ללשנ"ק מודה שמואל שבעשר אמרי' פי תקרה.

היא רק באכסדרה שיש לה ג' מחיצות אבל ב' מחיצות אפי' שזו שלא כנגד זו רב מודה של"א פי תקרה ואפי' אינם זו כנגד זו ופסקו הרי"ף והרמב"ם כרב שבג' מחיצות - אומרים פי תקרה.

להלכה - במחלוקת רב ושמואל - פסק מרן [שסא ב] כרב וכלשנ"ק שאמרי' פי תקרה אפי' ביותר מעשר אמות

ובמחלוקת הראשונים שהבאתי בהערה שבסוף התשובה האם לרב אמרי' פי תקרה גם ללא מחיצה כלל או רק בב' מחיצות שלא כנגד זו או רק בג' מחיצות - פסק **הטור** [שסא] כדעת תוס' והרא"ש שאמרי' פי תקרה בב' מחיצות זו שלא כנגד זו אבל בב' מחיצות זו כנגד זו או במחיצה אחת - לא אמרי' פי תקרה [וכ"ש כשאין מחיצות כלל]. **ובשו"ע** [שסא ב] כתב שפרצה שאינה בקרן זווית אמרי' בה פי תקרה וכתב **הגר"א** דמשמע שס"ל כהרי"ף **והרמב"ם** שבעי' ג' מחיצות ורק מצד א' אמרי' פי תקרה **אמנם במשנ"ב** [ס"ק יג] כתב שמהב"י משמע שלא ברירא לשו"ע אי לפסוק כהרא"ש או כהרי"ף והרמב"ם. **וברמ"א** [שם] כתב שיי"א לפסוק כהרא"ש ועי' בביאור"ל שכתב ואולי דדעת הרמ"א רק להכניס דעה זו בתוך הי"א אבל לא להחליט כדבריו :

מהמשנה בדף צה. למעלה עד סוף הפרק.

ש. האם בית שע"ג ב' בתים עושה את השטח שתחתיו רה"י ומדוע?

ת. במשנה כתוב שנחלקו בזה ר' יהודה וחכמים. **לר' יהודה** - השטח שתחתיו הוא רה"י גמורה **ולחכמים** - אינה רה"י ואסורה בטלטול יותר מד"א ¹⁸⁶⁴.

ונחלקו רבה ואב"י האם טעמו של ר' יהודה שנעשה רה"י הוא מחמת "פי תקרה יורד וסותם" - זו דעת **רבה** **או** משום דס"ל לר' יהודה שב' מחיצות זו כנגד זו סגי כדי לעשות מקום לרה"י - זו דעת **אב"י** ואמרי' בגמ' שגם רבה מסכים לדברי אב"י שמחמת ב' מחיצות נעשה גם רה"י אלא שמוסיף שכאן יש גם את הטעם של פי תקרה ולגבי **הנפק"מ** בזה שיש הטעם של פי תקרה - עי' הערה ¹⁸⁶⁵.

¹⁸⁶⁴ ודינה ככרמלית ככל רה"ר מקורה - עי' ירושלמי כאן וכן בבלי שבת צח. ונפסק בשו"ע שמה יד.

¹⁸⁶⁵ עי' בספר **גאון יעקב** שפי' שהנפק"מ היא שאם משום ב' מחיצות - בעי' פס ד' דהווי כבית שנפרץ מב' רוחותיו לרה"ר שלא סגי בלחי וקורה אלא בעי' פס ד' **עכ"ד** ואין להקשות לאב"י אמאי לא תני במתני' בהדיא שבעי' פס ד' - דהא בסיפא דמתני' דמערבין למבוי מפולש גם רבה מודה שבעי' ב' לחיים כדאיתא בברייתא המובאת בסוגיין וא"כ יאמר אב"י שכמו שבסיפא לא הזכירה המשנה שצריך לחיים - ה"נ ברישא לא מזכירה המשנה שצריך פס ד' [ולכאוי' יש עוד נפק"מ בין אב"י לרבה - אי שרי בפתח ברוחב של יותר מכ' אמה לדעת רב לעיל ב. שסובר שגם ר' יהודה שהתיר בלחי פתח שרחב למעלה מ' אמה - מ"מ מתיר רק עד רוחב כ' אמה כרוחב פתחו של אולם ובפשטות גם בתיקון חצר הדין כך לרבי יהודה

ובטעם הדבר שלחכמים לא אמרי' פי תקרה - עיי' הערה¹⁸⁶⁶.

להלכה: לגבי מחלוקת רבי יהודה וחכמים בפי תקרה פסק הרמ"א [שסא ב] כחכמים שבב' מחיצות מפולשות לא אמרי' פי תקרה יורד וסותם וכן משמע מדברי השו"ע שם שכתב דין פי תקרה רק ברוח אחת [ולגבי אי אומרים פי תקרה בב' רוחות כמין גאם - עיי' בתשובה הקודמת במה שכתבתי להלכה].

ולגבי מחלוקת רבי יהודה וחכמים בב' מחיצות ברה"ר אי הוה רה"י - פסק מרן [שמה ז וכן שסד ב] כחכמים שלא סגי בב' לחיים כדי להתיר טלטול ברה"ר במבוי מפולש.

ששרי רק עד רוחב כ' אמה משא"כ אם מתירין מטעם פי תקרה - מתירין בכל שיעור שהוא ללשנ"ק דרב לעיל צד:].

¹⁸⁶⁶ בטעם שלחכמים לא אמרי' פי תקרה במתני' - עיי' בתוס' לעיל צד: דיבור ראשון שכתבו שבמפולש - אפי' בבקעה ליכא פי תקרה וא"כ כ"ש ברה"ר. ועיי' מאירי סוכה יח. שכתב בשם גדולי הדורות שאפי' לרש"י שסובר שדעת רב שבבקעה אפי' ללא מחיצות כלל אמרי' פי תקרה - מ"מ מודה רב שברה"ר ובכל מקום שיש בקיעת רבים לא אמרי' פי תקרה בב' מחיצות מפולשות [וכ"ש ללא מחיצות כלל] עכ"ד ועיי"ש ולפי זה צ"ל שלדעת רש"י מתני' איירי במקום שיש בקיעת רבים ועיי"ש במאירי שברור לו שלא יתכן דרב סבר כרבי יהודה שגם ברה"ר אמרי' פ"ת ויל"ע בזה דהא אמר ריב"ל שהלכה כהמיקל בעירובין ואמרי' בגמ' לעיל מו. שזה אפי' יחיד במקום רבים ועיי' רא"ש [ב ד] במסקנתו שמביא דברי רבינו חננאל שפסק כהמיקל בעירובין גם במחיצות מיהו י"ל דמצינו שכתב הרמב"ן [לעיל מו.] דרב לא סבר שהלכה כהמיקל בעירוב ולדבריו א"ש דברי המאירי שלא מסתבר שרב יפסוק כרבי יהודה נגד חכמים.

פרק עשירי - המוצא תפילין

מהמשנה בדף צה. עד המשנה בדף צז:

ש. המוצא תפילין בשדה – האם ואיך מכניסין?

ת. אם הם "חדשות" דהיינו שלא עשו בהם עדיין קשר¹⁸⁶⁷ – מחלוקת. לדעת תנא דמתני' - לא יכניסין כלל וכן היא דעת רבי יהודה בברייתא דף צו: ודעת ר"מ בברייתא שגם בחדשות יכניסין

וטעמי המחלוקת של ר"מ ור' יהודה: לדעת רבא - נחלקו האם חיישי' שמא קמיעות הן ולא נכתבו לשם תפילין דחיישי' שטרך אניש לעשות קמיעות כמין תפילין - זו דעת ר' יהודה או שלא חיישינן שמא הן קמיעות דלא טרח אניש לעשות קמיעות כמין תפילין - זן דעת ר"מ¹⁸⁶⁸ ולדעת אבוה דשמואל בר רב יצחק¹⁸⁶⁹ - לכו"ע לא חיישי' שהן קמיעות וטעמו של ר' יהודה שלא יכניסין - משום שאינן קשורות ופרש"י דאסור לקשרן בשבת דזה אב מלאכה¹⁸⁷⁰ עכ"ד וטעמו של ר"מ לא אתפריש ועי' הערה¹⁸⁷¹.

וטעם שרבא לא מסביר כאבוה דשמואל ב"ר יצחק שטעם שר' יהודה אוסר משום שאסור לקשרן - עי' הערה¹⁸⁷²

ובטעם שלא יקשרן בקשר עניבה נחלקו אמוראים בגמ' - ר' חסדא אמר שעניבה אינה קשר לתפילין ואביי אמר שרבי יהודה לשיטתו שעניבה הווי קשר של קיימא לשבת ועל כן אסור לקשרן בקשר עניבה.

¹⁸⁶⁷ כך מסביר אבוה דשמואל בר רב יצחק בגמ' צז. שחדשות היינו שאין בהם קשר וישנות היינו שיש בהם קשר ועי' תוס' רא"ש ש' שלדעת רבא - שאומר החשש של ר' יהודה בחדשות הוא שהם קמיעות - בין בחדשות בין בישנות איירי שאין בהם קשר אלא שבישנות ניכר שהיה בהם קשר לפי שהוא נקמט ובחדשות - לא ניכר שהיה קשר עכ"ד ומשמע דלרבא אין האיסור להכניסין לדעת ת"ק ור' יהודה משום שאסור לקשרן דלרבא גם לת"ק דמתני' ור' יהודה יכול לקשרן ברפוי.

¹⁸⁶⁸ ולמרות שמכניס אותן דרך מלבוש - מ"מ יש איסור מדרבנן לצאת בקמיע שאינו מן המומחה כדאיתא במשנה שבת ס. [ובטעם האיסור - עי' מאירי שחיישי' שמא ישלפנו עכ"ד והיינו דכיוון שאינו סומך עליו אינו נזהר שלא להורידו ועי' מג"א שח נז שכתב דמל' רש"י שכתב "ולא בקמיע שאינו מן המומחה הא במומחה שרי דתכשיט הוא לחולה" משמע דשאינו מומחה לאו תכשיט הוא אלא דאינו חייב חטאת דשמא היא מרפאת עכ"ל המג"א] ואף שגם בתפילין גזרו שלא לצאת לרה"ר כדאיתא במשנה שם - מ"מ בשביל להצילן מביזיון התירו איסור דר'.

¹⁸⁶⁹ נראה ש"ב"ר יצחק" אזיל אאבוה דשמואל שהוא היה בר רב יצחק
¹⁸⁷⁰ ולהניחן בלא קשר - ג"כ אסור דאין זה כדרך מלבוש בחול והווה ליה משוי [ריטב"א]
¹⁸⁷¹ וכתב הריטב"א דסבר ר"מ דמותר לקושרן בשבת קשר שאינו של קיימא כלומר קשר מרופה עכ"ל והיינו קשר שלא יחזיק מעמד באופן קבוע דאז אין זו מלאכה דאו'.

¹⁸⁷² כתבו תוס' שלרבא בלא קשירה נמי הוי דרך מלבוש אי נמי סבר רבא שתפיחין שאינן קשורות עונבן אפי' לר' יהודה דס"ד דמסתמא דעתו להתיר העניבה ולעשות קשירה גמורה ולא הוי של קיימא.

ולגבי אי לתנא דמתני' ורבי יהודה בחדשות צריך להחשיך עליהן - עיי' הערה א' שבסוף התשובה.

ואם הם ישנות דהיינו **לרבא** שניכר שהיה בהם קשר ואינן קמיעות¹⁸⁷³ **ולאבוה דרב שמואל ב"ר יצחק** היינו שעכשיו יש בהן קשר וא"צ לקשרן – לכו"ע התירו להכניסן זוג זוג דהיינו שיניח זוג ויכנס בהם כשמונחות עליו ושוב יחזור ויניח עד שיכניס את כולם ואע"פ שאסור מדרבנן לצאת בתפילין בשבת כדאיתא במשנה שבת ס. - הכא להצילן מביזיון התירו ונחלקו ת"ק ור"ג אי שרי להניח ב' זוגות יחד ולהכניסם לת"ק אסור ולר"ג שרי ונחלקו הלשנות בגמ' בבאור דעת ת"ק ודעת ר"ג:

בתחילת הסוגיא אומר רבא שטעמו של **ת"ק** דשרי להכניס רק זוג אחד - למרות שלגבי הצלת מלבוש מהדליקה אומר ר"מ ששרי ללבוש כמה מלבושים זה על זה וזה חשיב דרך מלבוש - משום שבתפילין בחול מניח רק זוג אחד משא"כ בבגדים בחול כמה דבעי לביש עכ"ד הגמ' והגמ' לא מסבירה מה **ר"ג** יסבור ועיי' הערה¹⁸⁷⁴ ועיי' בדברי הפוסקים שהבאתי בהערה ב' שבסוף התשובה.

ובהמשך הסוגיא מובאות כמה לישנות להסביר את מחלוקת רבנן ור"ג:

ההו"א שנחלקו בדאבוה דשמואל בר רב יצחק שאמר שיש מקום ברא וביד לב' תפילין - והיינו שכו"ע ס"ל שבת לאו זמן תפילין ואין בהוספת זוג משום בל תוסיף אמנם בעי' שיהיו התפילין מונחות בראש וביד במקום תפילין ונחלקו ת"ק ור"ג **אי בראש וביד יש מקום רק לזוג אחד** בראש וממילא כשמניח שני זוגות - אחד מהם לא במקום והווי משאוי - זו דעת **ת"ק ודלא כרב שמואל בר יצחק** אן שיש מקום בראש וביד לשני זוגות תפילין וכדאמר רב שמואל בר רב יצחק וממילא תרוויהו חשובים מלבוש - זו דעת **ר"ג**.

אוקימתא א' – לכו"ע איתא לדרב שמואל בר רב יצחק ונחלקו אי שבת זמן תפילין או לא **דלת"ק** שבת זמן תפילין ולפיכך יותר מזוג אחד הוא משאוי דהווי בל תוסיף¹⁸⁷⁵ **ולר"ג** אינן זמן תפילין ואין בהנחת ב' זוגות משום בל תוסיף דאין כאן מצוות תפילין כלל¹⁸⁷⁶ ולפיכך שרי להניח ב' זוגות. אבל יותר מבי' זוגות אסור להניח משום דאז הם אינם במקומם - דמקום בראש וביד רק לב' תפילין - ושלא במקומם הם בולטים והווי כמשאוי.

¹⁸⁷³ כך מסבירים תוס' את רבא.

¹⁸⁷⁴ ובפשטות יסבור שמכיוון ששבת לאו זמן תפילין ובשבת ליכא בל תוסיף - גם ב' זוגות חשיב מלבוש וכמו שכמה מלבושים זה ע"ג זה חשיב מלבוש [אמנם יותר מבי' זוגות לא חשיב מלבוש כי אז אינו מניחם במקומם דמקום יש בראש וביד רק לב' זוגות].

¹⁸⁷⁵ ועיי' ריטב"א שכתב [בד"ה והכא] דכל בזמנו לעבור לא בעי כוונה עכ"ל והיינו דאף שלא מתכוון למצווה - בזמן המצווה עובר על בל תוסיף.

¹⁸⁷⁶ מה שכתבתי דאין כאן וכו' - זהו לשון רש"י צה: ד"ה רבן גמליאל. ועיי' ריטב"א שכתב [בד"ה ואי קסבר] וכל שלא בזמנו לעבור בעי כוונה וליכא משום בל תוסיף עכ"ל והיינו שרק אם לא מתכוון לשם מצווה ליכא בל תוסיף.

אוקימתא ב' לכו"ע איתא לדרב שמואל בר רב יצחק וכן לכו"ע שבת זמן תפילין ונחלקו אי מצוות צריכות כוונה דלת"ק - א"צ כוונה ואיכא בל תוסיף והווי משאוי אף כשלא מתכוון למצווה ולר"ג - צריכות כונה וללא כוונה למצווה ליכא בל תוסיף [דבל תוסיף הווי רק כשהתוספת היא בצורה של קיום מצווה] והווי תכשיט ¹⁸⁷⁷**אוקימתא ג'**: לכו"ע איתא לרב שמואל בר רב יצחק וכן שבת זמן תפילין היא ולצאת לכו"ע מצוות לא בעי כוונה ונחלקו אי לגבי בל תוסיף בעי כוונה דלת"ק לא בעי כוונה ואיכא בל תוסיף ולר"ג בעי כוונה וליכא בל תוסיף.

אוקימתא ד': לכו"ע לאו זמן תפילין היא והווי תכשיט ונחלקו אי בכל זאת הווי בל תוסיף אפי' שלא זמנו ואפי' שלא מתכוון לשם מצווה – זו דעת ת"ק אן שבלא זמנו בלא כוונה לקיים מצווה לא הוי בל תוסיף – זו דעת ר"ג. אבל בזמנו לכו"ע לא בעי כוונה כדי לעבור על בל תוסיף והגמ' חוזרת בה מאוקימתא ד' שאם שבת לאו זמן תפילין – אף זוג א' הוא בל תוסיף לת"ק. ולרש"י חזרנו בנו מכל הג' האוקימתות האחרונות וקיי"ל כאוקימתא א' שנחלקו אי שבת זמן תפילין והווי משאוי או שלא זמן תפילין והווי תכשיט.

הערה ב': בתחילת הסוגיא אומר רבא שהטעם לת"ק שרק זוג אחד שרי - כי בחול אסור להניח שניים ולכן זה לא דרך מלבוש וכתב הראב"ד **המובא ברשב"א** [צו: ד"ה וכתב] **שכך פסקי' להלכה** כדברי התירוף הזה דהא קיי"ל ששבת לאו זמן תפילין [ויש להוסיף שגם קיי"ל שמקום יש בראש לב' זוגות תפילין דהא למסקנת הגמ' לית מאן דפליג עליה] ובכל זאת קיי"ל שהמוצא תפילין בשבת - מניח רק זוג אחד הואיל וסתם לן תנא הכי וזה מסתדר רק עם הסברו של רבא המובא בתחילת הסוגיא ולא עם ד' הלשונות שמובאות בהמשך הסוגיא [הלישנא החמישית נדחתה בגמ'] **והוסיף הראב"ד עוד וכתב** שזו הסיבה שהרי"ף הביא רק את המשנה כצורתה ולא הזכיר מכל מה שנאמר עליה בגמ' כלום ¹⁸⁷⁸ עכ"ד הראב"ד המובא ברשב"א. **והרשב"א עצמו** פסק דהלכה **כר"ג** שמכניסן זוג זוג כיוון שלמסקנת הגמ' הגמ' פלוגתא דת"ק ור"ג היא דלת"ק שבת זמן תפילין ולר"ג שבת לאו זמן תפילין שבת זמן תפילין וקיי"ל ששבת לאו זמן תפילין וא"כ קיי"ל כר"ג

להלכה - פסק מרן [שא מב] שמכניסן רק אם יש בהן רצועות - דבזה ניכר שהם תפילין ואינן קמיעות ובנוסף לזה הרצועות קשורות וכתב המשנ"ב [ס"ק קנז] שזה משום דבשבת

¹⁸⁷⁷ ועי' **תוס' ר"פ** [בקובץ שיטות קמאי] שמוכיח מכאן דלמ"ד מצוות א"צ כוונה - אף במתכוון שלא לצאת - יוצא ודלא כרשב"ם שאמר שגם למ"ד מצוות אצ"כ אם מתכוון שלא לצאת אינו יוצא דלדבריו אמאי לא התיר לו ת"ק להכניס ב' זוגות ולהתכוון שלא לצאת וכך לא יעבור בבל תוסיף וכן הק' **בטורי אבן** ר"ה כח: ד"ה מצוות על הרשב"ם הנ"ל ועי' **חזו"א** [או"ח כט יא] שתירץ דאף אם לא יוצא ידי חובה כשמתכוון לא לצאת - מ"מ למ"ד א"צ כוונה אין הכוונה מתכוונות המצווה ולכן לא מעכבת בל תוסיף עיי"ש.

¹⁸⁷⁸ פי' והרי **הרי"ף** פסק ששבת לאו זמן תפילין [עי' רי"ף הלכות קטנות תפילין ח:] ומדהביא את המשנה ששם דעת ת"ק היא בסתמא - משמע שפוסק שמכניס זוג זוג וגם מסתבר שהרי"ף פוסק את דברי רב שמואל בר רב יצחק שיש מקום בראש לב' תפילין דהא למסקנת הגמ' לית מאן דפליג עליה וא"כ עכ"ח שפוסק כהסבר רבא בגמ' שלדעת ת"ק לובש רק זוג אחד משום שבחול אסור ללבוש יותר מזוג אחד.

אסור לקשרן בקשר של קיימא¹⁸⁷⁹. **עכ"ד המ"ב** והיינו דפסק מרן כתנא דמתני' וכרבי יהודה בברייתא שרק בישנות מכניסין ודלא כר"מ שאמר שאף אם לא קשורות מכניסין וכן פסק מרן כאבוה דשמואל ב"ר יצחק שרק במקושרות שרי להכניסין.

ואם יש להם רצועות אך אינן קשורות משמע מהשו"ע שברור שהם תפילין אך א"א להכניסין כי לא יכול לקשרן וכתב המשנ"ב [ס"ק קנז] דבכה"ג יחשיך עליהן וישמרון

וכשאינן להם רצועות כלל - כתב המשנ"ב שמשמע מהשו"ע שיתכן שהן קמיעות ונפק"מ בזה - שבכה"ג א"צ להחשיך עליהן ולשמרון אבל להכניסין בכו"כ לא יכניסין אך אם הם תפילין דהא אין להן רצועות והווי משאוי מיהו כתב המשנ"ב דעיינן סימן י"א במ"א שכתב דבזמננו אין מצוי לעשות קמיע כעין תפילין וע"כ אפילו באלו שאין להם רצועות צריך עכ"פ לשמרון ולהחשיך עליהן :

ולגבי מחלוקת ת"ק ור"ג אי מכניס בכל פעם זוג אחד או ב' זוגות **פסק מרן** כת"ק שמכניסין זוג זוג דרך לבישה¹⁸⁸⁰ וכתב **המג"א** דאע"ג דאנן קי"ל דשבת לאו זמן תפילין ולמסקנת הגמ' מאן דס"ל שבת לאו זמן תפילין סובר שיכול להכניס זוג זוג [וכדברי הרשב"א שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] מ"מ אנן לא בקיאין לכוין המקום כמ"ש סימן לד ואם יניח שלא במקומו יהי' משאוי לכן לא יניח אלא זוג א' **עכ"ד המג"א ועי' במשנ"ב [ס"ק קנח]** שכתב שכדרך שהוא לובש בחול לאו בכלל משוי הוא אלא תכשיט **עכ"ל** משמע שפוסק כהבנת הגמ' בתחילת הסוגיא שללבוש ב' זוגות בראשו זה משאוי אע"פ שיש מקום בראש לב' תפילין והוא מניח את ב' התפילין במקום תפילין - מ"מ זה לא דרך המלבוש בחול ולכן זה משאוי. וזה כדעת הראב"ד שהבאתי בהערה שבסוף התשובה.

ש. האם שבת זמן תפילין?

ת. למסקנת הגמ' [דף צו. "אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא"] זוהי מחלוקת ת"ק ור"ג במשנה **ת"ק סובר דשבת זמן תפילין** היא ולכן לא מכניס יותר מזוג אחד דהווי משאוי משום שיש בזה בל תוסיף וזו היא גם דעת **ר' יהודה ור"מ** בברייתא דף צו : דס"ל שנשים ג"כ מכניסות זוג זוג דס"ל שנשים חייבות וא"כ תפילין מ"ע שלא הז"ג היא וא"כ שבת זמן

¹⁸⁷⁹ וכתב בשעה"צ [ס"ק קצו] דאין לומר שיקשרם בקשר של עניבה - משום דאף דקיימא לן דעניבה לאו קשר הוא לענין שבת, אפילו הכי לענין תפילין סבירא להו לכמה פוסקים דעניבה פסול אפילו אם יעשה כעין תמונת הקשר של דלי"ת ויו"ד [עיינן בב"ח ובאליה רבה בשם רש"ל שעל הסמ"ג ובשאר אחרונים], וממילא הוי לה התפילין משוי אם יעשה שלא כמצוותו : **עכ"ל**.

¹⁸⁸⁰ לשון מרן היא "אם יש בהם רצועות שבכך ניכר שהם תפילין ולא קמיעות והן קשורות שיכול ללבשן, מכניסין זוג זוג דרך לבישה עד שיכניסין כולם" עכ"ל ועי' מג"א [ס"ק נג ומובא במשנ"ב ס"ק קנז] דאי אין בהן רצועות אמרינן שמא קמיעין הן דטרח אינש לעשות קמיע כעין תפילין והוסיף במשנ"ב שבכה"ג א"צ להחשיך עליהן. וא"כ פוסק מרן כרבי יהודה וכת"ק דמתני' שדווקא אם קשורות מכניסין ויל"ע מה הדין אם יש בהן רצועות אלא שאינן קשורות דבגמ'.

תפילין ור"ג סובר שלא זמן תפילין היא וכן סוברים ת"ק דברייתא בדף צו. ור"ע בברייתא שם ומקור הדין שלא זמן תפילין – לת"ק דברייתא ילפי' מ"מימים" ולא לילות ולר"ע ש"מימים" אזיל אפסח – ילפי' מדשבת אות ותפילין אות ובשבת א"צ לאות של תפילין.

להלכה - פסק מרן [לא א] כר"ע ששבת לאו זמן תפילין משום דהוּו אות וא"צ לאות של תפילין.

ש. האם לילה זמן תפילין?

ת. מחלוקת. לת"ק לילה לאו זמן תפילין דיליף "מימים" ולא לילות ולר"ע פסוק זה לא אזיל אתפילין ולכן ס"ל שלילה זמן תפילין.

להלכה - פסק מרן [ל ב] כר"ע דמדאורייתא לילה זמן תפילין ומ"מ גזרו חז"ל שלא יניחם בלילה שמא ישן ויפיח בהם. ואפי' היו מונחין עליו - פסק מרן שמוותר להשאירן עליו ואין מורין כן [היינו אין מורין כן לרבים] וכתב במג"א [ס"ק ג ומובא במשנ"ב ס"ק ח] "וא"כ ברבים צריך לחלצן" ומסביר המשנ"ב [שם] דכל ברבים הו"ל כהוראה.

ש. האם אשה חייבת בתפילין?

ת מחלוקת: לדעת ר"מ ור' יהודה חייבות. כן מוכח מדבריהם בברייתא דף צו: שגם אשה מכניסה זוג זוג - מוכח שס"ל שאשה חייבת בתפילין דאל"כ היה אוסר עליהן להניח תפילין משום דמחזי כבל תוסיף וכמו שר' יהודה אוסר על נשים לסמוך על קרבן משום שפטורות מסמיכה ונראות כמוסיפות ור"מ אוסר על נשים לתקוע בר"ה כי פטורות משופר ונראות כמוסיפות [ועי' הערה שבסוף התשובה] ואילו לדעות ששבת או לילה לאו זמן תפילין [היינו ת"ק דברייתא בדף צו. דיליף מימים ימימה לפטור לילה ושבת וכן ר"ע שפוטר בשבת מטעם שזה אות וכן יונתן הקיטוני בברייתא בדף צו. שס"ל שלילה לאו זמן תפילין] – פטורות דהו"ל מ"ע שהז"ג. ולגבי אי מותרות להניח תפילין - עי' תשובה הבאה.

הערה: מה שכתבתי שלר"מ ור' יהודה אי יסמכו או יתקעו בשופר נראות כמוסיפות וה"ה אם יניחו תפילין יהיו כמוסיפות - כ"פ רש"י [צו. ד"ה ולא מיחו - לגבי תפילין וכן צו: ד"ה הא לגבי תקיעה לר"מ ובפשטות ה"ה על סמיכה לר' יהודה] אבל תוס' [צו. ד"ה מיכל] כתבו דליכא בל תוסיף ולדעתם הטעם שאומרת הגמ' שלר"מ ור' יהודה אסורה להניח הוא משום שלא זהירה בנקיות וכן גבי שופר משום דזוהי מלאכה מדרבנן וכן לגבי סמיכה -אפי' אם לא נשענת אלא רק מניחה את ידה - דמחזי כעבודה בקדשים עכ"ד תוס' וצ"ב להסבר תוס' מה שהגמ' למדה שלר"מ ור' יהודה מדאשה אסורה בסמיכה ותקיעה ה"ה דאם הייתה פטורה מתפילין הייתה אסורה בתפילין דמה הראיה לתפילין וכי בגלל שלא

סומכות ותוקעות זה מוכיח שאינן זהירות בגוף נקי ובשלמא לרש"י שכולהו משום בל תוסיף ניחא אבל לתוס' צ"ב.

להלכה - עיי' תשובה הבאה.

ש. אמאי לא מיחו חכמים במיכל בת כושי שהייתה מניחה תפילין?

ת. אפשר לומר דס"ל כר"מ ור' יהודה שאשה חייבת בתפילין ואפשר לומר דס"ל כר' יוסי דאמר לגבי סמיכה שאע"ג שנשים פטורות דכתיב בני ישראל – מ"מ מותר להן לסמוך [עיי' בזה בתשובה הבאה] וה"ה שמותר להן להניח תפילין

הערה: עיי' בפסיקתא [כ"ב מובאת בתוס' צו. ד"ה מיכל] ששם נחלקו אמוראים אי מיחו בה חכמים ודלא כסוגיין שמביאה בפשטות שלא מיחו. ועיי' באור הגר"א [לח ג] שכן הוא בירושלמי [ברכות ב ג] **ועיי' ב"י** [או"ח לח ג] שמביא מחלוקת בין האורחות חיים לבין הכלבו בשם מהר"ם - האם חוששין לדברי הפסיקתא [והירושלמי] שיש דעות שמוחין בהן - **הכל בו** בשם מהר"ם אומר שיש לחוש לזה ועל כן מוחין בידם ובטעם הדבר פי' הכל בו משום שאינן זריזות להיזהר בגוף נקי ואילו **האורחות חיים** פוסק כסוגיין שלא מוחין בידם. **להלכה** - פסק מרן [לח ג] שפטורות מתפילין דהווי מ"ע שהז"ג ופי' בב"י בשם הרא"ש שזה משום ששבת לאו זמן תפילין **וברמ"א** הביא את דברי הכל בו [שהבאתי בהערה] שמוחין בהם.

ש. אשה המביאה קרבן - האם חייבת לסמוך עליו ולצד שפטורה - האם מותרת לסמוך עליו?

ת. **לכו"ע אישה פטורה** מסמיכה שנא' [ויקרא א ב- ד] "דבר אל בני ישראל אדם כי יקריב... וסמך" ודרשו חז"ל בני ישראל סומכין ולא בנות ישראל.

ולגבי אי מותרת לסמוך - נחלקו תנאים - דעת ר' יוסי שמותר להן לסמוך ופרש"י דאין כאן בל תוסיף ואילו דעת **רבי יהודה** שאסורות לסמוך ומשמע מרש"י [ד"ה הא נשים] שנראות כמוסיפות¹⁸⁸¹.

הערה: בדעת ר' יוסי שמותרות לסמוך - **נחלקו ראשונים אי שרי להן לסמוך בכל כוחן** [שזוהי הסמיכה שגברים חייבים בה - עיי' רמב"ם מעשה"ק ג יג] **הריטב"א** [ר"ה כט:]: כתב דאף על גב דסמיכה משתמש בקדשים הוא - לא חשיב איסור שלא במקום מצוה, דאע"ג דלא מחייבי מצוה איכא עלייהו ונוטלות עליהם שכר וכ"כ **הר"ן על הרי"ף** במס' סוכה [דף ט: ד"ה ולמידק ודף י. ד"ה ולעניין] ומשמע ששרי להן לסמוך בכל כוחן וכ"מ

¹⁸⁸¹ רש"י כתב א"ז לגבי תקיעת שופר ובמש"כ רש"י שנראות כמוסיפות - דמשמע שזה מדר' - יל"ע דבמסכת ר"ה לג. כתב רש"י [ד"ה הא] דכי תוקעות איכא בל תוסיף עכ"ל ומשמע שזה מדאורי' וצ"ע.

מרש"י בחולין פה: שכתב "סומכות רשות - ואף על גב דלא מיחייבא ולא אמרינן עבודה עובדת בקדשים" וא"כ איירי בסמיכה גמורה אולם **תוס'** בחולין פה: ד"ה נשים - סוברים ששרי להן לסמוך רק באקפויי ידא [אקפויי הינו הצפה דהיינו הנחה ברפוי עי' רש"י זבחים ו. ד"ה קופיא] כדמוכח בפרק אין דורשין [חגיגה טז: עכ"ל והיינו ששם אומרת הגמ' שלמ"ד שבעי' סמיכה בכל הכח [שכמותו הלכה] - הא דנשים סומכות היינו באקפויי ידיהו ויל"ע מה יענו רש"י והריטב"א והר"ן על ראיית תוס' וצ"ע ושו"ר שכתב בספר **שער המלך** [מעשה"ק ג יג] בשם ספר **קרבן אהרן** דהא דחגיגה איירי בקרבן שאינו שלהם דמשום נחת רוח הוציאו העגל לעזרת נשים וסמכו עליהם סמיכה קלה.

להלכה - פסק הרמב"ם [מעשה"ק ג ח] הכל סומכין חוץ מחרש שוטה וקטן ועבד ואשה וסומא ונכרי, עכ"ל ומשמע ממנו שאסורות לסמוך. וכתב ע"ז בספר **ראשון לציון** [לבעל אור החיים] חגיגה טז: וז"ל דסתמא בסמיכה כדינה איירי דבכל כחו כמו שפסק שם הרמב"ם אבל סמיכה דאקופי ידא ליכא למשמע לה לאסור ולא להתיר.

ש. המוצא חוטי תכלת בשוק טוויים ושזורים - האם יכול לסמוך על זה שנטוו ונשזרו לשם ציצית?

ת. אם אינן מופסקות אלא שזורין ע"י שכופלן לשניים ושזורין ללא שחותכן - לכו"ע יש לחוש שלא נטוו לשמה דדרך לשם חוטים כפולים ושזורים בקצוות הבגד ואם הם גם מופסקים דהיינו שהשזירה היא בשתי חוטין חתוכים ולא בחוט אחד כפול: **לדעת רבא** - זה תלוי במחלוקת ר"מ ור' יהודה אי חיישי' שאדם יטרח לעשות קמיע בצורת תפילין וה"ה שנחלקו אי אדם טורח לפסוק חוטין לשימם בשפת הבגד לשם נוי ולדעת אבוב **דשמואל ב"ר יצחק** - לכו"ע לא טרח איניש לחתכן לשם אימרא בבגד ויכול לסמוך שנטוו לשם ציצית.

להלכה - פסק הרמב"ם [עפ"י התיקון המובא בכס"מ] שהמוצא חוטי תכלת "אפילו פסוקים פסולה ואם שזורים כשירה" וכתב בכס"מ דהיינו שבפסוקין ושזורין לא טרח איניש לעשות כן בשביל שיפתא ועי' הערה 1882.

ש. הלוקח תפילין ממי שאינו מומחה - כמה צריך לבדוק כדי שייחשב מומחה?

ת. מחלוקת: לת"ק ג"פ - דהיינו א' של ראש וב' של יד או ב' של יד וא' של ראש 1883 ולרבי סגי בב"פ דס"ל שב"פ הווי חזקה.

1882 ובהשגות הראב"ד הקשה דלגבי תפילין פסק הרמב"ם שאדם טורח לעשות קמיע בצורת תפילין ולכן אם לא מקושרות חיישי' שהן קמיעות [וכוונת הראב"ד להקשות דהגמ' השוותה טורח בתפילין לטורח בפסיקת ושזירת חוטין ואמאי כאן פוסק הרמב"ם שאין אדם טורח לפסקן ולשזור].
1883 אבל לא סגי בגי' של יד או גי' של ראש ויל"ע דאי של יד לא מעיד על של ראש ולהיפך - ליבעי גי' גם בזה וגם בזה וצ"ע.

ש. מה הפירוש מצאן צבתים או כריכות ומה הדין בזה ומדוע?

ת. צבתים – זוג זוג קשורין יחד וכל זוג קשור בזוג אחר כריכות – שכולם קשורין יחד ואינן קשורין זוג זוג והדין בזה – אם יכול להכניס את כולן כזוג זוג ולגמור קודם שקיעה"ח – יעשה כן ואי לא יחשיך על כולן ויכניסן יחד.

ש. מה הדין במצא תפילין בשעת הסכנה ומדוע?

ת. הגמ' מחלקת בין **סכנת עו"ג** - ופרש"י דהיינו שגזרו שלא להניח תפילין - **לסכנת ליסטים** - שבסכנת עו"ג - מכסן ובסכנת ליסטים – נחלקו ת"ק עם ר"ש ור' יהודה **לת"ק** מוליכן פחות פחות מד"א עד שיגיע לחצר החיצונה של העיר¹⁸⁸⁴ **ולר"ש ור' יהודה** מביאן לחברו וחברו לחברו וכל אחד מהן יוליך פחות מד"א עד שיגיע לחצר חיצונה של העיר **ויסוד מחלוקתם** – דבכל א' מהדרכים יש חיסרון – במוליכן פחות פחות מד"א יש לחשוש שבלא כוונה יוליכם יותר מד"א בבת אחת ובמביאן לחברו יש לחשוש שאוושא [- יתפרסם] מילתא [פיי] ויבואו להקל ע"י מסירה לחבר גם ללא צורך מצווה] ולדעת ת"ק החיסרון ב"מביאו לחברו" גדול יותר ולדעת ר"ש ור' יהודה - החיסרון במוליכו פחות פחות מד"א גדול יותר ועי' הערה¹⁸⁸⁵.

ש. תינוק שנולד בשדה - איך מביאים אותו ליישוב?

ת. במשנה כתוב שלר"ש - דין תינוק כדין תפילין בשעת סכנת ליסטים - שנותנו לחברו וחברו לחברו. ולגבי דעת ת"ק - עי' הערה א' שבסוף התשובה

הערה א: נחלקו ראשונים האם גם ת"ק מודה לר"ש שמעבירין את בנו לעיר אלא שחולק על ר"ש בזה שסובר שיעבירו פחות פחות מד"א וכמו בתפילין - זו דעת **רבינו יהונתן** [על הרי"ף לא: ד"ה וכן] או שת"ק אוסר כלל להעביר התינוק לעיר - כן משמע מדברי **הריטב"א** שכתב שאירי שהכנסתו לעיר אינה בשביל דברים שצריך לעשות לתינוק משום פיקו"נ דא"כ לא היה ת"ק חולק אלא איירי כשאור השדה קשה לו וצריכין להביאו לעיר **עכ"ד** ומשמע שסובר שת"ק אוסר לגמרי להביאו [ומיהו ע"י גוי וודאי שרי דצרכי קטן כחולה שא"ב סכנה. ויל"ע לדעות בראשונים שכל איסור דר' שרי לחושאב"ס עכ"פ בשינוי וכאן איירי בשדה שהיא כרמלית ובמביאו פחות פחות מד"א או במוסרו לחברו דאיכא

¹⁸⁸⁴ ובפשטות - שם יניחם כלאחר יד שהרי מכניס מכרמלית לרה"י.

¹⁸⁸⁵ נחלקו ראשונים האם ר' יהודה מתיר אפי' לדבר הרשות [ולדעה זו לר' יהודה אין חסרון כלל בלית את התפילין לחברו וחברו לחברו] - זו דעת **הרמב"ן** [מלחמת ה' על הרי"ף דף לא: וז"ל וזה דבר ברור הוא דר' יהודה מוסיף הוא להתיר נתינה לחברו וחברו לחברו בדבר הרשות כגון זו ואפי' מחוץ לתחום עכ"ל **אמנם ברבינו יהונתן** מעמיד את דברי ר' יהודה באדם צמא שיצא חוץ לתחום או שעומד בסוף תחומו ואין לו מים לשתות או חולה עכ"ד עיי"ש.

שינוי וא"כ למה יהא אסור לת"ק ליהודי להביאו וצ"ל שאכן להראשונים הנ"ל אין הלכה כת"ק בזה וצ"ע]

הערה ב: יל"ע אי לדברים שהם פיקו"נ - מביאים אותו ג"כ פחות פחות מד"א או שזה פיקו"נ שיעשו דווקא מהר ולא משתהים בדבר [והשאלה היא מה המציאות האם חייבים לעשותם מהר].

ש. האם שרי להעביר חבית בשדה מחברו לחברו?

ת. במשנה כתוב שר' יהודה מתיר. ודעת ת"ק ודעת ר"ש לא איתפריש.

ש. במה נחלקו רבי יהודה ו"אמרו לו" בהוצאת חבית מחוץ לתחום?

במשנה כתוב שר' יהודה התיר להוציא חבית מחוץ לתחום של בעל החבית ו"אמרו לו" אסרו להוציאה יותר מתחומו של בעל החבית.

ונחלקו אמוראים בגמ' בהסבר מחלוקתם: לדעת ר"ל - איירי בחבית שיש בה מים שבעליה קנו שביתה במקום מסוים ובא אדם והעביר את המים לחבית שלו ורוצה להעביר את המים שבחביתו [ע"י שמעביר את חביתו מחברו לחברו וכו'] אל מחוץ לתחום של בעל המים הראשון **דלר' יהודה שרי דסבר שמים לא קונים שביתה כלל ואינם כרגלי בעליהם הראשון אלא כרגלי בעליהם השני ו"אמרו לו "ס"ל שקונים שביתה.**

ודחתה אותו הגמ' דמצינו בברייתא שלר' יהודה מים בעין קונים שביתה ורק כשבלועים בעיסה בטלים לעיסה.

לדעת רבא ר' יהודה איירי כשהחבית שייכת לאדם וקנתה שביתה בביה"ש כרגלי בעליה והמים נדלו ממעין בשבת דבכה"ג המים לא קנו שביתה בביה"ש¹⁸⁸⁶ והרי הם כרגלי הממלא - והמטלטל את המים יכול לטלטלה כרגלי הממלא אף אם זה מחוץ לתחום של בעל החבית שכן החבית טפלה למים.

לדעת ר' יוסף מתני' איירי בחבית ששייכת למישהו ובמים של מעיין כדאמר רבא אולם לר' יוסף מתני' איירי בשיירא ורק שם מתיר ר' יהודה לבטל את החבית למים של הפקר ולהוציא את החבית מחוץ לתחום בעליה ו"אמרו לו" ס"ל שגם אז לא מתבטלת החבית למים ולר' יוסף רק בשיירא התירו אבל שלא בשיירא כו"ע מודו שהמים לא בטלים לחבית [וע"י בתשובה הבאה הסבר מחלוקת האמוראים בשיירא].

¹⁸⁸⁶ פ"י אף לר"י בן נורי שס"ל שחפצי הפקר קונים שביתה - מודה בנהרות - שהמים שבהם זזים כל הזמן - שהמים לא קונים שביתה כדאמר' לעיל בדף מו. שמי נהרות לא קנו שביתה אף לריב"נ

לדעת ר' אשי - מתנני' מיירי בחבית ומים ששניהם של הפקר והמוצא אותם רוצה לטלטלם בתוך תחומו שהוא יותר מאלפיים אמה ממקום המצאם של החבית והמים ולר' יהודה שרי לטלטל החבית והמים כרגלי המוצאם ו"אמרו לו" ס"ל כר"י בן נורי שאומר שחפצי הפקר קונים שביתה במקומם ולכן שרי לטלטלם רק אלפיים אמה ממקום שמצאו אותם.

ש. לדעת המתירין להעביר מחבר לחבר ברה"ר – האם שרי לקחת החבית מחוץ לתחום של רגלי בעליה ומדוע?

ת. לדעת חכמים במתני' – רגלי החבית כרגלי בעליה ואסור.

לדעת רבי יהודה – נחלקו אמוראים :

לדעת ר"ל משום לוי סבא – החבית כרגלי בעליה אבל המים – לא ולכן שרי לערות את המים לחבית של אחר ולטלטלן כרגלי האחר וחכמים אוסרים.

לדעת רבא – להפך - המים הם העיקר והא דשרי להעביר החבית מחוץ לתחום – כשהמים לא קנו שביתה וכגון שמלאום בשבת ממעין נובע וחכמים אוסרים.

לדעת ר' יוסף – ר' יהודה מתיר רק בשיירא [וויל"ע אי מצריך שהמים או החבית תהיינה כרגלי הבעלים].

לדעת אביי – בשיירא הקילו אף בחבית שקנתה שביתה ומים שקנו שביתה ושלא בשיירא הקילו רק במים שלא קנו שביתה [וכדברי רבא].

ר' אשי אמר שר' יהודה איירי בחבית הפקר ומים הפקר וכחכמים שס"ל שלא קונים שביתה ואמרו לו ס"ל כריב"נ שקונים שביתה.

מהמשנה בדף צז: עד המשנה בדף צח:

ש. היה קורא בספר על הגג שהוא רה"י ונתגלגל חלק מהספר [העשוי בגלילה] לרה"ר – מה יעשה כדי למנוע – או כדי לצמצם – את ביזוי כתבי הקודש ומדע?

ת. אם החלק שנתגלגל אינו נח ברה"ר אלא תלוי באוויר רה"ר – הדבר תלוי במחלוקת ר"ע וחכמים אי אמרי' קלוטה כמי שהונחה ולמאי דקי"ל כחכמים שקלוטה אינה כמי שהונחה – גוללו אצלו ואפי' אם הוא תוך ג"ט לרה"ר אינו נחשב כמונח עד שיגע בארץ.

ואם החלק שנתגלגל נח ברה"ר [וכשנח על חפץ שנמצא ברה"ר אם גובהו פחות מג"ט חשיב שנח ברה"ר] או נח ע"ג כותל משופע בגובה פחות מ"ט לרה"ר דבכה"ג חשיב שנח

ברה"ר¹⁸⁸⁷ – נחלקו רבי יהודה ור"ש במשנה. לר' יהודה – אסור לגוללו אצלו ואע"פ שמדאו' אין איסור לגוללו כי איגודו של הספר בידו ואין זו הכנסה מרה"ר לרה"י – מ"מ גזרי' אטו ספר שנפל כולו לרה"ר שאז אם יביאנו אצלו יעבור איסור דאו' ולכן הופכו על הכתב דהיינו שהכתב יהא כלפי הקיר או הרצפה כדי לצמצם את ביזוי כתבי הקודש ולר"ש – יגוללו אצלו דבמקום שיש ביזוי כתבי הקודש – לא גזרי' שבות.

להלכה – פסק מרן [שנב ב] כרבי יהודה.

ש. מהי "אסקופא" ומה הדין במי שקורא עליה בספר חלק מהספר לרה"ר או לכרמלית וחלקו השני נמצא בידו האם מותר לגוללו שיהא כולו בידו ומדוע?

ת. אסקופא היינו השטח שנמצא לפני פתח הבית. וברישא דמתניתין כתוב שאם נתגלגל הספר מידו – גוללו אצלו ונחלקו אמוראים בביאור המשנה: לדעת רב יהודה – איירי באסקופא שהיא רה"י ורישא דמתני' סוברת כדעת ר' שמעון [המובא בתשובה הקודמת] ששרי לגלול הספר מרה"ר לרה"י כי אינו מונח כולו ברה"ר ולדעת רבה – איירי באסקופא נדרסת שהיא רה"י – והיינו שדורסים עליה אלו שנכנסים לבית¹⁸⁸⁸ וסובר רבה שבכה"ג גם רבי יהודה [מובא בתשובה הקודמת] שמחמיר בנפל מהגג שאסור לגוללו אצלו – מודה שגוללו אצלו משום שיש ביזוי גדול אם לא יגוללו ויהפכו על הכתב שהרי יהא נמצא מונח ע"ג אסקופה שדורכים בה אנשים ולדעת אב"י – מתני' איירי באסקופא כרמלית דהיינו שגבוהה מרה"ר פחות מ"ט ובכה"ג גם רבי יהודה [המובא בתשובה הקודמת] מודה ששרי לגוללה אצלו משום ביזוי כתבי הקודש אבל לדעתו אסור לרבי יהודה לגלול ספר מרה"ר לרה"י אף אם היא אסקופא הנדרסת ודלא כרבה. ואב"י מביא ברייתא שמוכח ממנה כשיטתו שרק באסקופא כרמלית שרי לגלול מרה"ר לאסקופא דהברייתא אומרת שאם היה החלק שנפל לרה"ר רחוק מהאסקופא ד' אמות – אינו גוללו עכ"ד הברייתא ומוכח שמשום ביזוי כה"ק לא התירו לגוללו ד' אמות ברה"ר דאי נפיל לגמרי ומייתי לה אתי לידי חיוב חטאת¹⁸⁸⁹ וא"כ ה"ה שלא התירו לגוללו מרה"ר לרה"י דגם בזה אי נפיל כוליה ומייתי לה אתי לידי חיוב חטאת וא"כ עכ"ח מה שהתירו לגלול זה רק מרה"ר לכרמלית ודלא כרבה¹⁸⁹⁰ ובדעת אב"י מוסיפה הגמ' אוקימתא – שאיירי באסקופא ארוכה – שאין חשש

¹⁸⁸⁷ ויל"ע מה הגדרה של "משופע" שבו תוך י"ט חשיב כמונח ברה"ר ונראה שכל שאם יעזוב את הספר מידו – יתגלגל לרה"ר ולא ינוח ע"ג הכותל – חשיב כמשופע כנלענ"ד וצ"ע.
¹⁸⁸⁸ ולרב יהודה – נראה שאירי באסקופה של חלון וכדו' שאינה נדרסת כנלענ"ד
¹⁸⁸⁹ והיינו אי עמד לפוש מקמי דסליק לאסקופה, דאי לאו הכי הא ליכא הנחה ברה"ר אלא בכרמלית. [גאון יעקב].

¹⁸⁹⁰ ולכאו' יכול רבה לתרץ שאין הוכחה מהברייתא נגדו דיכול להעמיד את הברייתא שמירי באסקופא שאינה נדרסת ובאסקופא כרמלית ובכה"ג באמת שרי רק מרה"ר לכרמלית ולא שרי לטלטלה ד"א ברה"ר ואילו המשנה איירי באסקופא נדרסת ובכה"ג שרי גם מרה"ר לרה"י וגם שרי לטלטל ד"א ברה"ר

שיביא את הספר מרה"ר לרה"י דרך האסקופא ללא שיניחה באסקופא או דמתני' כבן עזאי שאומר דבכה"ג שמביאה דרך האסקופא לרה"י – חשיב כאילו נח בכרמלית אף אם לא הניחה בכרמלית דס"ל שמהלך כעומד.

להלכה – פסק **מרן** [שנב א] כרבה וכרבי יהודה דבאסקופא הנדרסת שרי לגלול מרה"ר לרה"י ואפי' אם צריך לגלול ד"א ברה"ר ודלא כהב"יתא שמביא אביי.

מהמשנה בדף צה: עד המשנה בדף צה: למטה

ש. זיז המונח ליד חלון ואין מתחתיו זיז נוסף – האם ומתי מותר לתת עליו כלים מהחלון ומדוע?

במשנה כתוב ששרי לתת עליו כלים **ובב"יתא** אמרי' דהיינו בכלים הנשברים דאל"כ יש חשש שיפלו לרה"ר ויגביהם חזרה לרה"י וכמו כן אמרי' בב"יתא שאיירי כשהזיז גבוה י"ט מרה"ר¹⁸⁹¹. **ובגמ'** אמרי' שההיתר לשים על הזיז הינו רק אם הוא רחב ד' על ד' **ופרש"י** דבאינו רחב ד' – "רובא נפלי ומחזי כמאן דשדי להדיא לרה"ר" **עכ"ד רש"י**¹⁸⁹² וא"כ בשביל שיהא שרי לשים כלים על הזיז בעי' ג' **תנאים** – שאיירי בכלים הנשברים ושהזיז גבוה י"ט מרה"ר ורחב ד' טפחים.

הערה א: מה שכתבתי שבעי' ג' תנאים – שיכול להניח בזיז רק כלים הנשברים ובתנאי שהזיז גם גבוה י"ט וגם רחב ד' – כ"כ **רש"י**

אבל תוס' סוברים שהא שבעי' רחב ד' היינו בכלים שאינם נשברים דברחב ד' לא חיישינן שיפלו ויביאם מרה"ר לרה"י אבל בכלים הנשברים – אפי' הזיז רחב פחות מד"ט שרי דהרי אם יפלו – ישברו ולא יביאם לרה"י וחולקים על מש"כ רש"י דבפחות מד"ט מחזי כמאן

ועי' ביאור הלכה שנב א [ד"ה דרבים] שכתב שלדעת רבה באסקופא שאינה נדרסת אסור אפי' מרה"ר לכרמלית ולפי זה אכן לא יוכל רבה להעמיד הב"יתא באסקופא שאינה נדרסת דהא הב"יתא מתירה לגלול מרה"ר לאסקופא אלא שצ"ע מנא ליה לביאוריה"ל שרבה לא מתיר באסקופא כרמלית שאינה נדרסת ואולי זוהי גופא ראיית הביאוריה"ל שאיסקופא כרמלית שאינה נדרסת משמע שסובר שבאסקופא כרמלית בכ"ג אסור לגלול מרה"ר לאסקופא ודוחק וצ"ע.

¹⁸⁹¹ אבל אם אינו גבוה י"ט – הווי כרמלית [באור **הגר"א** שמה ד ומדייק כך מלשון משמע מהב"יתא שאומרת "ומשתמש בכל הכותל עד עשרה התחתונים" והביאו **במשנה ברורה** שגח ופסק כך **להלכה**] ועי' **מג"א** [שגג ד] שהקשה אמאי לא ישתמש בפחות מ"ט הרי פסק מרן [שמה ד] שחורי רה"י הם רה"י ומשמע שם שאף בפחות מ"ט הווי רה"י ועי' **באבן העזר** [שגג ב] שתירץ את קושיית המג"א דמה שפסק מרן [שמה ד] שחורי רה"י שפתוחים גם לרה"ר דינם כרה"י – זה רק לחומרא דהזורק מרה"ר לתוכם חייב אבל אין רשות לטלטל משם לרה"י כיוון שפרוצים במלואם לרה"ר וכ"ש בזיזין שפרוצים מג' רוחות לרה"ר [ואף שגבוהים מרה"ר מ"מ הלוא גבוהים פחות מ"ט ובכה"ג חשוב פרוץ לרה"ר וכמו בחצר שנפרצה במלואה לחצר אחרת ואיכא גידודין בגובה פחות מעשרה טפחים דחשיב שנפרצה במלואה].

¹⁸⁹² ועי' גאון יעקב שמק' הא לאו פסי"ר שיפלו ואינו מתכוון ע"ש

דשדי להדיא לרה"ר. וא"כ לדעתם בעי' ב' תנאים כדי שיהא מותר להניח כלי ע"ג הזיז א.
 שיהא גבוה י"ט מרה"ר ב. שיהא הזיז רחב ד' או שהכלים שיניח יהיו כלים הנשברים.

ודעת הרמב"ם [שבת טו ד] שכל עוד אין מתחתיו זיז נוסף השייך לאדם אחר – אין נפק"מ אם יש בזיז ד"ט או אין בו ד"ט דבכל גווני שרי להניח ע"ג הזיז רק כלים הנשברים שבהם אין חשש שאם יפלו – יביאם לרה"י ועל כן בעי' רק ב' תנאים – א. שיהא הזיז גבוה י"ט מרה"ר ושיניח עליו רק כלים הנשברים ועי' בב"י [שנג ב] שכתב שדעת הרמב"ם [שבת פרק טו הלכה ד והלכה ז] כפרש"י וצ"ע דמהרמב"ם משמע שבכלים הנשברים אפי' פחות מד' שרי ובכלים שאינם נשברים – אפי' ד' אסור וההבדל בין רחב ד' לאינו רחב ד' הוא רק כשיש עוד זיז תחתיו ששייך לאדם אחר ועי' בזה בתשובה הבאה.

הערה ב: כתב רש"י [צח: ד"ה עד עשרה] שהיתר טלטול חפץ מהבית והנחתו בזיז שגבוה מי"ט הוא גם אם הזיז מופלג הרבה מהחלון עכ"ד והיינו דהגם שהזיז רחב ד' – מ"מ כיוון שנמצא גבוה מרה"ר למעלה מי"ט שרי לטלטל אליו מרה"י. וכתב באור הגר"א [שמה טז ד"ה אא"כ] שהטעם ששרי לרש"י לטלטל מרה"י לזיזין המופלגין מהחלון הרבה אינו משום שהן "חורי רה"י" שהרי אין דין "חורין" בחורין המופלגים כמ"ש הגמ' לעיל פז: אעכ"ח סובר רש"י דהוא מקום פטור וכ"כ תוס' [פט: דיבור ראשון] בשם הירושלמי שזיזין הגבוהים י' ורחבים ד' הו' מקו"פ אולם הרא"ש [ט ב מובא בב"י שמה טז] כתב דלא אשכחן בשום דוכתא דבמקום שהוא רחב ארבעה שיהא נקרא מקום פטור... והא דאמרין בפרק קמא דשבת (ז.) אין כרמלית למעלה מ"י הכי פירושו מכח קרקע אין האויר שלמעלה מ"י כרמלית עכ"ל הרא"ש ולדעתו י"ל שרק זיזין הסמוכין פמג"ט לחלון שרי לטלטל מהם לבית דהם חורי רה"י.

להלכה – פסק מרן [שנג ב] וז"ל זיז, דהיינו דף הבולט מן הכותל לרשות הרבים, למעלה מעשרה ויש בו ד' על ד' וחלון הבית פתוח לו, משתמשין עליו, עכ"ל אמנם בהמשך הסעיף כתב שאם יש ב' זיזין זה ע"ג זה ואין בהם ד' על ד' – משתמש בשניהם עכ"ד ובסעיף ג כתב וז"ל כל זיז היוצא על אויר רשות הרבים שמותר להשתמש עליו, כשהוא משתמש בו אין נותנין עליו ואין נוטלים ממנו אלא כלי חרס וזכוכית וכיוצא בהם שאם יפלו לרשות הרבים ישברו, אבל שאר כלים, אסורים, שמא יפלו לרשות הרבים ויביאם עכ"ל והיינו שההיתר להניח כלים על זיז הוא רק בכלים הנשברים ועי' באור הגר"א שמקשה על מרן שבתחילת סעיף ב' פסק כרש"י שבעי' ד' על ד' ואילו בהמשך דבריו פסק כהרמב"ם שא"צ כלל שיהא הזיז רחב ד' וליכא למימר שפסק כתוס' דהא פסק שבכל זיז בעי' כלים הנשברים ועל כן נשאר הגר"א בצ"ע

ולגבי זיזין המופלגין הרבה מהחלון [שנחלקו בזה ראשונים עי' הערה ב' שבסוף התשובה] פסק מרן [שמה טז] כהרא"ש שאפי' מעל י"ט הווי כרמלית מיהו הגר"א שם משמע שפוסק

כשאר פוסקים שהווי מקום פטור וכן פסק המשנה ברורה שנגח [ומקורו מהגר"א הנ"ל] ויל"ע אמאי בסימן שמה סעיף טז לא העיר המשנ"ב מזה כלום ומשמע שפסק כהשו"ע שהווי כרמלית וצ"ע.

ש. ומה הדין אם יש מתחתיו זיז נוסף האם מותר להשתמש בב' הזיזין?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שבזיז התחתון שרי להשתמש ובעליון – רק בשטח שכנגד החלון ומסבירה הגמ' שאיירי שיש בכל אחד מהם ד"ט [ופרש"י דבפחות מד"ט אסור להשאיר שם אף כלים הנשברים דמחזי כזורקן לרה"ר] אבל הזיז העליון שסמוך לחלון – יש בו ד"ט רק בצירוף רוחב החלון ואילו מחוץ לרוחב החלון אין בו רוחב ד' ולכן בעליון שרי להשתמש רק כנגד החלון.

הערה: כתבתי התשובה לפי רש"י. ותוס' ג"כ מסבירים הברייתא כפרש"י אלא שמעמידים את סיפא דברייתא בכלים שאינם נשברים – דרק בכה"ג בעי' שיהיו הזיזין רחבים ד"ט. והרמב"ם גורס בסיפא דברייתא "אי יש זיז למטה הימנו אינו משתמש אלא כנגד חלונו בלבד" עכ"ל הברייתא ומסביר את סיפא דברייתא דאיירי כשזיז התחתון שייד לבעלים אחר וברייתא איירי שבתחתון יש ד"ט ובעליון בחלק שממול לחלון יש ד' רק בצירוף החלון ואילו בחלק שבצידי החלון יש ד"ט בלא צירוף החלון דאז נאסר לטלטל מהבית לתחתון וכמו כן מהבית לחלק בעליון שאינו כנגד החלון – כי התחתון אוסרו דהתחתון אוסר את העליון שנמצא באותו רשות שלו אבל חלק העליון שהוא כנגד החלון ויש בו ד' רק מחמת החלון – אינו נאסר כי הוא כחורי החלון והוא חלק מהבית.

להלכה – מרן [שנג ב] פוסק כהרמב"ם שהזיזין אוסרין זה את זה כששייכים לבעלים אחרים וכן אסור לטלטל מהבית לזיזין אלא אם אין בהם ד"ט. וכן כשחלק העליון יש בו ד"ט רק מחמת רוחב החלון – אינו נאסר לטלטל מהבית אליו כי הוא חלק מהבית.

משנה.

ש. האם מותר לעמוד ברה"י ולטלטל ברה"ר ולהיפך ומה הדין אם מעבירו ברה"ר ד"א ומדוע?

ת. כשלא מעביר את החפץ ד"א ברה"ר: מחלוקת. לתנא דמתני' – שרי¹⁸⁹³ ולר"מ אסור דחייש שמא יעבירו מרה"י לרה"ר ופסק רב כתנא דמתני'.

כשמעבירו ד"א ברה"ר: לכו"ע לא יעבירו ד"א ברה"ר אפי' אם מעבירו מעל י"ט מרה"ר

¹⁸⁹³ובסוגיא הבאה אומרת הגמ' שאיירי רק בחפצים שאינם צריך להם ברה"ר אבל חפצים שצריך להם ברה"ר אסור לעמוד ברה"ר ולטלטל ברה"י שמא יוציאם לרה"ר עיי"ש ועי' בתשובה על הסוגיא הבאה ובמה שפסק השו"ע שם.

ובגמ' אמר רבא שאם העבירו אפי' מעל י"ט חייב.

ש. מה הדין בעומד ברה"י ומשתין ברה"ר או יורק ברה"ר ומדוע?

ת. **במשנה** אמרי' שאסור לעשות א"י **ובגמ'** אמר רב יוסף שאם עשה כן - חייב ואמרי' בגמ' שאע"פ שבעי' עקירה והנחה מע"ג מקום ד' וכאן לא הייתה עקירה מע"ג מקום ד' - הכא מחשבתו משוויא ליה מקום¹⁸⁹⁴ **ועי' הערה** שבסוף התשובה.

הערה : עי' רי"ף שכתב שרק לר' יהודה חייב דהא הווי מלאכה שא"צ לגופה שא"צ לשתן או לרוק במקום ההוצאה ובעי' רק להוציאו והווי כמוציא מת שפטור לר"ש.

להלכה - פסק **מרן** [שנ ב] שלא ירוק או ישתין מרה"י לרה"ר או לכרמלית או איפכא. וכתב **המג"א** [ס"ק ג] **והמ"ב** [ס"ק ט] את דברי רב יוסף שהשתין או רק חייב עכ"ד **ויל"ע** הא מרן פסק בסי' שטז סעיף ח בסתמא שמלשאל"ג פטור ורק אח"כ כותב שלהרמב"ם חייב ובמשנ"ב שם כתב שרוה"פ ס"ל שפטור עי"ש וא"כ מדוע כאן המג"א והמ"ב כותבים בסתמא שחייב? וצ"ע.

ש. מה הדין באדם שעומד ברה"י אך פי האמה שלו הוא ברה"ר האם שרי לו להשתין ברה"ר ומדוע?

ת. רבא מסתפק אי בכה"ג אזלי בתר העקירה היא מגופו או בתר העקירה מפי האמה ונשאר בתיקו.

להלכה – פוסק **מרן** [שנ ב] לא יעמוד אדם ברשות הרבים וישתין או ירוק ברשות היחיד או בכרמלית, או איפכא, אפילו אם הוציא פיו ואמתו לחוץ. עכ"ל וכתב **במשנ"ב** [ס"ק יא] וז"ל והנה מלשון השו"ע משמע דבכרמלית נמי אסור אפילו כשהוציא פיו ואמתו לחוץ אמנם בביאור **הגר"א** כתב דכיוון דזה הדין דאסרינן מרשות לרשות ברשויות דאורייתא הוא רק מטעם ספיקא דאסיק הגמרא בתיקו יש לנו להקל בזה בכרמלית דהוא ספיקא דרבנן וכעין שפסק השו"ע בכעין זה לעיל בסימן ש"ג סכ"ג עי"ש: **עכ"ל המשנ"ב ויל"ע בדעת מרן** אמאי כאן סתם לאיסור בכרמלית ושם כתב להקל **וראיתי בספר אמרי בינה** [להג"ר מאיר אויערבאך או"ח ד ד"ה והנה] שמיישב דשאני הא דסימן שג שגם ברה"ר איירי בספק בדין הערמה שקרובה לאיסור דאוי ולא באיסור דאוי ממש

¹⁸⁹⁴ וכתבו **תוס'** וז"ל דווקא בכי האי גוונא דנהנה באותו מקום טפי מבמקום אחר כגון בפי כלב שיאכלנה ובפי הכבשן שתשרף שם וכן השתין ורק אבל זרק על המקלות או על שום דבר אפי' במתכוין לא אמרו מחשבתו משוויא ליה מקום. עכ"ל והיינו שאינו יכול להשתין אלא ממקום שאין בו ד' על ד' ועי' **ר"ן על הרי"ף** במסכת שבת א. ד"ה ידו – שכתב בשם ר"ת ד"ידו של אדם" חשיב מקום חשוב אפי' לא משוויא ליה מקום וכגון שאין חשוב לו שתהא ההנחה דווקא בידו עי"ש.

ועל כן בכרמלית מותר משא"כ בנד"ד שברה"ר הספק הוא בדאו' ממש ובכה"ג מחמירים משום דהספק נולד על איסור תורה ודרבנן ביחד מחמירין או כדי שלא יעשה לכתחלי ספק דרבנן. עכ"ד עיי"ש.

ש. אדם שנתלש רוקו בפיו האם הווי משאוי לחייב חטאת אם מטלטלו ד"א ברה"ר ומדוע?
ת. במתניתין א"ר יהודה שחייב אבל במשנה בכלים [ח י] המובאת בסוגיין א"ר יהודה שרק אם היפך ברוק שנתלש - ופרש"י כדי להוציאו לחוץ – חשיב הרוק כנפרד מן הגוף והווי משקה להכשיר אוכל לקבל טומאה¹⁸⁹⁵ וא"ר יוחנן שמוחלפת השיטה ופרש"י שהחליף ר' יהודה שיטתו ויצא הימנה עכ"ל ולא פי' אי חזר בו מדבריו במתניתין או מדבריו במשנה בכלים ועי' הערה א' שבסוף התשובה.

הערה א: עי' בפייהמ"ש לרמב"ם שפי' במשנה בדעת רבי יהודה "בתנאי שיהפכנו בפיו שנעשה כמי שנשא חפץ בפיו" עכ"ל וכ"פ רע"ב במתני' שנתלש - והוא שנתעגל ונתהפך בפיו. עכ"ל ועי' תויו"ט שכתב שהבינו הרמב"ם ורע"ב שהשיטה במשנה שלנו מוחלפת עכ"ד התויו"ט וכ"מ מרש"י שכתב בד"ה מוחלפת השיטה "החליף ר' יהודה שיטתו ויצא הימנה" ומשמע שחזר בו ממש"כ במתני' דאם חזר בו ממש"כ במשנה בכלים – היה לרש"י לפרש מוחלפת היינו שמחליפים את שיטת ר' יהודה בשיטת ר' יוסי כנלענ"ד וצ"ע מדוע לא מפרשים רש"י ורמב"ם ורע"ב שמוחלפת השיטה במשנה בכלים וצ"ע ועי' ברבינו חננאל כאן וכן בפירוש הר"ש בכלים וכן בפייהמ"ש לרמב"ם בכלים שמסבירים שמוחלפת השיטה היא שלר' יהודה טמא אף בלא הפיך בו ולר"מ טהור ולר' יוסי יש לחלק בין היפך את הרוק ע"י שהיפך את הדבילה לבין לא היפך עיי"ש וכ"מ מהכס"מ שם שאומר שהרמב"ם שמחלק בין היפך ללא היפך – פסק כר' יוסי עכ"ד ובדעת הרמב"ם צ"ע דלכאוי' סותר עצמו ממש"כ בכלים למש"כ במתני' וצ"ע.

הערה ב: נחלקו ראשונים אי ר' יהודה לפרש את ת"ק בא – וממילא הלכה כמותו דלית מאן דפליג עליה – כ"כ הב"י בדעת הטור שפסק כרבי יהודה או שר' יהודה פליג את"ק ולית הלכתא כוותיה אלא כת"ק שסובר שאף אם נתלש הרוק לא הווי משאוי – כ"כ הרמב"ם בפייהמ"ש וכ"כ המ"מ [יג ג] בדעת הרמב"ם שלא כתב דין נתלש וכתב רק דין של היורק מרה"י לרה"ר שחייב.

להלכה: פסק מרן [שנ ג] וז"ל רוקו שנתלש בפיו ומוכן לזרקו, יש מי שאומר שלא ילך ד' אמות ברשות הרבים עד שירוק. עכ"ל ומשמע שכך פוסק להלכה וכדעת הטור. ועי' משנ"ב [ס"ק יב] שמביא מהא"ר [ס"ק ה] שרק אם הפכן בפיו כדי לזרקו אסור להוציאו ומקורו מהא"ר שהסביר את ר' יהודה כדעת הרע"ב והרמב"ם בפייהמ"ש [שהבאתי בהערה א']

¹⁸⁹⁵ עי' משנה מכשירין ו ה שרוק זה תולדת מים ומכשיר לקב"ט.

שבסוף התשובה] שחזר בו ר' יהודה ממ"ש במשנה שאפי' בנתלש אסור להוציאו וס"ל שרק בהפכו. **ולגבי כרמלית** – כתב הביאווה"ל [שם ד"ה רה"ר] דבכרמלית יש לסמוך על הרמב"ם שפסק שאין הלכה כר' יהודה אולם הוסיף שרק במקום שהוא ודאי כרמלית יש לסמוך עליו ולא ברה"ר דידן שהיא לכמה פוסקים רה"ר דאו'.

ש. רוק שבפיו – האם מכשיר לקבל טומאה או לא ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים במשנה בכלים ח' המובאת בסוגיין: דעת ר"מ שרוק הווי משקה ומכשיר ודעת ר' יוסי שלא הווי משקה ולא מכשיר ודעת ר' יהודה שאם הפכו כדי להוציאו הווי משקה ומכשיר ואם לא הפכו – אינו מכשיר ובגמ' כאן אמרי' מוחלפת השיטה ועיי' הערה ¹⁸⁹⁶.

מהמשנה בדף צט. עד המשנה בדף צט: למעלה.

ש. האם מותר לאדם לעמוד ברה"ר או בכרמלית ולשתות מים מע"ג בור שהוא רה"י?

ת. **כשעומד ברה"ר** – שרי רק אם ראשו ורובו ¹⁸⁹⁷ נמצאים מע"ג הבור דאם גופו נמצא ברה"ר ורק ראשו ברה"י – חיישי' שמא יוציא את הכוס עם המים מרה"י לרה"ר ¹⁸⁹⁸ ואומרת הגמ' דלא דמי למה ששנינו לעיל שלת"ק דר"מ - שרי לאדם לעמוד ברה"ר ולטלטל ברה"י ולא חיישי' שיוציא החפץ לרה"ר – דשאני הכא שאיירי בחפצים הצריכים לו ופרש"י דהיינו שצריך את המים ברה"ר לשתותם [דזה קשה לעמוד ברה"ר ולשתות ברה"י] וחיישי' שיביאם לרה"ר משא"כ התם איירי שאינו צריך לכלי ברה"ר

¹⁸⁹⁶ עיי' בהערה א' שבסוף התשובה הקודמת שנחלקו הראשונים י"א שמוחלפת השיטה היינו שחזר בו ממה שאמר במשנה בעירובין וי"א שמוחלפת השיטה היינו במשנה בכלים והיינו שרי מאיר מטהר ור' יהודה מטמא ור' יוסי מחלק בין הפך לא הפך.

¹⁸⁹⁷ נראה דהיינו פלג גופו העליון שממתניו ולמעלה.

¹⁸⁹⁸ **וכתב הריטב"א לעיל** [כ. ד"ה לא יעמוד] דלולי גזירה זו אין לאסור מחמת שהמים נחים בגופן שהוא ברה"ר – דהרי נחים קודם בפיו שהוא ברה"י דבענין כזה אין [פיו] וראשו נגררין אחר גופו אלא ודאי הם נדונין כרשות שעומדין שם ואין כאן הוצאה מרשות לרשות, ואף על פי שאחר שתיה בפיו הם נכנסים בגופן שהוא ברשות היחיד מ"מ הוא לא עשה הנחה אלא בפיו שהוא עומד באותו רשות שהיו עומדין ומאליהם מגנדרים ובאין לגופן, **עכ"ד הריטב"א**.

ועיי"ש עוד בריטב"א שכתב לחלק בין מים שנמצאים בפיו דחשיבי מונחים בפיו – בין לגבי שתיה ובין לגבי רוק – לבין שתן שיש צד לגמ' שאף כשפי האמה ברה"ר חשיב עקירה מגופן – וז"ל "ושתי תשובות בדבר, חדא דפי האמה בעלמא לא חשיב מקום באנפי נפשיה לחלוק רשות לעצמו כלל ונגרר הוא אחר הגוף לגמרי, ועוד אפילו יחלוק רשות לעצמו אין דרך השתן להתעכב שם כלל כדי שתהא חשובה הנחה שם ואפילו היה עומד פי האמה במקום פטור, ואין כאן אלא עקירה מגופן והנחה ברשות הרבים" **עכ"ל הריטב"א** ולפי זה כל האיסור לעמוד ברה"ר ולשתות מבור שברה"י כשרו"ר לא ברה"י – היינו כששותה בכלי או שמחזיק המים בידי ושותה דיל"ח שיוציאם לרה"ר אבל אם מכניס ראשו לתוך המים ושותה – מסתבר ששרי גם אם אין רו"ר ברה"י.

משא"כ הכא ששותה ברה"ר דצריך למשקין ברה"ר. וכשעומד בכרמלית – נחלקו אביי ורבא אי גם בכה"ג שרי רק אם רו"ר ברה"י – זו דעת אביי¹⁸⁹⁹ או שלא גזרי' גזירה לגזירה – זו דעת רבא¹⁹⁰⁰.

הערה: כתבתי התשובה ע"פ רש"י דהפירוש של "חפצים הצריכים לו" היינו שצריך את המים ברה"ר כששותה אותן דזה לא נוח לעמוד ברה"ר ולשתות ברה"י וכן דעת הרשב"א [עבוה"ק ג רלח] התוס' (עירובין כ. ד"ה לא יעמוד) והר"ן [על הרי"ף ה. ד"ה אבל בתוס'] וכתב המ"מ [שבת טו ב] שכן משמע מדברי הרי"ף שהביא המשנה כפשוטה ומשמע שבכל אופן של עמידה ברה"ר ושתיה ברה"י בעי' שיכניס רו"ר וכתב הרשב"א [שם] שלא דווקא בשתיה אלא כל חפצים שצריכים לו ברה"ר – אסור לטלטלם כשעומד ברה"ר והם נמצאים ברה"י אף אם מטלטלן רק ברה"י שמא יוציאם לרה"ר. אבל הרמב"ם [שבת טו ב] כתב שהפירוש של "חפצים הצריכים לו" היינו "כשהיה שותה בכלים נאים שהוא צריך להן" והיינו שדווקא אם שותה בכלים שהוא צריך לכלי גם אחר השתיה אבל אם א"צ לכלי אחר השתיה וכן אי רק מטלטל כלי ברה"י ולא שותה ממנו אף שצריך לו ברה"ר – לא חיישי' שבשביל לשתות יבוא להוציא את הכלי לרה"ר.

להלכה: פסק מרן [שנ א] בסתמא כדעת רש"י וסיעתו שאדם העומד ברה"ר אסור לשתות מכל כלי ברה"י אא"כ מכניס רו"ר לרה"י וב"יש מפרשים" הביא את דעת הרמב"ם שהבאתי בהערה שבסוף התשובה וכתב המשנ"ב בשם א"ר שלהלכה יש לפסוק כדעה קמייתא

וכשעומד בכרמלית ורוצה לשתות מכלי שנמצא ברה"י – פסק מרן כרבא שא"צ להכניס רו"ר ולרה"י.

ש. מהי "גת" ומה דין השותה יין בגת לגבי חיוב מעשר ומדוע?

ת. "גת" זה מקום שבו דורכים על ענבים כדי לעשות מהם יין¹⁹⁰¹ והמוציא יין מחוץ לגת – לכו"ע הווי שתית קבע וחייב בתרו"מ¹⁹⁰² ונחלקו תנאים במשנה [מעשרות ד ד] המובאת

¹⁸⁹⁹ דגזרינן גזירה לגזירה ועי' תוס' שבת יא: שכתבו שרק לגבי הוצאה גזר אביי גזירה לגזירה ומרש"י [יא: ד"ה מאי לאו] משמע שבכל איסורי שבת גזור אבי גזירה לגזירה.

¹⁹⁰⁰ ועי' רמב"ן וריטב"א שבת צד: שהוצאה האסורה מדרבנן – כגון חי נושא את עצמו או חצי שיעור או מלשאצ"לג וכדו' – אסורה אף בכרמלית ורק דבר שאינו הוצאה אלא שגזרו בו שמא יוציא כגון הכא וכגון בחייט שיוצא במחטו בע"ש וכדו' – בכה"ג לרבא לא גזרי' בכרמלית ע"ש.

¹⁹⁰¹ עי' איכה א טו "גת דרך ה' לבתולת בת יהודה" ופרש"י שם כדורך ענבי' להוציא יינם כך רמס הנשים להוציא דמם:

¹⁹⁰² עי' רש"י ברכות לא. ד"ה במוץ וכן ברכות לה: ד"ה אין – שכתב שקביעות מחייבת במעשר רק מדרבנן אבל מדאורי' בעי' ראיית פני הבית וכ"פ הרמב"ם מעשרות ד א ועי' ראב"ד בהשגות שם וכן בהשגות פרק ג' הלכה ב שכתב דדגן ויין ושמן שיש להם גורן או יקב- מתחייבים מדאורי' בהיותם בגורן או ביקב אף שלא ראו פני הבית ע"ש ועכ"פ הוצאה מחוץ לגת קודם שהיה היין ביקב [שהוא הבור שבו

בסוגיין אם השותה יין בתוך הגת ע"י שמוזגו במים – הווי קביעות לחייב במעשר: **לר"מ** – לא מתחייב **לר"א בן צדוק** – מתחייב **ולחכמים** יש לחלק – אם מזגו בצונן לא מתחייב ואם מזגו בחמין – מתחייב וטעם החילוק בין חמין לצונן פרש"י דבמוזגו בחמין – אין ראוי היין להחזירו [לגת או ליקב] וא"כ מזגו ע"מ לשתות את כל מה שמוזג ולא ע"מ לשתות קצת ולהחזירו לגת – וע"כ הווי קבע.

להלכה – פסק הרמב"ם [מעשר ה טז] כחכמים.

ש. ומה הדין אם עומד מחוץ לגת ומכניס את ראשו לגת ושותה האם חייב במעשר?

ת. **במשנה בסוגיין** כתוב על הדין שהעומד ברה"ר ושותה ברה"י צריך להכניס רו"ר – "וכן בגת" ונחלקו אמוראים בפירושו: **דעת אביי** – שאיירי בשותה בשבת כשעומד ברה"ר ושותה בגת היא כרמלית ובזה אומרת המשנה שצריך להכניס רו"ר **ודעת רבא ור' ששת** שמתני' מתכוונת למי שעומד מחוץ לגת ושותה בגת ללא מעשר שצריך להכניס רו"ר כדי להפטר ממעשר – **ופרש"י שמתני' ס"ל כדעת ר"מ** שבגת לא מתחייב¹⁹⁰³ – ובזה אומרת המשנה שצריך להכניס רו"ר אבל אם מכניס ראשו בלבד – אסור לו לשתות ללא מעשר ועי' הערה בסוף התשובה¹⁹⁰⁴. **וטעם שרבא לא אומר כאביי** – דס"ל שבשותה בשבת שרי להכניס ראשו לגת ולשתות דהגת היא כרמלית ולא גזרו בכרמלית שמא יוציא את הכוס לרה"ר דזה גזירה לגזירה וטעם שאביי לא מסביר כרבא לא אתפריש¹⁹⁰⁵.

הערה: ועי' רעק"א שמקשה הא גם בגת הווי גזירה לגזירה דגם אם ישתה היין בחוץ – הקביעות למעשר היא רק מדר' דהא לא נגמרה מלאכתו [והיינו שכל עוד לא נכנס היין ליקב ל"ה גמר מלאכה ואפי' לדעות שמדאו' ביין א"צ שיראה פני הבית – מ"מ הא צריך שיגמר מלאכתו] ונשאר בצ"ע. ומוסיף הגרעק"א וז"ל **והרמב"ם השמיט זה בפ"ה ממעשר ונראה דס"ל כהר"ח** שהביא הרשב"א בחידושי בפ"י הסוגיא עיי"ש [ז"ל הרשב"א בשבת יא: "פירש ר"ח ז"ל וזה לשונו כשם שהעומד ברשות הרבים ושותה ברשות היחיד אינו מותר לו לשתות אלא אם כן יכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה שאם ישארו לו המים מותר להחזירן במקומן, כן בגת לעניין מעשר אינו מותר לו לשתות מן היין שבגת קודם שיעשר אלא א"כ צונן שיתכן לו להחזיר המותר, אבל בחמין שמפסידין את היין דאי אפשר לו להחזיר המותר אסור שמוזגו בחמין וקבע למעשר אסור]. וא"כ קי"ל דלעניין מעשר לא בעי שיכניס רו"ר דבדרבנן לא גזרין **עכ"ד הגרעק"א**.

מאחסנים את היין] – לכו"ע חיובו מדרבנן.

¹⁹⁰³ ועי' מהרש"א לעיל יא: דכתב שאפש"ל גם שמתני' כדעת **חכמים** ואיירי במוזג היין בצונן שבגת לא מתחייב.

¹⁹⁰⁴ בפשטות הטעם שאסור לו לשתות ללא מעשר הוא דגזרי' שמא.

¹⁹⁰⁵ ומסברא י"ל שס"ל לאביי שכמו שרישא דמתני' איירי בהלכות שבת – ה"ה סיפא דמתני' איירי בהל' שבת ורבא סובא שאגב הלכות שבת כתבו גם דין מעשר שקשור להכנסת רו"ר.

להלכה – הרמב"ם [מעשר ה טז] לא כתב דין ראשו ורובו בעומד ברה"ר ושותה בגת ועי' רעק"א שהבאתי בהערה שבסוף התשובה דס"ל לרמב"ם שא"צ להכניס רו"ר לגת כדי לשתות ללא מעשר דבדרבנן לא גזרי' שמא יוציא את היין מחוץ לגת **עכ"ד** עוד י"ל שוודאי שהרמב"ם לא מצריך בגת שיכניס רו"ר דהרמב"ם לשיטתו שכתב [שבת טו ב] שגם בשבת לא גזרי' להכניס רו"ר אלא כששותה בכלים נאים דרך בהם חיישי' שאחר שישתה יוציאם לרה"ר דיחוס עליהם אבל בכלים רגילים לא חיישי' שיוציא את המים לרה"ר וא"כ גם לגבי מעשר להרמב"ם וודאי לא חיישי' שיוציא את היין לרה"ר [ואף אם שותה בכלים נאים מ"מ לא יוציאם בשעה ששותה אלא אח"כ ובוזה אין איסור לגבי מעשר]

מהמשנה בדף צט: למעלה עד המשנה בדף צט: באמצע.

ש. מהי מזחילה ומהו צינור והאם ואיך מותר לאדם שעומד ברה"ר לקלוט מהם מים בשבת ומדוע?

ת. מזחילה היינו צינור משופע שסובב את הגג והמים שכל הגג נכנסים בו והוא מביא את כל המים שבגג למקום אחד ושם הם נשפכים לרה"ר. וסתם מזחילה סמוכה לגג בתוך ג"ט ולכן היא טפילה לגג וכיון שהגג הוא רה"י [מחמת המחיצות של הבית] – גם המזחילה היא רה"י. **וצינור** – היינו שלפעמים עושים בפי המזחילה צינור שהוא מופלג יותר מג"ט מהגג והוא מביא את המים לרה"ר והצינור מגיע תוך י"ט לרה"ר.

ולגבי אי שרי לקלוט את המים שנשפכים מהמזחילה או מהצינור לרה"ר ע"י שיעמוד אדם ברה"ר עם כלי והמים ישפכו לתוכו – אומרת **המשנה קולט אדם מן המזחילה למטה מעשרה טפחים, ומן הצינור מכל מקום שותה. ופרש"י** [ד"ה מן הצינור] דהא דנקטה המשנה גם לגבי מזחילה שמיירי למטה מ"ט משום צינור נקטיה עכ"ד אבל מזחילה היא גבוהה מהקרקע י"ט.

ומדייקת הגמ' מלשון המשנה שאם המים נשפכים ישר מהמזחילה לרה"ר ללא צינור – שרי רק לקלוט את המים ע"י שישים את הכלי ליד פי המזחילה ולא לצרף [לצרף היינו להצמיד את הכלי לפי המזחילה] אבל אם המים נשפכים לרה"ר ע"י צינור – שרי גם לצרף [וזה הכוונה במילים "מכל מקום" דהיינו בכל צורה]

ומביאה הגמ' ברייתא שאומרת שההיתר לצרף בצינור הוא רק כשהצינור אינו רחב ד"ט על ד"ט אבל אם הוא רחב ד' על ד' – הוא כרשות אחרת ופרש"י דאז הצינור הוא כרמלית ואסור לצרף ממנו דמוציא מכרמלית לרה"ר.

ובטעם הדבר שאסור לצרף למזחילה אפי' אינה רחבה ד"ט פרש"י דכיוון שהמזחילה

תוך ג"ט לגג היא רה"י והא עומד ברה"ר – אם מצרף הווי כמוציא מרה"י לרה"ר¹⁹⁰⁶ אבל הצינור הוא מופלג מהגג ג"ט ואינו רה"י וכיוון שאינו רחב ד"ט הרי הוא מקום פטור ושרי לצרף ממנו. ולקלוט שרי אפי' במים שמגיעים מרה"י לרה"ר דהא קולטם ברה"ר ולא מוציאם מרה"י.

מהמשנה בדף צט: באמצע עד המשנה בדף צט: למטה.

ש. האם ואיך שרי למלאת מבור ברה"ר לחלון שהוא רה"י כשהבור עצמו הוא רה"י ומדוע?
ת. אם הבור סמוך לרה"י פחות מד"ט – מותר למלאת מהבור גם כשהדלי עובר דרך רה"ר – דפחות מד"ט הווי מקום פטור ושרי להעביר מרה"י לרה"י דרך אוויר מקום פטור¹⁹⁰⁷.
אם הבור מופלג מרה"י ד"ט ומעלה – שרי למלאת מהבור רק אם יש לבור חוליא גבוהה י"ט דבכה"ג הדלי עובר מעל י"ט מרה"ר דבכה"ג הדלי עובר מרה"י לרה"י דרך מקום פטור דמעל י"ט מרה"ר הווי מקו"פ¹⁹⁰⁸.

¹⁹⁰⁶ ממשי"כ רש"י "כמוציא" משמע שאינו דאוי ועי' רמב"ם [שבת טו ג] שכתב שכשקולט נמצא כעוקר מעל הגג שהוא רה"י ומ"מ אינו חייב מפני שלא נחו המים אלא הרי הם נזחלים והולכים עכ"ל וכתב הב"י "נראה מדבריו אלה שחלוק על שיטת רש"י בכמה דברים. האחד דלדידיה לא משכחת לה איסור דאורייתא כלל בשום גווני לפי שהמים אינם נחים" ועי' בבגדי ישע על השו"ע [שנא א ומובא בביאורה"ל שם ד"ה תוך] שהבין בב"י שלרש"י אם מצרף זה דאוי ועי"ש שמקשה על הב"י האיך אפשר לומר שהוא חייב הרי לא עשה עקירה ומ"ל אם נתן חבירו לתוך ידו או הצינור נתנו לתוך ידו הרי הוא בודאי לא עשה עקירה" ומסיים הבגדי ישע "באמת ברש"י בעצמו אינו מוכרח שהוא חייב חטאת" והיינו שרש"י עצמו כתב שהוא כמוציא מרה"י לרה"ר ולא כתב שהוא מוציא ממש. ואולי י"ל שגם הב"י לא התכוון לומר שלרש"י אם מצרף הוא מוציא מדאוי אלא בא לומר שלרש"י שייך שתהא הוצאה דאוי ממזחילה והיינו כשעוקר המים מהמזחילה בידיים [ולא ע"י הצמדת כלי למזחילה שהמים באים לבד] ומביאם לרה"ר אבל להרמב"ם גם בכה"ג פטור כי המים זורמים ולא נחים. אלא שיל"ע במש"כ הבגדי ישע שלרש"י צירוף אינו מדאוי - מהא דכתב רש"י [ד"ה ומן הצינור] שאם הצינור רחב ארבעה וגבוה י"ט – מפיך מרה"י לרה"ר עכ"ל ומשמע שצירוף זו הוצאה גמורה האסורה מדאוי ואולי י"ל שאין כוונתו שזו הוצאה גמורה אלא שנראה כהוצאה וצ"ע.

¹⁹⁰⁷ **אבל אי מופלג ד"ט ומעלה – כתב הריטב"א דלא הויא מקום פטור אלא או רשות הרבים או כרמלית כקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים עכ"ל** וכוונתו שאם מסגי רבים ברווח הווי רה"ר ואי לא – עכ"פ כיוון דרחב ד"ט ל"ה מקו"פ אלא כרמלית כקרן זוית הסמוכה לרה"ר דאמר"י בגמ' שבת [ז.]. דהיא כרמלית ומשמע מהריטב"א שאסור להעביר מרה"י ל.

¹⁹⁰⁸ ועי' מג"א [שנד ג ומובא בביאורה"ל שם ד"ה אא"כ] שאם הבור והחלון הם בדיוטא אחת [דהיינו באותו צד של רה"ר] – אסור [דהיינו משום מושיט מרה"י לרה"י דרך רה"ר שבדיוטא אחת חייב ובב' דיוטות פטור] ועי' פמ"ג [א"א שנד ג ומובא גם בביאורה"ל שם] שכתב וז"ל וצ"ע דאם הוא מושיט בב' דיוטות עכ"פ איסורא איכא ותירץ וז"ל "ולאו היינו מושיט [מפני] שאגדו בידו, ובקרישים היו מושיטין עד שהגיע לרה"י וקצה הב' לאו בידו וגם שם היה מקבל אחר מידו אלא בדיוטא א' היה לך לגזור אטו אין אגדו בידו משא"כ בב' דיוטא הו"ל גזירה בדרבנן ל"ג ועדיין צ"ע" עכ"ל הפמ"ג וסיים הביאורה"ל "ועי"כ המשנה דאמרה היתר לכתחילה מיירי דווקא בב' דיוטות" עכ"ל.

ש. מה פירוש דברי המשנה "בור ברה"ר וחוליתו גבוה י"ט" – האם איירי שהחוליא גבוהה י"ט מרה"ר או שגבוהה י"ט מקרקעית הבור ומה הבדל בדין בין אם החוליא גבוהה י"ט מרה"ר או מקרקעית הבור?

ת. נחלקו אמוראים בהסבר דברי המשנה לר' הונא מיירי שהחוליא גבוהה מרה"ר י"ט ולר' יוחנן מיירי שהחוליא גבוהה מקרקעית הבור י"ט אבל לא מרה"ר. וההבדל להלכה – שאם גבוהה י"ט מרה"ר שרי לדלות מהחלון אפי' אם הבור מופלג מרה"ר ד"ט ואם גבוהה רק מקרקעית הבור י"ט ולא מרה"ר – שרי לדלות מהחלון רק אם הבור סמוך פחות מד"ט לרה"ר. [ור"ה ור' יוחנן לא נחלקו להלכה אלא נחלקו במה איירי במתני'].

ש. האם מותר לשפוך מים מחלון שברה"ר לאשפה שהיא רה"ר הנמצאת ברה"ר [היינו שגבוהה י"ט ורחבה ד"ט] ומדוע?

הגמ' מחלקת בין אשפה של רבים – שאז שרי דלא חיישי שיפנו אותה ויבואו אנשים לשפוך מים לרה"ר אבל אם זה אשפה של יחיד – חיישי שיפנו אותה ולכן בכה"ג לא אמר רבי לא איסור ולא היתר.

הערה א: כתב הרשב"א [עבוה"ק נתיבות ג קצג] לגבי ההיתר לזרוק לאשפה של רבים וז"ל ולמה אין חוששין שמא יתגלגל מה שמשליך בתוכה וילך ויטלנה באשפה כדרך שחששו בשני גגין אחד גבוה ואחד נמוך, לפי שאין מטילין לאשפה כלי אשר חפץ בו אלא מים או שברי כלים. עכ"ל והביאוהו המ"מ [שבת טו י] והב"י [שנד ב].

הערה ב: ברי"ף וברא"ש פסקו שבאשפה של יחיד חיישי שתינטל ועי' בגמ' לעיל ח. מובא המעשה שבו רבי לא הורה איסור ולא היתר ואח"כ מביאה הגמ' ב' לישנות בדעת חכמים – אחת שאוסרין והשנייה שמתירין ובלשנ"ק אומרת הגמ' שא"ר נחמן הלכה כדברי חכמים [שאוסרין] ובלשנא בתרא אומרת הגמ' שא"ר נחמן אין הלכה כדברי חכמים [והיינו שאין הלכה כמתירין ולא פירשה הגמ' ללשנא זו אי ר"נ אוסר או דס"ל כרבי שלא אמר לא איסור ולא היתר] וברא"ש שם הביא רק את לשנ"ק שחכמים אוסרים ושכמותם פסק ר"נ

להלכה – באשפה של רבים פסק מרן [שנד ב] כדברי הגמ' בסוגיין שלא חיישי שתינטל ובאשפה של יחיד פסק מרן כלשנ"ק של הגמ' לעיל ח. [שהבאתי בהערה ב' שבסוף התשובה] שחיישי שתינטל וברמ"א שם מביא את דברי הרשב"א שהבאתי בהערה א. וכתב המג"א [ס"ק ד מובא במשנ"ב ס"ק יג] שא"צ עירוב כי באשפה אין דיורין.

מהמשנה דף צט: למטה עד המשנה בדף קא. למעלה.

ש. מה הפירוש אילן המיסך על הארץ – והאם כשהאילן ברה"ר מותר לטלטל תחתיו ומדוע?
ת. אילן המיסך פרש"י דהיינו שנופו נוטה לארץ למטה מכל צדדיו

ולגבי אי מותר לטלטל תחתיו כשנמצא ברה"ר – במשנה כתוב שאם הנוף סמוך לארץ בפחות מג"ט – שרי ופרש"י דהווי לבד ויש כאן מחיצה י"ט עכ"ד והיינו שיש שם שטח של לפחות ד' על ד' על י"ט שמוקף מחיצות וא"כ הווי רה"י ושרי לטלטל שם וע"י הערה שבסוף התשובה.

ואמר"י בגמ' שההיתר לטלטל שם הוא רק אם השטח המוקף הוא פחות מב"ס דהא לא הוקף לדירה ופרש"י דאפי' אם נטע את העץ לשם דירה – הוויא דירה שתשמישה לאוויר היינו שדרך שומרי השדה לגור שם כשהם שומרים על השדה ואין זה חשוב דירה.

הערה: בגמ' סוכה כד: א"ר אחא בר יעקב שמתנ"י איירי דעביד ליה בהוצא ודפנא דאי לאו הכי – הנוף אזיל ואתי ולא עומד ברוח מצויה ואינו דופן ופרש"י שם [כה. ד"ה דעביד לה] וז"ל דעביד ליה - למחיצות השבלים בהוצא ודפנא משבולת לשבולת, עד שאגדן וגדלן יחד סביב, ומחזיקות זו את זו. עכ"ל והוא איירי לגבי שבולים וה"ה לגבי ענפים שצריך לקשרן יחד וע"י מה שכתבתי להלכה וע"י תוס' שם [כד: ד"ה והא] שמסביר שאם עביד בהוצא ודפנא א"צ לנטעו לשם דירה עכ"ד והיינו שהקשירה היא עשיה לשם דירה.

להלכה - פסק מרן [שסב א] את הדין הנ"ל ואת הדין שהבאתי בהערה שבסוף התשובה דעביד לה בהוצא ודפנא ופי' השו"ע דהיינו שימלא האויר שבין הענפים בעצים או בקש, ויקשור הענפים שלא ינידם הרוח, שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, אינה מחיצה. עכ"ל. וע"י במג"א שם [ס"ק ג ומובא במשנ"ב ס"ק י] שאם עביד בהוצא ודפנא לשם דירה [והיינו דירה ממש שנמצא השומר בה ביום ובלילה ושם היא דירתו] – אפי' יותר מב"ס שרי לטלטל. וכן א"צ שיהא כל ההיקף לדירה אלא סגי ברובו עכ"ד ויש להוסיף שסגי שרק י' אמות יהא לשם דירה כדאמר"י בגמ' לעיל כד. ובהיקף שלמעלה מב"ס – י' אמות זה רבועא יותר גדולה מאשר רוב וצע"ק למה לא כתב המג"א רבועא זה

ולגבי כמה ינוד הענף ברוח כדי לפוסלו מלהיות דופן – כתה החזו"א [יז(יג) ו] וז"ל דהיינו דווקא שהרוח מפזר את הענפים באופן שהן מתרחקין ג"ט זה מזה עכ"ל וכתב עוד שהפוסקים סתמו בזה.

ש. שורשי אילן הבולטים מן הארץ – האם מותר לישב עליהן בשבת ומדוע?

ת. במשנה כתוב שאם גבוהין מהארץ ג"ט – לא יישב עליהן ופרש"י דכיוון דגבוהין שלשה - כאילן חשיבי, ואין משתמשין באילן עכ"ל ומשמע שאם גבוהים פחות מזה – מותר וכן פסק מרן [שלו ב].

ש. מה הדין כשהשורש גבוה ג"ט ואח"כ נהיה נמוך מג"ט? וכן מה הדין כשמצד אחד של העץ השורש לא גבוה ג"ט ומהצד השני - הוא גבוה ג"ט וכגון שהאילן נמצא בתוך תעלה ומקרקעית התעלה השורש גבוה ג"ט ומצידי התעלה – אינו גבוה ג"ט?

ת. במקרה הראשון – נחלקו רבה ור' ששת רבה מתיר דבתר מקום שבו הוא משתמש באילן אזלינן ושם הוא גבוה פחות מג"ט ור' ששת אוסר דאזלינן גם בתר התחלת האילן שבו הוא גבוה ג"ט.

במקרה השני – אם השורש גבוה מג"ט בג' צדדים ונמוך רק בצד אחד – לכו"ע אסור בשימוש גם בצד שבו הוא נמוך מג"ט¹⁹⁰⁹ ואם בב' צדדים גבוה ובב' צדדים נמוך וכן אם בצד א' גבוה ובג' צדדים נמוך – נחלקו רבה ור' ששת אי שרי להשתמש וכדלעיל במקרה הראשון שרבה מתיר ור' ששת אוסר.

להלכה – אמרי' בגמ' שר' יוסף הורה לאבבי כרבה וכן פסק בשו"ע [שלו ב] וז"ל שרשי אילן הגבוהים מן הארץ ג' טפחים, אסור להשתמש בהם; פחות מכאן, מותר להשתמש בהם דכקרקע חשיבי. ואם באים מלמעלה ויורדים למטה במקום שגבוהים שלשה, אסורים; ובמקום שאין גבוהים שלשה, מותרים.

ונחלקו הפוסקים באילן שב' צדדין בתעלה וב' צדדיו מחוץ לתעלה האם לרבה – שכמותו הלכה – שרי להשתמש גם בחלק הגבוה מג"ט שבתוך התעלה כשהוא נמוך מג"ט מצידי התעלה – זו דעת השו"ע הרב [שלו ז] או שרק בחלק שבו האילן נמוך מג"ט שרי להשתמש וכגון בצידי התעלה – זו דעת המשנ"ב שלו כג ועיי"ש בשעה"צ ס"ק יז וכן דעת ערוה"ש שם סעיף כ. ובאגלי טל [קוצר לא] אומר דעה שלישית – שבתוך התעלה אסור להשתמש מג"ט גובה עד גובה שפת התעלה ומגובה שפת התעלה – שרי להשתמש עד ג"ט מגובה שפת התעלה.

ש. מה הכוונה "ביתא כמאן דמליא דמי" ולגבי מה אומרים כלל זה ולגבי מה לא?

ת. הכוונה בכלל זה היא שבתוך בית – גם מה שגבוה י"ט נחשב כמונח על הארץ ואומרים א"ז לגבי חלון שגבוה י"ט שנחשב פתח לגבי עירוב ושרי לערב ביחד ב' בתים

¹⁹⁰⁹ ועיי' משנ"ב שלו כג שכתב שטעם הדבר - דבטל אותו צד לגבי השלשה צדדים ששם נראין גובה ג"ט.

שיש ביניהם חלון למעלה מ'י' אולם לא אומרים א"י לגבי אילן שבתוך הבית ויוצא לגג דרך ארובת הבית ומהגג אינו גבוה ג"ט דאין אומרים שחשיב הבית כמאן דמליא [וממילא נחשב הגג כמונח על הארץ וכיוון שמהגג אין העץ גבוה ג"ט - גם לר' ששת יהא מותר להשתמש בו בגג] אלא מונין לו מקרקעית הבית ולר' ששת אסור להשתמש בו על הגג ומיהו לרבה שרי דאזלי בתר מקום שמשמש בו ושם אינו גבוה ג"ט¹⁹¹⁰.

ש. האם שרי לרדת בשבת מאילן באופן שכשיריד משתמש באילן? ומדוע?

ת. נאמרו בזה ב' ברייתות **בברייתא א'** כתוב שירד וב**ברייתא ב'** כתוב שלא ירד.

ויש לגמ' ד' **לישנות** להסביר ברייתות אלו. **לב' לישנות הראשונות** – לא נחלקו הברייתות דתרוויחו ס"ל שהאיסור לרדת מהאילן הוא משום קנס וקונסים רק את מי שעלה בשבת במזיד ולא את מי שעלה בע"ש או כשעלה בשוגג וכל אחת מהברייתות דברה במקרה אחר: **ללשנא א'** – הברייתא המתירה איירי שעלה במעו"י והאוסרת – כשעלה משתחשך **ללשנא ב'** – הברייתא המתירה איירי שעלה בשוגג והאוסרת – כשעלה במזיד.

לשתי הלשנות השניות – הברייתות נחלקו ביניהם: **ללשנא ג'** – ב' הברייתות סוברות שהאיסור לרדת מהאילן הוא משום קנס אבל נחלקו ביניהם אי כשעלה בשבת בשוגג קנסינן שוגג אטו מזיד.

וללשנא ד'- ב' הברייתות סוברות שהאיסור לירד אינו משום קנס אלא משום שהירידה היא גם השתמשות באילן¹⁹¹¹ ונחלקו הברייתות בין כשעלה בשוגג ובין במזיד ובין כשעלה בע"ש ובין כשעלה שבת – האם עדיף שיישאר באילן דזה שב ואל תעשה או עדיף שירד מהאילן כדי למעט באיסור.

ש. דם בכור שנתערב בדם עולה [ולא נתבטל דהרי אין עולין למזבח מבטלין זה את זה עי' זבחים פא.] – כמה זריקות זורקו ע"ג המזבח ומדוע?

ת. ברייתא אמרי' שנחלקו בזה תנאים **לר"א** – זורק ב' זריקות שהן ארבע ואע"ג שלצד שצריך זריקה אחת – יעבור על בל תוסיף כשיזרוק ב' שהן ד' – מ"מ עדיף

¹⁹¹⁰ ועיי' גמ' שבת ד: - ה. שרב ושמואל אמרו שבזה נחלקו רבי ורבנן אם הזורק מרה"ר לרה"ר דרך בית שהוא רה"י חייב – דלרבי דחייב הטעם הוא משום דביתא כמאן דמליא וכשהחפץ עובר באוויר הבית חשיב כמונח ברה"י ולרבנן לא נחשב כמליא ואינו חשיב כמונח ברה"י. ויל"ע מדוע לגבי חלון לכו"ע אמרי' דכמאן דמליא דמי וי"ל עפ"י מש"כ **רבינו יהונתן** על הרי"ף בעירובין כד. ד"ה ואין וז"ל "לפי שדרך הבית להשים ספסלים או תיבות סביבות הבית וא"כ אפי' למעלה מ' מערבין א' שהרי כלמטה הוא נחשב וניחא תשמישתיה" **עכ"ל** וא"כ י"ל שלרבנן דרבי [שכמותם ההלכה] לא לכל מילי נחשב כמליא ורק לגבי חלון שדרך להשתמש גם כשגבוה למעלה מ'.

¹⁹¹¹ וא"כ במקרה שיכול לקפוץ מהאילן – לכו"ע עדיף שיקפוץ דאז אינו משתמש באילן בירידתו

לעבור על ספק לאו מאשר לעבור על ספק ביטול עשה ופרש"י שזה כיוון דקי"ל עשה דוחה ל"ת וא"כ ה"נ ספק קיום עשה דוחה ספק עבירה על ל"ת ור' יהושוע ס"ל ששב ואל תעשה עדיף ועל כן יזרוק זריקה אחת שוודאי הוא מחויב בה ולא את ג' הזריקות האחרות ששזה ספק בל תוסיף ¹⁹¹².

להלכה - פסק הרמב"ם [פסוהמ"ק ב יא] כר' יהושוע.

ש. האם מותר להשתמש באילן יבש?

ת. הגמ' מביאה ב' בריתות אחת שמתירה ואחת שאוסרת ומסבירה הגמ' שזו שאוסרת איירי בימות הגשמים דאז אסור אפי' באילן יבש משום מראית עין דיכולים לחשוב שהוא לח [והא דאין בו עלים – כי הוא נמצא בשלכת] ¹⁹¹³ וזו שמתירה איירי בימות החמה דאז נראה לכולם שהוא יבש ומוסיפה הגמ' שהא דשרי בימות החמה הוא דווקא בגידודא דהיינו שאין בו כלל פירות וענפים ¹⁹¹⁴ אבל אי יש פירות או ענפים – חיישי דנתרי פירי או קינסי ¹⁹¹⁵ ופרש"י דאם יש בו פירות או ענפים גזרי' שמא יפלו כשמשמש באילן ואתי למשרי תלישה דלח ¹⁹¹⁶.

ואמרי' בגמ' שרב כשהיה באפסטיא, - אסר בגדודא! [ואע"פ ששרי מעיקר הדין] - דרב בקעה מצא, וגדר בה גדר. ופרש"י שהיה במקום שאין בני תורה והוא פרוץ כבקעה שאין לה שומר [ואין לה גדרות].

להלכה – פסק מרן [שלו א] שאין משתמשין אף באילן יבש ובב"י - הובא במשנ"ב ס"ק א - כתב שזו דעת הרי"ף שכתב סתם לאסור באילן ומשמע אף ביבש ¹⁹¹⁷ וכ"ד הרמב"ם שכתב בהדיא לאסור אף ביבש וכתב המ"מ בשם המפרשים שעל אותו גדר שגדר רב

¹⁹¹² ובטעם שלר' יהושוע לא אומרים שכמו שעשה דוחה ל"ת ה"נ ספק עשה יחדה ספק ל"ת – כתבו תוס' ששאני הכא דע"י פשיעה הוא בא וללא הפשיעה היה מקיים העשה בלא לאו עיי"ש.

¹⁹¹³ ועי' חכמת שלמה להגר"ש קלוגר [יו"ד פז ד] שאף להרמ"א שם שאמר דל"ח למראית עין בדרבנן – היינו בחדרי חדרים אבל בפרהסיא וודאי חיישי' למרא"ע אף בדרבנן.

¹⁹¹⁴ נראה שגידוד הוא מלשון קיר חרב וכמו לעיל ו. דאית ליה גידודי- וה"נ אילן בלא ענפים דומה כמו קיר חרב.

¹⁹¹⁵ קינסי היינו קיסמין [עי' רש"י ע"ז לג: ד"ה קינסא] דהיינו חתיכה של עץ [עי' רש"י מכות ז: ד"ה מן העץ המתבקע – יצא קיסם וניתז למרחוק והרג עכ"ל] ועי' ר"ח שכתב וז"ל והא איכא קינסי פי' עצים יבשים דקים שנפרקין ברגל או ביד כשעולין או כשיורדין מן האילן ודחינן באילן גררא פירוש אילן קרח שאין לו עליו לא עלין ולא אמירין אלא הוא יבש כדגרסינן במועד [קטן] ואין משקין שדה גריר במועד.

¹⁹¹⁶ עי' בחידושי המאירי [מובא בשער המלך שבת כא ו] שכתב שיש מפרשים דהווי פסיק רישא אבל המאירי עצמו אומר שאינו פסי"ר ומ"מ גזרי' שמא יתלוש בידיים עכ"ד וצ"ע דא"כ זה גזירה לגזירה – גזירה א' שמא יתלוש ביבש וגזירה ב' שמא יתלוש בלח ועי' תוס' במס' שבת [קנ: סוד"ה במחובר] שחולקים על רש"י ומסבירים שאיירי כשיבשו הפירות ועוקצי הפירות עדיין לחים עכ"ד והיינו שהאיסור אינו מחמת גזירה אטו לח אלא ביבש עצמו יש איסור כשעוקצי הפירות לחים דבכה"ג אין האילן חשיב תלוש ודבריהם צ"ב דא"כ אמאי מעמידה הגמ' דאיירי בגדודא – נעמיד באילן שיבש לגמרי ואפי' בלא גידודא.

¹⁹¹⁷ והב"י חולק על הרא"ש שכתב בדעת הרי"ף שהוא מיקל אף באילן לח עיי"ש.

בבקעה אנו סומכים לאסור בכל אילן¹⁹¹⁸. ובמשנ"ב שם כתב שיש מקילין בזה בימות החמה שמינכר לכל שהוא יבש וכתב בשעה"צ שהמקילין פוסקים בהרא"ש והטור שפסקו דלא חיישי בזמננו לגדר של רב שגזר כשהיה באפסטיא.

ש. האם שרי ללכת ע"ג עשבים בשבת ומדוע?

ת. הגמ' מביאה בזה ברייתות סותרות – באחת כתוב שמותר ובשנייה כתוב שאסור וכן אמר רמי בר אבא בשם רב אסי שאסור ואומרת הגמ' שהברייתות לא פליגי ומביאה כמה לישנות ליישב את הסתירה והדין היוצא מכל הלישנות הוא שלא שמעון – יש להתיר בכל גוונ דס"ל דבר שאין מתכוון שרי [ועי' הערה ב שבסוף התשובה] ולר' יהודה שאוסר בדבר שאינו מתכוון – יש כמה חילוקים:

ללשנ"ק – יש חילוק בין עשבים לחים – שבהם אסור שמא יתלשו ליבשים שבהם מותר דנחשבים כתלושים

ללשנא שניה – גם בלחים יש להתיר בימות הגשמים שאין בהם זרעים דלא חיישי שיתלשו העשבים והאיסור רק בלחים בימות החמה שיש בהם זרעים ובזה איירי הברייתא האוסרת דלגבי הזרעים כן חיישי שיתלשו¹⁹¹⁹

ללשנא ג' גם בלחים בימות החמה יש להתיר כשהולך עם נעליים דאז אין העשבים נדבקים לרגליו ולא נתלשים וגם הזרעים לא נתלשים¹⁹²⁰ והאיסור הוא רק בלחים בימות החמה כשהולך יחף ובזה איירי בברייתא האוסרת – ולשנא זו היא הכי מקילה

ללשנא ד' יש לאסור בימות החמה בלחים לא רק כשהולך יחף אלא גם כשהולך עם נעליים שיש בהם עוקצי [מסמר כפוף שתולש את העשבים].

ללשנא ה' גם בלחים בימות החמה ובנעליים שיש בהם עוקצי האיסור דווקא בעשבים ארוכים ומשמע שביחף – אסור גם בעשבים שאינם ארוכים

הערה א: כתבתי התשובה לפי רש"י שלישנא ב' שמחלקת בין ימות החמה לימות הגשמים

¹⁹¹⁸ ויל"ע דמצינו כמה פעמים בש"ס שרב מצא בקעה וגדר בה גדר כגון לעיל ו. בפרצה ד"ט בכותל מבוי כשרב איקלע לדמחריא וכן בחולין קי. בכחל כשרב איקלע לטטפלוש ובכל זאת לא פסקו כך להלכה לכלל הציבור ולמה כאן פוסקים א"ז לכלל הציבור וי"ל דהתם מצינו לאמוראים שאחרי רב שלא אסרו פרצה ד"ט וכחל אבל כאן לא מצינו אמורא שהתיר לעלות באילן יבש כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁹¹⁹ והיינו שנחלקו הלישנא הראשונה והשנייה האם בעשבים לחים יש לחוש שיתלשו. דגם לרבי יהודה שאוסר לא מתכוון גם בלא פסי"ר – שהתרוצים האלה אזלו בשיטתו כמ"ש הגמ' בהמשך – מ"מ צריך שיהא לכה"פ מיעוט המצוי [נמדאו' בפשטות בעי' גם שיהא רוב דהא אזלי' בתר רובא מדאו' מיהו מדרבנן יש לחוש גם במיעוט המצוי עי' ש"ך יו"ד לט ג ופמ"ג שם] ובזה נחלקו אם זה מיעוט המצוי כנלענ"ד.

¹⁹²⁰ והיינו שללשנא ג' כשהולך במנעלים זה מיעוט שאינו מצוי שיתלשו הזרעים שבעשבים וכ"ש העשבים בעצמם.

– היינו שימות החמה חמירי מחמת שיש זרעים על העשבים. ולישנא ג' אומרת שאפי' בימות החמה דחמירי – יש להקל בנועל מנעלים ועי' רא"ש שמפרש בלישנא ב' להיפך – שימות הגשמים חמירי כי העשבים קשים בהם ונוחין להשבר משא"כ בימות החמה שהן רכין ונכפפין ובלשנא ג' גורס "הא והא בימות הגשמים" והיינו שאפי' בימות הגשמים דחמירי – יש להקל בנועל מנעלים.

ובין לשיטת רש"י ובין לשיטת הרא"ש לשנא ג' היא המקילה מכולם – שגם בזמן החמור יש לאסור רק ביחף.

הערה ב': נחלקו ראשונים אי הא דר"ש מתיר לילך ע"ג עשבים איירי גם כשפסיק רישא שיתלשו כיוון שזה לא נחא ליה – כן כתב הראב"ה והיינו דס"ל כהערוך [ערך פסק וערך סבר ומובא בתוס' שבת קג. ד"ה לא צריכא] שפסי"ר דלא נחא ליה שרי ואילו הריטב"א כתב דמותר לילך בשבת ע"ג עשבים וכל שאינו קשה כעוזרדין (עי' לעיל ל"ד ב') בין בימות החמה בין בימות הגשמים בין דסיים מסאני ובין דלא מסיים מסאני דבכולהו ליכא פסיק רישיה עכ"ל והיינו דס"ל כתוס' [בשבת שם] דאוסר מדרי' בפסי"ר שלא נחא ליה וכ"כ ביראים [רעד] ובסמ"ג [לאוין סה] שאסור לילך ע"ג עשבים במקום שיש פסי"ר שיתלוש ועי' מה שכתבתי **להלכה**.

להלכה – פסק מרן [שלו ג] וז"ל מותר לילך על גבי עשבים, בין לחים בין יבשים, כיון שאינו מתכוון לתלו.

ש. אבל האוכלים בגנות, אסורים ליטול ידיהם על העשבים שמשקים אותם, אף על פי שאינם מכוונים, פסיק רישיה הוא עכ"ל ומשמע שהליכה ע"ג עשבים לאו פסי"ר אבל במקרה שיהא פסי"ר יהא אסור וכדכתב הריטב"א וכן כתב המשנ"ב [ס"ק כה ובביאורו ל"ד ד"ה מותר] דהיכי דעשבים הם גדולים יזהר שלא ירוץ עליהן דהוי פסיק רישא שיתלש בוודאי ואפשר דאפילו לילך עליהן במהרה ג"כ צריך ליזהר:

ועי' בספר שש"כ [כו סט] שכתב וז"ל וצע"ק דהא התלישה ברגל הווה כלאח"י, ואינה אלא דרבנן, ועוד, דהוה משאצ"ג ומקלקל, ועוד דהוה פ"ר דלא נח"ל, או עכ"פ דלא איכפת ליה, וכה"ג מנלן לאסור, עכ"פ בשעת הצורך, עיין סי' שכא במ"ב ס"ק נז ובשעה"צ ס"ק סח [לגבי להשתין בטיט דהווי פסי"ר בדרבנן דאינו מגבל] וסי' שטז בשעה"צ ס"ק יח, [גבי סגירת תיבה שיחשבה זבובים שהם דבר שאינו ניצוד וגם לא מטיו בחד שחיא דפסק מרן שטז א שפטור וכתב בשעה"צ ס"ק יח דכיוון דהווי פסי"ר בתרי דרבנן] אלא דעיין סי' שלז בשעה"צ ס"ק י. [ששם מחמיר המשנ"ב בסתירה כלי בדבר שאי"מ אע"ג שהוא מקלקל] ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דאולי י"ל דחוששין לתלישה כזאת אשר אם לא היה נתלש, היה מפריע לו בשעת ההליכה והריצה, ושפיר הווה נח"ל, אך העיר הגרש"ז זצ"ל, דאף אם הוא רץ, מ"מ אין זה פ"ר שבכל

פסיעה תהא תלישה, ולמה אסור, אך אפשר, דבריצה חוששין גם על דריכה כזו אשר אם היה מסתכל, היה יודע גם מראש שוודאי יתלוש, עכ"ד **עכ"ל השש"כ**¹⁹²¹.

מהמשנה דף קא. למעלה עד המשנה קא. למטה.

ש. מהי הדלת שבמוקצה והאם מותר לסגור אותה כשהיא תלויה ונגררת לארץ או כשאינה תלויה כלל ומדוע?

ת. דלת שבמוקצה היינו דלת של רחבה שאחורי הבתים ופרש"י שאין משתמשין בה תדיר ולכן לפעמים לא קובעים אותה במפתן הבית אלא כשפותחה – מטיל אותה על הארץ וכשסוגר אותה – מגביהה על המשקוף

והדין אי שרי לסוגרה בשבת - במשנה אמרי' ששרי לסוגרה רק אם היא גבוהה [ועי' הערה שבסוף התשובה] **ובברייתא** כתוב ששרי לסוגרה אף אם היא תלויה ונגררת דהיינו שסגי בזה שקשורה לבית אף שכשפותחין אותה היא נגררת על הרצפה¹⁹²² **ופירשו אביי ורבא שהברייתא לא פליגא על המשנה** אלא **לאביי** הברייתא מדברת **כשיש בה ציר**¹⁹²³ **ולרבא איירי אף כשהיה לה ציר** דסגי בזה שתיראה כדלת [דיש היכר שהיה לה ציר] ולא יהא מחזי כבונה¹⁹²⁴.

הערה: נחלקו ראשונים האם מה שכתוב במשנה "גבוהין מן הפתח" הכוונה **שקשורים ותלויים** בפתח וגם גבוהים מן הארץ [שיש רווח ביניהם לארץ וכדרך דלתות של בית] – זו דעת **הריטב"א** וכ"כ **בעל המאור** וכ"מ **מפרש"י** [על הגמ' קא. ד"ה וגבוהין] שפי' "שתרווייהו בעינין"¹⁹²⁵ **או** שנאמר **שגבוהין היינו ללא תליה וקשירה** [וצ"ל שהרווח ביניהם

¹⁹²¹ **ואולי יש ליישב** שהמשנ"ב מחמיר בפסי"ר דלא ניח"ל באיסורי דר' שהם מלאכה אלא שאינה מלאכת מחשבת וכגון מקלקל וכלאח"י ומלשאצ"לג וכדו' ולכן מחמיר בשעה"צ שלו י גבי סתירת כלי אע"ג שזה מקלקל וכן מחמיר בריצה ע"ג עשבים גדולים אע"פ שזה מקלקל וכלאחר יד אבל באיסורי דרבנן שאינם מלאכה כלל כגון להשתין בטיט שאינו מגבל וסגירת תיבה שיש בה זבובים שאין במינם ניצוד וכן עשיית נקב שאינו להכניס ולהוציא ע"י הוצאת סכין בסימן שיש ס"ק יא – זה דרבנן קל יותר ובזה מתיר המשנ"ב [עכ"פ במקום צורך גדול] בפסי"ר דלא ניחא ליה וצ"ע.

¹⁹²² וכתב **הריטב"א** דלשון תלויה אין הכוונה תלויה באוויר כמו לגבי פקק החלון [שבת קכה:] אלא הכוונה שקשורה בפתח ותלויה בה [והיינו שעומדת ואינה שוכבת]

¹⁹²³ עי' רש"י מו"ק יא. וז"ל ציר - רגל הדלת, כמו הדלת תסוב על צירה (משלי כו). עכ"ל והיינו רגל שבולטת מהדלת כלפי מטה ודרך להכניס את הבליטה הזו בחור שבקרקע כדי שיחזיק את הדלת ולא תיפול ועי' רש"י לעיל יא: ד"ה אבקתא - חור שציר הדלת סובב בו, עכ"ל ועי' ריטב"א שאומר שאין כוונת אביי שיכניס הציר בחור בשבת דזה בונה ממש.

¹⁹²⁴ ונחלקו ראשונים אי דינה של דלת זו הוא כדין פקק החלון שאמרי' במשנה שבת קכו. שנחלקו תנאים אי בעי' שיהא קשור ותלוי - דעת הרז"ה שדין הדלת כדין פקק החלון ומה שבמשנה כתוב שבעי' שתהא גבוהה – זה כר"א שבעי' קשור ותלוי ודעת הראב"ד שגם רבנן מודו בדלת שבמוקצה שאינה נפתחת תדיר.

לקרקע נותר מחמת שיש חפץ כלשהוא בינם לקרקע שהם עומדים עליו אבל הוא אינו לרוחב כל הדלת כך שיש גם אוויר בין הדלת לקרקע] – כך מסביר המ"מ [שבת כו ח] בדעת הרמב"ם וכ"כ בספר תורת חיים בדעת הרמב"ם.

להלכה – פסק מרו [שיג ג] כרבא שבנגררת צריך שתהא קשורה ותלויה [היינו עומדת ולא שוכבת] ושהיה לה ציר ואם לא הי' הלה ציר בעי' שתהא גבוהה מן הארץ. וכתב המשנ"ב [ס"ק כז ועי' ביאור"ל שם ד"ה גבוהים] שגבוהה מן הארץ היינו שתהא קשורה ותלויה וגם גבוהה מהארץ וכדעת ריטב"א ורז"ה שהבאתי בהערה שבסוף התשובה.

ש. מהן חדקין שבפרצה והאם מותר לסגור עמם פתח ומדוע?

ת. חדקין שבפרצה פרש"י שהם קוצים¹⁹²⁶ שעשאו חבילות, והתקינם לסתום בהם פרצה, ודינם – אומרת המשנה שדינם כדין דלת שבמוקצה כשלא היה לה ציר¹⁹²⁷ - שבשביל שיהא מותר לסוגרה בשבת צריכה להיות קשורה ועומדת ושתהא גבוהה דהיינו לא תהא נגררת גם כשהיא פתוחה כדי שיהא שרי לפתחה.

ש. מהי דלת אלמנה והאם ומתי מותר לסגרה בשבת ומדוע?

ת. דלת אלמנה יש בגמ' ב' פירושים: **פירוש אחד** דחד שיפא ופרש"י שעשויה מקרש אחד¹⁹²⁸ שאין בה היכר דלת **והפירוש השני** - דלית ליה גשמה ופרש"י שאין לה בריחים המחברין אותה¹⁹²⁹ ודינה - אומרת הגמ' שאם נגררת אסור לסגרה והיינו שבעי' שתהא גבוהה כמו דלת שבמוקצה ולא סגי לה בציר.

הערה: כתבתי את הסבר המילה "גשמה" לפי רש"י שהיינו בריחים המחברים אותה ועי' רי"ף ורמב"ם [שבת כו ט] שמפרשין שגשמה היא האסקופה התחתונה. ועי' עוד ברמב"ם שפסק שרק אם יש לה את ב' החסרונות – שהיא בחד שיפא ולית לה גשמה – אין נועלין בה

¹⁹²⁵ ולמרות שרש"י פי' א"ז בקושיית הגמ' – מ"מ גם בתירוץ הגמ' שאביי לשיטתו ורבא לשיטתו – רק שכשי שציר לאביי או כשהיה ציר לרבא א"צ תקוויהו אבל כשלא היה ציר – צריך תרוויהו.

¹⁹²⁶ מצינו בתנ"ך שקוצים נקראים חדקים – עי' מיכה ז ד ומשלי טו יט ונראה שחדק הוא בהיפוך אותיות דחק והיינו שהקוץ נדחק בבשר או שהוא מלשון הדק שמתהדק לבשר כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁹²⁷ שהרי גם לקוצים האלה אין ציר.

¹⁹²⁸ עיי' תרגום יונתן על הפסוק [חבקוק ב יא] וכפיס מעץ – שמתרגם "ושיפא מגו מרישא" ופרש"י שם ששיפא היינו קיסם עכ"ל וא"כ גם בסוגיין חד שיפא היינו קרש אחד ללא חיבור של קרשים. ועי' ריטב"א וז"ל כלומר שאין בו אלא לוח אחד בלבד כי דרך הדלתות לעשותם משני קרשים ולחברם יפה באומנות. עכ"ל.

¹⁹²⁹ וכתב רש"י שבריחים אלה נקראים דילי"ש בלע"ז ובאוצר לעזי רש"י כתב שכוונתו למוטות של ברזל המחברים את קרשי הדלת ועי' ריטב"א שמביא את דברי רש"י ומוסיף "אלא מחוברת במסמרים בלבד".

להלכה – פסק מרן ששיפא היינו לוח אחד וגשמה היינו שאין לה אסקופה תחתונה וכפירוש הרי"ף והרמב"ם וכתב שאם יש בה אחד משני החסרונות הנ"ל – לא מהני שיש לה ציר ואסור לפתחה ולנעלה אא"כ היא גבוהה. וכתב הרמ"א שאם יש חקיקה למעלה ולמטה – החקיקה נחשבת כאסקופא **ובמשנ"ב** [ס"ק לא] הביא את דברי הרמב"ם שהבאתי בהערה ב' שרק אם יש את ב' החסרונות אסור לנעלה וכתב שאם הפתח עשוי לכניסה ויציאה תדיר – מצדדים האחרונים לסמוך עליו להקל.

ש. מהי מדורתא והאם שרי לעשותה ביו"ט ומדוע?

ת. **מדורתא** פרש"י שהיא היסק גדול והיינו שעושים כמין אוהל מעצים ומדליקין אותן ומעליהם מבשלים אוכל. ודרך לעשות את המדורתא ע"י ששמים קודם עצים תחתונים ואח"כ את העליונים וכיוון שזה בניית אוהל עראי האסור מדרי' ביו"ט לכן אמרו חז"ל שביו"ט יעשה בשינוי – יחזיק את העליונים ומישהו אחר יכניס תחתיהן את התחתונים.

הערה: כתב הטור דהא דאסור לעשות אוהל הנ"ל היינו רק כשהדפנות [של האוהל שעושים מהעצים] מחוברות ומגיעות לארץ כגון דופני תיבה וכן דווקא בכה"ג שצריך לאוויר לבין הדפנות דאז הווי כאוהל.

להלכה – פסק מרן [תקב א] את דברי הגמ' הנ"ל **וברמ"א** הביא את דברי הטור שהבאתי בהערה שבסוף התשובה.

וכתב **המג"א** [ס"ק ט ומובא במשנ"ב ס"ק יז] להחמיר גם אם המחיצות מגיעות פמג"ט סמוך לארץ ולא רק במגיעות לארץ ממש ועי' **בשעה"צ** ס"ק יז **דדעת רמ"א** בדרכי משה דרכ אס מגיע ממש לארץ יש להחמיר דלא אמרי' לבוד להחמיר ועי"ש שמצדד כהמג"א להחמיר אף בלבוד דבלא"ה יש מחמירין אף כשאין מחיצות כלל.

ש. מהו דין "ביעתא" "קדירה" "פוריא" ו"חביתא" האומרים בגמ'?

ת. כולם שייכים לדין אוהל עראי שביו"ט צריכים לעשותו בשינוי : **ביעתא** – הינו ששמים ב' קרשים זה לצד זה ומעליהם עושים כמין אוהל מביצים ומדליקים אש בין הקרשים הנ"ל בתוכו ועי"ז מבשלים אותם. **קדירה** – היינו ששמים קדירה ע"ג חלל שבין שתי חביות ובין החביות מדליקים אש. **פוריא** – מיטה של פרקים שכשמרכיבים אותה פורסים עור ע"ג רגליים והווי אוהל **חביתא** – חביות שמסדרין במרתף בצורה של אוהל. ואת כל האוהלים הנ"ל צריכים לעשות בשינוי כעין מה שאמרנו במדורתא שיניח העליון [דהיינו שיחזיק את הביצים /הקדרה/הפוריא / החביתא] - ואח"כ יניח תחתיו את דפנות האוהל.

מהמשנה דף קא. למטה עד המשנה קא:

ש. האם שרי לאדם לעמוד ברה"ר או בכרמלית ולקחת מפתח מרה"י ולפתוח בו דלת ברה"י מבלי שיוציא היד לרה"ר או שגוזרים שמא יוציא ידו לרה"ר?

ת. במשנה נחלקו ר"מ וחכמים אי שרי לעמוד בשוק של פטמים ולקחת מפתח מרה"י ולפתוח בו דלת ברה"י ר"מ אוסר וחכמים מתירים.

ונחלקו ר' פפא ורבא בגמ' האם שוק של פטמים היה רה"ר והיינו בירושלים אחר שנפרצו בה פרצות¹⁹³⁰ – זו דעת ר' פפא ולדעה זו בכרמלית מודה ר"מ ששרי ורק ברה"ר גזר שמא יוציא ידו לרה"ר או ששוק של פטמים היה כרמלית – זו דעת רבא ולדעה זו המחלוקת היא בכרמלית ולגבי מה דעת רבנן ברה"ר לפי רבא – עיי' הערה ¹⁹³¹.

והגמ' מביאה ברייתא שבה בתחילה אוסר ר"מ לעמוד בכרמלית [- בגינה] ולפתוח במפתח שנמצא במנעול שהוא רה"י¹⁹³² – וכדעת רבא בדעת ר"מ ובהמשך הברייתא מתיר לעומד ע"ג אסקופה לנעול במפתח שנמצא במנעול שהוא רה"י והיינו כדעת ר' פפא בדעת ר"מ ואומרת הגמ' שחזר בו ר"מ משערי גינה דהיינו ממה שאסר לעמוד בכרמלית ולפתוח ברה"י וא"כ מסקנת הגמ' היא כר' פפא.

להלכה – פסק מרן [שנ א] ששרי לעמוד ברה"ר ולפתוח ברה"י וכדעת חכמים.

ש. מנעול הרחב ב' טפחים שהוא צמוד לדלת שרחבה אף היא ב' טפחים והמנעול נמצא באמצע הדלת ולא בראשה – האם השטח של ב' טפחים שנמצא ע"ג המנעול הוא רה"י או מקום פטור ומדוע?

ת. נחלקו בזה ר"מ וחכמים. לר"מ הווי רה"י דקי"ל חוקקין להשלים ומצרפים את רוחב

¹⁹³⁰ עיי' ר"ח שכתב שעיי' פרצה יי אמות הווי רה"ר דאוי אבל תוס' רא"ש ס"ל שפרצה יי אמה היא דר' וכ"כ בחידושי המאירי וכתב שטעם שהווי ירושלים רה"ר דאוי היא כי היו עוברים בפרצות רבים ולא היו שם דלתות הראויות להינעל עיי"ש.

¹⁹³¹ עיי' גמ' לעיל צח: - צט. שרב סובר שרבנן מתירים גם בעומד ברה"ר לפתוח ברה"י וכן פסק בשו"ע שנ א ומשמע שגם רבא מודה שחכמים חולקים על ר"מ גם ברה"ר דאלי"כ בשו"ע היה פוסק כרבא שהוא בתראה כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁹³² דכתוב בברייתא "אין להם [בית שער] לא כאן ולא כאן [הינו לא בגינה ולא ברה"ר] – אסורין כאן וכאן [דהיינו שאסור לעמוד ברה"ר ולפתוח ברה"י וכן אסור לעמוד בגינה שהיא כרמלית ולפתוח במנעול שהוא ברה"י] ופרש"י דסתם מנעוליהן היו גבוהין יי ורחבין ד' [ולגבי אי איירי ברחב ד' רק עיי' חקיקה – עיי' בריטב"א בזה ב' תרוצים] וכתב הריטב"א [ד"ה והקשו] וז"ל הקשו בתוס' מנעול זה האידך הוא רשות היחיד שהרי יש תחתיו בקיעת גדיים, ותיירץ ר"י ז"ל [דכיון] דיש תחתיו האסקופה אין כאן בקיעת גדיים, עכ"ל ועיי"ש תירוץ נוסף.

הדלת לרוחב המנעול כאילו שרוחב הדלת חקוק והשטח שמעל המנעול חשוב כאילו רחב ד"ט והווי רה"י.

ש. חנויות הפתוחות לרה"ר – האם ואיך שרי לנעול ולפתוח אותן בשבת והיכן ישים את המפתח כשעומד ברה"ר וכשעומד ע"ג איסקופא שהיא כרמלית?

ת. בברייתא המובאת בגמ' אמרי' שאם המנעול הוא רה"י – יכול לכו"ע לנעול ולהניח את המפתח מעל המנעול ופרש"י¹⁹³³ דאיירי שהוא עומד ע"ג איסקופא שהיא כרמלית ובכה"ג שרי אפי' לר"מ לקחת המפתח מרה"י ולהניחו מע"ג רה"י¹⁹³⁴ ולא חיישי' שמא יניחנו בכרמלית ואם המנעול הוא כרמלית – יכול גם להניח את המפתח ע"ג איסקופא שהיא כרמלית דמטלטל מכרמלית לכרמלית [תוך ד"א]¹⁹³⁵.

ואומרת הבריתא [ע"פ הסבר הגמ'] שנחלקו ר"מ וחכמים אי כשהמנעול רחב ב' טפחים והדלת רחבה ב' טפחים אמרי' חוקקין להשלים [ע"י תשובה קודמת] והוא רה"י – זו דעת ר"מ או שלא אמרי' חוקקין והוא מקום פטור ושרי להוציא ממנו לכרמלית – זו דעת חכמים.

עוד אומרת הבריתא שגם לחכמים אסור להוציא המפתח מהמנעול הרחב ב' טפחים [שלדעתם הוא מקום פטור] ולהניחו ברה"י ואע"ג שמעבירו דרך כרמלית משום שאסור להעביר מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור¹⁹³⁶

¹⁹³³ ד"ה למחר פותח - לפי הגירסא שלפנינו וכן גורס מהרש"ל ולפי זה ר"מ מתיר רק לעמוד בכרמלית ולפתוח ברה"ר וחזר בו ממה שאסר בשערי גינה אבל עדיין אוסר ר"מ לעמוד ברה"ר ולפתוח ברה"י ומזה – לא חזר בו. אבל הב"ח מוריד המילים "ועל איסקופא הוא עומד" וגורס שעומד ברה"ר ולדעתו גם את זה מתיר ר"מ וחזר בו מכל מה שאסר במשנה ולפי זה צ"ל שמה שאמר מרב לעיל צח: שבקת חכמים ועבדת כר"מ היינו לפני שחזר בו אבל יל"ע מלשון הגמ' "חזר בו ר"מ משערי גינה" והא להב"ח חזר בו גם מהאיסור לעמוד ברה"ר ולפתוח ברה"י [וברש"י שלפנינו בד"ה הדר ביה – אכן כותב כג"י הב"ח שחזר בו גם מהאיסור לעמוד ברה"ר ולפתוח ברה"י וגם על זה צ"ע מלשון הגמ' שחזר בו משערי גינה וע"י מהרש"ל שמוחק קטע זה ברש"י והוא לשיטתו שגם לאחר שר"מ חזר בו - ר"מ לא מתיר לעמוד ברה"ר ולפתוח ברה"י] ולהלכה - אין נפק"מ בין הב"ח למהרש"ל דהא הלכה כרבנן שגם לדעת מהרש"ל מתירין לעמוד ברה"ר ולפתוח ברה"י.

¹⁹³⁴ מיהו אסור שיעבירו באוויר כרמלית דהרי הוא עומד בכרמלית וכשמעבירו באוויר כרמלית הרי מוציאו לכרמלית וצ"ל שאפשר להניח המפתח ע"ג המנעול גם בלי להעבירו מע"ג האסקופא אלא מעבירו ע"ג הנעות וצ"ע בזה.

¹⁹³⁵ ולגירסת הב"ח ברש"י דמיירי שהוא עומד ברה"ר – הטעם שרי להניח המפתח בכרמלית הוא משום שמעביר את המפתח באוויר כרמלית דהיינו מעל לאסקופא ולא באוויר רה"ר
¹⁹³⁶ ודנים הראשונים האם ר' דימי אוסר רק העביר מרה"י לרה"ר דרך מקום פטור או גם מרה"י לכרמלית דרך מקום פטור - ע"י.

מהמשנה דף קא: עד המשנה בדף קב.

ש. מהו נגר שיש בראשו גלוסטרא והאם ומתי מותר לנעול דלת בנגר בשבת ומדוע?

ת. נגר – פרש"י שהוא יתד שתוקעין בחור שבמפתן הדלת ונועלין בו את הדלת ו"יש בראשו גלוסטרא" פרש"י דהיינו שראשו עבה, וראוי לבוכנא לכתוש ולשחוק בו פלפלין,

ולגבי אי שרי לנעול בו דלת בשבת – יש לחלק: אם הנגר "ניטל באוגדו" – דהיינו שהוא קשור בחזקה לקיר או לדלת כך שאפשר לטלטל את הנגר ע"י שמחזיקים בחבל אפילו אם לא מחזיקים בנגר עצמו ואין החבל נקרע ואין הקשר נפתח מחמת כובד הנגר – בכה"ג לכו"ע שרי לנעול בו את הדלת דכיוון שכבר קשור בחזקה לדבר המחובר – אין הנעילה בו נראית כבונה שהרי איירי בדבר הבנוי כבר¹⁹³⁷.

ואם אין הנגר ניטל באוגדו כתוב במשנה שנחלקו תנאים: דעת ר"א שאסור לנעול בו דאע"פ שיש בראשו גלוסטרא והווי כלי – מ"מ כשנועל בו מחזי כבונה ודעת ר' יוסי – ששרי לנעול בו דסובר דכיוון דכלי הוא – לא מחזי כבונה¹⁹³⁸ ומשמע ממתני' שאם אין בראשו גלוסטרא – לכו"ע אסור לנעול בו דמחזי כבונה.

הערה: אם אין הנגר קשור כלל – עי' בב"י [שיג א] שכתב שיש בזה נוסחאות בדעת הטור אי שרי לר' יוסי [שכמותו ההלכה] ועי' תוס' רי"ד שמדייק מרש"י שאף ר' יוסי אוסר וכתב על זה וז"ל "ואינו נ"ל דכיוון דטעמא דר' יוסי היא משום דגלוסטרא משוויא ליה כלי מה לי קשור בדלת מה לי אינו קשור" עכ"ל עיי"ש.

להלכה – פסק מרן [שיג א] כר' יוסי שביש גלוסטרא בראשו א"צ שיהא ניטל באוגדו וכתב המשנ"ב ס"ק יג דמשמע מלשון השו"ע דעכ"פ קשור מיהו בעינן וכן פסק הט"ז דהקשירה הוא לעיכובא ובספר אליה רבא כתב דלעת הצורך יש לסמוך על המקילין ע"י גלוסטרא כיון שהוא כלי אף בלי קשירה כלל אבל בביאור הגר"א משמע דמצדד לדינא כהט"ז. עכ"ד המשנ"ב ולפי זה כל ההבדל בין יש גלוסטרא או אין גלוסטרא הוא שכשאין גלוסטרא בעי' שיהא ניטל באוגדו או שיהא קשור לדלת [עי' תשובה הבאה] אבל בתרווייהו בעי' שיהא קשור.

¹⁹³⁷ וגם א"צ שיהא בו גלוסטרא [חי' המאירי].

¹⁹³⁸ וכתב הריטב"א שאין אדם מבטל כליו וידוע הוא שלא הניחו שם אלא לפי שעה ועתיד ליטלו להשתמש בו, ומשמע שאף רבי אליעזר מודה בכל שהוא כלי גמור, אבל בזה שהוא משמש לשני תשמישין הוא חולק עכ"ל.

מהמשנה בדף קב. עד המשנה בדף קב: למעלה.

ש. מה דינו של נגר שאין בראשו גלוסטרא האם שרי לנעול בו בשבת במקדש ובמדינה ומדוע?
ת. אם הנגר קשור ותלוי באוויר כך שאינו נוגע בארץ כלל – לכו"ע מותר לנעול בו גם במדינה וכ"ש במקדש.

אם הנגר קשור ותלוי אך ראשו אחד מגיע לארץ – נחלקו בזה תנאים דעת ת"ק שנועלין בו במקדש אבל לא במדינה דבמדינה גזרו חכמים אטו נגר שאינו קשור כלל שלדעת ת"ק אסור מדאורייתא לנעול בו משום בונה¹⁹³⁹ ובמקדש לא גזרו דאין שבות במקדש ודעת רבי יהודה – שנועלין בו גם במדינה משום דס"ל שאפי' אם אינו קשור כלל אין בזה מלאכת בונה מדאורייתא שהא זה בנין עראי ולכן בקשור ותלוי וראשו אחד מגיע לארץ – לא גזרו ושרי.

ומוסיפה הגמ' שהא דמתיר רבי יהודה לנעול בו גם במדינה – זה בתנאי שיתמלאו בו אחד מב' תנאים: או שהחבל שבו קשור הנגר יהא חזק עד שינטל באגדו [דהיינו שיוכל לטלטל את הנגר ע"י שיחזיק בחבל] או שהחבל יהא קשור בדלת עצמה ולא במזוזה וכדו' אבל אם גם החבל אינו חזק וגם אינו קשור בדלת עצמה – גם רבי יהודה גוזר במדינה אטו נגר המונח.

אם הנגר קשור אך אינו תלוי כלל אלא מונח על הארץ – לא אתפריש בגמ' ועי' הערה ב שבסוף התשובה.

אם הנגר אינו קשור כלל - דעת ר"א שאסור אף במקדש דזה בניין דאורייתא ודעת רבי יהודה – ששרי במקדש אבל לא במדינה דלא הווי בונה מדאורייתא אלא מדרבנן¹⁹⁴⁰

הערה א: מה שכתבתי בתשובה שאם הנגר אינו קשור כלל – לר"א הווי בניין דאורייתא אף שהוא בנין עראי – זו דעת רש"י בבאור דעת ר"א אבל דעת ריטב"א בשם תוס' שגם לר"א זה רק איסור דרבנן ומ"מ אוסר אף במקדש דאיכא שבותים שגזרו אף במקדש.

הערה ב: הגירסא שלפנינו בברייתא המובאת בגמ' היא תנו רבנן: איזהו נגר הנגרר שנועלין במקדש אבל לא במדינה - כל שקשור ותלוי, וראשו אחד מגיע לארץ. רבי יהודה אומר: זה - אף במדינה מותר, עכ"ל הברייתא ולכאורי' משמע שר' יהודה מתיר רק אם הוא תלוי וראשו אחד תלוי באוויר אבל אם אינו תלוי כלל אלא מונח לגמרי בארץ – לא מתיר רבי יהודה אע"פ שהוא קשור אבל בב"י כתב שמרש"י במשנה מוכח שרבי יהודה מתיר אפי'

¹⁹³⁹ כתבתי ע"פ רש"י במסכת שבת קכו. ד"ה והמונח ועי' בהרה שבסוף התשובה שהבאתי את דעת שאר הראשונים ועי' בספר מרומי שדה [להנצי"ב שבת קכה" ד"ה לכן] שלדעת רש"י – ר"א אוסר מדאורייתא גם בנין עראי. וצ"ע מדוע בכל מלאכה בעי' מדאורייתא שתהא של קבע כקושר וכדו'.

¹⁹⁴⁰ ופרש"י [שבת קכו]. דטעם שלא הוי בונה מדאורייתא הוא כיון דמתוקן מאתמול להכי עכ"ל ומשמע מרש"י שאם אינו מתוקן מאתמול – אף לר' יהודה יש איסור דאורייתא אע"ג שזה בנין עראי וצ"ע.

מונח לגמרי שהרי פרש"י שנגר הנגרר היינו "שקשור בדלת ואינו תלוי" ולכן **כתב הב"י** שלרבי יהודה – דקי"ל כוותיה – יש להתיר בנגר שקשור אפי' אם מונח בארץ ומש"כ בברייתא וראשו אחד מונח בארץ – היינו לחדש שאפי"ה לת"ק אסור אבל ר' יהודה מתיר קשור אפי' אם הוא מונח.

הערה ג' – בגמ' שבת קכה: נחלקו אמוראים בפקק החלון אי דינו כנגר שבעי קשור או לא ופסק מרן לגבי פקק החלון שא"צ קשור והוא קל מנגר.

להלכה – בגמ' פסק שמואל הלכה **כר' יהודה** וכן פסק מרן [שיג א] וכתב שסגי בקשור אפי' אינו תלוי אלא מונח על הארץ [וכמו שכתבתי בהערה ב' שבסוף התשובה] והביא מרן את התנאים שאמרה הגמ' בדעת ר' יהודה להתיר במדינה בנגר – שבעי שינטל באוגדו או שקשור בדלת עצמה.

ש. מהו "נקמז" ומה דינו ומדוע?

ת. **נקמז** פרש"י דהיינו שנכנס הנגר בחור האסקופה, ונפחת אותו החור¹⁹⁴¹ ויוצא הנגר לצד הקרקע, ונועץ בקרקע¹⁹⁴² עכ"ל והיינו שהחור שבמפתן הבית נהיה עמוק יותר עד שהיתד ננעץ בקרקע שתחת מפתן הבית **ואמרי' בברייתא** שנחלקו תנאים אי שרי לנעול בכה"ג **לת"ק דברייתא** – שרי¹⁹⁴³ ולר' יהודה – **אסור** והיינו אף כשקשור ותלוי ואמרי' בגמ' שטעמו – דמחזי כבונה ופי' בתוד"ה נקמז שכשננעץ בקרקע טפי מחזי כבונה.

הערה: כתב ה"ט"ז [שיג ב ומובא **במשנ"ב** ס"ק כב] דהא דנקמז אסור [היינו לרבי יהודה דקי"ל כוותיה] היינו כשנוקב הנגר בארץ ועושה גומא בארץ ע"כ הוה כבנין וכ"מ לי רש"י שכתב ונועץ בקרקע כו' משמע שעושה נקב חדש אבל אם מתחלה עשה חלל בקרקע מקום שהנגר יהיה ראשו שם וכן יהיה תמיד שאינו מוסיף נקב בארץ אין איסור בזה משום דמחזי כבנין דהוה כפקק החלון **עכ"ד** ונראה שאירי שאינו פסיק רישא שיעשה חור בקרקע דא"כ הוה בנין ממש ולא רק מחזי כבונה אלא שאולי הווי פסי"ר דלא ניח"ל שהרי א"צ לחור באדמה דסגי לו בחור באסקופא וצ"ע

להלכה – פסק **שמואל בגמ' כר' יהודה** שנקמז אסור וכן פסק מרן [שיג ב] שאסור אף כשקשור ותלוי.

ולגבי מה הדין אם גם יש בראשו גלוסטרא וגם הוא קשור – עיי' **משנ"ב** שם ס"ק כ

¹⁹⁴¹ פי' נפחתה קרקעית החור ועי"ז החור הגיע עד לקרקע שתחת מפתן הבית.

¹⁹⁴² ו"נקמז" היינו "ננעץ" – שננעץ בקרקע ועיי' רבינו יהונתן על הרי"ף לד: ד"ה נקמז – שרבינו האי אמר שנקמז זה כמו נקמץ. וקמיצה היא מלשון נעיצה דכשקומצים במנחות נועצים האצבעות בקמח [עיי' בפירוש קרבן אהרון על הספרא פרשה ט סוף פרק י' ד"ה הא כיצד].

¹⁹⁴³ וא"כ מיקל אפי' יותר מר' יהודה שבמשנה.

ובביאווה"ל שם שכתב שמהשו"ע משמע שאסור ולפי מה שכתב הגר"א בביאורו אפשר דלדברי הרי"ף יש להקל ביש בראשו גלוסטרא אף בנקמו דהיינו נפחתה האסקופה עכ"ל הביאווה"ל.

ש. מה הדין בנגר שעשה לו בית יד [דהיינו ידית] בשביל שיהא קל להכניסו ולהוציאו - האם שרי לנעול בו בשבת?

ת. בגמ' קב. בעא מיניה רב נחומי בר זכריה מאביי: עשה לו בית יד מהו? ואמר ליה אביי: בוכנא קאמרת. והגמ' הביאה עוד מימרא: "איתמר, אמר רב נחומי בר אדא: עשה לו בית יד – מותר" ופרש"י [ד"ה עשה וד"ה בוכנא] דשרי אפילו אינו קשור כלל¹⁹⁴⁴ ולגבי פירוש המילה בוכנא פרש"י שזה מקבת¹⁹⁴⁵, וכותשין בו חטין ותבלין.

הערה א: נחלקו הפוסקים אי כשעשה לו בית יד שרי אף בנקמו: הרי"ף פסק ששרי אף בנקמו וכ"פ התוס' שבת קכו: בתירוץ ראשון [והביאם הגאון יעקב בסוגיין] ובטעם הדבר ששרי – כתב הב"י [שיג א] דכיוון דכלי הוא תו לא מחזי כבונה שאין דרך לשקע כלי בבנין לבטלו שם עכ"ל אולם כתב הגר"א שמש"י שפ"י הא דעשה לו בית יד דאיירי בנגר שאינו קשור – משמע שאין זה היתר בנקמו וכן מדייק הגר"א מדברי הטור שסתם לאסור בנקמו ולא כתב היתר של עשה לו בית יד

הערה ב: כתב הט"ז [שיג ב] דהא דאסרינן בנקמו היינו שעושה נקב חדש אבל אם מתחלה עשה חלל בקרקע מקום שהנגר יהיה ראשו שם וכן יהיה תמיד שאינו מוסיף נקב בארץ אין איסור בזה משום דמחזי כבנין דהוה כפקק החלון דריש הסי' ובוזה ניחא מה שברוב הבתים עושים נקבים בחומה אצל הדלת מכאן ומכאן ותוחבין הבריש לשם שהולך מקצה זה לזה ולא אמרינן דהוי כבונה דמה לי שנכנס בחומה או למטה בארץ עכ"ד ועיי' במה שכתבתי להלכה.

להלכה: פסק מרן שיג ב] בסתמא שנקמו אסור לנעול בו ובמג"א [ס"ק ה] הביא את דברי הרי"ף [שהבאתי בהערה א' שבסוף התשובה] שמתיר בעשה לו בית יד ובמשנ"ב בס"ק כא מביא את דברי הרי"ף והגר"א [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] ולא מכריע להלכה ובס"ק כב מביא המשנ"ב את דברי הט"ז [שהבאתי בהערה ב' שבסוף התשובה] להתיר בעשה מתחילה נקב באדמה ומשמע שפוסק כך להלכה אולם בשעה"צ כתב שהא"ר ופמ"ג מפקפקים בהיתר זה עיי"ש

¹⁹⁴⁴ וא"כ לדעת רש"י עשה לו בית יד קיל טפי מאם יש לו גלוסטרא ששם דייק בספר פסקי הרי"ד מרש"י שבעי' שיהא קשור.

¹⁹⁴⁵ מקבת היינו פטיש - עיי' רש"י ברכות לד. ד"ה מרזפתא שפ"י שמקבת היינו קורנס ועיי' רש"י שבת כא: ד"ה פטיש שפירש שפטיש היינו קורנס גדול.

ש. מהי "שריתא" ומהי "אסיתא" והאם מותר לנעול את הדלת על ידם בשבת ומדוע?

ת. "שריתא" פרש"י שהיא קורה בארמית¹⁹⁴⁶ אסיתא פרש"י שהוא מורטיא בלע"ז ופי' בספר לעזי רש"י שהיא מכתשת וכן פרש"י בהדיא במו"ק כב: [ד"ה כפי אסיתא] ובמשלי [כז כב] שאסיתא היינו מכתשת עיי"ש¹⁹⁴⁷

ובגמ' בסוגיין דנו אי מותר לנעול את הדלת בשבת ע"י שישימו לידה שריתא כבידה שהיא משא של יי בני אדם או אסיתא כבידה שיש בבית קיבול שלה לתך דהיינו חצי כור סאים – וספק הגמ' היא האם הם מוקצים מחמת כובדם ופשטה הגמ' שתורת כלי עליהם ואינם מוקצים ושרי ופרש"י שתורת כלי – שראויה לישיב עליה¹⁹⁴⁸.

וכ"פ מרן [שח ב] שכלי גדול וכבד אינו מוקצה וכתב המשנ"ב [ס"ק ח] "וה"ה אבן גדולה או קורה גדולה אם יש תורת כלי עליה דהיינו שמיוחדים לתשמי.

ש. והוסיף עוד המשנ"ב דאם בחול אינו מטלטל הכלי ממקומו כדי שלא יפסד – הרי הוא מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלו.

ש. מהן כיפי דארבא והאם וכיצד מותר לפרוס עליהן מחצלת בשבת?

ת. כיפי דארבא¹⁹⁴⁹ הם חישוקים [היינו מוטות העשויים מחומר שאפשר לכופף אותו] שמכופפין אותם בצורת חצי עיגול ותוקעים את ב' קצוות הכיפי בב' דופני הספינה ופורסים מעליהם מחצלת כדי לעשות מחסה ליושבין בספינה ולגבי אי מותר לפרוס עליהם מחצלת בשבת – אמרי' בגמ' שאם יש כבר אוהל טפח מערב שבת – וכגון שפרסו טפח מהמחצלת מע"ש או שהכיפי עצמם רחבים טפח או שיש כמה כיפי וביניהם פחות מג"ט שע"י לבד יש בהם רוחב טפח – שרי לפרוס את כל המחצלת דזה רק תוספת אוהל עראי ושרי בשבת¹⁹⁵⁰¹⁹⁵¹.

¹⁹⁴⁶ והוסיף רש"י שזה כדמתרגם אונקלוס בראשית יט ח על הפסוק כי על כן באו בצל קורת – ארי על כן אתו בטלל שירותי עכ"ד רש"י ומצינו גם שקורה נקראת בארמית מריש [עי' רש"י ב"ק סו:] וכן כשורא [עי' גמ' ב"ק שם וכן עי' תרגום מלכים ב ו ב] וי"ל ששריתא הוא דומה לכשורא ולמריש והיא היא.

¹⁹⁴⁷ וטעם שנקראת מכתשת אסיתא- עי' גמ' שבת עז: שזה מלשון חסירתא ועי' ריטב"א שם וז"ל שחסרה וחקוקה בפנים. עכ"ל ועי' בערוך [ערך אסיתא] שמביא שפירש אסיתא - חסידתא – ע"ש שסובל המכות כחסיד הנעלב.

¹⁹⁴⁸ ואיירי שמיוחדים לתשמיש [משנ"ב שח ח ועי' מה שכתבתי בהלכה] דאי מיועדים רק לבנין הו' מוקצה עי' משנה ביצה לא. ויל"ע אי בעי' ייחוד לעולם או סגי ייחוד לשבת אחת ועי' שו"ע שח כב שמידי דאורחיה להשתמש בו גם לדבר שמותר בשבת וגם לדבר האסור בשבת ומתחילה חשב להשתמש בו לאיסור – סגי בזה שיחשוב להיתר לשבת אחת אבל דבר שעומד רק לשימוש האסור בשבת – בעי' ייחוד לעולם להיתר בשביל להוריד ממנו שם מוקצה.

¹⁹⁴⁹ בתרגום לעברית – כיפות הספינה.

¹⁹⁵⁰ ועי' פמ"ג [מש"ז שטו ח] שתוספת אוהל קבע אסורה מדא' וכ"פ במשנ"ב שטו יז ויל"ע א"כ למה

ש. באיזה אופן התיר רב לרב הונא לפרוס מחצלת ע"ג אילים בשבת ומדוע?

ת. בגמ' אמרי' שאמר לו שיפרוס מע"ש טפח ואת המשך המחצלת יכול לפרוס בשבת דזה תוספת אוהל עראי

ולגבי אם לא פרוס המחצלת כלל אלא הניחה מגולגלת מע"ג מקום האיילים ויש בה כשהיא מגולגלת רוחב טפח ע"י הערה¹⁹⁵².

ש. מהו "וילון" והאם שרי לפרוסו בשבת ומדוע?

ת. וילון – היינו מחיצה העשויה מבגד והיא מתנענעת ברוח ופרש"י שתולין אותו כנגד הפתח לצניעות¹⁹⁵³ ואמרי' בגמ' ששרי לפרוסו בשבת ובטעם הדבר פרש"י דלאו אהל הוא, דלא קביעא התם, אלא כן דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא.¹⁹⁵⁴

הערה: ע"י ב"י שטו א שכתב שמספר **תרומת הדשן** [סימן סח] משמע שתליית וילון שריא רק אם אינה לקביעות והב"י עצמו כתב שאע"פ שתלוי שם בקביעות שרי שהרי כיון שכולו נע ונד ברוח מצויה וגם אינו מעכב להולכים ועוברים דרך שם מיקרי לא קביע וזהו שכתב רש"י " דלא קביע התם אלא כן דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא " עכ"ל הב"י ועי' בספר **חזון איש** [או"ח נב יג] שמקשה על הב"י דהא בדלת כשקובעה על ציריה חייב חטאת [כדאמרי' בברייתא המובאת בגמ' לקמן קב: וכ"פ הרמב"ם שבת י יד] אע"פ שנפתחת ונסגרת ונשאר בצ"ע עכ"ל החזו"א ויש להעיר שכשתוקע מסמר בקיר – לכו"ע חייב חטאת וכדאיתא בגמ' שבת קג. וכ"פ המשנ"ב שיד ח.

להלכה – **ברמ"א** [שטו א] הביא פסק הב"י הנ"ל להתיר ובחזו"א [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] חולק ואוסר כשתולה באופן קבוע ורק אם מחליפו כל שבוע מותר **ובשש"כ** [כד ל] הביא ב' הדעות ולא הכריע.

רבנן אסרו לעשות אוהל עראי אטו אוהל קבוע ולא גזרו בתוספת אוהל עראי אטו תוספת אוהל קבוע ואולי י"ל שפריסת אוהל עראי הוא דבר הנצרך בשבת וכמו שמצינו לגבי דכרי דר' הונא ולכן לא גזרו בו וצ"ע.

¹⁹⁵¹ ויל"ע כמה זמן תהא פרוסה המחצלת כדי שעדיין ייחשב האוהל "עראי" והתוספת תחשב לתוספת אוהל עראי ועי' פמ"ג שטו א"א ס"ק א שכתב וז"ל ואהל קבוע הוה שמונה לשמונה ימים ותשעה והוה איסור תורה עכ"ל ומצד שני עי' נו"ב תניינא ל שאפי' מטריה [בלשונו = פאראסא"ל] שיש בה אוהל טפח ומחיצות חשיב אוהל קבוע וצ"ע בכל זה.

¹⁹⁵² **עי' ריטב"א** בשם תוספות שכתבו שזה לא מהני והביאו **בב"י** שטו ב וכן פסק **בשו"ע** שם וכתב **המשנ"ב** [ס"ק טז] דהכריכה אינה חשובה פרוסה על הגג לאהל ויל"ע מאי שנא מכיפי דארבא שסגי שיש בהם טפח וא"צ לפרוס המחצלת מבעו"י כלל ואמאי כאן צריך לפרוסה טפח מע"ש וצ"ע.

¹⁹⁵³ ובמס' שבת קלח: כתב רש"י שוילון הוא "מסך" [דהיינו מחיצה – עי' רש"י שמות לה יב שמסך זה מחיצה] שכנגד הפתח" ועי' רמב"ם שבת כב כט ובמ"מ שם שוילון היינו פרוכת. [שזו מחיצה העשויה מבגד דכמצינו במקדש שהייתה עשויה מצמר].

¹⁹⁵⁴ והיינו שמחיצה ארעית שרי לעשות בבת כשאינה מחיצה המתרת וכדאיתא לעיל צד. במעשה דשמואל שהורה לפרוס מחיצה במקום גודא שנפל בחצר.

ש. מהי כילת חתנים והאם שרי לפרסה בשבת ומדוע?

ת. כילת חתנים פרש"י דהיא יריעה שפורסין סביב למטה לישן ואין לה גג למעלה טפח מפני שהיא נתונה בשיפוע עכ"ל¹⁹⁵⁵ והיינו שהיא נפרסת דרך עראי דבוקר מסירין אותה.

ולגבי אי שרי לפרסה בשבת – בגמ' אמרי' ששרי לפרסה אם אין בגגה טפח ולא בג"ט סמוך לגגה טפח [דאם יש בפמג"ט לגגה רוחב טפח – אמרי' לבוד וכאילו הגג יורד לשם ויש שם יש בה גג טפח] וכמו כן אין בשיפועה טפח [פרש"י דהיינו מכנגד אמצעית גגה עד מקום ששפת יריעה כלה שם] דאז אין לה שם "אוהל" אבל אם יש בגגה או בשיפועה טפח – הווי אוהל עראי שאסור לנטותו בשבת.

והסביר רש"י [קב: ד"ה בשיפועה] שמדברי הגמ' שלא יהא בשיפועה טפח – מוכח שעל כל מיטה יש כמה כילות חתנים שהרי בתחתית כל כילה אין רוחב ב' טפחים ועכ"ל שעל גבי מיטה יש כמה כילות חתנים זו לצד זו ורק הראשונה והאחרונה דופנס מגיע למיטה וכל השאר דופנס מגיע הרבה למעלה מהמיטה וישנים תחתיהם. ועי' הערה ב' שבסוף התשובה שהבאתי את דעת הרמב"ם בזה.

הערה א: דין זה של כילת חתנים מובא גם בגמ' שבת קלח: ושם הוסיפה הגמ' עוד תנאי כדי להתיר פריסת כילת חתנים בשבת "ולא אמרן אלא דלא נחית מפוריא טפח, אבל נחית מפוריא טפח – אסור" ופרש"י שם שאם נחתא מפוריא טפח – ההוא טפח הוה קיר לאהל, והמטה נעשית לו גג עכ"ל¹⁹⁵⁶.

הערה ב: הרמב"ם [שבת כב ל'] השמיט הא דאמרה הגמ' "שלא יהא בשיפועה טפח". וכתב בבאור הגר"א [שטו יא] דהא קי"ל בסוכה יט: דשיפועי אהלים לאו כאהלים עכ"ל הגר"א וא"כ לדעת הרמב"ם שרי לפרוס כילת חתנים אם אין בגגה טפח אפי' אם יש בשיפועה כמה טפחים.

הערה ג: את דברי הגמ' בשבת קלח: שלא יהא נחית מפוריא טפח [שהבאתי בהערה א'] – מסביר הרמב"ם [שם] שלא תהא משולשלת מעל המטה טפח עכ"ל¹⁹⁵⁷ והיינו דהא דשרי

¹⁹⁵⁵ ועי' רש"י שבת מו. [ד"ה מותר] שהרחיב קצת בזה וז"ל שנקליטין יוצאין לשני ראשי המטה באמצעה אחד לכאן ואחד לכאן, ונותן כלונסאות מזה לזה, ומשליך האהל עליה והוא שופע לכאן ולכאן עכ"ל וזה שונה מכילה רגילה שנתונה על ארבע נקליטין.

¹⁹⁵⁶ ועי' **שפת אמת** שם שמקשה אמאי אסור לפרוס מחיצה אחר שכבר המיטה נמצאת הרי זה הוי מלמעלה למטה דהמטה עומדת מקודם ואח"כ עושה הדפנות ובכה"ג שרי, [כדאי' בביצה (לב ב) כיון שאינו מתכוין לבנין ולאוויר שתחתיו וכמ"ש הק"נ בביאור דברי הרא"ש שם] **עכ"ל השפ"א** ועי' **בשו"ע הרב** [שטו יח] שכתב וז"ל ואף על פי שהמטה אינה עשויה להגן ואין שם אהל עליה מכל מקום כיון שיש שם אהל על קיר טפח זה שהוא מכלל הכילה העשויה להגן הרי יש כאן אהל עם גג. **עכ"ל** ובזה מתורצת קו' השפ"א.

¹⁹⁵⁷ ולשון "נחית מפוריא" קצת קשה דלרמב"ם הול"ל נחית לפוריא טפח או סליק מפוריא טפח דהרי איירי בטפח שמעל למטה ולא שמתחת למיטה וצ"ע.

ששרי שיהא בשיפוע אפי' כמה טפחים זה בלבד שלא יהא טפח מעל למיטה שעומד ישר¹⁹⁵⁸ דאז השיפוע חשיב כגג וכדאמר' בגמ' סוכה יט. ועי' במה שכתבתי **להלכה**.

להלכה - פסק מרן [שטו יא] לדין זה והצריך שהכילה תהא מתוקנת מע"ש [דהיינו שהזמין במחשבתו לשים הכילה על המיטה בשבת – עי' מחצה"ש ס"ק טז ומשנ"ב ס"ק מא] והשמיט הא שצריך שלא יהא בשיפועה טפח וכדעת הרמב"ם שהבאתי בהערה ב' וכן כתב שלא תהא משולשלת מעל המטה טפח וכדעת הרמב"ם שהבאתי בהערה ג' ומשמע ששרי שתשתלשל מלמטה למיטה טפח ודלא כרש"י.

וכתב בבאור הגר"א וז"ל השמיט מ"ש ואין בשיפוע טפח דל"ג לה וכן הקשו תוס' בשם רשב"ם מהא דסוכה יט ב' דקי"ל דלאו כאהלים דמי וכ"כ ב"י דל"ג להא דשיפוע טפח וכ"ה בדברי המ"מ אבל הרא"ש והטור כתבו וכן ש"פ וכפירש"י ואפשר דאף הרמב"ם גריס לה אלא דס"ל דאין הלכה בזה כמותו דהא ס"ל כרבנן דמתני' פ"ק דסוכה ואנן לא קי"ל כן ועיין תוס' ד"ה שאין כו': **עכ"ל הגר"א** ומדכתב הגר"א את דברי הרא"ש והטור בלשון "אבל" ולא כתב שדברי השו"ע הם "דלא" כהרא"ש והטור - משמע שחושש הגר"א לדעתם אמנם במשנ"ב לא הביא דעת הרא"ש והטור בזה ומשמע שלא חייש לה כנלענ"ד.

ש. מהו "סיינא" ומה דינו ומדוע?

ת. סיאנא פרש"י שהוא כובע של לבד [היינו מצמר שעשו אותו שיהיה קשה].

ודינו: הגמ' מביאה ברייתא¹⁹⁵⁹ שאומרת שסיינא אסור ומימרא שאומרת שסיינא מותר **ובהו"א הבינה הגמ'** שהברייתא שאוסרת היינו שאסור לחבשו מדין עשיית אוהל ואיירי שהוא מתפשט מראשו טפח [ואע"פ שאין לו מחיצות אסור הואיל ונעשה לצל¹⁹⁶⁰] והמימרא שמתירה - איירי שאין מתפשט מראשו טפח. **ודחתה א"ז הגמ'** ואמרה שאין סברא שבגד הבולט מראשו של אדם טפח יחשב כאוהל¹⁹⁶¹ – **וע"כ מסקנת הגמ'** שהברייתא שאוסרת היינו כשהסיינא לא מיהדק לראשו וחיש"י שתגביהו הרוח ויתפסנה בידו ויטלטלנה ד"א ברה"ר והמימרא שמתירה – היינו שמהודק לראשו¹⁹⁶².

¹⁹⁵⁸ ונראה הכוונה שנראה בעיניי שהיא מאונך ולא משופע וצ"ע בזה.

¹⁹⁵⁹ במסכת שבת אומרת הגמ' "והאיתמר סיינא אסור" והיינו שזו מימרא של אמוראים ולא ברייתא.

¹⁹⁶⁰ אך אינו אסור מהתורה דאפי' לדעת הרי"ף עפ"י הסבר הנו"ב [תניינא ל] שאוהל שיש בו טפח אסור לעשותו מהתורה אף לזמן קצר - כבר כתב הנו"ב דהיינו רק אם עשה גם מחיצות
¹⁹⁶¹ מיהו נראה פשוט שבאוהל גמור ששם על ראשו – אסור אפי' אם זה בגד הנכפף ורק כשזה דרך לבישה שרי בנכפף כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁹⁶² **רש"י** כתב דכי מיהדק וקשור ברצועה תחת צווארו - שרי, ואי לא - אסור. עכ"ל **ומשמע** שבעי תרווייהו – גם מהודק וגם קשור. **אך בב"י** [שא מ] כתב שלדעת רש"י אפילו בדלא מהדק אם קשור תחת גרונו שרי דתו ליכא למיחש דילמא נפיל. וכתב רש"י על רש"י דמהב"י נראה דצ"ל ברש"י "או קשור" או

• הערה: **כתבתי התשובה ע"פ רש"י**. אולם הרא"ש סימן ג מביא את **דעת ר"ת** ז"ל שלא גרס "אלא" והכי גרס "לא קשיא הא דמיהדק והא דלא מיהדק" כלומר הא דפרכת מאפיק מגלימיה טפח לא קשיא דגלימא לא מיהדק אלא נכפף למטה ולא הוי אהל אבל **סיינא מיהדק שהוא קשה ובולט חוץ לראשו טפח והוה אהל ואסור**. וכן פ"י **ר"ח** ז"ל **עכ"ל הרא"ש**. ויש להוסיף שכן פסק **הרמב"ם** [כב לא]. והיינו שלר"ת הגמ' נשאת בתירוץ גבי סיינא שבאית ביה טפח הוי אוהל ובלית ליה טפח ל"ה אוהל ועל הקושיא שלא מסתבר שבגד הבולט טפח יחשב אוהל – עונה הגמ' ששאני בגד שהוא רך ונכפף ולכן לא חשיב אוהל [דדבר הנכפף אינו חשוב "רחב טפח"] אבל כובע הוא קשה ולכן שייך בו אוהל. ומש"כ הרא"ש "וכן פר"ח" צע"ק שבר"ח שבתוס' וכן בר"ח שלפנינו משמע שהגמ' כן חזרה בה מהתירוץ הראשון ["הא דאית ביה טפח וכו'] וגרסין "אלא" אמנם למעשה וודאי מסכים ר"ח עם ר"ת שבכובע קשה יש דין אוהל דהוא מסביר שהתירוץ החדש של הגמ' "הא דמיהדק הא דלא מיהדק" – שהמימרא שמתירה כובע איירי ברך ושאוסרת - איירי בקשה.

להלכה – פוסק **מ"ן** [שא מ] **לאסור בכובע רחב טפח אפילו בבית משום אוהל וכדעת הר"ח הרמב"ם** ור"ת [שהבאתי בהערה שבסוף התשובה] וכתב **המשנ"ב** [ס"ק קנא] שם דזה דוקא **כשהיה השפה שהוציאה קשה ביותר** ואינו נכפף אז חשוב כמו אהל ואי לא"ה הרי הוא כגלימא בעלמא **ובמשנ"ב** [ס"ק קנב] מביא בשם **הא"ר** **שהעולם סמכו על שיטת רש"י** דליכא בכובע משום אוהל אף אם הוא קשה **ובשעה"צ** [שם ס"ק קפז] כתב הטעם - משום שהוא דרך לבישה [וכ"כ **בחזו"א** נב ב דרש"י סובר דדרך מלבוש לא הווי בניין]. ומסיים המשנ"ב שאין למחות במקילין במקומות שנהגו להקל אך במקומות שלא נהגו להקל – יש להחמיר.

וכן אוסר השו"ע [בסעיף מא] **לצאת בכובע** [היינו שאין בו טפח – מג"א ס"ק נב] **לרה"ר** שמא יגביהנו הרוח מראשו ויבוא לטלטלנו בידו ד"א ברה"ר ורק אם הכובע מהודק או קשור או שהוא עמוק בראשו שאין לחוש שיגביהנו הרוח – שרי **עכ"ד השו"ע**. **ולגבי כרמלית** וחצר שאינה מעורבת – מציין **המשנ"ב** [ס"ק קנד] לסימן שג סעיף יח ששם מביא המחבר דעות לגבי טבעת אי מה שגזרו ברה"ר גזרו גם בכרמלית וכמו כן מביא דעות אי רה"ר שלנו שאין בה ס' ריבוא חשובה כרמלית ובמ"ב שם ס"ק סה כתב בשם רעק"א שאין למחות במקילין אולם יר"ש יחוש להחמיר.

מהמשנה דף קב: למעלה עד המשנה דף קב: באמצע.

ש. ציר של שידה תיבה ומגדל שיצא במדינה – אימתי מותר להחזירו ואימתי לא ומה הדין לדוחקו כשיצא במקצת?

ת. להחזיר את הציר כשיצא כולו - לדעת ת"ק – אסור להחזירו אף אם יצא רק הציר התחתון – ופרש"י גזירה שמא יתקע בגרזן או במקבות¹⁹⁶³, דהויא מלאכה [- מכה בפטיש]. וכ"ש כשיצא הציר העליון דאז כולו נופל¹⁹⁶⁴ והחזרתו היא מלאכה דאוי דהווי כבונה דס"ל לת"ק דיש בנין בכלים עכ"ד רש"י ולדעת רבי יהודה – יש לחלק בין אם יצא התחתון בלבד שאז שרי להכניסו ולא גזרי' שמא יתקעו במקבות לבין אם יצא העליון – שאז גזרינן שמא יתקע במקבות.

ולדחוקו כשיצא מקצתו: כשיצא התחתון – אמרי' בברייתא המובאת בגמ' ששרי אף לדעת ת"ק וכשיצא העליון – לא אתפריש בגמ' ועי' הערה ב' שבסוף התשובה.

הערה א: מה שכתבתי שכשמחזיר העליון לת"ק חייב משום בונה – כ"פ רש"י. אולם תוס' אומרים שאינו חייב משום בונה דקיי"ל כב"ה שאין בניין וסתירה בכלים והסיבה שלא יחזיר העליון לת"ק אף במקדש היא משום שזה שבות גדולה [היינו חמורה דיש יותר לחוש שמא יתקע בעליון שבו אם יוצא הוא נוטה ליפול מאשר בתחתון כנלענ"ד] ושבות גדולה לא התירו אף במקדש¹⁹⁶⁵ וכ"כ הרמב"ם [שבת כב כה] שהסיבה שלא יחזיר העליון אפי' במקדש היא "שמא יתקע".

¹⁹⁶³ מקבת היינו פטיש - עי' רש"י ברכות לד. ד"ה מרזפתא שפי' שמקבת היינו קורנס ועי' רש"י שבת כא: ד"ה פטיש שפירש שפטיש היינו קורנס גדול ועי' רש"י שבת קכב: שכתב גזירה שמא יתקע - בחזקה בסכין ויתדות, והווי ליה גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש. ועי' או"ז שכותב "בסיכין" במקום בסכין וכנראה כך הגי' ברש"י וסיכין היינו תרגום של יתדות – עי' רש"י במדבר לג נה.

¹⁹⁶⁴ נראה שאין הכוונה שכל הדלת יצאה ממקומה שהרי איירי שציר התחתון עדיין במקומו אלא כוונת רש"י שהדלת מוטה על צידה והולכת ליפול משא"כ כשיצא רק ציר התחתון וציר העליון עדיין במקומו – שעדיין הדלת עומדת על בסיס הכלי [דאם אינה על בסיס הכלי אזי גם העליון אינו במקומו] ורק הציר אינו במקומו – שבכה"ג הדלת אינה מוטה על צידה וזוהי כוונת רש"י במש"כ שכשיצא ציר תחתון "נח להחזירו" כי הדלת אינה מוטה על צידה.

¹⁹⁶⁵ ועי' תוס' שמקשים על רש"י אטו מתני' כב"ש דלב"ה אין בנין וסתירה בכלים בפ"ב דביצה (דף כב). עכ"ד תוס' ואולי יש ליישב דרש"י לשיטתו לעיל דף לה. ד"ה ומתניתין שבכלי גדול יש בנין וסתירה [והיינו אף לב"ה דלב"ש בכל כלי יש בו"ס] והרי רש"י פירש שמתני' איירי בשידה תיבה ומגדל [וכ"כ בפירוש בברייתא שבגמ'] וא"כ י"ל שמיידי שיש בהן מ' סאה ולכן לרש"י לדעת ת"ק יש בהם בו"ס [ולר' יהודה גם בהם אין בו"ס]. ועי' תוס' רי"ד לעיל דף לה. שמקשה על רש"י מהא דתניא בפ' כל הכלים דלת של שדה ושל תיבה ושל מגדל נוטלין ולא מחזירין ואסקה רבא נוטלין דאין בנין וסתירה בכלים ולא מחזירין גזירה שמא יתקע אלמא אפילו באלו שהן כלים גדולים שהן מחזיקין מ' סאה אין בו"ס עכ"ד התורי"ד ואולי יש ליישב את רש"י דלא כל שידה תיבה ומגדל יש בהם מ' סאה [עי' משנה כלים יח ג שידה תיבה... ושאינן מקבלין וכו'] ועי' פיהמ"ש לרמב"ם שם (ומובא ברע"ב) שאינן מקבלין מ' סאה עיי"ש] ובברייתא הנ"ל בפרק כל הכלים מיידי בשאינן מקבלים מ' סאה וצ"ע בכל זה.

הערה ב: לגבי אי שרי לדחוק ציר העליון כתב הרא"ש (סי' טז) וז"ל **רבינו תם נסתפק** אם מותר לדחוק העליון במדינה מדקאמר כאן וכאן לא יחזיר משמע דלדחוק מותר אף במדינה או דילמא האי דנקט לא יחזיר בשביל מקדש נקט אבל במדינה אפילו לדחוק אסור מדקתני ברישא במדינה דוחקים התחתון מכלל דבעליון לדחוק אסור וכן **מסתברא דאסור**¹⁹⁶⁶: **עכ"ל** וכן פסק **הטור** וכ"כ במ"מ בדעת הרמב"ם **לאסור**.

להלכה – פסק **מרון** [שיג ה] כדעת ת"ק שאין מחזירין במדינה אף בתחתון שמא יתקע¹⁹⁶⁷ **ולגבי לדחוק** – התיר השו"ע בתחתון אבל לא בעליון וכדברי הרא"ש והטור והמ"מ בדעת הרמב"ם שהבאתי בהערה ב'.

ש. ומה הדין במקדש ומדוע?

ת. דעת ת"ק להתיר החזרה בתחתון ולאסור בעליון ופרש"י שכן החזרת תחתון הוא שבות ואין שבות במקדש אבל החזרת עליון הווי בונה ואסור מדאורייתא דס"ל שיש בנין בכלים ודחיקה – שרי גם בעליון.

ודעת ר' יהודה – שאף החזרה בעליון שרי דס"ל שאין בנין בכלים ואין כאן איסור תורה אלא איסור דר' שמא יתקע ואין שבות במקדש

[ועיי בהערה א שבסוף התשובה הקודמת שהבאתי את דעת תוס' בדעת ת"ק שאסור בעליון במקדש משום שזוהי שבות גדולה עיי"ש]

להלכה – פסק **הרמב"ם** [שבת כב כה] כת"ק לאסור בעליון אף במקדש שמא יתקע.

מהמשנה דף קב: באמצע עד המשנה קב: למטה.

ש. מהי רטייה והאם ומתי מותר להניחה בשבת במדינה ומדוע?

ת. רטייה היא תחבושת שמורחים עליה משחה ושמים אותה ע"ג המכה כדי לרפואתה¹⁹⁶⁸.

¹⁹⁶⁶ עיי בב"י שיג ה שהעתיק דברי הרא"ש מלבד המילים האחרונות "וכן מסתברא דאסור" וכנראה לא היו בגירסתו וצ"ע.

¹⁹⁶⁷ ולא פיי אם העליון מדאורייתא משום בונה או מדרי' שמא יתקע ובלבוש כתב שהעליון אסור שמא יתקע ויתחייב משום מכה בפטיש ועיי עולת שבת שתמה עליו אמאי לא אמר משום בונה דהא בנין גמור שייך אף בכלים וכמ"ש השו"ע בסמוך [שיד א] עכ"ד העולת שבת אולם מלשון השו"ע משמע שאכן גם העליון הוא משום שמא יתקע שהרי לא כתב הדביל בין התחתון לעליון אלא לענין דחיקה ומשמע שלענין החזרה שניהם שווים ועיי שעה"צ ס"ק יז שזה תלוי במחלוקת רש"י ותוס' ועיי רמב"ם עכ"ד השעה"צ והבאתי דבריהם בהערה א' שבסוף התשובה.

¹⁹⁶⁸ עיי פיהמ"ש לרמב"ם על מתניתין וכן רש"י שבת עה: ד"ה ממרח.

ומירוח המשחה בשבת ע"ג הרטיה – אסור מדאו' משום מלאכת ממרח – שהוא מחליק את הגומות שברטיה¹⁹⁶⁹.

ולשים בשבת רטייה שמרח עליה משחה בערב שבת – אסור מדרבנן ופרש"י גזירה שמא ימרח עליה משחה בשבת¹⁹⁷⁰.

אמנם אם נפלה ממנו הרטיה – נחלקו תנאים בברייתא המובאת בגמ' קב: אי שרי להחזירה: דעת ת"ק דברייתא ששרי להחזירה ופרש"י דמילתא דלא שכיחא הוא, ולא גזור בה רבנן. ודעת ר' יהודה שאסור להחזירה גם אם נפלה וכן גם דעת תנא דמתני' כרבי יהודה. ומ"מ אם לא נפלה אלא רק זזה ממקומה – גם ר' יהודה מתיר לדוחקה להחזירה למכה דבכה"ג ליכא חשש מירוח ובגמ' אמר רב יהודה אמר שמואל שהלכה כרבי יהודה.

ונחלקו אמוראים האם מחלוקת התנאים הנ"ל בנפלה איירי כשנפלה ע"ג כלי – דאז מתיר ת"ק להחזירה דלא מחזי כאילו שם אותה מתחילה אבל בשנפלה ע"ג קרקע הווי כאילו שם אותה מתחילה בשבת ואסור¹⁹⁷¹ – זו דעת ר' חסדא או להיפך – שמחלוקת התנאים הנ"ל היא רק בנפלה ע"ג קרקע דאז לר' יהודה אסור להחזירה דמחזי כנותן לכתחילה אבל בנפלה ע"ג כלי – גם לר' יהודה שרי להחזירה – זו דעת ר' אשי ופרש"י בטעם ששרי כשנפלה ע"ג כלי "דהווי כהחלוקה בעלמא"¹⁹⁷²

ולגבי אם המתירין להחזירה בנפלה – מתירין להחזירה גם כשהורידה בידיים – עי' הערה א' שבסוף התשובה.

הערה א: מה שכתבתי שאם הוריד הרטיה מדעתו – לכו"ע אסור להחזירה במדינה

¹⁹⁶⁹ כ"כ רש"י קב: ד"ה שהוא וכ"כ רבינו יהונתן על הרי"ף לה. ד"ה ורטיה וצ"ע דלפי זה ברטייה שאין בה גומות שרי למרוח משחה ואמאי הרי מחליק את המשחה ועי' שש"כ לג יג שאסור למרוח משחה על גוף האדם ולפי רש"י צ"ע אמאי אסור הרי אין גומות בגוף האדם וצ"ע בכל זה.

¹⁹⁷⁰ ועי' תוס' [קב: ד"ה מחזירין] שכתבו שלשחיקת סממנין ליכא למיחש כיון דמאתמול הוה עילויה עכ"ל תוס' ו**בביצה יא: פרש"י** שטעם האיסור להחזיר רטיה הוא שגזרו חכמים בכל רפואות גזירה משום שחיקת סממנין עי"ש וכ"כ התוס' בסוגיין בשם הר"ר יוסף וכתבו התוס' שלדעת הר"ר יוסף יש לחוש לבי' הטעמים – שמא ימרח ושחיקת סממנים ואפ"ה שרי במקדש עכ"ד ונראה שיש נפק"מ לדינא בין שני הטעמים הנ"ל – דמצד הטעם של שמא ישחוק סממנים – יש להתיר לחולה שאין בו סכנה שנפל למשכב שבו לא גזרו לא לקחת רפואה וכמ"ש הרמ"א שכח לז עי"ש אולם גזירה של שמא ימרח לכאו' יש גם בחושאיב"ס שנפל למשכב.

¹⁹⁷¹ וכמו לגבי איסור חזרה של כלי על כירה בשבת שאמרי' בגמ' שבת לח: ופרש"י שם דהווי כמומין לכתחילה.

¹⁹⁷² יל"ע בזה דלכאו' גרע מהוחלקה דיל"ח שימרח הרטיה משא"כ בהוחלקה שרק מזיז אותה ואין לחוש שימרח ונראה לומר שוודאי הטעם שלא חיישי' שימרח הוא משום שזה מילתא דלא שכיחא וכדפרש"י בדעת רבי יהודה ולר' אשי גם ת"ק מודה לזה אלא שבנפלה ע"ג קרקע אסרו רבנן דזה מחזי כאילו שם רטיה חדשה [וכמשי"כ רש"י "כלכתחילה דמיי"] ואילו נפלה ע"ג כלי לא מחזי כשם רטיה חדשה ודומה יותר להוחלקה בזה שאינו נראה ששם רטיה חדשה וכ"מ בשו"ת אגרות משה שכתב שלדעת רש"י רק בנפלה מותר שהווי כהוחלקה וגם מלתא דלא שכיחא הוא אבל לא בלקח מדעת עכ"ל משמע שבעי' לשני הסיבות – גם שהווי מילתא דלא שכיחא וגם שהווי כהוחלקה.

ומחלוקת התנאים בברייתא היא רק בנפלה כך משמע **מפרש"י** [ד"ה רטיה שפרשה] וז"ל ולהכי נקט פרשה, שהרי לא נטלה מדעת עכ"ל ומשמע שבנטלה מדעת גם ת"ק אוסר וכ"כ **שיבולי הלקט בשם בעל הדברות** [שהוא בעל העיטור] **והביאו בב"י** שכח כה. **אבל הב"י עצמו** כתב על דברי שבה"ל הנ"ל שלא ידע מנין לו לחלק בין הזיד וסילקה ללא הזיד וסילקה עכ"ל והיינו שסובר הב"י שבתרווייהו יש להקל לר' אשי בלא נתנה ע"ג קרקע¹⁹⁷³ וכ"כ **בפיהמ"ש להרמב"ם וכן ברע"ב** על מתניתין שאם נטל בידיים את הרטיה מהמכה ולא הניחה ע"ג קרקע – הוזה ליה כמו שפרשה ע"ג כלי [שעל זה אמר ר' אשי ששרי להחזירה] ונוקט הרע"ב בפשיטות ששרי להחזירה **וכ"מ מהר"ז** על הרי"ף בסוגיין [לה]. שכתב שהא דמחזירין רטייה רק במקדש ולא במדינה איירי בהניחה ע"ג קרקע וברייתא כשפירשה ע"ג כלי והלכה כדברי חכמים¹⁹⁷⁴. **עכ"ל** ומשמע שאם נטלה בידיים ולא הניחה ע"ג קרקע – הווי כנפלה ע"ג כלי דשרי להחזירה לדעת חכמים שהלכה כמותם ע"ש.

הערה ב: מה שכתבתי שר' אשי נחלק על ר' חסדא ואומר שת"ק ור' יהודה נחלקו בנפלה ע"ג קרקע – **כך פרש"י** ד"ה לא שמיע לי. ולפירושו מודה ר' אשי לשמואל שהלכה כרבי יהודה. **אבל הרי"ף** כתב שר' אשי מודה לר' חסדא שנחלקו בנפל ע"ג כלי וחולק על שמואל שפסק הלכה כרבי יהודה ופוסק ר' אשי כתנא קמא **עכ"ד הרי"ף**. ולדינא אין נפק"מ בין רש"י לרי"ף דהא לתרווייהו לר' אשי – שהלכה כמותו – מותר בנפלה ע"ג כלי ואסור בנפלה ע"ג קרקע ורש"י ורי"ף נחלקו רק האם זה כדעת ת"ק לפי ר' חסדא [זו דעת רי"ף] או כדעת ר' יהודה ודלא כר' חסדא [זו דעת רש"י]. **ויל"ע בדעת הרי"ף** אמאי העדיף לומר שר' אשי פליג על שמואל מאשר לומר שר' אשי פליג על ר' חסדא והרי שמואל הוא מאמוראי קמאי ואין דרך שיחלוק אמוראי בתראי על אמוראי קמאי¹⁹⁷⁵ ובפרט שרבי סתם את משנתו כר'

¹⁹⁷³ ועי' **בבאור הגר"א** שתמה על תמיהתו של הב"י וז"ל וכי ב"י שא"י מנין לו אבל הוא מתניתין ערוכה מחזירין רטיה במקדש אבל כו' ולא חילק בין קרקע כו' ול"פ ר"י ות"ק משום דנטלה בידיים וערש"י שם וכ"כ הרי"ן בהדיא שם ע"ש ודלא כפי' הר"ז"ה והרע"ב ותמיה לי שנעלמו ממנו דברי הרי"ן: **עכ"ל הגר"א** ובמש"כ הגר"א "ערש"י – כוונתו להא דמוכח מרש"י ד"ה רטיה שפרשה שכתב "ולהכי נקט פרשה, שהרי לא נטלה מדעת" ומשמע שלא התיר ת"ק אלא בנפלה אבל מש"כ הגר"א דהרי"ן כתב בהדיא כדברי השיבולי הלקט צ"ע בזה דהרי"ן [על הרי"ף שבת נג: ד"ה ומגלה] דיבר בשיטת רבי יהודה והרי הרי"ן פי' שם שהלכה כת"ק וצ"ע ועי' בשעה"צ שכח נג שכתב שהגר"א כתב את דבריו בשם רש"י ורבינו יהונתן ולא הזכיר את הרי"ן ואולי סבר שזה ט"ס בבאור הגר"א וצ"ל רבינו יהונתן ולא הרי"ן וכ"מ קצת מדכתב הגר"א "וכ"כ הרי"ן בהדיא שם" עכ"ל ואילו הרי"ן לא נמצא בעירובין אלא במס' שבת כנלענ"ד וצ"ע.

¹⁹⁷⁴ עי' הערה ב' שלהרי"ף פסקינן כחכמים וכר' חסדא ששרי בנפל על כלי.

¹⁹⁷⁵ עי' **חידושי הרמב"ן** ב"ב ב: ואף על גב דאקשינן מדרב נחמן אמר שמואל לקמן, שאני שמואל דרב גובריה, אבל אביי מאמוראי בתראי הוה והך שקלא וטריא מקמי ידיה ולא מקשינן מיניה קושיא. עכ"ל וכ"כ **הרשב"א** והרי"ן שם ע"ש **ואמנם עי' רש"י בכתובות ג:** ד"ה מאי שקדו שכתב וז"ל היכן שנינו שקדו דמקשינן לה הכא אי משום דאמר שמואל לעיל לית לן לאותביה מינה לאמוראה אחרינא. עכ"ל **מיהו יש לחלק** דהתם מקשה על ר' שמואל בר יצחק שג"כ היה מאמוראים ראשונים דהוא היה תלמיד של רב [דהא הוא אמר דברים בשם רב - עי' ברכות יד: ושבת דף נא. ופסחים קיג: ויבמות צז. וכתובות

יהודה וא"כ וודאי סובר כשמואל שהלכה כרבי יהודה וצ"ע.

להלכה – פוסק מרן [שכח כה] כר' אשי שרטייה שנפלה מעל גבי המכה על גבי קרקע, לא יחזירנה; נפלה על גבי כלי, יחזירנה

ולגבי נטלה בידיים ולא הניחה ע"ג קרקע – שנחלקו בזה ראשונים [עיי' הערה א' שבסוף התשובה] – **בשו"ע** לא דיבר מזה כלום¹⁹⁷⁶ **ובמג"א** [שכח טז] פסק להחמיר כהשיבולי הלקט והביאו **במשנ"ב** ס"ק פב אולם אח"כ כתב המשנ"ב שיש מקילין וכתב בשעה"צ [ס"ק נד] דאפשר שכשהסירה ע"מ לתקן יש להקל עכ"ל.

ש. ומה הדין לגבי הנחת רטיה במקדש ומדוע?

ת. להניח רטיה ע"ג מכתו לכתחילה במקדש – אמרינן במתני' שאסור ופרש"י שזה מדר' דלא הותרה שבות במקדש שלא לצורכי עבודה. אמנם אם הייתה על ידו רטיה מע"ש ורוצה להסירה בשבת כדי שיעבוד ללא חציצה¹⁹⁷⁷ – אמרי' במשנה ששרי לו להחזירה אחר עבודתו ופרש"י משום שאין שבות במקדש והתירו סופו משום תחילתו – שאם לא נתיר לו להחזירה – לא יטלנה וימנע מעבודה.

מהמשנה דף קב: למטה עד המשנה קג.

ש. מה פירוש "לקשור נימא" והאם מותר לקשור נימא בכינור בשבת כשנקרעה בע"ש וכשנקרעה בשבת מדוע?

ת. **לקשור נימא** היינו לקשור מיתר של כינור שנקרע בשבת כדי שיוכל לנגן בו

ולגבי אי שרי לקשרה בשבת כשנקרעה בע"ש וכשנקרעה בשבת יש לחלק בין במקדש לבין במדינה:

כו: וב"מ מא. וב"ב קנה: וכן בעוד מקומות] אבל ר' אשי שהוא מבתראי דבתראי י"ל שגם רש"י מודה שאין דרכו לחלוק על שמואל ועיי' רש"י ב"ק לג: שכתב על רבה וז"ל רבה אדם חשוב היה ומאדם חשוב כגון רב או רבה פרכינן כאילו כתיב במשנה או בברייתא. עכ"ל ושם איירי לגבי ר' הונא בריה דרב יהושוע שהיה תלמיד של רבא וקדם לר' אשי וא"כ וודאי שמסתבר שר' אשי יעדיף לחלוק על ר' חסדא שהיה בדור שאחרי שמואל מאשר לחלוק על שמואל וצ"ע.

¹⁹⁷⁶ אמנם בסימן שכח סעיף כו כתב מרן ששרי לגלות קצת רטיה ולקנח פי המכה וחוזר ומגלה קצתה שניה עיי"ש וכתב הביאווה"ל שם ד"ה נגלה - שמשמע שפוסק שאסור להסירה לגמרי ולהחזירה וכדברי המג"א בשם שיבולי הלקט אמנם תמה הביאווה"ל שהרי בב"י חלק על השבה"ל הנ"ל ועיי"כ נדחק הביאווה"ל שמש"כ השו"ע שלא יסירה לגמרי היינו כשאין לו מקום להניח הרטיה ואם יסירה לגמרי יצטרך להניחה ע"ג קרקע ולכן לא יסירה לגמרי אבל אם יש לו כלי להניחה בו – יכול להסירה לגמרי ולהחזירה וכתב הביאווה"ל על זה שזה דוחק עכ"ד.

¹⁹⁷⁷ דאסור לכהן לחצוץ בין ידו ובין כלי העבודה שנא' [ויקרא ד ה לגבי קבלת הדם בפר כהן משיח] ולקח הכהן – שתהא לקיחה בידו של כהן [רש"י].

במדינה – לכו"ע אסור בין אם נקרעה מע"ש ובין אם נקרעה בשבת דהא קושר זו מלאכה דאוי ואיכא גם תיקון כלי.

במקדש: - נחלקו תנאים וכדלהלן:

דעת רבי אליעזר – שמותר להתקין נימא בכינור לכתחילה בשבת ואפי' אם נקרעה בע"ש והיה אפשר להתקינה מע"ש. דס"ל שמכשירי מצווה [שחייבים לעשותה בשבת וכגון שיר בזמן קרבן תמיד ומוסף של שבת] שרי לעשותם בשבת אפי' אם היה אפשר לעשות את המכשירים מע"ש.

דעת תנא דמתניתין וכן דעת **ת"ק דברייטא** שרק אם נקרעה הנימא בשבת שרי לקשרה [דכן מוכח לשון המשנה והברייתא "נימא שנפסקה" משמע שבשבת נפסקה (כן כתב רש"י קג. ד"ה אלא) וכן משמע מלשון המשנה "אם בתחילה אסור"] אבל אם נקרעה מע"ש – אסור לתקנה בשבת דס"ל שמכשירין שהיה אפשר לעשותם מע"ש אינן דוחין את השבת¹⁹⁷⁸. ומיהו לאחד מתירוצי הגמ' – כשנפסקה בשבת בראשיה שא"צ חיזוק כ"כ – גם לתנא דמתני' ות"ק דברייטא שרי רק בעניבה¹⁹⁷⁹.

דעת ר' שמעון בברייטא [ומובא גם במשנה בסוף פירקין דף קד: "שלא התירו אלא משום שבות" וע"ש בהסבר הגמ' קה:] – שבנקרע המיתר בשבת -אפי' בנקרע באמצע שרי רק לעונבו – שזה לא קשר של קיימא ולא לקשרו בקשר של קיימא [ומשמע שבנקרע בע"ש אסור אף לעונבו]. ונחלקו הלשונות בגמ' למה ר"ש אומר לענוב: ללשנא א' – דס"ל שאפי' מכשירין שא"א לעשותם מע"ש אינן דוחים את השבת במלאכה דאורייתא. ללשנא ב' – ס"ל שמעיקה"ד דוחין את השבת אולם בנימא של כינור גזרו חז"ל בנפסקה באמצע אטו נפסק מן הצד ששם אסור לקשור דסגי בעניבה ולכן גם בנפסק באמצע – שרי רק בעניבה.

וטעם שתנא דמתני' ות"ק דברייטא לא אורים שעונבה ע"י הערה¹⁹⁸⁰

דעת רבי שמעון בן אלעזר – כדעת תנא דמתני' ות"ק דברייטא ששרי לתקן כשנקרע בשבת אבל לדעתו אין לתקן ע"י קשירה אלא ע"י שלשול חוט חדש דס"ל שבקשירה אין הצליל עולה יפה. ותנא דמתני' ות"ק דברייטא ס"ל שגם בקשירה צליל הכינור עולה יפה ולכן עדיף

¹⁹⁷⁸ ויל"ע אמאי בנשפכו חמימיה של תינוק אסור לחממם ע"י יהודי בשבת הא מכשירי מילה שא"א לעשותם מע"ש לכו"ע דחו שבת וכשנשפכו הווי דומיא דנימא שנקרעה ולמה בנימא שרי ובנשפכו אסור?
¹⁹⁷⁹ ויל"ע אי לתירוצים האחרים שהברייתא שאומרת "לא היה קושרה אלא עונבה" סוברת כר"ש – רבנן מתירים קשירה גם בנפסק מן הצד או דגם לתירוצים האחרים רבנן לא מתירים קשירה בנפסק מהצד אלא שלתירוצים אלו רבנן לא איירי כלל בנפסק מן הצד ולכן מעמידים את הברייתא שאומרת שעונבה - כר"ש וע"י מה שכתבתי להלכה.

¹⁹⁸⁰ ע"י גאון יעקב שכתב דמאן דמתיר קשירה ס"ל שעניבה לא מהניא לקלא כקשירה. עכ"ד אבל פשוט שאם היה קולו טוב כקשירה – לרבנן עדיף לענוב.

לקשור את הנימא ולא להחליף לנימא חדשה ואע"ג דתרווייהו מלאכות מ"מ אם יחליף לנימא חדשה יש לחשוש שיבוא לשים נימא חדשה גם בכינור חדש [היינו שאפשר היה לעשותו מאתמול] משא"כ כשקושר מוכחא מילתא דרך מחמת שנקרע בשבת קושר

להלכה – פוסק הרמב"ם [שבת י ו] בסתמא שנימת כינור בשבת קושרה במקדש אבל לא במדינה וכתב המ"מ דפוסק כדעת תנא דמתני' 1981 וכלשנ"ק דאמר הא ר"ש והא רבנן **עכ"ד** והיינו דלשנ"ק שרי לרבנן לקשור גם בנפסק מן הצד [דמדסתם הרמב"ם משמע שקושר בכל גווני גם מן הצד]

מהמשנה בדף קג. עד המשנה בדף קג:

ש. חיתוך יבלת במדינה מבהמת חולין – האם ומתי אסורה מדאו' ומדר'?

ת. חיתוך יבלת לחה בכלי – אסורה מדאו' משום גווי' 1982

חיתוך יבלת לחה ביד – נחלקו בזה ת"ק ורבי אליעזר במשנה שבת צד: והוזכרה גם בסוגיין בדף קג: דלת"ק אסורה מדרבנן ולרבי אליעזר אסור מדאורייתא וקיי"ל שם כת"ק שאסור רק מדרבנן [וכדאיתא בברייתא שם בשם ר"ש בן אלעזר ציצין שפרשו מקצתן: ביד – פטור ופסק ר' יוחנן כוותיה].

חיתוך יבלת יבשה בכלי – ללשנא ב' בגמ' זה אסור אפי' במקדש ולא איתפריש אי זה אסור מדאו' או מדר' ועי' הערה 1983 וללשנא א' בגמ' – יבשה אפי' בכלי שרי דאפרוכי אפרכא ולא איתפריש בגמ' אי שרי גם במדינה או רק במקדש ועי' הערה ב' שבסוף התשובה.

חיתוך יבלת יבשה ביד – מדאו' וודאי שרי [דאפי' ללשנא ב' המחמירה – שרי במקדש] ולגבי אי שרי גם מדרבנן – ללשנא ב' אסור מדרבנן וללשנא א' – לא איתפריש אי אסור מדרבנן או מותר ועי' הערה ב' שבסוף התשובה.

הערה א: ברמב"ם [שבת ט ח] פסק וז"ל החותך יבולת מגופו בין ביד בין בכלי פטור בין לו

1981 ועי' תויו"ט שכתב בדעת הרמב"ם שרק קשר שאסור במדינה מדרבנן מותר במקדש אבל קשר של קיימא שאסור מדאו' – אסור להרמב"ם גם במקדש שהרי הרמב"ם סובר דעיקר שירה בפה עיי"ש ועי' מרומי שדה להנצי"ב שבת קיא: דהרמב"ם לשיטתו שאף קשר של קיימא אם אינו מעשה אומן אסור רק מדרבנן ולכן כאן כשבן לוי קושרו חשוב קשר של הדיוט עיי"ש ויל"ע להרמב"ם מדוע אין קשר של הדיוט אסור מדאו' משום מכה בפטיש.

1982 כתבתי ע"פ רש"י במתני' ועי' תוס' שבת צד: ד"ה אבל שכתבו דכל שא"צ לדבר הנגזז הוויא מלשאצ"ל אפי' שהגזיזה מתקנת את האדם או את הבהמה אולם עי' ביאורה"ל סי' שמ ד"ה וחייב שהביא כמה ראשונים שמחשיבים גזיזה ע"מ לתקן את הגוף כמלאכה הצריכה לגופה עיי"ש.

1983 בתוס' כתב בהדיא שביבשה אסור משום שבות אף במקדש משום שהיא שבות גדולה ובספר גאון יעקב מדייק כך גם מרש"י ד"ה מתניתין ביבשה – שכתב וז"ל מתניתין ביבשה – ואפילו הכי בכלי אסור, משום דמתקן לה, וענין מלאכה קא עביד עכ"ל – משמע שזה אסור רק מדרבנן.

בין לאחר, ומותר לחתוך יבולת במקדש ביד אבל לא בכלי, ואם הייתה יבשה חותכה אף בכלי ועובד. עכ"ל **ובמ"מ** הבין שהרמב"ם פוטר אף בלחה בכלי ותמה עליו דהא בגמ' בסוגיין אמרי' בהדיא דלחה בכלי הווי דאורייתא ודבר זה הוא לכל תרוצי הגמ' [עי' תשובה הבאה] ¹⁹⁸⁴.

הערה ב: לגבי גזיזת יבלת יבישה אי ללשנ"ק [שכמותה פוסקים **להלכה**] שרי או שאסור מדרבנן – עי' **בגאון יעקב** [קג. ד"ה ר' אלעזר] כתב שביד פשוט שמותר שהא איכא תרתי לטיבותא ובכה"ג לא גזרו רבנן וכמו בדיני חציצה שבמיעוט שאינו מקפיד דאיכא תרתי לטיבותא לא גזרו רבנן ובכלי הוא מסתפק אם מותר עכ"ד אלא שיש להעיר ממש"כ **המג"א** שז' וז"ל ודע שאין מדמין דבר לדבר בענייני השבותים ואין לך במ להתיר אלא מה שאמרו חכמים עכ"ל והרי לתירוץ ב' המשנה אוסרת נטילת יבלת יבשה ביד במדינה דרך במקדש התירו וא"כ לתירוץ ב' גזרי' במדינה נטילת יבלת יבשה ביד אטו לחה בכלי למרות שגם לתירוץ זה בחציצה לא גזרינן מיעוט שאינו מקפיד אטו רוב המקפיד ועכ"כ צ"ל כדברי המג"א שאין להשוות בין שבותין וא"כ גם לתירוצא קמא אין להשוות בין שבותין ועי' **במשנה ברורה** [שמ ו] דאוסר בסתמא ביבשה ולא חילק בין ביד לבין בכלי וגם לגבי עשבים יבשים כתב המשנ"ב [שלו נז] שהתולשם פטור אבל אסור מדרבנן [ועיי"ש שכתב א"ז בשם המג"א אכן במ"א כתב דכתלושין דמו ולא כתב אם לפטור או להתיר וצ"ע] ועי' **בתוס' שבת קנ:** [ד"ה במחובר] שאומרים ששרי לתלוש קש יבש וכ"כ **הרשב"א** שם וזה דלא כהמשנ"ב הנ"ל וצ"ע וכן צ"ע אי גם בגוזז יתירו התוס' והרשב"א לכתחילה לגוזז ביבש וצ"ע.

להלכה – פסק מרן [שמ ב] וז"ל אסור לחתוך יבלת מגופו, בין ביד בין בכלי, בין לו בין לאחר. וכתב המשנ"ב בס"ק ו דאפי' היא יבשה דעומדת להתפרך מעצמה – אסור ומשמע שאפי' לחתוך יבש ביד אסור וזה דלא כהגאון יעקב [שהבאתי בהערה ב' שבסוף התשובה] שפשוט לו ששרי. וכתב עוד המשנ"ב [שם] ומקורו מהמג"א [ס"ק ג] - דהחותר יבלת לחה בכלי חייב ¹⁹⁸⁵.

¹⁹⁸⁴ **ובשו"ת רדב"ז** [לשונות הרמב"ם קמח] כתב דהרמב"ם איירי באיניש דעלמא שאינו כהן או כהן שאינו ראוי לעבודה ולפיכך לאו מתקן גברא הוא וליכא חיוב חטא עכ"ל ועי' בספר היכל מלך על הרמב"ם [להג"ר רפאל אברהם אריה – מחכמי ירושלים לפני כמאתיים שנה] שכתב על תירוץ זה "לא ידעתי מאי שנא דבצפרניו [פ"י בגוזז ציפורניו] אמרינן דבכלי חייב דמאי מתקן גברא איכא בצפרניו יותר מחותר יבלתו".

¹⁹⁸⁵ וכתב המג"א דזה כדעת המ"מ [שהבאתי בהערה א שבסוף התשובה] ולא כהרמב"ם עכ"ד ועי' אליה רבה שמ ד שכתב שהרמב"ם שכתב שפטור איירי רק ביבלת יבשה אבל בלחה מודה שחייב בכלי ומה שסתם הרמב"ם שפטור בכלי ולא פירש דאיירי רק ביבשה – דסמך על מה שאח"כ אסר בלחה בכלי גם במקדש ועכ"כ דלחה הווי דאוי'.

ש. האם וכיצד מותר לחתוך יבלת מקרבן בשבת ומדוע?

ת. במתני' כתוב ששרי לחתכה רק ביד ובמשנה בפסחים המובאת בסוגיין כתוב שנחלקו ת"ק ור"א אי חותכים יבלת בשבת לקרבן פסח: לת"ק – לא חותכים ולר"א חותכים דסובר שמכשירי מצווה דוחים שבת.

ונחלקו אמוראים ביישוב הסתירה בין המשניות¹⁹⁸⁶.

א. **התירוצ המיקל** [ר' אלעזר או ר' יוסי בר חנינא] - מתני' שמתירה במקדש איירי כשגוזז ביד ושרי אף ביבלת לחה דבביהמ"ק אין שבות ושרי לגוזז ביד ורק בכלי אוסרת המשנה ומשנה דפסחים שאומרת שנחלקו ת"ק ור"א איירי בלחה כשגוזזה בכלי. ואומרת הגמ' שלתירוצ זה יבלת יבישה שרי לחתוך בכלי ולא אסרה המשנה אלא לחה בכלי ובזה איירי המשנה בפסחים.

ב. **התירוצ המחמיר** [ר' אלעזר או ר' יוסי בר חנינא] - מתני' שמתירה במקדש איירי רק ביבשה כשגוזזה ביד ובכלי אסור אף ביבשה [דבעי תרי לטיבותא – ביד ויבשה] ומשנה דפסחים איירי ביבלת לחה ולת"ק דפסחים אפי' ביד אסור וה"ה דיבשה אסור בכלי ושרי רק לחה ביד [וכתבו תוס' דזו שבות חמורה] וצ"ע אי ר"א שמתיר – מתיר אף בכלי.

ג. **תירוצו של רב יוסף** שהוא בדעה אמצעית - שמתניתין שמתירה במקדש איירי בלחה וביד וגם משנה בפסחים לגבי קרבן פסח איירי בלחה וביד והחילוק הוא שהמשנה בפסחים מיירי בקרבן פסח שבו נעשית הגזיזה ע"י ישראל ולא במקדש ובזה נחלקו ת"ק ור"א האם בישראל – גזרו שבות אף שמיירי בקרבן ומתני' איירי במקדש - שבו לכו"ע לא גזרו שבות דכהנים זריזין ור' ספרא ואביי חולקים על תירוצ זה דס"ל שגם שבות דמקדש במדינה לכו"ע לא גזרינן ועי' בזה בתשובה הבאה.

ד. **תירוצו של רבא שהוא בדעה של התירוצ המחמיר** - דמתני' שמתירה במקדש ביד סוברת כרבי אליעזר שמתיר לחלל שבת לצורך מכשירי מצווה [שזמנה בשבת] אף אם היה אפשר לעשותם מאתמול ומה שמתירה המשנה דווקא ביד – דמודה ר"א דכמה דאפשר לשנויי משנינן¹⁹⁸⁷.

¹⁹⁸⁶ בגמ' אמרי' "וריימינהו" ופרש"י שקשיא סתמא אסתמא עכ"ל והיינו שלא מסתבר שמתני' היא כר"א. אמנם בגמ' אחד התירוצים [של רבא] הוא שמתני' ס"ל כר"א.

¹⁹⁸⁷ ועי' תוס' [קג: ד"ה מה] שמקשים הא בגמ' שבת דף קל. אמרי' [בברייתא] שלר"א עדיף להביא סכין למילה דרך רה"ר ולא דרך חצרות וקרפפות ולא ארמי' שכמה דאפשר לשינויי משנינן ותירצו דהתם הליכה דרך רה"ר מקצרת את הזמן [ויש ענין להזדרז במצוות] אבל הכא אין החתיכה בסכין מקצרת את הזמן ולכן עדיף שיעשה בשינוי עכ"ל תוס' ועי' חידושי הר"ן בשבת שם שתירץ שמש"כ שם "שהביאו סכין דרך חצרות וקרפפות דלא כר"א" היינו שלא דווקא כר"א אלא גם לרבנן שרו דרך חצרות וקרפפות אבל באמת גם לר"א שרי.

להלכה – פסק הרמב"ם [שבת ט ח] לגבי חתיכת יבלת מגוף כהן בשבת וז"ל מותר לחתוך יבולת במקדש ביד אבל לא בכלי, ואם היתה יבשה חותכה אף בכלי ועובד עכ"ל וכן לגבי קרבן פסח פסק הרמב"ם [קרבן פסח א יח]. הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו בכלי אינן דוחין את השבת שהרי אפשר לעשותן קודם השבת, ואם יכול לחתוך יבלתו בידו בשבת חותך, ואם הייתה יבשה חותכה אפילו בכלי שאין שבות במקדש כלל, עכ"ל וכתב המ"מ [שבת ט ח] שפסק כתנא דמתני' וכתירוץ קמא של הגמ' שמיקל במקדש ובקרבן פסח לחתוך יבלת לחה ביד ויבשה בכלי¹⁹⁸⁸.

ש. מהו "שבות דמקדש במדינה" והאם התירו שבות כזו או לא ומדוע?

ת. **שבות דמקדש במדינה** היינו לעבור איסור דרבנן בשביל קרבן שהוא "צורך מקדש" כשהקרבן הוא במדינה והמטפל בו הוא ישראל ולא כהן.

ולגבי אי התירו שבות כזו – נחלקו אמוראים ר' יוסף אומר שלא התירו ולכן לא התירו לחתוך יבלת של קרבן פסח חוץ מלגבי בני חבורה שעוסקין בצליית קרבן פסח ששינו במשנה בשבת שאע"פ שצולין אותו במדינה [היינו בירושלים] לא גזרו בו שבות והתירו לשלשלו לתנור בערב שבת סמוך לשקיעה אפי' שעדיין לא נצלה כמאכל בן דרוסאי ולא גזרי' שמא יחתה בשבת והטעם שלא גזרו בזה – כי בני חבורה זריזין הן [נופרש"י שכל העוסקין בקדשים זריזין וחכמים] ודינם ככהנים בביהמ"ק שלא גזרו בהם שבות¹⁹⁸⁹ ור' ספרא ואב"י סוברים שכן התירו שבות דמקדש במדינה ולא רק לגבי בני חבורה אלא כל ישראל שעסוק בקרבן במדינה התירו לו שבות ולדעתו התירו לחתוך יבלת של קרבן פסח.

להלכה – פסק הרמב"ם [קרבן פסח א יח] שהתירו לחתוך יבלת ביד במדינה ואם היא

¹⁹⁸⁸ ויל"ע אמאי לא פסק כרבא דהא רבא בתראה הוא והוא אמר שמתני' שמתירה במקדש לקצוץ לחה ביד היא כר"א אבל רבנן שאוסרים מכשירי מצווה שאפשר לעשותם מאתמול – אסרו לקצוץ לחה אף ביד והרי הלכה כרבנן כמ"ש הרמב"ם [מילה ב ו] וא"כ היה צריך לפסוק שאסור לקצוץ לחה ביד ונראה לומר שכיוון שהגמ' בפסחים סח: גם היא מקשה את הסתירה ממתני' דהכא למתני' דפסחים ושם הגמ' מביאה את תירוץ אי של הגמ' ולא מביאה את דחיית ר' יוסף וגם לא מביאה את דברי רבא – סובר הרמב"ם שיש כאן מחלוקת הסוגיות [וכנראה הסוגיא בפסחים סוברת שדברי ר"א במשנה "אלו הן משום שבות" אזלי על הרכבתו ועל תחומין ולא על קציצת יבלת שהיא אכן דאוי] ופסק הרמב"ם כסוגיא דפסחים אלא שמהמיד משנה לא משמע הכי דהוא ציין שמקור הרמב"ם היא מסוגיא דעירובין וצ"ע.

¹⁹⁸⁹ ויל"ע וכי חתיכת יבלת של קרבן פסח אינו עיסוק בקדשים ואמאי זה שונה מצליית הפסח ועי' רש"ש שמסביר שדווקא קודם צלייתו ממנין חכם אחד בהדיהו להורותם דיני צלייתו ואכילתו משא"כ בחתיכת יבלתו עכ"ל וצ"ע וכי לבקר מומין בבהמה א"צ חכם? וי"ל שדווקא להתיר בכור בעי' מומחה [עי' משנה בכורות כח]. אב לבקר קרבן שאין בו מום זה כל אחד יכול ואם יהא לו ספק ישאל לחכם מיהו עי' בספר מושב זקנים [חידושים מבעלי התוס'] במדבר ל ב שכתב וז"ל מה ביקור מומי קרבנות ביחיד מומחה או בג' הדיוטות עכ"ל ומשמע שכל ביקור מומין בקדשים בעי' יחיד מומחה או ג' הדיוטות וצ"ע.

יבשה שרי אף בכלי עב"ד והיינו שפסק כר' ספרא ואביי ויל"ע דבהל' שבת ג טו כתב היתר דמשלשלין את הפסח מפני שבני חבורה זריזין הן והרי כאן פסק כאביי שלית ליה האי דבני חבורה זריזין הן וצ"ע.

ש. כהן שעלתה בו יבלת בשבת האם ואיך שרי לו להסירה?

ת. בברייתא המובאת בגמ' כתוב שחברו חותכה לו בשיניו ומעמידה הגמ' ברייתא זו כרבי אליעזר דס"ל שמעיקה"ד שרי אף בכלי דשרי לחלל שבת לצורך מכשירי מצווה שזמנה בשבת אולם כמה דאפשר לשינויי – משנינן ולכן גם לא יוציאנה בידו – אף שמודה ר"א שהמוציא לחברו בידו זה רק איסור דרבנן [כדאמר רבי אלעזר בדעת רבי אליעזר בגמ' שבת קל.]. מ"מ עדיף לשנות טפי ולהוציא בשינוי אבל לרבנן דר"א שמעיקר הדין שרי לעבור רק על שבות במקדש משום מכשירי מצווה – א"צ לחזר דווקא אחר שינוי גדול ושרי לחברו להוציאה בידיו¹⁹⁹⁰.

מהמשנה בדף קג: עד המשנה בדף קד.

ש. כהן שבמקדש שלקה באצבעו – האם מותר לו לכרוך עליה גמי? ומה הדין במדינה האם שרי לכרוך גמי על מכה בשבת ומדוע?

ת. במקדש - במשנה כתוב שכורך עליה גמי אבל לא להדקה בחוזק להוציא דם ופרש"י דאף על פי שהגמי מרפא את המכה [ובמדינה גזרו חז"ל שלא לשים רפואה בשבת גזירה אטו שחיקת סממנים] הואיל והשתא מיהא צורך עבודה היא, דלאו אורח ארעא שתראה מכתו עם העבודה¹⁹⁹¹. ומ"מ להדקה בגמי כדי להוציא דמה [כנראה הכוונה למוגלה שמעורבת בדם] – אסור דאין זה צורך עבודה ועוד דהוה ליה חובל ואב מלאכה לא אישתרי לגבייהו עב"ד רש"י¹⁹⁹².

¹⁹⁹⁰ ועי' תוס' [קג: ד"ה אא"ב] שהקשה השר מקוצי דאמאי ניחא ליה למיעבד הרחקה לר"א טפי מלרבנן והיה נראה להפך דהא ר"א מיקל טפי [שהרי כשא"א לשנות - מתיר ר"א לחלל שבת באיסור דאוי לצורך מכשירי מצווה] ותירץ דהיא הנותנת אליבא דרבנן יש להתיר כל שבות דלא נפיק מינה חורבה כיון דאית להו דמשום הכשר לא דחינן שבת אבל ר' אליעזר דאית ליה דמכשירי דוחה ומיהו באפשר לשינויי משנינן יש לנו לחזר אחר שבות הקל שלא יבא להתיר בלא שינוי באפשר לשינויי. עכ"ל תוס'.

¹⁹⁹¹ ויל"ע אמאי לא ישים עלה על גב המכה דהוא אינו מרפא כדאיתא בירושלמי [שבת ה ב והובא בב"י שכח כד] "נותנין עלה על גבי מכה בשבת שאינו אלא כמשמרה אמר רבי תנחום חוץ מעלי גפנים שהם לרפואה?" ואולי י"ל שלאו אורח ארעא לשים עלה על גופו בשעת עבודה ורק גמי זה אורח ארעא אלא שעדיין יל"ע לר' יוחנן שצלצל לא הווי ייתור בגדים [עי' תשובה הבאה] אמאי לא ישים צלצל דהא לר' יוחנן אורח ארעא הוא לשים צלצל במקדש וזה לא מרפא כדאיתא בגמ' קד. דרק גמי מסי ולא צלצל ודוחק לומר שאיירי במתניי רק כשאין לו צלצל לשים וצ"ע.

¹⁹⁹² ויל"ע דמלשון רש"י משמע שזה שההידוק לאו צורך עבודה – זה אסור גם ללא איסור חובל אלא

ובגמ' אמרי' דאירי שהכריכה אינה חציצה בעבודה וכגון שזה ביד שמאל או בימין שלא במקום עבודה – ופרש"י כגון על גב האצבע¹⁹⁹³ דאם זה חוצץ – אסור ופרש"י [ד"ה ותיפוק] שילפי' אסור חציצה בין ידו של הכהן לכלי שרת שנא' ולקח הכהן וזרק הכהן, -דמשמע בעצמו על ידו, ולא על ידי אחרים.

ובמדינה – אומרת המשנה שאסור לכרוך עליה גמי ופרש"י שמרפא בשבת, ורפואה בשבת שבות היא, ואסור.

להלכה – כתב השו"ע [שכח כד] "נותנים עלה על גב מכה בשבת, שאינו אלא כמשמרה, חוץ מעלי גפנים שהם לרפואה". והוסיף הרמ"א "ואין נותנין גמי על המכה שהוא מרפא" (טור).

ש. מהו "צלצול קטן" והאם מותר לכהן לכרוך אותו על המכה בשעת עבודה ומדוע?

ת. **צלצל קטן** – פרש"י דהיינו אזור קטן נאה, עכ"ל.

ולגבי אי שרי לכרכו על מכה בשעת עבודה הדין הוא כדלהלן:

אם זה חוצץ בין ידו לכלי שרת – אסור וכדכתבתי בתשובה הקודמת גבי גמי

אם זה במקום בגדים – אסור דהווי חציצה בין בשרו לבגד וכתב "ומכנסי בד ילבש על בשרו" ודרז"ל שלא יהא חוצץ בין בשרו לבגד¹⁹⁹⁴.

ואם זה לא חוצץ בין ידו לכלי שרת וכן שלא במקום בגדים – לכו"ע לא הווי חציצה אולם נחלקו אמוראים האם זה בכלל "ייתור בגדים" שגם כן פוסל את העבודה [ופרש"י דילפינן מקראי "בני אהרן הכהנים" - בכהונם, כלומר: בבגדי הדיוט הזקוקין להם, אבל כהן הדיוט שלבש בגדי כהן גדול ועבד - עבודתו פסולה דהיינו יתור בגדים] – **זו דעת ר' יהודה בריה דר' חייא ולמסקנת הגמ'** – זו גם דעת **רבא** אן שלא הווי ייתור בגדים ועבודתו כשרה – **זו דעת ר' יוחנן**.

ובדעת ר' יוחנן יש ב' לישנות – האם ר' יוחנן סובר שכל בגד שלבשו שלא במקום בגדים אינו פוסל משום ייתור בגדים אפילו יש בו ג' על ג' – **זו לישנא קמא** או שרק לגבי צלצל חולק ר' יוחנן משום שאין בו ג' על ג' אבל בגד שיש בו ג' על ג' – גם לר' יוחנן פוסל משום ייתור בגדים אפילו שלא במקום בגד.

להלכה – פסק הרמב"ם [כלי המקדש י ח] כר' יהודה בריה דר' חייא וכרבא שצלצל קטן פוסל אף שאין בו ג"ט על ג"ט וכתב הכס"מ שפסק כרבא דבתרא הוא.

משום שזה רפואה וצ"ע דהא שרינן בגמ' שבת קז. לעשות נקב בפצע בשבת כדי להוציא לחה¹⁹⁹³ ואע"פ שלשון "כורך גמ"י" משמע שמקיף את כל האצבע בגמי [דכריכה היא לשון הקפה ולכן עיירות המוקפות נקראות כרכים] – צ"ל שכאן הכוונה שמניחה ומדביקה על גב האצבע וצ"ע¹⁹⁹⁴ ויל"ע מה הדין כששם צלצל במקום בגדים מעל לבגדים דאז אין חציצה.

ש. מה הדין בבגד שאינו חשוב שיש בו פחות משלוש אצבעות על שלוש אצבעות – האם מותר ללבשו בשעת עבודה כששם את הבגד במקום בגדים וכששם שלא במקום בגדים ומדוע? ת. אם חוצץ בין ידו לכלי שרת או ששמו במקום בגדים – אסור דהווי חציצה. ואם אינו חוצץ בין ידו לכלי שרת ושמו שלא במקום בגדים – מותר דלא נחשב בגד.

ש. מה הדין בבגד שיש בו ג' אצבעות ששמו אותו שלא במקום בגדים האם הווי ייתור בגדים? ת. רבא אמר שחוצץ ופרש"י דכיוון דבגד מקרי הוי ייתור בגדים, והאי דנקט בלשון חציצה – משום דרישא איירי בנימא אחת במקום בגדים, דלא מצי למתנייה יתור בגדים דלאו בגד הוא. עכ"ל וה"ה שלר' יהודה בריה דר' חייא יש בו ייתור בגדים דהא אפי' בצלצל יש ייתור בגדים לדעתו ולגבי דעת ר' יוחנן – נחלקו הלשנות בגמ': ללשנ"ק – ר' יוחנן חולק על רבא וס"ל שאין דין ייתור בגדים שלא במקום בגדים אף ביש ג' על ג' אצבעות וללשנ"ב – מודה ר' יוחנן שאם יש ג' על ג' אצבעות – שיש פסול של יתור בגדים אפי' שלא במקום בגדים. להלכה – פסק הרמב"ם [כלי המקדש י ח] כרבא.

מהמשנה בדף קד. עד המשנה בדף קד:

ש. מה פירוש "לבזוק מלח" ולשם מה בוזקין מלח ע"ג כבש של המזבח והאם שרי לעשות כן בחול ובשבת ומדוע? ת. "לבזוק מלח" – פרש"י שזה לפזרו ולכתתו¹⁹⁹⁵ על הכבש והוסיף רש"י שבוזקין הוא לשון כיתות¹⁹⁹⁶. וטעם שבוזקין מלח ע"כ הכבש אמרי' במשנה שזה כדי שלא יחליקו הכהנים ופרש"י שכשהגשמים נופלים על הכבש הוא מחליק. ואמרי' במשנה ששרי לבזוק מלח ע"ג כבש אפי' בשבת

ואמרי' בגמ' שההיתר לבזוק מלח ע"ג הכבש הוא רק כשלא מבטל אותו שם דאל"כ הווי מוסיף על הבנין ופרש"י ואפילו בחול אסור להוסיף על המזבח, דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל שהבנין נמסר לדוד על ידי הנביאים, שלא להוסיף ושלא לגרוע¹⁹⁹⁷

¹⁹⁹⁵ היינו לכתשו [כתית מתרגם אונקלוס כתישא] וצ"ע וכי כותשין את המלח הרי הוא כתוש ועומד ואולי צ"ל שאיירי בגוש מלח שכותשין אותו אלא שיל"ע דא"כ היה רש"י צ"ל שכותתין ומפזרין דהרי קודם כותשין ואח"כ מפזרין ולמה פרש"י שמפזרין ומכתתין צ"ע ועי' גאון יעקב שכתב בשם רש"י מכתתין ומפזרין וכ"כ במאירי ובשיטת ריבב"ן וברע"ב עיי"ש.

¹⁹⁹⁶ ויל"ע אמאי נקראת כתישה "ביזוק" ועי' בערוך ערך בזק שפי' שהוא מלשון פיזור [והיינו שבזק ובדר הם מילים דומות דז' מוחלפת בד' וק' בר'] וכן פי' רבינו אליקים יומא כב: עמש"כ שם בגמ' מידי דמיבזק ופי' רבינו אליקים דמיבזק עכ"ל והיינו שבזק הוא מל' פיזור ולא מלשון כתישה אבל רש"י לא פי' כן וצ"ע.

¹⁹⁹⁷ ויל"ע קצת דאפי' אם מבטלו – הרי דרך המלח להיות נימוח בגשם וא"כ אין זה קבע ומאי שנא בין אם לא מבטלו לבין אי מבטלו ונימוח וצ"ל שכיוון שלא בטוח שירד גשם בקרוב – חשיב קבע אבל אם יורד גשם בשעה שבזק המלח וברור שיהא נימוח – אכן שרי לבטלו כיוון שנימוח כנלענ"ד וצ"ע ועי' בזה

וכיוון שלא מבטלו – שרי שיהא מלח על הכבש רק בזמן שמביאים עצים למערכה שזו לא עבודה ואין בה איסור של חציצה אבל בזמן הבאת האברים למזבח – אסור שיהא על הכבש מלח דהווי חציצה.

ש. האם במדינה מותר לבזוק מלח בשבת על כבש והאם מותר לשטוח תבן כדי למנוע החלקה ומדוע?

ת. לגבי לבזוק מלח – הגמ' מדייקת ממתני' שבמדינה אסור ולגבי לשטוח תבן – הגמ' מביאה ברייתא אשרי אמנם בברייתא אחרת כתוב שיעשה את זה בשינוי – לא בקופה אלא בשולי קופה" ופרש"י "שנשתברה ונשארו השוליים" עכ"ל. ובטעם החילוק בין תבן למלח אומרת הגמ' שתבן – לא מבטיל ליה¹⁹⁹⁸ ופרש"י וליכא משום אשווי גומות דמלאכה הוא בשבת, דהוי כבנין. [וטעם שלא מבטיל ליה] דמידי דחזי למאכל בהמה או לטיט החומות לא מבטיל ליה התם אבל מלח משנדרס ברגל לא חזי ומסתמא מבטיל ליה ובמדינה אסור. עכ"ל רש"י ועי' הערה ¹⁹⁹⁹

הערה: בתוס' כתבו אופן אחר של שינוי – שהופך הקופה ונותנה [נדצ"ל ונותנו וכ"ה בתוס' רא"ש] על שוליה.

פסק בשו"ע [שיג י] ששרי לתקן החצר בתבן שאינו מבטלו שם וכתב המג"א [יז נה ומובא במשנ"ב ס"ק נה] דדבר המבטל ליה – אסור משום אשווי גומות והוסיף וכתב וז"ל ונ"ל דדווקא הכא שבא לתקן החצר אסור דדמי לבנין אבל בע"א שרי דהא שרי לכסות רוק באפר כמ"ש ססי' ש"י כיון שאינו מכין לבנין: עכ"ל וצ"ל שכשמכסה רוק באפר אין זה פסיק רישא שישווה גומות אבל במקום שזה פסי"ר אסור אף באינו מיכוון.

בשו"ת דובב מישרים [להגאון מטשעבין] א נב ס"ק ג שדן בתוספת ארעית במקדש אי אסורה עי"ש.

¹⁹⁹⁸ ויל"ע כיוון דמתכוון לתיקון החצר – יש לאסור מדרי' אפי' בבנין ארעי וכדאמר'י בביצה לב: בנין קבע אסרה תורה, בנין עראי לא אסרה תורה, וגזרו רבנן על בנין עראי משום בנין קבע. עכ"ל הגמ' שם ואע"ג ששם התירו בבית הכסא מפני כבוד הבריות – הכא אין סיבה להתיר ואולי י"ל דרבנן גזרו בבנין ארעי דווקא בדבר שדרך לבטלו שם אבל בדבר שאין דרך לבטלו שם – לא גזרו ועדיין צ"ע.

¹⁹⁹⁹ עי' מהרש"א וגאון יעקב שמקשים הא למסקנת הגמ' גם במקדש לא מבטל ליה [וכדפרש"י ד"ה בהולכת שלאחר דריסה מולחין בו עורות קודשים עכ"ד רש"י] – ומשמע ממתני' שבמדינה אסור אפי' כשלא מבטל ליה וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מדוע במדינה אסור ותי' מהרש"א שלמסקנת הגמ' שתבן איירי בשינוי – אכן אין לחלק בין תבן למלח וגם מלח שרי בשינוי ומה שהתירה המשנה מלח דווקא במקדש איירי בלי שינוי דאין שבות במקדש והגאון"י תירץ שבמקדש אין דרך לבטלו גם בחול כי אסור להוסיף על המזבח וכמו כן יש מה לעשות עם המלח – למלוח בו עורות קדשים אבל במדינה – דרך לבטלו בחול שהרי בחול אין איסור לבטלו וגם אין מה לעשות עמו – ולכן חיישי' שגם בשבת יבטלו ואסרינן למלוח אפי' אם לא מבטל עכ"ד וא"כ נחלקו המהרש"א והגאון"י אי שרי לתת מלח במדינה בשינוי כשאינו מבטל וצ"ע לדינא.

ש. מהו בור הגולה ובור הגדול והאם מותר למלאת מהם בגלגל בשבת ומה הדין במלוי בגלגל בבור שבמדינה ומדוע?

ת. בורות אלו הם בורות מים שהיו בעזרה ²⁰⁰⁰ והיו ממלאים מהם את המים ע"י גלגל וכתוב במשנה ששרי למלאת מהם ומסבירה הגמ' שהחידוש הוא – שאע"פ שבמדינה אסור למלאת מדרבנן מ"מ במקדש התירו דאין שבות במקדש.

ובטעם האיסור למלאת במדינה – נחלקו עולא ורבה **לעולא** – משום השמעת קול של הגלגל דהווי מוליד ²⁰⁰¹ **ולרבה** – גזירה שאסור למלאת מים ע"י גלגל שמא יבוא למלאת להשקות גינתו וחורבתו ²⁰⁰² **ופרש"י מתוך שממלאין בו בלא טורח ועי' הערה שבסוף התשובה.**

ואמר' בגמ' שאמימר התיר למלאת במחוזא דליכא התם גינה וחורבה ולבסוף אסר מחמת שראה שבחול שורים שם פשתן ואיכא למיחש שימלאו מים בשבת לשרות פשתן ומשמע בגמ' שהאיסור למלאת בגלגל במדינה הוא רק במקום דאיכא גינה וחורבה או במקום דשרי כיתנא אבל במקום דליכא דברים אלו – שרי ²⁰⁰³

הערה: עי' **תוס'** [קד. ד"ה גזרה] שכתבו וז"ל מפרש רבינו תם דדווקא בגלגלים גדולים שממלאין הרבה מים ביחד שייך למיגזר [וכ"כ הרא"ש (סימן כ) והוסיף "דכיוון שמוציא מים הרבה ביחד בלא טורח איכא למיחש שמא ימלא לגינתו ולחורבתו או משום שריית כיתנא. והן אותן גלגלים הקבועים בהן דליים הרבה סביב סביב]. אבל שלנו קטנים הם ולא גזרינן. ועי' רמב"ם שכתב וז"ל המשקה את הזרעים חייב משום זורע, לפיכך אסור לשאוב מן הבור בגלגל גזרה שמא ימלא לגינתו ולחורבתו, ומפני זה אם היה הבור של גלגל בחצר מותר למלאות ממנו בגלגל. עכ"ל ועי' בכס"מ שכתב דסתם בור בחצר אין דרך למלאת ממנו לשום דבר מאלו [היינו להשקיה ולשריית פשתן] עכ"ל וכתב הב"י שהרמב"ם לא חילק בין גלגל קטן לגדול [אלא בין חצר למחוצה לה] עכ"ל ויל"ע האם תוס' והרא"ש מתירין בחצר בגלגל גדול או שגם בחצר אוסרים ועי' בטור שכתב בסתמא שאפי' הבור בחצרו אסור וצ"ע דבגמ' משמע שרק במקום דאיכא גינה או משרת פשתן וצ"ע ועי' במה שכתבתי להלכה.

²⁰⁰⁰ ובור הגולה נקרא כך ע"ש שחפרוהו עולי גולה [היינו אלה שעלו לבנות את ביהמ"ק השני] עי' משנה מדות ה' ד ורע"ב שם וכן גמ' יומא יט. ורש"י שם אולם עי' רבינו יהונתן שפי' ש"גולה" זה מלשון (זכריה ד) וגולה על ראשה והיינו גולה בשורוק ולא בחולם ושם פרש"י שזה כמין ספל עי"ש.

²⁰⁰¹ ויל"ע הא אינו מתכוון להשמעת קול והווי פסי"ר דלא ניח"ל באיסור דרבנן שיש להקל במקום הצורך – עי' משנ"ב שכא נז ושעה"צ שם ס"ק סח? וי"ל דזה רק לרבה שכמותו ההלכה אבל לעולא י"ל שגם זה אסור.

²⁰⁰² כנראה שדרכם היה לזרוע בחורבות וצ"ע בזה.

²⁰⁰³ ויל"ע אי הטעם שבמקדש שרי – כי שם אין גינות ולא יבוא לידי השקיה או שגם שם יש חשש להשקיה ומ"מ התירו במקדש דאין שבות במקדש.

להלכה – פסק מרן [שלח ו] כרבה שהאיסור למלאת מים בגלגל הוא שמא ימלא לגינתו ולחורבתו.
וכתב בסתמא שרק במקום שיש גינה או חצר או שריית פשתן אסור – וכדברי הרמב"ם שהבאתי בהערה שבסוף התשובה. ואח"כ כותב "ויש אומרים שלא אסרו אלא בגלגל גדול שמוציא מים הרבה ביחד בלא טורח, והם גלגלים הקבועים בהם דליים הרבה סביב, אבל גלגלים שלנו שאין ממלאים בהם אלא מעט, מותר, דליכא למיחש למידי" **עכ"ל מרן**²⁰⁰⁴
ובמשנה ברורה [ס"ק כד] הביא את הא"ר שפסק כהיש אומרים.

ש. מהו "דיופי" והאם מותר להעלות בו בשבת?

ת. **דיופי** – פרש"י דהיינו מלשון "שני פיות" והיינו שמעבירים יין מחבית לחבית ע"י שתוחבים קנה בחבית מלאה [ברש"י במסכת ע"ז דף עב: הוסיף "עד שמגיע לשוליה"] וקנה בחבית ריקה ומצמידים את ב' ראשי הקנים שמחוץ לחביות ומוצצים בראש הקנה שבחבית הריקה ועי"ז המים עוברים מחבית המלאה לחבית הריקה. והוסיף רש"י שאחרי שעובר מעט יין מחבית לחבית ע"י המציצה – יכול האדם המוצץ להסתלק והיין עובר מאליו²⁰⁰⁵
ודינו – ברייתא המובאת בגמ' [קד]. אמרינן שמותר להעלות בו בשבת²⁰⁰⁶.

ש. מה הפירוש "מטיפין מיארק" והאם ומתי זה מותר בשבת ומדוע?

ת. **רש"י** פירש ש"מיארק"²⁰⁰⁷ היינו כלי שיש בו מים ובתחתיתו נקבים דקים שבזמן שהכלי סגור אין היין מטפטף מהנקבים [כי מחמת דקותם א"א שיצאו מהם מים ויכנס אויר בבת אחת וממילא הוואקום מונע מהמים לצאת] וכשהכלי פתוח ונכנס אליו אוויר – המים מטפטפין ושמים כלי מתכת מתחת כלי זה כדי שהמים המטפטפין יעשו קול. ויש שהמים עושים קול חזק וזה נועד להעיר את הישן ויש שעושים קול חלש ונעים וזה נועד להרדים ולא לעורר.

ולגבי אי זה מותר בשבת – **בברייתא** המובאת בגמ' אמרינן ששרי רק לחולה²⁰⁰⁸ אבל

²⁰⁰⁴ ומשמע שפוסק בסתמא כהרמב"ם שחולק על הרא"ש ואוסר אפי' בגלגל קטן. ומשמע שסובר מרן שגם תוס' ורא"ש מודים להרמב"ם שהאיסור הוא רק במקום גינה או במקום שריית פשתן ודלא כהטור שכתב שהאיסור הוא אפי' בחצרו אמנם במאמר מרדכי כתב בדעת ה"ש אומרים" שגם בחצר אסור וכדעת הטור וצ"ע בזה.

²⁰⁰⁵ וצ"ע מחמת מה היין יעבור מאליו אחרי שהפסיק למצוץ?

²⁰⁰⁶ ויל"ע מה החידוש בזה ולמה היה ס"ד לאסור.

²⁰⁰⁷ כך הגירסא בגמ' לפנינו. **ובתוספתא לפנינו** הגירסא "מטיפין מן הארק" ובר"ח **ובערוך** גורסים "מטיפין מאדק" ובר"ף הגירסא "מטיפין מי ארג" וברבינו יהונתן גורס "מטיפין מי מרק".

²⁰⁰⁸ ועי' ר"ח דההיתר לחולה הוא "משום סכנה" עכ"ל וצ"ע דלחושב"ס שרי אף איסור דאורייתא ומה החידוש בהשמעת קול ששרי? ועי' מג"א שלח א שכתב וז"ל "כיון דלחולה שרי כ"ש לדבר מצוה "

לבריא אסור ובגמ' נחלקו עולא ורבה אי טעם האיסור הוא משום מוליד – שמוליד קול בשבת וא"כ האיסור הוא בכל קול שמוליד ולא דווקא בקול חלש ונעים – זו דעת עולא או שהאיסור הוא דווקא בהשמעת קול נעים שמרדים את האדם שהוא נחשב קול של שיר אבל להשמיע קול חזק להעיר את הישן – שרי גם לבריא דזה לא נחשב לקול של שיר – זו דעת רבה ובטעם האיסור עיי' הערה²⁰⁰⁹.

הערה א: בירושלמי הובאה דעת ר' אלעזר שסובר דכל משמיעי קול אסורין ועל כן פסק רי"ף בשם "מקצת רבוותא" כעולא לאסור השמעת קול אפי' שלא לצורך שיר אבל הרי"ף עצמו פוסק כרבה [הרי"ף והרא"ש גורסים רבא במקום רבה] כיוון שאמימר פסק כרבה [והוא בתראה עיי' ברכות נה: "אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בהדי הדדי"] וכן ר' אחא בא יעקב תריץ ברייתא דהמשמר פירותיו כוותיה וכתב בב"י שכן משמע מהרמב"ם שכתב [שבת כא ג] שאסור להשמיע קול של כלי שיר בשבת ומשמע דווקא של כלי שיר ושכן נוטה דעת הרא"ש שאמנם כתב את שתי הדעות אבל את דעת הרי"ף הביא באחרונה²⁰¹⁰.

הערה ב: כתב בספר האגור [סימן תקיח] בשם מהרי"ל [שו"ת מהרי"ל החדשות סימן לח אות ד ומובא בב"י שלח א] דאסור לדפוק על הדלת בכלי המיוחד שם להשמיע קול עכ"ל וכתב עליו הב"י וז"ל ומדלא כתב המיוחד להשמיע קול של שיר משמע דאפילו אינו מיוחד אלא להקיש על הדלת כדי שישמעו קולו ויבאו לפתוח לו אסור ואיני יודע טעמו דאי סבירא ליה כעולא אפילו אם אינו מיוחד לכך אסור ואי סבירא ליה כרבא אפילו אם מיוחד לכך שרי כיון שאינו מכוין לשיר ושמא י"ל דאע"ג דסבירא ליה כרבא במיוחד לכך חיישינן שמא יכוין לשיר עכ"ל הב"י ועיי"ש בב"י שכ"כ בפסקי תוס' [סי' ריג] לאסור להקיש בטבעת הדלת. אמנם בפיהמ"ש לרמב"ם מתיר וז"ל וכן אין אסור להקיש ידות הדלתות וכיוצא בהן, ואין אסור להשמיע אלא קול נעימות קצובות כנגינות של שיר, עכ"ל והביאו בביאוריה"ל [שלח א ד"ה על] ועיי' בביאוריה"ל שם שמקשה על המהרי"ל הלוא בגמ' אמרי' שלרבה [– שכמותו ההלכה עיי' הערה קודמת] שרי להעיר את הישן במיארק דהווי קול חזק ואינו דומה לשיר ומאי שנא הכא שאסור להקיש על הדלת בכלי ותירץ הביאוריה"ל ואמנם יש לומר דהכא שהוא כלי שהוא מיוחד להשמיע קול חיישינן לזה משא"כ התם עכ"ל הביאוריה"ל ועדיין צ"ב דגם מיארק הוא כלי מיוחד ומאי שנא וצ"ע.

ומדייק מזה השפת אמת בסוגיין ששרי לחולה אף שאין בו סכנה [דמחולה שיש בו סכנה א"א ללמוד להתיר בדבר מצווה] ובטעם הדבר שהתירו איסור דרבנן לחולה [אע"ג דלא התירו איסור דר' לחולה שאין בו סכנה אלא בשינוי כמ"ש השו"ע שכח יז] כתב השפ"א די"ל שזה מלשאצליג וא"כ הווי תרי דרבנן שהרי גם אם צריך לגופה הווי גזירה שמא יתקן כלי שיר עכ"ל עיי"ש.

²⁰⁰⁹ עיי' ביצה לו: שאין מטפחין מחשש שמא יתקן כלי שיר ועיי' מג"א שלח א שכתב שזה הטעם גם בדין שאין מטיפין מיארק להשמיע קול נעים עכ"ל עיי"ש.

²⁰¹⁰ צע"ק דהרא"ש הביא רק את דברי רי"ף אלא שהרי"ף הביא את ר"ח ופליג עליה ועל כן ברור שהרא"ש סובר כהרי"ף שהרי מצטט אותו ולכאוף אי"צ למש"כ הב"י שהביא את הרי"ף באחרונה וצ"ע.

להלכה – פסק מרן [שלח א] **כרבה שהשמעת קול אסורה רק בכלי שיר** וכדברי הרי"ף הרמב"ם והרא"ש שהבאתי בהערה א' שבסוף התשובה וכתב **המג"א** [ס"ק א והובא **במשנ"ב** ס"ק א] שה"ה בכל דבר שהוא דרך שיר וכמ"ש סימן שלט סעיף ג **עכ"ל** והיינו ששם אוסר מרן להכות כף על כף בדרך שיר עי"ש²⁰¹¹ **והגר"א** אחר שכתב שמרן פסק כהרי"ף כתב וז"ל אבל **העיקר נראה כירושלמי** ואינו מותר רק אם אינו מתכוין לקול **כלל** כמו בור הגלגל וכדומה לו במס' עירובין שם: **עכ"ל**²⁰¹² ועי' **ביאור"ל** [ד"ה אבל שהעולם נוהגין להקל כהשו"ע].

ולחולה – אפי' שאין בו סכנה²⁰¹³ – שרוצה להרדימו פסק **המג"א** [ס"ק א ומובא במשנ"ב ס"ק א] דשרי להטיף מיארק לחולה²⁰¹⁴

וכן לצורך מצווה פסק **המג"א** להתיר [וכתב המג"א דכיוון שלחולה שרי – כ"ש לצורך מצווה] ועי' **מחצה"ש** שהיינו רק בצירוף זה שאינו מתכוון להשמיע קול נעים כעין שיר וא"כ מותר לדידן דבעינן דוקא קול של שיר. ועל זה כתב המג"א **דאפילו להמחמירים ואוסרים אפילו קול שאינו של שיר**, [היינו הר"ח שפוסק כעולא – עי' הערה א' שבסוף התשובה] מכל מקום במקום מצוה מודה דמותר, **עכ"ד המחציה"ש**.

ולגבי הקשה בטבעת הקבוע בדלת [שנחלקו בזה ראשונים עי' הערה ב' שבסוף התשובה] – בשו"ע לא הביא מזה אבל **ברמ"א** הביא את דברי מהרי"ל ופסקי תוס' **שאוסרים**.

²⁰¹¹ אלא שיל"ע דהרמ"א שם כתב שנהגו להקל בכל ופי' **המשנ"ב** שם [ס"ק י] שהיינו בטיפוח וריקוד וכתב המשנ"ב שם שרק בכלי שיר יש להחמיר **עכ"ד המשנ"ב** שם ולמה כאן סתם הדברים לאסור אף ביד וצ"ל שסמך המ"ב כאן על מה שכתב שם.

²⁰¹² ובמה שהתיר הגר"א בגלגל דלא מתכוון לקול **יל"ע** דהלוא כתב הרי"ף שהירושלמי פסק כעולא ועולא אוסר אפי' בגלגל כדמוכח בגמ' [ושו"ר שגם בביאור"ל שלח א ד"ה אבל נתקשה שבגמ' מוכח שעולא מחמיר אף בלא מתכוין ותירץ ואולי דזה אינו אלא לס"ד של הגמ' אבל למסקנא דגמ' תו לא צריכין לכל זה ועיקר הטעם הוא שמא ימלא לגינתו ולחורבתו עכ"ל הביאור"ל והיינו שבגלגל גם לעולא הטעם הוא רק משום שמא ימלא. אלא שזה נראה דחוק קצת] **וצ"ל שמבין הגר"א בירושלמי דלא כהרי"ף** וסובר הגר"א שהירושלמי [שבו לא מובאת דעת עולא אלא דעת ר' אלעזר שאמר שכל משמיעי קול אסורין] לא פסק כעולא אלא הירושלמי אוסר רק במתכוון להשמיע קול ומיהו לאו דווקא כלי שיר ומ"מ צ"ע דאחר שהירושלמי חולק על הבבלי [שכן לפי הגר"א הירושלמי זו דעה אמצעית בין עולא לרבה ודעה זו לא הובאה כלל בבלי] אמאי פסק הגר"א כהירושלמי נגד הבבלי וצ"ע.

²⁰¹³ כ"כ השפת אמת [בסוגיין עירובין קד.] בבאור דברי המג"א מדיליף המג"א מזה לדבר מצווה עי"ש.

²⁰¹⁴ ויל"ע אי שרי אפי' בכלי שיר ממש או רק במיארק וכדומה ועי' **בקיצור פסקי הרא"ש** [שכתבם בנו בעל הטור] סימן יט שכתב וז"ל ואין מטיפין מי ארג לחולה בשבת לר"ח בכל ענין ולרב אלפס אינו אסור אלא כשעושה דרך שיר: **עכ"ל** ומשמע שאף הא דשרי לחולה להרדימו – זה רק במיארק שאינו עושה דרך שיר אבל **דרך שיר ממש** – אף לחולה לא התירו דחיישי שיתקן כלי שיר. **אולם דברי הקיצור פסקי הרא"ש צ"ע** דאסר לר"ח בכל ענין והרי לחולה וודאי אף לר"ח שרי דהרי זו ברייתא מפורשת שלחולה מותר ועכ"ח צ"ל שאיירי שעשו את המיארק לחולה להרדימו **אבל עכשיו הוא מטיפ ממנו לבריא** בשביל לעוררו וכמו שהסביר **מהר"י אבוהב** [מובא בב"י שלח א] את דברי הטור בסי' שלח "מותר להטיף מי ארג לחולה והוא שמטיפין מים טיפין טיפין לתוך הספל וכגון שאינו מכין לשיר" שאיירי במטיפ **לבריא** מהמיארק שעשו לחולה עי"ש וא"כ אין הוכחה מקיצור פסקי הרא"ש הנ"ל ויתכן שלחולה שרי אף בכלי שיר ממש **וצ"ע לדינא**.

ש. המשמר פירותיו - האם מותר לו להשמיע קול כדי להבריא חיות ועופות? ומדוע?

ת. **בברייתא** כתוב שלא יספק [ימחא כף] ולא יטפח [בידיו על ליבו] ולא ירקד [ברגל] כדרך שהן עושין [פ"י שהוא עושה] בחול. ונחלקו רבה ועולא בטעם הדבר: לעולא הטעם כי מוליד קול ולרבה – זוהי גזירה שמא יזרוק צרור ופרש"י שיזרוק לרה"ר להבריא העופות עכ"ל אבל מצד השמעת קול כיוון שאינו לשם שיר – אין איסור²⁰¹⁵.

להלכה – כתב המג"א [שלח ו] דאפשר דבזמן הזה דליכא ר"ה שרי לטפח וכמ"ש ססי' רנ"ב [פ"י כמ"ש המ"א שם לענין יציאה סמוך לשבת במחטו דשרי ברה"ר דידן ול"ג שמא יצא בשבת] דגזירה לגזירה הוא: עכ"ל המג"א **ועי' משנ"ב** שכתב דלהפוסקים דבזה"ז ליכא רה"ר – אפשר דשרי עכ"ל²⁰¹⁶.

ש. מהו ה"משחק באגוזים" שעליו מדברת הברייתא ומה דינו בשבת ומדוע?

ת. **משחק באגוזים** פרש"י שמגלגלין אותם דרך דף [דף הוא משטח] ומכות [האגוזים] זו את זו כדרך שמשחקות הנשים [כנראה כדי להשמיע קול לתינוקות].

ודינו – בברייתא כתוב שאסור ונחלקו עולא ורבה האם האיסור משום אולודי קול -זו דעת עולא או משום חשש שיבוא לאשווי גומות ופרש"י להכין דרך לגלגל האגוז.

הערה: כתב **רבינו ירוחם** [אדו"ח יב ז] ולענין לשחוק בשבת באגוזים או בשקדים לאותם שפסקו כעולא אסור אפילו על גבי מחצלת ולאותם שפסקו כרבה מותר ע"ג מחצלת דליכא אשווי גומות ... או ע"ג בגדים או טבלא עכ"ד ר' ירוחם.

להלכה – פסק מרן כרבה שאסור משום אשווי גומות וכתב רמ"א שע"ג שולחן שרי וכתב המ"ב דה"ה ע"ג מחצלת או בגד או טבלא ולא גזרינן בכל זה אטו ע"ג קרקע דגזירה לגזירה היא אבל ע"ג קרקע אפילו היא מרוצפת דלא שייך אשווי גומות ג"כ אסור דקרקע בקרקע מיחלף וגזרינן אטו קרקע שאינו מרוצף: עכ"ל ויל"ע אי שרי בקרקע של בית בזמננו דרוב הבתים מרוצפים²⁰¹⁷.

²⁰¹⁵ ויל"ע אי לצעוק בפיו שרי ומסתבר שכן שלא מצינו איסור לצעוק בפיו כדי להבריא חיות ורק כשעושה מעשה בידיו או ברגליו כגון שמספק ומטפח ומרקד – אסור וש"ר שכ"כ בספר **פסקי תשובות** [שלח יא] בשם שו"ת שבט הקהתי מהג"ר שמאי קהת הכהן גרוס דומ"ץ מחזיקי הדת בירושלים.

²⁰¹⁶ ומשמע שלא ברירא למשנ"ב להקל דהא המשנ"ב פסק שראוי לכל יר"ש לחוש לפוסקים שיש רה"ר גם ללא שעוברין ס' ריבוא וכמ"ש **בביאור"ל** [שמה ז ד"ה שאין] וז"ל אין בנו כח למחות ביד המקילין שהם סומכין על הפוסקים העומדים בשיטת בה"ג ורש"י הנ"ל [שכשאין ס' ריבוא ל"ה רה"ר] אבל כל י"ש בוודאי יש להחמיר לעצמו דבזמנינו יש ג"כ ר"ה מן התורה וממילא אין לסמוך על עירוב של צוה"פ דבעינן דוקא דלתות **עכ"ל הביאור"ל** ועי' במשנ"ב ס"י רנב ס"ק נב שגם שם מביא את דברי המ"א שמיקל אולם מוסיף מיהו לדעת הרבה פוסקים והמחבר מכללם גם בזה"ז איכא ר"ה כמו שמוכח בסימן שמ"ה עכ"ל.

²⁰¹⁷ ועי' **שעה"צ** שלו יז שמתיר ברוב בתי העיר מרוצפים לגרור חבית על הארץ עיי"ש אולם יש

ש. מהו "באר הקר" והאם שרי למלאת ממנו בגלגל במדינה בשבת וביו"ט ומדוע?

ת. באר הקר הוא בור שהמים שבו אינם רק מי גשמים אלא יש שם מעיין הנובע ונקרא "הקר" מלשון "מקור" היינו שמקור המים הם מהבור ולא מהגשמים²⁰¹⁸ ובמשנתנו תנן שממלאים מבור הקר בגלגל ביום טוב ופרש"י ולא בשבת. וברייטא המובאת בגמ' אמרי' שלא מכל בורות הקרים ממלאים אלא רק מבור מסוים שאותו התירו לכבוד עולי רגלים²⁰¹⁹.

מהמשנה דף קד: עד סוף הפרק.

ש. שרץ מת שנמצא במקדש – האם חייבים להוציא אותו מדאורייתא ומדרבנן ומדוע?

ת. שרץ מת שנמצא במקדש לכו"ע חייבים להוציא²⁰²⁰ אלא שנחלקו אמוראים בדעת תנאים אי חיוב זה מדאו' דזה בכלל מש"כ בתורה [במדבר ה ב] "וְצוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁלְחוּ מִן־הַמִּחָנֶּה כָּל־צָרוּעַ וְכָל־זָב וְכָל טִמָּא לְנֶפֶשׁ" – זו דעת ר' יוחנן ולדעתו כל התנאים מודים בדבר או שאין זה בכלל וישלחו וכו' שכן בפסוק שאחריו נאמר "מִזְכָּר עֲדִי־קֶבֶה תִּשְׁלְחוּ אֶל־מִחוּץ לַמִּחָנֶּה" וילפ"י שרק טומאה דומיא דאדם שיש לה טהרה

לחלק דאולי משחק שאני שדרך לשחק בחצר ולאו דווקא בבית ואיכא יותר למיחש וצ"ע ושו"ר שכתב **בש"כ** [טז מא] "משחקי "ארץ" [נראה שהיינו שמשחקים באבנים המיוחדים לכך על הארץ ומזיזים אותם ממקום למקום ברגל] מותרים בבית אבל בחצר אין לשחק ואפילו בחצר מרוצפת" ובהערה קז שם הסביר שבבית לא שייך ביה משום אשווי גומות, אבל בחצר כיון שמשחקים על אדמה ישרה וחלקה, יש חשש של אשווי גומות.

²⁰¹⁸ **יל"ע** הא סתם באר היא באר מים חיים [ע"י **פיהמ"ש לרמב"ם** על המשנה עירובין ב ד וז"ל ובאר, הוא מעין מים נובעין. ובור, הוא חפירה שהמים נאגרין בו עכ"ל] וא"כ למה נקראת באר זו "באר הקר" ולא "באר" סתם? [ואמנם מצינו בתנ"ך שכתוב באר מים חיים - ע"י בראשית כו יט וששה"ש ד טו - אבל במשנה סתם באר היא באר מים חיים כמ"ש בפיהמ"ש לרמב"ם הנ"ל] **וע"י ברש"י** קד: ד"ה מאי וד"ה אמר רנב"י – שהיה גורס במשנה "בור" במקום באר וגם ברש"י שעל המשנה ד"ה ומבאר שבדפוסים כתוב "באר" – ע"י בהגהות שבמהדורת עוז והדר שבדפו"י וכת"י הגירסא היא "בור" וסתם בור הוא מי גשמים [ע"י פיהמ"ש לרמב"ם וכן רש"י תענית יח: ד"ה לבורות] ולגירסא זו אתי שפיר דכשרוצים לומר בור שיש בו גם מי גשמים וגם מי מעין זה נקרא "בור הקר" שיש בו גם מים מקוריים וכן **ברי"ף וברא"ש וברע"ב** על המשנה – הגירסא היא בור ולא באר כנלענ"ד וצ"ע בכל זה.

²⁰¹⁹ וכנראה שזה היה בור בירושלים שלידו חנו עולי הרגלים ויל"ע הרי היו עוד בורות בירושלים ולמה רק אותו התירו ועוד יל"ע למה התירו רק ביו"ט ולא בשבת וצ"ע.

²⁰²⁰ כן מוכח במשנה שמוציאו למרות שהוא מוקצה וע"י רש"י קד: ד"ה קסבר שגם למ"ד ששרץ לא בעיא שילוח מדאו' – מפקינן ליה מהיכל ומאולם משום כבוד שכינה. **וטעם שלא חוששים לאיסור מוקצה פרש"י** דאין שבות במקדש ויל"ע **דלכאו'** דא"צ להגיע לזה שאין שבות במקדש דבלא"ה אם מותר לטמא את האבנט שזה איסור דאורייתא – כ"ש ששרי לטלטל מוקצה שזה איסור דרבנן וצ"ע. **וע"י גאו"י** שמקשה על רש"י הא שרץ מת הוא גרף של רעי ששרי להוציאו אף במדינה ועי"ש שמתרץ ששאני באפיה דהדיוט דמאיס לי' אף על גב דכפי עלי' קערה, ותו זימנין דאתי אינש ושדי לקערה ולא גזור בי' רבנן, אבל במקדש כי כפי עלי' פסכת סגיא, ולא שרו רבנן אלא היכא דאיכא חיובא דאורייתא, או משום כבוד שכינה כדאמר' בשמעתין **עכ"ל** ועדיין צ"ע. **עוד יל"ע** אמאי לא נאמר שטלטול ע"י אבנט הוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר ששרי אף במדינה ואולי י"ל דכיוון שבמקדש דרך לטלטלו באבנט – הווי טלטול כדרכו וצ"ע.

במקווה יש בה דין שילוח ורק מדרבנן, משום כבוד בית המקדש, חייבים להוציאו – זו דעת שמואל והוא סובר שנחלקו תנאים בדבר דזה תלוי במחלוקת של ר"י בן ברוקה ור"ש בן ננס [שהבאתי בתשובה הבאה] אי מוציא את השרץ בהמיינו אע"ג שמטמא אותו כדי לא להשהות את הטומאה או שמחכה עד שימצא צבת של עץ דלריב"ב שמוציאו בהמיינו – אסור מדאורייתא להשהות אותו במקדש ולר"ש בן ננס שמחכה עד שימצא צבת של עץ – שרי מדאורייתא להשהותו ורק מדר' אסור משום כבוד המקדש ושמואל עצמו סובר כמ"ד שמדאורייתא אין חיוב להוציאו. ודעת ר' יוחנן שהתנאים הנ"ל מודים שמדאורייתא צריך להוציא את השרץ אלא שנחלקו אי עדיף להשהות את הטומאה עד שימצא כלי עץ שלא מקבל טומאה כדי שלא יטמא את המיינו שהוא מבגדי כהונה – או שכדי למהר את הוצאתו עדיף לטמא את המיינו.

ש. איך מוציאים שרץ שנמצא במקדש – ביום חול ובשבת ומדוע?

ת. בין בשבת ובין בחול אם יכול להוציאו ללא שיהוי בפשוטי כלי עץ שלא מקבלים טומאה כגון בצבת של עץ – יעשה כן. ואם יצטרך להשתהות עד שיביא כלי עץ שלא מקב"ט – נחלקו תנאים האם יוציאו ע"י שיאחזנו באבנטו ויטמא את האבנט וזה עדיף מלשהות את הטומאה – זו דעת ר"י בן ברוקה או שיששה את הטומאה במקדש עד שיביא כלי עץ שאינו מקבל טומאה – זו דעת רבי יהודה.

ובהסבר מחלוקתם נחלקו אמוראים: לשמואל²⁰²¹ – נחלקו אי יש איסור מדאורייתא להשהות שרץ במקדש לריב"ב יש איסור מדאורייתא ולכן עדיף שיטמא את האבנט מאשר לשהות את הטומאה²⁰²² ואילו לר' יהודה אין איסור דאורייתא בהשהיה ולכן יחכה עד שימצא פשוטי כלי עץ ולר' יוחנן²⁰²³ – לכו"ע יש איסור דאורייתא להשהות שרץ במקדש ומחלוקת ריב"ב ור' יהודה היא מה עדיף – האם להשהות טומאה ולמעט טומאה [שלא יטמא את האבנט] או למהר

²⁰²¹ כתבתי עפ"י הסבר תוס' קד: ד"ה לא וכך צ"ל לדעת רש"י קד: ד"ה לא עיי"ש ועי' ר"ח שמסביר שלשמואל כו"ע סברי שמדאורייתא שרי להשהות ומ"מ סבר ריב"ב שעדיף לטמא אבנט מלהשהות את הטומאה ועי' מנ"ח סי' שסג דס"ל לר"ח שטומאת בגדי כהונה אסורה רק מדרבנן ולכן סובר ריב"ב שעדיף לטמא מאשר להשהות עיי"ש.

²⁰²² וכתב הגאון יעקב שהטעם שזה עדיף אע"ג דגם טומאת האבנט היא איסורא דאורייתא של לא יטמאו את מחניהם וכמ"ש תוס' בדף קד: ד"ה לא – מ"מ עשה דוישלחו דוחה לאו דלא יטמאו את מחניהם עכ"ל הגאון יעקב וצ"ל שלדעת ר"י בן ברוקה זה נחשב שבעידנא שמקיים את העשה עובר על הלאו דכל רגע שעסוק בשילוחו מקיים עשה ולא דווקא כשכבר מוציאו וצ"ע בכל זה ועי' מנחת חינוך מצווה שסג ס"ק א שכתב ליישב ע"פ דעת הרמב"ם [ביאת מקדש ג יז] שכתב שבבגד שהוא רקאשון – אינו לוקה אם הכניסו למקדש אלא מכין אותו מכת מרדות עיי"ש וכתב המנ"ח שמקורו הוא מסוגיין דלכן לר"י בן ברוקה עדיף שיטמא את האבנט שזה ראשון לטומאה ויוציא את השרץ שהוא חיוב דאורייתא.

²⁰²³ מה שכתבתי שלר' יוחנן לכו"ע אסור מדאורייתא להשהות שרץ במקדש – כתבתי עפ"י פרש"י קד: ד"ה אמר – בדעת ר' יוחנן עיי"ש. אבל ר"ח מסביר שר' יוחנן לא פליג אשמואל. ולדעת ר"ח שמואל יכול לסבור שכו"ע פטרי ומ"מ ריב"ב ס"ל שעדיף לטמא אבנט מלהשהות טומאה.

את הוצאת הטומאה אבל לרבות טומאה דריב"ב ס"ל שעדיף לרבות טומאה ור' יהודה ס"ל שעדיף למעט טומאה

הערה: מה שכתבתי שלר' יוחנן כו"ע ס"ל שאסור מדאו' להכניס או להשהות שרץ בעזרה – כך פרש"י אבל תוס' ור"ח פי' שמודה ר' יוחנן לשמואל שנחלקו בזה תנאים. ובתוס' הקשו על רש"י דפי' דלר' יוחנן לכו"ע אסור מדאו' להשהות שרץ בעזרה דא"כ אמאי לר"ש בן ננס לא יסלקנו וכי איסור מוקצה חמור מאי דאורייתא?

להלכה – פוסק הרמב"ם [ביאת מקדש ג כ] כרבי יהודה דמוציא אותה בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה דהיינו שעדיף שיהוי טומאה על ריבוי טומאה. וכמו כן פסק [שם שם טז] שהמכניס שרץ למקדש חייב ודלא כשמואל.

ש. שרץ הנמצא בעזרה בשבת – האם וכיצד מוציאים אותו ומדוע?

ת. נחלקו בזה תנאים לר"ש בן ננס – בשבת אין מוציאים אותו כלל אלא כופה עליו פסכתו ולר"ע – מוציאו [ולא נכנס ר"ע למחלוקת כיצד מוציאו אם באבנט או בצבת של עץ]

וטעמו של ר"ע – דסבר שאסור להשהות טומאה בעזרה וזה דוחה איסור מוקצה **ובטעמו של ר"ש בן ננס נחלקו אמוראים: שמואל** סבר שבן ננס אומר שמדאו' מותר להשהות טומאה בעזרה ולמרות שמדר' אסור – לא דחינן איסור מוקצה בשביל זה ולכן לא יוציאה אפי' לא עם צבת של עץ ורק מההיכל מוציאים משום כבוד בית ה' ור' יוחנן סבר שבן ננס אוסר מדאו' להשהות טומאה בעזרה ומיהו אין זה חמור כ"כ שנתיר בשבילו איסור מוקצה **הערה:** כתבתי את דעת ר' יוחנן לפי פרש"י אבל תוס' ור"ח מסבירים שגם לר' יוחנן נחלקו ר"ש בן ננס ור"ע אי מדאו' שרי להשהות טומאה בעזרה והתוס' מקשים על רש"י מדוע לר"ש בן ננס לא דוחים איסור מוקצה כדי להוציא טומאה שאסור מדאו' להשאירה בעזרה **להלכה** – פוסק הרמב"ם [ביאת מקדש ג כ] כר"ע שמוציאים בשבת שרץ מהעזרה.

ש. כשטיהרו הכהנים את ביהמ"ק מהפסלים ששם שם אחז – עד היכן הוציאו הכהנים את הפסלים ומי לקח אותם משם לנחל קדרון ומדוע לא הוציאו הכהנים את הפסלים מחוץ לעזרה?

ת. בנביא כתוב שהכהנים הוציאו לחצר בית ה' -דהיינו לעזרה - ומשם לקחום הלוויים לנחל קדרון. וטעם שלא הוציאו הכהנים מהעזרה – אומר ר' יוחנן בגמ' שזה תלוי במחלוקת ר"ע ור"ש בן ננס אי מוציאים בשבת שרץ מת מהעזרה דלר"ש בן ננס טעם שהכהנים לא הוציאו מהעזרה – דאין זה חיוב דאו' להוציא טומאה מהעזרה [וע"ז מטמאה כשרץ] ולכן השאירו

א"ז ללוויים כדי לא לאפושי טומאה בכהנים ואילו ר"ע סבר שוודאי יש חיוב להוציא מהעזרה ומ"מ כיוון שאפשר בלויים עדיף בהם כדי לא לאפושי טומאה בכהנים.

ש. כשצריך להוציא טומאה מהקודש או לעשות בו תיקונים – מי רשאי להכנס לקודש בשביל זה ומהו סדר העדיפויות בין אלה שרשאים להכנס ומדוע?

ת. כולם רשאים להיכנס כדי להוציא טומאה או לתקן²⁰²⁴ אך יש סדר עדיפויות. ולכו"ע כהנים עדיפי מלוויים שהרי מותרים להכנס לעבודה וכן לוויים עדיפי מישראלים שכן שייכים בעבודת המקדש וכמו כן לכו"ע טהורים עדיפים מטמאים שהרי שייכים בעבודה ושלמים עדיפי מבעלי מומין שהרי שייכים בעבודה אלא שנחלקו הברייתות מה עדיף כהנים טמאים או ישראלים טהורים²⁰²⁵ - מברייתא א' משמע שעדיף ישראלים טהורים דזה לשון הברייתא "הכל נכנסין בהיכל לבנות לתקן ולהוציא את הטומאה ומצוה בכהנים אם אין שם כהנים נכנסין לויים אין שם לויים נכנסין ישראלים" ומדייקת הגמ' שישראלים טהורים עדיפי מכהנים טמאים ורק אם אין ישראלים טהורים – מכניסים כהנים טמאים דגם הם יכולים להכנס מדקתני "הכל נכנסים"²⁰²⁶ ואילו מברייתא שהביא רב הונא בשם רב כהנא²⁰²⁷ משמע שעדיף כהנים טמאים על ישראלים טהורים דזה לשון הברייתא "מתוך שנאמר אך אל הפרכת לא יבא יכול לא יהיו כהנים בעלי מומין נכנסין

²⁰²⁴ כן מוכח מהברייתא שאומרת הכל נכנסין ומשמע שזה גם טמאים וגם בעלי מומין. ומסתבר לגמ' שגם ברייתא דרב כהנא [שהבאתי בהמשך התשובה] לא חולקת על זה שהכל מותרין אלא נחלקת רק בסדר העדיפויות. ויל"ע מנא לן שטמא מותר להכנס בשביל לתקן שהרי לא מצינו היתר אלא בכהן בעל מום דכתיב "אך" אבל לא בטומאה ובשלמא להרמב"ם [סהמ"צ סימן סט] שבעל מום דינו כטמא ואסור לו להכנס למקדש ניחא שי"ל דילפי' מהדדי אבל לרמב"ן [בהשגות שם] שס"ל שאין לבעל מום איסור כניסה – מנ"ל להתיר בטמא וצ"ע.

²⁰²⁵ ומסתמא נחלקו גם אי עדיף כהן בעל מום או ישראל שלם וה"ה כשיש לכהן ב' חסרונות – טמא ובעל מום שנחלקו אי עדיף על ישראל שלם וטהור כנלענ"ד וצ"ע.

²⁰²⁶ ע"י בספר גאון יעקב שמסביר בשם הגר"א שהברייתא שהביאה הגמ' היא התוספתא בכלים ושם כתוב בהדיא אחר שכתוב "יכנסו ישראלים" "מצוה בטהורים אין טהורין נכנסין טמאין, מצוה בתמימים אין תמימים נכנסין בעלי מומין" ומה שאמרה הגמ' "אידי ואידי טהורים אין טמאים לא" הכוונה דמדהקדימה הברייתא ישראלים לטמאים – משמע שישראל טהור עדיף מכהן טמא. והגאון יעקב מקשה על הגר"א דאם ההוכחה היא מהקדימות שכתבה הברייתא ישראלים לטמאים – א"כ הלוא הברייתא דרב כהנא מקדימה בעלי מומין לטמאים ובכל זאת סובר רב שטמאים קודמים לבעלי מומין ובעלי מומין והלא רב ור' אלעזר באו להסביר את ברייתא דר' כהנא? [דלא מסתבר לגאון"י שרב ור' אלעזר נחלקו במחלוקת התוספתא וברייתא דרב כהנא דא"כ הו"ל לגמ' לומר שזה כתנאי כנלענ"ד] ועל כן מבין הגאון"י דלא כהגר"א וסובר שהברייתא שהביאה הגמ' אינה התוספתא דכלים והיא לא מזכירה כלל בעלי מומין וטמאים ומדייקת הגמ' שמדלא מזכירה את אלה [ורק כוללת אותם ב"הכל נכנסים"] משמע שישראלים עדיפים מטמאים ובעלי מומין וכן ברייתא דר' כהנא דלא מזכירה כלל ישראלים משמע שטמאים ובעלי מומין עדיפים מישראלים. עכ"ד הגאון"י.

²⁰²⁷ היו שני רב כהנא בתקופת ר' הונא – אחד שהיה תלמיד חבר של רב והשני שהיה תלמיד של רב.

בין האולם ולמזבח לעשות ריקועי פחים תלמוד לומר אך חלק מצוה בתמימים אין שם תמימים נכנסין בעלי מומין מצוה בטהורין אין שם טהורין נכנסין טמאין".

וכמו כן נחלקו אמוראים מה עדיף טמא או בעל מום²⁰²⁸ – לר' חייא בר אשי אמר רב – עדיף טמא דהא הותר בעבודות ציבור [היינו דטומאה הותרה בציבור אך בעל מום לא הותר בציבור] ולרב אלעזר עדיף בעל מום שהותר באכילת קדשים.

להלכה: נחלקו הכס"מ והקרית ספר [-המבי"ט] **בגירסת הרמב"ם** [בית הבחירה ז כג] **הכס"מ גורס** [וכן היא הגירסא לפנינו]: "מצוה שיהיו הנכנסין כהנים תמימים, לא מצאו תמימים יכנסו בעלי מומין, ואם אין שם כהנים יכנסו לויים, לא מצאו לויים יכנסו ישראל, מצוה בטהורים, לא מצאו טהורים יכנסו טמאים, טמא ובעל מום יכנס בעל מום ואל יכנס טמא שהטומאה דחוייה בציבור **עכ"ל** והיינו שבמחלוקת רב ור"א פסק הרמב"ם **כר"א** שבעל מום קודם לטמא. **אולם הקרית ספר** גורס ברמב"ם "טמא ובעל מום יכנס טמא שהטומאה דחוייה בציבור" וכן גרס **המשנה למלך** ועל גירסת הכס"מ מקשה המל"מ דאם הרמב"ם פוסק כר"א – היה לו להביא את טעמו של ר"א שבעל מום אוכל בקדשים ולא להביא טעם לשלילת הטמא שרק דחוייה ולא הותרה ולגירסת הקי"ס והמל"מ – הרמב"ם פוסק כרב.

ולגבי מחלוקת הברייתות אי ישראל טהור עדיף מהכן טמא – כתב **הכס"מ שפסק הרמב"ם כברייתא דר' כהנא** שכהן טמא עדיף מישראל טהור²⁰²⁹ ונראה שלפי גירסת **המבי"ט** שכהן טמא עדיף על כהן בעל מום טהור – כ"ש שי"ל שפוסק **כברייתא דרב כהנא** שכהן טמא עדיף על ישראל טהור [שהרי עדיף כהן בעל מום טהור מישראל טהור שישראל טהור לא הותר כלל בעבודה וגם לא בקדשים וכהן בעל מום טהור הותר בקדשים ולכן אם כהן טמא עדיף על כהן בעל מום פשיטא שכהן טמא עדיף על ישראל טהור].

וכתב הכס"מ שבמחלוקת ברייתא א' וברייתא דרב כהנא – פוסק הרמב"ם כר' כהנא שעדיף כהן טמא על ישראל טהור [והיינו שמש"כ הרמב"ם מצווה בטהורים ואם אין יכנסו טמאים – היינו שבכוהנים עושין כן לפני שמביאים לויים וישראלים ובלויים עושים כן לפני שמביאים ישראלים].

²⁰²⁸ עיי' בספר יד דוד שהקשה לדעת הרמב"ן [בהשגות על סהמ"צ סימן סט] שסובר שאין איסור לבעל מום להכנס למקדש ורק לעבוד יש לו איסור – א"כ פשיטא שעדיף בעל מום מטמא שיש לו איסור להכנס למקדש עיי"ש עוד יל"ע אי גם בישראל סובר רב שעדיף טמא על בעל מום או שבישראל לא מצינו כלל חסרון של בעל מום ועל כן וודאי עדיף בעל מום על טמא.

²⁰²⁹ והיינו שמש"כ הרמב"ם "מצווה בטהור ואם לא מצאו יכנסו טמאים" – היינו עוד לפני שמביאים לויים וישראלים. וטעם שלא כתב הרמב"ם א"ז לפני שכתב לויים וישראלים – י"ל שזה משום דס"ל שגם בלויים וגם בישראלים יש את החילוק שטהור קודם ולכן כתב את החילוק הזה אחר שכתב את הלויים והישראלים לומר שגן בהם יש את החילוק הזה כנלענ"ד וצ"ע.